రంగనాథ రామాయణము

గోన బుద్ధారెడ్డి

శ్రీరస్తు

రంగనాథరామాయణము

(ద్విపదకావ్యము)

ప్రచురణకర్తలు :
రాయలు అండు కో
పబ్లిషర్స్&బుక్ సెల్లెర్స్,
కడప.

1949

కాపీరైటు

వెల.6-0-0

Printed at the
T. V. C. PRESS
329, Mint Street
MADRAS 1.

సమాలోచనము

—(0)—

శ్రీమద్రామాయణము మహాకావ్యము. ఆదికవియగు వాల్మీకి మహర్షి ప్రణీతము. ఆదికావ్యమని దీనికిఁ బేరు. "ఏకైక మక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతక నాశనమ్" అనునదియే దీని మహిమము. ఈ గ్రంథము శతకోటి ప్రవిస్తరము. భూలోకమున నియ్యది చతుర్వింశతి సహస్ర గ్రంథముగాఁ బ్రకాశితము. గీర్వాణ వాణి నియ్యది విరాజితము. పురుషార్థ చతుష్టయప్రదము. సకల ప్రపంచముల నీ గ్రంథము వ్యాప్తమైనట్లు శ్రుతిస్మృతి ప్రసిద్ధము.

ఈ మహామహిమోపేతమగు శ్రీమద్రామాయణమును దేశమునఁగల సకల భాషలయందును బూర్వులగు మహాకవులు అనువదించి గీర్వాణభాష తెలియనివారి కనువుగ నుండునట్లు కావించిరి. ప్రకృతము కావించుచున్నారు. కావింతురు. "ఎంద ఱెన్ని గతులన్ వర్ణించినన్ గ్రాలదే" యన్నట్లు సంగ్రహముగఁ గొందఱు, యథా మూలముగఁ గొందఱు, వచనరూపమునఁ గొందఱు, పద్యరూపమునఁ గొందఱు, నాటకరూపమునఁ గొందఱు, యక్షగాన రూపమునఁ గొందఱు, పదముల (జంగము కథా) రూపమునఁ గొందఱు నీ మహాకావ్యమును బ్రపంచమునఁగల యన్ని భాషలలోనికి మార్చి జన్మము ధన్యతమముం గావించియున్నారు.

తెలుఁగు బాసయందు జనులకు సుసులభముగ నవగతము కావలయునని రంగనాథుఁడను కవి ద్విపదరూపమున రచించెను. ద్విపదకావ్యమునకుఁ గల పలుచఁదనమును దన కావ్యనిర్మాణమునఁ దొలఁగించెను. అతని సమకాలికుఁడగు భాస్కరుఁడు మొదలగు కవులు పద్యకావ్యముగ రచించిరి. తర్వాత ఉభయకవి మిత్త్రుఁడును, కవి బ్రహ్మయును నగు తిక్కన సోమయాజి నిర్వచనోత్తరరామాయణ మను పేర రంగనాథ భాస్కరాదులు తెలిఁగింపని యుత్తరకాండము తెలిఁగించెను. ఇటీవలఁ దెలుఁగు పద్యకావ్యములుగా మూలానుసరణముగా శ్రీ గోపీనాథము వేంకట కవిగారును, శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బరాయ కవిగారును, శ్రీ కళాప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రి శర్మగారును, శ్రీ మహామహోపాధ్యాయ కళాప్రపూర్ణ శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రులు గారును వ్రాసిరి. వీరిలో యథామూలముగఁ దెలిఁగించినవారు కొందఱు. శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ కవిగారును తెలిఁగించినారని యిటీవల వినవచ్చుచున్నది. ఇంక నీ మహాకావ్యమును సంగ్రహముగ అయ్యలరాజు రామభద్ర కవియు, కుమ్మర మొల్లమ్మయు, కూచిమంచి తిమ్మకవి మొదలగువారు కావ్యఫక్కిలో వస్తుభేదము గనఁబడనియట్లు నడపిరి. రంగనాథుఁడు ఈ ద్విపదకావ్యమును రచించెనని తెల్పితి. ఈ విషయమున వాదోపవాదములు విరివిగా సాగుచున్నవి. ఇవి తుదకుఁ బొడవుచేతుల పందేరమను నట్లు వ్యక్తిత్వాభిమానమును బట్టి, మొగమోటమునుబట్టి వ్యాప్తిలోఁ బడుచున్నవి. కాని యిదమిత్థమ్మని నిర్వచించువారు కనంబడరు. తాఁబట్టిన కుందేటికి మూఁడేకాళ్లను నట్లుగ నధికారప్రాబల్యమువలనఁ దమ వాదమే నిర్వివాదమనుటను ప్రతిష్ఠించు చున్నారు. ఇట్టి విమర్శకాగ్రేసరులు చారిత్రిక పరిశోధకులు నందందు మిక్కుటముగ నాశ్రయించి పదవినిగాంచి యా పదవియందుఁ దమకు నెదురులే రను స్థిర బుద్ధితో లోకమును నపమార్గముఁ ద్రొక్కించి "ఘటం భింద్యాత్పటం ఛింద్యా త్కుర్యాద్వా గార్దభస్వరమ్, యేనకేనా ప్యుపాయేనప్రసిద్ధః పురుషోభవే"త్తనునట్లు తార్మాఱు గావించుచున్నారు. ఇది పలుకుబడి గడుసుఁదనమేగాని తాత్త్వికశక్తి యుక్తము గాదు. ఇట్టి చారిత్రిక శోధకులు కవులను ఈ మూలనుండి యామూలకు, నీ గ్రామము నుండి యా గ్రామమునకు, నీ పట్టణమునుండి యా పట్టణమునకు బంతులఁబోలె నెగఁ జిమ్ముచున్నారు. పాపము ! కీర్తికాయులైన వారి

యాత్మలు వీరి యస్తవ్యస్త కృత్యమునకు నెంతెంత యుమ్మలించుచున్నవో ? బ్రదికియే యుండిన నింతటి ధీరత్వ మీ విమర్శకుల కుండఁ గల్గునా? దౌరతనము ఈ విషయమున నూరకుండునా ? ప్రాభవమునఁ గావించు నీ వ్రాతలను లోకము సమాదరింపక యుండుట లగ్గు.

రంగనాథుఁడు రామాయణమును తాను రచించినట్లు గ్రంథమున నెందును దెల్పలేదు. లోకమునఁ బేరు వ్యాపింపవలయునన్న నిర్హేతుకముగఁ గాఁజాలదు . ఇంచుకయైన నిదానముండవలయును. గ్రామములకు, దేశములకు, ఇండ్లకు, గ్రంథములకు నామధేయములు వాస్తవతనుబట్టి యుండుట లోక ప్రసిద్ధము. మాఘము శిశుపాలవధమున కేల ? కిరాతార్జునీయమునకు భారవియననేల? మల భూపాలీ యమను పే రెట్లు వచ్చినది ? ఆనంద రంగరాట్ఛంద మని యేల యనవలయు ? ఇట్లే ఈ కృతియు ద్విపదరామాయణ మనరాదా ? రంగనాథ రామాయణమని యననేల ? ఇందలి యవతారికయందలి “భూమిఁ గవీంద్రులు బుధులనుమెచ్చ - రామాయణంబు పురాణ మార్గమున విరచింపు” మని చెప్పుటయు, “మాతండ్రి విఠలక్ష్మానాథుపేర....... శ్రీరామచరిత మొప్పఁజెప్పెద” నని బుద్ధరాజు చెప్పుటయు రామాయణ రచనకుఁ గారణముగా వచియింతురు. కాండాంతములయందును. “తమ తండ్రి విఠ్ఠల ధరణీశు పేర ... ... చెలువొందు రామాయణంబు” అని యున్నది. ఈ విషయమునుబట్టి చూడఁగాఁ బండితకవు లాత్మస్తుతి చేసికొనుట యాచారములేదు. కావున బుద్ధరాజు తన్ను దాను నుతించికొనియుండునాయని యనుమానము కలుగక మానదు. కాని యీ సందర్భమున మల్లినాథుఁడు, ఆదికవి యగు నన్నయభటు, అల్లసాని పెద్దన మున్నగువారు తమ గ్రంథములలో నిట్లే తమ్ముతాము నుతించుకొని యున్నారని వచ్చును గాని, యా నుతికిని దీనికిని గల భేదము విద్వద్వరు లెఱింగియే యున్నారు.

ఉత్తరరామాయణ భాగమును బుద్ధరాజు పుత్త్రులగు కాచభూవిభుఁడు, విఠల భూపతి యనువారు తమ తండ్రియగు బుద్ధ భూపతి యాజ్ఞానుసారముగ ద్విపద కావ్యముగనే వ్రాసిన ట్లుండుటయు గోనబుద్ధరాజే యీ గ్రంథకర్త యగుటకుఁ గారణ మని కొందఱందురు.

బుద్ధరాజు తాను రామాయణమును రచించి తన కుమారులను బిలిపించి “నాయనలారా! నేను రామాయణమును రచించితిని. మీరు నా కుమారులు. నా కీర్తివర్ధనులు. మీరు నిపుణులై రామాయణమును జెప్పుఁ డనుటయుఁ, గుమారులు మా తండ్రి ప్రతిన చెల్లింపఁ గనుట పరమధర్మంబనియు, వాల్మీకి చెప్పినజాడ తండ్రిపేరఁ జెప్పినట్లు ఉత్తర రామాయణావతారిక యందును, గాండాంతమునను గలదు.

ఈ విషయగ్రథనము వింతగఁ గన్పట్టుచున్నది. తత్త్వదర్శకుల కియ్యది సంశయాస్పద మగుటయేగాక యిది యసంభవమనియుఁ దోపకమానదు.

పర్యాలోచన మొనర్పఁగా గ్రంథకర్తృత్వ విషయమున నాధునికులగు సూక్ష్మదర్శులకంటెను బ్రాచీనులగు దీర్ఘదర్శుల యూహలే సమంజస మని తోఁచగలదు. ఇతిహాసము లూరక పుట్టవు. కోనబుద్ధరాజు పదుమూఁడవ శతాబ్ది వాఁడగుట చారిత్రకకారుల మతము. ఆ కాలముననే రంగనాథుఁడను ప్రసిద్ధకవియు రాజు నాస్థానమున నుండినవాఁ డనుట స్పష్టము. రాజుగారి వాంఛ ననుసరించి ద్విపదకావ్య మగురామాయణమును రంగనాథుఁడు రచించి యాశ్రితుఁడగుట రాజుపేర వెలయించెను. అట్లే వారి పుత్రులకీర్తిని వెలయింపఁదలఁచి యుత్తరకాండమును రచించి పుత్త్రులపేర నంటఁగట్టెనేకాని బుద్ధరాజుగాని, తత్పుత్త్రులుగాని యీ కావ్యరచన గావించినట్లు గన్పట్ట దనుట నిస్సంశయము. తా నున్నస్థలమునకుఁ గీర్తిప్రతిష్ఠల నాపాదించుట విజ్ఞుల లక్షణ

మగుట నిట్టి యుత్కృష్టకావ్యరచనచే స్వాశ్రయపోషణము గావించినాఁడని చెప్పుటలో నేమాత్రము లోపములేదు. ఎవరి యూహలు వారు తెల్పుటలో నేవారి కేమి భాధకము గలదు ? తండ్రివ్రాసిన గ్రంథము రంగనాథనామాంకితముగా గ్రంథము వెలయుటకుఁ గారణము కుమారు లించుకయైనఁ దెలుపకయుండుట యేల? రంగనాథుఁడు తనపేరైనను, గులగోత్రము లైనను దెలుపలే దనుటలోఁ దనకుఁ బోషకులుగా నుండువారిని గొనియాడుట యుత్తమధర్మమని ధన్యత్వమొందుట తగిన కారణమనుటలో నేలోపము లేదు. బుద్ధరాజ పుత్త్రద్వయమే యుత్తరకాండము వ్రాసియున్న సంపూర్ణముగఁ బూర్వరామాయణమున కాపేరు (రంగనాథరామాయణము అనుట) కలుగుటకుఁ గారణము వచియించి యుండకపోరు. తమగుణములు తండ్రిగుణములు, తమప్రతిభలు, తండ్రిప్రతిభలు చెప్పుటలో నింత విశృంఖలత నవలంబించియుండుట పొసఁగదు. ఆశ్రితుఁడగు రంగనాథుఁడు కావించిన యీ యవ తారికలోని స్తుత్యాదికము, కాండాంతముననుండు స్తుత్యాదికము యుక్తియుక్తముగ నున్నదని చెప్పవచ్చును. గోనబుద్ధారెడ్డిపేరను, తత్పుత్త్రులపేరను రంగనాథుఁడు రామాయణము నంతను వ్రాసియే యుండినఁ "బూర్వభాగము మాత్రము ఎక్కువ వ్యాప్తిఁలోనికి వచ్చి యుత్తరభాగ మేల వ్యాప్తిలోనికి రాక నిలిచిన"దని ప్రశ్నింపవచ్చును గాని, శ్రీ మద్రామాయణములోనే యుత్తరకాండము పురాణము చెప్పుటకును, బారాయణమునకును ననువుకాని దగుటయు నందు విశేషించి సీతావియోగాదిక ముండుట మనస్సున కెక్కువ యాకులత గల్గించుననుటయు, నిదర్శనములు కాఁబట్టి, లోకమున రంగనాథరామాయణము పట్టాభిషేకమువఱకుఁ గల కథాభాగము ప్రశస్తి కెక్కినది. ఉత్తరకాండభాగము పలువురు వ్రాసికొనక వదలిరి. ఆ కారణముననే ఉత్తరకాండ గల పుస్తకములు (తాళపత్రగ్రంథములు) ఆఱుకాండలు గల గ్రంథములసంఖ్య కంటె నల్పమగుటకు హేతువని యెల్లవా రంగీకరింతు రనుట నిస్సంశయము. మొత్తముమీఁద ద్విపద రామాయణము రంగనాథుఁడు రచించి తనపేర గ్రంథము వెలయుటకును, రచన గోనబుద్ధరాజు తత్పుత్త్రులు చేసినట్లు వ్రాయుటకును ఏర్పాటు చేసికొని యుండునేకాని వేఱుకాదు. లేకయున్న బుద్ధరాజు సంస్థానాధిపతిగా నుండి తత్పుత్త్రులు కొండంతవాని పుత్త్రులుగ నుండి బుద్ధరాజు రామాయణ మని వ్యాప్తి నొందింపక రంగనాథరామాయణ మని వ్యాప్తి చేయుటలోఁ దమప్రాశస్త్యమునకు లోపము కల్పించుకొందురా? తనవస్తువు నితరుని దని యుత్తమత్వముగల దాని నీనఁ గాచి నక్కలపాలు చేయున ట్లెవ్వఁడేని చేయునా? రంగనాథుఁ డన్ననో తనకుఁ బాలకులును, నన్నవస్త్రము లిచ్చి పోషించువా రగుట తనకృతిని వారు వ్రాసిరని వారిపేర వ్రాసెను. ఇది సమంజసమే. ఉప్పు పప్పు తిన్నదోష మింత చేసెను. కృతజ్ఞుని ధర్మము గదా యిది. రంగనాథుఁడే యీ రామాయణకర్త యను నాభావము నెల్లరు నామోదింతురు గాక: ఈ వ్రాఁత ప్రాభవమని యెంచరాదు. ఇది తగిన యూహ.

ఈ విషయమయి వీరేశలింగము పంతులుగారు "ఒకవేళ రంగనాథుఁడే యాఱువేల నియోగియై యుండవచ్చును. ఆఱువేల నియోగియైన కోవెల గోపరాజు రంగనాథుని నియోగి కవులలోఁ జేర్చి యీ క్రింది పద్యమునఁ జెప్పియున్నాఁడు.

> అనఘు హుళక్కి భాస్కరు, మహామతిఁ బిల్లలమఱ్ఱి పెద్దిరా
> జును, బినవీరరాజుఁ, గవి సోమునిఁ, దిక్కన సోమయాజిఁ, గే
> తనకవి, రంగనాథు, నుచితజ్ఞుని నెఱ్ఱన, నాచిరాజు సో
> మన, నమరేశ్వరుం, దలఁతు మత్కులచంద్రుల సత్కవీంద్రులన్."

అని, వ్రాసిరి. కాబట్టి రంగనాథుఁడను కవీంద్రుఁడే లేఁడనువా రీమాట కేమందురో ?

సమకాలికులును నేఁటికి వందవత్సరములు ముందుండువారును నగు మహాకవులు

రంగనాథుని ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడని రంగనాథరామాయణము రచించి నాడని నుతియించిన పద్యములన్నియు నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికయందు నింతకుముందే ప్రకటించియున్నాఁడను. జాతిభేదములు పాటింపక గుణగ్రహణపారీణతనే పాటించు నాకాలమున నిందఱు మహాకవులు ఇట్లు పొగడుటకు గారణ మేమి యని యాలోచించిన బుద్ధిమంతులు గ్రహింపఁగలరు. "అసతి కుడ్యే చిత్రలేఖన" మన్నట్లు ఇంతమంది మహాకవులు పొఱఁబడరని రంగనాథమహాకవి ద్విపదకావ్య మన భారతకవులప్రఖ్యాతిని గోరి రచించెనని గ్రహించుట బుద్ధిమల్లక్షణము.

ఇప్పటికిని నాముక్తమాల్యద పెద్దనప్రణీత మనువాదము నెగడుచున్నది గదా? కావున నిది రంగనాథప్రణీత మనుట నిస్సంశయము. పట్టుబట్టి యిపుడు బుద్ధారెడ్డి వ్రాసెనని పాఠ్యగ్రంథములలోను, విద్యార్థులు చదువు టిప్పణముల (Notes) లోను బలవంతముతోఁ జొప్పించి సినిమాప్రదర్శనములవలన భాషకును, గథాసంవిధానములఁ బురాణములకును విభేదము పుట్టించి నీతిని, జాతిని, తెలుఁగుభాషకుఁ గల కీర్తిని మంటఁ గలుపుచున్నట్లే యిప్పటి చారిత్రకపరిశోధకులగు పదవీసిద్ధులు చేయు యత్నములని యెంచుట విజ్ఞుల లక్షణము.

ఈ గ్రంథము మొదటి ప్రతాపరుద్రుని కాలములో రచియింపఁబడినదని తెల్పుదురు. ఈ ప్రతాపరుద్రుఁడు 1200 వత్సరప్రాంతమున రాజ్యముచేసినవాఁడు. గోన బుద్ధారెడ్డి దూపాడు పరగణా కధిపతిగా నుండిన సామంతరా జందురు. బుద్ధారెడ్డి కూఁతురు కుప్పమాంబ. బూదపూరిలో శా|| 1198కి సరియగు 1286 ధాతృవత్సరమున లింగప్రతిష్ఠ చేసి యనేకభూదానములు చేసినట్లు శాసనములు గలవు.

> "శ్రీ గోనవంశనిజశేఖర బుద్ధయాఖ్య, పుత్రీ పవిత్రచరితా భరితాగుణౌఘైః,
> శృంగారసారకరణిః కరణీయదక్షా, కుప్పాంబికాఽజనిచ తస్యసతీ కళత్రమ్"

అను శ్లోకమునఁ గుప్పాంబ బుద్ధరాజు కూఁతు రగుట స్పష్టమగుచున్నది. రంగనాథరామాయణరచన కాలమున కీమె పుట్టెనో లేదో యనియుఁ బదుమూఁడవశతాబ్దియందే ఈ రామాయణము రచింపఁబడినదనియు శ్రీవీరేశలింగము పంతులుగారి మతము. ఇది నిక్కమే యగును. ఇట్టి ప్రథితయశులకృతిమాత్రము పుత్త్రు లేల విశదీకరింపరు? ఇది రంగనాథకవికృతియే గాని యితరకృతము కాదు.

కవిత్వము - చమత్కృతి

ఆబాలగోపాలమున కందుబాటులో నుండునట్లును, వినినయంతనే యర్థావబోధమగుటకును దగినది ద్విపదకావ్యము. హరిశ్చంద్ర, నల, రాజయోగసార, పరమయోగివిలాసములు, మున్నగునవి యెంతయు సరళముగ నుండి గ్రహించుటకు ననువుగ నుండుట యంద ఱెఱింగిన విషయమే, దీనికే దేశికవిత యందురు, కొంద ఱీదేశికవిత పశ్చిమాంధ్రుల కంటఁగట్టిరి, మంచిదే. హృదయంగమముగ నెల్లరయుల్లములు పల్లవింపఁజేయు నిట్టికవిత యెంతయు సన్నుతి కెక్కును. పశ్చిమాంధ్రమని దేశమును బిలుచుటలో నంత సామంజస్య మగపడదు. దత్తమండలములవారి నిట్టిపరిభాషకు గుఱిచేయుట యుచితము కాదు. త్రిలింగదేశమువా రనవచ్చును. తెలుఁగువా రన వచ్చును. క్రమక్రమముగ నిపుడు రాయలసీమవా రనవచ్చును. ఈసీమలోఁ గల గ్రంథములు, కవులు, దేశమునం దంతటను సంస్మరింపఁదగిన యాదృతిని గడించినవా రనుటలో నతిశయోక్తి లేదు. ఇం దుత్పత్తియగు వస్తువులఁ గొపట్యము లేదు. వీనికి సహజప్రభ గలదు. మెఱుగు లనవసరము.

కవి యిప్పటి కించుమించుగ నేడువందలవత్సరముల క్రిందటివాఁడే యయినను, బద్యకావ్యము తెరువునకుఁ బోక, ద్విపదకావ్యముగనే గ్రంథమును సాగించి, నవరసభరితముగ వెలయించుటలో నీమహానుభావుని ప్రతిభ యప్రతిమ మని చెప్పవలయును. సంస్కృతాంధ్రముల నసమానపాండితీవిరాజితుఁ డనుట యతిశయోక్తి కాజాలదు. గ్రంథమును జదువువారలే యీవిషయమును నిర్ణయింపఁగలరు, అగసాలి కమ్మియచ్చునఁ దీసిన బంగరుకమ్మివలె నెగుడుదిగుడులు లేక సరళముగ స్నిగ్ధగుణము గలిగి యతిశయప్రభతో రచన యున్నదని ముమ్మాటికిఁ జెప్పవలయును,

ప్రామాణికులగు కవుల పంక్తిలో నొక్కఁ డీరంగనాథుఁ డనుటకు లాక్షణికు లగు అప్పకవి మొదలగువారు తమ లక్షణగ్రంథములలో నుదాహృతములగు గ్రంథభాగములే చెప్పుచున్నవి. అందందు దుష్టసంధులు, వ్యాకృతికి లొంగని ప్రయోగములు కనఁబడుచున్నవి. రేఫశకటరేఫమైత్రి యీమహనీయున కభిమతమా యని తలంపవలసినచోట్లు కలవు. ఒక్కొక్కచోట బమ్మెర పోతన యితని ననుసరించెనా యని యనవలసిన భాగములును గలవు.

ఇందు గ్రంథాదినుండి—“ఆదినారాయణు నఖిలలోకేశు, భావించి కీర్తించి ప్రార్థించి సేవించి, యభిమతసిద్ధి గావింప”—అనువఱకుఁగల ధ్యానయోగమును జదివినచో నీగ్రంథకర్తకుఁ గల యోగాభ్యాసవిధానము సద్గురుకృపాజనితసత్పద్ధతి యెంతయు విశదము కాగలదు. ఇందు యోగశాస్త్రసారమంతయు నిమిడియున్న దనవలయు. గొప్పభక్తుఁ డనియు, యోగి యనియు నీతనిఁ గీర్తింపవలయు. లేక యున్న నింతటిగ్రంథమును ద్విపదగా రచించి జనరంజన మొనరించుట కనువు పడునా? ఇష్టదేవతాస్తుతిలో శారదను, వాల్మీకిని, వ్యాసమహర్షిని, శుకబ్రహ్మను మాత్రమే వినుతి చేసినాఁడు. పూర్వకవులనుగాని, తత్కాలమందలి కవులనుగాని పేర్కొనలేదు. ఎవరిని బేర్కొనిన నేమి తనపేరు తెలియునో యని తలంచెనో - ఆత్మజ్ఞాని యగుట తనపేరు ప్రకటించుకొనుట తగదనుకొనెనో? తనప్రభువులయెడ నపచారము చేసినట్లుగా నెంచెనో? ఇదియును గాక మీఁదుమిక్కిలి తనకుఁగల ప్రభుభక్తిని బూర్ణముగా వెలయించి ధన్యుఁడైనాఁడు.

అందందు వర్ణనలు యుక్తియుక్తముగ హృదయంగమముగ ఔచిత్యముగ నున్నవి. వీని నన్నింటిని బ్రత్యేకించి యిందుదాహరింప గ్రంథవిస్తరభీతి మానితిని. పాఠకులే చదివి యానందింతురని మనవి. కవి “అసమాన లలిత శబ్దార్థ సంగతుల... భావనల్నిండ” నని తాను బూనినరీతిని గ్రంథరచన సంపూర్ణముగఁ జేసి కృతకృత్యుఁ డైనాఁడు.

గ్రంథకర్త యింతటి యుత్కృష్టగ్రంథమును ద్విపదకావ్యమునఁ బ్రథమశ్రేణి నాశ్రయింపఁదగినదానిని రచించి, తన కులగోత్రములను, స్థలాదికమును దెలుపక పోవుట తనకుఁగల ప్రభుభక్తియే ప్రధానకారణమని మాటిమాటికిఁ దలంపఁదగును. ఈ గ్రంథము పట్టణములమాట యటుండఁ, గోడిగూసిన ప్రతిగ్రామమునందును గల దనుటకును, బురాణకాలక్షేపముగ నిదియే యాదృతిపాత్రమైన దనుటకును, బొమ్మలాట లాడువారును నిందలి కథాభాగములనే శ్రావ్యముగఁ బాడుచు నభినయించి ప్రేక్షకుల నానందరససాగరనిమగ్నులఁ గావించుచున్నారనుటకును, నీగ్రంథమునకుఁగల మహిమ నిరుపమాన మని వేఱ చెప్పవలయునా?

కవి యిందు శ్రీ మద్రామాయణమున లేని, జంబుమాలివృత్తాంతము, కాలనేమి కథ, సులోచనాచరిత్రము చదువ చదువఁ బాఠకులకు, శ్రోతలకు పరవశత్వమును గలిగించుచున్న వనుటలో వింతలేదు. ఇం దాభాగ మని యీభాగ మని చెప్పఁ బనిలేక

సర్వత్ర హృద్యముగ నున్నది.

ఈ గ్రంథమును సరిచూచి (ప్రాఁతతప్పుల పుస్తకమును దిద్ది) యొక పీఠిక వ్రాసి యిమ్మని కడప రాయలు అండు కో వారు కోరగా నశక్తుడ నయ్యు, నిజమాడిన నిష్ఠురము ప్రాప్తించు నని యెఱిఁగియు, నాకుఁ దోఁచిన భావములను నిశ్శంకముగా వ్రాసి యిచ్చితి. తప్పులు పండితులు మన్నింపుఁడు. గ్రంథవిషయమున నెక్కుడుగ వ్రాయవలసిన యంశము లుండియుఁ బ్రకృతము నియమితుఁడనై విరమించితి. రాఁబోవు ముద్రణమున మరలఁ గొంతయవకాశమును బట్టి విన్నవింతు. భాషాసేవకై పూనిన యీ రాయలు అండ్ కో వారి యుద్యమమునకుఁ దోడ్పాటు చూపుట తెలుఁగుదేశమువారి సత్కృతి. వీరికిని, బాఠకులకును శ్రీ రామచంద్రుఁ డాయురారోగ్యభాగ్యములఁ జేకూర్చుఁగాక!

వశంవదుఁడు

శ్రీ లలితావిలాసము
కావ్యపురాణతీర్థ, విద్వాన్,

విరోధి వత్సరాది
జనమంచి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మ

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

విషయ సూచిక

—(O)—

—— : బాలకాండము :——

దేవతాస్తుత్యాదికము

గ్రంథరచనకుఁ గారణము

కథాప్రారంభము

కుశలవులు శ్రీమద్రామాయణకథను గానము చేయుట

మంత్రులతో దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టి సేయుట కాలోచించుట

ఋశ్యశృంగవృత్తాంతము

దశరథుఁడు యాగదీక్ష వహించుట

దేవతలు బ్రహ్మకడ కరిగి రావణు బాధలఁ దెల్పుట

దేవతలు విష్ణువును నుతించుట

దశరథునకు యజ్ఞపురుషుఁడు దివ్యపాయస మొసఁగుట

బ్రహ్మ దేవతలను వానరులఁగాఁ బుట్టుఁడనుట

శ్రీరామాదుల జననము

శ్రీరామాదులబాల్యము

విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునికడకు వచ్చుట

కౌశికుడు యజ్ఞరక్షణార్థమై దశరథునితో రామునిఁ బంపుమనుట

వసిష్టముని దశరథునితో రామలక్ష్మణుల బంపుమనుట

కౌశికునితోడ రామలక్ష్మణులఁ బంపుట

అంగదేశవృత్తాంతము

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ దాటకి వృత్తాంతము దెలుపుట

తాటకవధ

శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు భృశాశ్వసంతానములైన యస్త్రశస్త్రముల నిచ్చుట

శ్రీరాములకు కౌశికుఁడు సిద్ధాశ్రమవిషయ మెఱిఁగించుట

విశ్వామిత్రుఁడు యజ్ఞముచేయుట

రాముని మిథిలానగరమునకుఁ బోవ మునులు ప్రేరేపించుట

కౌశాంబివృత్తాంతము

విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశక్రమంబు దెలుపుట

కౌశికుఁడు కుమారస్వామి జన్మము శ్రీరామునకుఁ దెలుపుట

గంగానదీవృత్తాంతము
శ్రీరాముఁడు సగరులవృత్తాంతముఁ దెల్పు మనుట
అంశుమంతుఁడు అధ్వరాశ్వముఁ దెచ్చుట
గంగావతరణకథ
భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చుట
అమృతోత్పత్తి
సుమతి యను రాజు విశామిత్రు నెదుర్కొనుట
సుమతికి శ్రీరామలక్ష్మణులనుగూర్చి కౌశికుఁడు తెల్పుట
గౌతమాశ్రమముఁ జేరుట
గౌతముఁ డహల్యకు శాప మిచ్చుట
శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో మిథిలఁ జేరుట
శతానందుఁడు విశ్వామిత్రుప్రభావంబుఁ దెల్పుట
విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుని కామధేనువుఁ గొంపోఁజూచుట
కౌశికుఁడు ఈశ్వరునిచేత వస్త్రాదులు వడసి వసిష్ఠునితోఁ బోరుట
విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మర్షిపదంబునకై తపంబు చేయుట
త్రిశంకునికై కౌశికుఁడు యజ్ఞంబు చేయనారంభించుట
అంబరీషుఁడు యజ్ఞపశువుగా శునశ్శేఫునిఁ గొనిపోవుట
విశ్వామిత్రుఁడు మేనకను గూడుట
జనకుండు శివునిచాప మెఱింగించుట
శ్రీరాములు శివునివిల్లును విఱుచుట
దశరథుఁడు మిథిలకుఁ బోవుట
ఊర్మిళాదులవివాహయత్నము
దశరథుని వంశక్రమము
వసిష్ఠుఁడు యువనాశ్వునివృత్తాంతముఁ దెల్పుట
శతానందుఁడు జనకువంశక్రమంబు దెల్పుట
పురాలంకారము
దాశరథుల నలంకరించుట
శ్రీసీతారామకల్యాణము
పరశురాముఁడు శ్రీరాము నెదుర్కొని భంగపడుట
దశరథుఁడు పుత్రులం దోడ్కొని అయోధ్య కేగుట

——— : అయోధ్యాకాండము :———

దశరథుఁడు ప్రజలతోఁ దనకోర్కిఁ దెల్పుట

దశరథుఁడు శ్రీరాముని రాజ్యపాలనముఁ బూనుమని చెప్పుట

మందర కైకకు దుర్బోధ చేయుట

దశరథుఁడు కైకయింటి కరుగుట

కైక దశరథుని వరముల నడుగుట

కైకయింటికి సుమంతుండు దశరథునిఁ బిల్వఁబోవుట

శ్రీరాములు కైకయింటిలో నున్న దశరథుని జూచుట

కౌసల్య శ్రీరాముని యరణ్యవాసమునకై శోకించుట

లక్ష్మణుని కోపము – రాముని యోదార్పు

శ్రీరాములు కౌసల్య నూరార్చుట

శ్రీరాముఁడు సీతతో తనయభిషేకభంగ మెఱిఁగించుట

సీతరాకకు శ్రీరాములు సమ్మతించుట

శ్రీరాములు త్రిజటాఖ్యునకు గోవుల నిచ్చుట

శ్రీరాములు సీతాలక్ష్మణసమేతుఁడై దశరథునివద్దకు వచ్చుట

వసిష్ఠుఁడు కైకతోఁ గఠినోక్తు లాడుట

కౌసల్య సీతకు పతిధర్మము దెల్పుట

దశరథుఁడు రథము నిల్పుమని సుమంతునిఁ బిలుచుట

శ్రీరాములు గుహునిఁ జూచుట

సుమంతుఁడు అయోధ్య చేరుట

దశరథుఁడు కౌసల్యకు తన శాపవృత్తాంతముఁ దెల్పుట

దశరథుఁడు యజ్ఞదత్తుని జూచి చింతించుట

దశరథుఁడు ప్రాణముల విడుచుట

భరతుఁ డయోధ్యఁ బ్రవేశించుట

భరతుఁడు కౌసల్యయొద్దకుఁ బోవుట

భరతుఁడు రామునియొద్దకుఁ బోవుట

భరతుఁడు భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట

భరతుఁడు మునివేషధారులైన రామలక్ష్మణులఁ జూచుట

దశరథునిమృతిని భరతుఁడు తెల్పుట

జాబాలి యనుముని శ్రీరామునకు హిత ముపదేశించుట

——— : ఆరణ్యకాండము :———

శ్రీరాముఁడు దండకారణ్యమునకుఁ బోవుట
శ్రీరాముఁడు శరభంగాశ్రమంబుఁ జేరుట
శ్రీరాముఁడు సుతీక్ష్ణమునిని దర్శించుట
సీత శ్రీరామునిఁ బ్రశ్నించుట
మందకర్ణి వృత్తాంతము
అగస్త్యులఁ గాంచుట
అగస్త్యముని మహిమ
గోదావరీతీరమున శ్రీరాముఁడు నివసించుట - జటాయువుతో మైత్రి
హేమంతవర్ణనము
సౌమిత్రి ఖడ్గముఁ గొనుట
మునులు జంబుని తపఃప్రభావంబు దెల్పుట
శూర్పణఖ కుమారుని గూర్చి శోకించుట
శూర్పణఖ రామునిఁ జూచి మోహించుట
ఖరుఁడు తనసేనల శ్రీరామలక్ష్మణులపైకిఁ బంపుట
ఖరుని సేనలు రాము నెదుర్కొనుట
శ్రీరామునితో ఖరదూషణులు యుద్ధము చేయుట
ఖరుఁడు శ్రీరాముల నెదుర్చుట
శూర్పణఖ రావణునితోఁ దనభంగపాటును జెప్పుట
శూర్పణఖ శ్రీరాములరూపాతిశయముఁ దెల్పుట
మారీచుఁడు శ్రీరాముని ప్రభావముఁ దెల్పుట
మారీచుఁడు మాయామృగరూపధారియై వచ్చుట
మాయామృగము రామునిచేఁ గూలుట
రావణుఁడు భిక్షుకవేషధారియై సీతాదేవియొద్ద కేతెంచుట
జానకి శోకించుట
రావణునితో జటాయువు పోరుట
సీత యాభరణముల ఋష్యమూకపర్వతమునఁ బడవేయుట
జనకజను అశోకవనమునం దుంచుట
శ్రీరాముఁ డాశ్రమమునకు మరలివచ్చుట
శ్రీరాముఁడు ప్రలాపించుట
లక్ష్మణుఁడు రాముని శాంతిపఱుచుట

జటాయువునకు అగ్నిసంస్కారము సేయుట
కబంధుఁడు రామలక్ష్మణుల నడ్డగించుట
రామలక్ష్మణులు శబరిని గాంచుట
శ్రీరాములు ఋశ్యమూకమును జూచి హర్షించుట

—— : కిష్కింధాకాండము :——

శ్రీరాములవద్దికి హనుమంతుఁడు వచ్చుట
హనుమంతుఁడు తనజన్మప్రకార మెఱిఁగించుట
సుగ్రీవుఁడు జనకజతొడవు లిచ్చుట
వాలి మాయావితో యుద్ధము చేయుట
వాలిదుందుభుల యుద్ధము
వాలిసుగ్రీవులు పోరుట
తార సుగ్రీవునితోఁ బోరవద్దని వాలి నడ్డగించుట
అమోఘాస్త్రముచే వాలి గూలుట
తార ప్రలాపించుట
వాలి సుగ్రీవునకు హేమదామ మిచ్చుట
శ్రీరాములు మాల్యవంతముఁ జేరుట
లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ బోవుట
లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవుని మన్నించుట
వానరవీరుల సీతను వెదకఁ బంపుట
శ్రీరాములు హనుమంతునిచేత తనముద్రిక నిచ్చుట
అంగదాదులు గుహఁ జొచ్చుట
కపులు స్వయంప్రభను గాంచుట
కపులు చింతాక్రాంతు లగుట
కపులు ప్రాయోపవేశము చేయుట
అంగదాదుల సంపాతి చూచుట
వానరవీరులు తమతమసత్త్వములఁ దెలుపుట
జాంబవంతుండు హనుమంతుని బ్రార్థించుట
హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాఁటుట
హనుమంతునకు మైనాకుఁ డాతిథ్య మొసఁగుట

——— : సుందరకాండము :———

హనుమంతుఁడు లంకాపురిఁ జొచ్చి సీతను వెదకుట
హనుమంతుఁడు ఉద్యానవనంబుఁ జూచుట
హనుమంతుఁడు సీతను జూచుట
రావణుఁడు సీతాదేవివద్దికి వచ్చుట
జానకి రావణుని దిరస్కరించుట
మండోదరి రావణునికి నీతిఁ దెల్పుట
రాక్షసస్త్రీలు సీతను బెదరించుట
త్రిజటాస్వప్నము
రాక్షసస్త్రీల బాధలకు జానకి పలవించుట
హనుమంతుఁడు సీతకుఁ దనజన్మము దెల్పుట
హనుమంతుఁడు సీతతో శ్రీరామలక్ష్మణులక్షేమము దెల్పి శిరోరత్నము గొనుట
హనుమంతుఁడు అశోకవనమును జెఱుచుట
హనుమంతునిమీదికి రక్తరోముఁడు మొదలైన రాక్షసుల రావణుఁడు పంపుట
హనుమంతుని మీఁదికి అక్షకుమారుఁడు వచ్చుట
ఇంద్రజిత్తు తండ్రి నూరార్చి హనుమంతునిపైకిఁ బోవుట
హనుమంతుఁడు రావణునితో తనరాక యెఱింగించుట
హనుమంతుఁడు లంకఁ గాల్చుట
అంగదాదులు మధువనంబునకు వచ్చుట
హనుమంతుఁడు సీతను చూచిన తెఱం గెఱింగించుట

——— : యుద్ధకాండము :———

హనుమంతుఁడు లంకాప్రభావము దెలుపుట
సుగ్రీవుఁడు కపిసేనల వెడలించుట
శ్రీరాములు మహేంద్రాద్రి జేరుట
రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట
రాక్షసాధిపులు రావణునితో ప్రతాపము దెల్పుట
విభీషణుఁడు రావణుని యొద్దకుఁ బోవుట
రావణుఁడు కుంభకర్ణునితో రాముని రాక యెఱింగించుట

ఇంద్రజిత్తు విభీషణునికి తనలా వెఱింగించుట
రావణుఁడు విభీషణుని దన్నుట
తల్లియొద్దకు విభీషణుఁడు వచ్చుట
విభీషణశరణాగతి
రామునకు విభీషణుని యోగ్యత నాంజనేయుం డెఱింగించుట
విభీషణుఁడు శ్రీరామచంద్రు నుతించుట
శ్రీరామచంద్రుఁడు విభీషణు ననుగ్రహించుట
విభీషణుఁడు రామునకు లంకోత్పత్తిని రావణుని బలం బెఱింగించుట
శ్రీరాముఁడు విభీషణునకు లంకాభిషేకము సేయుట
శ్రీరాములు దర్భశయనము సేయుట
శ్రీరాములు సముద్రునిపై బ్రహ్మాస్త్ర మేయుట
శ్రీరాములు సుగ్రీవునితో సేతువు గట్ట నాజ్ఞాపించుట
చంద్రోదయవర్ణనము
శ్రీరాములు ఉడుతభక్తిని జూచి సంతోషించుట
శ్రీరామాదులు సేతువును జూచి సంతసించుట
శ్రీరాములు సువేలాద్రి చేరుట
కైకేశి రావణునకు హితము సెప్పుట
కైకేశి రావణునకు రామునిమహిమ చెప్పుట
కైకేశి రావణునికి జలప్రళయము దెల్పుట
రావణున కతికాయుఁడు నీతి సెప్పుట
శుకసారణులు శ్రీరాముని కపిసేనఁ జూచుట
రావణునకు శుకసారణులు కపిపుంగవులఁ దెలుపుట
శుకుఁడు శ్రీరాములతేజోవిశేషములఁ దెల్పుట
మాల్యవంతుఁడు రావణునితో నీతి సెప్పుట
శ్రీరాముఁడు లంకాపురవైభవముఁ జూచుట
సుగ్రీవుఁడు రావణునితో మల్లయుద్ధము చేయుట
శ్రీరాముఁడు వానరులచే లంక ముట్టడి వేయించుట
అంగదరాయబారము
రావణుఁ డంగదునితోఁ దనపరాక్రమము సెప్పుట
రావణుఁడు తనభటులతో నంగదునిఁ బట్టి కట్టుం డని నియమించుట
రావణుఁడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యుత్తరగోపురమునకు వచ్చుట

శ్రీరాములు రావణుని ఛత్రచామరంబులు బాణములతో దెగనేయుట
వానరరాక్షసులద్వంద్వయుద్ధము
యుద్ధభూమివర్ణనము
సాయంకాలాదిరాత్రివర్ణనము
ఇంద్రజిత్తు మాయాయుద్ధము సేయుట
నాగపాశబంధనము
నాగపాశబద్ధులై యున్న రామలక్ష్మణులఁ జూచి సీత దుఃఖించుట
ఇంద్రజిత్తు రెండవసారి యుద్ధమునకు వచ్చుట
నారదుఁడు శ్రీరాములకడకు వచ్చుట
ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట
అకంపనుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట
మహాకాయుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట
రాక్షసులతో వానరులు ఘోరయుద్ధము సేయుట
మహానాదుఁ డంగదునితోఁ బోరి మడియుట
మహాకాయుఁ డంగదునితో మల్లయుద్ధము సేసి మడియుట
ప్రహస్తుని యుద్ధము
మందోదరి రావణునితో శ్రీరాములపరాక్రమము దెలుపుట
రావణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట
లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట
రామరావణుల ప్రథమయుద్ధము
కుంభకర్ణుని నిద్ర మేల్కొనఁజేయుట
విభీషణుఁడు శ్రీరాములతో కుంభకర్ణునిశాపప్రకారము దెలుపుట
రావణునకు కుంభకర్ణుఁడు నీతి సెప్పుట
రావణుఁడు కుంభకర్ణుని దిరస్కరించుట
కుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట
వానరవీరులు కుంభకర్ణునితో యుద్ధము సేయుట
సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణునిచే మూర్ఛనొందుట
సుగ్రీవుఁడు మూర్ఛదేరి కుంభకర్ణుని విరూపునిగాఁ జేయుట
విభీషణుఁడు కుంభకర్ణునికి నీతిఁ జెప్పుట
శ్రీరామునిచేఁ గుంభకర్ణుఁడు గూలుట
రావణుండు కుంభకర్ణుని మరణమునకు శోకించుట

అతికాయమహోదరులు మొదలగువీరులు యుద్ధమునకు వెడలుట
అంగదనరాంతకుల ద్వంద్వయుద్ధము
హనుమంతుఁడు మొదలగువారలు త్రిశిరాది రాక్షసవీరులఁ జంపుట
అతికాయుఁడు యుద్ధము చేయుట
విభీషణుఁడు శ్రీరాముల కతికాయుని ప్రభావముఁ దెలుపుట
లక్ష్మణాతికాయుల ద్వంద్వయుద్ధము
అతికాయుఁడు లక్ష్మణునిచేఁ జచ్చుట
ఇంద్రజిత్తు రెండవమాఱు యుద్ధమునకు వెడలుట
ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రముచే రాముఁడు మొదలగువారల మూర్ఛనొందించి మరలుట
హనుమద్విభీషణులు బ్రహ్మాస్త్రముబాఱిఁ బడక సైన్యమును బరీక్షించుట
ఆంజనేయుఁ డోషధీశైలము దెచ్చి రామలక్ష్మణాదుల మూర్ఛ దేలించుట
వానరులు లంకం గాల్చుట
కుంభనికుంభాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట
కుంభనికుంభుల యుద్ధము
మకరాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట
ఇంద్రజిత్తు యుద్ధమున కరుగుట
ఇంద్రజిత్తు హోమముఁ జేసి కృత్తి యనుశక్తిఁ బుట్టించుకొని మాయాయుద్ధము చేయుట
శ్రీరాముఁ డాగ్నేయాస్త్రముచే నింద్రజిత్తునిమాయ దెరల్చుట
ఇంద్రజిత్తు హోమమును చేసి శస్త్రసమేతముగా రథమును బడయుట
ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను దెచ్చి తలఁ దఱుఁగుట
ఇంద్రజిత్తు నికుంభిళయాగము సేయుట
విభీషణుఁ డింద్రజిత్తునిమాయ శ్రీరాములతోఁ జెప్పుట
లక్ష్మణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట
ఇంద్రజిల్లక్ష్మణుల ద్వంద్వయుద్ధము
లక్ష్మణునిచే నింద్రజిత్తు చచ్చుట
రావణుఁ డింద్రజిత్తుమరణమునకు శోకించుట
రావణుండు సీతను దెగ వేయఁ బోవుట
ఇంద్రజిత్తుభార్య సులోచన శోకించుట
సులోచన శ్రీరాముల నుతించుట
సులోచన సహగమనము సేయుట
రావణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట

మూలబలయుద్ధము
శ్రీరాముఁడు మూలబలముపై మోహనాస్త్రము వేయుట
రాక్షసస్త్రీలు రావణుని నిందించుట
రావణుఁడు రెండవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట
సుగ్రీవునిచే విరూపాక్షుఁడు మొదలగురాక్షసవీరులు చచ్చుట
రావణుఁడు రామలక్ష్మణులపైఁ గదియుట
రావణునిశక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట
రావణుఁడు విభీషణాదులమాట దలంచి చింతించుట
లక్ష్మణుని మూర్ఛకు శ్రీరాముఁడు శోకించుట
హనుమంతుఁడు సంజీవకరణికొఱకు ద్రోణాద్రికిఁ బోవుట
కాలనేమివృత్తాంతము
హనుమంతుని మకరి మ్రింగుట
ధాన్యమాలిని తనశాపప్రకారము హనుమంతునితోఁ దెల్పుట
మునివేషధారి యగుకాలనేమిని హనుమంతుఁడు చంపుట
హనుమంతునితో మాల్యవంతుఁడు పోరుట
శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునిఁ జూచి పరితపించుట
సుషేణుఁడు సంజీవకరణిచే లక్ష్మణుని మూర్ఛఁ దేర్చుట
శుక్రునివద్ద రావణుఁడు శోకించుట
రావణుఁడు పాతాళహోమము చేయుట
అంగదుండు మందోదరిని రావణువద్దికి నీడ్చుకొని వచ్చుట
మందోదరి శ్రీరాములమాహాత్మ్యము రావణునికిఁ దెల్పుట
రావణుఁడు మూఁడవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట
ఖడ్గరోముఁడు మొదలగు రాక్షసులు వానరవీరులతో యుద్ధము సేయుట
దేవేంద్రుఁడు శ్రీరామునకు రథంబుఁ బంపుట
రావణుఁడు శ్రీరాములపై శూలము వేయుట
శ్రీరాముల కగస్త్యు లాదిత్యహృదయ ముపదేశించుట
రావణుఁడు మూర్ఛిల్లుట
శ్రీరాములు రావణునికరశిరంబులఁ దెగనేయుట
రావణుని కరశిరంబులు మరల మొలుచుటకై శ్రీరాములు చింతించుట
రావణుఁడు బ్రహ్మాస్త్రముచే మడియుట
మందోదరి మొదలగు రావణునిభార్యలు శోకించుట

మందోదరీవిలాపము
విభీషణుఁడు మందోదరిని చూచి దుఃఖించుట
రాముఁడు విభీషణు నోదార్చి రావణునకుఁ బ్రేతకృత్యంబులఁ జేయించుట
విభీషణుని లంకాపట్టాభిషేకము
శ్రీరాములు విభీషణునితో సీతను దెమ్మనుట
సీత యగ్ని చొచ్చుట
అగ్నిదేవుఁడు సీతను శ్రీరాముల కొప్పగించుట
శ్రీరాములు పుష్పకవిమాన మెక్కి యయోధ్యకుం జనుట
శ్రీరాములు సీతకు రాక్షసవీరులవిక్రమముఁ దెల్పుట
శ్రీరాములు లింగప్రతిష్ఠ సేయుట
శ్రీరాములు సేతుమహిమను దెలుపుట
శ్రీరాముఁడు మార్గమధ్యములోని విశేషములు సీత కెఱిఁగించుట
శ్రీరాములు భరద్వాజాశ్రమంబునకు వచ్చుట
హనుమంతుఁడు భరతుని జూచుట
భరతుఁడు వసిష్ఠాదిసహితుఁ డై శ్రీరాముల నెదురుకొనుట
శ్రీరాము లయోధ్యఁ జేరుట
శ్రీరాములపట్టాభిషేకము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

ద్విపదకావ్యము

బాలకాండము

దేవతాస్తుత్యాదికము

శ్లో. చరితం రఘునాథస్య శతకోటి ప్రవిస్తరమ్,
ఏకైకమక్షరం ప్రోక్తం మహాపాతకనాశనమ్.
రామాయ రామభద్రాయ రామచన్ద్రాయ వేధసే,
రఘునాథాయ నాథాయ సీతాయాః పతయే నమః.

శ్రీకామినీనాథు జితదైత్యనాథు - లోకరక్షణకృత్యు లోకైకనిత్యు
నిత్యసదానందు నిర్వాణకృత్యుఁ - గృత్యవిదూరు నకృత్రిమాధారు
నాధారకమలమధ్యామోదభేద - సాధనక్రమసమాచరణషట్చరణు
సింధురవరదు నాశ్రితలోకబంధు - బంధమోచను బలిబంధనోదగ్రు
నారూఢపంచదశాక్షరప్రసవ - పారిజాతాకారుఁ బ్రణవానుకారు
నగ్రామ్యగోపికాభ్యంతరవ్యగ్రు - నగ్రసదాకారు నాకారరహితు
యోగిమానసలసదోంకారదీప్తు - యోగసందర్శితాభ్యుదయప్రచారు
శ్రుతిశిరోభాగవిశుద్ధచైతన్యు - నతిలోకు సర్వలోకాశ్రయశ్లోకు
నఖిలాండమౌక్తికాయతనిత్యసూత్రు - నఖిలతత్త్వాతీతు నాద్యంతరహితు
నమలాత్ము నక్షరు నామ్నాయకమల - కమలాప్తు నక్షీణకల్యాణసదను
శంకావినిర్ముక్తసద్భక్తవర్యు - కైంకర్యవత్సలుఁ గారుణ్యసింధు
బోధకుండై వచ్చి బోధ్యమై తోఁచి - బోధమై వీక్షించు పూర్ణస్వరూపు
నాదితత్త్వము తత్త్వ మస్యాదివాక్య - భేదాతిదూరు, నభేదప్రతాపుఁ
గడుకొని నియతులై కర్మబంధములు - గడచి యేకతమునఁ గదలక నిలిచి
యరుదుగా నింద్రియవ్యాప్తుల మఱచి - విరచితాసనబద్ధవిన్యాసిలీలఁ
బరిచితాసనమునఁ బదిలమై నిలిచి - సరవితో మదిలోన సరసత నిల్పి
వెలయ డెబ్బదిరెండు వేలనాడులను - గలయ వివేకించి, కసటు వోఁ దుడిచి
యొకరెండుత్రోవల నొకటిగా మెలఁగి - యకలంకమతితోడ నతిసూక్ష్మముగను
నవయవంబులయందు నానందమైన, పవను నిరోధించి, పశ్చిమవీథిఁ
జొనిపి, కోణత్రయశుద్ధి గావించి - మనసుతోడనె కూడ మఱపించి తెచ్చి
కుండలినిజశక్తిఁ గూర్చి, సంప్రీతి - నొండొండఁ గమలంబు లొగి నాఱు గడచి
యటఁ జంద్రమండలం బల్లనఁ జేర్చి - యటఁ బరమవ్యోమమై తన్ను మఱచు
పరమయోగీంద్రులభావమ్ము కీలు - పరికింపఁ దానైన బ్రహ్మస్వరూప
మొగి రెంటఁ బెరయక మూఁట నేర్పడక - తగిలి నాల్గవత్రోవ తత్త్వమై యుండి
యైదింటి కాదియై, యాఱిటిఁ గడచి - యాదికి నాదియై యమరినదేవుఁ

దనుతరనిర్మలాంతర్నాడియూప - మనురూప మగుమనం బాబద్ధపశువు
నిష్టాభిరతివేది, నిఖిలేంద్రియములు - కాష్ఠము, ల్బోధ మఖండపావకుఁడు
యోగామృతము ఘృత, ముజ్జ్వలానంద - యోగంబు ఫలముగా, నొగి జెల్లుచున్న
యభిమతాంతర్యనిత్యామోదకర్త - విభవంబు కడపట విలసిల్లు పరముఁ
బరమేశు నవ్యయుఁ బరమకల్యాణుఁ - బరమాత్ము నపరోక్షుఁ బ్రక్షీణకర్ము ||30||
మాదేవుఁ గమలాక్షు మమ్మేలుదేవు - నాదినారాయణు నఖిలలోకేశు
భావించి కీర్తించి, ప్రార్థించి మ్రొక్కి - సేవించి, యభిమతసిద్ధిఁ గావింప
హారకర్పూరనీహారగోక్షీర - తారకాకృతి శారదాదేవిఁ గొలిచి,
చారురామాయణచంద్రాబ్ధి యగుచు - వారక విలసిల్లు వాల్మీకి దలఁచి,
భారతమంజరీపారిజాతంబు - సారమానసుఁ బరాశరసూనుఁ దలఁచి,
యతనితనూభవు నాశుకబ్రహ్మ - నతిభక్తియుక్తిమై నభినుతి చేసి,
కథఁ జెప్పిన నెల్లసజ్జనులు - సేకొని కీర్తులు చేయుచు నుందు;
రేకథఁ జెప్పిన నిహపరోన్నతులు - ప్రాకటంబుగఁ జేర్చి ఫలియించుఁ బ్రీతి;
నేకథఁ జెప్పిన నీప్సితార్థములు - గైకొని పుణ్యముల్ గడఁగి కాన్పించు,
ననువిచారములు నాయంతరంగమునఁ - గొనకొని కృతి సేయఁ గోరుచున్నంత; ||40||

గ్రంథరచనకుఁ గారణము

శ్రీరమణీయులై సృష్టిసత్తములు - గోరి వర్ణన సేయఁ గోనవంశమున
ఫలితసదాచారభానుఁ డై తోఁచి - కలికాలదోషాంధకారంబు ద్రోలి,
గురుధర్మపథముల కొలఁదులు దెలిసి - పరనృపనక్షత్రపంక్తుల నణఁచి,
నిత్యపుణ్యోదయనియతిఁ బెంపొందు - నత్యున్నతప్రతాపాభిరామునకుఁ
గరదీప్తినిజఖడ్గగంగాప్రవాహ - పరధరణీపాలఫాలాక్షరములఁ
గలపూర్వగర్వపంకము లొప్పఁగడుగు - నలవు మై నసమానుఁడగు సత్యనిధికి
శరణార్థి రాజన్యషట్పదాధార - కరపద్మునకుఁ గోనకాటభూపతికి,
నయనయోదయదయాయతనిత్యమతికిఁ - బ్రియతనూజన్ముఁడై పృథివిఁ బెంపొందు
రుద్రప్రతాపుండు రుద్రనిర్మలుఁడు - రుద్రాత్ము డగు కోనరుద్రనరేంద్రు
పౌత్త్రుఁ డభంగుఁ డప్రతిమవిక్రముఁడు - గోత్రధీరుఁడు కులగోత్రవర్ధనుఁడు ||50||
దివిజేంద్రవిభవుండు ధీరవర్తనుఁడు - భువనవిఖ్యాతుండు బుద్ధభూపాలు
తనుజన్ముఁ డక్షీణదాక్షిణ్యధనుఁడు - ధనధాన్యధనదుండు ధర్మధర్మజుఁడు
అతిపుణ్యసౌజన్యుఁ డరిభీమజన్యుఁ - డతిశౌర్యశరజన్ముఁ డాజన్మశుభుఁడు
కామినీకాముఁ డఖండవిక్రముఁడు - రామత్రయోదారరణవిశారదుఁడు
చందనమందారచంద్రికాహార - కందళత్కుందేందుఘనకీర్తిధనుఁడు
పరఁగు కోనాన్వయపారిజాతమునఁ - బరిపక్వఫలరీతిఁ బరగినవాఁడు
పొలుచు కోనాన్వయపూర్వాద్రియందు - వెలుఁగుభానుఁడు వోలె విలసిల్లువాఁడు
దొరిసి కోనాన్వయదుగ్ధాంబురాశి - బరిపూర్ణచంద్రుఁడై భాసిల్లువాఁడు
నిక్కి యంతంతకు నిర్మలం బగుచు - దిక్కులఁ దనపేర్మి దీపించువాఁడు
దానధర్మక్రియాతాత్పర్యకేళి - దానయై వినుతులఁ దనరారువాఁడు ||60||
మగఁటిమి నసమానమహిమ దీపింపఁ - బగతుఱ నవలీల భంజించువాఁడు
బలితోగ్రరాజన్యబలవజ్రపాణి - లలి నొప్ప వాసవు లలిఁ బోలువాఁడు
ప్రత్యక్షనృపవనపావకోజ్వలుఁడు - సత్యంబుచేతను సరిదగువాఁడు
బలవదుగ్రారాతి బలసముద్రములఁ - గలఁచుచో మంథాద్రిగతిఁ బేర్చువాఁడు
విమలోగ్రరాజన్యవిపులాంధకార - కమలాప్తబింబఖడ్గప్రభావిభవ
విలసితామరవధూవిమలాస్యకమల - ముల వీరమధుకరంబులఁ గూర్చువాఁడు

అరినృపప్రాణానిలాహారభుజగ - వరభుజాస్థాపితావని గలవాఁడు
కురుకేరళావంతికుంతలద్రవిళ - మరుమత్స్యకకరూశమగధపుళింద
సరసపాండ్యకోసలబర్బరముల - నరనాథసభల వర్ణన కెక్కువాఁడు
ఆతతసామభేదాదుల నొప్ప - నీతిక్రమంబుల నెరసినవాఁడు
రమణమై నాదిమరాజన్యరీతి - నమితవైభవముల నమరినవాఁడు
వినయనయోపాయవిజయసుస్థిరుఁడు - ఘనకీర్తి విఠ్ఠలక్ష్మాపాలవరుఁడు
రాజసర్వజ్ఞుండు రాజసింహుండు - రాజశిరోమణి రాజపూజితుఁడు
సకలజగద్ధితచాతుర్యధుర్యుఁ - డొకనాఁడు కొలువున నున్నతుం డగుచు,
బహుపురాణజ్ఞులు బహుశాస్త్రవిదులు - బహుకావ్యనాటకప్రౌఢమానసులు,
హితులు మంత్రులు పురోహితులు నాశ్రితులు - సుతులు రాజులు బహుశ్రుతులును గొల్వ,
దీపించి భూలోకదేవేంద్రుపగిది - నేపారియున్నచో నింపు సొంపొంద
రసికులు భారతరామాయణాది - రసగోష్ఠిఁ జెల్లింప రసికశేఖరుఁడు,
రామకథాసుధారసరక్తుఁ డగుచు - నామహాసభలోన నందఱఁ జూచి,
“రమణమైఁ దెనుఁగున రామాయణంబు - క్రమ మొప్పఁ జెప్పెడి ఘనకావ్యశక్తి
గలకవు లెవ్వారు గల రుర్వి?“ననుచుఁ - దలపోయ విఠ్ఠలధరణిపాలునకు
నున్నతమూర్తికి నురుయశోనిధికి - విన్నవించిరి వేడ్క విబుధులు గడఁగి
“నీతనూజన్ముండు నిపుణమానసుఁడు - ధూతకల్మషుఁడు బంధురనీతియుతుఁడు
సర్వజ్ఞుఁ డనఘుండు చతురవర్తనుఁడు - సర్వపురాణవిచారతత్పరుఁడు
కమనీయబహుకళాగమవిచక్షణుఁడు - సుమనీషిపోషణోత్సుకసుఖోన్నతుఁడు
కవిసార్వభౌముండు కవికల్పతరువు - కవిలోకభోజుండు కవిపురందరుఁడు
ప్రత్యర్థిరాజన్యబలవజ్రపాణి - ప్రత్యర్థినృపదావపావకోజ్జ్వలుఁడు
భీకరనిజఖడ్గబింబితస్వర్గ - లోకానురక్తత్రిలోకదుర్దముఁడు
వరసాధుజలజాతవనజాతహితుఁడు - పురుషచింతామణి బుద్ధభూవిభుఁడు
నీ కతిభక్తుండు నిఖిలశబ్దార్థ, పాకజ్ఞుఁ డత్యంతపాండిత్యధనుఁడు
మఱియు రామాయణమర్మధర్మజ్ఞుఁ - డెఱుఁగు నాతని బిల్వు మీకథఁ జెప్ప,”
ననిన మజ్జనకుఁ డుదాత్తవర్తనుఁడు - నను నర్థిఁ బిలిపించి, నను గారవించి,
“భూమిఁ గవీంద్రులు బుధులును మెచ్చ - రామాయణంబు పురాణమార్గంబు
తప్పక నాపేరఁ దగ నంధ్రభాష - జెప్పి ప్రఖ్యాతంబు సేయింపు ముర్వి”
నని యానతిచ్చిన నమ్మృదూక్తులకు - ననయంబు హర్షించి, యట్ల కావింపఁ
బని పూని, యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండాంకుపేర
లలితసద్గుణగణాలంకారుపేర - నలఘునిశ్చలదయాయతబుద్ధిపేర
నాతతకృతిపేర నతిపుణ్యుపేర - మాతండ్రి విఠ్ఠలక్ష్మానాథుపేర
రాజులు బుధులును రసికులు సుకవి - రాజులు గోష్ఠిని రాగిల్లి పొగడ
బదము లర్థంబులు భావము ల్గతులు - పదశయ్య లర్థసౌభాగ్యము ల్యతులు
రసముల కల్పన ల్ప్రాసనంగతులు - నసమానరీతులు నన్నియుఁ గలుగ
నాదికవీశ్వరుఁ డైన వాల్మీకి - యాదరంబునఁ బుణ్యు లందఱు మెచ్చఁ
జెప్పిన తెఱఁగున శ్రీరామచరిత - మొప్పఁ జెప్పెదఁ; గథాభ్యుదయ మెట్లనిన:——

కథాప్రారంభము

ఘనతపస్స్వాధ్యాయకమనీయశీలు - మునినాథు నారదు మునిలోకవంద్యు
ననఘతపోనిధి యైన వాల్మీకిఁ - గనుఁగొని యొకనాఁడు కర మర్థి నడిగె,

“ఎవ్వఁడు శ్రీమంతుఁ? డెవ్వఁడు శాంతుఁ? - డెవ్వఁడు ఘనపుణ్యుఁ? డెవ్వఁ డున్నతుఁడు? .
ఎవ్వఁడు నీతిజ్ఞుఁ? డెవ్వఁడు ప్రాజ్ఞుఁ? - డెవ్వఁడు దుర్దముం? డెవ్వఁ డుత్తముఁడు?
ఎవ్వఁడు జితకాముఁ? డెవ్వఁ డజేయుఁ? - డెవ్వఁడు నిరసూయుఁ? డెవ్వఁ డాఢ్యుండు?
ఎవ్వఁడు సువ్రతుం? డెవ్వఁ డుదారుఁ? - డెవ్వండు సుచరిత్రుఁ? డెవ్వఁడు సముఁడు?
ఎవ్వనికిన్కకు నింద్రాదిసురలు - దవ్వుదవ్వులనుండి తలఁకుచుండుదురు? ||110||
అట్టివాఁ డిలఁ బుట్టి యరిగెనో ? యిప్డు - పుట్టెనో? యిఁకమీఁదఁ బుట్టనున్నాఁడొ?”
యనినఁ ద్రిలోకజ్ఞుఁ డైననారదుఁడు - దనబుద్ధి నెంతయుఁ దలపోసి చూచి
“యామహా శ్రీవిష్ణుఁ డిపుడు జన్మించె, రాముఁడై దశరథరాజున; కతఁడు
నియతాత్ముఁ, డతిశౌర్యనిధి, కృపాజలధి - జయశాలి స్వజనరక్షణవిచక్షణుఁడు
కంబుకంధరుఁడు చక్కనిమేనివాఁడు - బింబారుణోష్ఠుండు పీనవక్షుండు
వెడదకన్నులవాఁడు విపులాంసతలుఁడు - నిడుదచేతులవాఁడు నియతవర్తనుఁడు
వేదవేదాంగకోవిదుఁడు కోదండ - వేదవిదుండు వివేకభూషణుఁడు
కమలాప్తతేజంబు కడలిగాంభీర్య - మమరాద్రిధైర్యంబు, నవనిసైరణయు,
ధనదునిత్యాగంబుఁ దనయందు మిగులఁ - నమువొందు నిత్యకల్యాణవిగ్రహుఁడు,
కౌసల్య కానందకరుఁడు శ్రీకరుఁడు - భాసురత్రైలోక్యపావనమూర్తి ||120||
రాముఁడై యిలఁ బుట్టి రాజశేఖరుఁడు - రాము నిమ్మని వేఁడ రాజు పంపఁగను,
మౌని వెంటను బోయి, మఖమును గాచి - దానవి నటు కూల్చి దైత్యుని ద్రుంచి,
రాతి నాతిని జేసి, రాముఁడు వేగ - సీతఁ జేకొనుటకు శివువిల్లు విఱిచి,
ఖ్యాతిగా సీతను గడుఁ బెండ్లియాడి - సీతతోడను గూడి, చెలఁగి యయోధ్య
కేతెంచుచోటను గెరలుచు విప్రు - డేతెంచి, నిలిచిన నేపునఁ గదిసి,
వాపోవ నాతని బలువిల్లు దిగిచి - కోపంబుతో మునుఁ గొమరొప్పఁదీసి,
యేపున నందఱ నెద వేడ్క మీఱ - నాపట్టుననె వచ్చి యప్పురిఁ జేరి,
“యాసక్తి యౌవరాజ్యాభిషిక్తునిగఁ - జేసెద”నని తండ్రి చెలఁగి యయోధ్యఁ
బట్టంబు గట్ట భూపతి సమకట్ట - మట్టు మీఱినయట్టి మంథర యపుడు
నెట్టనఁ గైకతో నెఱినాటఁ జెప్పఁ - గట్టడి కైక సంగరమునఁ దొల్లి ||130||
రెండువరంబు లర్థించిన దౌట - జండించి, కాననస్థలికి రాఘవునిఁ
బనిచిన, జనకునిప్రతిన కై పూని - జనకజాలక్ష్మణసహితుఁడై వెడలి,
దేవనంబునను నెంతేవనంబునను - బావనమునిచర్యఁ బరఁగుసంయములఁ
గరుణమైఁ గాపాడి ఖరదూషణాది - శిరములు శరములఁ జెండుచెండాడి,
ఋశ్యమూకంబున నినజుఁ జేపట్టి - వశ్యత నొకకోల వాలిఁ దూలించి,
సీతకై చలపట్టి సేతువు గట్టి - పాతకదశకంఠుపదితల ల్గొట్టి,
సీతతోఁ గూడి, యాశ్రితలోక పారి - జాతంబు వనచరజాతంబు గొలువ
నింద్రాదివినుతుఁడై యేతెంచి, రామ - చంద్రుండు నిజపూజ్యసామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ
బాలించుచున్నాఁడు; ప్రజలకు వేడ్క - గీలించుచును గృతకృత్యుఁడై” యనుచు ||140||
నారాముచరిత మాద్యంతంబు చెప్పి - నారదముని పోయె నలినజుపురికి;
మునిపతి వాల్మీకి ముద మొప్ప నంత - దనశిష్యుఁ డగు భరద్వాజుండు దాను
బ్రకటింప సజ్జనభావంబు పోలె - నకలుషజీవనం బై కరం బలరు
తమసానదికిఁ బోయి, తన్నదీవారిఁ - దమయనుష్ఠానము ల్దగఁ జేయుచుండి,
యాయేటిదరిఁ గ్రౌంచయమళంబు ప్రేమ - గాయజుకేళిమైఁ గవయుచో, నొకటి
నొకబోయ చంపిన, నున్నయాక్రౌంచి - ప్రకటశోకంబునఁ బలవింపఁ జూచి,
దగవును ధర్మంబు తలపోసి మౌని - పగదాయ నబ్బోయపై నల్క నొడమి.
“యోరి నిషాదుండ! యోరిపాపాత్మ! - యోరి! నీ కేమి యొనరించె? రోరి
కామించి క్రౌంచముల్ గవయుచో నొకటి - నేమిటికై చంపి తిబ్భంగిఁ గదిసి?
యాపాతకమున ననేకదుఃఖములు - ప్రాపించి తిరుగుము బహువత్సరములు.” ||150||

అని బోయ శపియించి, యంత వాల్మీకి - దనశిష్యుఁ డగు భరద్వాజునిఁ జూచి,
పలికెను శ్లోకంబుపద్ధతిగాను - "బలికినపల్కును బలుమాఱు చూడ
ఛందోనిబద్ధమై సమవర్ణపంక్తిఁ - బొంది నాలుగుపదంబుల హృద్య మగుచు
నిది చాలవిస్మయ మీశాపవాక్య - పదములు దమయంతఁ బద్యమై నిలిచె."
ననిన భరద్వాజుఁ డాదిగా శిష్యు - లనురక్తిఁ బఠియించి రాపద్య మంత;
ననఘుఁ డావాల్మీకి యాశ్రమంబునకుఁ - జనియున్నచో బ్రహ్మ చనుదెంచుటయును
నెదురేగి పదముల కెరఁగి తోడ్తెచ్చి - కుదురుగాఁ గుశపీఠిఁ గూర్చుండజేసి,
కరమర్థి బూజించి, కరములు మొగిచి - పరఁగ శాపాక్షరపద్యంబుఁ జదువ
విని, బ్రహ్మ నగి, "పద్యవిషయమై వాణి - యనఘ! నీముఖమున నవతరించినది;
శ్రీరామచరిత మశేషంబు నాకుఁ - గోరి నారదుఁడు సంకోచించి చెప్పె.
నది విస్తరించి నీ వఖిలంబు చెప్పు - నది; సర్వమును దోఁచు"నని చెప్పి పోయె.
నీరీతిఁ గృప వరం బిచ్చి మన్నించి - సారసగర్భుండు సనినపిమ్మటను
మఱి నిర్మలధ్యానమతిఁ బూని మౌని - తఱిగొని సకలంబుఁ దలపోసి చూచి.
రఘుచరిత్రము, దశరథుచరిత్రంబు - రఘురాముజన్మంబు, రామువర్తనము,
తాటకవధయు, నుద్దండరాక్షసుల - యాటోపహరణంబు, యజ్ఞరక్షణము,
దనరు గంగామహత్త్వంబు, గౌతముని - వనితను శాపంబువలనఁ బాపుటయు,
ధనువుఁ ద్రుంచుటయు, సీతావివాహంబు - చనుచోట జమదగ్నిజాతునాగ్రహము,
రామాభిషేకసంరంభంబు, దుష్ట - కామిని కైకేయి కష్టభాషణము,
నభిషేకవిఘ్నంబు, నడవికి రామ - విభుఁడు వోవుటయు, భూవిభునిశోకంబు,
దశరథుమరణంబు, దశరథరాముఁ - గుశలసంభాషియై గుహుఁడు గాంచుటయు.
నురుపుణ్యు లట గంగ నుత్తరించుటయు - వరతపోనిధి భరద్వాజు గాంచుటయు,
నరిగి, యాచిత్రకూటాద్రి నెక్కుటయు - భరతుండు రఘురాముపజ్జఁ జేరుటయు,
నన్నచేఁ బాదుక లబ్ధిమై బడసి - మన్నన లింపార మగుడి వచ్చుటయు,
దండకాగమనంబు, తగిలి విరాధుఁ - జండవిక్రము నందు సంహరించుటయుఁ,
బరమపుణ్యుని శరభంగుఁ గాంచుటయుఁ - బరువడి మునులతోఁ బ్రతిన లాడుటయు,
చని యయ్యగస్త్యునాశ్రమము చొచ్చుటయు - మునిచేత దివ్యాస్త్రములు పడయుటయు,
ముని చెప్పఁగా వారు ముదమున వేగ - చని పర్ణశాలలో సరగనుండుటయు,
మోహించి రాక్షసి మొనసి వచ్చుటయు - నూహించి దానితో నొగిఁ బల్కుటయును,
రామానుజుండు శూర్పణఖ - ముక్కును, జెవులును మ్రోడు సేయుటయు
నది వోయి ఖరదూషణాది రక్కసుల - కది చెప్ప వా రంత నలిగి వచ్చుటయు,
నురువడి రఘురాముఁ డొక్కఁడే కడఁగి - ఖరదూషణాదుల ఖండించుటయును,
నట రావణునిబుద్ధి నలుక పుట్టుటయుఁ - గుటిలమారీచుండు క్రొవ్వి చచ్చుటయు,
నసురాధిపతి సీత నపహరించుటయు - విసువక రాముఁడు విలపించుటయునుఁ,
నని జటాయువుచావు నవల గబన్ధుఁ - గనుటయు, మఱి పంపకడకుఁ బోవుటయుఁ,
గరమర్థి ఋశ్యమూకమున సుగ్రీవుఁ - డరుదెంచి కనుటయు, నతనిసఖ్యంబు
వాలిసుగ్రీవులవైరంబుతెఱఁగు - చాలంగ రాముండు సప్తతాళముల
నేలఁ గూలఁగనేసి నెమ్మి మెప్పించి - వాలి నొక్కమ్మున వధియించుటయును,
దారావిలాపంబు దశరథసూనుఁ - డారవిసూను రాజ్యమున నిల్పుటయు,
మానవపతి యంత మాల్యవంతమున - వానకాలం బెల్ల వసియుంచుటయు,
గాకుత్స్థుకోపంబు కపిసమాగమము - నేకతంబున ముద్రి కిచ్చిపుచ్చుటయు,
నలయక కపులు సీతాన్వేషణంబు - సలుపుటయును, బిలసందర్శనంబు
నాక్షణంబున మహేంద్రాద్రి నెక్కుటయుఁ - బక్షీంద్రుఁడైన సంపాతిదర్శనము,
వనధిలంఘనమున వనధిమధ్యమునఁ - జనుచోట మైనాకసందర్శనంబు,
మద మెత్తి సింహిక మారుతసూనుఁ - గదిసి చచ్చుటయు, లంకాప్రవేశంబు,

లంకను నొప్పించి లలనచే నచట - లంకత్రోవయు గని లంకఁ జొచ్చుటయు,
నంతఃపురంబున కరిగి చూచుటయు, - నంత నశోకవనావలోకనముఁ,
దెఱగొప్ప నందు వైదేహిఁ గాంచుటయు, - నెఱుకకు నానవా లిచ్చి దేర్చుటయు,
బెనచి యావనమెల్లఁ బెఱికివైచుటయు, - హనుమంతుఁ డత్తఱి నక్షు జంపుటయు,
బవనజుఁ డటఁ బట్టువడిపోవుటయును, గవిసి లంకాపురి గలయఁ గాల్చుటయు,
మానినీమణి శిరోమణి నిచ్చుటయును - మానితాత్ముం డబ్ధి మరల దాఁటుటయు,
మధువనహరణంబు, మణి ప్రీతి నిచ్చి - యధిపతి మారుతి నాశ్వసించుటయు,
నినకులాధిపుఁడు దండెత్తిపోవుటయు, - వనధితీరంబున వచ్చి నిల్చుటయు,
వనరాశి త్రోవ యివ్వక క్రొవ్వుటయును - గొనకొని రాముండు గోపించుటయును,
నంత విభీషణుఁ డధిపుఁ గాంచుటయుఁ - జింతించుటయు మఱి సేతుబంధనము,
జడధి దాఁటుటయును, జని లంకమీఁద - విడిసి పేర్చుటయు, దోర్వీర్యంబు మెఱసి
కర ముగ్రులగు కుంభకర్ణాదివీర - వరులఁ ద్రుంచుటయు రావణునిఁ జంపుటయు,
నావిభీషణుని లంకాధినాయకునిఁ - గావించి పట్టంబు కరుణఁ గట్టుటయు,
ననుపమశుద్ధి బ్రహ్మాదుల మెచ్చు - జనకజ రఘురామచంద్రుఁ బొందుటయు,
నెలమిఁ బుష్పక మెక్కి యెల్లరు వేడ్కఁ - జెలఁగి యంభోనిధి సేతువుమీఁదఁ
దెలిసి శ్రీకంఠుఁ బ్రతిష్ఠ సేయుటయు, - వెలయ నయోధ్యకు వేగ వచ్చుటయు,
భరతు గాంచుటయును, బట్టాభిషేక - మరుదుగా రఘురాముఁ డవధరించుటయు,
గపిసైన్యపతుల నర్కజవిభీషణుల - విపులసంపద లిచ్చి వీడుకొల్పుటయుఁ,
బరికించి ప్రజల కాపద లొందకుండ - గరుణ బ్రోచుట, యనుకథలెల్లఁ దెలిసి
వెలయ నిర్వదినాల్గువేలశ్లోకములు - గలిగి, యేనూఱుసర్గల విస్తరిల్లి
కాండంబు లాఱింటఁ గర మొప్ప మిగిలి - యుండ, రామాయణ మొప్పఁ గావించి
యొనరఁ దక్కినకథ లుత్తరకాండ - మునఁ జెప్పి, వాల్మీకిమునినాథుఁ డంత
ఈకథ పఠియింప నెవ్వరు నేర్తు - రీకథ జగముల నెబ్బంగి వెలయు,
ననుచుండ కుశలవు లనఘమానసులు - మనసిజాకారులు మంజుభాషణులు,
జనసుతుల్ సంగీతసాహిత్యపరులు - మునివేషధారు లిమ్ముల వచ్చి మ్రొక్కి,
యనఘ! రామాయణం బర్థితో జదువ -జనుదెంచితిమి మమ్ముఁ జదివింపవలయు,”
ననిన సంతోషించి యమ్మునీశ్వరుఁడు - “తనమనోరథమెల్లఁ దలకూడె” ననుచు
గేయమై పాఠ్యమై కేవలపుణ్య - దాయకం బగు రఘూత్తముచరిత్రంబు
ననుపమతంత్రీలయాన్వితఫణితి - మునిపతి చదివింప ముద మొప్పఁ జదివి,
రమణశృంగారాదిరసము లేర్పడఁగ - సమవృత్తిభేదముల్ సంధి సమాస
సమధికశబ్దార్థసంగతు లెఱిగి - క్రమ మొప్ప బాడుచుఁ గవగూడి వారు
మునిజనసభల నిమ్ములఁ బూజనములు - గొని, వినోదింపఁ గాకుత్స్థవల్లభుఁడు
వెలయఁ దమ్ములు దాను వేడ్క లింపొందఁ - గొలువిచ్చి వారలఁ గోరి రావించి
వారిరూపంబులు వారినిల్కడలు - వారినిర్మలతరవాగ్విశేషములు,
తనకు నిం పొనరింపఁ దత్కథాక్రమము - వినుచుండె రాముఁ డవ్విధ మెట్టిదనిన:—

కుశలవులు శ్రీమద్రామాయణకథను గానము చేయుట

ద్వాదశయోజనాత్యాయం బగుచు - నైదుయోజనముల నది వెడ ల్పగుచు
నిపుణత మయునిచే నిర్మితం బగుచు - నెపుడు శాత్రవకోటి కెదురుచు క్కగుచు
కొలఁది మీఱిన భానుకులజులకెల్ల - కులరాజధానియై కొనియాడఁ బరఁగి
సరయువుపొంత కోసలదేశమునను - ధరణికిఁ దొడ వయోధ్యాపురం బొప్పు;
మణిగోపురంబుల మణితోరణముల - మణికుట్టిమంబుల మణిగవాక్షములఁ

గేళికాగృహములఁ గృతకశైలముల - బాలానిలంబులఁ బటహనాదముల
మహితవారణముల మానితాశ్వముల - బహురథప్రతతుల భటకదంబముల
విమలసౌధంబుల విపణిమార్గములఁ - గమనీయవనములఁ గమలాకరములఁ
జెఱువుల బావులఁ జెఱకుదోటలను - దఱుచైన శాలికేదారవారములఁ
బరిఘలఁ గోటలఁ బసిఁడిమాడువులఁ - గర మొప్ప లోకవిఖ్యాతమై పరఁగు.
నాపురి దశరథుం డను మహారాజు - చాపవిద్యావరజాలకార్ముకుఁడు ||240||
చతురుపాయజ్ఞుండు షాడ్గుణ్యశాలి - సతతశక్తిత్రయసంధానకర్త
ధర్మోత్తరుఁడు కృతాధ్వరుఁడు శ్రీకరుఁడు - ధర శాస్త్రపురాణతాత్పర్యపరుఁడు
అజునినందనుఁడు బాల్యాదిగా నియతిఁ - బ్రజల పాలించిన పరమపావనుఁడు
జంభారికై పోయి శంబరాసురుని - దంభం బణంచి సుత్రామునిచేత
మందారపుష్పదామములు గైకొన్న - యిందుమతీపుత్త్రుఁ డినకులాధిపుఁడు
తేజంబు కాంతియుఁ దెగువయు నేర్పు - రాజసంబును నుదారతయు ధైర్యంబు
మొదలైనసద్గుణంబులప్రోది యగుచు - నుదయార్కుగతిఁ దనయుగ్రతేజంబు
దీపితంబై యేడుదీవులఁ బర్వ - భూపాలతిలకమై పొలుపొంద నేలు.
నన్నరనాథుకులాంగనామణులు - మున్నూటయేబండ్రు ముఖ్యలై యందు
నచలతసౌశీల్యమైన కౌసల్య - కుచకుంభనిర్జితకోక యొకైక ||250||
యనఘచరిత్రయౌ నాసుమిత్రయును - వినుతి కెక్కిరి త్రయీవిద్యలో యనఁగ.
నిలమీఁద నతనికి హితపురోహితులు - పొలుచు వసిష్టాది పుణ్యసంయములు
అనఘాత్మకుఁడు దృష్టి యనువాఁడు విజయుఁ - డనువాఁడు సిద్ధార్థుఁ డనువాఁడు మఱియు
నర్థసాధకుఁడు జయంతుఁడు నీతి - తీర్థుఁ డశోకుండు ధీమంతుఁడైన
మంత్రపాలకుఁడు సుమంత్రుండు ననఁగ - మంత్రులు గల రెనమండ్రు నాతనికి.
నామంత్రు లందఱు నన్యోన్యహితులు - స్వామికార్యవిచారచతురమానసులు
పరమర్మభేదనోపాయధౌరేయు - లరసి ప్రజారక్ష యాచరింపుదురు.
అట్టివా రెనమండ్రు నఖిలకార్యములఁ - బట్టున దిద్దఁ దీర్పను జాలి కొలువ
నష్టాక్షరముల బాహాష్టకంబులను - స్రష్టయై వెలయు నారాయణుకరణి
దశరథుం డలరె, నాతనిదేశమునను - గృపఁడు కొండీఁడు రోగియు దరిద్రుండు ||260||
జారుండు మఱి యనాచారుండు పుణ్య - దూరుండు క్రూరుండు తుచ్ఛుండు జడుఁడు
మందుండు మఱి లేరు మందునకైన; - నందఱు మణికుండలాద్యలంకృతులు
నందఱు ధర్మపరాయణచిత్తు - లందఱు విహితకులాచారరతులు
అందఱు సకలశాస్త్రాబ్ధిపారగులు - నందఱు శ్రీవిష్ణునతిభక్తిపరులు.
ఈచందమున రాజ్య మేపు దీపింప - భూచక్ర మెల్ల నేర్పున నేలి యేలి
ప్రకటరాజ్యాంగసంపద దేలి తేలి, యొకనాఁడు దశరథుం డుల్లంబులోనఁ

మంత్రులతో దశరథుఁడు పుత్రకామేష్టి సేయుట కాలోచించుట

దనకు సంతతిలేమిఁ దలపోసి వగచి - తనకు నాయువు వేగ తగఁ బోయె ననుచు
మనమునఁ గుందుచు మఱియు నాతండు - తనమంత్రివరుల నందఱను రప్పించి
ఘనముగఁ గొలువిచ్చి ఘనతఁ గూర్చుండి - తనమంత్రివరుల నందఱఁ జూచి పలికెఁ
బెక్కుదానంబులు పెక్కుధర్మములు , పెక్కుయాగంబులు పెక్కువఁ జేసి ||270||
పెక్కేండ్లు మంటి: శోభితకీర్తి గంటి; - మక్కువ మీవంటిమంత్రులు గలుగఁ
గొదవ లే దేమిటఁ; గొడుకులు లేని - కొదువ యొక్కటిగాని, కుల ముద్ధరించు
కొడుకులు లేకున్నఁ గోరి పుణ్యములు - వడయ రుత్తమలోకపదవు లెవ్వరును,
గానఁ బుత్రులఁ గానఁగా నాకు వలయుఁ - గాన నే నింక లోకము లెల్ల మెచ్చఁ
దలకొని యశ్వమేధము సేసి, పిదప - నెలమితో బుత్త్రకామేష్టి వ్రేల్చెదను.

ఈయాగములచేత హితము రంజిల్లఁ - బాయక పుత్రులఁ బడసెద నేను"
నని చెప్ప వారలు. నతిసంభ్రమమున - మనమున సంతోషమగ్నులై యున్న
నామంత్రివర్యుల నందఱఁ జూచి - తా మది నూహించి తగవొప్పఁ బలికె
"ననుపమంబుగ. నేను నశ్వమేధంబు - వినయంబునఁ జేసి విబుధులు మెచ్చఁ
బుత్రులకొఱకునై పుత్రకామేష్టి - నేత్రోత్సవంబుగ నేఁ జేయువాఁడ." ||280||
నని తగుపనులకు నందఱఁ బనుప - ననఘులు మఱి వసిష్ఠాదులు వచ్చి
నిలిచిన మ్రొక్కుచు నెలమిఁ దోడ్తెచ్చి - పలికెను వారితో బార్థివోత్తముఁడు.
"అనఘ వసిష్టసంయములార యిపుడు - ఘనమైనహయమేధకంబు నాచేత
జేయించి పత్త్రికసిద్ధి నొందుటకుఁ - జేయింపుఁడీ దాని జెచ్చెఱ" నన్న
నలవడ నీచేయు హయమేధమఖము - నెలకొని యే మింక నిర్వహించెదము.
మది నెన్న శక్యమే మఖరాజమహిమ? - యిది గాక పుత్రకామేష్టియుఁ జేయఁ
దనయులఁ గాంచెదు ధన్యమానసుల" - ననవుడు హర్షించి యవనినాయకుఁడు
అందఱఁ బనిచి శుద్ధాంతంబు సొచ్చి- సుందరీమణుల కాశుభవార్త జెప్పి,
యనురక్తి నేకాంతమైయున్నవేళ - ననఘుండు సూతుఁ డిట్లనియె భూపతికి:—

ఋశ్యశృంగవృత్తాంతము

"ధరణీశ! మీకు సంతానసంప్రాప్తి - వెరవైనకథ మున్ను విన్నాఁడ నేను; ||290||
భూమీశ! విను మంగభూమీశుకొడుకు - రోమపాదుఁడు గుణారూఢుండు దొల్లి
యేమిపాపముననో యెఱుఁగఁజొప్పడక - యామహిలో వర్ష మటు కుర్వదయ్యె.
దా నేలి పాలించు ధరణిపై నెందు - వానలు లేకున్న వగలను జెంది,
వరమునీంద్రులచేత వర్షహోమములు - పరువడి సేయించి, పడయరాకున్న
భూరిశోకంబునఁ బొగలుచునున్న - యారాజుఁ గనుఁగొని యమ్మును లనిరి,
"యోమహీపాలక! యోరాజచంద్ర! - యీమహిపై వాన లిటఁ బర్వుటకును
నొకయుపాయమ్ము మే మొగిఁ జెప్పువార; - మకలంకమతితోడ ననువొందఁజేయు:
పరహితోన్నతుఁడు విభాండకసుతుఁడు - చిరపుణ్యనిధి ఋశ్యశృంగుఁ డన్వాఁడు
నగధైర్య! పట్టిననాఁటనుండియును - నగరరాష్ట్రంబు లెన్నఁడు నెఱుంగమిని
నతఁ డెందు నాఁడువా రనుపేరు నెఱుఁగ; - డతఁడు తాపసవృత్తి నడవుల నుండు; ||300||
వసుధేశ! యతఁ డిందు వచ్చినఁ జాలు; - వెసఁబాయు నీయనావృష్టిదోషంబు."
నావుడు మునినాథు నగరి కేరీతి - రావింతు నని విచారము చేసి తెలిసి
అతఁడు వచ్చుటకును నాత్మఁ జింతించి - మతిమంతు లగునట్టి మంత్రులఁ బిలిచి
మునులను రప్పించి ముద మొప్ప నడుగ - మునులును మంత్రులు ముదముతోఁ జెప్ప
మనమున సంతోషమహిమ శోభిల్ -, మునులమాటలు విని మోదంబు మీఱ
నుండెను భూకాంతుఁ; డొగి మౌను లనిరి - దండిగ నోరాజ! తలపోసి యిపుడు
వారకాంతలనెల్ల వసుధేశ! పంపు; - వారకాంతలచేత వనముల కిపుడు
దండిగా భక్ష్యముల్ దగవారి కిచ్చి - మెండుగ వనముల మేటివస్తువులు
పెట్టి పంపుము నీవు పెంపుతో ననుచు - గట్టిగాఁ గాంతలు కడుప్రౌఢసతులు
తిన్నగ నటుపోయి తెఱఁగొప్పఁ గాంచి - మన్ననచే మౌనిమహిమ వీక్షించి, ||310||
తియ్యనిభక్ష్యముల్ తెఱఁగొప్ప నిచ్చి - నెయ్యంబుచే మది నెఱిఁ గరఁగించి,
యాటలఁ బాటలఁ దేటమాటలను - బాటలగంధులు పదిలులై నిలిచి
మనసెల్లఁ గరఁగించి, మఱి వెంట నంటి - మనసిజాకారలు మఱి మాయ పన్ని
యచ్చుగ నిటు రాగ, నతడు వెన్దగిలి - వచ్చును; నిందుకు వసుధేశ! వినుము."
అని చెప్పి మునివర్యు లట చని రంత - ఘనముగా నారాజు కరుణ నారాత్రి
మన మలరగ నుండి, మఱునాఁడు లేచి - మునులను దలఁచుచు ముద మొప్ప నంత

ననురక్తిఁ గడుఁబ్రోడ లగు వారసతుల - వినుతయౌవనరూపవిభ్రమవతుల
మనసిజుమోహనమంత్రదేవతలఁ - బనిచె నొప్పెడువారిఁ బాటించి యతఁడు.
అతివ లమ్మునియున్న యడవికిఁ బోయి - యతని యాశ్రమభూమి కల్లనఁ జేరి,
చతురనర్తనకళా సంగీతగతుల - నతనికిఁ దమయొప్పు లర్థిఁ జూపుటయు
నాపుణ్యనిధి వారి నాఁడువా రగుట - రూపింపనేరక రుచులఁ జేపడక
యలసయానముల నీయడవిలో నొప్పు - మెలఁగెడు నివి వింతమృగములోఁ గాక
యనుచుండ నొక్కనాఁ డతివలు ప్రీతిఁ - దనుఁ జేరవచ్చినఁ దప్పక చూచి.
చన్నుల పే రడ్గి, చన్నులమీఁద - నున్నహారములకు నుపదేశ మడిగి,
“మాకుఁగొమ్మొక్కటి దుఃస్తకమ్మునను - మీకుఁగొమ్ములురెండు మెరసె ఱొమ్మునను:
నేవృక్షములఁ గల్గె నివి యపూర్వములు?-మీవల్కలము లతిమృదులంబు లరయ ;
మాజటాబంధంబు మాడ్కివిగావు - మీ జటాబంధము ల్మెఱుఁగులఁబొదలె ;
మేనిబూడిదెఁపూత మేల్తావిగొట్టు - వీనులవిందు లీవేదనాదములు ;
కని విని యెఱుఁగ మిక్కాననభూమి - మునులకు నీ వేషములు గలవొక్కొ?
ఎక్కడిమును?“లన్న నింతు లాఘనుఁడు - చిక్కుట భావించి చెలఁగి నవ్వుచును
“నానుపూర్విగ శ్రుతిహారియౌ సామ - గానంబుపాడి, చక్కఁగఁ బదక్రమము
శుద్ధమార్గంబునఁ జూపంగ నేర్తు, - మిద్దర మాచర్య లెఱుఁగ మీతరమె?”
యని నేర్పుమాటలనమ్మునిస్వామి - గనుఁబ్రామి, మఱియు నక్కన్యకామణులు
“ఎవ్వరితనయుఁడ? వెవ్వఁడ? వేల - యివ్వనంబున నుండు? టెఱిఁగింపు ” మనుడు
“అమలకీర్తులఁ బుణ్యుఁడగు విభాండకుని - కొమరుండ; ఋశ్యశృంగుండు నా పేరు;
విపులతపోనిష్ఠ వెలయ నీ యడవిఁ - దపము సేయుటకు నై తగిలి వర్తింతు,
భాగీరథీస్నానపరత మాతండ్రి - యోగిపుంగవులతో నొగి నేగినాఁడు;
ఒండుదేశంబుల నెఱుఁగక యిచట - దండిమైఁ దపములు తగనొప్పఁజేసి,
కదలకయున్నాఁడు ఘనత మాతండ్రి - సదమలచిత్తుఁడై సద్భక్తి నిపుడు.
వినుఁడు మీ రిచటికి విచ్చేయుకతన - ననఘుండనైతిఁ, గృతార్థుండ నైతి;
మాతండ్రికృపచేత మఱియు నిచ్చటను - నాతతంబుగఁ దప మనువొంద నెపుడు
చేసి యిచ్చట నుందుఁ జతురతతోడ - వాసిగా వనముల వరుస మిమ్ములను
గనినయప్పుడు నాకుఁ గడుఁజోద్యమయ్యె - ననునొందఁ బోదమా యాశ్రమమునకు?”
నని మునులను వారియాశ్రమంబునకు - గొనిపోయి ఋశ్యశృంగుండు పూజించె,
నెలనాగ లమ్ముని యిచ్చినపూజ - యలరచుఁ గైకొని, యతని వీక్షించి,
మునివర! మావనంబునఁ దెచ్చినార - మనుపమఫలరాజ మనుచు లడ్వములు
అతిరసంబుల మనోహరము లైనట్టి - యతిరసంబులు వడ లలరుమండిగలు,
సారమౌ రసములు చవు లుగ్గడించి - పేరుపెట్టఁగరాని పెక్కుభక్ష్యములు
నిచ్చిన నమలుచు నెడనెడఁ జవుల - మెచ్చుచుఁ దనిసి యామెలఁతలఁ జూచి
గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగుచుఁ గొసరి యడ్గుచును - జొక్కుచు నందంద సొరిదిఁ జేచాచి.
ము న్నిట్టిఫలముల మునివరులార! - యెన్నఁ డేనెఱుఁగను నేవనంబులను:
మీతపంబె తపంబు? మీతపోవనమె - యాతపోవనముల కెక్కుడు ధరణి?”
నని పల్క నయ్యింతు లల్లన నగుచు - ననువారఁ దనులత లంట సోఁకఁగదిసి
తావియూర్పులచేతఁ దాలిమి దూలి - పోవ నొయ్యన ముఖాంబురుహంబు లొత్తి
పలుకులఁదళుకులఁ బాటతేటలను - బిలుపుల సొలపుల బేలించి, యతని
హృదయంబు గరఁగంగ నిరుచన్నుగవలు - గదియించి, బిగియార గౌఁగిళ్ల మరపి,
“యనఘ! పోయెద; మిదె యాశ్రమంబునకు” - నని విభాండకుదెస నడరినభీతి
నరిగి చేరువనుండి రావనంబునకు! - నరవిందలోచన లరిగినపిదప
వా రింక నెన్నఁడు వత్తురో యనుచు - నాఋశ్యశృంగుండు నట నిద్రలేక
యారాత్రి వేగించి, యమ్మఱునాఁడు - ఆరమణులఁ గన్నయచటి కేతేర.

ఋశ్యశృంగుండు వారాంగనల దగిలి రోమపాదునియింటికి వచ్చుట

నందియ ల్మెఱయంగ నసదుఁగౌదీఁగె - లందంద వడఁక రాయంచలనడల
మగువలు వచ్చి యామహితాత్ముఁ గాంచి - నగుమొగంబులతోడ నలుఁదట్లఁజేరి
"మునివర! మావనంబునకు రావలయు;" - నని పల్క రాకకు ననుమతించుటయు,
కని చాల వెలఁదులు ఘనమునిఁ జూచి - మనసులు గరఁగంగ మఱిమఱి పలికి,
తమయుపాయంబులఁ దమవిలాసములఁ - దమకంబు పుట్టించి, తరలాక్షు లంత
విస్తారపథ మని వెఱచి పోవమికి - హస్తపల్లవముల నాందోళికగను
నొనరెడుదీమంబు లోకవింతమృగముఁ - గొనివచ్చు తెఱఁగునఁ గొనివచ్చి రతని;
నతఁడు వచ్చుటయు నయ్యంగరాజ్యమున - నతులవర్షములు సస్యము లొప్పె నంత.
సకలసౌభాగ్యము ల్సలలితంబుగను - నకలంకమతితోడ నానృపుఁ డుండి
యామౌనిఁ గనుఁగొని యతిభక్తియుక్తి - నేమంబుతోఁ బూజ నెమ్మిఁ గావించి,
యనఘుండు దనకూఁతు నారాజు శాంత - యనుదాని నిచ్చిన నారాజునింట
నతఁ డుండ, దశరథుం డమ్మునిఁ దెచ్చి - హితమతిఁ బుత్త్రకామేష్టినాఁ బరఁగు
క్రతు వమ్మునీంద్రుచేఁ గావించెనేని - సుతులనల్వుర బహుశ్రుతుల నున్నతుల
నాతతోన్నతిఁ గాంచు" నని చెప్పెఁ దెలియ - నాతోడఁ దొల్లి సనత్కుమారుండు
అటుగాన నీ వింక నాఋశ్యశృంగుఁ - బటుభక్తి యుక్తిమైఁ బ్రార్థించి తెమ్ము.
అని చెప్పి యాసూతుఁ డరిగినపిదప - మనమున సంతోషమమతలు సెలఁగ,
ననువరి దశరథుం డారోమపాద - జననాథువీటికిఁ జని ఋశ్యశృంగు
మునిపతిఁ గని మ్రొక్కి ముదముతో ననియె - "వినవయ్య! మునిచంద్ర! విమలమానసుఁడ
యనువందఁ బుత్త్రుల నడుగుట కేను - మనమునఁ దలపోసి మమత నీకడకుఁ
గొనకొని వచ్చితి; గొనుము నీ" వనుచు - ఘనమున గృప పుట్ట మఱి నుతి సేసి,
క్రతువున కాచార్యుఁగా వరియించి - యతులితచతురంతయానాఢ్యుఁ జేసి
వచ్చుచో దూతలవలను వీక్షించి - పుచ్చి ముందర వారిఁ "బురమును నగరు
వాసవపురితోడ వైభవం బొప్పఁ - గైసేయవలయును గడువేగ మీరు".
అని పల్క వారును నరిగి పౌరులకు - వినిపింపఁజేసిరి: వివిధశిల్పముల
దుందుభిశంఖాదితుములనాదముల - నందంద మ్రోయించి; రంత భూపతియుఁ
బురమున కేతేరఁ బురజను ల్సేయు - పరమమంగళతతు ల్పరఁగఁ గైకొనుచు,
నతనువిరోధ్యసాధ్యకు నయోధ్యకును - జతురుఁడై తోడ్తెచ్చె శాంతతోగూడ;
నీరీతి నాఋశ్యశృంగుని దెచ్చి - భూరమణుం డంతిపురమున నునిచి
వితతార్ఘ్యపాద్యాదివిధులఁ బూజించి - యతికృతార్థుఁడ నైతి నని సంతసించె;
నాసమయంబున నారాజసతులు - కౌసల్యమొదలుగాఁ గలవారు వేడ్క
నలువొంద ఱేనియానతిఁ బూని చాల - నలరి సంతసమున నాశాంత కపుడు
మహితభూషణవస్త్రమాల్యాదు లిచ్చి - బహువిధంబుల వారిఁ బ్రార్థించి; రంతఁ.
గొంతకాలమునకుఁ గువలయజనులు - సంతోష మెసఁగ వసంత మేతేర.
నడరెడువేడుక నాఋశ్యశృంగు - కడకు భూపతి వచ్చి కడుభక్తి మ్రొక్కి,
"సన్నుతస్థితి నన్ను సంయమిప్రవర! - చెన్నొంద జన్నంబు సేయింపవలయు"
నని విన్నవించిన నౌఁగాక యనుచు - నినకులోత్తముఁ జూచి యిట్లని పలికె.
"వేగంబె తెప్పింపు విహితంబులైన - యాగసంభారంబు లన్నియు నధిప!"
యనవుడుఁ దగువారి నయ్యైతెఱంగు - లొనరింపుఁ డనుచు నియోగింపఁబనిచి,
యఖిలసంభారంబు లన్ని దెప్పించి - మఖము చూచుటకు సుమంతునిఁ బంపి
కేకయక్ష్మానాథుఁ గీర్తిసనాథు - నాకాశిరాజు నవ్యాహతతేజు
జనకాంగరాజాదిజననాథవరుల - ననఘచరిత్రుల నర్థి రప్పించి,
మనుజనాయకుఁడు సుమంతుతో ననియె - "ననఘుల వేదవేదాంగపారగుల

గృహమేధు లగువారి గృతతంత్రభావ్య - మహితార్థనిశ్చయమతుల భూసురుల
బరఁగు సుయజ్ఞు జాబాలిఁ గశ్యపుని - సురుచిరాత్ముని వసిష్ఠుని వామదేవు
రయమునఁ దోడ్కొనిరమ్ము నీ"వనినఁ - బ్రియమున నాతండు పెంపార నరిగి
యురుభక్తి నందఱ నొగిఁ దోడితేరఁ - బరువడిఁ దా నర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి,
నిర్మలవ్రతనిత్యనిష్ఠార్థమైన - ధర్మార్థయుతముగాఁ దగుమాటఁ బలికె.
"మునులార! కొడుకులు మును నాకు లేమి - మనమునఁ దలపోసి మమత రెట్టించి
మిత్రసూక్తుల నశ్వమేధయాగంబు - పుత్త్రులకొఱకునై పుత్త్రకామేష్టి ||410||
సేయంగ నీబుఋశ్యశృంగుఁ దోడ్తెచ్చి - మీయనుగ్రహము గామించి యున్నాఁడ."
ననవుడు నావసిష్ఠాదిసంయములు - జననాథుమాటకు సంతోష మంది
"యినకులోత్తమ! లోకహిత మాచరింపఁ - దనయులఁ గోరు నీతలఁ పొప్పు నింక
నశ్వంబు విడువు మీయశ్వమేధమున - విశ్వరక్షకులైన విక్రమోజ్జ్వలులు
నలువురు కొడుకులు నరనాథ నీకుఁ - గలిగెద"రని పల్కఁ గడు సంతసిల్లి
సవనయోగ్యంబైన జవనాశ్వ మరసి - భువనపావనమూర్తి పూజించి నొసఁట
బ్రకటితబిరుదాంకపట్టిక గట్టి - యొకయేఁడు దనయిచ్చ నుర్విఁ జరింప
సమకట్టి విడిచె నశ్వంబు రక్షింప - విమతోగ్రులగు సైన్యవిధులతోఁగూడ.
నంత వసిష్ఠాదు లనుమతి సేయ - వింతఁగా శిల్పకోవిదుల రావించి,
సరయువు నుత్తరస్థలి యాగశాల - విరచింపఁగాఁ బంచె వేదోక్తసరణి. ||420||
మఱియు నానాదేశమనుజవల్లభుల - వఱలు విప్రనృపాలవైశ్యశూద్రులను
రప్పించె; నంత వర్షము పూర్ణమైన - నెప్పటిమధుమాస మేతేర నృపుఁడు
చిరతపోనిధి ఋశ్యశృంగుసమ్మతియు - గురునియానతియుఁ గైకొని మంచివేళ
స్పృహను శాంతాఋశ్యశృంగులతోడ - నిహితసంభారవర్ణితహోమకుండ
సహితమై యేకవింశతిరమ్యయూప - మహితమై శ్రౌతధర్మక్రియాచార
విహితమై మాయాప్రవీణదైతేయ - రహితమై సకలాఘరహితమై యొప్పు

దశరథుఁడు యాగదీక్ష వహించుట

యాగవాటము చొచ్చి, హయము వచ్చుటయు - యాగదీక్ష వహించి యతిశుద్ధిఁ బొంది
మునుల వసిష్ఠాదిమునిజనోత్తముల - ఘనుల ఋత్విక్కులగా వరియింప
సవనత్రయం బభీష్టమున నొనర్చి - ప్రవిమలయూపాగ్రబద్ధంబులైన
జలచరంబు లరణ్యచరములు విహగ - ములు నురగంబులు మొదలుగా నొప్పు ||430||
పశువుల మున్నూటిఁ బ్రథితాశ్వమొకటి - విశసించి క్రతుకర్మవేదులు ప్రీతి
నేమంత్రములతోడ నేపలలములు - గామించి వేలుపఁగా జెప్పుశ్రుతులు,
నామంత్రములతోడ నాపలలములు - కామించి వేల్చిరి కడఁగి ఋత్విజులు.
అనలుండు సప్తజిహ్వలఁ బ్రజ్వరిల్లె; - ననిమిషుల్ దనిసి రాహవిరాదికముల;
నాయాగదినముల నాఁకొన్నవాఁడు - నాయాసపడినవాఁ డరసిన లేఁడు.
సారమృష్టాన్నవస్త్రపటీరకనక - హీరభూషాదిసంతృప్తులే కాని
యేక్రియలందును నెడపడకుండ - నీక్రియ హయమేధ మీడేరుటయును,
వెనుక జ్యోతిష్టోమవిశ్వజిదాది - ఘనయాగతతులు సాంగము మీఱఁ జేసి,
యధ్వరదక్షిణకై పూర్వదేశ, - మధ్వర్యునకును బ్రహ్మకు దక్షిణంబు, ||440||
పొనరంగఁ బశ్చిమభూమి హోతకును, - దనర నుత్తరము నుద్గాతకు నిచ్చె.
నిల నయోధ్యయుఁ దక్క నెల్లదేశముల - నలరి యిచ్చిన ముదమంది ఋత్విజులు
"ఎప్పు డేలుదుము నీ విచ్చినదేశ? - మెప్పు డనుష్ఠాన మేము సల్పుదుము?
ఏ మేడ? దేశంబు లేలుట లేడ? - భూమికి వెల యిమ్ము భూమీశ! మాకు "
ననవుడుఁ బదికోటులగు సువర్ణములు - కనకంబు నలుమడికలధౌతచయముఁ

గోరంగ నొకలక్షగోవుల నిచ్చి - నాఋశ్యశృంగాదు లైన ఋత్విజులు
నవి పంచుకొని ముదమందిరి ప్రీతి; - బ్రవిమలాధ్వరకర్మ పరిచారకులకు
నరనాయకుఁడు సువర్ణములు కోటియును - వరభూషణంబులు వలయువారలకుఁ
గామితార్థంబులు కామించువారి - కేమి వాక్రుచ్చిన నింపార నిచ్చి,
పరఁగు భూసురులకు భక్తితో మ్రొక్కి - వరుస వా రిచ్చు దీవనలు గైకొనుచు ||450||
బ్రకటదివ్యాంబరాభరణాదు లొసఁగి - యకలంకచిత్తుఁడై యపభృథం బాడి
శ్రీమహితుఁడు ఋశ్యశృంగుచేఁ బుత్త్ర - కామేష్టిఁ జేయింపఁగా నేగుదెంచి,
క్రమ మొప్ప యాగభాగములు గైకొన్న - యమరు లారావణు నాత్మలోఁ దలఁచి,

దేవతలు బ్రహ్మకడ కరిగి రావణు బాధలఁ దెల్పుట

బ్రహ్మఁ గనుంగొని ప్రణమిల్లి నిలిచి - "బ్రహ్మ! నీవరశక్తిఁ బంక్తికంధరుఁడు
ప్రవిమలాచార్యుల బ్రహ్మర్షివరుల - దివిజుల మునుల బాధింపుచున్నాఁడు.
దారుణవరశక్తి దలఁప మాచేత - వారిజాసన! వాఁడు వారింపఁబడఁడు.
సురగణంబులతోడ సుత్రాముఁ బట్టి - పరిభవింపుచు నేఁచు బాహుదర్పమున
గంధర్వయక్షాదిగణముల మునుల - బంధించు సాధులఁ బట్టి బాధించు.
వాఁడన్న కులగిరు ల్వడవడ వడఁకు - వేఁడిమి చూపఁగ వెఱచు భాస్కరుఁడు.
వీఁకతో నతఁ డున్నవీట నెన్నఁడును - దేకువచెడి గాలి దిరుగంగవెఱచు, ||460||
నన్నిశాచరుఁ గన్న నాటోప మెసఁగ - మున్నీరు కడలొత్తి మ్రోయంగ వెఱచు,
నేపునఁ గన్నప్పు డెల్ల మ మ్మేఁచు - పాపాత్ముఁ డగు నట్టిపంక్తికంధరుని
నంతంబు నొందించు నాయుపాయంబు - చింతింపవలయు నీచిత్తంబులోన"
ననవుడు నాతెఱం గంతరంగమునఁ - గని బ్రహ్మయును దేవగణము నీక్షించి
"యమరులచేఁ జావఁ డసురులచేత - సమయఁడు గంధర్వసమితిచేఁ జెడఁడు
రజనీచరులచేత గ్రాగ డెన్నఁడును - భుజగసంఘములచేఁ బొలియఁ డెన్నఁడును
యక్షులచే నీల్గఁ డాలంబులోనఁ - బక్షియూథంబుచేఁ బడఁడు, వానికిని
వర మిచ్చునప్పుడు వాక్రువ్వఁడయ్యె - నరులఁ గావున వాఁడు నరులచేఁ జచ్చు
విశదంబుగా నింక వినుఁడు హిరణ్య - కశిపుఁడు లోకముల్ గారించునాఁడు
నరసింహరూపంబు నారాయణుండు - ధరియించి వాని విదారించినాఁడు :; ||470||
వాఁడె వీఁడై విశ్రవసునకుఁ బుట్టి - నాఁడు గావున నేఁడు నారాయణుండు
వీని నిర్జించు నవ్విష్ణుని నభయ - దానంబు మన మింకఁ దగ వేఁడవలయు"
నని దేవతలతోడ నాబ్రహ్మ పలుక - ననుమోద నందఱు నప్పుడే కదలి
యమృతాబ్ధికడ కేగి యచ్యుతుఁ గాంచి - విమలచిత్తులు నయి విబుధులు వేడఁ
గరములు ముకుళించి కడుభక్తి మ్రొక్కి - యరుదుగ సుర లప్పు డావిష్ణు గాంచి

దేవతలు విష్ణువును నుతించుట

సన్నుతించిరి మది సంతోష మెసఁగఁ - "గనకాక్షశిక్ష! లోకత్రయాధ్యక్ష!
వనజాలయావక్ష! వసుమతీరక్ష! - వనజాక్ష! మాకు నెవ్వరు లేరు దిక్కు
నీ వొక్కఁడవుదక్క నిక్క మీమాట - గోవింద! పరిపూర్ణగుణ! చిదానంద!
దేవ! జగన్మయ! దేవాదిదేవ! - దేవ! నిస్తారక! దివ్యావతార!
శుభమూర్తి శరణంబుఁ జొచ్చిన మాకు - నభయ మిచ్చితి గాదె యమృతాబ్ధిఁ దొల్లి, ||480||
తలపోయ దానవదళన! నీ బాహు - బలవిక్రమంబులఁ బరఁగు లోకములు!
భక్తవత్సల! నిన్నుఁ బరికింపఁ దరమె? - భ_క్తియోగముదక్క బయలుమాటలను
మధుసూదనుఁడ! నిన్ను మదితోన నమ్మ - నధికపుణ్యుల కెందు నాపద ల్గలవె?
జగదుద్భవస్థితిసంహారగతులు - దగ వినోదంబులై తనరు; నీ మాయ

నాధారభూతమై యఖిలలోకములు - మాధవ! దాల్చు నీమహనీయతనువు;
అహిరాజతల్ప! నీయలరువైభవము - మహిమఁ జూడఁగ నవాఙ్మనసగోచరము;
శరణాగతత్రాణ! శరణు లోకేశ! - శరణార్థు లగుమమ్ము జనుఁ గావ నీకుఁ;
గావున ద్రైలోక్యకంటకుండైన - రావణుఁ బొలియించి రక్షింపు మమ్ము!
మా కొకకార్యంబు మసలక చేసి - లోకకీర్తులఁ బొందు లోకైకవినుత!
నిర్మలచిత్తుండు నిశ్చలవ్రతుఁడు - ధర్మశీలుండు నుత్తమగుణాన్వితుఁడు, ||490||
నగుచున్నదశరథుఁ డశ్వమేధంబు-తగఁ జేసి మది శుచిత్వమున నున్నాఁడు,
కాకుత్స్థవంశునికాంతలఁ దలఁప - నేకాంతలను వారికెన సేయరాదు,
నరమూర్తు లొప్పంగ నాలుగంశముల - సరసిజోదర! నీవు జనియింపవలయు;
వరశక్తి సురల కవధ్యుఁడై లోక - పరితాపకరుఁ డైన పంక్తికంధరుని
మునుల గంధర్వకింపురుషుల సురలఁ - బనివడఁ జంపిన పాపాత్ముఁ జంపి
సవనము ల్సేయింపు సంయమివరుల - భువనము ల్రక్షింపు పుండరీకాక్ష”
యని విన్నపము సేయు నమరులఁ జూచి - వనదగర్జితగతి వనజాక్షుఁ డనియె.
“సురలార! మీ రింక సుఖమున నుండుఁ - డరిగి మర్త్యమున నే నవతార మంది,
యాదట బంధుమిత్రామాత్యపౌత్ర - సోదరయుతు దశాస్యుని గీటడంచి,
నిండార నేలెద నియతితోఁ బదునొ - కొండువేలేఁడు లీకుంభినీతలము ||500||
నజునివరంబున నవనీతలమున - రజనీచరేంద్రుండు రాజిల్లఁగలిగె”
ననుచు వరం బిచ్చి యజుని వీడ్కొలిపి - యనిమిషులను బంపి యసురారి చనియె,

దశరథునకు యజ్ఞపురుషుఁడు దివ్యపాయస మొసఁగుట

అప్పుడు విమలహోమాగ్నిలోనుండి - యొప్పెడు పుణ్యాత్ముఁ డొకదివ్యమూర్తి
హరినీలనీలాంగుఁ డరుణాంబరుండు - తరుణార్కతేజుఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు
పరఁగఁ బాయసముతోఁ బసిఁడిపాత్రంబు - కరమున ధరియించి గ్రక్కున వెడలి
తనుఁ జూచి యద్భుతాదరమున లేచి - వినయాఢ్యుఁడై యున్న విభుని వీక్షించి
“భూనాథ! విను యజ్ఞపురుషుండ సుతుల - నే నీకు నీఁగోరి యేతెంచినాఁడ;
నాదట నీపాయసాన్నంబు పుచ్చి - నీదేవులకుఁ బెట్టు నిష్ఠతో” ననిన
ననురాగమును బొంది యవనీశుఁ డతని - ననయంబు పూజించి యాపాయసంబు
తా నందుకొనియె సుధాకలశంబు - చే నందుకొన్నశచీపతిమాడ్కి ; ||510||
నంతఁ బ్రాజాపత్యుఁ డటు మాయమైన - నంతఃపురంబున కరిగి భూవిభుఁడు
రమణు లెదుర్కొని ప్రమదాబ్ధిఁ దేల - నమరనిర్మితమైన యాపాయసంబు
సగము కౌసల్యకు సగములోఁ బుచ్చి - సగము సుమిత్ర కాసగములో సగము
కైకకు నిచ్చి యుత్కంఠ నాసగము - ప్రాకటంబుగ సుమిత్రకు నిచ్చె మఱియు
నప్పాయసాన్నంబు లర్థి భుజించి - యప్పుడు గర్భిణు లైరి వా రెలమి,
తగిలి వారలఁజూచి దశరథేశ్వరుఁడు మిగుల నానందించి మెఱసెఁ జూపఱకు;
మొగి ఋశ్యశృంగాదిమునుల భూపతులఁ - దగునర్చనము లిచ్చి తగ వీడుకొలిపి
పరమానురాగుఁడై పడఁతులు దాను - ధరణీశుఁ డయ్యయోధ్యకు నేగుదెంచె
దమయాగభాగము లగిలి కైకొన్న - యమరులు దమలోక మరిగెడుచోట

బ్రహ్మ దేవతలను వానరులఁగాఁ బుట్టుఁడనుట

నా కంజగర్భుఁ డింద్రాదులఁ జూచి - లోకరక్షణకళాలోలుఁడై శౌరి ||520||
ధారణిపై నవతారంబు సేయ - మీరును దోడ్పాటు మేకొనవలయు.
నటు గాన లోకహితార్థవర్తనులఁ - బటుపరాక్రమరూపబలపయోనిధుల
బలగర్వముల మిమ్ముఁ బ్రతిపోల్పజాలు - బలియుర వానరపతులఁ బెక్-ండ్రఁ

గిన్నరగంధర్వఖేచరయక్ష - పన్నగామరసిద్ధభామలయందు
బుట్టింపుఁ డే మున్ను పుట్టించినాఁడ - నెట్టన బలపయోనిధి జాంబవంతు
నది యెట్టి దనిన నే నావలించుటయు - నుదయించెఁ జిరతరాయుష్మంతుఁ డతఁడు”
అని బ్రహ్మ తమతోడ నానతిచ్చుటయు - విని సంతసిల్లి యావేల్పులందఱును
అనిమిషపతి వాలి ననలుండు నీలు - నినుఁడు సుగ్రీవు సురేజ్యుండు తారు
సింధువల్లభుఁడు సుషేణు గుహ్యకుఁడు - గంధమాదను విశ్వకర్మయు నలుని
దివిజవైద్యయుగంబు ద్వివిదమైందులను - దివిరి పర్జన్యాధిదేవత శరభుఁ
గరువలి హనుమంతుఁ గడఁగి పుట్టింప - ధరణిఁ బుట్టించిరి తక్కినసురలు
తమతమసత్త్వము ల్దగఁ బుచ్చి పేర్చి - యమితశౌర్యుల వానరాధీశవరుల
నావానరులు జగదాప్తవర్తనులు - దావాగ్నితుల్యు లుదగ్రవిక్రములు
పర్వతాకారులై భాసిల్లవారు - పర్వతయోధులై పరఁగెడువారు
భీమసాహసికులై పెంపారువారు - కామరూపంబులఁ గర మొప్పువారు
దటిమి యబ్ధులనైన దాఁటెడువారు - పెటికి కొండలనైన భేదించువారు
నఖదంష్ట్రహేతుల నలిఁ గ్రాలువారు - నఖిలలోకోత్తరులై యొప్పువారు
ధారణినైన విదారించువారు . నై రూఢికెక్కియు నరుదుగ వారు
కొందఱు సుగ్రీవుఁ గొందఱు వాలిఁ - గొందఱు హనుమంతుఁ గొందఱు నీలు
గొందిఱు నలమైందకుముదులఁ గొలిచి - యెందు నభేద్యులై యేపు దీపించి
మలయదర్దురగంధమాదనవింధ్య - ములు మొదలగు శైలములఁ గాననముల
బహుజలనదనదీప్రాంతదేశముల - విహరించుచుండిరి వేడ్కతో నంత
మహనీయపాయసమహిమచేఁ జేసి - యహిమాంశుకులపత్నులందు గర్భంబు
లలవడ నాధాన మైనదిమొదలు - కలిమిఁ గైకొనెఁ బేదకౌను లెంతయును
నమృతాన్నరుచిలోన నడఁగక వెలికి - గమనించె నన దేహకళ వెల్లవాఱె
రావణుసామ్రాజ్యరమముక్కు నల్పు - గావించుటకు సూచకము లివి యనఁగ
ననపత్యతాదోష మంతయు వెడల - మొనసె నాఁ దగెఁ జనుముక్కులనల్పు
చెక్కులు పలచెక్కెఁ జిట్టుము ల్బలిసె - నిక్కె నాభులు వళు ల్నెరులకుఁ బాసెఁ
దల చూపెఁ గోర్కు లంతటఁ గ్రమంబునను - నెలలు తొమ్మిదియును నిండినపిదప
వర్ణితమధుమాసవరశుక్లపక్ష - పూర్ణయౌ నవమిని బుధవాసరమున

శ్రీరామాదుల జననము

మహిఁ బునర్వసుతార మధ్యాహ్నవేళ - గ్రహపంచకము నుదగ్రస్థితిఁ దనరఁ
దొలఁగక గురుఁడు చంద్రుఁడుఁ గూడియుండ - లలితకర్కాటకలగ్నంబునందు
సర్వలోకాధారు జగదేకవీరు - శర్వాదిదేవతాసంస్తూయమాను
దివ్యలక్షణకళాదేదీప్యమాను - నవ్యయు నసమాను నార్తార్తిహరణు
భవ్యుఁ జిదానందుఁ బరమకల్యాణు - దివ్యుల రక్షించు దీనార్తిహరణు
గుణగణాలంకారు గురుకీర్తిహారు - ఫణిరాజశయను శ్రీపతి హృషీకేశు
నాకమలోదరునర్ధాంశమునను - గాకుత్స్థకులు రాముఁ గనియెఁ గౌసల్య.
యదితి యింద్రుని గన్నయనువునఁ దూర్పు - సుదతి చంద్రుని గన్నచొప్పున, నంత
భూలోకవిదితమై పుష్యనక్షత్ర - లాలితం బగు మీనలగ్నంబునందు
గమలాప్తసమతేజుఁ గమలాప్తవంశుఁ - గమలాప్తు భరతుని గనియెఁ గైకేయి
ప్రణుతింపఁదగునట్టి ఫణితారకమున - గణితకర్కటకలగ్నంబునఁ గవల
దరళలోచన సుమిత్రాదేవి మిత్ర - చరితుల లక్ష్మణు శత్రుఘ్నుఁ గనియె.
దివి మ్రోసె నప్పుడు దేవదుందుభులు - దివి నాడి రప్పుడు దేవకామినులు
సొరిదిఁ బువ్వులవాన సోనలై కురిసెఁ - బరితోష మందిరి బ్రహ్మాదిసురలు

కలయ నయోధ్యలో గలవార లెల్ల - వెలసి రుత్సవముల వీరు వా రనక
అప్పుడు దశరథుఁ డనఘు వసిష్ఠు - రప్పించి జాతకర్మములు సేయించి
పుత్రోత్సవంబును పొరియించె దివిజ - నేత్రోత్సవంబుగా నిఖిలపౌరులకుఁ
బురుడు దీరినయంతఁ బుణ్యాహవేళ - వరుస నాసుతులకు వంశోన్నతులకు
నామకరణములు నలువుర కిప్పు - డేమఱ కీవు సేయింపు వసిష్ఠ
యనవుడు నౌ గాక యని తనమదిని - గనుఁగొని పలికెను గౌసల్యసుతుని ||570||
రముక్రీడ యని ధాతు రాజిల్లుచుండ - రమయతి యన నొప్పు రామనామంబు
కైకేయితనయుండు ఘనబలాన్వితుఁడు - సుకుమారతనుడు సుశ్లోకుండు గాన
భరతనామంబున బరఁగు సుమిత్ర - కిరవైనసుతులకు నింపుసొం పెసఁగ
లక్షణగుణులు సంలక్షించి చూడ - లక్ష్మణశత్రుఘ్ను లనునామ మొదవుఁ
గాన వీరలు మహాఘనపుణ్యమతులు - ఈనలువురకును నివి నామము లన
లక్ష్మీసమన్వితులకు రామభరత - లక్ష్మణశత్రుఘ్నులలితాఖ్య లెసఁగ
నొగి నామకరణంబు లొప్పఁ గావించి - తగ నర్థకోటులు దానంబు లిచ్చె

శ్రీరామాదులబాల్యము

వారలుతల్లులు వరుస దాదులును - బోరామిఁ దము నర్థిఁ బోషింపఁ బెరిగి
కల్లరినగవులఁ గన్నులు దెఱచి - యల్లనల్లనఁ దప్పటడుగులు వెట్టి
మల్లడిగొను డొంకుమాటలు నేర్చి - యెల్లవారికిఁ జాల నింపు లొనర్చి ||580||
కొద్దిగా ముత్తెంపుఁగొనబు వజ్రాల - మద్దికాయలడాలు మలయఁ జెక్కిళ్లఁ
బ్రాకటంబుగ ఫాలబాలేందుకళల - శ్రీకరాకృతి రావిరేక లల్లాడఁ
బొగడొందు మగరాల పులిగోళ్ల మేలి - జిగి డెందములయందుఁ జిందులు ద్రొక్క
నెడనెడఁ బలుపచ్చలేయడ్డి గలుగఁ - గడునొప్ప మొలనూళ్లగంటలు మెఱయ
మువ్వలందెలు పదంబుల రొద ల్సేయ - నవ్వులాటల బాల్యనటన లేర్పడఁగ
విద్దెల నెఱపుచు విభునిముందఱను - ముద్దులు గులుకుచు మోహనాకృతుల
నంత నానలువురు నభివృద్ధిఁ బొంది - సంతతపుణ్యులై సమచిత్తు లగుచుఁ
దమలోనఁ గవకూడి దశరథాత్మజులు - రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు
భరతశత్రుఘ్నులు పాయక పుణ్య - నిరతులై చౌలోపనీతులై యంత
మాయావినోదము ల్మరిగియాడుచును - నాయెడ రఘురాముఁ డాప్తులు దాను ||590||
నిండారుప్రేమతో నెట్టెలు గట్టి - చెండును దండంబు చెలువొప్పఁ బట్టి
తరమిడి యాడెడుతఱిని గైకేయి - వరవు డామంధర వడి నేగుదెంచి
చిట్టంటుచేఁతలఁ జెండు దట్టుటయు - కట్టల్క రాముఁ డాకాష్టంబుచేత
నడచిన నొక్కకా లప్పుడే విఱిగెఁ - దడయక యందందఁ దమకించి రాము
నడరెడువేడ్కతో నాడంగఁ జూచి - తడయక రాముపైఁ దగఁ గ్రూర ముంచి
విరిగినకాలితో వెసఁ గైకనగరి - కరిగి తద్వృత్తాంత మంతయుఁ దెలుపఁ
దరమిడి కైకేయి దశరథాధిపున - కెఱిఁగింప నంతయు నెఱిఁగి భూవిభుఁడు
అల వసిష్ఠుని నయోధ్యకును రావించి - వలగొని మ్రొక్కి "యో వరమునిచంద్ర!
వీరికి వేదాదివిద్యలన్నియును - నేరుపుఁ" డనుచు నాన్నృపుఁ డప్పగింప
ననఘుఁ డమ్మునినాథుఁ డట్ల కావించె - జననాథుతనయు లాసంయమికరుణఁ ||600||
గరిహయారోహణక్రమము లెఱింగి - వరరథారోహణవైఖరు ల్దెలిసి
యఖిలవేదంబులు నఖిలశాస్త్రములు - నఖిలశస్త్రాస్త్రవిద్యలు నేర్చి రంత
వారిలో రాముఁ డవార్యశౌర్యమున - సారవివేకాదిసద్గుణావళులఁ
దేజరిల్లుచు విష్ణుదేవుండు గాన - రాజిల్లె నాదశరథుఁడును నంతఁ

విశ్వామిత్రుఁడు దశరథునికడకు వచ్చుట

గొడుకుల పెండ్లిండ్ల కొమరొప్పఁజేయ - నడరి చింతింప విశ్వామిత్రుఁ డంత
వచ్చి నిల్చుటయు దౌవారికు ల్దెలిసి - వచ్చి యాదశరథవరు నర్థిఁ జూచి
"యవధారు దేవ విశ్వామిత్రమౌని - తివిరి వాకిట నేగుదెంచియున్నాఁడు"
అనవుడు దశరథుం డాప్తులతోడ - మునివసిష్ఠుఁడు దాను ముదముతో నపుడు
పరమేష్ఠి కెదురేగుపాకశాసనుని - కరణి నెదుర్కొని ఘనశక్తి నెఱిఁగి
యమ్ముని గొనిపోయి యర్ఘ్యపాద్యముల - నెమ్మి బూజించిన నృపు జూచి యతఁడు ‖ 610‖
"కుశలమే ప్రజలకు గుశలమే నీకుఁ! - గుశలమే నీముద్దుకొడుకుగుఱ్ఱలకు?
విశదవ్రతాచార వినుతవసిష్ఠ - కుశలమే? మునులార! కుశలమే?" యనిన
"నేమిటఁ గొఱఁత లే దేము ధన్యులము - నామందిరము పావనమ్ము చెన్నొంద
భావితమూర్తి! యోపరమమునీంద్ర! - నీవు విచ్చేసితి నేఁడు మాకడకుఁ
గాన లోకములఁ బ్రఖ్యాతుఁడ నైతి - మానవాధిపులలో మాన్యుండ నైతి,
వచ్చినకార్యంబు వలనొప్పఁజెప్పఁ - డిచ్చమైఁ జేసెద నేకార్యమైన"
ననిన విశ్వామిత్రుఁ డారాజుఁ జూచి - "జననాథ! దశరాత్రజన్నంబుఁ దొడరి

కౌశికుడు యజ్ఞరక్షణార్థమై దశరథునితో రాముని౦ బంపుమనుట

కోరి యేఁ జేయుచోఁ గ్రూరరాక్షసులు - దారుణాకారు లిద్దఱు వచ్చివచ్చి
మాయాగశాలలో మాంసరక్తములు - పాయక గురియుచు బ్రబలవిఘ్నములు
సేయుచు నున్నారు; క్షితిపాల! మాకు - నాయాగమధ్యంబునం దల్గరాదు; ‖620‖
అటుగాన నీపుత్త్రు నభిరామరాముఁ - బటుసత్త్వుఁ గ్రతు వొప్ప బాలించుకొఱకు
గొనిపోవ వచ్చితిఁ గ్రూరులు దనుజు - లనిఁ జావ రొరులచే నతనిచేఁ గాని
యితనిమహత్త్వ మే నెఱుగుదు బ్రహ్మ - సుతుఁడైన యీవసిష్ఠుండును నెఱుఁగు;
అనఘ! రాముఁడు బాలుఁ డను బుద్ధి మాను - మనఘ నీపుత్త్రకుండను లోభ ముడుగు;
క్రతుకర్త క్రతుమూర్తి క్రతుభాగభోక్త - యతఁడు లోకారాధ్యుఁ డతని బుత్తెంపు
మతులశస్త్రాస్త్రంబు లతని కే నిత్తు; - నతనిచేఁ గ్రతురక్ష యగు మాక ననుడుఁ
బెలుకురి మూర్ఛిల్లి పెద్దప్రొద్దునకుఁ - దెలిసి వెల్వెలఁబాటి దీనుఁడై మిగులఁ
గలఁగి కంపించి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ - బలికె విశ్వామిత్రుఁ బ్రార్థించి నృపుఁడు
"రాముఁడు బాలుండు రాముండు నిసువు - రాముఁ డెఱుంగఁడు రణకళాకేళిఁ
బదియును నైదేండ్లప్రాయంబువాఁడు - కదలెడిచిప్పకూఁకటి గలవాఁడు ‖630‖
పరికించి తనయందుఁ బగవారియందు - నురుబలాబలగతు లూహింపలేఁడు
ఇటువంటి పసిబిడ్డ నేల వేడితిరి - కటకట! ఘనదయాకలితుండ వయ్యు
బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రపతులు రాక్షసులు - మహితమాయోపాయమతులు రాక్షసులు
నిపుణసంగరకళానిధులు రాక్షసులు - విపులబాహాటోపవిభులు రాక్షసులు
వారితోఁ బోర నెవ్వఁడు రాముఁ డనఁగ - వా రేడ యితఁ డేడ వరమునిచంద్ర
యరువదివేలేఁడు లవని బాలించి - తఱి దప్పి ముదిసి యీతనిఁ గంటి నేను
ఇతనిఁ బుత్తెంచుట కేఁ జాలనయ్య - క్రతురక్షకై విచారము లేల మీకు?
నేను సేనల గూడి యీప్రొద్దె కదలి - పూనివచ్చెద నిదె పొండు మీవెనుక
మునినాథ! మీయాగమున విఘ్నకర్త - లగు రాక్షసులశక్తు లవి యెంత గలవు
వా రెవ్వరెవ్వరు? వారిపే రేమి? - యీరాఘవుఁడు వారి నెబ్బంగి గెలుచు?" ‖640‖
ననిన విశ్వామిత్రుఁ డనియె భూపతికి - మనుపులస్త్యబ్రహ్మమనుమండు ఖలుడు
ఆవిశ్రవసుకొడు కఖిలకంటకుఁడు - రావణుఁ డుగ్రసంరంభుడై పనుప
బలసి మారీచసుబాహు లన్వారు - నలిరేఁగి యాగవిఘ్నములు సేయుదురు;

రాముఁడొక్కఁడు దక్క రణభూమి వారి - నేమిచందంబున నెదురలే రొరులు;"
అని పల్క నమ్మక యధిపతి మఱియు - మునినాథుతోఁ బల్కె మోమోట లేక
"బ్రహ్మనాలవవాఁడు పరమసాహసుఁడు - బ్రహ్మచే వరములు వడసినవాఁడు,
అట్టిరావణుచేత నటు పంపు వడసి - నట్టివారల గెల్వ నతఁ డేమి చాలు?
వారిలా వెఱుఁగక వచ్చెద ననుచు - మీఱి పల్కితి నింక మెల్లన జనుఁడు'
ననవుడు రోషతామ్రాక్షుఁడై చూచి - కనలుచుఁ గటము లుత్కటములై యదర
నొడలెల్లఁ గంపింప నురుగతిఁ బలికె - నడరి విశ్వామిత్రుఁ డారాజుఁ జూచి ||650||
"కాకుత్స్థకులజులగతి విచారింప, కీకష్టదుర్భాష లేల భాషింప?
నేను వచ్చినపని యెఱిఁగింపు మంటి - పూని చేసెద నంటి; బొంకెద విపుడు
క్రతురక్షకై రాముఁ గడఁగి వేఁడుటయు - ధృతి మాలి యీ నని తెగిపల్కె దీవు;.
సూనృతేతర నిన్నుఁ జూడఁగారాదు - గానఁ బోయెద" నంచుఁ గడఁగి పల్కుటయు
జలనిధు లింకె; భూచక్రంబు గ్రుంగెఁ - గలఁగె లోకములు; దిగ్గజములు మ్రొగ్గె;
దివిజులు వెఱచిరి; దిశలు గీడ్పడియె - నవశంబులుగఁ జొచ్చె నఖిలభూతములు;
అప్పుడు మౌని కోపాటోపవృత్తి - తప్పక భావించి దశరథుఁ జూచి

వసిష్టముని దశరథునితో రామలక్ష్మణుల బంపుమనుట

యావసిష్ఠుఁడు పల్కె "నర్కవంశజులు - భూవలయంబున బొంక రెన్నఁడును;
మిన్నందు నీకీర్తి మీవారికీర్తు - లన్నియుఁ జెడుఁ గల్ల లాడితివేని;
నిచ్చెద నని పల్కి యీకున్నఁ బోలియు - నచ్చుగాఁ జేసిన యఖిలధర్మములు ||660||
దశరథాధీశుండు ధర్మాత్ముఁ డనఁగ - విశదకీర్తుల నీవు వినఁ బ్రసిద్ధుఁడవు;
పుడమిలో నవనీశ! భువనరక్షణము - గడవంగ ధర్మముల్ గలవె రాజులకుఁ?
గాన రాముని నిచ్చి గాధినందనుని - మాననీయునిఁ బంపు మానవాధీశ;
ఘనబలోన్నతులు రాక్షసు లీకుమారుఁ - డనికి దక్షుండు గాఁ డనుచు నీకొడుకు
శైశవంబున కింత శంకింపనేల? - కౌశికుఁ డుండంగఁ గలుగునే భయము?
అధిప విశ్వామిత్రు నత్యుగ్రతపము - లధికసామర్థ్యంబు లతివిచిత్రములు;
భూనాథ! యిమ్మహాపుణ్యుండు దేవ - దానవగంధర్వదైత్యులకంటె
నెఱుఁగు దివ్యాస్త్రంబు లిమ్మహాబాహుఁ - డెఱుఁగని విషయంబు లెందును లేవు
జనలోకనాయక! జయయు సుప్రభయు - ననఁగ దక్షునికూతు లాజయవలన
సుప్రభవలన రక్షోవధార్థముగ - సుప్రభుం డగు భృశాశ్వుండు వేర్వేఱ ||670||
నస్త్రాకృతులఁ బుత్త్రు లరయ నేఁబండ్ర - శస్త్రాకృతుల తనూజన్ము లేఁబండ్రఁ
గామరూపంబులు గలవారిఁ గాంచి - భూమీశ! యిచ్చె నీపుణ్యాత్మునకును
అది కారణంబుగా నఖిలశస్త్రాస్త్ర - విదు డిమ్మునియు నీవు వెఱవంగవలదు;
ఈముని మహిమపెం పెఱుఁగవే యకట! - యీమునితో నాడి యేల తప్పెదవు;
ఈమునిచంద్రుతో నేఁగ రామునకు - సేమంబు జయమును సిద్ధమ్ము సుమ్ము;
ఇతఁడు రక్కసుల జయింపఁగా లేఁడె? - హితమతి నీపుత్త్రు నిద్ధచారిత్రు,
నలఘుశస్త్రాస్త్రవిద్యలఁ బెద్దసేయ - వలసి యిచ్చుటికి భూవర వచ్చెఁగాక
కాన రామునిఁ బంపు క్రతువు రక్షింప - నీనిర్మలాత్ముని కిచ్చుట మేలు."

కౌశికునితోడ రామలక్ష్మణులఁ బంపుట

అని వసిష్ఠుఁడు పల్క- నాత్మలో నమ్మి - జననాథుఁ డారామచంద్రుని బిలిచి,
బాలభావము చూచి బాష్పము ల్నించి - యాలింగనము సేసి యర్థి దీవించి, ||680||
చిప్పకూఁకటి దువ్వి, చెక్కిలి పుడికి - తప్పక యొక్కింతతడవు చింతించి,
పుణ్యాహవాచనపూర్వంబు గాఁగ - బుణ్యవ్రతంబులు పుణ్యాహోమములు

గ్రహపూజనలు సేసి, కమనీయవస్త్ర - మహితభూషణములు మనసార నిచ్చి,
యొగిఁ దానుఁ గౌసల్యయును వసిష్ఠుండు - తగినదీవన లిచ్చి, దశరథేశ్వరుఁడు
పుణ్యలగ్నంబునఁ బుత్త్రరత్నంబు - పుణ్యాత్ముఁ డగు గాధిపుత్త్రున కిచ్చి
నెమ్మియుఁ దెగువయు నెరిఁ బిరిగొనఁగ - నమ్ముని గొలిచి పొమ్మని వీడు కొలిపె.
నప్పుడు లక్ష్మణుం డారాముఁ గొలిచి - తప్పక భక్తితోఁ దానును జనియెఁ.
బొదివి పువ్వులవాన పోరిపోరిఁ గురిసె - వదలక యనుకూలవాయుపు లీ్వచె.
వరఘోషమంగళవాద్యము ల్మ్రో సె - సుర లాకసంబునఁ జూచిరి ప్రీతి,
నారాఘవుఁ డప్పు డరుగుచిత్రముల - నారిపాటుల మహోన్నతశస్త్రములను ||690||
మహితతూణీరముల్ మండలాగ్రముల - సహజంబుగాఁ బూని సుప్రీతితోడ
నక్షీణతూణగోధాంగుళిత్రాణ - కక్షలంబకృపాణకలితులై దివ్య
శరచాపహస్తులై సంయమిపిఱుఁద - గరము సంప్రీతిమైఁ గదలి రాఘవుఁడు
ఆవనజాప్తుని నర్థితోఁ గొలిచి - పోవు నశ్వను లనఁ బోవుచో వేడ్క
నురుపుణ్యమతు లర్ధయోజనం బరిగి - సరయుపుడగ్గర శ్రమముఁ బొందుటయు
రామసౌమిత్రుల రమ్మని యపుడు - తా మున్ను దారుణతపముచేఁ గొన్న
కనకగర్భుని పుత్త్రికల సర్వమంత్ర - జనసుల సర్వదాసౌఖ్యదాయినుల
బల యతిబల యనఁ బరఁగుమంత్రముల - నెలమిమై వారల కిచ్చెఁ గౌశికుఁడు
ఆరామలక్ష్మణు లామంత్రశక్తి - నారూఢరవితేజులై బడలికయు
నాఁకలి నీరువ ట్టాదిగా రుజులు - సోఁకక బలవృద్ధి శోభిల్లి రంతు ||700||
సరయూనదీతటస్థలి నాఁటిరాత్రి - దరుణకోమలదర్భతల్పంబులందు
గౌశికుచేఁ బుణ్యకథ లొప్ప వినుచు - దాశరథులు ప్రమోదమున నిద్రింప
నాగాధితనయుండు నాప్రభాతమున - వేగంబె మేల్కని వేడ్క చిత్తమునఁ
దనరంగ నటఁ దృణతల్పంబులందుఁ - గసుమోడ్చియున్న రాఘవుల నీక్షించి
"యరుణోదయం బయ్యె ననఘాత్ములార - నిరుపమపూర్వాహ్ణనిత్యకృత్యములు
వలయు నేమంబులు వరుసఁ గావింప - వలయుట మేల్కనవలయు మీ" రనినఁ
దెలిసి సంధ్యావిధుల్ దీర్చి కౌశికున - కలరుచిత్తములతో నతిభక్తి మ్రొక్కి
తరణివంశోత్తము ల్దారర్థిఁ జనుచు - సరయుసురాపగాసంగమంబునను
బహుసహస్రాబ్దము ల్ప్రాయనినియతి - బహుతపంబులు సేయు పరమసంయములఁ
గనుఁగొని సంతోషకలితుఁడై గాధి - తనయుతోఁ బలికె నాదశరథాత్మజుఁడు. ||710||

అంగదేశవృత్తాంతము

"ఎవ్వనియాశ్రమం బిది సంయమీంద్ర - ఎవ్వ రుండుదురయ్య! యీతపోభూమి?"
ననపుడు "రామ! యనంగాశ్రమ మన - వినఁబడు నిది లోకవిఖ్యాత మగుచు,
నీయాశ్రమంబున నెలమితోఁ దపము - సేయుచు లీలమై శివుఁ డున్నఁ జూచి
కందర్పుఁ డతిదర్పగర్వితుం డగుచు - నిందుశేఖరుమీఁద నేయంగఁ జూచి
యడరి యాదేవుఫాలాక్షానలమునఁ - జెడుట ననంగాఖ్యఁ జెందె లోకమున
నంగసంగతిఁ దదీయాశ్రమభూమి - యంగదేశం బయ్యె నంతనుండియును.
అరుదారc దపము లీయాశ్రమభూమి - జరిపించుపుణ్యులు చరితార్థు లెందు."
ననుచు విశ్వామిత్రు డత్తెఱంగెల్ల - వినిపించి యూరఘువీరులు దాను
నిలిచి నాఁ డావాహినీసంగమమున - విలసితస్నానాదివిధు లనుష్ఠించి
యానంద మందఁ దదాశ్రమవాసు - లైనమునీశ్వరు లాత్మలో నెఱిఁగు ||720||
రమణీయమూర్తుల రామలక్ష్మణుల - నమితతపోధనుఁడైన కౌశికునిఁ
గొనిపోయి వేడ్కలు గొనలొత్త నపుడు - వినుతార్ఘ్యపాద్యాదివిధుల బూజించి
పుణ్యకథాగోష్ఠి బొదల నారాత్రి – పుణ్యరాత్రముఁ జేసి పుణ్యసంయములు

మఱునాఁడు నిత్యకర్మంబు లయ్యేటఁ - దెఱగొప్ప నందఱు దీర్చినమీఁద
నీనావికుఁడు నేర్చు నియ్యేఱు గడప - భానువంశజులకుఁ బదిల మీనావ
యనుచు విశ్వామిత్రుఁ డలరంగఁ బలుక - విని రామలక్ష్మణు ల్వేరవొప్ప నపుడు
వారికిఁ బ్రణమిల్లి వారు దమ్మనుప - నా ఋషితోఁగూడ నానావ యెక్కి
సరయువు దాఁటుచో సరయువునడుమ - గరము విస్మయ మంది కరములు మొగిచి
"యివి మహాధ్వనులు పెల్లెసఁగుచున్నవియు - దివి నుబ్బి యిది యేమి తెలుపవే" యనుడు
"గర మొప్పమీఱుచుఁ గైలాసశిఖరి - సరయువు మానససరసి జన్మించి ||730||
పొంగారుసాకేతపురిచుట్టు గవిసి - గంగలోఁ గూడెడుకరడులమ్రోఁత"
యని ముని చెప్పిన నర్థితో మ్రొక్కి - యనఘు లన్నది దాఁటి యరుగుచో నెదుర
కరులు సూకరములు కాననంబులును - హరిణముల్ శరభంబు లజగరంబులును
పులులు భల్లూకము ల్పొదలుసింగములుఁ – గలమహాటవిఁ జొచ్చి ఘనుఁడు రాఘవుఁడు
"ఖదిరతిందుకపూగఖర్జూరనింబ - బదరీవటప్లక్షపాటలీతరులు
బహుళకంటకలతాపరివృతవృక్ష - సహితంబు నిర్మానుషంబునునైన
నివ్వనభూమి మునీశ్వరచంద్ర - యెవ్వరియాశ్రమం? బెఱిఁగింపు" మనుచు
నడుగ విశ్వామిత్రుఁ డంతయు జెప్పఁ - దొడఁగి యారామునితో నిట్టులనియె
"నలుక నింద్రుండు వృత్రాసురుఁ జంపి - మలకలుషప్రాప్తి మలినాంగుఁడైన
సురలును మునులును సుత్రాము నిటకు - దురితముక్తునిఁ జేయఁ దోడ్కొనివచ్చి ||740||
పుణ్యోదకంబులఁ బుణ్యమంత్రములఁ - బుణ్యాభిషేకము ల్పొలుపారఁ జేయ
నామలకలుషంబు లనునవి రెండు - భూముల నిడ శుద్ధిఁ బొంది వాసవుఁడు
మలయుక్తమైనది మలదంబు; కలుష - కలితమైనది యొప్పుగాఁ గరూశంబు;
ననియుఁ బాపఘ్నంబు లనియుఁ బే రొసఁగి – జనపదంబునఁ దొల్లి జంభారి తనకు
నల వృత్రవధపాప మందుఁ దీరుటయు - వినుతింప ధనధాన్యవిభవము ల్పొదలఁ
బొలుపార వరము లాపురముల కిచ్చి - వెలయించె నిఁక నొండు విను రఘురామ!

విశ్వామిత్రుఁడు రామునకుఁ దాటకి వృత్తాంతము దెలుపుట

ధరణిఁ దాటకి యను దానవురాలు - కరులు వెయ్యింటికిఁ గల లావు గలిగి
పొలుపేది నీరెండుపురములు సొచ్చి - యలవుమై బాధించు" ననుడు రాఘవుఁడు
"ఎవ్వరు లా విచ్చి రీయింతి? కింత - యెవ్వరినిజపుత్రి యీదుష్టబుద్ధి?
యీపురంబులు రెండు నేల కాఱించు - నీపాపకర్మురా లెఱిఁగింపు" మనుడు ||750||
"నవని సుకేతుఁ డన్ యక్షుండు తొల్లి - తవిలి పద్మజునకుఁ దప మాచరించి
యడరెడు నిష్ఠమై నతని మెప్పించి - కొడుకు వేడుటయును గొడుకు నీ కీను
వెలసిన గజముల వేయింటిలావు - గల కూఁతు నిచ్చితిఁ గనుము పొ మ్మనిన
నావరంబున దాని నాతండు గాంచి - భావించి సుందుని భార్యగాఁ జేసె;
నతఁ డవ్వధూటియం దతిఘోరసత్త్వ - వతుల మారీచసుబాహు లన్వారి
బడసి లోకాంతరప్రాప్తుఁ డౌటయును - గొడుకులు దానును గూడి గర్వమున
నాయింతి మఱి యగస్త్యాశ్రమంబునకుఁ - బోయి మౌనుల సారె బొదిలి కాఱింప
గలశజుఁ డాపాపకర్ములఁ జూచి - యలిగి రాక్షసులు గం డని శాప మిచ్చె.
నది యాదిగా రాక్షసాకృతు ల్పూని - యదయత మానవాహారముల్ గొనుచుఁ
దా నిందు వసియించి ధరణిఁ గాఱించు - దీనిఁ జంపఁగలేరు తెగువ నెవ్వరును, ||760||
నీ వొక్కఁడవుదక్క నీచేతఁ గాని - చావ దాఁడుది యని చంపరా దనకు.
మెనసి గోబ్రాహ్మణహిత మైనఁ జాలుఁ - జనుఁ జంపఁ గామినీజనుల రాజులకు.
దొల్లి ధారణియెల్లఁ ద్రుంపఁ జింతించు - ప్రలదురాలైనఁ బర్ణన్యుఁ డలిగి

సంపన్నమతి విరోచనుకూఁతుఁ బట్టి - చంపఁడె యది పశస్తము గాదె యెందు;
నెఱయ లోకంబు లనిద్రముల్ గాఁగఁ - జెఱుపఁ జిత్తంబునఁ జింతించుటయును
నలుక దృఢవ్రత యగుభృగుపత్నిఁ - జల మొప్ప విష్ణుండు చంపఁడే తొల్లి
యది గాన లోకహితార్థమై సతులఁ - బొదివి చంపుటయును బుణ్యంబు లనఘ"

తాటకవధ

యునిన విశ్వామిత్రునతులవాక్యములు - తనతండ్రిపనుపును దలఁచి రాఘవుఁడు
హాటకగర్భాభుఁ డగుమౌనిమాట - దాఁటక తాటక దండింతు ననుచు
ఘనధనుర్ఘోషముల్ గగనంబు నిండ - నినుచుటయును మండి నిండ గోపించి ||770||
కర్ణకఠోరమౌ కార్ముకధ్వనికి - ఘూర్జితారుణనేత్ర కుటిలాస్య యగుచు
రెండుహస్తము లెత్తి ఱెక్కలతోడి - కొండ రివ్వున వచ్చు కొమరు దీపింప
విదితాట్టహాసంబు వెలిదంష్ట్రరుచుల - వెదచల్ల దివియెల్ల వెసఁ బెల్లగిల్లఁ
జరణఘట్టనములఁ జటులసత్త్వంబు - ధరణికిఁ దెలుపుచుఁ దవిలి యేతెంచు
తాటక గనుఁగొని దశరథరాముఁ - డాటోప ముప్పొంగ ననియెఁ దమ్మునికి
"జూచితే లక్ష్మణ చూచితే దీని - నేచంద మేయంద మేయుగ్రదృష్టి
దీనిఁ జూచిన గుండె దిగు లేరికైన - మానునే యటుగాన మర్దింతు దీని"
ననుచుండ గర్జన మాకసం బగలఁ - జనుదెంచి పదధూళి సకలంబుఁ గప్పు
నలిమీఱి ఘోరదానవురాలు తాలు - కలగొనఁ గురియ రాఘవుఁడు గోపించి
యనుపమాస్త్రంబున నమ్మహాశిలలు - దునుమాడి దానిచేతులు ద్రుంచివైచె ||780||
నప్పుడు లక్ష్మణుం డసురేశుచెలియ - కప్పాటు గావింతు నని యన్నకరణి
ముక్కును జెవులును మొదలంట గోసె - నక్కామరూపిణి యక్కజం బొదవ
మాయలు ధరియించి మఱియుఁ బెక్కమ్ము - లాయింతి గురియ విశ్వామిత్రుఁ డనియె
"ననఘ! సంధ్యాకాల మగుచునున్నదియు - దనుజుల నెందు సంధ్యల గెల్వరాదు.
నీ వింకఁ గృప మాని నెలకొని దీని - నీవిశ్వహితముగా నిట చంపు" మనుడు
గాధేయమునిమాట గడపక శబ్ద - వేదిబాణముల నవ్వెడమాయ లడఁచి
పెడపెడ నార్చుచుఁ బిడుగుచందమున - నడతెంచుచున్న దానవి నిరీక్షించె.
మహితాస్త్ర మొకటి చన్మొన నాటనేయ - బహురక్తధారలు పర్వ నావనిత
యసురశిక్షారంభమం దది రాముఁ - డొసఁగెనో శరముల కుపహార మనఁగఁ,
బ్రళయమారుత మనఁ బగిలి సంధ్యాభ్ర - మిలఁ గూలు తెఱఁగున నిలఁ గూలెఁ దూలి ||790||
యప్పు డానందించె నఖిలభూతములు - నప్పు డానందించి రమరులు మునులు;
ఆరాము దీవించి యాలింగనంబు - గారవంబునఁ జేసెఁ గౌశికుఁ డంత.
దేవగంధర్వాదిదివిజులు గొలువ - దేవేంద్రుఁ డచటి కేతెంచి, శ్రీరామ!
దేవునిఁ గాంచి ప్రార్థించి పూజించి - దేవవిధేయు గాధేయు నీక్షించి,
"మమ్ము రక్షింప నిమ్మహిఁ బుట్టినట్టి - యమ్మహామహునకు నిమ్ము భృశాశ్వ
సంతాన మైన యస్త్రములు శస్త్రములు - నంతయు" నని చెప్పి యరిగిన దివికి
నినుఁ డంతఁ గ్రుంకె నయ్యెడను నాఁ డుండి - ముని మఱునాఁడు రామునిఁ బ్రేమఁ జీరి

శ్రీరామునకు విశ్వామిత్రుఁడు భృశాశ్వసంతానములైన యస్త్రశస్త్రముల నిచ్చుట

"రామ! నీవిక్రమరణకేళి చూచి - యేము మెచ్చితిమి; నీ కిచ్చెద మింక
నమరోరగాసురయక్షయుద్ధముల - సమధిక మగునస్త్రశస్త్రంబు" లనుచుఁ
దనశుద్ధితోడ సుస్థలినిగూర్చుండి - మునిపతి రాముఁ బ్రాఙ్ముఖునిఁ గావించి ||800||

యమలమనస్కుఁడై యఖిలంబుఁ దలఁచి - క్రమమున దండచక్రంబును ధర్మ
చక్రంబు మఱి కాలచక్రంబు విష్ణు - చక్రంబు శక్రువజ్రంబును నసియుఁ
బాశిపాశము ధర్మపాశంబు కాల - పాశంబు నీశానుభయదశూలంబు
నొగి శక్తియుగ్మంబు నుగ్రమై మిగుల - నెగడు నుష్ణానుష్ణనిర్మితాశనులు
కంకాలమును ఘోరకరవాలముసల - కంకణాఖ్యంబులుఁ గ్రౌంచబాణాది
శస్త్రంబు లొగి నిచ్చి సమ్మదం బడర - నస్త్రంబు లాగ్నేయ మన నొప్పునదియు
బ్రాహ్మంబు తేజఃప్రభంబు నైంద్రంబు - బ్రహ్మశిరంబును బ్రస్థాపనంబు
నారాయణంబు పైనాకంబు శిఖర - దారుణశౌర్యసుదామనంబులును
బ్రశమనమును విలాపనము సత్యంబు - విశదప్రభలఁ బొల్చు విద్యాధరంబు
వాయవ్యసౌమసంవర్తాస్త్రములును - మాయాధరాస్త్రంబు మానవమథన
సౌమనసహరుద్రసంతాపనములు - తాపసమౌసలదర్పణాస్త్రములు
హయశిరంబును మాయ లడరించి చాల - జయ మిచ్చుగాన్ధర్వసమ్మోహనములు
సౌరిది నైష్ఠికమును శోణితాఖ్యంబు - నరుదుగ నాగ్నేయమను సాయకంబు
గరుడబాణంబును గౌబేరశరము - నారసింహాస్త్రంబు నాగబాణంబు
వారింపరానట్టి వైష్ణవాస్త్రంబు - వారక నుతి కెక్కు వైద్యాధరంబు
రౌద్రబాణంబును రాక్షసాస్త్రంబు - భద్రప్రదం బైన పాశుపతాస్త్ర
మొగిఁ గర్తరీచక్రములును మేఘాస్త్ర - మగణితంబైనట్టి యస్త్రజాలముల
నఖిలదారుణ మైన యమరమోదకియు - శిఖి యనఁదగు నుల్లసిలుగదఖడ్గ
వామనపైశాచవాయవ్యశస్త్ర - సోమసౌమ్యాఖ్యానసంవర్తనములు
సామంబు మదనంబు సంతాపనంబు - తామసంబును జగదాస్త్రదారుణము
కంకోలకాహలకరవాలముసల - కింకిణుల్ మొదలుగాఁ గీలితాస్త్రముల
నెలమి నిచ్చిన దానినెల్లఁ గైకొనుచు - నలరి రాముం డమ్మహాత్ముని జూచి
"మునినాథ! సకలాస్త్రములు భవత్కరుణఁ - గని కృతార్థుఁడ నైతి; గావున
నింక సలలితంబుగ నుపసంహరణాస్త్ర - ముల నొసంగు," మటన్న ముదమంది యతఁడు
సత్యవంతము రభసము పరాఙ్ముఖము - సత్యకీర్తియు దశాక్షము నవాఙ్ముఖము
ప్రతిహారతరము మారణము సుశుచియు - శతవక్త్రదైత్యదృష్టములు లక్ష్యములు
గ్రశనంబు కరవీరకరిసత్యకీర్తి - దశశీర్షమును శతోదరము జ్యోతిషము
విమలంబు మకరంబు విరుచి నిష్కలియు - బ్రమథనంబును సునాభంబును సర్వ
నాభంబు మఱి దుందునాభంబు పద్మ - నాభంబుఁ దృణనాభనైరాశ్యములును
గామరూపంబు నౌ గంధర్వరణము - సౌమనమును నిద్రసంధానములను
మోహనవిషమాక్షములు మహానాభ - బాహువిభూతి జృంభకములు ధాన్య
ధనువులు వృత్తవంతము రుచిరంబు - నెనయ సార్చిర్మాలి ధృతిమాలి యనఁగఁ
గామరూపంబులు గల మహాస్త్రములు - భూమీశునకుఁ జెప్పి పొలుపాఱ మఱియు
నివియునుగాక యనేకశస్త్రాస్త్ర - నివహముల్ రఘువంశనేతకు నొసఁగి
తత్ప్రభావంబులు తన్మంత్రములును - దత్ప్రయోగంబులు తదుపసంహతులు విలసిల్లు
శస్త్రాస్త్రవిద్యారహస్య - ములు సర్వమును దెల్ప మొగి రామునెదుట
నంగారసదృశంబులై కొన్ని ఘోర - భంగుల ధూమ్రనిభంబులై కొన్ని
యనుపమదీప్తిరమ్యంబులై కొన్ని - తనరారు బహుదివ్యతనువులై కొన్ని
పరువడి చంద్రప్రభంబులై కొన్ని - పరికింప భానుదీప్తంబులై కొన్ని
బహుళాంధకారవిభ్రమములై కొన్ని - మహితాట్టహాసభీమంబులై కొన్ని
యకలంకమూర్తు లి ట్లమర నేతెంచి - ముకుళితకరయుగ్మములతోడ నిలిచి,
"యేకార్య మొనరింతు? మేమిటఁ బనుపు; మా కేమి యానతి? మనుజలోకేశ"
యనుడు "నేఁ దలఁచినయప్పుడే మీరు - చనుదెండు పొం" డన్న సకలశస్త్రములు
వలగొని మ్రొక్కి యవ్వసుమతీపతికి - నెలమితో మ్రొక్కుచు నేగె నంతటను.

మునినాథుఁ జూచి కే ల్మోగిచి రాఘవుఁడు - వినయంబు భక్తియు విశ్వాస మెసఁగ
"ననఘ! కృతార్థుఁడ నైతి నీకరుణ;" - నని వినుతించి విశ్వామిత్త్రువెంట
నరుగుచో నట వామనాశ్రమభూమి - కర మొప్పుటయుఁ జూచి కాకుత్స్థకులుఁడు
"ఈపర్వతముచెంత నిది యొక్కవనము - చూపుల కింపారి సొంపుల నలరి
పొలుచు నానామృగంబులు గల ధ్వనులు - గలపక్షిమృగములు గలిగి చెన్నగుచు,
నున్న దీయాశ్రమం బో సంయమీంద్ర! - యెన్న నెవ్వరిది? యిం దెల్లజంతువులు
సుఖలీల నున్నవి చూడ నిక్కడికి; - నిఖిలజ్ఞ! యెక్కడ నీయజ్ఞభూమి?
ఎటనుండి చనుదెంతు రేచిరాక్షసులు - చటులోద్ధతులు నీదుజన్నంబు చెఱుప,
యాగరక్షణముగా నఖిలరాక్షసుల - వేగంబె నిర్జింతు విశిఖాళి" ననిన
నక్కౌశికుఁడు జగదభిరాము రాముఁ - జెక్కిలి పుణికి సుస్నేహుఁడై పలికె.
"ననఘ! నీ వెఱుఁగనియర్థంబు గలదె? - వినుము నాచే విన వేడుకయేని
మును విష్ణుదేవుండు ముదముతో దపము - గొనకొని కావించుకొఱకునై యిచట
యుగము లనేకంబు లుండఁగా ననఘ - మగు వామనాశ్రమం బండ్రు మున్ దీని;

శ్రీరాములకు కౌశికుఁడు సిద్ధాశ్రమవిషయ మెఱిఁగించుట

మఱియును సిద్ధాశ్రమంబును ననఁగ - వఱల నీయాశ్రమవనము లోకముల
జననాథ బలి విరోచనుతనూజుండు - ఘనరాజ్యపదమున గర్వంబు మిగిలి
యేచి మరుత్తుల నింద్రాదిసురల - వేచి కాఱింపంగ విబుధులు మునులు
నీయాశ్రమంబున కేతెంచి మ్రొక్కి - తోయజనాభునితోడఁ దా మనిరి
"శరణాగతప్రియ! శరణు లోకేశ; - సరసిజోదర! మాకు శరణంబు నీవ
పన్నుగా మమ్మేఁచు బలి యనువాఁడు - చెన్నొంద జన్నంబు సేయుచున్నాఁడు
అవ్వారి దానవయజ్ఞవాటమున - నెవ్వ రేమడిగిన నిచ్చుచున్నాఁడు
క్రతువు దీఱకమున్నె కావింపు మాకు - హిత" మంచుఁ బ్రార్థింప నెల్లదేవతలు
నాసమయంబున నదితితోఁగూడ - భాసురవ్రతనిష్ఠఁ బరగు కశ్యపుఁడు
ఇమ్ములఁ దపము వెయ్యేఁడులు సేయ - సమ్మదంబున విష్ణు సాక్షాత్కరించె.
"నీమహాతనువున నిఖిలలోకములు - సోమార్కలోచన! చూపుము మాకు
నాద్యంతరహితండ వగు నిన్ను వేద - వేద్యుని శరణంబు వేఁడెద" మనినఁ
గరుణ నావిష్ణుండు కశ్యపుఁ జూచి - "వరము నీ కిచ్చెద వాంఛితం బెద్ది
యడుగుము నీ" వన్న నలరి కశ్యపుఁడు - కడుభక్తితోఁ గరకమల ముగిచి,
"యతిబలోద్ధతి నాకు నదితికి నీవు - సుతుఁడవై జన్మించి సురల రక్షింపు
మిది కోర్కి నాకును నీదేవతలకు - మదిలోన మన్నింప మమ్ము నందఱను"
అనవుడు నావిష్ణు వదితిగర్భమున - ననుపమం బగు తేజ మలర జన్మించి
వామనత్వము దాల్చి వచ్చి యద్దనుజు - భూమి మూఁడడుగులు పొసఁగంగ నడిగి
రెండడుగులనే ధరిత్రియు దివియు - దండిమైఁ గొలిచి యాధన్యు బంధించి
లోలత నీమూఁడులోకము ల్వెలయ - నేలుము నీ వంచు నింద్రున కిచ్చె.
నది గాన నిది వామనాశ్రమం బండ్రు - ఇదియ మాయాశ్రమం బీపుణ్యభూమి
సిద్ధించు నిటు దపస్సిద్ధులు గాన - సిద్ధాశ్రమంబు నాఁ జెల్లు నెల్లెడల
నీవె వామనుఁడవై నెగడి త్రివిక్ర - మావతారము దాల్చినట్టి విష్ణుఁడవు.
నాఁడును నిది నీవనంబు శ్రీరామ - నేఁడును నారీతి నీవనం బయ్యె."
ననుచుఁ గౌశికుఁడు నిజాశ్రమంబునకుఁ - జని యందు రామలక్ష్మణులఁ బూజించె.

విశ్వామిత్త్రుఁడు యజ్ఞముచేయుట

నచ్చట మునిజనం బంతయు గొంత - ముచ్చట దీఱ రామునిఁ బూజ సేసె.

నంత రాఘవుఁడు విశ్వామిత్రుఁ జూచి - సంతసంబున "మునీశ్వర! నేఁడు మీరు
యాగదీక్షకుఁ జొరుం డనుమాన ముడిగి - యాగశత్రులనెల్ల నడఁచెద నేను"
అనిన విశ్వామిత్రుఁ డంత హర్షించి - మునుల రప్పించి యిమ్ముగ దీక్ష వడసి
యాగవేదుల మును లర్థిఁ గావింప - యాగాంగములఁ బూర్ణమయి వేది యొప్పె.
నంచితాజ్యాహుతు లందందు దొరుగ - మించి యగ్నులు మండి మింటికిఁ ద్రాక
హోమాగ్నిఁ బ్రభవించుచున్న తద్ధ్వనులు - సామాదివేదప్రసన్నఘోషములు
నాతతదేవతాహ్వాననాదములు - హోతలపుణ్యమంత్రోపనాదములు ||890||
దిక్కులన్నియు నిండి తివిరి ఘోషింప - నక్కజమయి యాగ మటు చెల్లుచుండ
రామభద్రుఁడు ధనుర్ధరుఁడునై మైత్రి - సౌమిత్రియును దాను జాగరూకతను
రక్కసు ల్వచ్చు మార్గము ము న్నెఱింగి - యక్కౌశికుని మౌనియైయున్నవాని
విశ్వమంతయుఁ దమోవృతము గాకుండ - శాశ్వతధృతిఁ గాంచు చంద్రార్కు లనఁగ
గాచిరి కంటికిఁ గనుఱెప్పకరణి - నేచినభక్తి నయ్యెడ నైదునాళ్లు
నలవుమై గవ గూడి యాఱవనాఁడు - బలిమి మారీచసుబాహు లేతెంచి
మేలిఖడ్గద్యుతు ల్మెఱుఁగులు గాఁగ - గ్రాలుకాలాంబుదోత్కరములో యనఁగ,
దళములఁ దారు నుద్భటవృత్తి మింట - నిలిచి గర్జనములు నిగుడించి మించి
వదలక యయ్యజ్ఞవాటంబులోన - మదమున నుప్పొంగి మాంసరక్తములు
గురియుచో హతలకోలాహలంబు - గరిమ సదస్యుల కలకలధ్వనియుఁ ||900||
బరిచారకులదీనభాషణధ్వనియుఁ - బరికించి విని, రామభద్రుండు పొంగి
"లక్ష్మణా! చూడు నాలా" వంచు విజయ - లక్ష్మి ధనుర్ఘోషలక్షణం బెసఁగ
నెలకొని వినువీథి నిజదృష్టి నిలిపి - బలువడి వాయవ్యబాణ మేయుటయు
నురవడి మారీచు నువ్వెత్తు గాఁగ - సరభసవృత్తిమై శతయోజనములు
గొనిపోయి యఱిముఱిఁ గ్రూరరాక్షసుని - వనధిలోపలఁ బాఱవైచె నాశరము;
అడరి వజ్రమునకు నళికి యంభోధిఁ - బడినమైనాకమై పడినయయ్యసుర
యొకరీతి దరి చేరి యుగ్రాంశుకులుని - యకలంకవిక్రమం బందందఁ బొగడి
దనుజులఁ బాసి యాతతనిష్ఠతోడ - ననయంబు నాసుచంద్రాశ్రమభూమి
శూరత విడిచి యాసురవృత్తి నడచి - కోరి తపము సేయఁ గూర్చుండె నంత,
అఱిముఱి రఘురాముఁ డగ్నిబాణమున - నురక సుబాహుని యుర మేసి చంపెఁ ||910||
దక్కినరాక్షసదళముల నొకటఁ - జక్కాడె మానవశరమహత్త్వమున
సురలు మోదించి యచ్చో బుష్పవృష్టి - గురిసిరి మునికోటి గొనియాడె నతని,
మున్ను వృత్తాసురు మునుమిడి చంపి - సన్నుతింపఁగ దేవసంఘంబుఁ గూడి
వెలుఁగొందు దేవతావిభునిచందమున - బలువిడి రాముఁడు బాహుశౌర్యమునఁ
గడఁగి యజ్ఞారులఁ గడఁగి శిక్షించి - విలసిల్లె రాముఁడు విభవంబుతోడ.
నతినిష్ఠ వెలయ విశ్వామిత్రుఁ డంత - గ్రతుకర్మ మంతయు గడతేర్చివచ్చి,
"నెలకొని రఘురామ! నీప్రసాదమునఁ - గలఁగకఁ జెల్లింపఁగంటి నీక్రతువు
నని కృతార్థుఁడ నైతి" నని కౌగిలించి - వినుతించి రాము దీవించి హర్షించి
యనఘమానసుఁడు విశ్వామిత్రమౌని - యనురాగమును బొంది యచ్చోట దాను
భూవరు లారాత్రిఁ బుచ్చి యచ్చోట - వేవిన పూర్వాహ్ణవిధు లాచరించి ||920||
మునులకుఁ బ్రణమిల్లి మునులతో గాధి - తనయునిఁ గనుఁగొని "తాపసప్రవర!
యింక నెయ్యేది కార్య! మెఱిఁగింపు నీకుఁ - గింకరులము నీదుకృపకుఁ బాత్రులము."
అనిన నచ్చటిమౌనులందఱు గాధి - తనయు మున్నిడికొని తా మిట్టు లనిరి.
"జలజాప్తకులవర్య! జనకభూవిభుఁడు, చెలువొప్ప జన్నంబు సేయుచున్నాఁడు,
మన మందుఁ బోదము మనుజేశునింటఁ - ద్రిణయను పాటించుదివ్యకార్ముకము
గంధాదిపూజలఁ గర మొప్ప దేవ - గంధర్వయక్షరాక్షసవీరవరులు

రాముని మిథిలానగరమునకుఁ బోవ మునులు ప్రేరేపించుట

మొదలైనవారికి ము న్ననేకులకు - నది యెత్త నెక్కడ నలవి గాకుండ
నట్టివిల్లును బట్టి యటు లెక్కుపెట్టి - గట్టిగా నెత్తిన ఘనునకు నతఁడు
తనకూఁతు నిచ్చెదఁ దప్పక నేను - ననుచున్నవాఁ"డని యందఱు నపుడు
"జననాథ యాశరాసనలలామంబు - జనకునిజన్నంబు చనుఁ జూడ నీకు"
ననుచు విశ్వామిత్రుఁ డాదిగా సకల - మునులు నావీరోత్తముల దాశరథుల
లలితపుణ్యుల మిథిలాపురంబునకుఁ - జెలువారఁ బయనంబు సేసి సమ్మదము
నొంది, భాగీరథియుత్తరతటము - జెంది, హిమాద్రియు సిద్ధాశ్రమంబు
వలపట నిడి, యక్షవల్లభుదిశకుఁ - బొలుపారఁ బొందిన భూరిమార్గమున
మూడుయోజనములు మూఁడుజాములకు - నాఁ డేగి యట శోణనదముతీరమున
విడిసి తీర్థస్నానవిహితకర్మములు, నడిపి రమ్యస్థలి నరనాథసుతులు
సంతోషమున మునీశ్వరులతో నుండి - రంత కౌశికుఁ జూచి యారాముఁ డనియె.

కౌశాంబివృత్తాంతము

"గరము ప్రజావృద్ధి గలుగు నీదేశ - మరయ నెవ్వరిదేశ? మానతిం" డనిన
"భూనాథ విను బ్రహ్మపుత్త్రుండు కుశుఁడు - నా నొక్కముని మహోన్నతకీర్తి గలఁడు
అతఁడును వైదర్భి యనునింతివలన - సుతుల నల్వుర గాంచె సురుచిరాకృతులఁ
బ్రశమితాత్ముల ధూర్తరజసుఁ గుశాంబుఁ - గుశనాభు వసువు నక్కొమరులు మిగిలి
యనివార్యశౌర్యులై యనుపమలీలఁ - దనరు మహాక్షత్రధర్మంబు నడుపఁ
గొడుకులచరితంబు గుణములు చూచి - యడరు సంతసముతో నాకుశుం డనియె.
"నిలఁ బ్రజాపాలనం బెలమి గావింపఁ; - డలఘుకీర్తులు గల్గ" నన ముద మంది
కౌశలంబున నొప్పు నాకుశాంబుండు - కౌశాంబి యనుపేరుఁ గావించెఁ బురము
దశరథాత్మజ మహోదయ మనుపురము - కుశనాభుఁ డొనరించె గుశలుడై ధరణి
శూరుండు ధూర్తరజుండు నిర్మించె - నారంగపురము ధర్మారణ్య మనఁగ
వసువు నిమ్ముల గిరివ్రజ మనుపేరఁ - బసదుగ నిర్మించెఁ బట్టణం బొకటి
యిది ప్రీతి నవ్వసుఁ డేలుదేశంబు - ముద మంది గిరులైదు ముందఱ నొప్పె,
నానగమధ్యంబునందును మాగ - ధానామమున నొకతటిని చెన్నొందుఁ
జాల నమ్మగధదేశం బెల్ల వసువు - పాలించుచుండును బరమధర్మమున
నచ్చెరు వడరంగ నాకుశనాభుఁ - డచ్చరలేమ ఘృతాచియం దెలమిఁ
గన్నులు మరునంపగములు నా నొప్ప - కన్నెల నూర్వురఁ గడురూపవతులఁ
గనియె నత్తరుణులకమనీయకాంతి - వినుతయావనకళావిస్ఫూర్తు లమర
మంజీరమేఖలామధురవాచాల - మంజులకంకణమధుశింజితములు
కర మొప్పఁగాఁ దాళగతు లనఁ గూడి - మొరయు లీలాలాస్యములు సల్పువారు,
మురిపెంబు లింపార మొగి మృదంగాది - వరవాద్యములు వేడ్క వాయించువారు
పాణిపల్లవలఘుస్ఫారితలీల - వీణామృదుక్వణవితతంబు గాఁగ
మాకందమంజులమధుపానమత్త - కోకిలధ్వనిఁ గూడికొని పాడువారు
నగుచు నుద్యానంబునందుఁ గ్రీడింపఁ - దగిలి యాచెలువలఁ దప్పక చూచి
కామాంధుఁడై శర్వగతుఁడైన పవనుఁ - డామానినులఁ జూచి యర్థితో బలికె.
"మానినీమణులార! మఱి వినుఁ డింక - బూని చెప్పెద మీకుఁ బొసఁగంగ నిపుడు
నన్ను వరింపుఁడు నలినాక్షులార! - చెన్నార నమరత్వసిద్ధి గైకొనుఁడు;
ఎన్నఁడు జరలేని యెలజవ్వనంబు - మున్నతయశము మీ కొప్పారఁ గలుగు"
ననిన నల్లన నవ్వి "యనిలుండ వఖల - జనహృదయంబులఁ జరియింతు వీవు,
నీ వెఱుంగుదు మమ్ము, నీమహత్త్వంబు - భావింప కిది యేమి పలికెద వకట!

నియతుఁడై వర్తించు నిర్మలధర్మ - నయశీలుఁ డగు కుశనాభు కూఁతులము
ఓడక మాతండ్రి యుండ మాయంతఁ - గూడుట యటు సేయఁ గులహాని గాదె?
యిరవార మాతండ్రి యెవ్వరికిచ్చుఁ - బరికింప నాతఁడు పతి మాకు" ననినఁ
బవనుఁడు కోపంబు పట్టలే కప్పు - డవయవంబులఁ జొచ్చి యాతలోదరులఁ ॥970॥
గుదియంగ దిగిచినఁ గుబ్జలై తండ్రి, - కది యెల్ల నెఱిఁగింప నందఱు వచ్చి
విన్ననై వదనారవిందము ల్వ్రాంచి - సన్నిధి నిలిచి బాష్పములు నించుటయుఁ
గుశనాభుఁ డప్పు డాకూఁతులకైన - దశ జూచి వెఱఁగంది తా వారి కనియె,
"నిట్టిరూపములు మీ కెలనాగలార - యెట్టుగాఁ బాటిల్లె? నెవఁ డిట్లు సేసె?
మీ రేల పలుకరు? మీరింత కేమి - కారణం?" బనవుడుఁ గరములు మొగిచి
తమతండ్రితోడ నాథవళాక్షు లనిరి - "మముఁ జూచి పవనుండు మానంబు విడిచి
నన్ను వరింపుఁడు నలినాక్షులార! - యన్న నామాటకు నౌఁ గాక యనక
"మాతండ్రి నడుగు మీమాట నీ" వనిన - నాతండు కామాంధుఁడై యల్గి మమ్ము
గుబ్జలఁగాఁ జేసెఁ గ్రూరాత్ముఁ;" డనిన - నబ్జలోచనలతో నాతఁ డిట్లనియె.
"తగవును ధర్మంబు దలపోసి మీరు - తగదని శీలంబు దాఁట నోడితిరి ॥980॥
కన్నియలార! మీగౌరవంబులను - నున్నతసత్కీర్తి నొందె నాకులము,
దేవతావిషయమై తెగి యొల్లరైతి, - రీవిధి మీరు సహించుటే లెస్స.
క్షమయె సత్యంబును క్షమయె శీలతయు, - క్షమయె తపంబును క్షమయె కీర్తియును
క్షమయె ధర్మంబును క్షమయె లోకంబు - నమరంగ రక్షించు" నని విచారించి,
తనమంత్రివరులతో దలపోసి చూచి - యనఘాత్ముఁ డగుచూడి యనుమునీంద్రునకుఁ

విశ్వామిత్రుఁడు తనవంశక్రమంబు దెలుపుట

దనుజన్ముఁ డగు గుణోత్తరు బ్రహ్మదత్తుఁ - డనువాని రప్పించి యమ్మహాత్మునకు
ధర్మపత్నులు గాఁగఁ దనదుకన్నియల - నిర్మలబుద్ధిమై నెమ్మి నిచ్చుటయు
చూడిపుత్త్రుఁడు వారిఁ జూచి కైకొనఁగ - వీడె నానూర్వ్వరవికృతరూపములు
అవనీశ! యది మొద లాపురోత్తమము - అవనిఁ గన్యాకుబ్జ మనుపేరఁ బరఁగె.
నాకుశనాభుండు నప్పు డొప్పారు - నాకృతుల్ గల తనయులఁ గనుంగొనుచు ॥990॥
నలరి యాకూఁతుల నల్లుని ననిచి - యెలమిమైఁ బుత్త్రకామేష్టి గావింపఁ
గొడుకైన కుశనాభుఁ గుశుఁడు వీక్షించి - పడసెదు పుత్త్రుని బరమధర్మాత్ము
వినుతనిర్మలకీర్తివిఖ్యాతు గాధి - యనుపేరు గల పుణ్యు నని యెఱిఁగించి
పరమప్రియంబున బ్రహ్మలోకమున - కరిగె; నాకును మన్మఁడై పుట్టె గాధి,
దశరథాత్మజ! గాధితనయుండ నేను - కుశవంశమునఁ గౌశికుం డండ్రు నన్ను,
మతిధర్మనిష్ఠార్థ మాయక్క సత్య - వతి భక్తిమై సురేశ్వరలోకమునకు
వేడుక దనప్రాణవిభుఁడైన రుచికు - తోడ శరీరంబుతోడఁ దా నరిగి
యిలోకమున లోకహిత మాచరింపఁ - బ్రాలేయపర్వతప్రాంతదేశమున
నది గౌశికీనామనది యయ్యెఁ దాను - వెలయ నన్నదిచెంత విహరింతు నేను,
సిద్ధాశ్రమముఁ బవేశించినకతన - సిద్ధంబుగాఁ దపస్సిద్ధుండ నైతి; ॥1000॥
నాదినుండియు మదీయాన్వయస్థితియు - నీదేశవిధమును నేర్పడ వింటి;
నడురాత్రి యరుదెంచె నరలోకనాథ! - కడుడస్సినాఁడవు కనుమోడ్తుగాక!
చలియింపకున్నవి సకలవృక్షములు - మెలఁగవు వనభూమి మృగసమూహములు;
నెఱి విహంగంబులు నీడము ల్చేరి - మఱచియున్నవి తమమంజులధ్వనులు;
యామినీచరులైన యక్షరాక్షసులు - భూమి విచ్చలవిడిఁ బొరిఁ జరించెదరు;
దీటుగ చీఁకటి దెసలు నాకసము - కాటుకఁ బూసినకరణి నున్నదియు,
నీలాంబరంబున నిండుముత్తెములు - గీలించి బ్రహ్మండగేహగోళమునఁ

గడు నొప్పుగా మేలుక ట్లెత్తినట్లు - యుడుగణంబులతోడ నున్నది నింగి
యడరంగ జనులకు నానంద మొదవ - నుడురాజు పొడతెంచుచున్నాఁ డటన్న
నామాటలకు మెచ్చి యఖిలసంయములు - నామునీంద్రునితోడ నని రప్పు డలరి ||1010||
"నెఱయ నీవంశంబు నిర్మలం బనఘ! - గుఱిలేని మహిమ నీకులమువారెల్ల
బ్రహ్మసమానులు పరికింప నీదు - బ్రహ్మవర్చసమును బరికింప నొప్పు;"
ననిన విశ్వామిత్రుఁ డమ్మునీశ్వరుల - వినుతించె నంత భూవిభులు, సంయములు,
నారాత్రి నిద్రింప నాప్రభాతమున - నాఋషిపుంగవు లాగాధిసుతుఁడు,
జననాథ! నిద్రయుఁ జాలింపు మనిన - విని తేఱి పూర్వాహ్ణవిధు లాచరించి,
కౌశికుఁ జూచి "యగాధమై చూడ - నీశోణనదరత్న మింత యొప్పగునె?
యాకీర్ణమీనంబు నతిరమణీయ - సైకతంబును సుప్రసన్నతోయంబు
పరిచితహరితాదిపక్షిసంఘమ్ము - తరుణనీలోచ్చలత్తరళతరంగ
మై యున్న దీయేఱు; ననఘాత్మక! మన - మేయెడ దాఁటుద? మెత్తెఱం" గనినఁ
దఱుచుగా మునులెల్ల దాఁటెడుమార్గ - మెఱిఁగిపోదమటంచు నెడదవ్వు పోవఁ ||1020||
గలహంససారసకారండవాది - జలపక్షిరవములు సరి దమ్ముఁ బిలుచు
విధమునఁ జెలఁగంగ వీను లింపార - నధిపుఁ డాలించి, మధ్యాహ్నకాలమున
సిద్ధమునీంద్రసంసేవ్యతీరమును - శుద్ధపుణ్యోదకసుప్రవాహమును
గలిగి నదీతిలకంబై ధరిత్రి - బొలుపారు జాహ్నవి బొడగాంచి, మ్రొక్కి,
"గాధేయ! చూడ నగాధమై తోఁచు - నాధునీరత్నంబు నట దాఁటిపోవఁ
దెరు వింక నెయ్యది? దెలుపవే" యనిన - "నరనాథ! యట శోణనద ముత్తరించి
మొగి మూఁడుయోజనములు దాఁటి పోవ - నగు నమ్మహానది యందాఁక మనకు
దోయఫలాదులు ద్రోవఁబె" క్కనుచు - నాయేఱు దాఁటి వా రటు పోవుచోటఁ
జెలఁగు సారసగణసేవ్యమై పుణ్య - సలిలమై, యుత్ఫుల్లజలజమై
మిగుల ఫేనమై, నిత్యగంభీరమై చారు - మీనమై యతిపుణ్యమిళితమై యమరు ||1030||
గంగాతటంబున ఘనలతాసంఘ - సంగతంబగు సమస్థలమున నిలిచి,
మనుజేంద్రతనయులు మాధ్యాహ్నికంబు - లొనరించి ముదమంది యుచితభోజ్యముల
నోజమై మునిగోష్ఠి నొప్పుచున్నంత; - రాజన్యతిలక మారామచంద్రుండు
రాజహంసోద్ధూతరాజీవరేణు - రాజీవరాజితరంగత్తరంగ
గంగ నాలోకించి, కౌశికుఁ జూచి - "గంగ యీవసుధ కేక్రమమున వచ్చె?
నేతెఱఁగునఁ బోయె నిట నాకమునకుఁ? - బాతాళమునకు నెబ్బంగిఁ దా నరిగె?
నేచి పారావార మేగతిఁ జొచ్చె? - నేచందమునఁ బుట్టె నిమ్మహాతటిని?
చెప్పవే" యనవుడు శ్రీరాముఁ జూచి - యప్పుణ్యధనుఁడు విశ్వామిత్రుఁ డనియెఁ.
గమనీయకాంతులుగల రూపవతులు - హిమవంతునకుఁ గూఁతు లిరువురు గలరు;
అమరులందఱు గూడి యాగంబుకొఱకు - హిమవంతు వేఁడి యాయిద్దఱిలోన ||1040||
గురుపుణ్య యగు పెద్దకూఁతురి గంగ - నరుదారఁ గొనిపోయి రట నాకమునకు
నటమీఁదఁ బార్వతియను పిన్నకూఁతుఁ - బటుతపోనిష్ఠతో బరితృప్తుఁడైన
ఫాలలోచనునకుఁ బత్నిఁగా నిచ్చె - నాలోలలోచన నానగాధిపుఁడు
సురుచిరరుచి గంగ సురలోకములకు - నరిగి తా సురనది యనుపేరఁ బరఁగె;"
నని చెప్పిమునినాథుఁ డవనీశుఁ జూచి - "వినుము వృత్తాంతంబు వెండియు నొకటి,

కౌశికుఁడు కుమారస్వామి జన్మము శ్రీరామునకుఁ దెలుపుట

పార్వతి వరియించి పరమానురక్తి - సార్వకాలంబును జంద్రశేఖరుఁడు
అతిలోకగతిలోలుడై దివ్యవర్ష - శతము దా రతికేళి సలుపుచున్నెడను
గమలాసనుం డాదిగా సర్వసురలు - దమలోన నెంతయుఁ దారు చింతించి

వెలయ నీయిరువురవిషమతేజంబు - దలఁప నెవ్వరికైన ధరియింప వశమె
యనుచు నందఱు నమ్మహాదేవుకడకుఁ - జనుదెంచి వినతులై సద్భక్తితోడ ||1050||
“దేవదేవ! మహేశ! దేవ! సర్వేశ! - దేవనిస్తారక! దేవ ! నీమహిమ
సర్వగీర్వాణులు సన్నుతించెదరు - సర్వజ్ఞ మాకుఁ బ్రసన్నుండవగుమ;
యేపార నీతేజ మెవ్వరు దాల్ప - నోపుదు; రటుగాన నుడుగు మీవిధము;
కరుణఁదపోవృత్తిఁ గైకొని మీరు - సరి బ్రహ్మచర్యంబు చరియింపవలయు;”
నసవుడు నౌగాక యనుచు నాసురలఁ - గనుఁగొని ముదముతో గౌరీశుఁ డనియెఁ
“జలియించె నిదె నిజస్థానంబువలన - నెలకొని మీలోన నిర్జరులార!
యెవ్వరు దాల్చెద రీ తేజ” మనిన - నివ్వసుంధర దాల్చు నింపార” ననిరి,
హరుఁడు నాసురలతో నౌగాక యనుచు - ధరణిపై గావించెఁ దద్విమోక్షణము
దివిజ లయ్యెడ నగ్నిదేవు నీక్షించి - “పవనునితోఁ గూడి పావక నీవు
ఇలమీఁదఁ బడియున్న యిమ్మహాతేజ - మెలమిఁ బ్రవేశింపు మింపార” ననిన ||1060||
స్వవశంబుగా నట్టి శర్వుతేజంబు - పవనపావకులును భరియింపలేక
యంగజహరువీర్య మప్పుడు వేగ - గంగ లోఁగొన నిచ్చెఁ గరమర్థితోడ
నిచ్చిన నాయింతి యిరవొందగాను - మచ్చిక ధరియించె మమత రెట్టింపఁ
దనవిభుతేజ మత్తఱిఁ దాల్పలేక - తనమది భయమంది తత్తఱపడుచు
గంగాతరంగముల్ గరము భీతిల్లి - పొంగెల్లి నడఁగుచుఁ బొదలుచున్నపుడు
చిత్తసంక్షుభితయై శీఘ్రంబుగాను - దత్తీరదేశంబు దాఁ జేర్చుటయును
శరవణంబున యందుఁ జయ్యనఁ జొచ్చి - చిరతరంబుగ నందుఁ జెల్వొందుచుండె
నప్పుడు ఋషిపత్ను లందఱుఁ గూడి - యొప్పుగాఁ దమతమయుచితకృత్యములు
తప్పక తీర్పంగఁ దా మేగుదెంచి - రప్పుడు నార్యుఁడు నాగంగఁ జొచ్చి ||1070||
తోయంబు లాడుచుఁ దొడరి వేవేగ - “పాయక శరవణభవ్యస్థలమునఁ
ద్రేతాగ్నులను బోలి తేజరిల్లుచును - బ్రాఁతిగా బ్రచురమై పరఁగుచు లెస్స
నున్నవి యాయగ్ను లొండొరుల్ మనము - చెన్నారఁ జలిచేత జిక్కి స్రుక్కితిమి.
మన్నన లింపొంద మనము నిచ్చటను - గ్రన్ననచే కొనఁగడఁగుద” మనిన
నీశ్వరతేజంబు నిరవొందఁ బుచ్చి - శాశ్వతంబుగ ధర సత్కీర్తి వెలయ
జాతవేదునిఁ జేరఁ జనిన యింతులకు - నాతతంబుగఁ జూచినట్టియింతులకు
నిర్భరవృత్తిమై నిలిచె గర్భములు - గర్భిణులై వారు కర మొప్పచున్న
బహుభీతు లగుచు నాభామినులు - లపుడు తహతహపడి మఱి తన్వయత్వమునఁ
దమతమయిండ్లకుఁ దారర్థి నరుగ - శమితాత్ము లగుమునిసంఘంబు లప్పు
డంత నావృత్తాంత మాయోగదృష్టి - జింతించి ముని లల చెలువల కనిరి ||1080||
“మీసత్యశీలత మీదుగర్వంబు - మీ సౌఖ్య మిప్పుడు మిమ్మింత చేసె”,
ననుచు నాగ్రహమున నవని గంపింప - వనితలమీఁద నవార్యకోపమున
“మతిహీనులరు మిమ్ము మన్నింపనేల - పతిదూర లగుఁ” డంచుఁ బల్కిన వినుచు
మగుడ జాహ్నవిఁ జేరి మగువ లందఱును - దగునమ్మ! నీ కిది? తగునంచుఁ బలికి
తమతమబాహుల తాడనంబులును - దమగర్భములమీఁదఁ దగఁ జేసి రొగిని.
గరతాడనంబులఁ గలఁగి కంపించి - కరమొప్ప గర్భముల్ గరఁగి విచ్ఛిన్న
గర్భంబులై యష్ట కాంతలవలన - నిర్భయంబున జాఱి నెఱయంగ నప్పు
డాఱుఖండంబులై యవనిపైఁ బడియె - జాఱిన యాఖండచయము గ్రహించి
శరవణంబునయందుఁ జయ్యనఁ బెట్టి - యరుదలరఁగ లేచి యాతలోదరులు
తపమున కరిగిరి తద్దయుఁ బ్రీతి - నుపమింప నటఁ జాల నుగ్రవీర్యంబు ||1090||
కవగూడి వృద్ధియుం గడుఁగల్గఁజాల - నవనిపై శ్వేతాద్రి యనఁ గడునొప్పె
నరయ నాశైలంబునందుఁ గుమారుఁ - డరుదార జన్మించె నతనితేజమున,
జననప్రదేశంబు శరవణం బగుట - జననాథ! యతఁ డొప్పె శరజన్ముఁ డగుచు

నిలఁ గృత్తికలు చన్ను లిచ్చుటఁ జేసి - యలరుచుఁ గార్తికేయాఖ్యఁ జెన్నొందె,
నారయ నమ్మాత లార్వురుగాన - వారు సంతోషింప వదనంబు లాఱు
ధరియించి సముచితస్తన్యపానంబు - సరినొప్పఁ జేయుట షణ్ముఖుం డయ్యెఁ,
దరుణేందుమౌళిరేతస్కందమునను - నరుదారఁగా స్కందుఁ డన నొప్పె నంతఁ,
బరువడిఁ దము సురల్ ప్రణుతింప నెఱిఁగి - గిరిపుత్త్రి కన్నులఁ గెంపారఁ జూచి,
"సురలార! సంతానశూన్యత మీకు ధరణికిఁ గానిమ్ము; ధరణికి నింక
బహునాయకత్వంబు పాటిల్లనిమ్ము;- బహువిధంబుల" నని పలికెఁ గోపించి
కలఁగిరి సుర లంత; గౌరితోఁ దపము - సలుప హేమాద్రికిఁ జనియె నీశ్వరుఁడు.
అమరేంద్రుఁ డాదిగా నఖిలదేవతలు - కమలసంభవుఁ డున్నకడకుఁ దా మేగి,
"జలజసంభవ! భుజాసత్త్వసంపన్ను - నెలమి సేనాపతి నిమ్ము మా" కనిన,
వారిజగర్భుండు వారి నీక్షించి - "గౌరీశుసుతుఁ డైన కార్తికేయుండు
సేనాధిపత్యంబు సేయు మీ" కనిన - నానిలింపులు వేడ్క "నౌఁగాక" యనుచు
జేకొన నాతఁడు సేనాని యయ్యె - నాకనాయకున కున్నతసౌఖ్య మెసఁగ."
నని పల్కరఘురాముఁ డధికసంతోష - ముని బొంది మఱియు నమ్మునినాథుఁ జూచి
"యీమహానది సంయమీశ్వర; త్రిపథ - గామిని యగు టేమికారణం" బనిన?

గంగానదీవృత్తాంతము

ననఘుండు కౌశికుఁ డారాముఁ జూచి - వినుమని యాకథ వివరింపఁదొడఁగె.
"ననఘుఁ డయోధ్యకు నధిపుఁడై సగరుఁ - డనుచక్రవర్తి యుద్ధతకీర్తి గలఁడు.
హిమవంతమున నాతఁ డిచ్చలో సుతులఁ - దమకించి భృగుగూర్చి తప మాచరింప
నంత నాభృగుఁడును నాతపంబునకు - సంతుష్టహృదయుఁడై సగరు నీక్షించి,
"పృథివీశ కొడుకులు పెక్కండ్రు నీకుఁ - బ్రథితోరుకీర్తులు పరఁగఁ బుట్టెదరు
అంచితకీర్తిని నతివలం దొకతె - గాంచు నొక్కని వంశకరుఁ డైనపుత్త్రు
మఱియొక్కసతి గాంచు మానుగా సుతుల - నఱువదివేవుర నతులవిక్రముల"
నని వరం బిచ్చిన నారాజసతులు - విని కరంబులు మోడ్చి వినయంబుతోడ
మునినాథునకు మ్రొక్కి "ముద మంద నొక్క - తనయుఁ డేసతి కన్నతనయు లేసతికి?"
ననవుడు "మీకోరినట్లయె పుత్త్ర - జననంబు" లని పల్క సంతోష మంది,
యం దగ్రమహిషి నిజాన్వయరుచిక - నందను నొక్కని నరనాథుఁ గోరె.
మఱి కోరె నాయున్నమగువయు సుతుల - నఱువదివేవుర నధికమోదమున
సగరుండు భృగునకు సతులతోఁగూడ - నొగిఁ బ్రదక్షిణమంత నొనరించి ప్రీతిఁ
బురమున కేతెంచి పొలుపారనంతఁ - గరము వేడుకఁ గొంతకాలంబు చనఁగ
మానుగాఁ దనయగ్రమహిషి కేశినియు - సూనుని నసమంజసుం డనువానిఁ
గనియె; నాసుకృతియుఁ గాంతకుఁ బుట్టి - ఘనతరంబైనట్టి గర్భతుంబంబు
కఱుకైన యాసొరకాయలోఁ బుట్టి - రఱువదివేవు రత్యద్భుతలీల;
నంత దాదులు వారి నాజ్యభాండములఁ - గొంతకాలము బెంపఁ గొమరారి వారు
రూపయౌవనముల రూఢమైఁ బెరిగి - రాపెద్దవాఁ డందు నతులదర్పమున
వాపోవఁ దమ్ముల వడిఁ జుట్టి పట్టి - చాపలంబునఁ గట్టి సరయువులోన
వైచిన నవ్వుచు వచ్చిన మగుడఁ - ద్రోచుచునుండు నాదుష్టాత్ముఁడైన
యసమంజసున కంత నంశుమంతుండు - దెసలఁ దేజంబులు దీపెంపఁ బుట్టె.
నాయసమంజసుం డతిదుష్టచిత్తుఁ - డైయున్న నతనిఁ బోనడఁచి యారాజు

శ్రీరాముఁడు సగరులవృత్తాంతముఁ దెల్పు మనుట

శాశ్వతధర్మనిష్ఠాపరుం డగుచు - నశ్వమేధము సేయ ననురక్తిఁ దొడఁగె."

ననినఁ గౌశికుఁ జూచి యారాముఁ డనియె "మునినాథ! మావంశములవారికథలు
విన వేడ్క పుట్టెడు వివరించి చెప్పు" - మనిన విశ్వామిత్రుఁ డనియె రామునకు
"విడువక హిమశైలవింధ్యశైలముల - నడుమ నాసగరుజన్నంబు వర్తించి
యాగంబుచేరువ నంశుమంతుండు - రాగిల్లి యశ్వంబు రక్షించునెడను,
ననిమిషపతి దైత్యుఁడై ముచ్చిలించి - కొనిపోయి పాతాళకుహరంబు సొచ్చి
కపిలసంయమిచెంతఁ గడఁకతోఁ గట్టి - యపరిమితానందుఁడై పోయె దివికి
భూపాలుఁ డశ్వంబు పొడగాన కిచ్చఁ - గోపించి మండుచుఁ గొడుకులఁ జూచి ||1140||
"యిట కాన మశ్వంబు నెవ్వఁడో వచ్చి - కుటిలుఁడై ముచ్చికొనిపోయినాఁడు.
మూఁడులోకంబులు మును మిడి వెదకి - వాఁ డెవ్వఁడైనను వాని నిర్జించి
తెండు గుఱ్ఱము వేగ తెగువమైఁ గడఁగి - పొం" డన్నసాగరుల్ భుజశక్తి మెఱసి
నెరసి బ్రహ్మాండంబు నిండ గర్జించి - యఱువదివేవురు నాప్రొద్దె కదలి
యానాకమర్త్యంబు లంతయు వెదకి - కానక ధరణి వ్రక్కలు సేయఁదొడఁగి,
"యొక్కొక్కఁ డొక్కొక్కయోజనం బుర్వి - నక్కజంబుగఁ ద్రవ్వఁడని యేర్పరించి
పరువడి పూర్వదిగ్భాగంబు తొడరి - ధర ప్రదక్షిణముగాఁ ద్రవ్వద " మనుచుఁ
బొరిఁబొరి కుద్దాలభూరిశూలముల - ధర రసాతలమునందాఁకఁ ద్రవ్వుచును
బాతాళవాసులఁ బ్రకటసత్త్వముల - భూతసంతతులఁ జంపుచుఁ జెలంగుచును
వెస నప్పు డఱువదివేలయోజనము - లసమునఁ ద్రవ్వి రాయసమానబలులు. ||1150||
భూరిసత్త్వములఁ జంబూద్వీప మిట్లు - వారక దిరిగి రావడిఁ ద్రవ్వ టెఱిఁగి,
యమరగంధర్వసిద్ధాదులు బెదరి - కమలగర్భుం డున్నకడ కేగి మ్రొక్కి,
"వనపర్వతద్వీపవతి యైనభూమి - చని త్రవ్వుచున్నారు సగరనందనులు
బలువడి సత్త్వసంపన్నంబులైన - జలచరంబులఁ బట్టి చంపుచు, మఱియు
వీఁడు యజ్ఞమునకు విఘ్నంబుఁ జేసె - వీఁ డశ్వహరుఁడంచు విడువక పట్టి,
బలియులై తమదృష్టిఁ బడువారినెల్ల - జలజసంభవ! వృథా చంపుచున్నారు.
దలఁచి నీ విది సమాధానంబు సేయవలయు" నన్నను బ్రహ్మ వారితో ననియెఁ
"గపిలమునీంద్రుఁడై కైకొన్నవాఁడు - తపము నవ్యయుఁడునై దామోదరుండు
అమ్మునికోపాగ్ని యందంద వారిఁ - గ్రమ్మి భస్మంబు గాఁగలవార లింక"
నని పల్క సురలెల్ల "నౌఁ గాక" యనుచుఁ - జని; రంత నక్కడ సగరనందనులు ||1160||
పిడుగులఁ బోలెడు భీకరధ్వనులు - కడుమ్రోయ నిలఁ బ్రదక్షిణముగాఁ గలయ
జుట్టును ద్రవ్వి యెచ్చోట ఘోటకము - పట్టుగానక తండ్రిపాలి కేతెంచి,
"యశ్వంబుపొడ గాన మఖిలంబు వెదకి - యశ్వచోరునిఁ గానమైతిమి దేవ!
యేమేమి సేయుదు మిటమీఁద" ననిన - భూమీశుఁ డలిగి యాపుత్త్రుల కనియె
"విశ్వంబు కలగొని వెదకి నాయెదుట - నశ్వంబు దేక మీ రరుదేరవలవ"
దని పల్క "నౌగాక" యనుచు నాసగర - తనయు లుద్ధతి రసాతలమున కరిగి
యెలమి శిరఃకంప మలుకఁ గావించి - తలకొని యందంద ధరణి కంపింపఁ
"బరువడి పూర్వదిగ్భాగంబుఁ దొడఁగి - ధరఁ బ్రదక్షిణముగాఁ ద్రవ్వద" మనుచు
దొరకొని యందఱు తూర్పుదిక్కెల్ల - నరసి గుఱ్ఱముఁ గాన కచ్చోట సకల
ధారణీమండలోద్ధరణముకుంద - చారుభుజాదండసమదండకాండ ||1170||
చతురగ్రముల ధరాచక్రంబు మోవఁ - జతురతగల శుభ్రసామజేంద్రంబు
బొడగాంచి సంప్రీతిఁ బూజించి యచటఁ - దడయక మరి బృహద్భానుదిక్కునకు
బోయి నానావిధంబుల నందు వెదకి - యాయశ్వరత్నంబు నందుఁ జొప్పడక
సతతదానచ్ఛటాసమ్మదామోద - భృతశిలీముఖపుండరీకాఖ్యగజముఁ
గనుఁగొని పూజించి కడువేడ్కతోడ - వినుతించి యవ్వల వెదకుచు యామ్య
భాగంబునకు నేగి పరికించి హయము - లా గొకింతైనను లక్షింపలేక
ఘనతరత్వము త్రివిక్రము నాక్రమించు - నని మించు వామనం బను దంతిఁ గాంచి

యర్చించి యవ్వలి కరిగి నైరృతిని - జర్చించి యందు నశ్వము గానలేక
కుముదమార్దవమునఁ గుముదవర్ణమునఁ - గుముదంబునా నొక్కకుంజరేంద్రంబుఁ
గని నమస్కారంబు గావించి యవలఁ - జనిచని పశ్చిమాశాప్రదేశమున ||1180||
శోధించి తురగంబుచొ ప్పింతయైన - సాధింపలేక యంజనశైల మనఁగ,
రంజితమదనిర్ఝరంబులు గలిగి - యంజనం బనునేన్గు నచ్చోటఁ గాంచి
వివిధసత్కృతులు గావించి యామీఁదఁ - బవనునిదెస కేగి బహువిధంబులను
నెమకి గుఱ్ఱముఁ గాననేరక యచట - నముచిసంహరవారణప్రతిమాన
దంత మయ్యును బుష్పదంతాఖ్యఁ బరఁగు- దంతి నీక్షించి మోదమునఁ బూజించి
యటఁ బాసి చని కుబేరావాంతరమునఁ - దటుకున నరసి సైంధవముఁ గానంగ
లేక యచ్చట నొక్కలేఖాధినాథ - లోకగజాధిపలోకైకసార్వ
భౌమమో యన సార్వభౌమాభిధాన - సామజేంద్రము గాంచి సద్భక్తి మ్రొక్కి
సార్వభౌముని పుత్రసంఘంబు గదలి - శర్వునిదెస కేగు సమయంబునందు
ననతిదూరమున హుతాగ్నిని బోలి - కనుఁగవ మోడ్చి యేకతమ గూర్చుండి ||1190||
తననిష్ఠపెంపునఁ దప మాచరించు - ననఘాత్ముఁ గపిలమహామునిఁ గాంచి
యతనిచెంగట నున్నహయము నీక్షించి - యతని భర్జించిన నతఁ డుగ్రదృష్టి
నఱిముఱి సగరుల నలిగి చూచుటయు - నఱువదివేవురు నట భస్మమైరి.

అంశుమంతుఁడు అధ్వరాశ్వముఁ దెచ్చుట

కొడుకు లయ్యశ్వంబుఁ గొనిరాక చాలఁ - దడసిన సగరుండు దాపంబు నొంది
మనుమని నయ్యంశుమంతుఁ బంపుటయుఁ - జని యంశుమంతుఁ డాజాడనే పోయి
యమరేంద్రుదెస విరూపాక్షంబు గాంచి - సముచితస్థితి ప్రదక్షిణముగా వచ్చి
“మాతంగపుంగవః మాపినతండ్రు లేతెంచి రెటుపోయి? రెందున్నవారొ?
తురగచోరకుఁ డెందుఁ దూరినవాఁడొ? వరుస నీ వెఱిఁగింపవలయు నా” కనిన
నాదిగ్గజాధీశుఁ డాయంశుమంతు - నాదరంబునఁ జూచి యప్పు డిట్లనియెఁ.
“బ్రియమార నొక్కెడఁ బృథివీశతనయ; - హయము గాంచెద” వన్న నౌఁగాక యనుచు
నున్నదిక్కరులను నొగి దాఁటిదాఁటి - నన్నిట నిబ్బంగి నడుగంగ నవియుఁ,
బరువడి తా మిట్టు పలుకంగ వినుచు - నరిగి యాముందర నధ్వరాశ్వంబు
నరయుచుఁ గపిలసంయమిపొంతఁ గనియె - సరిప్రోవులై యున్న సగరభస్మములు,
కని చాల శోకించి కరఁగి తండ్రులకుఁ - బొనరఁ దిలోదకంబులు వోయ వెదకి
యుదకంబు గానకయున్న యయ్యెడకు - సదయుఁడై గరుడుండు సనుదెంచి పలికెఁ.

గంగావతరణకథ

“గపిలుని నలుకమైఁ గలచి యమ్మౌని - కుపితాగ్ని సగరులు కూలి నీఱైరి,
యిది యేల శోకింప? నిటు శోక మంద - నిది వేళగా దొక్క టేర్పడ వినుము.
సరసిజాసనవంద్యచరణారవిందుఁ - డరవిందదళనేత్రుఁ డాదిపూరుషుఁడు
బలిదానవేశ్వరు బంధించునప్పు - డలుక ద్రివిక్రముఁడై నిండఁ బెరిగి.
యగణితశక్తి రెండడుగులయందు - జగతీతలంబెల్ల సరి నాక్రమించి, ||1210||
జలజాతజలచరశంఖచక్రము - లలవడునట్టి మూఁడవపదాంబుజము
కడుకొని బ్రహ్మలోకముదాఁక జాపఁ - గడువేగమున వచ్చి కమలసంభవుఁడు
తలకొన్నభక్తితోఁ దనకమండలువు - జలములఁ దత్పాదజలజముల్ గడిగెఁ.
బొగడొందఁ దజ్జలంబులు నభోవీథిఁ - దగిలి వర్తించు మందాకిని యనఁగఁ,
గావున నీ వింకఁ గమలసంభవుని భావించి తప మతిభక్తిఁ గావించి
కడకమై నాకాశగంగఁ దెచ్చి - తడయక భస్మముల్ తడిపినఁగాని,

పరలోకసుఖములు పడయరు వారు - గురుబుద్ధిఁ దురగంబు గొని యేగు” మనిన
దురగంబు గొనిపోయి తొడరి యంతయును - దరమిడి యాతఁడు తమతాతతోడఁ
జెప్పిన శోకించి చేయఁ గైకొన్న - యప్పుణ్యమఖము సమాప్తంబు చేసి
కామించి యాకాశగంగ నీయుర్వి - కెమ్మెయి దెత్తునో? యే నంచుఁ జింత ॥1220॥
విడువక ముప్పదివేలేండ్లు తపము - పుడమి నెంతయుఁ జేసి పోయెను దివికి.
నారాజుమనుమఁ డయ్యంశుమంతుఁడు - ధారుణి గంగకుఁ డప మొప్పఁ బూని,
వరుస ముప్పదివేలవర్షము ల్సలిపి - పరలోకగతుఁడయ్యెఁ బదపడి యతఁడు,
అతనిపుత్త్రుఁడు దిలీపావనీనాథుఁ - డతినిష్ఠతోడ జాహ్నవిఁ దెత్తు ననుచు
విడువక ముప్పదివేలేండ్లు తపము - గడపియు నతఁడు రోగములచేఁ జచ్చె.
ననఘుఁ డాతనిపుత్త్రుఁ డగుభగీరథుఁడు - దనరాజ్య మరయఁ బ్రధానుల నిల్పి
సారధర్మజ్ఞులు సద్గుణోజ్జ్వలులు - శూరులు నగునట్టి సుతులను గోరి,
యెల్లపాపంబుల నిలమీఁదఁ బాపఁ - దెల్లంబుగాఁ గంగఁ దెచ్చెద ననుచుఁ
గరమర్థిఁ దపము గోకర్ణాశ్రమమున - నరుదుగాఁ బదివేలయబ్దము ల్సేయ
ననుపమం బగుచున్న యాతపంబునకు- వనజసంభవుఁ డంత వరదుఁడై వచ్చి ॥1230॥
యడుగుము వర మన్న నాభగీరథుఁడు - కడుభక్తి బ్రహ్మకుఁ గరములు మొగిచి
“భారతీనేత! ప్రపంచనిర్మాత! - సౌరలోకత్రాత! సత్యసంఘాత!
ధాత! మాతాతలు దగ్ధులై వచ్చి - యాతతకపిలుకోపాగ్నిచేఁ గ్రాగి,
నూఱువేలేండ్లు సన్నుతగతిలేక - నాఱడిపడి భస్మమై యున్నవారు;
కడగి యాభస్మముల్ గంగోదకములఁ - దడుపక గతి లేదు దయసేయు” మనిన
“హరుఁడొక్కరుఁడు దక్క నన్యు లాగంగ - ధరియింపనేరరు దగిలి యెవ్వరును;
నీ వింక హరునకు నిష్టమైఁ దపము - గావించి ప్రార్థింపు గంగ ధరింప”
నని పల్కి మదిలోన నతఁ డుపార్థించు - తనయుల నిచ్చి యద్ధరణీశుకొఱకుఁ
దనరంగ నాగంగ ధర కేగు ననుచుఁ - జనియె పద్మజుఁ; డటఁ జని భగీరథుఁడు
అంగుష్ఠ మొక్కటి యవనిపై మోపి - యంగజహరునకు నతిఘోరతపము ॥1240॥
దలకొని చేయఁ బ్రత్యక్షమై శివుఁడు - “తలదాల్తుఁ దెమ్ము మందాకిని” ననియె
నంత భగీరథుం డర్థిఁ బ్రార్థింప - నంతరిక్షస్థలమందుండి గంగ
గగనమండలము నక్షత్రమండలముఁ - బగుల లోకము లెల్లఁ బగుల మ్రోయుచును
గులపర్వతములతోఁ గుంభినితోడ - బలసి మహాదేవుఁ బాతాళమునకు
గొనిపోవుతెఱఁగున ఘోరమై పర్వి - చనుదెంచు నురవడి జగములు బెదర
వచ్చు నాగంగగర్వముఁ బాప శివుఁడు - హెచ్చి జూటముఁ బెంచె నింతలో గంగ
వచ్చి మహాదేవు వరజటావీథిఁ - జొచ్చి వెల్వడుత్రోవ చొప్పడకున్న

భగీరథుఁడు గంగను దెచ్చుట

హరుజటాజూటమహాటవిఁ జిక్కి - తిరుగుడుపడుచు వర్తించుచునుండె.
నంత భగీరథుం “డతులప్రవాహ - మంతము నిప్పు డెం దరిగెనో?” యనుచు
వెఱగంది మఱియును విషకంధరునకుఁ - దఱిగొని యత్యు గ్రతప మాచరించి ॥1250॥
నపరిమితప్రీతి నాభగీరథుని - తప మంత మెచ్చి కందర్పహరుండు
లోలతఁ దనమౌళిలోనున్న గంగ - “భూలోకమున కింకఁ బొ”మ్మని యనుప
వలనొప్పుజూటంబు వాకిలి వెడలి - బొలు పొందఁ బాతాళమునఁ జూపు నిలిపి
తనదివ్యదృష్టి మందాకిని కపిలుఁ - గని “మునిమహిమకుఁ గడుఁజోద్య మంది
తగిలి ని న్నలచిన దారుణాకృతుల - సుగతికిఁ బంపవచ్చుచునున్నదానఁ
గినియకు మీవని కేలర్థి మొగిచె” - ననఁ బద్మముకుళంబు లమరఁ జూపఱకు
నడరు నమ్మని కిన్క నటు పోవ వెఱచి - సుడివిడుతెఱఁగున సుడులొప్ప మిగుల

మామీఁద జనుదెంచు మలయుచు గంగ - యే మెక్కడికిఁ బోదు మిటమీఁద ననుచుఁ
బఱతెంచి సగరులపాలిపాపములు - మొఱపెట్టుచున్నవి ముక్కంటి కనఁగ
నోలిఁ బంకజముల నుండరాకున్న - దూలి యాకసమునఁ దుమ్మెద ల్మ్రోయ ||1260||
భూతాధిపతిజూటముననుండి ధరణి - కేతెంచు గంగకు నెండగాకుండఁ
గొడుగులుపట్టిన కొమరున హంస - లుడువీథి సుడిపడి యొప్పారుచుండఁ,
దొడటి యాసగరులదోషోత్కరములు - కడఁకమై బోద్రోచుకరములో యనఁగ
గమనీయతరములై ఘనతరంగముల - గము లంతకంతకుఁ గరమొప్పు మిగులఁ
దనవారిలోపలఁ దగ భగీరథున - కనుపమసితకీర్తు లందందఁ బుట్టి
నెఱసి భూతలమెల్ల నిండ నేతెంచు - వఱుసన నుఱువులు వఱలంగ, గంగ
యప్పటప్పటికిని నతులఘోషంబు - లుప్పొంగి యుప్పొంగి యుడువీథి ముట్టి
బ్రహ్మాండభాండము ల్వగులఁ బెల్లుబ్బి - బ్రహ్మాదిదేవత ల్భక్తితోఁబొగడ
శివుఁడు ధరించిన శ్రీగంగ యపుడు - భువిఁ బామరులకెల్లఁ బుణ్యంబు నీయ
వచ్చితి నని గంగ వరుసగాఁ జెప్ప - వచ్చినవిధమున వరుస ఘోషించి, ||1270||
సురలు ఖేచరులును సుముఖులై చూడ - గరుడగంధర్వులు గరము భూషింపఁ
జనుదెంచి బిందువ స్సరసిలోఁ జొచ్చి - యెనయఁ బ్రవాహంబు లేఱులై పాఱి
యనఘాత్మ! పావని హ్లాదిని నలిని - యనఁ బ్రవాహములుమూఁ డరిగెఁ దూర్పునకు;
సీత సుచక్షువు సింధువు నాఁగ - భాతితో మూఁ డేగెఁ బడమటిదెసకు
నడరుచు నుప్పొంగి యందులో నొకటి - కడఁగి భగీరథక్ష్మాపాలుపిఱుఁద
ఘనతరవిశదోదకప్రవాహంబు - వినువీథి శరదభ్రవిభ్రమం బెసఁగ
దివి కేగ మదిలోనఁ దివురుభూజనుల - కవిరళనిశ్శ్రేణు లమరుచందమున
నిలయు నింగియు మ్రోఁగునెడ బ్రవాహంబు - గలయ నానామాలికలు వీచు లమర
నీభంగిఁ ద్రిప్పుదు నెల్లపాపముల - నాభంగిఁ జూడుఁడీ యన నుడు లొప్పఁ
జెలిమిఁదారలతోడఁ జేయఁజన్కరణిఁ - బెలుచ నింగికి నంబుబిందువు లెగయ, ||1280||
ధర్మాత్ములగువారి ధర్మకీర్తులకు - నిర్మలస్థానమై నెఱిఁబొల్తు ననుచుఁ
గేలి నయ్యాపగాకీర్తులు నవ్వు - లీల డిండీరమాలిక లుల్లసిల్ల
బెక్కుఁగన్నులఁ గాంతుఁ బృథివిపెంపెల్ల - మక్కువ ననుభంగి మత్స్యము లొలయఁ
జరియించు కొమరారు జలచరావళులు - పొరినొప్ప నేతెంచె భూలోకమునకు.
నంత శతార్కమై యమరుచందమునఁ - గాంతిమద్భహురత్నఖచితంబులైన
నిజభూషణంబుల నింగి వెలుంగ - గజవిమానాదులు కర మర్థి నెక్కి
యమరగంధర్వసిద్ధాదులు చూడ - నమరంగ నేతెంచి రజుఁడు నేతెంచె
నట మహానాగంబు లాప్రవాహంబు - చటులవేగము చూచి యట మ్రొగ్గుటయును
అంతయు నానిర్జరాదులు చూచి - చింతించి జపములు చేసి రాలోన
నానదిగట్లనే యవగాహ మంది - యానందమును బొంది యాడి రచ్చరలు ||1290||
అమరమునీంద్రాదు లంత సంతోష - మమరఁగాఁ బువ్వుల నర్చించి రెలమి,
నాపుణ్యనదిలోన నతిపాపరతులు - శాపదగ్ధులు కృతస్నానులై దివికిఁ
జనుచుండ సురలు నచ్చరులు గంధర్వ - దనుజపన్నగయక్షదైత్యరాక్షసులు
కిన్నరాదులు నాభగీరథురథము - వెన్నాడి కనుఁగొంచు వేడ్క నేతేరఁ
బెరిగి పర్వతములు భేదించుకొనుచు - నరుగఁ జహ్నుఁడు యాగ మాత్రోవఁ జేయ
వరదగా నటువచ్చి వలగొని గంగ - సరిచుట్టుముట్టిన సరగున నపుడు
యాగోపకరణంబు లవి వెల్లివోయి యాగవిఘ్నంబైన నతఁ డాగ్రహించి
నింగికి నుప్పొంగి నెఱి నేగుదెంచు - గంగ నాకర్షించి కలుషించి క్రోలె.
అనిమిషమునివరు లాభగీరథుని - గనుఁగొని పల్కిరి కరమర్థి మీఱి
“నీమహాగంగ ని ట్లీమునీశ్వరుఁడు - ఈమాడ్కిఁ గ్రోలెనే యిప్పుడె నీవు
కోపంబు లేకుండఁ గోరి యీమౌని - నీపట్ల వేఁడిన నిచ్చును గంగ” ||1300||

అని యిట్లు దేవత లందఱుఁ జెప్ప - వినయంబుతోఁ బోయి వేడ్క నమ్మౌని
గనుఁగొని మ్రొక్కుచు గరములు మొగిచి - వినయసంభరితుఁడై వేడ్క నిట్లనియె
"వినవయ్య మునిచంద్ర! విమలచారిత్ర! - ఘనమైనగంగను ఘనమైనతపము
చేసి యుర్వికి గంగఁ జెలఁగుచు నిపుడు - వాసిమైఁ దెచ్చితి వరుస నిచ్చటను
మోసమై మీచేత మొనసికోల్పడితి - నోసంయమీశ్వర! యోపరబ్రహ్మ
దయచేసి విడిపింపు ధన్యచారిత్ర - దయచేయు సంయమీ! దయచేయు" మనుచు
వినయంబుతోఁ బల్క విని మౌనివరుఁడు మనమునఁ గృపపుట్ట మఱియు నిట్లనియె.
"నోభగీరథచంద్ర!యోమహారాజ! - యీభంగి గంగను నిలకుఁ దెచ్చుటకు ||1310||
నీమహత్త్వంబును నీతపోమహిమ నేమని చెప్పుదు నిఁక నీదుకీర్తి
విడిచెద గంగను విడిచెద నిపుడు - పుడమిలో నాకీ ర్తి పొలుపొందు" ననుచు
నుమిసి యెంగిలి సేయ నొల్లక యతఁడు - రమణమై దనకర్ణరంధ్రంబునందు,
వెడలింప నెప్పటివిధమున గంగ - యడరుచు జాహ్నవి యనుపేరఁ బరఁగెఁ.
బురుషపురాకృతపుణ్యంబునడుము దొరకొన్న విఘ్నంబు ద్రోచి యేతెంచు
వెరవున నారాజువెంటనే వచ్చి - శరనిధిఁ జొచ్చి యాజాహ్నవీదేవి
దిగి రసాతలమునఁ దిరిగి యందున్న - సగరులభస్మము ల్సరినిండఁబాఱె.
నంత నంబుజగర్భుఁ డాభగీరథుని - సంతసంబునఁ జూచి "జననాథ వినుము
జలనిధి నెందాఁక సలిలంబు లుండుఁ - దలఁప నీసగరులతనయు లందాఁక
దివ్యభూషణముల దివ్యాంబరముల - దివ్యమాల్యంబుల దివ్యగంధముల ||1320||
దివ్యమూర్తుల నొప్పి దివిజలోకమున - దివ్యభోగముల వర్తించుచుండెదరు
అడరంగ నిదిమొద లనఘ నీపేర - నడుచు భాగీరథీనామ మీనదికిఁ
ద్రిపథ యనంగ వర్తిలు వరద యన - నృప జాహ్నవి యనంగ నెగడు లోకముల
అనఘ! మీసగరుండు నంశుమంతుండు ఘనుఁడు దిలీపుఁడు గైకొన్న వ్రతము
నెఱపఁజాలమి నీవు నెఱపంగఁ దివిరి - తెఱఁగొప్ప నీగంగఁ దెచ్చితి కాన
గంగాంబునిర్మలకమనీయపదము - మంగళచిరకీర్తిమహితుండ వగుము,
కాకుత్స్థకులజుల గౌరవశ్రీల - కాకరం బగు తనయావళిఁ గనుము
లలితధర్మముల మూలస్తంభ మైతి - పొలుపార నింక నీపుణ్యోదకముల
వెలయఁ దీర్థస్నానవిధు లొప్పఁదీర్చి - ఫలము గైకొను" మంచుఁ బద్మసంభవుఁడు
తనలోకమున కేగెఁ; దదనంతరంబ - తనర నాగంగఁ గృతస్నానుఁ డగుచు
నఱువదివేవుర కాభగీరథుఁడు - నెఱిఁ దిలోదకములు నిష్ఠతో నిచ్చె. ||1330||
నాతిలోదకముల నమరులై సగరు - లాతని దీవించి యరిగిరి ది వికి
ననఘుండు మఱి యయోధ్యాపురంబునకుఁ - జని భగీరథుఁడు రాజ్యము సేయుచుండెఁ
గలుషఘ్న మీయుపాఖ్యానంబు భక్తి - చెలువారఁ జదివినఁ జెప్పఁగా వినిన
నొనరఁ బుణ్యముల నాయుష్మంతు లగుచు - ధనధాన్యకీర్తులఁ దనరుచునుందు;
రెప్పుడు వారల కెల్లదేవతలు - నొప్పఁ బ్రసన్నులై యుండుదు రెలమి,
నమరంగ సిద్ధించు నఖిల కార్యములు ; - సమకొను నంచితస్వర్గభోగములు
పెనుపారఁగా వారిపితృగణంబులకు - ననుపమసద్గతు లనిశంబుఁ గలుగు"
ననిన రాఘవుఁడు గంగావతారంబు - విని కౌశికునిఁ జూచి వినుతులు సేసి,
నేఁడు విశ్వామిత్ర నీచేత వింటిఁ; - బోఁడిమి నీగంగ భూలోకమునకు
వచ్చినతెఱఁగును, వారితెఱంగు - నచ్చెరు వడరంగ నని ముదం బంది ||1340||
యారాత్రి యందుండి యఖిలలోకములు - నారూఢి కెక్కిన యానది గ్రుంకి,
యాహ్నికకృత్యంబు లన్నియుఁ దీర్చి - జాహ్నవి దాఁటి, విశ్వామిత్రుతోడ
నుత్తరతటమునం దున్నసంయములఁ - జిత్తంబు లలరఁ బూజించి, వీడ్కొనుచుఁ
జని చని యెదుట విశాలయన్పురము - కనుగవ కింపైన గాధేయుఁ జూచి

అమృతోత్పత్తి

"యీపురిపే రేమి? యేరాజవంశ్యుఁ - డేపుమైఁ బాలించు? నెఱిఁగింపు" మనిన
ఘనుఁడు కౌశికుఁడు రాఘవుఁ జూచి పలికె - విను మింద్రుకడ మున్ను విన్నాఁడ నేను
దితిసుతులైన దైతేయులు నదితి - సుతులైన సురలు భాసురలీలఁ దొల్లి
నోలి రసంబులు నోషధుల్ నించి - పాలసముద్రంబు పరువడి ద్రచ్చి
క్రమ మొప్ప నమృతంబు గైకొంద మనుచు - సమమైత్రి నాసుధాజలరాశి డాసి
కవ్వంబు తరిత్రాడుగా మందరంబు - నవ్వాసుకిని జేసి యమృతాబ్ధిఁ దరువ
వెలయంగ నటఁ బుట్టి విష ముగ్ర మగుచుఁ - గలయ లోకంబుల గాటించి మించ
బరఁగ రోషానలపరుషంబునైన - హరుఁ డది గొని మ్రింగె నంత నుమియుట
నురగముల్ ధరియించె నోలిఁ దద్విషము - మఱి మఱి తరువంగ మఱియును బుట్టె
వంచన మన్మథావాప్తి లోకముల - ముంచి యెత్తగఁ జాలు మురిపెంబు లమర
గాంచీఝుణత్కారఘననితంబములు - నించుకనడుమును నెఱియుఁ జన్గవలు
చంచలతనులత లసరిదంతచయము - మించు కన్గవయును మెఱయుమోవియును.
గోమలభ్రూలతాకోదండుఁ డైన - కాముని విలువిద్యగతి చూప నొప్పి
కడఁగంటిచూపులఁ గక్షదీధితుల - భుజలతావిక్షేపములును
అమర నూతనయౌవనాభిరామముల - నమర నరువదికోట్లయప్సరోగణము
లీలమై నచ్చరలేమలనెల్ల - నోలి దేవతలు దైత్యులును గైకొనిరి.
వారక దరువ నావరుణాత్మజాత - వారుణి ప్రభవించె వైభవం బలర
నాసురదితిసుతు లపు డొల్లకున్న - నసురులై వర్తిల్లి రవని నెల్లెడల
సుర నాదితేయులు సొరిదిఁ గైకొన్న - సుర లనఁ బ్రఖ్యాతి శోభిల్లి రపుడు
సంతసంబున రమాసతి దురంగంబు - కాంతి మిన్నగు దంతి కౌస్తుభమణియు,
నమృతాంశుఁడును బుట్టె, నమృతంబు సురభి - నమరు సుధాపూర్ణ మగుకమన్డలువు
కలిగి ధన్వంతరి కర మొప్పఁ బుట్టె - వెలయంగ మఱి పుట్టె విష ముగ్రముగను
నంత సురాసురు లమృతంబుకొఱకు నెంతయుఁ దమలోన నేచి దర్పమున
ననుపమస్థితిఁ బోర నసురుల సురలఁ - గనుఁగొని సురలపైఁ గరుణించి మించి
మానినీరూపమై మధుమర్దనుండు - తా నమృతముఁ బంచి తగ నిచ్చువేళ
రాహుకేతువులను రాక్షసు లప్పు - డూహించి పంక్తిలో నొగిఁ గూరుచుండి
చెయి జాచి పట్టిన జెలఁగుచు సుధను - మెయిచాయ జూడక మెలఁత యిచ్చుటయు
రవిచంద్రు లప్పు డారమణిని జూచి - కవగూడి యిద్దరుఁ గళవళం బంది
కనుసైఁగ నటుచూపఁ గనలుచు - వనుఁ బొందఁ జక్రంబు నటు ప్రయోగించి
శిరములు ఖండించి సృష్టిలోపలను - కఱకురాక్షసుతలల్ కడుగ్రహంబులుగ
నామింట నిలిపెను నమృతంబు ద్రావ - నేమియుఁ జెడకుండ నెప్పుడు వారి
నాదిగా నెప్పు డయ్యాదిత్యుఁ జంద్రు - బాధించుచుందురు పర్వంబులందు
నసురులు గను బ్రామి యమృతంబు సురల - కొసఁగి వారికి జయం బొసఁగె యుద్ధమున.
దైతేయకోటియందఱఁ ద్రుంచి యింద్రుఁ - డాతటి జగంబు లర్థిఁ బాలింప
దితి యంతఁ దనసుతు ల్డెగుటకు నొగిలి - పతియైన కశ్యపుఁ బ్రార్థించి, "యింద్రుఁ
జంపఁజాలిన మహాసత్త్వప్రతాప - సంపన్ను నొకనిఁ బ్రసాదింపు" మనిన
నంగీకరించి "సహస్రవర్షంబు - లంగన! ఘనశుచివై యుండఁగల్గు!
మూఁడులోకంబులు మొగి గెల్చువాని - వాఁడిమిమై నింద్రు వధియించువాని
గనియెద వొకపుత్రుఁ గాంత నావలన" - నని పల్కి దితిమేను హస్తాంబుజమున
నయమారఁ బరిమార్జనము సేసి మఱియు - దయ జూచి యతఁ డేగెఁ దప మాచరింప,
జనియె నాదితియును సమ్మదం బెసఁగఁ - జని యుగ్రతప మొప్ప సల్పుచునుండె.
నంతట మఘవంతుఁ డత్తెఱం గెఱిఁగి - చింతించి దితిఁ జేరి శిష్యుండువోలె,

పాయక కుశసమిత్ఫలమూలభవ్య - తోయాదు లతిభక్తితోడఁ దెచ్చుచును
జరణంబు లొత్తుచు సత్కృతు ల్మఱియు - బరిపాటి సేవయుఁ బరిచర్య సేయ
నేవేళ నెచ్చట నేమి గావలయుఁ - గావలసినవెల్లఁ గనుసన్నఁ దెచ్చి
యుపచరింపుచు వేడ్క నుండెఁ బెక్కేండ్లు! - నపు డొక్కనాఁ డింద్రు నాదితి చూచి
యలరుచు మది రహస్యము దాఁపలేక "బలభేది! వినుము నాపల్కు నీవొకటి ||1390||
తనయునిఁ గోరి మీతండ్రి నే నడుగ - వినుము వెయ్యేఁడులు వెడలినపిదప
నిచ్చితి సుతునంచు నింపార నాకు నచ్చుగా వర మిచ్చె నటుగాన నీకు
నిటమీఁదఁ బదియేఁడు లేగినపిదపఁ - బటుశక్తి దమ్ముఁడు ప్రభవింపఁగలఁడు
అలరంగ నీవును నాతండు గూడి - పొలుపార నేలుఁ డీభువనత్రయంబు
వినుతకీర్తుల మీరు విలసిల్లుచుండుఁ" డని పల్కు నంత మధ్యాహ్నకాలమునఁ
దల నిడి కాల్గడ దలయంపి గాఁగ - నలతమై నిద్రించు నాదితిఁ జూచి,
శతమన్యుఁ డెంతయు సంతోష మంది - వితతవైఖరి నిదేవేళ నా కనుచు,
దితిగర్భ మతియోగధీశక్తిఁ జొచ్చి - శతకోటిచేఁ దనశత్రువౌ శిశువు
నేడుతున్కలు సేయ నెలుగెత్తి బాలుఁ - డేడువ దితియు నయ్యెడ మేలుకాంచె,
మఘవుఁడు మారుదో! మారుద! యనుచు - లఘురీతిఁ బలుక "బాలకుఁ జంపవలదు. ||1400||
వల" దనియెడు దితివాక్య మాలించి - వెలువడి గర్భ మవ్వేళ వాసవుఁడు
కరములు ముకుళించి కలఁక చిత్తమున - తిరమైనభక్తిచే దితితోడఁ బలికెఁ.
"దనరంగ గాల్గడ తలయంపి గాఁగఁ - గొని ముక్తకేశివై గూర్కుటఁ జేసి
యరసి నీ వశుచి వైతివి గాన తెగువఁ - గార్యంబుకొఱ కేను కడుపులోఁ జొచ్చి
గొనకొని నినుఁ జంప కోడి గర్భంబు - దునిమితి నే నేడుతునియలు గాఁగ
సన్నకు సన్న నాశత్రుండు గానఁ - జిన్నిపాపనిఁ బరిచ్ఛిన్నుఁ జేసితిని
జనని! ధర్మజ్ఞవై సైరింపవలయు" - ననిన దుఃఖింపుచు నాయింద్రుఁ జూచి
"నానేరమంతయు నాకలోకేశ - నీనేర మది లేదు నిక్కువం బరయ"
నని పల్కి మరుదాఖ్య లమరఁదేజంబు - లెనయంగ ఖండంబు లేడ్వురునగుచు
నిమ్ముల "నాపుత్రు లెలమి నెల్లెడల - సమ్మద మింపార చరియింపనిమ్ము ||1410||
సప్తఖండంబులై సరినొప్పువీరి - సప్తమారుతగణస్కంధనాయకులఁ
గావింపు" మని వేఁడగా నట్లుచేసి - దేవేంద్రుఁ డమరావతికిఁ బోయె నంత
వారును దేవతావల్లభుచెలిమి - మారుతగణసంజ్ఞ మఱి దివ్యు లైరి.
దేవేంద్రుఁ డతిభక్తి దితికి శుశ్రూష - గావించె నీపుణ్యగణ్యదేశమున;
నీపుణ్యధరణి మున్నిక్ష్వాకునృపతి - భూపవర్యుం డలంబుసయందుఁ గన్న
కొడుకు విశాలుఁ డన్కువలయాధిపుఁడు - పుడమి నేలి విశాలపురి యిం దొనర్చె.
నావిశాలునిపుత్రుఁ డై హేమచంద్రుఁ - డావిర్భవించెను నతఁడు సుచంద్రు
నతఁడు ధూమ్రాశ్వుని నతఁడు సృంజయుని - నతఁ డంత సహదేవు నతడు కుశాశ్వు
నాతండు సోమదత్తాఖ్యుఁ గాకుత్స్థు - డాతని కెంతయు నమరంగ సుమతి

సుమతి యను రాజు విశామిత్రు నెదుర్కొనుట

భావింప నెప్పుడు పరమధర్మముల - నీవిశాలాపురం బేలెడి రాజు, ||1420||
లనఘ! వైశాలికు లన వీరు జగతి - వినుతికెక్కిరి ధ రవిభవసంపదల ;
నిచ్చల రఘునాథ! యిచట నీరాత్రిఁ - బుచ్చి వేగినఁ జూడఁబోద; మిజ్జనకు
ననునంత గాధేయుఁ డట వచ్చు టెఱిఁగి - మనమున సంతోషమగ్నుఁడై సుమతి
తనపురోహితులును దనబంధుజనులు - తనతోడఁ జనుదేరఁ దనపట్టణంబు
వెలువడి చనుదెంచి విహితమార్గమున - నెలమితో నాసంయమీంద్రుఁ బూజించి

కరములు ముకుళించి కడుభక్తి బలికె - "ధరణిలోపల నేఁడు ధన్యుఁడ నైతిఁ
జరితార్థ మయ్యె నాజననం" బటంచుఁ బరమప్రియంబునఁ బలికి యొండొరుల
నమరంగఁ గుశలంబు లడిగినపిదప - సుమతి విశ్వామిత్రుఁ జూచి తా ననియె:

సుమతికి శ్రీరామలక్ష్మణులనుగూర్చి కౌశికుఁడు తెల్పుట

"మునినాథ! యసమానమూర్తు లీఘనులు - ఘనభుజు లనిమిషక్రమపరాక్రములు
కరిరాజగమనము ల్కంఠీరవములఁ - బురుడింపఁజాలిన భుజసత్త్వములును ||1430||
లలితంబులైన పుల్లసితారవింద - దళములఁ దెగడునేత్రములుఁ జెన్నొందఁ
గరవాలములుఁ గార్ముకంబులు దొనలు - ధరియించి దమదుపదన్యాసములను
జగతి నారవిచంద్రసంచారలీల - మగు నాకసమువలె నలరించువార
లిరువురు దమలోన నెల్లచందముల - సరియగుచున్నారు జనులచూడ్కులకు
నీకుమారకు లెవ్వ రెవ్వ రీసుతుల - నాకు నేర్పడ గాధినందన చెపుమ"
యనిన విశ్వామిత్రుఁ డాతనిఁ జూచి - వినిపింపఁదొడఁగెను వీను లుబ్బంగ
"నోరాజకులచంద్ర! యోసుగుణాబ్ధి! - వీరివృత్తాంతంబు వినుము దెల్పెదను;
సరయువుపొంతఁ గోసలదేశముననను - నరు దొప్పఁగ నయోధ్య యనుపురి యొప్పు
నాపురి నేలుచు నాదశరథుఁడు - నేపుమై మనుజుల నెల్లఁ బాలించు
నాతనివరపుత్రుఁ డైనరాముండు - నితనికి ననుజాతుఁ డీలక్ష్మణుండు ||1440||
మఖము సేయుటకునై మఱి నేను వేఁడ - సుఖమున నిచ్చెను సుతుల నిద్దఱిని
మావెంట వేంచేసి మఖమును గాచి - వేవేగఁ దాటక వెస సుబాహువును
ఆటోప మొప్పంగ ననిలోనఁ గూల్చి - మాటమాత్రంబున మారీచుఁ బోలి
యాగంగ నట దాఁటి యటు మిథిలకును - నేగంగఁదలఁచుచు నిటకు వచ్చితిమి;
ఈరాజశీతాంశు లినవంశకులులు - వీరిసామర్థ్యంబు వినఁగఁ జోద్యంబు"
ననిన విశ్వామిత్రునతులవాక్యములు - విని చాల సుమతియు విస్మయం బంది
యారాఘవుల నప్పు డర్థిఁ బూజింప - వారును బూజలు వరుసఁ గైకొనుచు
నారాత్రి యం దుండి యాప్రభాతమున - నారాజు తముఁ బంప నర్థితో జనిరి.

గౌతమాశ్రమముఁ జేరుట

చనిచని గౌతమాశ్రమము రాఘవుఁడు - కనుఁగొని పలికె నాగాధినందనుని
"సలలితపల్లవసంపద ల్గలఁగి - వెలయు మామిళ్లును వేఱుపనసలు ||1450||
నారంగ జంబీరనారికేళములు - పారిభద్రంబులు బదరికాతతులు
మాతులుంగలవంగమంజీరతరులు - శ్రీతరుసంపంగిసింధువారములు
పొన్నలు పొగడలు పోకమ్రాఁకులును - నెన్నంగ నరఁటుల నెఱయుపుప్పొళ్లు
చిత్తజాంబకములై చెలఁగునశోక - లత్తుకదాడిమలలితమల్లికలు
తిందుకంబులు శివతిలకశాల్మలులు - చందనకర్పూరసహకారములును
భల్లాతగుగ్గులు బ్రహ్మకౌశికము - లెల్లచో నల్లిన యేలకీలతలు
అల్లిన మొల్లలు నలరు చేమంతి - చల్లనిపుష్పవాసనలఁ జెన్నొందు
కాసారములచేతఁ గడురమ్య మగుచు - భాసిల్లు పక్షుల పటురవంబులును
సమధిక మిట్టి యాశ్రమభూమి సకల - రమణీయ మయ్యు నిర్జన మేటి కయ్యె?
ము న్నిందుఁ దపమున మునివర్యుఁ డెవ్వఁ డన్నియు నెఱిఁగింపు" మనిన నిట్లనియె. ||1460||
"గౌతమం డిక్కడఁ గడఁకతోఁ దొల్లి - యాతతనిష్ఠ నహల్యతో గూడి
యతిఘోరతపము సేయఁగ నింద్రుఁ డెఱిఁగి - యతనితపంబు దా నంతయు జెఱుపఁ
గుక్కుటంబై పోయి కుటజంబు సేరి - కొక్కొరొ యని కూయఁ గొమరొప్ప మౌని

మనమున జింతించి మఱియొక్కనాఁడు - మునినిజానుష్ఠానమునకుఁ బోవుటయు
గౌతమాకారంబు గైకొని వచ్చి - యాతనిసతి నహల్యాదేవిఁ గదిసి
"ఋతుకాల మనరు కోరికగలవారు - మతిఁ దలంపఁగఁ బొద్దు మఱి చాలఁగలదు
పొలఁతుక నీతోడి భోగేచ్ఛ నాకు - వలయుటఁ దలపోసి వచ్చితి" ననిన
నెఱిఁగి యహల్య నీ వింద్రుండ వగుట - యెఱుఁగుదు గాకేమి? యిందు రమ్మనుచు
జలజాక్షి తమపర్ణశాలలోపలికి - బలభేదిఁ గొనిపోయి పరఁగఁ గ్రీడించె.
సురనాథుఁ డప్పుడు స్రుక్కుచు భీతి - నరుగుచో గౌతముఁ డంతలో వచ్చి ||1470||
"యోరి పాపాత్మక! యుచితమే నీకు? - నారూపు గైకొని నాపత్నిఁ గవయ
నీపాపఫలమున నీ వముష్కుండ - వై పొమ్ముపొ"మ్మని యంత శపించె.
గౌతముశాప మఖండమై తాఁకి - యాతని యండంబు లంతలోఁ దెగియె.

గౌతముఁ డహల్యకు శాప మిచ్చుట

నడరి గౌతముఁ డహల్యాదేవిఁ జూచి - "పడఁతి! పాషాణమై పడియుండు మీవు;
కర ముగ్రమగునెండ గాలి పెంధూళిఁ - బొరలుచు నెందును బొడ గానఁబడక"
అనిన "శాపమున కెయ్యది తుది నాకు" - ననిన నహల్య కిట్లనియె గౌతముఁడు
"వైకుంఠధాముఁ డవాప్తకాముండు - లోకరక్షణకళాలోలతత్పరత
రాముఁడై వచ్చి పురాణపూరుషుఁడు - భూమిపై జన్మించి పొగడు దీపించి
చనుదెంచి కౌశికుజన్నంబుఁ గాచి - యినకులాధీశ్వరుఁ డీద్రోవ వచ్చి
తొలఁగిపోవక నిన్నుఁ ద్రొక్కిన జాలు - జలజలోచన! నీదుశాపంబు దీఱు" ||1480||
నని చెప్పి శీతాద్రి కరిగె గౌతముఁడు - మునిపత్ని ఱారూపమున నుండె నంత.
సురరాజు దనపాటు సురలతోఁ దెల్పఁ - దరమిడి పితృదేవతల వారు వేఁడి
వెరవరులై మేషవృషణముల్ దెచ్చి - సురలు సంధించితి సురలోకపతికి,
నతులపుణ్యాత్మకు లది యాది గాఁగ - గ్రతువులఁ జంపుదు ర్కడఁగి మేషముల
నాఁడాదిగా మునినాథుశాపమునఁ - బోఁడిమి చెడి యీతపోవని నున్న
యాయహల్య నతుల్యహతమనశ్శల్యఁ - జేయవే శ్రీరామ! చిరపుణ్యధామ!"
యని చెప్పి గౌతము నాశ్రమంబునకుఁ - జనుదేర శ్రీరామచరణంబు సోఁక
మొగు లెల్ల విరియ సోమునికళవోలెఁ - బొగ యడంగిన హవ్యభుక్కీలవోలెఁ
గలఁకఁదొలంగిన కమలినివోలె - బలుమష్టు గడిగిన బంగారుబోలె
శ్రీరామపాదరాజీవపరాగ - దూరీకృతాఘసందోహమై యపుడు ||1490||
వెలఁది యంతయు శిలావేషంబు మాని - తిలకించి తనతొంటిదేహంబు పూని
మునిపతిచేత రాముని మహత్త్వంబు - వినినది గాన నావేదండయాన
యామహామహునకు నాతిథ్య మొసఁగి - "శ్రీమీఱ నిటకు విచ్చేసితి గానఁ
జరితార్థ నైతి; మీచరణపద్మములు - దరి నిచ్చి రఘునాథ! త్రైలోక్యనాథ!
మీపాదతీర్థమౌ మిన్నేరు భువన - పాపంబు లెడఁబాపఁ బాల్పడె ననఁగ,
నిలయెల్ల నొకట మి న్నొక్కటఁ గొలిచి - బలి మెట్టి బ్రహ్మాండభాండంబు ముట్టి
నేదశిరోవీథి విహరించు నీదు - పాదముల్ నాదుశాపముఁ బాచు టరుదె?"
యని రాము వినుతించె నంత గౌతముఁడు - సనుదెంచి రఘురామచంద్రుఁ బూజించి
ప్రాకటజనసాఫల్య నహల్యఁ - గైకొని తొల్లింటిగతి విలసిల్లెఁ.
గ్రొవ్విరిజడివాన కుంభినిఁ గురిసె - నవ్వేళ దేవతూర్యంబులు మొరసె; ||1500||
ఘనపుణ్యు లందుండి కదలి మిన్నంటి - తనరు ప్రాకారసౌధముల యూథముల
నమరిక రత్నగేహముల వాహముల - రమణీయరాజమార్గముల దుర్గముల
నలనొప్పు శృంగారవనుల జవ్వనులఁ - బొలుచు సంతతశుభంబుల నిభంబులను

శ్రీరామలక్ష్మణులు విశ్వామిత్రునితో మిథిలఁ జేరుట

ననుపొందు వైరివర్గాశిథిలకును - జనకుని మిథిలకు జనుదెంచి రంతఁ.
గాళింగ నేపాళ కర్ణాట లాట - మాళవ సౌవీర మగధ పాంచాల
కురు పాండ్య బర్బర కుంత లావంతి - మరు తురుష్కాభీర మనుజవల్లభుల
ఘనతరయాగోపకరణభాగముల - ననురూపపశుగణాయతనయూపముల
భూరిదధిక్షీరపూర్ణకుంభముల - సారసమిద్భారచారుదేశముల
నడరి ఘోషించు సామాదివేదముల - నుడుగక చనుదెంచుచున్న తాపసుల
నుడువీథి నుప్పొంగు హోమధూమముల - నడరెడు దేవతాహ్వానరావములఁ ||1510||
బూజలు గైకొన్న పుణ్యసంయములఁ - బూజింప సొలయని భూసురోత్తముల
నరుదైన జనకునియజ్ఞవాటంబు కరమర్థిఁ జొచ్చె నగ్గాధినందనుఁడు.
అంత నాజనకమహారాజవర్యుఁ - డెంతయు మహిమతో నెదురుగా వచ్చి
మునినాథునకు మ్రొక్కి ముద మొప్ప తోడు - కొనిపోయి పూజించి కుశలంబు లడిగి
““నీవు వచ్చితి కాన నేఁడు నే మిగులఁ - బావనాత్ముఁడనైతిఁ బ్రబలె నాక్రతువు “
లని చాలఁ గొనియాడి యమ్మునిచంద్రు - వెనుకనె వినతులై విలసిల్లుచున్న
గురుతరస్ఫీతవక్షులఁ గాకపక్ష - ధరుల మహాధనుర్ధరుల శ్రీకరులఁ
గోమలాంగుల నభంగురయశోనిధుల - భూమి జరించు వేల్పులఁ బోలు ఘనుల
సదయాంతరంగుల సతతప్రసన్న - వదనుల భువనపావనచరిత్రులను
చారుప్రభాభానుచంద్రసన్నిభుల - ధీరుల నయ్యశ్విదేవతాకృతుల ||1520||
నాజానుబాహుల నతులవిక్రముల - రాజీవనేత్రుల రామలక్ష్మణులఁ
జూచి “యాశరచాపశోభితాకారు - లీచతురాత్మకు లెవ్వరివార?
లీపల్లవారుణ మృదుపాదపదు - లేపగిదిని వచ్చి రిచటికి నడిచి?”
యనిన విశ్వామిత్రుఁ “డనఘులు వీరు - జననాథ! దశరథజనపాలసుతులు
నాయతశక్తి నాయాగంబు గాచి - యాయహల్యను బ్రోచి, యనుకంప నేచి,
నిరుపమతరశక్తి నీయింట నున్న - హరునిచాపముఁ జూడ నరుదెంచి” రనుడు
మునినాథుమాటకు ముద మంది జనకుఁ - డనునయంబున వారి నర్థిఁ బూజించెఁ.

శతానందుఁడు విశ్వామిత్రుప్రభావంబుఁ దెల్పుట

గొని గౌతమసూనుఁ - డాశతానందుఁ డిట్లనియె రాగిల్లి
“నీవు రాముని దెచ్చి నెమ్మి మమ్మేలి - తీవిశ్వవిభుఁ దేర నెవ్వరితరము
అడరి మాతల్లి యహల్యాపాపములు - కడఁగి రాముని పాదకమలరేణువుల ||1530||
గౌతమశాపదుర్గతి నిస్తరించి - గౌతముఁ గ్రమ్మఱఁ గలసె మాతల్లి
రామచంద్రునిపాదరాజీవమహిమ - లేమందు” నని రాము నీక్షించి పలికె
“నీకౌశికుఁడు పుణ్యుఁ డీక్షోణిమీఁద - నీకు రక్షకుఁడఁట నీ కేమి కొదువ
యరయ విశ్వామిత్రునతులప్రభావ - మరిది ప్రస్తుతి సేయ నైనను వినుము
దశరథాత్మజ బ్రహ్మతనయుండు కుశుఁడు - గుశుఁ డర్థితోడుతఁ గుశనాభుఁ గనియె
గుశనాభునకు గాధి కొమరుఁడై పుట్టెఁ - గుశపవిత్రుఁడు గాధికొడు కయ్యె నితఁడు
అతిధర్మనిరతుఁడై యఖిలంబు పొగడ - నితఁడు మహీచక్ర మేలుచునుండె.
నొలసినవేడుక నొకనాఁడు దన్నుఁ - బలసి యక్షౌహిణిబలములు గొల్వ
వెడలి కాననముల వేడ్కలు సల్పి - పుడమియంతయుఁ జరింపుచుఁ జాలబడలి
బహుగంధబంధురప్రసవమంజరుల - బహుఫలంబుల నొప్పు పాదపావళుల ||1540||
బహుపక్షిరవముల బ్రహ్మఘోషముల - బహుసరోవరముల బహుళవేదికల
నలరుచు జాతివైరాదులు లేక - మెలఁగు నానావిధమృగసమూహముల
ననిలాంబుజీర్ణపర్ణాశులై తపము - నొనరించు తపసులు యోగిపుంగవులఁ

బన్నగఖేచరప్రముఖగంధర్వ - కిన్నరాదుల వాలఖిల్యాదిమునులఁ
గడునొప్పి బ్రహ్మలోకమువోలె మిగుల - నడరు వసిష్ఠునియాశ్రమంబునకు
నతిముదంబున వచ్చి యావసిష్ఠునకు - నతినిష్ఠ మ్రొక్కిన నతఁడు దీవించి
యుచితాసనంబున నునిచి పూజించి - ప్రచురరసస్వాదుఫలమూలతతుల
వరుసతో నిచ్చిన వానిఁ గైకొనుచుఁ - గరములు ముకుళించి కడుభక్తిఁ బలికె
"ననఘాత్మ! తపసులు నగ్నిహోత్రములు - జనలోకనుతములై జరుగుచున్నవియె?
మీరును శిష్యులు మీయాశ్రమమున - నారంగ వీరు వా రన కెల్లవారు ||1550||
ముదమున నున్నారె? మునినాథ! " యనిన - "నొదవు సమ్మదమున నున్నార మేము
నీతితోఁ జేయుదె? నీవు రాజ్యంబు? - ప్రీతిమై భరియింతె భృత్యవర్గముల?
ముద మొప్ప రాజ్యాంగములు పరీక్షింతె? - వదలక నిర్జింతె వాలుశాత్రవుల?
గుశలమే సర్వంబు కుశలమే నీకుఁ? -గుశలమే నీపుత్త్రకులకుఁ బత్నులకు?"
నని పల్క "మీకృప నఖిలంబు కుశల" -మనియెఁ గౌశికుఁ డంత నవ్వసిష్ఠుండు
"కరమర్థి నాయింటికడ విందు గుడిచి - యరుగుమ యీ" వని యతనిఁ బ్రార్థింప
నందుకు కౌశికుం డనుమతించుటయు - విందు సేయుటకునై వేగంబ యతఁడు
తనహోమధేనువు దలఁచి రప్పించి - జననాథవరునకు సకలసేనలకు
వివిధభక్ష్యంబులు వివిధభోజ్యములు - వివిధభంగుల విందు వేడ్కఁ గావింప
వలయుఁ గావున నీవు వలయువస్తువులు - గలిగింపు మనవుడుఁ గామధేనువును ||
1560||
గలమాన్నతతులు శాకములు భక్ష్యములు - గలవంటకము లూరుగాయ లంబళ్లు
ఫలవిశేషంబులు పాయసాన్నములు - చెలువారు వెన్నలు చీనిచక్కెరలు
సద్యోఘృతములు రసాయనంబులును - మద్యవిశేషముల్ మాంసభేదములు
వావిరి మఱియు నెవ్వారికి నేమి - కావలె నవి యడుగకయె కల్పింప
నాధేనుమహిమ కత్యాశ్చర్య మొంది - గాధేయుఁ డప్పుడు కడిమాడసేయఁ
గుడిచి సేనలు దాను గోర్కి దీపింపఁ - గడుఁదృప్తి నొంది, యా గాధితనూజుఁ
డీకామధేనువు నెబ్బంగినైనఁ - జేకొందు ననుచు వసిష్ఠునిఁ జేరి
"లక్షగుఱ్ఱంబులు లక్షధేనువులు - లక్షయేనుఁగులు వేలక్షలు మణులు
నిచ్చెద నీధేను విమ్ము నా" కనిన - నిచ్చలో మునినాథుఁ డెంతయు వగచి
"యిది నాకు జీవనం బిది నాకుఁ బ్రాణ - మిది నాతపంబులకెల్ల సాధనము; ||1570||
హవ్యకవ్యంబులు నతిథిసత్కార - మవ్యాహతముగ నీయావుచే నడుచు;
నీపుణ్యధేనువు నీఁజాల" ననిన - నాపూర్ణబలుఁడు విశ్వామిత్రుఁ డలిగి

విశ్వామిత్రుఁడు వసిష్ఠుని కామధేనువుఁ గొంపోఁజూచుట

"యిమ్మని బతిమాలి యే వేఁడనేల - ర"మ్మని భటసహస్రంబులుఁ దాను
గోవు నుద్ధతిఁ బట్టికొనిపోవఁ బోవఁ - బోవక యది మునిపుంగవుఁ జూచి
"యనఘ! వసిష్ఠసంయమిచంద్ర! నన్నుఁ - గొనిపోవుచున్వాఁడు క్రొవ్వి కౌశికుఁడు
వారింప వకట దుర్వారుండవయ్యు - నూరక తగునయ్య యొప్పింప నన్ను
ననఘాత్మ! నీయెడ నపరాధి గాను - నను నుపేక్షించుట నాయమే నీకు?"
ననుడు ధేనువుమాట కావసిష్ఠుండు - మనమునఁ గృప పుట్టి మఱుమాటఁ బలికె.
"నే నేల విడుతు ని న్నెంతయు బలిమి - భూనాయకుఁడు గొనిపోయెడుఁగాని
క్షత్రియు లుద్దండచారిత్రు లైన - ధాత్రిసురోత్తము ల్దా రెంతవార? ||1580||
లీక్షోణి కధిపతి యీగాధితనయుఁ - డక్షౌహిణీబలం బతనికిఁ గలదు.
ఏవిధంబునఁ గెల్తు నితని నే" ననిన - నావసిష్ఠునితోడ నాధేను వనియె,
"మునినాథ! నృపతేజమునకంటె నెందు- వినుతింప నెక్కుడు విప్రతేజంబు;

గావున నీకంటెఁ గౌశికుం డెక్కు - డేవెంట గాకుండు టే నెఱుంగుదును;
బనుపుము నన్ను నీబలములనెల్ల - మునుకొని యడఁచెద మునినాథ!" యనిన
నావసిష్ఠుఁడు ధేను నపుడు "సైన్యములఁ - గావించు బలములు ఖండింపు ముఱక"
నన విని హుంకార మడరించుటయును - గనుఁగొని ధేనుహుంకారంబునందు
ఘనవాలలతయందుఁ గర్ణంబులందుఁ - దనురుహంబులయందు దంతంబులందు
ఖురమధ్యములయందుఁ గొమ్ములయందు - నురులోచనములందు నూర్పులయందు
మొనయ జంఘలయందు మోఁకాళ్ళయందు - ననువొందఁ దొడలందు నధరంబునందు ||
1590||
గాఢతరం బైన గంగడోలందు - రూఢిగాఁ గూడిన రోమకూపములఁ
గెరలు రంకెలను సక్థిప్రదేశమునఁ - బొరి నుద్భవించిరి భువనభీకరులు
కైరాతపల్లవకాంభోజయవన - వీరులు పెక్కండ్రు విషమవిక్రములు
చిత్రరూపాఢ్యులు చిత్రాయుధులును - జిత్రవిలోచను ల్చిత్రహుంకృతులు
నై వీరులై ధీరులై మహోదారు - లై వారు సేనాసహాయులై మఱియు
హరులతోఁ గరులతో నందందఁ గడిమిఁ - బరఁగి విశ్వామిత్రుబలములఁ ద్రుంపఁ
జూచి యాకౌశికుసుతులు నూర్వురును - నేచి నానాహేతిహేతులు నిగుడ
వచ్చి వసిష్ఠుని వధియింపఁగడఁగి - యచ్చట భస్మమై రతని హుంకృతికి.
నంత విశ్వామిత్రుఁ డఖిలసైన్యంబు - లంతకుపీటికి నరుగుట చూచి
యతులపరాక్రము లగుచున్న తనదు - సుతులచావును జూచి శోకించి యంతఁ ||1600||
దనరాజ్యమున నొక్కతనయుని నునిచి - చని హిమాచలమునఁ జలమున నిలిచి
త్రిపురారిఁ గూర్చి యతిప్రయత్నమునఁ - దప మొనరింపఁ బ్రత్యక్షమౌటయును

కౌశికుఁడు ఈశ్వరునిచేత వస్త్రాదులు వడసి వసిష్ఠునితోఁ బోరుట

హరుచేత వివిధశస్త్రాస్త్రము ల్వడసి - యురవడిఁ జనుదెంచి యుగ్రుఁడై కడఁగి
మొగి వసిష్ఠాశ్రమంబున వహ్నిశిఖలు - నెగయ బెల్లెగసె నాగ్నేయబాణముల
నప్పుడు బాణాగ్ను లాశ్రమంబెల్లఁ - గప్పి మండుటయును గని వసిష్ఠుండు
కాలదండము గొన్న కాలుండొ యనగఁ - గేల దండము దాల్చి కినుకతో వెడలి
"యోరి విశ్వామిత్ర! యోరి పాపాత్మ -భూరిపుణ్యాశ్రమంబులు గాల్పఁదగునె?
యెనయ నీ వెక్కడ నే నెక్క" డనిన - ఘనరోషచిత్తుఁడై కౌశికుం డప్పు
డతనిపై రౌద్రంబు పాశుపతాస్త్ర - పటుతరవజ్రంబు బ్రహ్మపాశంబు
కనలు పైశాచంబు కాలపాశంబు - ఘనవిష్ణుచక్రంబు కాలచక్రంబు ||1610||
వారుణగాంధర్వవాయవ్యసార - ఘోరాస్త్రకోటులు క్రూరుఁడై యేయఁ
గలయంగ విస్ఫులింగంబులు చెదర - బలువిడి నుగ్గాడె బ్రహ్మదండమున.
నలుక విశ్వామిత్రుఁ డంత బ్రహ్మాస్త్ర - మలవడ సంధించి యార్చి యేయుటయు
సకలగీర్వాణులు సకలసంయములు - సకలగంధర్వులు సకలపన్నగులు
సకలభూతంబులు సకలదిక్పతులు - సకలతారాగ్రహచంద్రసూర్యులును
సకలలోకంబులు చలనంబు నొంది - సకలదిక్కులు మండఁ జండవేగమున
బ్రహ్మాండభాండంబు బలువిడి నెగడి - బ్రహ్మదండము దాఁటి పరతేరఁ జూచి
బ్రహ్మాదులకు నడ్డపడరానియట్టి - బ్రహ్మాస్త్ర మవలీలఁ బట్టుక మ్రింగె.
సురుచిరబ్రహ్మతేజోమూర్తి వెలుఁగ - నరుదార నమ్మునియంగరోమముల
నెఱిమంట లెగయ ననేకబాణంబు - లఱిముటిఱి వెడలి విశ్వామిత్రుఁ దాఁకి ||1620||
చుఱుబుచ్చఁదొడఁగినఁ జూచి కౌశికుఁడు - నెఱి చెడి యెంతయు నిజసత్త్వ మెడలి
తరమిడి యాబ్రహ్మదండమొక్కటను - వరశస్త్రకోటులు వమ్ములై పొలిసె.
"నత్రస్త మచల మీయనబ్రహ్మబలము - క్షత్రబలం బది గాల్పనే" యనుచు

విశ్వామిత్రుఁడు బ్రహ్మర్షిపదంబునకై తపంబు చేయుట

చెనఁటియై మగిడి కౌశికుఁ డాలు దాను - జని ఘోరతప మర్థి సలుపుచునుండె.
అటమీఁద సుతుల విశ్వామిత్రమౌని - పటుసత్త్వవంతులఁ బడసె నల్వురను.
వినుము దుష్యందహవిష్యందనాము - లన దృఢనేత్రమహారథు లనఁగఁ
జలము డింపక పెక్కుసంవత్సరమ్ము - లలఘునిష్ఠలఁ దపం బటుసేయ మెచ్చి.
వనజసంభవుఁ డంత వచ్చి కౌశికునిఁ - గనుఁగొని యెంతయుఁ గరుణించి పలికె.
నీతపంబున మెచ్చి యిచ్చితి నీకుఁ - బ్రీతిమై నిట రాజఋషిపదం బనఘ!"
యని పోవ గాధేయుఁ డతిదీనుఁ డగుడు - నెనయంగ నీతపం బెంత చేసినను ||1630||
గడపట బ్రహ్మర్షి గానేరనైతి - నెడపడి చెడిపోయి యాయుగ్రతపము
ఈరాజఋషిపదం బేనొల్ల ననుచు - ఘోరతపంబు గైకొని సేయుచుండె.
అంత నిక్ష్వాకుకులాగ్రణియైన - సంతతకీర్తి త్రిశంకుఁ డన్రాజు
తనువుతోడను గూడి తా నాకమునకు - నొనరంగఁ జను జన్న మొనరింపఁ దలఁచి
భక్తి వసిష్ఠునిపాలి కేతెంచి - యుక్తమార్గంబున నుపచరించుచును
"దివిజలోకమున కీదేహంబుతోడ - సవనంబు గావించి చనఁ గోర్కె నాకు
ననురక్తిఁ గావింపుఁ డనఘ నాచేత - మునుల రప్పింపుఁడు ముద మొప్ప" ననిన
"ఓనరనాథ! యొడలితో నాకలోకమున - కరుగ నసాధ్య మీయవనీశులకును."
అనవుడు రాజన్యుఁ డట దక్షిణమున - ఘననిష్ఠఁ దప మర్థిఁ గావించుచున్న
చిరపుణ్యులైన వసిష్ఠపుత్రులకుఁ - గరమర్థిఁ బ్రణమిల్లి కరములు మొగిచి ||1640||
"దేవలోకమున కీదేహంబుతోడ - బోవచ్చుయాగంబు పూని నాచేతఁ
జేయింపుఁ" డనిన "వసిష్ఠుఁ డిత్తెఱఁగు - సేయుఁడి యనెనేని చేయింతు" మనుడు.
నారాజచంద్రుఁ డిట్లనియె. "వసిష్ఠుఁ - డేరాజులును జేయ రీక్రతు వనియె
మీకడ నిటు రాక మీరైన నన్నుఁ - జేకొని యజ్ఞంబు సేయింపవలయు.
నరయఁ బురోహితు లగువారుగారె - ధరణీశులకు సర్వధర్మసాధకులు"
అనిన వాసిష్ఠు లాయవనీశుఁ జూచి - "ఘనుఁడు వసిష్ఠుండు గాదన్నతెఱఁగు
నిర్తలమతి నొరు ల్సేర్తురే సేయ? - దుర్మతి వగు నీకుఁ దోఁపదుగాక."
యని పల్కి నిర్విణ్ణుఁడై సంయమీంద్రు - తనయులఁ జూచి యాధరణీశుఁ డనియె.
"మీతండ్రి నిరసించె; మీరును జేయ - రైతి; రేతెఱఁగుననైన నీక్రతువు
హితబుద్ధిలేని మీ రేల నా కింక? - నితరులచేతఁ జేయించెదఁగాక!" ||1650||
యనినఁ "జండాలుండ వగు" మంచు నలుక - గనుఁగొని పల్కి రాఘనపుణ్యు లంత.
భాసురంబగు భూమిపాలుతేజంబు - వాసిష్ఠకోపాగ్ని వడిఁ గాలె ననఁగ
నారయ నీలదేహంబును నీలి - చీరయు జుంజురుశిఖయును దనర
నంత నశుద్ధంబులైన మాలిన్య - మంటించు నీరూప మనుభంగిఁ దోఁపఁ
బ్రణుతవర్ణస్ఫూర్తిఁ బరఁగిన కనక - మణిభూషణము లోహమయములై తనర
నోజమైఁ గప్టనామోక్తిభేదములు - నాజాతి కనురూపమైన రూపమున
జననాథుఁ డతిఘోరచండాలభావ - మొనరంగఁ జేద్పడియున్న నీక్షించి
పౌరభృత్యామాత్యబంధువర్గంబు - లారాజు వర్జించి; రంత నారాజు
నొదవినభయమున నొయ్య మెట్టుచును - నొదుకుచు జనులకు నోసరించుచును
జని మహామహుని విశ్వామిత్రుఁ గనిన - గనికరం బొదవ నాగాధితనూజుఁ ||1660||
"డిల నయోధ్యాపురం బేలెడినీకు - నెలిమిఁ జండాలత్వ మేల పాటిల్లె?
నేతలంపున వచ్చె నెఱిఁగింపు" మనిన - నాతండు ముకుళితహస్తుఁడై పలికె
"నిరవొందఁ బొందితో నింద్రలోకమున - కరుగఁ జొప్పడునట్టి యాగంబు మున్ను
చేయింపుఁడనిన వసిష్ఠుఁ డీతెఱఁగు - సేయింపరాదని చెప్పె నుత్తరము,
నావసిష్ఠునిపుత్రులగువారు నతఁడు - గావింపఁగాదన్నఁ గాదని పలికి;

రితరులచేతఁ జేయింతు నన్మాట - కతిరోషమున మాల వగు మన్న నైత;
ననఘ! నాచేసెద నన్న యధ్వరము - నొనరింతు నామాట కొగి బొంకు లేదు;
ఇట్టియాపదయందు నిటమీఁదనైన - నెట్టని సత్యంబు నెగడఁ బాలింతుఁ;
బెక్కుధర్మంబులు పెక్కుజన్నములు - పెక్కువతోఁ జేసి పెంపు గైకొంటి
గురులఁ బూజించితి గురులు నావలనఁ - గరుణ చాలమి ధర్మకార్యంబు నిలిచి ||1670||
పౌరుషం బది దేవ ఫలము లేకున్న - నేరమి వాటిల్లు నిక్కువం బరయ;
నేవిధంబుననైన నీవు నాపాలి - దైవమై రక్షింపఁ దగుదు నా" కనియె.
ననిన విశ్వామిత్రుఁ డతని వీక్షించి "జననాథ! నీవింక సంతాప ముడుగు

త్రిశంకునికై కౌశికుఁడు యజ్ఞంబు చేయనారంభించుట

దీనునిఁ జేపట్టితిని ద్రిశుద్ధిగను - మౌనుల ప్పించి మఘము సేయించి,
దేహంబుతోడనే తివిరి నేఁ బలుక - పోహంబు గాకుండఁ బుచ్చెద దివికి.
విను నిన్నుఁ బరమపవిత్రుఁ గావించు" - నని పల్కి శిష్యుల నందఱఁ జూచి
"మునుకొని మీరెల్ల మునుల బుత్విజులఁ - గొనిరండు, వేత్రిశంకునియాగమునకు"
నని నియోగించిన నట్ల వా రేగి - మునివరేణ్యులనెల్ల మొగిఁ దోడి తెచ్చి
కలయ విశ్వామిత్రుకడకు నేతెంచి - చలమేది నిల్చిరి సంయమీశ్వరులు;
వారు వసిష్ఠునాశ్రమవాసులెల్ల - వారలు దక్కంగ వచ్చి రందఱును; ||1680||
ఆవసిష్ఠునిపుత్రు లాడిరి కొన్ని - యావాక్యములు వినుమంచు వా రనిరి.
"మతి విచారింపక మఘము సేయించు - నతఁడు రాజఁట? మాలఁడఁట సేయువాఁడు;
చండాలుమఘమున సకలమునీంద్రు - లుండి భోజనము లేయుక్తిఁ జేసెదరు?
ఆడ కేమొగముల నరుగుదెంచెదరు? - వేడుక సురలు హవిర్భాగమునకుఁ
బరఁగ విశ్వామిత్రపాలితుండైన - నరుఁ డెట్టు లొందెడు నాకలోకంబు?
విన విస్మయం బని వెలయ దూషించి" - రనిన విశ్వామిత్రుఁ డగ్నియై మండి
"కడునిష్ఠఁ దప మిట్లు గావించునన్ను - నడరి దూషించు పాపాత్ము లిందఱును
నూతనగతి నేడునూఱుజన్మముల - బాగుగాఁ గ్రవ్యాదభావంబుఁ దాల్చి
మానవశునకాదిమాంసము ల్దినుచు - హీనులై చరియింప నిమ్ము లోకముల.
నసమున నన్నాడు నామహోదయుఁడు - వసుధ నిషాదుఁడై వర్తింపనిమ్ము" ||1690||
అని శపియించి సంయముల వీక్షించి - "మునులార! యీరాజముఖ్యుఁ ద్రిశంకు
నున్నతకులశీలు నురుకీర్తిలోలు - సన్నుతధర్మజ్ఞు సత్యప్రతిజ్ఞుఁ
గ్రతువు సేయింపుఁడు గాత్రంబుతోడ - నితఁ డింద్రపురి కేగు నిర వొప్ప" ననిన
నాబుషిమాటల కమ్మహామునులు - దారు విచారించి తమలోన ననిరి.
"గాధిసూనునిమాట గా దంటిమేని - క్రోధించి శపియించుఁ గ్రూరవాక్యములఁ.
గానఁ జేయింతము క్రతువు కౌశికుఁడు - మానుగాఁ జెప్పిన మహితమార్గమున"
నని పల్కి మునులెల్ల నవ్వరకర్మ - మొనరింప నామంత్రయోగాదు లమర
నాగాధితనయుడు యాజకుం డగుచు - యాగభాగములకు నమరులఁ బిలిచెఁ.
బిలిచిన "రా"మంచుఁ బేరెలుంగెత్తి - పలికిరి సుర; లటు పలుకఁ గౌశికుఁడు
కుశపవిత్రము చేత గొని స్రువం బెత్తి - దిశల రోషానలదీప్తులు నిగుడ ||1700||
నాకేంద్రలోకంబునకుఁ ద్రిశంకుండ - నీకోరినటువలె నిన్నుఁ బుచ్చెదను;
"నడరంగ నే బాల్య మాదిగా నియతి - విడువక తపము గావించితినేని,
బొందితోడనె కూడఁ బోయి స్వర్గంబు - నందుము పొ"మ్మన్న నాత్రిశంకుండు
తత్తపోబలమునఁ దడయక యెల్ల - సత్త్వము లేగెడి సరణిఁ బోవుటయుఁ
జండాలుఁడవు నీవు స్వర్గలోకమున - నుండ నీనని యింద్రుఁ డుదరి త్రోపింపఁ
గడఁక "విశ్వామిత్ర! కావవే" యనుచు - వడిఁ దలక్రిందుగా వచ్చుచునున్న

శరణార్థియైన త్రిశంకునిఁ జూచి - కరుణావిధేయుఁడై గాధేయుఁ డపుడు
"జననాథ! నీ వాకసమునందె నిలువు" - మని పల్కి నిలుపుచు నటఁ దత్క్షణమున
నలుక త్రిశంకున కమరేంద్రుతోడి - చలమున వేఱొక్కస్వర్గంబు సేసి
లలి నందు సప్తర్షులను తారకముల - నలవడఁ గల్పించి యానాకమునకు ॥1710॥
వేఱుదేవతలఁ గావింప నింద్రునకు - మా ఱింద్రుఁ గల్పింప మదిఁ దలంచుటయుఁ,
జాల భీతిలి సర్వసంయము ల్సురలు - నోలి విశ్వామిత్రునొద్ద కేతెంచి
యిలలోన మునినాథ! యాత్రిశంకుండు - దలపోయ గురుశాపదగ్ధుండు గానఁ
దగ నాకమున నుండఁదగదన్నమాట - తగవుగాఁ గొని గాధితనయుండు పలికె.
"సురలార! యాతని సురలోకమునకు - నరిగెడి మేనితో" నని పల్కినాడ
నామాట నిజముగా నైన నీనాక - మీమహీనాథున కిటు చెల్లనిండు.
ప్రభ నొప్పు లోకము ల్వరఁగునందాక - నభమునఁ బొలిచి యానక్షత్రములను
గలయ నచ్చరవీథికంటెను మీఁదఁ - దొలఁగనితేజంబుతోఁ జెలువొంది
బృందారకస్ఫూర్తి పెంపొందు శిరము - క్రిందై త్రిశంకుండు కృతపుణ్యుఁ డగుచు
కరమొప్పు నీతారకంబుల నడుమ - నురుతరకీర్తిమై నుండనిం డనిన ॥1720॥
ననుమతించుచు నప్పు డాయనుగ్రహముఁ - గొనియాడి ముని వీడుకొని సుర ల్మునులు
లలి నిజస్థానంబులకు నేగి రంత - నెలమి గౌశికుఁడు మునీంద్రులఁ జూచి
"యిమ్ముగా నటమీఁద నిది తపంబునకు - సమ్మర్ద మిక్కడ జాలంగఁ గలుగు.
మునులార! మన మింక ముదము చిత్తమున - దనర నొక్కెడకుఁ బోదము రం"డటంచు
గడఁక నక్కడఁ బాసి కదలి విశాల - కడ కేగి యందుఁ బుష్కరతీర్థ మాడి,

అంబరీషుఁడు యజ్ఞపశువుగా శునశ్శేఫునిఁ గొనిపోవుట

యంబుఫలాహారి యగుచుఁ బెక్కేండ్లు - పంచిననిష్ఠఁ దపంబు గావించి,
యంబరీషుం డయోధ్యాపురివిభుఁడు - శంబరరిపుమూర్తిసముఁ డట్టియెడను
వెలయంగఁ గ్రతువు గావింపఁగాఁ బూని - బలభేదిచే యాగపశువు గోల్పోయి
యరసి లేకున్నఁ బ్రాయశ్చిత్తవిధికి - నరపశు వడుగుచు నానాశ్రమముల
నరయుచు నందంద నట నొక్కమౌని - వరునింటికడకు భూవరుఁ డేగుదెంచి ॥1730॥
భృగుతుంగవాసియై పేదయై నియతిఁ - దగనున్నరుచికునొద్దకుఁ బోయి మ్రొక్కి,
కరుణాఢ్య! యేను యాగము సేయఁగోరి - పరికింపనేరక పశువుఁ గోల్పడితి.
గొనకొని యొకలక్షగోవులఁ బుచ్చు - కొని యాగపశువుగాఁ గొడుకు నా కిమ్ము"
నావుడు నాతండు "నాపెద్దకొడుకుపై వేడ్క సేయుదుఁ బశువుగా నీను
నావుడు మునిపత్ని నాపిన్నకొడుకుపై వేడ్క సేయుదుఁ బశువుగా నీను."
అని యిరువురు పూని యాడువాక్యములు - విని శునశ్శేపుఁ డుర్వీపాలుఁ జూచి
తనపెద్దకొడుకు మాతండ్రి పాటించుఁ; - దనపిన్నకొడుకు మాతల్లి పాటించు
వారలు నీ కేల వచ్చెద నేను - కోరి వీరల మ్మికము గోసహస్రముల"
ననిన నట్ల యొనర్చి యమ్మునిపుత్త్రుఁ - గొని రథం బెక్కించుకొని శీఘ్రవృత్తి
జననాథుఁ డెంతయు సంతోషమొప్పఁ - జనిచని పుష్కరాశ్రమభూమిఁ జేరె. ॥1740॥
నచట శునశ్శేఫుఁ డతితపోనిష్ఠ - నచలుఁ డైయున్న విశ్వామిత్రుఁగాంచి
తన మేనమామ యాతఁడు గానఁ బ్రేమ - ననరొత్త నుచితప్రణాముఁడై పలికె,
"ననుఁ దలిదండ్రు లీనరవరాగ్రణికి - ననఘాత్మ! పశువుగా నమ్మి పొమ్మనిరి;
చెలువొప్ప నీరాజు సేయు జన్నంబు - ఫలియింపఁజేసి నా ప్రాణము ల్గావు;
దల్లియుఁ దండ్రియు దైవంబు గురువు - నెల్లచుట్టములు నా కీవేళ నీవ;"
యని దైన్య మొంద విశ్వామిత్ర మౌని - దన తనూభవుల నందఱఁ జూచి పలికెఁ.
"బ్రాకటంబుగఁ దమపరలోకమునకు - నైకదా సుతులఁ బుణ్యాత్ములు గనుట

పరలోక మిదియు నాపాలికి నన్ను - శరణంబుఁ జొచ్చె నీసంయమిపుత్త్రుఁ;
డితఁడు నామేనల్లుఁ డితని రక్షింపుఁ; - డితనికై ప్రాణంబు లిడుఁడు మీరొకరు
అడిగెద మి"మ్మన్న నటుసేయఁ గొడుకు- లొడఁబడమన్న నత్యుగ్రుఁడై మండి ||1750||
"శునకమాంసము దించు సొరిది వేయేడు - లనుభవింపుఁడు దుఃఖ" మని శాప మిచ్చి.
కౌశికుఁ డత్యంతకారుణ్యబుద్ధి - నాశునశ్శేపు నొయ్యనఁ జేరఁబిలిచి
"యేను మంత్రములు రెం డిచ్చెద నీకు - వాని ననుష్ఠింపు వదలక నీవు
అవి నిన్ను రక్షించు నంబరీషునకు - సవనతంత్రంబును సఫలంబు సేయు"
నని చెప్పి మంత్రంబు లవిరెండు నిచ్చె - ననుపమభక్తితో నతఁడు గైకొనియె.
మఱునాఁడు వచ్చి యమ్మనుజవల్లభుఁడు - వఱలెడు తనయజ్ఞవాటంబుఁ జొచ్చి
విశసింపఁబూని యావిమలాత్ముఁ దెచ్చి - పశుపూజ చేసి యూపమున బంధించె.
నంత శునశ్శేపుఁ డమ్మంత్రజపము - శాంతుఁడై చేయుచుఁ జలియింపకున్న.
నచటి కింద్రోపేంద్రు లర్థితో వచ్చి - సుచరిత్రు నంబరీషునిఁ జేరఁబిలిచి
క్రతుపూర్ణఫల మిచ్చి కడనున్నరుచికు - సుతుఁ జిరాయువు చేసి సురలతోఁ జనియె ||
1760||
అరుదైన తపమున నంత వెయ్యేండ్లు - జరిపిన బ్రహ్మ విశ్వామిత్రుఁ గదిసి
"నీకు ఋషిత్వంబు నీతపశ్శక్తిఁ జేకూడె" నని యొప్పఁ జెప్పి విచ్చేసె.
నంతటఁ దనియక యత్యుగ్రతపము - సంతతనియతితో సలుపుచు నుండఁ
గాముదీమములీలఁ గైకొననేర్చు - కామునిబాణంబు కమనీయకంబు

విశ్వామిత్రుఁడు మేనకను గూడుట

చెలువొందునప్సరస్స్త్రీమూర్తి దాల్చి - మెలఁగెడుగతితోడ మేనక యపుడు
లలితయౌవనకళాలావణ్యగణ్య - జలకేళిఁ దేల నాసతిజారుకొప్పు
చికిలిచూపులు నునుజెక్కులముద్దు - మొకము కెంపులమోవి మొలకనవ్వులును
బొంగారుకుచకుంభములు పదార్వన్నె - బంగారుపొడి రాలు బాహుమూలములు
చిన్నారినూఁగారు సింగంపుఁగౌను - పొన్నపూపొక్కిలి బొదలెడుపిఱుఁదు
లూరులతీరు నోరూరఁగాఁ జూచి - పేరువాడిమరుండు పెళపెళనార్వ. ||1770||
ధ్యానంబు మౌనంబు దపముఁ బోకార్చి - మేన గళ ల్గ్రమ్మ మేనకఁ జూచి,
"నన్నుఁ గాయజుకేళి నలినాక్షి పొందు" - మన్న నామాటను నంగీకరించి,
పదియేండ్లు మది సోలి భావజుకేళి - సదమదంబుగ సౌఖ్యసరసిని దేలి,
మఱి వివేకము పూని మౌని యెంతేని - దఱుగనితనతపోధనము పోవుటకుఁ
బరితపించుచు మది పదిలంబు చేసి - సురలోకమునకు నాసుదతి వీడ్కొలిపి,
యింద్రునియత్నంబు లివి యంచుఁ దెలిసి - యింద్రియజయశుద్ధి యేఁ గాంతు ననుచు,
శీతాద్రి కరిగి కౌశికిచెంతఁ జేరి - యాతపంబునను మహాతపం బపుడు
వర్షముల్ పెక్కైన వచ్చి విరించి - హర్షించి "నీవు మహర్షి వై " తనిన
"నీరజాసన నన్ను నీవు నీచిత్త - మారంగ బ్రహ్మర్షి యన్నంతదాఁకఁ
జరియింతుఁ దప" మన్నఁ "జరియింపు"మనుచు నరవిందభవుఁ డేగె నంతఁ గౌశికుఁడు. ||
1780||
బ్రహ్మదేవుఁడు పోవఁ బరమపావనత - బ్రహ్మర్షితనమును బడసెద ననుచు
నూరుపు పుచ్చక యూర్ధ్వబాహుండు - మారుతాహారుండు మౌనియు నగుచు
బనివడి వేసవి బంచాగ్నిమధ్య - మున వానకాల మిమ్ముల బటబయిట
మంచుకాలంబున మడుఁగులయందు - సంచితంబుగఁ జేసె నత్యుగ్రతపము.
నీభంగి వెయ్యేడు లేగినపిదప - సౌభాగ్యవతి రంభ జంభారి చూచి
"యెలమిమై దేవతాహితకార్య మొకటి - చెలువార నే నీకుఁ జెప్పెద వినుము.

సురహితంబుగ గాధీసూనుతపంబు - సురుచిరంబుగ మాన్పు సుందరి" యనుడు
"గ్రూరతపంబు గైకనియున్నయతనిఁ - జేర నాతరమె శచీనాథ! నీకు
మ్రొక్కెద నమ్మహామూర్ఖునిదిక్కు - నిక్కి చూడఁగ నోప నీపాద మాన!
నాకేశ! కోపించు నన్ను శపించు - నాకౌశికుని సైఁపనని జాలిఁబడును ॥1790॥
నెఱిఁగి యెఱింగి తా రెట్టివెంగలలు - కొఱవిచేఁ దలఁ గోకుకొనువారు గలరె?"
యన విని "యింత భయం బేని నీకు - మనసిజమాధవు ల్మఱి సహాయముగ
వత్తురు చను"మన్న వనితయు నతని -ంచిత్త మెఱింగి చెచ్చెఱ భూమి కరిగి
గాధిసూనుఁ డున్నఘనతపోవనము - మాధవమన్మథు ల్మరి సహాయముగఁ
గీరకోకిలసమాకీర్ణమయూర - శారికానిజసఖీసహితయై చొచ్చి
యారంభయును మనోహరలాస్యగరిమ - నారంభ మొనరింపి నలిగి కౌశికుఁడు
"పదివేలవర్షము ల్పాషాణభావ - మొదవంగఁ గైకొనియుండి యామీఁద
నురుతపోనిధియైన యొకవిప్రువలన - సరసిజానన పొందు శాపమోక్షంబు"
నని పల్కఁ బాషాణ మయ్యె నారంభ - మనసిజుండును నేగె మతిభీతుఁ డగుచుఁ.
దనతపం బొక్కింత దఱిగిన నంతఁ - దనలోన నగ్గాధితనయుఁ డూహించి ॥1800॥
యపుడు కామంబున నడఁగె నాతపము - నిపుడు క్రోధంబున కిచ్చితి ననుచు.
మదిలోన వగచి కామంబు క్రోధంబు - వదలి నిరాహారవంతుఁడై నియతి
విజితేంద్రియుండునై వేయువత్సరము - లజుఁడు మెచ్చఁగఁ దపం బతినిష్ఠఁ జేసి
యనయంబు బ్రహ్మర్షి ననిపించుకొందు - నని యుత్తరము వ్రాసి యట దూర్పుదెసకు
నెనసి వెండియును దేవేంద్రుండు సేయు - ఘనవిఘ్నకోట్లకుఁ గదలక నిలిచి
యరుదెంచి యంత సిద్ధాశ్రమభూమి - నురుఘోరతపము సేయుచు నుండఁగలిగె.
వరతపోనియతిమై వర్షసహస్ర - మరుగఁ బారణ సేతు నని యున్నచోట
నివ్వరిబియ్యంబు నెరినెరిఁ దెచ్చి - యవ్వియన్నియుఁ బాకయత్నంబు చేసి
యారయ దేవతార్పణముగాఁ జేసి - వా రవి భుజియింప వడిఁ దలంచుటయు
బలభేది యొకముదిబాపఁడై వచ్చి - నిలిచి గ్రాసము వేఁడ నెమ్మితో నిచ్చె ॥1810॥
నాయమరాధీశుఁ డడరి భోజనము - చేయుచో నన్నంబు శేషింపకున్న
మఱియును వెయ్యేండ్లు మౌనియై నిలిచి - తఱుగని నిష్ఠతోఁ దప మాచరింప.
నప్పుడు మునినాథు నౌదలఁ బుట్టి - కప్పె లోకముల నుత్కటమైన పొగయుఁ,
గలఁగెఁ బయోధులు కంపించె ధరణి - కులగిరు లదరె దిక్కులు చిక్కువడియె.
నమరులు గంధర్వు లఖిలసంయములు - కమలగర్భుని బ్రీతిఁ గని మ్రొక్కి యనిరి
"యాయతచిత్తుఁడై యత్యుగ్రతపము - చేయుచు నున్నాఁడు చెలఁగి కౌశికుఁడు!
అతనిమనోరథం బర్థి సిద్ధింప - మతి మెచ్చి తప మింక మాన్పకయున్న
యనఘు విశ్వామిత్రునత్యుగ్రమైన - ఘనతరవహ్నిచేఁ గాలు లోకములు."
అన విని వారితో నప్పుడు కదిలి - వనజాసనుఁడు వచ్చి వరదుఁడై నిలిచి
"వినుము కౌశిక! యింక విపరీతతపము - పని లేదు చాలింపు బ్రహ్మర్షి వైతి." ॥1820॥
వనినఁ గౌశికుఁడు బ్రహ్మాదిదేవతలఁ - గనుఁగొని పల్కె నక్కజమైనభక్తి
"బ్రహ్మర్షిపద మేను పడసితినేని - బ్రహ్మపుత్త్రుఁడు లోకపావనమూర్తి
చిరపుణ్యశాలి వసిష్ఠుఁడు వచ్చి - యరసిన బ్రహ్మర్షి వనకున్న నమ్మ"
ననిన వశిష్ఠుని నబ్జసంభవుఁడు - ననిమిషులును బిల్వ నర్థితో వచ్చి
"బలితంపుఁదపమున బ్రహ్మర్షి వైతి - తెలిసితి మింక సందేహంబు లేదు
ముద మొప్పఁ జను" మన్న ముని వసిష్ఠునకుఁ - బదిలుఁడై మ్రొక్కి సద్భక్తిఁ బూజించె
నంత విశ్వామిత్రు నఖిలదేవతలు - నెంతయు దీవించి యేగిరి దివికి.
నారూఢపదుఁడు విశ్వామిత్రుమహిమ - లారయ నిట్టి మహాద్భుతక్రియలు."
అని పల్క రాముఁడు నాలక్ష్మణుండు - జనకాదులును సభాసదులు మోదిలిరి.
యిల్లడ జనకునియింట నుగ్రాక్షుఁ - డెల్ల రెఱుంగ ము న్నిడినచాపంబు ॥1830॥

కడఁకమై విఱిచి రాఘవుఁ డేపు మెఱసి - కడుమోదమున సీతఁ గైకొను నెల్లి
నని రసాతలమున కంతయుఁ జెప్పఁ - జనినచందమున భాస్కరుఁ డస్తమించె.
జనకు వీడ్కొని గాధిసంభవుఁ డొక్క - యునికిపట్టున రామయుక్తుఁడై యుండె.
ననుపమప్రీతితో నారాత్రి గడపి - యినుపొడుపున నిత్యకృత్యము ల్దీర్చి
జనకుచెంతకు రామసహితుఁడై పోయి - యనియె విశ్వామిత్రుఁ డందఱు వినఁగ.
"నినకోటిసమతేజు లీవిశ్వమూర్తు - లనఘకీర్తులు వీ రనన్యగోచరులు,
ఈపుణ్యధనులు నీయింటిలోనున్న - చాపంబు చూడఁగఁ జనుదెంచినారు.

జనకుండు శివునిచాప మెఱింగించుట

ఆవిల్లు దెప్పింపు" మనవుడు జనక - భూవరుం డప్పు డద్భుత మంది పలికె!
"భవుఁ డంధకాసురభస్మాసురాది - దివిజారివరుల సాధించె నావింట. ||1840||
నుల్లోకుఁడై శివుఁ డుగ్రదానవులఁ - దొల్లి యనేకులఁ ద్రుంచె నావింట
విపులకోపాటోపవిభవుఁడై హరుఁడు త్రిపురదుర్గములు సాధించె నావింట!
నావింట మఱి దక్షయాగంబుఁ జెఱిచె! - దేవేంద్రముఖ్యులఁ ద్రిదశులఁ దోలి,
నియతాత్మ! మాతాత నిమిచక్రవర్తి - నయనయాన్వితునకు నాఱవతరము
నగుదేవరాతుచే హరుఁ డిచ్చెఁ దొల్లి; - యగణితబలమైనయావిల్లు పిదప
నది యాదిగా నుండు ననఘ మాయింట - విదితమై యావిల్లు వినుతుల నొప్పి
జన్నంబు గావింప సమకట్టి యేను - సన్నుతనియతభూస్థలి శుద్ధికొఱకుఁ
గతుశాల దున్న నాఁగటిచాలులోన - నతులితంబుగఁ జాలునం దొప్పు మిగిలి
మందసంబును రాఁగ మది నుబ్బి చూచి - మందసంబును నేను మమత దీయంగ
నతివైభవంబుగా నందులో నపుడు - నతివ యొక్కతె పుట్టె నాశ్చర్యలీలఁ.
బ్రీతితో సీతయన్ పే రొప్పఁబెట్టి - యాతన్వి నాకూఁతు రని పెంచుచుండ, ||1850||
నిల వసంతంబులనెలతీఁగెఁ బోలి - నళినారికళఁ బోలి నానాఁటఁ బ్రబలి
యింతయై యంతయై యెలజవ్వనమున - వింతయై యాయింతి వెలయుట జూచి,
తలకొని తరుణికై ధరణివల్లభులు - బలియులై యేతెంచి పడుచును దమకు
నడిగినవారల కంటి నే నప్పు "డుడురాజబింబాస్య కుంకువ గలదు
హరునివి ల్లిది దీని నతిసత్త్వయుక్తిఁ - బెరిగి యేతెంచి మోపెట్టినఁజాలు
నతనికి నాకూఁతు నబ్జాక్షి నిత్తు! - నతిమోదమున" నన్న నన్నరేశ్వరులు
నెత్తినకడఁకతో నేతెంచి చాప - మెత్తజాలకపోదు రెందరేనియును;
ధను వెత్తఁజాలనిధరణీకు లెల్లఁ - దనరారు సిగ్గునఁ దల లెత్తలేక
"కూఁతు నిచ్చెద నని కోదండమొకటి - బ్రాఁతిగా నెపమిడి భ్రమియించె మనల.
జనకుఁ డాతని నింక సకలయత్నముల - నని సేసి సాధింత" మని విచారించి ||1860||.
చనుదెంచి కోటపై సంవత్సరంబు - ఘనసైన్యములతోడఁ గడిమిపై విడియఁ
దగమున్ను గూర్చు నాధాన్యాదులెల్ల - నొగిఁ దీర మదిలోన నొకటిచింతించి
వడి దేవతలఁ గొల్చి వారిచే నపుడు - వడసినచతురంగబలము గైకొనుచు
విడిసినబలముపై వీఁకతో నడువఁ - దొడరఁజాలక భీతితో కొంద ఱరుగఁ
గొందఱు మాతోడ ఘోరాజి చేసి - చిందరవందరై చెడి వార లోడి;
రక్కజమగుశక్తి నావిల్లు రాముఁ - డెక్కుపెట్టినఁ గూఁతు నెలమి నిచ్చెదను;
విల్లున్న మందస వేగ తెమ్మ" నుచు - బల్లిదులగువారిఁ బదివేలఁ బనిచె;
నది లోహమయమును నత్యాయతంబు - విదితాష్టచక్రంబు విపులంబు నగుచు
నమరెడుమందస మావింటితోడ - తమతమసత్త్వము ల్దగఁగొని వారు
కనకాద్రితోఁ గూడఁ గమలజాండంబు - గొనివచ్చుగతి నీడ్చుకొనివచ్చు దాని ||1870||
జనకునంతఃపురచారులౌ వారు - పనివడి దాదులు పరితెంచి వేగ

జానకి నూర్మిళ జనకునిదేవి - కానంగఁ జనుదెంచి కని చెప్పి రెలమి;
"వినరమ్మ! చెలులార! విన్నపం బొకటి- మనరాజుసభలోన మఱి మును లుండ
గాధినందనుఁడైన కౌశికువెనుక - నరవరోత్తముల నాజానుబాహువుల
నమరంగ దేవగంధర్వులకన్న - కొమరైనతేజంబు కొమరొప్పువారి,
చెలువైనతేజంబు చెలఁగి వీక్షించి - యలవీరు లెవ్వార లని జనకుండు
అడిగినఁ గౌశికుఁ డతిహర్ష మాత్మ - నడరంగ "దశరథునాత్మజు లీవ్వరు
హరుచాప మెక్కిడ హర్షించి రిటకు - ధరణీశ! తెప్పింపు తగువారిఁ బనిచి;"
యన నిట్లు కౌశికుననుమతి మీఱఁ - దనమంత్రులను బిల్చి ధనువు దేఁబనిచె
సోరణగండ్లలోఁ జూడఁగవచ్చు - నారయ వేగ రం" డని నాఁతి పిలువ ||1880||
కులము శౌర్యము రూపు గుణమును బొగడ - చెలఁగి చెవుల సుధ చిలికినట్లుండ
ప్రేమ వెగ్గలమైన పృథివీజ కపుడు - రోమాంచ మయ్యె నారూఢమై మేన
ప్రియమును భయమును బిరిగొని పొదల - నయమెంచి తలవాంచి ననఁబోణి యుండె,
అలివేణి సిగ్గున నటఁ బల్కకున్న - చెలువకుఁ బరిచర్య చేసిరి సఖులు;
పన్నీట కుంకుమ పద నిచ్చి యొకతె - చెన్నార మకరిక ల్చెక్కిళ్ళ వ్రాసె
తట్టుపునుంగును దగుచందనంబుఁ - దట్టంబుగాఁ బూసెఁ దరళాక్షి కొకతె;
నుదుటఁ గస్తురిరేఖ నుతముగాఁ దీర్చె - నెదుట నద్దముఁ బెట్టె నెలనాఁగ యొకతె;
కురులు నున్నగఁ దువ్వి కొ ప్పమర్చుచును - విరు లందు నొకతన్వి వింతఁగాఁ దురిమె;
వాసించుబాగాలు వడి నాకుమడుపు - లాసతీజనమణి కందిచ్చె నొకతె;
అలినీలవేణికి నందంబుగాను - మొలనూలిఘంట లిమ్ముల మ్రోయ నిడియె; ||1890||
కులుకుఁబాలిండ్లపై గొప్పముత్యములు - విలసిల్లుహారముల్ వేసె నొక్కరితె;
కాంత గట్టిన చంద్రకావివల్వలను - వింతగా నెరినొప్ప వెసఁ దీర్చె నొకతె;
యీమాడ్కి చెలికత్తె లెలమిఁ గైసేయ - హేమపీఠంబున నెలమితో నుండ
నప్పుడు కల్యాణి నవనినందనను - తప్పక వీక్షించి తల్లి దా నపుడు
కనకసౌధగవాక్షకలితగా నపుడు - వనజాక్షిఁ దోడ్కొనివచ్చె నాయెడకు
నెప్పుడు వీక్షింతు మినవంశజాతు? - నెప్పుడు గనుఁగొందు మేము రాఘవుని?"
అని వారలందఱు హర్షంబుతోడ - ఘనగవాక్షములందు గనుఁగొని రంత;
రాముని లోకాభిరాముని దివ్య - ధామునిఁ గన్గొని తరలాక్షు లపుడు
ఘనశౌర్యరూపముల్ గలిగినవానిఁ - గనకచేలునిమాడ్కిఁ గళ లొప్పువాని,
జోకపువ్వులవిల్లుఁ జొనిపినవాని - జ్యాకిణాంకితహస్తజలజుఁడౌవాని ||1900||
రూపంబు లొక్కట రుచిరవర్ణముల - నేపార వేఱుగా నెన్నఁగవచ్చు
శ్రీపతియంశజుల్ క్షితిపాలసుతులు - భూపాలరత్నము ల్పొలుపారు టౌర;
జనకజ దగు రామచంద్రున కిరవు - ఒనరు సౌమిత్రికి నూర్మిళ యనుచుఁ,
దనరుఁగా కని వారు దగ నెన్నికొనుచు - ననుపమప్రేమతో నటఁ జూచుచుండ;
నమరేంద్రసభఁ బోలు నాసభనడుమ - నమరంగ మందస మటఁ జేర్చి రపుడు;
సభలోన నునుపంగ జనకభూవిభుఁడు - శుభమూర్తి నగ్గాధిసుతుని వీక్షించి
''కిన్నరగంధర్వగీర్వాణయక్ష - పన్నగరాక్షసప్రభృతు లెవ్వరును
నెక్కుపెట్టఁగజాల రీచాప మనినఁ - దక్కిననరులకుఁ దలఁపంగఁ దఱమె
కౌశిక రామలక్ష్మణులకుఁ జూపు - మీశరాసన" మన్న నెలమి నమ్మునియు
రామచంద్రుని జూచి "రఘువంశవర్య - యీమహాధను వెత్తి యెక్కిడి తివియు ||1910||
మాదివరాహమై యవలీల గోట - మేదినీతల మెత్తి మెఱసిన నీకుఁ
దనర నీవిల్లెంత? తలపోయ ననఘ" - యని యిట్లు మునివరుఁ డానతిచ్చినను,
మనువంశతిలకుఁడు మఱి వేగఁ బుత్తు - నని ముని సభలోన నారాజుక్రియను
సౌమిత్రియును దాను జయ్యనలేచి - ప్రేమయుఁ దమకంబు పెనఁగొనుచుండఁ
జెలఁగుచుఁ దనమీఁదిచెఱఁగు రాఁదిగిచి - మొలనూలు బిగఁజుట్టి మోహనాకృతులఁ

దిరముగా నిగ్గులు దిశల శోభిల్ల - నరవిందలోచనుం డసమసాహసుఁడు
మొలనూలిఘంటలు మురువు మించగను - మలఁగుచు నవరత్నమాలిక ల్పొరల
బాహువు ర్లుంగరాల్పటుకంకణములు - బాహువు లంగుళావళి కాంతు లీన
నమరంగఁ గర్ణభూషాదులకాంతి - కొమరారుచెక్కిళ్లు గుదిగొని మెఱయ
అలకలు పెడతల నటనృత్యమాడి - తళుకొందు బంగారుతనుకాంతులీన ||1920||
కోటిమన్మథలీలఁ గొమరుదీపింప - నీటుగా నటువచ్చి నెఱి యెల్ల రెఱుఁగ
జనకునిసభలోన జననుతంబైన - మనువంశతిలకుండు మందస దెఱిచి
ధరణీతలంబెల్ల దనమీఁద నునిచి - చిరనిద్ర సుఖియించు శేషాహి యనఁగఁ
గాలమేఘములోనఁ గదలనిరుచులఁ - దూలక పొలుచు విద్యుద్దండ మనఁగ
నిరుపమాకారత నిండారియందుఁ - గరమొప్పువిల్లెత్తి గవిసెన వుచ్చి

శ్రీరాములు శివునివిల్లును విఱుచుట

గర్వించి తనునెత్తఁ గడఁగి యేతెంచు - నుర్వీశబలము లాహుతులుగ మ్రింగ
నరుణరత్నప్రభ యనుమంటలొలుకఁ - బెరుఁగురు నిలుచున్న పెనుచిచ్చువోలె
నక్కజమగుశక్తి నావిల్లు రాముఁ - డెక్కుపెట్టుచు నుంట నెఱిఁగి కౌశికుఁడు
"హరుని చాపము రాముఁ డతిసత్త్వయుక్తిఁ - బెరిగినేఁ డిదె; యెక్కుపెట్టుచున్నాఁడు;
అదరకు భూదేవి! యాత్మలో నీవు - చెదరి చలింపకు శేషాహి! నీవు ||1930||
కడక ధరింపుము కమఠేంద్ర! నీవు - కడునేమరకుఁడు దిక్కరులార! మీర"
లని ముని పల్కఁగ నామేటివిల్లు - గొనయ మెక్కించి కైకొనక రాఘవుఁడు
తనబాహుసత్త్వంబు దర్పంబు మెఱసి - జనకుని కనియె నాచాపంబు చూచి
"యిది చాలఁ జులకన యిది చాలఁ బ్రాత - యిది చాల నిస్సార మిది చాల నలఁతి
తెగఁగొన నిలువదు దీని నాయెదుటఁ - బొగడితి పలుమాఱు భూపాల" యనుచు.
సురలు ఖేచరులు భూసురులు కిన్నరులు - నరులును నృపతులు నలిఁ బర్వి చూడ.
నెడపక తనజయం బెల్లెడఁ జాటు - వడువున విలుగుణధ్వని చెలంగించి
సీతగుణంబులు చెవిసోఁకె ననఁగ - చేతివింటిగుణంబు చెవిసోఁక దిగువ
వడిరక్కసులపట్టు వదలె నన్నట్లు - పిడిపట్టు వదలినఁ బెకలి పేటెత్తి
పెళపెళధ్వనులును బెటపెటధ్వనులు - కలయ దిక్కులద్రువఁగాఁ బెల్లువిఱిగె; ||1940||
విఱుగ రాజన్యుల విపులమానములు - పఱియలువాఱె భూభాగమంతయును
జిదిసె దిగ్గజములు శేషాహి మ్రొగ్గె - బెదరె భూతములు గంపించె లోకములు;
జనకుఁడు రామలక్ష్మణులును గాధి - తనయుండు నొగిఁ దక్కఁ దక్కినవారు,
బిట్టుల్కి మూర్ఛిల్లి పృథివిపైఁ బడిరి - నెట్టనఁ బొడము నానిష్ఠురధ్వనికి,
జనకభూవిభుఁ డంత సంతోషమంది - ఘనవిస్మయము నొంది కౌశికుఁ జూచి
''నామాట దప్పక నాముద్దుకూఁతు - నీమహితాత్మున కిచ్చెద నింకఁ
దడయక పెండ్లికి దశరథాధీశుఁ - గడుసంభ్రమమున నిక్కడికి రప్పింతు"
నని దశరథునకు నత్తెఱఁగెల్ల - వినుతించి తోడ్తేర వేడ్కతో నపుడు
తనయాప్తమంత్రులఁ దడయక పిల్చి - పనిచిన పనిపూని పరువడి నేగి
జవనాశ్వములమీఁద సాకేతపురికి - దివసత్రయమున నెంతే వేగ వచ్చి ||1950||
తనయుల సేమంబు దలపోసి పోసి - వనరుచునున్న యవ్వసుధేశు గాంచి
వినతులై జనకభూవిభుఁ డంపినట్టి - జననుతవస్తువుల్ సన్నిధి నునిచి
"నీకుమారుఁడు శౌర్యనిధి రామచంద్రుఁ - డాకౌశికుని యాగ మర్థితో గాచి
జనకుజన్నముఁ జూడఁ జనుదెంచి యందు - మునులు రాజన్యులు ముదమంది చూడ
ధర సురాసురులకు ధరియింపగాని - హరువిల్లు మోపెట్టి యవలీల విఱిచె;
విఱిచిన జనకభూవిభుఁ డిచ్చె సీత - నఱలేక తనకూఁతు నారాఘవునకుఁ

యనవుడుఁ దనమది నానంద మంది - జనపతి పెండ్లికిఁ జాటింపఁ బనిచి
బ్రియమునఁ బెండ్లికిఁ బిలువఁ బుత్తెంచె - రయమున విచ్చేయు రాజన్యచంద్ర”
జనకుమంత్రులకు నుత్సవ మొప్ప నిచ్చె - ఘనరత్నభూషణకనకాంబరములు
అఱలేనికులగురుఁ డైనవసిష్ఠుఁ - డెఱఁగొప్పఁ దావామదేవు జాబాలి ॥1960॥
ఘనునిఁ గశ్యపుని మార్కండేయు నత్రిఁ - దనరు బాంధవులను దనయమాత్యులను
నిమ్ములఁ బిలిపించి యిట్లని పలికె; - “సమ్మదం బడర విశ్వామిత్రునొద్దఁ
దేజంబుతోడ విదేహదేశమున - రాజిలుచున్నారు రామలక్ష్మణులు;
అందు రాముఁడు రాజు లందఱు చూడ -నెందు నసాధ్యమౌ నిందుశేఖరుని
చాపంబు విఱిచిన జనకుండు సీత - నేపార రామున కీనిశ్చయించి
యెలమిఁ బెండ్లికిని మ మ్మేగుదెమ్మనుచుఁ - బొలుపార నిట వీరిఁ బుత్తెంచినాఁడు.
జననుతం బగుఁగదా జనకుసంబంధ” - మనిన నందఱు మెచ్చి యమ్మఱునాఁడు,

దశరథుఁడు మిథిలకుఁ బోవుట

మొగి వసిష్ఠాదిసన్మునులతోఁగూడఁ - దగు బంధరాజన్యతతులతోఁగూడ
రమణీయదివ్యాంబరములతోఁగూడ - విమలమౌక్తికవజ్రవితతితోఁగూడ
గరిరథభటతురంగములతోఁగూడఁ - బరమాప్తవరమంత్రిపతులతోఁగూడ ॥1970॥
వినుతపుణ్యాంగనావితతితోఁగూడ - ననుపమవైభవం బలరఁ గైసేసి,
కరమొప్ప రథ మెక్కి కల్యాణమునకు - నరనాథతిలకుఁ డానంద ముప్పొంగఁ
గడుఁగెలంకుల గజస్కంధంబులందుఁ - గొడుకులు ముత్యాలగొడుగులనీడఁ
బరమసమ్మదమున భరతశత్రుఘ్ను - లిరువురు గొల్చిరా నేపు దీపింపఁ
గ్రందుగా నిండి మంగళతూర్యకోటు - లందంద మొఱయ మహాభూతి మెఱయ
నెడనెడ విడుదు లనేకవస్తువులు - నడపింప మంత్రులు నాల్గుదినములఁ
జనియెను మిథిలకు; జనకుండు నంత - నినకులాధిపునకు నెదురుగా వచ్చి
కొనిపోయి వేడ్కలు కొమరొత్త నపుడు - జనపతి కుచితోపచారముల్ సేసి
మునివరనివహంబు ముదమంద జనకుఁ - డనియె మహానంద మలర నాతనికి
నాకూఁతు దశరథనరనాథ యేను - నీకుమారుని కిచ్చి నెమ్మిఁ బెండ్లికిని ॥1980॥
నటు పిల్వఁ బంచిన నీవు విచ్చేసి - తటుకాన నేను కృతార్థుండ నైతి
నీవసిష్ఠమహామునీంద్రుఁ డీవామ - దేవాదిమునులు నేతెంచుటఁ జేసి
నాకోర్కి సిద్ధించె నాజన్మ మలరె; - నా కులం బతిపావనంబయ్యె నేఁడు;
రవికులోత్తములైన రాజులతోడి - యవిరళసంబంధ మది నాకుఁ గలిగె;
నెల్లి పెండ్లికి లగ్న మిష్టులఁ బిలిచి - తెల్లంబుగాఁ బ్రవర్తింపుఁడు ప్రీతి”
ననవుడు దశరథుం డట్లగా కనుచు - ననురాగ మొంది యత్యంతపుఁబ్రీతి
జనకుఁ డమర్చిన సదనరాజమున - ననురక్తి వసియించె నంత నచ్చటికిఁ
గడుఁబ్రీతి రామలక్ష్మణులతఁగూడ - నడరి విశ్వామిత్రుఁ డరుగుదెంచుటయు
ననఘుండు దశరథుం డమ్మహామునికి - వినతుఁడై పూజించి వినయంబుతోడ
“దనరార నీదయ ధన్యుండనైతి - ననఘాత్మ” యన విని యక్కౌశికుండు ॥1990॥
“అకలంకచరితుండ వైన నీ వనఘ - సుకృతంబు గావించి శుద్ధుండ వైతి,
రవికులోత్తముఁడైన రాముండు పుత్త్రుఁ - డవుట విశేషించి యధికపుణ్యుఁడవు
క్రతురక్షణార్థమై కడఁగి రాఘవులు - హితబుద్ధి నీవె మాకిచ్చితి నాఁడు;
నెమ్మదినున్నారు నీసుతు లీవారె - నెమ్మిఁ గన్గొను” మన్న నృపతి కాసుతులు
నాలోన మ్రొక్కిన నలర దీవించి - యాలింగనము చేసె ననురాగ మెసఁగ;
జనకుండు నాదివసంబున నంతఁ - దనయాగకర్మ మంతయు నెఱవేర్చి
యలరువేడుక నినుఁ డస్తాద్రి కరుగఁ - బొలుపొంద నారాత్రి పోయినపిదప

మఱునాఁడు కల్యాణమంటపవేది - నెఱయ మంత్రులతోడ నిండుగొల్వుండి
యిమ్ములఁ దనపురోహితు శతానందు - సమ్మదంబునఁ జూచి జనకుండు పలికె.

ఊర్మిళాదులవివాహయత్నము

"ననఘాత్మ! మాతమ్ముఁ డగుకుశధ్వజుఁడు - కనుగొనవలయు నీకల్యాణ మతఁడు
తిరముగా నిక్షుమతీతీరభూమిఁ - బొరి నొప్పుసాంకాశ్యపురి నున్నవాఁడు
అతనిఁ దోడ్తేర నీ వరుగు" మనంగ - నతిజవాశ్వములతో నమరు తే రెక్కి
యతివేగముగ నేగి యాకుశధ్వజుని - నతులితంబుగఁ గని యర్థమైఁ జెప్పి
"జనకపుత్రికి నేఁడు జననాథవర్య! మనువంశచంద్రుఁడౌ మనరామునకును
ఘనముగఁ బెండ్లియౌఁ గడువేడ్కతోడ - జనకుండు యత్నంబు జరుపంగఁగోరి
పతి నిన్నుఁ దోడ్తేరఁ బనిచె నన్నిపుడు - సతులతో హితులతో సకలసైన్యయుతిఁ
గదలుద మిప్పుడే ఘనత మిథిలకు - పద" మని చెప్పినఁ బరఁగ నందఱును
దనరారువేడుకఁ దగ రథం బెక్కి - తనయాద్వయముతోడఁ దా నేగుదెంచి
యనఘమానసుఁడు శతానందునకును - జనకభూవిభునకు సద్భక్తి మ్రొక్కి
యెలమి నమ్మానవాధీశుసమ్మతిని - నలువొప్ప సింహాసనమునఁ గూర్చుండె,
నంత సుధామాఖ్యుఁ డను మంత్రి జనకుఁ - డెంతయు ముదమున నీక్షించి "నీవు
చని వసిష్ఠునితోడ సచివులతోడఁ - దనయులతోడ నాదశరథేశ్వరుని
వెరవారఁ దోడ్కొని వేగ ర" మ్మనిన - నరిగి యాతఁడుఁ బ్రీతి నమ్మహీపతికి
వినతుఁడై యిట్లను "వేడ్కతోనున్న - జనకుఁడు పుత్తెంచె జనలోకనాథ!
నీయుపాధ్యాయులు నీతనూభవులు - నీయమాత్యులు నీవు నేతేరవలయు"
ననిన నాదశరథుం డందటితోడఁ - జని సుఖాసీనుఁడై జనకుతో ననియెఁ
"బరఁగ వసిష్ఠుండు పరమదేవతయు - గురువు నీయిక్ష్వాకుకులమున కెల్ల
సర్వజ్ఞుఁ డగుట నీసంయమీశ్వరుఁడు - సర్వకాలములకుఁ జాలు మా కనిన"
నప్పుడు దశరథునన్వయక్రమముఁ - జెప్ప భావించి వసిష్ఠుఁ డిట్లనియె.

దశరథుని వంశక్రమము

"నరనాథ! విను నిర్గుణబ్రహ్మమైన - హరి సగుణైకలీలాకృతిఁ దాల్చి
నిజలీలకై నాభినీరజంబందు - నజునిఁ గల్పింపంగ హరి కజుఁ డొదవె
భూమీశ బ్రహ్మకుఁ బుట్టె మరీచి - యామరీచికిఁ బుట్టె నవనిఁ గశ్యపుఁడు
నతని కర్కుఁడు సుతుఁ డాజగదాప్త - మతికి వైవస్వతమనువు నందనుఁడు
నతనికి నిక్ష్వాకుఁ డనురాజరత్న - మతనికిఁ గుక్షియౌ నాత్మసంభవుఁడు
కుక్షియన్ భూనాథుకొడుకు వికుక్షి - యక్షరాత్ముఁడు బాణుఁ డతనినందనుఁడు
నతనికి ననరణ్యుఁ డతనికిఁ బృథుఁడు - చతురమానసుఁడు త్రిశంకుఁ డాతనికి
నతనికిఁ దనయుండు నాహరిశ్చంద్రుఁ - డతనికి లోహితాస్యాఖ్యపుత్త్రుండు
అతనికి దుందుమారావనీనాథుఁ - డతనికి యువనాశ్వుఁ డను నరేశ్వరుఁడు

వసిష్ఠుఁడు యువనాశ్వునివృత్తాంతముఁ దెల్పుట

నతనికిఁ బ్రియభార్య లతిరూపవతులు - సతులిద్దఱకుఁ బుత్త్రసంతతిలేమి
నంతట నారాజు నఖిలసన్మునుల - సంతతికొఱకునై సరగ రప్పించి
యామహాత్ములకును నర్ఘ్యపాద్యములు - ప్రేమతోఁ దగ నిచ్చి ప్రియవాక్యములను
"ఘనులార! నన్నును గరుణించి మీరు - దనయుల నాకును దయసేయవలయు."

నని విన్నవించిన నారాజునకును - ననువొంద నమ్మును లపు డిట్టు లనిరి.
“ఐంద్రయాగము సేయు మవనీశ! భక్తి - సాంద్రంబుగాఁ బుత్త్రసంతతి గలుగు.”
నన జన్నమున కప్పు డఖిలవస్తువులు - ననువొందఁ దెప్పించె నాక్షణంబునను
నైంద్రయాగం బను నామఖం బపుడు - సాంద్రానుమోదులై సంయమీశ్వరులు
పుత్త్రలాభంబుకై పొలుపొంద నంత - చిత్రయజ్ఞము దారు సేయఁగ నందు
జలములు మంత్రించి జలకుంభములను - నలరార నియతిచే నటు దాచియుండ
ధరణీశుఁ డారాత్రి దప్పితో నంత - మఱిపొంది యాయజ్ఞమందిరమందు
కలశంబులో నీళ్లు గ్రక్కునఁ ద్రావ - జలహీన మగుకలశంబును జూచి ||2040||
“యెవరు ద్రావిరి జలం? బెటుపోయె?” ననుచు - ప్రవిలాత్ములు వారు భావనిరీక్ష
నరసి యానృపతియే యానీరు ద్రావు - టెఱిఁగి చోద్యం బంది యిది దైవమాయ
యని చూచుచుండఁగ నానృపాలకుఁడు - ఘనమగు గర్భంబు కడువేగఁ దాల్చె
గర్భ మంతటఁ బడి కడుచోద్య మలర - నర్భకుం డుదయించె నారాజు చచ్చెఁ
గడఁగుచు ఋషులెల్లఁ గడుదుఃఖ మంది - సడలని యమ్మంత్రసామర్థ్యములను
బనివడి యువనాశ్వు బ్రతికించి అంత - ననుపమశుభమూర్తియై యుండి యతఁడు
వరుసతోడుతఁ జక్రవర్తిచిహ్నంబు - లరుదార నుండెడి యాపుత్త్రుఁ జూచి
యితఁ డేడుదీవులు నేలునటంచు - చతురత ఋషులెల్ల సంతోషపడిరి,
అల యువనాశ్వుండు నామౌనిజనుల - కెలమితో ధరాసు లిచ్చినఁ జనిరి
తల్లియే లేనికతంబున బాలుఁ - డల్లన నాఁకొని యట నేడ్చుచుండ ||2050||
వరుస నాయింద్రుండు వచ్చి తా నప్పు - డరయంగ నాశిశు వాఁకలి దీర
బెనుపొందఁగా నోరఁ బెనువ్రేలు వేగ - నునిచిన నమృతంబు నొయ్యనఁ ద్రావఁ
సుధ గ్రోలుటయుఁ జేసి శుభయుతుపేరు - బుధులతో మాంధాత భూమీశుఁ డనుచు
నతనికి నామధేయం బటు చేసి - యతివేగమునఁ బోయె నాబిడౌజుండు
అంత నామాంధాత యలపూర్ణచంద్రు - నంతటిప్రభతోడ నతిశయిల్లుచును
రూఢిగా యౌవనారూఢుఁడై యంత - గాఢశౌర్యస్ఫూర్తిఁ గడు దేజరిల్లి
రావణాదుల బహురణముల గెలిచి - భూవలయంబెల్లఁ బొందుగా నేలి
విష్ణునిభక్తుఁడై వెలసి యాగములు - జిష్ణుబలంబునఁ జేయుచునుండె.
నారాజునకు విమలాంగియన్సతికి - భూరితేజోయుతు ల్పుత్త్రరత్నములు
నరయంగ ముచుకుందుఁ డాసుసంధియును - దరుణి లేబండ్రును దగ జనియింప ||2060||
సుదతుల ప్రాయంబు సొరిది వచ్చినను - ముదమున సౌభరి మునిపతి కిచ్చె
నతివల కగ్రజుఁడగు ముచుకుందుఁ - డతివేడ్క హరిభక్తుఁడై యేగె దివికి.
నాతని సోదరుం డాసుసంధియును - నాతతపుణ్యాత్ముఁ డై భువి నేలె.
నతనికి ధ్రువసంధి యనురాజు పుట్టె - నతఁడు ప్రసేనజి త్తనురాజుఁ గనియె.
దొరయ ప్రసేనజిత్తుకు భరతుండు - నరయ నాభరతున కసితుండు పుట్టె
నతఁడు రాజ్యము సేయ నాతనిశత్రు - లతులపరాక్రము లైన హైహయులు
దారుణాకారులు తాళజంఘులును - నారంగ సేనబిం దనువాఁడు గూడి
యతిఘోరయుద్ధంబు నతులతఁ జేసి - యతనినె యనిలోన హతుఁ జేసి చనిరి.
అంత నాతనిసతు లతిదుఃఖ మంది - మంత్రుల రాజ్యంబు మఱిఁ దీర్ప నునిచి
మేలిమి నుండిరి మెలఁత లిద్దఱును - కాళింది యనుసతి గర్భమైయున్న ||2070||
మేలోర్వలేక యామెలఁతలం దొకతె - చాలంగ సవతిమచ్చరమునఁ జేసి
గర్భిణియైయున్న కాళింది కపుడు - గర్భంబుఁ జెఱుప నొక్కతె విచారించి
యోర్వక విషము ప్రయోగించె నంత - నావిషమున గర్భ మట వీడిపడక
తా వేగి వేదన తల్లడం బంది - యావనితయుఁ దుషారాద్రికిఁ జనుచుఁ
చ్యవనుని గాంచి యాసంయమీంద్రునకు - నవిరళభక్తితో నల్లన మ్రొక్కి

తనదు వృత్తాంతంబు తగ విన్నవింప - వినియు నాపుత్రివి వెఱవకు మనుచుఁ
బొందారఁ గరుణతో బూఁబోడి నెత్తి - కందువదృష్టిని కడఁగి లోఁజూచి
"ప్రతిపక్షదమనుండు పరమధార్మికుఁడు - నతులతేజుండు మహాత్ముండు నగుచు
వరకీర్తివంతుండు వంశవర్ధనుఁడు - పరమరూపంబున భాసిల్లు జగతిఁ
బొగడొందఁ గరముతోఁ బుత్త్రుండ నీకు - నగుఁగాకఁ గాళింది" యనుచు దీవించె
వలగొని యమ్మునీశ్వరునకు మ్రొక్కి - యెలమితో దనయింటి కేగి యాయువతి
యతిముదంబున నున్న యాశుభాంగికిని - సుతుఁ డుదయించెను శుభముహూర్తమునఁ
గరమొప్పఁ బుత్రునిఁ గాంచి కాళింది - గరముతో ముద మందెఁ గడుసంభ్రమమున.
నాతండు శత్రుల నణఁచి రాజ్యంబు - చేతోముదంబునఁ జేయుచునుండ
సతతంబు విలసిల్లె సగరుఁడు పేర - నతనికిఁ దనుజన్ముఁ డసమంజసుండు
అతనికి సుతుఁ డయ్యె నంశుమదాఖ్యుఁ - డతనిపుత్త్రుఁడు దిలీపావనీనాథుఁ
డతని కున్నతపుణ్యుఁడగు భగీరథుఁడు - సుతుఁ డాతనికిఁ గకుత్స్థుఁ డనురాజు
నతనిసూనుఁడు రఘు వనుమహీపాలుఁ - డతనిపుత్రుఁడు పురుషాదకుం డగుచుఁ
గమనీయసితకీర్తి కల్మాషపాదుఁ - డమరశంఖణుఁ డయ్యె నతని కాతనికి
మతుఁడు సుదర్శనక్షోణీతలేశుఁ - డతని తనూజన్ముఁ డగ్నివర్ణుండు ||2090||
అతనికి బుతుపర్ణుఁ డతనికి మరువు - అతనికి శీఘ్రగుం డతనికి మనువు
సుతుఁ డయ్యె నంబరీషుం డనురాజు - సుతుఁ డాతనికి జనస్తుత్యుండు నహుషుఁ
డతనికి సుతుఁడు యయాతియvd మేటి - యతనికి నాభాగుఁ డాతని కజుఁడు
అతనికి దశరథుఁ డనఘ! నీపుణ్య- సుతుఁ డయ్యె సఫలనిస్తులమనోరథుఁడు
రాముఁ డీదశరథరాజతనూజుఁ - డేమని వర్ణింతు? నింక నే నధిప!
యితనికి నీకూఁతు నీఁగంటి వీవు - కృతకృత్యుఁడవు శుభాంకిత మయ్యెఁ గులము"
అని యిట్లు రఘువంశ మభినుతి సేయ - విని శతానందుండు విమలమానసుఁడు
జనకానుమతి సభాసదు లెల్ల వినఁగ - మునివసిష్ఠునిఁ జూచి ముద మొప్పఁ బలికె.
"మునినాథ! మీచేత ముదమార వింటి - ననఘాత్మ దశరథునన్వయక్రమము
సన్నుతి కెక్కు నే జనకునన్వయము - చెన్నగు మీ కేను జెప్పెద వినుఁడు. ||2100||

శతానందుఁడు జనకువంశక్రమంబు దెల్పుట

సద్విజపరమహంసప్రతిపాద్యుఁ - డద్వితీయబ్రహ్మ మైన యచ్యుతుని
నాభిసరోజంబునను బ్రహ్మ పుట్టె - నాభూతనిర్మాత యగు ధాతవలనఁ
బుట్టె మరీచి యాపుణ్యవర్తనుని - పట్టియై కశ్యపబ్రహ్మ జనించె.
నతనికి దినవాథుఁ డాత్మజుం డయ్యె - మతిమంతుఁ డతనికి మనువు జన్మించె,
నమ్మను వచ్యుతధ్యానకాలమున - దుమ్మఁగ వైవస్వతుఁడు తుమ్మువలను
నిర్మలాచారుఁడు నీతికోవిదుఁడు - ధర్మశీలుఁడు జగద్భరితమానితుఁడు
విమలమూర్తి త్రిలోకవిశ్రుతకీర్తి - నిమి యనురాజు మానితతేజుఁ డొప్పె
నతనిపుత్రుఁడు మిథి యతనికి జనకుఁ - డతని కుదావసుం డమ్మహీజాని
తనయుండు నందివర్ధనుఁడు సుకేతుఁ - డనువిభుఁ డతనికి నమ్మహాత్మునకు
రాజర్షి యగుదేవరాతుఁ డెల్లెడల - రాజిల్లె మఱి బృహద్రథుఁడు దత్సుతుఁడు ||2110||
నతనినందనుఁడు మహావిభుఁ డతని - సుతుఁ డయ్యె సుధృతి యాసుధృతికి ధృష్ట
కేతుఁ డాతని కురుకీర్తి హర్యశ్వుఁ - డాతనికిని మరుం డామరునకును
సుతుఁడు ప్రతీంధకక్షోణీశుఁ డతని - సుతుఁడు కీర్తిరథుండు సుతుఁ డావిభునకు
దేవమీఢుండు తదీయుఁ డౌ విబుధుఁ - డావిబుధునిపుత్త్రుఁ డామహీధునకుఁ
గీర్తిరాతుఁడు వానికిని మహారోముఁ - డార్తిదూరుఁడు వాని కాస్వర్ణరోముఁ
డాస్వర్ణరోముండు హ్రస్వరోమాఖ్యు - భాస్వరగుణశాలిఁ బడసె నాతనికి

జనకభూపాలకుశధ్వజు లీర్వురు - జనియించి రిరువురు సౌజన్యధనులు
జనకుఁ డంతట మహీజనులఁ బాలింపఁ - గని యొక్కనాఁడు సాంకాశ్యభూవిభుఁడు
ధన్వవిక్రముఁడు సుధన్వుఁ డన్వాఁడు - సైన్యసమేతుఁడై చనుదెంచి మిథిల
సీతాసమేతంబు శివునివి ల్లడుగ - దూతఁ బుత్తెంచినఁ గ్రోపించె వెడల ॥2120॥
పై వచ్చి హరునిచాపంబు సీతయును - గావలె నని ఘోరకలహంబుఁ జేయ
జనకుండు సంగరస్థలి వానిఁ గూల్చి - తనతమ్ముఁ బూన్చె నద్ధరణికి ననుచు,
జనకుఁ డాదిగ వంశజాతు లందఱికి - జనకనామము ప్రశస్తము ధాత్రిలోన
నిమివంశమునఁ బుట్టునృపతు లందఱును - సమధికయోగవిజ్ఞానసంపదల
చిరజీవు లటుగానఁ జెచ్చెఱ వీరి - తరమును కొంచెమై తగును లెక్కకును
జనకునివంశంబు సద్వర్తనంబు - గొనియాడి యాసీతగుణమును బొగడి
విశదప్రతాపుని విమలభాషణుని - దశరథుఁ గనుఁగొని దశరథాధీశ!
నీతనూజుని రాము నిత్యాభిరాము - సీతతోడుతఁ బెండ్లి చెలువొప్పఁ జేసి
యలఘుకీ ర్తులఁ బొందు" మనుశతానందు - పలుకుల దశరథపతి యుత్సహించి
ఘనుఁ డావసిష్ఠుని గాధినందనునిఁ - గనుఁగొని వారితోఁ గడువేడ్కఁ బలికె. ॥2130॥
"చారువిచారు నీజనకభూవిభుని - మీ రడుగుండు సౌమిత్రి కూర్మిళను
బ్రకటగుణోత్తరు ల్భరతశత్రుఘ్ను - లకుఁ గుశధ్వజనృపాలకుని కూఁతులను"
అన వారు జనకున కత్తెఱం గెల్ల - వినిపించి యనుమతి వేవేగ పడసి
జనకునివాక్యము ల్సకలంబు వేడ్కఁ - దనరారఁ జెప్పి రాదశరథుతోడ,
ననురాగ ముప్పొంగ నామఱునాఁడు - ఘనశుభగ్రహదృష్టి గలుగుటఁ జేసి
పనివడి యుత్తరఫల్గునియందు - జనకుండు లగ్ననిశ్చయము సేయించి

పురాలంకారము

పురమును దనయంతిపురముఁ గైసేయఁ - బరిచారకుల వేగ పంపిన వారు
"గంధకస్తూరికాకలితాంబుపూర - గంధిలసకలమార్గధరాంగణంబు
చీనిచీనాంబరశ్రేణీవితాన - నానామణీతోరణధ్వజాంచితము
ఫలభారకమ్రరంభాస్తంభపూగ - కలితప్రతిద్వారకక్ష్యాంతరంబు ॥2140॥
సాంకవలిప్తవిస్తారవితర్ది - కాంకితరంగవల్ల్యాదిశోభితము
మణిశాతకుంభకుంభవితర్కితార్క - గణసారగోపురోత్కరశిరోగ్రంబు
దీపితమాణిక్యదీపసాంబ్రాణి - ధూపపుష్పకలాపధూర్వహణంబు
నై పురమెల్లెడ నలరఁ గైసేసి - నైపుణి మెఱసి యంతఃపురంబంత
గరమొప్పఁ గైసేసి కల్యాణవేది - విరచింపుఁ" డన శిల్పవేదు లంతయును
బచ్చఱాజగతిపైఁ బసిడికంబములు - మెచ్చుగా నిల్పి యామీఁద నీలంపు
బోదెలు గురువిందముల దూలములును - పాదుగా నిడి తీరుపడఁ జెక్కడంపు
గోమేధికంబుల కొణిగెలు బరివి - గా మల్చి పై వజ్రగార యొసంగి
హాటకమణిమయాయతకవాటములు - వాటంబుగా నాల్గువాకి ళ్ళమర్చి
అందుల బంగరుహరువుచిత్తరువు - లందంబుగాఁ దీర్చి హరినీలగరుల ॥2150॥
గమి గమిచినపటికంపుసింగముల - గమక మౌ సొపానగతు లేర్పఱించి
కలితతలామజ్జకకాయమానములు - కలువడంబులు డంబుగాఁ జుట్టికట్టి
యాలోన నేకాండ మౌ బలుపచ్చ - మేలిపెండ్లియరుంగు మృగనాభి యలికి
ముత్తెంపునిగ్గుల ముగ్గు లేర్పఱిచి - చిత్తజజనకలక్ష్మివివాహంబు
గుజరాతికెంపులగోడ లిఖింపఁ - బ్రజలకుఁ గన్నులపండువై యుండె.
అంత వసిష్ఠవిశ్వామిత్రమునుల - సంతతపుణ్యుల జనకుండు చూచి
మీర లయోధ్యకు మిథిలకుఁ గర్త - లేరూప ముచితమౌ నిటమీఁది పనులు

అది సేయుదురుగాక” యనవుడు వారు - చదురొప్ప దశరథజనపాలచంద్రు
కొడుకుల నల్వురఁ గొమరొప్పు నప్పు - డెడతెగనట్టి యాయెల్లవాద్యములఁ
బాటలు పాడుచుఁ బరఁగ నంగనలు - తేటగా నందఱు తెచ్చి పీఁటలను ॥2160॥
గూర్చుండఁ దలలంటి కుదురుగ వార - లేర్చి నల్వులు పెట్టి యెంతయుఁ బ్రీతి
స్నానముల్ సేయించి చక్కగా నుదుట - మానవతిలకంబు మఱి భూషణములు
చీనాంబరంబులు చెలువొప్ప నిచ్చి - నానావిధంబుల నలువుగఁ బొంగి
దశరథుభార్యలు దశరథేశ్వరుఁడు - విశదప్రతాపుండు వేడ్క నుప్పొంగి
సకలభూషణములు సరసతఁ బెట్టి - యకలంకమతితోడ నంతట నుండి
యాయతశుభమైన యభ్యుదయంబు - సేయింప నర్థితోఁ జేసె నవ్విభుఁడు
ఎక్కుడుసంతోష మెసఁగఁ జిత్తమున - నొక్కొక్కసుతున కభ్యుదయంబుకొఱకు
వెలయంగ నన్నియు వేదోక్తయుక్తి - గలయఁ బదాఱులక్షల ధేనువులను
గలధౌతఖురములు కనకశృంగములు - తలకొని చెలువొందు తామ్రపుచ్ఛములు
దొరయ మించిన కాంస్యదోహళంబులును - వరుస వేష్టించిన వరవస్త్రములును ॥2170॥
గలిగి సవత్సలై కర మొప్పువాని - లలి భూసురోత్తములకు భక్తి నిచ్చి
మఱియు నసంఖ్యాతమహితహేమములు - తఱుచుగా నంతట దక్షిణ లొసఁగి
భూదానవసుదానములు మొదలైన - వేదోక్తదానము ల్వేర్వేఱ నొసఁగి
తదవసరమున యుధాజిత్తు ప్రేమ - తుద మీఱఁగా భరతుని మేనమామ
తనతండ్రి కేకయధరణీశ్వరుండు - మనుమని భరతుని మైత్రిఁ దోడ్తేరఁ
దను నంపఁగా నయోధ్యకు వచ్చి యచటఁ - దనయులపెండ్లికి దశరథేశ్వరుఁడు
జనకునివీటికిఁ జనుట యెఱింగి - యనురక్తి వేవేగ యచటి కేతేర
దశరథుం డతని నాదరణఁ బూజించి- కుశలంబులెల్లఁ బేర్కొనుచుండె నంత.
మఱునాఁడు స్నాతకమహితకృత్యములు - తఱితోడఁ గావించి తమ్ములుఁ దాను
రాముఁ డత్తఱి దశరథునొద్ద నిలువ - శ్రీ మీఱ నతనిఁ గైసేయింప నృపుఁడు ॥2180॥
నారాము నౌదల నమరెఁ గిరీట - మారోహణాద్రిశృంగాగ్రమో యనఁగ,
బద్ధకంకణుఁ డయ్యె భక్తులఁ బ్రోవ - సిద్ధ మన్నట్లు దాల్చెను గంకణములు.
ఎద మున్ను పుట్టిన యిందుదీధితులు - పొదలె నేఁడన హారములు చెన్నుమీఱెఁ
దన కనకాంబరత్వము భూమిఁ దెల్ప - ననఁ గనకాంబరం బలరారెఁ గటిని.
గష్టరావణునిచేఁ గాసిల్లినట్టి - యష్టదిక్పాలురు యశము లిర్వంక
మౌక్తికచ్ఛలమున మనవులు దెల్పు - యుక్తిమైఁ జౌకట్టు లొప్పె వీనులను
వదనశృంగార మీవైఖరి నొప్పఁ - బొదలినఁ గస్తూరిబొట్టు చూపట్టెఁ.
బదపడి లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్ను - లుదయార్కతేజు లొండొరులు వేర్వేఱఁ
గుండలకేయూరకోటీరహార - మండనావళి సుకుమారదేహములు
గైసేయ నందు దిక్పతులమధ్యమున - వాసవుం డన రామవల్లభుం డొప్పె. ॥2190॥
అంత నక్కడ జనకావనీనేత - కాంతిమై నలువురు కన్యకామణులఁ
గైసేయ సైరంధ్రికలఁ బంప వారు - భాసురమణిపీఠిపై వారి నునిచి
పేరఁటాం డ్రొగిఁ బాడు పెండ్లిపాటలకు - శారికాకీరము ల్పందడి సేయఁ
గుంకుమకస్తూరిగోరోచనంబు - సంకుమదంబు వాసనఁ గదంబింప
నలుగురి కొక్కట నలుఁగులు పెట్టి - కలమృదుధ్వనులఁ గంకణములు మెఱయ
కురులసం పెఁగనూనెఁ గూర్చియింపొంద - హరిచందనంబుల నటకలు పెట్టి
ఘనసారసురభినఖంపచాంబువుల - జనకపుత్రికలకు జలకము ల్దీర్చి
జిలుఁగులఁ దడియొత్తి చెంగావివన్నె - చలువపావడలపై జాళువాసరిగె
కొంగుల నొప్పు దుకూలము ల్గట్టి - శృంగారములగుప్పఁ జేసిరో యనఁగ!

గొప్పగా నొప్పుగాఁ గొప్పు లమర్చి - విప్పుగా జాజిక్రొవ్విరు లందుఁ దుఱిమి ||2200||
పచ్చకప్పురముతోఁ బన్నీటితోడ - పచ్చికస్తురికలపము గూర్చి యలఁది
బంగారుసరిగెగన్నడు కుట్టుపనుల - కంగుల ఱయికలు కనుపట్లఁ దొడిగి
చనుకట్లమీఁదఁ బచ్చలబన్నసరము - లును దాహారంబులును బొందుపఱిచి
ముద్దుమోముల కొక్కముఱువు కాఁ గోరఁ - దిద్దుకుఁ గస్తూరితిలకము ల్దీర్చి
చెక్కుల మకరిక ల్చిత్రించి గొప్ప - ముక్కర ల్నాసాగ్రములఁ గీలుకొల్పి
మగరాలతళుకుఁగమ్మలును గట్టాణి - బొగడలు చుఱుకుఁ గెంపుల బవిరెలును
బచ్చకడియము ల్పద్మరాగములు - గుచ్చిన మొలనూళ్లు గోమేధికముల
యందియల్ మొదలైన హారభూషణము - లందంబుగాఁ జేర్ప నపుడు కన్యకలు,
శారదపూర్ణిమాచంద్రునికళలో? చారువసంతవాసనపుష్పలతలో?
సానదీఱిన మంచిజాతిరత్నములో? - శ్రీ నిండఁబట్టి నార్చిన కుందనంపుఁ ||2210||
గమ్మలో? కఱఁబులుగడిగినముత్తి - యమ్ములో నెఱతావి నలరు గంధంపుఁ
గొమ్మలో? యనఁ బెండ్లికూఁతు లొప్పారి - రమ్మక్క యని సతు లక్కజంబంద
వారిలో సీత లావణ్యవిఖ్యాత - సారగుణవ్రాత జగదేకమాత
యాదిమలక్ష్మి దానై పుట్టెఁ గాన - నాదేవిచెలువ మింతంతని తెలిసి
భూషింప శక్యమే? భూషణంబులకు - భూషణంబై యొప్పె భూదేవికరణి;
మెఱసి రత్నాకరమేఖల యగుచు - మఱి గంధవతి వసుమతియుఁ దా నగుచు,
అంత వసిష్ఠసంయమి లగ్నసమయ - మంతయు జనకున కరసి యేతెంచి
దశరథుతో సమస్తము దెల్ప నతఁడు - కుశికపుత్త్రవసిష్ఠగురులతోఁ గడలి
యమరేంద్రవిభవుఁడై యర్హయానములఁ - గొమరొప్పఁ గైసేసి కొడుకులు నడువ
శృంగారములు సేసి చెలువలు నడువ - సంగడిఁ గొలిచి రాజన్యులు నడువఁ ||2220||
గ్రంతలు గొన పుణ్యకాంతలు నడువ - నంతంతఁ బొగడుచు నర్థులు నడువఁ
గైసేసి హయమత్తగజములు నడువఁ - గైసేసి మంత్రివర్గంబు తో నడువ
వేదనాదములతో విప్రులు నడువ - మోదంబుతో మునిముఖ్యులు నడువ
నడచి యజ్జనకునినగ రొప్పఁజొచ్చి - పుడమిఱేఁ డప్పుడు పుత్త్రులు దాను
వనజలోచనలు నివాళు లొసంగ - జనకుఁ డెదుర్కొని సంభ్రమం బెసఁగ

శ్రీసీతారామకల్యాణము

ఖచితోరునవరత్నకల్యాణవేది - నుచితపీఠంబున నున్నచోఁ బ్రీతిఁ
దనపురోహితునితోఁ దడయక జనకుఁ - డనలుఁ బ్రతిష్ఠించి హైమవేదికను
వేదోక్తగతి హోమవిధు లాచరించి - యాదేవకన్యక లననొప్పు తనదు
కన్యకామణుల నగణ్యలావణ్య - మాన్యల నలువుర మైత్త్రి రావించి
జనకుండు మధుపర్కసమయంబుఁ దీర్చి - తనకూర్మిపుత్త్రి సౌదామినీగాత్రిఁ ||2230||
గామినీజనమణిఁ గమలాక్షి సీతఁ - గోమలి దెరమఱుంగుగ వేడ్క నిలిపి
రామాభిరాముఁ డారామచంద్రునకుఁ - గామితసిద్ధి సంకల్పపూర్వముగ
"శ్రీరామ నాపుత్త్రి సీత సద్ధర్మ - చారిణిఁ గొను మగ్నిసాక్షిగా" ననుచు
దారవోసెను దేవతాపుష్పవృష్టి - ధారతో దివ్యవాద్యధ్వనుల్ మీఱఁ
బ్రమదంబుతోడ దీపాలపళ్లెములు - సమదయానలు మహాసంభ్రమంబునను
దలఁబ్రాలు బంగరుతబుకుల నునిచి- కెలఁకుల రమణులు కెలుచుఁ బట్టి
గుడముతో జిల్కఱఁ గూర్చి యిద్దఱకు - వడి శిరస్సులమీఁద వలనొప్ప నుంచి;
రంతట సుముహూర్త మని తెరదీయఁ - గాంత నెమ్మోము ము న్గనుఁగొని యలరె;
రామునికనుఁగవ రాకాసుధాంశు - గోమున నలరెడు కుముదంబు లనఁగ
భామచూపులు నిల్చెఁ బతిపాదయుగళిఁ - దామరపై తేటితండంబపోలె, ||2240||

నింతిలావణ్యాబ్ధి కెదురెక్కు మీన - సంతానమై రామచంద్రు చూ పడరె;
వరుదేహకాంతిప్రవాహమధ్యమున - దరుణిచూపులు పద్మదళములై గ్రాలె
సతిచూపుఁ బతిచూపు సరసతఁ జూపు - రతిరూపు రతిమనోరమణుని రూపు
నెలమి నొండొరులు మే నెఱుఁగరాకుండఁ - గళలంట దాఁకినగతిఁ గొంతసేపు
వెలసె నంతట రఘువీరకుంజరుఁడు - చెలికేలుఁగెందమ్మి చెలువునఁ బట్టి
యొండొరు ల్పులకించి యొక్కపీఠమున - నుండి హోమము సేయుచుండిరి ప్రీతి
ఉరుపయోధన్య నాయూర్మిళాకన్యఁ - గరము సంప్రీతి లక్ష్మణకుమారునకు
వలనొప్పు నాకుశధ్వజకూఁతులందు - నలినాయతాక్షి మాండవి భరతునకు
నత్రిజబింబాస్య యగు శ్రుతకీర్తి - శత్రుఘ్ననకు నిచ్చె జనకుండు ప్రీతి!
నిగమోక్తవిధినిఁ బాణిగ్రహణములు - తగిలి కావించి రాదశరథాత్మజులు!
తలఁబ్రాలు వోసి రందఱు లాజహోమ - ములు దీర్చి కాంచిరి మునులదీవనలు
దివినుండి ఘోషించె దేవదుందుభులు - భువినిండ వర్షించె బుష్పవర్షములు ;
అప్పు డానందించి రఖిలదేవతలు - నప్పు డానందించి రఖిలసన్మునులు;
పాడిరి గంధర్వసతు లుత్సహించి - యాడిరి సంప్రీతి నమరకన్యకలు;
అపుడు వసిష్ఠుఁ డాయవనీశసుతుల - నుపమింప వైవాహికోక్తమైనట్టి
హోమాంతమున వారి యుచితకృత్యములు - నేమంబుతో నగ్ని నెటిఁ బ్రదక్షిణము
సేయించి సప్తర్షిసేవ లొనర్చి - యాయతంబుగ దీక్ష నలరుచు నపుడు
కూర్చుండి రందఱు కుదురుగా నందు; నేర్చుచు మౌనులు నెసఁగు భూసురులు!
సరగున నందఱు సంతోష మెసఁగ - పరఁగ దీవన లిచ్చి పరమపావనుల
శుభలక్షణంబుగా సుందరీజనుల - విభవసమృద్ధిగా విలసిల్లి నప్పు
డాయతంబుగ దీక్ష నలరి మోదమునఁ - జేయించి మఱునాఁడు చెలఁగి సదస్సు
గావించి సంతోషకలితులై యపుడు - దీవించి రందఱు దివ్యచిత్తములఁ;
దెఱఁగొప్పఁగాఁ బెండ్లి దినములు నాల్గు - నెఱయ నిత్తెఱఁగున నిండియుండుటయు.
అన్నిశోభనములు నన్నితేజముల - కన్నులపండువుగాఁ జూచి ప్రీతిఁ
దరణివంశాధీశు దశరథాధీశు - శరధిసన్నిభశీలు జనకభూపాలు
వెఱవొప్ప దీవించి, వేడ్క వా రనుప - నరిగెఁ గౌశికుఁడు హిమాచలంబునకు;
నప్పుడు మిథిలేశుఁ డానందకేళి - నుప్పొంగి నిజవిభవోన్నతి మెఱసి
ధరణీశులకుఁ జాలఁ దద్ద్విజయుగము - వరభూషణంబులు వస్త్రంబు లొసఁగఁ
దమదేశములకును దగఁ జనిరంతఁ; - గ్రమమున నర్థాంగణముల కెల్ల
నపరిమిత ద్రవ్య మట యిచ్చి పనిచి - నృపయుగ్మ మొప్పెను నెనగొప్పఁగాను;
గరమొప్ప బుద్ధులు గఱపి కూఁతులకు - వరరత్నభూషణావళులు విచిత్ర
చిత్రాంబరములు దాసీజనంబులును - నేత్రోత్సవంబుగా నెమ్మితో నొసఁగి
కరిరథహయభటగణభూషణాదు - లరణంబుగాఁ దనయల్లుండ్ర కిచ్చి.
యావసిష్ఠాదిసంయములకు దశర - థావనీశునకు ననర్ఘ్యమాణిక్య
భూషణంబు లొసంగి పూజించి వినయ - భాషణంబుల యుక్తపద్ధతి ననుపఁ
గొడుకులఁ గోడండ్రఁ గొమరొప్పఁ గొనుచుఁ - గడఁకతో దశరథక్ష్మాపతి గదలి
యడరి యయోధ్యకు నరుగుచోఁ ద్రోవ - వడిఁబేర్చి ప్రతికూలవాయువు ల్వీచెఁ;
దడయక దుర్నిమిత్తము లనేకములు - పొడచూప నప్పుడు భూపతి కలఁగి,
"యేలొకో మునినాథః యిబ్బంగిఁ గడఁగి - పోలనిశకునము ల్పొడచూపఁదొడఁగె?"
ననవుడు దశరథు ననుకంపఁ జూచి - యనియె వసిష్ఠసంయమి నిశ్చయించి
"యుర్వీశ! ముందఱ నొకమహాభయము - పర్వి యాలోననే పాయు నోడకుము"
అనుచుండ వాయువు లందంద విసరెఁ - గనుకను పెంధూళి గప్పెఁ గప్పుటయుఁ,
గరులు జోదులుఁ దురంగములు రాహుతులు - విరథులై రథులు నివ్వెఱపాటు పడిరి
సేనలు నల్దెస ల్చీకాకుపడియె! - భానుమండలమునఁ బ్రభ మానె; నంత,

నిరువదియొక్కమా ఱేచి రాజులను - దరమిడి చంపిన ధన్యవిక్రముఁడు
క్రమ్మినజడలలోఁ గాఁపున్నగంగ - చెమ్మ నానుదుటను జెమ టుబ్బుచుండ
ఘోరమై మండెడు కుత్తుకవిషముఁ - గ్రూరదైత్యులమీఁదఁ గోపించి యుమిసి
పరమేశ్వరుఁడు దనఫాలనేత్రమునఁ - బెరిఁగి మండుచునున్న పెనుమంటఁ బుచ్చి
తనరెండుకన్నులఁ దగఁ బంచిపెట్టు - కొని వచ్చుపగిదిఁ గన్గొనలఁ గెంపెసఁగఁ
దెగి లోనమండెడు తీవ్రకోపాగ్ని - యెగసి మై సుడిగొన్న యెఱమంట లనఁగ, ||2290||
వెలసి కెంజాయల వెదజల్లు జడలు - బలిసి జూటంబున భాసిల్లుచుండఁ
దమకించి భుజలక్ష్మి తాఁ బట్టి యాడు - విమలనాళముతోడి విరిదమ్మి యనఁగఁ
బరశువు మూఁపున భరియించి వచ్చు - పరశురామునిఁ జూచి భయమున నలఁగి
రయమున దశరథరాజు సన్మునులు - భయనివారణమంత్రపరతంత్రు లగుచు

పరశురాముఁడు శ్రీరాము నెదుర్కొని భంగపడుట

ననఘులై యెదురుగా నర్ఘ్యపాద్యములు - గొనిపోవ వానిఁ గైకొనక రౌద్రమున
దశరథభూపాలు దర్పించి చూచి - దశరథరాము ముందఱ వచ్చినిలిచె;
నిలిచిన భార్గవునిజమూర్తిఁ జూచి - తల యూచి మెచ్చి సద్భక్తితో మ్రొక్కి,
చక్కఁ గట్టెదుర హస్తము లొప్ప మొగిచి - యొక్కింతభయమున నున్న వీక్షించి
“నీ వెంత మ్రొక్కిన నిన్ను మన్నించి - పోవ నాతోఁ బోరు భూపాల” యనుఁడు,
‘భూసురోత్తమ! కశ్యపుఁడు మొదలయిన - భూసురోత్తములకు భువి నెల్ల నిచ్చి ||2300||
యతిజితేంద్రియవృత్తి నడవుల నుండ- నతులతపోరాశి వగుటను జేసి,
యొనర నీ కెఱఁగుట యుచితంబు గాన - మునినాథ! యే నీకు మ్రొక్కితిఁ గాన,
వెఱచి మ్రొక్కుట గాదు వెరవరి నన్ను - నుఱకఁ బోనాడుట యుచితమే నీకు?”
ననవుడు దాపసుం డని నన్నుఁ బలికి - తనిలో సహస్రబాహార్జునుఁ దొట్టి
యిరువదియొక్కమా ఱేచి రాజులను - తరమిడి చంపితి ధరణిపైఁ దొల్లి
నెఱిఁ దిలోదకములు నెత్తుట నొసఁగి - తెఱఁగొప్ప మీపితృదేవతలెల్ల
భూపాలశవములఁ బొందొంద దివికి - సోపానములు చేసి సొరిదియై చనిరి;
అట్టి భార్గవరాము ననఘ - నన్నెఱుఁగ కిట్టేల రాముఁడై యిలఁ బుట్టి తీవు?
రాజన్నఁ బోరిఁగొందు రామనాములను - రాజుల సైఁతునే రణభూమి నేను?
రాజకులుండవౌ రాముని నిన్ను - నాజి మన్నింతునే? యదియును గాక ||2310||
రాజని మీతండ్రి రణమునఁ ద్రుంప - నాజికి వచ్చిన నాకును నోడి
స్త్రీలమఱుంగునఁ జెలువొప్ప నున్న - కాలవశంబునఁ గాచితి నతనిఁ
దాన గర్వాంధుఁడై తద్దయు నిపుడు - మానక యున్నాఁడు మఱి యుబ్బి యిచట..
మఱుఁగుజొచ్చిననైన మననీయ” ననుచు - వెఱవక పల్కిన వెఱపుతో నపుడు.
అనవుడు దశరథుఁ డతిభీతుఁ డగుచు - వినయోక్తి భార్గవు వీక్షించి పలికె.
“నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు నీకు రోషంబు - గావింప నేటికి? ఘనముగా నాదు
తనయులు బాలురు తగదు కోపంబు - వినుతశాస్త్రపురాణవిఖ్యాతిఁ గనుట,
నెఱుఁగనే? భార్గవ! యెఱుఁగవే నీవు - ఎఱుఁగని మర్మంబు లెందైనఁ గలవె?
నీతోడఁ బోరాడ ని న్నెదిరింప - నాతతంబుగ నుండు నట భవుం డైన,
నోపునే? భార్గవ! యొరు లెదిరింపఁ - బాపవే యీతఱిఁ బరమపావనుఁడ! ||2320||
దేవేంద్రుఁ డైన నీతీవ్రప్రతిజ్ఞ - భావించి యుడుపంగ భవ్యుండు గాఁడు;
మన్నించి రక్షించి మమ్ము నందఱను - జెన్నుగాఁ జను” మని శిరసును వంచి
మన్నింపు మని వేఁడి మఱియు మ్రొక్కినను - గన్నులఁ గోపంబు గడునొప్పి యుండె;
నని తన్నుఁ గొనియాడ నతనివాక్యములు - విని యాదరింపక విపులరోషమునఁ
గనలుచు నత్యంతకఠినుఁడై యపుడు - దమియింతు నని మదిఁ దలఁచి యిట్లనియె.

“కర మొప్ప విలువిద్యఁ గడిమిమై నేను - హరునితోఁ దొల్లి యభ్యాసంబు సేయ
నాఁడు కుమారుండు నాతోడఁ దొడరి - పోఁడిమి చెడి యోడిపోయినఁ జూచి,
నాపెంపు మెచ్చిన నాగకంకణుని - చాపంబు విఱిచిన సైఁతునే? మఱియు,”
అనిన నారఘురాముఁ డారాముఁ జూచి - యనియె నిశ్చలవృత్తి నతిసమ్మదమున
“నేను వినోదమై నెక్కిడి తివియఁ - గా నది విఱిగెను గాకఁ దానట్ల
నాతెగ కేల పినాకివి ల్నిలుచు? - నాతతభుజసత్త్వ మట్టిదె నాకు;
నెసఁగ యుద్ధములందు నిక్ష్వాకుకులులు - పసుల బ్రాహ్మణులఁ జంపఁ దలంప రెందు.
నీ వెన్ని పలికిన నీ కవి చెల్లె; నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు నినుఁ జంపనొల్ల;
నిదె నాదుకంధర మీదె నీదుపరశు - వదరక యుచితకృత్యము సేయు మింక;”
ననవుడు రఘురాము నలుక దీపింపఁ - గనుఁగొని పలికె భార్గవరాముఁ డడరి
“భావింప నాకు నీపలుకులఁ జూడ - నీవు క్షత్రియుఁడవు నేను బ్రాహ్మణుఁడ
నను గర్వమున్నది యటు చూడవలదు - వినుతవిక్రమశక్తి వేఁడిఁ జూపెదను;
వఱలు నజ్జనకభూవరునింట నీవు - విఱిచిన విల్లు నీవిల్లును దొల్లి
యర్మిలి నిండార నమరులు విశ్వ - కర్మచే నొక్కటఁ గావించి రెలమిఁ
బురములు నిర్జింపఁ బోయెడునాఁడు - హరునకుఁ దగ నిచ్చి రందులో నొకటి
నావింటఁ ద్రిపురంబు లణఁచి రుద్రుండు - దా వీరగర్వముద్రారతుఁ డగుచు
నసహాయమున నేను నసురత్రయంబు - వసుధపైఁ గూల్చి తెవ్వరు నాకు నీడు?”
నని పల్క “చక్రి బుద్ధాకృతిఁ బూని - తునిమించెఁ గాక రుద్రునికి శక్యంబె”
యని యాడకాడకు నమరులు మునులు - సనకాదిహరిపార్శ్వచరులును బిలువ
విని రుద్రగణములు వినుపింప శివుఁడు - విని రోషమునఁ బోర విష్ణునిఁ బిలువ
సురగరుడోరగవరు లెల్లఁ గూడి - సరసిజాసనుఁ జేరఁ జని విచారించి
హరిహరసత్త్వంబు లరయుద మనుచు - మురవైరి కపుడు కార్ముకరాజ మిచ్చి
యిరువుర కెంతయు నెఱుక సేయుటయు - హరియు రుద్రుఁడు బోరి రరుదుగా నపుడు
నారాయణుని తీవ్రనారాచఘోర - ధారచే శివునికోదండంబు సగము
విఱిగి పేటెత్తిన వీక్షించి రపుడు - హరిశక్తి ఘన మని యమరు లందఱును
ఇరువుర మాన్పి రాయీశుఁ డవ్వేళ - సురలచిత్తస్థితిఁ జూచి యావిల్లు
రయమున నాదేవరాతున కిచ్చె - జయధన్వుఁ డాతండు జనకున కిచ్చె
వనజలోచనుఁడును వలనొప్ప నిచ్చెఁ - దనచేతిచాప మత్తఱి రుచికునకు
జమదగ్ని కిచ్చె నిశ్చలమతి నతఁడు - జమదగ్ని నా కిచ్చె సదయుఁడై దీని
బెనఁకువ నది తొల్లి పేటెత్తియుంటఁ - గని నీవు విఱచితి గాక భూనాథ!
ఆవింటితోడిదె నరయ నాచేతి - యావిల్లు నిదె చూడు మినవంశతిలక!
నెలకొని యావిల్లు నీ వెక్కుపెట్టి - తలకొని బాణసంధానంబు సేసి
కడిమిచూపక నిన్నుఁ గదలనీ” ననినఁ - దడయక రోషించి దశరథాత్మజుఁడు
కన్నుల ఘనవహ్నికణములు దొరుఁగఁ - ద న్నెఱుంగని జామదగ్నితో ననియె.
“నిరుపమనిజశక్తి నీకుఁ గల్గుటయుఁ - దరమిడి రాజులఁ దరిమి చంపుటయు
నెఱుఁగుదు నన్ను నీ వితరునిమాడ్కి - వెఱవకఁ బలికెదు బీరంబు మెఱసి
నీ వెఱుంగవు నాదు నిజబాహుబలము - నీ వెంతవాఁడవు నీచాప మెంత?
తె”మ్మని విలుఁ దీసి తెగువ మోపెట్టి - క్రమ్మఱ నత్యుగ్రకాండంబు దొడిఁగి
“నీకాళ్లు దెగవేసి నీగర్వ ముడిపి - నీకోప మడఁచెద నే” డన్నఁ దలఁకి
యురుసత్వగర్వంబు నుబ్బును దూలి - పరశురాముఁడు రాముఁ బ్రార్థించి పలికె.
“నేను గశ్యపునకు నిల నిచ్చినాఁడఁ - గాన రాత్రులు నిల్వఁగా నేర దిచట;
ననుదినంబును మహేంద్రాచలంబునకు - జనవలె నటుచేసి చరణము ల్వలయు
నాకాళ్ళ నేయక నాపాలిపుణ్య - లోకమార్గంబు లాలోకింప నేయు
నన్ను రక్షింపుము నరనాథచంద్ర! - మన్నింపవే రామ మనుజలోకేశ!”

యనవుడు రఘురాముఁ డాజామదగ్ని - ఘనపుణ్యలోకమార్గము నేసె నంత;
జడురీతి నిలుచున్న జమదగ్నిరాముఁ - గడునుగ్రుఁడై యున్న కాకుత్స్థరాముఁ
జూచుచునుండిరి సురసిద్ధసాధ్య - ఖేచరు లద్భుతక్రీడలఁ దగిలి
వలనొప్పఁగాఁ బుష్పవర్షము ల్గురిసె - నలినగర్భాదులు నానంద మంది
పొగడిరి రాముని; బొందుగా సురలు - మిగులుతేజంబున మిన్నున నుండి;
యంత భార్గవరాముఁ డారాముఁ జూచి - యంతరంగంబున నతని భావించి
“యనఘ! నీసత్త్వ మే నాత్మలోఁ జూచి - నిను వివేకించితి నీవు విష్ణుఁడవు;
కాకుత్స్థ! యటుగాన గదనంబునందు నీకు నోడుట నాకు నింత గా దెందు;
నాబలంబును నీవె; నాయాత్మ నీవె; - నాబంధువులు నీవె; నారామచంద్ర!
నామాట లన్నియు నాత్మ నుంపకయ - రామ! రక్షింపవే రఘుకులాధీశ!”
యనుచుఁ బ్రస్తుతి సేసి యానంద మంది - మనమున రఘురామమహిమ లెన్నుచును
వరుస శ్రీరాముని వలగొని భక్తిఁ - గరములు ముకుళించి కరము సంప్రీతి
వినయవిధేయుఁడై విభు నటు చూచి - మనమునఁ గృప పుట్ట మఱి యిట్టు లనియె.
“సెలవిమ్ము రాఘవ శ్రీజానకీశ - సెలవిమ్ము పోయెద సెలవిమ్ము నాకు
నాతప్పు లెన్నక నన్ను మన్నించి - యాతఱి రక్షించి యింపుగాఁ బనుపు
మనసు నేకము చేసి మది వెల్గుఁ గనుచుఁ - గనుమూసి నినుఁ గూర్చి కదలక తపము
లొనరంగఁ జేసిన నొయ్యన మునులు - మనముల నానందమగ్నులై యుందు”
రనుచుఁ బ్రస్తుతిఁ జేసి యభినుతుల్ చేసి - యనుపమప్రీతితో నప్పుడే కదలి
“నిరుపమతరశక్తి నీశక్తి” యనుచు - నరిగె రాముఁడు మహేంద్రాచలంబునకుఁ
బరశురాముని విల్లు ప్రార్థింప నొసఁగె - వరుణుచేతికి రఘువర్యుఁ డాక్షణమె
యప్పుడు వాయువు లనుకూలగతుల - నొప్పె నుత్సాహంబు లొదవె సేనలకు.
నరు దరు దని సుర లభినుతిసేయ - వరజయశ్రీ గూడి వచ్చి రాఘవుఁడు
తనతండ్రి దశరథధరణిపాలునకు - ననఘ వసిష్ఠున కతిభక్తి మ్రొక్కె.
మ్రొక్కిన దీవించి మొగిఁ గౌగిలించి - యక్కున నందను నొదలఁ జేర్చి
పరమసమ్మదమునఁ బార్థివేశ్వరుఁడు - “సరసోక్తి నేఁ బునర్జాతుండ నైతి
గొమ రొప్ప నీవంటికొడుకును గనుట - నమరేంద్రుఁ బోలితి నవనిలో నిపుడు
పరమపావనుఁడైన పరశురాముండు - పరమేశుపగిదిని బరఁగ నిచ్చటికి
వచ్చుట నేఁ గాంచి వడలెల్ల వడఁక - యిచ్చలో భయ మంది యిఁక నేది త్రోవ?
యనుచు భయంబున నాతనితోడ - మనవిగాఁ జెప్పిన మఱి వినకున్నఁ
బరవశత్వం బొంది పలుకనేరకయ - పరమమైత్రికి నేను బాల్పడియుంటి;
నతని గెల్చుటయె నా కాశ్చర్య మయ్యె - నతులితవైభవం బందితి నేను
బాసెను భయమెల్లఁ బ్రౌఢి నీచేత - వాసి కెక్కితి నిల వైభవం బబ్బె”
ననుచు రాముని జాల నభినుతి చేసి - మునివసిష్ఠాదులు ముదమునఁ గూడి
పరమసమ్మదమున బలములుఁదాను - నరిగె నయోధ్యకు నవనివల్లభుఁడు.

దశరథుఁడు పుత్రులం దోడ్కొని అయోధ్య కేగుట

పుణ్యచిహ్నములతోఁ బుణ్యులతోడ - బుణ్యమంగళతూర్యములు మ్రోయ నరిగి
తానును గొడుకులు దశరథాధీశుఁ - డానందమున నయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
రాజితాలంకారరమణఁ జేపట్టు - రాజమార్గంబున రారాజముఖులు
సఖులుఁ దారును గేళిసౌధంబు లెక్కి - సుఖతరాకృతుల రాసుతులఁ గన్గొనుచు
సేసలు చల్ల నాశీర్వాద మెల్ల - భూసురు లొసఁగ విస్ఫురణఁ బెంపెసఁగ
నగణితశృంగారమై యొప్పు దనరు - నగరుఁ బ్రవేశించె నరనాథుఁ డంతఁ

గౌసల్య కేకయక్ష్మాపాలపుత్రి - యాసుమిత్రాదేవి యాదిగాఁ గలుగు ||2410||
నంతఃపురాంగన లందఱు నప్పు - డెంతయుఁ బ్రీతితో నెదురుగా వచ్చి
జేరి వారలమీఁద సేసలు చల్లి - నీరాజనంబులు నెఱి నిచ్చి రంతఁ
గొడుకులందఱు మ్రొక్కఁ గోడండ్రు మ్రొక్కఁ - గడుబ్రీతి దీవించి కౌఁగిటఁ జేర్చి
సీతాదికాంతల చెలువంపుబుద్ధి - చాతురి కన్నుల చల్లగాఁ జూచి
తనరారుచుండిరి దశరథుం డపుడు - తనయులు నలుగురు తను భజియింప
నాల్గుచేతుల నొప్పు నలినాక్షుఁ డనఁగ - నాల్గుకొమ్ములుగల నాకేభ మనఁగ
సకలజనానందచతురుఁడై రాజ్య - మకలంకరక్షకుఁడై యేలుచుండి
యొకనాఁడు దశరథుం డుచిత మెఱింగి - ప్రకటితశుభరతు భరతు నీక్షించి
"ఘనుఁడు మీమామ కేకయరాజు - దోడుకొనిపోదు ని న్నని కోరియున్నాఁడు
గాన శత్రుఘ్నుతోఁ గదలి మీమామ - తో నేగి యతని సంతోషంబు నెఱపు ||2420||
తాతకు నవ్వకుఁ దగ మేనమామ - కాతతభక్తితో ననిశంబు మ్రొక్కు
సురల కాఁ దలఁచి భూసురులకు వత్స - పరమప్రియంబునఁ బరిచర్య సేయు
వారలచేత నవారణస్యంద - నారోహణములు శస్త్రాస్త్రవిద్యలును
నెఱి వేదశాస్త్రము ల్నీతిశాస్త్రములు - నురుకళావిద్యలు నొగి నభ్యసింపు
మేకక్షణంబును నెడపక నియతిఁ - జేకొని నీమేలు చెప్పి పుత్తెమ్ము."
అనవుడుఁ దల్లుల కవనిపాలునకు - వినతుఁడై రఘురామవిభునకు మ్రొక్కి
తాను శత్రుఘ్నుండుఁ దనమేనమామ - తోన యిమ్ముల భరతుఁడు పుణ్యరతుఁడు
రాజగృహంబున రమణీయమైన - రాజధానికి నేగి రఘుకుమారకులు
తాతకుఁ దమరాకఁ దగ నెఱిఁగింపఁ - బ్రీతిమైఁ బుచ్చ నాపృథ్వీవరుండు
పట్టణంబునఁ దీరువడ తోరణములు - గట్టించి బహుపతాకలు కల్వడములు ||2430||
కలయంగ నెత్తించి గంధోదకములు - పొలుపొందఁ జల్లించి పుష్పధూమములు
కరమొప్ప రాజమార్గమున వాసింపఁ - బరిచారకులఁ బంచి బలయుతు లగుచు
వనితలు నిజమంత్రివర్గంబుతోడ - జనుదేర నెంతయు సంభ్రమం బెసఁగ
వరుస నానాగీతవాద్యనృత్యములు - పరమశుభాచారభంగుల నడువఁ
బ్రీతి నెదుర్కొని ప్రియ మొప్ప వంది - సూతమాగధజనస్తుతు లోలిఁ జెలఁగ
మనుమలఁ దోడ్కొని మహిమతో వచ్చె - బనిగొన్నభక్తితో భరతుండు నంతఁ
దమతాత మొదలుగాఁ దగిన పెద్దలకుఁ - గ్రమము దప్పక నమస్కారము ల్చేసి
పొలుపొంద వారిచేఁ బూజితుం డగుచుఁ - దళుకొత్త వేడుకఁ దాతతో ననియె
"నార్యక! నాకు విద్యాభ్యాస మింకఁ - గార్య మాచార్యులై ఘనులైనవారి
కప్పగింపుఁడు నన్ను" ననిన నారాజు - చెప్పిన వారిచే శిక్షితుం డగుచు ||2440||
నమర విద్యాభ్యాస మంతయుఁ జేసి - విమలైకమతి నొకవిప్రునిచేతఁ
దమతండ్రి యగుచున్న దశరథేశునకు - "సముచితస్థితి మేము సకలవిద్యలును
జెలువంబుగా నభ్యసించితి మింక - దలఁపు పుట్టెడు మాకుఁ దముఁ జూడవలయు"
నని చెప్పు మన నయోధ్యాపురంబునకుఁ - జనుదెంచి యతఁడు నాజననాయకునకు
రాజపత్నులకు నారామలక్ష్మణుల - కోజ నెంతయుఁ జెప్పె నుల్లంబు లలర
నంత శ్రీరాముండు యౌవరాజ్యమున - నెంతయుఁ జతురుఁడై యెల్లవారలకు
బ్రాకటంబుగ నొండుబాధ లేకుండ - నేకప్రబుద్ధిగా నిటఁ దండ్రిఁ గొలిచి
ధారుణీప్రజలకు దయ యొప్పఁ జేసి - వీరు వారన కతివిశ్రుతకీర్తి
సమచిత్తుఁడై ధర్మచరితంబుఁ బూని - యమరేంద్రవిభవుఁడై యారామవిభుఁడు
సీతయుఁ దానును జెలువొప్పఁ గూడి - నూతనరతిసుఖార్ణోరాశిఁ దేలి ||2450||
చంద్రశాలలఁ గేళిసౌధవీథికలఁ - జంద్రకాంతాతివిశాలవేదికల
గాజుటోవరుల బంగరుపడకిండ్ల - జాజిపూఁబాన్పులఁ జంపకక్రముక
నారికేళరసాలనారంగరంగ - నారామములఁ గృతకాద్రిసానువులఁ

గొలఁకులఁ గెలఁకులఁ గుంజపుంజములఁ - జలువచప్పరముల సైకతస్థలులఁ
జాతురి మెలఁగుచు సకలభోగములు - నాతతసౌఖ్యంబు లందుచునుండె.
అని యాంధ్రభాషభాషాధీశవిభుఁడు - వినుతవాక్యాగమవిమలమానసుఁడు
పాలితాచారుఁ డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
దమతండ్రి విట్ఠలధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేర
నలఘునిశ్చలదయాయతబుద్ధిపేర - లలితనిర్మలగుణాలంకారుపేర
నాచంద్రతారార్కమై యొప్పు మీగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై యొప్పు ||2460||
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి నీబాలకాండంబుఁ జెప్పె
నారూఢి నార్షేయమై యాదికావ్య - మై రసికానందమై యల్లనాఁడు
నివ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయనిశుభములు పాపక్షయములు
వరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
నేవిఘ్నములు లేక యిండ్లలో నధిక- లావణ్యవతులైన లలనలపొందు ||2470||
కొడుకులతో నెప్డుఁ గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
సమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెడపకుండుటయు
సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
వ్రాసినవారికి వరశుభోన్నతులు - వాసవభోగాదివాసులఁ జేయు
నెందాఁక కులగిరు లెందాఁక జలధి - యెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక దిశలు
ఎందాఁక వేదంబు లెందాఁక ధరణి - యెందాఁక భువనంబు లేపు దీపించు
నందాఁక యీకథ యక్షతానంద - సందోహదోహళాచారమై పరఁగు.

బాలకాండము సమాప్తము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

అయోధ్యాకాండము

దశరథుఁడు ప్రజలతోఁ దనకోర్కెఁ దెల్పుట

శ్రీలీల దశరథోర్వీపాలుఁ డవని - బాలించుచుండి చొప్పడ నొక్కనాఁడు
సుతులు నల్వురలోన శుభతరమూర్తి - యతులయశోనిధి యగుచున్నవాని
ననుదినంబును పేద లగువారినెల్ల - మనమున ముద మంద మన్నించువాని
హితబుద్ధి యగువాని నెల్లభూతముల - హితమునఁ గరుణ నన్వేషించువానిఁ
బోల జతుర్విధపురుషార్థగతుల - నోలి చిత్తంబున నూహించువాని
ననిశంబు సంతుష్టుఁడై యుండువానిఁ - గొనియాఁడదగినసద్గుణములవాని
దప్పునికోపంబు దగుప్రసాదంబు - నొప్పగు ప్రభుశక్తి నొనరెడువాని
గజహయారోహణక్షముఁ డగువాని - విజయలక్ష్మీసమన్వితుఁ డగువాని
వెరవరి యగువాని విహితకార్యంబు - నరయ ననాలస్యుఁడై చేయువాని
మానని రోషంబు మది లేనివాని - మానుగా భృత్యుల మన్నించువాని
నతిరథుఁ డగువాని ననసూయవృత్తిఁ - బ్రతిదినంబున బుద్ధిఁ బాటించువానిఁ
గరుణాసముద్రుఁడై కడుమించువాని - బరులగుణంబులు పాటించువాని
బుద్ధి బృహస్పతిఁ బురణించువాని - నిద్ధతేజంబున నినుఁ బోలువాని
నమితప్రజానంద మలరించువాని - గుముదబాంధవుభంగిఁ గొమరొందువాని
వెలయ ధనుర్వేదవేదశాస్త్రములు - వలయు విద్యలయందు వలనొప్పవాని
న్యాయమార్గంబున నర్థార్జనంబు - పాయక సేయ నేర్పటి యగువాని
సైరణ ధరతోడ సరివచ్చువాని - భూరిగుణంబులఁ బొలుపొందువాని
శ్రీరాము పట్టాభిషేకంబు చేసి - ధారణిఁ బాలింపఁ దలపోసి యంతఁ
దలకొన్నకడకతో దశరథేశ్వరుఁడు . కొలువుకూటమునకుఁ గొమరొప్ప వచ్చి
దశరథుఁడు వసిష్ఠాదులతో రామునకుఁ బట్టముఁ గట్ట నాలోచించుట
యందు వసిష్ఠాదు లగు మహామునులు - నందు సుమంత్రాదు లగు మంత్రివరులు
చేరువ నృపతులుఁ జెలులుఁ జుట్టములు - పౌరవర్యులు జానపదులు నాశ్రితులు
సారవివేకులు సామంతనృపులు - ధీరులు రాజనీతిజ్ఞులు మొదలు
వారల రావించి వారిదనినద - చారుగంభీరసుస్వరమునఁ బలికె
"మాపెద్ద లిక్ష్వాకుమనుజేశముఖ్యు - లీపృథివీతల మేలి రిం పెసఁగ
వారలరీతి నవారితనీతి - నీరాజ్య మంతయు నే నోపినట్లు
నిజకులాగతధర్మనిరతుండ నగుచుఁ - బ్రజల నేలితిని మీప్రాపునఁ జేసి
యిది యంతయును మీర లెఱిఁగినయదియ - విదితంబుగా నింక వినుఁ డొక్కమాట.
నఱువదివేలేఁడు లవనిఁ బాలించి - నెఱసి తచ్ఛత్రంబునీడనే యుండి
ముదిసితి భూభారమునకంటె ఘనతఁ - బొదలు జరాభారమును దాల్చుకతన
నామేను వికసితనలినషండంబు - కౌముదితోఁ బోరి గర్వంబు దక్కెఁ

గావున నారాముఁ గల్యాణరాము - దేవతాహితకాము ధీగుణస్తోము
నిందీవరశ్యాము నినకోటిధాము - సౌందర్యజితకాము జగదభిరాముఁ
బ్రజలఁ బాలింపఁగఁ బట్టంబు గట్టి - సుజనులు గొనియాడ సుఖకరంబైన
యూరట గోరుచు నున్నాఁడ మీకు - నీరీతి సమ్మతియే" యంచుఁ బలుక
ఘనగర్జితంబు లాకర్ణించి యలరు - వనమయూరము లన వా రుత్సహించి
మొగిఁ గలకలశబ్దముఖరితస్వాంతు - లగుచు భూసురముఖ్యు లగుభూమిప్రజలు
దమలోనఁ దాము మంతన మాడి కూడి - కమలాప్తకులున కుత్కంఠత ననిరి.
"మీ రాన తిచ్చిన మేలిమిమాట - వారు వీ రన కెల్లవారికి హితము
హృదయరంజకము నభీష్టదం బయ్యె - నదిగాక సకలజనానందకరము
రాజనీతిజ్ఞు నిర్మలధర్మనిపుణుఁ - దేజోజగద్బంధు దీనైకసింధు ||40||
సత్యసంపన్నుఁ బ్రశాంతిసంపన్ను - నిత్యవిప్రార్చనానిరతు సచ్చరితు
నీతియుఁ బ్రీతియు నేర్పును నోర్పు - ఖ్యాతియు భూతియుఁ గాంతియు దాంతి
శాంతియు మొదలగు సద్గుణావళుల - నెంతయు నీకన్న నెక్కుడై యున్న
రాముని లోకాభిరాముని నీవు - భూమికి రాజుగాఁ బూన్చుట తగదె?
త్రైలోక్య మైన నాతం డేలఁజాలు - నీలోక మేలుట యెంతమాత్రంబు?
నీసుతాగ్రణి రాజ్యనిరతుఁ డౌనేని - భూపతి చేసిన పుణ్యంబు గాదె?
కావునఁ బట్టంబు గట్టు మీ వతని - కేవేళ మేమును నిదియె కోరుదుము."
అనుచు బద్ధాంజలు లై విన్నవింప - విని తనమదిలోన వేడ్క రెట్టింప
భూమీశుఁ డప్పు డుప్పొంగి వసిష్ఠ - వామదేవులఁ జూచి వలనొప్పఁ బలికె
"నీమధుమాస మభీష్టదం బగుట - రాముని సకలసామ్రాజ్యలక్ష్మికిని ||50||
రాజుఁ జేయుదము తద్ద్రవ్యవస్తువులు - యోచించి తెప్పింపుఁ డుచితవైఖరిని"
నని పల్క వారు నయ్యభిషేకయోగ్య - ఘనవస్తువులు గూర్పఁగాఁ బంచి రంత.
క్ష్మావల్లభుండు సుమంత్రాదిమంత్రి - కోవిదులను బంధుకోటి వేర్వేఱ
రావించి చెప్ప వారలు సమ్మతించి - వేవేగ రఘురామవిభుని రప్పించి

దశరథుఁడు శ్రీరాముని రాజ్యపాలనముఁ బూనుమని చెప్పుట

తనచూపులను సుధాధారలు దొరుగ - జననాథుఁ డారామచంద్రుతో ననియె.
"బెనుపొందఁ గడిమిమైఁ బెద్దకాలంబు - జను లెల్లఁ బొగడ రాజ్యము చేసి యేను
దానముల్ ధర్మముల్ తనరుయాగములు - నూనిననిష్ఠతో నొగిఁ బెక్కు చేసి
కడపట నీయట్టి కల్యాణశీలుఁ - గొడుకుగాఁ బడసితిఁ గోర్కి రెట్టింప
నే నింక భూభార మిట మోయఁజాల - గాన నిన్ బట్టంబు గట్టెదఁ బ్రీతి
చెలువార పట్టాభిషేకంబు సేయ - లలితపుణ్యోదయలగ్న మెల్లుండి ||60||
యొనర సీతయు నీవు నుపవాస ముండుఁ - డెనసినభక్తితో నెల్లసంప్రీతి."
నని పల్కుటయు రాముఁ డవనీశుఁ జూచి - వినయంబు ధైర్యంబు వెలయ నిట్లనియె.
"జననాథ! నాకు నీచరణపద్మములు - గొనకొన్నభక్తితోఁ గొలుచుటకంటె
గడచినరాజ్యంబు గలదె లోకముల? - నుడుగు మీపలుకు లయోగ్యంబు" లనుడు
ననఘచారిత్రుఁడ వతిసత్త్వధనుఁడ - వినకులరత్నంబ వీ వుండ నింకఁ
దగువార లెవ్వరు? ధరణిపాలనముఁ - దగిలి కావింపుము త్రైలోక్యవీర!"
యని పల్కుటయు రాముఁ "డట్లకా" కనుచుఁ - దననగరికిఁ బోయెఁ దదనంతరంబ.
పౌరుల రాజుల బంధుల నెల్ల - వారల వీడ్కొని వనజాప్తకులుఁడు
అంతఃపురంబున కరిగి శ్రీరాము - చెంత నున్న సుమంతుచేఁ బిలిపించి
తనసమీపమున నాతనయుఁ గూర్చుండఁ - బనిచి యానందబాష్పము లుప్పతిల్ల ||70||
మన మలరఁగఁ జూడ మహిపున కపుడు - మనమున దిగులొత్త మఱి యశుభములు

కనుపట్టె నంతటఁ గడుభయ మంది - తనపుత్త్రకునిఁ జూచి తద్దయుఁ బలికె.
“నాపాలిభాగ్యంబ నానిధానంబ - నాపుణ్యసారంబ నాతపఃఫలమ
నాపుత్త్రరత్నంబ నాకలలందు - దీపించె నశుభవర్ధితనిమిత్తములు
ఘనదుర్గ్రహములు నుల్కాపాతములును - గనుఁగొంటి మనసు వైకల్యంబు నొందె;
గావునఁ బుష్యయోగము నీకు లెస్స - నీవు పట్టముఁ బూన నిండు నాకోర్కి
యాలస్య మేల నీయభ్యుదయమున - కీలోకమంతయు నెపుడుఁ గాంక్షించు”
నన విని దశరథు నానతి యియ్య - కొని మ్రొక్కి తండ్రి వీడ్కొని రామవిభుఁడు
తన తల్లికిని సుమిత్త్రకు నట్టివార్త - జనకనందనకు లక్ష్మణునకుఁ జెప్పి
వారల సంతోషవార్ధిఁ దేలించి - యారామవిభుఁడు శీతాంశుసన్నిభుఁడు
తననగరికి వచ్చెఁ దాను సీతయును - ఘనమైనహృదయవికాసంబు నొంద
నంత వసిష్ఠుతో ననియె భూవిభుఁడు; - “సంతోష మెసఁగంగఁ జని రామవిభుని
మునినాథ యుపవాసమునకు సంకల్ప - మొనరింపఁజేయుము యుక్తమార్గమున”
ననవుడు బ్రహ్మరథారూఢుఁ డగుచుఁ - జని వసిష్ఠుఁడు రామచంద్రునికడకుఁ
దనశిష్యు నొక్కనిఁ దడయక పనిపి - తనరాక మున్నుగాఁ దగ నెఱిఁగించి
యమ్మోఁడువాకిండ్లయందాఁకఁ బోవ - నిమ్ముల రాఘవుం డెదురేగుఁదెంచి
యవతీర్ణరథునికి నతిభక్తి మ్రొక్కి - సవినయంబుగ సంతసంబున నపుడు
లోనికిఁ దెచ్చి యాలోకవంద్యునకు - మానుగ సత్కృతుల్ మనసారఁ జేయఁ
బుణ్యాహవాచనంబులు నుపవాస - పుణ్యసంకల్పంబు పొసఁగఁ జేయించి
వెలయ రాముఁడు పదివేలధేనువుల - నెలమి దక్షిణ గాఁగ నిచ్చినఁ గొనుచు
వచ్చి వసిష్ఠుఁడు వసుమతీపతికి - నచ్చుగాఁ జెప్పి గృహంబున కరుగ
నంతఃపురంబున కరిగె భూవిభుఁడు - నంత నక్కడ రాముఁ డానంద మంద
జానకితోఁ గృతస్నానుఁడై విష్ణు - మానుగాఁ గూర్చి హోమంబుఁ గావించి
యాహవిశ్శేషంబు నమరఁ బ్రాసించి - యూహ విష్ణుధ్యాన మొనరఁ జేయుచును
విశదనిశ్చయబుద్ధి విష్ణుగేహమునఁ - గుశశయ్యపైఁ బొల్చి కులగురుండైన
యావసిష్ఠుఁడు చెప్పినట్టిచందమున - ధీవరిష్ఠుఁడు రామదేవుండు నిష్ఠ
నుపవాస ముండె; నయోధ్యలో నంత - విపులసమ్మదమున విలసిల్లువారు;
కొలఁదిముత్యముల మ్రుగ్గులు పెట్టువారు - చెలువార గృహములఁ జిత్రించువారు
కలయఁ గస్తూరిరేఖలు దీర్పువారు - నలి మీఱి మణితోరణము లెత్తువారు
విరులచప్పరములు విరచించువారు - పురవీథిఁ గేతనంబులు నిల్పువారు
కలవడంబులు మేలుగాఁ గట్టువారు - కలిమి నొండొరు లర్థిఁ గైసేయువారు
నభిషేకసుముహూర్త మలరించువారు - విభుఁడైన దశరథు వినుతించువారు
నిలువేల్పులకుఁ బూజ లిచ్చెడువారు - కల కొద్దిదానము ల్గావించువారు
పురరాజవీథి గుంపులు గూడువారు - సరసకథాగోష్ఠి సలిపెడువారు
రాముఁడే రాజుగాఁ బ్రార్థించువారు - రాముని గొలువ సంభ్రమపడువారు
రామకీర్తనముల రాజిల్లువారు - నై మహోత్సవకోటు లటుచేయుచుండ
నప్పుడు మందర యనుకైకదాసి - తప్పక దనమేడఁ దా నెక్కి చూచి
యిది యేమి చందమో యాపురలక్ష్మి - పొదలుచున్నది మహాద్భుతవైభవములఁ

మందర కైకకు దుర్బోధ చేయుట

పౌరు లందఱును నపారశృంగార - చారుశరీరులై సంతసించెదరు
కౌసల్యనగరిలో గలకాంతలెల్ల - గైసేసియున్నారు కడువేడ్కతోడ
నేలొకో కౌసల్య యెద నుబ్బియుబ్బి - వేలసంఖ్యధనంబు వెచ్చపెట్టెడిని
ననుచుఁ బ్రమోదాది యగురాముదాది - కనుఁగొని యడిగి యక్కామినివలన

రాముఁ బట్టము గట్టి రాజు గావించు - నామహోత్సవకోటు లని నిశ్చయించి
పనివడి రాముఁడు బాల్యంబునందుఁ - దనకాలు విఱిచిన తప్పు సాధింప
నిది నాకు తఱి యని యిచ్చఁ జింతించి - యది వచ్చి కైకతో నంతయుఁ జెప్ప
వచ్చి తత్కేళీనివాసంబుఁ జొచ్చి - మచ్చిక నుయ్యెలమంచంబుమీఁదఁ
బ్రవిమలమృదులతల్పంబుపై వేడ్కఁ - బవళించియున్న యప్పద్మాక్షిఁ జూచి
"లెమ్ము; లెమ్మోభామ! లీలాభిరామ! - ఇమ్మెఱుంగవు కార్య మేమియు" ననుచుఁ
గొన రెట్టఁ బట్టి గ్రక్కున లేవనెత్తి - తననేర్పుమాటలఁ దరుణి కిట్లనియె.
"వసుధాధిపతి నాకు వలచు నాభాగ్య - మసమాన మని చెప్పు టది బొంకులయ్యె
నది యెట్టు లను; పెద్దయాలికి వెఱచి - మదిరాక్షి! నిను వేఁడ మఱి మోసపుచ్చి
భరతుని నొకవంకఁ బరభూమిఁ బంచి - పరికింప రఘురాముఁ బట్టంబు గట్టఁ
దలఁచుచునున్నాఁడు దశరథేశ్వరుఁడు; - నెలఁత! యిట్టిదియైన నీ కేటి బ్రతుకు?
రాజుల మది నమ్మరాదు నీ కేల - వేజాడలను విఱ్ఱవీగెదో బాల!
యిట్టిమోహవిదూరు నిట్టివంచకుని - నిట్టిబూమెలవాని నెందు నేఁ గాన
మగఁడె యాతఁడు మైత్రి మానిన యట్టి - పగవాఁడు గాక యీపట్టుల నీకు
సవతికుమారుని జగతియంతటికి - ధవునిగాఁ జేసిన ధవళాయతాక్షి!
నీకుమారునకును నీకును నాకు - శోక మబ్బుటకాక సుఖ మేలు కలుగు
నీ కరణంబుగా నీతండ్రి యనుపఁ - జేకొన్న ప్రేమ వచ్చినదాన నేను;
నీలెస్స నా లెస్స నీకైనలేమి - నాలేమి గాన నానావిధంబులను
హితవుఁ జెప్పితి నీకు నిందునిభాస్య - మతి నీదుపుత్త్రుండు మనుట దలంపు"
మనుట వేడుకఁ బూని యాకైక దాని - వినుతించి కౌఁగిట వేగంబ చేర్చి
"శ్రీరామపట్టాభిషేకోత్సవంబు - చేరి నా కెఱిఁగించి చెవులకు విందు
చేసితి వేమందుఁ? జెలువ నీపొందు - వాసిగా ఫలియించె వక్రోక్తు లుడుగు,
భరతునకంటె నాభరతాగ్రజుండు - తిరమైన భక్తివిధేయుండు నాకు
నీమేలువార్తకు నేను మెచ్చితిని - భామరో!" యనుచు నేర్పడఁ గొంతసొమ్ము
ఘనతరనవరత్నఖచిత మై యొప్పు - తనచేతికడియంబు దానికి వేగ
కొమ్ము కొమ్మని యొసఁగుటయు నాసొమ్ము - లమ్మాయలాఁడి యల్లటు పాఱవైచి
పాపంబు హృదయతాపంబు కోపంబు - దీపింపఁ బలికె నత్తెఱవతో మఱియు
"నిది మేలుగా నుబ్బి తిచ్చలో నిప్పు - డిది యేమి మెచ్చుగా నిచ్చితి నాకు!
నిది యేమి కైక? యీహితవుఁ గైకొనక - వదరి పల్కితి నీతి భావింపలేక
వలనొప్ప నే మనవచ్చు నీగుణము - కలకాల మీతీరుగాఁ జనఁ దొడఁగెఁ
దన్నుమాలినయట్టి ధర్మంబు గలదె - కన్నుఁ బోయెడునట్టి కాటుక గలదె?
జగతిలో నెందైన సవతినందనుల - కగపడు శుభముల కాత్మఁ గోరుదురె?
సవతికుమారుండు సామ్రాజ్యమునకు - ధవుఁడైన సకలభూధవులు బాంధవులు
ప్రజలు మంత్రులు రాము పంపు సేయుదురు - గజహయాదిబలంబు కైవశంబగును
దశరథునకు స్వతంత్రము లేదు పిదప - శశిముఖియైన కౌసల్య సంపదల
విఱ్ఱవీగఁగ సరివెలఁదివై యుండి - వెఱ్ఱిదానవె యెట్లు వేగించె దీవు?
నది యిది యేల నీ వావధూమణికి - నొదుఁగుచు దాసివై యుండంగవలయు.
భరతుండు నారఘుపతికి భీతిలుచు - వెఱవున భృత్యుఁడై విహరింపవలయు
రాజదేవి యటంచు రమణి సీతకును - నీచిన్నికోడ లెన్నికఁ గొల్వవలయు
నెలఁత యిట్టిద యేని నీ కేటి బ్రతుకు - కల దుపాయం బిది కార్యంబునకును
వనదుర్గముల రాము వసియింపఁ బనుపు - పనివడి భరతునిఁ బట్టంబు గట్టు"
మనవుడు కైకేయి "యక్కట! నాకు - జననాథుఁ డింతటి చను విచ్చెనేని?
ఆరాజు నేమని యడుగుదు దీని - నీ రెండు దశరథుఁ డేల నా కిచ్చు?
నెక్కడిమాట నీ వేమి చెప్పినను - నిక్కార్యఘటన నా కేరీతిఁ బొసఁగు

శ్రీరాము నడవులఁ జేరఁ బొమ్మనుచు - నేరీతిఁ జెప్పుదు నెలనాఁగ నేను”
ననుచున్న కైకతో నాయుపాయంబు - తనకీడు మెఱయ మంథర చెప్పఁ దొడఁగె.
“బడఁతుక! తొల్లి శంబరుఁడు నింద్రుండు - దొడరి పోరాడ నింద్రునకు నై ప్రీతి
నినుఁ దోడుకొని సైన్యనివహంబు దాను - జని రాత్రి మార్కొన్న శంబరుతోడఁ ॥160॥
బోరాడ దశరథభూపాలుమీఁద - నారాక్షసుఁడు మాయ లలుకఁ బన్నుటయు
ధవళాంగుఁ డనుమునిదయ నీవు గన్న - నవిరళం బగుమాయ నామాయ లడఁచి
నీవిభు నాదైత్యు నిశితాస్త్రనిహతిఁ - జావకుండఁగఁ గాచి సంప్రీతుఁ జేసి
వసుధేశుచే రెండువరములు నాఁడు - మసలక వడసితి మఱచితే వాని?
ఈవె నా కీకథ లెఱిఁగించి మఱియు - నీ వాత్మ మఱచిన నే నేల మఱతుఁ?
బట్టంబు నెడఁబాసి పదునాలుగేండ్లు - గట్టిగా మునివృత్తిఁ గౌసల్యకొడుకు
దారుణకాంతారధరణి యేలుటకు - ధారుణీతలము నీతనయుఁ డేలుటకు
నారెండువరములు నవనీశు నడిగి - యీరెండుతెఱఁగుల నిటు సేయఁ బనుపు.
మడుగుచో నతఁ డెంత ప్రార్థించెనేని? - జడమతితోఁ గాక సత్యంబు మోపి,
విడువక నీకార్యవిధము సాధింపు - తోడిన కార్యంబు దొఱకు నెల్లెడలఁ ॥170॥
బతి బొంకవెఱచు; నీపై నెయ్య మెక్కు; - డతకరింపఁడు సేయు” మనిన రాగిల్లి
“నీవంటిప్రియురాలి నీవంటిసఖిని - నీవంటినయగుణనిధి నెందుఁ గాన?
నీవు నాచే విన్న యీవరద్వయము - గౌరవంబునఁ జేయఁగా వరారోహ!
ఈవెంచినటువలె నీభూమి కెల్ల - నావరతనయుండు నాయకుండైన;
బాగుగా నపరంజి బంగారుచేత - నీగూను పొదిగించి నీముఖేందువునఁ
దిలకంబు కస్తూరి దిద్ది నీమేను - వలనొప్ప భూషణావళులు గైసేసి
నటియించు మరుని యందపుఁ గొమ్మ యనఁగఁ - గుటిలకుంతల! నీవు గ్రుమ్మరుచుండ
సఖు లెల్ల నీమాట జవదాటకుండ - సఖియ ని న్నలరింతు సతత మే” ననుచుఁ
గైక మంథరకు సత్కారముల్ చేసి - యేకాంతమునఁ దనయింటికిఁ బోయి
పెట్టిన సొమ్ములు పెట్టెలోఁ బెట్టి - దట్టమౌ కస్తూరి తలపట్టు పెట్టి ॥180॥
మలినవస్త్రము గట్టి మది నల్క దొట్టి - చలము చేపట్టి భూస్థలిఁ బండె నంతఁ.
దనలోన నూహించి తనుఁ గొల్చి వచ్చి - మనమార నున్న యామంథరఁ జూచి
“జననాయకుఁడు రామచంద్రునిఁ బిలిచి - వనమున మునివృత్తి వర్తింపఁ బనిచి
భరతుని దగురాజ్యపదమునకెల్లఁ - గరమర్థిఁ బట్టంబు కట్టినఁ గాని,
యన్నపానము లొల్ల నాభరణము - లెన్ని యిచ్చిన నొల్ల నేమియు నొల్ల
నిట లేచి రానింక నే” నంచు నలుక - నటు పూని మదిలోన నలయుచున్నంతఁ.

దశరథుఁడు కైకయింటి కరుగుట

గైకేయితోడ రాఘవుని పట్టాభి - షేకోత్సవం బెల్లఁ జెప్పెద ననుచు
నారాత్రి దశరథుఁ డచటి కేతెంచి - చారుమాణిక్యకాంచనధగద్ధగిత
కనకరత్నకవాటకక్ష్యాంతరములు - ఘనసారచందనకర్పూరగంధ
కలితనానారత్నకాంతిశోభితముఁ - దులకించు సౌధవేదుల వేగ కడచి ॥190॥
కేళీగృహంబునఁ గేకయపుత్త్రిఁ - బోలంగఁ బరికించి పొడగాన కపుడు
దౌవారికునిఁ జూచి దశరథుఁ డడుగఁ - గా వాఁడు వగచుచుఁ గరములు మొగిచి
“దేవ యాకోపమందిరములోపలికి - దేవి విచ్చేసె నేతెఱఁగొకో? యెఱుఁగ,”
నని వాఁడు పల్కిన నామాటలకును - ధనురుగ్రటంకారదారుణం బగుచు
వీనులఁ బడి మోము వెలవెలఁ బాఱి - మానవాధీశుండు మానసంబునను
బ్రేమానుబంధంబు ప్రీతి రెట్టింప - నామందిరంబున కల్లన వచ్చి
యనిమిషపురినుండి యచ్చరలేమ - చనుదెంచి పడియున్నచందంబు దోప

నూరకే ధరణిపై నున్న యావికచ - నీరజాననఁ జూచి నివ్వెఱగంది
వెరవెరపాటున వేదనఁబొంది - తెఱవ దగ్గరఁ జేరి దీనుఁడై మీఱి
యాయింతియెడలెల్ల నంటి చూచుచును - గాయజవివశుఁడై కడువేఁడఁదొడఁగె ||200||
"నిందీవరాక్షి! పూర్ణేందునిభాస్య! - ఇందిందిరాలక యేల యీయలుక!
పవళింప నేలనే బాలేందుఫాల? - యవిరళమృదులపర్యంకంబు లుండఁ
గోమలమృదులదుకూలంబు లుండ - నీమైలచీర నీ వేల కట్టితివి?
పసిఁడిశలాకతోఁ బ్రతియైనమేనఁ - బొసఁగ భూషణములఁ బూన వేమిటికిఁ?
జలపట్టి వెన్నెలచందమౌ నుదుటఁ - దలపట్టు లేల? నీతలఁ పెట్టు పుట్టె?
నీలాలకంబుల నిగ్గులుదేర - నేల పాపట దీర్ప విన్నాళ్ళరీతిఁ?
గెమ్మోవి కినుమడి కెంపు సంధిల్లఁ - గమ్మతమ్మల మేల గైకోవు బాల!
జిలుఁగువన్నెలతేటచిఱునవ్వుమొలక - మొలపింప వేటికి ముఖచంద్రునందు?
నిది యేమి కైక! నీ విటు చిన్నవోయి - మది దూలి నీ కింత మరుగ నేమిటికి?
నెవ్వరు నీదెస నెగ్గులు పలికి - రెవ్వరు మాటాడి రెదిరి నీతోడ? ||210||
వారి నెఱింగింపు వారిజనయన! - వారి వారింతు నెవ్వారల నైన"
నని పల్కి కన్నుల నందందఁ గ్రమ్ము - ఘనబాష్పపూరముల్ కరములఁ దుడిచి
"లేమ! నీ వొకదిక్కు లేనిచందమున - భూమిపై నిట ధూళిఁ బొరల నేమిటికి?
గాము సోఁకెనొ యొండుఘనమైనరోగ - మేమి పాటిల్లెనో యెఱిఁగింపు నాకు;
వెజ్జులు వచ్చిన వేగ మాన్పెదరు - లజ్జింప నేటికి లలితాంగి! నీకు
నటుఁగాన నీతలం పైన నొం డరయ - నిటు సేయు మని పల్కు మేను జేసెదను.
వనిత! నీకొఱకు నవధ్యులు గాని - యనఘచరిత్రుల నైనఁ జంపెదను.
జంపంగఁ దగిన దుర్జనకోటి నైనఁ - గంపించి నీమాటఁ గాచి పుచ్చెదను.
నీకుఁ బ్రియం బైన నిరుపేద నైనఁ - జేకొని రాజుగాఁ జేసెద నెలమి.
భామిని! నీదయఁ బాసినయట్టి - శ్రీమంతు నైన దరిద్రుఁ జేసెదను.
నేను నావారు నీహితబుద్ధి నడువఁ - గా నీకు నిట్లుండఁ గారణ మేమి? ||220||
లేమ! నామాట లాలించి నీ విపుడు - మో మెత్తి నామది ముచ్చటదీర,
నడిగిన నాప్రాణ మైన నీ కిత్తు - నడుగుము నీ" వన్న నానంద మంది
యన్నాతి విభుని నెయ్యంబు నెఱింగి - సన్నపుఁదెలుఁగున జననాథు కనియె.
"దేవ! నీచెప్పినతెఱఁగున నీవు - గావింతునని బాస గావింతు వేని
మఱి యెఱింగింతు నమ్మాట నీ" కనినఁ - దెఱవతో దశరథాధిపుఁ డిట్టు లనియె.
"వీరుఁ డెవ్వఁడు మేటివిలుకాండ్రలోన - సార మెవ్వఁడు ధర్మసమితిలో నెల్ల
నెవ్వనిఁ జూడక నే నుండఁజాల? - నెవ్వఁడు నను భక్తి నేప్రొద్దుఁ గొలుచు,
నట్టి రాఘవునితో డతివ! నీకోర్కి - నెట్టనఁ గావింతు నే" నన్న నలరి
మరుదగ్నిశశినభోమణిముఖ్యులైన - సురల వేర్వేఱ సాక్షులుగా నొనర్చి ||230||
ధరణీశుమదిలోని తమకంబు దెలిసి - కరుణను నెడఁబాసి కైకేయి పలికె,
"నొలసి దేవాసురయుద్ధంబునందు - వలనొప్ప నిచ్చితి వరములు రెండు
భూవర! మఱచితే బుద్ధిఁ జింతింపు - మావరద్వయము ని న్నడిగెద నిపుడు
నాదిత్యకులజుండ వగు మహారాజు - వాదిరాజులకంటె నధికపుణ్యుఁడవు.

కైక దశరథుని వరముల నడుగుట

తప్పాడ వాడినఁ దప్పవు నాకుఁ - దప్పక వరములు దయ నిచ్చితేని?
ధరణి కంతటికిని దగ రాజు గాఁగ - భరతుఁ బట్టముగట్టఁ బనుపు మొక్కటికి
పరఁగఁ దాపసవృత్తిఁ బదునాలుగేండ్లు - నురుదుర్గములు రాము నునుపు మొక్కనిని"
నని పల్క నిర్ఘాతమై వచ్చి చెవుల - గొనకాడ మూర్ఛిలి కుంభిని ద్రెళ్ళి

పెలుకురి భూపతి పెద్దప్రొద్దునకు - తెలివొంది కైకేయిదెసఁ జూచి పలికె.
"కోమలి! కేకయకులమునఁ బుట్టి - యీమాట లాడ నో రె ట్లాడె నీకు?
నడవులపాలు గ మ్మని రాముఁ ద్రోవ - నెడపక తొల్లి నీ కె గ్గేమి చేసెఁ
గౌసల్యకంటె నిన్ ఘనతగాఁ జూచు - నీసేవ లొనరించు నీపంపు సేయు.
నటువంటి సుగుణాఢ్యుఁ డైన శ్రీరాము - నెటువలెఁ బొమ్మంటివే దయమాలి?
అడవుల కతని నీ వంపు మటన్న - నెడ చూచి చూచి నే నెటులఁ బొమ్మందు?
నామహాత్ముని రాము నడవుల కనిచి - యీమేనఁ బ్రాణంబు లెట్లు నిల్పుదును
నృపపుత్రి వని నిన్ను నెమ్మిఁ గైకొంటి - చపలలోచన! కాలసర్పంబ వైతి.
నారాజ్యమైనఁ బ్రాణము లైన నిత్తు - నారాము విడిచి పొమ్మని పల్కఁజాల,
నను వృద్ధు దీను ననాథు దుర్బలుని - మనికి తప్పడకుండ మగువ రక్షింపు;
చక్కఁగా నీపాదజలజంబులకును - మ్రొక్కెద నేను రాముని నదాటమునఁ
జెలువ! యీపాపంబు సేయఁ జింతింప - వల" దనఁ గోపించి వామాక్షి పలికె.
"రాజేంద్ర! సత్యపరాక్రమస్ఫూర్తి - పూజితకీర్తివై బొంకంగఁదగునె?
ఇట్టిదేవత లంద రెఱుఁగంగ నొట్టు - పెట్టి తప్పెద వెట్టి పృథివిపాలుఁడవు?
ఒకగువ్వకై తనయొడలిమాంసంబు - నొకడేగకును శిబి యొసఁగఁడె మున్ను
క్షోణిదేవున కలర్కుం డనురాజు - త్రాణతో నొసఁగఁడె తనలోచనములు?
చెలరేఁగి జలధియుఁ జెలియలికట్ట - బలిమి దాఁటక లోను బడియుండలేదె?
యది యటులుండె నీయన్వయభవులు - మదిలోన నవ్వులమాటలకైన
కలలోన బొంక రిక్ష్వాకుండ వయ్యు - వెలయఁ గౌసల్యకు వెఱచి బొంకెదవు.
బొంకెడువాఁ డొక్కపురుషుఁడే యనుచు - బొంకితి ననుఁ బొంద బుద్ధిగా దింక
విచ్చలవిడి నేను విష మైన మ్రింగి - చచ్చెద నటమీఁదఁ జంపింపు భరతుఁ
బావనుఁ డగు రాముఁ బట్టంబు గట్టు - నీవు కౌసల్యయు నెమ్మదినుండు"
మని పల్కుటయు శోక మాత్మ రెట్టింప - జననాథుఁ డెంతయు సంతాప మంది
వెలవెలఁబోయి వివేకహీనతను - గలిగి యాకైకతోఁ గ్రమ్మఱఁ బలికె.
"యేల కైకేయి నీ కిట్టిపాపంబు - బాలిశత్వంబును బ్రాపించె మదిని?
నన్ను యుండఁగఁ దమ్ముఁ డవినీతితోడ - ని న్నేల నేలునే? యిన్నియు నేల?
నీకుమారుఁడు ధర్మనిరతుండు భరతుఁ - డీకలుషోక్తికి నె ట్లొడిగట్టు?
మాకులాగత మైన మర్యాదఁ దలఁపు - శోకార్తు ననుఁ దెగఁజూడక మనుపు
మెప్పుడు నిల్లాలు హితవు భక్తియును - దప్పక సఖిరీతిఁ దల్లిచందమున
దాసివైఖరి సహోదరితెఱుంగునను - నాసేవ లొనరించు నానావిధమున
నట్టి కౌసల్య మోహపుఁబట్టిఁ బాసి - పట్టినధృతి నెట్లు ప్రాణము ల్పట్టు?
సౌదామినీలతాసంకాశదేహ - వైదేహి యేరీతి వగల వేగించు?
నాసుమిత్రాపుత్రుఁ డతనితల్లియును - ఈసొద విని శోక మెట్లణంచెదరు?
శ్రీరాముపట్టాభిషేకంబు గోరి - పౌరులందఱు వేడ్కఁ బడియుండుచోట
నారాము నడవుల కనిచితినేని? - ధీరాత్మకులు నన్నుఁ దిట్టకుండుదురె?
కావున నెల్లలోకములకుఁ గీడు - గావించి యేసౌఖ్యగతు లందె దీవు?
యిది యేలకో కైక! యింకొకమాట - ముదిత! చెప్పెద నిక్కముగ నీవు వినుము
కలువరేకులఁ బోలు కన్నులవాని - మొలకనవ్వులమోముమురిపెంబువాని
బలువైన యాజానుబాహులవాని- నలరాజుఁ గేరు చెల్వముగలవాని
నలరు గల్వలకాంతి నగు మేనివానిఁ - జల్లచూపులు వెదఁజల్లెడువాని
సుధ లొల్కు తియ్యనిసుద్దులవాని - బుధులకు హితవాత్మఁ బూనెడువాని
వలచి నా కెపుడు సేవలు సేయువాని - నిలు వెల్ల ధర్మమై నెగడెడువాని
రాముని జితభృగురామునిఁ గాంతి - సోముని సద్గుణస్తోముని కీర్తి
కాముని సౌందర్యకాముని శాంత - ధాముని రవిసమధామునిఁ బాసి

నిమిషమాత్రం బైన నే నోర్వఁజాలఁ - గమలాక్షి! నీ వెఱుంగవె యిట్టివాని?
నాయుత్తమోత్తము నడవుల కనుపఁ - బోయెఁ బ్రాణంబులు వోవు నాక్షణమె;
యెంతపాపిష్ఠవే యెంతకట్టడివె - యెంతమూఢాత్మవే యెంతరాక్షసివె?
కఠినాత్మురాల! యీ కల్మషంబేల? - శఠమతిఁ గోరెదు సాధ్వివై యుండి,
యాలపై ప్రాణాపహారంబు సేయు - కాళరాత్రివి గాక కాంతవా నీవు?
నడచి రాముఁడు కాననమున కె ట్లరుగు? - నడవుల నె ట్లుండు నందఱ దొఱఁగి?
మెత్తనిపాన్పున మేనెత్తుభోగి - యెత్తెఱంగున నుండు నిలఁ దృణశయ్యఁ?
బంక్తి నిష్టాన్నముల్ బంధులు దాను - నెంతయు నియతితో నిట నారగించు ||290||
కడుపుణ్యదేహికిఁ గందమూలములు - నెడపక భుజియింప నెటు సమ్మతించు?
నతివ! నీ కతిభక్తుఁ డైనరామునకు - మతి కీడు దలఁపకు మన్నింపు” మనుచు
నడరుశోకంబున నడుగులమీఁదఁ - బడిన మ్రొ క్కొల్లక పాదముల్ దిగువ.
భూకాంతుఁ డిలఁబడి పొరలఁ గైకొనక - కైకేయి దశరథుఁ గని యిట్టులనియె.
“చాలుచా లీవట్టిజగజోలిమాట - చాలింపు మీవట్టిజాడ లేమిటికి?
ధర్మంబు మాని, సత్యము వీఁటిబుచ్చి - నిర్మలయశ మెల్ల నీటిలోఁ గలిపి,
యీవరద్వయము నా కీలేదటంచు - భూవర! బొంకి నీపుత్త్రుండు నీదు
దేవులు నీవు వర్ధిల్లుము నేను - నావరసుతుఁడు ప్రాణములఁ బాసెదము.”
అనునంత మారాడ కనువేది విభుఁడు - తనమది శోకించి తల వాంచియుండె
నంత వేఁగుటయుఁ దూర్యంబులు మ్రోయ - నంతంత వందిజనావళి పొగడఁ ||300||
గలగొని గర్పూరగంధముల్ చల్లి - జలముల జలకంబు చదురొప్ప నాడి
పరఁగ దివ్యాంబరాభరణముల్ పూని - చిరకీర్తి రాముఁడు సీతతోఁ గూడి
తెఱఁగొప్ప శచితోడ దేవేంద్రుఁ డొప్పు - తెఱఁగున సంపూర్ణతేజుఁడై యొప్పె
మఱి యంత నభిషేకమంటపంబునకు - నెఱి వసిష్ఠాదులు నిండ నేతెంచి
యాయరుంధతి మొదలగు పుణ్యసతులు - నాయతమతు లగు నామంత్రివరులు
తగవొప్ప మకుటవర్ధనచక్రవర్తు - లగు మహారాజుల నందు రప్పించిI
పంచపల్లవములు పంచవల్కములు - పంచామృతంబులు పట్టపేనుంగు
నెనమండ్రు కన్యలు హేమబుక్షంబు -నొనర నౌదుంబరయోగ్యపీఠంబు
గంగాదితీర్థోదకములాది గాఁగ - మంగళవస్తుసామగ్రిఁ దెప్పించి
వరరత్నభూషణావళులఁ దెప్పించి - తరమిడి వేదోక్తదానముల్ సేయ ||310||

కైకయింటికి సుమంతుండు దశరథునిఁ బిల్వఁబోవుట

నొకలక్షకన్యల నొకలక్షగోవు - లొకలక్షయుష్ట్రంబు లొప్పఁ దెప్పించి
జపములు సేయించి శాంతి సేయించి - విపులహోమంబులు వేడ్క సేయించి
యనుపమం బగు లగ్నమాసన్నమైన - మనుజేశుఁ బిల్వ సుమంతు నంపుటయుఁ
గైకేయినగరికి గడఁకతోఁ బోయి - వాకిట నిలుచుండి వలనొప్పఁ బలికె.
“దేవ! సూర్యుఁడు పొడతెంచుచున్నాఁడు - వేవేగ మీ రట వేంచేయవలయు
శ్రీరాముపట్టాభిషేకంబు సేయ, - నారూఢమగు లగ్న మాసన్న మయ్యె.
మనుజేశ! యభిషేకమంటపంబునకు - మునులు రాజులు మహాత్ములు వచ్చినారు
పౌరులు బుధులును బంధులఁ గూడి - మీరాక గోరి యిమ్మెయి నున్నవార”
లన విని దశరథుఁ డావార్త లెల్ల - తనకుఁ గేవలమనస్తాపంబు సేయ
వనట నీవును నొంప వచ్చితే యనుచు - వినియు నిద్రించినవిధమున నుండె. ||320||
నాసమయంబున ననియెఁ గైకేయి - “యోసుమంతుఁడ వేగ యుర్వీశుకడకు
రామునిఁ దోడ్తెమ్ము; రాజుపం” పనుడు - నామాట విని యతఁ డప్పుడే పోయి
సీతపటీరాంబుసిక్తాంగణంబు - కేతనాన్వితము నికేతనాంచితము

చందనాగరుధూపసౌరభాన్వితము - మందానిలాలోలమాలికాయుతము
ప్రతిగృహద్వారరంభాస్తంభవర్గ - మతులితమణితోరణాభిరామంబు
పౌరజనాదిసంభ్రమదుర్గమంబు - నౌ రాజమార్గంబు నపుడు గన్గొనుచు
నింద్రుగేహము హసియించు నాకిన్న - రేంద్రుమందిరముతో నీడు జోడాడి
సాంద్రవైభవరమాసహిత మౌ రామ - చంద్రుని నగరికిఁ జనుదెంచి లోన
చనువరు లై యున్న జనులచే వేగ - తనరాక యెఱిఁగించి తదనుజ్ఞ వడసి
చిత్రాఖ్యతారతో సిరు లుల్లసిల్ల - మైత్రి యొప్పెడుచందమామచందమున
సీతాసమేతుఁడై చెలువొందు రామ - భూతలనాథునిఁ బొడ గాంచి మ్రొక్కి
"రా దేవ మిము దశరథచక్రవర్తి - యాదేవి కైకగృహంబున నుండి
యాదటఁ బిలిచి తెమ్మని పంచె"ననుడు - మోదించి చిఱునవ్వు మొలకలు నిగుడ
ధరణిజ నట నుంచి తాను లక్ష్మణుఁడు - కరమర్థి రథ మెక్కి కడఁకతోఁ గదలి
చతురంగబలము లసంఖ్యలు గొలువ - నతులవాద్యములు మిన్నంది మ్రోయంగ
వందిబృందములు కైవారము ల్సేయఁ - జెంది పుణ్యాంగన ల్సేసలు చల్ల
పురజను లానందమున జయపెట్ట - నరనాథునగరి కున్నతగతి వచ్చి
యరదంబు డిగి రాముఁ డపుడు కైకేయి - వరమందిరముఁ జొచ్చి వల నొప్ప వచ్చి

శ్రీరాములు కైకయింటిలో నున్న దశరథుని జూచుట

వదనంబు వాంచి వైవర్ణ్యంబు మించి - పెదవులఁ దడపుచుఁ బెంపెల్ల నుడిగి
యుడుగక కన్నీరు లొలుక శోకాగ్నిఁ - బడి కాలు దశరథపతి చేరఁబోయి
కరము భీతిలి మ్రొక్కి కైకకు మ్రొక్కి - కరములు ముకుళించి కడువిస్మయంబు
వెఱవెఱపాటును విహ్వలత్వంబు - వెఱపును మఱపును వీడి జోడాడ
పరిపరివిధములఁ బలుమాఱు నెమకి - పరమపుణ్యుఁడు రామభద్రుండు పలికె
"నోదేవి! యిది యేమి? యుర్వీశ్వరుండు, - నాదెసఁ జూడఁడు నాతప్పు లేమి?
యీవిన్నదనమును నిట్టిదుఃఖంబు - నీవిచారము రాజు కేమిటఁ గలిగె?"
ననవుడు నీకైక "యధిపుచందంబు - వినుపింతు నీవు గావించెదవేని?"
నని పల్క రఘురాముఁ "డది యేమి తెఱఁగు? - వినుపింపు మోయమ్మ! విశదంబు గాఁగఁ
దండ్రివాక్యములకై దారుణశిఖల - వేంద్ర మౌ నగ్నిలో విషధిలో నైనఁ
బడియెద విషమైన భక్షించువాఁడ - జడియక వినుపింపు సత్య మీమాట"
యనవుడు కైకేయి యారాముఁ జూచి - మనమునఁ గృపమాలి మఱి చెప్పఁదొడఁగెఁ
"గరుణ దేవాసురకదనంబునందు - వరములు రెండు భూవరుఁడు నా కొసఁగె.
నవనీశు నారెండు నడిగి మాభరతు - నవనికిఁ బతి జేయు మంటి నొక్కటికి;
నెడపక పదునాలుగేండ్లు ని న్నిప్పు - డడవుల కాపుండమంటి నొక్కటికి,
ననుటయు నౌఁగాక యని యిచ్చి నీకు - వినుపింప మీతండ్రి వెఱచుచున్నాఁడు
కావున జడలు వల్కలములు గట్టి - నీ వింక తపసివై నృపవేష ముడిగి
చనుదెమ్ము దశరథజనపతి బొంకఁ - డనిపింపవలదేని యడవులనుండు
పొ"మ్మన్న విని మొగంబునఁ జిఱునవ్వు - గ్రమ్మ మాటల నొండు కపటు లేకుండఁ
గరుణయుఁ దెగువయు గరిమంబు దోప - పరమపుణ్యుఁడు రామభద్రుండు బలికె.
"నిటు సేయు మన్నవాఁ డినకులాధీశుఁ - డఁట నాసహోదరుం డగు రాజ్యక ర్త
యటమీఁద నీకోర్కి యడపడ నేల - కటకటా! కైకేయి కడుముగ్ధ వైతి;
వింతమాత్రమునకై యినవంశజుండు - చింతింప నేటికిఁ జిత్తంబులోన
తనజనకునిమాట దాఁటినవాఁడు - తనయుఁడే తలపోయ దాయాదిగాక?
యేనేమి నాతమ్ముఁ డేమి యీభూమిఁ - బూనుటకును బుణ్యపురుషుఁ డై యున్న
భరతునిదెస నాకుఁ బ్రాణంబు లైన - సరకు గా వనియు రాజ్యము నాకు సరకె?"

యనవుడు ముద మంది యాకైక పలికె - "మనుజేంద్రతనయ! యామాట కే నిపుడు
భరతుని దోడ్తేరఁ బనిచెద నింక - నరుగుము వనముల కరుగునందాఁక
కుడువఁడు పలుకఁడు గూర్చుండఁ డిట్ల - పడియుండు నృపుఁ" డంచుఁ బల్కెఁ బల్కుటయు
"కటకటా తగునె యాకఠినోక్తు" లనుచుఁ - బటుమూర్ఛతో నేలఁబడియె నారాజు;
నయ్యెడ నారాముఁ డవనీశచంద్రు - నొయ్యనఁ బట్టి శైత్యోపచారములఁ
దెలిపి యంతయును బోధించుచు మఱియు - బలికె కైకను జూచి పరమహర్షమున
నింత యేటికిఁ జింత? యిది యెంత నాకు? - నంతరంగంబున ననుమానపడకు;
పరికించి ధర్మంబు పాటింతుఁ గాని కరమర్థి వ్యర్థంబు గావింప నేను;
వేయేల విభునాజ్ఞ వినఁబడకున్న - నీయాజ్ఞ గడవను నిక్కువం బరయఁ;
జారుల శీఘ్రసంచారుల ఘోట - కారూఢులుగఁ జేసి యనిచి వేవేగ
కరమర్థి నీలగ్నఘటికలయందె - భరతునిఁ బిలిపించి పట్టంబు గట్టు
మిదె యరణ్యములకు నేఁగెద" ననుచు - వదనాబ్జ మలరంగ వలఁగొని వచ్చి
తనతల్లికిని సుమిత్రావధూమణికి - జనకనందనకు నీచందమంతయును
వినుపించి వారల వెస నూఱడించి - "చనుదెంతు నోయమ్మ సందియపడకు"
మని రాజునకు మ్రొక్కి యాకైక కెరఁగి - తనుఁ గొల్చి సౌమిత్రి తగిలిరాఁ గదలి
చెలువారఁ బట్టాభిషేకంబుకొఱకు - లలి నమర్చిన మంగళద్రవ్యములకు
నుచితప్రదక్షిణ మొనరించి చిత్త - మచలమై యవికారమై వికసింప
రాజ్యపట్టము మాని రాముండు లోక - పూజ్యుండు కాననభూమి కేగెడిని
అను మహాకలకలం బంతఃపురమున - వినఁబడ దశరథు వెలఁదులు గలఁగి
"యేభక్తి కౌసల్యయెడను గావించు - నాభక్తి మనయందు నట్ల కావించు!
నాగుణాలంకారు నామహోదారు - నాగిరివరధైర్యు నాశౌర్యధుర్యు
నాపుత్రరత్నంబు నకట! కానలకు - భూపాలుఁ డేమని పొమ్మన నేర్చె?
వీఱిడియై రాము విపినవాసమున - కాఱడిఁ బుచ్చంగ నౌ నమ్మ" యనుచు
మీఱినవగలతో మేదినీనాథు - దూఱుచు శోకింపఁ దొడఁగి రందఱును.
ఆసమయంబున నారామవిభుఁడు - కౌసల్యయింటికిఁ గడతోవ యిచ్చి
యటమున్న దొడఁగిన యభిషేకమునకుఁ - బటువిఘ్న మొరులు సంపాదింపకుండ
జపములు శాంతులు చారుహోమములు - విపులైకనిష్ఠఁ గావించుచుఁ బ్రేమఁ
గరమర్థి నోమి మున్ గైకొన భక్తి - పరత జనార్దనుఁ బ్రార్థించుచున్న
కౌసల్య రాముురాకకు సంతసిల్లి - భాసిల్లు వరపుణ్యభామలుఁ దాను
నెలమి సేసలు గొంచు నెదురుగా వచ్చి - వెలయ శుభాచారవిధు లాచరింప
నంత నాకౌసల్య యడుగుల కెఱఁగ - సంతోషమున రామచంద్రుని నెత్తి.
యాలింగనము సేసి యాయువు యశము - భూలాభమును బొందు పుత్ర! నీ వనుచు
దీవించు తమతల్లిఁదెలి గొప్ప రామ - దేవుఁడు వీక్షించి దీనుఁడై పలికె,
"ఏకార్యమును మీర లెఱుఁగరు తల్లి! - మీకు సుమిత్రకు మిథిలేంద్రసుతకుఁ
గడుభీతి పుట్టించు కార్యంబు పుట్టె - విడువక ధృతిఁబూని వినుము చెప్పెదను
వసుధేశుచే రెండు వరములు తొల్లి - యసమానగతిఁ గైక యాజిలోఁ బడసెఁ.
గొడుకుఁ బట్టముఁగట్టఁ గోరె నొక్కటికి - అడవికి ననుఁ బంప నడిగె నొక్కటికి.

కౌసల్య శ్రీరాముని యరణ్యవాసమునకై శోకించుట

నడిగిన దశరథుఁ డధికశోకమునఁ - బడుటయు మాతండ్రిపలుకు రక్షింప
నడవులఁ బదునాలుగబ్దంబు లుండ- గడఁగి వచ్చితి" ననఁ గౌసల్య మదిని
గలఁగి నివ్వెఱగంది కడుఁజిన్నవోయి - పలుకనేరక మ్రానుపడి యుస్సు రనుచు
ముడిగొన్ననగలతో మొదలంటఁ ద్రవ్వి - పడియున్నలతఁబోలెఁ బడి మూర్ఛవోయె

నడలుచు రఘురాముఁ డప్పు డాతల్లి - యెడ నతిభక్తితో నెత్తి నెమ్మేన
గమియ నంటినధూళి గరములఁ దుడిచి - కొమరారు గద్దియఁ గూర్చుండ నునిచి
శ్రమము దీఱంగ లక్ష్మణుఁడును దాను - సముచితగతి నుపచారముల్ సేయ
నొదవినవగలతో నొయ్యనఁ దెలిసి - పెదవులు దడపుచు బింబోష్ఠి పలికె.
ననఘ! రాఘవ! నిన్ను నడవుల నుండు - మను పల్కు విన నెందు నరుదు వీనులకు ||
410||
పెలుచ నొక్కట నిన్నుఁ బిలుపించి యట్లు - పలుక నెమ్మెయిఁ జాలెఁ బార్థివేశ్వరుఁడు?
ధరణి కింతటికిని దగు రాజు గాఁగ - భరతుఁ బట్టము గట్టి పతి సేయుఁ గాక;
కడుఁగృపశూన్యుఁడై కాకుత్స్థతిలకుఁ - డడవికి నిన్నుఁ బొమ్మనకున్ననేమి?
యవివేకిగా నొండె యధముఁడు గాఁడు - సవతిమాటలు వినఁ జనునయ్య! తనకు?
నిది ధర్మ మిది కార్య మిది లెస్స యనుచు - మది కెక్కుహితులైన మఱి మంత్రులైనఁ
గులగురుఁడైన లోకులు మెచ్చ రతనిఁ - దెలుపలేరై రి నీదెస మైత్రిఁ గూడి;
యింతనేరము చేసె నెన్నఁడు నాథుఁ - డింతపాపముఁ జేసె నెన్నఁడు కైక;
యడవుల నుండు పొ మ్మని నిన్నుఁ జూచి - నుడువఁగఁ గైకకు నో రెట్టు లాడె?
ననువునఁ జేరి ప్రాణములైన నడుగు - జననాథునకుఁ దాను చనవురాలైనఁ
గైకకుఁ బుట్టి లోకము లేల కీవు నా కేల పుట్టితి నారామచంద్ర? ||420||
నీవు నాకడుపున నిటఁ బుట్టకున్న - నీవిషాదము నాకు నేల పాటిల్లు?
గొడుకులు లేని యాగొడ్రాలికంటెఁ - గడలేనిశోకంబు గలిగె నాకకట!
పెద్దకాలమునకు బిడ్డలు లేక - తద్దయుఁ బ్రీతి నిన్ దనయుఁగాఁ గాంచి
యాఱడియుండుచో నుండలేదయ్య! - నాఱడి చెడిపోయె నకట! నాతపము
నరనాథనందన! నను డించి నీవు - కరముతెంపున ఘోరకాంతారములకు
నరిగినప్పుడె నాకు నారసిచూడ - మరణంబు దప్పించి మఱియొండు లేదు
న న్నెట్లు విడిచి కానల కేగె దింక? - నన్న నేనేమిట నడలార్చుకొందు?
నెలమిమై నిరువదియేనువత్సరము - లలరి పెంచితి నిన్ను నఖిలంబు నెఱుఁగ;
నట్టిన న్నిట డించి యెట్టు పోయెదవు? - పట్టి! నీకొఱకునై పాలించినట్టి
వివిధవ్రతంబులు వివిధదానములు - చవుట విత్తనములు చల్లినట్లయ్యె; ||430||
భరతుండు రాజైనఁ బరివారజనులు - కరుణమాలినయట్టికైకకు వెఱచి
నను గొల్వవత్తురే? నరనాథునందు - చనవు లేకుండెడుచందంబుఁ జూచి.
వాసియు వన్నెయు వైభవం బెడలి - యాసవతులలోన నెట్లు వర్తింతుఁ?
గైకరాజసము నేకరణి సహింతు - నీకార్య మిట్లాట నెఱుఁగలే నైతి;
వీనుల నీవార్త వినుటకు మున్నె - యే నేల చావనో యినవంశతిలక!
కడఁగి యారాజ్యంబు గైకొని కైక - కొడుకు పట్టము గట్టుకొని యేలుఁగాక
భూరిదుర్గములకుఁ బోవ నేమిటికి? - యూరకె నాయొద్ద నుండవే తండ్రి!
యావసిష్ఠాదిసంయములు బాల్యమున - భావించి చూచి నీపాదపద్మములు
జలజాతహలకులిశధ్వజకలశ - ములు మొదలగు చిహ్నములు విలోకించి
యావిశ్వ మంతయు నితఁ డేలు ననిరి - యావార్తఁ గైక నేఁ డనృతంబు చేసె" ||440||
నని పెక్కుతెఱఁగుల నడలు కౌసల్యఁ - గని లక్ష్మణుండు శోకము కోప మెసఁగ
ముడివడుబొమలతో మొగము కెంపెసఁగ - నుడుగక దోషాగ్ని లొగి మండుచుండ
రాముమాతను జూచి రామునిఁ జూచి - సౌమిత్రి యడిదంబు జళిపించి పలికె.

లక్ష్మణుని కోపము – రాముని యోదార్పు

"మగఁటిమి దిగనాడి మానంబు విడిచి - తగు నుత్తమక్షత్రధర్మంబు వదలి
వాలినతేజంబు వమ్ముగాఁ జేసి - యేల యి దీనోక్తు లిట్లాడ నీకు?

నక్కటా! వీతజ్ఞుఁ డగు తండ్రిపనుపు - స్రుక్కగ ధిక్కరించుట కాదుకాక;
కామాతురుఁడు పాపకరుండు వృద్ధుఁ - డేమిటి కీరాజు నింత పాటింపఁ?
గైకేయి కిచ్చి బొంకఁగనేర ననుచు - నీ కిచ్చియోడక నేఁ డెట్లు బొంకె?
నడరి వసిష్ఠాదు లందఱు వినఁగ - కడఁగి నిన్ బట్టంబు గట్టెద నన్న
పలుకు సత్యంబుగాఁ బాటింపవలదె? - తలఁపంగ నది యసత్యము గాదె తొలుత?
నెక్కడి దశరథుం? డెక్కడివరము? - లెక్కడి భరతుండు? నెక్కడి కైక?
విను మేను నిజముగా విల్లెక్కుపెట్టి - కొనియున్న నన్ను మార్కొన నెవ్వఁ డోపు?
భరతుని మొదలుగాఁ బగవారిఁ జంపి - నెరసి యీపురమెల్ల నీఱు గావింతు;
హరిహరబ్రహ్మాదు లడ్డమై రేని - తరమిడి తోలి యుద్ధము సేయువాఁడఁ,
గమనీయకేయూరకంకణాలంకృతములు - మనోజ్ఞచందనచర్చితములు
నగునాభుజముల నభిషిక్తుఁ జేసి - పగతురఁ జంపుదుఁ బొల్పడి యిపుడె;
పాటింప నావంటి బంటు గల్గియును - నేటికి సామ్రాజ్య మెల్ల వర్జింప
నడవుల కేఁగెద ననునట్టిబుద్ధి - విడిచి కౌసల్యకు వేడ్క లుప్పొంగ
నెట్టనఁ గడిమిమై నిజశక్తి మెఱసి - పట్టంబుఁ బూనుచుఁ బ్రజఁల బాలింపు;"
మనవుడు రాఘవుం డనుజన్ముఁ జూచి - మనమునఁ దలపోసి మమత నిట్లనియె.
"సౌమిత్రి! శూరత సమయంబు గాదు - ఈమాట మెచ్చరు హితబుద్ధి నిలువు
చాలు చా లీపట్ల జగము లేలఁగను - పోలంగ మన కబ్బెఁ బొసఁగు కార్యములు
శూరత నిక్కడ చూపంగ నేల - వైరులయందును వర్తింతు గాని"
యనినఁ గౌసల్యయు నారాముఁ జూచి - "వినుము నీతమ్ముని విమలవాక్యములు
శౌర్యంబు చేపట్టు జనులెల్లఁ బొగడ - నార్యసమ్మతముగా నవనిఁ బాలింపు
సవతిమాటలకు రాజ్యము మాని యడవి - నివసింపఁ బోవుట నీకు ధర్మంబె?
నాయింట నుండుము నాదుశుశ్రూష - సేయు మింతటికంటె క్షితి ధర్మ మెద్ది
జనకువాక్యము సేయఁ జాలిన నీకు - జననివాక్యం బెన్న సన్నమే యన్న?"
యని పెక్కువిధముల నడలుచునున్న - తనతల్లి నూరార్చి తలఁ పెల్లఁ దెలిపి,
"ఏమిటి కీమాట? లింత శోకింప - నేమిటి" కని రాముఁ డేర్పడఁ బలికె.
"బలువిడి తమతండ్రి పనుపునఁ దొల్లి - చలమునఁ దమతల్లిఁ జంపె భార్గవుఁడు.
తరగని కినుకమైఁ దమతండ్రి పనుప - సరగున నొకగోవుఁ జంపెఁ గుండినుఁడు
తనమనోహరమైన తారుణ్య మొసఁగి - తనతండ్రి ముదిమియుఁ చాల్చెఁ బూరుండు.
తమతండ్రి పనుపునఁ ద్రవ్వరే తొల్లి - తమకించి సగరనందను లంబునిధిని.
గడఁగి తండ్రిది పంపుఁ గైకొని నాకు - నడవుల నుండుట యది యెంత పెద్ద!
నీవల్లభునిమాట నీకును నాకు - భావించి సేయుట పరమధర్మంబు.
ఈలక్ష్మణుఁడు బాలుఁ డేమియు నెఱుఁగఁ - జాలఁడు వీరవిచారంబె కాని"
యని నవ్వుచును రాముఁ డనుజన్ముఁ జూచి - తనలోన శాంతమంతయుఁ దోఁపఁ బలికె.
"నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవిలువిద్యయు నీదుబుద్ధియును
నీమగతనమును నేటికి నకట! - సౌమిత్రి నాయెడ సద్భక్తి కిదియె
యెంత సాహసము నీ విపుడు కోరితివి? ఎంతటిబుద్ధి నా కీవు చెప్పితివి?

శ్రీరాములు కౌసల్య నూరార్చుట

కొనకొని యిటు వేఁడుకొన్నది తల్లి; - యనుకంప లేక పొమ్మన్నాఁడు తండ్రి.
యిల యెల్లఁ జేకొని యీరాజ్యపదము - నలి నేలువాఁ డిఁక నాసహోదరుఁడు.
బలువిడి యెవ్వరిపై నల్గె దీవు - బలగర్వములు చూపఁ బాడియే నీకు?
నర్మిలి తండ్రివాక్యము సేయుకంటే - ధర్మంబు గలదె? యీతండ్రివాక్యంబు
త్రోయుటకంటెను దురితంబు గలదె? - వేయువిధంబుల వెదకి చూచినను

జనకుని పను పవశ్యము నీకు నాకు - జనకులకును జేయ సహజధర్మంబు.
గాన నాతనిపంపు గైకొని నేను - కానల కేగుట కాదనవలదు.
పరమపావనులైన భానువంశజుల - చరితంబు నీకు విచారింపవలదె?
కావలసినపనుల్ గాకేలమాను? దైవయత్నము లివి దాఁటంగఁ దరమె?”
యనిన లక్ష్మణుఁ డప్పు డాటోప ముడిగి - తనరఘురాముని తలఁపెల్ల నెఱిఁగి
జడిసి యూరక యుండె; సాధ్వి కౌసల్య - కొడుకుతెంపునకు మిక్కుట మైనవగలఁ
బొగులుచుఁ గళలచేఁ బున్నమచంద్రు - దెగడు రాముని మోము దృష్టించి మఱియు
“నాకులభూషణ! నాముద్దులయ్య! - నాకూర్మికొమరుండ నను గన్నతండ్రి!
క్రేపు బాసినయావుక్రియ నిన్నుఁ బాసి - యాపదునాలుగేం డ్లిందుండఁజాల;
నినుఁగూడి చనుదెంతు నిష్ఠురాటవుల” - కని ప్రలాపించు నయ్యంబ నూరార్చి
యనునయాలాపదీనాస్యుఁడై రాముఁ - డనియె “నోయమ్మ! యి ట్లాడంగఁ దగునె?
పతియె ప్రాణపదంబు పతియె చుట్టంబు - పతియె దైవత మాత్మఁ బరికింప నట్టి
పతిఁ బాసి నావెంటఁ బఱతెంతు ననుట - మతిఁ దలంపఁగ ధర్మమా తల్లి! నీకు?
వసుధేశునానతి వసుమతిభార - మెసఁగ నాభరతున కిచ్చుట తప్పె?
నవనీశుఁ డిచ్చెద నన్నవరంబు - లవిరెండు కైకేయి యడుగుట తప్పె?
నసృతంబునకు నోడి యకట! రాజేంద్రుఁ - డొనరంగ వరము ని ట్లొసఁగుట తప్పె?
మాతండ్రియానతి మది నిర్వహించి - యేతెఱంగునఁ బూను టిది నాకుఁ దప్పె?
చేకొని పతిపంపు చెల్లింపకున్న - నీకైనఁ దప్పదు నిక్కువం బరయఁ
బోని కానల కేను బోయిన మిగుల - దీనుఁడై పొగలు పార్థివుని నీ వెపుడు
ననునయించుచు సపర్యలు నొనర్చుచును - మనసునుమ్మలికంబు మాన్పంగ వలదె?
దురితదూరుండు బంధురనీతిరతుఁడు - భరతుండు నాకన్న భక్తి ని న్నరయు
నీవు శోకింపకు నీకలనైన - భావింప దశరథపతి యొప్పుఁ దనకు
కైకేయి విడువక కలిసి వర్తింపు - నాకు సేమము గోరి నను వీడుకొలుపు”
మని పల్కి మ్రొక్కిన నారామచంద్రుఁ - గనుఁగొని కౌసల్య కౌఁగిటఁ జేర్చి
క్రమ్మెడు శోకాశ్రుకణము లందంద - వెమ్ముచు రఘురాము వీపున రాల
“నడవికిఁ బోయెదే యకట! నీ” వనుచుఁ - గొడుకుమై నిమిరి డగ్గుత్తికఁ బెట్టి
యొక్కింత ధృతిఁ బూని యుల్లంబులోనఁ - జెక్కిటఁ గన్నీరు చేత బోఁ దుడిచి
పావనజలములఁ బ్రక్షాళితాస్య - యై వచ్చి పుణ్యాహ మపుడు సేయించి
సురలును ఖేచరుల్ శ్రుతులును యతులు - తరులును గిరులును దాంతియు శాంతి
నదులును నిధులు నర్ణవము నాకసము - నుదకంబు మారుతం బుర్వియు నగ్ని
దిక్పాలకులు దశదిశలు చంద్రార్క - వాక్పతిప్రముఖులు వలనొప్ప నీకు
స్వస్తి యెల్లప్పు డొసంగుదు” రనుచుఁ - బ్రస్తుతి జేసి యాభామాలలామ
పొలుపొంద వేల్పులఁ బూజించి రాము - వలచేత నొకరక్ష వలనొప్పఁ గట్టి
“యలిగి వృత్రాసురు ననిఁ జంపఁబోవు - బలభేది యగు వజ్రపాణికిఁ దొల్లి
యేమంగళము లిచ్చి రెల్ల దేవతలు - నామంగళములు నీ కగు రామచంద్ర!
యరుదుగా దివి నున్న యమృతంబుఁ దేరఁ - గరమొప్ప నరిగెడు గరుడున కర్థి
నేమంగళము లిచ్చె హితమతి వినత - యామంగళములు నీ కగు రామచంద్ర!”
యని రాము దీవించి యక్కునఁ జేర్చు - కొని మస్తకంబు మూర్కొని నిండుమదిని
అనిపినఁ దమతల్లియడుగుల కెఱఁగి - యనుజన్మసహితుఁడై యచ్చోటు వెడలి
యభిషేకవిఘ్నవృత్తాంతంబు దెలిసి - సభికులు రాజులు సచివులు సకల
పౌరులు శోకింపఁ బాదచారమున - చారుచామరసితచ్ఛత్రముల్ మాని
యనురాగ మందుచు నంత రాఘవుఁడు - తననగరికి వచ్చి తగవొప్ప మెఱసి
యంతఃపురంబున కరుగుచో సీత - యింతులు దానును నెదురేగుదెంచి
తనుఁ జూచి మది విన్నదనముఁ గైకొన్న - ఘనుని రాఘవుఁ జూచి కడుఁ జిన్నవోయి

"యిది యేమి? నాప్రాణహృదయేశ! నీకు - వదనాంబుజము కడు వాడు పాఱినది?
గట్టిగాఁ బుష్యయోగము దప్పకుండఁ - బట్టంబు గట్టెనే పార్థివేశ్వరుఁడు,
సోమమండలముతో జోడగు గొడుగు - నీమోముదమ్మికి నీడుగా దేల?
చామరద్వయము పార్శ్వంబులఁ దనరి - యేమొకో మనపట్టపేనుంగు రాదు?
శ్రీరామ! నీమౌళి సేసఁబ్రా లెవ్వి - పౌరులు నినుఁ గొల్చి బలిసి రారేల?
దుందుభీపటహాదితూర్యఘోషములు - వందిమాగధుల కైవారంబు లెవ్వి?
యభిషేకదినము నేఁ డధిప! నీయందు - శుభరాజచిహ్నముల్ చూడంగ లేవు.
సౌమిత్రిమోమునఁ జాల దుల్లాస - మేమిచందమొ? నాకు నెఱిఁగింపుఁ డిప్పు"
డని పల్కుసీతముగ్ధాలాపములకు - మనమునఁ గుంది యామానినిఁ జూచి ||540||
"మునులకు నృపచిహ్నముల గొడ వేల - విను మది యెట్లన్న వివరింతు నీకుఁ
గైక మాతండ్రి సత్కారించి తొల్లి - గైకొన్నవరములు కాంక్షించి నేఁడు
కొడుకుఁ బట్టముఁ గట్టుకొని రాజ్య మేల - నడవుల నన్నుండ నడిగెఁ గావునను
ధరణి పాలింప నాతమ్ముని భరతుఁ - గరమొప్పఁ బట్టంబుఁ గట్టెద ననియె
పనివడి యడవులఁ బదునాలుగేండ్లు - జనకుశాసన మేను జరియింపవలసెఁ
దల్లిదండ్రులమాట తప్పక సేయు - బల్లిదునకును సంపదయును గీర్తి
నాకలోకాదినానావిధపుణ్య - లోకంబు లరచేతిలో నుండుఁ గానఁ

శ్రీరాముఁడు సీతతో తనయభిషేకభంగ మెఱిఁగించుట

గావునఁ బతియాజ్ఞ కానల సలిపి - యే వచ్చునందాఁక నిందీవరాక్షి
గురువుల వగలచేఁ గుందక యుండఁ - బరిచర్య లొనరించి భక్తితోఁ గొలువు
చిత్తంబులోన నాసేమంబు గోరు - ముత్తమశీలవై యుచితధర్మములు
వనిత! యమ్మలమ్రోల వర్తింపు" మనిన - జనకజ యారామచంద్రునిఁ జూచి
కదలినమతిఁ బ్రీతి గాలిచేఁ గదలు - కదళిచందంబున గడగడ వణఁకి ||550||
బెదరి డగ్గుత్తికఁ బెట్టి పెన్వగలఁ - జెదరి యంతంతకుఁ జెలువేది పలికె.
"ఇదియె నిశ్చయ మైన నేను మీవెంట - వదలక పయనమై వత్తు నీక్షణమె,
నినుఁ బాసి యే నిల్వనేరఁ బ్రాణములు - ననుఁబట్టనేరవు నా ప్రాణనాథ!
యడవుల కేనును నర్థితో వత్తుఁ - దోడుక పో" మ్మనఁ దూలి రాఘవుఁడు
"కమలాక్షి! యడవులఁ గందమూలములు - నమలి రానేలల నడచుచు నీవు
నారచీరలు గట్టి నడచుచు వగలఁ - గూరుచుఁ బేరెండకును గాలి కోర్చి
నేలలఁ బవళించి నిచ్చలు పర్ణ - శాలలలో నుండఁజాలుదే యకట!
కోమలదేహపుగోలవు బేల - వేమియు నేపాటు నెఱుఁగవు నీవు
తలఁప నక్కజమైన దంతులు పులులు - నెలుఁగులు తోడేళ్లు నిట్టులు కరులు ||560||
పాములు గాములు పైఁబ్రాకు నెళ్లు - చీమలు గిరిగుహాసీమల దరుల
ఝరుల నిమ్ములలతాశ్చర్యమార్గముల - విరసకంటకలతావృక్షమార్గముల
దలఁప నక్కజమైన దారుణాటవుల - మెలఁగుట యక్కటా! మేదినీతనయ!
కావునఁ గౌసల్యకడ నుండు మీవు - సేవింపు మాసాధ్వి చిత్తంబు వడసి
గృహదేవతలఁ గొల్వు కీర్తింపు నన్ను - నహరహంబును మామయడుగుల కెఱఁగు
భరతుండు నిను మాతృభావంబు గొలుచుఁ - బరుసంబు లాతనిఁ బలుకకు మబల!
యిదె పోయి పదునాలుగేండ్లు నిండించి - ముద మొప్పఁ జనుదెంతు ముగుద! చింతిలకు"
మనవుడుఁ బ్రణయశోకార్తయై రాముఁ - గనుఁగొని సీత నిక్కము విన్నవించె.
"పతులు గావించిన భాగ్యంబు లైన - సతులను రక్షించు సమ్మదం బెసఁగ ||570||
నాపాలివిభుఁ డన్న నాదైవ మన్న - నాపుణ్యగతి యన్న నరనాథ! నీవె;
ఘనతపస్స్వర్గభోగము లనేకంబు - లనుభవించుటకంటె నతిభక్తితోడ

నిశ్చలమన మార నీపదాంబుజము - లచ్చుగాఁ గొలుచుట యది నాకు సుఖము
నృపవర్య! నీ వున్న నిష్ఠురాటవులు- యుపవనంబులు నాకు నూహించి చూడ
జగతీశ! విను విష్ణుసముఁ డైన నీవు - జగదేకవిక్రమశాలివై పరఁగఁ
గరమొప్ప నీరక్ష గలిగిన నన్ను - సురరాజు తలయెత్తి చూడంగ వెఱచు.
నారచీరలు గట్టి నడచి నీతోడ - నారంగఁ జనుదెంచ నట నీవు చూప
నమరంగఁ జూచెద నద్రులు నదులు - కమలాకరంబులు కడువేడ్కతోడ
పాయనియందును పరఁగ నూఱైన - వేయైనఁ గానిమ్ము విపినంబులందు
నన్నుఁ దోడ్కొనిపొమ్ము నరనాథ" యనిన - నన్నాతిఁ గనుఁగొని యతఁ డిట్టు లనియె ||580||
"అనిశంబు నతిదురంతాయాస మైన - వనవాస మేటికి వనజాక్షి నీకు?
నీయందుఁ జిత్తంబు నిలిపి ని న్ననిచి - పోయి కావించెద భూపాలుపనుపు
వన మేడ నీ వేడ వనిత ని న్నేడఁ - గొనిపోయి దుర్గముల్ కుటిలమార్గముల
నారామవనకేళి కర్హంబు గాని - ఘోరాటవులయందు గ్రుమ్మరఁ దగునె?
పెల్లుకూరవృకాళిపృథుపుండరీక - భల్లూకసింహాదిబహుమృగావళులు
ఘూకశాకానేకఘోరహుంకార - కాకోలమల్లికాకర్కశధ్వనులు
మానక వర్తించు మఱి భయం బొదవ - నీనీడ తక్కు నీ వెందున వలదు"
నావుడు విని సీత నరనాథుఁ జూచి - నీ వుండఁగా నాకు నిర్భయం బధిప!
వనభూమిఁ దిరుగుదు వరుసతోఁ గూడ - దని నాకుఁ జెప్పినా రా వేదవిదులు?
కాన నీవిధమునఁ గాంతారమునకు - భానుకులేశ! నీపాదముల్ గొలిచి
వచ్చెద నన్ను రావల దనవలదు - వచ్చిన మదిని నాభక్తియుఁ జూడు" ||590||
మని పాదములఁ బట్టి యడలంగ వగచి - యనుమతింపమిఁ జూచి యతిదీన యగుచు.
"యెఱిఁగి నే చేసితినే మున్ను తప్పు - మఱచి చేసితి నేను మన్నింపు నన్ను
పటుశిలాకుటిలకప్రచురదేశములు - నట నిన్నుఁ గొలిచిరా నలఁతయు లేదు
కరుణమై నీ విచ్చు కందమూలములు - నరుదార నమృతంబు లవియును నాకు
భావించి చూచినఁ బ్రాణబంధుఁడవు - నీవె కావున వత్తు నీతోడఁ బ్రీతి
జనకుఁడు చింతింప జనని చింతింప - చను నిష్టలగుబంధుజనులు చింతింప
జననాథ! సహధర్మచారిణియందు - జనకునిచే నగ్నిసాక్షిఁ గైకొంటి;
జనలోకనుతుఁడవు సత్యసంధుఁడవు - నను డించి నీకుఁ గానల కేగఁదగునె?
యెన్నిదుఃఖము లైన నెన్నికఁ గాదు - అన్నియు సౌఖ్యంబు లగును నీదయను
ఈవాడ లీమేడ లీబంధుబృంద - మీవస్తుసంపద లీజీవనంబు ||600||
నీవు లేకున్నచో నిస్సార మరయ - గావున నిచట నేకరణివేగింతు
సావిత్రి యనుపుణ్యసతి తనపతిని - సేవించినట్టి యాచెలువున నేను
నీవెంటఁ జనుదెంతు నీనీడఁ బోలె - నావంటిసాధ్వికి నదియె ధర్మంబు
నినుఁ బాసి యిచ్చట నిమిష మే నోర్వ - వనముల నినుఁ గూడి వర్తింపనేర్తుఁ
బదునాలుగేం డ్లేల పాసెద నిన్ను - కదిసి వెయ్యేండ్లైనఁ గడువేడ్కఁ గొలుతు
సతులకుఁ బతులకు జను లెంచఁదగిన - మతము ప్రతిష్ఠింపు మఱి వేయునేల
నీ వరణ్యములకు నిట నన్ను విడిచి - పోవుట నిజమైనఁ బోవుఁ బ్రాణములు
నలుకమైఁ గాదేని యగ్నిచే నైన - జలముచే నైన విషంబుచే నైన
యేచినవగలతో నిటఁ జత్తు నేను - నాచూపు డించిపో నను దించిపోకు"
మని ప్రలాపించుచు నడుగులమీఁదఁ - జనకజఁ బడియున్నచందంబు చూచి ||610||
కరుణతో నల్లనఁ గరపల్లవముల - ధరణీశతనయుఁ డాతనుమధ్య నెత్తి

సీతరాకకు శ్రీరాములు సమ్మతించుట

“యలివేణి నినుఁ బాసి యావనంబులను - నలువంద విహరింప నా కిచ్చ లేదు,
నినుఁ దోడుకొని పోదు; నీవు నావెంట - చనుదేరఁ గుశలంబు సకలంబు నాకు.
నిమ్ముల నీచిత్త మెఱుఁగంగఁ దలఁచి - యిమ్మాట లాడితి నేతెంతుఁగాని”
యనుచు నారఘురాముఁ డతికృపామూర్తి - జనకజరాకకు సమ్మతించుటయు
వలయుదానంబులు వరుసఁ గావింపు - నెలఁత! నీ వనవుడు నెమ్మనం బలరఁ
గాంచనరత్నాదికంబు లైనట్టి - యంచితదానంబు లమ్మహీసుతయు
వరుస ప్రియంబగువారల కెల్ల - కరమర్థి నందందఁ గావించె నంత.
ధరణీశుఁడును సుమిత్రాపుత్రుఁ జూచి - చేర రమ్మని రామచంద్రుఁ డిట్లనియె
“నాతోడ నీవు కానకు వచ్చెదేని - నాతోడ నినుఁ బాసి నానావిధముల ||620||
మిడుకు కౌసల్య సుమిత్ర లెవ్వార - లుడు కార్చి పోషింతు రెవ్వరు భక్తి
మనమిద్దఱముఁ జన్న మనతండ్రి భక్తి - ననుదినంబును నెవ్వ రరయువా రిచట
మొదలన సవతిపై మ్రొగ్గుఁ గైకేయి - మదిలోన నీరాజ్యమద మింక నొదవుఁ
బేర్మి చూపుచు దుఃఖపెట్టునో కైక - ధర్తంబు తలపోసి తగ వేల నడుపు
నటుఁగాన నే వచ్చునందాఁక నీవు - నిట నుండఁదగు” నన్న నెంతయుఁ గనలి
యావేళ లక్ష్మణుఁ డన్ననిశ్చయము - భావించి తనపాణిపద్మముల్ మొగిచి
“యప్పుడు నన్ను రా నానతి యిచ్చి - యిప్పుడు వల దను టేమి కారణము?
కౌసల్య కృపరక్ష గాక నారక్ష - యాసుమిత్రకు నేటి కాతేజ మరయఁ
బదివేవురకు నుక్కిపట్టు నీవెలుఁగు- నిది యేల చింతింప నిట రామచంద్ర
భరతుండు నీదెస భయమునఁ జేసి - తిరముగాఁ గౌసల్యదేవికి భక్తి ||630||
కరము సుమిత్రకుఁ గావించునటుల - నిరవొంద నటుఁగాన నే నిందు నిలువ
బాణబాణాసనపాణినై వెనుక - దూణీరములుఁ బూని దుర్గమాటవులఁ
బొందుఁగా మిమ్ము నిమ్ములఁ గొల్వవలయు - గందమూలాదులు కడకఁ దేవలయు
నటఁ దృణపర్ణాదు లరసి మీ రుండు - కుటజము పజ్జగాఁ గూర్పంగవలయుఁ
బదునాలుగేండ్లును బగలును రేయి - నిదుర వోవక సేవ నెఱి సేయవలయు
వచ్చెద నే” నన్న వసుధేశుఁ డతని - నిచ్చమైఁ గైకొని యింపుదళ్కొత్త
“వలయుబంధుల నెల్ల వరుస వీడ్కొనుము - వలనొప్పగా మున్ను వరుణదేవుండు
మనతండ్రి కిచ్చిన మహితచాపమును - ఘనశరశ్రేణులు గలకవదొనలు
కర మభేద్యం బగు కవచంబు పసిఁడి - పరుజులఁ జెన్నొందు పటుకృపాణములు
కొని రమ్ము” నా నేగి కొమరరార బంధు - జనుల వీడ్కొని శస్త్రశాలకు నరిగి ||640||
యాయుధంబులు గొంచు నరుగుదెంచుటయు - నాయతాత్ముఁడు రాముఁ డనుజన్ముఁ జూచి
“తమ్ముఁడ! వినుమెల్ల ధనములు నేను - నెమ్మి నిచ్చెద ధరణీసురవరుల
మహితపురస్థుల మనకింపులైన - సహజభృత్యుల నర్థి జనుల రావింపు
మావేళ నర్హుండు నఖిలజ్ఞుఁ డైన - యావసిష్ఠునిపుత్రుఁ డయిన సుయజ్ఞు
మొదలైనపుత్రుల ముదము చిత్తమునఁ - బొదలంగ నతిభక్తిఁ బూజింపవలయు
మఱియుఁ దక్కినవారి మన్నింత మెల్ల - తెఱఁగుల నక్కఱ తీర నర్థులకు”
ననవుడు లక్ష్మణుం డౌఁగాక యనుచు - మునిపుత్రునింటికి ముదముతో నరిగి
రామువాక్యముఁ జెప్పి రమ్మన్న నతఁడు - నేమంబు లన్నియు నిష్ఠతో దీర్చి
సౌమిత్రిసహితుఁడై చనుదేరఁ గాంచి - రాముఁడు వినయాభిరాముఁడై తాను
నెలమిమై సీతతో నెదురుగా వచ్చి - యలఘుతేజోమూర్తి యైనమునీంద్రుఁ ||650||
గొనివచ్చి గద్దియ కొమరరార నునిచి - వినుతార్ఘ్యపాద్యముల్ వేడ్కతో నిచ్చి
హారకుండలవలయాంగదకటక - చారుకోటీరాదిసకలభూషణము
మాతులుం డొసఁగిన మదగజేంద్రంబు - ఖ్యాతి శత్రుంజయాఖ్యము మొదలైన
కరిసహస్రంబును కమనీయరత్న - సురుచిరదివ్యవస్తువు లెల్ల నొసఁగి
బహుభూషణము లిచ్చి పయిపయితోన - మహనీయరత్నముల్ మానుగా నిచ్చి

పసిఁడి యేర్పడఁ బుచ్చి పదికోటు లొసఁగి - యసమానవస్తువు లన్నియు నొసఁగి
యిచ్చినఁ గైకొని హృదయంబులోన - నచ్చెరు వడరంగ నధికమోదమున
నారాజమిథునంబు నతఁడు దీవించె - నారంగ రఘురాముఁ డప్పుడు మఱియు
నెడపక భండార మెల్లఁ దెప్పించి - తొడరి దీనులకు నర్థులకుఁ బేదలకు
చెలిమి నగస్త్యకౌశికు లనువారి - కిల రత్నరాసు లనేకంబు లొసఁగి
మొగి వసిష్ఠాదిసన్మునిజనంబులకుఁ - దగు తపస్వులకు నర్థము లొప్ప నిచ్చి
వందిమాగధులకు వరదానశక్తు - లెందును బొగడంగ నిలు చూర నిచ్చి
పేదసాదలకును పృథ్విదేవతల - కాదట బంధుమిత్రాశ్రితావళికిఁ
బన్నుగా నిబ్బంగి బహుదానతతులు - సన్నుతమతి నిచ్చి సౌమిత్రిఁ జూచి
"నీవును దానంబు నెమ్మిఁ గావింపు" - నావుడు నారాజనందనుం డలరి
ఘటజన్మగౌశికుఁ గార్గ్య శాండిల్యు - నటకు రప్పించి పెక్కర్థంబు లిచ్చి
వీరువా రన కెల్లవిధములవారు - నారంగ నెవ్వ రే మడిగిన నిచ్చె;
ధరణీశుఁ డాతనిఁ దనబుద్ధి యలరఁ - గర మొప్ప నతిమహాకల్యాణియైన
యాయరుంధతికి సుయజ్ఞనిసతికి - నాయతం బగుభక్తి నప్పుడు సీత
తనభూషణము లిచ్చి తనయర్థ మిచ్చి - తనయింటఁ గల వస్తుతతు లెల్ల నిచ్చె.
నప్పు డరుంధతి "యకట యిక్ష్వాకు - లిప్పాటు పడుచుంట నిటుఁ జూడఁదగునె?"

శ్రీరాములు త్రిజటాఖ్యునకు గోవుల నిచ్చుట

యని వసిష్ఠు నడుగ నమ్మహామౌని - తనబుద్ధి నెంతయుఁ దలపోసి చూచి
"యేరూపమునఁ బోవ దిది దైవయోగ - మూరకుండుము చూచుచుండుద" మనియె
ఆవేళఁ ద్రిజటాఖ్యుఁ డనువిప్రుఁ డడరి - జీవనస్థితికినై చేను దున్నుచును
ఘోరంపులేమిచేఁ గుందుటఁ జేసి - పేరాసఁ దత్సతి బిడ్డలఁ గొంచు
నతిసంభ్రమంబున నచ్చోటి కరిగి - తతిగొనఁ బనిసేయు తద్భర్తఁ జూచి
"యేల యీనాగేలు హృదయంబుచివుర - నేల యీగుద్దలి యిటఁ బాఱవైచి
రమ్ము చెప్పెద నేఁడు రామచంద్రుండు - సమ్మదంబున నర్థిజనులకు నెల్ల
ద్రవ్యతండంబులు దయతోడ ధనము - నెవ్వ రే మడిగిన నిచ్చుచున్నాఁడు.
నీకుటుంబము చెప్పి నీపేరు చెప్పి - కాకుత్స్థపతిచేతఁ గామితార్థంబు
వేవేగ చని నీవు వేఁడుకో" మ్మనిన - నావిప్రుకోర్కెలు నందంద నిగుడఁ
జనుదెంచి యారామచంద్రు నీక్షించి - తనరంగ దీవించి తా నిట్టు లనియె.
"పేదవాఁడను సుతుల్ పెక్కండ్రు గలరు - లేదు ద్రవ్యంబును లేశమాత్రమును
నను నీవు రక్షింప నరనాథ! వలయు" - ననిన నారఘురాముఁ డావిప్రుఁ జూచి
"యావులమంద లయ్యా! యున్న విపుడు నీవు నీచేముష్టి నిజశక్తి మెఱసి
యెందాఁక నేసితి వీలోని పశుల - మంద నీకె" యటన్న మది సంతసిల్లి
యఱచి ధోవతి మొలనంట బిగించి - కుఱుచైనశిఖముడి గొని యౌడుఁ గఱచి
నరములఁ బ్రాణముల్ నరి నంటఁబట్టి - కరమునఁ బాషాణకలితుఁ డై యపుడు
శ్రీరమాధవు నెంచి శ్రీరాము నెంచి - బిరబిరఁ దనముష్టిఁ బెట్టుగాఁ ద్రిప్పి
యురమున జందెము నుఱ్ఱూతలూఁగ - సరయువు దాఁక విచ్చలవిడి నేసె.
బ్రతుకుజీవన మని బ్రాహ్మణుం డట్టి - మొదవుల గొన్న రాముఁడు చోద్యమంది
"మఱి వేయుగోవుల మహితవస్త్రముల - నఱలేక యిచ్చెద నడుగుమీ" యనిన
జన్మంబునకు నీవు చాలినయర్థ - మెన్న నెక్కుడుగాను నిమ్మండు నడుగఁ
దనియంగ నిచ్చినఁ దద్దయు నలరి - తనపత్నితోఁగూడ ధనములు గొనుచు
సంతోషమున నటఁ జనెఁ ద్రిజటుండు - నంతట రఘురాముఁ డనురాగ మెసఁగఁ
గృతకృత్యుఁడై వచ్చి గృహదేవతలకు - చతురుఁడై మునులకు సద్భక్తి మ్రొక్కి

యీరీతి రఘురాముఁ డెల్లవస్తువులు - కోరినవారికిఁ గోరిన ట్లొసఁగి
మును జనకునియజ్ఞమున వరుణుండు - తన కొసంగిన తనుత్రాణకోదండ
ఘనతరతూణీరఖడ్గాయుధములు - తనకులగురునింట దాఁచుటఁ జేసి ||700||
యనుజుచేఁ దెప్పించి యవి ధరియించి - జనకజాలక్ష్మణసహితుఁడై వెడలి
రాజునొద్దకు వేగ రాజచిహ్నంబు - లోజఁ గానక పౌరు లుల్లంబు లలర
రాజవీథులనుండి రచ్చలనుండి - రాజితోన్నతసౌధరాజిపై నుండి
పుట్టినశోకాగ్ని పొగలుచుఁ గొంద - ఱిట్టిదుర్దశ కర్హుఁడే రాముఁ డనుచు
నెందు రాముఁడు వోయె నింక నందఱము - నందె పోదముగాక! యని కొంద ఱరుగ
కొందఱు రాజన్యకుంజరు వెనుక - మందిరంబులు డించి మన మెల్లఁ జనఁగ
నేపార సొంపెల్ల నెడలి పాడైన - యీపట్టణము కైక నేలని మ్మనుచుఁ
బరికించి కొందఱు ప్రజ లీపురంబు - పొరిపొరి నెలుఁగులు పులులు సింగములు
వక్కలు వరళులు నలిపిశాచములు - పెక్కుభూతంబులు ప్రేతసంఘములు
పాయని యడవిలోఁ బతి రాముఁ డున్న - యాయరణ్యము పురం బగు నంచుఁ బలుక
క్రందయ్యెఁ బహువిధాక్రందనరవము - నందంద వినుపింప నధికధైర్యమున ||710||

శ్రీరాములు సీతాలక్ష్మణసమేతుఁడై దశరథునివద్దకు వచ్చుట

జగతీశునగరికిఁ జనుదెంచి మఱియుఁ - దగ సుమంతునిఁ గాంచి ధరణీశసుతుఁడు
వినిపింపు మారాక విభునితో ననినఁ - జని శోకమునఁ జాల సంతాపమందు
రాజేంద్రుఁ గనుఁగొని రామలక్ష్మణులు - పూజితచరితయౌ భూతనూభవయు
వచ్చినా రని చెప్పఁ బడి మూర్ఛవోయి - చెచ్చెఱఁ దెలివొంది చెందినవగల
నల్లన గద్దియ నాసీనుఁ డగుచు - నుల్లంబులో ధైర్య మొక్కింత నిలిపి
"వత్తును గాక నావనితలు నింక - వత్తురు గాక! నీవరపుత్రుఁ జూడ"
ననుచు డగ్గుత్తిక నల్లనఁ బలుక - విని యాసుమంతుండు వినయంబుతోడ
నంతఃపురంబుల కరిగి యారాజు - నింతుల మున్నూటయేబండ్రఁ దెచ్చె
మఱి పోయి యారామమహనీయతేజు - తెఱఁగొప్పఁ దోడ్కొని తేర నీక్షించి
యాలింగనము సేయ నర్థితో లేచి - యాలోన రాలేక నవనిపైఁ బడియె. ||720||
నంత నాశ్రీరాముఁ డారాజుఁ బట్టి - యెంతయుఁ బ్రేమచే నెసఁగంగఁ దిగిచి
తొడలపై నిడికొని దుఃఖింపఁ గొంత - వడికి చైతన్యంబు వచ్చి కూర్చుండి
తనుఁ జూచుచున్న యాతండ్రి నీక్షించి - జననుతుం డగురామచంద్రుండు పలికె.
"ననఘాత్మ! నీదుసత్యము నిల్ప నేను - వనభూములకుఁ బోవువాఁడ నౌ టెఱిఁగి
యీసాధ్వి జనకమహీపాలతనయ - యీసుమిత్రాపుత్రు లిద్దఱు మిగుల
వల దని యే నెంత వారింప వినక - నలరి తామును బయనమై యున్నవారు.
గాన వీరలు నేను గానల కేగ - నానతి" మ్మనుటయు నానరేశ్వరుఁడు
మదిఁ దూలి "కైకేయిమాటకు నిన్ను - నదయతఁ బొమ్మంటి నకట! కానలకుఁ
జేకొని నామాట సేయంగ నేల - నీ కెట్లు నందన! నీవు నీయంతఁ
జెన్నొంద రాజ్యంబు సేయుదు గాక" - యన్న నామాటకు హస్తముల్ మొగిచి ||730||
"తలపోయ గురుఁడవు ధారుణీపతివి - ఎలమిమై రక్షింప నిల బాంధవుఁడవు
నటుగాన నీవాక్య మర్థితోఁ జేయ - నిట నాకు నానతి యిచ్చి న న్ననుపు
సత్యసంధుఁడ వైన జనలోకనాథ! - నిత్యంబుగా నేలు నిఖిలలోకములు"
ననిన "దీర్ఘాయువు నత్యంతశుభము - వినుతయశంబును విమలవిక్రమము
నకళంకధర్మంబు నమరంగఁ బొందు - మొకబాధయును లేక యుండు మోపుత్ర!
యారంగ నన్నును నరయ మీతల్లి - నీరాత్రి చూచి నీవెల్లి పొ" మ్మనిన
"నేఁ డేమి యెల్లేమి నిలువంగఁ దగదు - నేఁడు పోయెద మన్న నెమ్మి వీడ్కొలుపు

నరనాథ! నాయీగి నాతమ్ముఁడైన - భరతుండు వసుమతిఁ బాలింపనిమ్ము.
వగపు నీ కిటమీకు వల" దన్నరాము - తెగువకు దశరథాధిపుఁడు శోకించి ||740||
"నీవంటి సత్పుత్త్రు నిష్ఠురాటవులు - కీవెంటఁ బొమ్మన నెట్లు నోరాడు?
కైకేయిమాటల కడుమోసపోతి - గా కటకట!" యని కరుణఁ దా నేడ్వ
నంతఃపురాంగన లందఱు నడల - నంతఁ గౌసల్యయు నాసుమిత్రయును
వంతల వ్రాలుచు వగలఁ దూలుచును - వింతగా భువిఁ జేరి విలపించుచుండ
నపుడు సుమంత్రుఁ డయ్యతివలయేడ్పు - నృపుశోకమును జూచి నిట్టూర్పుఁ బుచ్చి
ఘనతరశోకసంకలితుఁడై కైకఁ - గనుఁగొని పలికె నుత్కటకోపుఁ డగుచు
"నీయత్నమునఁ గదా నృపునకు మాకు - నీయవస్థలు వచ్చె నేమనఁగలను?
పతిహితం బేమియుఁ బరికింప వెట్టి - సతి వైతి వకట! రాక్షసివి నీ వరయ!
నీతల్లి యట్లనే నీవు ప్రాణేశ - ఘాతి వయ్యాది యెట్టిగతి యన్న వినుము
సకలభాషలు నీదుజనకుఁ డెఱుంగు - నొకనాఁడు మీతల్లియును దాను శయ్య
నొఱపుగా శయనించి యొకకీటవార్త - యెఱిఁగి యాతఁడు నవ్వ నెద సంశయించి.
"యిది యేల నవ్వితి" వెఱిఁగింపు మనిన - "నది చెప్పినను బ్రాణహాని యౌ నిపుడు" ||750||
ననవుడు "నీప్రాణహాని కే వెఱవ - వినుపింపు" మనిన వివేకించునతని
నదియె తప్పని వెళ్ళ నడఁచె మీతల్లి - యదిగాన నాచండి కాత్మజవైన
నీ కేల కలుగు మానితపతిహితము - ఓకైక!" యనిన నాయువిద యెంతయును..
దల వాంచి కొండొకతడవు చింతించి - పలికె నాదశరథపతిఁ జూచి యపుడు
"మున్ను మీకులమున ముఖ్యుఁడై సగరుఁ - డున్నతకీర్తియై యుర్వి నేలుచును
నసమంజసుండను నగ్రనందనుని - గొసరక పురి వెళ్ళఁగొట్టఁగా లేదె?
రామచంద్రుని నీ వరణ్యభూములకుఁ - దామసింపక పంపఁ దప్పేమి దీన?"
నన విని దశరథుం డధికశోకాబ్ధి - మునిఁగి ప్రత్యుత్తరంబున కోపకున్న
నపుడు సిద్ధార్థకుం డనుమంత్రివరుఁడు - కపటాత్మురాలైన కైక కిట్లనియె. ||760||
"అసమంజసుండు దర్పాతిరేకమున - నెసఁగఁ బట్టణములో నెల్లబాలురను
సరిపట్టి కట్టి యాసరయువులోన - బరువడి వైవంగఁ బౌరు లందఱును
సగరునితోఁ జెప్ప జనహితంబునకుఁ - దగవు చింతించి యాతనయుఁ బోనడఁచె.
నీరామునం దొక్క యెగ్గెనఁ గలదె?- చారువర్తనగుణసౌజన్యుఁ డితఁడు."
నావుడు "సత్యంబు నాతోడఁ బలికెఁ - గావునఁ దండ్రివాక్యము సేసె సుకృతి
యగుఁగాక! రఘురాముఁ" డనవుడు కైక తెగువకు దశరథాధిపుఁడు శోకించి
చాల సంతాపించి జడిగొన్న వగలఁ - దూలుచు నాసుమంత్రునిఁ జూచి పలికె.
"ధనముల మణుల గోధనముల బంధు - జనముల నవరోధజనముల హితుల
విజయచిహ్నంబుల విలసిల్లుచున్న - గజముల రథముల ఘనతురంగముల ||770||
నిజముగా వేఁటకు నేర్చుధీవరులఁ - బ్రజల మంత్రుల రామభద్రునివెనుక
వెడలింపు మీరిత్తవీడు కైకేయి - కొడుకు బట్టము గట్టుకొని యేలుఁగాక!"
యని యిట్లు దశరథుం డాడువాక్యములు - విని కైక గోపించి విభుఁ దూఱి పలికె.
"రాజపుంగవ! నీవు రామచంద్రునకు - రాజిల్లు నీసర్వరాజ్యసంపదలు
నిచ్చి పాడై యున్న యీపురం బేల - యిచ్చెదు భరతున? కీపల్కు లేల?
సౌమిత్రియును దాను జనకనందనయు - రాముఁడు నారచీరలు గట్టి ప్రీతి
నేను జూచుచునుండ నెల్లభోగములు - మాని దుర్గములఁ గ్రమ్మఱఁ బోవకున్న
బొసఁగదు నీయావి బొంకు నీపలుకు - వసుధేశ! నీ విచ్చు వరము నే నొల్లఁ;
దప్పితి వీ" వన్న, దశరథాధీశుఁ - డప్పుడు మూర్ఛిల్లి యవనిపైఁ దెళ్లె;
ధరణిపై నట్లున్న తండ్రినిఁ జూచి - పరితాప మందుచుఁ బలికె రాఘవుఁడు.
"ఏలమ్మ! కైకేయి! యిమ్మహారాజు - తూలఁ బో బలుమాఱు దూఱనాడెదవు? ||780||

గురుఁడును రాజు నాకూరిమితండ్రి - పరమదైవం బిట్టిపతి నన్నుఁ బనుప
విషమైన మ్రింగుదు విపులాగ్నినైన - విషధియైనను జొత్తు వేడ్కతో నేను;
వనమున మునులతో వర్తింపుమన్న - ననుమతించుట నాకు నది యెంత పెద్ద”
యన విని దశరథుఁ డావాక్యములకు - మనమునఁ గడుఁ దూలి మఱి కైకఁ జూచి
“విను మేను రాజ్యంబు విడిచి యీరాము - వెనుకఁ బోయెదను నీవిభవంబుతోడ
భరతు నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టి - ధరణి యేలుదుగాక! తగ వేల?” యనఁగ
నామాటలకు రాముఁ డధిపుతో ననియె - “భూమీశ! నిర్జనభూమియై పరఁగు
నవ్వనంబును నాకు నర్హమై యుండు - నెవ్వరు నాతోడ నేటి కేతేర?
నారచీరలు దెచ్చి నాకిండు వాని - నారంగ ధరియించి యడవులలోన
పదునాలుగేండ్లును బరఁగ నీయాజ్ఞ - వదలక వర్తించువాఁడను నేను ||790||
దే నారచీరలు దేవి! నా” కనిన - నానాతి నిర్లజ్జయై తానె యపుడు
ముద మంది మదిలోన మొగమాటలేక - మది చలింపక సభామధ్యంబునందు
నారచీరలు దెచ్చి “నరనాథపుత్త్ర! - గారవంబున నీవు కట్టుకో” మ్మనుచుఁ
బేరెలుంగునఁ బల్కఁ బ్రియముతో రాముఁ - డారాజసభయును నా రాజు నడల
నాతల్లిచే నున్న యవి పుచ్చుకొనుచు - భాతిగా మున్నున్నపటములు విడిచి
నారచీరలు గట్టె నయముతో నపుడు - నారంగ ధరియించె నాలక్ష్మణుండు;
సీతకు నానారచీరలు రెండు - చేత నిచ్చినఁ గొని చిత్తంబులోన
కలఁగి రామునిఁజూచి “కాంతారవాసు - లెలమిమై నీచీర లెట్టుఁ గట్టుదురొ?
మును” లంచు నొక్కటి మూపుపై వైచి - తనరార నొక్కటి తనకేలఁ దాల్చి
కట్టనేరక మది గలఁగ నారాముఁ - డట్టిచందముఁ గాంచి యాపువ్వుఁబోఁణి ||800||
ఘననితంబమునఁ బొంకముమీఁఁ గట్టఁ - గని రాజసుతులు రాఘవుని వీక్షించి
“నారచీరలు గట్టి నరనాథపుత్త్ర ! - యీరాజవరపుత్త్రి నీసీత నెట్లు
దారుణగతి నిట్లు తాపసిఁ బోలి - ఘోరాటవికి నీవు కొనిపోవఁ దగునె ?

వసిష్ఠుఁడు కైకతోఁ గఠినోక్తు లాడుట

మామాట మన్నించి మాయొద్ద నునిచి - సౌమిత్రియును నీవుఁ జనుఁడు కానలకు”
ననఁగ వసిష్ఠుండు నలుకతోఁ గైకఁ - గనుఁగొని “కులనాశకారిణి వీవు
భూపాలకుని మోసపుచ్చితి కాన - నీపాప మరయంగ నెందును గలదె?
రాజపత్నులయొద్ద రఘురామునాజ్ఞ - నీజనకజ నుండని మ్మట్లుకాఁగ
వల దన నేల యీవైదేహి చనఁగఁ - గలయఁ బౌరులతోడఁ గాననంబులకు
నేమును జనువార మింతియే కాదు - రామచంద్రునిఁ గొల్వ రమణీయలీల
భరతశత్రుఘ్నులు బలసివచ్చెదరు - పరికింప నీవు నీపాడుఱ నుండు ||810||
పోవంగ రాముఁడు పుణ్యశీలుండు - లీల నున్నది యూఱు లేనిది పాడు
పతి నిటు వంచించి పాపంబు దలఁచి - యతిలోభమున రాము నడవుల కనిచి
భరతు నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టి - చిరలీల రాజ్యంబు సేయఁజూచెదవు
పతియాజ్ఞ దప్పఁడు భరతుండు తండ్రి - ప్రతినిధి నారామభద్రునిఁ జూచు
నీమాట విని ధర నిష్టఁ బోవిడిచి - రాము నడచి యీరాజ్యంబుఁ గొన్న
దలపోసి చూడఁగ దశరథేంద్రునకు - పొలుపార నతఁడు తాఁ బుట్టె నేమైన
నీతప్పు నీమీఁద నెరపిన మీఁద - మాతగాఁ దలఁచునే మదిలోన నిన్నుఁ
గర మర్థి రాముఁ డాకాన వర్తింప - భరతుఁ డీసామ్రాజ్యభార మె ట్లోపు?
నెఱుఁగవు భరతునిహృదయ మేమియును - మఱి యీతెఱఁగు విన్న మండు నీమీఁద
నెవ్వరికై నీకు నీనిష్ఠురంబు - నివ్వెంట భరతున కియ్యకో లగునె? ||820||
కావున నిది మేలుగా నెన్నవలదు - నీ వదియునుగాక నిష్ఠురవృత్తి

శ్రీరామునకు మఱి సీతకు నార - చీర లిచ్చుటకు నీచేతు లెట్లాడె
నారచీరలు మాని నవరత్నఖచిత - చారుభూషణములు సరసంబులైన
చీనాంబరంబులు చెలువారఁ బూని - జానకి దనపరిచారకుల్ గొలువఁ
జనుఁగాక!” యనుడు నాసంయమీశ్వరుఁడు - వినుతభూషాంబరవితతు లిచ్చుటయు
ననయంబు మదిలోన హర్ష ముప్పొంగఁ - గొని యవి ధరియించె గురునియానతిని
సీత యప్పుడు నారచీరలు మాని - యాతతప్రీతితో నట్లున్నఁ జూచి
కైక నందఱుఁ దిట్టఁగా రాజు వినుచు - నాకాంతదెసఁ జూచి యలుకతోఁ బలికె;
“తక్కక పాపంబు తలఁచి రామునకు - నక్కటా! వనవాస మడిగితి కాక ||830||
మేదినీసుతయు సౌమిత్రియు నార - లాదరంబునఁ గట్ట నడిగితే నన్ను?
నీమానవతి సీత యింతకుఁ దగునె - యేమి చేసితి నీకు నీతెంపు సేయ?
రాముని వినయాభిరాముఁ గాంతార - భూమికిఁ దపసియై పొమ్మనుకంటె
మఱియొండుపాపంబు మదిలోనఁ గలదె? - తరమఁజేసియు నేల తండారవైతి?
పాపజాతికి నీకుఁ బతియైన నాకుఁ - బాపంబు కడమౌనె పరికింప” ననఁగ
నామాట విని రాముఁ డధిపుతో ననియె - “భూమీశ! నను బాసి పొదలు శోకమున
మాతల్లి కౌసల్య మదిఁ గుందకుండ- భాతిగాఁ గృప మీరు పరఁగ రక్షింపుఁ”
డనుడు నాదశరథుఁ డావాక్యములకుఁ - దనరారు శోకాగ్నిఁ దనచిత్త మెరియ
“నెట్టిపాపము తొల్లి యేఁ జేసినాఁడఁ - బట్టి నా కనుభవింపక పోదు నేఁడు
తల్లుల లిడ్డల దయమాలి పాప - నుల్లంబులోపల నోర్వంగఁ గలనె?
కైకమాటకు నిన్నుఁ గాంతారభూమిఁ - బైకొని యదయతఁ బడ నేఁగుమంటి; ||840||
హాపుత్ర! హారామ!” యనుచు మూర్ఛిల్లి - భూపాలుఁ డప్పుడు బోధింపఁ దెలిసి
వారక పదునాల్గువత్సరంబులకు నారఁగఁ బరిపూర్ణ మగునట్లు గాఁగ
మెచ్చినతొడవులు మేలువస్త్రములు - నచ్చుగా జానకి కవనీవిభుండు
వలనొప్పఁగాఁ దెచ్చి వరుస నిప్పించె - వలువలు గట్టి యావరభూషణములు

కౌసల్య సీతకు పతిధర్మము దెల్పుట

దనరంగ జానకి ధరియించె నంత - జనకజఁ జూచి కౌసల్య శోకించి
“యడరంగ నితఁడు మహాచక్రవర్తి - కొడుకని మీతండ్రి కోరి ని న్నిచ్చెఁ
గడుకొని దైవయోగంబునఁ జేసి - కడపట మఱి యిట్టి గతి యయ్యె నేఁడు;
తాపసవృత్తిమైఁ దగిలి కానలకు - నీపతితోఁ గూడి నీ కేఁగవలసె;
దీనికి వగవకు; తివిరి రాఘవుఁడు - ఈనిఖిలోర్వియు నేలెడి మగుడి;
పతి పేదవాఁ డైనఁ బాయంగరాదు - సతులకు నిదియు విచారించి నడువు ||850||
చేకొని పతిపంపు సేయు పత్నులకుఁ - గైకొను నుభయలోకములందు శుభము”
ననఁగను కౌసల్య నాసీత చూచి - వినుతంబుగాఁ బల్కె వినయంబుతోడ
“అనుకూలనై పతి నతిభక్తిఁ గొలిచి - తనర వర్తించెద ధర్మమార్గమున
మానుగాఁ బతిలేని మగువ చక్రంబు - లేనితేరును తంత్రి లేని వీణెయును
బోలెఁ బుత్రులుగల పుణ్యురా లైన - జాలంగఁ గొఱఁగాకఁ జను నట్లుగానఁ
బతికిఁ బ్రియంబును బ్రాణంబు లైన - హితబుద్ధి వంచింప కిత్తు నే” ననిన
నాదేవి వైదేహి నలరారఁ జూచి - “భూదేవిపుత్రివై పుట్టిననీవు
నీగుణంబులు తగు నెలమి లక్ష్మణుని - నీగుణోజ్వలురాము హితుని మన్నింపు”
మనిన సీతాదేవి యౌఁగాక యనుచుఁ - దనకు మ్రొక్కిన నెత్తి తగఁ గౌగిలించి ||860||
దీవించె నప్పుడు తెఱఁగొప్ప రామ - దేవునితోడ నా దేవి యిట్లనియెఁ.
“బృథులాటవులయందుఁ బృథివీశపుత్రః! - మిథిలేంద్రసుతను సౌమిత్రి నేమరకు,”
మనిన “మీయానతి నది వింటి జనని! - యొనర నాదక్షిణభుజము లక్ష్మణుఁడు

నానడ జానకి నాకు నెబ్బంగి - మానసంబున వీరి మఱువంగ నగునె?
యేను విల్లందిన నెందు నేభయము - గా నేల వచ్చు? ముక్కంటి పైఁబడిన
నదిగాన నీవింక నడలకు మాకు - వదలను ధర్మంబు వగవంగ నీకు
భూనాథునకుఁ గరాంబుజములు మొగిచి - తాము సీతయు సుమిత్రానందనుండు
అమ్మలు దీవింపుఁ డందఱు" ననుచు - నిమ్ముల మున్నాటయేఁబండ్రులకును
సరి ప్రదక్షిణముగాఁ జనుదెంచి మనసు - లెరియంగ నాతల్లు లెల్ల శోకింప
వినుచు సుమిత్రకు వినతులై; రంత - కనుఁగొని యద్దేవి కౌఁగిటఁ జేర్చి ||870||
శ్రీరాము దీవించి సీత దీవించి - ధారుణిపతిసేఁత తలపోసి వగచి
మెలపొంద నపుడు సుమిత్ర లక్ష్మణుని - బిలిచి యింపార గంభీరోక్తిఁ బలికె.
"రాముని దశరథరాజుగాఁ జూడు - భూమిజ నన్నుఁగా బుద్ధిఁ జింతింపు
మడవి నయోధ్యగా నాత్మలోఁ దలఁపు - కడుభక్తియుక్తి రాఘవుఁ గొల్చియుండు,
మాయతజయసిద్ధి నభివృద్ధిఁ బొందు - పోయి రమ్మని ప్రీతిఁ బుత్రు దీవించె.
రామచంద్రునిఁ జూచి 'రఘువీర నీకు - సేమంబు దలఁచి నీచిత్తంబులోన
నరలేనిసఖుఁ డన్న ననుజన్ముఁ డన్న - నెరయ నీతఁడె కాక నిక్కువం బరయ
నటుగాన లక్ష్మణు నరసి రక్షింపు - మడవులలో" నన్న నౌఁగాక యనుచు
రాముఁ డాదశరథరాజు నీక్షించి - యామహితాత్ముతో నచలుఁడై పలికెఁ.
"బదునాలుగేండ్లును బ్రకటదుర్గములఁ - బదునాల్గుదినములపగిది వర్తించి
ధరణీశ! వత్తు సంతాపింపవలదు - భరతుండు నాకంటె భక్తుండు మీకు ||880||
నతనిఁ బట్టము గట్టుఁ డాత్మఁ గైకేయి - కృతకంబులకు నింకఁ గింకిరిపడకు.
మాతల్లి నీకు నెమ్మది సేవ సేయు - నాతల్లి మీరు న న్నరయుఁడు ప్రేమ"
నని ప్రదక్షిణముగా ననుజుండుఁ దాను - జనకజయును గడు సద్భక్తి మ్రొక్కి
రప్పుడు రఘురాముఁ డడవికిఁ బూని - దప్పక వెడలె నాదశరథాధిపుఁడు
మదిలోనఁ దలఁచి సుమంత్రునిఁ జూచి - "యదె రాముఁ డడవుల కరుగుచున్నాఁడు
గొనిపొమ్ము రథ" మన్నఁ గువలయాధిపుని - పనుపునఁ గొనిపోయి భక్తితో మ్రొక్కి
"రథ మిదె పుత్తెంచె రాజు మీకర్థి - రథ మెక్కి వేంచేయు రఘురామచంద్ర!"
యనవుడు దశరథునాజ్ఞకు వెఱచి - మును సీత నెక్కించి మొగి నాయుధమును
తనరు జోడును బెట్టి తాను లక్ష్మణుఁడు - ఘన మైనరథ మెక్కి కదలె రాఘవుఁడు
అంతఁ బౌరులు వృద్ధు లాప్తులు మంత్రు - లింతులు పౌరులు హితులు నాశ్రితులు ||890||
వంత బ్రాహ్మణరాజవైశ్యశూద్రులును - అంతంత నలుగడ నడలుచు వెడలి
ముందట నిరుపార్శ్వములఁ బిఱుందటను - సందడించుడు మది జడిగొన్న వగల
నరనాథపుత్త్రుఁ డెన్నఁడు గానరాఁడు - సురుచిరస్థితి నేఁడు చూత మింపారఁ
జంద్రుతేజము నవ్వఁజాలు నీరామ - చంద్రు మోములఁ జూడఁ జనుదెంచువారు;
కడఁగి యిక్ష్వాకుల గౌరవం బెల్ల - నడఁచెనే మంథర యని తిట్టువారు;
తగ వేది రఘురాముఁ దపసిగాఁ జేయ - నగు నమ్మ! కైకేయి కని దూఱువారు;
దాలిమి దిగనాడి దశరథాధీశుఁ - డాలికి వెఱచునే? యని రోయువారు
జను వెల్లఁ జెడి రామసౌమిత్రు లంత - ననదలై పోదురె? యని వేగువారు;
పనిగొని తమతండ్రిపనుపునఁ గాని - పొనుపడి యిట్లేల పోదు రన్వారు;
ఈపదునాలుగేం డ్లెట్లు వీ రడవి - నాపద వేగింతు రని పొక్కువారు; ||900||
ఈనోము నోచెనో యిమ్మహీపుత్రి - తా నంచు మదిలోనఁ దలపోయువారు;
నతిమృదుగాత్రి యీయతివ భూపుత్రి - పతిఁ బాయలే దని ప్రణుతించువారు;
ఈసుతుఁ బాయంగ నెట్లోర్చె నట్టి - కౌసల్య మది యెంత గట్టనువారు;
నై రామునరదంబు నందందఁ గదిసి - భూరిశోకాగ్నులఁ బొగులుచుఁ బోవ
నంతఁ గౌసల్యయు నాసుమిత్రయును - జింతాపరంపరఁ జిక్కి శోకించి
వారితరంబులు వలనొప్ప నూఁది - వారిపై వ్రాలుచు వగలఁ దూలుచును

గలయ నంతఃపురకాంతలు దన్నుఁ - గొలిచి రాదశరథక్షోణిపాలకుఁడు
భూరిలోచనబాష్పపూరముల్ దొరుఁగ - "హారామ! హారామ!" యని పలుమాఱు
నెలుఁగెత్తి యేడ్చుచు నేచినవగల - నలిఁ దూలి పొగులుచు నగరంబు వెడలె
అప్పుడు రవిదీప్తు లణఁగె; నల్దెసల - నుప్పొంగెఁ దమము; వహ్నులు మందవయ్యె; ||910||
ధరణి బీటలు వాఱెఁ; దారలు రాలె; - వికసించి గ్రహములు వినువీథిఁ బాఱె;
నెలమిమై మదధార లింకె దంతులకు; - గలయ నశ్వములకుఁ గన్నీరు దొరఁగె;
నావులు చన్నియ్య వయ్యెఁ గ్రేపులకు! నావీడు కడుశూన్య మై తోఁచెఁ బ్రజకు;
వారు వీరన కెల్లవారు నెల్లెడలఁ - బొరులయేడ్పు లంబర మెల్ల నిండె;
సురవరకామినీశోకారవములు - పొరిఁబొరి వినవచ్చెఁ బురజనంబులకు;
నప్పుడు దశరథుఁ డారాముురథము - చొప్పు బాష్పములు చేఁజూడఁ జొప్పడక
"చంద్రబింబము తోఁచు సరియైనరామ - చంద్రునిమొగ మొకసారి చూచెదను,

దశరథుఁడు రథము నిల్పుమని సుమంతునిఁ బిలుచుట

ఓసుమంత్రుఁడ! రథ మునుపవే" యనుచు - నాసుమంతుఁడు విననట్లు చీఱుచును
వెనుకొని పురిదాఁటి వెక నేగుదెంచు - మనుజేశుఁ జూచి సుమంత్రుతో ననియె
"నిదె వచ్చుచున్నవాఁ డినకులేశ్వరుఁడు - పొదపొద పోనిమ్ము పోనిమ్ము రథము" ||920||
అని యని రఘురాముఁ డందందఁ దఱుమ - మొనసి యాతఁడు రయంబునఁ దేఱుఁ బఱపె
నంత వసిష్ఠుఁ డయ్యవనీశుఁ జూచి - యంతరంగంబున నడలుచుఁ బలికెఁ
"ననఘ, శోకించుచు ననుపఁగా రాదు - మనుజేశ! నీ వింక మరలు మిచ్చోట"
ననవుడు దశరథుఁ డటుపోక నిలిచి - తనసూను రథమును దప్పక చూచి
యదియుఁ గానక ధూళి నటు చూచి చూచి - యదియుఁ గానక బయ లటు చూచి చూచి.
హా! యని యెలుగెత్తి హా రామ! రామ హా! యని మూర్ఛిల్లి యవనిపైఁ ద్రెళ్లి,
పొరలుచుఁ గెంధూళిఁ బృథ్వి కంపింపఁ - గర ముగ్రమగుదృష్టిఁ గైకేయిఁ జూచి
"నీపాప మెఱుఁగక నిన్ను మన్నించి - నాపుణ్యపుత్రరత్నముఁ గోలుపోతి
నిన్ను బెండ్లాడి నే నీచుఁడ నైతి - నన్నిట మేటినై యల్పుండ నైతి ||930||
నడరునిందల కెల్ల నాధార మైతిఁ - గడపటఁ జెఱిచితిఁ గాకుత్స్థకులము
వినుఁ జూడఁగారాదు నిను ముట్టరాదు - చెనఁటి నీతోన భాషింపఁగారాదు"
అని దశరథుఁ డాడ నాపౌరజనులుఁ - గనుఁగొని తనుఁ దిట్టఁ గైకేయి వినుచుఁ
దలవంచుకొని యుండె దశరథుం డంత - నలయుచు నపు డయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
పాడువాఱినయట్టి పట్టణవీథి - నాడాడ నిలుచుచు నడలు కౌసల్య
నగ రంతఁ జొచ్చి యానసధూళితోడఁ - బొగులుచు సెజ్జపైఁ బొరలుచు మిగుల
నలయుచు సొలయుచు నసురుసు రనుచు - నలుదెస ల్చూచుచు నాలుక యెండ
హారామ! హారామ ! యనుచు దైవంబు - దూఱుచుఁ దనుఁ దానె దూషించుకొనుచు
"నేపాటు నేదుఃఖ మెఱుఁగనియట్టి - నాపుత్రరత్నంబు నాదుకోడలును
ఎంతద వ్వరిగిరో? యెం దున్నవారొ? - యెంతతోఁ గుంది వా రెట్టు లేగెదరొ?
కందమూలములు శాకములు నేరీతిఁ - దిందురో? యెట్లు వర్తింతురో యడవి?" ||940||
నని యని వారల యాయాసములకుఁ - దనమది నడలుచుఁ దలపోయుచుండెఁ.
గౌసల్యయును నంతకంటె శోకింప - నాసుమిత్రాదేవి యడలార్పుచుండె,
నంత రాముఁడు పౌరు లందఱు గొలువఁ - గొంతద వ్వేగి పేర్కొని వారిఁ బలికె.
"ననఘాత్ములార! మీ రందఱు మగుడి - చనుఁ డయోధ్యకు నాకు జయము గోరుండు,
భరతునియాజ్ఞలోపలను వర్తించి - పొరయుఁడు సౌఖ్యముల్ పొందు మీ" కనిన
వార లందఱు నేకవాక్యులై పలికి - రోరామ యిట్టాడ నుచితమే నీకు?

భరతుఁ డేటికి మాకుఁ? బట్టణం బేల? - వరమందిరము లేల? వాహనము లేల?
యుప్పరిగలు నేల? యువిదలు నేల? - చప్పరములు నేల? సౌధంబు లేల?
మేడలు మా కేల? మేలమైనట్టి - వాడలు మా కేల? వలదు నీ వరుగ
వత్తుము నీవెంట వలదంటివేని - చత్తుము దీనికై సందేహ మేల?" ||950||
అని యిటు పలుకుచు నఖిలభూప్రజలు - తనుఁ గొల్చిరా రఘూత్తముఁడు నాఁ డేగి
తమసానదీతటస్థలమున విడిచి - తమసలో సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ దీర్చి
తగుసౌధమున మృదుతల్పంబునందు - మొగిఁ బవ్వళించు నామోహనమూర్తి
తరుమూలమునఁ బర్ణతల్పంబునందు - ధరణీసుతయుఁ దానుఁ దగ విశ్రమించెఁ.
దనచుట్టుపౌరులు తమయిండ్లు మఱచి - తనయుల భార్యలఁ దగులుఁ బోవిడిచి
వనములఁ దమవెంట వచ్చువా రనుచు - నినుపార దప్పితో నిద్రింపఁ జూచి
వారల మగుడించు వలనొండులేక - నారాత్రిమధ్యంబునందు సుమంతుఁ
దే రాయితము సేసి తెమ్మని పలికి - పౌరుల వంచించు భావ మాతనికిఁ
దెలిపి యయోధ్యకై తెరువుఁ బోనిచ్చి - తలకొని మగుడించి తమస దాఁటించి
తృణశిలావృతభూమి తెరువుఁ దోలించి - గణుతింపరానివేగమునఁ బోవుచును ||960||
దమరాకయును మహీధవునిచేఁతయును - దమకించి మదిలోనఁ దాపంబు నొంది
తెరువుపల్లెలవారు ధృతి దూలి యేడ్వఁ - బరుసంపుటెలుఁగుల పలుమాఱు వినుచు
వనతరు లీసతకు వరుసఁ జూపుచును - ఇనకులమణియైన యిక్ష్వాకునకును
మనువు ము న్నొసఁగినమహిమఁ గన్గొనుచుఁ - జని వేగవతి దాఁటి సరయువు దాఁటి
నరనాథుఁ డమ్మఱునాఁడు మాపటికిఁ - గరము వేగమున గంగానదిఁ జేరి
తడయక హింగుదీతరుసమీపమున - విడిసి యచ్చటఁ బ్రీతి విశ్రాంతి నొందె.
నారయ దమసలో నట నిద్రవోయి - పౌరు లందఱును బ్రభాతంబునందుఁ
గరమర్థితో మేలుకని నాల్గుదెసలఁ - బరికించి నివ్వెఱపడి శోకమునను
రామునిఁ గానక రథముచొ ప్పరసి - రాముఁ డయోధ్యాపురమున కీరాత్రి
యవనినాథుఁడు పిల్వ నంపిన మరల - భువనభారముఁ బూనఁ బోనోపు ననుచు ||970||
నని యయోధ్యకు వచ్చి యచ్చోట రాముఁ - గనుఁగొనఁజాలక ఘనశోకవహ్ని
నవయంబుఁ బొగులుచు నకట! రాఘవుఁడు - మనల వంచించి క్రమ్మఱఁ బోయె ననుచు
నారామకృపయు సత్యంబు ధర్మంబు - చారువర్తనము నిచ్చలు నుతించుచును
నితరవస్తువులపై నిచ్చలు మాని - యతనిఁ దలంచుచు నతనిఁ బాయుటకు
నంతరంగంబున నలయుచునుండ; - నంత నక్కడ గుహుం డను చెంచురాజు

శ్రీరాములు గుహునిఁ జూచుట

శృంగిబేరం బేలు చిరపుణ్యశాలి - గంగాతటమున రాఘవుఁ డుండు టెఱిఁగి
చనుదెంచి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - వనమూలఫలములు వలయువస్తువులు
కనకాంబరాదులు కానుక లిచ్చి - వినయవిధేయుఁడై వినుతు లొనర్చి
యచ్చెరువుగ రాము నాకృతిఁ జూచి - యిచ్చలో వెఱగంది "యిది యేమి దేవ!
నీ వరణ్యములకు నిఖిలంబు విడిచి - యీవిధి విచ్చేయు టేమి కారణము? ||980||
నలినాప్తకులనాథ! నాయట్టిబంటు - కలుగ నీవేషంబు గలిగెనే మీకు?
చెనఁటియై మి మ్మిట్లు చేసిననీచు - ననిఁ బట్టి చంపెద" ననిన రాఘవుఁడు
నతనిసద్భక్తికి నతనిశక్తికిని - నతనిధీరోక్తుల కానంద మంది,
యతనిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి యాదరం బెసఁగ - నతనితోఁ దనదువృత్తాంతంబుఁ దెలుప
నంతయు విని గుహుం డాత్మలో బెద్ద - చింతించి కైకేయిసేతకు వగచి .
దశరథునేరమి తలపోసి పోసి - దశరథాత్మజుల దుర్దశకు శోకించె
రాముఁ డప్పుడు కృపారసమగ్నుఁ డగుచు - సౌమిత్రియును దాను సముచితఫణితి

గుహుశోక ముడుప నర్కుఁడు గ్రుంకుటయును - విహితసంధ్యాకాలవిధు లొప్పఁ దీర్చి
గంగోదకముల నాఁకలి దీర్చి సూత - శృంగిబేరాధిపు ల్చేరి సేవింప
ధరణీతనూజయుఁ దాను లక్ష్మణుఁడు - ధరణిపైఁ దృణశయ్యఁ దగ విశ్రమించె.
శరచాపహస్తుఁడై సౌమిత్రి యంతఁ గర మొప్పఁ - దమయన్నఁ గాతునన్బుద్ధిఁ
బదునాలుగేండ్లును బగలును రేయు - నిదురవోవకయుండ నియమంబు చేసి
తమయన్నసెజ్జకు దవ్వుల నిలిచి - యమలమానసుఁ డప్పు డటు కొల్చియుండె
నారాత్రి నిద్ర మాయారూపు దాల్చి - ధీరుఁ డాలక్ష్మణదేవునిఁ జేరి.
“యేను నిద్రాదేవి యేర్పడఁ దెల్పు - మా నాకు నింకెట్లు మానాధ్య! యంత
విధి విధించెను వెంట వెంట వర్తింప - విధ మేది? నిన్నునే విడుచుట కింక!”
అనిన “నూర్మిళయందు నహరహంబులును - జనియుండు మంత నీసమయంబు దీర్చి
వచ్చినఁ గైకొందు వరుస ని” న్ననిన - నిచ్చ నౌఁగా కంచు నేగె నిద్రయును;
అలరుచు నీదేవతానుగ్రహంబు - గలిగె నా కనుచు లక్ష్మణదేవుఁ డుండె.
సుకుమారతారుణ్యశోభనాకృతులు - ప్రకటితధైర్యసంపన్ను లైయున్న
నారామసీత లత్యంతదుఃఖములఁ - గూరెడుతెఱఁ గెల్ల గుహునకుఁ జెప్పి
హంసతూలికశయ్యయం దుండుభోగి - పాంసుపల్లవములఁ బవళించి యిపుడు
కఱకురా ళ్లొత్తంగఁ గళవళపడుచు - గురువెట్టి నిద్రచేఁ గూర్కియున్నాఁడు
అడరి కౌసల్యయు నాసుమిత్రయును - బడియెడిశోకంబు పలుమాఱుఁ జెప్పి
సొరిది నిద్దఱుఁ గూడి శోకించుచుండ - నరుణోదయం బయ్యె; నంత రాఘవుఁడు
నేమంబు లన్నియు నిష్ఠతోఁ దీర్చి - సేమ మేర్పడ గుహుచే మఱ్ఱిపాలు
దెప్పించి కోమలదీర్ఘ కేశముల - విప్పి యావైదేహి వివశయై తూల
ఆమఱ్ఱిపాలచే నందందఁ దడిపి - సౌమిత్రియును దాను జడ లొప్పఁ దాల్చి
ఘనుఁడు రాఘవుఁడు వైఖానసవృత్తి - ననుజుండు దాను పాయనినిష్ఠఁ బూని
అనఘ సుమంతు రమ్మని చేరఁ బిలిచి - “తనరార రథ మెక్కఁ దగదు మా కింక!
నరదంబు గొని యయోధ్యకు నీవు వేగ - మరలిపొ మ్మధిపు నెమ్మది గొల్చియుండు,
పార్థివేశ్వరునకుఁ బరఁగఁ దల్లులకు - నర్థితో మ్రొక్కితి మని చెప్పు” మనుఁడు
యేమిటి కీమాట లిటమీఁద ననుచు - సౌమిత్రి యధికరోషమున నిట్లనియె.
భూమీశుఁ డాలిపంపున నీతిమాలి - యేమియుఁ బరికింప కిటు చేసె మమ్ము
తనయాలు దానును దనకూర్మికొడుకు - ఘనరాజ్యభోగముల్ గైకొనుఁ గాక!
యని యేను బల్కితి” నని చెప్పు మీవు - చను మన విని రామచంద్రుండు గినిసి
“మాను సౌమిత్రి!” “సుమంత నీ వింక - భూనాథుతో నీవు పుట్టింపవలదు
ఆనృపుఁ డిది విన్న నధికదీనాయ - మానమానసుఁడునై మఱి పొక్కకున్నె?”
యనిన సుమంతుఁ డత్యంతశోకమున - మునిఁగి భీతిల్లి రామునిఁ జూచి పలికెఁ;
“గానల మిముఁ ద్రోచి కడుదీనవృత్తి - నే నయోధ్యాపురం బేమని చొత్తు?
నేమని చెప్పుదు నీవార్తఁ బ్రజకు? - నేమని కొనిపోదు నీశూన్యరథము?
నేమని కౌసల్య నే నూఱడింతు? నేమని కైకమో మేను వీక్షింతు?
వనముల కేనును వత్తును గాక” యనిన రాముఁడు నవ్వి యాతనిఁ జూచి
“కడఁకతో నేము గంగానది దాఁటి - యడవులఁ జొచ్చితి మనువార్త కైక
నీవు చెప్పినఁ గాని నిజముగాఁ గొనదు - నీవు శోకింపక నెమ్మదిఁ బొమ్ము,
నామాఱుగా నీవు నయవాక్యసరణి - వేమాఱు దెల్పి భూవిభుఁ గొల్చి యుండు”

సుమంతుఁడు అయోధ్య చేరుట

మనవుడు రథ మెక్కి యతిదీనుఁ డగుచుఁ - జనియె సుమంతుండు సాకేతపురికి.
అంత రాఘవుఁ డయోధ్యాపురి కపుడు - నంతరంగంబున నతిభక్తి మ్రొక్కి

గుహుఁడు పెట్టినయోడ కొమరొప్ప నెక్కి - యహిమాంశుకులు నంత నాగంగ దాఁట
నడుమ జానకి గంగ నటు చూచి మ్రొక్కి - కడువేడ్కఁ బ్రార్థించి కరములు మొగిచి. ||1030||
"దశరథేశ్వరునాజ్ఞ ధరణి వర్ణించి - దశ చెడి రాముఁడు దంటకాటవిని
బదునాలుగేఁడులు భవ్యవృత్తులను - విదితంబుగా నేను వీరితోఁ గూడ
సంచరించియు రాము సౌమిత్రు లంత - నంచితశుభముచే నలరువేడుకల
వచ్చిన నీకును వలనొప్పఁ గాను - నిచ్చెద గోవు లనేకముల్ వస్త్ర
దానమృష్టాన్నాదిదానంబు లమర - గాను భూసురులకుఁ గానుక నిత్తు;
సురఘటల్ వేయింటి శుద్ధాన్నమాంస - మరయఁ బెట్టెద నమ్మ!" యని భక్తిఁ గొలిచి.
భవభంగ ధవళాంగ భవమౌళిసంగ - నవనిజ యాగంగ నర్థిఁ బ్రార్థించె.
గుహుని సంభావించి గుహు వీడుకొలిపి - గుహుఁడు మార్గజ్ఞులఁ గొందఱఁ గూర్ప
ముందఱఁ గూర్మితమ్ముఁడు వెన్కఁ దాను - సుందరి నడుచక్కిఁ జూపట్టఁ గదలి
వనచరమృగముల వరుస జానకికిఁ - గనుపట్టఁ జూపుచు ఘనుఁడు రాఘవుఁడు ||1040||
చని యొక్కమౌనియాశ్రమమును జేరి - మునిపతి కతిభక్తి మ్రొక్క నామౌని
వారలఁ గన్గొని వల్కలాదికము - గారవంబును బెంచఁగాఁ బల్కె నిట్లు
లే నెఱింగితి మీర లిట వచ్చుపనిని - ఈదిన మిం దుండి యెల్లి పోవలయు
అనఘుఁ డారాఘవుఁ డనియె గ్రమ్మరుచు -"మునినాథ! సెలవిమ్ము ముదముతో" ననిన
"రఘుకులోత్తంస! యారమణీయమైన - యఘనాశ మైన యాయాశ్రమభూమి
నిలుతురు గాక" యనిన రఘూత్తముఁడు - పలికెఁ గ్రమ్మఱ మునిపతి కిట్టు లనుచు
"నిక్కడ మాకుండ నేల పోయెదము - అక్కట! మునినాథ! యదియును గాక
మాతల్లిదండ్రులు మాపురవాసు - లేతెంచి మముఁ జూడ నిట వత్తు" రన్న
నామాట కలరి యిట్లనియె నమ్మౌని - యీమాట నిశ్చయంబే రామ యిపుడు
పద మని సెలవిచ్చి పరమపావనుఁడు - వదలని ముదమున వారల కనియె.
'జననాథ! మూఁడుయోజనములు నడువ - ననువొందఁ జిత్రకూటాఖ్యఁ జెన్నొందు,"
ననవుడు రాఘవుఁ డౌఁగాక! యనుచు - జనకజాసౌమిత్రిసహితుఁడై యప్డు
చనిచని మూఁడు యోజనములు గడచి - చని సుధర్మదయను సరసి నాఁ డుండి ||1050||
యారాత్రి భూపుత్త్రి యతిమృదుగాత్రి - కారడవిని నొంటిగా శయనించి
యున్నచందంబు తా నున్నచందంబు - కన్నతల్లుల కైన కష్టశోకంబు
కైకేయికోర్కులు కడముట్టుటయును - భూకాంతుసత్యంబు భూప్రజవగయుఁ
గన్నీరు దొరుగ రాఘవుఁడు లక్ష్మణుని - కన్నియుఁ జెప్పఁగా నట వేఁగెఁ బ్రొద్దు
మనువంశతిలకు లామఱునాఁడు కదలి - మునుమిడి యోజనంబులు మూఁడు గడచి
అనఘ గంగాయమునలు గూడి యునికి - గనుఁగొని యటఁ బ్రయాగకుఁ బోయి, యందు
మునిలోకనుతుఁ డైన మునిభరద్వాజుఁ - గని నమస్కారముల్ గావించి తనదు
వృత్తాంత మంతయు విన్నవించుటయు - నత్తపోధనముఖ్యుఁ డారాఘవులను
దీవించి రఘురాము దేవువర్తనము - భావించి యచ్చెర్వు పడి తత్త్వ మెఱిఁగి
కందమూలఫలాదికంబుల వారిఁ - బొందుగా సంతుష్టి పొందించి ప్రేమ ||1060||
నమ్మిని పూజింప నారాత్రియందు - నెమ్మి దీపింపఁగ నిల్చి, మర్నాఁడు
ఘననిష్ఠ సంధ్యాదికర్త ముల్ దీర్చి - మునులయాశీర్వాదములు చాలఁ బడసి
యరుదైనచిత్రకూటాద్రికిఁ దెరువు - వరపుణ్యుఁడగు భరద్వాజుచే నెఱిఁగి
యరుగుచో రాముఁ డయ్యడవులనడుమ - నురుచాపరవమున కురుకుచు బాఱు
మృగములఁ జూపుచు మేదినీసుతకు - నగవుఁ బుట్టించుచు నడతెంచు నడల
నలసి డస్సినచోట నవనీరుహములు - నిలిచినచోటను నిలిచి తోడ్కొనుచుఁ
గరమర్థిఁ బెక్కుదుర్గంబులు గడచి - వరపుణ్యు లట సిద్ధవటము నీక్షించి
సీత యప్పుడు కార్యసిద్ధులు గోరి - యాతరువరమున కంజలి చేసి

ప్రార్థింప నప్పు డా పార్థివతనయు - లర్థితో యమున మహానది దాఁటి
యారాత్రి యందుండి యమ్మఱునాఁడు - ఘోరాటవులు చొచ్చి కుశలమార్గమున ||1070||
వలనొప్పఁ జని మాల్యవతిచుట్టుఁ బాటి - యలఘుసంయములకు నాటపట్టగుచు
సలలితతరులతాసానుకూటములు - చెలువు వాటించినఁ జిత్రకూటాద్రి
గని యెక్కి యందున్న ఘనతపోధనులఁ - గని మ్రొక్కి మిగులసత్కారము ల్వడసి
యమ్మునీంద్రులచేత ననుమతి వడసి - తమ్ముఁడుఁ దాను నత్తఱి మహీజముల
కొమ్మలు ఖండించి కొంతవింతగను - సమ్మదంబునఁ బర్ణశాలఁ గావించి
కృష్ణసారముఁ జంపి గృహశాంతిహోమ - ముష్ణాంశుకులుఁడు శాస్త్రోక్తిమైఁ జేసి
యందుఁ బ్రవేశించి యాపర్ణశాల - చందంబు మెచ్చుచు సాధ్వియుఁ దాను
మునులు సేవించుచు మునులెల్లఁ బొగడ - మునిచరిత్రంబుల మోదించుచుండె.
తనతొడ నొకనాఁడు తలయంపిగాఁగ - నునిచి రాముఁడు గూర్క నుర్వీతనూజ
యొగిఁ గందమూలాదు లుపహారమునకుఁ - దగ నాయితము సేయుతఱి భీతిలేక
కడఁకతో నొకదుష్టకాకంబు శాల - నొడియుచు గాసిసేయుచునున్నఁ జూచి
సీత యాకాకంబుఁ జెచ్చెరఁ జోప - నేతెఱంగునఁ బోవ కీడాడఁ జూచి
చనుఁగవనడుచక్కిఁ జంచునఁ బొడువ - ఘనశోణితం బొల్కఁగా నిద్ర దేరి
కడునల్గి రాముఁ డాకాకంబుఁ జూచి - వడినిషీకముఁ బుచ్చి వైచె వైచుటయు
విడువక యది దాని వెనువెంటఁ దగులఁ - దడయక యది జగత్త్రయ మెల్లఁ దిరిగి
కావుకా వనుచు దిక్పాలుర బ్రహ్మ - దేవుని నమ్మహాదేవుఁ బ్రార్థింప
వారలు తమచేత వారింపఁబడునె - శ్రీరామశర? మన్న శీఘ్రంబు మగుడఁ
జనుదెంచి మఱి తన్ను శరణుఁజొచ్చుటయు - ఘనమైనకృపతోడఁ గాకంబుఁ జూచి
“నాయస్త్ర మెందు నెన్నఁడు రిత్తవోదు - నీయంగ మొకటి దానికి నిచ్చిపొమ్మ”
యనవుడుఁ దననేత్ర మయ్యస్త్రమునకు - ఘనభక్తితో నిచ్చి కాకంబు చనియెఁ ||1090||
జెలఁగి రాఘవుఁ డంత సీతచేనున్న - ఫలములు దేవతార్పణములు సేసి
యాయున్నఫలముల నడవడఁ దృప్తు - లైయుండి రిమ్ముల నంత నక్కడను
రామువర్తనము నారయ మూఁడునాళ్లు - నేమించి గుహుచెంత నిలిచి మర్నాఁడు
మలగనివగల సుమంతుండు చాల - నలయుచుఁ జని యయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
సహజవైభవములు సర్వంబు నుడిగి - రహి చెడియున్న యారాజమార్గమున
నరుగుచోఁ బురజను లారథధ్వనులు - పరికించి యిదె రామభద్రుండు వచ్చె
నని సుమంతునిఁ జేర నరుదెంచి రథము - కనుఁగొని రఘురాముఁ గానక వచ్చి
క్రూరకర్ముఁడు రాముఁ గొనిరాక డించి - యీరిత్తరథ మేల నిటఁ దెచ్చె ననుచు
గుంపులు గుంపులు గొని తన్నుదూఱ - సొంపేది రామునిసుద్ది చెప్పుచును
రాజగేహముఁ జేరి రథ మంత డిగ్గి - రాజున్న యంతఃపురంబున కేగి ||1100||
ధూళి గప్పినమేనితో బాష్పపూర - లోలనేత్రములతో లోలోనఁ బొదలు
కడలేనివగలతోఁ గౌసల్యయింటఁ - బడి ప్రలాపించు భూపతిఁ గాంచి, మ్రొక్కి
“భూమీశ! మీపుణ్యపుత్త్రరత్నంబు - రాముఁడు సత్యపరాక్రమశాలి
సౌమిత్రియును దాను జడ లొప్పఁదాల్చి - తామసింపక గంగ దాఁటి కాల్నడల
ననఘుఁడై చిత్రకూటాద్రికిఁ బోయె” - ననవుడు దశరథుఁ డాత్మ శోకించి
“యనఘ! సుమంత! రమ్మని చేరఁబిల్చి - తనయునిచరిత మంతయుఁ దప్ప కడిగి
గౌరవమతి నీవు గల్గితి గాన - మారామభద్రుసేమము లెల్ల వింటిఁ
గన్నులకఱవు శోకంబును దీరుఁ - జెన్నార నతనిఁ జూచినఁ గాని యకట
తనువునఁ బ్రాణము ల్ధరియింపఁజాలఁ - గొనిపోయి రఘురాముఁ గూర్పవే యనిన.
“వినవయ్య! శ్రీరామువెంటనేఁ బోవఁ - గని ప్రజ శోకించుఁ గైక దూషించు,
నిది విచార్యంబు గా దిది బుద్ధి గాదు - మది నింత వగవకు మనుజేంద్ర! నీవు
ధైర్యంబు పరికింపు ధర్మంబుఁ బూను - మార్యులు గొనియాడ ననఘుండ వగుము

అఱలేక నడవుల నఖిలభోగములు - మఱచి నీసుతులు నెమ్మది నున్నవారు”
అని పల్కి లక్ష్మణుం డన్నవాక్యములు - వినుపించుటయును భూవిభుఁడు శోకించి,
సౌమిత్రిమాట నిజం బౌనె? యట్టి - కామాంధుఁడను గ్రూరకర్ముండ ఖలుఁడ,
నని సుమంతుని వేగ యటు వీడుకొలిపి - తనమది శోకించు ధరణీశుఁ జూచి
“హారామ! హారామ! హారామ! యనుచు - శ్రీరాముఁ బలుమాఱుఁ జింతింప నేల?
ఏల నటించెద? వేల యీశోక? - మేల తాల్చెద వంత యెఱుఁగనే నేను?
నీవు లోకములలో నిందకు వెఱచి - ఆవలఁ గైకేయి కన్నియుఁ గఱపి
రాముఁ బట్టము గట్టి రాజుఁ గావించి - భూమి లేలించెదఁ బొగడొంద ననుచు ||1120||
నడవిఁ ద్రోపించితే? నాలిచేఁ బనిచి - కడుఁగష్టుఁడవు నీకుఁ గలవె ధర్మములు?
తిట్టుపాటున కోడి తివిరి నాకొడుకు - పట్టంబు మాన్పింపఁ బనిచెఁ గా కధిప?
సొంపేఁది రాముని స్రుక్కక కైక - చంపు మన్నను బట్టి చంపవే నీవు?
పెద్దకాలము నాకు బిడ్డలులేక - పెద్దయు శోకించి పెక్కులు నోచి
కడపట నొక్కనిఁ గని యేను గొంత - యుడుకారి యున్నచో నుండనీ వైతి”
వని దూఱు కౌసల్య నధిపతి చూచి - తనపూర్వకథ యెల్లఁ దాఁ జెప్పఁదలఁచి
“నీవు చెప్పిన దెల్ల నిజము గాఁగలదు - భావింప నే నట్టిపాపకర్ముఁడను
ఒడల బ్రాణము లిఁక నుండవు నాకుఁ - గడుబెట్టిదము లాడి కాఱింపవలదు
కౌసల్య! నాతొంటి కర్మభోగంబు - లొనరించినవి, యవి యూరకే పోవు;
దైవంబులకు నైనఁ దమకర్మఫలము - భావించి కుడువక పాయరా దెందు ||1130||
నది యెట్టి దనినను నది చెప్పఁ జోద్య - మది తెల్లముగ విను మని చెప్పఁదొడఁగె.

దశరథుఁడు కౌసల్యకు తన శాపవృత్తాంతముఁ దెల్పుట

నా డెల్ల నేలెడునాఁడు నాపిన్ననాఁ - డొక్కనాఁ డేను నడురేయిఁ బోయి
యరుదైనవేఁటల నాసక్తిఁ బొంది - శరచాపములు పూని సరయువుచెంత
రేసి చూడఁగరాని రేవుచక్కటికి - డాసినపొదలలో డాఁగి యే నుండ
వఱిముఱి మృగకోటు లయ్యేటినీరు - పఱతెంచి క్రోలుశబ్దములు నచ్చటికి
వీనులు వీక్షించి వెస శబ్దవేధు - లైనబాణము లేసి యందందఁ జంపి
తనియక కాపున్నతఱి యజ్ఞదత్తుఁ - డనునొక్కమునిపుత్త్రుఁ డమ్మహానదికి
తిరమైనవిధి తన్నుఁ దెచ్చిన వచ్చి - కరమర్థి నచ్చట కలశంబు ముంప
గుదియక యట మ్రోయ గుటగుటధ్వనులు - అది మత్తగజ మని యదరి వేయుటయు
తీవ్రశర మప్పు డదరంట దాఁక - హాతాత! హామాత! యనునార్తరవము ||1140||
పొరిఁబొరి నామర్మములు గాడిపాఱ - వరమునిసుతుఁ డుర్వి వ్రాలి యిట్లనియె;
క్రమ మొప్ప నడవులఁ గందమూలములు - నమలుచుఁ దపసినై ననుఁ గన్నగురుల
గొలిచి యేరికిఁ గీడు గోరని నాకు - గలిగెనే నేఁ డిట్టి కష్టంపుఁజావు?
ఎట్టిపాపాత్ములు నీరాత్రులందు - నెట్టనఁ జంపరు నెఱసి జంతువులఁ
బగళుల రతికేళిఁ బాయక మెలఁగు - మృగములఁ జంపరు మెయి నోటులేక
యెవ్వఁడొకో? నన్ను నీనడురేయి - క్రొవ్వాఁడిశరమునఁ గూల్చినవాఁడు?
వాఁ డేమి గతిఁ బోవువాఁడొకో యింక? - వాఁ డేమి సేయును వఱలు నామృతికి?
నక్కటా! వృద్ధులై యంధులై తమకు - ది క్కెవ్వరును లేక దీనులై యున్న
తల్లిదండ్రులు నేఁడు తమ కైనవగల - వెల్లియు నెబ్బంగి వెడల నీదెదరొ?
కడుఁబ్రొద్దు వోయె నొక్కఁడుఁ బోయి తడపె - కొడు కని మది నెంత గుందునో తల్లి?
ననుఁ గన్నతల్లికి నారామిఁ జెప్పి - యనుమానపడి యెంత యడలునో తండ్రి?
యాటలమరిగి రాఁ డని చూతురొక్కొ? - నీటికందువ లేమి నిలిచినాఁడొక్కొ!
యేమని వగతురో? యీచావు విన్న? - నేమి గాఁగలవారొ యిటమీఁద వారు?

ఎవ్వరు నుదకంబు నిచ్చెద రింక? - నెవ్వరు ప్రోచెద రిటమీఁద వారిఁ?
గడఁగి యీబాణ మొక్కటనె మువ్వురముఁ - బడితి మిం కేమని పలవింతు విధికి."
నని విలాపించుచో నావిలాపములు - విని "యెప్పుడెప్పుడు విరియునో తమము
ఎప్పుడు చూతునో యిమ్మహాపురుషు - నిప్పాటు పాటిల్లనే నేఁడు నాకు"
ననుచుండ నుదయించె నంతఁ జందురుఁడు - వనధిలో నాశోకవనధి యుప్పొంగ
చందురుఁ డుదయింప సరయువు దాఁటి - యందు నత్తీరంబునందును వెనుక
తనచేతికలశంబు ధరణిపై వైచి - తనచెక్కు కలశమస్తకమునఁ జేర్చి ॥1160॥
యురమున వీఁపున నొండొండ నెడలు - నురురక్తధారలు నొడలెల్లఁ దోఁగి
వీడినజడలతో విశిఖవేదనల - వాడినమోముతో వసుధపై వాలి
శర ముపదేశమై చనఁ జొచ్చి లోనఁ - బరికించి దేహసంబంధంబు లణఁచి
యేకర్మములయందు నీడాడనీక - గైకొని యింద్రియగతు లుజ్జగించి
కడపటియోగంబుఁ గని తన్ను మఱచి - పడియున్న యోగికైవడి నూరకున్న

దశరథుఁడు యజ్ఞదత్తుని జూచి చింతించుట

మునికుమారుని జగన్మోహనాకారుఁ - గనుఁగొని బాణంబు గని యేను బెదరి
యన్నదీజలములు నప్పుడు తెచ్చి - కన్నులు దుడిచి యంగము లెల్లఁ దుడిచి
"యక్కట! మునినాథ! యడరి నాశరము - దిక్కఱి దాఁకి వధించెనే నిన్ను?
నీనదీజలముల కేల విచ్చేసి? - తే నింక నీపాప మేమిటఁ గడత ?"
ననుచుండఁ దనకన్ను లల్లన విచ్చి - ననుఁ జూచి తనుఁ జూచి నాభీతిఁ జూచి ॥1170॥
"నీ వేమి సేయుదు? నీ కేల వగవ? - నీ వెవ్వఁడవు నాకు నికృతి గావింప?
దైవయోగంబున ధరణీశ! నాకు - నీవిధి యయ్యె నీ కేల శోకింప
నేనుఁగు నను బుద్ధి నేసితి గాని - పూని నాదెసఁ గోపమున నేయ వీవు;
ఏను బ్రాహ్మణుఁడఁ గా నెలమి వైశ్యునకు - భూనాథ! శూద్రికిఁ బుట్టినవాఁడ;
నటుగాన నిది బ్రహ్మహత్యయుఁ గాదు - పటుదోషఫలము నిన్ బ్రాపింపలేదు
నరనాథ! తలఁకకు నాచావుఁ జూచి - యరిగి నాగురు లున్నయచటికిఁ బోయి
నాచావుఁ జెప్పకున్నను యోగదృష్టిఁ - జూచి భావించి యచ్చుగఁ గాంచిరేని
కోపించి నన్నగ్నగురులు నిన్ బట్టి - శాపింప రఘుకులక్షయము గాఁగలదు.
భూపాల! యీకొండపొంతఁ బశ్చిమపుఁ - గోపున నొకమట్టి కొమరొందుచుండు
నావటవృక్షకోటరమందు రేయి - కావడి ఘటియించి కడుసంతసమున ॥1180॥
గురుతుగా నేను నాగురుల నం దుంచి - యరసి పోషణసేయ నందున్నవారు;
కర మొప్ప గురువుల గ్రక్కున డించి - పరితాప మొందక భయపడ కీవు;
కావున వారికిఁ గలశోదకములు - వేవేగఁ గొనిపోయి వినుపింపు మీవు;
మనుజేశ! నీయస్త్రమరణంబు నాకు - ననుచిత మీబాణ మల్లనఁ బెఱుకు;
మీశరవేదన కే నోర్వఁజాల; - నాశరీరమునఁ బ్రాణము లుండ వింక;"
ననపుడు నే నప్పు డల్లనఁ జేరి - ఘనమైనశోకాగ్నిఁ గ్రాలుచు వగచి
యమ్ముఁ బెఱుకఁబూని యటు ముట్టవెఱచి - క్రమ్మఱఁ దెగువమైఁ గలఁగి కంపించి
పనిగొనువగలతో బాణంబు వెఱుక - మునికుమారుఁడు ప్రాణములు వాసె; నంతఁ
గలఁగుచు నేను నాకలశంబుతోడి - జలములు గొని తదాశ్రమభూమి కరిగి
యతివృద్ధులై యంధు లై తా రనన్య - గతికులై నిజసుతాగమన ముల్లముల ॥1190॥
నెడపకఁ గోరుచు నెఱకలు విఱిగి - పడియున్న పక్షులు పగిది నట్లున్న
ఘనపుణ్యు లగువారిఁ గన్గొని చేరఁ - జనుదేరఁ దాఁ గాలి చప్పు డాలించి
"యోపుత్ర! యిటు తడవుండుదువయ్య! - మాపట్టి రా కేల మసలెనో యనుచు
దలఁకుచుండితిమి మీతల్లియు మేము - నిలుతువె యొకచోట నీ వింతప్రొద్దు;

తనయ! నీ వెక్కడ తడసితివయ్య! - కనుఁగొనఁగా మాకుఁ గన్నులు నీవ;
అతివృద్ధులకు మాకు నాధార మీవ - గతిలేనిమాకు సద్గతియును నీవ
యిది యేల పలుకవు? ఏ మంటి నిన్ను?- నుదకముల్ తెమ్మంటి నోకుమారకుఁడ!”
యని పల్కు మునిపల్కు లంతరంగమునఁ - బెనఁగొన్న శోకంబు భీతియుఁ బెనుప
చె ట్టెక్కి కావిడి శీఘ్రంబ డించి - యట్టిట్టు వడఁకుచు నతిదీనవృత్తిఁ
జెప్పెద నన వచ్చి చెప్పరాకుండి - చెప్పకపో దని చెప్ప నూహించి
చలియించి గద్గదస్వరముతో వెడలు - పలుకులఁ దడబాటుపడుచు నిట్లంటిఁ.
“దాపసోత్తమ! యేను దశరథమేది - నీపాలకుఁడఁ గాని నీపట్టిఁ గాను;
నీచకర్ములు విన్న నిందించునట్టి - నీచకర్మము నాకు నేఁడు సిద్ధించె.
నేయుగంబులయందు నెవ్వరు నిట్లు - సేయనిపాపంబుఁ జేసి మీకడకు
వచ్చితి నేమని వాక్రువ్వ నేర్తుఁ - దెచ్చె దైవం బిట్టి తెంపు సేయుటకు
సరయువుపొంత నిశావే వేఁటఁ - దిరుగుచు మృగము లేతెంచు చక్కటికి
వీనుల దృష్టించి వెస శబ్దవేధు - లైనబాణము లేసి యందందఁ జంప
నీరుకందువనుండి నీకుమారుండు - నీరు నింపఁగఁ గుంభనినద మాలించి
యేనుఁగుతలఁపున నేసితిఁ గాన - నానతి నా కేమి యనఘ! మీతనయు
ప్రాణముల్ గొనియె నాపటుబాణ” మనినఁ - బ్రాణముల్ ఝల్లని పడి మూర్ఛవోయె.
నామునిపత్నియు హాపుత్ర! యనుచు - భూమిపైఁ బడి రిత్త వొందునట్లున్న
నప్పు డే నడలుచు నల్లనఁ దెలుపఁ - దెప్పిరి వారు నాదెస మోము లెత్తి
“యేలయ్య! దశరథ యేల శోకాగ్నిఁ - గ్రాల? మాతనయు నెక్కడ దాఁచి తీవు?
అడవులఁ దపసులై యంధులై యున్న - బడుగులఁజంపి పాపముఁ గట్టుకొంటి
యడరి నీదగుబాణ మదరంటఁ గొన్నఁ - బడునప్పు డేమని పలికెనో కొడుకు?
పాయనివేదనఁ బ్రాణముల్ విడిచి పోయెనో? విడువకఁ బొదలుచున్నాఁడొ?
మృతికైన నొండునిమిత్తంబు లేదె? - యతిసుతుఁ డఁట బాణ మఁట చావు విధియుఁ
బుడమి వానప్రస్థుఁ బొలియించేనేని - చెడు నింద్రుఁడైనను జెడఁడె భూవిభుఁడు?
అవనీశ! మాపుత్రు నజ్ఞానబుద్ధి - తవిలి యేసితి గానఁ దగదు ని న్నలుగ;
మాకుట్టిఁ జూడక మముఁ గొని క్రాలు - శోకాగ్ను లారవు; చూపవే వాని;”
ననియని శోకించు నాతపోధనులఁ - గొనిపోయి వీఁడె మీ కొడు కనుటయును
వేఁడి పయోధారవిమలమానసుఁడు - వేఁడి తపోధనవిపులపుణ్యుండు
వేఁడి సుధీజనవితతవర్తనుఁడు - వేఁడి నిరంతరవేదతత్పరుఁడు.
అనుచుఁ జేతులు చాఁచి యందంద వెదకి - తనయునిపైఁ బడి తల్లి శోకించి
తొడలపై నునిచి నెత్తుటఁ దోగియున్న - జడలలోఁ దలఁ జేర్చి సంతాప మంది
“యోవిమలాత్మక! యోయజ్ఞదత్త! - యోవిశ్రుతాచార! యోధర్మనిపుణ!
యెందు నాతోడ నీ విటఁ జెప్పకాని - యెందును బోవ వీ విది యేమి? నేఁడు
నాకలోకమున కున్నతిఁ బోవుచుండి - నా కేల చెప్పవు? నావంశతిలక!
కడవఁ జేసెడు పాపకర్మురా లైతి - నడురేయి ని న్గడువడిని బొమ్మంటి;
నేచినగురుభక్తి నెల్లలోకములఁ - గాచినకొడుకు నిక్కడఁ జంపుకొంటి;
నా కేటి తప మింక నాకు నీతోడి - లోకంబె కా కింక లోకైకవినుత!
యెక్కడి నీప్రాణ ? మెక్కడి బాణ?- మెక్కడి దశరథుం? డెక్కడ నీవు?
ఇన్నియు నొడఁగూర్ప నిటు నేఁడు గలిగి - నిన్ను దెక్కొనియెనా నీకర్మఫలము?”
అని తల్లి శోకింప నమ్మునీశ్వరుఁడు - తనయునిపైఁ బడి తద్దయు వగచి
“నీవు నాకడ కతినిష్ఠతో వచ్చి - కావింతు ప్రీతిసత్కారముల్ తొల్లి
యేను నీకడ కిప్పు డేతెంచియున్న - నేనెయ్యములు సేయ విటు నీకుఁ దగునె?
కొడుక నీనిర్మలగుణకలాపములు - వెడలెనే యీబాణవివరంబునందు?

నెవ్వనిఁ జదివింతు నింక వేదములు? - నెవ్వనిఁ జదివింతు నింక శాస్త్రములు?
నెవ్వని వినిపింతు నింక ధర్మువులు?-ఎవ్వని కెఱిఁగింతు నింకఁ గావ్యములు?
ఫలములు జలములు పరికించి మాకు - నలయకుండఁగ నెవ్వ రరసి పెట్టెదరు? ||1240||
దీర్ఘాయు వని నిన్ను దీవింతు గాని - నిర్ఘాతపటుబాణనిహతి పల్కితినె?
జమునైనఁ బుత్రభిక్షము వేఁడుకొనెదఁ - గొమరార నచటికిఁ గొనిపోఁగదయ్య!
పనివడి యెందును బరలోకవిధులు - తనయు లొనర్తురు తల్లిదండ్రులకు
బరిపాటి దప్పించి పరలోకవిధులు - మరలించి విధి నీకు మముఁ జేయఁబనిచె;
నీకలదినములు నిష్ఠ పెంపొందఁ - జేకొని మమ్ము రక్షించితి వీవు;
నీయట్టికొడుకును నిజముగాఁ బూని - యేయుగంబులఁ గందు నే నింక ననఘ!
దురితదూరుఁడవు బంధురతపోనిధివి - గురుభక్తుఁడవు నీవు గురుభక్తియుతులఁ
బరలోకపరు లార్యపరులు ధర్మైక - పరు లెందు నిజశౌర్యపరు లార్తిహరులు
అన్నదానాదిమహాదానపరులు - గన్నలోకంబులు గనుము నీ" వనుచుఁ
గర మొప్ప నగ్నిసంస్కారాదివిధులు - తరమిడి చేసిరి తమతనూజునకు ||1250||
నమరుఁడై యతఁ డంత నాకాశవీథి - నమరవిమానంబునందుండి పలికె.
"ఓగురులార! యే నుత్తమలోకభోగభాగ్యుఁడ నైతి; పుణ్యుండ నైతిఁ;
గరమర్థి మిముఁ గొల్చుకతమున నాదు - మరణంబునకు మీరు మలఁగకుఁ డింక,
నేకాల మేత్రోవ నేది గావలయు - నాకాల మాత్రోవ నది గాకపోదు
అయ్యెడుకార్యంబు లగుఁగాక మాన- వయ్య! మీ రితనిపై నలుగకుం" డనుచు
ననిమిషపురి కేగ నతఁ డంత వారు - తనయునిపైఁ గూర్మి ధరియింపలేక
"పోయెద మే మిదె! పుత్రశోకమున మాయట్ల నీవును మరణంబు నొందు"
మని ఘోర మగుశాప మలిగి నా కిచ్చి - తనువులు విడిచి రత్తపసు లచ్చోట
నగ్నిసమానుల నాపుణ్యధనుల - కగ్నిసంస్కారాదు లట నేను జేసి
చేకొన్నవగల వచ్చితిఁ బురంబునకు - నాకర్మఫల మిదే యాసన్నమయ్యె. ||1260||
ధీరత చెడి బుద్ధి తిరుగుచున్నదియు - నో రెండఁ జొచ్చెఁ గన్నులు గానవయ్యెఁ!
బలుకులు వినరావు ప్రాణంబు లింక - నిలువ వీయొడలిలో నిలుపంగలేను;
నాపాలి కల్పద్రు నాధీసముద్రు - నాపరాక్రమరుద్రు నాగుణోన్నిద్రు
నాభాగ్యపదభద్రు నారామభద్రు - శోభనగుణముద్రుఁ జూడలేనైతి.

దశరథుఁడు ప్రాణముల విడుచుట

నీరాత్రితోఁ గూడ నేడునా ళ్ళయ్యెఁ; - శ్రీరాముఁ బాసి నాజీవ మెట్లుండు?
నని ప్రలాపించుచు హారామ! రామ! యనుచు నంతనె మృతుండయ్యె నారాజు.
వనటలఁ గుంది భూవరుఁడు నిద్రించె - నని తాను నిద్రించె నంతఁ గౌసల్య.
పరికించి యంతఁ బ్రభాత మౌటయును - గరమర్థి వందిమాగధులు నుతింప
దొరకొని మంగళతూర్యముల్ మ్రోయఁ - బురి నుండువారెల్ల గిరికొని వచ్చి
ధరణీశదర్శనోత్కంఠు లై యుండ - నిరవొప్ప నేఁ డేల యిన్నాళ్ళరీతి ||1270||
దొర మేలుకొనఁ డంచు దొరకొన్నచింతఁ - బరిచారకులు వచ్చి పతిసెజ్జ డాసి
ధరణీశుఁ డున్నచందము పోల దనుచు - నురుభయంబును బొంది యూరుపు లలర
యడుగులు చేతులు నంటంటి చూచి - యెడలఁ బ్రాణములు లేకునికి భావించి
యందఱుఁ బెలుచ మహారోదనంబు - లందంద సేయ దిగ్గన మేలుకాంచి
యదరి కౌసల్యయు నాసుమిత్రయును - బెదరి యందఱిఁ జూచి పృథివీశుఁ జూచి
హా! యని యెలుగెత్తి హాప్రాణనాథ! - పోయితే దశరథ భూనాథ! యనుచు
విలపింపఁ గైకేయి విని రాఁగఁ జూచి - పలుమాఱు గైకేయిపై మోదుకొనుచు
"గైక నీకోర్కులు కడముట్టె నేఁడు - కైకేయి కలఁచితే కాకుత్స్థకులము?

నడవులపాలు గమ్మని రాముఁ ద్రోచి - నడి కోర్చి దశరథేశ్వరుఁ జంపుకొంటి
నెలకొని యిటమీఁద నీవు నీసుతుఁడు - నిలయెల్ల గైకొని యిపుడు భోగింపు” ||1280||
డనుచు నాకౌసల్యయాదిగా సతులు - తనుఁ జేరికొని యేడ్వఁ దల వంచుకొనుచు
నలిఁ దూలి చనుదెంచి నాథుపై వ్రాలి - పలుదెఱంగులఁ గైక పలవించుచుండె.
నాసమయంబున నడలు దీపింపఁ - గౌసల్య దశరథుఁ గనువిచ్చి చూచి
“ధరణీశ! నియట్టి ధర్మస్వరూప - చరితున కీచావు సమకూరఁదగునె?
మోసపోయితి నిన్ను ముదలింపలేక - నీసత్యసంపద ని న్నింత చేసెఁ;
గడుకష్టమతి యైన కైకేయిఁ జూచి - యడవికి రాముఁ బో నడచిన వగపు
పరికించి నీ కేను బరిచర్య సేయ - భరియింపలేనైతిఁ బార్థివోత్తంస!
నీయిచ్ఛలో నుండ నీపంపుఁ జేసి - పోయి సత్కీర్తులు పొందె రాఘవుఁడు.
నెలకొన్న సత్యంబు నీవు పాటించి - బలిసి నిలింపసంపదలు గైకొంటి
ధరణీశ! నాకు నుత్తముఁ డైన నిన్నుఁ - బరుసంబు లాడినఁ బాపంబు దక్కె.” ||1290||
నని చాల పలవింప నాసుమిత్రాది - వనితలు గొంతెత్తి వాపోవుచుండ
నంతట నీవార్త లందంద మ్రోసెఁ - గాంతలయేడ్పు లాకసమెల్ల నిండె.
నంత సూర్యోదయం బయ్యె నౌటయును - ఎంతయు భయముతో హితులు బాన్ధవులు
చేరువ నృపులు వసిష్ఠాదిమునులు - ధారుణీసురలు ప్రధానులు వచ్చి
భూరిశోకంబునఁ బొగులు వసిష్ఠుఁ - డారూఢమతిమంతు ననుమతిఁ బడసి
తడయక దశరథధరణీశుమేను - గడఁకతోఁ దైలపక్వంబు సేయించి
చెలువైన మణిమయసింహాసనమునఁ - గొలువున్న తెఱఁగునఁ గూర్చుండఁబెట్టి
మంత్రులు సకలసామంతులు రాజ - తంత్రజ్ఞులను గూర్చి తగవునఁ బలికె;
“నీరాజు సామ్రాజ్య మెల్లఁ బాలించి - స్వారాజునగరికిఁ జనియె నేఁ డకట!
ఇతనిపూనిక దీర్ప నింతియుఁ దాను - హితమతియై రాముఁ డేగెఁ గానలకు. ||1300||
భరతుండు తమమామపట్టణంబునకు - నరిగె శత్రుఘ్నసహాయుఁడై మున్నె
మనము రామునిఁ బిల్వ మరలిరాఁ డతఁడు - తనపూన్కి దీర్పక ధర్మవర్ధనుఁడు
కావున భరతు వేగమె పిలుపింపఁ - గావలయును రాజకార్యముల్ దీర్ప
రాజు లేకున్నఁ బురంబు రాష్ట్రంబు - రాజిల్ల దెల్లవర్ణంబులుఁ గలయ
దండనీతిక్రియల్ దానధర్మములు - మెండోడి చెడిపోవు; మింతురు రిపులు;
జారులు చోరులు సందడింపుదురు - కోరి నొంతురు సాధుకోటి దుర్జనులు
దొరలు సామంతులు దుర్గాధిపతులు - నరిది కప్పము లియ్య” రని నిశ్చయించి
అలఘుమానసుఁడు జయంతుండు మొదలు - నలుగురు మంత్రుల నయబుద్ధిఁ బిలిచి
“పలువన్నెచీర లాభరణముల్ గొనుచుఁ - బొలుచు గిరివ్రజపురమున కేగి
ఈవార్త లాతని కేమియుఁ దెలుప - కావసిష్ఠుండు రమ్మనె మి మ్మటంచుఁ ||1310||
గడువేగ భరతు నక్కడ నుండనీక - తొడుకొనిర”మ్మన్న దొరంపుగడఁక
వారలు హరులు దువాళిగా నెక్కి - సారె నానాపురజనపదంబులను
నదములు నదులు కాననములు గిరులు - పొదలు పెక్కులు దాఁటి పొదలినధాటి
కరము చెన్నొందఁ గేకయరాజపురికి - నరుగ వా రంత నేడవనాఁటిరాత్రి
బలమేది గోమయపంకమధ్యమునఁ - దల విరియఁగఁబోసి తండ్రి గూలుటయు
జలనిధి శూన్యమై సంపూర్ణచంద్రుఁ - డిలఁ గూలుటయుఁ బట్టపేనుంగుకొమ్ము
విఱుగుట మొదలైన విషమంపుఁగలలు - తఱుచుగాఁ గని లేచి తద్దయు భీతి
తనయిష్టసఖులతోఁ దత్ప్రకారంబు - వినుపించి వగలమై వెనుఁబడుచున్న
భరతుసన్నిధి కేగి ప్రణమిల్లి పిలిచి - కరమర్థి తమచేతి కానుక లిచ్చి
“యావసిష్ఠుఁడు కార్య మక్కడ గలిగి - దేవ! మిమ్మిట తోడి తెమ్మన్నవాఁడు ||1320||
విచ్చేయు” మనవుడు వెస దూతచేష్ట - లచ్చుగాఁ గనుఁగొని యతిభీతి నొంది
తనమామకడ కేగి తత్ప్రకారంబు - క్రమ మొప్పఁ దెలిపి సత్కారము ల్వడసి

భరతుఁ డయోధ్యఁ బ్రవేశించుట

యత్తఁ డంపఁ గదలి రథారూఢుఁ డగుచుఁ - జతురంగబలములు సచివు లేతేర
నతులితచింత నేడవనాఁడు వచ్చి - యతిరయంబున నయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
పతి లేనిసతి నిశాపతి లేనిరాత్రి - గతి నెంతయును భోగకళలకుఁ బాసి
కన్నుల కాపురి కడు వాడుపాటి - యున్న చందము చూచి యుల్లంబు గలఁగి
"యిది యేమి విధమొకో? యీపట్టణంబు - తుదిముట్ట శూన్యమై తోఁచుచున్నదియుఁ
బౌరులు ననుఁ జూచి బాష్పము ల్దొరుగఁ - దూఱుచు దవ్వులఁ దొలఁగి పోయెదరు.
అంగళ్ళ సకలసామగ్రివస్తువులు - పొంగార వేటికి పురములో" ననుచు
నగరివాకిట సమున్నతరథంబు డిగి - మొగి చెడి తాను దమ్ముఁడు శూన్యమైన
యంతఃపురంబున కరుగఁ గైకేయి - యెంతయుఁ బ్రియముతో నెదురుగా వచ్చి
కౌగిలించుటయును గరమర్థిఁ గైక - కవిరళభక్తితో నప్పుడు మ్రొక్కి
యిచ్చమైఁ దమమామ యిచ్చినతొడవు - లిచ్చి వారలసేమ మేర్పడఁ జెప్పి
"యెంతయు శూన్యమై యిది యేమి నగరు- వింతయై యున్నది విభవంబు దఱిఁగి
రామలక్ష్మణులకు రాజవర్యునకు - సేమమే?" యనవుడు చింతించి కైక
భరతునిఁ జూచి సంభ్రమము రెట్టింప - దరహాసవదనయై తగవేది పలికె.
"దలకొని తొల్లి మీతండ్రి నాకర్థి - వలను మీఱఁగ రెండువరము లిచ్చుటయు
నొకటికి భరతుని నుర్వి నేలింప - నొకటికి రఘురాము నునుప దుర్గముల
నని వేఁడుటయుఁ దండ్రియానతిఁ బూని - జనకజాలక్ష్మణసహితుఁడై మునుల
యనువున రఘురాముఁ డడవికిఁ బోయెఁ; - దనయుని నెడఁబాసి ధరణీశుఁ డీల్గె.
నీసున నీకుఁగా నీయుపాయంబు - చేసితి రాజ్యంబు చేకొను మింకఁ,
బ్రజలఁ బాలింపు సంపదలఁ దేలింపు - భుజశక్తి నేలుము బుద్ధి నొండనక"
ననవుడు మూర్ఛిల్లి యవనిపైఁ ద్రెళ్ళి - ఘనరోషదృష్టిమైఁ గైకేయిఁ జూచి
"కైక! నాతల్లివై కరుణకుఁ బాసి - యీకష్టవర్తన మేల కైకొంటి?
మునివేషమున వనంబున రాము నుండు - మని పల్క నెట్లు నో రాడెనే తల్లి?
యరయ నిర్మలధర్ము లైనరాఘవుల - చరితంబు నీకు విచారింపఁదగదె?
యే నింక మాతండ్రి కేమని వగతు? - నేను రామునిమొగం బెటువలెఁ జూతు?
నెంత లోఁ గుందెనో యిచ్చలో రాముఁ? - డెంత కోపించెనో యేచి లక్ష్మణుఁడు?
యెంత దూఱెనొ కాన కేగుచో సీత? యింత కే మయ్యెనో యింతి కౌసల్య?
యంతఃపురాంగన లాసుమిత్రయును - వంతచే నేమని వగచుచున్నారొ?
వీరలకడ కేగి విలపింప నాకు - నో రెద్ది? యెట్లు మనోవ్యథఁ దీర్తు?
నింక నీపుర మేల? యీభోగ మేల? - శంకింప కడవియే శరణంబు నాకు.
ఘనపాపరతిఁ జేసి కడఁగి మీతల్లి - నిను నొక్కరక్కసునికిఁ గన నోపుఁ!
గాని కేకయరాజుఁ గన్నకూఁతురవు - గానేర వేమందు కైక! నీతోడ"
నను మాట లన్నియు నల్లనఁ బొంచి - వినుచున్నమంథర వెసఁ జూచి ప్రజలు
ఇన్నిపాపంబులు నిదియ చేయించె - నన్న శత్రుఘ్నుఁడు నావృద్ధవనిత
గూను డొంకులు దీఱ క్రొమ్ముడి జాఱ - మేనిసొమ్ములు వీడ మెలఁతలు చూడ
కడకాలుఁ బట్టి యాకసమునఁ ద్రిప్పి - పుడమిపై వ్రేసె నప్పుడు చాల నలిగి
కైకేయిసతు లెల్ల కనుకని చెదరఁ - గైకను వధియింపఁ గడఁగిన నంత
భరతుండు చూచి "యీపాపాత్మురాలిఁ - బొరిగొని పాపంబుఁ బొంద నేమిటికి?
పెనుపేది తల్లిఁ జంపిననీచు లనుచు - మనలఁ జూడఁగ రోయు మది రామవిభుఁడు
అటుగాన వల" దని యతని వారించి - యటు పోయి కౌసల్యయడుగుల కెఱఁగి

భరతుఁడు కౌసల్యయొద్దకుఁ బోవుట

తాను దమ్ముఁడు శోకదందహ్యమాన - మానసులై పలుమా ఱెలుఁగెత్తి
పలవింప నప్పు డాభరతునిఁ జూచి - యలిగి కౌసల్య యిట్లని దూఱఁబలికె.
“పతిఁ బాసి సుతుఁ బాసి బహుళదుఃఖముల - మతి మాకు శోకింప మఱిఁ దగుఁగాక
నీ కేల శోకింప? నెలకొని యింత - నీకోరిన ట్లెల్ల నీతల్లి చేసె;
నన్న నీ వింక రాజ్యము సేయుచుండు” - మన్నఁ జేతులు మోడ్చి యతఁడు భీతిల్లి
వెనువెన్క దిగియ నవ్వేలఁది కౌసల్యఁ - గనుఁగొని వాక్కాయకర్మచిత్తముల
“శ్రీరామునకుఁ గీడుఁ జేసితి నేని? ధారణి నే నేలఁదలఁచితి నేని?
నేను గైకతలంపు నెఱిఁగితి నేని? - నే నొకకీడైన నెఱిఁగితి నేని? ||1370||
వినుము మద్యంబు ద్రావినవానిగతికి - పెనుపేదవిప్రుఁ జంపినవానిగతికిఁ
దెగి గురుపత్నిఁ బొందినవానిగతికి - జగతిపైఁ దా నోడి చనువానిగతికి
చెనఁటియై పసిఁడి ముచ్చిలువానిగతికి - నెనసి గోహత్య చేసినవానిగతికి
న్యాయంబు దప్పిన నరనాథు గతికి - నేయెడఁ గొండెగాఁ డేగెడుగతికి
శరణార్థుఁ బ్రోవని దురితాత్ముగతికి - వరధర్మవిక్రయవాంఛితుగతికి
గురువులఁ దిట్టిన కుటిలాత్ముగతికి - నరయ స్వామిద్రోహి యగువానిగతికిఁ
దల్లిదండ్రులఁ దిట్టు తనయునిగతికిఁ - గల్ల లాడెడు పాపకర్మునిగతికిఁ
పరధనంబుల కాసపడువానిగతికి - పరసతిఁ గలిసిన పాపాత్ముగతికిఁ
జనువాఁడ నిందుకు సాక్షి దేవతలు - ఈపాపకర్మురా లిటు చేసెఁ గాక
యేను రాముని కేల యెగ్గు గావింతు - నీనీచకర్మంబు లేడ? నే నేడ?”
నని యేడ్చు భరతుశోకాగ్నులపెంపుఁ - గనుఁగొని కౌసల్య కడుభీతిఁ బొంది ||1380||
యిటువంటిపుణ్యాత్ము నేల దూఱితిని? - గటకటా!” యని పొక్కి కౌఁగిటఁ జేర్చి
భరతశత్రుఘ్నులపై వ్రాలి తూలి - పరితాప మొందుచుఁ బలవించుచుండె.
నంత వసిష్ఠసంయమి వారిఁ గొనుచు - నంతఃపురంబున కడలుచుఁ బోవఁ
‘‘గనుఁగొనఁగా రాదు కై కేయి గన్న - తనయుండు వీఁ” డని తనమీఁద నలిగి
పెనుపొంద మాణిక్యపీఠిపై నొరిగి - తనుఁ జూడనొల్లని తలఁపున రోగి
కనుఁగవ మూసినగతి నున్నతండ్రిఁ - గనుఁగొని భరతుండు కడుమూర్ఛఁ బొంది
తెలిసి క్రమ్మఱఁ జూచి తీవ్రంపువగల - వెలువరింపఁగరాక విలపింపఁదొడఁగె.
“వసుధేశః! కేకయావనిపాలుచేత - నసమానమణిభూషణావళి నీకుఁ
గొనివచ్చినాఁడఁ గైకొన నొల్లవేమి? -ననుఁ జూడ వది యేమి? నాతప్పు లేమి? ||1390||
కడుఁబాపమతి యైన కైకేయి గన్న - కొడు కని ననుఁ జూడఁ గూడదోకాక?
ధరణీశ! యాసుమిత్రాపుత్రుఁ జూడు - పురపురఁ బొక్కుచుఁ బొరలుచున్నాఁడు
కడఁగి నీహస్తసంకజములఁ బట్టి - తుడవ వేమిటికి శత్రుఘ్నుపై ధూళి
వితనిఁ గటాక్షింపు మితనితోఁ బల్కు - మితనిఁ గౌఁగిఁటఁ. జేర్చు మితఁ డేమి చేసె?
నీమంచితనమును నీదయారసము - నీమొగమోటము నేఁ డెందుఁ బోయెఁ?
గైకేయి నీబుద్ధి గలఁచెనే తండ్రి? నీ కిట్టిమరణంబు నేర్చెనే కలుగఁ?
జావరే నృపు లెందుఁ జత్తురు గాక - లేవుకా కిట్టివి లేవుగా నెందుఁ?
బడఁతులు మెప్పించి ప్రాణవల్లభుల - నడుగరె? యీయావు లడుగరు కాక!
యీకష్టవర్తనం బేమిటఁ గడతుఁ? -జేకూరె నిఁక నేమి సేయుదు” ననుచుఁ
బలుమాఱు విలపించు భరతునిఁ జూచి - తెలిసి వసిష్ఠుండు తెఱఁగొప్పఁ బలికె ||1400||
“అనఘాత్మ! మీతండ్రి యవని నంతయును - వినుతింప నటువదివేలేండ్లు నేలె.
మనుమార్గనియతి ధర్మము లెల్లఁ జేసె - గొనకొని మీయట్టికొడుకులఁ గనియెఁ
గావున నీవు శోకము మాను మింకఁ - గావింపు మగ్నిసంస్కారాదివిధుల”
ననవుడు నౌఁగాక యనుచు మర్నాఁడు - మునుల రాజుల మహాత్ములఁ బిలిపించి
వల నొప్ప దశరథేశ్వరుకళేబరము - కలఁగొని తీర్థోదకము లార్చి తెచ్చి
వరవస్త్రభూషణావళులఁ గైసేసి - తరమిడి వేదోక్తదానముల్ సేసి

పరఁగ విమానంబుపైఁ దెచ్చి పెట్టి - యరుదైన మంత్రపూతాగ్నిఁ జేపట్టి
తనతమ్ముఁడును దాను దగ వసిష్ఠాది - మునులతో భరతుండు ముందఱ నడువ
నావిమానమునకు నందందఁ గదిసి - వావిరి యేడ్చుచు వగలఁ దూలుచును
మునుకొని కౌసల్య మొదలుగాఁ గలుగు - వనిత లందఱుఁ గూడి వరుస నేతేర
సరయువుచేరువ శవభూమియందుఁ - దిరముగా సొదఁ బేర్చి త్రేతాగ్ను లనిచి
యొలసినభక్తి వేదోక్తమార్గమున - నెలకొని దశరథనృపతి దహించి
తగురీతి మఱి తిలోదకములు వోసి - తగవుతోఁ బిండప్రదానము ల్చేసి
నగరికి వచ్చి యున్నతి భూసురులకుఁ - దగఁ బితృప్రీతిగా దానము ల్చేసి
తెఱఁగొప్పఁ బండ్రెండుదినములు వలయు - తెఱఁగులు నడిపి వర్తించుచో నంతఁ
గొనకొని యిక్ష్వాకుకులగురుండైన - మునివసిష్ఠుఁడు కార్యములు విచారించి
తాను రాజన్యులు తగుమంత్రివరులు - భానుసన్నిభతేజు భరతునిఁ జూచి
"వరతేజ! మీతండ్రి పరలోకమునకు - నరిగె, శ్రీరాముఁడు నరిగెఁ గానలకు;
నుర్వికి రాజు లేకున్న కార్యములు - నిర్వహింపఁగ రాదు నిల్వరు ప్రజలు
ధారణి చరియించు ధర్మంబు లణఁగు - వైరులు మింతురు వర్ణము లలయు
నవని యిరాజకమై యుండఁదగదు - ప్రవిమలమతి నీవు పట్టంబుఁ బూను"
మని బుద్ధి చెప్పిన నమ్మునినాథుఁ - గనుఁగొని భరతుండు గరములు మొగిచి
"యిది యేమి మునినాథ! యింత మూఢుఁడనె - మది నింత నెఱుఁగనె మాకులక్రమము
నన్నుఁ గానలఁ ద్రోచి యక్కటా! నన్ను - గన్నతండ్రినిఁ జంపెఁ గడఁగి మాతల్లి
యింత చాలదె నాకు? నింక రాజ్యంబు - చింతింతునే యేను? జెప్పకు మింకఁ
గైకేయికొడు కని కడఁగి పల్కెదవు - గాక యీతలఁపులు గలవె నాయందు?
నిట్లున్నరూపున నేను మారాము - పట్టంబు గట్టెదఁ బ్రార్థించి తెచ్చి
కాకున్న మాయన్న గైకొన్ననియతిఁ - గైకొందు గా కొండు గలుగునే మాకు?"

భరతుఁడు రామునియొద్దకుఁ బోవుట

నని నిశ్చయము చేసి యపుడు మంత్రులను - గనుఁగొని "మాయన్న గానఁ బోవలయు
తెరువులు చక్కఁగా దిద్దింపుఁ డఖిల - పురజనులకు నేగఁ బొసఁగినరీతి
నెడనెడ విడుదు లనేకవస్తువులు - గడుసమగ్రములుగాఁ గావింపుఁ" డనిన
ననుకూలమతి వార లట్ల చేయించి - రనుపమోత్సాహులై యమ్మఱునాఁడు
మందిమాగధులును వరమంత్రివరులు - సుందరీనటనర్తసుకుమారవరులు
నవసహస్రములు దంతావళఘటలు - జవనాశ్వకోటి లక్షయు శతాంగములు
నఱువదిలక్షలు నమితపదాతి - తఱుచుగా నడువఁ దత్తఱిఁ బౌరజనుల
జనపదస్థుల నెల్లజాతులవారి - ధనరత్నరాసులు తగ వసిష్ఠాది
మునుల రాజుల మంత్రిముఖ్యులఁ గొనుచు - తనతమ్ముఁడును దాను దల్లు లందఱును
ననువుగాఁ జతురంతయానంబు లెక్కి - వెనుక రా భరతుఁ డవ్విధమునఁ గదలి
పోయి గంగాతీరమున దండు విడియ - నాయతభుజశీలుఁ డగుగుహుం డెఱిఁగి
కడఁగి రామునిమీఁదఁ గైకేయికొడుకు - నడచుచున్నాఁడు సేనలతోడ ననుచు
నలవుమైఁ గోపించి నావ లాగించి - బలములతో వచ్చి భరతుని కనియె.
"భరత! రాముఁడు రాజ్యపదవి నీ కిచ్చి - యరుదుగా మునివృత్తి నడవుల నుండ
నీవు సేనలఁ గూడి నిజశక్తి మెఱసి - పోవుచున్నాఁడవు పోలునే నీకు?
నేను రామునిబంట నే నంప నిన్నుఁ - బోనీను నీబలంబుల సంహరింతు.
నడరి నీతోడఁ బోరాడి ప్రాణములు - విడిచిన మఱి రామవిభునిపైఁ బొమ్ము"
అని రోషమున గుహుఁ డాడువాక్యములు - విని భరతుఁడు నవ్వి విమలుఁడై పలికె.
"బరమాత్ముఁ డగురాముఁ బ్రార్థించి తెచ్చి - పరఁగ నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టఁ

బోవుచున్నాఁడ నాబుద్ధిలో నొండు - భావించి నీ విట్లు పలుకంగవలదు"
అని యన నాతని నక్కునఁ జేర్చి - తనమది పొగుల నాతని చిత్త మెఱిఁగి
యనురక్తి భరతేశునడుగుల కెఱఁగి - యనుపమవన్యంబు లైనవస్తువులు ||1450||
కని దనియఁగఁ బెక్కుకానుక లిచ్చి - కొనిపోయి గుహుఁడు కాకుత్స్థుండు తొల్లి
విడిచినచోటున విడిచి, సంప్రీతి - జడలుగట్టినచోటు చనిచని, చూప
జనులును మునులును సచివులు దానుఁ - గనుఁగొని భరతుండు కడుశోక మంది
సీత రాముండును జేరి పరుండ - నాతతతృణశయ్యలందుఁ గన్పడెడు
తరుచైనకనకవస్త్రములచిహ్నములు - పొరిఁ గనుఁగొని మదిఁ బురపురఁ బొక్కి
ఘనశోకమును బొంది కడుదీనుఁ డగుచు - మును రాఘవుఁడు జటల్ మొనసి ధరించె
నెక్కడ నని భరతేశ్వరుం డప్పు - డక్కడ కేమును నసువుగా జటలు
పనుపుచు మఱి మఱ్ఱిపాలు దెప్పించి - తనతమ్ముఁడును దాను ధరియించె జడలు.
భరతుండు మఱునాఁడు బ్రాహ్మికకర్మ - పరుఁడునై గుహుఁడు రాఁ బన్నించినట్టి
యేనూఱుబలునావ లెక్కి వేర్వేఱ - దాను దల్లులు మునుల్ తగ మంత్రివరుల ||1460||
సకలసేనలుఁ గూడ జాహ్నవి దాఁటి - యకళంకుఁ డగు గుహు నపుడు తోడ్కొనుచు
నతఁడు చూపినత్రోవ నటఁ బోయిపోయి - క్రతుహోమతతధూమకబళితవ్యోమ
కృతకాంబుదస్తోమకేవలముదిత - కృతలాస్యవిపినబర్హిణబర్హజాల
రచితాంతరాంతరరత్నవిచిత్ర - ఖచితతోరణపదక్రమము నై యొప్పు
నాభరద్వాజసంయమియాశ్రమమున - నాభరతుఁడు పోయి యనతిదూరమునఁ
జతురంగబలములఁ జతురత నిలిపి - యతులపుణ్యాత్మకుం డగుభరద్వాజుఁ

భరతుఁడు భరద్వాజాశ్రమంబుఁ జేరుట

గని భక్తితో నమస్కారము ల్సేయఁ - గని యమ్మహాముని కడు నల్గి పలికె.
"భరత! యీచతురంగబలములఁ గొనుచు - భరితసన్నాహసంభ్రముఁడవై నీవు
కడుశాంతవృత్తి రాఘవుఁ డరణ్యములఁ - బడియుండ నాతనిపైఁ బోవ నేల?"
ననుచున్నమునికోప మంతయు నెఱిఁగి - వినతుఁడై భరతుండు వెఱచుచుఁ బలికె ||1470||
"జానకీవల్లభ! సకలరాజ్యంబు - పూనుము నీ వని పోయెదఁ గాని,
యొండుభావమునఁ బో మోమునినాథ! - యొండుగాఁ దలఁపకు ముల్లంబులోన"
ననిన సంతోషించి యాముని వలికె - "ననఘాత్మ! నీవు నీ యఖిలసైన్యమును
మనమార నాయాశ్రమమున నేఁ డుండి - వినుతి మే మొనరించువిం దారగింపు"
మని విశ్వకర్మను నటకు రప్పించి - "ఘనచిత్రపురి యొండు గల్పించి యందు
వారు వీ రన కెల్లవారికిఁ దగిన - మేరల నిండ్లు నిర్మింపు మీ" వనిన
నైదుయోజనముల నతఁ డొక్కపురము - భూదేవిచరణనూపురము నిర్మించి
నందుఁ గాంచనమయం బౌ నొక్కరాజ - మందిరం బమరెఁ; దన్మందిరంబునను
శ్వేతాతపత్రోరుసింహాసనమునఁ - జాతురి నొకసభాసదన మింపొందె
నప్పుడు మునియాజ్ఞ నట భరతుండు - విప్పైనగృహము ప్రవేశించి యందు ||1480||
సింహాసనము గాంచి శ్రీరామనృపతి - సింహాసనం బంచుఁ జేతులు మొగిచి
యాసమీపంబున నపు డొక్కపీఠి - నాసీనుఁడై మిత్రు లందఱు గొలువ
నున్నచో మునియాజ్ఞ నొక్కట వచ్చి - కిన్నరగంధర్వఖేచరాంగనలు
నచ్చట నచ్చర లాటలు పాట - లచ్చెరువుగఁ జూపి రతనిసన్నిధిని
నీరీతి సకలజనావళి యిండ్ల - నారూఢి వెలసె నాట్యప్రసంగములు
నిలమీఁద దివిమీఁద నేయేవిశేష - ములు కల వన్నియు మునియాజ్ఞ వచ్చె.
జానపదు ల్పౌరజనము లందఱును - స్నానముల్ కావించి చలువలు గట్టి

మందారపుష్పదామంబులు పూని - చందనం బలఁది భూషణములు పెట్టి
వేవేలతెఱఁగుల వింతగా వేల్పు - టావు చతుర్విధాహారంబు లొసఁగఁ
బరితృప్తులై దివ్యభామలు దమకు - సురతవిశేషముల్ సొక్కుచుఁ దెలుపఁ
జన్మసాఫల్యంబు సమకూరె ననుచుఁ - దన్మయావస్థలఁ దగిలి గ్రీడింప
నమ్మునియాశ్రమం బటు చూడ నొప్పె - నిమ్ముల నాస్వర్గ మేవగించుచును
ఈరీతి భరతేశుఁ డెల్లసైన్యములు - నాబుషిఁ బొగడుచు నారాత్రి దీర్చి
మఱునాఁడు పురము తన్మందిరావళులు - తెఱగంటిచెలులు నదృశ్య మౌటయును
భరతుఁ డత్యాశ్చర్యభరితుఁడై యుండి - వరతపోనిధి భరద్వాజునిఁ జేరి
ప్రణమిల్లి “మీతపోబలమహత్త్వములు - ప్రణుతింపఁ దరమె యాపరమేష్ఠికైన
నే నింక రఘురాము నినకోటిధాముఁ - గానఁ బోయెద” నంచుఁ గన్నతల్లులను
నవ్వేళ మ్రొక్కింప నతఁడు “వీ రెవ్వ - రెవ్వరు వేర్వేఱ నెఱిఁగింపు” మనుడు
“ధీరాత్మ నృపు పెద్దదేవులై యెల్ల - వారిలో వాసియు వన్నెయుఁ గాంచి
కడుపు చల్లఁగ రాముఁ గాంచియు వగల - నుడుకుచున్నది తద్వియోగాగ్నిశిఖలఁ
బరిచితజనసాఫల్య కౌసల్య; - పరికింపు మిదె మునిపతిసార్వభౌమ
కౌసల్యసతివామకర మంటఁ బట్టి - కైసేఁత లుడిపోయి గతపుష్పకర్ణి
కారశాఖయుఁ బోలి కై వ్రాలియున్న- యారామ శ్రీరాము నెడఁబాయలేని
యాలక్ష్మణునిఁ గన్నయట్టి పుణ్యాత్మ - రాలు సుమిత్ర; పరాకు! మునీంద్ర
యేతల్లికై కాన కేగె మాయన్న? - యేతల్లికతమున నీల్గె మాతండ్రి?
యేతల్లికోర్కి నన్నింతకుఁ దెచ్చె? - నీతల్లి మాతల్లి హితపుణ్యపాక
కైకఁ గన్గొను” మంచు గద్గదకంఠుఁ - డై కడపట శోక మగ్గలంబైన
నూరక యున్నచో నూరార్చి యతని - నాబుషి భావికార్యముఁ జూచి పలికె
“యాకైక లోకైకహితము గావించె - మీ కెల్ల తెల్లమౌ నిటమీఁద” ననుచు
మఱి రాముఁ డున్నట్టిమార్గంబు దెలిపి - తెఱఁగొప్ప నమ్మౌని దీవింప వెడలె.
సింధురబృంహితసేనానులాప - సైంధవహేషితస్యందననేమి
రవములకళికి యరణ్యమృగాళి - తివిరినభీతి నల్దెసలకుఁ బాఱ
బలరణోద్ధూతవిపాంసుసంఘాత - మలినీకృతాదిత్యమండలుం డగుచు
నాచిత్రకూటాద్రి కర్థితో భరతుఁ - డేచి సేనలుఁ దాను నేగుచో నంత
నటఁ జిత్రకూటాద్రియందు రాఘవుఁడు - కుటిలకుంతల సీతఁ గూడి మోదమునఁ
“గనుఁగొంటివే యిన్నగంబు బింబోష్ఠి - కనుదమ్ములకు విందు గావించె మనకు
నిన్నగమహిమఁ దా నెన్నఁగ వశమె? - పన్నగపతికైన భామాలలామ!
గుఱుతైన సెలయేటిఘుమఘుమధ్వనులు - ఉఱుము లటంచుఁ బెల్లుబ్బి నీకురులు
పురడింపఁ దనగొప్పపురి విచ్చి నెమలి - పొరిఁబొరి యాడెడుఁ బూఁబోణి చూడ
కాంతరో! యీచెంచుకాంతల కంటె - దంతికుంభంబులు తమచన్నుఁగవకు
నెన వచ్చు టె ట్లని యిభకుంభదళన - మొనరించి తన్మణు లొప్పఁ దాల్చెదరు
దివ్యుల సంకేతదేశంబు గాన - దివ్యవాసనలు సంధించె నీకోన
పదతలాలక్తకభాసురంబైన - పొగఁ జూడ గంధర్వభోగగేహంబు
కిన్నరకంఠి! యీగిరిగహ్వరంబు - కిన్నరకిన్నరీగీతసద్గోష్ఠి
కలకంఠరవసహకారపల్లవము - కలకంఠి! యీసహకారంబుఁ జూడు;
పరిపరివిధముతోఁ బరువంపువిరుల, పరిమళంబులు గదంబముగఁ గూర్చుచును
మలయానిలుండు కోమలయానలీల - మలయుచున్నాఁ డిదె! మనపైన నబల!
యల్లదె! చూచితే? హల్లకనికర - ఫుల్లకైరవకుంజపుంజరంజితము
సాలతమాలరసాలతక్కోల - తాళహింతాలకుద్దాలకూలములు
అమలినపులినమధ్యాసనాసీమ - సముచితమునిబృందసందీప్తమైన
మందాకినీనది మనకన్ను లలరె - మందయానవిలాసమథితమరాళ”

యని యని పలుకుచు నవనీరుహములఁ - గనుపట్టు బొదరిండ్ల ఘనకందరముల
శైలశృంగంబుల సానుదేశముల - నోలి వినోదించుచున్నచోఁ గడగి
బలువిడి చనుదెంచు భరతసైన్యముల - కలకలస్వనము లాకర్ణించి బిట్టు
కలఁగి నల్గడఁ బాఱు కరివరాహాది - బలమృగంబులఁ జూచి బలధూళిఁ జూచి
"యిట ధూళి దివిఁ బర్వ నేమి కారణమొ?- యటఁ బోయి యరసి ర"మ్మనిన లక్ష్మణుఁడు
వేవేగ నొకమహావృక్షాగ్ర మెక్కి - భావించి యుత్తరభాగంబునందు
బలములఁ బొడఁగాంచి భానువంశజుల - బలుబిరుదులతోడఁ బడగలు గాంచి
యిచ్చలో భరతేశుఁ డిట రాముమీఁద - వచ్చుచున్నాఁ డని వడి నిశ్చయించి
పటువజ్ర మద్రిపైఁ బడుభంగి దోప - జటులసత్త్వమున వృక్షము డిగ్గ నురికి ||1540||
వారక రోషదుర్వారుఁ డై వచ్చి - యారామవిభుఁ జూచి యనియె లక్ష్మణుఁడు.
"అడవికి నిన్నుఁ బోనడచి నీరాజ్య - మడరి యంతయుఁ గొని యంతటఁ బోక
ఘనశక్తి నీమీఁదఁ గైకేయికొడుకు - చనుదెంచుచున్నాఁడు సబలుఁడై నేఁడు
యదె చూడు! కోవిదారాదిధ్వజంబు - నదె చూడు భటుల వీరాలాపములును
శరచాపకవచముల్ సరిఁ బూని నీవు - భరతుని కెదురుగా బలువిడి నడువు
నిలువుము కాదేని నీవు సీతయును - దొలఁగుము నీశాంతి తుది నింతఁ జేసె!
నే నింక సైరింప నిట వచ్చె నేని - వీనిఁ జంపెద" నన్న విని రాముఁ డనియె.
"నాకుఁ దమ్ముఁడ వయ్యు నాతోడఁ బుట్టి - నీ కిట్టియవినీతి నీకేలఁ బుట్టె?
భ్రాతృవత్సలమూర్తి పరమపావనుఁడు - నీతికోవిదుఁడు మానితధర్మపరుఁడు
భరతుండు నీకంటె భక్తుండు నాకు - భరతునిదెస నొక్కపాపంబు లేదు ||1550||
మరల నయోధ్యకు మగుడఁ బ్రార్థింపఁ - జనుదెంచుచున్నాఁడు సందేహ ముడుగు
కడవకు" మనుఁడు రాఘవునాజ్ఞపెంపు - కడవ భీతిల్లి లక్ష్మణుఁ డూరకుండె.
భరతేశుఁ డంతటఁ బౌరుల హితుల - దొరల సమస్తయోధుల నొక్కచోట
విడియించి తల్లుల వెనకఁ దోడ్తేరఁ - గడక వసిష్ఠునిఁ గట్టడచేసి
గురుభక్తి సూతుండు గుహుఁడు తోడుగను - నరిగి తమ్ముఁడు దాను నగ్గిరి నెక్కి
వరుస నయ్యడవి త్రోవలు తెలియుటకుఁ - గరమర్థి సౌమిత్రి గట్టినయట్టి
గుఱుతులు కొన్ని కన్గొనుచు నల్గడల - నెఱిఁ బరికించుచు నిఖిలాస్త్రశస్త్ర
జాలపాలితనూత్నశాలాంగణములఁ - జాలఁజెన్నగు పర్ణశాల కేతెంచి

భరతుఁడు మునివేషధారులైన రామలక్ష్మణులఁ జూచుట

మునివేషమునఁ జాల ముద మందు రాముఁ - గనుఁగొని యాత్మలోఁ గడఁగి శోకించి
"పొలుచు కాంచనగృహంబుల నుండువాఁడు - జగతిపైఁ బూరిసెజ్జను నున్నవాఁడు ||1560||
పొగ డొందు పూలపాన్పున నుండువాఁడు - లలి దూలి పర్ణశాలల నున్నవాఁడు
నెఱసి కిరీటంబు నెఱిఁ దాల్చువాఁడు - తఱుచైన జడ లర్థిఁ దాల్చియున్నాఁడు
నోలి రాజులు గొల్వ నుండెడివాఁడు - లోలత మృగములలో నున్నవాఁడు
మేలిచన్దనమును మెయిఁ బూయువాఁడు - ధూళిధూసరితుఁ డై తూలియున్నాఁడు
మొనసి దివ్యాంబరంబులు పూనువాఁడు - మునివృత్తి వల్కలంబులు గట్టినాఁడు
రసరసాన్నములను మెసవెడువాఁడు - కసరుఁగాయలఁ బ్రొద్దు కడపుచున్నాఁడు
చూచితే శత్రుఘ్న! శుభమూర్తి రాముఁ - డీచందమునఁ దుఃఖ మీఁదుచున్నాఁడు
కైకేయి పాపంపుఁగడుపునఁ బుట్టి - యీకష్టదుర్దశ నేఁ జూడఁగలిగె"
ననుచుఁ దముఁడుఁ దాను నారామవిభునిఁ - గని మ్రొక్కుటయు వారిఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
కన్నుల హర్షాశ్రుకణములు నొరుగ - వెన్నులు నివిరి భావించి దీవించె. ||1570||
అహిమాంశుకులునకు నాసుమంతుండు - గుహుఁడు మ్రొక్కిరి భక్తి కొనసాగ నపుడు

ధరణిజకును సుమిత్రాతనూజునకు - భరతశత్రుఘ్నులు ప్రణమిల్లి కొలువఁ
గుశపీఠముల నిల్వఁ గోరి రాఘవుఁడు - దశరథుసేమంబు తల్లులశుభము
పలుమాఱు నడుగుచు “భరత! నీ వేల- యిల యేల కింతద వ్వేగుదెంచితివి?
భూతలాధీశుపంపున రాజ వగుచు - నీతితోఁ జేయుదే నీవు రాజ్యంబు
దశరథేశునకు సత్యప్రకాశునకు- విశదపుణ్యునకుఁ గావింతువే పూజ?
తల్లుల నెల్ల నాదర ముల్లసిల్ల - నుల్లంబు చల్లఁగా నూఱడింపుదువె?
కోవిదు మత్కులగురుఁ దపోనిష్ఠు - నావసిష్ఠు గరిష్ఠు నర్చించి నీవు
అగ్నిహోత్రముల సంధ్యాకాలనియతి - భగ్నంబు గాకుండఁ బాలింతె నీవు
సుజనులౌ మంత్రుల చొప్పెల్ల దెలిసి - విజయంబు నామంతవిధి యెఱుంగుదువె? ‖1580‖
యపరరాత్రుల లేచి యర్థచింతనము - నిపుణతఁ జేయుదె నీవు నిత్యంబు?
నరసి యుత్తమమధ్యమాధమజనుల - వెరవుతోఁ బని గొందువే తగినట్లు?
తనవారియెడ నైన దగవున దండ - మనురక్తిఁ జేయుదె యపరాధ మెఱిఁగి?
మతిమంతు సకలసమ్మతు స్వామిహితుని - వితతవిక్రము సైన్యవిభుఁ జేసినావె?
కొలిచినవారికిఁ గోరి జీతములు - నిలువఁ గాకుండ నిచ్చలు నొసంగుదువె?
చారులవలన రాష్ట్రములవర్తనము - వైరులతెఱఁగు సర్వము నెఱుంగుదువె?
జాలిఁ దూలెడి పేదసాదల మొరలు - వాలాయముగ విందువా గర్వ ముడిగి?
యర్మిలి వర్ణాశ్రమాచారవిహిత - ధర్మంబు లరయుదె తడఁబడకుండఁ?
జోరులవజారుల సుడియంగనీక - వారల దండింతె వదలక పట్టి?
చతురంగబలముల సన్నాహపటిమ - నతియుక్తిఁ జూతువె యప్పటప్పటికి? ‖1590‖
ధనధాన్యవస్తుసద్భటసమేతముగ - మునుపుగాఁ గడిదుర్గముల నుంచినావె?
యన్యాయములు సేసి యర్థముల్ గొనక - మాన్యతఁ బ్రోతువె మఱికాపుజనుల7
నర్థలోభమున విప్రాగ్రహారములు - నర్థ మెత్తవు గదా యరవీస మైన?
నెపుడు గోబ్రాహ్మణహితము గోరుచును - నిపుణుండవై ధర్మనిష్ఠ నుండుదువె
శక్తిత్రయంబును షడ్గుణంబులును - శక్తిపంచాంగముల్ చతురుపాయములు
పదునాల్గురాజపాపంబులు దెలిసి - సదయుఁడై మనుధర్మశాస్త్రసంగతిని
దేవతాపితృమహీదేవతాపూజ - గావించి స్వర్గంబుఁ గాంచు భూవిభుఁడు
నీవును నారీతి నీతి రాజ్యంబు - గావింతువే” యంచు కాకుత్స్థుఁ డడుగఁ
గరములు మొగిచి గద్గదకంఠుఁ డగుచు - భరతుండు రామభూపతి కిట్టు లనియె
“నీధర్మసరణి నా కేదియుఁ దెలియ - దోధర్మనిపుణ యింకొకవార్త వినుము ‖1600‖
నృపకులాధీశ్వర! నిన్నుఁ గానలకుఁ - గృపమాలి పిలిచి కైకేయి పొమ్మనినఁ
దడయక మీ రిటు తాపసవృత్తి - నడవికి విచ్చేయ నది యాది గాఁగ,

దశరథునిమృతిని భరతుఁడు తెల్పుట

నలతలఁ దూలి యేడవనాఁడు మిమ్ముఁ - దలఁచుచు మృతుఁడయ్యె దశరథేశ్వరుఁడు
ఏనును పితృమేధ మెల్లను జేసి - కానల మీరుండఁ గానవచ్చితిని.”
అనుపల్కు నిర్ఘాత మై వచ్చి రామ - జనపతి మూర్ఛిల్లి జగతిపై వ్రాలె;
మేదినీసుతయు సౌమిత్రియుఁ దూలి - మేదిని వ్రాలిరి మృతు లైనపగిది,
నొలసినధృతి రాముఁ డొక్కింతఁ దెలిసి - పలుమాఱు విలపింప భరతుఁ డిట్లనియెఁ
“గృతమతి వయ్యుఁ బ్రాకృతునిచందమున - నతిశోకమును బొంద నగునయ్య నీకు?
దేవ లక్ష్మణుఁడు వైదేహియు మీరు - వేవేగ దశరథోర్వీనాథమణికిఁ
బరలోకవిధు లెల్ల భక్తితోఁ జేయుఁ - డరయంగ నది యుక్త” మనిన రాఘవుఁడు ‖610‖
మందాకినికి వచ్చి మది నిష్ఠ వెలయ- నందుఁ గృతస్నానుఁ డై తండ్రి కపుడు

మొనసి తిలోదకములు వోసి వగలు - పెనఁగొన మఱి గారపిండిచే బుణ్య
ధనుఁ డర్థిఁ బిండప్రదానము ల్చేసి - ఘనతరశోకసంకలితుఁ డై మగుడి
సన్నుతగతిఁ బర్ణశాల కేతెంచి - యున్నచో రఘురాముఁ డున్నసన్నిధికిఁ
బౌరవర్గముతోడ బంధులతోడఁ - జారువర్తనులైన సచివులతోడ
ఘనుఁడు వసిష్ఠుండు కౌసల్య మొదలు - జననులఁ దోడ్కొని చనుదెంచుటయును
నూనినశోకాగ్ను లొలుక రాఘవుఁడు - తాను సీతయు సుమిత్రాతనూజుండు
వారియంఘ్రులమీఁద వ్రాలి శోకింప - వారును శోకింప వారించె నంత
నావసిష్ఠమునీంద్రుఁ డమలవాక్యముల - నావేళ కౌసల్య యవనినందనను
వనవాసకలిత వివర్ణాంగిఁ జూచి - తనమది విధిఁ దూఱి తద్దయుఁ బొగుల ||1620||
గిరిమీఁద వర్తించు కిన్నరయక్ష - గరుడోరగామరకాంతలు వచ్చి
"రామునిసతి దశరథరాజుకోడ - లిమ్ముగ జనకమహీపాలుపుత్త్రి
వివిధసంకటముల వేగుచున్నదియు - భువిఁ జోద్యములు గావె పొలఁతి యావిధికి"
నన సీతఁ బేర్కొని యారామచంద్రుఁ - డనఘుఁ డైన వసిష్ఠునడుగుల కెఱఁగి
జననులఁ జుట్టాల సచివుల హితుల - మునులను గుశపీఠముల నుండఁ బనిచి
తనతమ్ముఁడును దాను దర్భాసనములు - జనలోచనోత్పలచంద్రుఁ డై యుండె,
నావేళ భరతుని యాకృతిఁ జూచి - "యోవత్స! జడలును నురువల్కలములు
నీ వేల తాల్చెదు! నృపునాజ్ఞఁ బూని - వేవేగ జనమహీవిభుఁడ వైయుండు"
మనిపల్కుటయు రామునాననాంబుజము - గనుఁగొని భరతుండు కరములు మొగిచి
దేవ! రాఘవ! కైక ధృతి దూలి మిమ్ము - భావింపనేరక పాపంబు చేసి, ||1630||
యడవుల నుండు పొ మ్మన్నమాటలకుఁ - దడయక చనుదేరఁ దగునయ్య? మీకు?
మిముఁ బాసి దశరథమేదినీపతియు - నమరలోకంబున కరిగె నీఘోర
పాపంబు మాతల్లి పచరించె నరక - కూపకోటుల నింకఁ గూలక యున్నె
యేను మీదగురాజ్య మిమ్ములఁ బూనఁ - గా నేర నాచేతఁ గాదు భూనాథ!
నీ వయోధ్యకు నింక నేఁడె విచ్చేసి - పావనమతితోడఁ బట్టంబుఁ బూను
వల్లభు నెడఁబాసి వగలఁ బెల్లెడలు - తల్లుల నూరార్చి తక్కినహితుల
సచివులఁ జుట్టాల సకలపౌరులను - సుచరిత్ర కృపతోడఁ జూచి పాలింపు
నన్ను నీబంటు మన్ననఁ జేసి నాదు - విన్నపం బాలింపవే దయామూర్తి!"
యని పాదముల వ్రాలి యటులేవకున్న - తనదుతముని నెత్తి తగఁగౌగిలించి
"భరత! నీ విది యేమి బాలుండ వైతి - కరుణఁ బల్కెదు ధర్మగతిఁ దప్పనాడి ||1640||
యాకైక నేల పోనాడెదు? తండ్రి - పోకకు నీ వేలఁ బొగిలె దీవేళ?
ఢాకతో నదిని గాష్ఠంబు కాష్ఠంబు - జోకమైఁ బాసిన చొప్పు దీపింపఁ
బుత్త్రమిత్రకళత్రములు వాయు డాయు - మైత్రి ఋణానుసంబంధరూపములు
నవనిపైఁ బుట్టిన యప్పుడే చావు - ధ్రువము జీవున కని రూపింప నరుఁడు
తనకులోచిత మైన ధర్మమార్గమున - మనినవాఁ డిహపరమాన్యుఁ డై యుండుఁ
గావున మనతండ్రి కమనీయసత్య - భావుఁడై నీతితోఁ బ్రజలఁ బాలించి
ఘనయాగదానసత్కారముల్ పెక్కు - లొనరించి రాజ్యసౌఖ్యోన్నతి మించి
మనవంటితనయుల మనమారఁ గాంచి - జను లెల్లఁ గొనియాడ స్వర్గస్థుఁ డయ్యె
నతనికై వగచుట యనుచితం బింక - నతనివాక్యము మన మటు చేయఁ దగదు
పితృవాక్యకరణంబు ప్రియధర్మ మందు - సుతునకు నటు సేయు సుతుఁడు విశ్రుతుఁడు ||
1650||
వనములఁ బదునాల్గువర్షముల్ నన్ను - ఘనరాజ్యభోగముల్ గైకొని నిన్ను
నుండఁ గట్టడజేసె నుర్వీశుఁ డట్ల - యుండుద మిందుకు నొండాడవలదు."
అని తెల్పుచో నంత నర్కుండు గ్రుంకె - ననుపమప్రీతిమై నారాత్రిఁ దీర్చి
మఱునాఁడు సంధ్యాసమాధు లొనర్చి - మఱి వసిష్ఠాదులు మంత్రివర్గములు

విశదంబుగాఁ బరివేష్టించి కొలువఁ - గుశపీఠమున రఘుకుంజరుఁ డుండె.
నాసభామధ్యంబునం దుండి భరతుఁ - డాసమయంబున హస్తము ల్మోగిచి
"దేవ! మీయానతి తెలిఁగున నీతి - భావించి పితృవాక్యపద్ధతిఁ బుడమిఁ
గైకొంటి నాభూమి కడపట నేను - మీ కిత్తు నందు కేమియు ననవలదు.
సర్వసర్వంసహాచక్రభారంబు - పర్వి తాల్పఁగ ఫణిపతి యోపుఁగాక!
యసల డింపక జలవ్యాళ మెట్లోపు - వసుధేశ! యే నట్టివాఁడ; బాలుఁడను. ||1660||
ఈధారణీభార మేడ? నే నేడ? సాధురక్షణ మేడ? చర్చించి చూడ?
బాలార్కుచే నొప్పు ప్రథమాద్రియందుఁ - బోలింప మిణుగురుపురు గున్నయట్లు
శ్రీనిధి నీ వుండుసింహాసనమున - నే నుండఁగను నట్టులే భూమిప్రజకుఁ
గావున మౌనిలక్షణములు మాని - నీ వయోధ్యకు వచ్చి నీతి వహించి
యెల్లవారలకోర్కు లీడేర రాజ్య - మెల్లఁ బాలింపు మిం కేమియు ననక,
నొనరు నీ విటు చేయ నొల్లవై తేని - విను మేను నీయొద్ద విడుతుఁ బ్రాణములు;
కావున సౌమిత్రిగతి నిన్నుఁ గొలిచి - కాకుత్స్థతిలక యిక్కడ నుండువాఁడ"
నని దర్భశయనుఁడై యవనిపై నున్న - యనుజన్ము నెత్తి యిట్లనియె రాఘవుఁడు.
"ఇది యేమి భరత? నీ వి ట్లాడఁ దగునె? - మదిఁ దలపోయవో మనతండ్రియాజ్ఞ?
దశరథేశునకు మీతల్లిని మున్ను - విశదంబుగా నిచ్చువేళ మీతాత ||1670||
నాకూఁతునకుఁ గల్గు నందను నఖిల - భూకాంతుగా నీవు పూన్పుమీ యనుచు
నమ్మిక వడసి వెన్కను బెండ్లి చేసె - నమ్మాటపట్టున నమరదైతేయ
యుద్ధంబులో విభుం డొసఁగినవరము - బుద్ధిఁ దప్పక కైక భూమీశు నడిగె.
ధారణి నీకుఁ గాంతారంబు నాకుఁ - గోరిన దశరథక్షోణిపాలకుఁడు
సత్యంబు దప్ప కీజాడ గావించె - నిత్యకీర్తులు గాంచి నెగడె నిందందు!
మనమును మనుజేంద్రుమాట పాటించి - ఘనకీర్తిసుకృతముల్ గైకొంద మెలమి;
నరుగఁడే గయ కొక్కఁడైన కన్యకను - బరఁగ దానము చేసి వఱలఁడే యొకఁడు
విడువఁడే యొకఁడైన వృషభ మటంచుఁ - గొడుకులఁ గాంచుట కోరి పితాళ్లు
ధాత్రిఁ బున్నరకసంత్రాత యొకతనఁ - బుత్త్రుఁడై యొప్పు నీపుణ్యంబు లెటీఁగి
యిరవందఁ దండ్రి పల్కిటు పేయకున్న - నరయఁ దండ్రులమాట లవి యెట్లు సాగు! ||1680||
ధర "యథా రాజా తథా ప్రజా" యనెడు - నరుదారుసామెత నరుఁడు దా నరుగు
వరబుద్ధిఁ గైకొన్నవ్రతము నిండించి - యరుదెంచె దేను నీవాగ్రహం బుడుగు
నామాట లాలింపు నాపంపుమీఁద - భూమికిఁ బతి గమ్ము పురి కింకఁ బొమ్ము."
అనిన రావణుఁ డింక నాజిలోఁ గూలు - నని నిశ్చయముఁ జేసి రందున్నమునులు.
సురలు దిగ్వరులు భాసురధర్మనిరత - భరత! రామునిమాట పాటింపు మనిరి.

జాబాలి యనుముని శ్రీరామునకు హిత ముపదేశించుట

యప్పుడు జాబాలి యనుమౌని రాముఁ - దప్పక కనుఁగొని తగవేది పలికె.
"రామ! యి దేమి నిరర్థకబుద్ధి - నేమించి మునిపోలె నృపవేష ముడిగి
రాజోపభోగమౌ రాజ్యంబు విడిచి - యీజాడ నుండుట కేమి కారణము?
యెక్కడి తలిదండ్రు? లెక్కడి సత్య? - మెక్కడి సుతధర్మ? మిది యెల్ల కల్ల;
తలిదండ్రు లొండొరుల్ తమసౌఖ్యమునకు - కలయుచో శుక్లరక్తము లైక్య ||1690||
యోజఁ బిండాకృతి నుదయించె నరుఁడు - బీజమాత్రము తండ్రి పెక్కులై యింక
నిమురుక నారిపోయినదీపమునకుఁ - జమురు వోసినయట్టు చచ్చినయట్టి
వారికిఁ బరలోకవైదికకర్మ - మూరక జనులు సేయుటయు వ్యర్థంబు,
గావున నామాట గైకొని రామ! - నీ వయోధ్యకు వచ్చి నృపుఁడవై యుండు."

మని యిట్లు జాబాలి యాడువాక్యములు - విని కోపమున రఘువీరుఁ డిట్లనియె.
“నిట్టి నాస్తికబుద్ధి యెవ్వరి కైనఁ - బట్టి బోధింపు జాబాలి మునీంద్ర
మాకు మాపెద్ద లేమర్యాద నడచి - రాకైవడి మెలంగ నదియె సమ్మతము.
సత్యమూలంబులు సకలధర్మువులు - సత్యంబుకంటె నెంచఁగ ధర్మ మెద్ది?
యట్టిసత్యము దప్ప కనఘ! మాతండ్రి - పట్టినధృతి నన్నుఁ బనిచెఁ గానలకుఁ;
గాన నాతనియాజ్ఞ గడచినఁ బుణ్య - హీనుండు నాకన్న నితరుండు గలఁడె? ||1700||
సత్యంబు ధర్మంబు శమమును దమము - నిత్యభూతదయయు నీతివిక్రమము
ప్రియవాక్యమును దేవపితృప్రపూజనము - రయ మొప్ప స్వర్గమార్గము లండ్రు బుధులు
ఇవి యెల్లఁ గల్లగా నీవు బోధించి - తవు నవు నీ వెట్టి యగ్రజన్ముఁడవు?
ని న్ననఁ బని యేమి? నిన్ను నాస్తికుని - మన్నన నరసిన మాతండ్రి ననుట”
యని రామవిభుఁ డాడునట్టి వాక్యములు - విని ప్రీతి జాబాలి వెండియు ననియె.
“నన్ను నాస్తికునిగా నరనాథచంద్ర! - యెన్ని తయోధ్య కెట్లేని విచ్చేసి
భూమి యేలుదు వను బుద్ధి నిట్లంటి - రామ! యోర్వు” మటంచుఁ బ్రార్థన చేసె.
నంత వసిష్ఠసంయమి సూర్యవంశ - మంతయు నిక్ష్వాకుఁ డాదిగా నెన్ని.
“యనఘ! మీకులమున నగ్రజు లుండ - ననుజుండు రా జౌట నరసిన లేఁడు;
కావునఁ బెద్దలక్రమమున నీవు - భూవలయం బెల్లఁ బూనుట లెస్స ||1710||
యెంతైనఁ బితృవాక్య మే దాఁట ననుచు - నింతగా నీశ్చయం బిట్టిద యేని?
యాదట నినుఁ గొల్చినట్ల నీదైన - పాదుకాయుగళంబు భరతుండు గొలిచి
నెమ్మది నుండెడు నీపాదుకంబు - లి”మ్మన్నఁ దల్లులు హితులు నాశ్రితులు
పౌరులు మంత్రులు బాంధవు లప్పు - “డోరామ! యిటు సేయు టుచిత” మటంచుఁ
బలుకంగ వేవేగ భరతుండు హేమ - విలసితపాదుకాద్వితయంబు రాము
ముందఱ నిడిన సంఫుల్లారుణార - విందపల్లవగర్వవిభవభేదములు
యతివధూతిలకశాపాపనోదములు - శ్రుతిశిరోభవనవిశ్రుతవినోదములు
తనదుపాదుకలు సంతతసనకాది - మునివివాదములు రాములు మోపి యొసఁగఁ
జేకొని యవిరెండు శిరమునఁ దాల్చి - కైకేయికొడుకు రాఘవున కిట్లనియె.
నీవేషమున నేను నృపవేష ముడిగి - తావక పాదుకాద్వంద్వంబునందుఁ ||1720||
బదిలంబుగా రాజ్యభారంబు మోపి - పదునాల్గువర్షముల్ పాలించువాఁడ
నామీఁద మీ రయోధ్యకు రాకయున్న - స్వామిపాదము లాన వహ్ని యేఁ జొత్తు.”
నని పల్కి యన్నకు నతిభక్తి మ్రొక్క - ననుజుని దీవించి యక్కునఁ జేర్చి
తల్లుల నూరార్చి ధన్యు లౌ మౌని - వల్లభులను మంత్రివరుల బాంధవుల
నెల్లవారలఁ బ్రియం బెసఁగ వీడ్కొలుప - నుల్లంబులో శోక ముప్పొంగుచుండ
భరతుఁ డప్పుడు రాముపాదుకంబులకు - సరిప్రదక్షిణనమస్కారముల్ చేసి
పట్టంపుటేనుంగుపై నొప్పఁ దెచ్చి - పెట్టె లోకములెల్లఁ బ్రీతిఁ గీర్తింప,
ఛత్రచామరములు సరిదాల్చి పొలిచి - శత్రుఘ్నుఁడును దాను సద్భక్తిఁ గొలిచి
చెలఁగి నల్దిక్కుల సేనలు గొలువఁ - గులపవిత్రుఁడు చిత్రకూటంబు డిగ్గి
యిబ్బంగి భరతేశుఁ డింపార సరిగి - యబ్భరద్వాజుని యడుగుల కెఱఁగి ||1730||
యతనితో నట్టివృత్తాంతంబు దెలిపి - యతఁ డంతఁ బనుప సైన్యంబులు దాను
నట పోయి గంగామహానది దాఁటి - యట శృంగిబేరంబునందు నాగుహుని
పటుయశోధనుని సంభావించి నిలిపి- యట పోయి మఱి యయోధ్యాపురిఁ జొచ్చి
తడయక నగరిలోఁ దల్లుల నునిచి - కడుమూలబలములఁ గాపుగాఁ బెట్టి
మణిలేని పెట్టియమాడ్కి నాకాశ - మణిలేని పగలింటిమాడ్కిఁ జూడ్కికిని
చతురపుణ్యుఁడు రామచంద్రుఁడు లేని - యతిశూన్య మగు నయోధ్యాపురిఁ జూచి
యాయతశుభశీలుఁ డందుండ రోసి - పోయి నందిగ్రామపురిని వసించి
పనివడి రఘురాముపాదుకాయుగళ - మున రాజ్యభార మిమ్ముల నావహించి

శ్రీరామునకుఁ బోలె సేవ సేయుచును - నారచీరలు జడల్ నవయుచుఁ దాల్చి
యారాఘవుని పునరాగమనంబుఁ - గోరుచు నతనిసద్గుణము లెన్నుచును ॥1740॥
సరససజ్జనమంత్రిసమ్మతితోడ - భరతుండు మహియెల్లఁ బాలించుచుండె,
యిది యయోధ్యాకాండ మెల్లలోకముల - విదితమై బుధలోకవినుత మౌఁగాక!
అని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతవాక్యాగమవిమలమానసుఁడు
పాలితాచారుఁ డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
తమతండ్రి విఠ్ఠలధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేరఁ
బనిబూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండనిపేర
నాచంద్రతారార్క మై యొప్పు మిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయు
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి నయ్యోధ్యకాండంబుఁ జెప్పె
నారూఢి నార్షేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యలనాఁడు ॥1750॥
నివ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
ఆయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయని శుభమును పాపక్షయంబు
వరపుత్త్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
నేవిఘ్నములు లేక నిండ్లలో నధిక - లావణ్యయుతులైన లలనలపొందు
కొడుకులతో నెప్డు గూడియుండుటయు - నెడగాక నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
సమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెపుడుఁ గూడుటయు
సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు ॥1760॥
నిది మోక్షసాధనం బిది పాపహరము - ఇది దివ్య మిది భవ్య మిది శ్రీకరంబు
వ్రాసినవారికి వరశుభోన్నతులు - వాసవభోగాదివాసులఁ జేయు
నెందాఁక కులగిరు లెందాఁక తార - లెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక దిశలు
ఎందాఁక వేదంబు లెందాఁక ధరణి - యెందాఁక భువనంబు లేపు దీపించు
నందాఁక యీకథ యక్షతానంద - సందోహదోహళాచారమై పరఁగు. ॥1765॥

అయోధ్యాకాండము సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

ఆరణ్యకాండము

శ్రీచిత్రకూటమౌ చిత్రకూటమున - వాచంయమశ్రేణి వర్ణింప నుండి
యంత రాముఁడు భరతాగమనంబు - చింతించి యిచట వసింపరా దనుచు
నిచ్చట నున్న నెల్లపౌరులును - ముచ్చటపడి దినంబును వత్తు రనియు
దంతిరథాశ్వపదాతివర్గముల - నెంతయు గాసిలె నీవనం బనియు
ఖరదూషణాదిరాక్షసకోటిబాధ - పరిహరింపు మటంచుఁ బరమసంయమలు
చెంతలఁ జేరి సూచించినా రనియుఁ - జింతించి, మఱునాఁడు చిత్రకూటాద్రి
మునుల వీడ్కొని యత్రిమునియాశ్రమమున - కనురాగమున నేగ నమ్మహామౌని
తనశిష్యులును దాను దగ నెదురేగి - కొనిపోయి పలుతెఱంగులఁ బూజచేసె.
నమ్మునిపత్నియు ననసూయ ప్రీతి - నమ్మహీతనయకు నాతిథ్య మొసగి
తెఱఁగొప్పఁ గొన్నిపతివ్రతాగుణము - లెఱిఁగించి రఘురాము నెడబాయలేక ||10||
తనబంధుజనుల నందఱ నెడబాసి - వనముల కాసీత వచ్చుట పొగడి
పిమ్మట ననసూయ ప్రీతితో దాను - నమ్మహీతనయకు నంగరాగములు
వాడనిపువ్వులు వరుసఁ దోడ్తోడ - కూడమాయనిమణుంగులు తా నొసంగి
"రమణి నిన్ను స్వయంవరమున రాఘవుఁడు - క్రమ మొప్ప గైకొన్నకథఁ జెప్పు"మనిన
జిలిబిలిసిగ్గును జిఱునవ్వుఁ దొలుకఁ - బలికె జానకి తనపతిని వీక్షించి
"వినవమ్మ మిథిలకు విభుఁడైనయట్టి - జనకుఁ డొక్కఁడె యాగశాల దున్నింపఁ
గలిగితి నే నది కారణంబునను - కలితసీతానామకమున నొప్పితిని.
అనపత్యుఁ డౌట నయ్యవనిపాలకుఁడు - దయమీఱ నన్ను మోదంబునఁ బెనిచె,
నంత యౌవనవతి యగు నన్నుఁ జూచి - చింతించి తనయింటి శివునిచాపంబు
నెక్కుపెట్టినవాని కెలమిఁ బెం పెక్క - నిక్కన్యకామణి నిత్తు నే ననుచు ||20||
వరబుద్ధిమై స్వయంవరము చాటింప - ధరణినాయకు లెల్లఁ దా మట వచ్చి
శైలజారమణుని చాప మెత్తంగఁ - జాలక మోపెట్టఁ జాలక చనిరి.
అంత రాఘవుఁడు విశ్వామిత్రు - గొలిచి కొంతకాలంబునకును నట వచ్చి
కరి యిక్షుకాండంబు ఖండించినట్లు - హరవిల్లు విఱిచి చయ్యన వరియించె"
నని తన పెండ్లివార్తను నంతఁ దాను - వినిపింప ననసూయ విని ముదమందె,
నప్పుడు రవి పశ్చిమాంబుధి మునుఁగఁ - దప్పక సాంధ్యకృత్యము లెల్లఁ దీర్చి
శ్రీరాముఁ డత్త్రి పూజింప సద్గోష్ఠి - నారాత్రి గడపి సంధ్యాక్రియల్ దీర్చి

శ్రీరాముఁడు దండకారణ్యమునకుఁ బోవుట

ముదమొప్ప నయ్యత్రిముని వీడుకొలుపఁ - గదలి యమ్మఱునాఁడు కమలాప్తకులుఁడు
సరళతాలతమాలసాలహింతాల - కురవకాగరువటకుటజగణ్యంబు
చండాంశునిభమౌనిజనశరణ్యంబు - గండకహర్యక్షగవయవేదండ ||30||
గండభేరుండాదిఖగమృగోదగ్ర - దండకారణ్యంబు దరియంగఁ జొచ్చి

వేదనాదములచే విస్తారమహిమ - వేదులచేతఁ బవిత్రంబు లైన
పర్ణశాలలచేతఁ బవనాంబుజీర్ణ - పర్ణాశు లగుచుఁ దపంబు గావించు
మునులచే మిగుల సమున్నతి నొప్పు - జననుతతాపసాశ్రమములు పెక్కు
కనుఁగొంచు వారలు గావించుపూజ - లనురక్తిఁ గైకొంచు ననుజుండు దాను
నరుగుచో నాదండకారణ్యవీథి - నురుపర్వతాకారుఁ డుగ్రలోచనుఁడు
ఘనవక్త్రనాసుండు కఠినవిగ్రహుఁడు - ఘనుఁడు విరాధుఁ డన్ కడిఁదిరాక్షసుఁడు
అట్టహాసముచేసి యాకసం బొదువ - బెట్టుగా వనమెల్ల భేదిల్ల వచ్చి
గరుడుండు బాలనాగము బల్మి నొడిసి - యిరవొప్ప నద్దివి కెగయుచందమునఁ
బటుశూలముఖచంచుబాహుఁడై సీత - కుటిలకుంతల నెత్తుకొని మింటి కెగసి ||40||
జనకజదెసఁ జూచి చాలఁ జింతించు - ఘనుల శ్రీరామలక్ష్మణుల వీక్షించి
"యోరి! వీరులవలె నోడక వచ్చి - యీరసంబునఁ జొచ్చి యే నున్న యడవి
శరచాపహస్తులై చరియింప నెంత - బిరుదులై భుజశక్తిఁ బేర్కొన్న నెంత
తల్లి శతహ్రద తండ్రి జయుండు - తొల్లి యాయుధములఁ ద్రుంగక యుండ
బ్రహ్మచే వరములు వడసినవాఁడ - బ్రాహ్మణాశనుఁడ విరాధుఁ డన్వాఁడ
నే నల్గి చూచిన నింద్రాదిసురల - నైనను మ్రింగుదు నట మర్త్యు లెంత
యీయింతి నొప్పించి యాకాన విడిచి - పోయి మీమీప్రాణములు గాచికొనుఁడు
కాదేని నాచేతి ఘనశూలహతికి - నాదట నరమి రం" డని పేర్చి పలుక
సౌమిత్రి యప్పుడు జనకజభయము-నామహారాక్షసు నదటును జూచి
"యోరి! రామునిదేవి నురుపుణ్యసాధ్వి - ధారణినందనఁ దగ దోరి! నీకుఁ ||50||
గొనిపోవ నెక్కడఁ గొనిపోయె దింక - నినుఁ బట్టి వధియింతు నేఁడు నాకడిమి"
నని బాణసంధాన మలుకమైఁ జేసి - ఘనబాణతతుల వక్షము గాఁడనేయ
నరుదుగా వాఁ డట్టహాసంబు చేసి - కెరలుచు శూల మంకించి వేయుటయు
ఘనఘనాఘనముసంగడిఁ బాసి పిడుగు - చనుదెంచుకరణి రా జానకీవిభుఁడు
నది రెండుశరముల నలవుమైఁ ద్రుంప - బదరి వాఁ డట సీతఁ బడవైచెఁ బుడమి
నారాక్షసునిఁ బాసి యాకాశవీథి - ధారణీసుత సీత తల్లడిల్లుచును
జలదంబు నెడఁబాసి చనుదెంచుమెఱుము - చెలువునఁ జనుదేరఁ జెచ్చెఱఁ జూచి
గరుడాస్త్రమున డించెఁ గడఁగి రాఘవుఁడు - వరబాణములు పెక్కు వాఁ డేయుటయును.
నవి లెక్క సేయక యట్టహాసంబు - భువనభయంకరంబుగ బిట్టొనర్చి
కరముల రామలక్ష్మణుల నిద్దఱినిఁ - గరమర్థిఁ బట్టి రక్కసుఁ డుక్కుమీఱి ||60||
మూపున నిడి రయంబునఁ దోవఁబట్టి - సాపుగా నడచుట జనకజ గాంచి
వాపోవ నటఁ గొంతవడి పోయి పోయి - ప్రాపితకోపులై రామలక్ష్మణులు
మెఱుఁగుదీఁగెలరీతి మెఱయుఖడ్గంబు - లొర లూడ్చి వానిబాహులు రెండు దునుమ
గిరి వజ్రమునఁ గూలుక్రియ దిక్కు లదుర - నురువడి నొరలుచు నుర్విపైఁ గూలి
యసువులు విడువ నయ్యసుర యుండుటయు - నసమానపదముష్టిహతుల నందంద
ముద్దగా సముద్ధతిఁ జంపి - రద్దిరా! యని మును లాశ్చర్యపడఁగ
నతఁ డంత గంధర్వుఁడై రాముఁ బొగడి - యతులవిమానంబునం దుండి పలికె,
"నేను గంధర్వుఁడ! నేను తుంబురుఁడ! - భూనాథ! మును రంభఁ బొంది కొల్వునకు
రానిగర్వ మెఱింగి రాక్షసాకృతిగ - నేను గుబేరుచే నిటు శాప మంది
నేఁడు మీభుజశక్తి నీశాపముక్తి - పోఁడిగాఁ గాంచితిఁ బోయెద నింక ||70||
నిరవొప్ప నాదేహ మిటఁ బూడ్చి చనుఁడు - శరభంగమౌనియాశ్రమమున" కనుచుఁ
బోయె మ్రొక్కుచు వాఁడు; పొలుఁపొంద వాని - కాయంబు ధరఁ బూడ్చి కడుభయంబందు
ధరణీతనూభవఁ దగఁ గౌగిలించి - పరమసమ్మదమున భయ మెల్ల మాన్పి
తలకొన్నప్రేమతో దమ్మునిఁ జూచి - "యిలమీఁదఁ గల్గునె యిట్టిదుర్గములు?
కావున వేగ మీగహనంబు దాఁటి - పోవలె మనము భూపుత్త్రిఁ దోడ్కొనుచు"

నని యంత శరభంగుఁ డనుమునిచంద్రుఁ - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గాకుత్స్థకులుఁడు.

శ్రీరాముఁడు శరభంగాశ్రమంబుఁ జేరుట

చనుచోట నుదయార్కసంకాశ మగుచు - నొనర నమ్మునియాశ్రమోపాంతవీథి
హరితహయాకీర్ణమై సితచ్ఛత్ర - పరివృతంబై దేవభరితంబు నగుచు
నకళంకమణిరోచు లందందఁ బర్వ - నొకవిమానము గాంచె నుడువీథి నంతఁ.
గని విమానములోని కమనీయశీలుఁ - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గదియ వచ్చుటయు ॥80॥
.నది యదృశ్యం బయ్యె! నంత రాఘవుఁడు - ముదమంద శరభంగముని గాంచి మ్రొక్కి
మునిచేత దివ్యాస్త్రములు చాలఁ బడసి - యనురాగమును బొంది యతని కిట్లనియె:—
“నేము! నిన్నిటఁ జూడ నేతెంచుచోట - నోమునీశ్వరచంద్ర! యొకవిమానంబు
చదలెల్ల వెలుఁగ నిచ్చటనుండి పోయె - నది యెందులకు వచ్చె? నది యెందుఁ బోయె?
నావిమానములోని యతఁ డెవ్వఁ” డనిన - భూవరునకు మునిపుంగవుఁ డనియె!
“దేవేంద్రుఁ డాతఁడు దేవేంద్రవంద్య! - దేవ! నాకడకును దివినుండి ప్రీతి
ననిమిషులును దాను నర్థి దీపింప - నను బ్రహ్మలోకంబునకుఁ బిల్వ వచ్చె,
వచ్చిన నోమహీవరచంద్ర! నీవు - విచ్చేయు టిచ్చ భావించి నే నిపుడు
నెఱసినకడిమిమై నిన్నుఁ బూజించి - మఱి పోవువాఁడనై మది నిశ్చయించి
యంతకు రా నని యతనిఁ బొమ్మంటి - చింతించి వజ్రియు శ్రీరాము నిన్ను ॥90॥
కాంతారభిన్ను నిక్కడఁ జూడఁ గలిగె - నింతలో విచ్చేసి తినకులాధీశ!
ధరణీశ! నీప్రసాదంబునఁ దపము - నరుదార నొకవిఘ్నమైనను లేక
సలిపితి నిష్టలు సఫలంబు లయ్యె; - నెలకొని శ్రీరామ నినుఁ జూడఁగంటి;
ననఘ! సుతీక్ష్ణసంయమి నింక నీవు - కనుఁగొని యతనిచెంగట నుండు; మేను
బనివినియెద నింక బ్రహ్మలోకమున” - కని చెప్పి రాముసమక్షమంబునను
ననలముఖంబున నమ్మునీశ్వరుఁడు - తనమేను మంత్రపూతము చేసి వేల్చి
యెడపక యింద్రాదు లెల్లను గొలువఁ - గడునొప్పు బ్రహ్మలోకమునకుఁ బోయె,

శ్రీరాముఁడు సుతీక్ష్ణమునిని దర్శించుట

నాయాశ్రమావాసు లైనసంయములు - వాయుభక్షకులును వైఖానసులును
వాలఖిల్యులు మౌనవంతులు పర్ణ - శాలవిహీనులు స్థండిలశయులు
మననశీలు రుదాత్తమౌను లేకాంతు - లనశనవ్రతులుఁ బంచాగ్నిమధ్యగులు ॥100॥
మొదలైనతాపసుల్ మూకలు గట్టి - సదయాత్ముఁ డగు రామచంద్రునిఁ జేరి
“పితృవాక్యపాలనప్రియుఁడవు సత్య - రతుఁడవు నీవు నిర్మలయశోధామ;
రామ! నీయంతటి రాజు గల్గియును - నేము రాక్షసబాధ నిటఁ గుందఁదగునె?
వ్రతము రక్షించు నృపతికిని గల్గు - నతనిపుణ్యములోన నాలవపాలు
ఈతటి దైత్యుల నెల్ల ఖండించి - మాతపోవ్రతములు మైత్రి నిండించు
సొరిది నీశరణంబుఁ జొచ్చితి” మనిన - శరణాగతత్రాణసదయుండు గాన
నాయాశ్రమంబులయందుండు మునుల - కాయతమతి రాముఁ డభయంబు లిచ్చి
“మీయనుగ్రహమున మేటిరక్కసుల - దాయల ఖండింతు దలఁకకుఁ” డనుచు
వారి వీడ్కొని ఘోరవనసీమ కరిగి - యారూఢమతి సుతీక్ష్ణాశ్రమంబునకు
వచ్చి యామునిచంద్రు వలగొని పేరు - గ్రుచ్చి సద్భక్తి పైకొని మ్రొక్కుటయును ॥110॥
వారల కెదురుగా వచ్చి సుతీక్ష్ణుఁ - డారాము దీవించి యర్థిఁ బూజించి
“యనఘాత్మ| చిత్రకూటాద్రికి నీవు - మునివృత్తి వల్కలంబులు గట్టి వచ్చు
నునికి యాకర్ణించి యుల్లంబులందుఁ - గొనకొని మీరాకఁ గోరుచుండుదుము.
నీవు విచ్చేసితి; నినుఁ జూడఁగంటి! - మేవిధంబుల నింత నేము ధన్యులము

ఆయతభుజసత్త్వు లైన రాక్షసులు - మాయాశ్రమములకు మత్తు లై వచ్చి
హోమవేదులఁ గాల్చి యూపముల్ గూల్చి - సోమపానము గ్రోలి సురలఁ బోదోలి.
తపములు చెఱిచి పాదములు విఱిచి - జపమాలికలు ద్రెంచి శాటికల్ చించి
ఫలములు డుల్చి పుష్పము లెల్ల రాల్చి - కొలఁకులు కలఁచి పెక్కులు గాసిచేసి
పెక్కండ్రమునులఁ జంపిరి దురాత్మకులు; - దిక్కు లే దీపాటు దీర్ప నేత్రోవ?
నేచినదనుజుల నేము కోపించి - చూచిన నీఱుగాఁ జూడ నోపుదుము ||120||
నెలకొని మహిమీఁద నీయట్టిరాజు - గలుగుటఁ జేసి యెక్కడ నల్ల మేము;
కావున దుష్టరాక్షసుల మర్దించి - నీవు మాతపములు నిష్ఠఁ బాలింపు"
మనిన రాముఁడు "రాక్షసాధీశవరుల - ననిలోనఁ జంపెద" నని యూఱడించి
శరభంగునాశ్రమస్థలమున మునుల - కిరవొప్ప నభయంబు నిచ్చుట తెలిసి
రక్కసులను జంపఁ బ్రతినలు పలికి - యక్కడ సుఖగోష్ఠి నారాత్రి నిలిచె
మఱునాఁడు పెక్కండ్రు మౌనులు వచ్చి - మఱియును దమయాశ్రమములకుఁ బిలువ
దినకులుఁడు సుతీక్ష్ణు వీడ్కొనుచు - మునులపుణ్యాశ్రమంబులు చూడఁ గోరి

సీత శ్రీరామునిఁ బ్రశ్నించుట

చనుచోట రఘురాము జానకి చూచి - "యనఘ! రాజ్యము మాని యడవికి వచ్చి
సముచితవృత్తిమై జడలును వల్క - లములు ధరించి మెలంగుచు నుఱక
యసురులదెస మీకు నలుగ నేమిటికి? - పొసఁగ వీమాటలు బుద్ధిఁ జింతింప; ||130||
మునులతో రాక్షసముఖ్యులఁ ద్రుంతు - నని యూఱడించిన యంతనుండియును
గలఁగుచున్నది మది కాకుత్స్థతిలక! - వల దీతెఱంగులు వర్జింపవయ్య
ప్రాణులఁ జంపఁ బాపము రాదే? తొల్లి - ప్రాణేశ! యొకముని బహుతపోనిష్ఠ
నుండుచో భటరూపయుక్తుఁడై వజ్రి - యొండుఖడ్గము మౌనియొద్ద దాపుచును
ఇదె పోయివచ్చెద నే నని చనియె! - తదనంతరమున నాతఁడు ఖడ్గ మంది
యూరకుండక తీవ లోకట వృక్షముల - సారెఁ ద్రుంచుచును హింసారతుం డగుచు
జడమతియై తపశ్చర్యకుఁ బాసి - కడపట నతఁడు దుర్గతిఁ గూలెఁ గానఁ.
దప మేడ? మఱి రాజధర్మంబు లేడ? - విపులాయుధము లేడ? విడువవే దేవ!"
యనవుడు విని నవ్వి యధిపతి సీతఁ - గనుఁగొని "విప్రమార్గంబు నీపలుకు
క్షత్రమార్గము గాదు సాధ్వి; నావలని - మైత్రిఁ బల్కెదవు నామత మెఱింగియును, ||140||
దరుణి! యుత్తమరాజధర్మైకపరులు - శరచాపములు దాల్చి చరియించు టెల్ల
శరణాగతులఁ గావఁ జర్చింపఁ గాదె? - పరికింప వె య్యేల పరమధర్మములు?
నమ్మహామునులతో నాడినప్రతిన - యిమ్మెయిఁ గావింతు నిదియె నిశ్చయము.
విడుతుఁ బ్రాణము నైన విడుతు ని న్నైన - విడుతుఁ దమ్ముని నైన విడువ నేఁ బ్రతిన"
ననిన నూరక యుండె నవనిజ యపుడు - విని లక్ష్మణుఁడు చాల విస్మయం బందె
నటమీఁద నొక్కొకయాశ్రమంబునను - బటుధర్మనిధి రామభద్రుండు ప్రీతి
మూఁడేసినెలలు నిమ్ముల నాల్గునెలలు - పోడిగా నిలుచుచుఁ బుణ్యాశ్రమముల

మందకర్ణి వృత్తాంతము

ధీయు క్తిఁ జూచుచు తెరువున యోజ - నాయతంబైన మహాతటాకంబుఁ
గని గీతవాద్యమంగళనినాదములు - దనర నయ్యుదకమధ్యమున మించుటయుఁ
గడుఁ జోద్యపడి తటాకము చేరి దానిఁ - గడుధర్మరతుఁడు తాఁ గని మ్రొక్కి పలికె. ||150||
"నిది యేమి మునినాథ! యీతటాకంబు - నుదకంబులో ఘోష ముబ్బుచున్నదియుఁ
గడుఁ జిత్ర" మనుఁడు రాఘవుఁ జూచి పలికె - నడరెడువేడుక నాధర్మరతుఁడు
"కదలక మును మందకర్ణి యన్ మౌని - యుదకమధ్యంబున నురునిష్ఠ నిలిచి

యెనసినమహిమ ననేకవర్షములు - తనియక యత్యుగ్రతప మాచరింప
నాతపంబునకు నింద్రాదిదేవతలు - భీతిల్లి మునిపతి పెంపెల్లఁ గలఁగ
నమ్మునికడ కేవు రప్సరస్త్రీల - నిమ్ములఁ బుత్తేర నేతెంచి వార
లతనికి భార్యలై యంబుమధ్యమున - నతఁడు నిర్మించిన హైమసౌధముల
మునినాథుముందఱ ముదమొప్ప నిలిచి - యనురక్తి వా రిప్పు డాడుచున్నార
లదిగాన గొలను పంచాప్సరం బయ్యె - నిది వారి బహువాద్యహృద్యశబ్దములు”
అనవుడు విని రాముఁ డతిభక్తితోడ - ఘనపుణ్యుఁ డగు మందకర్ణికి మ్రొక్కి
మఱియు మహాటవిమార్గంబునందు - నెఱసినకడిమిమై నెఱి నేగునపుడు
మునులకు మ్రొక్కుచు మును లున్నపుణ్య - వనులకుఁ జొక్కుచు వనజకహ్లార
సరసులఁ దేలుచు సత్కథాలాప - సరసుల నేలుచుఁ జల్లనిగాలి
రాకలఁ బొగడుచు రణితఝుల్లికల - జోకలఁ దెగడుచు శుకమయూరాది
ఖగములఁ బట్టుచుఁ గరివరాహాది- మృగములఁ గొట్టుచు మేషాస్త్ర మేసి
తపములు నడపుచుఁ దముఁ జూచువారి - భవములు నడపుచు పరువంపులతల
పువ్వులు చిదుముచుఁ బొదలుతుమ్మెదల - నవ్వలఁ గదుముచు నభమంటఁ దాఁకు
శైలంబు లెక్కుచు జానకి యలయ - మేలంబు దక్కుచు మృదురీతి గుహల
మెల్లనె దార్పుచు మెలఁతకు నెక్కు - డల్లన నేర్పుచు నచటిచెంచెతల
బీరముల్ మెచ్చుచు భేదింపరాని - యీరముల్ చొచ్చుచు నినరశ్మి లేని
కోనలఁ గానలఁ గ్రుమ్మరు చట్లు - జానకి తాను లక్ష్మణుఁడు కొన్నేండ్లు
పుణ్యతీర్థంబులు పుణ్యవాహినులు - పుణ్యతపోవనభూములఁ గలయఁ
దిరుగుచుఁ బదియేండ్లు దీరినపిదప - మరలి సుతీక్ష్ణాశ్రమమునకు మఱియు
వచ్చి యమ్మునిచంద్రువద్దఁ గొన్నాళ్లు - మచ్చిక నుండి రామక్షితీశ్వరుఁడు.

అగస్త్యులఁ గాంచుట

ఒకనాఁడు ఘను నగస్త్యునిఁ జూడఁగోరి - యకళంకభక్తి సంయమికి నిట్లనియె.
“నెందు నగస్త్యమునీశ్వరుఁ డుండు - నందునెందొక్కొ తదాశ్రమభూమి?
తెలుపవే” యనిన సుతీక్ష్ణుండు గుఱుతు - లలవడఁ దన్మార్గ మంతయుఁ దెలిపి
దీవించి యనుప గాదిలితమ్ముతోడ - దేవితో దక్షిణదిక్కుకై నడచి
చనిచని నాల్గుయోజనములు దాఁటి - వనముల ఘనశైలవాహినుల్ పెక్కు
గనుఁగొంచు నరిగి యగస్త్యానుజన్ము - ననఘాశ్రమంబున కరిగి సంప్రీతి
నాయతీశ్వరచంద్రునడుగుల కెరఁగి - యాయాశ్రమంబున నారాత్రి నిలిచి
మునితోడ సుఖగోష్ఠి మొగిఁ జేయుచుండి - యినకులాధీశ్వరుం డిట్లని పలికె.

అగస్త్యముని మహిమ

“నియ్యగస్త్యమహామునీశుండు దొల్లి - యియ్యెడ వాతాపి నెబ్బంగిఁ జంపె”
ననిన నమ్మునిచంద్రుఁ డారామచంద్రుఁ - గనుగొని యాపుణ్యకథ చెప్పఁదొణఁగె,
“నురుతాపి వాతాపియును నిల్వలుండు - ధరణిపై నిరువు రుద్దండరాక్షసులు
గల రందు వాతాపి ఘనమేషమూర్తి - యిల్వలుండును నొక్కబుషియు నై నిలిచి
యిచ్చుటఁ బెనుత్రోవ కెదురేగి మిగుల - దచ్చునఁ దమయింటఁ దద్దినం బనుచు
మునులను నియమించి ముదమొప్పఁ దెచ్చి - యెనయంగ మేషంబు నేర్పడఁ జంపి
ప్రీతిఁ గూరలు చేసి పెట్టి భుజింప - వాతాపి రమ్మని వడిఁ జేరఁ జీరఁ
దడయక యపుడు వాతాపి యమ్మునుల - కడుపులు వ్రచ్చి యగ్గలికతో వెడల
నీవిధి మునుల ననేకులఁ జంపి - రావికృతాకారు లడరి యందుండుఁ
గొనికొని యొకనాఁడు కుంభసంభవుఁడు - చనుదేరఁ గపటభోజన మొప్పఁబెట్ట

వాతాపిఁ బిల్వ నిల్వలుఁ జూచి నగుచు - "వాతాపి యెందుండి వచ్చు జీర్ణించె"
నని యగస్త్యుఁడు పల్క నాయిల్వలుండు - కనలి కర్కసుఁ డయి కదియవచ్చుటయుఁ
గలశసంభవుఁడు హుంకారమాత్రమున - బలియు నిల్వలుఁ జూచి భస్మీకరించి
మునులకు నెల్లఁ బ్రమోదంబు చేసె - విను మదియును గాక వింధ్యం బణంచె
సరిగాఁగ దక్షిణాశాస్థలి నిలిచె - నరుదుగా నంబుధి నాపోశనించెం
బెనుబాముగాఁగ శపించె నానహుషు - మునిమాత్రుఁడే పుణ్యమూర్తి కుంభజుఁడు
మునివేషమున నున్న ముక్కంటి గాక" - యన విని రఘురాముఁ డానంద మంది
మఱునాఁడు మునిపతి మార్గంబుఁ జూప - తెఱఁగొప్పఁ బూజించి దీవింప వెడలి
చనిచని యొక్కయోజన ముత్తరించి - పనసదాడిమశమీబదరికాశ్వత్థ
పాలప్రియాళురసాలతమాల - మాలూరఖర్జూరమందారతరుల
తరులఁ గ్రిక్కిరిసిన తావిక్రొవ్విరుల - విరులతేనియ లాని వెలయుతుమ్మెదల
మెదలు నింపగునట్టిమేటిపూపొదలఁ - బొదలలోఁ బగలేక పొదలు మృగముల
కలకంఠకలకుహూకారనాదముల - విలసిల్లు బహుళాస్త్రవేదనాదములఁ
జెలఁగుచుఁ గిన్నరసిద్ధగానముల - కలిమి దీపించు నగస్త్యునాశ్రమము
గనుఁగవ విందుగాఁ గాంచి యం దొక్క - మునిచేతఁ దమరాక ముని కెఱిఁగించి
చని చొచ్చి యమ్మునిచరణపద్మముల - కనురాగమున మ్రొక్క నక్కునఁ జేర్చి
దీవించి వేవేలుతెఱఁగుల భక్తి - భావించి సంతుష్టిపరులఁ గావించి
"యోరామ! శుభనామ! యుత్పలశ్యామ! - క్రూరదానవభీమ! గుణధామ! నీవు
మునులభాగ్యంబున మునివృత్తి మోచి - వనమునఁ దపసివై వర్తింప వచ్చి
యరుదారఁ జిత్రకూటాద్రి కేతెంచి - వరమతి నొక్కసంవత్సరం బుండి
శరభంగమౌనియాశ్రమము కేతెంచి - శరణు చొచ్చిన మునీశ్వరులను గాచి
దనుజులఁ జంపెదఁ దలఁకకుఁ డింక - నని ప్రీతి మునులకు నభయంబు లిచ్చి
కరుణించి తని విని కాకుత్స్థతిలక - పరమసంతోషసంపన్నుఁడ నైతి"
యర్థిఁ బూజించి యతులదివ్యాస్త్ర - ఘనశస్త్రకోదండకవచాదు లిచ్చె
నిచ్చినఁ గైకొని యినకులాధీశుఁ - డచ్చట సుఖగోష్ఠి నారాత్రి నిలిచె,
ఘటసంభవుఁడు భావికార్య మూహించి - పటుతరవాక్యుఁడై పలికె నిట్లనుచు.

గోదావరీతీరమున శ్రీరాముఁడు నివసించుట - జటాయువుతో మైత్రి

"శ్రీరామ! గోదావరీసరిత్పుణ్య - వారిశీతలగంధవాహకుమార!
ఘటితనర్తనవనాంగణలతాతటికి - జటికృతపూజ ధూర్జటికి నాపంచ
వటికిఁ బో" మ్మన రఘువంశుఁ డచ్చటికి - ఘటసూతి వీడ్కొని కదలిపోవుచును,
నడుత్రోవ నొకపక్షినాథుని ఱెక్క - లుడివోని కులగిరులో యని చాలఁ
గని దైత్యుఁ డనుబుద్ధి గదసి నీ వెవ్వఁ - డనుటయు ముదమంది యాపక్షి పలికె.
"గరుడాగ్రజాతుండు కశ్యపతనయుఁ - డరుణసారథి యైన యరుణుండు ఘనుఁడు
మాతండ్రి మఱియు సంపాతి మాయన్న - మీతండ్రిసఖుఁడ సుమీ! యేను రామ!
యితరుండఁ గాను మీహితకార్యపరుఁడ - నతులసాహసుఁడ జటాయు వన్వాఁడ.
నీవనంబును నసురేంద్రసేవితము - గావున వైదేహి గావుఁ దేమఱక"
ననవుడు శ్రీరాముఁ డట్లుగా నతని - మనమున యోజించి మైత్రిఁ బూజించి,
యటఁ బంచవటి కేగి యందున్నమునులఁ - బటుతపోధనుల సంభావించి మ్రొక్కి
కరమర్థి వారు సత్కారముల్ సేయ - ధరణీతనయఁ జూచి తమ్మునిఁ జూచి
పొలుపొంద నెందును బుణ్యాశ్రమములు - గలయఁ బెక్కులు పొడగందుముకాక
యీగౌతమీగంగ యీసరోవరము - లీగిరు లీతరు లీయాశ్రమములు
ఎందును బొడగంటిమే యిటఁ గ్రింద - నిందుండెదము మన కింపొందు ననుచు

నానందమును బొంది యందున్నమునుల - యానతిఁ గైకొని యాప్రొద్దె కదలి
తాను లక్ష్మణుఁడును దగుపర్ణశాల - యూనిన క్రమముతో నొప్పారఁ గట్టి
తమ్ముఁడు దానును దానిఁ బూజించి - యమ్మహీసుతఁ గూడి యనురాగ మెసఁగ
నాపర్ణశాలలో నం దాఱునెలలు - దీపించి పేర్మి వర్తించుచునుండె

హేమంతవర్ణనము

అంత నీహారధరాక్రాంతదశది - శాంతమై హేమంత మవనిఁ బర్వుటయు
వేకువ నొకనాఁడు వెలఁదియుఁ దాను - తేకువ గౌతమిఁ దీర్థ మాడంగఁ
జనుచు రాముఁడు మైత్రి సౌమిత్రిఁ జూచి - కనుఁగొంటివే శీతకాలంబు మహిమ ||240||
దిశ లెల్లఁ జలికి భీతిలి వెలిపట్టు - ముసుకు పెట్టినయట్లు ముంచె హిమంబు,
హేమంత మనుమేఘ మెల్లెడ నిండి - వామిగా వడగండ్లు వర్షించె ననఁగఁ
గురిసిన పెనుమంచు కుంభిని నెల్ల - నెరసి యొప్పారె ఘనీభవించుచును
ఉర్విపై నామంచు నొక్కొక్కచోట - దూర్వాంకురంబుల తుదలఁ జూచితివె?
పచ్చమిన్నసలాక పౌఁజుపై వేడ్కఁ - గుచ్చిన ముత్యాలక్రోవలై యొప్పెఁ
గామునసమ్మోహనకాండంబు లనఁగఁ - హైమయుగ్వాయువు లలతిమై సోఁక
వెఱపున వణఁకెడు విరహిణు లనఁగఁ - దెఱఁగొప్పఁ గదలు పూఁదీఁగె వీక్షింపు;
మంచున జారు తామరలకన్నీరు - ముంచినవిరహుల మోములఁ గేరు
పొదిగొన్న యకరువుల్ పొట్టుగా మీఁదఁ - గదలు తేటులపొగల్ గా చలికొన్న
కొలనుదేవతలకుఁ గుంపట్లఁ బోలె - విలసిల్లు కెందమ్మివిరులఁ జూచితివె? ||250||
యడవియేనుఁగులు నీరాస నీనదికిఁ - దుడిఁ దుడి వచ్చి తత్తోయంబు దొడరి
అడరి గిజ్జనుచు దండములు వేవేగ - ముడిచి పాఱెడిని తమ్ముఁడ విలోకింపు!
ఇట్టికాలంబున నే నున్నయట్ల - పట్టంబు నామీఁది భక్తిమై మాని
నారచీరలు జడల్ నవతమైఁ దాల్చి - నారాకఁ గోరుచు నమ్మహాఘనుఁడు
పరమపావనుఁడు సౌభ్రాత్రభావనుఁడు - వరపితృవాక్యమద్వాక్యతత్పరుఁడు
చిరకీర్తినిరతుఁ డాశ్రితలాభరతుఁడు - భరతుఁ డుషఃకాలపరిచితి నెట్లు
స్నానంబు సేయునో సరయువులోన? మౌనియై యెట్లొకో మహిఁ బవ్వళించు?
నాతండ్రి సత్యంబు నాపూన్కి యతని - చేత నింతయుఁ బ్రకాశించె లోకముల;
నేతల్లిపనుపున నెల్లసంయముల - చేత దీవెనలు గాంచితి నీడ నేను
అట్టికైకను నొవ్వనాఁడునో తెలియ? - దట్టేల కావించు ననఘాత్ముఁ డతఁడు; ||260||
ఘట్టంబు దొలఁగి తాపసి నైతి నేను - బట్టంబు గలిగి తాపసి యయ్యె నతఁడు;
అన్నదమ్ములపాడి యాపుణ్యుఁ జూచి - యెన్న నెవ్వరికైన నిఁక నేర్వవలయు
నట్టియాభరతుని ననుఁగుఁదల్లులను - చుట్టాల నెన్నఁడు చూతుమో మనము?
అని వారిఁ దలఁచుచు ననివారితముగఁ - దనివార నిష్ఠ గౌతమివారిఁ గ్రుంకి
యినునకు నర్ఘ్యంబు లెత్తి గాయత్రి - పనుపున జపియించి బ్రహ్మయజ్ఞంబు
తమ్ముఁడు దాను సీతయుఁ బర్ణశాల - కిమ్మెయిఁ జనుదెంచి హితగోష్ఠి నుండె.

సౌమిత్రి ఖడ్గముఁ గొనుట

నొకనాఁడు లక్ష్మణుం డుదయకాలమున - నకళంకచిత్తుఁడై యన్నకు మ్రొక్కి
కందమూలఫలాదికములు దెచ్చుటకు - నందంద వనముల నరయుచు నరిగి
యున్నతం బగుచున్న నొకగిరిఁ గాంచి - మిన్నక యచ్చోట మెలఁగుచున్నంత
మహియెల్ల దేదీప్యమానమై వెలుఁగ - నహిమాంశుకల్పితం బగు ఖడ్గ మొకటి ||270||
భీషణజలదగంభీరఘోషములు - ఘోషించుచును వచ్చి "కో" యని పలికె.
"నందుకొ మ్మింక దైత్యాధీశతనయ; - పొందుఁగా నీతపంబునకును మెచ్చి

భానుండు పనిచె నీపగిదిగ నన్ను - మానక కొను"మన్న మఱి వాఁడు పలికె.
"మెల్లనే తా వచ్చి మెచ్చి నా కీక - యెల్లపోకలు చేసె నోల్లఁబో నిన్ను
నలఘుతపం బెల్ల నవనిపైఁ గలిసె - వలసినకడ కేగు వనజాప్తహేతి"
యని పల్కి తొల్లిటి యచలసమాధిఁ - దనరంగ నుండె నంతట లక్ష్మణుండు
విపులాద్భుతం బంది వెసఁ దానిఁ జూచి - యుపమతో డగ్గరి యొడిసి చేపట్టి
నిపుణుఁడై పరికించి నృపకుమారుండు - తపసుల కెల్ల నాధారమైనట్టి
ఫలవృక్షములు ద్రుంపఁ బాడిగా దనుచుఁ - గలయఁ గ్రుమ్మరుచు నగ్గలికమై నచట
భావించి భావించి బాగొప్పఁ జూచి - భావంబునందును బ్రమదంబుఁ గొనుచు
నీఖడ్గ మిందుండ నేమి కారణమొ? - యీఖడ్గ మిచ్చటి కేల వచ్చినదొ?
యని యని ఖడ్గంబు నాదృతిఁ జూచి - పనిగొని దానిఁ జేపట్టుచు మఱియు
విలసిల్లు నొకగొప్పవెదురుజొంపంబు - మలసి ఖండింపఁ దన్మధ్యభాగమునఁ
దెగి యొకమౌని మేదిని గూలుటయును - నిగిడెడుమూర్ఛ మునింగి సౌమిత్రి
యటఁ గొంతసేపున కల్లనఁ దెలిసి - కటకటా! సకలలోకములు నిందింప
బ్రాహ్మణుఁ జంపితిఁ బరికింపలేక - బ్రహ్మహత్యాదోషభరితుండ నైతి!
నే నేల వచ్చితి నింతదవ్వులకు? - నే నేల యీఖడ్గ మిట్లు గైకొంటి?
ననుపమధర్మాత్ముఁ డగురామచంద్రు - ననుజుండ నగు నాకు నధికపాపంబు
సమకూరె; నీమునీశ్వరుఁ డెవ్వఁ డొక్కొ? - సమయఁజేసితి నింక జానకీవిభుఁడు
విని నన్ను నే మని విడనాడునొక్కొ?- పెనుపేది మునులు శపింతురో పట్టి
చెప్పకుండఁగ రాదు చెప్పక పోదు - తప్పెఁ గార్యముత్రోవ దైవమా యనుచు
నడలుచు నల్లన నడుగులు వణఁక - నుడివడి బ్రమయుచుఁ జొప్పుఁ దప్పుచును,
నడతెంచి దశరథునకు గురుభక్తుఁ - బడనేసి చంపిన పాపంబు వచ్చెఁ;
దండ్రికి వలెనె నందనునకు వచ్చె - నండ్రు భూపతు లెల్ల నని తల్లడిలుచుఁ
దమయన్నఁ జేరి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ - గ్రమ మేది వగచుచుఁ గడఁగి మ్రొక్కుటయు
ననుజుని నెత్తి యొయ్యన గారవించి - కనుఁగవఁగన్నీరు గ్రక్కునఁ దుడిచి
యనుకంప మదిఁ బర్వ ననియె రాఘవుఁడు -"అనఘః! యేఁ గలుగ నీ కడల నేమిటికి?
ధర్మవర్తనుఁడవు దానశూరుఁడవు - నిర్మలాత్మకుఁడవు నీతిమంతుఁడవు
దశరథక్ష్మాపాలతనయ! మాన్యుఁడవు - పశుపతివిక్రమప్రకటశౌర్యుఁడవు,
అన్న! నీముఖ మేల యటు చిన్నవోయె? - నున్నది యేర్పడ నొగిఁ జెప్పు" మనిన
జయశాలి యైన లక్ష్మణుఁ డిట్టు లనియె - "భయనివారణ! నీదుపంపునఁ బోయి
వనమూలఫలములు వలయునన్నియును - గొని యేను మెలఁగుచోఁ గ్రూరఖడ్గంబు
నొక్కటి మింట రా నొడిసి చేపట్టి - వెక్కసం బగు నొక్కవెదురుజొంపంబు
నఱికితి దాన నున్నతుఁ డొక్కమౌని - యొఱలుచు ధరఁ గూలె నుగ్రుఁడో యనఁగ,
నానేరమికిఁ గుంది నరనాథచంద్ర - రానేరకుండియు రానేరవలసె;"
ననవుడు రఘురాముఁ డాశ్చర్య మంది - యొనర కార్యము మది నూహించుచుండె.
నంత నక్కడిమును లందఱుఁ గూడి - యెంతయు నత్తెఱం గెఱిఁగింత మనుచుఁ
జనుదెంచి రఘురామచంద్రు దీవించి - ఘనతరమృదువాక్యగరిమ నిట్లనిరి.
"అఖిలేశ! వినుము నీయనుజన్ముఁ డిప్పు - డఖిలలోకద్రోహి యైనరావణుని
చెలియలికొడు కగు జృంభుని నేఁడు - తులువను నిర్జించె; దోషంబు లేదు;
మును లెల్ల సంతసంబును బొంది రధిప!" - అనవుడు రఘురాముఁ డనియెఁ మౌనులకు.
"నేవేల్పుఁ గూర్చి వాఁ డిట్టితపంబు - గావించె? ఖడ్గ మెక్కడనుండి వచ్చె?
చీటికి మాటికిఁ జెడుదురే బుధులు? - నాటికి హతుఁడుగా నజుఁ డేల వ్రాసె?
నెంతకాలము చేసె నీయుగ్రతపము? - సంతుష్టుఁ డయ్యెనే సరసిజాప్తుండు?
అంతయు నెఱిఁగింపుఁ" డనిన నాభూమి - కాంతునితో మునిగ్రామణు లనిరి.
"తొల్లి దశాస్యుండు దోర్బలశక్తి - నెల్లదిక్కులు గెల్వ నెచ్చోట మదిని

సొరిది నమ్మఁగలేక సోదరిమగని - నురుపరాక్రముని విద్యుజ్జిహ్వుఁ బిలిచి
మన్నించి లంక యేమఱకుమీ యనుచు - సన్నుతి గావించి చనియె నంతటను;
ఏను మాయలు నేర్చి యేదశకంఠు - రానీను; లంకాపురంబుఁ గైకొందు"
ననుచు విద్యుజ్జిహ్వుఁ డపుడు పాతాళ - మున కేగి రాక్షసముఖ్యులదండ ||320||
పాయక వారిచే బహుళంబు లైన మాయలు నేర్చుచు మదవృత్తినుండి
అచ్చట రావణుం డఖిలదిక్పతుల - విచ్చలవిడి గెల్చి వెస లంకఁ జొచ్చి
ఘనత విద్యుజ్జిహ్వు కథలెల్లఁ దెలిసి - కనుఁగవలను నిప్పుకణములు రాల,
"నాయాజ్ఞ నుండక నలి రేగి వీఁడు - పోయి మాయలు నేర్వఁ బోలుఁ గా కేమి?
మాయ లన్నియు నేఁడు మాయమై పోవఁ - జేయుదు" ననుచు నజేయుఁడై యరిగి
అస్మయనగరవాసాసురుల్ బెగడ - విస్మయకోపుఁడై వెస హేతిఁ బెఱికి
మఱఁది నాచెలియలిమగఁ డీతఁ డనక - తఱిమి విద్యుజ్జిహ్వు తలఁ ద్రెళ్ల నేసి
క్రమణ వేగ లంకకు నేగుదెంచి - ర మ్మని చెలియ శూర్పణఖ నూరార్చి
యనియె "నీ విచ్చావిహారిణి వగుచు - మనమున నీకు సమ్మత మైన పురుషుఁ
బొందుము; వెఱవక పూని లోకముల - యందుఁ జరింపు పొ" మ్మనిన నార్నెలల ||330||

మునులు జంబుని తపఃప్రభావంబు దెల్పుట

గర్భిణియై యున్నకతనఁ బైనెలలు - నిర్భరగతి నుండి నెలఁతుక గాంచె;
జటులోగ్రబలుఁ డైన జంబుకుమారు - నట వాఁడు పెద్దయై యాతల్లిచేతఁ
దనజనకునిచావు తప్పక దెలియ - విని తండ్రిపగ దీర్ప వెరవుఁ జింతించి
"బ్రహ్మను గూర్చి తపంబుఁ జేసినను - బ్రహ్మ వరం బీఁడు భవునిఁ గోరినను
అతఁడు భక్తుఁడు గాన నలుగఁ డాతనికి - నతులితగతి విష్ణు నర్థింతు నేని
చాల నాతఁడు మెచ్చి చనుదెంచి వరము - పాలించు టెపుడు? నాపగ దీరు టెపుడు?
అరయఁ ద్రిమూర్తుల హరిహరబ్రహ్మ - లరవిందహితరూప మై యుండు నండ్రు.
కావున రవిఁగూర్చి కడునిష్ఠఁ దపము - గావించి మెప్పించి కదనరంగమున
దనుజనాయకుఁ డైన దశకంఠుఁ ద్రుంతు"- నని యెంచి తపము సేయఁగఁ బూనునంత,
వనరుహాప్తుఁడు మెచ్చి వరఖడ్గ మొకటి - పనిచె దానవునకుఁ బగ దీఱుటకును, ||340||
దానిఁ గైకొనఁడయ్యె దర్పాంధుఁ డగుట - నానిమిత్తమున నీయనుజున కబ్బె
నాహేతి యటుగాక యసురచేఁ బడిన - సాహసంబున నేఁచు జగము లన్నియును
దైవకృతంబున దైత్యుండు మడిసె - నీవిచారం బేల? యినవంశతిలక!
కలన రావణుఁ గెల్చెఁ గార్తవీర్యుండు - చలమొప్ప నాతనిఁ జంపె భార్గవుఁడు;
నట్టి భార్గవరాము ననిలోనఁ బట్టి - కొట్టితి బీరంబు క్రొవ్వును నణఁగ
నట్టినీచే రావణాదిరాక్షసులు - గట్టిగా దురమునఁ గడతేరఁగలరు "
అనవుడు రఘురాముఁ డాశ్చర్య మంది - వినతుఁడై మౌనుల వేడ్కతో ననిచె

శూర్పణఖ కుమారుని గూర్చి శోకించుట

నంత శూర్పణఖ నిత్యము దెచ్చినట్లు - వింతిగా నన్నంబు వివిధభక్ష్యములు
పొసఁగ నించిన బోనపుటికె చేఁ బూని - వెస వచ్చి తునిసిన వెదురుజొంపంబు
నడుమ ఖండంబులై నలిఁ బడియున్న - కొడుకుఁ గనుంగొని కుంభిని వ్రాలి ||350||
తెలిసి యత్తునుకలు దృఢముగాఁ గూర్చి - పలవించి పలవించి పఱఁతి యిట్లనియె.
"నోకుమారకచంద్ర! యుచితమే నన్నుఁ - గైకొన వది యేమి కన్నులు దెఱచి
తగుమామ యనక ప్రతాపలంకేంద్రుఁ - డగు రావణునిఁ జంప నాత్మఁ గోరినను
నీ కొనఁగూడునే? నేరవై తకట - యాకార్తవీర్యుచే నణఁగెనే యతఁడు?
అనరణ్యుశాపాగ్ని నణఁగెనే యతఁడు? - వనజసంభవుచాపవహ్నిచేఁ దెగెనె?

నలకూబరునిచేత నడఁగెనే యతఁడు? - అల నందికోపానలార్చులఁ బడెనె?
శాండిల్యమౌనిరోషంబునఁ జెడెనె? - యొండేల? ధననాథుఁ డుండెనే లంకఁ?
బగ వల దన్న నాపల్కుఁ గైకొనక - తెగితి రావణుఁ డేలఁ దెగును నీచేత?
ధర్మదేవతమాట తల్లిమా టండ్రు - నిర్మలాత్మక విన నేరవై తకట!
తపము పండె ననంగఁ దగ నీకు బుద్ధి - గపటించె దైవంబు కత లేల యింక?”
నని యని శోకించి యక్కుమారకునిఁ - గనుఁగొని యగ్నిసంస్కారంబు చేసి
యనతిదూరంబున నచలసమాధిఁ - దనరుచు నున్న పెద్దలఁ జేరఁబోయి
“యోరి! కన్నులు మూసి యుడుగక నిష్ఠ - ఘోరతపంబు గైకొని సేయురీతిఁ
దలను మోపెడుజడల్ ధరియించి బూది - యలఁది జన్నంబున నందఱుఁ గూడి
తొలఁగక మేఁకపోతులమెడల్ విఱిచి - పొలుపార నుడికించి పొట్టల నిండ
నెట్టన నమలి యెండినకళాసములు - గట్టి యేమియు నెఱుంగనియట్ల యుండి
కొవ్వి నాశిశువును గుమతులై పట్టి - యెవ్విధిఁ జంపితి రెఱిఁగింపకున్న
దాపసాధములార! తాపంబు దీర - వేపట్టి మ్రింగుదు విడువక మిము”
నని యహహారావ మడర డగ్గరిన - మును లెల్ల భీతిల్లి ముదిత కిట్లనిరి.
“విను శూర్పణఖ! మునివేషఁ డొక్కరుఁడు - చనుదెంచి నీపుత్రు సమయంగఁ జేసి
ఫలములు గొని యల్ల పర్ణశాలకును - జలియింప కేగి యచ్చట నున్నవాఁడు
ముక్కు మో మేర్పడ మునికార్యమునకు - దిక్కు గల్గితి గాన తెలుప యం దరుగు”
మని చూపి చెప్పిన నాదుష్టబుద్ధి - కనలుచు నపుడు లక్ష్మణుఁడు చన్నట్టి
యడుగులచొప్పున నరుగ నమ్మునులు - పొడమినభీతిచేఁ “బులి నాకి విడిచెఁ
దప్పక దీనికిఁ దగినట్టి బుద్ధి - చెప్పి పంపుదు రింక చెలఁగి రాఘవులు
నాదట సకలదైత్యక్షయంబునకు - నాదికారణ మిది” యని ముదమంద
నత్తటి దరిలేచి యసురేంద్రుచెలియ - లుత్తుంగనాసియు నుగ్రభావంబు
గురువిలోచనములు కోఱదౌడలును - పఱ పైన కడుపును బల్లవెండ్రుకలు
తెఱనోరు కరిమేను దీర్ఘజిహ్వయును - విఱి వైనరూపును విషమదృష్టియును
నరుదార ధరియించి యాడురూపమున - గర ముగ్రముగ వచ్చుగరళమో యనఁగ
నొడిసి లోకము లెల్ల నొగి మ్రింగఁ జాలి - పొడమిన నొకమహాభూతమో యనఁగ
దఱి వేచి దైత్యసంతతినాశకాల - మెఱిఁగి భూస్థలిఁ దోఁచు మృత్యువో యనఁగ
నడచుచు వెస శూర్పణఖ యనునాతి - కడఁకతో రాముడగ్గఱ జేరఁబోయి

శూర్పణఖ రామునిఁ జూచి మోహించుట

యిందీవరశ్యాము నినకోటిధాము - సౌందర్యజితకాము జగదభిరాము
రాము దైతేయవిరాము వీక్షించి - కామభూతము సోఁకఁ గనుఁగొన రాక
తామసగుణ మేచి తన్ను లోకాభి - రాముగాఁ దలఁచి యారక్కసి నిక్కి
తనపెద్దమొగము నాతనిముద్దుమొగము - తనమహోదరము నాతనితనూదరము
తనతప్పుఁగన్ను లాతనిగొప్పకన్ను - లెన యంచుఁ దన కితఁడే తగు నంచు
మొగము చేటంతగా ముసిముసి నగవు - లిగురింప రఘురాము నీక్షించి పలికె.
“శరచాపములు పూని చరియింప నేల - యరుదైనయడవుల నతివయు నీవు
నీవేషమున నుండ నేమి కారణము? - నీ వెవ్వఁడవు మఱి నీకుఁ బే రేమి”
యనవుడు రఘురాముఁ డల్లన నవ్వి - దనుజకామినితోడఁ దగ నిట్టు లనియె.
“రామాభిరామ యోరామ నాపేరు - రాముఁడు దశరథరాజు మాతండ్రి
యాపర్ణశాలవాఁ డతఁడు నాతమ్ముఁ - డీపద్మలోచన యిల్లాలు నాకు
నేను దండ్రియుఁ బంప నీయరణ్యములఁ - బూని చరింతుఁ దపోవృత్తి నిపుడు
నీ వెవ్వతెవు? మఱి నీకుఁ బే రేమి? - నీ వేల వచ్చితి నేఁడు మాకడకు

నీవిలాసంబును నీవయోరూప - లావణ్యమును నింతులకు నెందుఁ గలదు?"
నావుడు నాశూర్పణఖ రాముఁ జూచి - వావిరిఁ బల్కె దుర్వారయై నిలిచి
"యావిశ్రవసుకొడు కఖిలకంటకుఁడు - రావణుఁ డుగ్రవిక్రమయశోధనుఁడు
నాపటుసత్త్వున కనుఁగుజెల్లెలను - నాపేరు విను శూర్పణఖ యండ్రు తెలియ, ||400||
నీరూపురేఖలన్నియు సరి చూచి - కూరిమి నీకు నాకును దగు నంచు
కామించి వచ్చితిఁ గడు నొప్పురూపుఁ - గామించినప్పుడె కైకొన నేర్తు;
నెందైనఁ జన నేర్తు; నేవస్తు వైనఁ - బొందుగాఁ దే నేర్తు; భోగింప నేర్తు;
నున్నది యేల నాయొప్పు భావించి - నన్నుఁ బాణిగ్రహణంబు గావింపు
మిది కులగుణహీన యిది వికృతాంగి - యిది నీకు మఱి తగునే? యటుగాన,
నీమెలఁతుకఁ బట్టి యిప్పుడే మ్రింగి - రామ నీకోరిన రతి సల్పుదాన;"
ననవుడు తనుఁ జేర నాసీతఁ దిగిచి - కొని రాఘవుఁడు దానికోర్కికి నవ్వి
కొంత హాస్యముఁ జేయఁ గోరి యాదనుజ - కాంతవికారంబుఁ గనుఁగొని పలికె,
"నే నింతి గలవాఁడ నిది నన్ను నమ్మి - పూని నాతో వనంబునకు నేతెంచెఁ
దగిలి నీ కొప్పింపఁ దగ దీలతాంగిఁ - బగగొని సవతితోఁ బడఁజాల వీవు; ||410||
ఈనాతి లేకున్న నింతకు మున్నె - యే నినుఁ గైకొందు నిప్పు డేమాయె;
వాఁడె నాతమ్ముఁడు వరతపోధనుఁడు - వాఁడు నాకంటెను వరరూపధరుఁడు
తన కొక్కచక్కనితరలాయతాక్షి - ననుకూలవతిని నిత్యముఁ గోరుఁ గాన
నినుఁ బొంద నాతఁడు నేర్చు నం దరుగు" - మనవుడుఁ గాఁబోలు నని డాయఁబోయి
"నెలకొని లక్ష్మణ! నిన్నుఁ గామించి - కలయ వచ్చితి నన్నుఁ గైకొను" మనుడు
నారామునుద్యోగ మతఁడును తెలిసి - ధీరుఁడై దానితోఁ దెఱఁగొప్పఁ బలికె,
"మెలఁత మాయన్నఁ గామించితి తొలుత - దలఁపున నటుగానఁ దగదు నిన్ బొంద,
సీత నిన్ బోలదు చెలువంబునందు - నీతఱి దీటును నీమురిపెంబు
భాతి నింకొకసారి పరికించెనేని - సీత నొల్లక నిన్నుఁ జెందు రాఘవుఁడు
రామునన్నిధికి నో రమణి! పొమ్మనిన - సౌమిత్రిమాటలు సత్యంబు లనుచుఁ ||420||
దామసి తనరోత దలఁపక మఱియు - రామునికడ కేగి రతికిఁ బ్రార్థించె.
"వలవ దాతనిఁ బొందు వనిత! నీ" వనిన - జలజాక్షి మఱియు లక్ష్మణునిఁ బ్రార్థించెఁ
దమ్ముఁ డన్నను నన్న తమ్మునిఁ జూప - ద్రిమ్మరి తనకోర్కి తీదీపులాడ.
మఱి మన్మథునిసూత్రమహిమచేఁ దిరుగు - తెరబొమ్మయో యనఁ దిరిగెఁ బేరాస,
విరసవర్తనముల వెలఁది యిబ్బంగి - నిరువురసన్నిధి కెడఁదాకి తాఁకి
వేసరి యన్యోన్యవివశవర్తనల - గాసిల్లి యెంతయుఁ గడు నల్గి పలికె.
"నోరిమానవులార! యొకపేదరాలి - గాఱించుతెఱఁగునఁ గాఱింపఁ దగునె?
యేను గోపించిన నింద్రాదిసురలు - నైనను మ్రింగుదు నట మర్త్యు లెంత?
పొదివి యీయింతితో భువనంబు లెల్ల - జదిమి మ్రింగుదు" నని సంరంభ మెసఁగ
నది మృత్యువును బోలి యట్టహాసంబు - పొదలి డగ్గఱ వచ్చు పూనికఁ జూచి ||430||
జానకి దలఁకెడు సౌమిత్రి యింక - దీనిమేలము చాలు దీని శిక్షింపు;"
మని రాఘవుఁడు పల్క నాలక్ష్మణుండు - విని పర్ణశాలకు వెలుపల నిలిచి
"పడఁతి! నీ కింత కోపం బేల రమ్ము- కడముట్ట నీకోర్కిఁ గావింతు నిపుడె"
యని లక్ష్మణుఁడు పల్క నాశూర్పణఖయుఁ - దనమది నుప్పొంగి డగ్గఱఁ జేర
ఘనవిషజ్వాలోరగము పుట్ట వెడలు- ననువున నొరబాపి యదరులు చెదరఁ
దనఖడ్గ మంకించి దానవురాలి - ఘననాసికము చెవు ల్గరమునఁ బట్టి
యేసీమసరసమో యిది యన నతఁడు - మాసీమసరస మోమగువరో యనుచుఁ
"జే యొడ్డి వలచి వచ్చినఁ జెవు ల్ముక్కు - పోయె" నన్ సామెత పుడమిఁ బుట్టించి
ముక్కును జెవులును మొదలంటఁ గోయ - వెక్కుచు వేసారి వివశాత్మ యగుచు
శృంగంబు పగిలిన జేవురుఁగొండ - భంగి రక్తము లొల్క భయమంది పాఱి ||440||.

చని చతుర్దశసహస్రనిశాచరేంద్ర - జననవిరాజితస్థానంబు నైన
ఖరునియాస్థానంబుకడకు వచ్చుటయు - ఖరుఁడును దానియాకారంబుఁ జూచి
వెఱగంది "యిది యేమి వెలఁది! నీరూపు - వెఱవక యెవ్వఁడు వికృతంబు సేసె
నెవ్వఁడు కాలాహి నెఱిఁగియుఁ ద్రొక్కె - నెవ్వఁడు మృత్యువు నిత్తఱిఁ జెనకె?
వాని నెఱింగింపు వానిరక్తములు - వానిమాంసంబులు వడి నీకు నిత్తు"
నని పేర్చి ఖరుఁడు త న్నడిగినఁ జూచి - వినుపింపఁ దొడఁగె నవ్వెలఁది యేడ్చుచును
మునుకొన్నసిగ్గున మో మరవాంచి - వినుపింపఁ దొడఁగె నవ్వెలఁది యేడ్చుచును
"విను మరణ్యమునందు వెఱవక యేను - చనుచోట నాజనస్థానంబునందు
నాసుతుఁ డైనట్టి నాకేశసదృశుఁ - డాసూర్యునిం గూర్చి యట నిష్ఠ నుండ
వాని వధించిరి పౌరుష మొప్ప - వానికిఁ గర్మముల్ వడిఁ జేసి పిదప
విను మరణ్యమునందు విపులసాహసులు - మునివేషధారులు మోహనాకృతులు
రామలక్ష్మణు లను రాజనందనులు - కామించి యేను డగ్గరుటయుఁ జూచి
పటుశక్తి న న్నంటఁ బట్టి నావేష - మిటు చేసి విడిచిరి యేను దుఃఖించి
నినుఁ గానవచ్చితి నీ వింకఁ బోయి - యెనసిన కడఁకమై నిద్దఱిఁ జంపి
వారిమాంసంబులు వడి నాకు నిచ్చి - వారక నాలోని వగలార్పు" మనుడు
"నింతమాత్రమునకై యే నేల వారి - పంత మ దెంత నాపంపుఁ గైకొమ్ము"

ఖరుఁడు తనసేనల శ్రీరామలక్ష్మణులపైకిఁ బంపుట

అని పదునలువుర నంతకోపముల - ననలోగ్రతేజుల నప్పుడు పిలిచి
"యీశూర్పణఖవెంట నేగి యానరుల - నాశంబు నొందించి నాసహోదరికి
వారిశోణితము ద్రావఁగఁ జేయుఁ" డనిన - వారును దుర్వారవారివాహములు
గాలితో వచ్చినకరణి నాజంత - తో లోల శూలకాంతులు మెర్పు లట్ల
చనుదెంచి రామలక్ష్మణసూర్యచంద్రు - లను గప్పి గర్జితాలాపముల్ చూప
దినకరకులుఁ డంత దేదీప్యమాన - ధనురాదిసాధనోద్దాముఁడై యెదిరి
వారును తనమీఁద వైచిన యశని - దారుణశూలముల్ ధారణిఁ గూల్చి
వారి నందఱ భూరివజ్రానుకారి - నారాచములఁ గంఠనాళముల్ చిదుమఁ
బరిపక్వఫలశిరోభాగము ల్వాసి - నిరుపమాశుగహతి నిట్టరా ళ్ళనఁగఁ
బుడమిపై గెడసి రప్పుడు సుప్పనాతి - మడెమెత్తుపరువున మఱియును బాఱి
ఖరునకు లోకభీకరునకు వారి - మరణంబు రఘురాము మహితరణంబు
నుగ్గడించుటయు నాహుతి వెగ్గలముగ - భగ్గుభగ్గున మండు పావకుఁ డనఁగఁ
గోపించి యపుడు మిక్కుట మైనకడిమి - దీపించి దూషణత్రిశిరులు మొదలు
వీరులు పదునాల్గువేలరాక్షసులు - ఘోరసత్త్వులు గొల్వ కొమరు దీపించి
తెరలిన సురలతో దివి తల్లడిల్లఁ - బొరలిన గిరులతో భువి పెల్లగిల్ల
రణభేరి వేయించి రత్నశైలాభ - గణనీయశబళాశ్వకలితవైడూర్య
మణికూబరసువర్ణమయచక్రదశక - రణజయప్రదధనుర్బాణాసిపూర్ణ
రణితకింకిణియైన రథ మెక్కి వెడలె - రణబలోదగ్రుఁడై రఘురాముమీఁదఁ;
ద్రిశిరుండు కంకపత్రశరుండు విలస - దశనికల్పుఁడు దిక్కు లదర నార్చుచును
వాసవవారణోజ్వలభాస మైన - భాసురరాసభప్రకరసంభరిత
హాటకస్థగితశతాంగంబు నెక్కి - మేటికయ్యమునకు మే నుబ్బి వెడలె;
బర్హిణవర్ణనిబర్హణపవన - గర్హణచణకాంతిఘనవేగతురగ
సందోహసంభృతస్యందనోత్తమము - ముందుగాఁ దోలించి ముదము గీలించి
సేనాముఖంబునఁ జెలఁగి దూషణుఁడు - నానాముఖంబుల నలువొప్ప డించె.
ప్రేమతో మఱి పృథుగ్రీవుండు సైన్య - గామియు నవ్విహంగముఁడును మేఘ

మాలియు నగు మహామాలియు మఱియు - నాలోకభీకరుం డగు మహాసర్ప
ముఖుఁడును కాలకార్ముకుఁడు దుర్జయుఁడు - మఖశాత్రవుండును మఱి పరుషుండు
కారుణ్యదూరుఁ డాకరవీరనేత్రుఁ - డారుధిరాశనుం డన నొప్పువాఁడు
ద్వాదశదైత్యు లత్తరి ఖరుఁ గొల్చి - ద్వాదశాదిత్యప్రతాపులై చనిరి
త్రిశిరుండు మఱి ప్రమాథియు రణోదగ్ర - యశమునఁ జేర్చు మహాకపాలుండు
స్థూలాక్షుఁడును రణోద్యోగులై సేన - నాలుగుముఖముల నడచి రేమఱక
భీషణకరిఘటాబృంహితతురగ - హేషారథస్వనానేకపదాతి
పటుతరహుంకారపటహభాంకార - పటుకేతుపటపటస్ఫారనాదములఁ
గ్రుంగె భూతలము దిక్కులు వ్రక్క లయ్యె - పొంగెఁ బయోధులు భూతము ల్వణఁకె ||490||
బలముల కెంధూళి భానుమండలము - కలదు లే దనఁ గప్పె గగనంబు నిండ
ఖరునికేతనముపై గ్రద్దలు వాలె - తురగముల్ మ్రగ్గె నెత్తురువాన గురిసె.
నక్కలు వాపోయె నభము భేదించెఁ - జుక్కలు డుల్లె పక్షులు చుట్టు నఱచె
మఱియు నుత్పాతము ల్మహి నాకసమునఁ - దఱుచుగాఁ దోఁప నింతయు భీతిలేక
ఖరుఁ డీతెఱంగునఁ గడఁకతో నడచి - యరు దైన యాదండకాటవిఁ జొచ్చె
ననుపమాకృతి రాముఁ డక్కలకలము - విని పర్ణశాలకు వెలుపల నిలిచి
యవనిపై దివముపై నపశకునములు - వివిధములనుఁ గొంచు వెసఁ దమ్ముఁ బిలిచి
"సౌమిత్రి! సమరసూచకనిమిత్తములు - భూమిపైఁ బెక్కులు పుట్టుచున్నవియు
రట్టడి ముక్కిడి రక్కసి మఱియు - దిటయై బలములఁ దెచ్చెఁ గావలయు
నదె సైన్యఘోషంబు లట్ల కానోపు - నదె మహాబలధూళి యఖిలంబుఁ గప్పె ||500||
నవ మైన రణ మబ్బె నా కటుగాన - నవహితమతిఁ బూని యాలస్య ముడిగి
జనకజ నిక్కడఁ జన దుంప నింకఁ - గొనిపోయి యగ్గిరిగుహ నుండు" మనిన
"నినవంశవల్లభ! యే నెట్లు పోదు - నినుడించి యటుఁగాన నీవు సీతయును
బర్వతగుహఁ జేరి పరికింపు మేను - దుర్వారదనుజులఁ దుంతు మీకృపను"
అన విని "వీరితో నాలంబు సేయ - నెనసె వేడుక నాకు నీ వుండవలదు;
జనకజ తలఁకెడుఁ జను" మన్న సీతఁ - గొనిపోయి పర్వతగుహఁ జొచ్చి యుండె.
అంత రాముఁడు ప్రళయాంతకుపగిది - నెంతయుఁ గోపించి యేపు దీపించి
యమితమునిత్రాణ మగు కృపాణంబుఁ - గ్రమ మొప్పగా వజ్రకవచంబుఁ బూని
శరశరాసనములు చతురుఁడై తాల్చి - యురుతరతూణీరయుగళంబుఁ బిగిచి
కొండపొల్లుగ వచ్చు కుండలీకుండ - లుం డన విల్లు పెల్లుగ నెక్కుపెట్టి ||510||
యగణితధ్వనులు మిన్నంతయుఁ బగుల - తగిలి చాపము గుణధ్వని చేయుచుండె.
నింద్రుండు మొదలుగా నెల్లదేవతలు - సాంద్రరత్నవిమానసహితులై నపుడు
చద లెల్ల నిండి యెంచఁగ రాముఁ డొకఁడు - పదునాల్గువేల నప్రతిమవిక్రముల
ఖరదూషణాదిరాక్షసుల నేరీతిఁ - బోరిఁగొనునో చోద్యముగఁ జూత మనుచుఁ
గనుఁగొనుచుండిరి కపటదానవుల - ఘనుఁడు రాముఁడు ద్రుంచుఁగా కంచు సారె
దేవర్షిగణములు దివినుండి తాము - దీవించుచుండిరి దివిరి పల్మాఱు
పదివేలకోటులభానుతేజములు - పొదిగొను లోకము ల్పొదివిన యట్లు
రామునితేజ మరణ్యభూజములు - భూమియు నభము నబ్ధులు గప్పుటయును
జడమతులై సర్వసంభ్రమం బుడిగి - మిడుకుచుఁ గన్నులు మిఱుమిట్లు గొనఁగ
కడునంధులైన రాక్షసులను జూచి - కడఁకతోఁ బల్కె నాఖరుఁడు దూషణుని ||520||
"ఇది యేమి దూషణ! యీసేన నడవ - బెదిరెనో? పరసేన యే దడ్డపడెనొ?"
యనిన దూషణుఁ డేగి యటఁ జూచి వచ్చి - "దనుజేశ! రాము నుద్దండతేజంబు
కలయఁ బర్వుటయును గతి దప్పె" ననుడు - నలుకమై ఖరుఁడు సైన్యములఁ దిట్టుచును

ఖరుని సేనలు రాము నెదుర్కొనుట

నరద మత్యుగ్రత నటఁ దోలుకొనుచు - నరుగుచో రాక్షసు లందఱుఁ గూడి
భుజబలాటోపవిస్ఫురితప్రతాప - గజరథభటవాజికలితులై యకట!
మండుకార్చిచ్చుపై మలయుచు మిడుత - తండంబు లొక్కటఁ దార్కొన్నకరణి
గడునుగ్రవేగులై కాకుత్స్థరాము - వడిఁ జుట్టుముట్టి దుర్వారులై కదిసి
శరచాపపట్టసశక్తిత్రిశూల - కరవాలకుంతముద్గరభిండివాల
పరశుతోమరగదాప్రాసఖడ్గములు - గురిసి యార్చి దేవకోటి భీతిల్ల.
నప్పుడు రఘురాముఁ డంబుదపంక్తిఁ - గప్పిన చండాంశుగతిఁ గానబఁడక
కొంతసేపునకు రక్షోగణముక్త - కుంతాదిబహుశస్త్రకుటిలాస్త్రతతులు
నన్నియు మాయించె నైంద్రజాలమునఁ - జెన్నునఁ దను సురశ్రేణి కీర్తింప
మఱియుఁ దోడ్తో దైత్యమండలి గురియుఁ - దఱుచుగా నస్త్రశస్త్రములఁ ద్రుంచుచును
ముందట నిరుపార్శ్వములఁ బిఱుందటను - సందడించిన దైత్యసైన్యంబుమీఁద
గరలాఘవము మీఱఁ గవదొనలోన - శరములన్నియు నొక్కసారె సంధించి
పదియు నూఱును వేయుఁ బదివేలు లక్ష - పదిలక్ష పదికోట్లు పదినూఱుకోట్లు
మండితపరివేషమధ్యందినార్క - మండలపరివేషమహితానుకారి
కుండలీకృతచండకోదండదండ - భండనాత్యుత్సాహబాహుఁ డై వేయఁ
దునియ గంభీరవేదులును జోదులును - దునుకలై పడెడు వీరులును రౌతులును
ద్రుంగెడు బహుపదాతులును హేతులును - ముంగలఁ బడు శరంబులు శిరంబులును
మ్రొగ్గెడు యోధాంగములు రథాంగములు - మగ్గెడు సగుణధర్మములు వర్మములు
తూలెడు రథికజాతులును సూతులును - గూలెడి వెలిగొడుగులుఁ బడగలును
నలి యైన మాంసఖండములు మొండెములు - గలిగి లోకైకభీకర మయ్యె రణము
అంత భానునిదీప్తి కంధకారంబు - పంత మంతయుఁ బటాపంచ లైనట్లు
అతులవిక్రమధాముఁ డగు రామునకును - హతశేష మగుసైన్య మంతయు విఱిగి,
ఖరునకు శరణన్న ఖరుఁడును వారిఁ - బురికొల్పి దూషణుఁ బోరికై పనుప
వాఁడును హతశేషవాహినులను - వేఁడిమి సూపుచు వేవేగ పొదివి
తాలసాలశిలావితాననానాస్త్ర - జాలవర్షము రామచంద్రుపైఁ గురిసెఁ
గురిసినఁ దనమేనఁ క్రొన్నెత్తు రొలుక - నరుణారవిందాక్షుఁ డై రాముఁ డలుక
గాంధర్వశరము రాక్షసులపై నేయ - సైంధవసింధురస్యందనసుభట
వీరుల కమ్మహావిశిఖరాజంబు - తేరిచూడఁగ రాక దేదీప్యమాన
ధారాకరాళమై దనుజవర్గములఁ - గాఱించి నొంచి చీకాకు గావించి
దండించి ఖండించి తల లుత్తరించి - చెండాడుచో రణక్షితి యెల్ల నిండి
యెందుఁ జూచిన తురంగేభఖండములు - ఎందుఁ జూచిన నింగి కెగయు మొండెములు
నెందుఁ జూచినఁ బ్రేవు లెఱచియు మెదడు - నెందుఁ జూచిన నెత్తుటేర్లునై యుండె
శాకినీభూతపిశాచభేతాళ - డాకిను లంతఁ దండంబులై యపుడు
“నేనుంగుతలకాయ లెసఁగ గుండలుగఁ - బూని యందలిముత్యములు దండులముగ
దండి రామునిరణధర్మసత్రమున - వండినా రిదె రండు వరుస భుజింప”
నని వేడ్కఁ బైకొన్న యధికారముద్ర - గొని రొదగాకుండఁ గూర్చుండఁబెట్టి
రక్తచందనమును రక్తాక్షతములు - రక్తసంకల్పపూరంబును దాల్చి
శరవహ్నిపక్వమాంసపుటన్నములు - పొరలినమెదడు పప్పును గొవ్వులందు
వరదలై యాజ్యప్రవాహముల్ కండ - లెరిగి కారిజము లనేకశాకముల
పాలప్రేవులు శాపపాశముల్ మేలి - వాలుగుండెలు పిండివంటలు మఱియు
నెత్తురు తియ్యనినీరుగాఁ దలఁచి - యత్తఱి విప్రయోగ్యాహార మగుచు
నానందతృప్తులై యధికసమ్మతము - చేనూని సభ గూడి శ్రీరామచంద్ర
“ధీవిజయోఽ స్త”ని దీవించి కొన్ని - యావలఁ గొన్ని “తథాఽస్తని” పల్క

నింతలో మఱికొన్ని యేనుంగుజీవ - దంతము ల్చేతను తాళము ల్వాని
పొలసుటెమ్ములు సంకుపూసలపేర్లు - కళుకుకామాక్షులుగా ధరియించి

శ్రీరామునితో ఖరదూషణులు యుద్ధము చేయుట

కరఘంటికాతాళగతుల కుబ్బుచును - దరిఁ జేరి కావు లత్తఱిఁ జూపెఁ గొన్ని
అంత దూషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు - వంత నొందుచుఁ దనవద్దియోధులను ||570||
విజయశీలుర నైదువేలఁ బంపుటయు - త్రిజగము ల్వణఁక నెదిర్చి వారపుడు
చాపవిద్యాప్రౌఢి సకలంబుఁ జూపఁ - జూపులు గోపంబు చూపుచు నృపుఁడు
నొక్కొక్కశరమున నొక్కొక్కదనుజుఁ - దక్కకఁ ద్రుంచి విచారించి విభుఁడు
కొందఱ నందంద గుదులుగాఁ గ్రుచ్చి - యందఱఁ దెగటార్చి యార్చినఁ జూచి
దూషణుం డప్పు డత్యుగ్రతఁ బరుష - భాషణుండై రాముపైఁ దేరుఁ బఱపి
దశదిగంతంబును దట్టంబు గాఁగ - నశనికాలాహితుల్యంబులై యొప్పు
నమ్ములు నిగుడింప నవి ద్రుంచి నాల్గు - నమ్ముల రథమును హయములఁ ద్రుంచి
వెరవొప్ప నొకకోల విలు ద్రుంచుటయును - దురమున విరథుఁడై దూషణుం డలుక
దారుణపాణి విదారణవిజయ - కారణాంతకగదాకల్పమై యొప్పు
పరిఘంబుఁ ద్రిప్పుచుఁ బరతేర రాముఁ - డురుశరద్వయమున నురుబాహుయుగము ||580||
నరుదుగాఁ దెగనేసి యామ్యబాణమున - నుర మేయుటయు దైత్యుఁ డొరలుచుఁ గూలెఁ
దంతము ల్విరిగిన దారుణభద్ర - దంతావళేంద్రంబు ధరఁ గూలినట్లు
గూలినఁ జూచి ముగ్గురు దండనాథు - లాలోఁ బ్రమాథి మహాకపాలుండు
స్థూలాక్షుఁడును బరశువు త్రిశూలంబు - కేలఁ బట్టిసము లంకించి వైచుటయు
వారిశస్త్రంబులు వారిమస్తకము - శ్రీరాముఁ డొక్కఁడె చెండి చెండాడె.
నప్పుడు ఖరుఁడు సేనాధినాయకుల- ముప్పిరి గొను రోషమునఁ బురికొల్పి,
వారిపన్నిద్ద రవార్యశౌర్యమున - వీరరాఘవుఁ దాఁకి వేర్వేఱఁ బోరఁ
గులిశధారాకారఘోరబాణములఁ - గలిమిఁ జూపుచు సైన్యగామి నుక్కణఁచి
కాలకార్ముకుఁ ద్రుంచి కరవీరనేత్రుఁ - దూలించి సర్పాస్యు త్రు ళ్ళడంగించి
యావిహంగము నొంచి యజ్ఞశాత్రవుని - చేవ యడంచి శిక్షించి దుర్జయుని ||590||
కేలి మహామాలి గెడపి యామేఘ - మాలిని వధియించి మర్దించి పరుషుఁ
బృథుకంతుకంఠంబు పృథ్విపైఁ గూల్చి - రుధిరాశనుని జంపి రోషంబు మిగుల
ది క్కేది ఖరుఁడును ద్రిశిరుండు దక్క - తక్కినవారి నందఱ నేలఁ గూల్చె.
నీలీల రాముచే నెల్లసైన్యములు - గాలిచేఁ గూలిన కారాకు లనఁగఁ
గూలినకోపంబు గొని కాలత్రిశిరుఁ - డాలోన రాముపై నరదంబుఁ బఱపి
సింహనాదముఁ జేసి సింధురోత్తమము - సింహంబు నెదిరిన చెలువున నెదిరి
గుణనాద మెసఁగ రక్షావీరుఁ డకట - గణనాపరంపరల్ గడవ నందంద
నతులబాణము లేయ నలిగి రాఘవుఁడు - ప్రతిబాణతతులచే బలువిడిఁ ద్రుంచె.
వాఁడును మఱి పేరు వాఁడి వాఁడిమిని - మూఁడుబాణముల రామునిఫాల మేసె
నావాఁడిబాణంబు లళికంబు దాఁక - నవ్వుచుఁ గినుకమై నళినాప్తకులుఁడు ||600||
త్రిశిరుని నేసినఁ ద్రిశిరము ల్కుసుమ - దశ దాల్చె నిఁకఁ జతుర్దశభువనములు
దూరిన నినుఁ బట్టి తునుమాడునట్టి- దారుణతరచతుర్దశసాయకముల
నే నేయువాఁడ సహింపుమీ యనుచుఁ - దా నేసెఁ బదునాల్గుదారుణాస్త్రములు
అవి ఱొమ్ము గొని గాడి యవ్వల వెడల - నవనీస్థలము గాడె నంత రాఘవుఁడు
అరదంబు మఱి నాలుగమ్ముల విఱిచి - యురువడి పదియింట నుర మేయుటయును
సురవైరి కోపించి శూలంబు వైవ - నరనాథుఁ డది ద్రుంచె నాలుగస్త్రములఁ

ద్రుంచి మూఁడమ్ముల౦ దుద మూఁడుతలల౦ - ద్రుంచిన౦ ద్రిశిరుండు దురమున౦ గూలె
మూఁడుకొమ్మలతోడ మొదలంటఁ ద్రవ్వి - పోడిమి చెడి కూలు భూజంబుపోలె
త్రిశిరుండు గూలఁగ దృష్టించి ఖరుఁడు - దశరథరాముచేఁతకుఁ జోద్య మంది
మఱి చాలఁ గోపించి మహనీయరథము - దఱిమి యుగ్రాస్త్రసంతతు లేయఁ జూచి
శరలాఘవము మెచ్చి జానకీవిభుఁడు - ఖరునిపైఁ బ్రతిసాయకములు వేయుటయు
ఖరునిబాణములు రాఘవునిబాణములు - ధరణీతలము వియత్తలమును బొదివె
నప్పు డర్కునిదీప్తు లన్నియు మానెఁ - గప్పెను నిబిడాంధకారంబు దిశల
ఖరుని రాఘవుఁడు రాఘవుని నాఖరుఁడు - సరకుగాఁ గొని రాజి జయకాము లగుచుఁ
గాసరయుగళంబు కలభద్వయంబు - కేసరియుగళంబు కెరలి యొండొండఁ
బోరెడుగతిఁ దోప భుజబలాటోప - భూరిప్రతాపులై పోరాడుచోట
ఖరుఁ డప్పు డలిగి రాఘవుచేతివిల్లు - సరి ద్రుంగు వెస నర్ధచంద్రబాణమునఁ
ద్రుంచి జోదును ద్రుంచఁ దోడ్తోడ మఱియు - ముంచె రామునిదేహమున నంపవెల్లి
నాయంపతండంబు నాతఁడు సరకు - సేయక తనుసురశ్రేణి కీర్తింప
నుష్ణాంశుకులుఁ డగస్త్యునిచేతఁ గొన్న - వైష్ణవచాపంబు వడి నెక్కువెట్టి
శింజిని మ్రోయించి శితసాయకముల - భంజించె రాక్షసప్రవరుకేతనము
మఱి వాఁడు రాముమర్మము లుచ్చిపాఱఁ - గఱుకుటమ్ములు నాల్గు గద్దించి యేయ
రక్తసిక్తాంగుఁడై రాఘవుం డంత - నక్తంచరుని నొంచె నారాచనిహతిఁ
బటుబాణ మొకట చాపము దుంచి వైచె - యట నాలుగిట వానిహయముల౦ జంపి
సారథిఁ బడనేసి సాయకవహ్ని - కారథం బపుడు పూర్ణాహుతి చేసె
విలు గోలుపడి యిట్లు విరథుఁడై ఖరుఁడు - ప్రళయకాలాంతకప్రతిముఁడై కేల౦
జలమున౦ గడగొంచుఁ జనుదెంచుటయును - జలియించె గిరులతో జగతి యంతయును
నప్పుడు రఘురాముఁ డాదుష్టదైత్యుఁ - దప్పక గనుఁగొని దర్పించి పలికె.
“నోరిరాక్షస! వినరోరి! నాచేత - శూరత నీ కేల చొప్పడు నింక?
నీబలంబులు సచ్చె; నీవారు తెగిరి; నీబాణసంపద నిర్మూల మయ్యె;
నరుదుగా నీదండకాటవిఁ దొల్లి - పెరిగి సన్మునుల౦ జంపినపాపఫలము,
కుడువఁ గాలము వచ్చెఁ; గుడుతుగా కింక; - నడరి వధింతు ఘోరాజిలో నిన్ను;
ననవుడు ఖరుఁ డప్పు డారాముఁ జూచి - కనలుచుఁ బలికె దోర్గర్వంబు మెఱసి
“యేల రాఘవ! నీకు నింత గర్వింప? - నాలంబులోఁ గొంద ఱల్పుల౦ జంపి
కెలయుచు నిను నీవె కీర్తించుకొనెదు - కులజుండు తను దానె కొనియాడుకొనునె?
కదిసి పోరాడు నాకడిమియుఁ జూడు; - ఇదె గదాధరుఁడనై యేతెంచినాఁడ
దేవతలకు నైన తీరదు గెలువ - నీవు నాముందఱ నిలువ శూరుఁడవె?
యొండొండఁ గడఁగి నీయొడలిమాంసములు - చెండాడి నేఁడు నాచెలియలి కిత్తు.”
నని మహాగదఁ ద్రిప్పి యడరి వైచుటయు - ననిలునివేగంబు నర్కుతేజంబు
ననలునివేఁడిమి యశనిబెట్టిదము - ఘనగదారూపమై కదసినయట్లు
చనుదేర నుద్దండచండకాండముల౦ - గనల కారాముఁ డాగదఁ ద్రుంగనేసి,

ఖరుఁడు శ్రీరాముల నెదుర్చుట

“యోరి! నీగర్వోక్తు లుబ్బును మదము - దీరెనె? బింకముల్ దీరెనే?” యనుడు
గద్దించుచును వాఁడు కడువడితోడ - నద్దనుజుండు మహారోషముననను
గ్రక్కున వృక్ష మొక్కటి పెల్లగించి - చిక్కినభుజశక్తిఁ జిరజిరఁ ద్రిప్పి
“చావు” మటంచును జయ్యన వైవ - నావృక్షమును ద్రుంచి యపుడు రాఘవుఁడు
ఖరునిపై ఖరకరకరసహస్రాభ - శరసహస్రము లేసి చాల నొప్పింప
నొచ్చియు వాఁడు తనూరక్తధార - పిచ్చిలఁ దెచ్చుకో ల్బీరంబు మీఱ

నెదురుగాఁ జనుదేర నీక్షించి రాముఁ - డదయుఁడై భువనంబు లన్నియు వణఁక
నురువడి నైంద్రాస్త్ర మొకటి సంధించి - యుర మేయుటయు దైత్యుఁ డుబ్బెల్లఁ బొలిసి
పిడు గడచినఁ గొండ పృథివిపైఁ గూలు - వడువున ఖరుఁ డంత వసుధపైఁ గూలె.
అని ముహూర్తము ముహూర్తార్ధంబులోన - దను నెదిర్చినచతుర్దశసహస్రముల
ఖరదూషణాదిరాక్షసుల నీరీతిఁ - బొరిగొనుటయు రాముఁ బొగడిరి సురలు;
మునులు దీవించిరి; మొగిఁ బుష్పవృష్టి - యనిమిషు లురియించి రారాముమీఁద
ఘనశైలగుహనుండి కడఁకతో నంత - జనకజఁ గొని వచ్చి సౌమిత్రి మ్రొక్కి
యభినుతు లొనరించి యప్పు డారామ - విభునిచే శోభిల్లు వి ల్లందుకొనియె.
నూనినసంతోష ముల్లంబు నిండ - జానకీపతి పర్ణశాల కేతెంచి
కలహించి తెగిన రాక్షసుల భూమిజకుఁ - దెలియఁ జెప్పుచు వినోదించుచునుండె.
అప్పు డకంపనుఁ డఖిలకంపనుఁడు - విపులార్తి లంకకు వేగంబె పోయి
యారావణునిఁ గాంచి "యసురాధినాథ! - వీరులు పదునాల్గువేలరాక్షసులు
ఖరదూషణాదులు కాకుత్స్థరాము - శరవహ్ని నీఱైరి సత్యం" బటన్న
అక్కజంబును బొంది యాయకంపనుని - దిక్కు చిక్కని రోషదృష్టిఁ జూచుచును
"నేమేమి యిది వింత! యెట్లురా యోరి! - రాముఁ డెవ్వఁడు రాజరాజొ? స్వారాజొ?
యమరాజొ? వారైన నామహాఖరుని - సమరాన ద్రిశిరదూషణులను గెల్వఁ
జాల రట్టి ప్రతాపశాలుర నొక్కఁ - డేలీలఁ గెల్చె? మా కెఱిఁగింపు తెలియ
నిదె యభయంబు నీ కిచ్చితి" ననినఁ - బదరక మఱి యకంపనుఁడు రాఘవుని
చరితంబు ధైర్యంబు శౌర్యంబు నతఁడు - ఖరదూషణాదుల ఖండించుటయును
సౌమిత్రియందంబు జానకియంద - మామూలముగఁ జెప్ప నతఁడు రోషించి
యుద్ధంబు సేయ నుద్యోగింప నతఁడు - బద్ధమైత్రిని నకంపనుఁ డిట్టు లనియె.
"రాక్షసేశ్వర! విను రఘురాముఁ గెలువ - పక్షివాహనశూలపాణులవశమె?
మాటమాత్రంబున మహియు నాకసము - మీటను నాట నమ్మేటియే నేర్చుఁ!
గార్చిచ్చు నైనను గరువలి నైన - నార్చను గూర్చను నాతఁడే నేర్చు;
భువనంబు లన్నియు బూది గావింప - నవి బోది గావింప నాతఁడే నేర్చుఁ!
బాల్పడ బ్రహ్మాండభాండంబు నైన - నిల్పఁ బగుల్ప నానిపుణుండె నేర్చు;
నదిగాన నొకయుపాయంబును గలదు - కదనంబువలవ దాకాకుత్స్థకులుని
దేవి లావణ్యవార్ధిని దెచ్చితేని? - నావియోగాగ్నిచే హతుఁ డగు నతఁడు,"
నావిని రాక్షసనాయకుం డదియ - భావించి యాతనిఁ బదినోళ్ళఁ బొగడి
హాటకరథ మెక్కి యాయబ్ధి దాఁటి - తాటకేయుని మంత్రిధౌరేయుఁ జేరి
యతనితో ఖరదూషణాదిరాక్షసులు - హతులౌటయును దాను నారాము దేవి
సీతఁ దెచ్చుటకు నాసించి వచ్చుటయు - ప్రీతిఁ జెప్పుటయు మారీచుఁ డిట్లనియె.
"నిది యేమి! రావణ! యెల్ల భోగములు - కొదలేక సుఖమునఁ గుడిచి కూర్చుండి
యిట్టిదుర్బుద్ధి నీ కెట్లొకో పుట్టె? నెట్టిదుర్మతియొ నీ కీబుద్ధి చెప్పె
వాని నీ వటు పగవానిగా నెఱుఁగు - మే నీకుఁ బోరాని హితమతి గాని
యితరుండఁ గాను నీ కీబుద్ధి గాదు! - క్షితిఁ బతివ్రతల కాశించుట తగదు!
ఆశించితేని నీయన్వయం బెల్ల - నాశమౌఁ గాన దానవనాథ! నీవు
చనుము లంకకు సుప్రసన్నుఁడ వగుము - గనుము సౌఖ్యము నీదుకాంతలవలన"
ననిన మారీచువాక్యంబు లప్పటికి - విని లంక కేతెంచె వింశతిభుజుఁడు,

శూర్పణఖ రావణునితోఁ దనభంగపాటును జెప్పుట

అంత నాఖరదూషణాదిరాక్షసులు - పంతంబు చెడి రాముబాణాగ్నిఁ బడుట
యంతయు నటఁ జూచి యాచుప్పనాతి - సంతోష మెడలినఁ జని లంకఁ జొచ్చి

యాసుధర్మాస్థానమందుఁ జింతామ - ణీసింహపీఠి నుండెడి యింద్రుఁ డనఁగ
మానితం బగు సభామంటపవేదిఁ - బూన్కి సింహాసనంబున నున్నవాని
గరుడోరగామరగంధర్వయువతు - లురుమతిఁ గొల్వఁ గొ ల్వున్నరావణుని
ఐరావతోగ్రదంతాగ్రసంఘట్టి - తోరస్స్థలస్థగితోరుభూషణుని
సకలలోకైకభీషణుని సంగ్రామ - వికటభాషణుని విద్వేషదూషణునిఁ
చారులయందును జనవరులందుఁ - గోరి బొక్కసమందుఁ గోరికలందు
గని మ్రొక్కి యేడ్చుచుఁ గరములు మొగిచి - తనలోని ఘనవిషాదము తోఁపఁ బలికె.
“అసురేంద్ర! లోకంబు లన్నిటియందు - నసమానసత్త్వుండ ననుకొందు వీవు!
కడిమిమై మూఁడులోకంబుల రిపులఁ - గడఁగి చంపితి నని గర్వింతు వీవు;
కడఁక నారాజ్య మకంటకం బనుచు - నొడివి పెల్లుబ్బి వినోదింతు వీవు;
గూఢచారులయందు గుప్తంబులందు - రూఢిగాఁ దెలియుచు రూపించువాఁడె
సకలలోకములకు స్వామి నాఁ బడును - వికటంబు లైన నీవిద్యలకలిమి
నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవిభవంబు లన్నియు మున్నెకాక
యింకఁ జెల్లునె? యిది యెట్లంటి వేని? - కొంకక విను భానుకులపావనుండు
తనతండ్రి దశరథధరణివల్లభుఁడు - తనుఁ బంప రాముఁడు తాపసవృత్తి
తనకు గాదిలిసహోదరుఁడు లక్ష్మణుఁడు - తనదేవి సీతయుఁ దాను నేతెంచి
మును దండకావనంబునకును వచ్చి - యనుకంప మునులకు నభయంబు లిచ్చి
వచ్చి యిమ్ములఁ బంచవటి నున్నచోట - నిచ్చలోఁ గామించి యేను డగ్గరినఁ
గర మల్గి నన్నిట్లు గాసిసేయుటయు - ఖరునితోఁ జెప్పిన ఖరుఁడు బిట్టలిగి
రోషించి లయకాలరుద్రుండువోలె - దూషణత్రిశిరులతో దండు వెడలి
నరభోజనులు పదునాలుగువేలు - వరవీరభటులతో వడి నేగుదెంచి
బలువడి రఘురాముబాణాగ్నిశిఖల - బలములు దానును భస్మమై మడిసి;
రటు గాన నాభంగ మంతయు నీగ - నిట నీవె కాక ది క్కెవ్వరు గలరు?
ఇదె నాదుముఖభంగ మీక్షింపు; నాదు - కొదవ నీకొదవగాఁ గోర్కి భావింపు”
మనిన నచ్చెరువంది యాత్మ భావించి - దనుజాధినాథుఁడు దానవి కనియె.
“జ్ఞాతివధంబు నీచన్నవిధంబు - ఖ్యాతి వింటిని గంటి నది యటు లుండె!
నోరామ! యారామునురుసత్త్వ మెంత? - యేరూప? మేప్రాయ? మెంతటివాఁడు?
అతనితమ్మునిరూప మది యెట్టి? దతని - సతి యైనసీత యేచందంబురూపు?
చెప్పుమా; నీవు చూచినతెఱం గెల్ల - దప్పి తీరుతు రక్తధారల నీకు”

శూర్పణఖ శ్రీరాములరూపాతిశయముఁ దెల్పుట

నా విని యాశూర్పణఖ యిచ్చఁ బొంగి - రావణుతోడ నేర్పడ నిట్టులనియె.
“నున్నతోన్నతవక్షుఁ డుత్పలశ్యాముఁ - డిన్నిలోకములకు నెక్కుడువాఁడు
మిగులఁ జక్కనివాఁడు మిహిరమండలము - దెగడు తేజమువాఁడు ధీరవర్తనుఁడు
నాజానుబాహుఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు - రాజీవనేత్రుండు రామచంద్రుండు
నతఁడె పో ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ - గృతమతి నొంటిగా గెలిచినజోదు
హేమవర్ణుఁడు గాని యిన్నిచందములు - సౌమిత్రి రఘురాముచందంబువాఁడు
వాఁడెపో నా కీయవస్థ గావించి - నాఁ డింక సీతసౌందర్యంబు వినుము
తెఱఁగొప్పఁ జూచితి దేవకామినులఁ - దఱిగొని చూచితి దనుజకన్యకల
కేలిమైఁ జూచితిఁ గిన్నరాంగనలఁ - బోలించి చూచితి భోగికామినులఁ
గలయంగఁ జూచితి గంధర్వసతుల - నలవడఁ జూచితి యక్షకామినులఁ
జూచితిఁ బార్వతిఁ జూచితి రతినిఁ - జూచితి భారతిఁ జూచితి లక్ష్మిఁ
జూచితి రంభను జూచితి శచిని - జూచితి భూలోకసుందరు లెల్ల

మునుకొని చూచితి మునికన్యకలను - బనివడి చూచితి బ్రాహ్మణస్త్రీల
నాచన్ను లాకన్ను లాముద్దుపల్కు - లాచెక్కు లాముక్కు లాసోయగంబు
లాతరు లాకురు లావాలుచూపు - లాతొడ లాయొడ లాయొయారంబు
లామందహాసంబు లావిలాసంబు - లామృదుగమనంబు లాసుమనంబు
నే ముందు పొడఁగాన నేయింతులందు - భూమిజ నేమని భూషింతుఁ జెపుమ,
నెగడ లోకము లేలు నీయట్టిపతికిఁ - దగుఁగాక యాయింతి తగునె యన్యులకు?
నాయిందుబింబాస్య యాచకోరాక్షి - యాయెలజవ్వని యాకుందరదన
యామత్తగజయాన యాలతకూన - యామానినీమణి యాపద్మగంధి
యాయింతి నీయింతి యై యుండెనేని - నీయాన దనుజేశ! నీరాజ్య మొప్పు”
ననిన రావణుఁడు కామాతురబుద్ధి - మును నకంపనుమాట ముద్దియమాట
విన నొక్కతేఱఁ గంచు విస్మయం బంది - గొనకొన్న ప్రేమమైఁ గొలువు చాలించి
తనపాలివిధి తన్నుఁ దగిలి ప్రేరేపఁ - జని యేకతంబున సారథిఁ బిలిచి
యరదంబుఁ దెమ్మన్న నతఁ డట్ల సేయ - ఖరకరసదృశంబు కామచారంబు
ననుపమాయుధపూర్ణ మగురథం బెక్కి - దినకరకోటీరదీప్తుఁ డై మెఱసి
గగనమార్గమున సాగరమధ్యవీథిఁ - దగినవస్తువిశేషతతులు చూచుచును
దమకించి వడి సముద్రము దాఁటిపోయి - క్రముకమరీచికాగరునారికేళ
సాలతక్కోలరసాలవిశాల - వేలావనంబులు వేడ్కఁ గన్గొనుచు
గరుడుండు మును సుధాకలశంబు దేరఁ - గర మర్థిఁ బోవుచో గజకచ్ఛపముల
భక్షించుకొఱకునై పద మూదినట్టి - వృక్షంబు పక్షీంద్రవృతలక్షణంబు
శతయోజనాయతశాఖంబు మౌని - వ్రతము సుభద్రాఖ్య వెలయు వటంబు
సుముఖుఁడై కనుఁగొంచు సురుచిరమహిమ - నమరిన యాసుచంద్రాశ్రమభూమి
గ్రమ మొప్ప జడలు వల్కలములు దాల్చి - సమచిత్తుఁడై కడుసౌమ్యభావమున
భూరితపోనిష్ఠఁ బొలుపారుచున్న - మారీచుఁ జేరి సన్మానంబు వడసి
యతిదీనవదనుఁ డై - యాపంక్తికంఠుఁ డతనితోఁ దనదు కార్యముఁ జెప్పఁదొణఁగె
“మారీచ! నీ వాప్తమంత్రివి గాన - వారక మఱియును వచ్చితి వినుము
తరణివంశుఁడు రామధరణివల్లభుఁడు - ధరణి యేలఁగ నీక తండ్రి పొమ్మనిన
ననుజన్ముఁడును దాను నతివయుఁ గూడి - వనమునఁ దపసులై వర్తింప వచ్చి
తనసత్త్వమునఁ బేర్చి దండకారణ్య- మునులకు నభయ మిమ్ముల నిచ్చి వచ్చి
నడుకంగ మనశూర్పణఖముక్కుఁజెవులు - కడునల్కఁ గోసె నక్కట! యకారణమ
ఖరదూషణాదిరాక్షసుల ఖండించె - దరమిడి మఱి చతుర్దశసహస్రములఁ
దెగినబంధులకుఁ బ్రతీకార మేను - నెగడి సేయకయున్న నెంజిలిపోదు
నీవు మున్ గఱపిన నీతి నట్లున్న - నావల నభిమానహాని గాకున్నె?
తగ నటు గాన నాతనిదేవి మాయ - పొగడొందఁ గొనితేరఁ బోవుచునుండి
యలవడ నొకయుపాయము గంటి నేను - దలకొన్న నది నాకుఁ దగిలి సిద్ధించు
నడరెడు కడఁకతో నాపర్ణశాల - కడ కేగి మాయామృగంబవై నీవు
చెలఁగుచు వర్తింప సీత నిన్ జూచి - మెలుపొంద రామసౌమిత్రులఁ బిలిచి
నినుఁ బట్టి తెమ్మన నీవును వారిఁ - గొనిపోయి మృగవృత్తిఁ గుశలత మెఱసి
పోయి దుర్గాంతరంబులఁ గాడు పఱచి - మాయమై నీయాశ్రమము వచ్చి చొరుము
ఏనును జానకి నిట లంకలోని - కూనినవేడ్కమై నొగిఁ దెచ్చుకొందు;
నారాముఁడును విరహాగ్నిచేఁ గుందు - గోరి యేనునుఁ గోర్కి కొనసాగియుందు
నిది యిట్లు కావింపు మేను నారాజ్య - పదవిలో సగఁబాలు పంచి నీ కిత్తు!
ననవుడు మారీచుఁ డానీచుఁ జూచి - ఘనభీతి నెంచి శోకసముద్రవీచి

మారీచుఁడు శ్రీరాముని ప్రభావముఁ దెల్పుట

మునిఁగి మూర్ఛిలి లేచి మోమోట ద్రోచి - "దనుజేశ! మఱియు నీతలఁ పెట్టు పుట్టె?
గూడునే యిటు పల్కఁ గోరి యాత్రోవ - యోడక నీ కెవ్వఁ డుపదేశ మెచ్చె?
సుకసుకంబున నుండి సుతసోదరాది - సకలబాంధవులతోఁ జావఁ గోరెదవు;
కటకటా! యెవ్వనిఁగాఁ జూచినావు - కుటిలరాక్షసలోకకులభీము రాము
నేను బాల్యంబున నెఱుఁగుదుఁ గొంత - యానిత్యకల్యాణుఁ డసమసాహసుఁడు
అడరి విశ్వామిత్రుయాగంబుఁ గావఁ - గడగి యాతఁడు వచ్చి కా పున్నచోట
బలిమిమై నేను సుబాహుండు పోర - నలుక సుబాహు నొక్కమ్మునఁ ద్రుంచె;
నొకకోలఁ బుచ్చి పయోధిమధ్యమునఁ - బ్రకటితగతి నన్నుఁ బడవైచె నుఱక
నకృతాస్త్రుఁడై బాలుఁడై పిన్ననాఁడె - యకలంకుఁ డిట్టిశౌర్యముఁ జూపినాఁడు
నేఁ డస్త్రబలశౌర్యనిధి రామచంద్రు - వాఁడిమిఁ జెనకి యెవ్వరు నిల్చువారు;
ఇప్పటిశౌర్యంబు నెఱుఁగుదుఁ గొంత - తప్పక విను ముగ్రదానవాగ్రణుల
నిరువురతోఁ గూడి యేపూర్వరోష - ధరమున వ్యాఘ్రరూపముఁ దాల్చి యేను
దపమునఁ గృశుగాఁగఁ దలఁచుచుఁ బోవ - నపు డేమి చెప్ప మూఁడంబకంబులను
ముగ్గురి నేసిన మ్రొగ్గి యిద్దఱును - మ్రగ్గి రాయుశ్శేషమహిమ యెట్టిదియొ?
యే నొక్కవిధమున నిక్కడఁ గూలి - ప్రాణంబు లుండుటఁ బట్టి చూచుకొని
యంతనుండియు రాము నతులవిక్రమము - చింతించి నాలోనిచేవఁ బోవిడిచి
రవ మన్న రథ మన్న రమణీయ మన్న - రవి యన్న రతి యన్న రత్నంబు లన్న
మఱియు రేఫాదినామము లెవ్వి విన్నఁ - దఱుచైనభీతి నాతనిగ నెన్నుచును
ఈవిధిఁ దపసినై యిట్లున్నవాఁడ - రావణ! యెఱుఁగవు రాముపౌరుషము;
తలఁపక తనరోఁత దలఁప కింతయును - నలి మీఱి మనశూర్పణఖయ తాఁ బోయి
యనుపమగుణధాము నభిరాము రాముఁ - గనుగొని యారీతి కామింపఁ దగునె?
తనకు నీవేషంబు తానె కావించి - కొనియె నిందుకు మదిఁ గ్రోధించి పోయి
పరుషత రఘురాముబాణాగ్నిశిఖల - ఖరదూషణాదిరాక్షసులు నీఱైరి;
వీరికై నీ వేల విపరీతబుద్ధి - శ్రీరాముఁ బగ గొని చెడు దలంచెదవు
ఇది విచారంబు గా దిది బుద్ధి గాదు - ఇది నీతి గా దింక నీతలం పుడుగు;
నీవు లంకకుఁ బోయి నెమ్మది నుండు - పోవ రామునిచేతఁ బోవు బ్రాణములు;
ఏను నీ కపకార మెన్నఁడు చేయ - నే నేమి చెప్పిన హితముగాఁ గొనుము
ఒచ్చె మెంచక కార్య మొనరించి తేని - యిచ్చెద సగరాజ్య మీ వంటి విపుడు
చెచ్చెఱ రఘురాముఁ జెనకి యే బ్రతికి - వచ్చుట కిందు కెవ్వఁడు పూట చెపుమ?"
యని యిట్లు మారీచుఁ డాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు క్రోధవివశుఁడై పలికె
"లోకైకభర్త! త్రిలోకభీకరుఁడ! - నా కెక్కు డని యొకనరునిఁ జెప్పెదవు;
కడుఁ బ్రాణభయమునఁ గాఱులాడెదవు - విడువక నా కొక్కవెఱపు చెప్పెదవు;
నన్ను రా జనుచు మనంబునఁ గొనవు - చిన్నఁబుచ్చెద వేను జెప్పినపనులు;
నీ వేమిటికిఁ దోడు నినుఁ దోడు వేడ- నీవిధి వచ్చెనే యిప్పుడు నీకు"
నని చంపఁదొణఁగిన నతనిరోషంబు - కనుఁగొని మదిలోనఁ గడు విచారించి
మారీచుఁ డీనీచమరణంబుకంటె - నారాముచేఁ జచ్చు టది యొప్పు ననుచు
దనుజాధిపతిఁ జూచి "తగునీతి నీకుఁ - గొనకొని చెప్పినఁ గోప మేమిటికి?
మఱి బుద్ధిచెప్పిన మంత్రులఁ బట్టి - నఱకఁదలంచు భూనాయకు ల్గలరె?
నీ వేమి చెప్పిన నీచెప్పినట్లు - గావింపఁగలవాఁడఁ గడముట్ట" ననఁగ
ననురాగమును బొంది యతని మన్నించి - తనరథం బెక్కించి తద్దయుఁ బ్రీతి
నసమానవేగుఁడై యతఁడును దాను - నసురాధిపతి వచ్చె నటఁ బంచవటికి
అట్టిద కాదె కామాతురబుద్ధి - యెట్టును జెడుత్రోవ నేటికిఁ ద్రోయు
నాయెడ మారీచుఁ డరదంబు డిగ్గి - యాయసురాధిపుఁ డపుడు ప్రార్థింప
మాయావి గాన నమానుషమహిమ - మాయామృగాకృతి మది విచారించి

మేలైనకనకంబు మేనును రుచిర - నీలనీలాయతనేత్రయుగ్మంబు
పవడంపుబొమలును భాసిల్లు వజ్ర - నివహాకర్ణంబులు నీలవాలములు
పొలుచు పచ్చనిశృంగములు ముత్తియంబు - తొలుకులరత్నబిందువు లైన పొడలు
రాజిల్లు నవపద్మరాగోదరంబు - రాజితఖురములు రమణమై యమర
జగతిపై రోహణాచల మొప్పు మిగిలి - మృగరూపమై వచ్చి మెలఁగుచున్నదియొ!
కాదేని రాక్షసక్షయముఁ గావింప - నాదట చింతించి యజ్ఞసంభవుఁడు
మెఱుఁగు లెల్లను గూర్చి మృగముగాఁ జేసి - కఱటియై పుత్తేరఁగా వచ్చినదియొ?
జానకి నెఱివేణి శక్రనీలములు - నానాతిదంతంబు లాణిముత్యముల
భామినికెమ్మోవి పవడంపులతలఁ - గామినిచెక్కులు కడిమివజ్రముల
వైదేహితనుకాంతి వైడూర్యమణుల - నాదేవినూఁగారు హరితరత్నముల
భామపాణిద్యుతుల్ పద్మరాగములఁ - గోమలిముఖకాంతి గోమేధికములఁ
బటుతేజమునఁ జాలఁ బ్రహసించుటయును - నటులఁ గీడ్పడి వచ్చి యఖిలరత్నములు
రత్నగర్భాత్మజారత్నంబు నలఁప - యత్నంబుతో మృగం బై వచ్చినవియొ?
సీతకై తనవిల్లు చేకొని విఱిచె - నీతఱి రఘురాము నెలయింతు ననుచు
హరుఁడు పుత్తేరఁగా నాతనిచేతి - హరిణ మిచ్చోటికై యరుదెంచినదియొ?
సీతమోమున కోడి సీత భ్రమింప - శీతాంశుఁ డనుప వచ్చిన మాయలేడొ?
యని చిత్రవర్ణంబు లైనదీధితులఁ - బెనఁగొని యందందఁ బేర్చి శోభిల్లఁ

మారీచుఁడు మాయామృగరూపధారియై వచ్చుట

గపటసారంగమై కదియ నేతెంచి - యుపమింప నరుదైన యొప్పుల నొప్పి
నెమకుచుఁ బులు మేయు నిజవాలరుచుల - రమణమై వనమయూరముల నాడించుఁ
దఱిమిడి యొకమాటు తనపార్శ్వరుచుల - బఱపైనవన మెల్లఁ బసిఁడి గావించుఁ
గుదియక యొకమాటు కుప్పించి దాఁటి - త్రిదశేంద్రచాపంబు తెఱఁగు గావించు
నొకమాటు చెంగున నుప్పరం బెగసి - ప్రకటించు నతులశంపాలతారుచులఁ
దటిగొని యొకమాటు తనపార్శ్వరుచుల - నెఱి చంద్రకాంతముల్ నీఱు గావించు
మృగయూథములఁ గూడి మెలఁగుచు మేయు - మృగముల బెదరించు మెల్లనె డాగు
నంతంత బొడచూపు నటఁ జేరవచ్చు - నంతలో బెదరి చుట్టదరి కుప్పించుఁ
దరులనీడల కుల్కుఁ దగఁ బర్ణశాలఁ - జొరబాఱు నంతనె స్రుక్కి క్రేళ్లుఱుకు
వసుధ మూర్కొని చూచు వాల మల్లార్చు - దెసలకు జెవి చేర్చుఁ దెలియ నాలించు
గంచు మించై పాఱుఁ గ్రమ్మఱఁ జేరుఁ - గుంచితాకృతి చెవి కొనఁ గదలించు
బచ్చికపట్లపైఁ బవళించి లేచు - మచ్చిక నచ్చోట మౌనులఁ జేరు
ఖురములఁ జెవి గోకుఁ గొమ్ములతుదల - విరులతీఁగె గదల్చి విరు లెల్ల రాల్చు
నందంద నందమై యాపర్ణశాల - ముందఱ మృగ మిట్లు మోదించుచుండె.
నావేళ సీతయు నలరులు చిదుమ - లావణ్యశీల యల్లనఁ బర్ణశాల
మంజుళశింజానమంజీరరవము - రంజిల్ల వెడలి సౌరభములఁ బొదలు
పొదల డాయుచు విరుల్ పొసఁగఁ గోయుచును - మదికి విస్మయమంది మాయంపులేడిఁ
గనుఁగొని వై దేహి కడుఁజోద్య మంది - యినకులాధిపుఁ జూచి యిట్లని పలికె.
"చూపుల కింపార సొంపు గల్పింప - నేపారి యున్నది యేమి చోద్యంబు
నీపొంత వింతయై యిది యొక్కమృగము - భూపాల! చూచితె పొదలుచున్నదియు
నెన్నడుఁ బొడగాన మిన్నిచందముల - వన్నెలమృగముల వనభూములందు
జగతీశ! యీమృగచర్మంబునందుఁ - దగిలి సుఖింప నెంతయు వేడ్క పుట్టె.
దినకరకులనాథ! దీని వెస్ దగిలి - చని వేసి వెస దీనిచర్మంబు దెమ్ము.
అది యేల నీయుపాయంబున దీని - చెదరక పట్టి తెచ్చెదవేని మిగుల

మంచిది ప్రాణేశ! మనవనవాస - మెంచఁగ నిది తీరె నీపైఁడిమృగముఁ
బురికి వేడుకఁ గొనిపోయి యత్తలకు - భరతాదులకు వేడ్క పఱుపంగవచ్చు”
నని సీత ప్రీతిమై నాడువాక్యములు - విని లక్ష్మణుఁడు రామవిభుఁ జూచి పలికె.
“మృగరాజునకు నిట్టి మేను లే దుర్వి- మృగమాత్రమున కిట్టి మే నెందుఁ గలదు? ||860||
మాయామృగము దీని మఱి నమ్మఁదగదు - మాయావు లసురలమాయ గానోపు!
నది గాక నిచటిసంయములు మారీచుఁ - డదయుఁడై మాయావియై యిందు మెలఁగు
నని పల్క వినమె యాయసురగాబోలు - మనల భ్రమింప నీమాడ్కి నేతెంచెఁ
జిత్తంబు దీనిపైఁ జేరిచి మీర - లుత్తలపడి పట్ట నూహింపవలదు.
ఆరయ వైదేహి యతిముగ్ధయైన - మీరలు ముగ్ధులే మేదినీనాథ!”
యనిన రాముఁడు సీతయాననాంబుజము - కనుఁగొని నవ్వి లక్ష్మణుఁ జూచి పలికెఁ
“జలియింప నేటికి సౌమిత్రి! యింత - యిల రాక్షసులమాయ లెదురునే నన్ను?
మృగ మేని కొనివత్తు మేటిరక్కసులు - దెగ నేను పొలివుత్తుఁ దెలిసి యారెండు
మగుడ నెక్కడఁ బోవు మాయామృగంబు - దెగువమై లక్ష్మణ! దీని వెన్ దగిలి
చంపి చర్మముఁ దెచ్చి జానకి కిత్తు - నింపార లక్ష్మణ! యిప్పుడే దీని ||870||
యిన్నినాళ్ళకు సెల వీకోర్కి వేఁడ - జిన్నఁబుత్తునె సీత చెప్పినచేఁత?
హితమతివై పూని యాపర్ణశాల - నతివ నేమఱకు మీ” వని యొప్పగించి
యల్లన రఘురాముఁ డనుజుచే నున్న - వి ల్లంది మోపెట్టి వెరవొప్పఁ గదలి
యాగమృగంబు ము న్నర్థి వెన్కొనిన - యాగజాసురవైరియనఁ జెన్ను మిగిరి
కొంకుచుఁ బొదమఱుంగునఁ బొంచి పొంచి - క్రుంకుచు నంతంతఁ గూడదాఁటుచును
మగిడి చూచుటయును మఱుఁగున నిలిచి - తగులునఁ బట్టంగఁ దమకమందుచును
విల్లునమ్ములు వెన్క వ్రేలిచి పట్టి - యల్లనఁ జరణంబు లవనిపై నిడుచు.
జప్పుడు గాకుండఁ జనుచుఁ బట్టుటకుఁ - జొప్పడు నొప్పును జూచి డాయుచును
నదె చేరి పట్టెద నదె చేరె ననుడు - నదియె లోపడియె నా కని చెలంగుచును
నివ్విధంబునఁ బోవ నేచి యామృగము - దవ్వులఁ బొడచూపుఁ దనుఁజేరవచ్చుఁ ||880||
బట్టఁబోయిన మిట్టిపడి పాఱిపోవుఁ - గట్టల్క రామునిఁ గన్నంత నిలుచుఁ
బలుదెసలకుఁ బాఱు బాళితోఁ గూడి - సెలవుల పులురాల్చుఁ జేష్టలు మాను
నెసఁగి వీక్షింపఁ బై కెగసి క్రేళ్లుఱుకుఁ - బస మించి మిన్నులపైఁ బాఱుచుండుఁ
గుప్పించి దాఁటుఁ జెంగునఁ దీఁగమెఱుఁగుఁ - ద్రిప్పినగతి జిహ్వ ద్రిప్ప నందంద
కొఱవి ద్రిప్పినరీతిఁ గుమ్మరిసారె - తెఱఁగున బ్రమసి దిర్దిరఁ దిరుగుచును
బడలినగతి మ్రొగుఁ బజ్జ కేతేర - వడి సాళువంబుకైవడి మింటి కెగయు
నలసి రాముఁడు వెఱఁ గంది నిల్చుటయుఁ - గెలఁకులఁ బొడచూపుఁ గికురించి మెలఁగుఁ
దెగి యేయఁ దలఁప నదృశ్యమై పోవు - మగిడి రాఁదలఁచిన మఱి మ్రోల నిలుచు
గలగొని యీభంగి గాకుత్స్థముఖ్యు - నలయించి యలయించి యవలకు నవల
గొనిపోయి పోయి యాఘోరదుర్గములఁ - గనుఁబ్రామి యటఁ బోవఁ గడగినఁ జూచి
మాయామృగం బని మఱి రాముఁ డెఱిఁగి - దాయ నీ వెక్కడ దప్పిపోయెదవు

మాయామృగము రామునిచేఁ గూలుట

అగపడి తంచు బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడుగ - నగములు వడఁకెఁ; బన్నగభర్త దలఁకె
జగములు బెదరె; దిక్చక్రంబు లదరెఁ - దెగఁగొని దృష్టి సంధించి యేయుటయు
నాలోన నొఱలుచు నారూప ముడిగి - హాలక్ష్మణా! యను నార్తరావమున
దెస లద్రువఁగ మహాదీర్ఘదేహమున - నసువులు పెడవాసి యసురయై పుడమిఁ
గూలె; రాక్షసలక్ష్మి గూలె; రావణుఁడు - గూలె; లంకాపురి గూలె నన్నట్లు.
అంత మాయామృగ మవనిఁ దెల్లుటయు - సంతోసమున దాని జానకివిభుఁడు

గనుగొని మారీచుఁగా నిశ్చయించి - తనతమ్ముమాటలు దలఁచి మెచ్చుచును
సౌమిత్రి సీత నీచపలరాక్షసుని - యీమహారవమున కెంత వేగెదరొ?
యని తలంకుచు నుండ నాయార్తరవము - విని సీత భీతిల్లి వెస నుర్విఁ ద్రెళ్లి. ||900||
తెలిసి దిక్కులు చూచి ధృతి దీర డించి - లలిఁదూలి యెలుఁగెత్తి లక్ష్మణుఁ జూచి
"సౌమిత్రి! యిది యేమి చందమో? నేఁడు - రాముఁడు ని న్నార్తరవమునఁ జీఱె;
ననఘ! నీ వాపలు కాలింపలేదు - విననొల్లవో కాక వినరాదొ నీకు?
నులుకవు భీతిల్ల నొకకొంత గలఁగ - వలయవు శోకింప వది యేమి నీవు?
నానావిధంబుల నాయంతరంగ - మూనినవగలఁ బెల్లుడుకుచున్నదియు,
నడవుల కొంటిమై నటు పోయినాఁడు - తడవాయె రాఁడు యుద్ధంబున నేఁడు
కడిఁది రక్కసుల కెక్కడఁ జిక్కినాఁడొ - తడయక పో వన్న ధరణీశు వెదుక"
నని యశ్రుపూరంబు లందందఁ దొరుగు - జనకనందనకు లక్ష్మణుఁ డిట్టులనియెఁ
"దల్లి! నీ వేటికిఁ దలఁకెదు రామ - వల్లభునకుఁ గీడు వచ్చుట లేదు,
ఎఱుఁగవే నీకూర్మిహృదయేశుమహిమ - లెఱిఁగి యీవెడమాట లి ట్లాడఁదగునె? ||910||
నివ్వటిల్లెడివగ నిన్నింత గలఁప - నెవ్వాఁడో రాక్షసుం డిటు చీఱెఁ గాక
యినకులాధిపుఁ డేడ? నీదైన్య మేడ? - జనకజ నీ వేల చంచలించెదవు?
దలమీఱి రఘురామధరణీశుఁ దొడరి - పొలియక నిలుతురే పోర రాక్షసులు?
మిడుతలు కార్చిచ్చుమీఁద గర్వించి - పడి నిల్వ నేర్చునే భస్మంబు గాక;
కావున రామాజ్ఞఁ గడఁచి నిన్ డించి - పోవఁజూచుట నాకు బుద్ధి గా దింక;
నీకానలోపల నే డించిపోవ - నేకీడు వచ్చునో యేఁ బోవ వెఱతు,
నలయక నామాట లాత్మలో నమ్ము - తలఁకకు" మనవుడు ధాత్రీతనూజ
యొలసినకోపాగ్ని లొగి మండుచుండ - నలయుచు సౌమిత్రి నటు చూచి పలికె.
"నీవు రామునిదెస నెఱయ భక్తుఁడవు - నీ వేల నేఁ డింత నీచుండ వైతి?
శ్రీరాముఁ డిట నిన్నుఁ జీరుట వినియు - దారుణమతిఁ బగదాయచందమున ||920||
నెమ్మది నున్నావు; నీ కిది దగునె? - తమ్ముఁడు ప్రాజ్ఞుఁ డుత్తముఁ డీతఁ డనుచు,
భూపతి నిను నమ్మి పోయినచోట - నీపాపవర్తన మేల కైకొంటి?
వగు నెఱింగితి రాముఁ డసురులచేతఁ - దెగుట నిక్కముగాఁగఁ దెలిసి నీ వర్థి
ననుచితమతిఁ బూని యాలస్య ముడిగి - ననుఁ బొందఁ దలఁచెదో నాన వో విడిచి?
కాదేనిఁ గొనిపోయి కైకేయిసుతుని - కాదట నొప్పింతు నని తలంచెదవొ?
ఏను నాదగు జీవ మీశరీరమునఁ - బూనఁ దలంచుట బుద్ధి గా దింకఁ,
దడయక పోయి గోదావరిలోనఁ - బడి ప్రాణము ల్విడ్తుఁ బలుకు లింకేల?"
యని బెడిదపుమాట లవనిజ పలుక - విని లక్ష్మణుఁడు చాల వేదనఁ బొంది,
రాముఁ బేర్కొని కర్ణరంధ్రముల్ మూసి - దీమసంబున నాల్గుదిక్కులు చూచి
"తెలియ వింటిరె ? వనదేవతలార - పలుమఱు పాపముల్ పలుకుచున్నదియు. ||930||
మీ ఱందఱును సాక్షి మేదినీతనయ - ఘోరభాషల నన్నుఁ గ్రూరతఁ బలికె"
నని బాష్పలోచనుం డై లక్ష్మణుండు - తనమది నిఁక నిల్వఁ దగవు గా దనుచుఁ
"దల్లి! యే నిదెపోయి తడయక నీదు - వల్లభుఁ గొనివత్తు వగవకు" మనుచుఁ
బర్ణశాలకుఁ జుట్టుఁ బరు లేడు వ్రాసి - వర్ణించి యీబరుల్ వడి దాఁటకమ్మ!
ఎవ్వఁడే నీబరుల్ వెస దాఁటివచ్చు - నవ్వీరవరు తల లవియు నాక్షణమె;"
యని పల్కి యనలుని నపుడు ప్రార్థించి - వనిత నేమఱకు నీ వని యొప్పగించి
జగతీతనూజకు సద్భక్తి మ్రొక్కి - పొగలుచు రాముచొప్పునఁ బోయె నంత.
నత్తఱి రావణుం డరుదార వేచి - యుత్తలంబునఁ జిత్త ములుకుచునుండఁ

రావణుఁడు భిక్షుకవేషధారియై సీతాదేవియొద్ద కేతెంచుట

గరమున దండంబు ఘనకమండలువు - నురులలాటంబున నూర్ధ్వపుండ్రంబు
కొలఁదులౌ వ్రేళ్లను గుశపవిత్రములు - పొలుపొందు పేరురంబున జన్నిదములు
నరుదార వలకేల నక్షమాలికయు - సరిఁ బూని యున్న కాషాయవస్త్రములు
తులసిపూసలపేర్లతోడ ముందటికి - వలనొప్ప నొకకొంత వ్రాలినమెడయు
బడుగుదేహంబును బావలు చింపి - గొడుగును వెడముడిగొన్నట్టిశిఖయు
నలవడఁ గపటసన్న్యాసివేషంబు - విలసిల్ల వెడవెడ వ్రే ళ్లెన్నికొనుచుఁ
గొన్నిమంత్రంబులు గొణఁగుచు మునులు - త న్నెఱింగెద రని తత్తఱించుచును,
దలకొన్న ముదిమిచేఁ దల వడంకంగ - నలయుచు నొలయుచు నసు రుసు రనుచు
నంతంత నిలుచుచు హరి హరి యనుచు - శాంతిఁ బొందుచుఁ బర్ణశాల కేతెంచు
తనుఁ జూచి వనదేవతలు జగద్రోహి - చనుదెంచె వీఁ డని సభయులై యొదుగ,
నిక్కపుమునివోలె నిలిచినఁ జూచి - యక్కపటాత్ము సంయమిఁ గాఁగ దలఁచి
క్రక్కున వై దేహి కడుభక్తి మెఱసి - మ్రొక్కి హస్తాంబుజంబులు ముకుళించి
సౌమిత్రి వ్రాసిన చక్కనిబరులు - నమరంగఁ గడఁచియు నతిభక్తితోడఁ
బొలఁతి యభ్యాగతపూజ గావించి - కలఁగుచు నట్లున్నఁ గల్యాణిఁ జూచి
“యోభామ! నీ విట్టి యుగ్రదుర్గముల - నేభంగిఁ జరియించె ది ట్లొంటి నిలిచి
రతివొ? శ్రీసతివొ? భారతివొ? కాకున్న - క్షితి మర్త్యసతుల కీచెలువంబు గలదె?
నీమోము పండువెన్నెలపిండుఁ దెగడు - నీమోవికెంపు తానిగ్గులఁ దెగడు
నీమేను సౌదామినీలతఁ గేరు - నీమాట సుధతేటనీటులఁ దేరు
నీవేణి జలదవేణికలఁ దరుము - నీవిలాసంబు వర్ణింప నాతరమె?
తరుణి నీకౌఁగిటఁ దవిలి సుఖించు - పురుషుఁడే తలపోయఁ బురుషో త్తముండు
కామిని నీపొందు గలవాఁడె పూర్ణ - కాముఁ డాతఁడు నిత్యకల్యాణుఁ డరయ
నిచ్చట నీయున్కి కెంతయు వగపు - నచ్చెరు వయ్యెడి నబ్జాక్షి! మాకు
నెలఁత! నీ వెవ్వరు? నీ వేల యింత - నలఁగెద విక్కాననములోన నిలిచి
యంతయు నెఱిఁగింపు” మనిన నాసీత - యెంతయు భక్తితో నిట్లని పలికె.
”నసఘాత్మ! రఘురామునతివ; మాతండ్రి - జనకుండు; దశరథేశ్వరుఁడు మామామ;
నాపేరు సీత; యున్నతకీర్తి రామ - భూపతి తమతండ్రి పొ మ్మన్న వెడలి
కాననంబుల నుండఁ గడఁగి వచ్చుటయు - నేను లక్ష్మణుఁడు తో డేగుదెంచితిమి.
ఈయాశ్రమంబున నేము మువ్వురము - పాయని నియతిఁ దాపసులమై యుండ
నొలసి మాముందఱ నొకపైఁడిమృగము - పొలయుచుండఁగఁ జూచి భూనాథుఁ జూచి.
దాని నేగతినైనఁ దనకుఁ దెమ్మనినఁ - బూని రాముఁడు వోయెఁ బోయినపిదప
హాలక్ష్మణా! యను నార్తరావంబు - శూలమై నాచెవి సోఁకి గాడుటయుఁ
బొగిలి లక్ష్మణు నేను బొమ్మన్నఁ బోయె - మగిడి రాఁ డిది యేమి మాయయో? యెఱుఁగ”
నని పల్కి మునిఁ జూచి “యనఘ! నీపేరు వినుపింపు; మిం దేల విచ్చేసి?“తనినఁ
గొంకక తనదైన కుహకత్వ ముడిగి - లంకాధినాథుఁ డాలలన కిట్లనియె.
“వనజాక్షి! విను మేను వనధిమధ్యమున - నెనయ లంకాపుర మేలెడివాఁడ;
రాక్షసాధిపుఁడ; విశ్రవసునందనుఁడ - యక్షేశు ననుజుండ; నఖిలదిగ్జయుఁడ;
రావణుం డనువాఁడ; రణములోపలను - దేవాసురుల నైనఁ దెగటార్చువైతు
వనిత! నీరూపలావణ్యసంపదలు - విని, చూడ వచ్చితి వేడ్క లుప్పొంగ
నవయుచుఁ బేదమానవునితోఁ గూడ- నువిద! నీ కడవుల నుండ నేమిటికి?
నారాజ్య మంతయు నలినాయతాక్షి! - కోరి యేలుచు నీవు కొమరు దీపింపఁ
బొగడొందుపెంపునఁ బుష్పకంబాది - యగువిమానములందు హర్మ్యంబులందు
సురగరుడోరగాసురసిద్ధసాధ్య - వరకన్యకలు గొల్వ వర్తింతుగాక!
నీయంఘ్రిరుచులు నానిలయభూములకు - మాయని మణికుట్టిమము లగుఁగాక!

చెలియ! నీచూపులసిరులు నామేడఁ - గలువలతోఁ జాలఁ గలహించుఁగాక?
నీమందహాసంబు నిత్యంబు నాదు - ప్రేమాంబునిధికిఁ జంద్రిక లగుఁగాక!
రమ్ము నాలంకాపురంబున" కనుడు - నమ్మాట విని సీత యతిభీత యగుచు
ధీర గావున వానిఁ దృణముగాఁ జూచు - తీరునఁ దనచేతితృణము చూచుచును
"సారపతివ్రతాచారగా యనక - యోరి! న న్నిటు లాడ నుచితమే? నీదు
ననిమిషయోగ్యపూర్ణాహుతి శునక - మునకు దుర్లభమైనపోల్కి భావింప,
శ్రీరామచంద్రునిఁ జెందిననన్నుఁ - గోరి కామింప నీకును నెన్నితలలు?
పొమ్ము గుట్టున నీదు పురవరంబునకు; - నెమ్మదిఁ బోక దుర్నీతి నేమేని
దలఁచితి వేని? నాథవుఁడు రాఘవుఁడు - విలసితశస్త్రాస్త్రవిదితలాఘవుఁడు ||990||
హరచండకోదండహరణవినోది - ఖరదూషణాదిరాక్షసశిరశ్ఛేది
నిన్ను నీవంశంబు నీఱుఁ గావించు - నెన్నంగ నీకు నాయినకులాగ్రణికి
నక్కకు సింహంబునకును దోమకును - దిక్కరికిని బయోధికిని గాల్వకును
వాయసంబునకును వైనతేయునకు - నేయంతరము పెద్ద లేర్పరింపుదురొ?
యాయంతరము గల దటుగాన నీవు - ధీయుక్తి లంకకుఁ దిరిగిపొ మ్మింక."
నన విని రావణుం డాగ్రహోదగ్ర - జనితోగ్రదృష్టిమై జానకిఁ జూచి
యనుపమాటోపుఁడై యారూప ముడిగి - తనమనోవీథిఁ గందర్పుండు వెలుఁగ
బదియవస్థలు దోఁచి భాసిల్లు పగిదిఁ - బదితలల్ మణిజూటపంక్తుల నొప్ప
నాయవస్థలఁ గోర్కు లవి యిన్మడింపఁ - బాయనిగతి నొప్ప బాహు లిర్వదియుఁ
గొన లిన్మడింపఁ గోర్కులు పల్లవించె - ననఁ బద్మరుచులైన హస్తంబు లొప్ప
లలి దోఁచుకోర్కి పల్లవములఁ బుష్ప - ములఁ బోలు నాయుధంబులు పొల్పు మిగుల ||1000||
బరఁగ దివ్యాంబరాభరణౌఘకాంతు - లరుదార మదనాగ్నులై మండుచుండ
నతిభీకరాకారుఁ డై నిల్చుటయును - ధృతి దూలి సీత భీతిల్లి మూర్ఛిల్లి .
వడి గాలిఁ బడియున్న వనలత వోలెఁ - బడియున్నఁ గనుఁగొని పంక్తికంధరుఁడు.
గ్రమ్మి యశ్రువు లొల్కఁ గౌదీగ యుల్కఁ - గ్రొమ్ముడి ముడివీడఁ గుచము లల్లాడ
నందందఁ దెగి రాల హారరత్నములు - పొందిన భయశోకముల మేను వడఁక,
నచ్చారులోచన నదయుఁడై యెత్తి - తెచ్చి రథంబుపైఁ దెఱఁగొప్పఁ బెట్టి
దైవంబు ప్రేరేపఁ దనపాలిమృత్యు - దేవతఁ గొనిపోవుతెఱఁగు దీపింప
నమరారి గొనిపోవ నాకాశవీథిఁ - గమలలోచన దేరి కను విచ్చి చూచి
పెదవులు దడపుచు బిగిచన్నుదోయిఁ - బ్రిదిలినపయ్యెద బిగియఁ జేర్చుచును ||1010||
నెలుఁగెత్తి కొదమకోయిల గూసినట్లు - పలుమాఱు విధి దూఱి ప్రాణేశుఁ జీఱి

జానకి శోకించుట

యలఁతయుఁ గోపంబు నతివిషాదంబు - వెలవెలపాటునై విలపింపఁ దొడఁగె.
"నోరాఘవేశ్వర! యోరామచంద్ర! నీరజహితవంశ! నీదేవి నన్ను
ననదచందంబున నక్కటా! యిపుడు - గొనిపోవుచున్నాఁడు కుటిలరాక్షసుఁడు
వేవేగ చనుదెంచి వీని మర్దించి - కావవె; నాలజ్జ కావవే నన్ను;
నేలరా రాక్షస! యానింద నీకు; - నీలంక నేలరా నీవె కాల్చెదవు?
తగదురా నీకు నీదారుణక్రమము - దెగటార్చురా నిన్నుఁ దివిరి రాఘవుఁడు;
కనకమృగము నేల కనుఁగొంటి నేను - నినవంశవల్లభు నేల పొమ్మంటిఁ;
గాదన్నపలుకేల కైకొన నైతి? - మేదినీవిభుఁ డేల మృగము దేఁబోయె?
జగతీశులా వేల చర్చింప నైతిఁ - బొగిలి లక్ష్మణు నేల పొమ్మంటిఁ దిట్టి? ||1020||
నాపాలివిధి యేల ననుఁ బోవ నిచ్చు? - నీపల్కు లేటికి? నిటు సేయకున్న

నన్న లక్ష్మణ! నిన్ను నభిమానధన్యుఁ - గన్నతల్లిగ నన్నుఁ గరమర్థి నెన్ను
నున్నతగుణమాన్యు నుదితసౌజన్యు - నన్నితెఱంగుల నాడినఫలము
గుడిచితి; వేవేగ కోపంబు దక్కి - కడువేగమున వచ్చి కావవే నన్ను;
నక్కటా! కైక నీవడిగినవరము - లిక్కడఁ జేకూరెనే యిటమీఁద?
నీకుమారుండును నీవును గూడి - యేకాతపత్రత నేలుఁ డీవసుధ."
నని రామవిభుఁ జీరి యసురేశు దూఱి - తనశాంతిఁ బొగడి యాదైవంబుఁ దెగడి
కాకుత్స్థతిలకు లక్ష్మణుఁ గొనియాడి - కైకఁ బోనాడి శోకంబున మఱియు
"మిథిలేశుకూఁతుర మేదినిఁ బంక్తి - రథునకుఁ గోడల రామునిదేవి
వలతుఁలై కావ నెవ్వరు లేనిచోటఁ - బొలదిండి చెఱఁగొని పోవుచున్నాఁడు ||1030||
తరులార! నాసహోదరులార! మీరు - ధరణీశ్వరునితోడఁ దగఁ జెప్పరయ్య!
సురలార! మీరైన సురవైరిఁ దాఁకి - వెరవొప్ప నాచెఱ విడిపింపరయ్య!
నిండినభక్తితో ని న్నాశ్రయించి - యుండితి; ననుఁ గావ నుచిత మీవేళ;
దగిలి నీవైన గోదావరీదేవి - జగతీశ్వరునితోడఁ జని తెల్పవమ్మ!
పల్లదుచేఁ జెఱఁబడి చిక్కువడితిఁ - దల్లి! నీవైనను దగఁ గావవలదె?
భూదేవి! రఘురామభూపాలమణికి - నీదురవస్థ పెం పెఱిఁగింపవమ్మ!
వీరు వా రనక యివ్విధమునఁ జీర - నో రెండె ధృతిఁ దూలి నొచ్చెఁ బ్రాణములు;
ననుఁ గావరయ్య! కిన్నరులార! పుణ్య - తనులార! ఘనులార! తాపసులార!
కృతులార! హతులార! ఖేచరులార! - వ్రతులార యతులార! వనపక్షులార!
కరులార! హరులార! గంధర్వులార! - నరులార! సురలార! నాగేంద్రులార!" ||1040||
యని పెక్కుభంగుల నమ్మహితనయ - పొనుపడి శోకింప భూదేవి వడఁకె;
గౌతమి వారక గ్రక్కున నిలిచె - నాతఱి సకలభూతాక్రోశ మెసఁగె;
నన్యాయ మన్యాయ మని మునుల్ కపట - సన్యాసి రావణుచందంబు దెలిసి
పొగిలిరి శోకాశ్రుపూరముల్ దొరుగ - మృగములు వినుచుండి మేతలు మఱచె;
బక్షులు వాపోయెఁ, బవనంబు లడఁగె - వృక్షముల్ వాడె నావిల మయ్యె నభము
దిక్కులు పగిలె నాదినమణి నొగిలె - ది క్కేది యని ధర్మదేవత పొగిలె;
వనదేవతలు చాల వగచిరి సాధు - జనులెల్ల నేడ్చిరి జానకిఁ జూచి;
యత్తఱి విహగేంద్రుఁ డరుణతనూజుఁ - డుత్తమసాహసుం డొకకొండ నుండి
యొక్కలుం డగు జటాయువు బిట్టు వినియె - నక్కట రఘురామ యను నార్తరవము
విని సంభ్రమించి నివ్వెఱఁగంది దిశలు - గనుఁగొని మొగమెత్తి గగనంబుఁ జూచి ||1050||
"యదయుఁడై రావణుం డారాముదేవి - పొదివి యిమ్ములఁ గొనిపోవుచున్నాఁడు.
నాఁ డీవనంబున ననుఁ గన్నమొదలు - పోఁడిమి ఘనమైత్రిఁ బ్రోచు రాఘవుఁడు
తగ దింక వర్జింప దైత్యు నిర్జించి - తెగువమై వైదేహిఁ దెత్తు నొండేని,
యినకులాధిపునకు నింకఁ బ్రాణములు - ననిమొన నొప్పింతు నని నిశ్చయించి
కులిశంబుధార తాఁకునకు నేభంగి - నలవిగా కెగయు మహాద్రిచందమున
నురుశక్తి మైఁ బెంచి యుంకించి యెగసి - పొరిఁబొరి గిరిశృంగములు నుగ్గుగాఁగ
మరలించి పుక్కిటిమాంసఖండములు - ధరణిపై నుమిసి యుదగ్రభావమున
ఖరనఖంబుల నున్న కరిసింహశరభ - శిరము లంతంత కచ్చెరువుగాఁ దొరుగఁ
బటుతుండరోచులు పక్షదీధితులు - చటులకోపోగ్రలోచనములు దనరఁ
బక్షానిలంబులఁ బర్వతాగ్రముల - వృక్షము ల్విఱిగి దిగ్వివరముల్ నిండఁ ||1060||
బరఁగు రావణుతమఃపటలంబు నడఁప - నరుదెంచు మధ్యందినాదిత్యుకరణి
నాసన్నబలరావణాదిత్యు మ్రింగ - రాసి యుగ్రత వచ్చు రాహుచందమున
వడిఁ బేర్చి కదియు రావణరాహు మ్రింగఁ - దడయక చనుదెంచు తార్క్ష్యునిభంగి
"నిలు నిలు నిలు పోకు నిలు పోకు పోకు - నిలు నిలు రఘురామనృపచంద్రుదేవిఁ
గుటిలరాక్షస! యెందుఁ గొనిపోయె దింక - నెటు పోయె దెటు పోయె దెందుఁ బోయెదవు?

పోయినఁ బోనీను బోనీను నిన్ను - వేయుదు ఖండింతు విదళింతుఁ ద్రుంతు
దండింతు, దండింతుఁ, దల లుత్తరింతుఁ - జెండు బెండుగ" నంచు సీత నీక్షించి
"యోడకోడకు దేవి! యుగ్రరాక్షసుని - నీడాడి నీచెఱ నే విడిపింతు"
ననిన నాపల్కు మహానిదాఘమున - వనమయూరికి ఘనధ్వనియును బోలె
వేడుక కొంత గావింపఁగా నలరి - వాడినమోముతో వగలఁ గుందుచును ||1070||
నాసీత పల్కె "జటాయువా! నన్ను - నీసురకంటకుం డెత్తి యుద్వృత్తి
మాయచే రామలక్ష్మణుల వంచించి - యోయన్న! కొని యేగుచున్నవాఁ డిదిగొ!"
యని పల్క విని యంత నరుణనందనుఁడు - ఘనమైనకోపంబు కడిమియుఁ దోప
నలుకమై రథమున కడ్డంబు వచ్చి - ప్రళయాభ్రనిర్ఘోషపటుభాషణములఁ
బలుమాఱు దశకంఠు భర్జించుకొనుచు - నిలిచి యిట్లనియె నూనినధైర్య మెసఁగ
"బరమపావనుఁడైన బ్రహ్మమన్మఁడవు - వరపుణ్యనిధి విశ్రవసుతనూజుఁడవు
ధనదానుజుండవు దానవాగ్రణివి - విను మిట్టికృత్యంబు విహితమే నీకు?
జగదేకపతి రామజననాథుదేవిఁ - దగ దోరి! కొనిపోవఁ దగ దోరి! నీకు;
ముదలించి తేక రాముని డాఁగురించి - సుదతి నీభంగిఁ దెచ్చుట బంటుతనమె?
నీలంకయును నిన్ను నీబంధుజనులఁ - గాలుచు రోరి రాఘవుకోపవహ్ని ||1080||
యెఱిఁగియు విష మిట్టు లేల క్రోలెదవు? -ఎఱిగొన్న పెనుబాము నేల త్రొక్కెదవు?
అఱువదివేలేండ్ల యతివృద్ధు నన్ను - నెఱుఁగుదో యెఱుఁగవో యే జటాయువును
నీపుణ్యసాధ్వి నీ విప్పు డొప్పించి - పోపొమ్ము పోకున్నఁ బోరిపుత్తు నిన్నుఁ

రావణునితో జటాయువు పోరుట

దుండాగ్రమున విల్లు తునుకలు చేసి - మండితవర్మమర్మములు భేదించి
యడరి నీదైన ప్రాణాభిమానములు - విడిపించి జానకి విడుపింతు" ననిన
నరదంబు నిలిపి యుదగ్రుఁడై దైత్య - వరుఁ డల్లి విలుగుణధ్వనిఁ జేసి పేర్చి
ఘోరబాణము లేయఁ గోపించి విహగ - వీరుఁడు తద్బాణవితతులు విఱిచి
యురుపక్షయుగమున నురము ధట్టించి - పొరి ఫాలములు చీరి భుజములు దన్ని
తరమిడి ఖరనఖతతుల నొప్పించి - కరము కోపించి రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
ఖగరాజునెఱకలు గాఁడ నుగ్రంబు - లగుబాణము ల్పది యడరి యేయుటయుఁ ||1090||
దుండాగ్రమున విల్లు తునుకలు చేసి - ఖండించి వడిఁ బతాకలు నేలఁ గలిపి
దనుజేశుమకుటముల్ ధర డొల్ల వ్రేసి - పెనఁచి సారథిఁ జంపి ప్రేవులు చీల్చి
తల మీఱి దనుజురథ్యములఁ జెండాడి - చలమొప్ప నరదంబు చదియ మోదుటయు
విరథుఁడై రాక్షసవిభుఁడు కంపించి - ధరణిపైఁ బడి లేచి ధరణిజఁ గొనుచు
మాయాబలంబున మఱి మింటి కెగసి - పోయెఁ బోయినఁ జూచి పోనీక పేర్చి
యడ్డగించి జటాయు వాకాశవీథి - నొడ్డినగతిఁ దాకి "యోరి పాపాత్మ!
జుణిగి యేలోకంబుఁ జొచ్చిన నైనఁ - దృణముగాఁ బట్టి వధింతు ని" న్ననినఁ
దిరిగి రోషమున దైతేయవల్లభుఁడు - గర ముగ్రమైన ముద్గరము వైచుటయు
నది తుండమునఁ ద్రుంచి యతనిమస్తకముఁ- జదియంగ నడిచి కేశములు ద్రుంచుటయు
సురవైరి కోపించి స్రుక్కక కదిసి - యురువడిఁ బక్షీంద్రు నొడిసి రాఁదిగిచి, ||1100||
మొగిఁ బట్టి యందంద ముష్టిఘట్టనలఁ - దగిలి నొప్పించె నుద్ధతశక్తి మెఱసి
దనుజేంద్రవిహగేంద్రదారుణయుద్ధ - మనిమిషాదులు చూచి యాశ్చర్యపడిరి;
యరుదైనకడిమిచేత రావణుఁడు - కర ముగ్రమగునట్టి ఖడ్గ మంకించి
యెఱకలు పదములు నెగసి త్రుంచుటయు - నెఱిఁ దూలి ఖగపతి నేలకు వ్రాలె;
వ్రాలిన వైదేహి వగ నొక్కవృక్ష - మూలంబు చేరి రాముని బేరుకొనుచు
వాపోవుచుండ రావణుఁ డంకసీమ - నాపరమపతివ్రతాంగన నునిచి

సీత యాభరణముల ఋష్యమూకపర్వతమునఁ బడవేయుట

యంత సంతోషించి యాకాశవీథి - నెంతయు రయమున నేగె రావణుఁడు,
అప్పుడు బ్రహ్మాదు లగుసురల్ మునులు - తప్పఁడు రాముచే దశకంఠుఁ డీల్గు
మనమనోరథములు మనకు సిద్ధించు - నని చెప్పికొని యుబ్బి రందఱు ప్రీతి;
ననిమిషపథమున కంత రావణుఁడు - చన రయంబున సీత చరణనూపురము ||1110||
సురవైరి కుత్పాతసూచకం బగుచు - నురువడిఁ జనుదెంచి యుల్కయై పడియె
జగతిపై జాహ్నవి జలధార లొలుకు - పగిది నయ్యాకాశపథమున నుండి
చెలువకుచంబులఁ జెందుహారములు - దెలియ కందంద మేదినిఁ దెగిపడియె.
నాలోన సీత హాహారవం బంది - లోలోనఁ గడునడలుచుఁ బోయి పోయి
యట ఋశ్యమూకంబునందు వానరులు - పటుసత్త్వు లేవురఁ బరికించి కాంచి
తనవస్త్రమునఁ గొంత తగఁ జించి పుచ్చి - తనభూషణంబులు దానె బంధించి,
వీరైన రామభూవిభున కీవార్త - లారయఁ దెలుపరే యనుబుద్ధి నపుడు
దడయక రాముచే దశకంఠుఁ డింకఁ - జెడు నంచు ముడియు వైచిన విధంబునను
వారిమధ్యంబున వైచుచుఁ బోవ, - వారును దాఁచిరి వడిఁ బుచ్చి దాని
దనుజాధిపతి యంత దశరథాత్మజులు - తనవెంట వత్తురన్ దల్లడం బొదవ ||1120||
వెలవెలఁ బాఱుచు వెనుకఁ జూచుచును - దలఁకుచు వడి సముద్రము దాఁటి పోయి
జడిగొన్న మరణసూచకనిమిత్తములు - పొడచూపఁ గని రయంబున లంకఁ జొచ్చి
యనుపమవివిధభోగాస్పదం బైన - తననగరికి వచ్చి తగురాజసమున
జనకపుత్రికిఁ దనసకలసంపదలు - మునుకొని యెంతయు ముదముతోఁ జూపి

జనకజను అశోకవనమునం దుంచుట

"యివె నానివాసంబు; లివె నాధనంబు - లివె నాతురంగంబు! లివి నాగజంబు;
లివి యేను దివిజుల నెల్ల భంజించి - తివుటమైఁ గైకొన్న దివ్యభూషణము;
లిదె కుబేరుని గెల్చి యేను గైకొన్న - మది కింపు గావించు మణిపుష్పకంబు;
వీరె నా కుడిగముల్ వేర్వేఱఁ జేయు - చారణామరసిద్ధసాధ్యకామినులు
వారె నామాట గర్వమునఁ గైకొనక - కారాగృహంబుల గాసిల్లుసతులు;
అవె నాట్యశాల; లల్లవె కేళివనము; - లివి చంద్రశాల లోయిందీవరాక్షి; ||1130||
కరమర్థి నింతకుఁ గర్తవై నీవు - నరుదార భోగింపు మఖిలసంపదల;"
ననవుడుఁ దృణఖండ మతివ చేఁబట్టి - కొని పల్కె వానిఁ గైకొనక యెంతయును
"యోరి! నీ కీపాప మూరక పోదు - ఘోరాగ్నియై నిన్నుఁ గొని కాల్చుఁ గాని,
నిడివిగాఁ బ్రతుకరు నీవు నీవారు - చెడిపోవఁగలవారు సిద్ధ మీపలుకు
రాముబాణానలరాశిలో మునిఁగి - నీమేను వడిఁ గాలి నీఱు గాకున్న
ఘనమైన యీపాతకము లెట్లు దీరు?" - నని పల్కి వైదేహి యందందఁ బొగిలి
"యిట్టి మద్వాక్యంబు లీవు నాచెవులఁ - బెట్టితి నేఁడు నాపెం పెల్లఁ బొలిసె,
నామాన మిటు చేసె న న్నింత చేసె - నే మని విలపింతు నింక నావిధికి"
నని మహారోదన మందందఁ జేయుఁ - దనమదిఁ గోపించి దనుజవల్లభుఁడు
తెఱఁగొప్ప నప్పుడు త్రిజటాదులైన - తెఱవలఁ బిలిచి ధాత్రీపుత్రిఁ జూపి ||1140||
"యెందు నేమఱక మీరందఱు గాచి - పొందుగా ననుఁ బొంద బోధింపుఁ" డనుచు
"నెనసిన కడఁక నియ్యింతి నశోక - వనములో నిడుకొని వర్తింపుఁ" డనుచుఁ
బనిచి కాఁపులు పెట్టి పంక్తికంధరుఁడు - దనమది మదనాగ్నిదగ్ధుఁడై యుండె.

శ్రీరాముఁ డాశ్రమమునకు మరలివచ్చుట

మాయామృగముఁ జంపి మఱి రామవిభుఁడు - ఆయెడ మఱియొకయన్యమృగంబు
జంపి తన్మాంసంబు జర్మంబు గొనుచు - నింపొంద మరలి తా నేతెంచుచోట
మ్రోయు జంబుకరవంబులకుఁ గుందుచును - నాయాస మందుచు వట వచ్చివచ్చి
రామభూపాలుఁ డరణ్యమధ్యమున - సౌమిత్రిఁ బొడఁగని చాల భీతిల్లి
"యకట! లక్ష్మణుఁడ! నాయాజ్ఞ గైకొనక - వికలధైర్యమున వివేకివై యుండి
యత్తన్వి సీత నయ్యడవిలో డించి - వత్తురే? యి ట్లేల వచ్చితి వీవు;
జగతిపైఁ గలుగురాక్షసు లెల్ల మనకుఁ - బగ యౌట యెఱుఁగవే పరికించి చూడఁ ||1150||
గులహాని గుణహాని గురుధర్మహాని - తలపోయవలదొకో? తమ్ముఁడ! నీవు"
అన విని లక్ష్మణుం డతిభీతిఁ బొంది - యనయంబు కంపించి హస్తముల్ మొగిచి
"జగతీశ! నా కిటు చనుదేరఁ దగదు - తగ కున్కి యెఱుఁగుదుఁ ద్రైలోక్యనాథ!
మాయామృగాకృతి మఱి మిమ్ముఁ ద్రిప్పి - పాయక మీదివ్యబాణాగ్నిశిఖలఁ
గూలుచు నుండి యాకుటిలరాక్షసుఁడు - హాలక్ష్మణా! యన్నయార్తరావంబు
సీతామహాదేవి చెవి సోఁక మిగుల - భీతిల్లి మీదైన పెంపెల్ల మఱచి
"యన్న! మీయన్న చొ ప్పరయఁ బొమ్మన్న - నెన్నఁడు నెఱిఁగింపఁ డీదీనవృత్తి
సౌమిత్రి!" యనవుడు జానకిఁ జూచి - యామహీతనయ కిట్లంటి నే నపుడు
"పనివడి మనయందు భయముఁ బుట్టింతు - నని రాక్షసుఁడు క్రూరుఁడై చీఱెఁ గాక!
యినకులాధిపుఁ డేడ? నీదైన్య మేడ? - జనకజ! నీ వేల చంచలించెదవు!" ||1160||
అనవుఁడుఁ గోపించి యద్దేవి నన్ను - వినరానిపలుకుల వెస దూఱి పలుక
నేను నామదిలోన నెంతయు వగచి - దానికి వనదేవతల సాక్షిఁ జేసి
యిట కేను వచ్చితి నిక్ష్వాకుతిలక - యటుగానఁ దప్పుగా నవధరింపకుము."
అని బాష్పలోచనుం డై మ్రొక్కియున్న - యనుజుని కరముల నల్లన నెత్తి
కనుఁగవఁ దొరఁగెడు కన్నీరుఁ దుడిచి - యనయంబు వగచి యిట్లనియె రాఘవుఁడు
"ఆజన్మశుద్ధుఁడై యఖిలజ్ఞుఁ డైన - యాజనకునిపుత్రి యై వార్త కెక్కు
నాపుణ్యవతియు నిట్లాడుట యెల్ల - నాపదలకు మూల మని విచారించి
నిలువక వత్తురే నీయంతవాని - కలుగంగఁ దగునయ్య! యతివమాటలకు"
ననుచు సౌమిత్రి నూరార్చి యెంతయును - జననాథుఁ డట నిజాశ్రమభూమిఁ జొచ్చి
"యిది యేమి లక్ష్మణ! యీయాశ్రమంబు - తుదముట్ట శూన్యమై తోఁచుచున్నదియు; ||
1170||
వనదేవతానందవచనఘోషములు - వినరావు వినరావు విహగనాదములు,
ఏలొకో మునివరు లిట సంచరింప? - రేలొకో సీత నా కెదురుగా రాదు?
కడుదీనమై బుద్ధి గలఁగెడు నాకు - నెడమక న్నదరెడు నేమొకో నేఁడు?
ఇక్కానలోపల నేనును నీవు - నక్కట! యేదుఃఖ మనుభవించెదమొ?"
అని పర్ణశాలకు నటు చేరవచ్చి - దినకరురుచి లేని దినలక్ష్మి పోలి,
రేరాజుకళ లేని రేయును బోలి - శారిక లేని పంజరమును బోలి,
యెనయుకోయిల లేని యెలమావిఁ బోలి - కనుఁగొన విన్ననై కడువాడఁ బాఱి,
యున్నచందముఁ జూచి యుల్లంబు గలఁగి - విన్ననై ధృతిఁ దూలి వెలవెలఁ బాఱి,
పన్ని శోకరసంబు ప్రవహించె ననఁగఁ - గన్నుల బాష్పాంబుకణములు దొరుగ
బెదవులు దడపుచు భీతిఁ బ్రాణములు - చెదరఁ దమ్మునిఁ జూచి శ్రీరాముఁ డనియెఁ ||
1180||
"బోలఁ జూచితి నేను భూమిజ పర్ణ - శాలలోపల నున్న చందంబు లేదు.
పొదలఁ బూవులు గోయఁ బోయెనో లేక - వెదుక నొండొకజాడ వెడలెనో కాక?
సరసులఁ గ్రీడింపఁ జనియెనో కాక - కర ముగ్రమగుభీతిఁ గ్రాఁగెనో కాక?
డాసినపులులకై డాఁగెనో కాక- యాసునఁ గొని యొక్కఁ డేగెనో కాక?
యేచందమో నాకు నింతయుఁ దెలియ - దేచందమున సీత యిందులో లేదు?"

అని వితర్కించుచు నాపర్ణశాలఁ - జనఁ జొచ్చి లోపల సకలంబు వెదకి
జానకి నాపర్ణశాలలోపలను - గానక ప్రాణముల్ కలఁగి కంపించి
మన సెల్ల చెడి మేను మ్రాన్పడి బోధ - మనురవి శోకాబ్ధి నస్తమించుటయు
భ్రాంతియన్ చీఁకటి ప్రబలమై పర్వి - యంతరంగము గప్పి యక్షులు గప్పి
మరలెడి ధృతిఁ గప్పి మానంబుఁ గప్పి - నెరసిన వికలుఁడై నేలకు వ్రాలి ||1190||
"వదలక సీతకై వగచెడి నన్నుఁ - బ్రిదిలి పోనీక నొప్పించె నీవగలు;
యీవల నా కిపు డేత్రోవ వచ్చె - నేవెంట ధరియింతు నింక నీవగల?
నేమెయి వచ్చితి మిక్కాననముల - కేమాట లాడుదు నితనితో నింక
నే నన్న నితనికి నితఁడు నాతమ్ముఁ - డేను నీతఁడు గూడి యెట్లు వ్రేఁగెదము?"
అని విచారము బుద్ధి నణుమాత్ర మైన - నునుపనేరక రాముఁ డుల్లంబుఁ గలఁగి

శ్రీరాముఁడు ప్రలాపించుట

మదనవేదనల నున్మత్తుచందమునఁ - బెదరి చూచుచుఁ దనపెం పెల్ల మఱచి
తనుమధ్య నీవింత తడవెందుఁ బోయి - తని చూచు నిందు రమ్మని చేరఁ బిలుచుఁ
బ్రియ మొప్పఁ బైఁబడుఁ బెనచిరాఁ దిగుచు - బయలు కౌఁగిటఁ జేర్చుఁ బలుమాఱు వగచు
నొయ్యన నూరార్చు నొకకొంతవడికి - నొయ్యన దనలోన నొకకొంత దెలియు
"నక్కటా! సౌమిత్రి! యవనీతనూజ - యెక్కడఁ బోయెనో యేమైనయదియొ? ||1200||
వెలఁదియడ్డులచొప్పు వెదకియుఁ గాన - జలజాక్షి యాపర్ణశాలలో లేదు
ఏదెసఁ బోయెనో యిందీవరాక్షి? - కాదొకో యిది దండకావనభూమి?
యీదెస గాదొకొ యిది పర్ణశాల? - కాదొకో రాముఁడ? కానొకొ నేను?
ఐన నాప్రాణంబు లకట! యీబొంది - లోన నెట్లున్నవి లోలాక్షిఁ బాసి?
పూని యీయెడఁ బ్రాణములతగుల్ రోసి - తానును దివి కేఁగ దలఁచితి నేనిఁ?
వ్రతము చెల్లింపక వచ్చె వీఁ డెట్టి - సుతుఁ డంచు నను గణించునే దశరథుఁడు?
కాదేని వ్రతము సాంగంబుగాఁ దీర్చి - మేదిని పాలింపు మిన్నక పురికి
జనినచో మిథిలుఁ డచ్చటికి రా నతనిఁ - గనుఁగొనఁగా సిగ్గు గాదొకో నాకు?
నటుగాన నన్ను నీయడవిలో విడిచి - పటుబుద్ధిఁ బురి కేగి భరతుని గాంచి
తనయనుమతి సర్వధరణిఁ బాలింపు - మని చెప్పి కైకకు నాసుమిత్రకును ||1210||
గౌసల్యకును జనకజ చన్నతెఱఁగు- నాసుద్దియును దెల్పు నను మది నిల్పు"
మని రాఘవుఁడు ఔప్ప లల్లన వ్రాల్చెఁ - జనకజ మును పర్ణశాలలోనుండి
పోయినగతి మనంబున నుండి వెడలి - పోయెడు నని యడ్డముగఁ జేర్చెననఁగ
నప్పుడు లక్ష్మణుఁ డున్నచందంబుఁ - దప్పక చూచి యెంతయు శోకమంది
యేతల్లి పని సేతు? నేతల్లిఁ గొలుతు? - నేతల్లిఁ దల్లిగా నిటమీఁదఁ జూతు?
నినకులాధిపుశోక మేత్రోవ మాంతుఁ? - దనదుతల్లులకును దనసహోదరుల
కెనయ నీతనితోడిదే లోక మగుట - మనువంశ మంతయు మడిసెఁ బొ మ్మనుచు,
నందంద విలపింప, నంతలో రాముఁ - డొందిన మూర్ఛ దా నొయ్యనఁ దెలిసి
తలకొన్నవగలలో దండకావనము - కలయ నాలోకించి కన్నీరు నించి,
వనజాక్షిఁ జింతింప వగలు రెట్టించి - తనమది శోకించి ధైర్యంబు డించి, ||1220||
"పోయితే సీత! యీ బొందితోఁ బాసి - పోయితే నన్ను నీబొందితో డించి?
పోరి సురాసురలోకపూజార్హ మనక - హరువిల్లు విఱిచితి నతివ! నీకొఱకుఁ,
బరుఁడని తలపోసి బ్రాహ్మణుం డనక - పరుశురాముని భంగపఱిచితిఁ గడఁగి.
నీరజలోచన! నీకునై పూని - యీరెండునిందల నేను గైకొంటిఁ
గడపట నినుఁ బాపెఁ గష్టదైవంబు - పడతి నిందలఁ బడ బాలైతి నేను,
నీవేడుకలు చూచి నీకు నే ప్రియముఁ - గావింతు నని పోయి కపటమృగంబుఁ

జంపి తెచ్చితి దానిచర్మంబు గడఁగి; - యింపార నెవ్వరి కిత్తు నే నింక?
మది నెల్లసుఖములు మఱచి కానలకు - వదలక నను నమ్మి వచ్చినచోట
నినుఁ గావలేనైతి నీచన్నత్రోవఁ - గని రయంబున వచ్చి కదియలేనైతిఁ ;
బరువడి జగమెల్లఁ బాలింపఁజాలు - వరశక్తి గలిగినవానిచందమున ||1230||
మునుకొని శరచాపములు దాల్చి ఘోర - వనదుర్గభూములు వర్తింప వచ్చి
వెడమతి మావారి పెంపెల్ల మఱచి - పడతుక! నినుఁ గోలుపడితి నే నేఁడు;
ఏణాక్షి! నినుఁ బాసి యీశరీరమునఁ - బ్రాణంబు లెబ్భంగిఁ బట్టుదు నింక?
మేదినీతనయ! యిమ్మేదినిఁ బాసి - యేదెస భరియింతు నీదేహ మింక?
నెలఁత! నీవిరహాగ్ని నీదులావణ్య - జలరాశి మునుఁగకఁ జిల్లార్పరాదు;
తగిలి యీశోకాబ్ధిఁ దాఁట నీమేను - తగుతెప్ప లేకట్లు తరియింపవచ్చు;
మగువ! నీపాలిండ్లమఱుఁగు లేకున్న - నొగిఁ గాముశరవృష్టి కోర్వంగరాదు;
న న్నట్లు గొని చనె నళినాక్షి! పిదప - ని న్నిట్లు కొనిపోయె నేఁ డింక మనల
నిరువురఁ బాసిన యాదైవమునకు - నరు దెందుఁ గల దసాధ్యము లెందుఁ గలవు?
కోమలి! ని న్నెత్తికొనిపోవునప్పు - డేమని పలవించి? తేమంటి నన్ను? ||1240||
నేదేశముల కేగి? తెందున్నదాన? - వేదుఃఖముల వేగె ? దేమి చేసెదవు?
ఎవ్వరు గొనిపోయి? రేత్రోవఁ బోతి? - వెవ్విధి వాటిల్లెనే నేఁడు మనకు?
నీయట్టిచదురాలు నీయట్టిముగ్ధ - నీయట్టిలావణ్యనిధి యెందుఁ గలదు?
కలదొకో యొకనాఁడు గర మర్థి నిన్నుఁ - గలసి వినోదింపఁ గమలాక్షి! నాకు?
జలజాక్షి! నినుఁ గూడి సాకేతపురము - గలవాఁడ నని కాని కాన నొండొకటి,
కలకంఠి! నినుఁ గూడి కనకహర్మ్యములు - గలవాఁడ నని కాని కాన నొండొకటి,
అలివేణి! నినుఁ గూడి యఖిలభోగములు - గలవాఁడ నని కాని కాన నొండొకటి,
నెలఁతుక! నినుఁ గూడి నిఖలసౌఖ్యములు - గలవాఁడ నని కాని కాన నొండొకటి,
యిది మహారణ్యమై యిప్పుడు తోఁచె - నిది పర్ణశాలయై యిప్పుడు తోఁచె,
నిది నాకుఁ దపముగా నిప్పుడు తోఁచె - నిది నాకు దుఃఖమై యిప్పుడు తోఁచె ||1250||
నేలె మహీపుత్రి! యేలె మృగాక్షి! - యేలె సరోజాక్షి! యేలె లతాంగి!
యేలె వధూమణీ! యెన్నిచందములఁ - గ్రాలుచునున్నాఁడఁ గటకటా!యనవు,
అలసయానముల బా గంచల కిచ్చి - లలితాంఘ్రిరుచి ప్రవాళంబుల కిచ్చి
వరకుచోన్నతి చక్రవాకుల కిచ్చి - కరములకెంపు పంకజముల కిచ్చి
మెయిచాయ క్రొక్కారుమెఱుఁగుల కిచ్చి - నయనవైభవము మీనములకు నిచ్చి
చల్లనిముఖదీప్తి చంద్రున కిచ్చి - తెల్లనినగవు చంద్రికలకు నిచ్చి
చెలువంపుఁబలుకు రాచిలుకల కిచ్చి - యలకలనునుఁగాంతి యళులకు నిచ్చి
సన్నపునడు మాకసంబున కిచ్చి - నిన్ను దైవము మ్రింగెనే నేఁడు సీత!
హావామలోచన! హాపద్మగంధి! - హావారిజానన! హాసీత!" యనుచు
వివశుఁడై రామభూవిభుఁడు నల్వగలఁ - దవిలి దీనతఁ బొంది తమ్మునిఁ జూచి ||1260||
"యేదెసఁ బోయెనో యిందీవరాక్షి - పోదమా లక్ష్మణ! భూమిజ వెదుక?
నొలసి యాపొదలలో నున్నదో పోయి - పిలుతమా లక్ష్మణ! పృథ్వీతనూజ
నేతరుబాటుల కేగెనో యింతి? - చూతమా లక్ష్మణ! శుకమంజువాణి?
యిత్తమ్మికొలఁకుల కేగెనో సీత - వత్తమా లక్ష్మణ! వనజాక్షి నరసి?"
యని యిట్టు పలుమఱు నతిదీనవృత్తి - మనమునఁ గొని జాలి మఱిమఱి తూలి
ధరియింపరాని వేదనలతో రామ - ధరణివల్లభుఁడు గౌతమి చేరఁబోయి
"యోలోకపావని! యోలోకమాత! - యాలోకపావని నెఱుఁగవే సీత?
నోలోకబాంధవ! యోకరసాక్షి! - యేలీలనైన నీ వెఱుఁగవే సీత?
నోసర్వసంచార! యోజగత్ప్రాణ! - యాసీత నెఱుఁగవే యనఘ! నీవైన
నెలదీఁగ! కానవే యెలదీఁగ బోఁడి - జలజంబ! కానవే జలజాతగంధి? ||1270||

హరిమధ్యఁ గానవే హరిరాజ! నీవు? - కరిరాజ! కానవే కరిరాజగమన?
హరిణంబ! కానవే హరిణాయతాక్షిఁ - బరభృత! కానవే పరభృతవాణి?
నళినాథ! కానవే యలినీలవేణిఁ? - దిలకంబ! కానవే తిలకాంచితాస్య?”
ననుచు విభ్రాంతుఁడై యిటుల నందందఁ - జనిచని వెదకుచు జాలిఁ దూలుచును
నెడపక యిబ్బంగి నెందు వైదేహిఁ - దడవి కానక జనస్థానంబు వెడలి,
విన్ననై విరహార్తి వివశుఁ డై యున్న - యన్న నీక్షించి యిట్లనియె లక్ష్మణుఁడు.

లక్ష్మణుఁడు రాముని శాంతిపఱుచుట

“అన్న! నీ వఖిలలోకారాధ్యపరుఁడ - వున్నతచిత్తుండ వురుబలాఢ్యుఁడవు
ఇంతికై వెనుఁబడి యిన్నిచందముల - నింత శోకింతురే? యినకులాధీశ!
యీమోహశోకంబు లిట నీకుఁ గలవె? - దామసమోహనార్థము గాదె జగతి?
నరుదుగా నీదువి ల్లందితివేని? - సురలైన నీదిక్కు చూడ నోడుదురు; ||1280||
అసమానసత్త్వుండ వఖిలేశ! నీవు - వసుధేశ! నాయంతవాఁడు నీబంటు
అక్కటా! నీ కసాధ్యము లేందుఁ గలవు? - దక్కఁగ నీపేర్మి దలఁపవు గాక?”
అనిన రాముఁడు శోక మంతయు నుడిగి - తనమదిఁ దెలివొంది తమ్మునిఁ జూచి
“యే నింక నిటమీఁద నెన్నిచందముల - జానకి నెడఁబాసి సైరింపఁజాల
వారక నాదు దుర్వారబాణములు - ధారుణీతలము విచారించి చించి
పాతాళవాసులఁ బట్టి సాధించి - శీతాంశుముఖియైన సీత సాధింతుఁ;
గాదేని సప్తసాగరములు గలఁచి - మేదినీధరముల మెదిచి నుగ్గాడి
యీరసంబున దిగ్గజేంద్రకుంభములు - దారించి మేదినీతనయ సాధింతుఁ; ||1290||
గాదేని నఖిలదిక్పాలమర్మములు - భేదించి యాదిత్యబింబంబుఁ ద్రుంచి
పొరిఁబొరి నక్షత్రముల డుల్లనేసి - ధరణిఁ జీఁకటిఁ జేసి తరుణి సాధింతుఁ;
గాదేని సకలరాక్షసుల భస్మంబు - గా దివ్యబాణముల్ కడఁకతో నేసి
యవని యరాక్షస మై యుండఁజేసి - తివుటమై నేఁడు వైదేహి సాధింతుఁ;
గాదేని బ్రహ్మలోకం బెల్లఁ గలచి - యాదిమబ్రహ్మ సంహారంబు చేసి
బలసి జీవుల కెల్ల భయముఁ బుట్టించి - నెలకొన్నకడిమిమై నెలఁత సాధింతు;
నీరీతి భుజశక్తి నేఁ జూపకున్నఁ - జేరి మిన్నక సురల్ సీతఁ జూపుదురె?
యదె! చూడు నాదుబాణానలశిఖలు - పొదలుచునున్నవి భువనంబు లదర
నదె! చూడు వై దేహి” నని విజృంభించి - “త్రిదశులు మెచ్చ సాధించెద” ననుచు
నొదవి లోకములకు నుత్పాతహేతు - వుదయించె నన బొమ లుఱక నిక్కించి
బలసి జీవులతోడ బ్రహ్మాండమెల్ల - నలిఁజేయు సంకర్షణస్వరూపంబు;
రూపించు లయకాలరుద్రుండు వోలెఁ - గోపించి వి ల్లందుకొన్నమాత్రమునఁ ||1300||
దలఁకె జీవములు భూతల మెల్ల వడఁకెఁ - గలఁగె లోకంబులు గగన మల్లాడె
బ్రహ్మాండభాండంబు పగిలిన ట్లయ్యె - బ్రహ్మ మంత్రము దప్పె రవి దప్ప నడచె
నక్షత్రములు డుల్లె నభవుండు వెఱచె - యక్షదేవాసుర లాత్మఁ జేడ్పడిరి.
అత్తఱి సౌమిత్రి యారాముఁ జేరి - చిత్తంబు భయ మందఁ జేతులు మొగిచి
“కాకుత్స్థ! నీ వతికారుణ్యనిధివి - లోకరక్షణకళాలోలచిత్తుఁడవు
జనకజకొఱకునై సకలలోకములు - మునుమిడి నిర్మూలములు సేయఁదగునె?
యొండొండ వనముల నొగి సముద్రముల - నిండినపురముల నిఖిలదేశముల
నలయక వైదేహి నరసి లేకున్న - చలము పెంపున మఱి సాధింతు గాని!”
యని లక్ష్మణుఁడు పల్క నతఁడును బ్రీతి - విని కోప ముడిగి తా విల్లెక్కు డించి
యఖిలేశుఁ డగురాముఁ డట దక్షిణాభి - ముఖుఁడునై తానుఁ దమ్ముఁడు వోవుచుండె. ||
1310||

నాతఱిఁ దెరువున నందంద మెఱసి - సీతకొప్పునుండి చిందిన విరులు
ఆతన్వివక్షోజహారరత్నములు - నాతతమణిమయం బైన యానాతి
పదనూపురము లుర్విఁ బడియున్నఁ జూచి - ముదము శోకంబును మూర్ఛయుఁ గదుర
నప్పుడు రఘురాముఁ డాత్మఁ జింతించి - తప్ప దెవ్వఁడొ క్రూరదానవుం డొకఁడు
కుటిలకుంతల నెత్తుకొని పోయినాఁడు - గటకటా! యని త్రోవ గనుఁగొంచుఁ బోవ
నంతంత రాక్షసునడుగులచొప్పు - నంత నాతెరువున కనతిదూరమున
నరయుచు నరయుచు నందంద పోయి - కరమర్థిఁ జూచిరా కమలాప్తకులులు;
రాలినయెఱకలు రక్తపంకమున - గూలిన సూతుపైఁ గూలినతేరు
దేరుక్రిందటఁ బడి తెగినయశ్వములు - ధారణిఁ బడిన పతాకఖండములు
విఱిగి ముందట నున్నవింటితున్కలును - నఱిముఱిఁ బడియున్న యస్త్రశస్త్రములు ॥ 1320॥
గని లక్ష్మణుఁడు చూపఁ గడుఁజోద్య మంది - ఘను లెవ్వరో యిందుఁ గదనసౌఖ్యంబు
లనుభవించినవార లని యివ్విధంబు - గనుఁగొనుతలఁపునఁ గాకుత్స్థకులుఁడు

జటాయువునకు అగ్నిసంస్కారము సేయుట

దెరు వంతకంత శోధించుచు ముంద - ఱరుగుచో రఘురాముఁ డాసమీపమున
నెలమి నెంతయుఁ దూలి యెఱకలు విఱిగి - కలయ నెత్తుటఁ దోగి కాళ్ళును దునిసి
పవిచేతఁ గూలిన భర్మాద్రి వోలి - వివశుఁడై పడియున్న విహగేంద్రుఁ గాంచి
"సౌమిత్రి! చూచితే చపలరాక్షసుఁడు - భూమిజ మ్రింగి తాఁ బొడచూప వెఱచి
చలియించి పక్షివేషమున నున్నాఁడు - బెలుకుఱి వీని చంపెద" నంచుఁ గడఁగి
ఘనచాపహస్తుఁడై కదిసిన రాముఁ - గని పక్షివిభుఁడు గద్గదకంఠుఁ డగుచు
నెత్తురుఁ గ్రక్కుచు నిట్టూర్పు లెసఁగఁ - గుత్తుకఁ బ్రాణముల్ గుదివడఁ బలికె.
"ధరణీశ! యేను మీతండ్రికి సఖుఁడఁ - బరఁగంగఁ గశ్యపబ్రహ్మపౌత్రుఁడను, ॥1330॥
నరుణనందనుఁడ జటాయువన్వాఁడఁ - జరియింతు నడవుల శైలశృంగముల,"
నని "నాదువృత్తాంత మంతయు నీకు - వినుపింప నే మున్ను విశదంబు గాఁగ
నట్టివానికి నిట్టి యాపద యెట్లు - పుట్టె నటన్న నోపుణ్యాత్మ! వినుము
వలనొప్ప నేఁడు రావణుఁడు నీదేవి - నెలమి ముచ్చిలికొని యేగుచో నేను
బోనీక యడ్డమై భూరిసత్వమున - వానితోఁ బోరాడి వసుధఁ గూలితిని;
ఇదె వానికేతుసమేతసూతాశ్వ - విదితరథం బాజి విఱిగె నాచేతఁ;
జలమున దివి నంతఁ జపలరాక్షసుఁడు - నెలతుకఁ గొనిపోయె నీవు రావైతి;
నేను నీ కీవార్త యెఱిఁగింపఁ గంటిఁ - బూని నీశుభమూర్తిపొడ గానఁ గంటి
నతిపుణ్యకృతి నైతి" నని విన్నవింప - మతిలోన శోక మిన్మడిగ రాఘవుఁడు
వి ల్లటు పడవైచి వివశుఁడై ధరణిఁ - ద్రెళ్ళి సౌమిత్రి బోధింపఁగాఁ దెలిసి ॥1340॥
"యయ్యో! మహాత్మ! జటాయువా! నీకు - నియ్యవస్థలు వచ్చెనే మదర్థముగ?"
నని జటాయువుదేహ మందందఁ దడవి - తనురక్త మంతయుఁ దానె తుడ్చుచును
దమ్మునిఁ జూచి "యీతఁడు మనకొఱకు - నిమ్మాడ్కి రావణు నెదిరి పోరాడె
నిటువంటిపుణ్యాత్ముఁ డెందైనఁ గలఁడె - యటుగాన దివి కేఁతఁ డరుగకమున్నె
రావణుఁ డేలెడి రాజధానికిని - ద్రోవయు వానిబంధురపరాక్రమము
నన్నియు నడుగు మీ" వన్న లక్ష్మణుఁడు - కన్నన రఘురామకార్యసహాయు
వాజటాయుని నిర్జరాదివిధేయు - నోజఁ దద్విధ మెల్ల నుచితోక్తి నడుగఁ
గొన్నిమాటలు పేరుకొనుచుఁ గుత్తుకకుఁ - గ్రొన్నెత్తు రొలుకఁ బల్కల కెడలేక
యతులపుణ్యోదయుం డగు రాముఁ జూచి - మతిలోన నతని సంస్మరణ మేమఱక
మోక్షపథానందమునఁ బులకించి - పక్షివల్లభుఁ డంతఁ బ్రాణముల్ విడిచె. ॥1350॥

ధరణీశసుతు లంత దశరథాధీశుఁ - మరణంబుకంటెను మదిఁ జాల వగచి
విహగవల్లభునకు వేదోక్తయుక్తి - దహనాదికృత్యముల్ దగ నాచరించి

కబంధుఁడు రామలక్ష్మణుల నడ్డగించుట

యంత వేవేగ క్రౌంచారణ్యమునకు - నెంతయుఁ గడఁకతో నేగి యచ్చోట
నానాలతావృక్షనగమ్మృగోదగ్ర - మైనట్టి యొకకోన నరుగుచో నచట
నెఱసినకురులును నిడుదకోఱలును - బఱపైనకడుపును బడబాకినోరు
మిడిగ్రుడ్లకన్నులు మీఁగాళ్ళదాక - విడిబడ్డచన్నులు వెఱ్ఱిచిన్నెలును
నలర నయోముఖి యను దైత్యవనిత - కలితసౌందర్యలక్షణుని లక్ష్మణునిఁ
గనుఁగొని, కామించి కర మంటఁబట్టి - తనుఁబొంద రమ్మని తరితీపు సేయ
జుప్పునాతికి నెట్టి సుఖమిచ్చె దాని - కప్పాట నసిధార ననువార నొసఁగి
దుందుభిపటహాదితూర్యనాదముల - క్రందునకంటె నగ్గలముగా నపుడు ॥1360॥
ముందఱ నొకమ్రోఁత మోయంగ దాని - చందంబు గనుఁగొనఁ జనుచు రాఘవులు
యోజనాయతబాహుఁ డొగిఁ బారసాచి - యేజంతువులనైన నేపుమై నొడిసి
యఱిముఱి మ్రింగుచు నావలించుచును - జుఱవుచ్చి మస్తకశూన్యుఁ డై నిలిచి
యుదరంబు నోరుగా నున్న కబంధు - విదళితబహుజీవవితతకబంధుఁ
ద్రిదశనిర్బంధు సందీప్తమదాంధుఁ - గదిసి రాముఁడు చూచి కడుచోద్య మందె.
వాఁడును దనకరద్వయమున వారి - వేఁడిమి చెడఁ బట్టి వేవేగ దిగువ
నన్నను జూచి యిట్లనియె లక్ష్మణుఁడు - "నన్ను వీనికి భక్షణము చేసి మీరు
సీత నన్వేషించి చేకొని సకల - భూతల మేలంగఁ బొం" డన్న నతఁడు
చింతించుచును వానిచేతులవెంటఁ - గొంతదూరము వోయి కూర్మితమ్ముఁడును
దానును బుద్ధి నెంతయు విచారించి - పూనికమీఱ గొబ్బున నొఱల్ వెఱికి ॥1370॥
కడువాడిఖడ్గముల్ గైకొని వానిఁ - గడఁగి చేతులు రెండు ఖండించుటయును
నుబ్బెల్లఁ జెడి దైత్యుఁ డొఱలుచుఁ దూలి - గొబ్బునఁ దెలివి గైకొని వారిఁ జూచి
"మీ రెవ్వ" రనుడు సౌమిత్రి సర్వంబు - శ్రీరామచరితంబు చెప్పిన దాని
వినుటచే నంతట విజ్ఞాన మొదవఁ - దనదువృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పఁదొడఁగె.
"దను వను దివ్యుండ, ధరణీశ! యేను - ఘన మైన మునిశాపగతి నిట్టు లైతి.
కనకగర్భునిచేతఁ గామరూపత్వ - ము ను జిరంజీవిత్వమును గాంచి, క్రొవ్వి
యిట్టిరూపము దాల్చి యెల్లసంయములఁ - బట్టి బాధింపఁగఁ బరమకోపనుఁడు
స్థూలశిరుం డన శోభిల్లుమునికి - నీలోకమునఁ దొల్లి యెగ్గుఁ గావించి
యతిఘోరరూపుఁడ నై యేను మరల - నతనిఁ బ్రార్థించిన నతఁడు మీవలన
నతులశాపవిముక్తి యగు నంచుఁ బలుక - మతిలోన నదియెల్ల మఱువక పిదప ॥1380॥
నది యాదిగా నిట్టియాకృతిఁ బూని - త్రిదశేంద్రు నాజి కేతెమ్మన్న నతఁడు
కంఠంబు తలతోడఁ గడుపులోఁ బోవ - గుంఠితంబుగ వ్రేసెఁ గులిశపాతమున"
ననిన రాఘవుఁడు "దశాననుచంద - మనఘ! నీ వెఱుఁగుదె?" యనిన వాఁ డనియె
"నెఱుఁగుదుఁ గాని మౌనీంద్రుశాపమున - నెఱుక చాలదు నాకు నీశరీరమున
ననలంబు దరికొల్పుఁ డామీఁద మీకు - వినుపింతుఁ దెలియ నివ్విధ" మన్న వారు
దనువు శరీరంబుఁ దగ సంస్కరింప - ననలుని కాదేహ మాహుతి యయ్యె.
నతఁ డంత దివ్యుఁడై యాకాశవీథి - నతులవిమానంబునందుండి పలికె.
"నోరఘురామ! యాయోధనోద్దామ! - కారుణ్యతారుణ్యగాంభీర్యధుర్య!
కాకుత్స్థవర్య! నీకారుణ్యదృష్టి - పైకొన నాతొంటిపద మందఁగంటి.
విను మింక రావణువిధమెల్ల నేను - వినుపింతుఁ దేటగా వివరించి యతఁడు ॥1390॥
ధనదానుజుఁడు పులస్త్యబ్రహ్మకూర్మి - మనుమండు తనతపోమహిమ మెప్పించి

నలువచే వరము లున్నతిఁ గాంచినాఁడు - చెలఁగి దిగ్విజయంబు చేసినవాఁడు
తొలివేలుపుల కెల్ల దొరయైనవాఁడు - కలవేలుపుల కెల్ల గంటైనవాఁడు
బలుతలల్ పదియును బాహు లిర్వదియు - గలవాఁడు లవణసాగరఖేయమైన
లంకాపురంబు పాలన సేయువాఁడు - బింకాన రజతాద్రిఁ బెఱికినవాఁడు”
అని చెప్పి రావణుం డాసీతఁ గొనుచు - జనినమార్గము చెప్పి సరగ నాదనువు
మఱి త్రోవ గుఱుతులు మార్గంబు చెప్పి - తఱుచైనవస్తువుల్ తప్పక చెప్పి
మేరఁగాఁ బంపాసమీపంబునందు - నారూఢమతి మతంగాశ్రమం బొప్పు
నమ్మునిశిష్యురా లయినట్టి శబరి - మిముఁ బూజించు; నమ్మెలఁత యున్నెడకు
మీరలు వోవ నమ్మిహిరసూనునకుఁ - గూరిమిచెల్మి గల్గును; దానివలన ||1400||
జానకిఁ బొందెదు సామ్రాజ్యపదవిఁ - బూని గాంతువటంచుఁ బోయె నద్దివికి.
దను వటు దివ్యపదంబున కరుగ - మనువంశతిలకులు మఱునాఁడు కదలి
పంపాసరోవరపశ్చిమస్థలిని - సంపూర్ణతరులతాసంపదఁ బొదలి
ప్రబలి పుణ్యములకుఁ బట్టైనయట్టి - శబరియాశ్రమవనస్థలికిఁ బోవుటయు

రామలక్ష్మణులు శబరిని గాంచుట

నెదురుగావచ్చి యయ్యింతి సద్భక్తిఁ - బదముల కటు సాగఁబడి లేచి మ్రొక్కి
“దశరథవరపుత్ర! తాటకాజైత్ర! - కుశికసంభవయాగకుశలప్రయోగ!
చిరమునిధ్యేయ! శిక్షితతాటకేయ! - పరమగంగాతీరపాదసంచార!
పదరజోనైర్మల్య! పాలితాహల్య! - విదళితహరచండవిపులకోదండ!
భీమభార్గవరామ! బిరుదాభిరామ! - కామితపితవాక్యకరణసుశ్లోక!
ప్రకటాపరాధవిరాధనిరోధ!- సకలమునిత్రాణ! సత్య ప్రవీణ! ||1410||
ఖరదూషణాదిరాక్షసశిరశ్ఛేది! - మరణార్థిమారీచమర్దినారాచ!
సీతావియోగసూచితమోహరాగ! - ఖ్యాతఖగాధ్యక్షకల్పితమోక్ష!
యలఘువిక్రమధామ! యతిపుణ్యనామ! - నెలకొని రఘురామ నిను జూడఁగంటిఁ,
బరికింప నాతపఃఫల మందఁగంటి - నరుదైనపుణ్యంబు లన్నియుఁ గంటిఁ,
గాకుత్స్థ! తెరువునఁ గడుడస్సి తెందుఁ - బోక మాయాశ్రమంబున నేఁడు నిలువు
అనఘాత్మ! మాగురుఁ డైన మతంగ - మునిచేత నీకథ మును వినియుందు;
నీ వాద్యుఁడవు సర్వనిగమవేద్యుఁడవు - గావున నిను నుతుల్ గావింపఁదరమె?
యిది యామతంగమునీంద్రునాశ్రమము - విదితతపశ్చర్యవిశ్రాంతికరము”
అని యామహత్త్వంబు లన్నియుఁ దెలిపి - వనమూలఫలములు వలనొప్పఁ దెచ్చి,
యిచ్చిన భుజియించి యెలమి నారాముఁ - డచ్చటఁ బ్రీతిమై నారాత్రి నిలిచి ||1420||
ఘనజటాబంధైకకబరి నాశబరిఁ - గనుఁగొని మఱునాఁడు కాకుత్స్థుఁ డనియె.
“దరమిడి మిగుల సీతావియోగాగ్ని - దరికొన నెంతయుఁ దలఁకుచున్నాఁడ
నొకచోట నిలువలే కులుకుచున్నాఁడ - వికచాబ్జముఖి సీత వెదుకఁ బోవలయుఁ
బనివినియెద” నన్నఁ బరమసంతోష - మును బొంది శబరి రామునిఁ జూచి పలికె.
“దను వను ఘనుఁడు ముందఱఁ జేయఁదగిన - పను లెల్లఁ దెలిపె నేర్పడ వేడ్కతోడ.
నైనను మరియు నే నదియె తెల్పెదను - మానవనాథ! నీమది కెక్కునట్లు
రావణుఁ జంపెదు రామ! నీకూర్మి దేవి గూడెదవు సందేహంబు వలదు.
ఐనను నేకాకులై పోవఁ దగదు - భానుకులాధీశ! పరఁగఁ బై నిపుడు
ఇనకులాధిప! యింక నిట బుశ్యమూక - మను పర్వతంబున కరుగుము నీవు ;
సునిశితమతి సూర్యసుతుఁడు సుగ్రీవుఁ - డనువానరాధిపుఁ డాకొండ నుండుఁ ||1430||
దనవధూరత్నంబు తనరాజ్యపదము - తనయన్న వాలిచేఁ దాఁ గోలుపోయి
యతఁడు శోకాతురుఁడై యున్నవాఁడు - అతనికిఁ గపిసేన లప్రమాణములు

అతనికి విశ్వాస మాత్మఁ బుట్టించి - యతనికి నుపకార మలవడఁ జేసి
యతఁడు నీవును గూడి యటు లంక కరిగి - యతిసత్త్వు రావణు ననిలోనఁ జంపి
బలవిక్రమంబులు ప్రస్తుతి కెక్కఁ - జెలువొప్ప నీదేవి సీతఁ గైకొనుము.”
అని యొప్ప శబరి కార్యము లెల్లఁ దెలిపి - తనగురువాక్యంబు తలఁచి యాక్షణమె
యనలంబు దరికొల్పి యయ్యగ్నిలోనఁ - దనశరీరము వేల్వఁ దా సమకట్టి
యాసమయంబున నంతరిక్షమున - వాసవప్రముఖగీర్వాణు లందఱును
మణిఘృణిదేదీప్యమానవిమాన - గణసమారూఢులై కనుఁగొనుచుండ
నారదసనకసనందనప్రముఖ - సారమునీంద్రులు సంతోష మందఁ ||1440||
బరముఁ బరంధాము బరమకల్యాణుఁ - బరిపూర్ణుఁ బరమాత్ముఁ బరమేష్ఠివినుతు
నవ్యయు నవికారు నఖిలాంతరాత్ము - నవ్యక్తు నఖిలేశు నాద్యంతరహితు
భవముఖామరవేద్యు భవరోగవైద్యు - రవికులాంబుధిచంద్రు రఘురామచంద్రుఁ
దనమది నిలిపి యత్తరి వలగొనుచు - వినుతించి శబరి యావిభునిసన్నిధిని
ననలునియందు రామార్పణంబుగను - దనశరీరము వేల్చి దైవతానీక
మానితదివ్యవిమానంబు నెక్కి - నానావిధముల వర్ణన సేయ సురలు
దేవలోకమున కెంతే వేడ్కఁ జనియె - దేవదుందుభులు ధింధిమి యని మ్రోయ
ననలముఖంబున నారీతి శబరి - యనిమిషసౌఖ్యంబు లందినయంత
రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు - నమితబలోదగ్రు లచ్చోటు వెడలి
యనవరతాలోక మతిగుణానేక - మునిలోక మగు ఋశ్యమూకంబుఁ గనిరి. ||1450||

శ్రీరాములు ఋశ్యమూకమును జూచి హర్షించుట

త్రైలోక్యవిభు లైన తమరాక చూచి - యాలోలమతి పొంగి యానంద మంది
యనయంబు నొప్పెడు నశ్రుపూరంబు - లన సెలయేరులు నమరినదాని,
నిల మేరుమందరహిమశైలపతుల - నలి మీఱి నగియెడి నగవులో యనఁగ
సాంద్రంబులై యెందుఁ జరుల దీపించు - చంద్రకాంతోపలచ్ఛాయల దాని,
సరసిజాసనుఁడు భూచక్రంబుమీఁద - బరఁగఁ బర్వతరాజపట్టంబు గట్టి
శిరసునఁ బెట్టిన సేసఁబ్రా లనఁగ - నురుశృంగములఁ జుక్క లొప్పెడిదాని,
నురుమతిఁ దనుఁ జొచ్చి యున్నసుగ్రీవుఁ - బరిభవించిన వాలిపై మండుచుండు
గతి సూర్యకాంతముల్ గలయవెలుంగ - నతులప్రతాపోగ్రమై యున్నదాని
మెఱుఁగులు కొమ్ములై మెఱయ నేతెంచి - నెఱయు సానువులందు నీలమేఘములు
పొలుపొందు మదగజంబులు గాఁగఁ దలఁచి - మలయుసామజముల మా నైనదాని ||1460||
నంగజహరుమౌళి నలరు నాకాశ - గంగయై యొప్పులఁ గర మొప్ప నొప్పి
యాయెడఁ గ్రీడించు హంసమాలికలు - మాయని విధుశిరోమాలికల్ గాఁగ
బహుశృంగభూరుహపల్లవచయము - విహితజటాజూటవిభవమై యొప్ప
నాసన్నులై సిద్ధు లర్థి సేవింప - నాసదాశివమూర్తి యన నొప్పుదాని,
బలభేది మొదలుగాఁ బరఁగుదేవతలు - కలయ నంబుధి ద్రచ్చి కన్నవస్తువులు
పనివడి తమలోనఁ బాలుపోకున్న - నునిచిరో యమృతపానోన్మత్తు లగుచు
మఱచిరో యంతయు మంచితా వగుటఁ - దెఱఁగొప్ప దాచిరో దీనిపై ననఁగఁ
గల్పవృక్షంబులఁ గామధేనువుల - వేల్పుకన్నియలను వివిధౌషధములఁ
జింతామణుల నెందుఁ జెడనిపెన్నిధుల - సంతానతరువుల సరి నొప్పుదానిఁ
గని దాని మహిమకుఁ గడుఁజోద్య మంది- యినవంశవల్లభుం డెంతయుఁ బొగడి ||1470||
యఱలేనిభక్తితో ననుజుండు గొలువ - మెఱయు నాశైలసమీపంబునందు
దఱుచైన తొగలనెత్తమ్ములతోడ - వఱలు పంపాసరోవరమున కరిగి

యందును నియతితో నాసరోవరము - నందుఁ గృతస్నానుఁడై రామవిభుఁడు
కలయఁ గనుంగొని కడుచోద్య మంది - విలసిల్లు నొకమావివృక్షంబునీడ
అలసట దీరంగ నపుడు లక్ష్మణుఁడు - సలలితశైత్యోపచారముల్ సలుప
నీక్షించి రఘురాముఁ డేపు దీపించి - వృక్షంబుఁ బరికించి వేడ్క నిట్లనియె.
"వనవాస మిటు తుద వచ్చిన మొదలు - ఘన మైనయద్రులు ఘనపుణ్యనదులు
దరమిడి కంటిమి; ధారుణి నిట్టి - తరు వెందుఁ గాన మీతరువుకు సవతు
సురపతిమొదలగు సురలెల్లఁ గూడి - కరమర్థి నీతరు గావించి రొక్కొ?
యజుఁడె యీతరువున కాయువుఁ బోసి - నిజముగా నిచ్చట నిలిపినాఁ డొక్కొ ॥1480॥
రవిసుతుతపమున రాగిల్లి బ్రహ్మ - భువిని నీతరువును బుట్టించినాఁడొ?
సేవించి యమృతంబు చేకొని సురలు - భావించి రవిసుతుపక్షంబు గలిగి
యరయంగ మేలైన యమృతంబుతోడఁ - బురణింపఁ దరువుగాఁ బుట్టించినారొ?
యినునితో నిష్టంబు లింపొందఁజేయఁ - జనుధర్మముననుండి శాఖ లున్నతము
లష్టదిక్కులకును ననువందఁ బాఱి - యిష్టఫలంబులు నీఁ గోరినట్లు
పఱచుశాఖలరుచిప్రభ నొప్పు మీఱి - తెఱచి పర్ణంబులు తేజంబు గొప్ప
రవిదృష్టి చొరనీదు; రాత్రులఁ బేర్మి - దవిలి యాశశిదీప్తి దనుఁ గాననీదు
ఫలము లాయమృతపుఫలములకంటెఁ - గలశతగుణములఁ గడునొప్పుదాని,
తరురాజపట్ట మీధాత్రిపై వేడ్కఁ - గరమర్థి దివిజులు గట్టరో ప్రీతి?"
నని తమ్మునికిఁ దెల్ప నగుఁగాక యనుచు - వినయోక్తి నారామవిభుచిత్త మెఱిఁగి ॥1490॥
యాలోన సౌమిత్రి యన్నకు భక్తి - శాలియై మృదుపర్ణశయ్య గావింప,
సముచితస్థితి మృదుశయ్య రాఘవుఁడు - విమలచిత్తంబున వేడ్క శయింప
సౌమిత్రి రఘురాముచరణంబు లొత్త - శ్రీమీఱ నిద్దఱు చెలఁగుచునుండ
ననఘుని రఘురాము నట లక్ష్మణుండు - గని వెండి యెలుఁగెత్తి గ్రక్కునఁ బలికెఁ.
"గైకొందు చెలి నని కలయంగ నొప్పి - చేకొని చిఱుత రా చేరువఁ బట్టి
యెల్లెడ శుభములె యెసఁగు నీ కనుచు - బల్లిదీప్తంబుగాఁ బలికెఁ బో చెవికి;
భానునిపైఁ బక్షి పరుసున నెలుగు మానుగాఁ గూర్చెద మహిపుత్రి నీకు
ననియు నించుక చేరి యంతయు రొప్పఁ" - దనయాత్మఁ గడుమెచ్చి తమ్మునిఁ జూచి
యినవంశవల్లభుం డిట్లనిపలికె - "వనచరాధీశుండు వడి నేగుదెంచి
ఘనభక్తి మనలను గలయు నిచ్చటను - చనుదుము లంకకు సరగున మనము ॥1500॥
గూలు రావణుఁ డాజిఁ గూడును సీత - యేలుదు లోకంబు లెలమిఁ బెంపొంద"
నన రామసౌమిత్రు లధికసంతోష - మును బొంది సుఖగోష్ఠి ముదమొప్ప నుండి
రారణ్యకాండ మింపారంగ నుతుల - నారవితారార్క మగు నుర్విమీఁద
నని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
పాలితాచారుం డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
తమతండ్రి విట్ఠల ధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేర
నాచంద్రతారార్క మగునొప్పుమిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగు నలంకారభావన ల్నిండఁ- గరమర్థి నారణ్యకాండంబు చెప్పె.
నారూఢి నార్షేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యెల్లనాఁడు ॥1510॥
ఇవ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైక్యనిష్ఠలు దానాదిరతులు
నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - బాయక వినుచున్నఁ బాపక్షయంబు
వరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యదయసమృద్ధియును

నేవిఘ్నములు లేక యిండ్లలో నధిక - లావణ్యవతు లైన లలనలపొందుఁ
గొడుకులతో నెప్డు గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
సమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెడపకుండుటయు
సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు ||1520||
వ్రాసినవారికి వరశుభోన్నతులు - వాసవలోకాధివాసతఁ జేయు
నెందాఁక కులగిరు లెందాఁక తార - లెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక దిశలు
ఎందాఁక వేదంబు లెందాఁక ధరణి - యెందాఁక భువనంబు లేపు దీపించు
నందాఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహదోహళాచార మై పరఁగు.

ఆరణ్యకాండము సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

కిష్కింధాకాండము

శ్రీరాముఁ డయ్యెడ శీతలవారి - వారిజోత్పలకైరవంబుల నొప్పు
పంపయు మధుమాసఫలితతత్తీర - చంపకసహకారచారుకాంతార
సంపదయును జూచి జానకీవిరహ - కంపితుం డగుచు లక్ష్మణున కిట్లనియె.
“సౌమిత్రి! యీపంప సకలనిలింప - కామినుల్ జలకేళి కరము గాంక్షింప
నొప్పు నీసరసితో నుపమాన మరసి - చెప్పంగ శక్యమే శేషాహికైన?
ననుకూలమలయానిలాహతి దీన - జనియించుఁ బో బిందుసరము లెన్నైన
దీనిమహత్త్వంబు దెలిసినచోట - మానసంబును నణుమాత్రంబు గాదె?
పావనజీవనాస్పద మైన దీని - కావేల్పుడిగ్గియ యైన సమంబె?
యున్నాళికస్ఫురితోరుకర్ణికల - దిన్నగా విరిసిన తెల్లనెత్తమ్మి
మరకతస్తంభనిర్మలహేమకుంభ - భరితాతపత్రమై పార్శ్వద్వయమునఁ ||10||
దేటిఱెక్కలఁ గ్రమ్ము తెమ్మెరవలన - నూటాడుతరగల నుయ్యాల లూగు
విప్పారు ఱెక్కల వెలయు రాయంచ - లొప్పారఁగా వైచు నుభయచామరము
లింపొంద నీపంప యీక్షింప నొప్పె - శ్రీపూర్ణపట్టాభిషిక్తునికరణి
నామని జవ్వనం బలరినరుచుల - చేమించు చిన్నారిచిగురు మానికపు
సొమ్ములు దాల్చుచుఁ జట్టును గ్రమ్మి - కొమ్మ లీనిద్దంపుకొలఁకుదట్టమున
నిక్కి నీడలు చూచి నిజవిలాసముల - కొక్కింతయెదల లూఁచుచందమునఁ
గొండొకగాలిసోఁకుల తుద ల్గదల - నొండొరుఁ బొగడుచు నున్నచందమునఁ
గీరశారిక లర్థిఁ గెరలు నిచ్చోటి - తీరవనీవాటి దృష్టింప నిపుడు
తాపంబు మరునిప్రతాపంబు కరణి - దీపించె నామేన ధృతి నటు గాన
సౌమిత్రి! యిది వనస్థలి గాదు చూడఁ - గామునియాయుధాగారంబు గాని ||20||
చింతింప నివి మావిచిగురులు గావు - కంతుని క్రొవ్వాడికత్తులు గాని,
భావింప నివి పూవుబంతులు గావు - భావజాతుని వాడిబాణముల్ గాని,
యీయెడ భృంగఝంకృతు లివి గావు - డాయుమన్మథుచాపటంకృతు ల్గాని.
వర్ణింప నివి పికధ్వనులు గా వతను - కర్ణకఠోరహంకారము ల్గాని,
యటు గాన నావంటి యంగనారహితు - లెటువలె వేగింతు రీకాననమునఁ?
గలకంఠకలకుహూకారనిస్వనము - చెలఁగించు వనము గర్జిలు ఘనాఘనము
గులుకుపుప్పొడి మించుఁ గ్రొక్కారు మించు - దలిరుగొమ్మలు శక్రధనువులయనువు
వసుధ రాలెడివిరుల్ వక్షోపలములు - మునరుతేనియసోన మించినవాన
గా నొప్పుచు వసంతకాలంబుఁ జూడ - వానకాలముఁ బోలి వసుధ నొప్పియును
జిగురాకుశిఖలతోఁ జిట్టాడుతేటి - పొగలతోఁ బొగడపుప్పొడిబూదితోడ ||30||
బూరుగుపూవు నిప్పుకలతో నెగడి - యారయ విరహుల కగ్నియై నిగుడి
కంతుప్రతాపాగ్నికంటెను గడఁగి - యెంతేని నాచిత్త మెరియింపఁ దొడఁగె.
నేమి చేయుదు? నింక నెట్లు వేగింతుఁ? - గామినీమణి సీతఁ గాంతు నెన్నటికిఁ?

బంపాసరోవరప్రాంతకాంతార - సంపదతోడ వసంతంబు గూడి,
చెలువైన చందాన సీతతోఁ గూడఁ - గలుగునే నాకు నొకానొకనాఁడు?
ఈపంపలోఁ దమ్మి లేఁ జూచినట్లు - భూపుత్రివదన మెప్పుడు చూచువాఁడ?
నిందు మీననిహార మీక్షించినటుల - నిందువదనచూపు లెప్పుడు చూతు?
జలపక్షు లిచ్చట జతగూడినట్లు - జలజాక్షి నెన్నఁడు జతఁ గూడువాఁడఁ?
దేటి యిచ్చటఁ దమ్మితేనె గ్రోల్కరణి - బోటికెమ్మోవి నెప్పుడు గ్రోలువాఁడ?
నెక్కడి తలపోత? లెక్కడి సీత? - యెక్కడ వెడసేఁత? లివి యెట్లు పోసఁగుఁ? ||40||
దమ్ముఁడ! నీ వయోధ్యకుఁ జను మింక - నెమ్మెనఁ బ్రాణంబు లిఁక నిల్పఁజాల;"
నని యనాథునిక్రియ నందంద వగవ - విని లక్ష్మణుఁడు రామవిభుఁ జూచి పలికె.
"నిది యేమి రఘురామ! యెల్లలోకములు - ముదలింపఁ బురుషోత్తముఁడ వైన నీవు
ఈమోహశోకంబు లేల తాల్చెదవు? - కామిని వంచనఁ గైకొని చనిన
రావణుఁ జంప నారంభంబు సేయు - మీ" వనితెలుపుచో నెంతయుఁ బ్రీతిఁ
గను పెంటి యెలుఁ గిచ్చె గబ్బిల్లు పలికెఁ - గనుఁగొని తచ్చెలి కలయంగ రొప్పె,
చేకొని చిఱుత దా జేరువఁ బెట్టె - గైకొందు చెలి నని కలయంగ రొప్పె;
నెల్లెడ శుభములు నిత్తు మీ కనుచు - బల్లి దీపంబుగాఁ బలికెఁ బో చెవికి
భానుపై వామాక్షి పరుసనియెలుఁగు - యాని యించుక చెవి యెంతయు రొప్పె.
దనయాత్మఁ గడుమెచ్చి తమ్మునిఁ జూచి - యినవంశవల్లభుఁ డిట్లని పలికె. ||50||
"వనచరాధీశుండు వడి నేగుదెంచి - ఘనభక్తి మనలను గలయంగఁగలఁడు
కూలు రావణుఁ డాజిఁ గూడును సీత - నేలుదు లోకంబు లెలమి ధరింప"
నని రామసౌమిత్రు లధికసంతోష - మును బొంది సుఖగోష్ఠి ముదమందుచుండ
నాలోన సుగ్రీవుఁ డాఋష్యమూక - శైలసానువులందుఁ జరియించుచుండి
యాపంపచేరువయం దున్నరామ - భూపాలు లక్ష్మణుఁ బొడఁగాంచి వెఱచి
యచలంబుపైకి గుండనక చెట్టనక - కిచకిచధ్వనులతోఁ గిచకొట్టుకొనుచు
నెగఁబ్రాకి యెక్కుచో నేకాంతమందు - నగచరులకు వారి నట చూపి చూపి
"విలు పూని యిద్దఱు వివిధశస్త్రాస్త్ర - కలితులై యదె పంపకడ నున్నవారు
వినుఁ డిందుఁ బ్రచ్ఛన్నవేషులై వాలి - పనుపున మనలఁ జంపఁగ వచ్చినారు
కాదేని మునులకు ఖడ్గతూణీర - కోదండశరముల గొడవ యేమిటికి? ||60||
వినుఁడు పావను లైన వీరివేషములుఁ - గనుఁగొని నాబుద్ధి గలఁగుచున్నదియు
నెక్కడి కైనను నేగుట కార్య - మిక్కడ నుండుట యిది బుద్ధి గాదు"
అనుచు మంత్రులతోడ నాడువాక్యములు - విని హనుమంతుండు విమలుఁడై పలికె.
"పూని వీరలఁ జూడఁ బుణ్యమానసులు - గాని కానేరరు కపటమానసులు.
ఆరవిచంద్రులో యన నొప్పు వీరు - కారుణ్యపురుషులు కడు విచారింప
నేరూపమున వచ్చి యిందున్నవారొ? - వీరిపెం పెఱుఁగక వెఱవ నేమిటికి?"
ననిన సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుఁ జూచి - విను వాలిపనుపున వీర లిచ్చటికిఁ
జనుదెంచి రనుశంక జనియించెఁ గానఁ - గినిసి యేవేళ నేకీ డెంచునొక్కొ?
తనపగతుని నమ్మఁదగ దటుఁ గానఁ - జని నీవు వారలఁ జతురతఁ గదిసి
వీ రేల వచ్చిరో? వీరి లోఁ తెఱిఁగి - వీరితో భాషించి వేవేగ వచ్చి ||70||

శ్రీరాములవద్దికి హనుమంతుఁడు వచ్చుట

పవనజ! నాలోని భయమెల్ల మాన్పు" - మవిరళగతి నేగు మని వీడుకొలిపి
యలమెడుభీతిమై నందుండ వెఱచి - మలయాద్రి కటు వోయె మంత్రులు దాను.
అత్తఱి హనుమంతుఁ డతిశౌర్యవంతుఁ - డుత్తమగుణశీలుఁ డురుబాహుబలుఁడు
ఖరకరతేజుండు కమనీయమూర్తి - తరుచరులకురక్ష ధర్మార్థమోక్ష

యతులకు గురుభక్తి యభినవయుక్తి - శ్రుతకీర్తి యంజనాసుతుఁడు తా వేడ్క,
నమరలోకమునకు నావాలిఁ బనుప - రమణమై సుగ్రీవురాజ్యంబు నిలుప
వావిరి సురులను వరభక్తిఁ బ్రోవ - రావణు జయలక్ష్మి రామున కొసఁగ
నవనిజఘనశోక మంతయు మాన్ప - రవిసూను మనసెల్ల రాణింపఁజేయ
వచ్చెనో? యనఁగ నవ్వనచరేశ్వరుఁడు - అచ్చుగా నాగిరి నల్లన డిగ్గి
వటువేషధారియై వాయునందనుఁడు - అటు పంపకడకుఁ దా నర్థితోఁ బోయి
యనుపమంబగు శూన్యహస్తంబుతోడ - జని మహాత్ములఁ గానఁ జన దటుగాన
నలరామునకు నియ్య నర్హ మైనట్టి - ఫల మొక్క టపుడు చేపట్టి వేడుకను
అరుదెంచు ననిలజు నపుడు తాఁ జూచి - ధరణీశుఁ డిట్లనె తమ్మునితోడఁ
గనకపువన్నెయుఁ గరమొప్పుముంజి - ఘనరత్నకుండలకలితకర్ణములు
నురుతరహారంబు లొంటిజన్నిదము - కరమొప్పు గోచియుఁ గరకంకణములు
నుపమింప నరుదైనయొప్పుల నొప్పు - గపిరూపు మనుజుఁడు గైకొనె నొక్కొ?
ఈరూపురేఖయు నిలఁ గోరి రుద్రుఁ - డారూఢిగా నితఁడై పుట్టినాఁడొ?
గాక యీవసుధపైఁ గపిమాత్రమునకుఁ - బ్రాకటంబుగ శుభప్రభ యేల గలుగు?"
నని యిట్లు కొనియాడు నవనీశుఁ జూచి - తనమేను పులకించి తడయక వచ్చి
యురుమతి సీత శిరోరత్న మెలమి - గురుతుగాఁ దెచ్చి గ్రక్కున నిత్తు నన్న
కరణి నాఫలము రాఘవమహీపతికి - గరిమెతో కానుకగా సమర్పించి
"నీవ శరణ్య! మీదృష్టి నన్ సోకె - నైనవి నాభూషణావళు లింక
నేను గృతార్థుండ! యేను ధన్యుండ - నేను మీభృత్యుండ; నెలమితోడుతను"
నని పల్కి "హనుమంతుఁ డను పేరివాఁడ- నినతనూజుని మంత్రి నే వాయుసుతుఁడ
నాంజనేయుఁడ భిక్షుకాకృతి నిపుడు - నంజక మీచంద మరయ వచ్చితిని.
వినుఁడు సుగ్రీవుఁడు విశ్రుతకీర్తి - వనచరులకు రాజు వరబలాధికుఁడు
భానుసూనుఁడు బృహద్భానుతేజుండు - మానభూషణుఁ డసమానవిక్రముఁడు
అన్న యొవాలిచే నపహృతరాజ్యు - ఖిన్నుఁడై యిప్పు డిగ్గిరి నున్నవాఁడు
ఆర్తుఁడు మీసఖుఁడై యుండఁ జేయ నేర్తు" నావుఁడు రామనృపుచిత్త మెఱిఁగి
కరమర్థి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - కరములు ముకుళించి కడుభక్తిఁ బలికె.
నవని నింద్రోపేంద్రు లర్థి నశ్వినులు - రవిచంద్రు లన రూపరమ్యతతోడ
నెగుబుజంబులతోడ నిందుబింబంబు - నగుమొగంబులతోడ నళినపత్రములఁ
దెగడుకన్నులతోడ దివిజులు మెచ్చి - పొగడు విక్రమకళాభుజశక్తితోడ
నరుదైన రాజచిహ్నములతో మీఱు - వరచాపహస్తులై వచ్చినవారు
భూరితపోవేషములు మీకు నేల? - మీ రెవ్వ? రిచటికి మీరు రానేల?"
యని సుధామధురవాక్యంబుల నధిక - వినయధేయుఁడై విన్నవించుటయు
నతనివాక్సుద్ధికి నతనిబుద్ధికిని - నతనిచమత్కృతి కతనియాకృతికి
నతనిమనఃప్రీతి కతనినీతికిని - మతి సంతసిల్లి రామక్షితీశ్వరుఁడు
దమ్మునిఁ జూచి "యాతని నట్లు పలుక - దమ్మిచూలికిని నాతనివధూమణికిఁ
దగుఁ గాన నొరులకుఁ దరమె వ్యాకరణ - నిగమశాస్త్రంబు లన్నియు నేరఁబోలు;
నితనిసల్లాపంబు లితనిరూపంబు - నతులలక్షణలక్షితానురూపంబు.
ఇటువంటిదూత నా కిపు డబ్బెనేని - ఘటియింపకున్నె మత్కార్యంబులెల్లఁ?
గావున మత్కార్యగతు లీతనికిని - గోవిదాత్మక! పూసగుర్చినరీతిఁ
జెప్పు మేర్పడ" నన్న శ్రీరామితమ్ముఁ - డప్పుడు ప్రియమంది హనుమంతుఁ జూచి
"మే మన్నదమ్ముల మిక్ష్వాకుకులుల - మీమహాత్ముఁడు రాముఁ డేను లక్ష్మణుఁడ
దశరథరాజనందనుల మిద్దఱము - దశరథుపనుపునఁ దపసులై వచ్చి
దండకావనమునఁ దవిలి వర్తించు - చుండ రామునిదేవి నుర్వీతనూజ
మఘు డాఁగురించి దుర్మదుఁడు రావణుఁడు - క్రమ మేది కొనిపోయెఁ గపటమార్గమున

వానిపోయినజాడ వదలక వెదకి - కానలనడుమ నొక్కట వచ్చి వచ్చి
శబరి సుగ్రీవునిచరితంబు చెప్పఁ - బ్రబలుఁ డాతఁడు మాకు బంటుగాఁ గోరి ||120||

హనుమంతుఁడు తనజన్మప్రకార మెఱిఁగించుట

వచ్చితి మిచటి; కెవ్వఁడవు నీ వింక - నచ్చుగా నెఱిఁగింపు మనఘ! నీతెఱఁగు"
ననవుడు హనుమంతుఁ డారఘుకులులఁ - గనుఁగొని మ్రొక్కి తక్కక విన్నవించె;
"నెలమి మాతల్లికి నెలమి జన్మించి - వలనొప్ప నొకకొన్ని వర్షము లనఁగ
నొకకారణమునకై యొకబ్రహ్మఁ గూర్చి - ప్రకటితమతి నేఁ దపంబు సేయఁగను
పరికించి సరసిజభవుఁ డేగుదెంచి - "వరము వేడు" మటన్న వలగొని మ్రొక్కి
వేవేలువిధముల వినుతులు చేసి - "యోవిమలాత్మ! యీయుర్విపై నాకు
గతిమోక్షకామ్యార్థకారణంబులకుఁ - బతి యెవ్వఁ డతని నేఁ బ్రార్థించి కొలుతు"
నని విన్నవించిన నబ్జసంభవుఁడు - తనమనోవీథిని దలపోసి చూచి
"యొనరంగ నీమేనియురుభూషణములు - కనుఁగొన్నయాతఁడె గతియును బతియు
ధాతయు మన కిష్టదైవంబు సకల - భూతజాలములకు భువి కెల్ల కర్త ||130||
నతఁ డెవ్వఁ డనిన వాఁ డతఁడె విష్ణుండు - అతఁడె నీగతి యని యది యాత్మఁ దెలియు"
మని బ్రహ్మ చనియె నే నదియును గాక - ఘనబుద్ధిఁ జరియింతుఁ గలయ లోకముల
భూపాలతిలక! నాభూషణావళులు - దీపించఁ గానరు దివిజు లందఱును
మఱియును సౌమిత్రి మారుతిఁ జూచి - తెఱఁగొప్ప నతనితో ధీరుఁడై పలికె.
"విను రాఘవుఁడు లోకవిఖ్యాతసత్త్వుఁ - డనుపమదివ్యాస్త్రుఁ డతులసాహసుఁడు
కరుణాపయోధి యగాధమానసుఁడు - శరణాగతత్రాణ సద్ధర్మపరుఁడు
జగదేకనాథుఁ డశరణశరణ్యుఁ - డగణితగుణగణ్యుఁ డధికతేజుండు
అతిలోకవిక్రముం డతిసత్యవాది - హితుఁడనై బంటనై యేను వర్తింతుఁ.
గావున రాఘవక్ష్మాపాలమణికి - లే వసాధ్యంబులు లెక్కింప నెందుఁ
గుటిలరాక్షసుఁ డున్నగుఱుతు మున్నెఱిఁగి - యిట సీత సాధింప నేము చాలుదుము ||
140||
అలపుమై నేకాకు లై పోవఁ దగదు - దలపోయ నిది రాజధర్మంబు గాదు
గాన నీసుగ్రీవుఁ గైకొను తలఁపు - మానవాధీశ్వరుమదిలోనఁ గలదు
ఇటమీద నీకార్య మేమెంట నైన - ఘటియింపు" మనవుడు కరువలిసుతుఁడు
నెఱయ సంతస మంది నిజమూర్తిఁ జూపి - మఱి తన్ను రామలక్ష్మణులు మన్నింపఁ
దను గృతకృత్యుఁ గా దలఁచె నాబలులు - వనచరరాజునె వరుస నెన్నుచును
గనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుగఁ - గొనియాడి కొనియాడి కోర్కె దీపింప
మనమున సంతోషమగ్ను లై యపుడు - అనిలజు వీడ్కొల్ప నతిసంభ్రమమున
నరిగి రాఘవులవృత్తాంతమంతయును - దొరకొని సుగ్రీవుతోఁ జెప్పఁదొడఁగె .
"రమణీయమూర్తులు రామలక్ష్మణులు - కమనీయగుణములు గలిగి వర్తింతు
జగతిపై నతిశోకసాగరమగ్నుఁ - డగు నీకు రఘురాముఁ డను తెప్ప దొరకె; ||150||
బ్రదికితి సుగ్రీవ! పగయెల్లఁ దీఱెఁ; - దుదముట్టఁ గలిగె సంతోషంబు నీకు
నాదశరథపుత్రుఁ డాసుచరిత్రుఁ - డాదయాపరమూర్తి యాసత్యవాది
యామహాభుజశాలి యామహాబలుఁడు - శ్రీమహావిష్ణుండు శ్రీనివాసుండు
ఆపుణ్యనిధి రాముఁ డట నీకుఁ గర్త - నీపుణ్య మే మన నేర్తు సుగ్రీవ!
యామహాత్ముఁడు తండ్రియానతి దండ - కామధ్యమున నుండఁగా దశాననుఁడు
దనదేవి మ్రుచ్చిలితనమున నెత్తి - కొనిపోవ వాని మార్కొని త్రుంచి వైవఁ
జింతించి నీతోడి చెలిమి వాటింప - నెంతయుఁ దలపోసి యేతెంచె నిటకు"
ననిన సుగ్రీవుండు హర్షంబు నొంది - యనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికెఁ.

“బవనజ! నాలోని భయ మెల్ల నడఁగెఁ; - దవిలి యేఁజేసిన తప మెల్లఁ బండె.
నలవడ నాకు నీయట్టియంజనము - గలుగుటఁ గంటి రాఘవనిధానంబు ॥160॥
గలఁగక నీవంటి కర్ణధారుండు - గలుగ నీశోకాబ్ధి గడతేరఁ గంటిఁ.
గడఁకతో ఋశ్యమూకమునకు వారిఁ - దోడ్తెచ్చి నాలోనిదుఃఖంబు మాన్పు
పొ” మ్మనవుడు వాయుపుత్రుండు వోయి - నెమ్మితో రఘురామనృపతికి మ్రొక్కి
“దేవ! సుగ్రీవుండు దేవరసఖుఁడు - దేవ ని న్దర్శింపఁ దివురుచున్నాఁడు
విచ్చేయుఁ” డని విన్నవించిన రాముఁ - డిచ్చలో హర్షించి యింపు సొంపొంది
హనుమంతుఁ గొనియాడి యతిపుణ్యులగ్న - మున హనుమంతుని మూపులమీఁదఁ
దనతమ్ముఁడును దాను దగ ఋశ్యమూక - మున కేగి యానందమును బొందె; నపుడు
హనుమంతుఁ డంత నేకాంతంబునందు - మనుజేశ్వరులఁ బెట్టి మలయాద్రి కరిగి
శ్రీరామదర్శనోద్గ్రీవు సుగ్రీవుఁ - జేరి “నీకోరిక చేకూఱె నింక
రా దేవ వచ్చిరి రామలక్ష్మణులు - ఆదట ఋష్యమూకాద్రికి” ననుడు ॥170॥
నినతనూజుఁడు ప్రీతి నిచ్చలో నుబ్బి - మనుజవేషముఁ బూని మకుటకేయూర
ఘనతరశృంగారకలితుఁడై మగిడి - తనమంత్రులును దానుఁ దడయ కేతెంచి
డక్కినభక్తితో డాసి రామునకుఁ - జక్క సాగిలి మ్రొక్కి సంప్రీతి నొంది
ముకుళితహస్తుఁడై ముందఱ నున్న - నకలంకు సుగ్రీవు నధిపతిఁ జూచి
యాలింగనము చేసి యప్పు డిట్లనియె - నాలోన దరహాస మమృతమై తిరుగ
“నీవాయుపుత్రుచే నినసుత! యేను - నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము
విని ప్రీతి నొందితి వెఱవకు మింక - నెనసినపగవాని నేనె చంపెదను
నా కాప్తబంధుండు నమ్మినసఖుఁడు - నీకంటే నొకఁడు గణింపఁగఁ గలఁడె?”
యని యూరడించిన నర్కనందనుఁడు - “ననిచినబంటుగా నన్నుఁ గైకొంటి.
దేవ! నీకారుణ్యదృష్టి నన్ సోఁక - నేవెంట ధన్యుఁడ నేనె పో యింక ॥180॥
నలినాప్తకులనాథ! నాయట్టిబంటుఁ - గలిగె నీ కటుగానఁ గడిమిమై నింకఁ
దివిరి రావణుని వధించితిఁ గడఁగి - యవనిజఁ గైకొంటి నని నిశ్చయింపు”
మని రామసుగ్రీవు లన్యోన్యభాష - లనలుసన్నిధిఁ జేసి యకలంకు లైరి.
అట నంగదుండు నుదంచితాంగదుఁడు - ఆటప్రాయముఁ గాఁగ నప్పు డావనుల
గేరులను వెస వచ్చి క్రియ నాడుచుండి - యారామసుగ్రీవు లన్యోన్యముగను
నెన్నఁగా ననలుసన్నిధిఁ బల్కుపల్కు - లన్నియు విని వచ్చి యాతారతోడ
విన్నవించిన మది వేగుచు నుండి - కొన్నిదుశ్శంకలఁ గుందుచునుండె.
నపు డర్కసుతునకు నారాఘవునకు - విపులభూరుహశాఖ విఱిచి వాయుజుఁడు

సుగ్రీవుఁడు జనకజతొడవు లిచ్చుట

ఆసనంబును వైవ నందుఁ గూర్చుండి - యాసక్తిఁ బరిణామ మరయుచున్నంత
నహిమాంశునందనుం డంత రాఘవుల - గుహలోపలికిఁ దోడుకొనిపోయి ప్రీతి ॥190॥
భూమిజ మును వైచిపోయిన తొడవు - లామెయిఁ గొనితెచ్చి యప్పు డిట్లనియె.
“దనుజుండు నీదేవి ధరణీతనూజ - వనసీమలోపల వంచన మిమ్ముఁ
గనుఁబ్రామి గగనమార్గంబున నెత్తి - కొని పోవఁ బోవ నీకొండపై మమ్ముఁ
గనుఁగొని మిముఁ బెక్కుగతులఁ జీరుచును - జినుఁగుపయ్యెదకొంగుఁ జించి బంధించి
తనతొడవులు వైచి తరలాక్షి పోయె” - నని చెప్పి యిచ్చిన నధిపతి చూచి
మున్నుగా వగలను మున్నీట మునిఁగి - కన్నీట నాసొమ్ము కసటెల్లఁ గడఁగి
యందంద యురమున నాభూషణములు - పొందించి పొందించి భూమిజఁ దలఁచి
పెలుకుఱి లక్ష్మణుఁ బేర్కొని పిలిచి - పలికెఁ బల్కులఁ దొట్రుపాటు రెట్టింపఁ
“గంటె లక్ష్మణ! సీత కైసేఁతలెల్ల - మంటిపాలయ్యె నిమ్మాడ్కి నేమందుఁ

నీతొడవులు వైవ నేమి కారణమొ? - యీతొడవులతోడ నేమైనయదియొ?
యది నాకుఁ బ్రాణనాయకి యైనసీత - కుదురు నిండిన గబ్బిగుబ్బలమీఁదఁ
బాయని యొజిల్లుపయ్యెదచీర - కీయవస్థలు వచ్చె నే మనవచ్చుఁ?
బన్నీట నాపాదపద్మముల్ గడిగి - యున్నతిఁ దడియొత్తు నొప్పుగ దీన
సురటి గావించి భాసురలీలతోడ - భరితశ్రమాంబువుల్ పలుచగాఁ జేయు
మెఱుగారుమైదీగ మెఱయుచుండంగ - మఱి యడుగులకును మడుగులు వైచు"
నని యని శోకించు నశ్రులు నించు; ననయంబు మూర్ఛిల్లు; నంతలోఁ దెలిసి
ప్రియభక్తి వినమితగ్రీవు సుగ్రీవు - నయత నాథుఁడు రఘునాథుఁ డీక్షించి
"నాదేవిఁ గొనిచన్న నాకేశవైరి - యేదేశమున నుండు నెద్ది పురంబు?
చెప్పుమా సుగ్రీవ! సీత సాధింతు - నిప్పుడ దైత్యుని నే పడగింతు;"
నా విని యారవినందనుం డనియె - "దేవ! యాద్రోహిమందిరము నే నెఱుఁగ
నెఱుఁగకుండిన నేమి? యిటమీఁద వాని - నెఱుఁగుతెఱం గెల్ల నేను గావింతు
నీవె శోకము మాని నిశ్చలధైర్య - భావగుణాస్పదపరుఁడవు గమ్ము
అతిపరాక్రమశాలి యగువాలిచేత - హృతకళత్రుఁడ నయ్యు నే నింత వగవ
నాపద యనువార్ధి నాత్మధైర్యంబు - దేవ! సేయునరుండు దెలిసి మైనుండు
మావంటిప్రాకృతమనుజులయట్ల - నీవును శోకింప నీతియె? దేవ!"
యనుడు సుగ్రీవునియాప్తవాక్యములు - విని ధీరుఁడై రఘువీరుఁ డెంతయును
"ఇంతి పోయినజాడ నెఱిఁగినపిదప - నంతరంగంబున నడలుచు నునికి
మగపాడి గా" దని మది నిశ్చయించి - జగతీశుఁ డంతట సంతాప ముడిగి
సరసిజాననఁ బూని సాధించుపనికిఁ - బరికించి మును వీని పగ దీర్తు ననుచు
మీనాక్షితొడవు సౌమిత్రిచే నిచ్చి - భూనాథుఁ డట నర్కపుత్రు నీక్షించి
"యాపదమున సఖుఁ డైనట్లు చుట్ట - మాపాటి గానేరఁ దారసి చూడ
గుణవంతుఁ డైనను గుణహీనుఁ డైన - గణియింప సఖుఁడె సద్గతి యండ్రు బుధులు
గావున నీచెలి గలిగిన నాకు - నేవెంటఁ గొదవ లే దిది నిశ్చయంబు
నీపత్నిఁ గైకొని నినుఁ జంపఁగోరు - పాపాత్ముఁ డగువారిఁ బరిమార్తు నిపుడు
అన్నదమ్ములమైత్రి నలరుటకంటె - నున్నదా సౌఖ్యమా యొరిమెకు మాని
యగచరాధిపుఁడ నీయన్నకు నీకుఁ - బగ యైనవిధము దప్పక చెప్పు" మనిన
"నోరామ! వాలికి నొగి నాకు నైన - వైరానుకథనంబు వర్ణింతు వినుము
కడఁగి మంథరగిరి కవ్వంబుఁ జేసి - తడయక వాసుకిఁ దరిత్రాడు చేసి
మమ్ము దేవత లెల్ల మన్నన సేయఁ - గ్రమ్మినఁ దెలిసిమై ఘనభుజాబలము,
వాలియు నేనును వడి నొక్కవంక - వ్రాలితి మొకవంక వ్రాలిన వారు
సురగరుడోరగాసురసిద్ధసాధ్య - వరు లందఱును క్షీరవారిధిఁ దరువ
గరళంబు పుట్టి లోకము లెల్ల గాల్ప - హరుఁ డదియును మ్రింగ నద్భుతం బనఁగ
అలరంగ జ్యేష్ఠయు నం దుదయింపఁ - గలిరాజు దానిని కైకొనెఁ బ్రీతిఁ
బ్రస్తుతి కెక్కుచు బహుళంబు లైన - వస్తుచయంబు లవ్వారిధిఁ బుట్టెఁ
దమతమకోర్కెకుఁ దగినవస్తువులు - అమరంగఁ గైకొని రందఱు ప్రీతి
నలిఁ బుట్టె నైరావతము మేషమహిష - ములు మకరకరేణువులు హయవృషభ
మవి జనియింప నింద్రాదిదిక్పతులు - వివిధయానములుగా వేడ్కఁ గైకొనిరి.
మహనీయసౌభాగ్యమహిమలు తనకు - సహజంబులై లక్ష్మి జనియింపఁ జూచి
యామహాలక్ష్మి నారాయణుం డపుడు - కామించి తనదేవి గాఁగఁ గైకొనియెఁ.
జంద్రుఁడు దేవతాసతు లుదయింప - నందఱిలోఁ దార యనునాతి మాకు
దేవత లిచ్చినఁ దివిరి గైకొంటి - మావిధంబున మఱి యందఱుఁ దరువ
జనియించె నమృతంబు సకలదేవతలు - ననురాగమును బొంది యాసుధారసము
కామధేనువు కల్పకము లాదిగాఁగ - సోమునిఁ గొని తమచోటికిఁ జనుచు

నమరులు మమ్మంప నర్థితో వచ్చి - కమనీయపదమునఁ గాంతతోఁ గూడి
కలసియుంటిమి కొంతకాలంబుదనుక - అలరు సుషేణుని యనుఁగుఁగూఁతురును
జెలువొప్పఁ బెండ్లియై చెలఁగు వేడుకల - వలనొప్ప రుమ గూడి వర్తించుచుండ
మాతండ్రి తర్వాత మంత్రులు పెద్ద - యీతఁ డంచును వానరేంద్రపట్టంబు
వాలికిఁ గట్టి రావాలియు నన్నుఁ - జాల మన్నన చేసి సంప్రీతి నడుప
నతనికి బంటనై యహరహం బేను - బితృసమానుని గాఁగఁ బేర్మి సేవింతు
నీరీతి నన్యోన్యహితులమై మెలఁగ - శ్రీరామ! యొకనాఁడు చిరవైర మూని
తొడరినకడఁకతో దుందుభి గన్న - గొడుకు మాయావి యన్ ఘోరరాక్షసుఁడు
నడురేయి కిష్కంధనగరంబు బెదర - వడి నార్చి గర్వదుర్వారుఁడై పేర్చి
యని సేయఁ బిలిచిన నలుక దీపింప - ననుపమజయశాలి యగు వాలి వెడలి
ననుఁ గూడి యుద్ధసన్నద్ధుఁడై కడఁగి - తనమీఁద నడువ నిద్దఱఁ జూచి వాఁడు

వాలి మాయావితో యుద్ధము చేయుట

అని సేయ మది భీతుఁ డై పాఱిపోయి - తనగుహఁ జొచ్చిన దర్పించి వాలి
యధికగర్వోద్ధతుం డగు వానిఁ బట్టి - వధియించి వత్తు నే వచ్చునందాఁక
నిచ్చట నేమఱ కీవు వేఱొకఁడు - చొచ్చి రాకుండ నిచ్చో నుండు మనుచు
గుహవాత నన్నుంచి గుహలోనఁ జొచ్చి - గుహలోన నొకయేఁడు ఘోరయుద్ధంబు
కడఁకతోఁ జేయ రక్తము వెల్లి వెరిసి - యుడుగక గుహవాత నుబ్బినఁ జూచి
కనుఁగొని యార్చురాక్షసుని యార్పులను - విని వాలి రాక్షసవిభునిచేఁ జచ్చె
నిచ్చట నే నుండు టెఱిఁగిన వెడలి - వచ్చి యాదైత్యుండు వధియించు నన్ను
నని నిశ్చయము చేసి యప్పుడే పోయి - కొని వచ్చి యొకకొండ గుహవాత నునిచి
యచ్చట వాలికి నటఁ దిలోదకము - లిచ్చి కిష్కింధకు నేను వచ్చుటయు
వాలి వోయినతరువాత నీరాజ్య - పాలనంబున కీవె ప్రాప్తుండ వనుచు
వదలక మంత్రులు వానరరాజ్య - పదమున ననుఁ దెచ్చి పట్టంబు గట్ట
వానరకులచక్రవర్తినై యేను - నూని రాజ్యము సేయుచుండితి నంత.
మనుజేశ! మఱి వాలి మాయావిఁ జంపి - ననుఁ జీరి చీరి యంతట గుహ నేను
పెనిచి వైచినకొండ పిండిగాఁ దన్ని - చనుదెంచి నేలేమిఁ జాలఁ గోపించి
కినుకతోఁ మఱి వాలి కిష్కింధఁ జొచ్చి - తనకు నేఁ జేయు వందనము గైకొనక
“యోరి తమ్ముఁడవని యూరడి నమ్మి - పోరాడఁ బగరపైఁ బోయినచోట
నను డించి చనుదెంచి నారాజ్యపదము - గొని ప్రీతి నేలుట కూడునే నీకు?
కడుఁబాపబుద్ధివి గావున నిన్నుఁ - దొడరి చంపిన నాకు దోసంబు లేదు.”
అనవుడు నేవాలి యడుగుల వ్రాలి - వినయంబు భయమును వెలయ నిట్లంటి.
“నొకయేఁడు మాయావియును మీరుఁ బోరఁ - బ్రకటించి రక్తపూరము గుహవాత
వెడలిన భయమంది విపరీతబుద్ధి - వడిఁ బాఱి యిచటికి వచ్చినఁ జూచి
రట్టడిమంత్రు లీరాజ్యంబు నాకు - గట్టి రింతియకాని కపట మే నెఱుఁగ
నాకు మీయాగమనంబె శోభనము - నీకపిరాజ్యంబు నీవె కైకొనుము
వావిఁ దమ్ముఁడఁ గాని వాలి! నీ కేను - సేవకుండ సుతుండఁ జెప్ప నేమిటికిఁ?
గరుణాఢ్య! నాయెడఁ గల్ల గల్గినను - గరుణింపు” మని పెక్కుగతులఁ బ్రార్థింప
నంతకంతకు మండి యనుజునిపట్ల - నింతేల యని మంత్రు లెంత దెల్పినను
అనయుఁడై నాపత్నియగురుమఁ బుచ్చు - కొని రాజ్యమును బుచ్చుకొని చంపఁగడఁగె
వెఱచి యేకాకినై వెనుకొని వాలి - తరుమ భూలోకమంతయు నేను దిరిగి
యేపఱి పరతెంచి యిందున్నవాఁడ- నీపర్వతము వాలి కెక్కరాకునికి ”
ననిన రాముఁడు వెఱగంది “యీకొండ - యినతనూభవ! వాలి కె ట్లెక్కరాదు?

వినుపింపు" మనవుడు వినతుఁడై నిలిచి - యినతనూజుఁడు ప్రీతి నిట్లని పలికెఁ.
"దొల్లి దుందుభియను దుష్టరాక్షసుఁడు - బల్లిదుఁడై వరబలము రంజిల్ల
ముల్లోకములు తనమొనకు భీతిల్ల - మల్లడియై కారుమహిషమై పోయి
తఱిమి సముద్రుని తనతోడ ననికి - నఱిమి పిల్చుటయు నయ్యంబుధి గలఁగి
ఘనరత్నకోటులు కానుక లిచ్చి - "తునియక బల్మి నీతోను బోరాడ
ఘనుఁ డైన వింధ్యాద్రి గాని యేఁ బూని - యని సేయఁజాలఁ బొ"మ్మనిన నేతెంచి ||290||
జంధారిదోస్తంభసంభావితోగ్ర - దంభోళినైశిత్యదర్పభంగముల
నతులశృంగముల వింధ్యాద్రిఁ జోరాడ - నతిభీతుఁడై పర్వతాధీశుఁ డనియె
"నీసరివాఁడనే నిల్చి నీతోడ - నోసరింపక పోర నోర్తునే యేను
నీలోకమున నిన్ను నెదిరి పోరాడ - వాలినభుజశక్తి వాలికిఁ గలదు
బలియుఁడై కిష్కింధ పాలించు నతఁడు - కలహంబుపై వాంఛ గలదేని నీకు.

వాలిదుందుభుల యుద్ధము

నలఘువిక్రమః యింక నం దేగు" మనినఁ - జెలఁగి రాక్షసుఁడు కిష్కింధ కేతెంచి.
విలయకాలాభీలవేళ గర్జిల్లు - జలదంబుగతి నార్చి సరిఁ దనతోడ
నాలంబు సేయ ర"మ్మని తనుఁ బిల్వ - వాలి కోపించి వెల్వడి వచ్చి యార్చి
"దుందుభిగతి మ్రోయు దుందుభిఁ దాకి - యెందుఁ బోవఁగ వచ్చు నింక నీ" కనుచు
శిలలు పాదపములు చెచ్చెఱ బువ్వి - తల ముష్టిహతులఁ గొందలమందఁ జేయ ||300||
వాఁడును వానరేశ్వరునివక్షంబు - వాఁడికొమ్ములఁ గుమ్మ వాలి కోపించి
అతిఘోరుఁడై పేర్చి యచలంబు వైవ - గతిదప్ప నురికి రక్షసుఁడును వైవ
గండశైలము బుచ్చి కపిరాజు వైవ - నొండొండఁ గొమ్ముల నోహరించుచును
అరి గ్రమ్మికొని వాలి నదరంట వ్రేయ - తరిమి వృక్షంబునఁ దరువరుం డదవ
మాటున నసుర క్రమ్మఱ వచ్చితాఁక - మోట తా నెత్తుక మోదె నావాలి
కదిసి కొమ్ములఁ జిమ్మఁ గపిరాజు నిలిచి - కదలనిముష్టి వక్త్రంబునఁ బొడువ
రక్కసుఁ డొడువ మర్కటరాజుఁ బొడువఁ - దక్కక యిరువురు దర్పించి పేర్చి.
కొనకొని నూఱేండ్లు ఘోరయుద్ధంబు - మనువంశవల్లభ! మఱి చేసి వాలి
క్రేళ్లురికియుఁ బిడికిటఁ దోకఁ బట్టి - యెల్లెడఁ గుదియించి యెడపక త్రిప్పి
వడి దూలి యసురయు వాపోవ వైవఁ - గడఁగి మర్మముఁ గాంచి కడువడిఁ బొడిచి ||310||
బలిమిఁ గొమ్ములు పట్టి పడవైచి చంపి - తలకొన్న లావుమై తన్నెఁ దన్నుటయు
ముక్కునఁ జెవుల మోమున నెత్తురొలుక - నక్కులిశాహతి నద్రియవోలె
నాయుగ్రదైత్యుమహాకళేబరము - పోయి యోజనమాత్రమునఁ దూలిపడియె.
గైరికనిర్ఘ రాకారంబు లగుచు - నారక్తకణము లయ్యద్రిపైఁ బడిన
నారసి యిచట నిత్యము తపంబున్న - దారుణశక్తి మతంగుఁడు గినిసి
యీపర్వతము వాలి కెక్కరాకుండ - శాపంబు గావించె జగదేకనాథ!
కాన నీబుశ్యమూకమునందు వెఱవ - కేను గాపుండుదు నెల్లకాలంబు
కడగి యీదుందుభికాయంబుఁ బుచ్చి - పుడమిపై యోజనంబును బాఱవైవ
వలనైన భుజశక్తి వాలికిఁగాని - తలపోయ నొరులకుఁ దరముగా దధిప!
గైకొని నీవంతకంటె దూరముగ - నీకళేబర మిప్పు డిట మీటకున్న ||320||
నెనసిన మీసత్త్వ మిచ్చ నేనమ్మ" - ననవుడు రఘురాముఁ డల్లన నవ్వి
"యాదుందుభిశరీర మవలీల మీటి - నీదుసందేహంబు నేఁడు వాపెదను
ఇనతనూభవ! దాని నేర్పడఁ జూపు" - మనవుడు సుగ్రీవుఁ డర్థితోఁ జూప
ఘనమేరుమందరాకారమైయున్నఁ - గని కళేబరము దగ్గరకు నేతెంచి
గొనకొని దానిఁ గైకొనక నంగుష్ఠ - మునఁ బదియోజనంబులు మీటి వైచె;

వైచిన రఘురామువరశక్తిపేర్మిఁ - జూచియు నమ్మక సుగ్రీవుఁ డనియె,
“నెలమిమై నిది వాలి మీటెడునాఁడు - దల మైనరక్తమాంసములతో నుండు
మనుజేశ! నేఁ డస్థిమాత్ర మై యుండుఁ - గని నీవు మీటితి గాక యెుక్కింత
వడిఁ బేర నీలావు వాలిలావునకుఁ - గడునెక్కు డని నమ్మఁగారాదు దేవ
యతఁ డిదియునుగాక యలవొప్ప మీటు - క్షితిధరంబులు పుట్టచెండులమాడ్కి ||330||
జతురంబునిధులందు సంధ్యలు వార్చి - శితికంఠుపదముల శిరమర్థిఁ జేర్చు
వాయువుకన్న జవంబు హెచ్చుగను - దోయధులన్ని దోడ్తో దాఁటివచ్చు
వాలికి నిర్జరేశ్వర! దంతిహేమ - మాలి కెవ్వరుసాటి మఱి యొుండు వినుము
ధరణీశ! యియ్యేడు తాళ్ళను దొల్లి - వరశక్తియుక్తిమై వాలి బిట్టెగసి
కరముల నొక్కటిగాఁ గూడఁ బట్టి - తరమిడి వానిపత్త్రములెల్లఁ ద్రుంచు
నడరి తాళంబుల నం దొక్కటైన - వడిఁ గదల్పఁగ లేరు వాసవాదులును
దలకొని యెుకకోల తాళంబు లేడు - నిలువక గాఁడిపో సేసితి వేని
వసుధేశ! నీలావు వాలిలావునకు- నసమానగతి కెక్కు డని నమ్మవచ్చు
ధరణీశ! యీసప్తతాళంబు లొక్క - శరమునఁ దెగవేయు శౌర్యంబు గలుగు
పురుషునిచే వాలి పొలియు నటంచు - నరయ నాకు మరుత్తుఁ డనుముని చెప్పె.” ||340||
నన విని రఘురాముఁ డల్లన నవ్వి - ‘వనచరాధిప తాళ్లు వదలక చూపు”
మనవుడు సుగ్రీవుఁ డారాము వేగ - కొనిపోయి యాతాళ్ళగుఱు తెఱిఁగింప
నశనీసంకాశమై యసదృశంబైన - నిశితాస్త్ర మరివోసి నిపుణుఁడై నృపుఁడు
ముంచి యెుక్కటఁ బంక్తిముఖునాళ్ళత్రాళ్లు - ద్రెంచినగతిఁ దాళ్లు తెగ నేయుటయును
నవనిపై వక్రంబులై యున్న తాళ్లు - నవిరతంబుగఁ బడినవి గాడిపాఱి
చేరువ గిరిదాఁటి చెచ్చెర మీఱి - ధారుణి దూరి పాతాళంబుఁ జేరి
యలయక తీవ్రత నమ్మహాశరము - తొలఁగక రఘురాము దొన వచ్చి చొచ్చె.
నతులితం బగు రవ మాకాశవీథి - నతులవిమానంబు నందుండి పలికె,
“పరమాత్మ! యే సురపతికడ నుండుఁ - గరుణావ తనియెడు కన్నికఁ దొల్లి
నిరతంబు దుర్వాసు నిందించుటయును - గర మల్గి శాపంబు గావించె నిట్టి ||350||
రూపమై ధరణీశ! రూఢి నీకతన - శాపమోచన మయ్యెఁ జనియెద నింక”
నని చెప్పి కరుణావ తమరేంద్రపురికిఁ - జనుటయు రఘురాముశరము తా దూఱిఁ
జొచ్చినఁ గనుఁగొని సుగ్రీవుఁ డప్పు - డచ్చెరువును బొంది యానంద మంది
“సప్తపాతాళసంసక్తమూలములు - సప్తాశ్వమండలాచ్ఛాదిపత్త్రములు
నగుసప్తతాళంబు లస్త్ర మొుక్కటనె - తెగనేసె నాదు సందేహంబు వాయ
వాలి రాఘవునిచే వడిఁ జచ్చు నింక - నేలితి, లోకంబు లేలితిఁ, దార
నేలితిఁ గపిరాజ్య మే” నని పొంగి - యాలోన కపివీరు లానందమందఁ
గమలాప్తకులనాథుఁ గాకుత్స్థుఁ జూచి - కమలాప్తసుతుఁ డంతఁ గరములు మొగిచి,
“దేవ! దేవరమూర్తి! దృష్టించి లావు - భావింప లేనైతిఁ బశుబుద్ధి నైతి;
నినజుండ నేను; నీవినవంశభవుఁడ; - వని సమబుద్ధినై యపరాధి నైతి. ||360||
నీలోకమున కెల్ల నేలిక వీవు - పాలింపు నన్ను నీబంటుగా నేలు
నాశత్రుఁ దెగటార్చి నారాజ్య మిచ్చి - నాశోక ముడుపవే నరనాథచంద్ర!”
యనవుడు సుగ్రీవు నతికృపాదృష్టిఁ - గనుఁగొని మన్నించి కాకుత్స్థుఁ డనియె.
“చెచ్చెఱ నీవు కిష్కింధకుఁ బోయి - యచ్చట వాలితో నని సేయుచుండు
మవలీల నొకకోల నావాలిఁ జంపి - ప్రవిమలకపిరాజ్యపదము నీ కిత్తు.
వెఱవక సుగ్రీవ! వేగపొ” మ్మనిన - నఱలేనికడఁకతో నప్పు డుప్పొంగి
నలుఁడు నీలుఁడు నంజనాతనూభవుఁడు - బలియుఁ డాతారుండు బలసి తో నడువ
నాజికి సన్నద్ధుఁ డై బల్మి మెఱసి - రాజిల్లు వెనక నారామలక్ష్మణులు
వచ్చి కిష్కింధ కవ్వల నున్నవనము - చొచ్చి గూఢముగ నచ్చోఁ దన్నుఁ బనుప

వడిఁ బోయి కిష్కింధవాకిట నిలిచి - యడరి సుగ్రీవుఁ డుదగ్రుఁడై యార్చి ||370||

వాలిసుగ్రీవులు పోరుట

తడయక తనతోడఁ దగిలి పోరాడ - వడి నేగుదె మ్మని వాలిఁ బిల్చుటయుఁ
గరిబృంహితంబు లాకర్ణించి పెలుచఁ - గరివైరి కోపించుకరణిఁ గోపించి
శితికంఠుచరణరాజీవాలి వాలి - కృతబంధరావణగ్రీవాలి యైన
వాలి సుగ్రీవుని వడి వచ్చి తాఁకె - వాలిసుగ్రీవు లవక్రవిక్రముల
చెలరేఁగి పూర్వపశ్చిమసముద్రములు - బలువిడి పోరాడుభంగిఁ బోరాడ
సమరూపసమగోపసమజవాటోప - సమసుప్రతాపులై జానుజంఘోరు
జత్రువక్షోనాభిజఘనదేశములు - చిత్రవైఖరి నొంచి చించి చెండాడ
నాయెడ ధృతి రాముఁ డమ్ము సంధించి - యేయ నుద్యోగించి యిరువురఁ జూచి
వదనముల్ రదనము ల్వాలము ల్బాహు - లుదరంబు లధరంబు లూరులు బరులు
కక్షము ల్వక్షము ల్కాళ్లును వ్రేళ్లు - వీక్షలు శిక్షలు వేషభాషలును ||380||
జెక్కులు ముక్కులు శిరము లంసములు - పక్కలు పిక్కలు పాదయుగ్మములు
కర్ణము ల్వర్ణము ల్కరము లంగములు - నిర్ణయింపఁగ నొక్కనెరి యైనఁ జూచి
యేతెఱంగునఁ జూడ నిరువురయందు - నీతఁడు సుగ్రీవుఁ డీతఁడు వాలి
యని యేర్పరింపంగ నలవి గాకున్నఁ - దనలోన వెఱఁగంది దశరథాత్మజుఁడు
ఎడపక యేసిన యీయమ్ముచేత - తొడిఁబడి యెవ్వండు త్రుంగునో యనుచు
నమ్ము విడువకుండె నంత సుగ్రీవుఁ - డిమ్మెయిఁ గడునొచ్చి యేపెల్లఁ బొలిసి
వలఁతియై పోరాడి వాలికి నోడి - బలమేది యాతని బలుముష్టిహతుల
సొలసి నల్గడలఁ జూచుచుఁ బాఱిపోయి - గుల్లలతిత్తియై కుట్టూర్పు లెసఁగ
“నేల శ్రీరాముని నమ్మి వచ్చితిని? - నే నేల వాలిని నెదిరించితి నిట?
వచ్చితిఁ బదివేలు వచ్చెఁ జా ల్నాకు - వచ్చినత్రోవఁ బోవఁగవలె” ననుచు ||390||
మెలుకువచెడి తోఁక మెడమీఁద వైచి - సొలసి కెలంకులఁ జూచుచుఁ బాఱి
తనబుశ్యమూకంబు తడయక యెక్కి - తనమది శోకించుతఱి రాముఁ డరుగ
నలఘువిక్రమధాముఁడగు రాముతోడ - దల వంచుకొని యర్కతనయుఁ డిట్లనియె.
“వసుధేశ! నిను నమ్మి వాలితోఁ గదిసి - యసమానబలరూఢి నడరి పోరాడ
న న్నుపేక్షించితి; ననుఁ గావవైతి; - మిన్నక చూచితి; మేకొనవైతి
జగతిపై సూర్యవంశంబునఁ బుట్టి - తగునయ్య; నీ కి ట్లధర్మంబు సేయ
దేవ! నీసత్యంబు తేజంబు నమ్మి - యే వాలిఁ దొడరితి; నింతియే కాని,
యతఁ డేడ? నే నేడ? యాహవం బేడ? - బ్రతికి వచ్చుట యేడ? భావించి చూడ
నేమిభాగ్యముననో యెప్పటియట్ల - రామ! యీపర్వతాగ్రము చేరఁగలిగెఁ;
బగతునిచే భంగపాటు లీరీతి - నగుబాటు నొదవె ని న్నమ్మినకతన ||400||
దగవును గృపయును ధైర్యంబు శక్తి - మిగుల నీయెడఁ జూచి మెచ్చి నమ్మితిని;”
అనవుడు “సుగ్రీవ! యాత్మలో నింత - యనుమానపడ నేల? యకట! నావలనఁ
దప్పు లేశము లేదు దాయకు నిన్ను నొప్పగింతునె? - విను మొకమాట తెలియ;
విశ్వమోహనరూపవిఖ్యాతు లైన - యశ్వికుమారుల యట్ల యేపట్ల
వరరూపరేఖలు వాలికి నీకుఁ - బెరసిన సమములై భేదింపరాక
నే నేయ వెఱచితి నిట నమోఘంబు - గాన నీవిధి కీడుగాఁ జూడవలదు;
కరమొప్ప నింక నీగజపుష్పమాల - ధరియించి పోయి యుద్ధము సేయుచుండు
బెదరక వాలిఁ జంపెద నిశ్చయింపు - కదలుము కిష్కింధకడకు నీ” వనుచు
గాదిలితమ్ముచే గజపుష్పమాల - నాదటఁ దెప్పించి యతనికంఠమునఁ
జొక్కంబుగాఁ జేర్ప సుగ్రీవుఁ డొప్పెఁ - జుక్కలు పెనఁగొన్న సోముఁడో యనఁగ ||410||

సరిబలాహకతోడిసంధ్యాభ్ర మనఁగ - మెఱసి యంతయుఁ గడుమీఱి యేతేర
నంతఁ గాకుత్స్థుఁడు ననుజుండు దాను - సంతతంబును యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు
నలనీలతారాంజనాతనూభవులు - కెలఁకులఁ గొల్వ సుగ్రీవుఁ దోడ్కొనుచు
నదులు పూపొదలు పున్నాగనారంగ - కదళికాసహకారకాంతారములును
భాసురకైరవపద్మకల్హార - వాసితబహుసరోవరవిశేషములు
కాసరకేసరికరివరాహములు - నాభాక్తిఁ గనుఁగొంచు నటఁ బోయిపోయి
దీపవైశ్వానరతేజులై యొప్పు - సప్తజనాహ్వాయసంయమీశ్వరుల
యాశ్రమ మీక్షించి యంతయుఁ దెలిసి - సుశ్రీమహత్వంబు సుగ్రీవుచేత
బలశాలి యగు వాలి పాలించుసిరుల - విలసిల్లుకిష్కింధ వీక్షించి నృపుఁడు
తొల్లింటిచందాన దుర మొనరింపు - బల్లిదుఁ డగువాలిఁ బరిమార్తు ననుచు ||420||
గృతమతి నంత సుగ్రీవు మన్నించి - యతనిఁ బొమ్మని పంచి యాసమీపమున
ననుజుఁడు సౌమిత్రి యటు చేరియుండి - మనుజేశుఁ డొకమానిమాటున నుండె.
నహిమాంశునందనుం డంతఁ గిష్కింధ - గుహ లెల్ల భేదిల్ల ఘోషించి యార్చి
తనతోడ ఘోరయుద్ధమునకు నింద్ర - తనయుఁ బిల్చుటయు నెంతయు బిట్టు గినిసి
“మానక వీఁ డొక్కమగవాఁడు పోలెఁ - బూనినభుజశక్తిఁ బొంగుచున్నాఁడు
వీని సైరించుట వెరవుగా దింక - వీనిఁ జంపెద” నని వెస నిశ్చయించి

తార సుగ్రీవునితోఁ బోరవద్దని వాలి నడ్డగించుట

యతిసత్త్వజయశాలి యగు వాలి వెడలఁ - బతిఁ జూచి వెస నడ్డపడి తార పలికె.
“దేవేంద్రనందన! దినపజుమీఁద - నేవిచారము లేక యేల పోయెదవు?
నతఁడు నీతో నిప్పు డని చేసి నొచ్చి - మతి చెడి పాటి క్రమ్మఱ వచ్చు టెల్ల
నెగడిన కడిమిమై నీకంటె నెక్కు - డగుసహాయము లేక యతఁ డిందు రాఁడు. ||430||
అనిమిషేశ్వరపుత్ర! యదియునుగాక - యొనర నంగదుచేత నొకమాట వింటిఁ
బనివడి తమతండ్రి పనుపునఁ జేసి - వనవాసమున నుండ వచ్చినచోట
దశరథరాముఁడు తనధర్మపత్ని - దశకంధరునిచేతఁ దాఁ గోలుపోయి
తనతమ్ముఁడును దాను దడయక వెదక - నని వారు ఋశ్యమూకాద్రికి వచ్చి
పనిగొని సుగ్రీవు బంటుగా నేలి - యని నిన్నుఁ జంపెద నని వచ్చినాఁడు
ఆరాఘవుఁడు విష్ణుఁ డంబుజోదరుఁడు - వైరంబు గొని గెల్వ వశము గా దతని
నినసుతునకుఁ బ్రీతి నీరాజ్య మిచ్చి - చని నీవు రఘురాము సంధి గావింపు
విను మది గాదేని వీర్యంబు విడిచి - మునివృత్తిఁ జని ప్రాణమును గాచికొనుము”
అని తార పలికిన నావాలి గినిసి - “విను నాకు పత్నివై వెఱ పేల యింత?
బలశాలి యైనట్టి బలియునినైనఁ - గలన జయంబునేఁ గైకొందుఁ గాని ||440||
పరులకు నే నోడఁ బగవాఁడు వచ్చి - పెరిగి యుద్ధమునకుఁ బిలిచినచోట
ధీరత దొఱగి సంధికి నియ్యకొనుట - వీరధర్మము గాదు వెలఁది! నా కింక
నలినలోచన! విను నాయంతవాని - బలియుఁ జేపట్టక పట్టె సుగ్రీవుఁ;
గాన రాముఁడు నీతిగలవాఁడు గాఁడు - గాన రామునిపొందు గావింపఁదగదు.
తెరలి సుగ్రీవుండు దిక్కు లేకున్న - నరిగి రామునకు బంటై చేరెఁగాక;
నా కేల రాముఁడు? నా కేల సంధి? - నా కేమిటికి వేఁడ? నలి దూలి యొకని
నామహితాత్మకుం డతిధర్మపరుఁడు - రాముఁడు నన్ను నూరక యేల చంపుఁ?
బోల వీమాటలు పోయి సుగ్రీవు - వాలాయముగఁ గ్రూరవజ్రప్రహార
మూలమై యొప్పు నాముష్టిఘట్టనల - నేలఁ గూలిచి వత్తు నెమ్మది నుండు.”
మని తార మరలి పొమ్మని వీడుకొలిపి - యనిమిషేశ్వరపుత్రుఁ డగువాలి వెడలెఁ ||450||
గలఁగొనఁ జుట్టిన కర్మపాశములు - నెలకొని దిగిచిన నిలువరాకున్న

వెడలుచందంబున వెరవును లావు - కడిమియుఁ దెంపు నుత్కటముగా వెడలి
శరధులు గలఁగ భూచక్రంబు వడఁక - గిరు లొడ్డగిల్లఁ గిష్కింధ ఘూర్ణిల్ల
గర్జించి చనుదెంచి కదిసి సుగ్రీవు - తర్జించి చూచి యుదగ్రుఁడై పలికె.
"నాతోడఁ బోరాడి నా కోడి పాటి - యేతెంచితివి యిప్పు డిటు లజ్జ మాని,
యేతెంచితే నేమి యిప్పుడే జముని - వారికి నిను నుత్రవడియం బొనర్తు
బెదరక చెదరక బెట్టుబీరములు - వదరక నొక్కింతవడి నిల్వు చాలు.
నాలంబులో ముష్టిహతి నిన్ను నేల - గూలిచి ప్రాణము ల్గొందు నే" ననుచు
నుఱుమని పిడుగుతో నుల్లసం బాడు - కఱ కైనతనముష్టి గట్టిగాఁ బట్టి
పరతెంచి పొడిచిన భానుతనూజుఁ - డొరిగి నెత్తురు గ్రక్కి యొయ్యనఁ దెలిసి ||460||
ధీరుఁడై నిలిచి గద్దించి యింద్రజుని - కేరడం బాడి సుగ్రీవుఁ డిట్లనియె.
"నన్నవు నాకుఁ బూజార్హుండ వనుచు - నిన్నాళ్లు సైచితి నింతియే కాని
విగ్రహంబున కేను వెఱతునే తొంటి - సుగ్రీవుఁడను గాను జూచి పోరాడు.
వాలి ని న్నిప్పు డవశ్యంబు చంపి - పాలింతుఁ గపిరాజ్యపదము నే" ననుచుఁ
గడునల్గి సాలవృక్షము వేగఁ దెచ్చి - వడి నార్చి వైచిన వాలి కంపించి
పుడమిపైఁ బడి మూర్ఛఁ బొంది యొక్కింత - వడిఁ దేరి గర్వదుర్వారుఁడై మిగుల
ధీరుఁడై శూరుఁడై దివిజు లుప్పొంగ - నారవిజుని వైచె నడరి శైలమున
నదరక సుగ్రీవుఁ డడఁచె వాలమునఁ - బదములు నొప్పించె బలియుఁడై వాలి
కరనఖంబుల వ్రచ్చెఁ గడఁగి సుగ్రీవుఁ - డురుముష్టి నొప్పించె నుగ్రుఁడై వాలి
యంతటఁ దనియక నార్పులు నిగుడ - నంతకంతకు లావు లడరి యిద్దఱును ||470||
ఘనపదాపది కచాకచి నఖానఖిని - చెనసి ముష్టాముష్టి చెలఁగి పోరుచును
హు మ్మని మ్రోయుచు నూర్పు లొండొండ - గ్రమ్మ సంగముల రక్తంబు లుబ్బుచును
వాలము ల్బాహులు వరుస నొండొండఁ - గీలించి పెనఁగుచుఁ గినిసి తాఁకుచును
బాయుచు డాయుచు బలిమి నొండొరుల - వ్రేయుచు ద్రోయుచు విపులసత్త్వముల
దూటుచు దాఁటుచుఁ దోడ్తోనఁ బగలు - చాటుచు మీటుచు సాంద్రమర్మముల
నిరువురు కడిమిమై నిబ్బంగిఁ బోర - సురలోకనాయకసుతునకు లోగి
తరణితనూజుఁ డత్తఱిఁ జాల నొచ్చి - గరువంబు దక్కి సంగరభూమిఁ జిక్కి
పెదవులు దడపుచుఁ బెంపెల్లఁ బొలిసి - కుదిసి భీతిల్లి దిక్కులు చూచుచుండె.
నిగ్రహానుగ్రహనిధి రాముఁ డంత - సుగ్రీవుఁ డలపడ స్రుక్కుటఁ జూచి

అమోఘాస్త్రముచే వాలి గూలుట

యీలోననే వాలి నే నేయకున్న - వాలి సుగ్రీవుని వధియించు ననుచు ||480||
జలనిధు లేడును జగము లీరేడు - కలఁగి భూతల మెల్లఁ గడఁగి కంపింప
గుణనాద మొనరించి కోరి మైఁ బెంచి - తృణముగా దృష్టించి తెగఁదీసి పోసి
వెస నమోఘాస్త్రంబు వింట సంధించి - యసమానబలశాలి యగు వాలి నేసె
నేయుడు నబ్బాణ మినవహ్నిరుచుల - మాయించి వడి నభోమండలి నిండి
యురుతరానలకీల లొలుక నొండొండ- గరుడోరగామరగంధర్వు లదరఁ
దనపుత్త్రు రక్షింప దాయ శిక్షింప - నినుఁ డిట్టియస్త్రమై యేతెంచె ననఁగఁ
దపనపుత్త్రుఁడు గాన దండధరుండు - కృపఁ దమ్ముఁడైన సుగ్రీవునిఁ బ్రోవఁ
దనకేలదండ ముద్ధతి వాలిమీఁదఁ - బనిచెనో యన మహాపవనవేగమున
నురవడి జనుదెంచి యురమున నాటఁ - దరుచరపతి గూలె దర్పంబు దూలి
కెరలి దిక్కరులతో గిరులతో బెలుచఁ - దరులతో నందంద ధరణి కంపింప ||490||
నురము గాడినబాణ ముఱువడి వెడలి - ధరఁ గాడె నత్తఱిఁ దరుచరేశ్వరుఁడు
నవిరళరక్తసిక్తాంగుఁడై వాలి - యవనిఁ ద్రెళ్ళిన పుష్పితాశోక మనఁగఁ

బ్రళయకాలంబునఁ బ్రభ లెల్ల మాని - యిలమీఁద వ్రాలిన యినునిచందమున
నవశుఁడై యవనిపై నమ్మితో నుండ - నవనీశుఁ డగు రాముఁ డటఁ జేర వచ్చె.
వచ్చిన రఘురాము వాలి వీక్షించి - యిచ్చలోపలికోప మెసఁగ నిట్లనియె.
"నోరాఘవేశ్వర! యోరామచంద్ర! - ధారుణిపై నిన్ను ధర్మాత్ముఁ డండ్రు.
దమమును శమమును దయయు సత్యంబు - సమబుద్ధి నీతియు సౌమనస్యంబు
మొదలైనషడ్గుణంబులరాశి యగుచు - పొదవిన నీపెంపు పొల్లుగాఁ జేసి
యెనసి సుగ్రీవుతో నేను బోరాడ - నను నేయనగు నయ్య! నడుఁ జొచ్చి నీవు
ఏను నీకపకార మెన్నఁడు సేయ - నేను నీకును దోష మిచ్చఁ జింతింప ॥500॥
నీకు శత్రుఁడఁ గాను నీశత్రుఁ గూడ - నీకు శత్రులు లేరు నిక్కృతు లే నెఱుఁగ
నెఱిఁగి యుపేక్షింప నిటు సేయఁదగునె? - నెఱిఁగియు నెఱుఁగవై తినవంశతిలక!
శరభకంఠీరవశార్దూలకోల - కరిహరిణాదుల ఖండింపఁ గోరి
వసుధ రాజులు వేఁట వత్తురుకాక - యెసఁగఁ గోతులఁ బట్టి యెందుఁ జంపుదురు?
అర్కసూనుఁడు మేము నన్నదమ్ములము - కర్కశమతిఁ బూని గారవం బెడలి
యడర మే మెట్లైన నైతిమి కాక - కడఁగి నీ విటు చంపఁ గారణం బేమి?
కుందేలు నుడుమును గూర్మంబు నేఁదుఁ - బంది సాలువయును భక్ష్యముల్ గాని,
వంచనఁ జంపి యాప్లవగంబుఁ దినరు - పొంచి న న్నిట్లేసి పొలియించి తేల
మనుజేశ! యింక నామాంసరక్తంబు - లనుభవింపుము నీవు ననుజుండుఁ గూడి,
విశదకీర్తుల జగద్విఖ్యాతుఁ డైన - దశరథుపనుపున ధర్మంబు పూని ॥510॥
వనములఁ దపసివై వర్తింపవచ్చి - జననాథ! జీవహింసకు రోయవైతి
ధరణిపై మే మొకతప్పు చేసినను - భరతుండు తగుఁ గాక పట్టి శిక్షింప
నీకుఁ గారణ మేమి? నీవు భూపతివె? - చేకొని యిట్లేల చేసితి నన్ను?
నీదేవిఁ గొని చన్న నీచరావణుని - నాదట సాధింతు నని యేగుదెంచి,
నను డించి నీ వర్కనందనుఁ బట్టి - తనయంబు నీతి బేలైతి లోకముల
నీవార్త నీవు నా కెఱిఁగించితేని - దేవ! నీదేవి సాధింపనే యేను
నాతతబలశాలి యై యేగుదెంచి - సీతామహాదేవి చెఱఁగొని చనిన
వానిని మున్ను నావాలరోమములఁ - బూని బంధించి యంబుధు లెల్ల ముంచి
కరుణించి విడిచిన ఘనబాహుశక్తి - సొరిది లోకములను సుగ్రీవుఁ డెఱుఁగుఁ
బెలుకుర నన్నుఁ జంపెడివాఁడ వకట - బలిమిమైఁ నాదృష్టి పథమున నిల్చి ॥520॥
ననుఁ బేరుకొని పిల్చి నను మందలించి - జననాథ! కడిమిమైఁ జంపలే వైతి!
చలము గైకొని డాగి జంపితి నన్ను - దలపోయ నిది రాజధర్మంబె?" యనిన
వాలిమాటలు విని వసుధేశుఁ డనియె - "వాలి! యీమాటలు వలవదు నీకుఁ
గపివంశమునఁ బుట్టి కపులతోఁ బెరిఁగి - చపలుఁడవై ధర్మశాస్త్రంబుతెఱఁగు
తెలియక నీవు నాదెసఁ దప్పుమోపి - పలికెద విది ధర్మపద్ధతి గాదు
నీ వన్నపలుకు లన్నిటికి యుక్తముగ - నావాక్యములు కొన్ని నయబుద్ధి వినుము.
అనుజునిఁ దనుజన్ము న ట్లగ్రజుండు - పనుపంగవలె నండ్రు మహి ధర్మవిదులు
ఆమేర దప్పి నీ వపరాధహీనుఁ - దామరసాప్తనందనుఁ బురి వెడల
నడఁచి వానిని గోడ లై యొప్పునతని - పడఁతిని రతిఁ బట్టి బల్మి భోగించు
కామాంధుఁ డెందైనఁ గలఁడె? నీవంటి - పామరుఁ డొకఁడు దప్ప జగత్త్రయమున
నది యటులుండని మ్మతఁడును నేను - గదిసి సఖ్యము సేయుకతమున నీవు
జగతిపై నామిత్రశత్రుండ వగుటఁ - దెగి నాకు నిన్ను వధించుట తగవు.
అకలంకులై వేఁట లాడెడివారు - నొకటి దీమము నొడ్డి యొకటి సేయుదురు,
ఉరుశక్తి మాటున నుండి వేయుదురు - పరికింప దీనఁ బాపము లేదు నాకుఁ
గావున శాఖామృగం బగునిన్ను - నేవిధిఁ జంపిన నెగ్గేల కలుగు?
చతురబాహాశక్తి జగతి నంతటికిఁ - బతియైన భరతుని పంపున వచ్చి

దుష్టమృగంబుల దుష్టరాక్షసుల - సృష్టిపై మేము శిక్షించుచుండుదుము
నీతమ్ముఁ డగువాని నెలఁతఁ గైకొన్న - పాతకుఁడవు గానఁ బట్టి చంపితిని
రాజదండితుఁడు నారకబాధఁ బొరయఁ - డోజమై గాన నాయుగ్రాస్త్రనిహతి
మనికితపడక నిర్మలుఁడవై యింక - ననిమిషరాజ్యసౌఖ్యముఁ బొందు మీవు" ||540||
అని యొప్ప రఘురాముఁ డాడువాక్యములు - విని వాలి కనుమూసి వివశుఁడై యుండి
కొంతసేపునకుఁ బేర్కొని రామచంద్రు - నెంతయుఁ గనుఁగొని యిట్లని పలికె.
"ఓరామ! గుణధామ! యుగ్రాంపధామ - తారాధిపానన! తార నాదేవి
దేవరశౌర్యంబు దెలిపి నేఁ డనికిఁ - బోవల దన్న దుర్బుద్ధి పాటించి
విధివిహితంబున వెనకనే వెడలి - యధికజన్యమున ని ట్లవనిపైఁ బడితిఁ
బడినకోపమున దుర్భాషలు కొన్ని - జడిమి పల్కితి నింక సైరింపవయ్యా!
తనపాటు చింతింపఁ దారకు వగవఁ - దనయు నంగదునకై తలఁకెద నధిప!
నింత కే మగుదురో యింతియు సుతుఁడు - ఇంతటిదురవస్థ యే వచ్చు టెఱుఁగ;"
నని శోకమోహంబు లనుపయోరాశి - మునిఁగి మూర్ఛిలియుండె మూగచందమున,
అంతఃపురంబున కావార్త పోవ - నంతలోఁ దారాదు లైన కామినులు ||550||
వాలి గూలినమాట వజ్రమై తమదు - వాలుగుండెలు నాట వసుధపైఁ గూలి
యంతలోఁ దెలియుచు హా! యని వారు - నంతలోఁ దారుచు నచట సోలుచును
హాయంగదా నేఁడు నావాలి దివికిఁ - బోయెఁగదా యంచుఁ బొగులంగఁ గ్రుంగ
నంగదుఁ దోడ్కొని యతులశోకమునఁ - బొంగియుఁ బొంగి యేడ్పులు నింగి ముట్ట
వేవేగ కిష్కింధ వెడలి రా నడుమఁ - ద్రోవ వారల నెదుర్కొని కపు లనిరి.
"వాలి రాఘవుచేత వసుధపైఁ గూలె - నేల పోయెదరు పోయినఁ బ్రమాదంబు
రాక మానదు సుమీ! రామసుగ్రీవు - లేకమై యుంట మీ రెఱుఁగరే మొదల?
నీయంగదునిఁ బట్టి యేమి సేయుదురొ? - దాయలమది నమ్మఁ దగ దటుకాన

తార ప్రలాపించుట

నితనిచేఁ గపిరాజ్య మేలింత మింక - మతిమంతు లగు కపు ల్మనకు నున్నారు
పోవల" దన్న నప్పుడు తార తగవు - భావించి వెస వారి పలుమాఱు దూరి ||560||
యేటి కంగదుఁడు? మీ రేటికి? రాజ్య - మేటికి? నాకుఁ బ్రాణేశ్వరుఁ డైన
వాలిఁ జూడక"యంచు వారి వారించి - యాలోనఁ దార తారాధిపవదన
తనమదిలో వాలిఁ దలపోసి పోసి - ఘనశోకమునఁ జనుఁగవ చూచి చూచి
యమరేంద్రసుతురాక యల్లంతఁ జూచి - సమకట్టి డాయుచు సత్క్రీడఁ గోరి
రాసిగ నాసురరాజేంద్రసుతునిఁ - బాసితి రింక నీఫలముచేఁ జేతఁ
గుడువుఁ డింతటనుండి కుచము లారనుచుఁ - గడునల్క వెస నుగ్రగతి మోదుకొనుచుఁ
బుడమి గంపింప నద్భుతశోక మడర - నెడపక నిబ్బంగి నేతేర తార
హారముల్ దెగి రాల నలివేణి దూల - భారంపుఁజనుఁగవ పయ్యెద జార
నీరజంబునను దేనియ గారినట్టు - తోరమై కన్నీరు దొరుగ నందంద
బలువిడి నేతెంచి పవనవేగమున - లలిఁ దూలి పడు పుష్పలతికయుఁ బోలె ||570||
నావాలిపైఁ బడి యందఱుఁ బొగుల - లావేది తార ప్రలాపింపఁదొడఁగెఁ.
"గపికులాధీశ్వర! కపిరాజచంద్ర! - కమరాజశేఖర! కపిసార్వభౌమ!
సకలసురాసురసంఘంబులందు - నకలంకసత్త్వుండ వధినాథ! నీవు
అటిముఱి వింధ్యాద్రు లగు మహాగిరులు- పెఱికి వేఁటాడిన బిరుదవు నీవు
బలియుఁడై త్రిభువనపాలుఁడై వెలయు - కులశైలభేదికిఁ గొడుకువు నీవు
కోలంబునునిపేరి క్రూరగంధర్వు - నేలఁ గూల్చిన రణనిపుణుండ వీవు
నీవు మానవునిచే నీచతఁ బొంది - యీవిధిఁ బడి తింక నే మనఁగలను?

ఇనతనూజుఁడు నిన్ను నెదుర లావేది - యనిలోన నినుఁ గెల్తు నని రాముఁ దెచ్చె,
రాముని ననిఁ గెల్వ రా దని యంటి - నామాట వినవైతి వామన్నిగొంటి
వామహాత్ముఁడు విష్ణు వటు పోకు మంటి - భీమశౌర్యుఁ డతండు బిరు దేల యంటి;
నినుఁ జంప వచ్చిన నీపాలిమృత్యు - వనక రామునిచేత నారడి పడితి
వొలసి దేవాసురు లోగిఁ దర్చితర్చి - బలమఱి యటుఁ బాయఁబడియున్నఁ జూచి
యడరి వాసుకి మందరాద్రికిఁ జుట్టి - వడి సముద్రము దీర్చు వరశక్తిపేర్మి
ద్రిజగంబులందును దీపించునట్టి - భుజములు పెంధూళి బ్రుంగెనే నేఁడు?
అతిసత్వుఁ డగు రాక్షసాధీశుఁ బట్టి - ధృతి విలపింప నీదృఢముష్టిఁ గట్టి
మునుకొని వార్ధుల ముంచి ముంచెత్తు - ఘనవాల మిట ధూళిఁ గలిసెనే నేఁడు?
కఱకంఠుశ్రీపాదకమలంబుమీఁద - తెఱఁగొప్ప నీమౌళి తేటియై వ్రాలు
నట్టినీమస్తకం బకట! యిచ్చోట - వట్టినేలను గూలవలసె నేమందు?
హృదయేశ! నినుఁ బాసి యే నిల్వఁజాలఁ - గలసి నీ వున్నలోకమునకు వత్తు;
వేదన నిటమీఁద వేగ పాలైతి - నాదిక్కులేమికి నా కేమి వగవ?
గోత్రారినందన! కోరి నీకన్న - పుత్రు నంగదుఁ జూచి పొక్కెదఁ గాని
దూలితోఁ బాఱి నీతొడలపైఁ బొరలు - బాలు నంగదు నేలి పాలింపవయ్య!
యురముపైఁ దొడలపై నుంచి మన్నించి - శిరము మూర్కొని ముద్దుచెక్కిళ్లు పుణికి
కరము ముద్దాడి నీగారాపుఁబట్టి - వరుస నంగదు నేల వారింప వధిప!"
యని ప్రలాపించుచు నతివ సుగ్రీవుఁ - గనుఁగొని పల్కె శోకము వెల్లివిరియఁ
"దలకొని వారిముందఱ నిల్వలేక - పలుమారు దెస చెడి పందవై పాఱి
గతిమాలి పోయి రాఘవుఁ దోడితెచ్చి - కృతకజయంబునఁ గిష్కింధఁ గొంటి!
నీకోరిన ట్లయ్యెఁ; నీపగ దీరెఁ - గైకొని భోగింపు కపిరాజ్యపదవి;
నెడ మాటలాడ నాయినవంశుతోడఁ - గడు హనుమంతుఁడు గలిగెనే నీకుఁ?
బలుమాఱు బుద్ధులు పరికించి చెప్ప - నల నీలతారు లున్నారులే నీకు?"
నని పల్కి రఘురాము నబ్జాక్షి చూచి - "జననాథ! యీవాలిఁ జంప నేమిటికి?
మెఱసి ని న్నిటుచేయ మీతండ్రితోడ - గఱపెనే రఘురామ! గణుతింప వాలి?
వెరవొప్ప నీరాజ్యవిభవంబు గొన్న - భరతుఁడే రఘురామ! పరికింప వాలి?
చెనఁటియై నీదేవిఁ జెఱగొనిచన్న - దనుజుఁడే రఘురామ! తలపోయ వాలి?
వాలి నకారణవైరంబుఁ బూని - యేలయ్య! తెగటార్చి తిబ్బంగిఁ గడఁగి?
నీయట్టిసుకృతికి నీయట్టిపతికి - నీయట్టికారుణ్యనిధి కిట్లు తగునె?
జనకజతోఁ గూడి చనియెనో యెఱుక - ఘనమైనవిరహాగ్నిఁ గ్రాగెనో యెఱుక?
భూమీశ! నేఁడు నైపుణ్య మిట్లుండె - నేమి సేయుదు నింక? నేమందు విధికి?
నీవాలి నెడఁబాసి యే నుండఁజాల; - దేవ! నన్నును బట్టి తెగటార్చవయ్య!"
యని యురంబును మోము నందంద మోది - కొనుచు వారిని చేరుకొని ప్రలాపింప
నావేళ హనుమంతుఁ డట తారఁ గదిసి - నీ వెఱుంగని ధర్మనియతులు గలవె?
యాజి వీరస్వర్గ మందిన వాలి - కీజాడ శోకింప నేల? యీ పనులు
దైవయత్నము లంచుఁ దాఁ బలుమాఱు - ధీవిచక్షణుఁ డిట్లు తెలుపుచునుండె.

వాలి సుగ్రీవునకు హేమదామ మిచ్చుట

నంతలోఁ గనువిచ్చి యమరేంద్రతనయుఁ - డింతింత యనరాక యింతి శోకింప
నంతకంటెను మించె నంగదునగపు - నంతయు నటు చూచి యర్కజుఁ జూచి
"పూని రామునిచేత భువనంబు లెఱుఁగ - భానుజ! నేఁడు నీపగ సాధ్యమయ్యెఁ;
క్షితిమీఁద రాజులకృప నమ్మఁదగదు - మతి నుబ్బి చెడక యేమరక వర్తింపు;

మడరరామునితోడ నాడినప్రతిన - యెడపక గావింపు మిటమీఁద నీవు
పాయక నాతోన బలిమి పోరాడి - మాయావి కడిమిమై మడసిన మెచ్చి
పూనినవేడ్కతోఁ బురుహూతుఁ డిచ్చె - మానైన యీహేమమాలిక తొల్లి
యిది నీవు ధరియింపు మీకపిరాజ్య - పదమున కిది నీకుఁ బరఁగు చిహ్నంబు
లీయంగదునిశోక మింక వారింపు - నాయట్ల గొనియాడు న న్మఱపింపు
మాసుషేణునిపుత్రి యైనయీతార - ధీసార దీనిబుద్ధిని బ్రవర్తిలుము.
ఏను జేసినతప్పు లెల్లను మఱువు - మూని నామెయిఁ బ్రాణములు నిల్వ వింకఁ
గైకొను మీమాలికారత్న" మనుచు - శోకానతగ్రీవు సుగ్రీవుఁ బిలువ
నతఁడును రఘురాము నానతి వడసి - యతిభక్తిఁ దాల్చె నాహైమదామంబు.
అనువొప్ప మఱి వాలి యంగదుఁ జూచి - తనమదిలో నున్న దయతోడఁ బలికె
"నోకుమారక! శోక ముడుగుము నీవు - శోకింప నేటికి సుగ్రీవుఁ డుండ?
నలినాప్తసూనుండు నాకంటె నిన్ను - లలిఁ బెంపుతో నుపలాలింపఁగలఁడు
సుగ్రీవుఁ డెక్కడ? శూరతఁ జూపె - నగ్రణివై యుండు మన్న! నీ వచట
చిరతరకీర్తులు సిద్ధించు నీకు - నురుతరసౌఖ్యంబు లొగిఁ బొందు నీకుఁ
బరఁగఁ గిష్కింధకుఁ బట్టంబు గట్టి - యరయుచునుండఁ బుణ్యము సేయనైతి;
ననిమిషపురమున కరిగెద నింక" - నని చెప్పి రఘురాము నర్థితోఁ జూచి,
"యోరామ! యే నిట్టు లొదవి సుగ్రీవు - తో రాసి పోరాడ నది మధ్యమయ్యె
నారంగ నంగదుం డబల యేమైన - నేరముల్ చేసిన నేర్పుగాఁ గొనుము
ఇనసుతుతర్వాత నితని రాజుగను - మనువంశతిలకుండ! మహి నిల్పవలయు,
వేదశాస్త్రంబుల వెదకి ని న్గాన - రాదిమధ్యాంతంబు లవి లేవు నీకు;
గను విచ్చి ప్రాణావసానకాలమున - నొనర నా కిదె తోఁచుచున్నాఁడ వీవు;
అటు పోయె ననియెడి యామూర్తిఁ గంటి - నటుగాన నేను గృతార్థుండ నైతిఁ
బంకజహితవంశ! పరమకల్యాణ! - యింకఁ బ్రాణము లుండ వీయమ్ముఁ బెఱుకు"
మనిన రామునియాజ్ఞ నాదివ్యశరము - పొలుపొంద నీలుండు పెఱికివైచుటయు
గరమొప్పఁ దనబాహ్యగతులు బంధించి - మరలినపవనుతో మనసు సంధించి
యామెయిఁ బరమమై యింపారు రాము - శ్రీమూర్తి మనములోఁ జెలువొప్పఁ జేర్చి
బ్రహ్మపదానందపరుఁ డైన వాలి - బ్రహ్మరంధ్రంబునఁ బ్రాణము ల్విడిచె
నావేళఁ దారాదు లైన కామినులు - నావాలిపైఁ బడి యందంద వగవ
నంగదసుగ్రీవు లచ్చటిప్లవగ - పుంగవుల్ "హా! వాలి! పోయితే" యనుచు
విలపించుచుండ నావేళ సౌమిత్రి - నలినాప్తసుతుని నందఱి విచారించి
"హనుమంత! నీ వింక నంబరమాల్య - ఘనగంధసారాదికములు దెప్పింపు
శిబికఁ దెప్పింపుము శీఘ్రంబె తార - నిబిడహాటకరత్ననిర్మితంబుగను"
అని పంప వారెల్ల నట్ల కావింప - వనచరు లందఱు వచ్చి రచ్చటికి
మఱి తార మొదలైన మగువలయడలు - తెఱఁగొప్ప వారించె దిననాథసుతుఁడు
నాలోన రఘురాము ననుమతి వడసి - వాలికిఁ బరలోకవైదికక్రియలు
చేసి యాదశరాత్రి శేషకృత్యములు - భాసురగతిఁ దీర్చి పరిశుద్ధిఁ బొంది
యంగదుండును దాను హనుమదాదులును - సంగతి నారామచంద్రుఁ గాంచుటయు
విపులసంతోషంబు విలసిల్ల నంతఁ - గపినాయకులకు రాఘవుఁ డిట్టు లనియె.
"మీ రింక నాయాజ్ఞ మీఱక పోయి - శ్రీరమ్యముగను కిష్కింధఁ గైసేసి
స్థిరమైన కపిరాజ్యసింహాసనమునఁ - బరఁగ సుగ్రీవునిఁ బట్టంబుఁ గట్టి
యొందంగ నంగదు యువరాజ్యపదము - నందఁ బట్టము గట్టుఁ" డని యొప్పఁ బలుకఁ
దడయక వానరదండనాయకులు - కడుఁ గూడి కిష్కింధ కప్పు డేతెంచి
నూత్నశృంగారమనోహరాగార - రత్నవితర్దికారమణీయహార
రంగవల్లీహారరంజితద్వార - రంగధ్వజోదారరమ్యపటీర

నీరపూరితమార్గనిరుపమాకార - పౌరసంచారసంభరితంబు గాఁగఁ
జెలఁగి యాపురము గైసేయించి - నగరు కొలువుకూటంబు మిక్కుట మైన సిరికిఁ
గారణంబుగ నలంకారం బొనర్చి - వారిధినదనదీవారియు మఱియుఁ
దగుమంగళద్రవ్యతతులుఁ దెప్పించి? - మొగి నిండ శుభతూర్యములు మ్రోయుచుండఁ
బుణ్యాంగనామణు ల్వొలుపొందఁ జాలఁ - బుణ్యాహవాచనపూర్వకంబుగను
సింహచర్మంబునఁ జిహ్నితంబైన - సింహపీఠిని గపిసింహంబు నునిచి
సురపతిఁ బోలె భాసురలీలఁ బ్లవగ - వరు లభిషేకపూర్వంబుగాఁ గదిసి
లలితపుణ్యోదయలగ్నంబునందు - బలియు సుగ్రీవునిఁ బట్టంబు గట్టి
యురుసత్త్వు నంగదు యువరాజ్యమునకుఁ - గరమొప్పఁ బట్టంబు గట్టిరి ప్రీతి ||670||
నంగదు యువరాజ్యమందును నిలుపఁ - బొంగె వేడుక లంతిపురవరంబునను
అల నీలతారాంజనాతనూభవులు - కలబంధువులు పొడగనిరి సుగ్రీవు
నితరవానరనాథు లెల్లఁ గేల్మోగిచి - రతిమోదమునఁ గొనియాడిరి ప్రీతి,
అంత సుగ్రీవుఁ డుదాత్తసంపదల - నెంతయుఁ బెంపొంది యింపు సొంపొంది
వనచరబలముతో వడి నేగుదెంచి - ఘనరత్నకోటులు కానుక లిచ్చి
యాదటఁ బెంపొంది యారామచంద్రు - పాదపద్మములకు భక్తితో మ్రొక్కి
కరములు ముకుళించి కడుఁబ్రేమ నిలిచి - పరమసమ్మదమున భానునందనుఁడు
"ఇచ్చోట నేటికి నింక నాపురికి - విచ్చేయుదురు గాక! విశ్వలోకేశ!"
యనవుడు సుగ్రీవు నాననాంబుజము - కనుఁగొని ప్రీతి రాఘవుఁ డిట్టు లనియెఁ.
"దపసులు పురమునఁ దగదు వర్తింపఁ - దపనజ! కిష్కింధ తగదు; మా కింక ||680||
మహిమీఁద నాషాఢమాసంబు వచ్చె; - నహితులపైఁ బోవ ననువుగా దింక
వానకాలము మాల్యవంతంబునందు - నే నుండఁగలవాఁడ నెబ్బంగి నైన
ఇనతనూభవ! నీవు నీవానకాల - మొనరఁ గిష్కింధలో నుండుము పోయి
తలకొని మఱి శరత్కాలంబునందుఁ - బొలుపొందఁ బగరపైఁ బోదము కడఁగి"
యని చెప్పి మన్నించి యతని వీడ్కొలిపి - యనుజన్ముఁడును దాను నచ్చోటుఁ బాసి

శ్రీరాములు మాల్యవంతముఁ జేరుట

వసుధేశుఁ డమ్మాల్యవంతంబునందు - గుసుమకోమలి సీతగుణము పాయంబు
నసమానరూపవిలాస మెన్నుచును - అసమానశోకార్తుఁ డై యుండె నంత.
ధరణిజ నెడఁబాసి తలఁకెడురాముఁ - బొరిపొరి దుఃఖము ల్వొదువుచందమున
నఱిముఱి దివినుండి యంబుజమిత్రు - మెఱయనీ కందంద మేఘము ల్వొడమె.
రావణురాజ్యంబు రఘురాముచేత - నీవిధి చలియించు నింక నన్పగిది ||690||
నొలసి యొండొండ విద్యున్నికాయములు - జలదంబులందుండి చలియింపఁదొడఁగెఁ
గైకొని యింక నిక్ష్వాకులవల్లభుఁడు - నాకారిపై దండు నడుచుచున్నాఁడు
అని సురలకుఁ జెప్ప నరిగెనో ధాత్రి - యన వాయువులఁ దోడ నట ధూళి యెసఁగె.
నాలంబులో దైత్యు నణఁగింపు మనుచుఁ - గాలుఁడు తనచేతికాలదండంబుఁ
బొనర రాముని కిచ్చి పుత్తెంచె ననఁగఁ - దనరార దివి నింద్రధను వొప్పెఁ జూడ.
నమరులు రామునకై దండు వెడలఁ - గొమరార భేరులు ఘోషించుపగిది
నున్నతధ్వనులతో నొండొండఁ బర్వి - మిన్నెల్ల భేదిల్ల మేఘంబు లుఱిమె.
నలరుప్రావృట్కాల మఘపురుషుండు - లలిమీఁద నాకాశలక్ష్మితోఁ గదియ
నొగి సరు ల్తెగి రాలుచున్న ముత్యముల - పగిదిఁ దొల్చినుకులు పడియె నందంద.
యగపడి చెఱవోయె నని కూఁతుఁ దలఁచి - వగచి నిట్టూర్పులు వడిఁ బుచ్చుకరణి ||700||
వెఱవున లావులు వెడలె నందంద - ధరణి నెల్లెడల నుదగ్రంబు లగుచుఁ
జనుదెంచి రామలక్ష్మణపయోదములఁ - గనుఁగొని సురచాతకము లుబ్బుపగిది

గనుఁగొనఁ బర్వెడు ఘనపయోదములఁ - గనుఁగొని దివి చాతకము లుబ్బదొడగె.
ధిమిధిమి యనుచు మద్దెల మ్రోయుపాట - లమర నదీమణు లాడుచందమునఁ
ఘుమఘుమ మనుచు మేఘుండు గర్జింప - నమరఁ గేకాస్ఫూర్తి నాడె నెమళ్లు.
రాక్షసాంగములపై రాముబాణములు - లక్షింపఁబడు నిట్టిలాగు నన్నట్లు
పర్వతాగ్రములపై భయదఘోషములు - పర్వి నిర్ఘాతము ల్వడియె నందందఁ.
బ్రకటంబుగా దైత్యపతి మేనిమాంస - శకలంబు లిటు రణస్థలి నిండు ననిన
వరుసున నింద్రగోపము లంతకంత - నరుణారుణంబులై యవనిపైఁ బడియె.
రావణుఁ జంపుచో రఘురాముమీఁద - దేవత ల్తలలూచి దివ్యపుష్పములు
నెడనెడ వర్షింతు రీక్రియ ననిన - వడువున మహి రాలె వర్షోపలములు.
రావణుకీర్తిపరంపర లణఁగి - పోవు నిం కిట రామభూపాలుచేత
నసినచందమున రాయంచలపిండు - చని క్రౌంచగిరిమీఁదఁ జయ్యన నడచె.
ననిమొనఁ దనపుత్రుఁడైన సుగ్రీవుఁ - డనిమిషాధిపసూను నకట! చంపించె
నలుగు నాపై నింద్రుఁ డని సూర్యుఁ డున్న - బలితంపుకో టన్న పరివేష మొనరె
గుదియని కడఁకతో గోది యాకాశ - నది నాడఁబోయిన నాగకన్యకలు
చని చని మగుడ రసాతలంబునకుఁ - జనుదెంచుగతి వర్షజలధార లమరె.
వాసిగాఁ దమకు జీవనము లవ్వారి - గా సమర్పించిన ఘనుని వేనోళ్లఁ
బొగడుచందమున నద్భుతవృత్తిభేద - మనుచు మండూకంబు లఱచె నందంద.
వలయమేఘములు ప్రావృడ్వధూమణికిఁ - గలయ మైఁ బూసిన కస్తూరి యనఁగ
ధరణి నెల్లెడలను దనువు సొంపెక్కి - పరఁగ నీలచ్ఛాయ పంక మొప్పారు
వారాశి నొడఁగూడి వల నేది రాము - ఘోరబాణాగ్నిఁ గ్రాగుట విచారించి
చఱచి పో వెఱచిన చాడ్పున వరద - లఱిముఱిఁ జెఱువుల నందంద నిలిచె.
లోకకంటకదైత్యు లోఁబెట్టుకొంటిఁ - గాకుత్స్థుఁ డిదె నిన్ను ఖండించు ననుచు
సుడిఁబడి మొఱపెట్టుచును భానుకరణి - వడి మ్రోయుచును జొచ్చె వారి పెన్నదుల.
నంత వానలు వెల్చె నవనిపై నపుడు - నంతంత దివి నున్న యభ్రము ల్విరిసెఁ
దెలివొంది కిరణము ల్దిశ లెల్ల నిండెఁ - జెలువొంద రవి ప్రకాశించె లోకముల
ధరణి నిష్పంకమై తనరె నెంతయును - గరమొప్ప గొల్లఁకులఁ గమలంబు లమరె.
గూలము ల్మదకరుల్ గ్రుచ్చి గోరాడె - రేలు నక్షత్రచంద్రికలు పెంపారె
వచ్చె నంచలు సరోవనికిఁ గాపురము - మెచ్చెఁ దామరతూండ్లు మెలఁత లుల్లమున
చెఱుకు రాజనమును చేనులపంట - తఱి చయ్యె వృషభయూథము రంకె వ్రేసె.
గలక నంతయుఁ బాసి కనుపట్టె జలము - ఇలఁ దెరువరులకు నిచ్చె సౌఖ్యంబు.
చదల నిర్మలములై జలదంబు లొప్పె - నదు లెల్ల నింకి కాల్నడలయ్యె నంత.
అటమున్నె హనుమంతుఁ డర్కజుఁ గదిసి - "యిట శారదాగమం బేతెంచె నింక
శ్రీరాముకార్యంబు సేయంగవలయు - వారు వీరన కెల్ల వానరాధిపుల
రప్పింపు" మనవుడు రవిసూనుఁ డలరి - యప్పుడే పడవాలుఁడగు నీలుఁ బిలచి
"వివిధపర్వతసరిద్ద్వీపాధిపతుల - ప్లవగగోలాంగూలభల్లూకపతుల
రావింపు మొకఁ డైన రాకున్న నాజ్ఞ - కావింపు" మని యచ్చెఁ గడఁకమై నిచట
తముఁడు చెయ్యాత తనతాల్మి కొసఁగ - క్రమ్మినవగ వానకాలంబు గడపి
రామభూవరుఁడు శరత్కాల మైనఁ - గోమలిఁ జింతించి కోర్కులు మెదలి
మదనాతురుండునై మదిఁ జాల భ్రమసి - యుదయాద్రిపై నున్న యుడురాజుఁ జూచి
"యిది యేమి యుత్పాత? మిది యేమి చంద? - మిది యేమి యీరాత్రి యినుఁ డేల పొడిచె?
నామేనితాప మిన్మడి గాఁగఁ జొచ్చె - సౌమిత్రి! నను తరుచ్ఛాయలఁ జేర్చు"
మనినఁ "జంద్రుఁడు గాని యర్కుండు గాఁడు - జననాథ! హరిణలాంఛన మదె చూడు."
మని లక్ష్మణుఁడు పల్క హరిణాక్షి పోయె - నని సీతఁ బేర్కొని యతిమూర్ఛఁ బోవ

దశరథాత్మజునకుఁ దమ్ముఁ డాలోన- శిశిరోపచారము ల్చేసి తేర్చుటయు
మఱి వివేకము లూని మనుజవల్లభుఁడు - "తఱి లంకపై నింక దండెత్తవలయు
సౌమిత్రి! చూచితె జలజాప్రసూనుఁ - డేమని భాషించె నే మని పోయె?
వానకాలముఁ బుచ్చి వచ్చెద ననియె - వానకాలము వోయె వచ్చుట లేదు
ఒదవి నాచేసిన యుపకార మెల్ల - మదిలోన మఱచి యున్మత్తుఁ డై వాఁడు.
తారతో రతికేళిఁ దగిలి యున్నాఁడొ? - యారాజ్యమున మత్తుఁడై యున్నవాఁడొ
కాకున్న మత్కార్యగతులు భావింపఁ - డీ కృతఘ్నత కోర్చి యేటికిఁ దడయ?
మతి నుపకారంబు మఱచినవాఁడు - ప్రతిన దప్పినవాఁడు పాడిమై తనదు
చెలికానికార్యంబు సేయనివాఁడు - తలపోయ మానవాధముఁ డండ్రు బుధులు.
అలవుమై నటఁ బోయి యర్కజుఁ బిలువు - పిలిచిన రానని బిరు దాడెనేని?

లక్ష్మణుఁడు కిష్కింధకుఁ బోవుట

యని వాలిఁ జంపిన య మ్మొందు బోయె - నని రమ్ము పొ"మ్మన్న నన్నకు మ్రొక్కి
కనుఁగవఁ బ్రళయాగ్నికణములు దొఱఁగ - ఘనశరచాపముల్ గైకొని వెడలె.
నేల యల్లలనాఁడ నిడుజంగ లిడుచు - గాలివేగమున వృక్షములెల్లఁ గూల
కృతమతి నటఁబోయి కిష్కింధఁ జేరి యతిభీతులై కపు లందందఁ బఱఁగ
నాపురద్వారస్థులగు కపు లప్పు - డే పఱతెంచి వీఁ డెవ్వఁడో యనుచుఁ
గోట వాకిళ్లు గ్రక్కున నేసి ప్లవగ - కోటి గావలి పెట్టి కోరి యత్తెఱఁగు
వడి రాజు కెఱిగింపవలెనని వారు - కడుభీతులై పాఱి కరములు మొగిచి
వడి తార పరిచారవనితలతోడఁ - దడయ కాచంద మంతయుఁ దెల్ప వారు
ఇది వేళ గా దన్న నెలమి నంగదుని - గదిసి సాగిరి మ్రొక్కి కరములు మొగిచి
"వినవయ్య! యువరాజ! విఖ్యాతతేజ! - మనవీటివాకిట మౌనివేషంబు
గనుపడ జడలు వల్కలములు దాల్చి - తనకేల బాణకోదండము ల్పూని
యొకఁ డంతకునిఁ బోలి యున్నాఁడు వచ్చి- యకలంకసత్త్వుఁడై " యనిన నంగదుఁడు
నారామునను జన్ముఁ డని నిశ్చయించి - తారాతనూజుఁడు తడయక వచ్చి
సౌమిత్రి పొడఁగన్న చండకోపమున - దామరసాప్తనందనున కంగదుఁడు
నారాక చెపు మన నతఁడును బోయి - మారవికారాబ్ధిమగ్నుఁడై మిగుల
గారవంబునఁ జేరి కరపల్లవములు - నారుమసతి యంఘ్రు లల్లనఁ బిసుక
తారామృదూరులు తలగడ గాఁగ - నూరక సుఖియించుచున్నసుగ్రీవుఁ
గనుఁగొని "వాఁడె లక్ష్మణుఁ డున్నవాఁడు - మనవీటివాకిట మండుచు" ననిన
మది సంశయించుడు మంత్రులఁ బిలిచి - "యిది యేమి? సౌమిత్రి! హితమైత్రి దప్పి
యీరీతి వచ్చుట కేమి కారణము? - నేరము నావల్ల నెమకిన లేదు;"
అని వితర్కింపఁగా నాంజనేయుండు - దిననాథసుతుతోడఁ దెలియని ట్లనియె.
"ఆమహేంద్రకుమారు నని఼ఁ గూల్చి నీకు - నీమాడ్కి కపిరాజ్య మిచ్చినయట్టి
రామునికార్య మారడివుచ్చి యిట్లు - కామోపభోగసౌఖ్యంబులఁ బొదలి
యుందురే? యందుకై యుగ్రభావమున - సందేహ మేటికి సౌమిత్రి! యిటకు
వచ్చినాఁ డమ్మేటి వాకిట నుండ - వచ్చునే లోకైకవంద్యుఁ డాఘనుఁడు
రావింపు సేవింపు రాముకార్యంబు - గావింపు భావింపు కడఁగి నీ ప్రతిన"
నా నిని యారవినందనుం డట్ల - రావింపఁ బంచిన రామానుజుండు
భర్మగోపురహర్మ్యపటలంబు విశ్వ - కర్మనిర్మితచిత్రకరకౌశలంబు
కైలాసశైలసంకాశసౌధంబు - కేళీసరోవరాంకితవనాంతరము
దేవగంధర్వావతీర్ణప్లవంగ - సేవితాగ్రంబు కిష్కింధపురంబు
చొచ్చి యచ్చోట నిస్తులవస్తుమహిమ - కచ్చెరువందుచు నటఁ బోయి పోయి

ఇంద్రుగేహముతోడ నెనయైన వాన - రేంద్రుగేహము సొచ్చి హెచ్చినకినుక
నచ్చరకొమరల నందచందములు - మెచ్చని మెలఁతల మిసిమిపాటలను
వారి వీణావేణువాద్యమృదంగ - భూరిభూషణరవస్ఫూర్తియు వినుచు
నంతకాకారుఁడై యతికోపుఁ డగుచు - నంతఃపురద్వార మటు చేరి నిలువ
నా రాక విని యొంటిఁ దా రాక యపుడు - తారాసమేతుఁడై తడయక వచ్చి
యతనికోపంబును నతనిరూపంబు - నతిభీతిఁ గనుఁగొంచు నర్కనందనుఁడు
అలరెడుభక్తిమై నడుగుల కెరఁగి - వలయునర్చనము లీవచ్చినఁ జూచి
“యోరి! రామద్రోహి! యోరి! కృతఘ్న! - యోరి! నీయర్చన లుచితమే నాకు?
జానకీపతితోడ సత్యాత్మతోడ - వానకాలముఁ బుచ్చి వచ్చెద నంటి
రావైతి తప్పితి రఘురామునాజ్ఞ - భావింపలే వైతి పరిశుద్ధి వైతి
వాలిఁ జంపిన రామవసుధేశశరము - కాలాగ్నికణములు గ్రక్కుచున్నదియు
నిను నీఱు సేయక నిలుచునే యింక - వనచరాధమ! వెఱ్ఱివాఁడవై చెడితి”
ననిన తారాదేవి యతిభీతిఁ బొంది - “యనఘ! మీదాసుఁ డీయర్కనందనుఁడు
ఈరాజ్యసంపద లీభోగకోటు - లారయ మీ రిచ్చినవియె యీతనికి;
మీరు పెట్టినచెట్టు మిహిరనందనుఁడు - వైరంబునకు నెంతవాఁడు మీ కతఁడు?
రణవిశారదుఁడైన రామునియాజ్ఞ - గణుతింపకున్నాఁడు గా యర్కసుతుఁడు,
పొలుపొందఁ గార్తిక పున్నమనాఁటి - కిలఁమీఁదఁ గపిసేన నెల్లను గూర్పఁ
బడవాలు నీలునిఁ బంచి తాఁ బోదు - నడరెడు ప్రేమతో నని యున్నవాఁడు
గాఁడు రామద్రోహి గాఁ డసత్యుండు - గాఁడు కృతఘ్నుండు గాన మీ రితనిఁ

లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవుని మన్నించుట

గరుణింపు” మనవుడు కలుషంబు దక్కి - నరనాథసుతుఁ డర్చనములు గైకొనియె.
గైకొన్నపిమ్మటఁ గనకపీఠమున - రాకొమారుని నుంచి రవితనూభవుఁడు
తదనుజ్ఞఁ గైకొని తాను గూర్చుండి - మృదుమధురోక్తుల ముద మొప్పఁ బలికెఁ.
“సౌమిత్రి! రాఘవ! స్వామికార్యంబు - నే మఱతునె? యిపు డెల్లవానరులఁ
దెచ్చెద వైదేహి దిక్కుల వెదుకఁ - బుచ్చెద వచ్చెదఁ బొండు మీవెనుక
నేశరంబున వాలి యిలమీఁద వ్రాలె - నేశరంబునఁ గూలె నేడుతాళములు
నాశరంబే చాలు నఖిలదానవుల - నాశంబు నొందింప నాతి సాధింప
నైనను రఘురాము నతిభక్తిఁ గొలిచి - యేను కీర్తులకెల్ల నెక్కుడై పొలుతు.”
నని పల్కి హనుమంతు నతినీతిమంతుఁ - గనుఁగొని “మనవీటఁ గల కపికోటి
చాటించి వెడలింపు సమకట్టి కపులఁ - బాటించి యెడసేయఁ బాడి గా దింక
మన మిప్పు డారామమనుజేశుఁ గానఁ - జనవలె” నని పల్కి సంభ్రమం బెనఁగఁ
దరణినందనుఁ డంత తారాదిసతుల - వెరవొప్ప నప్పుడు వీడ్కొని వచ్చి
కలయ దిక్కుల నున్న కపిముఖ్యపతుల - బలములఁ బిలుపించి పయనంబు చేసి
మేదినీభాగంబు మిన్నును దిశలు - భేదిల్లఁ బ్రస్థానభేరి వేయించి
ప్రబలకాంచనరత్నరమ్యా మౌ యొక్క - శిబికపై లక్షణుఁ జెలిమి నెక్కించి
చామరద్వయసితచ్ఛత్రచిహ్నములు - నామహాత్మునిమ్రోల నరుగ నేమించి
సబలుఁడై తానును సౌమిత్రి వెనుక - శిబిక యొక్కటి యెక్కి చిత్రవైఖరిని
ముందుగా శుభతూర్యములు భోరుకలుగ - గ్రందుగా వందిమాగధనుతు ల్చెలఁగ
నెడ నెడఁ గపినాథు లేతెంచి తన్నుఁ - బొడఁగన నుడుగణస్ఫురితేందుపగిది
సకలవానరవీరసైన్యసన్నాహ - మకలంకమై యొప్ప నప్పుడే కదలి
యరుదైన పేర్మితో నవని గంపింపఁ - గరము సొంపెక్కి లక్ష్మణుఁ గొల్చి నడచె.
అట మాల్యవంతంబునం దున్న రాముఁ - డట మ్రోయు కలకలం బప్పు డాలించి

యవె వచ్చెఁ గపిసేన లని కోప ముడిగి - రవితనూజునిమీఁద రాగిల్లుచుండె.
అందమై మణికాంచనాంచితంబైన - యాందోళికాద్వయం బల్లంత డిగ్గి
తామరసాప్తనందనుఁడు సంప్రీతి - సౌమిత్రియును దానుఁ జనుదెంచి మ్రొక్కి
యవిరళం బగు భక్తి హస్తముల్ మొగిచి - యవనివల్లభున కి ట్లనియె నర్కజుఁడు.
“దేవ! సేనలఁ బిల్వ దెసలకుఁ బంపి - వావిరి నివి గూడి వచ్చునందాఁక
దండెత్తి యిటకు రాఁ దడసితిఁ గాని - యెుండొకవెంటమై యున్నాఁడఁ గాను”
అనిన నర్కజు రాముఁ డతికృపాదృష్టి - గనుఁగొని మన్నించెఁ గడఁకతో నంతఁ
గైలాసగిరియందుఁ గనకాద్రియందు - నీలాచలమునందు నిషధాద్రియందు
ద్రోణాచలమునందుఁ దుహినాద్రియందు - శోణాచలమునందు సోమాద్రియందు
వృషభాచలమునందు వింధ్యాద్రియందు - ఋషభాచలమునందు ఋక్షాద్రియందుఁ
బారియాత్రమునందుఁ బ్రాగ్గిరియందుఁ - ఆరత్నగిరియందు నస్తాద్రియందు
మలయాచలమునందు మంథాద్రియందు - గలగొని వర్తించు ఘనబాహుబలులు
పవమానసూనుండు పనసుఁ డంగదుఁడు - గవయుండు నీలుండు గంధమాదనుఁడు
పావకాక్షుఁడు కాలపాశుఁ డుగ్రధనుఁ - డావేగదర్శియు నగ్గవాక్షుండు
నలుఁడు మైందుఁడు మహానాథుండు ధూమ్రుఁ - డలఘుండు జంఘాళి యగ్గిరిభేది
సుముఖుండు కేసరి జ్యోతిర్ముఖుండు - విముఖుండు తారుండు వినతుండు గజుఁడు
జాంబవంతుండును సంపాతి రంభుఁ - డంబురాశితనూజుఁ డగు సుషేణుండు
శతబలి హరుఁడును సన్నాథుఁ లనఁగ - నతివీరవరులు వీ రాదిగాఁ గపులు
తమసుతుల్ తమహితుల్ తమసహోదరులు - తమచుట్టములు తాము దట్టమై కూడి
యివి పదు లివి నూఱు లివి వేలు లక్ష - లివి కోటు లవ్వల నివి శతకోటు
లలనరాక పద్మ మహాపద్మ ఖర్వ - మనఁగఁ బర్వినసంఖ్య లన్నియుఁ గడచి
యెలమి సొంపున నేల యీనినయట్లు - చెలఁగి యేదిక్కు చూచిన వెల్లివిరిసి
యీమెయి కొలఁదిగా కేపు దీపించి - భూమియు నాకసంబును నిండఁ గప్పి
కర ముగ్రగతిఁ గ్రాలు కాలదండముల - వరుసను దీపించు బాహుదండములు
కెడఁబేర్చు బడబాగ్నికీలలఁ బోలి - వడిఁ బర్వి దివి రాయు వాలపాశములు
పొరిపొరిఁ గాలాభ్రముల కాంతు లనఁగ - నురువడి మైఁగ్రాలు నుగ్రదంష్ట్రములు
అలరెడు ప్రళయకాలాదిత్యబింబ - ములఁ బోలి మండెడు ముఖగహ్వరములు
లోలాబ్ధివిపులకల్లోలఘోషములఁ - బోలి ఘోషించు నార్పులు వెల్లి విరియ
బలములతోఁ గూడ ప్లవగవల్లభులు - కలగొన వచ్చు నగ్గలికలు చూచి
యిచ్చలోపల నప్పు డిక్ష్వాకుకులుఁడు - నచ్చెరువడి చూచి హర్షింపుచుండె.
ఆవేళ సుగ్రీవుఁ డధిపతిఁ జూచి - “దేవ! నాసేన లేతెంచుచందంబు
లవధరించితిరె? వీరలం దొక్కరొకరు - తివిరి మీపనులు సాధింప నోపుదురు.”
అని చెప్పి వారల యలవుల పేళ్లు - జననముల్ జాతులు సత్వసంపదలు
తనువులు వర్ణము ల్తగు భోజనంబు - లును కులదేశంబు లోలి వర్ణించి
“బడబాగ్నిముఖమునఁ బడియున్నవైనఁ - గడువేగఁ జని యుగ్రగతి యొప్పు మిగిలి
వడఁ బేర్చి యార్చి దుర్వారులై కదిసి - పుడమియు నభము నబ్ధులు చొచ్చియైన
నట మృత్యువక్త్రంబునం దున్నవైన - నెట నందుఁ బోరాని యెందున్న వైన
నావానరాధీశులం దొక్క రొకరు - దేవి నీదేవి వైదేహిఁ దెచ్చెదరు.
ఆనతి యి”మ్మన్న నర్కజుఁ దిగిచి - భూనాథుఁ డాదరంబునఁ గౌఁగిలించి
“బలసంపదలయందు భానుజ! నీకుఁ - దలపోయ మఱి యసాధ్యము లెందుఁ గలవు?
పూని నీపౌరుషంబులు చూచి కాక - యేనేలఁ గైకొందు నిటఁ గ్రిందు నిన్ను”
అని పల్కి “వైదేహి నరసిరాఁ బనుపు” - మనవుడు హర్షించి యర్కనందనుఁడు

వానరవీరుల సీతను వెదకఁ బంపుట

ఒనర నుత్తమమైన యొకలగ్నమందు - వినతుఁ డన్వానరవీరునిఁ బిలిచి ||870||
"యేవంక నెచ్చోట నెందు నేమఱక - నీవు సేనలఁ గూడి నెఱిఁ దూర్పు నడచి
యామహీతనయ నయ్యమునలో వెదకి - యామినీగిరిఁ జూచి యటమీఁదఁ బోయి
సురనదిలోఁ జూచి శోణనదంబు - కరమర్థి నరసి యాకౌశికి వెదకి
యల సరస్వతిఁ జూచి యట సింధు వరసి - పొలుచుపౌండ్రవిదేహభూములు వెదకి
మాళవ కోసల మాగధ బ్రహ్మ - మాలాఖ్యశైలంబు మైథిలి నరసి
జలధితీరముఁ జూచి చని మందరాద్రి - నిలయకికారుల నిలయము ల్వెదకి
తివుటమై నట నవద్వీపంబుఁ గడచి - యవల జంబూద్వీప మటమీఁద దాఁటి
చెచ్చెర నటఁ బోయి శీతాద్రి వెదకి - యచ్చోటఁ గాకోల మను మడుఁ గరసి
తనరు లోహితసముద్రము దాఁటి పోయి - చని కూటశాల్మలిచ్ఛాయల నరసి
మఱి వోయి గరుడాశ్రమంబున వెదకి - వరలు గోశృంగపర్వతము శోధించి ||880||
అందలి శృంగంబు లందు వర్తించుచు - మదయుక్తరాక్షసమండలి నరసి
యట దుగ్ధసాగర మవలీలఁ గడచి - యట సుదర్శన మను నద్రిలో వెనకి
వలనొప్పు శుద్ధార్ణవము దాఁటి పోయి - బలువైన జాతరూపశిలాద్రి వెదకి
యందు వేదలలతో నాసీనుఁడైన - యిందువర్ణు ననంతు నీక్షించి మ్రొక్కి
యొగిఁ బదునాల్గువేయోజనంబులకు - మిగిలి యవ్వల నున్న మేరువు వెదకి
యామేరుగిరిచుట్టు నర్కుని కెరఁగి - యామెయి వాలఖిల్యాదుల కెరఁగి
యావల సుడనుదయాద్రియందు శోధించి - రావణునిలయ మారసి వార్తఁ దెండు
రవి లేని యంధకార ముగ్రమ్ముకతన - భువిలోన నవ్వలిభూము లే నెఱుఁగ
నిపుడె నీ వటఁ బోయి నెలలోన రమ్ము - నవమతి రాకున్న నాజ్ఞఁ గావింతు"
నావుడు లక్షవానరులతోఁ గూడ - వేవేగ వినతుండు వెడలెఁ దూర్పునకు. ||890||
వినతనూభవుఁ డంత హితశీలు నీలు - హనుమంతు నంగదు నట జాంబవంతు
గజు గంధమాదను గవయు గవాక్షు - విజయుని మైందుని ద్వివిదుని తారుఁ
దగఁ బిల్చి "మీ రింక దక్షిణంబునకుఁ - దగు వానరులఁ గొంచుఁ దడయక పోయి
యర్మిలి వింధ్యాద్రి యాదిగాఁ దొడరు - నర్మదయు దశార్ణనగరంబు వెదకి
దండకారణ్యంబు తప్పక వెదకి - దండిగా నవల గోదావరి నరసి
వలనొప్పు నట వేత్రవతిలోన వెదకి - నెలకొని కాళింగనిషధదేశముల
నారసి కర్ణాటకాంధ్రచోళేంద్ర - చేరకేరళపాండ్యసీమల నెల్ల
నరసి యమ్మలయాద్రి నరసి కావేరి - నరసి యగస్త్యునియాశ్రమం బరసి
యమ్మహాత్మునిఁ గాంచి యతనియనుజ్ఞ - నెమ్మితోఁ దామ్రపర్ణీనది దాఁటి
జలధివేలావనస్థలముల వెదకి - పొలుపొందు నాహేమపురములో వెదకి ||900||
యెదిరిన కడక మహేంద్రాద్రియందు - వెదకి యవ్వల నున్న వృషభాద్రిఁ జూచి
యావలఁ బుష్పాద్రియందు శోధించి - క్రేవ గుంజర మను గిరిఁ బరీక్షించి
యచటి యగస్త్యగేహము విశ్వకర్మ - రచితమై తగు నందు రమణి శోధించి
యంజనానది దాఁటి యవ్వల మణుల - రంజిల్లు ఫణులచే రక్షింపఁబడిన
వదలక యాభోగవతిలోన వెదకి - వెదకి యవ్వల నున్న విషమాబ్ధి కరిగి
యందుపై గంధర్వు లప్సర ల్సురలు - నుందు రాచోటుల నోడక వెదకి
తలఁగక యరిగి వైతరణి లంఘించి - పొలుచు వైవస్వతుపురమున కరిగి
యందు నాసమవర్తియనుమతి వడసి - పొందుగాఁ బితృలోకమును గలయంగ
వెదకి సీతాదేవివృత్తాంత మరసి - పదిలులై నెలలోన ప్రతివార్తఁ దెండు.
ఆవల "నంధకారావృతం బగుట - దేవతలకు నైనఁ దీఱ దం దరుగ" ||910||
ననిన నాకపినాథు లందఱుఁ గూడి - యనుమోదరసవార్ధియందు నోలాడి

దిననాథతేజుఁడై దీపించు రామ - జననాథుతో తమసత్త్వము ల్మెఱసి
"జానకి నెబ్బంగి సాధించి కాని - మానవేశ్వర! రిత్త మగిడి రా మేము"
అని పల్క రాముఁ డాహనుమంతుఁ జూచి - యనువుగా భావికార్యము నిశ్చయించి.

శ్రీరాములు హనుమంతునిచేత తనముద్రిక నిచ్చుట

తనదయాదృష్టి యాతనిమీఁద నుంచి - "యనిలజ! యిందు రమ్మని చేరఁబిలిచి,
జనకజఁ గనుఁగొనఁజాలుదు వీవె - యనఘ! నీచేతఁ గార్యము నిర్వహించు
నీ వంతవాఁడవు నీబాహుబలము - భావింప నట్టిదె పవమానతనయ!
యిదె నాదు ముద్రిక యిది సీత కిచ్చి - సుదతిచిత్తములోని శోకంబు మాన్పి
సీతకు మే మున్న సేమంబు చెప్పి - సీతసేమముఁ గొంచు శీఘ్రంబె రమ్ము;"
అని ముద్రి కిచ్చిన ననిలనందనుఁడు - తనమస్తకంబున ధరియించి మించెఁ ||920||
దనరార నుదయాద్రి తనదుశృంగమున - దినమణిఁ దాల్చి యెంతే నొప్పుకరణి
నంత నాహనుమంతుఁ డానంద మంది - గంతులు వేయుచుఁ గరములు మొగిచి
"యినకులాధీశ్వర! యెంతద వ్వైనఁ - జని సీతయున్నెడ సాధించి వత్తు
సోమసూర్యులఁ బట్టి శోధించి యైన - భూమియు నభము నబ్ధులఁ జొచ్చి యైన
నామహీసుత నింక నారసి వత్తు - నీమహిలోపల నెచ్చట నున్న
నసమాన మగు సత్త్వ మభినుతి కెక్క - వసుధేశ! రావణువాసంబుఁ జొత్తు
నరిగేద" నని మ్రొక్కి యట దక్షిణమున - కరిగె వాయుజుఁ డంగదాదులతోడ.
మఱి సుషేణునిఁ బిల్చి మర్కటేశ్వరుఁడు - "వఱల నీ వొకలక్షవానరు ల్గొలువ
సౌరాష్ట్రదేశంబు చని చొచ్చి వెదకి - ధీరులై బాహ్లికదేశంబు నరసి
శ్రీకరమై యొప్పు సింధుసౌవీర - కేకయదేశము ల్కృతిమతి వెదకి ||930||
వలనొప్పఁ బున్నాగవనములో నరసి - తెలిసి పశ్చిమవార్ధి దృష్టించి చూచి
నలి నారికేళవనంబు శోధించి - యలయక పోయి వజ్రాద్రి శోధించి
పారియాత్రనగంబు పరికించి యచటఁ - గూరిమి గంధర్వకోటులఁ దెలిసి
బలియు హయగ్రీవు పంచజనాఖ్యు - గలన ఖండించి శంఖంబు చక్రంబు
చక్రి యచ్చో దొలి జతఁ గాంచినట్టి - చక్రవంతాద్రిని జెచ్చెర వెదకి
తరణి యెచ్చోట నస్తము గాంచు నట్టి - చరమాద్రి నీక్షించి సావర్ణి నరసి
వెలయంగ నెనుబదివేలసంయములు - గల కాంచనాద్రులఁ గలయ వీక్షించి
చరితార్థుఁ డగు మేరుసావర్ణిమౌనిఁ - బరికించి నెలలోనఁ బ్రతివార్తఁ దెండు
అర్కహీనము నమర్యాదంబు గానఁ - బేర్కొన నవ్వలిపృథివి యే నెఱుఁగ."
ననిన సుషేణాదులగు మహాకపులు - పనిఁ బూని పోయిరి పడమటిదిశకు. ||940||
జలజాప్తసుతుఁ డంత శతబలిఁ బిలిచి - "నలి నీవు లక్షవానరులతోఁ గూడ
మొదటఁ బుళిందభూములు సొచ్చి - పోయి చెదరక యాసౌరసేనంబు వెదకి
భరతభూముల నెల్ల పరికించి యవన - ధరణీశుదేశంబు తడయక వెదకి
కడగి కాంభోజకొంకణభూము లరసి - యెడపక యటఁ బోయి హిమవంత మరసి
సోమాశ్రమంబునఁ జొచ్చి శోధించి - శ్రీమించు కాళాఖ్యశిఖరి నీక్షించి
యామైె సుదర్శనమను నద్రి వెదకి - కామించి యటఁ బోయి కనకాద్రి వెదకి
కైలాసగిరియును గౌబేరవనము - నాలోలనయన మీ రలయక వెదకి
ధనదునిపురము నాతనిసరోవరము - ననుమోదభరము పాయక విలోకించి
యందుఁ గుబేరుని నడిగి క్రౌంచాద్రి - యందు మీ రందఱు నవనిజ వెదకి
చని యట మైనాకశైలంబు గడచి - యనఘ! వైఖానసం బను కొల నరసి ||950||
తనరు శైలోదాఖ్యతటిని లంఘించి - గొనకొని యుత్తరుకురుభూము లరసి
యచ్చట గంధర్వు లప్సరల్ సురలు - నిచ్చలు నుందు రానెలవులు వెదకి

నిలువ కుత్తరపయోనిధి దాఁటి పోయి - సొలయక యటమీఁద సోమాద్రి వెదకి
యచట బ్రహ్మయు శివుఁ డర్థి వర్తింతు - రచలితగతి మీర లందుండి మరలి
యొకనెలలోపల నుర్వీశుకడకు - బ్రకటంబుగా మీరు ప్రతివార్త దెండు”
అనవుడు శతబలి యవనీశు వీడు - కొని యుత్తరంబు దిక్కున కేగె నంత.
అప్పుడు రఘురాముఁ డర్కజుఁ జూచి - “యెప్పుడు చూచినా వీభూము లెల్ల”
నా విని “వాలికి నాఁ డేను వెఱచి - వేవేగ యతఁడు నావెనువెంటఁ దగులఁ
గలగొన గుఱుతులుగా మహి యెల్ల - నలుదిక్కులును చూచినాఁడ నే” ననియె.
ననిన నచ్చెరువంది యటఁ గొంతకాల - మినజానుజులు గొల్వ నినకులుఁ డుండె. ॥960॥
దగఁ బూర్వపశ్చిమోత్తరములు చూడ - జగతీశుపనుపునఁ జనిన వానరులు
నినరశ్మ లెందాఁక నిలమీఁదఁ బర్వు - ననుపమసత్త్వులై యందాఁకఁ దిరిగి
నలినాక్షి నెందుఁ గానక వచ్చి పతికిఁ - జెలు వేది ప్రతివార్త చెప్పి రందఱును.
అట రామసుగ్రీవు లంగదముఖ్యు - లిటమీఁదఁ బ్రతివార్త లేమి చెప్పెదరొ?
యది యేమి చందమో యని వారి రాక - కెదురుచూచుచునుండి రెంతయు వగచి
అంత నంగదముఖ్యు లగు మహాకపులు - పంతంబు లాడుచుఁ బరమహర్షమున
సంతతజవసత్త్వసంపద ల్మెఱసి - మంతు కెక్కిన హనుమంతుండుఁ దాము
చెదరక రవిజుండు చెప్పినయట్ల - మొదలు వింధ్యాచలంబున కేగుదెంచి
యందలిగుహల మహాగహనముల - నందంద వైదేహి నరయుచుఁ గదలి
యది యాదిగా దక్షిణంబున కరిగి - పొదలఁ బూపొదలందు భూజంబులందు ॥970॥
నదులందు గిరులందు నగరంబులందు - వెదకి జానకిఁ గాన వెరవు లే కునికి
చింతాసమాక్రాంతచిత్తులై పోయి - యంతంత గుమురులై యటఁ బోయి పోయి

అంగదాదులు గుహఁ జొచ్చుట

పదియేండ్ల తనకూర్మిపట్టి యచ్చోటఁ - గదలి జలములఁ బడి కాలునిపురికి
బోయినఁ బొగలుచుఁ బుత్రశోకాగ్నిఁ - బాయక పడి కాలి పలవించుచున్న
కణ్వమహామునిఘనశాపవహ్ని - మండి నిర్మృగము నిర్మానుష్య మగుచు
నుండ నీడయుఁ ద్రావ నుదకంబు లేక - పండక బహుశూన్యపథమైన యడవి
చొచ్చి యెంతేనియు సొలసి లోదారి - నచ్చోటనుదకంబు నరయుచున్నంత
నందొక్క రక్కసుం డగచరాధిపుల - ముందఱ నీలాభ్రమో యన నిలిచి
“యోరి వానరులార! యుర్విపై నేను - మారీచతనయుండ మహితవిక్రముఁడ
దేవగంధర్వులు తివిరి యే నున్న - యీవని దృష్టింప నెవ్వరు వెఱతు ॥980॥
రిం దేల వచ్చితి? రిందఱుఁ గూడి - యెందుఁ బోవఁగ వచ్చు నింక నాచేతఁ
జావక మీ” కంచు సంరంభ మెసఁగ - కో యని యార్చినఁ గుపితుఁడై యపుడు
అంగదుం డాదైత్యు నదరంట వ్రేయ - పొంగి రక్తము వాత బొడబొడ వెడలి
వసుధపైఁ బడె నంత వానరు లెల్లఁ - బొసఁగంగ నొకమహాభూజంబునీడ
నలసి కూర్చుండి తోయంబు లెచ్చోట - గలవొకో? యని దప్పి గదుర నున్నంత
దరిమిడి యొకబిలద్వారంబు వెడలి - యురువడి జలపక్షు లొండొండ నెగయఁ
గనుఁగొని యుదక మిక్కడ నుండఁ బోలు - నని వచ్చి బిలములో నందఱు డిగఁగఁ
గలగొని విపులాంధకారమై తెరువు - తెలియ కొండరులను ధృతిఁ జీరికొనుచు
ననుపమసత్త్వులై యటఁ బోవఁ బోవఁ - గనుఁగొని యయ్యంధకారంబు విరిసి
యరుదుగా జగదద్భుతాకార మైన - పుర మొక్కఁ డచ్చోటఁ బొడ గాంచి వచ్చి ॥990॥
పసిఁడిగోపురములు పసిఁడిమేడలును - పసిఁడియట్టళ్లును పసిఁడికోటలును
పసిఁడివృక్షంబులు పసిఁడిపూపొదలు - పసిఁడి పర్వతములు పసిఁడితామరలు
నై చూడ నాపురం బతిరమ్యమైనఁ - జూచి యెంతేనియుఁ జోద్యంబు నొంది

ప్రకటసంపదలచేఁ బరఁగుచుండియును - నకట నిర్మానుష్య మైనది పురము
ఏలొకో యీపురం బిట్లయ్యె ననుచు - నీలీల వెడలు చొ ప్పెఱుఁగంగ లేక
చాలఁ జింతిలుచు నచ్చటఁ గొన్నినాళ్లు - పోలఁ జరింపుచు పురమధ్యవీథి
మిన్నులతో రాయు మేదినియందు - నున్నతం బగుచున్న యొక మేడఁ గాంచి

కపులు స్వయంప్రభను గాంచుట

కని దానిమీఁదికిఁ గపు లెల్లఁ బ్రాకి - కనిరి తపోవృత్తి కర మొప్పు గాంచి
హరిణాజినాంబరయై యొప్పుదానిఁ - దరుణేందుకళఁ బోలి తనరారుదాని
నొకపుణ్యకాంత నయ్యువిదకు మ్రొక్కి - యకలంకచిత్తుఁడై హనుమంతుఁ డనియె, ||1000||
"ఓతన్వి! నీ వెవ్వ రొంటిమై నిచట - నీతపం బొనరింప నేమి కారణము?
ఏమహాత్మునిపురి యీహేమనగర? మే మెన్నఁడును గాన మిట్టిచిత్రములు"
అనిన నక్కోమలి హనుమంతుఁ జూచి - తనపూర్వకథ లెల్లఁ దాఁ జెప్పఁదొడఁగెఁ.
"దగఁ దొల్లి మయుఁ డను దానవేశ్వరుఁడు - తగిలి పద్మజుఁ గూర్చి తప మాచరించి
పస నొప్పు నిర్మాణపటుశక్తి వడసి - పసిఁడిగోపుర మిట్లు పరఁగ నిర్మించె
నవిరళగతి హేమ యను దివ్యవనిత - గవిసి యాతఁడు పెద్దకాల మిం దుండ
నాతని వజ్రధారాహతుఁ జేసి - యాతన్విఁ గొనిపోయె నమరవల్లభుఁడు
ఆతరలాక్షి నెయ్యపుఁజెలికత్తె - మాతండ్రి సావర్ణి యహితమానసుఁడు
నాయింతిపనుపున నతితపోనిష్ఠఁ - బాయకుండుదు స్వయంప్రభ యనుదాన"
నని చెప్పి కందమూలాదు లందఱికిఁ - దనివిదీర నొసంగి తాపంబు దీర్చి ||1010||
"యనఘ! మీ రెవ్వ రిం దరుగుదేనేల - యనిమిషు లైన నిం దరుగుదేరాదు
వినుఁ డిందు మీర లెవ్విధిని వచ్చితిరి?"- యన విని హనుమంతుఁ డతివ కి ట్లనియెఁ.
"దనతండ్రిపనుపున దండకాటవికి - మునివృత్తి రాముఁ డిమ్ముల వచ్చియుండ
వనజాక్షి నారామువరపత్నిఁ గొనుచుఁ - జనిన రావణువెంటఁ జనిచని యేము
జనకజ వెదకుచు జలశూన్యమైన - ఘనమైన దప్పిచేఁ గడు డస్సి యొక్క
బిలములోపలఁ జొచ్చి పెద్దచీఁకటికిఁ - దలఁకక యొక్కట దైవయత్నమున
నీయాశ్రమంబున కేతెంచి వెడలి - పోయెడుమార్గంబు పొడగానలేక
తిరుగుచున్నార ముద్ధతిఁ బెక్కుదినము - లురిఁ బడియున్నార మొకదిక్కు లేక"
యనిన రామునికార్యమై వచ్చినారు - అనఘులు పుణ్యాత్ము లని భక్తిఁ జేసి
"మీ కెద్ది యిష్ట మిమ్మెయి వేఁడుఁ" డనిన - మా కీబిలద్వారమార్గంబు వెడలఁ ||1020||
జేయుము వేవేగ సీతను వెదకఁ - బోయెద" మనుడు నుప్పొంగి యామగువ
మొగి మీరు కన్నులు మూసికొం డనుచుఁ - దగఁ బుచ్చి వారలఁ దనతపశ్శక్తి
నెలతుఁక యవలీల నిమిషమాత్రమున - బిలముఖమునఁ దెచ్చి పెట్టి తాఁ బోయె,
బోయిన కపివీరపుంగవులెల్ల - నాయింతి పొగడుచు నటఁ బోయి పోయి
యాయతోన్నతబలు లం దొక్కసరసిఁ - బాయక జలములు బలువిడిఁ ద్రావి

కపులు చింతాక్రాంతు లగుట

యంత నందఱు మహేంద్రాద్రికిఁ బోవ - నంత నంగదుఁడు ని ట్లనుచు శోకించె;
"ఇనజుని మితి దప్పె నినవంశుదేవి - వనజాక్షిఁ బొడగన్నవారము గాము
ఆజ్ఞాధురంధరుఁ డైన సుగ్రీవుఁ - డాజ్ఞ దప్పిరి వీర లంచును మనలఁ
బొడగన్నయప్పుడే భూపతి మెచ్చ - నడిమికి రెండుగా నఱికించు మనలఁ
గావున మన మింకఁ గపిరాజుఁ గానఁ బోవుట తగవును బుద్ధియుఁ గాదు ||1030||
వెలువడి మన మిట్లు వెస వచ్చినట్టి - బిలములోపలఁ జొచ్చి పేర్మి నుండుదము

అది యష్టదిక్పాలకాభేద్యమార్గ - మది పక్వఫలభరితారామ మరయఁ
బొందుగా నచట గాపురమున్న మనల - నెందు నెవ్వరి కైన నెఱుఁగఁ జొప్పడదు”
అనఁ గొంద ఱగచరు లాపని కియ్య - కొని రంత మారుతి కోపించి పలికెఁ.
“బెద్దబుద్ధివి నీవు పినతండ్రి పనుప - గద్దరివై రాముకార్యమై వచ్చి
కపులతోఁ గూడి యాగంభీరబిలము - చపలతఁ జొచ్చి యచ్చట నుండినపుడె
భానుజుతో మల్లఁ బడు నదిగాన - దాను నీలుండును తారుండు నలుఁడు
దీని కెవ్విధి సమ్మతింపము దక్క - వానరు ల్తమబంధువర్గంబుఁ బాసి
నినుఁ గొల్చియుండంగ నేరరు సుమ్ము - విను మదియునుగాక వృత్రారి తొల్లి
యర్మిలి తనవజ్రహతిని బిలంబు - నిర్మించె నటువంటి నిశితవజ్రాస్త్ర ||1040||
కోటి లక్ష్మణునకుఁ గొలది నగ్గలము - మాటమాత్రమున నీమర్కటాధముల
నిన్ను నీబలమును నీఱుగాఁ జేయు - నున్న యీదుర్బుద్ధు లొక్కట విడిచి
యవనిజ పొడఁగాన మైతి మటంచు - రవిజునికడ కందఱము పోయి మ్రొక్కి
విన్నవింతము జగద్విఖ్యాతి నతఁడు - నిన్నును మమ్ము మన్నించు మోమోపి
యామీఁద మీతల్లి కనురక్తుఁ డగుట - నీమీఁద నలుగఁడు నీవు పుత్త్రుఁడవు
కావునఁ గడు నిన్నుఁ గట్టుపట్టంబు” - నా విని యావాలినందనుం డనియెఁ;
“బితృసమానుని వాలిఁ బృథ్విపైఁ గూల్చి - యతనిభార్య వరించి యామీఁదఁ దనకు
నుపకారి యగు రాము కుద్యోగ మెల్లఁ - జపలుఁడై మఱచి లక్ష్మణుఁ డాగ్రహింప
మఱి గాదె చనుదెంచె మాపినతండ్రి - యెఱుఁగవే యాతనిహీనవర్తనము?
అట్టి కామాంధుని నట్టి కృతఘ్ను - నెట్టు నమ్మఁగవచ్చు నిది యది యేల? ||1050||

కపులు ప్రాయోపవేశము చేయుట

శ్రీరాముకార్యంబు సేయక పోయి - యారవిసూనుచే నటు చచ్చుకంటె
నీయెడఁ జచ్చుట యిది లెస్స మనకుఁ - బ్రాయోపవేశనపరులు గం” డనుచు
వారును దానును వరదర్భశయను - లై రాక వృథా యని యాత్మఁ జింతించి
తెవులును ముదిమియుఁ దీవ్రవేదనయు - నవతయు లేని ప్రాణంబులు గావ
లేచియు మఱి పవ్వళించియు దిశలు - చూచియుఁ దమతమచుట్టాల సతులఁ
దలఁచియు బాపురే! దైవమా యిట్లు - చలపట్టి మము వృథా చంప నిచ్చోట
సమకట్టితే! యంచు సకలవానరులు - గుమురులు గుమురులై కూడి యొండొరులు
“నలినాప్తకులుఁడు కానలకు రానేల? - కులభామ నసురచేఁ గోల్పడనేల?
యెరసి దైత్యుఁడు జటాయువుఁ జంపనేల? - ధరణీశుఁ డరుణనందనుఁ గననేల?
ధరణిజవార్త యాతఁడు చెప్పనేల? - తరణివంశులు పంప దరికి రానేల? ||1060||
సుగ్రీవుకడకు రాసుతులు రానేల? - సుగ్రీవుఁ డాతనిసొమ్ము గానేల?
వలనొప్ప వాలి భూవరుఁ డేయనేల? - బలిమితోడుతఁ గపిబలము రానేల?
యినతనూజుఁడు మమ్ము నిటు పంపనేల? - పనివడి మనకు నీపాటు రానేల?
ఊనినప్రాణంబు లురక పోనేల? - పోనేల యక్కటా! భువి కైకవరము
మనువంశయుతముగా మనవంశ మణఁచె” - నని యని శోకించి యలయుచున్నంత.

అంగదాదుల సంపాతి చూచుట

నాయెడ సంపాతియను పక్షినాథుఁ - డాయతదేహుఁ డత్యంతవృద్ధుండు
ప్రాయంటిఱెక్కలు బలిమియు లేమి - నాయద్రిగుహనుండి యల్లన వెడలి
మెల్లనఁ జనుదెంచి మృతి కోరి ధరణిఁ - ద్రెళ్లిన వనచరాధిపుల నీక్షించి
దైవంబు కృపచేసెఁ దనకు నాహార - మీవేళ నని చేర నేతేరఁ గపులు
చపలులై మరణనిశ్చయబుద్ధి వగవ - నపు డాంజనేయుతో నంగదుం డనియె! ||1070||

"నిది పక్షి గాదు మ మ్మిందఱఁ జంప - సదయుఁడై యముఁ డిట్టు లరుదెంచినాఁడు
ఆజటాయువు నరనాథునిదేవిఁ - బోడిమి చెఱగొని పోవు రావణుని
దాఁక నాతనిఖడ్గధారచేఁ జచ్చి - తేకువఁ బడయఁడే దివ్యపదంబు?
రాముకార్యార్థమై ప్రాణము ల్మనము - నీమహాపక్షికి నిచ్చుట లెస్స"
యనుచోట నామాట లాలించి యరుణ - తనయుండు శోకగద్గదకంఠుఁ డగుచు
నాకపివీరుల నటఁ జేరఁ బోయి - "యోకపులార! యెందుండి వచ్చితిరి?
యాజటాయువు నాకు నర్మిలితమ్ముఁ - డాజటాయువు నేను నరుణపుత్రులము
నిశితోగ్రనఖుఁడు మానితమహామహుఁడు - దశరథుసఖుఁడు సంతతసత్యధనుఁడు
నతఁ డేమిటికిఁ జచ్చె?" ననవుడు వాలి - సుతుచేత నంతయుఁ జొప్పడఁ దెలిసి
యెంతయు శోకించి యిచ్చలోఁ జాల - వంత నొందుచునున్న వనచరు లెత్తి ||1080||
చెంతనున్నపయోధిఁ జేర్చిన నందు - సంతాపమునఁ గృతస్నానుఁడై వచ్చి
విపులశోకముతోడ విహగవల్లభుఁడు - కపులతోఁ దనపూర్వకథఁ జెప్పఁదొడఁగె.
"ఆలోలగతుల జటాయువు నేను - గైలాసగిరియందుఁ గవగూడి యుండ
ఘనజవసత్త్వము ల్కడిమిమై మెఱసి - మొనసి మే మిద్దఱమును మత్సరించి
యుడువీథి కిద్దఱ ముదయకాలమునఁ - గడఁకతో నెగసి సంగడి పోయి పోయి
పరువడి నట పట్టపగలింటికొలఁది - కిరువురు దడసితి మినమండలంబు
ఉగ్రాంశుకిరణంబు లొండొండఁ దాఁకి - యుగ్రుఁడై యాజటాయువు మండుటయును
బదిలమై వాని నాపక్షంబులందుఁ - బొదివిన నాపక్షములు గాలిపోయె
నెఱకలు గాలిన నే పెల్లఁ బొలిసి - మఱి వచ్చి యీయాశ్రమంబునఁ బడితి
నాపక్షినాథుఁ డెం దరిగెనో? యెఱుఁగ - నీపల్కు మీచేత నిట వింటి నేను ||1090||
వీనుల మీవార్త విని యున్నవాఁడ- హీనబలుండ నై యెఱకలు లేమి
పక్షముల్ తొల్లింటిపగిది నా కున్న - దక్షత నింతకుఁ దనసహోదరుని
పగ దీర్చి శ్రీరామభద్రునిదేవి - మగఁటిమి దేనేర్తు; మాటల కేమి?"
నావిని భల్లూకనాథుఁ డిట్లనియె - నావాయుజుఁడు నంగదాదు లుప్పొంగ!
"నాజటాయువు తమ్ముఁ డట నీకు మొదల - నీజగంబులలోన నెదు రెందుఁ గలదు?
నీవు చూడనియట్టి నెలవులు లేవు - రావణుఁ డప్పుడు రఘురాముదేవి
నెందు దాచినవాఁడొ యెఱిఁగింపు" మనిన - సందేహ మెడబాయ సంపాతి పలికె.
"తనతనూభవుఁడు దుర్దమపరాక్రముఁడు - ఘనుఁడు సుపార్శ్వుండు కడుభక్తియుక్తి
ఱెక్కలు గాలి యాక్రియ నున్న నాకు - నక్కరతోఁ దెచ్చి యాహార మొసఁగు
నతఁ డొక్కనాఁడు నా కశనంబు దేక - దడసివచ్చిన "నేల తడసితి" వనిన ||1100||
"నో తండ్రి నీకు నే నుపహార మరయ - నాతతగతి మహేంద్రాద్రిసముద్ర
తీరమార్గమున నెంతయుఁ బొంచియుండ - నారవిప్రభవంటి యంగనఁ గొంచు
గాటుకనడకొండ కైవడి నొకఁడు - ధాటియై చనుదెంచి తనకుఁ బ్రియంబుఁ
జెప్పి యేతెరు వియ్యఁ జెచ్చెరఁ జనియె - నప్పు డచ్చటిమౌను లందఱు నన్ను
సంతసింపుచు 'నేఁడు చావుకుఁ దప్పె - నంతకుం డగు రావణాసురుం డతఁడు
చెఱగొని లంకకు శ్రీరాముదేవి - నుఱకఁ గైగొనిపోవుచున్నవాఁ' డనిరి
అందుకై తడసితి" నని వాఁడు పలికె - సందేహ మేటికి? జనకతనూజ
బలసి రాక్షసవధూపరివృత యగుచు - జలదమాలికలోని చంద్రికఁ బోలి
యున్నది లంకలో నొగి శతయోజ - నోన్నతి నాదృష్టి యుర్విఁ జరించు.
తెల్లంబుగా మనోదృష్టియు నాకు - నెల్లపక్షులకంటే నెక్కుడై పరఁగు" ||1110||
నని పల్కి మఱియు ని ట్లనియె సంపాతి - "తనపక్షయుగళంబు దగ్ధ మైనపుడు
ఏ వచ్చి మూర్ఛిల్లి యిచ్చోటఁ ద్రెల్లి - చావునఁ దప్పి యెంచఁగ రాని దప్పి
కుట్టూర్పు లెసఁగంగఁ గొన్నేండ్లు గడపి - గట్టిగా నాభాగ్యగతి నొకనాఁడు
ఘననిష్ఠఁ దప మిందుఁ గావించు సకల - జనతాపహరుని సాక్షాన్నిశాకరుని

నానిశాకరుని నొయ్యనఁ గాంచి మ్రొక్కి - భానుదీప్తులచేత పక్షము ల్గాలి
తను వున్న చంద మంతయు విన్నవింప - మునిశిఖామణియును మున్ను న న్నెఱుఁగుఁ
గావున నెంతయుఁ గరుణించి మీఁదు - భావించి యా శ్రియఃపతి పరాత్పరుఁడు
విష్ణుండు దశరథవిభునకుఁ బుట్టి - యుష్ణాంశుకులుఁ డంత నుగ్రాటవులకుఁ
జనుదేర నాతనిసతిని రావణుఁడు - కొనిపోయి చెఱ నుంచుకొని యున్నయపుడు
అమృతాన్న మాయింతి కమృతాంశుఁ డిడిన - తెమలక యామహాతృష్ణలు పాసి ||1120||
యుండు నంతట రాముఁ డొయ్యన వచ్చి - చండాంశజునిఁ గాంచి శక్రజుఁ ద్రుంచి
యాలోలగతి సీత నరయ వానరులు - నాలుగుదిశల కున్నతిఁ బంపఁగలఁడు
ఆరామునిజదూత లగు వారితోడ - జేరి నీ వీకథ చెప్పిననాఁడు
ఘనపక్షయుగళము గలుగుఁ బొమ్మనుచు - మును నిశాకరుఁ డను ముని చెప్పిపోయె.
నతఁ డానతిచ్చినయట్లు మీతోడ - హితమతి నీకథ యెఱిఁగింపఁ గంటి
నివె పక్షములు వచ్చె నిదె చూడుఁ డనుచుఁ - దివిరి కుప్పించి యద్దివికి లంఘించి
వడి లంకచేరువ వనములో సీతఁ - బొడఁగాంచి "యదె సీతఁ బొడగంటి" ననుచు
"నదె! శతయోజనం బైనదూరమున - నదె లంకలోపల నదె! పుణ్యసాధ్వి
చాలుఁ బ్రాయోపదేశన మింక లెండు - పౌలస్త్యపతిలంకఁ బరికింపఁ బొండు"
అని లంక కటుఁ బోవ నటఁ ద్రోవఁ జూపి - చనియె హేమాద్రికి సంపాతి యపుడు ||1130||
అంత వానరవీరు లందఱుఁ గూడి - సంతోషచిత్తులై జవ మొప్పఁ బోయి
చండవాతాఘాతజాతడిండీర - గండూషితాశావకాశనీకాశ
వీచీసమీచీనవిహరమాణాది - వైచిత్రకరవాలవరవాలములను
ఘోరనక్రగ్రాహకోటు లుప్పొంగఁ - బోరాడుచున్న యంభోరాశి డాసి
అందు నిశ్చేష్టితులై కొంతతడవు - గుందుడెందములతోఁ గూర్చుండి యపుడు
ఈసముద్రము దాఁట నెవ్వఁడు చాలు - నీసత్త్వ మెవరికి నిందులోఁ గలదు?"
అని యిట్లు చింతింప నంత నంగదుఁడు - వనచరుల్ తాను నవ్వనధితీరమున
నారాత్రి వేగించి యమ్మఱునాఁడు - వీరవానరుల వేర్వేఱ నీక్షించి
"ఈరీతి మీ రెంతలేసివానరులు - పౌరుషంబులు నేలపాలుగాఁ జేసి
జలరాశిలోపల శతయోజనములు - కొలఁది దాఁటుట కిట్లు గుందెద రేని ? ||1140||
అపకీర్తి కెన యిది; యగణితాంభోధిఁ - గపివర్యులార! యేకరణి దాఁటెదరు?
మీమీజవంబులు మీదాఁటు కొలఁదు - లీమాత్ర మని పల్కు డెఱుఁగంగ నాకు

వానరవీరులు తమతమసత్త్వములఁ దెలుపుట

ఘనులార! యొక్కఁ డొక్కఁడు చెప్పుఁ" డనుచు - గినిసిన నందఱు గృతమతు లగుచుఁ
దమతమసత్త్వముల్ తగ విచారించి - అమితసత్త్వోన్నతు లందఱుఁ గూడి
"నలిమీఱి పదియోజనంబులు దాఁటఁ - గలవాఁడ నే" నని గజుఁ డందుఁ బలికె.
"ఇలమీఁద లావుమై నిరువది దాఁటి - సొలయ నే" నని గవాక్షుఁడు పేర్చి పలికె.
"మొనసిన కడిమిమై ముప్పది దాఁట - ఘనశక్తి గల" దని గవయుండు పలికె.
"నాలావుపెంపున నలువది దాఁటఁ - జాలుదు నే" నని శరభుండు పలికెఁ.
"బనిగొని జలధి యేఁబది బాఁటువాఁడ" నని గంధమాదనుం డలవుమైఁ బలికె.
"నస మెంత డింపక నరువది దాఁట - మసలక పో" దని మైందుండు పలికెఁ. ||1150||
"దెగఁబడ కడిమిమై డెబ్బది దాఁటఁ - దెగువ కోపుదు" నని ద్వివిదుండు పలికె.
"నెనుబది దాఁటుదు నేపు దీపింప - దనియక నే" నని తారుండు పలికె.
మోపినతమలావు లోకఁడును దాప - కేపుమై నందఱు నిటు పల్కుచుండ
భల్లూకనాథుండు బహుకాలవృద్ధుఁ - డుల్లోకవిక్రముఁ డొకమాట పలికె.
"చిన్ననాటిబలంబు చెప్ప వచ్చినను - గ్రన్నన హాస్యకారణము; లిప్పటికి

అయినను వినుఁడు ము న్నమృతంబుకొఱకు - దానవుల్ సురలు యుద్ధములు గావింప
నమరులకై సహాయంబుగా వచ్చి - యమృతంబు ద్రావితి నర్థి వా రొసఁగ
నుదధు లేఁడును దాఁట నోపు దస్తాద్రి - కుదయాద్రిపై నుండి యొకజంఘ యిడుచు
ఎల్లలోకముల నా కెదు రెందు లేదు - బల్లిదుఁడగుబలిబంధంబునాఁడు
ఇర్వదియొక్కమా రిలప్రదక్షిణము - తివిరి త్రివిక్రమదేవునిఁ గొలుచు ||1160||
తరిఁ గొండ కాలిలోఁ దనరార విఱిగి - పరిఁబోయి మఱి జరాభారంబు నొదవె;
నరయంగఁ గడువృద్ధు నైతి నిప్పటికిఁ - బరికింప నేను తొంబది గాని చాల
పొలుపొంద నీత్రోవఁ బోయెడుపనికి - వలతి గా" నని జాంబవంతుండు పలికె.
"తొంబదియేడు దోడ్తో దాఁటువాఁడ - నంబుధి" నని నీలుఁ డత్తఱిఁ బలికె.
నామారుతాత్మజుఁ డాత్మపౌరుషము - లేమియుఁ బలుక కయ్యెడ నూరకుండె.
"వాలినకడిమిమై వడి నూఱు దాఁటఁ - జాలుదు మగిడి రాఁజాలను గాని"
యని యంగదుఁడు పల్క నాజాంబవంతుఁ - డనఘ! మాకందఱ కధిపతి నీవు,
వాలితనూజ యీవారాశి దాఁటఁ జాలుదు మగిడి రాఁజాలవు నీవు ;
యువరాజ! వీకపియూథంబులకును - రవితనూజునియట్ల రాజవు గానఁ
దగ మమ్ముఁ బనిగొనఁ దగుఁగాక! యిట్లుఁ - దగునయ్య? నీ కింత దైన్య మేమిటికి? ||1170||
రామకార్యపరుండు రవిజునిమంత్రి - యీమర్కటావలి కెల్లఁ బ్రాణంబు;
తక్కక పవమానతనయిండు గలుగ - నక్కటా! నీ కసాధ్యము లెందుఁ గలవు?
వల" దని వారించి వాయునందనునిఁ - బిలిచి యాతనితోడఁ బ్రియములు పలికి,

జాంబవంతుండు హనుమంతుని బ్రార్థించుట

"మారుతి! యీపని మామీఁదఁ బెట్టి - యూరకున్నాఁడవే? యుచితమె నీకు?
లలితలావణ్యవిలాసరూపముల - వలనొప్పు నప్సరోవనితలయందుఁ
బుంజికస్థలి యనఁ బొలుచు మీతల్లి - యంజన యటఁ దొల్లి యగ్నిశాపమున
వానరవనితయై వసుధఁ గేసరికి - మానిని యై యుండి మఱి యొక్కనాఁడు
వనగిరిస్థలులందు వర్తింపుచుండ - ననిలుఁ డాయంగన యలసయానంబు
తొడలబెడంగును దోరంపుబిరుదు నుడురాజబింబంబు నొరయునెమ్మోము
కలదు లే దను కౌను గబ్బిగుబ్బలును - దల చుట్టివచ్చు బిత్తరికన్నుఁగవయుఁ ||1180||
గనుఁగొని మోహంబు గడలుకొనంగ - మనసిజశరభిన్నమానసుం డగుచుఁ
జెలరేఁగి కదియుచుఁ జెలువ మై డాసి - యాలింగనము సేయ నంజన యలిగి,
"నాదుపాతివ్రత్యనైపుణి చెఱుప - నేదుష్టమతి యొకో యిటు సమకట్టె?"
నా విని "యలుగ కో నాతి! నే వాయు - దేవుండ; నీదుపాతివ్రత్యమునకు
భంగంబు గాకుండ పరికించి హృదయ- సంగంబు నిలిపితి జలజాక్షి! దీనఁ
బలువేగవిక్రమపౌరుషశౌర్య - ములు గల తనయుఁ డిమ్ముల నీకుఁ బుట్టు;"
నని పల్కిచనుటయు నావధూమణియు - మనమున నలరుచు మఱి వాయుదేవు
ప్రవిమలకృప నిన్నుఁ బడసెఁ గావునను - భువిని వాయువుతోడి భూరిసత్త్వుఁడవు
వేగవిక్రమకళావిస్ఫూర్తియందు - నాగరుడునికంటె నధికుండ వీవె;
వరుసఁ బంకజగర్భువరమునఁ జేసి - మఱి నీకు నాయుధమరణంబు లేదు; ||1190||
నీసమానులు లేరు నిఖిలలోకములు - నీసత్త్వ మెఱుఁగుదు నిజముగా నేను
జలనిధి లంఘించి జనకజఁ గాంచి - కలఁకమై యిటు రామకార్యంబుఁ జేసి
కపులప్రాణములు రాఘవులప్రాణములు - కపినాథుప్రాణము లర్గరుణతోఁ గాచి
తడయక యో జగత్ప్రాణనందనుఁడ! - పడయు ముత్తమలోకపదములు నీవు"
అనవుడు హనుమంతుఁ "డౌగాక! మీరు - పనిచినఁ జేయుదుఁ బతికార్య మొనర

నగచరు ల్నాడుఁడు నాశక్తి నేఁడు - జగదేకహితయుక్తి జలధి లంఘించి
పఱతెంచి సుర నడ్డపడిన సాధింతు - నెరసి లోకములెల్ల నీఱు గావింతు;
నక్కజంబగు శక్తి నటు లంకఁ జొత్తు - స్రుక్కక వైదేహిఁ జూచి నే వత్తు;
నాలంక యైనను నగలించి తెత్తు - వాలాయముగ సీత వసుధేశుఁ గూర్తుఁ;
గాకున్న జలధులు గలఁతు నొండేని? - వీఁకతో నమరాద్రి విఱుతు నొండేని? ||1200||
పుడమి తుత్తుమురుగాఁ బొడుతు నొండేని? - తొడరి మృత్యువు నైనఁ ద్రుంతు నొండేని?
దీవు లన్నియును శోధింతు నొండేని? - చేవ మీఱఁగ లంకఁ జేరి యచ్చోట
దుష్టాసురుల నెల్లఁ ద్రుంతు నొండేని? - సృష్టి చీఁకటి చేసి చెఱుతు నొండేని?
కాని యారక రాను గడఁగి మీకడకు - నే" నని పూని మహేంద్రాద్రి యెక్కి,

హనుమంతుఁడు సముద్రమును దాఁటుట

యుదధులతోఁ గూడ నొగి సృష్టి గ్రుంగఁ - గదిసిన లయకాలకాలుఁడో యనఁగ
వెసఁ ద్రివిక్రముఁ డైన విష్ణునిరీతి - నసమానదేహుఁడై యందందఁ బెరిఁగి,
యంగదాదులచేత ననుమతి వడసి - యంగమంతయుఁ బొంగ నంతరంగమునఁ
దనతండ్రి పవమానుఁ దలఁచి శ్రీరామ - జననాథుపదపంకజము లాత్మ నిలిపి
యడుగులు తిరముగా నద్రిపై మోపి - మెడ యెత్తి యొక్కింత మెయిఁ గ్రుంగ నిలిచి
బొమ లెత్తి కలయ నంభోరాశిఁ జూచి - యమరారిపురిమీఁద నట దృష్టి నిలిపి ||1210||
వఱలంగ నిలమీఁద వాల మల్లార్చి - నెఱి కర్ణములు రెండు నిక్కించి పొంచి
యట నద్రిశిలమీఁద హస్తంబు లూఁది - పటుజవంబున దాఁటెఁ బవమానసుతుఁడు
అల సుధాహరణార్థమై వైనతేయుఁ - డిలనుండి మును దివి కెగయుచందమున
నారభసంబున నద్రిశృంగములు - భూరేణువులకంటెఁ బొడియు నై రాలె
నారావణుండు ము న్నార్జించినట్టి - భూరికీర్తులపెంపు పొడి యైనయట్లు
నాయురవడి ప్రాఁకు లతనితో నెగసి - తోయధిలోఁ జొచ్చి తునియలై రాలె.
భావిసేతువునకై పవననందనుఁడు - తా వచ్చి శంకువు స్థాపించె ననఁగ
వెసఁ బేర్చి యచ్చట విషమవాయువులు - దెసలకుఁ జెడి పాఱె; దివిరి మేఘములు
వక్రించె; లంకపై వాయుజుం డనుచు - శక్రాదులకుఁ జెప్ప జనినచందమున
నావడి నబ్ధి నీ రంతయు నెగసి - యావలి పాతాళ మటుఁ గానవచ్చె; ||1220||
జనకజఁ దెచ్చి నాజలములో దాపుఁ - డని మారుతికిఁ జూపె నంభోధి యనఁగ
దనపతిహితకార్యధైర్యశౌర్యములు - తనవేగలాఘవోదాత్తసత్త్వములు
జూచి యింద్రాదులు సొరిదిఁ గీర్తింప - నీచందమున దాఁటి యేగుచున్నంత
"నీనిత్యకృతి జగద్ధితముగాఁ బూని - పూని యెంతయు దవ్వు పోవుచున్నాఁడు
ఇతనికి విశ్రాంతి యిచటఁ గావించి - యితనిఁ బుచ్చెద" నని యిచ్చలోఁ దలఁచి
యప్పుడు మైనాకు నంబుధి పిలిచి - "యిప్పుడు హనుమంతుఁ డేతెంచె నిటకు
నొప్పార నాతిథ్య మొసఁగు నీ" వనుచుఁ - జెప్పి పొ మ్మనుటయు శీఘ్రంబె యరిగి

హనుమంతునకు మైనాకుఁ డాతిథ్య మొసఁగుట

యురుతరనిజపక్షయుగళసంజాత - మరుదుచ్చలద్వార్ధిమధ్యంబు వెడలి
శ్రీకరకాంచనశృంగసంకలిత - నాకమై యొప్పు మైనాకపర్వతము
ఎదుటఁ దోఁచినఁ జూచి యిది దైత్యమాయ - కదిసి నాపనికి విఘ్నము సేయఁగోరె. ||1230||
దానికి నేమి నాదర్పంబుపేర్మి - దీనిఁ ద్రుంచెదఁ గాక! తెగి యంచు నడరి
వరవజ్రకఠిన మౌ వక్షంబుచేత - నురవడి హనుమంతుఁ డుదరి తాఁకుటయు
గరువలి సుడిఁ గొన్న కారాకువోలెఁ - దిర మేది ధృతి దూలి దిర్దిరఁ దిరిగి
మనుజుఁడై పొడసూపి మైనాకశిఖరి - యనిలనందనుఁ జూచి యర్థితోఁ బలికె.

"అనిలజ! నేను నీ కపకారి గాను - వనరాశిపంపున వచ్చితిఁ గాని
యమ్మహాత్ముఁడు నీకు నాతిథ్య మొసఁగు - పొమ్మన్న వచ్చితిఁ; బూర్వకాలమున .
పర్వతంబుల కెల్ల పక్షము ల్గలిగి - గర్వించి మెలఁగ నాఖండలుం డలిగి
పవిధార నొక్కటఁ బక్షము ల్దునుమఁ - బవనుఁడు మీతండ్రి పరికించి నన్ను
నవలీల నీలవణాంబుధిలోనఁ - గవియించి పక్షము ల్గాచి రక్షించెఁ
గాన మీవాఁడను గాని యన్యుఁడను - గాను; శీతాచలాగ్రణికుమారుండ
నేను మైనాకుండ నీవు నాయందుఁ - బూని యీఫలమూలములఁ దృప్తిఁ బొంది
బడలికలును బాసి పవనకుమార! - కడులావు మీఱ లంకాపురంబునకు
నరుగుము నీ" వన్న నమ్మహాబలుఁడు - "వెరవుగా దిప్పుడు విశ్రమించుటకు
జలనిధినడుమ నెచ్చట నిల్వ ననుచుఁ - జెలఁగి మున్ను ప్రతిజ్ఞ జేసినవాఁడ;
నిట రాముకార్యార్థ మేగుచున్నాఁడ;- నటుగాన నిల్వరా దద్రీశ! నాకు"
నని పాణితలమున నయ్యద్రిఁ దడవి - "యనఘాత్మ! నీపూజ లన్నియు వచ్చె,"
నని పల్కి పోవుచో ననిలనందనుని - ఘనశక్తి కమరులు కడుచోద్య మంది
నానావిధముల నానందించి రంత - మైనాకగిరి కింపుమై నాకవిభుఁడు
కనుఁగొని శ్రీరాముకార్యమై యేగు - హనుమంతునకుఁ బ్రియం బాచరించితివి;
యటుగాన నీకు నే నభయ మిచ్చితిని - ఇటు సుఖస్థితి నుండు మీ" వంచుఁ బలికె.
నప్పుడు గంధర్వు లమరులు మునులు - తప్పక యంజనాతనయుఁ జూచుచును
ఇతనిలా వెట్టిదో యెఱుఁగుద మనుచుఁ - జతురులై సురస నాఁ జను దేవదూత
బనిచిన రాక్షసభావంబు దాల్చి - యనిలసూనునకుఁ దా నడ్డమై పలికె.
"నీవార్ధిలో నుండి యే నిన్నుఁ గంటి - దైవయత్నంబునఁ దా నింక మంటి
అనిలజ! యాకొంటి నట నిటఁ జనక - మునుకొని నావక్త్రమున వచ్చి చొరుము
నీ" వనవుడు రామనృపకార్యమునకుఁ - బోవుచున్నాఁడను పొలఁతి! రారాదు
ధరణీశుకార్య మంతయు నెఱవేర్చి - తిరిగి యేతెంచుచోఁ దీర్తు నీకోర్కి
పోయివచ్చెద నంత బొంకు గా" దనిన - నాయింతి కోపించి యటుఁ గ్రమ్మఁబలికె.
"జన నీను నినుఁ బట్టి చంపుదుఁ గాని" - యని నోరు దెఱచిన ననిలనందనుఁడు
తనమేనుఁ బెంచెను దశయోజనంబు - లినుమడిగాఁ బెంచె నింతి యాననము
ముప్పదియోజనంబులు పెంచె నాతఁ - డప్పుడు నలువది యదియును బెంచె
నొండొరు లిటు శతయోజనంబులుగ - దండిమైఁ బెంచిరి తనువు వక్త్రములు
నంత నాహనుమంతుఁ డసమానబుద్ధి - మంతుఁడై యంగుష్ఠమాత్రగాత్రమున
నతిసూక్ష్ముఁడై వచ్చి యాయింతివదన - మతిరయంబునఁ జొచ్చి యవలీల వెడలె
"ముడిగొన్న సంసారమోహబంధములు - విడఁదన్ని సుజ్ఞాని వెడలినమాడ్కి
వెడలి నీకోర్కి గావించితి నింక - కడలి దాఁటెద" నన్నఁ గపికులోత్తముని
బుద్ధి కెంతయు మెచ్చి పొగడుచుఁ "గార్య - సిద్ధి నీ కయ్యెడు శీఘ్రంబె" యనుచు
నట దివ్యవనితయై యాయింతి ప్రీతిఁ - బటుసత్త్వు ననిలజుఁ బరఁగ దీవించె.
నతఁ డంతఁ బ్రణమిల్లి యటఁ బోవుచుండ - నతిరయంబున వచ్చి యాతనిఁ గదిసి
యొలసి దేహచ్ఛాయ లొడిసి రాఁ దిగిచి - చెలఁగి జీవుల మ్రింగు సింహిక గదిసి
పదియోజనంబుల పరపును నూఱు - పదులయోజనములై పరఁగెడు నిడుపు
నగు మీన మాతని నలమి చేఁ బట్టి - తిగిచి మింగుచునుండ ధీరుఁడై యతఁడు
ప్రతికూలవాతూలపవనసంఘాత - హతుల నోడయుఁ బోలె నటుపోక నిలిచి
యెడద ఛాయగ్రాహి యిది యని తెలిసి - మడవక యటమీఁద మకరివక్త్రంబు
చొచ్చి వత్తు నటంచు సూచించినట్లు - అచ్చెరువంది యింద్రాదులు చూడఁ
గడుసూక్ష్మరూపుఁడై కదలక దాని - కడుపులోపలఁ జొచ్చి కడిమిపై వచ్చి
యాదుష్టరాక్షసి నబ్ధిలో వైచె - నాదట సురలెల్ల నానందమంది

వినుతించి వరపుష్పవృష్టులు గురియ - వననిధి నవలీల వడి దాఁటి పోయి
యాసమీరజుఁ డనాయాసంబుతోడ - నాసువేలాచలం బవలీల నెక్కె.
నని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు ‖1280‖
పాలితాచారుం డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
తమతండ్రి విట్ఠలధరణీశుపేర - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేర
బని బూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండనిపేర
నాచంద్రతారార్కమై యొప్పు మిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగు నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థిఁ గిష్కింధకాండంబుఁ జెప్పె.

కిష్కింధాకాండము సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

సుందరకాండము

శ్రీరాముకార్యంబు సేయంగఁ బూని - వారిధి పిల్లకాల్వయుఁ బోలె దాఁటి
చారుశృంగంబుల సానుదేశముల - భూరిభూరుహలతాపుంజకుంజములఁ
గలిమిచే నొప్పు లంకాసమీపమున - వెలయు సువేలాద్రి వేడ్కమై నెక్కి
యంత నాహనుమంతుఁ డాయద్రిమీద - నెంతయుఁ గడఁకతో నేపు మై నిలిచి
యట దక్షిణము చూచి యప్పు డిట్లనియె - నటఁ ద్రికూటాద్రిపై నమరెడుదాని
గదలక ధర్మార్థకామము ల్మూఁడు - పొదిగొన్న సిరివోలెఁ బొలుపొందుదాని
నమరావతీపురం బబ్ధిమధ్యమునఁ - గమనీయగతి నొప్పు గలిగినదాని
నలక కుబేరుతో నలుక మై నచట - నెలకొన్నకైవడి నెగడెడుదానిఁ
గలకాలమును నధోగతి నుండలేక - తెలివి మై భోగవతీనగరంబు
జలరాశి వెలువడి సరి త్రికూటమున - వెలసినకైవడి విలసిల్లుదాని ||10||
నంబుధి యావరణాంబువు ల్గాఁగఁ - బండినప్రభ నొప్పు బంగారుకోట
బ్రహ్మాండవిధముగాఁ బరికింప నొప్పు - బ్రహ్మాద్యభేద్యమై పరఁగెడుదాని
మొనసి లోకములకు మొన యొక్కు డగుచుఁ - ననుపమాకృతితోడ నమరెడుదాని
బొలుపొంద బహుదివ్యభోగసంపదల - నలి మీఱ నెక్కుడై యందంద వెలుఁగ
నలినసంభవుగేహ మన నొప్పునట్టి - లలితమై యొప్పెడు లంకాపురంబు
కని చాల వెఱగంది కనురెప్పఁ బెట్ట - కనిలతనూభవుం డందందఁ జూచి
యెల్లలోకంబులు నెక్కట గెలిచి - బల్లిదుఁడై పేర్చు పంక్తికంధరుఁడు
ఇట్టిసంపదలచే నెనయు నీలంకఁ - బట్టాభిషిక్తుఁడై బ్రదికి పాలేది
సకలేశుఁ డగు రామచంద్రునిదేవి - వికలుఁడై కొని వచ్చి వీఁ డేల పొలిసె?
నని వాని దూషించి యాలంక చొరఁగ - ననుపు విచారించి యాసత్వధనుఁడు ||20||
తగ లంకయుత్తరద్వారంబుఁ జేరి - తగవును నీతియుఁ దలపోసి మఱియు
యీసముద్రము కపు లెట్లు దాఁటెదరు? - వాసి దాఁటిన నైన వాసవాదులకు
సాధింప మిగుల నసాధ్య మీలంక - సాధింప నలవియె సకలయత్నముల?
భీమసాహసమునఁ బేర్చు రావణుని - రాముఁ డెట్లు జయించు రణములో నెదిరి
యని ముహూర్తము తనయాత్మఁ జింతించి - మనమున శ్రీరామమహిమంబుఁ దెలిసి
యీసముద్రం బెంత? యీలంక యెంత? - యీసురారియు నెంత యినకులేశ్వరున
కని తిరస్కారంబుగాఁ దలపోసి - యన లేని పొడవైన యామేనితోడఁ
బగటున నీపురిఁ బగలు చొచ్చినను - బగ తాను రాక్షసభటులకు నాకు
జానకిఁ బొడగానఁజాల నే నట్లు - కాన సూక్ష్మాకృతిఁ గైకొని పోయి
యీలంక దైత్యుల నెల్ల వంచించి - వాలాయమునఁ గాంతు వైదేహి ననుచు ||30||
మదిలోన సూర్యాస్తమయ మొప్పఁ దలచి - పదిలుఁడై యెంతయుఁ బరికింపుచుండ
నవిరళసత్త్వుఁడై యఖిలేశుదేవి - నవనీతనూభవ నరసి పో వచ్చి
నే నున్న ననువుగా దీలంక చొరఁగ - వీనికి నన్నట్లు వెసఁ గ్రుంకె నినుఁడు

అనిలనందనునకు నస మిచ్చి దైత్య - ఘనపాపములు పూని కలఁగొనఁ బర్వె
ననఁ బర్వెఁ గలయ ఘోరాంధకారంబు - ఘనమైన దైత్యుల కలకలం బణఁగె
నంత నాకలకలం బణఁగుట నాత్మ - నంతయుఁ బరికించి యనిలనందనుఁడు
మనమున రఘురాము మఱువక నిలిపి - తనతండ్రి వాయువుఁ దప్పక వేఁడి
మార్జాలమాత్రుఁడై మఱి లంకఁ జొచ్చి - కర్జ మూహింపుచు ఘనుల రాఘవులఁ
దలఁచుచు మెలఁగ నత్తఱి విస్మయముగఁ - గలితభయంకరాకారంబుతోడ
బెన్నిధి సాధింపఁ బ్రీతిమై నరుగు - చున్న సాధకునకు నొగి నడ్డపడఁగ ||40||

హనుమంతుఁడు లంకాపురిఁ జొచ్చి సీతను వెదకుట

వడి మహాభూతంబు వచ్చుచందమున - నడరి లంకిణి వచ్చి యడ్డమై నిలిచి
యట్టహాసము చేసి యనిలనందనుని - ధట్టించి పలికెఁ గ్రోధంబు రెట్టింప
"నీ వెవ్వఁడవు? మఱి నీకుఁ బే రేమి? - నీ వీపురంబులోనికి వచ్చు టెట్లు?
ఎవ్వరు పంచినా? రెఱిఁగింపు" మనిన - నవ్వాయునందనుం డచలుఁడై పలికె.
"నీ వెవ్వతెవు? మఱి నీకుఁ బే రేమి? - నీ వేల యడ్డమై నిలిచితి నాకు?
మున్ను నీ వెఱిఁగింపు ముదిత యావెనుక - నున్నట్లు నాతెఱం గొప్పఁ జెప్పెదను."
అని పల్క "నేను దశాననునాజ్ఞఁ - బనిఁ బూని యాపురి బలిమి రక్షింతుఁ
బేరు లంకిణి యండ్రు; పెఱవారిఁ గన్న - బోరనఁ బొరిగొందుఁ బోనీక" యనిన
హనుమంతుఁ డయ్యింతి కనియె వెండియును - "వనిత! యీపురిఁ జూచువాఁడనై యేను
జనుదెంచితిని వేగ చనఁగ ని"మ్మనినఁ - గనలుచుఁ గోపంబు కఱుకురక్కసియు ||50||
"నెక్కడఁ బోయెద? వింక నాచేతఁ - జిక్కితిగా!" కంచు చెలఁగి మైఁ బెంచి
"కఱకఱి నినుఁ బట్టి కదిసి నీమేను - దఱిగి నీరక్తము ల్ద్రావుదు" ననుచుఁ
గడుకోప మెసఁగ నక్కపినాథుఁ బొమ్ము - పొడిచిన పొలఁతిఁ జంపుట పాప మనుచు
దడయక మారుతి దానివక్షంబు - పిడికిటఁ బొడిచిన పెంపెల్లఁ బొలిసి
యిలఁ గూలి మిక్కిలి హీనస్వరమునఁ - బలుమాఱు హనుమంతుఁ బ్రార్థించి పలికెఁ.
"గపికులోత్తమ! నన్నుఁ గరుణింపవయ్య! - నిపుణుఁడై మీపురి నిర్మించునాఁడు
వనజాసనుఁడు నాకు వర మిచ్చినాఁడు - వనచరుఁ డొక్కఁడు వచ్చి ని న్నెదిరి
యెన్నఁడు నొప్పించు నిల నదిమొదలు - క్రన్నన రాక్షసక్షయ మగు ననుచుఁ;
గాన నీతలఁచిన కార్యసంసిద్ధు - లౌ" నంచు దీవించి యాయింతి చనియెఁ.
దనమది మారుతి దానిమాటలకు - ననువొంద నుబ్బి మిన్నంది పెల్లార్చి ||60||
చెడవలె రాక్షసుల్ శీఘ్రం బటంచు - నెడమకా ల్మున్నుగా నిల నడుగిడుచుఁ
గడుసూక్ష్మరూపంబు గైకొని పోయి - యడరుకోటలు దాఁటి యడలక పేర్చి
వడి కోటవాకిలివారు తలార్లు - పొడగానకుండ నప్పుడు గూఢవృత్తి
వీథులు పరికించి విపణిమార్గములు - శోధించి రచ్చలు సొరిది నీక్షించి
ఘనగోపురము లెక్కి గజశాల లరసి - మునుమిడి వరహర్మ్యముల సంచరించి
దేవాలయంబులు తిరిగి యిల్లిల్లు - భావించి గొందులు పరికించి చూచి
యుప్పరిగెలు గాంచి యోసరు ల్వెమకి - చప్పరంబులు డాసి సౌధము ల్వెదకి
చాలఁజెన్నగు రథశాలలు వాజి - శాలలు శస్త్రాస్త్రశాలలుఁ దడవి
మాడువు ల్పరికించి మణిమయం బైన - మేడల వాడల మిగులఁ జెన్నైన
మంత్రులయిండ్లు సామంతులయిండ్లు - తంత్రిపాలురయిండ్లు దైవజ్ఞులిండ్లు ||70||
నావిభీషణుగేహ మతికాయుగృహము - దేవకాంతునియిల్లు త్రిశిరుమందిరము
గంభీరమగు కుంభకర్ణునినెలవు - కుంభునాలయము నికుంభుసద్మంబు
శ్రీమించు నయ్యింద్రజిత్తునినగరు - నామహోదరుగేహ మాదిగా నయిన
దనుజనాథు లనికేతనపంక్తు లచటఁ - గనుఁగొంచు నద్భుతక్రాంతుఁడై వారి

యంతఃపురంబుల నంతయు వెదకి - కాంతాజనంబులఁ గలయంగ నరసి
వెండియు దనుజులవేశ్మముల్ గలయ - నొండొండఁ గనుఁగొంచు నొక్కొక్కచోట
నొకకన్ను నొకచెవి యొకకేలు గలుగు! - వికృతవేషులఁ జూచి వెఱుగుఁ బొందుచును
బహుపాదబహుభుజబహుమస్తకోరు- సహితులఁ గొందఱ సారెఁ గన్గొనుచు
జపతపస్స్వాధ్యాయసత్కర్మనిష్ఠఁ - దపసులౌ దానవోత్తములఁ జూచుచును
మకరతోరణబద్ధమాల్యజాలములఁ - బ్రకటితధూపసౌరభవిశేషముల
రత్నముక్తాఫలరంగవల్లికల - నూత్నేందుకాంతబంధురవితర్దికల
మణిగణహాటకమయకవాటముల - గణనాధికోగ్రవిష్కంభసూత్రముల
స్ఫుటవజ్రకలితకపోతమాలికల - ఘటితేంద్రనీలప్రకాశదేహళుల
మరకతస్థగితనిర్మలగవాక్షములఁ - గురువిందసందీప్తకుట్టిమస్థలుల
మహనీయతరవిద్రుమస్తంభతతుల - బహుశిరోగృహముల భవనపాళికల
నాయుధోజ్జ్వలహస్తులైన రాక్షసులఁ - బాయక యేప్రొద్దు బలసినయట్టి
వరాఱునగరు చేరఁగఁబోయి యచటఁ - గావలివారలఁ గలయ శోధించి
పెక్కువాకిండ్లు నిర్భీతిమైఁ గడచి - యక్కొల్వుకూటంటు లన్నియు వెదకి
యంతఃపురము చేరనరుగునావేళఁ - గంతునిమామ సత్కళలకు సీమ
కలువలపై బ్రేమ గల చందమామ - కలితబింబలలామగతి నుదయించి
జలరాశిఁ దేలించి జలజషండముల - గలవాసి దూలించి గిబ్బిజక్క వల
విరహార్తి నెలయించి వెడవింటివాని - వరకీర్తి నలయించి వాడినకలువ
మొత్తము నలరించి ముగ్ధజారిణుల - చిత్తంబు లదరించి చిమ్మచీఁకటుల
పంతంబు దరలించి పదునైనచంద్ర - కాంతంబుఁ గరఁగించి ఘనచకోరముల
విందులఁ దనియించి విటవిటీజనుల - పొందుల నలయించి పూర్ణచంద్రికల
దిక్కుల కెల్లను దెలివి దీపించి - చుక్కలగమిగాఁడు చూపట్టె మింట
పావని వీ డెల్లఁ బరికింపవలసి - దేవత లెత్తిన దీపమో యనఁగ
నట్టిచందురుఁ జూచి యంతరంగమునఁ - దొట్టినవేడ్క వాతూలనందనుఁడు
అఱయోజనము వెడల్పె యోజనంబు - విరివియౌ నొకయిల్లు వేగ కన్గొనుచు
నంతఃపురం బెల్ల నరయుచు రత్న - కాంతవంతము విశ్వకర్మనిర్మితము
కామచారము చిత్రకరకౌశలంబు - సోమార్కనిభమునై సురలోకవైరి
యాకుబేరునిఁ దొల్లి యాజిలో గెలిచి - గైకొన్నమణిపుష్పకంబు వీక్షించి
యావిమానంబులో నంగనామణులు - రావణు సౌఖ్యవారాశిఁ దేలించి
పానాభిరతికేళి పరవశ లగుచు - మేనుదీఁగెలు సోల మిసిమిపెందొడల
పస బయ ల్పడి నీవిబంధము ల్జార - వసివాళ్లు వాడిన వదనంబు లడరఁ
గమ్మనిట్టూర్పులు గ్రమ్మఁ గెమ్మోవు - లెమ్మెయిఁ గైవ్రాల నెలనవ్వు దేర
నరమోడ్పుఁగనుఁగవ లంగజుకేళి - పరవశత్వముఁ దెల్పఁ బాదపద్మముల
నందియ ల్రొద సేయ నమ్మోములందుఁ - జందనతిలకము ల్స్రామవారిఁ గరఁగ
వేణీభరము వీడ విరిదండ లూడ - నాణిముత్యముపేరు లత్యంతకఠిన
వక్షోజపర్వతద్వయి చిక్కువడఁగ - నక్షు లాసవమదాలసతఁ జెన్నొందఁ
గటిసైకతంబులఁ గచశైవలముల - స్ఫుటనాభిసరసుల భ్రూతరంగముల
స్తనచక్రముల విలోచనమీనతతులఁ - గనుఁపట్టి సుఖసుప్తిఁ గైకొన్ననదుల
కైవడి నిద్రించు కామనీమణుల - నావాయునందనుఁ డందందఁ జూచి
యిట్టిట్టిసతు లుండ నీరావణుండు - కట్టడియై రాముకాంతను దెచ్చెఁ
బరవధూమర్మము ల్పరికించుటకును - బురపురఁ బొక్కుచుఁ బుణ్యమానసుఁడు
స్వామికార్యార్థమై సతులమర్మముల - నీమాడ్కిఁ గనుఁగొంటి నింతియకాని
కానిసేఁతల వీరిఁ గనుఁగొన్నవాఁడఁ - గా నింతి నీయింతి గమిలోన వెదుక
వలను గా దనుచు భావమున నెన్నుచును - కలయఁ దా వెదకుచుఁ గానక యెచటఁ

జప్పుడు గాకుండఁ జనుచు ముందఱను - విప్పైన యొకరత్నవేదికమీఁదఁ
బువ్వుపాన్పున నిద్రఁబోయెడువాని - నవ్వాసవునిభోగ మణఁగించువాని
సంజకెంపులతోడ జలదంబు వోలె - రంజితగంధాంగరాగంబువాని
నీటైన సెలయేర్ల నీలాద్రివోలె - దేటముత్యపుపేర్లు దీపించువాని
నైదుమస్తముల ఘోరాహులఁ బోలెఁ - బ్రోది నంగుళిరమ్యభుజములవాని
జిలుఁగువెన్నెలతోడి చీఁకటివోలెఁ - జలువదుప్పటి మేన జత నొప్పువానిఁ
వెడదఁఔమ్ముల నొప్పు వేల్పుటేనుంగు - కడిది కొమ్మన పోటుకైపులవానిఁ
గర్పూరమణిదీపకళిక లిర్వంక - నేర్పుమైఁ గదలించు నిట్టూర్చువాని
మకుటకుండలదీప్తిమయమూర్తివాని - సకలారిగర్వనిస్రావణుం డైన
రావణుఁ డనువాని రాక్షసాధిపుని - భావించి యాతనిపార్శ్వభాగముల
నడపంబు గట్టియు నాలవట్టములఁ - గడువేడ్కఁ బట్టియుఁ గరకంకణములు
రాయంగ వింజామరములు వ్రేసియు - హాయగాఁ బాడియు నాడియు వీణ
మీటియు మద్దెల ల్మృదుమార్గలీల - సూటి వాయించియు సొక్కి యొండొరులు
తమసాధనంబులు తగఁ గౌఁగిలించి - తమి నిద్రఁ బోవు గంధర్వకామినుల
దేవకామినులు దైతేయకామినులు - భావించి యంత నాపరమపావనుఁడు
గగనమండలిచంద్రకళయును బోలె - మొగులుచెంత మెఱుంగు మొలకయుఁబోలె
నారావణునిశయ్య నభినవయౌవ - నారూఢయై దేవతాంగనకరణి
నున్న మందోదరి నొయ్యనఁ గాంచి - యన్నెలఁతుక సీత యని నిశ్చయించి
యవనిజ నేఁ గంటి ననుచు నానందు - వివశుఁడై గంతులు వేయుచు నచటి
కంభము ల్ప్రాకుచుఁ గలితవాలాగ్ర - చుంబనం బొనరింపుచును నటింపుచును
గాపేయజాతివికారము కొంత - సే పిటు చూపుచుఁ జిత్తంబులోన
మఱి వివేకముఁ బూని మనుకులేశ్వరుని - తెఱవ పతివ్రతాతిలకంబు పరమ
పావని జనకభూపాలునిపుత్రి - దేవదేవుని రామదేవునిఁ బాసి
రావణుఁ గోరునే రాగిల్లి మధువు - ద్రావునే యిట్లేల తనబుద్ధి భ్రమసె?
నానావిధంబుల నాకుఁ జూచినను - దానవి గాని యీతరళాక్షి సీత
గా దని దెలిసి యక్కడ నుండ కవల - మేదురపరికరామ్రేడితామోద
మానితాసవరక్తమధుమాంసయుక్త - పానశాలాపరంపరలెల్లఁ జూచి
గరుడోరగామరగంధర్వసిద్ధ - వరసతు ల్చెఱ లున్న వాడలు చూచి

హనుమంతుఁడు ఉద్యానవనంబుఁ జూచుట

వారీదుఃఖంబులు వారియాపదలు - నారంగ వీక్షించి యాత్మలో వగచి
వెఱవకుం డిటమీఁద విను రాముఁ డింక - నెఱి రావణుని నాజి నిర్జించి మిమ్ము
విడిపించు నందఱు వెఱవకుఁ డింకఁ - దడవు లే దని వారిఁ దగ నూఱడించి,
నీడల నందంద నిలిచి యేకాంత - మాడెడువారల నటఁ జేరఁబోయి
యిది నాకుఁ జొరఁబోలు నిది నాకుఁ బోల - దిది నాకుఁ జొరవచ్చు నిది నాకు రాదు
అనక లంకాపుర మంతయు వెదకి - మనుజవేషముతోడ మగువ నెబ్బంగి
నెందును బొడగాన కిచ్చలో వగలఁ - బొందుచు నటఁ బోయి పురసమీపమునఁ
బసిఁడికోటలచేత భాసిల్లుచున్న - యసమానమైన యుద్యానంబుఁ గాంచి
మెల్లన నటఁబోయి మెలఁగి వీక్షించి - యల్లనల్లనఁ బ్రాకి యాకోట లెక్కిఁ
చందనపున్నాగసహకారతరుల - మందారఖర్జూరమాతులుంగములఁ
బనసపిప్పలినింబపాటలీవకుళ - ఘనసారసౌవర్ణకర్ణికారముల
మల్లికామాలతీమాధవీలతల - సల్లకీకురవకజంబీరతరులఁ
దాలతమాలహింతాలరసాల - నాళికేరాశోకనాగవల్లరుల

నేడాకుటరఁటుల నేలాలవంగ - దాడిమనారంగతక్కోలతరులఁ ||160||
గదళికాకేతకీక్రముకపూగములఁ - బదనైనగోస్తనీఫలగుళుచ్ఛములఁ
బరిపక్వబహుపుష్పపరిమళమిళిత - భరితమై వాయుసంపదల నిం పెక్కి
కలకంఠశుకనీలకంఠశారికలఁ - జెలువొందు నళులచేఁ జెలు వగ్గలించి
కమలాకరంబులఁ గరము శోభిల్లి - కుముదషండంబులఁ గొమరు దీపించి
శశికాంతవేదుల సన్నుతి కెక్కి - విశదచంద్రికలచే వేడ్క సొంపెక్కి
సికతాతలంబులచేఁ జెన్నుమీఱి - సకలర్తువిహరణస్థానమై మిగుల
రమణ మైనది చైత్రరథ మన మించి - యమరేంద్రునందన మనఁ జూడ నొప్పి
యలరు రావణవినోదారామభూమి - గలయంగఁ గనుఁగొని కడుచోద్య మంది
యొప్పు నావనభూమి కొయ్యన డిగ్గి - చప్పుడు కాకుండఁ జరణంబు లిడుచుఁ
గొలఁకులయందును గూలంబులందుఁ - బులినదేశములందుఁ బొదరిండ్లయందుఁ ||170||
గేళీగృహములందుఁ గృతకాదులందు - శైలశృంగములందు సానువులందు
నుర్వీరుహములందు నోలంబులందు - నుర్వీతనూభవ నుడుగక వెదకి
ఆవనమధ్యంబునందు రేఁబగలు - కావలియుండు రాక్షసకోటి కెపుడుఁ
దావలంబై మిన్ను తలఁదన్నుపొడవు - చే వెలుంగుచు మేరుశిఖరాళిఁ గేరు
పసిఁడికంబములచేఁ బసమీఱి వేయు - పసిఁడికంబములచే పఱపు దీపించి
వరరత్నతోరణావళుల శోభిల్లి - యురుతరం బగుచున్న యొకమేడఁ గాంచి
యామేడలోపల నంతయు వెదకి - భూమిజఁ గానక బుద్ధిలో వగచి
"యినవంశవల్లభుఁ డేకతంబునను - మును నన్ను రమ్మని మదమొప్పఁ బిలిచి
జనకజ పొడగానఁజాలుదు వీవ - యని చెప్పి నాచేతి కానవా లిచ్చెఁ
బని బూని వచ్చితి బంటనై యేను - గనుఁగొనలేనైతిఁ గమలాక్షి నెందు ||180||
నీదురాత్ముఁడు సీత నిటఁ దెచ్చుచోట - వేదనఁ బ్రాణము ల్విడిచెనో యింతి
యంబరగతి భీతి నరుదెంచుచోట - నంబుధిఁ బడియెనో? యసురచేఁ దప్పి
యిచ్చటిదనుజుల నీక్షించి బెదరి - చచ్చెనో? విరహాగ్ని సమసెనో? లేక
కమలాక్షి నొరులకుఁ గానరాకుండ - భ్రమపెట్టి మాయలు పన్నెనో వీఁడు
ఒండుదేశంబుల నునిచెనో? కాక - దండించి చంపెనో తరలాక్షి నసుర?
యేమని మగుడుదు నేమందుఁ బోయి - యేమి చేయుదు నింక నిటమీఁద నేను
వామాక్షిఁ గానక వచ్చితి ననిన - రాముఁ డప్పుడే పాయుఁ బ్రాణవాయువుల
నన్నకై సౌమిత్రి యడుగు నీవార్త - విన్నంత భరతుండు విడుచుఁ బ్రాణముల
నతనికై శత్రుఘ్నుఁ డఖిలబాంధవులు - హతు లౌదు రినవంశ మంతట సమయ
నది చూచి సుగ్రీవుఁ డాయంగదుండు - మొదలైన కపివంశమును నాశ మొందు ||190||
గాన వానప్రస్థుగతి మహాటవుల - నేను గాపుండుదు; నిదియుఁ గాదేని?
సొదఁ బేర్చుకొని యగ్నిఁ జొత్తు నొండేని? యుదధులఁ బడి చత్తు నుసు రాసఁ దక్కి
యక్కట! సంపాతి యాడినమాట - నిక్కంబుగా నమ్మి నీరధి దాఁటి
యిచ్చటి కొంటిమై యే వచ్చుటెల్ల - నచ్చుగా వృథ యయ్యె నౌగాక యేమి?
త్రిదశులతోఁగూడఁ దెగువమైఁ బేర్చి - త్రిదశేంద్రుఁ బట్టి బాధింతు నొండేని?
చెలఁగి కీలలతోడ శిఖి నీటముంచి - యిలఁ బ్రామి ప్రభలు మాయింతు నొండేని?
క్రందుగా జముని గింకరులతోఁ బట్టి - డెందంబుఁ బగుల దండింతు నొండేని?
చలమొప్పు నిరృతిరాక్షసులతోఁ గూడఁ - బెలుకురఁ బట్టి నొప్పింతు నొండేని?
కరువలి నయ్యేఁడు గాడ్పులఁ బెనచి- కెరలి యందంద శిక్షింతు నొండేని?
నలిరేగి ధనదుఁ గిన్నరులతోఁ బట్టి - చెలువేది కూల భర్జింతు నొండేని? ||200||
యెనయఁ బ్రమథులతో నీశానుఁ బట్టి - చెనసి యొండొండ శిక్షింతు నొండేని?
కుతలంబుఁ గిరులతోఁ గుమ్మరసాలె - గతిఁ ద్రిప్పి యుక్కడఁతు నొండేని?
యీలంకదైత్యుల నీయబ్ధి ముంచి - లీలమైఁ గలఁచి కాఱింతు నొండేని ?

యే నింత చేసిన నెల్లదేవతలు - నానతులై వచ్చి యతివఁ జూపెదరు;
కాకున్న రాఘవు ల్కరుణమైఁ దామె - యాకీడు వలదని యింక మాన్పెదరు:"
అని నిశ్చయము చేసి యామేడశిఖర - మనిలనందనుఁ డెక్కె నాసమీపమున
వాయువు నెండయు వడిఁ జొరరాని - యాయశోకవనాంతరావళిలోన

హనుమంతుఁడు సీతను జూచుట

నెలమి జొంపరి గూడ హేమవర్ణమున - విలసిల్లు శింశుపావృక్షంబుక్రింద
వ్రతములఁ గడు డస్సి వనటులఁ గ్రుస్సి - యలిదుఃఖములఁ గుంది యాత్మలోఁ గంది
విపులాశ్రువుల దోఁగి విరహాగ్నిఁ గ్రాఁగి - కపటవృత్తులఁ జిక్కి కడుముట్ట స్రుక్కి ||210||
జీవంబుపై రోసి చెలువంబుఁ బాసి - యావిధి మది దూఱి యలసత మీఱి
చెక్కిటఁ జెయిఁ జేర్చి చింతల కోర్చి - దిక్కులేమిఁ దలంచి ధృతి దూరడించి
యినరశ్మి వాడిన యెలదీఁగెఁ బోలె - ఘనధూమయుతదీపకళికయుఁ బోలె
జలదమాలికలోని శశికళవోలెఁ - బలుమంచుఁ బొదివిన పద్మిని వోలె
చెలఁగి పిల్లులలోని చిలుకయుఁ బోలెఁ - బులులలో నావును బోలె దుర్వార
ఘోరరాక్షసవధూకోటిలో నున్న - నారీశిరోమణి నలినాయతాక్షి
మలినాంగి యలివేణి మాతంగగమన - కలితభూషణజాల గద్గదకంఠి
జనితోష్ణనిశ్వాస సతతోపవాస - జనకతనూజాత జగదేకమాత
నిఖిలసన్నుతపూత నిర్మలఖ్యాత - యఖిలగుణోపేత యయిన యాసీతఁ
బొడఁగని సీత గాఁబోలుఁ బొ మ్మనుచుఁ - గడుభక్తి రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి ||220||
కడువేడ్క సురలను గడఁగి వేఁడుచును - నడరెడు ముదమున నామేడ డిగ్గి
మది నుబ్బి యంగుష్ఠమాత్రుఁడై కదిసి - పదిలుఁడై యాశింశుపావృక్ష మెక్కి
బాలుఁడై యల వటపత్రంబునందు - వేలీలఁ గ్రీడించు విష్ణుఁడు పోలె
శాఖామృగేంద్రుండు జడిగొన్న దాని - శాఖలలో డాగి చతురుఁడై యుండెఁ.
బావనచరితుఁ డాపద్మాయతాక్షి - భావించి భావించి పలుమాఱుఁ జూచి
కడఁకతో ఋశ్యమూకమునందుఁ గన్న - తొడవులు నీయున్నతొడవులు జూడ
నేకప్రకారంబు లీపద్మనయన - కాకుత్స్థసతి సీత గాఁబోలు ననుచు
మఱియును బఱికించి మారుతాత్మజుఁడు - నెఱసినబుద్ధిమై నెలఁత నీక్షించి
శ్రీరాముఁ డానతిచ్చినప్రకారమున - నారమణీమణియవయవ శ్రీలు
కర్ణ వేష్టనములు కరకంకణములు - స్వర్ణాంబరంబును సరిఁ బరికించి ||230||
వలవంతఁ బడి వ్రేగువారిచిహ్నములు - వలనొప్పుఁ గల పతివ్రతలచిహ్నములు
చదురుగల్గిన మర్త్యసతులచిహ్నములు - చెదర కన్నియుఁ జూచి చింతించి మఱియుఁ
గొనకొని రాముఁ బేర్కొని ప్రలాపింపఁ - గనుఁగొని మఱి సీతగా నిశ్చయించి
యావిన్ననగుమోము నాకృశాంగంబు - నావిరసినవేణి యాయున్నయునికి
యాదురవస్థయు నావిలాపంబు - నాదైన్యమును జూచి యాత్మ శోకించి
"చంద్రునిఁ బాసిన చంద్రికరీతి - చంద్రాస్య యారామచంద్రునిఁ బాసి
యుండునే యీయింతి నొగిఁ బాసి రాముఁ? - డుండునే యిది చోద్య మూహించి చూడఁ
గులశీలదాక్షిణ్యగుణవయోధర్మ - లలితరూపము లొక్కలా గౌటఁ జేసి
యారాముచిభున కీయంగనామణియు - నీరామ కారామనృపతియుఁ దగును.
ఈకాంతకై కాదె యినకులేశ్వరుఁడు - శ్రీకంఠువిలుఁ ద్రుంచెఁ జెఱకుచందమున ||240||
దొలుతఁ బట్టినయంతఁ ద్రుంచె విరాధు - నలి గోసె నాశూర్పణఖ ముక్కు చెవులు
ఖరదూషణాది రాక్షసుల ఖండించి - మరణంబు నొందించె మారీచు నీచు
వాలి నొక్కమ్మున వధియించి కపుల - నాలుగుదిశల కున్నతశక్తిఁ బనిచె
వారిలోపల నన్ను బలవంతుఁ డనుచు - నారూఢగతి నంగదాదులఁ గూడి

ఘనపుణ్యనిధి యైన కాకుత్స్థు నెదురఁ - బనిబూని వచ్చితిఁ బంతంబు మెఱసి
నాపుణ్యవశమున నాకోరినట్టు - లీపుణ్యవతిఁ గంటి నిచ్చోట వచ్చి;
దారుణాసురవధూతతినట్టనడుమఁ - గారణాకృతిఁ జిక్కి గలఁగు నీసతికి
నెబ్భంగిఁ జూపుదు నింక నారూపు - నెబ్భంగి భాషింతు నీయింతితోడ
నెబ్భంగి నూరార్తు నీపుణ్యసాధ్వి నెబ్భంగి నిబ్భంగు లెఱిఁగింతు సతికి?”

రావణుఁడు సీతాదేవివద్దికి వచ్చుట

నని యిట్లు చింతింప నంత రావణుఁడు - జనకజఁ జింతించి సంతాప మంది
వేకువజామున వేగ మేల్కాంచి - తేకువ మనసిజాధీనచిత్తమున
దివ్యమాల్యంబులు తెఱఁగొప్ప ముడిచి - దివ్యగంధంబులు తెఱఁగొప్పఁ బూసి
దివ్యాంబరంబులు తెఱఁగొప్పఁ గట్టి - దివ్యభూషణములు తెఱఁగొప్పఁ బెట్టి
తనకిరీటప్రభాతతు లెందుఁ బర్వ - ఘనచంద్రహాససంకలితుఁడై పేర్చి
కరమణికంకణక్వణనము ల్మెఱయ - సరస నచ్చరలు వింజామర లిడఁగ
ఘనకుచహారము ల్గ్రాల గంధర్వ - వనితాజనము లాలవట్టము ల్పట్ట
గొడుగును ధరియించి కుచమూలరుచుల - నడయాడుచున్న కిన్నరసతు ల్నడువ
బాహుపార్శ్వంబులఁ బరఁగంగ హస్త - వాహికలై యక్షవనితలు నడువఁ
బరిమళోదకపానపాత్రిక ల్పట్టి - గరుడకామిను లిరుగడల నేతేర
నెడనెడ సందడి నెడగల్గ జడిసి - కడఁగి ముందట నాగకన్యక ల్నడువ
విద్యాధరస్త్రీలు వీణాదివాద్య - హృద్యసంగీతంబు లింపుగాఁ బాడఁ
దనగుణోన్నతు లొగిఁ దగ సిద్ధసాధ్య - వనితలు చేరి కైవారము ల్సేయ
బాగొప్ప వరఖడ్గపాణులై కదిసి - రాగిలి వెనుక నారాక్షసస్త్రీలు
కలగొనఁ గరదీపికాసహస్రములు - వెలుఁగ మండోదరి వేడ్కఁ దోడ్కొనుచు
మెఱుఁగుల వెనుకొను మేఘంబు పోలె - మఱియును గల సతు ల్మలసి త న్గొలువ
నురుపాదహతి నోలి నుర్వి గంపింపఁ - బరిహాసరవము లంబరమును గప్ప
మంజీరమేఖలామణిభూషణాది - శింజితంబులు విందు సేయ వీనులకు
నాయశోకారామ మపుడు సొత్తెంచె - వాయుసూనుఁడు దన్ను వాంఛతోఁ జూడ
నిద్రావశేషఘూర్ణితదృష్టితోడ - భద్రకేయూరాంకబాహులతోడ
వసుధపై జీరాడు వలెవాటుతోడ - వసివాళ్లు వాడిన వదనంబుతోడ
ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ - జనకజముందఱఁ జనుదెంచి నిలిచె.
నిలిచిన భీతిల్లి నివ్వెఱగంది - తలఁపులో రఘురాముఁ దప్పక నిలిపి
యూరులు నుదరంబు నురుకుచద్వయము - చారుహ స్తంబులఁ జక్కఁగా నుంచి
పులిఁ గన్నలేడిని బోలె చిత్తమునఁ - గలఁగుచున్నట్లున్న కల్యాణిఁ జూచి
వవితలలోన దుర్వారగర్వమునఁ - దను దైవమాడింపఁ దగవేది పలికె.
“నింతి! నీతనుమధ్య మిఁక దాఁచ నేల? - కాంత నీనెమ్మోము గ్రెవ్రాల నేల?
పొలఁతి! బల్మిని బట్టి భోగించువాఁడ - నెలఁత! యీగుణములు నెఱి గనుంగొనుము;
వనిత! యీగుణముల వఱలెడు నన్నుఁ - గొనుము నీయనుమతిఁ గోరియున్నాఁడ;
మానక కైకొందు మగువ ని న్నింకఁ - గాన నామాటలు గైకొని వినుము;
ఈరూపమున నుండ నేమి కారణము? - దారుణాటవి దాఁటి తమ్ముఁడుఁ దాను
వనిత! రాముఁడు వచ్చి వనధి బంధించి - పనిచినకడిమిమైఁ బద్ధు సాధించి
గొనకొన్న వేడ్కతోఁ గొనిపోవు నిన్ను - నని విచారించెద వాత్మలో నీవు
అమరేంద్రయమవరుణాదుల కైన - సమరంబులో నన్ను సాధింపరాదు;
ఈబేలతన మేల? యిందీవరాక్షి! నాబాహుశక్తి నరు లెంతవారు?
అడవుల నాకులు నలములు నమలి - యిడుములు పడుచున్న హీనమానవుని

పాం దేల కోరెదు? పొలఁతి! నన్ బొంది - పొంద నొల్లవె? రాజ్యభోగంబు లకట!
యనిమిషాధిపుఁ డైన నంతకుండైన - విను జలాధిపుఁ డైన విత్తేశుఁ డైన
ననలనైరృతివాయుహరిహరు లైనఁ ౖ జనుదెంచి యీలంక సాధింపలేరు;
లంక మానవులకు లక్షింపఁ దరమె - యింక నెక్కడి రాముఁ? డిందెటు వచ్చు?
వచ్చి లంకాపురవర మెట్లు చొచ్చుఁ? జొచ్చిన నెబ్బంగి స్రుక్కక యెదురు
నెదిరి నన్ బొడఁగని యెబ్భంగిఁ గదియు? - గదిసి నాసత్త్వ మేగతి సైఁపఁజాలుఁ?
జాలుట యెందాఁక సమకూరఁ బోలుఁ ? - బోల ఏమాటలు పో విడు మింతి;"

జానకి రావణుని దిరస్కరించుట

అని యిట్లు పలుమాఱు నరమి రావణుఁడు - వినరానిపలుకులు వెస దూఱి పలుకఁ
గడు నల్గి గద్గదకంఠంబుతోడఁ - బుడక ద్రుంచి యవశ్యమును రాముచేతఁ
జెడుదు నీ వని చాటి చెప్పినరీతిఁ - బడఁతుక తృణము చేపట్టి యిట్లనియె.
"పాపాత్మ! నీవు నా పతి డాఁగురించి - యేపున లంకలోనికి నన్నుఁ దెచ్చి
యిది యొక్క కడిమిగా నేల గర్వించె? - దిది యొక్కమేలుగా నేల ప్రేలెదవు?
పరవధూరతిఁ గోరు పాపాత్ములకు - సిరియు నాయువు కీర్తి చెడు నటుకానఁ
దగవును ధర్మంబు తలపోసి నన్ను - మగుడ రాముని కిమ్ము మనఁగోరితేని?
కాదేని దుర్బుద్ధి గైకొంటివేని? - కోదండదీక్షాదిగురునిచే రామ
జననాథుచే నీవు చచ్చుట నిజము - వనవాసకృశుఁడు కేవలదుర్బలుండు
ననద రాజ్యవిహీనుఁ డసహాయుఁ డతఁడు - మనుజమాత్రుఁ డటంచు మది నెన్నవలదు
దండకాటవి చతుర్దశసహస్రోగ్ర - చండరాక్షసకోటిఁ జంపఁడే తొల్లి?
దండధరోద్దండదండంబు నోడిసి - చండాంశుకిరణోగ్రసంరంభ మణఁగ
గణనాపరంపర ల్గడచి యందంద - రణభీషణము లైన రాముబాణములు
పరువడి నీలంకపైఁ బాఱునాఁడు - తరమిడి నీయురస్థలి గాడునాఁడు
మునుకొని నీశిరంబులు ద్రుంచునాఁడు - మునుమిడి నీరక్తములు గ్రోలునాఁడు
రావణ! నీలావు రఘురాములావు - నీవు చూచెదు గాని నే నేల చెప్ప?
నెండతోఁ బ్రాలేయ మెదిరించినట్లు - కొండతో దగరు మార్కొనిన చందమున
మదహస్తితో దోమ మార్కొన్నకరణి - నుదధితోఁ గాల్వ మెండొడ్డినపగిది;
శ్రీతరువుతో వేము, శ్రీశుతో జోగి - ధాతతో విప్రుండు, ధనికుతోఁ బేద
జాతిరత్నముతోడ సరి గాజుపూస - భూతలంబున సరిపోల్చిన యట్లు
తెగువమై రాఘవాధిపునకు నీకు - మగఁటిమి మదహస్తిమశకాంతరంబు
మిగుల నోరులు గల్గి మీఱి పల్కెదవు - జగతి రామునితోడ సరియె రాక్షసుఁడ!
ఒకలంకయేలుచు నుబ్బెద వీవు - సకలలోకములకు స్వామి రాఘవుఁడు;
అఖిలకంటకుఁడ వీ వన్నిలోకముల - నఖిలలోకారాధ్యుఁ డారాఘవుండు;
వేదచోరుఁడ వవివేకివి నీవు - వేదంబులకు నెల్ల వేద్యుం డతండు;
కర్మపూరితఘనకాయుండ వీవు - నిర్మలగుణయశోనిధి రాఘవుండు;
సర్వజీవాళిభక్షకుఁడవు నీవు - సర్వజీవులకును సముఁడు రాఘవుఁడు;
ఉన్నతోన్నతుఁ డైన యుర్వీశునకును - ఎన్నిసారెల పెట్ట నెఱుఁగంగ నీవు
ఇందుసూర్యాగ్నిసురేంద్రులు గారు - ఇందుధరార్చితుం డినవంశజుండు
ని న్నిట మర్దించి నీరూప మణఁచి - నన్నుఁ దోడ్కొనిపోవు నమ్ము మింతటికి
నాకు నీకును సాక్షి ననుఁ దెచ్చునపుడు - గైకొని యొకపక్షి కడఁగి యేతెంచి
నీలావుశక్తియు నీపరాక్రమము - నేలపాలుగఁ జేసి నెఱి వ్రేసి నిలువఁ
గపటభాషలు పల్కి ఘనపక్షినాథు - నపుడు ఖండించిన యధముఁడ వీవు
తర మెఱుంగక రామధరణీశుతోడఁ - దొరలితే భస్మమై త్రుంగెదుగాక!

యేమిటి కెదురు ద న్నెఱుఁగనిమాట - లేమిటి కీగర్వ మినకులేశ్వరుఁడు
ఈమూఁడుజగముల నెందు డాఁగినను - ఈమెయి ని న్నేల యి ట్లుండ నిచ్చు?”
ననిన రావణుఁడు మహారోషదృష్టి - జనకజ మఱిఁ జూచి చలముతో ననియెఁ.
“బరమేష్ఠిఁ దపమునఁ బరఁగ మెప్పించి - వరశక్తి నతనిచే వరములు గాంచి
సురపతిమొదలుగా సురల నోడించి - గరళకంధరుతోడఁ గైలాస మెత్తి
కడిమిమై నూర్ధ్వలోకములు సాధించి - వడిఁ బేర్చి పాతాళవాసుల నోర్చి
సకలోన్నతుండ నై సడి గన్న నన్ను - వెకలియై తమతండ్రి వెడలంగఁ ద్రోవ
నతిహీనసత్త్వుఁడై యడవులలోన - బతిమాలి ఫలములఁ బర్ణాశనముల
వికృతాంగుఁడై తపోవృత్తిమై నన్ను - యొక పేదమానవుఁ డోపునే చెనక?”
నని రాము నిందింప నందందఁ బొగిలి - మనమున నొగిరి యుమ్మలికంబు మిగిలి
ఘనశోకగద్గదకంఠయై యప్పు - డినకులాధిపుదేవి యెలుగెత్తి యేడ్చె.
ధృతి దూలి నలుగడ దేవగంధర్వ - సతు లెల్ల నేడ్చిరి జానకిఁ జూచి;
రావణుగర్వంబు రమణిశోకంబు - భావించి కోపతాపంబులు నిగుడ
ననిలతనూభవుఁ డప్పు డాదుష్ట - దనుజుపై లంఘింపఁ దలపోసి చూచి
“బిరుదనై వీనిఁ జంపితినేని పతికి - ధరణిజసేమంబుఁ దగఁ జెప్పఁగలను;
అమరారిచేత నాయసువెల్లఁ బొలసి - సమరంబులోపలఁ జచ్చితి నేని?
లంకది క్కెఱుఁగక లలన నెవ్వగల - నింకుచు నిందున్కి యెఱుక చొప్పడక
యేను జచ్చుటయును నేర్పడ వినక - భానుకులాగ్రణి ప్రాణము ల్విడుచు;
నింత చేసినచేత లేమియుఁ గాక - నంతయుఁ జెడిపోవు నధిపుకార్యంబు
ఎడపక నిటమీఁద నీదైత్యుతోడఁ - గడఁగి కయ్యము సేయఁగలవాఁడఁ గాను
దనుజుతోఁ బోరాడి దర్పించి గెలుతు - నని తలంచిన గెల్పు నది గానరాదు”
అని నిశ్చయము చేసి యాత్మలో మున్ను - దనుజుతోఁ బోరుట తగవు గా దనుచు
నెలఁతను దర్శించి నిష్ఠతోఁ బిదపఁ - గలకార్యములు సేయఁగలవాఁడఁ గాని,
అని సేయ నిది సమయము గాదు నాకు” - నని ధీరుఁడై యుండె నామ్రానిమీఁద
మఱియు రావణుఁడు కామంబు ప్రేమంబు - వెఱపును నొఱపును వెఱుగును గదుర
నాడినమాటల కన్నిటి కాత్మ- నోడక యతినిష్ఠురోగ్రవాక్యముల
వనిత లందఱు విన వసుధాతనూజ - తను దూరఁబల్కిన దనుజేశుఁ డంతఁ
గుటిలభావమున భ్రూకుటిలసన్నిటల - చటులరక్తాస్యుఁడై జాజ్వల్యమాన
లోలకీలాభీలలోకసంహార - కాలాగ్నిరీతి నాగ్రహమున మండి
ఘోరహుంకారుఁడై క్రూరుఁడై నీతి - దూరుఁడై యాసీతఁ దొడరి భర్జించి
చంద్రహాసం బెత్తి జానకి నేయ - నింద్రారి గమకించునెడఁ గేలుఁ బట్టి

మండోదరి రావణునికి నీతిఁ దెల్పుట

యమలమండోదరి యడ్డమై నిలిచి - కొమరొప్పఁ బలికె నాకు మతి యౌ విభుని
“దండిమై నెదిరిన ధరణిపాలకుఁడె - ఖండింప నీకు నీకాంత దైత్యేశ!
యెన్ని చెప్పిన విన వేమి సేయుదును? - ని న్ననఁ బని యేమి? నీపురాకృతము
ముచ్చిలి పరసతి మునుఁ దెచ్చు టొకటి - చెచ్చెఱ భువి నిండఁ జెందుట రెండు;
తెగువతోడుతఁ బట్టి తెచ్చినమొదలు - పగఁగొని యుండు టేర్పరుపఁగా మూఁడు;
ఒనర దుర్బుద్ధి నాయువిదను గూడి - యనుభవించెద నను టారయ నాల్గు;
కన నుత్తమస్త్రీలఁ గడఁగి పల్మాఱు - వినరానిపల్కులు వెసఁ బల్కు టేను;
గామ మణఁపలేక కామినిఁ జంపఁ - దా మది నెంచుట దనుజేశ యాఱు;
తగ వేంచనేర కెంతయుఁ జేసి తుదిని - మగఁటిమి వోవుట మఱియును నేడు
నేఁడుచేటులు నయ్యె నీయింతివలన - నేఁడు గడపఁగరాదు నిజముగా నెన్నఁ

బోరి పాతకంబులఁ బుట్ట యీమేను - దొరఁగిన సద్గతి దొరుకునే నీకు?
నభిమానవతి మానవాంగన సీత - కభిలాషపడి యింత కలుగంగ నేలి,
నీయంతిపురమున నెలఁతలలోన - నీయింతి చింతింప నెవ్వారిఁ బోలు? ||370||
ననుఁ గూడి క్రీడింపు నాథ! యీచెంత - నినువంటివానికి నీతి గా దెందుఁ;
తొలిసెనే నీబుద్ధి పోపో" మ్మటంచుఁ - బలిమిఁ దొలంగించెఁ బతికేలు వాలు
కడు సిగ్గుపడి చాల కలుషించి సీత - కడనున్నదుష్టరాక్షసవధూజనుల
నతిదీర్ఘతనుల భయంకరాకృతుల - సతతనిష్ఠురవాక్యసమరకర్కశుల
వినతనయోముఖి వికటహేమాస్య - యనుదాని హరిజట యనుదానిఁ ద్రిజట
ప్రఘసమహోదరిఁ బాటించి పిలిచి - లఘువృత్తిఁ బలికె నిర్లజ్జుఁడై నిలిచి
"ప్రియనయోక్తులచేత బెదరించి యైన - భయదచేష్టల నైన బాధించి యైన
మాసద్వయంబున మగువ నాసొమ్ము - చేసి తెం డిటు మీరు సేయలేకున్న
నంతటిమీఁద నయ్యబ్జాక్షిఁ జంపి - యింత లింతలు కండ లిందఱు గొనుఁడు"
అని యశోకారామ మాప్రొద్దు కదలి - తననగరికిఁ బోయె దనుజవల్లభుఁడు. ||380||

రాక్షసస్త్రీలు సీతను బెదరించుట

అపుడు జానకి దానవాంగన లెల్లఁ - గృప మాలి తమతమకృతకవాక్యముల
బోధించి రావణుఁ బొందు మీ వనుచు - బాధించుతఱి శూలపాణియై యొక్క
రక్కసి బెదరించి రాముఁ డీలంక - దిక్కు చూడఁగ లేఁడు తెఱవ! యాయాస
విడు మంచు నొక యింతి వెడనీతిఁ బలుకు - మిడుమలఁ బడియుండ నేల నీ కిట్లు?
వరియించు దానవేశ్వరునిఁ గాదేని - పొరిగొందు నని యొక్కపొలతి భర్జించుఁ
దెండు ఖడ్గము తల తెగఁగొట్టి దీని - కండలు కమ్మగాఁ గల్లుతో నద్ది
చవిచూత మని యొక్క జంత మారొలయు - నవు నవు నటు సేయుఁడని యోర్తు పదురు
నీరీతిఁ బెదరింప నిందీవరాక్షి - ధారణితనయ కొందలమంది కుంది
కన్నీరు దొరుఁగ గద్గదకంఠ యగుచుఁ - దన్ను గాఱించు దైత్యస్త్రీల కనియెఁ.
"దలఁప మానవులకు దానవులకును - గలుగునే దాంపత్యగౌరవశ్రీలు? ||390||
ఇందఱు దుర్భాష లి ట్లాడనేల? - చంద్రుని బాయని చంద్రిక వోలె
భానుని బాయని ప్రభయును బోలె- నేను శ్రీరఘురాము నెడఁబాయఁజాల;
నానృపాలుఁడు దీనుఁ డైనను రాజ్య - హీనుఁ డైనను నాకు నిష్టదైవంబు
జలధికన్యకరీతి శర్వాణిభాతిఁ - బలుకుఁదొయ్యలిమాడ్కిఁ బౌలోమిమాడ్కి
రోహిణిసరణి నరుంధతికరణి - స్వాహాంగనాగతి సావిత్రిమతిని
రతిచందమునఁ బతివ్రతనిష్ఠఁ బొదలి - పతియైన రఘురాము భజియించుదానఁ
జంపినఁ జంపుఁడు శాతాసి శిరము - తెంపినఁ దెంపుఁడు ధృతి రాముఁ గాని
యితరుల నే నొల్ల; నిటువంటికల్ల - మతముల నే నొల్ల; మానుఁ డిం" కనిన
మండుచు వార లామాటకు మిగులఁ - గండక్రొవ్వునఁ బెక్కుగతులఁ గాఱింప
ధూళిధూసరితయై తూలి లోదారి - నీలాహి బోలిన నెఱివేణి చెదర ||400||
నేలపైఁ బడి వేఁడినిట్టూర్పు నిగుడ - "హా లక్ష్మణా! యంచు హా రామ! యనుచు
హా యత్త కౌసల్య!" యనుచు నెల్గెత్తి - యాయుత్తమాంగన యార్తిమై నేడ్చె.

త్రిజటాస్వప్నము

అంత నాత్రిజటయు నవనితనూజ - సంతాప మటుఁ జూడఁజాలక తొలఁగి
నెలకొని యొకచోట నిద్రించి లేచి - కలఁగని రాక్షసకాంతలఁ జూచి
"యొక కలఁ గంటి నే నోయింతులార! - ప్రకటించి చెప్పెద పాటించి వినుఁడు
రాముఁ డేనుఁగు నెక్కి రాఁ జూడఁ గంటి - సౌమిత్రి భృత్యుఁడై చనుదేరఁ గంటి,

నామహాగజముపై యవనీతనూజ - కోమలి నెక్కించుకొని పోవఁ గంటిఁ,
బట్టాభిషిక్తుఁడై బ్రహ్మాదిసురలుఁ - గట్టిగాఁ గొల్వ రాఘవుఁ డుండఁ గంటిఁ,
గమనీయ మగుపుష్పకముమీఁదనుండి - బ్రమసి రావణుఁ డుర్విపైఁ గూలఁగంటిఁ,
గూలిన రావణుఁ గ్రూరాసి యొకతె - నీలాంబరముతోడ నెఱిఁ జేరఁ గంటి. ||410||
చేరి రావణుతల ల్చెలు వేది కూల్చి - భూరిగార్దభములఁ బూనినరథము
నం దుగ్రమున వైచి యామ్యదిక్కునకుఁ - గొందలపడి యెత్తుకొని పోవఁ గంటి,
గురుతరోష్ట్రము నెక్కి కుంభకర్ణుండు - తిర మేది దక్షిణదిశ కేగఁ గంటిఁ,
దనరారు తోరణతతులతోఁ గూడ - వనధిలోపల లంక వడిఁ గూలఁ గంటి,
నతికాయ మకరాక్షు లాయింద్రజిత్తు - ప్రదనవిక్రము లుర్విపైఁ గూలఁ గంటి.
గనకపీఠంబుపైఁ గారుణ్యమూర్తి - యొనర విభీషణుం డుండంగఁ గంటి,
రావణుమరణంబు రఘురాముజయము - నీవిధంబున సిద్ధ మిటమీఁద నింక;
నటుగాన మీర లీయవనీతనూజఁ - బటుదుష్టభాషల భర్జింపవలదు;
తొలఁగి పొం" డనవుడు దొలఁగి నిద్రించి - యలసి రాక్షసభామ లంద ఱున్నంత;
నాసమయంబున నవనీతనూజ - గాసిల్లి భయశోకకంపిత యగుచుఁ ||420||
దన్ను రెణ్నెలలకు దయమాలి చంపు - నన్న రావణుమాట లందందఁ దలఁచి
శోకంబు గ్రమ్మ నశోకంబుకొమ్మ - యాకొమ్మ యూఁతగా నటు లేచి నిలిచి

రాక్షసస్త్రీల బాధలకు జానకి పలవించుట

లోలత నడవులలో నొంటిఁ బడిన - బాలికయును బోలెఁ బలవింపఁ దొణఁగె,
"అక్కటా దైవంబ! యదయత నన్ను - నిక్కడఁ జెఱఁబెట్టి యిటు లేఁచఁ దగునె?
ఖలదైత్యుచేఁ జావఁగలవు నీ వనుచు - నలినసూతి లిఖించినాఁడొ నానొసటఁ?
గాకున్న మఱి దండకావనంబునకుఁ - గాకుత్స్థకులుఁడు రాఁ గారణం బేమి?
పైడిమృగంబు నన్ భ్రమియింప నేల? - వీఁ డిటు చెఱఁదెచ్చి వెతఁ బెట్ట నేల?
నా కేమి చింతింప నాకూర్మివిభుఁడు - లోకరక్షణకళాలోలమానసుఁడు
రాకేందువదనుండు రామచంద్రుండు - నాకుఁ గా ఘోరకాంతారమధ్యమున
సౌమిత్రియును దాను జాలిమైఁ దూలి - యేమి గాఁ గలవాఁడొ? యె ట్లున్నవాఁడొ?
యెన్నఁ డాఘనశౌర్యుఁ డిట కేత్తివచ్చు? - నిన్నీచదైత్యుల నెన్నఁ డుక్కణఁచుఁ?
దుది నన్ను నెన్నఁడు దోడ్కొనిపోవు - నది యెన్నటికిఁ గూడు నది యెట్లు పొసఁగు?
నీదురాత్మునిచేత నిటు చచ్చుకంటె - చేఁదు మ్రింగుట మేలు; చేఁదును నాకు
వాలినదయ నిచ్చువా రిందు లేరు - హా లక్ష్మణాగ్రజ! హా ధర్మనిరత!
నీ కైన యేకపత్నీత్వంబు నేఁడు - చీకాకుపడి హత్యచేఁ జచ్చు ననుచుఁ"
గెరలెడు తనదీర్ఘకేశపాశముల - నురి పెట్టుకొని చావ నూహించె నంత.
ఆలోన నెడమక న్నదరె నాసతికి - వాలుమీనులచేత వనజంబు వోలె.
వలపుఁదెమ్మెరచేత వనలతఁ బోలెఁ - బొలఁతికి మఱి వామభుజమును నదరె;
నయ్యెడ మదహస్తి హస్తంబుపోలెఁ - దొయ్యలి దాపలితొడయును నదరె.
శుభసూచకంబు లీచొప్పున నడువ - నిభరాజగమన నయ్యెడఁ దెంపు మాని ||440||
జనకుని శ్రీరామచంద్రుని నతని - యనుజుల నత్తల నటఁ దలంచుచును
దనుజులచేతి బాధలఁ జాల నలసి - తనదిక్కులేమికిఁ దరళాక్షి వగవ
"సుదతిచిత్తములోని శోకంబు మాన్ప - నిది నాకుఁ దఱి"యని యిచ్చఁ జింతించి
రవికులక్రమమును రామపౌరుషము - వివిధభంగుల వేడ్క వినుతి సేయుచును
మానిమీఁదనె యుండి మారుతాత్మజుఁడు - వానరభాష గీర్వాణభాషయును
ఈనాతి యెఱుఁగునో యెఱుఁగదో యనుచు - మానవభాషల మగువ కిట్లనియె.
"ఓమహినందన! యోపుణ్యసాధ్వి! - యీమెయి శోకింప నేటికి నీవు?

మగువ! నీవిభుఁడు సేమముగ నున్నాఁడు - జగదేకనిధి రామజనపాలవిభుఁడు
వనధి బంధించి రావణు సంహరించి - నినుఁ దోడుకొనిపోవు నిక్క మీపలుకు;
సహజన్ముఁడైన లక్ష్మణుఁడు తన్ గొలువ - మహనీయమహిమతో మాల్యవంతమున
నున్నాఁడు కపిసేన లొగి ననేకములు - త న్నర్థిఁ గొల్వఁగా దశరథాత్మజుఁడు"
అనవుడు నిది యెక్కయాకాశవాణి - యని శింశుపావృక్ష మవనిజ చూడఁ
బన్నిన నీలాభ్రపటలంబులోనఁ - గ్రొన్నెలగతి మెఱుంగును బోలెఁ జూడ
సన్నమై యామ్రానిశాఖలనడుమ - నున్నమర్కటరూప మొయ్యనఁ గాంచి
కలలోనఁ బ్లవగంబుఁ గంటి నే ననుచుఁ - గలఁగి యాకలకీడు కాకుత్స్థులకుఁ
గాకుండుఁగా! కంచు ఘనులు దేవతల - నాకాంత గొనియాడి యటఁ దెలివొంది
కంటకాసురకోటి గాఱించుకతనఁ - గంటికి నిదుర నేఁ గాన రేఁబగలు
గాన నిద్దురలేని కల యెందుఁ గలదు? - పూని యింకొకసారి పోలంగఁజూతు
నని తనవదనాబ్జ మల్లన నెత్తి - హనుమంతు మఱియును నందందఁ జూచి
"యెందుండి వచ్చెనో యీమ్రానిమీఁది - కెందును గడుఁజిత్ర మిది యెక్కకోతి
చెలు వొప్ప నరుఁడు భాషించుచందమున - నలినాప్తకులము నానాథుసేమంబు
నలవడఁ దెలుపుచు నమృతంబు లొలుకఁ - బలుమాఱు ప్రియములు పలుకుచున్నదియు
వానరజాతి కీవార్తలు గలవె - నానావిధంబుల నాకుఁ జింతింప
కడఁగి రాక్షసమాయ గాఁబోలు" ననుచుఁ - బడతి యూరకయుండెఁ బ్రతిభాష లుడిగి
అనిలనందనుఁ డంత నవనీతనూజ - మనసులోఁ దన్ను నమ్మమిఁ జూచి యెఱిఁగి
యాతరు వటు డిగ్గి యతిభక్తియుక్తి - నాతికి దండప్రణామము లొసఁగి
కరములు మోడ్చి "యోకల్యాణి! నన్నుఁ - బరికింపు మేను నీపతి గూర్చుబంట
జనపతి నీకు విశ్వాసంబు పుట్టు - నని యిచ్చి పుత్తెంచె నంగుళీయకము"
అని చూపి మ్రొక్కిన నవనీతనూజ - హనుమంతుఁ గనుఁగొని యతని కిట్లనియె.
"అడరెడు దనుజమాయల నను కరము - నుడుకులఁబడి వేగుచుండుదుఁ గాన
ననఘాత్మ! రఘురామునంగుళీయకము - గనియు విశ్వాసంబు గలుగదు నాకు;
నీ వెవ్వఁడవు? మఱి నీకుఁ బే రేమి? - భూవరునకు నీకుఁ బొం దెటు లయ్యె?
ఇనకులాధిపువేష మెట్టిది? యతని - యనుజుండు సౌమిత్రి యతఁ డెట్టివాఁడు?
గాకుత్స్థుఁ డిప్పు డెక్కడ నున్నవాఁడు? - నీకు నేమని చెప్పి నిన్నుఁ బుత్తెంచె?
నేచందమున వచ్చి తీ వార్ధి దాఁటి? - నాచిత్త మూరడ నాతోడఁ జెప్పు"
మని యొప్ప నడిగిన నవనినందనకు - హనుమంతుఁ డంతయు నటఁ జెప్పఁదొణఁగె.

హనుమంతుఁడు సీతకుఁ దనజన్మము దెల్పుట

"వనజాక్షి! వాయుదేవతవరంబునను - ఘనుఁడు కేసరియను కపికులాగ్రణికి
ననుఁ బుత్రుగా నంజనాదేవి గనియె - హనుమంతుఁ డనుపేర నమరినవాఁడ;
వసుధ సుగ్రీవుఁ డ న్వానరేంద్రునకు - నసమానమతి మంత్రినై మెలంగుదును;
ఆతనిరాజ్యంబు నాతనిపత్ని - నాతనియగ్రజుం డగువాలి గొన్న
మద మేది నలుగురుమంత్రులు దాను - నదిమొదల్ ఋశ్యమూకాద్రిపై నుండఁ
బటుసత్వమునఁ బేర్చి పఙ్క్తికంధరుఁడు - కుటిలుఁడై ని న్నెత్తికొని పోవునపుడు.
ఒదవినయాక్రోశ మూరక వినుచు - సుదతి ని న్దల లెత్తి చూచుచుండితిమి.
నెలఁత! యప్పుడు మమ్ము నీవును జూచి - తొలఁగక నీమేనితొడవులు వుచ్చి
నీవస్త్రమునఁ గట్టి నేల వైచుటయు - నావేళ సుగ్రీవుఁ డవి పుచ్చి దాఁచి
యచ్చుగా రఘురాముఁ డట నిన్ను వెదుక - వచ్చి పంపాసరోవరతీరభూమి
దాను తమ్ముఁడు నుండుతఱి నంత - నర్కసూనుండు వారలఁ జూచి రమ్మనుడు

నే నేగి రాముని నెఱిఁగి యేతెంచి? - భానుజు రామభూపాలుఁ గాన్పించి
యన్నరనాథున కర్కనందనుఁడు - కన్నసొమ్ములు సూపి కడుభక్తి మ్రొక్కె
నాతొడవులఁ జూచి హర్షించి రాముఁ - డాతని నిజశత్రు డగువాలిఁ జంపి
యుపకారశీలుఁడై యొప్పుసుగ్రీవుఁ - గపిరాజ్యపదమునఁ గరమొప్ప నిలిపె,
నతిభక్తి సుగ్రీవుఁ డంత రాఘవునిఁ - బతియుఁ గా నిజభృత్యభావంబు మోచి
అక్షీణబలధన్యు లైనవానరుల - లక్షల రెండేసిలక్షల కపుల
గర్వాంధు లగు దైత్యకటకంబు లరసి - యుర్వీతనూభవ యున్నచో టెఱిఁగి
మసలక నెలలోన మరలిరం డనిన - నసమునఁ గపు లేగి రన్నిదిక్కులకుఁ
బటుశక్తి దక్షిణభాగంబు వెదక నిటు నంగదుఁడు మొద లేము కొందఱము
చనుదెంచి పెక్కుదేశంబులు వెదకి - నినుఁ గాననేరక నివ్వెఱగంది
శోకింప నరుణుని సుతుఁడు సంపాతి - మాకు లంకాపురిమార్గంబుఁ జూపెఁ;
జూపుటయును నిన్నుఁ జూడ నర్థించి - యేపునఁ బఱతెంచి యే నబ్ధి దాఁటి
మఱి యంత సూర్యాస్తమయమున నితరు - లెఱుఁగకుండఁగ వచ్చి యీలంకఁ జొచ్చి,
విలసిల్లు నామహావేషంబు దాఁచి - సొలవక ని న్నెల్లచోటులు వెదకి
యెందును బొడగాన కిటు లేగుదెంచి - యిందు నిన్ దర్శింప నేర్పడఁ జూచి
రవికులోత్తముఁ డైన రామునిదేవి - యవునొకొ కాదొకో యని విచారించి
నృపతీశుచే విన్నచిహ్నంబు లెల్ల - దృష్టించి పిదప సందేహంబు వాసె
వల నేది యిప్పుడు వచ్చి రావణుఁడు - తలఁకక మిముఁ బల్కుతఱి నున్నవాఁడ
ఘనశక్తి వానితోఁ గయ్యంబు చేసి - యని వానిఁ జంపెద నని విచారించి
పూని నిన్ దర్శించి పొందొంద నీకు - నీనాథుసేమంబు నిజముగాఁ జెప్పి
దనుజుఁ .బిమ్మటఁ జంపఁ దలపోసి కాని - వనిత! నాప్రాణము ల్వంచించి కాదు"
అని చెప్పి రఘురాము నలవుప్రాయంబు - కనుఁగవచెలువంబు గళముసోయగము
నగుమోముకళయును నఖములతీరు - నెగుబుజంబులబాగు నెరికొనులాగు
వెడఁదఱొమ్ముబెడంగు వీనులరంగు - నడలయందంబును నాభిచందంబు
ఘనజఘనముపెంపు కరములకెంపు - తనువులక్షణమును దప్పక చెప్పి
యాశౌర్య మాధైర్య మాబ్రహ్మచర్య - మాశాంతి యాదాంతి యామహాక్షాంతి
యాశక్తి యాయుక్తి యాపితృభక్తి - యాశీల మాలీల లన్నియుఁ జెప్పి
రూపించి లక్ష్మణు రూపెల్లఁ జెప్పి - యాపుణ్యుఁ డంగులీయక మప్పు డిచ్చె.
యిచ్చినఁ గైకొని యిపుడు ప్రాణములు - వచ్చెఁగా యనుచు నెవ్వగ నూరడిల్లి
రాముఁ జూచినకంట రామ రాగిల్లి - సేమ మేర్పడ భద్రసింహాసనమునఁ
బ్రేమతోఁ గూర్చుండఁబెట్టినకరణి - నామణిముద్రిక నక్కునఁ జేర్చి
యనురక్తి నర్ఘ్యపాద్యము లిచ్చినట్లు - కనుఁగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుఁగ
ధూపంబు దీపంబుఁ దోడ్తోడ నొసఁగి - యేపార సాష్టాంగ మెఱఁగినపగిదిఁ
బులకించి తిలకించి పొలఁతి మూర్ఛిల్లి - తెలిసి యాహనుమంతుదెసఁ జూచి పలికెఁ
"గపివంశవర్య! రాఘవకార్యధుర్య! - యుపకారనిరత! లోకోన్నతచరిత్ర!
పవమానసుత! నాకుఁ బ్రాణదానంబు - తవిలి చేసితి నీకుఁ దగఁ జేయలేను
గాకుత్స్థతిలకంబుకరుణ నీ వింక - నాకల్పముగ నుండు" మనుచు దీవించె
నలఘువిక్రమశీలుఁ డగు వాయుసుతుఁడు - చెలువ జానకిఁ జూచి చేతులు మొగిచి
"హరునకు నైన నింద్రాదుల కైనఁ - బరమేష్ఠి కైనను బడయఁ జొప్పడని
నీకృప పడసితి నినుఁ జూడఁగంటి - నా కింత చాలదె? నలినాయతాక్షి!"
అనిన సీతాదేవి యనియె వెండియును - "మనుజేశుసేమంబు మఱఁదిసేమంబు
మనమార నడుగుచు మమత రెట్టింప - నసఘాత్మ! రఘురాముఁ డభిరామబలుఁడు
నను నెడఁబాసి యున్నాఁడ ధైర్యమున? - నసుజుండు దానును నప్పటప్పటికి
దయ నన్నుఁ దలఁతురే? దండెత్తి యిటకు - రయమున వత్తురే రణకాంక్ష?" ననిన

హనుమంతుఁడు సీతతో శ్రీరామలక్ష్మణులక్షేమము దెల్పి శిరోరత్నము గొనుట

"వినవమ్మ! నీప్రాణవిభునిసేమంబు - నినుఁ బాసినదిమొద ల్నిత్యవేదనల
నేలపైఁ బవళించు నిద్ర యెఱుంగఁ - డోలి మాంసాహార మొల్లఁ డెన్నఁడును
వాసిమై దండకావనములో నిన్ను - మోసపోవుట లెంచు; మో మరవాంచు;
నిట్టూర్పు నిగుడించు; నించుఁ గన్నీరు; - నెట్టన మూర్ఛిల్లు నేలపైఁ ద్రెళ్లుఁ
దెలివిమై లేచు; నల్దిక్కులు చూచు; - గలఁకు నివ్వెఱఁగందుఁ; గళవళంబందు;
హా సీత! హా సీత! యని ప్రలాపించు - నాసుమిత్రాపుత్త్రుఁ డది చూచి వగచుఁ
గావున మీర లిక్కడ నుండువార్త - వేవేగ నాచేత విన్నంతఁ గదలి
నాకంటె ఘనులైన నగచరాధిపుల - భీకరాకృతుల నభేద్యవిక్రముల
నగశృంగతరుసంఘనఖముఖాయుధుల - నగణితబలుల దేవాంశసంభవుల
సుగ్రీవనలవాలిసుతు లాదియైన - యుగ్రవీరులఁ గూడి యుదధి లంఘించి
యెల్లభంగుల వచ్చు నింతి! నీవిభుఁడు - తల్లి! ని న్గొని యయోధ్యాపురి కేగు;
రాముచే రణమున రావణుఁ డీల్గు - నీమదికోర్కులు నీకు సిద్ధించు;
నైన నీతడ వేల యఖిలైకమాత; - యేను నావీపున నిడికొని ప్రీతి
నొదవినగడఁకతో నుదధి లంఘించి - యుదయవేళకుఁ బోదు నుర్వీశుకడకు
విచ్చేయు"మనవుడు వెలఁది వాయుజుని - సచ్చరిత్రమునకు సంతోష మంది
"యోసమీరాత్మజ! యెపుడు వీవు - నీసత్త్వ మిట్టిది నిజము చింతింప
ననఘాత్మ! యేఁ బెండ్లి యైనదిమొదలు - జనలోకనుతు రామచంద్రునిఁ గాని
పొలుపొందఁగా నన్యపురుషాంతరములఁ - గలలోన నైనను గదిసి యే నెఱుఁగ
నీనీచమతి నన్ను నిటఁ దెచ్చుచోట - నంటుట కేను వేగుచుండుదును;
వెఱవక బలిమిమై వీఁ డంటెఁగాని - మఱి యన్యపురుషుల మది నంట నేను;
నానాథునకు నీవు నమ్మినబంట - వైనను నిను నెక్కి యరుదెంచు టొల్ల;
తనదేవి మ్రుచ్చిలి దైత్యుండు చనిన - నినకులుం డారీతి నేతెంచె నండ్రు;
ఇది విచారము గాదె? యినకులేశ్వరుఁడు - కొదలేక మును చిత్రకూటంబునందు
నొకనాఁడు తనతొడ నొఱిఁగి నిద్రింపఁ - గ్రకచోగ్రముఖ మొక్కకాకంబు చేరి
చంచుపుటంబునఁ జనుఁగవ నడుమ - పొంచి చించిన రక్తపూరంబు దొరుఁగఁ
గాకుత్స్థతిలకుఁ డొక్కఁడ నిద్రఁ దేరి - కాకంబుపై నిషీకము ప్రయోగింప
నదియు బ్రహ్మాస్త్రమై యఖిలలోకైక - విదితోగ్రశక్తిమై వెనువెంట నంట
నాకాకి యేకాకి యై యెందుఁ దిరిగి - కైకొని తనుఁ గావు కావు మటంచు
మరలి క్రమ్మఱఁ దనమరుఁగుఁ జొచ్చుటయు - శరణాగతత్రాణచరితుండు గాన
దానినేత్రము నిజాస్త్రమున కిప్పించె - నానిమిత్తంబుగా నలినాప్తకులుఁడు
నాటి నాపై ప్రేమ నాటియస్త్రంబు - నేటికి మఱచెనో? యిది హెచ్చరింపు;
పదివేలభంగుల బాధలకోర్చి - పదినెల లడపితిఁ బతిఁ బాసి యేను;
నాయున్కిఁ జూచితి నాపాటు గంటి - యేయుపాయంబుల నిం దోర్వరాదు;
ఉడుగనివగలతో నొక్కొక్కదినము - గడచు టొక్కొకవార్ధి గడచుట నాకు
నరనాథుమదిలోన నామీఁదఁ జాలఁ - గరుణ పుట్టెడునట్లుగా విన్నవింపు;
మాతండ్రి జనకుండు మహిమీఁదఁ దన్ను - నేతెఱంగున వీరుఁ డితఁ డని నమ్మి
తనకు నిచ్చినఁ దెచ్చి తగదు న న్విడువ - నని యేను బల్కితి నని పల్కు మీవు
విలసిల్లు కల్యాణవేదిపై నుండి - వలనొప్ప నగ్నిదేవర సాక్షి గాఁగఁ
గర మొప్ప న న్నెల్లకాలంబు విడువ - నరసి రక్షించెద నని తెచ్చి నన్ను
నరయ కుపేక్షించి యనదఁగాఁ జేసె - పరికింపుఁ డని విన్నపము సేయు మనఘ!
తనయింతి నొకనిచేఁ దాఁ గోలుపోయి - మన నిచ్చఁజేయుట మగపాడి గాదు
అటుగానఁ దన కిది యపకీర్తి గాన - ఇటు విన్నవించితి నింతయే కాని

కలఁగక నామనోగతులఁ బ్రాణంబు - లొలసి త న్నెడఁబాయకున్నది యనుము
చతురాత్మ! మఱి నీవు సౌమిత్రిఁ జేరి - యతనితో నొక్కమా టాడుము తెలియ
నను దల్లిగాఁ జూచు నాపాటుఁ జూడ - తన కెన్నిభంగులఁ దగ దని చెప్పు
వావిరి దండకావనములోఁ బరమ - పావనుఁ డగు తన్ను పలికినఫలము
కుడిచితినని చెప్పు కొదువ లేకుండ - తడయకు మని తెల్పు దయ బుట్టఁ జెప్పు
నవసరోచితముగా నంగదుతోడ - రవిజుతోఁ దక్కు మర్కటకోటితోడ
వినయము ల్వలికి యెవ్విధి నైన వారి - నినకులులను వేగ నిటకుఁ దో డ్తెమ్ము;
మిక్కిలి తెగువమై మీరాక తెలిసి - యొక్కమాసము చూతు నుండ లే నవల;
ఈలోన రఘురాము నెబ్బంగి నైన - వాలాయముగఁ దెమ్ము వడి నింకఁ బొమ్ము”
అని సీత పల్కువాక్యము లెల్లఁ దెలియ - విని హనుమంతుండు విమలుఁడై పలికె.
“అవుఁ గాక చెప్పెద నన్నికార్యములు - నువిద! నీమదిలోన నూరడు మింక
నచ్చుగా రఘురాము నంగుళీయకము - తెచ్చి యొప్పించితి దేవి! నీ కర్థి
ధరణిజ! రిక్తహస్తంబులతోడ - మరలుట దూతధర్మము గాదు నాకు;
అతివ! ముద్రారత్న మాన తిమ్మనిన - నతనితోఁ దెలియ నయ్యవనిజ పలికె.
“నీవు విచారింప నిసుమంత గాని - లేవు; సముద్ర మేలీల దాఁటితివి?
యారూఢబలవిక్రమాస్పదం బయిన - నీరూప మెట్టిదో నిజముగాఁ జూపు;
మేను నీనిజరూప మేర్పడఁ జూచి - కాని నా తలమానికము నీకు నీను;”
అనిన నాహనుమంతుఁ డాకాశ మెల్ల - దనమేను నిండ నుద్దండుఁడై పెరిగి
మాలతీమల్లికామాల్యమై మెడకు - నాలోలతరతారహారమై కటిని
గలధౌతమయఘంటికాదామ మగుచు - దళుకుచుక్కలపిండు తనమేన నలమ
నతిభీషణాకారుఁ డై నిల్చుటయును - నతివ చిత్తములోన నతిభీతిఁ బొంది
“యసమానగాత్ర! యోయంజనాపుత్ర! - విసువక నీరూపు వెన దాఁచు” మనుచు
హనుమంతుఁ గొనియాడి యతని దీవింపఁ - దనవిశ్వరూపంబు తగఁ జూచి సురలు
వినుతింప నది దాఁచు వెన్నుండు వోలె - ననిలజుఁ డెంతయు నలఁతియై నిలిచె.
నిలిచిన హనుమంతు నెమ్మిమైఁ జేరఁ - బిలిచి లోఁగొంగున బిగియంగఁ గట్టి
యున్న శిరోరత్న మొయ్యన విడిచి - యన్నాఁతి ప్రీతిమై నపు డొసంగుటయు
వనితశిరోమణి వలనొప్ప నంది - కొని మ్రొక్కి సీత వీడ్కొని వేడ్క నరిగి
పంతంబు తా నింకఁ బంక్తికంఠునకు - నింకటఁ దనరాక నెఱిఁగింతు ననుచుఁ
“దల్లి నే నాకొంటిఁ దనరఁగ వనము - నెల్లెడ ఫలములు నేను గైకొందు”
ననవుడు సీత యాహనుమంతుఁ జూచి - యనె “రాక్షసావళి యల్ల కాపుండుఁ
గ్రిమ్మి రాలినపండ్లు క్రమముతో నమలి - పొమ్ము వేగ” యటంచుఁ బొందుగా ననుప
దనమదిఁ గొండొకతడవు చింతించి - వనభంగ మొనరించువాఁడునై పెరిఁగి
తొడలందు బొడము వాతూలఘట్టనల - బడుగుఁ బేకయుఁ బోలెఁ బడ మహీజములు

హనుమంతుఁడు అశోకవనమును జెఱుచుట

ఆనిత్యమతి యశోకారామభూమి - మానైనహర్మ్యము ల్మహిఁ గూలఁ దన్ని
యొనర కేళీగృహంబులు నుగ్గుఁ జేసి - వనమహీరుహములు వడి నేలఁ గలిపి
కొమ్మలు ఖండించి కుసుమము ల్రాల్చి - కమ్మతేనెలు చల్లి కాలువ ల్చెఱిచి
పూవుఁదీఁగెలు ద్రెంచి పొదరిండ్లు చదిపి - వాపులు గలఁచి దోర్బలకేళిఁ దేలి
కలకంఠబకబిసకంఠికాక్రౌంచ - కలహంసశుకశారికామయూరాది
వనపక్షు లార్తరావములతోఁ బాఱ - వనపాలకులు భీతి వడి మేలుకాంచి
హనుమంతుసేఁతకు నగ్గులై మండి - యనుపమకరవాలహస్తులై కదియఁ
దనపేరు తనరాక తనపరాక్రమము - వినఁ జెప్పి శ్రీరామవిభు కూర్మిబంట

నొక్కొక్కరాక్షసు నుద్దండవృత్తి - నొక్కొక్కతరువుతో నొగిఁ గూలనేసి
ప్రథమసంగరకళాప్రారంభుఁ డగుచుఁ - బృథివిపైఁ బీనుఁగుఁబెంటలు గాఁగ
భూరిసత్వంబులఁ బొలుపొందువారి - వీరుల నెనిమిదివేలరాక్షసులఁ
బవమానతనయుఁ డప్రతిముఁడై పేర్చి - యవలీలఁ దెగటార్చి యార్చినఁ జూచి
యేపఱి ధృతి దూలి యినవంశుదేవి - కావుపున్న ఘోరరాక్షసభామ లరిగి
రావణు లోకవిద్రావణుఁ గాంచి - "దేవ! నేఁ డొకకోతి తెగువమై వచ్చె. ||620||
తొలి తొలి వైదేహితో మాటలాడి - కలగొన వనమెల్లఁ గాసిలఁ బెఱికి
వినుఁ దన్ని యెనిమిదివేలరాక్షసుల - వనపాలకులఁ జంపి వ్రాలుచున్నాఁడు.
వాఁడు రాఘవుఁ డంప వచ్చినవాఁడు - కాఁడేని యాసీత గాపుగా నున్న
తరువొక్కటియుఁ దక్క తావకవనము - కర మల్గి పెఱుకంగఁ గారణం బేమి?
వానితెఱం గేమి? వైదేహి నడుగఁ - దా నెఱుంగ నటంచు దాఁచుచున్నదియు;"
నావుడు నల్గి దానవలోకవిభుఁడు - రావణుఁ డుగ్రనిగ్రహదృష్టిఁ జూచి
దీపాగ్రనిర్గతదీప్తతై లంబు - లై పావకజ్వాల లక్షులఁ దొఱఁగఁ
దనకింకరులఁ బంచె దండిరాక్షసుల - నెనుబదివేవుర నిద్ధవిక్రములఁ
బనిచినఁ బనిబూని బలియులై వారు - ధనురస్త్రశూలముద్గరభిండివాల
ఘనగదాకరవాలకలితులై పేర్చి - యనికి సన్నద్ధులై యార్చుచు వెడల ||630||
నంత సూర్యోదయం బయ్యె నౌటయును - నెంతయుఁ గడఁకతో నే పగ్గలించి
యకలంకగతిఁ బర్వతాకారుఁ డగుచు - మకరతోరణ మెక్కి మారుతాత్మజుఁడు
తనుఁ దాఁకి శస్త్రాస్త్రతతుల నొప్పించు - దనుజవీరులఁ జూచి దర్పించి పలికె.
"నోరి! రాక్షసులార! యుర్విపై నేను - శూరత విలసిల్లు సుగ్రీవుబంట
రామునిదూత నారామునేమంబు - భూమిజతోఁ జెప్పి పోవుచున్నాఁడ;
హనుమంతుఁ డనువాఁడ నతిబలాధికుఁడ - ననతనూజుని మంత్రి నే వాయుసుతుఁడ
పూని లంకాపురంబున నున్న మగల - కే నంతకుండనై యిట వచ్చినాఁడఁ
జెడఁగోరి న న్నేల చెనకెద" రనుచు - వడిఁ బేర్చి యాభీలవాలంబునందుఁ
బదుల నూఱుల వేల బలియుఁడై పట్టి - త్రిదశారివరుల బంధించి బంధించి
యారూఢవిక్రమాహవకేళిఁ దేలి - తోరణస్తంభంబుతో వేసి వేసి ||640||
పూని యొక్కని నైనఁ బోరిలో బ్రదికి - పోనీక నిశ్శేషముగఁ జంపివైచె.
నంతలో ఫణిహారు లమరారికడకు - నెంతయు భీతులై యేతెంచి మ్రొక్కి
"దనుజేశ! విను కోతి తనదువాలమున - నెనుబదివేవుర నేపుమైఁ జంపి
మలయుచునున్నాఁడు మకరతోరణము - తలదన్ని రణబలోదగ్రుఁడై" యనిన
ఆపంక్తిముఖుఁడు కాలాంతకుపగిది - కోపించి పింగళాక్షుని దీర్ఘజిహ్వు
వక్రనాసుని నశ్మవక్షుని వైరి - చక్రభీకరుఁడైన శార్దూలముఖుని
వేవేగ రప్పించి వీరులై మీర - లావానరునిఁ దెగటార్చి రమ్మనుచుఁ
బనిచిన నేవురు ప్రబలసైన్యములు - కొని రథారూఢులై క్రూరులై వెడలి
పరువడి నార్చుచుఁ బవనజుఁ దాఁకి - శరవృష్టిఁ బొదవినఁ జలియింప కాతఁ
డాతోరణంబుపై నార్చుచుఁ బేర్చి - వాతూలసుతుఁ డేఁచి వాల మంకించి ||650||
రథముల విఱిచి సారథుల నుగ్గాడి - రథకురంగంబుల రణవీథిఁ ద్రుంచి
వారణంబులఁ గూల్చి వాజుల గెడపి - యారాక్షసులసేన నట రూపుమాపి
ధరణికి లంఘించి తనదువాలమున - నురుశక్తి గళముల కుఱిగా బిగించి
యురువడి కనుగ్రుడ్లు నుఱకంగఁ ద్రిప్పి - సురుఁగక వక్రనాసుని వ్రేసి చంపెఁ
జంపి యంతటఁ బోక సమయని కినుకఁ - దెంపు సొంపును బెంపు సొంపు దీపింపఁ
బెడపెడ నార్చుచుఁ బిడుగునకంటె - బెడిదమై కనుపట్టు పిడికిటిచేతఁ
బుడమిపై నురురక్తములు గ్రక్కి కూల - వడి నశ్మవక్షుని వక్షంబు పొడిచె
పొడిచి బాహాగర్వమున మాఱులేక - కడఁకఁ గనుంగొని కఱకురాక్షసుల

మొగి ద్రుంచి శార్దూలముఖు లలాటంబు - పగులంగ గద ద్రిప్పి పడవైచి చంపె
నటు చంపి క్రోధాగ్ను లందందఁ నిగుడఁ - గుటిలరాక్షసకులక్షోభంబు గాఁగ ||660||
గ్రూరుఁడై పింగళాక్షునితోఁకఁ గట్టి - కారాకు సుడిగాలి గడువడిఁ ద్రిప్పు
తీరున వాని దిర్దిర మింటఁ ద్రిప్పి - తోరణస్తంభంబుతో వేసి చంపె
వాని నిమ్మైఁ జంపి వరశక్తియుక్తి - పూని దానవసైన్యములఁ జొచ్చి కలఁచి
యురవడి దీర్ఘజిహ్వుని వచ్చి తాఁకి - యురుముష్టిసంహతి నుర్విపైఁ గూల్చి
యాలోనఁ బవనజుఁ డసమానవిజయ - లోలుఁడై వానినాలుక పీకి చంపె.

హనుమంతునిమీదికి రక్తరోముఁడు మొదలైన రాక్షసుల రావణుఁడు పంపుట

నంతఁ దక్కినదైత్యు లటఁ బాఱిపోయి- యంతయుఁ జెప్పిన నద్దశాననుఁడు
సోమించి నిజమంత్రిసుతులైన రక్త - రోముని శతజిహ్వు రుధిరలోచనుని
స్తనితహస్తుని శూలదంష్ట్రు దుర్ముఖుని - ఘనుఁ డగు నవ్యాఘ్రకబళునిఁ బిలిచి
“యిది యొక్కవానరుఁ డేచి రాక్షసులఁ - బొదివి పెక్కండ్రఁ జంపుచు నున్నవాఁడు
ఆమర్కటునిఁ జంపుఁ” డని పూని పనుప - నామహాబలగర్వు లార్చుచు వెడలి ||670||
చతురంగబలము లసంఖ్యలు గొలువ - నతులరథారూఢు లై పేర్చి వచ్చి
మకరతోరణముపై మాఱు లే కిట్లు - నకళంకుఁడై యున్న హనుమంతుమీఁద
వరదివ్యశస్త్రాస్త్రవర్షము ల్గురియఁ - బరమపావనుఁడైన పవమానసుతుఁడు
అప్పు డాదైత్యులయస్త్రశస్త్రములు - దప్పించుకొనుచును దను దాఁకకుండఁ
దననఖాగ్రంబుల దంతకుంతముల - ఘనపాదకూర్పరకరఘట్టనములఁ
జెలరేఁగి వడి మహాశిలల వృక్షముల - బలముల నలుగడఁ బఱపి నుగ్గాడి
కంఠీరవంబును గజములపైకిఁ - గుంఠితగతిఁ దాకిఁ గుప్పించుకరణిఁ
బటుమాంసమస్తిష్కవారము ల్చెదర - కుటిలోగ్రనఖములఁ గుంభము ల్వ్రచ్చి
లేళ్లపైఁ బులి చౌకళించినపగిదిఁ - ద్రుళ్లుగుఱ్ఱములఁ దోడ్తో రూపు మాపి
జంతుపారణ సేయు జమునికైవడిని - బంతంబుతోఁ గ్రాలు బలము మాయించి ||680||
కులశైలములఁ దాఁకి కులిశాయుధంబు - పెళపెళధ్వనులతో భేదించినట్లు
బలువిడి రథముల పైకి లంఘించి - పొలుపార రథరథ్యములు నేలఁ గలపి
రథులఁ జెండాడి సారథుల నుగ్గాడి - పృథుశక్తి యుక్తిమైఁ బెటికి వేఁటాడి
మును మున్ను రక్తరోముని నేలఁ గూల్చి- స్తనితహస్తునిఁ ద్రుంచి శతజిహ్వు నణఁచి
రుధిరాక్షుఁ జంపి దుర్ముఖు విచారించి - కదనవిక్రము వ్యాఘ్రకబళు ఖండించి
శూలదంష్ట్రు వధించి శూరత మించి - కాలపాశాభీలకరవాలుఁ డగుచు
నురవడి నిబ్బంగి నొక్కక్కతెగువ - తరమిడి పెలుచ నుద్దండరాక్షసుల
బలములతోఁగూడ భస్మంబుఁ జేసి - తలఁకక మారుతాత్మజుఁ డున్నఁ జూచి
పోరిలో నిలువక పోయినవారు - వారిచావులు చెప్ప వడి కోప మెచ్చి
యటఁ బ్రహస్తునిపుత్రుఁ డగు జంబుమాలి - చటులప్రతాపసంచలితాంశుమాలి ||690||
కుటిలారిపర్వతక్రూరరంభోళి - బటుబాహుబలశాలిఁ బనిచె రావణుఁడు
పనిచిన నాదైత్యపతికి మ్రొక్కుచును - అనురక్తి రక్తమాల్యాంబరోదగ్ర
సమరోగ్రశస్త్రాస్త్రసన్నద్ధుఁ డగుచు - నమితరథారూఢుఁడై యేగి యపుడు
శింజినీటంకారసింహనాదములఁ - గంజజాండము హల్లకల్లోలముగను
హరిఁ దాఁకు నున్మత్తహస్తిచందమున - నరుదైనకడిమిమై హనుమంతుఁ దాఁకి
కెరలి మేఘము మహాగిరిఁ బోలె దివ్య - శరవృష్టిఁ గురిసినఁ జలియింప కతఁడు
పెనుశిల దైత్యుపైఁ బెటికి వైచుటయుఁ - గని దాని శరదశకంబుచేఁ దునిమి
హనుమంతు వదనాబ్జ మర్ధచంద్రాస్త్ర - మున నొంచి పదిబాణములు బాహుయుగము
నాటించి యొకశక్తి నడునెత్తి పగుల - మేటియై యేసిన మిగుల రోషించి

పవమానతనయుండు బాహుదర్పమున - నవలీల నొకసాల మగలించి వైవ
నాలుగమ్ములఁ దాని నడుమనే త్రుంచె - నాలోన హనుమంతుఁ డాదైత్యురథము
పదములఁ బడఁదన్ని పట్టి దంష్ట్రములఁ - గదిసి విచారించి గర్జించి వేసి
పొదివి మహావాలమున నశ్వసమితిఁ - జదిపిన విరథుఁడై జంబుమాలియును
బలుకయు నడిదంబు బలువిడిఁ గొనుచు - నలవుపెంపును గూడ నార్చుచు వచ్చి
పవమానతనయునిఫాలంబు వ్రేయ - నవశుఁడై మూర్ఛిల్లి యంతలో దెలిసి
పిడుగుతో సరిపోలు పిడికిటఁ బొడిచె - పొడిచి భంగముఁ జేసి పోనీక కదిసి
యొడిసి కైదువఁ గొని యుగ్రుఁడై కదిసి - తడయక యాదైత్యుతలఁ ద్రెవ్వ నేసె.
ధృతి దూలి యతఁ డుర్విఁ ద్రెళ్ళె ద్రెళ్ళుటయు - హతశేషు లతనిపా టంతయుఁ దెలుపఁ
గడుజోద్య మంది రాక్షసమంత్రివరులఁ - దడయక పిలిపించి తగఁ గొలు విచ్చి
దనుజనాథుఁడు గొంతతడవు చింతించి - యనిమిషేంద్రుని నైన నాజి గైకొనని
యలఘువిక్రము విరూపాక్షు యూపాక్షుఁ - గలహదుర్ధరు భాసకర్ణాఖ్యుఁ బ్రఘసు
పదయులఁ బంచసేనాగ్రనాయకులఁ - గదనకర్కశుల నొక్కటఁ జూచి పలికె
“ఏలోకమున నైన నిల మర్కటులకు - నీలావు గలదె? వీఁ డెవ్వఁడో తెలియ
రాదు మీరేవురు రణబలోదగ్రు - లై దర్ప మేర్పడ నాత్మ నేమఱక
యగణితసైన్యసహాయులై వానిఁ - దెగువమై నిటఁ బట్టి తెండు పొం” డనిన
వారును బహురథవారణతురగ - వీరదైత్యులతోడ వేవేగ కదలి
ప్రాగ్గిరిపై నుండు భానుండు పోలె - దిగ్గగనాంతరతీర్ణతేజమునఁ
దోరణం బెక్కి బంధురదైత్యవరులఁ - దోరణం బొనరింప దొరుకొనువాని
ననిలసూనుని దాకి యవనియు దిశలు - చినుగంగఁ గూయుచు సింహనాదముల
నందఱు దివ్యశస్త్రాస్త్రము ల్గురియ - నందులో దుర్ధరుం డను పేరువాఁడు
ఐదుబాణంబుల ననిలజునురము - భేదించుటయు రోషభీషణుం డగుచు
కపివీరుఁ డార్చి యాకసమున కెగయ - నపుడు దుర్ధరుఁ డంత నతనితో నెగసి
విలునారి సారించి విలయకాలోగ్ర - జలదంబుకైవడి శరవృష్టి గురియ
నాయుగ్రశరవృష్టి నడచి వాయుజుఁడు - నాయెడఁ బొడవుగా నట మింటి కెగసి
వడివడిఁ బఱతెంచి వానిపైఁ బడిన - బొడిపొడి యై కూలెఁ బుడమి రక్కసుఁడు.
అది చూచి యావిరూపాక్షయూపాక్షు - లదయులై ముద్గరహస్తులై కదిసి
యాకసంబున నిల్చి యార్చి పేర్చుటయు - నాకరువలిపట్టి యటఁ దాను నెగసి
వారితోఁ బోరాడ వారును నతని - ఘోరముద్గరములు గొని వ్రేయుటయును
జగతిపైఁ బడి లేచి సాలభూరుహము - నగలించి మఱియును నార్చుచు నెగసి
చిక్కనిభుజశక్తిఁ జిరచిరఁ ద్రిప్పి - యొక్కదెబ్బనే వారి నుర్విపైఁ గూల్చె.
భాసకర్ణుండును బఘసుండు నంత - నాసమీరాత్మజు నదరంటఁ దాకి
పటుశూలపట్టసప్రహతుల నొంప - నట రక్తసిక్తాంగుఁడై వాయుసుతుఁడు
కోపించి మిక్కిలి కులశైలసదృశ - మౌపర్వతం బెత్తి యసురులమీఁద
స్రుక్కక వైచినఁ జూర్ణమై పడిరి - కొక్కులు వడి గంటఁ గూలుచందమున
వాయునందనుఁ డంత వారిసైన్యముల - నాయంతకుఁడు వోలె నణఁగించె నపుడు
పడుకరు ల్చెడుహరు ల్పఱచుకాల్బలము - కడతేరుతేరులు కలఁగుశూరులును
మడియుమహారథు ల్మ్రగ్గుసారథులు - పొడి యైనశస్త్రము ల్వొలియునస్త్రములు
కడిఖండలైన చక్రప్రాసములును - మడిసినగుఱ్ఱము ల్మ్రగ్గుకాల్బలము
కూలెడుమావుతు ల్గూలురావుతులు - తూలెడుగొడుగులు త్రుంగుపడగలు
పఱచునెత్తుఱుటేర్లు బహుమాంసములును - నురుగ్రమ్ము భూతంబులై రణం బొప్ప
క్షణమాత్రమున వారిఁ జంపి వాయుజుఁడు - రణకాంక్ష మఱియుఁ దోరణ మెక్కియుండెఁ
బంచసేనాగ్రగు ల్పంచత్వ మొంది - రంచును హతశేషు లయ్యేడఁ దెలుప

హనుమంతుని మీఁదికి అక్షకుమారుఁడు వచ్చుట

రాక్షసపతి యంత రణబలోదారు - నిక్షుచాపాకారు నిద్ధవిచారు
నక్షీణదోస్సారు నసహాయశూరు - నక్షకుమారు మహావీరుఁ జూచి
""యలవుమై నాకోతి ననిలోనఁ జంపి - తలగోసి తోరణస్తంభంబునందుఁ
గట్టి ర" మ్మనవుడు గడఁకతో నతఁడు - నెట్టన శస్త్రాస్త్రనిచయంబుతోడఁ
దురగాష్టకముతోడ ధ్రువగతితోడ - బిరుదుటెక్కెముతోడ బృథుకాంతిఁ బొదలి
యుదయార్కనిభ మైన యొకరథం బెక్కి - కదలి భూభాగంబు గంపింప నడచె
నరదంబుమోతయు హయహేషితములు - కరిబృంహితములు రక్కసులయార్పులును
దనమహాకార్ముకధ్వనియు నొండొండ - ఘనములై యాశావకాశము ల్నిండఁ
దోరణారూఢుఁడై తొలఁగక చెలఁగు - మారుతి నక్షకుమారుండు దాఁకి
త్రిజగము ల్భీతిల్ల దిశలు ఘూర్ణిల్ల - భుజశక్తి పుంఖానుపుంఖంబు గాఁగ
ఘనబాణతతుల నక్కజముగాఁ బొదువ - ననిమొన మఱి బాలుఁ డని యెంచరాదు
ఘనపరాక్రమునకళాఖని వీఁ డటంచు - హనుమంతుఁ డచలుఁడై యాబాణతతుల
వాలముఖంబున వడిఁ ద్రుంచివైవ - మే లని హనుమంతు మెచ్చుచు వాఁడు
బాణత్ర యంబునఁ బావనిశిరము - శోణితంబులు గార నూటి నేయుటయు
కీలాలధారలు కిరణము ల్గాఁగ - బాలభానుఁడు వోలెఁ బరఁగఁ జూపట్టి
యాలోనఁ బ్రళయకాలాగ్నియై మండి - తాలవృక్షమున రథ్యములు ద్రుంచుటయు
నేల పదాతియై నిలిచి వాఁ డతని - ఫాలంబు శరములఁ బదియింట నొంపఁ
నవశుఁడై తెప్పిరి యతఁడు వాలమునఁ - దవిలించి యక్షుని తనువు నొప్పింప
నక్షుండు గదగొని యనిలతనూజు - వక్షంబు వ్రేసిన వడిఁ దూలి తెలిసి
కదిసి యగ్గదఁ బుచ్చి కడువడి నేయ - బెదరి వాఁ డొకవింటఁ బె ట్టొనరించి
తప్పించుకొని వియత్తలమున కెగసె - నప్పుడు పలుకయు నడిదంబుఁ గొనుచు
నలవుమై నంతలో నావాయుసుతుఁడు - తొలఁగక నాదైత్యుతోడనే యెగసి
గద వ్రేయుటయుఁ జూచి ఖడ్గ మంకించి - గద రెండుతునుకలుగా వ్రేసి డాసి
తొడలు వ్రేయుటయు వాతూలనందనుఁడు - పుడమిపైఁ బడి నభంబునకు బిట్టెగసి
ఖగనాథుఁ డురగంబు కబళించినట్టు - లోగి వానిచరణంబు లొడిసి రాఁ దిగిచి
తెగువఁ గుమ్మరసారె తీరునఁ ద్రిప్పి - జగతిపై వ్రేసిన జవమెల్లఁ దూలి
పొలుపరి తలనున్న బొమిడిక మూడి - కలభూషణము లుర్విఁ గనుకని చెదర
గుండియ పగిలి ప్రేగులు వాత దొట్టి - కండ లెల్లెడ రాలి కనుగ్రుడ్లు చెదరి
యగలి యద్దానవునంగంబు లెల్లఁ - బగిలి నెత్తురు గ్రక్కి ప్రాణము ల్విడిచె.
వానిచా వటు చూచి వాసవాద్యమరు - లానందభరితాత్ము లై తన్నుఁ బొగడ
నంత నాహనుమంతుఁ డసమానవిజయ - వంతుఁడై యార్చి దుర్వారుఁడై యుండె.
చెదరినదనుజు లచ్చెరువుగాఁ బాఱి - త్రిదశారిసభఁ జొచ్చి దీనులై నిలిచి
"బలియుఁ డావానరపతి బాహుబలము - తలఁప నచ్చెరు వెందు దానవాధీశ!
పొలిసిరి వనపాలపుంగవు ల్గింక - రులు గీటణంగి రారూఢవిక్రములు
శతజిహ్వుఁడును గూలె శార్దూలముఖుఁడు - గతజీవుఁ డయ్యెఁ బింగళనేత్రుఁ డీల్గె
స్తనితహస్తుఁడు చచ్చె శార్దూలకబళుఁ - డనిఁ ద్రుంగె మృతుఁ డయ్యె నట జంబుమాలి
సోమించి వక్రనాసుఁడు మ్రగ్గె రక్త - రోముండు లయ మయ్యె రుధిరాక్షుఁ డణఁగె
దళములతో శూలదంష్ట్రుఁడు మడిసెఁ - జెలువేది మది దీర్ఘజిహ్వుండు దెగియె
రూపఱిపోయె దుర్ముఖుఁడు దుర్ధరుఁడు - ప్రాపించె మరణంబు ప్రఘసుఁడు పడియె
నుఱుమయ్యె భాసకర్ణుండు యూపాక్షుఁ - డొరిగె విరూపాక్షుఁ డుసురుతో బాసె
నక్షుండు దెగటారె హతుఁడయ్యె నశ్మ - వక్షుండు మడిసె దుర్వారసైన్యములు
ఇంక నావానరు నింద్రాదిసురలు - శంకింప కనిమొన సాధింపలేరు

ప్రళయాంతకుని నైనఁ బట్టి నిర్జింపఁ - జల మెక్కి యసమానసత్త్వుఁ డైనాఁడు”
నావుడు వెఱఁగంది నాకారి వగల -భావించి యక్షునిఁ బలవింపఁ దొడఁగె
“హా కుమారక! యక్ష! హా వీరవర్య! - హా! కపిచే నీవు నణఁగితే?” యనుచుఁ
దలఁకుచుఁ బలవించు తండ్రిని జూచి - తొలఁగక యింద్రజిత్తుఁడు చేరి పలికె

ఇంద్రజిత్తు తండ్రి నూరార్చి హనుమంతునిపైకిఁ బోవుట

“దేవ! నీ కేటికి ధృతి దూలి వగవ నావానరాధము నవలీలఁ దాఁకి
వారక యటఁ జంపి వచ్చెద నొండె? - ధీరత నిటఁ బట్టి తెచ్చెద నొండె?” ||790||
నా విని తనయగ్రనందనుఁ జూచి - రావణుఁ డనియె ధైర్యస్ఫూర్తి నిగుడ
“ఙిరకాల మమరేంద్రు చెఱఁబెట్టినావు - పరమమాయారణప్రౌఢుండ వీవు
నాకంటె విక్రమోన్నతి మించినావు? - నీ కెదు రెవ్వరు నిఖిలలోకముల?
నసమున నటులయ్యు నావానరేంద్రు - నసదుగా వదలక యాత్మ నేమఱక
బహుదివ్యబాణప్రభావముల్ చూపి - సహజశౌర్యంబున జయముఁ గైగొనుము”
అనఁ దండ్రి వీడ్కొని యామేఘనాదుఁ - డనలార్కసంకాశ మగురథం బెక్కి
యగణితనిజధనుర్జ్యాఘోషమునకుఁ - బొగిలి దిగ్గజకర్ణపుటములు పగుల
జగములు బెదర దిక్చక్రబంధములు - పగుల నార్చుచు వచ్చి పవనజుఁ దాఁక
నాసమయంబున నమరులు మునులు - వాసవప్రముఖదిగ్వరులు కిన్నరులు
నుప్పరంబుననుండి యొదిగి వీక్షింప - నప్పంక్తికందరు నగ్రనందనుఁడు ||800||
నడరి యాతనిదేహ మణుమాత్రమైనఁ - బొడవడకుండ నద్భుతశితాస్త్రములు
గురియ నయ్యస్త్రము ల్ఘోరవాలమునఁ - దరమిడి చదియుచుఁ దప్పించుకొనుచు
శరవేగలక్ష్యగోచరుఁడు గా కిట్లు - దుర మొనరించె నద్భుతపౌరుషమున
రావణి నిర్జితైరావణి యంతఁ - బావని యసమానబలవేగమునకు
నరు దంది మఱియు దివ్యాస్త్రంబు లేయఁ - బరువడి ఖండించి పవనజుఁ డతనిఁ
దరుశైలముల వైవ దర్పించి యతఁడు - శరముల నాటి జర్జరితము ల్సేసెఁ.
జేసినఁ గని యింద్రజిత్తుపై నలిగి - యాసమీరాత్మజుం డవలీలఁ దన్ని
మొనయుచు రథరథ్యముల నుగ్గు సేయ - ననిమొన విరథుఁడై యాయింద్రజిత్తు
హనుమంతుకడిమికి నచ్చెరు వంది - వినుతోగ్రబలవాయువీర్యాస్త్ర మేయ
వాయుపుత్రుఁడుగాన వానరాధీశుఁ - డాయస్త్రమునఁ దూల కచలుఁడై యున్న ||810||
నరు దైన రౌద్రాస్త్ర మతనిపై నేయ - పెరిగి యాతఁడు రుద్రబీజంబు గానఁ
గదలక నిలిచినఁ గని యింద్రజిత్తు - మదిలోనఁ గోపించి మారుతిమీఁద
సురసిద్ధసాధ్యులు చూచి నిందింపఁ - బరమదుర్జయమైన బ్రహ్మాస్త్ర మేయ
నాయస్త్రరాజంబు నవనియు మిన్ను - రాయుచుఁ దనమీఁద రా వాయుసుతుఁడు
బ్రహ్మాస్త్రమునఁ బ్రాణభయము లేకుండ - బ్రహ్మచే వరములు పడయుటఁ జేసి
బలువిడిఁ బఱతెంచు బ్రహ్మాస్త్రమునకు - దలఁకక బ్రహ్మమంత్రము లుచ్చరింప
నది చంపఁజాలక యతని బంధించి - కుదియించి పడవైచెఁ గుంభినిమీఁదఁ
బడిన మారుతిఁ జూచి పట్టుఁడు కట్టుఁ - డడవుఁడు పొడుఁ డంచు నఖిలరాక్షసులు
నుట్టు ముట్టి కఠోరసూత్రజాలములఁ - గట్టిగాఁ గట్టిరి కట్టల్క నిగుడ
నంత నాహనుమంతుఁ డవశుఁ డై యున్న - నెంతయు రయమున నింద్రారిఁ జేరి ||820||
నలువబాణంబుచే నాశంబు కాక - బలియుఁడై యటు పట్టువడియున్నయపుడె
“యెనయ నీవానరుం డెవ్వఁడో వీని - ననిమొనఁ జంపరా” దని నిశ్చయించి
అమితసత్త్వోన్నతుఁ డై పట్టి తెచ్చి - తమతండ్రిముందఱఁ దడయక పెట్టఁ
దనమంత్రివరులును దాను వేర్వేఱఁ - దనయులావునకుఁ దద్దయు సంతసించి
కనుఁగవఁ బ్రళయాగ్నికణములు దొరుగ - హనుమంతుఁ జూచి యిట్లనియె రావణుఁడు

"ఓరి వానరుఁడ! నాయున్నపట్టణము - శూరత నొంటిమైఁ జొచ్చుట యెట్లు
నీ వెవ్వఁడవు? మఱి నీకుఁ బే రేమి? - యేవెరవున వచ్చి తీవార్ధి దాఁటి?
హరుఁడు పంచినవాఁడొ? హరి పంచినాఁడొ? - పరమేష్ఠి ని న్నిటఁ బంచినవాఁడొ?
సురగరుడోరగాసురవియచ్చరులు - నరసిద్ధసాధ్యులు నాపేరు విన్న
వెఱతురు; నీ విట్లు వెఱవక వచ్చి - తెఱఁగంటిదొరకైన దృష్టింప రాక ||830||
వఱలెడు నాపురి వంచనఁ జొచ్చి - పెఱికితి వనమెల్ల; బీఱంబు మెఱసి
బడుగురక్కసుల దుర్బలులఁ గొందఱిని - మడియించితివి మేటిమగవాఁడవోలె;
నిప్పు డీనేరంబు లిన్నియుఁ గాతుఁ - దప్పక నీరాక తగఁ జెప్పితేని?"
యనిన నాహనుమంతుఁ డద్దశకంఠుఁ - గనుఁగొని యెంతయుఁ గనలి యిట్లనియె.

హనుమంతుఁడు రావణునితో తనరాక యెఱింగించుట

"నోరి రాక్షస! విన రోరి నీచాత్మ! - దూరీకృతాచార! దుష్టమానసుఁడ!
విశదకీర్తులు మున్ను విశ్వంబు నిండ - దశరథేశ్వరునకుఁ దనయుఁడై పుట్టి
యరిగి విశ్వామిత్రుయాగంబు గాచి - హరువిల్లు విఱిచి మహాశక్తి మెఱసి
పరశురాములఁ బట్టి భంజించి విడిచి - ఖరదూషణాదుల ఖండించె మఱియు
నీపెంపు గుదియించి నినుఁ దోకఁ గట్టి - యేపున ని న్నబ్ధి నీడ్చిన వాలిఁ
బొలుపార నొకబాణమునఁ గూలనేసి - బలియుఁడై సుగ్రీవుఁ బట్టంబు గట్టి ||840||
యక్షీణశక్తిమై నతులకోదండ - దీక్షాగురుండనఁ దేజంబు మెఱసి
తగిలి రాక్షసకులాంతకుఁ డైనరామ - జగతీశునిజదూత చతురమానసుఁడ;
హనుమంతుఁ డనువాఁడ నర్కజుమంత్రి - నినవంశనిధి రాముఁ డిట నన్నుఁ బనుప
ముద మొప్పఁ బ్రతివ్రేలిముద్రిక గొనుచు - నొదవినకడిమిమై నుదధి లంఘించి
వచ్చి నీపురిఁ జొచ్చి వైదేహి నరయ - నెచ్చటఁ బొడగాన కెంతయుఁ బోక
యవనిజ వనములో నారసి కాంచి - యవనీశుఁ డిచ్చిన యానవా లిచ్చి
దేవి నీపురి నున్కి తెఱఁగొప్పరామ - భూవరునకుఁ జెప్పఁబోవుచు నుండి
యెనసి నారాక నీ కెఱిఁగింపఁ గోరి - పెనిచినవన మెల్లఁ బెఱికి పో వైచి
వనపాలు రగుదైత్యవరులఁ గింకరుల - నెనుబదివేపుర నేపుమైఁ గడఁగి
మడియించి మునుమిడిమంత్రినందనుల - మడియించి యక్షుని మడియించి పిదపఁ ||
850||
దగిలి నీయున్నచందము లెల్లఁ జూచి - మగిడి పోయెద నని మఱి పట్టుపడితి
నారామునిజభృత్యుఁ డైనసుగ్రీవు - భూరిసైన్యములలోఁ బొలుపు దీపింప
నలవుమై నాకంటె నతిబలాధికులు - కొలఁది బెట్టఁగరాని కోటు లున్నారు;
అదిమి బ్రహ్మాదుల నైన సాధించు - మదయుతు ల్నీవన్న మండుచుండుదురు;
గొనకొని యావీరకోటులతోడ - వననిధి బంధించి వచ్చి రాఘవుఁడు
లంకపై విడిసి చలంబు పెంపెక్కి - కిన్కమై నసురులగీ టణంగించి
నీతల ల్నుగ్గాడి నిను సంహరించి - సీతఁ దోడ్కొనిపోవు సిద్ధ మీపలుకు;
నెలకొని నీ వింక నీతిమార్గమునఁ - దొలఁగక బుద్ధిమంతుఁడ వైన వినుము.
సీత నొప్పించి యాశ్రితలోకపారి - జాతంబు రఘురాము శరణంబుఁ జొరుము
వలవదు వైరంబు వసుధేశుచేతఁ - బొలియక నీప్రాణములు గాచికొనుము" ||860||
అని బుద్ధి చెప్పిన హనుమంతుఁ జూచి - కనలుచుఁ బెంపుమొక్కలమును గదుర
ఘనఘనాఘన మేఁచి గర్జించినట్లు - తనియక భర్జించి దశకంఠుఁ డలిగి
"వెఱవక చను దెంచి వీఁడు నాయెదుట - నఱుగమి దుర్భాష లాడుచున్నాఁడు
కొనిపోయి చంపుఁ డీకోతికీటంబు" - నని ప్రహస్తుని బంప నసురేశుఁ జూచి
వినయభాషణుఁడు వివేకభూషణుఁడు - ననఘపోషణుఁడు మత్తారిభీషణుఁడు

నావిభీషణుఁడు కార్యము దీర్ఘచింత - భావించి చూచి యేర్పడ విన్నవించె;
"మగువల బ్రాహ్మల మఱి బాలకులను - దగదు దూతలఁ జంప దనుజాధినాథ!
వలనొప్పఁ బతిపను ల్వచ్చినదూత - లలవుమై నే మైన నాడుచుండుదురు;
అది దూతలకు ధర్మ మది విచారించి - మదిలోనఁ గోపంబు మట్టు గావింపు;
తుద దూత లెందు వధ్యులు గారు గానఁ - బొదివి యీకోఁతిఁ జంపుట పాటిగాదు ||870||
చలము కోపము రామసౌమిత్రులందు - వెలువరింపుము వీని విడిచి పోనిమ్ము;
మగుడక కిన్క నీమది నుండునేని - దగినదండము కొంత దండించి పుచ్చు"
మని నీతి చెప్పిన నతనివాక్యములు - విని రావణుఁడు దైత్యవీరులఁ జూచి
కోతుల కెల్లను గుఱుతు వాలంబు - బ్రాతిగా నటుగానఁ బ్రజలెల్లఁ జూడ
వీనివాలము గాల్చి వీథులఁ ద్రిప్పి - పోనిండు నావుడుఁ బొదివి రక్కసులు
బలుమోకు లోగి దెచ్చి పవనజుఁ గట్టి - బలిమి చేతులు కాళ్ళు బంధించి తెచ్చి
మనవారి పెక్కండ్ర మడియించినట్టి - చెనఁటికీటము లెస్స చిక్కెరా యనుచు
బురవీథులందుఁ ద్రిప్పుచు నంతకంత - వరుసతూర్యంబులు వాయించికొనుచు
నెల్లెందు మెలఁగ నయ్యెడ వాయుసుతుఁడు - కల్లరిదనుజుల కలయఁ గ్రేఁగంట
గనుఁగొంచు మఱియు లంకాపురం బెల్లఁ - గనుఁగొనుతలఁపున గాసికి నోర్చి ||880||
హీనసత్త్వుఁడు పోలె నిటునటు దిరుగ - నానావిధంబుల నగుచు రేఁగుచును,
ఆబాలగోపాల మతని వెన్ దగుల - నాబూమెలకుఁ బుణ్యు లాత్మలో వగవఁ
దలకొని యెంతయు దైతేయవరులు - చలమునఁ జీర లసంఖ్యము లెచ్చి
కాలసర్పాకృతు ల్గా తిరు ల్దాల్చి - లోలత నవి నూనెలోఁ దోఁచి తోఁచి
యిది యశోకారామ మెల్ల ఖండించె - నిది దానవేంద్రుల నెందఱిఁ జంపె
దీనికిఁ దగుశిక్ష దేవారి పెట్టె - దీని గాల్పుఁ డటంచుఁ దెగువ నొండొరులు
నొదవిన లంకలో నుత్పాతహేతు - వుదయించె నని పేర్చుచున్నవాలమున
నచ్చలంబునఁ జీర లన్నియుఁ జుట్టి - చిచ్చుఁ దగిల్చి రచ్చెరువుగా మండ
దనుజులు సింహనాదములు సేయుచును - వెనువెంటఁ దగుల నావృత్తాంత మెల్ల
తప్పక దనుజకాంతలు చూచి పోయి - చెప్పిన నప్పుడు సీత శోకించి, ||890||
"యక్కటా! నీతిజ్ఞుఁ డైన నీ కిట్టి - యిక్కుపాటును గల్గెనే? తండ్రి!" యనుచు
జలములు దడవి సుస్థలమున నిల్చి - చెలువొప్ప నగ్నికిఁ జేతులు మొగిచి
"యారామవిభుఁడు ధర్మాత్ముఁ డౌనేని? - వారిధి నాకుఁగా వడి దాఁటునేని
యీరావణుని రాముఁ డిలఁ గూల్చునేని? - వారక నేపతివ్రత నౌదు నేని?
జనకభూపతి సర్వసముఁ డగునేనిఁ? - దనరువేదములు సత్యము లగునేని?
పవమానమిత్ర! యోపరమపవిత్ర! - నవకేకిశరద! దోషాభోజద్విరద!
వరద! వైశ్వానర! వానరోత్తముని - పరమశీతలుఁడవై పాలింపవయ్య!"
యని సీత ప్రార్థింప ననిలసూనునకు - ఘనవాల మనుపేరి కాలాహితలను
గనుపట్టు మాణిక్యకలికన మెఱసి - యనలుండు కడుఁజల్ల నై యుండె నంత.
ఆవిధంబునకుఁ దా నాశ్చర్య మంది - పావని తమతండ్రి పావకసఖుఁడు ||900||
గావున న న్నగ్ని కరుణించె నొక్కొ? - దేవత లెల్లఁ బ్రార్థించిరో? రామ
దేవువిక్రమమొ? యేదియుఁ గాదు; సీత - దీవెన యిది; యంచు తెలివిమై నుండి
ప్రవిమలసత్త్వైకపరులైనజనుల - భవపాశములు వీడు భావన దోప
బ్రహ్మమంత్రములు తప్పక యుచ్చరింప - బ్రహ్మపాశము లూడెఁ బవనసూనునకు.
అంత నాహనుమంతుఁ డసురేశులంక - యంతయుఁ గాల్పఁగ నువు చింతించి
యలవడఁ దనకునై యగ్నిసూక్తములు - జలములలోఁ గ్రుంకి జపియింపవలయు
నని పోయి మునిగిన ట్లపరాంబురాశి - నినుఁ డస్తమించిన నేచి వాయుజుఁడు
కనకమహీధరాకారమై యొప్పు - తనమేనుఁ బెంచి బంధము లెల్లఁ ద్రుంచి
కీ డాచరించుచు గేలి సేయుచును - వేడుకతోఁ దనవెనువెంటఁ దిరుగు

హనుమంతుఁడు లంకఁ గాల్చుట

దనుజుల నిర్జించి దనుజేశుఁ డున్న - ఘనమైనమేడ కుత్కటముగా నెగసి ||910||
తనవాలవహ్ని లంతటఁ దరిగొల్పఁ - దనివి యంతంత కుదగ్రంబు లగుచు
భుగులునఁ బొగ లొప్పెఁ బొగలకు మున్నె - నిగిడి పెన్మంటల నిండె నాకసము;
నాకసమున మంట లడరి మండుటయుఁ - బైకొని యటమున్నె పర్వె నుల్కములు
అడరున య్యుల్కల కటమున్నె తొలగి - వడి దిక్కులకుఁ బాఱు వరవిమానములు
నప్పుడు హనుమంతుఁ డడరి యొండొండ - గుప్పించి మఱి కొల్వుకూటము ల్గాల్చి
వరశస్త్రశాలలు వడి నీఱు చేసి - యిరవంద భండారపిండ్లును గాల్చి
పరువడి సౌధము ల్భస్మంబుఁ జేసి - సొరిది చప్పరములు చూర్ణంబుఁ జేసి
మణిచంద్రశాలలు మసిగా నొనర్చి - ప్రణుతశయ్యాగేహపటలి దహించి
రమణీయగజవాజిరథశాల లోఁగి - కమలిచి దగ్ధము ల్గాఁజేసె నపుడు
ఎడపక యెగసిన యెఱ్ఱమంటతునుక - లుడుగక నుడువీథి నొండొండఁ బర్వె ||920||
ఖచరోరగామరగణవిమానములు - ప్రచురవిభాగైకపరతఁ జలింప
సొరిదిమై రావణాసురుచేటు దెల్పఁ - దొరగునుల్కల యట్లు దోఁచెఁ బెల్లుగను,
రాజన్యుఁ డగు రఘురామభూపాలుఁ - డోజమై దండెత్త నుద్యుక్తుఁ డగుచు
బలువిడి లంకలోపలఁ బ్రతాపాగ్ని - యెలమిమై నిర్గమ మిడియెనో యనఁగ
దహనుండు నిర్భరధ్వనుల బ్రహ్మాండ - కుహరంబు నిండి మిక్కుటముగాఁ బర్వె,
రావణుఁ డట ఘోరరణకళాకేళి - కావళుఁ డగుచు దిక్పాలుర నెల్ల
పఱచిన తొల్లింటిభంగము ల్మాఱు - పఱపకపో డనుభంగిని నెగసి
బలసి విభీషణుభవన మొక్కటియ - వెలిగాఁగ పుర మెల్ల వ్రేల్మిడిలోన
దరికొని మండు నత్తరి దైత్యవరులు - కరము భయభ్రాంతిఁ గంపించువారు,
తలలును జీరలు దరికొని మండ - బలమేది నలుగడఁ బాఱెడువారు; ||930||
తమతమవారలు తమబంధుజనులు - కమలుటఁ జూచి శోకము నొందువారు
హాహానినాదంబు లడరించువారు - నాహనుమంతుపై నలిగెడివారు;
నావిష్ణుఁ డారాముఁ డతనికి నెగ్గు - గావించె నీపాపకర్ముఁ డన్వారు;
అట్టికి డొనరించి నట్టి రావణుని - కిట్టియాపద వింతలే? యనువారు;
ననుచుండ నెంతయు నత్యుగ్రుఁ డగుచు - వనచరవీరుండు వడిఁ జెలరేగి
యొకచోటఁ దప్పక యుండ నాలంక - సకలంబు గాల్చి యుత్సవకేళిఁ దేలి
యెడపక పైవ్రాలు నెఱ్ఱమంటతునుక - లుడుగక మ్రోయుచు నొగి దూలి తూలి
సోలి సురాపానసుఖసుప్తి మునిఁగి - కాలుట యెఱుఁగక కాలెడువారు
నాయెడ మృదులశయ్యలయందు నిదుర - పోయి పోయినయట్లుఁ బొందులు నమలి
తెలివికి నెడమీక తీవ్రాగ్నిశిఖల - మెలఁగి మిడుగలేక మృతిఁబొందువారు ||940||
తమతమబంధులఁ దమవధూమణులఁ - దమతమబిడ్డలఁ దమప్రాణసఖులఁ
దమతమవారలఁ దగఁ దోడుకొనుచు - గుమురులు గట్టి యేగుచు మ్రగ్గువారు
తెగి యిండ్ల సరుకులు దిగిచి తేఁబోయి - మగిడి రానేరక మ్రగ్గెడువారు;
సతులఁ గౌగిటఁ జేర్చి సరి తెచ్చితెచ్చి - ధృతి దూలి వాకిండ్లఁ ద్రెళ్ళెడువారు;
నై లంక ఘూర్ణిల్ల నంతంతఁ గలయ - నాలోకభయదంబు లై మీఱిమీఱి;
యురుసింహములఁ బోలె నుగ్రతఁ బట్టి - కరికుంభవిదళనగతి మండిమండి;
యోజ పెంపారు నాహుతులచందమున - వాజులమీఁదికి వడి దాఁటి దాఁటి
తగిలించు వరవిటోత్తములచందమున - మొగి కామినీకుచంబులఁ బ్రాకిప్రాకి;
భావించి యన్యులఁ బ్రహసించువారు - కైవడి నాలుక లఱచియు గఱచి
తగిలి సంతాపంబు దలకొన్నవారు; - మిగిలి యుబ్బెడుగతి మిన్నంది యంది ||950||
బెలుకుఱి పఱతెంచు భీతులపగిది - తొలఁగక నిగుడి గొందుల దూరి దూరి

వాలుచు నిబ్బంగి వాయునందనుని - వాలాగ్ని లోగి లంక వడి చుట్టుఁ గాల్చె;
గాల్చిన నుబ్బి దిక్పతులు దేవతలు - మేల్చుట్ట మితఁ డని మెచ్చి త న్పొగడ
హనుమంతుఁ డంతట నంతరంగమున - జనకజభీతిమై శంకించి బెదరి
"యీలంకతోఁగూడ నినవంశుదేవిఁ - గాలిచితిని గన్నుగానక క్రొవ్వి
యే నింక రఘురాము నేమని కాంతు? - జానకిసేమ మేసరణిఁ దెల్పుదును?
దప్పెఁ గార్య" మటంచుఁ దల్లడం బంది - యప్పుడు తనమది నట వివేకించి
యేతల్లిదీవెన నీఘోరవహ్ని - నాతోఁకరోమ మైనను గాల్ప వెఱచె
నట్టి సీతాదేవి కగ్నిచే భయము - పుట్టునే యిది యేటి బుద్ధి యటంచు
ధరణిజ మదిలోనఁ దాపాగ్ను లార్చు - వెరవున వాలాగ్ని విషధిలో నార్చి, ||960||
వెస నశోకారామవీథికిఁ బోయి - యసురకాంతలు భయమంది వీక్షింప
దనుజకాంతలచేతఁ దనసేమమెల్ల - విని మున్నె సంతోషవివశ యై యున్న
జనకపుత్రికి మ్రొక్కి సన్నిధి నిలిచి - తనపౌరుషములెల్లఁ దగ విన్నవించి,
"యిదె పోయి తెచ్చెద నినకులేశ్వరుని - మదిలోన నీకు నుమ్మలికంబు వలదు"
అని "యింకఁ బనివిందు" ననుచు సీతకును - వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలి
తడయక పశ్చిమద్వారంబునందు - వెడలుచు పావని వెస నేపు మిగిలి
తలుపులు పడఁదన్నఁ దలుపులు విఱిగి - యిలఁ గూలె రాక్షసు లెల్ల భీతిల్ల
నురవడి నాలుక యొకటఁ గంపింపఁ - బరవసంబునఁ బేర్చి పదిలుఁడై వెడలి
వరుసతో నట్టిళ్ళు వడిఁ గూలఁ దన్ని - యలరి సువేలాద్రి నవలీల నెక్కి
కలయ లంకాపురిఁ గల దైత్యు లెల్ల - బెలుకురి భీతిల్ల బెల్లార్చి యార్చి ||970||
కడఁగి పానుపులు భగ్నంబులై యబ్ధి - చెడి కూల వడి మహాశిల లెల్ల డుల్ల
నంగద మైఁ బెంచి యద్రిశృంగములు - క్రుంగి కుంభినిఁ గ్రుంగఁ గుప్పించి దాఁటి
యటు దాఁటి బలువిడి యాకాశవీథిఁ - బటుసత్వదేహసంపద వచ్చి వచ్చి
యరుదైన పేరితో నబ్ధిమధ్యమునఁ - బరఁగు మైనాకుఁ డన్ పర్వతాధీశుఁ
గని, యందుఁ దనమేనఁ గల దప్పిఁ దీర్చు - కొని పర్వతుని వీడుకొని యట వచ్చి
పొలుపొందు తనజవంబును పెంపుసొంపు - తలకొని జలధియుత్తరతీరభూమి
నతిసత్త్వసంపన్నుఁ డై వచ్చి నిలువ - నతనిసంతోషచిహ్నము లెల్లఁ జూచి
యంగదుఁ డాదిగా నగచరాధిపులు - సంగతి నెదురుగాఁ జని కౌఁగిలించి,
ప్రకటించి యందంద పరిణామ మరసి - యొకచోట నందఱు నోలిఁ గూర్చుండి,
పోయిన కార్యంబు పొలుపొంద నడుగ - నాయున్నతోన్నతుం డందఱఁ జూచి ||980||
"కపులార యేను మీకరుణమైఁ జేసి - యుపమింప నరుదైన యుదధి లంఘించి
యగణితవైభవం బగులంకఁ జొచ్చి - తగిలి శోధించి సీతాదేవిఁ గాంచి
యినకులాధిపుఁ డానతిచ్చినత్రోవ - జనకనందనతోడ సకలంబుఁ జెప్పి
యింతికి ముద్రిక నిరవంద నిచ్చి - యింతిశిరోమణి యిదె పుచ్చుకొనుచు
వచ్చితి నే" నన్న వనచరాధిపులు - నిచ్చలో హర్షించి యింపు సొంపొంది
హనుమంతు నందఱు నన్నిచందముల - గొనియాడి కొనియాడి గోర్కులఁ దేలి
యున్నచో నంగదుఁ డురుపరాక్రముఁడు - క్రన్నన నుత్సాహకలితుఁడై పలికె.
"జనకజ మన మింక సాధించి తోడు - కొనిపోయి రఘురాముఁ గూర్చుట లెస్స
యటు గాన నిప్పు డీయంబుధి దాఁటి - పటుపరాక్రముఁ డైన పఙ్క్తికంధరుఁడు
సుతులతో హితులతోఁ జుట్టాలతోడ - నతిరయంబునఁ జంపి యవనిజఁ గొనుచు ||990||
వత్తము లెం"డను వాలిసూనునకుఁ - నత్తఱి ఋక్షేశుఁ డనియె భావించి,
"మనల సుగ్రీవుండు మైథిలి వెదుకఁ - బనిచినపనులెల్లఁ బావనివలన
ననఘాత్మ! సఫలంబు లయ్యె నీమీఁద - నినకులాధిపునితో నీవార్తఁ జెప్పఁ
బోవుట తగు" నన్నబుద్ధి నొండొరులు - భావించి దాని కేర్పడ సమ్మతించి
వనచరు ల్వాఁ డెల్ల వనధితీరమున - ననిలసూనుఁడు దాము నర్థితో నుండి

బహుమూలఫలములఁ బరితృప్తి బొంది - మహితసత్త్వాదికు లయ్యెనాఁడు కదలి
ధరణిపై మేరుమందరములకంటెఁ - బరపైన దర్దరపర్వతంబునకు
జనుదెంచి యగ్గిరిసానుదేశముల - వనమూలఫలములు వడి నాస్వదించి
యాయద్రిపతిమీఁద నారాత్రి నిలచి - యాయతభుజబలు లంత వేగుటయు

అంగదాదులు మధువనంబునకు వచ్చుట

"మన మింక సుగ్రీవు మధువనంబునకు - నెనసినకడఁకతో నేగి యందఱము ||1000||
తనివోవఁ దేనియ ల్ద్రావక యున్న- మనదప్పి పో" దని మది విచారించి
యినకులాధిపుపను లెల్ల సాధించి - చనియెద మటుగాన జలజాప్తసుతుఁడు
మనమీఁదఁ గోపించి మర్దింప వెఱచు - నని నిశ్చయముఁ జేసి యందఱుఁ గూడి
హనుమంతు నంగదు నపుడు ప్రార్థించి - యనుకూలముగ వారి యనుమతి వడసి
యాతతబలులు మధ్యాహ్నంబు కొలఁది - నేతెంచి మధువనం బేపుమైఁ జొచ్చి
దిక్కుల వెదచల్లు తేనెతావులకు - గ్రుక్కిళ్ళు మ్రింగుచు గునిసి యాడుచును
గొనచెవు ల్నిక్కించి కొక్కరింపుచును - గినిసి యొండొరులఁ దర్కింపుచు వేడ్క
నెనయంగ దమతమ కిష్టంబులైన - వనభూములకు వారి వనచరాధిపులు
దీనిధు ల్మఱి పువ్వుతేనియ ల్జుంటి - తేనియలును బుట్టతేనెలు నైన
పలుతేనె లొగి ద్రావి ఫలములు నమలి - కలయఁ బువ్వులు రాల్చి కాయలు డుల్చి ||1010||
తలిరుకొమ్మలు ద్రుంచి తరుకోటి వంచి - మలయుచు గొమ్మకొమ్మకు నూటి దాఁటి
యొలసి పూఁదీగెల నుయ్యేల లూఁగి - కొలఁకులఁ గ్రీడించి గూడి వర్తింప
నాలోన దధిముఖుఁ డనఁగ నావనము - పాలింపుచుండెడి ప్లవగుఁ డొక్కరుఁడు
అసమానకోపుఁడై యందఱఁ గినిసి - వెసఁ దమ్ము భర్జించి వెడలిపొ మ్మనుచు
వనపాలకులచేత వరుసఁ ద్రోయింప - వనచరు ల్వెసఁబాఱి వారి వారించి
వడి నంగదుండును వాయునందనుఁడు - తడయక దధిముఖు ధరణిపై లీల
గెడపి పెట్టుక మోము క్రిందుగా నీడ్చి - పొడిచి త్రోచుటయును బొలుపూది వాఁడు
కోపించి మొఱపెట్టుకొనుచును బోయి - యాపద్మహితసూను నడుగుల కెఱఁగి
"దేవదానవులకు దృష్టింపరాని - దేవ! నీవన మెల్లఁ దేజంబు మెఱసి
పెనఁగొని వనచరు ల్పెక్కండ్రతోడఁ - జనుదెంచి యసమానసత్త్వులై కూడి ||1020||
యామరుత్తనయుండు నావాలిసుతుఁడు - నీమధువనములోనికి నేగుదెంచి
తగిలి మ్రాకులు ప్రాకి తరుశాఖ లలమి - తిగిచి పండులు తిని తేనియ ల్గ్రోలి
యిది రాజవన మని యిచ్చ భీతిలక - కుదియక యంతఁ గైకొనకున్నఁ జూచి
యెడపక జంకించి యేను మీయాన - బొడిచి తోచుటయును బొడిచిరి నన్ను"
నని వాఁడు మొఱ యిడ నలిగి సుగ్రీవుఁ - డెనసి మర్దింప నూహించినఁ జూచి
యంత నావృత్తాంతమంతయు నెఱిఁగి - సంతతజయశాలి సౌమిత్రి పలికెఁ.
"దొలఁగక యంగదాదులు మహాకపులు - నెలకొని సుగ్రీవ! నీయాక వనము
తలఁక కింతయు లేక తమయంతఁ జొచ్చి - నలి తేనెఁ ద్రావుచున్నా రేని? వినుము.
ఆతతబలసత్త్వు లగువారిచేత - సీతాధిపతిపను ల్సిద్ధింప నోపుఁ
గాకున్న నీయాజ్ఞ గడవ నోపుదురె - గైకొని పిలిపింపు కడఁకతో వారి" ||1030||
నని బుద్ధి సెప్పిన నర్కనందనుఁడు - తనబుద్ధి గైకొని దధిముఖుఁ జూచి
శ్రీరాముకార్యంబు చేసిరి గాన - వారిచేసినసేఁత వారికిఁ జెల్లె
నూరక యీశోక ముడిగి నీ వింక - వారిఁ బుత్తె"మ్మన వాఁ డంత నరిగి
హనుమంతు నంగదు నాజాంబవంతుఁ - గని మ్రొక్కి "నాతప్పు గాచి మన్నించి
వనచరోత్తములార! వడి నేగుఁ డింక - వనములోపల నుండ వలవదు మీరు

మిమ్ము బుత్తెమ్మని మిహిరనందనుఁడు - నిమ్ములు నా కాన తిచ్చి పుత్తెంచె”
ననువార్తఁ జెప్పిన నందఱు నుబ్బి - యినసూనునాజ్ఞకై యెదకొన్నవాలి
తనయుని నూరార్చి తడయక పేర్చి - వనచరాధీశులు వనభూమి వెడలి
యుప్పొంగుకడకల నుప్పరం బెగసి - యప్పుడు మేఘంబులట్ల మ్రోయుచును
వారక చనుదెంచువారిచిహ్నములు - దూరంబులందు సంతోషించి చూచి ||1040||
యినజుండు కపిసేన నెదురుగాఁ బంచి - యనురక్తి రప్పింప నర్థితో వచ్చి
జగదీశుఁ డగు రామచంద్రునంఘ్రులకు - నగచరు ల్దండప్రణామము ల్చేసి
తదనంతరంబునఁ దగ లక్ష్మణునకుఁ - బిదప నర్కజునకుఁ బ్రీతితో మ్రొక్కి,

హనుమంతుఁడు సీతను చూచిన తెఱం గెఱింగించుట

యందఱుఁ గొనివచ్చి హనుమంతు నపుడు - ముందఱ నిడికొని ముదము దీపింప
శ్రీరామచంద్రుని సింహాసనంబు - చేరువ నోలి యాసీనులై యుండ
వలనొప్పఁ దమపోయి వచ్చిన తెఱఁగుఁ - దలకొని వినఁగోరు ధరణీశుతలఁపు
హనుమంతుఁ డెంతయు నాత్మలో నెఱిఁగి - ఘనమైనభక్తితోఁ గరములు మొగిచి
“కమలాప్తకులనాథ! కంటి వైదేహి - ప్రమదాశిరోమణిఁ బరమకల్యాణి
ధరణీశ! మీయాజ్ఞ తల మోచికొనుచు - నరుదైనదేశంబు లన్నియు వెదకి
చిరభక్తి సంపాతిచేఁ ద్రోవ యెఱిఁగి - యరిగి సముద్ర మే నవలీల దాఁటి ||1050||
యొనర దక్షిణదేశమున మహామహిమఁ - దనరు త్రికూటాద్రిఁ దద్దయు నొప్పి
దానవకులపాలితం బైనలంక - యే నొక్కరుఁడ చొచ్చి యెల్లచో వెదకి
ధరణిజఁ గానక తద్దయు వగచి - యరిగి రావణుని యుద్యానంబు గాంచి
పరికించి రాక్షసభామలు దన్ను - తిరిగి చుట్టుచునుండ దేవ మీదేవి
యుపవాసముల డస్సి యొకమానిక్రింద - విపులదుఃఖంబులవెల్లిలో మునిఁగి
చెక్కిటఁ జెయ్యూది చిత్తంబు చూపు - నెక్కొన్నవగలతో నీయందె చేర్చి
దనుజుండు చనుదెంచి తనుఁ దెచ్చుతెఱఁగు - తనదిక్కులేమికిఁ దలపోసి చూచి
యుడుగనికన్నీరు లున్నంత ప్రొద్దుఁ - బడియునిట్టూర్పులు వడిఁ బుచ్చిపుచ్చి
మాసినచీరతో మఱి యైనధూళి - ధూసరితాంగియై తూలికై వ్రాలి
తలయూచి తలయూచి తలకొన్న వగలఁ - బలుమాఱు వేగుచుఁ బలవింపఁ జూచి ||
1060||
మీనాక్షిచిహ్నము ల్మీరు నాతోడ - నానతిచ్చినత్రోవ లన్నియుఁ జూచి
క్రమమున మరి సీతగా నిశ్చయించి - కమలాక్షిఁ బిదప దగ్గఱఁ బోయి మ్రొక్కి
తామరసాక్షితోఁ దగుమాటలాడి - లేమకు మీయంగుళీయక మిచ్చి
మగుడ శిరోమణి మఱిఁ బుచ్చుకొనుచు - మగుడక యారామ మంతయుఁ బెఱికి
కమలాకరంబులఁ గలఁచి ని న్దలఁచి - కమలాప్తసుతునాజ్ఞఁ గడుమది నెంచి
కరిబృందములఁ బట్టి కలఁచుసింహంబు - తరి వనపాలకతతి రూపుమాపి
తరమిడి తమతండ్రి తలఁపు దీపింప - నరుదెంచినట్టి యాయక్షయుఁ ద్రుంచి
చెలఁగి రాక్షసవీరసేనలఁ జంపి - యల యింద్రజిత్తుతో నచటఁ బోరాడి
రావణిచేఁ జిక్కి రాక్షసేశ్వరుని - కావర మణఁచంగఁ గడఁగి నే వాని
వరమందిరముఁ జేరి వలయు వాక్యములఁ - బరువడి నేఁ దెల్ప వాడు న గ్గనలి ||1070||
వాల మగ్నిఁ దగిల్చి వడి నేగు మనినఁ - గాల్చి లంకను గడువడిఁ గదలి
యగణితం బైనట్టి యంబుధి దాఁటి - మగుడ నిన్ గాంచఁగ మదిఁ దలపోసి
వచ్చితి నే” నని వసుధాధిపతికి - నచ్చుగా నతివియోగాగ్నికీలలకు
మచ్చిది యన నొప్పు మాణిక్య మిచ్చె; - నిచ్చిన నారత్న మేర్పడఁ జూచి
యనురాగమున దాని నల్లనఁ బుచ్చు - కొని డెందమునఁ జేర్చుకొని మూర్ఛబోయి

యొకకొంతప్రొద్దున కొయ్యనఁ దెలిసి - ప్రకటధైర్యంబునఁ బ్రాణము ల్నిలిపి
నృపతి బాష్పాకులనేత్రుఁడై చూచి - కపినాథు ననిలజుఁ గరమర్థిఁ బలికె.
“భానుజ! నా ప్రాణపదమైనయట్టి - మానినీమణి శిరోమణిఁ జూచినపుడె
నామది గరఁగుచున్నది లక్కవోలె; - నీమణి మామామ కిచ్చె నింద్రుండు.
యాగసంతృప్తుఁడై యఖిలంబు నెఱుఁగ - నాగుణనిధి జనకావనీవిభుఁడు ||1080||
నట్టి యీమణి సీత యొదల వేడ్కఁ - గట్టి పెండ్లి యొనర్చెఁ గరమర్థి నాకు
నన్నులతలమిన్న యైనయాసీత - నెన్నఁడు నెడఁబాయ దీమణి నేఁడు
నాతిని నన్ను మన్ననఁ గూర్పవచ్చు - దూతిక యన సిరు ల్దులకింపవచ్చె.”
నని యని యందంద యక్కునఁజేర్చి - హనుమంతు మఱియును నటఁ జూచి పలికెఁ.
“బరమపుణ్యాత్మక! పవనజ! నీవు - మరలి యేతెంచుచో మగువ యే మనియెఁ?
జెప్పు మేర్పడ” నన్న శ్రీరాముఁ జూచి - చెప్పంగఁదొణఁగె నంచితసత్త్వధనుఁడు.
“ఎడపనివగలతో నేనొకభంగిఁ - గడపితిఁ బదినెల ల్కాకుత్స్థ! బాసి
చల మూఁది రెండుమాసములకుఁ బిదపఁ - బెలుకుర నన్నుఁ జంపెదనన్నవాఁడు
రావణుఁ డటుగాన రామభూపతికి - నేవిధంబునఁ బ్రాణ మిటమీఁద నిల్వ
దని విన్నపము సేయు మనఘ! నాతండ్రి - తను సత్యధనుఁ డని తగ నిచ్చె నన్ను. ||
1090||
విలసిల్లుకల్యాణవేదిపై నుండి - వలనొప్ప నగ్నిదేవత సాక్షి గాఁగఁ
గరమర్థి న న్నెల్లకాలంబు విడువ - కరసి రక్షించెద నని తెచ్చి నన్ను
నరయ కుపేక్షించి యనదగాఁ జేసి - పరికింపఁ డని విన్నపము సేయు మనియెఁ
దక్కఁగఁ జనుదెంచి తనధర్మపత్ని - నొక్కఁ డెత్తుకపోవ నూరక యునికి
మహిలోన వీరధర్మము కాదు గాన - విహిత మంతయు విన్నవించితిఁ గాని
వలనొప్ప నామనోవాక్కాయకర్మ - ములు పూని తనయందె పొంది వర్తించు
నెనయంగ నాయెడ లెం దుండెనేని - యని విన్నపము సేయు మనియె మీదేవి.
చిత్రకూటాద్రిఁ దగ నొక్కకాకి - చెనకుటయును మనశ్శిలచేత మీరు
లీలతో మకరిక ల్లిఖియించుటయును - శీలించి గుఱుతుగాఁ జెప్పి నన్నియును
నీతి దప్పిన లోకనియతులు దప్పు - నీతియే తొడ వగు నిఖిలనృపులకు, ||1100||
నని విన్నపము సేయు మనియె నాదేవి - యినవంశుతోఁ జెప్పి యిప్పుడే దండు
అనువొంద వెడలింపు మని విన్నవించె” - నని లక్ష్మణునితోడ నర్కజుతోడ
జనకజపలుకులు సకలంబుఁ జెప్ప - ఘనశోకమును మాని ఘనుఁడు రాముండు
చెప్పినఁ గపివీరసింహంబు లెల్ల - నప్పుడు దమలోన హర్షించి రంతఁ,
గరమొప్ప సుందరకాండంబు నతుల - ధరఁ బర్వి లోకసుందర మయ్యెఁ గృతుల
నని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
పాలితాచారుఁ డపారధీశరధి - భూలోకనిధి గోనబుద్ధభూవిభుఁడు
తమతండ్రి విట్ఠలధరణీశుపేర - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేర
బనిఁ బూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండనిపేర
నాచంద్రతారార్క మై యొప్పు మిగిలి - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయు ||1110||
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి సుందరకాండంబు సెప్పె.
నారూఢి నార్షేయ మై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యెల్లనాఁడు
నివ్వసుమతి నొప్పు నీపుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
సామాదిబహువేదచయధామరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
పరహితాచారముల్ ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములును - పాయనిశుభములు పాపక్షయంబు

వరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరి నొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
ఏవిఘ్నములు లేక యిండ్లలో నధిక - లావణ్యవతు లైన లలనలపొందుఁ ||1120||
గొడుకులతో నెప్డుఁ గూడి యుండుటయు - నెడగాగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
సమ్మదంబున బంధుజనులఁ గూడుటయు - నిమ్ముల కామ్యంబు లెడపకుండుటయు
సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
వ్రాసినవారికి వరశుభోన్నతులు - వాసవభోగాధివాసము గలుగు
నెందాఁక కులగిరు లెందాఁకఁ దార - లెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక దిశలు
నెందాఁక వేదంబు లెందాఁక ధరణి - యెందాఁక భువనంబు లేపు దీపించు
నందాఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహదోహళాచారమై పరఁగు.

సుందరకాండము సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు

శ్రీ రంగనాథ రామాయణము

యుద్ధకాండము

శ్రీరామచంద్రుఁ డాశ్రితహితోదయుఁడు - వారిజబాంధవవంశవర్ధనుఁడు
ప్రియములయం దెల్లఁ బ్రియ మైనయట్టి - ప్రియవాక్య మంజనాప్రియసుతుచేత
బ్రియమున వినఁగోరి ప్రియసీత యునికి - ప్రియము రెట్టింపంగఁ బ్రీతితో ననియె.
"హనుమంతుచేసిన యంతకార్యంబు - చనునె సేయంగ నిర్జరులకునైన?
నరిది సత్వమున నీహనుమంతుఁ డొండె - కరువలి యొండె నగ్గరుడుండు నొండె
వనధి దాఁటఁగఁ జాలువారలు గాక - మనమునఁ దలపోయ మఱి యెవ్వఁ డోపు?
దేవగంధర్వదైతేయకిన్నరులు - భావించి చొరరాదు పగలును రేయు
రాక్షసానీకవిరాజితబాహు - రక్షితమౌ లంక రమణమైఁ జొచ్చి
ప్రాణంబుతోడనే బ్రతికి క్రమ్మఱను - ఏణాంకధరుడైన నెట్లు రానోపుఁ?
గడుమోదమున బుద్ధకార్యంబు పతికి - వడిఁ జేయు నెవ్వఁడు వాఁ డుత్తముండు ||10||
ఏలినపతికార్య మెడ రైన యెడను - వాలూర నటు సేయువాఁడు మధ్యముఁడు,
పలుమాఱు మూల్గుచుఁ బతి పంపుపనికి - దొలఁగఁ బాఱెడువాఁడు దుస్సేవకుండు,
ఈమువ్వురందును నెక్కువ యైన - యామేటివాఁడు నై యఱ యింతలేక
యనురాగమునఁ బెద్ద యైనకార్యంబు - ననుపమంబుగఁ జేసె ననిలనందనుఁడు
కావునఁ బ్రత్యుపకార మీతనికి - నేవిధంబునఁ జేయ నే నేర్చువాఁడ?
నాలింగనంబె నా యర్థ" మం చతని - నాలింగనము సేసె నప్పు డవ్విభుఁడు
ఈభంగి మెచ్చిన నినసూతి వినఁగ - నాభవ్యుఁ డనియె నాయాంజనేయునకు
"ననిలతనూజ! నీ వంబుధి దాఁటి - జనకజఁ గని రాఁగ సంతోష మొదవె;
నిట నాకుఁ బొడమిన యీముదం బెల్ల - నిటమీఁద మఱి తుది యెట్టిదో కాని;
యది యెట్టి దంటేని యగ్గలం బైన - యుదధి లంఘింపంగ నోపెడివెఱవు ||20||.
కపిసేన కెబ్బంగిఁ గలుగునో యనుచుఁ - గపినాథ! నామది గలఁగంగఁ జొచ్చె."
నని పల్కి యటమీఁద నాస్యంబు వంచి - మనుజేశుఁ డేమియు మఱి పల్కకున్న
శ్రీరామదేవునిచిత్తంబుకలఁక - యారవిజుఁడు మాన్తు నని విచారించి
"యిది యేమి దేవ! నీ వితరులభంగి - మదిలోన శోకంబు మాన వయ్యెదవు;
దాఁటరా దననేల? దాఁటెద నబ్ధి; - దాఁటి సువేలయు దాఁటి, యాలంక
సాధించి రావణుఁ జంపి, లోకముల - బాధ మాన్పెదవు భూపాలక! చూడు.
ముర్వీశ! కపు లెల్ల నుద్యోగయుతులు - దోర్విజయాఢ్యులు దుర్జయక్రములు.
వీరుండ రాఘవోర్వీనాథ! నీకు - వారక యిబ్బంగి వగవ నేమిటికి?
నుద్యోగి వగుము సముద్యోగి కెందు - సద్యఃఫలంబులు సకలకార్యములు
ఉత్సాహి యగువాని కులుకుదు రహితు - లుత్సాహరహితున కులుకరు గాని;" ||30||
యని యతం డిబ్బంగి నాడు వాక్యములు - విని హనుమంతుతో విభుఁ డర్థిఁ బలికె.
"వేఁడెదఁ గాదేని వెడలు నాయంప - వాడిమి నైనను వార్ధి నింకింతు
బంధింతుఁ గాదేని పవనతనూజ! - కంధి దాఁటుట కెంత గగనంబు నాకు?'

నది యెంత పని? విను మనిలతనూజ! - పదిశిరంబులవాని పట్టణంబునకు
నెన్నికోటలు? బల మెంత? వీక్షింప - నన్నిటగవనులు నవి యెవ్విధములు?
కావలియుండు రాక్షసు లెంద ఱందు - భావింపఁ దద్గృహపంక్తు లేతెఱఁగు?
చూచి వచ్చితి గాన చూచినతెఱఁగు - నీచేత వినియెద నిక్కంబు చెప్పు,"

హనుమంతుఁడు లంకాప్రభావము దెలుపుట

మనిన నంజలి మోడ్చి యాంజనేయుండు - వినయోక్తు లెసఁగ నవ్విభున కిట్లనియె
ఉడుగనిమదధార లొలుకుచు నుండ - కడుఁ గ్రొవ్వి పర్వతాకారంబు లగుచు
రౌద్రంబు మోముల రంజిల్లుచుండు - భద్రదంతావళప్రతతు లగ్గలము ||40||
పెక్కాయుధంబులఁ బెఱిగి చూడ్కులకు - నక్కజంబై ఘోరమై కనుపట్టు
గొడుగులఁ బడగలఁ గొమరారుచుండు - నడియాల మైన టెక్కెంబులు గ్రాల (?)
భానుబింబప్రభాపటలంబుకరణి - మానైనమణిదీప్తి మహిమ వెలుంగు
రథము లెక్కుడు దశరథరాజతనయ! - రథికసారథిమనోరథములై యుండు
ఘనవీరరసవారికరడులో యనఁగఁ - దనరారి యెంతయుఁ దఱచువన్నియలు
మెఱసినచూడ్కులు మిఱుమిట్లు గొనఁగ - వఱలిన హేషారవంబులు చెలఁగ
హరిఘోటకంబుల నైన వేగమున - హరియింప నోపిన హరిశక్తి గలిగి
హరు లెంతయును మనోహరములై యుండు - హరిహరాదులు మెచ్చునట్టి యగ్గలము
పిడుగులతోడఁ బ్రబ్బిన నల్లమొగులు - అడరి దానవరూప మయ్యెనో? యనఁగ
నేర్చి రౌద్రంబుతో నెనసి యంగంబు - గూర్చిన నల్లనికొండలో యనఁగఁ ||50||
గాదేని హరుఁడు మ్రింగిన నాఁటిగరళ - మీదైత్యకోటియై యెసగెనో? యనఁగ
బ్రళయకాలమునాఁటి పావకధూమ - మలవడ రాక్షసు లైరొకో యనఁగఁ
గలిగినయట్టి రాక్షసులకు సంఖ్య - గలుగదు; దేవ! రాఘవధరాధీశ!
దట్టమై యట్టిళ్లఁ దనరి చూపట్టు - నిట్టికకోటయు నిరవైనజాతి
కోటయుఁ బొడవునఁ గొమరొందు నినుప - కోటయు నట యుక్కుకోటయు గంచు
కోటయు మఱి వెండికోటయుఁ బసిఁడి - కోటయు ననునేడుకోట లొప్పారుఁ
గాలునివక్షంబుకరణిఁ బొల్పెక్కి- మేలైనతలుపులు మెఱసి యెంతయును
అక్కోట లన్నిటియందును జూడ - మిక్కిలిదీప్తుల మిక్కుటం బగుచు
నఖిలరత్నముల మేలైనవాకిళ్ళ - నఖిలావనీనాథ! యరయ నాల్గేసి
వరమంత్రవిధుల దివ్యంబు లై నట్టి - శరచాపచయము లసంఖ్యలై యుండు ||60||
నాకోటచుట్టును నఖిలలోకేశ! - భీకరమకరసంభృతములై పరఁగు
నాలుగగడ్తలు నాల్గుదిక్కులను - జాలంగఁ బాతాళసమితి నొప్పారు
దేవ! యానాలుగుతెరువులయందుఁ - గావలియుండు రాక్షసకోట్లు దఱచు
అమితశిలాబాణయంత్రజాలములఁ - దమతమయంతనే దాయలఁ జంపు
ఛాత్రీశ ! యింటింటఁ దప్పక యగ్ని హోత్రము లున్నవి యోంకార మెసఁగ"
ననవుడు విని యతఁ డతిచోద్య మంది - మనమునఁ జింతింప మారుతి యనియె.
"సత్యంబు ధర్మంబు శౌచంబు దయయు - నత్యంతశూన్యంబ యసురులయందు"
నని పల్కుటయు సాధ్య మౌ నని లంక - జనపతి ముదమందఁ జతురుఁడై పలికె.
"నవి యెల్ల నిట్టిట్టి వని యెన్న నేల - యవనీతలేశ! మహావైభవమున
వారక సేనతో వాహ్యాళి వెడల - నారావణుండు నిత్యము తోడుచూచు ||70||
వాలినమదమున వడి గయ్యమునకు - గాలు ద్రవ్వుచునుండు గమలాప్తవంశ!
యగ్గలికయు లావు నడర వైరులకు - లగ్గఁ బట్టఁగరాదు లంక భూనాథ!
జలవనకృత్రిమస్థలశైలదుర్గ - ములు నాల్గు నుండు సముద్రంబులోన
నవి యెల్లకాలంబు నైనను గాల - కదియఁ బోవఁగ రేవు కానంగరాదు

మృత్యుజిహ్వయుఁ బోలె మెఱుఁగులతోడి - యత్యుగ్రశూలంబు లనిశంబుఁ బట్టి
కడునుగ్రరాక్షసు ల్కాచియుండుదురు - పడమటివాకిటఁ బదివేలసంఖ్య
లక్షదైతేయు లాలంకాపురంబు - దక్షిణద్వార ముద్ధతిఁ గాతు రెపుడు;
నటఁ దూర్పువాకిట నమరారి యుండుఁ - బటుతరచతురంగబలసమేతముగ
నగణితశస్త్రసహాయులై యుండుఁ - దగ నొక్కలక్ష యుత్తరపువాకిటను
చాలరాక్షసులు లక్షయు నిర్వదేను - వేలు తత్పురమధ్యవీథి నుండుదురు ||80||
ఆలంక మీకృప నర్కకులేశ! - యేలీలఁ జొచ్చితి నింతఁ గైకొనక
వడిఁ జొచ్చి యట్టిళ్ళు వడిఁ గూలదన్ని - యడరి కోటలఁ బ్రాకి యగడిత ల్పాడ్చి
యచ్చెరువుగ లంక యంతయుఁ గాల్చి - వచ్చి మీశ్రీపాదవనజము ల్గంటి
నడరి యక్కడికార్య మంతయు వింటిఁ - దడయ నేటికి యబ్ధి దాఁటుద మింక
దాఁటినయప్పుడే దశకంఠులంక - మీటి వైచెదరు వ్రేల్మిడిలోనఁ గపులు"
అనవుడు రఘురాముఁ డర్కజుఁజూచి - "యినసుత! యాలస్య మేటికి నింక
వెడలింపు కపిసేన విజయలగ్నమునఁ - గడులెస్స మధ్యాహ్నకాలంబు మనకు
నాయస్త్రమును దక్క నరభోజనునకు - నేయుపాయము గల దెందు దాఁగెడిని?"
అని నీలుదెసఁ జూచి యర్కవంశజుఁడు - విను మనబుద్ధిగా వివరించె నపుడు
"కడునింపుఁదనమును కడునిర్మలంబు - కడుతీపునీరును గలుగంగఁ జూచి ||90||
పరిపక్వఫలముల భరితంబులైన - తరువులు నజ్జాడ తఱుచయ్యెనేని
నడుపుము ముంగలి నడుచొరనీక - వడిఁ బరికింపు మొప్పని లాఁతివారి"

సుగ్రీవుఁడు కపిసేనల వెడలించుట

ననిన నారాముని నానతి నెల్ల - విని నీలుఁ డట్ల కావించె శీఘ్రమున
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఖిలవానరులఁ - దప్పకుండఁగఁ బిల్చి దండెత్తఁ బనిచెఁ
బనిచినఁ దమతమపటురభసమున - ఘనగుహలందుండి కపిసేన వెడలె.
భూరిపదాఘాతములఁ దల్లడిల్లి - ఘోరరావంబుల గుహలు ఘూర్ణిల్ల
వీరగర్జనములు వీరహాసములు - వీరనాదంబులు వెస నింగి ముట్టఁ
బెల్లునఁ గోపించి పెడబొబ్బ లిడుచుఁ - ద్రుళ్ళుచుఁ బటుశక్తితో దాఁటువారు;
కొందఱు పండిన కుజములు మూపు - లందిడి నమలుచు నరిగెడివారు;
రావణుతోఁగూడ రాక్షసప్రతతి - నేవిధంబున నైన నేమె చంపుదుము ||100||
రామభూపాలక రణమున ననుచు - రామునిముందఱ రాగిల్లువారు;
కెరలి పై కుఱుకుచుఁ గేక వైచుచును - వెరవార దోకల విసరి యాడుచును
జెచ్చెఱ పర్వతశిఖరంబు లెక్కి - ఇచ్చఁ గొందఱు బొబ్బ లిడువారు; నగుచు
నప్పుడు కపివీరు లందఱు చెలఁగి - యప్పరమేశ్వరుఁ డానందమొంద
నారవంబున మ్రోసె నాకాశవీథి - నారవంబున భూమి యటునిటు పడియె
నారవంబునఁ బెల్చ నద్రులు వణఁకె - నారవంబున మ్రొగ్గె నాదిగ్గజములు
నారవంబున భార మయ్యె శేషునకు- నారవంబునఁ గూర్మ మణఁచె శిరంబు
ఇటుసేన నడవంగ నెగసినధూళి - పటలంబు మిన్నంది బహువర్ణములను
ఆరవంబున భారమై యిల నెసఁగు - తోరంపునిశ్వాసధూమంబు లనఁగ
నప్పుడు ముంగలి యై నీలుతోడ - నొప్పు సైన్యంబు లత్యుగ్రతుండముగ ||110||
నిరుదిక్కులందును నేపారి నడుచు - తరుచరబలము లుద్ధతపక్షములుగ
స్ఫురణ మొప్పఁగ మధ్యమున వచ్చువారు - ధరణీతలేశుఁడు తనయాత్మ గాఁగఁ
గడఁగ సొంపారి చక్కఁగ వెన్కఁ గాచి - వడివచ్చుసైన్యంబు వాలంబు గాఁగ
నురగపాశంబుల నొందంగ నున్న - తరణివంశజు నవస్థలు తొలఁగింప
గరుడుండు భూస్థలిఁ గైకొని నడచు - కరణి నొప్పారె మర్కటమహాసేన.

సరి ప్రజంఘుండు కేసరి దధిముఖుఁడు - పరువడి సందడిఁ బాయ వ్రేయగను
విరళమై శ్రీరాము వెల్లువ నడువ - పరమసంతోషసంభరితాత్ము లగుచు
గవయుండు తారుండు గంధమాదనుఁడు - పవమానసూనుఁడు పనసుఁ డంగదుఁడు
శరభుండు నలుఁడును జాంబవంతుండు - హరుఁడును మైందుండు నాదిగాఁ గల్గు
వనచరపతులెల్ల వడి నేగుదేరఁ - జనుదెంచి రఘుపతి సహ్యాపర్వతముఁ ||120||
గని యందు విడిసె లక్ష్మణసమేతముగ - ఘనతతో నపుడు నగ్గలముగా నందుఁ
బెంపారువనములఁ బెన్దటాకముల - నింపారునీడల నిరవైనయెడల
విడుదులు గైకొని వెలయు నబ్బలము - విడిసె సుగ్రీవుండు విడియఁగఁ బనుప
మఱునాడు నెప్పటిమాడ్కి లక్ష్మణుఁడు - దొరలు మహీపతి త్రోచి యేగఁగను
నురువీరరసమున నుప్పొంగి పొంగి - భరితస్వనంబునఁ బరిపొంది యొంది
తనుకాంతికరడులఁ దనరారి యారి - ఘనమైనమ్రోఁత నాకస మందియంది
మునుకొని వనశైలముల నొప్పి యొప్పి - మనువంశచంద్రుచే మది నుబ్బి యుబ్బి
యాసముద్రముపెంపు నడఁగింప నడచె - భాసురం బగు కపిబలసముద్రంబు
ధైర్యాఢ్యు లామహీధవు లభ్రమధ్య - సూర్యచంద్రులమాడ్కి శోభిల్లి రంత.
నదులలోఁ జొచ్చి వానరసేన నడువ - నెదురు దొట్టుచు నుబ్బి యెసఁగి యానీరు ||130||
సహ్యాద్రిమలయాద్రిసంధులనడుమ - సహ్యమై కపిబలసమితితోఁ బొడము
చిఱుగాలిచేఁ దరుశిఖరాగ్రసమితి - నొఱపైనకొమ్మ లొండొంటితో రాసి
యగచరావళిమీఁద నలరులు రాల్చెఁ - దగనట్టిదే కాదె? తలపోసి చూడ
వనలక్ష్మి శ్రీరామవల్లభుఁ జూచి - యెనయఁ బుష్పాంజలు లీ కేల మాను?
నప్పుడు కపివీరు లయ్యయియెడల - నొప్పెడుకొలఁకుల నురవడిఁ జొచ్చి
యానిర్మలపునీరు లారంగఁ గ్రోలి - యానందమును బొంది యందందఁ గదిసి
కమనీయమృదుకరకమలయుగ్మములఁ - గమలము ల్ద్రుంతురు కమలంగఁ బట్టి
కమలాకరంబులఁ గమలాప్తకులుఁడు - కమలారియును బోలి కమలముల్ నొంచుఁ
గ్రమ మొప్పఁగా దశకంధరువదన - కమలంబు లని తెల్పుకరణిఁ జెలంగి
దొగలు పెట్టింతుము దుష్టారిసతుల - తొగలు జానకి యింక దొలగంగ వైచు ||140||
తొగలార! యిఁకమీఁద దొగ యెట్టి దనుచు - దొగలెల్లఁ జిదిమివైతురు పెచ్చు పెరిగి
బిరుదులై యసురులప్రేవులు పెరుకు - కరణిఁ బెరుకుదురు ఘనమృణాళములు
ఇటు వినోదింపుచు నెల్లవానరులు - తటములమీఁది కుద్ధతశక్తి దాఁటి
గిరు లెక్కి పణముల గ్రిక్కిరియంగఁ - బెరలతేనియ లాని ప్రేలరింపుచును
గడునుత్సహించి యుత్కటబలాధిపులు - నడిచిరి వానరనాయకోత్తములు.

శ్రీరాములు మహేంద్రాద్రి జేరుట

ఇనవంశుఁ డపుడు మహేంద్రాద్రి యెక్కి - యనతిదూరంబున నంబుధిఁ గనియె.
కరిమకరంబులు కరిసమూహములు - తరగలు గుఱ్ఱపుదళములు పెల్లు
కమఠకర్కటములు ఘనరథావళులు - సమదజలార్భకసమితి భటాళి
పొలుపార ఫణిఫణంబులు కేతనములు - లలిఁ జొరమీనవాలము లడిదములు
తలదురుమీనాళిచామరప్రతతి - పొలుపొందు మరువు నొప్పఁగ ఛత్రసమితి ||150||
పెనుపైనఘోషంబు భేరీరవంబు - వినుతింపఁగా వీరు వీరరసంబు
గానున్నఁ జేరినకడఁది రావణుని - నే నేల చంపంగ నిత్తు నన్మాడ్కిఁ
దనరిన క్రూరసత్త్వస్థితిఁ బేర్చి - తన కెదురై మహోద్ధతి నున్నదానిఁ
గని పెద్దవెఱగంది గాంభీర్యధనుఁడు - వనధితీరముఁ జేర వచ్చి రాఘవుఁడు
ప్రకటంబుగా సర్వబలము గూడుటకు - నొకమంచిచంద్రకాంతోపలస్థలిని
జలధితీరంబునఁ జరియించుచున్న - బలితంపురావణపాఠీనవరుని

ననుపమం బగు తన యంప గాలమునఁ - గొని తివుచుటకునై కూర్చున్నపగిది
నాసీనుఁడై యున్న యర్కకులేశుఁ - డాసన్నుఁ డై యున్న యర్కజుఁ బలికె.
"వచ్చితి మిమ్మహి వారిధిఁ జేర - నెచ్చొప్పు ఘటియింత మిది దాఁట? మనకు
నాయుపాయము మఱి యాత్మ చింతింత - మీయగచరకోటి నెందుఁ బోనీక
యింపైనయెడ విడియింపంగఁ బనుపు - సొంపారఁగాఁ దోడు చూడంగవలయు"
నని రాఘవేశ్వరుఁ డర్కజుఁ బలుక - నినసుతుండును నీలు నిటు సేయఁ బనిచె.
నీలుండు నప్పుడు నిరతంబు గాఁగ - వాలినసేనల వడి విడియించె
వనచరారవము నావలనను గలిగి - వనచరారవము నీవలనను గలిగి
యునికి సహింతునే? యోసముద్రుండ! - యని యప్పు డావార్ధి నదరించుమాడ్కి
విడియువానరసేన వెడలెడుమ్రోఁత - నడచుపెల్లైన యాయంబుధిమ్రోఁత
నట రెండువేలంబు లై యాపయోధి - తటవనభూములఁ దరుచరు ల్విడియ
నప్పుడు రాముఁ డేకాంతంబునందు - నొప్పెడులక్ష్మణు నొయ్యనఁ బలికె.
"సౌమిత్రి! వింటె యీజలనిధికైన - నీమెయిఁ దుద నిశ్చయింపంగ వచ్చు
నివి యింత యిం తని యెన్నంగరాదు - తుద లేదు నామనోదుఃఖవారిధికి"
నని రామవిభుఁడు శోకాంబుధిలోన - మునుఁగుచుండఁగ మూఁడుమూర్తులు గలిగి
యతనితోడిదె లోక మనిన చందమున - నతివేగమున నినుఁ డపరాద్రిఁ గ్రుంకె,
నినుఁడు గ్రుంకుటయును నెల్లలోకములు - పెనుపొంద మణిలేని పెట్టియఁబోలె
మనసిజానలతీవ్రమానసు రాముఁ - గనుఁగొని యనువుగాఁ గప్పుటకొఱకు
చెలివోలు నపరాశ చెంగావిచీర - నెలమి నిచ్చినక్రియ నెరసంజ యొప్పె.
నినవంశచంద్రుచే నింద్రారిమోము - ననిశంబు నిటు వాఁడు ననినచందమునఁ
దళమున బిగు వెల్లఁ దప్పి యందంద - లలిఁ దక్కుచును గమలంబులు మొగిడె.
చెలువుగా రాముని శీతలక్రియకు - నలిరేఁగి యాశాంగనలు గూడ వైచు
లలితతమాలపల్లవరాసు లనఁగఁ - గలయంగ బలువుచీఁకటు లగ్గలించె.
దిననాథకులు దేవిఁ దెచ్చి మోదించు - దనుజనాథునిమోముదమ్ములు విరియు
నని నగియెడిమాడ్కి నప్పు డందంద - తనువొందఁగాఁ గుముదంబులు విరిసె.
శ్రీరామదేవుని శితమార్గణముల - నారత్నములు దక్క నంబుధిఁ గ్రుంకె.
నీరూపమున నుండు నిఁక ననుమాడ్కి - తారకావళిచేతఁ దనరారె మిన్ను
యానిశీథిని రాము నంగతాపమున - కై నిబిడంబుగా నమరించియున్న
సారంబు మల్లికాశయ్యన నొప్పెఁ - దారల ప్రతిబింబితం బైనయబ్ధి
విరహంబుచే రామవిభుఁడును నరిగె - నరిదియే విరహుల మౌట మే మనుచుఁ
దెసలకుఁ జెప్పెడి తెఱఁగునఁ బాసి - వెస మఱి మఱి చక్రవాకము లనియె.
రాజనై యేను వారాశి యుబ్బింతు - రాజవై నీవు వారాశి యింకింపఁ
దలఁచుట పాడియే ధరణీశవర్య - విలసితసత్కళాన్వితుఁ డగు నీవు
నటు చేసితేని దోషాకరత్వంబు - పటువృత్తి నీయందు బ్రభవించు నంచు
దూఱ వచ్చినమాడ్కిఁ దోచెఁ జందురుఁడు; - మీఱినకరములు మిన్నుల ముట్టి
జనకజకై రామజననాథతిలక; - ననుఁ దలఁ దాల్చి మన్ననఁ జేసినట్టి
హరువిల్లు విఱిచిన యాదోషమునను - విరహి వైతివి సీతవెఱపున ననుచుఁ
జందురుఁ డట్టహాసము చేసె ననఁగ - నందందఁ జంద్రిక లతిశయ మొందె
శరనిధి నురువను చందనం బర్థిఁ - గరమొప్ప వీచికాగణములఁ గల్పి
కరములు పుచ్చి దిక్కాంతలమేనఁ - బొరిపొరి యారాజు పూసెనో యనఁగఁ
దలకొని మఱియును దట్టమై పర్వి - వెలయంగ వెచ్చనివెన్నెల యొప్పె.
నప్పుడు వేడుక నాచకోరములు - నొప్పుచిత్తములఁ బెం పొలయంగఁ గదిసి
పొరిఁ బొరిఁ దమచంచుపుటములు చాచి - నిరతంబు గాఁగ వెన్నెల పుక్కిలించి
లలితోడఁ దమప్రియులకు నిచ్చి యిచ్చి - యెలమితో నవి యంది యాగ్రోలి గ్రోలి

మలసి యాడుచుఁ బలుమఱు సోలి సోలి - పొలుచువెన్నెలరసంబులఁ దేలి తేలి
గమిఁ బాసి యడుగులు గన తారితారి - కొమరారి యింతులఁ గూడియుండుటయు
గనుఁగొని మదనమార్గణవర్గభిన్న - తనుఁ డైనరాముఁ డాధరణిజఁ దలఁచి
యంతకంతకు మదనాగ్నిచేఁ గుంది - యంతరంగంబున నడలుచు నుండె.
అప్పుడు లక్ష్మణుం డన్నసంతాప - ముప్పొంగుటయుఁ జూచి యొగి మ్రొక్కి యనుచు
"నిదె యబ్ధి దాఁటుద; మిదె దాఁటిపోయి - పదిశిరంబులవాని పటుశక్తి నాజి
భంజించి మిథిలాధిపతికూర్మిపుత్త్రిఁ - గంజాస్య యగుసీతఁ గైకొనె దధిప!
వసుధేశ! నీ వింక వగవ నేమిటికి? - నసమానవీరుండ వారూఢకృతివి,"
యనవుడు తమ్మునియనునయంబులకు - జననాథుఁ డెంతయు సంతోషమందె.
ఆదట వెన్నెలయందు వానరులు - మోదంబుతోడ నిమ్మనుల నెల్లెడల
నారామదేవుగుణాంకంబు లింపు - లారంగఁ బాడుచు నాడెడువారు,
కూడి యాజలనిధికూలంబునందు - వేడుకతో నుబ్బి విహరించువారు,
హరియవతారంబు లన్నియుఁ గథల - వెరవుగా నింపుగా వినుచుండువారు,
కడఁగి యాయాచంద్రకాంతోపలముల - వడలు సొంపారఁగాఁ బవళించువారు,
నై ప్రొద్దు గడపి ప్రియంబును బొదల - రయమున నంతఁ బూర్వమున కింపెసఁగ
జలనిధి రాఘవేశ్వరుఁ డేయునపుడు - బలుశిలీముఖములఁ బడుదునో యనుచు
కడువేగ తొలఁగి యాకంపంబు నొంది - బడబాగ్ని యుదయాద్రిఁ బ్రాకెనో యనఁగ
రాముబాణాగ్ని వారాశి దహించు - చో మిన్నుముట్టి యర్చులు పర్వె ననుచు
వెఱచి తొలంగిన విధమునఁ గ్రుంకె - నెఱసినచుక్క లన్నియుఁ దోడుతోడ
నిది యేల దడపెద? వీయబ్ధిఁ గట్టి - వదలక చంపు రావణు రాఘవేంద్ర!
యని మనుమనికిఁ దోడై రేపకడను - జనుదెంచె ననఁగ భాస్కరుఁ డుదయించెఁ
గమలాప్తకులుని రాఘవుని సద్విజయ - కమలయుఁ దద్రాజ్యకమలయుఁ గీర్తి
కమలయు నని మేలుకనినచందమునఁ - గమలంబు లెల్ల నొక్కట మేలు కనియె.

రావణుఁడు మంత్రులతో నాలోచించుట

నప్పుడు తగినసంధ్యాదికృత్యములు - నొప్పంగ సలిపి రాయుర్వీశు లంత.
నక్కడ రావణుఁ డఖిలమంత్రులను తక్కఁగ రావించి తగ వారి కనియె.
"మంత్రికోవిదులార! మర్కటుం డొకఁడు - జంత్రంబుఁ జూపిన చందాన వచ్చి
లంకిణి నొంచి యీలంక శోధించి - పంకజానన సీతఁ బరికించి కాంచి
నావనంబుఁ బెఱికి నాసుతుఁ జంపి - నావిక్రమము మీఱి నాపురిఁ గాల్చి
పెక్కువ నసురులఁ బెక్కండ్రఁ జంపి - చిక్కియు మనచేతఁ జిక్కకపోయె.
నదె తెచ్చె రాముని నావానరుండు - పదిలుఁడై యంబుధిప్రాంతంబునకును
భల్లూకబలములు ప్లవగసైన్యములు - వెల్లువలై వచ్చి విడిసిరి వారి
స్థిరముగా నీవార్త తెఱఁగెల్లఁ దెలియఁ - జరజను లెప్పిరి సకలంబు నాకు.
నీనకులుఁ డీయబ్ధి యింకించి యైనఁ - దనసేనఁ బంచి యుద్ధతిఁ గట్టియైన
దాఁటి వచ్చిన మఱి తప్పుఁ గార్యంబు; - దాఁటకమున్నెమీ రత్తజ్ఞత మెఱసి
యిది కార్య మని చెప్పుఁ డిందఱు గూడ - నదియె సేయుదము మే లగుతెఱంగైన"
నని యడిగిన రాక్షసాధీశుతోడ - ననిరి మంత్రులు కడునల్పజ్ఞు లగుచు.
"దివ్యుల కైనను దృష్టింపరాని - దివ్యాస్త్రములు పెక్కు దేవరయందుఁ
గ్రక్కున విషములు గ్రక్కంగఁ బట్టి - యుక్కడంగించితి వురగాధిపతిని;
రుద్రునిసఖుఁ గుబేరుని మదం బణఁచి - భద్రకం బైనపుష్పకముఁ గైకొంటి;
మయుని ప్రఖ్యాతుని మర్దించి యతని - ప్రియసుతఁ బెండ్లియుఁ బేర్మితో నైతి;
వంతకు నెక్కుడై యంతకుఁ గిట్టి - యంతకునకు నీవ యంతకుఁ డైతి;

వారని బలుఁడైన వరుణునియాత్మ - నీటు గావించితి నిర్జరారాతి;
చక్రవర్తులరాజ్యచక్రము ల్ద్రిప్పి - చక్రము ల్గొంటి రాక్షసచక్రవర్తి;
శూలాయుధునిఁ గిట్టి శూరత మెఱసి - మూలకుఁ జొనుపవా ముక్కంటి యనక!"
వాసవు నన్నాకవాసులతోడ - వాసి దప్పింపవా వాసికి నెక్కి?
వేఁడికిఁ బలుమాఱు వేఁడిమిఁ జూపి - వేఁడిమిఁ బాపవా వేఁడికో ననలు?
బలియునిఁ గోణాధిపతి దైత్యనాథు - నలిగి మర్దింపవా యధికశౌర్యమున?
నిలిచినచోటను నిలువంగనీక - పలుమాఱుఁ దూలవా పవనునిదూత?
మనుజుఁ డాతఁడు నీవు మనుజాసనుఁడవు - మనుజుండు నీచేత మను టేల కలుగు!
నీశ్వరుఁ గూర్చి మహేశ్వరక్రతువు - శాశ్వతకీర్తిమై సలిపె నీసుతుఁడు; ||250||
సాంద్రానుమోదియై సఫలత నొంది - యింద్రుని భంజింప నింద్రజిత్తయ్యె;
నాయింద్రుఁ జెఱఁబెట్ట నజుఁడు వేఁడుటయు - నాయజునకు విడ్వ డాయింద్రజిత్తు;
ఆతఁడు చాలఁడే యాలంబు గెలువ? - దైతేయకులనాథ! తగదు చింతింప"
అని మంత్రు లాడుచో నధికదర్పమున - ఘనమైనలావులు గలదైత్యవరులు

రాక్షసాధిపులు రావణునితో ప్రతాపము దెల్పుట

ప్రళయకాలాంతకబలు లైనవారు - సులభశౌర్యుఁడు ప్రహస్తుఁడు నింద్రజిత్తు
శతమాయుఁడును బలశాలి దుర్ముఖుఁడు - అతికాయుఁడును మకరాక్షుండు ఖడ్గ
రోముండు వృశ్చికరోముండు సర్ప - రోముండు మఱియు విరూపాక్షకుండు
అక్షీణబలుఁడు ధూమ్రాక్షుఁ డన్వాఁడు - అక్షతోన్నతుఁడు యూపాక్షుఁ డన్వాఁడు
రమణీయబలశాలి రశ్మికేతుండు - అమితవిక్రమపూర్ణుఁ డగ్నివర్ణుండు
వజ్రదంష్ట్రుండును వజ్రకేతుండుఁ - వజ్రదేహుఁడుఁ బలవంతుఁ డైనట్టి ||260||
సుప్తఘ్నుఁడగు మఱి శోణితాక్షుండు - ప్రాప్తశౌర్యుఁడు మహాపార్శ్వుఁ డన్వాఁడు
ఒనర కుంభుఁడు నికుంభుఁడు సూర్యనేత్రుఁ - డును నగ్నికోపనుఁడును మహోదరుఁడు
దివ్యుల గెలిచిన దేవాంతకుండు - నవ్యవిక్రమశాలి యానరాంతకుఁడు
కడునుగ్రుఁ డగుమహాకాయుఁ డన్వాఁడు - నడరి విద్యుజ్జిహ్వుఁ డనువాఁడు మఱియుఁ
గంపనుఁడును మహాఘనుఁ డకంపనుఁడు - పెంపారుచున్న యభేద్యవిక్రముఁడు
నాదిగాఁ గల్గు మహాదైత్యవరులు - నాదైత్యవల్లభు నగ్రభాగమునఁ
గన్నులఁ గోపంబు గడలుకొనంగ - మిన్నులు ముట్టంగ మీఱి పల్కుచును
బ్రళయావసరమహాపవననిర్ధూత - కులపర్వతము లన గుంభిని యదర
నొండొరుఁ జూచుచు నుద్దండవృత్తి - నొండొరు మెచ్చక యుగ్రత మెఱసి
యూర్పులు నిగుడ నత్యుగ్రత మ్రగ్గు - సర్పంబులును బోలె సరభసవృత్తి ||270||
శూలంబు లంకించి సురియలు బిగిచి - వాలము ల్జళిపించి వరతనుత్రాణ
సబళంబు లమరించి చక్రము ల్ద్రిప్పి - ప్రబలంబు లగు భిండివాలము ల్దిగిచి
పట్టసం బెసఁగించి ప్రాసము ల్ద్రిప్పి - గట్టివిండ్లును గుణకంపము ల్చేసి
యుడుగక యెలుగు లొండొంటితో రాయ - మిడుగురు ల్మంటలు మిక్కుటంబుగను
ఒండొరు విపులకేయూరంబు లోరయ - నొండొరు మకుటంబు లుగ్రత రాల
భాసురమౌక్తికప్రకరము ల్చెదర - రాసిన నవహేమరజములు దొఱుగ
సందడింపుచు మహాసంరంభ మెసఁగ - బృందారకారితోఁ బేర్చి యిట్లనిరి,
"దేవగంధర్వదైతేయకిన్నరులు - దేవ! నిన్ జూడ భీతిల్లుదు రనిన,
నరు లెంతవారు? వానరు లెంతవారు? - సురవైరి! నినుఁ జూచి స్రుక్కక నిలువ
నేము నాఁ డొకకొంత యేమఱియుండ - నామర్కటాధముఁ డ ట్లేగెఁగాక! ||280||
యింక మాముందఱ నీలంకఁ జొచ్చి - శంకింప కెవ్వరు చనఁగలవారు?
వానరు లనియెడి వార్త లేకుండఁ - బూని నిర్జించి యిమ్ముల మహీధవులఁ

జంపి యేతెంతుము చయ్యన మమ్ముఁ - బంపు; దానవనాథ! పలుకు లింకేల?"
యని గర్వదుర్వారు లై పల్కుచున్న - దనుజుల నందఱఁ దప్పక చూచి
"యురవడింపకుఁడు యోహో! మాను మానుఁ - డరసి కార్యము చూత" మని విభీషణుఁడు
చిత్తంబులోనఁ జేర్చినయింద్రియముల - నొత్తియ డించినయోగియుఁ బోలె
బరఁగ గర్జించు నుత్పాతమేఘముల - నిరుపునఁ బెట్టిన యింద్రునిభంగి
ననువొంద నెప్పటియట్ల కూర్చుండఁ - బనిచి కార్యము ముట్టఁ బలికె వారలకుఁ,
"బెనుపొందఁగా సామభేదదానములఁ - గొనరాని కార్యంబు గొనకొనె నేని,
మఱి గదాదండంబు మాయలఁ బెనచి - నెఱపుట మున్నె దుర్నీతి యేమిటికి? ||290||
నెనయంగ శాత్రవుఁ డేమఱియుండ - మన కిక నేమఱి మనుటకుఁ దోఁచు
నాతల కొకశత్రుఁ డతనిపై విడియ - నేతెఱంగున నేన నెత్తిపోఁ జనును
దానిపై నతనికి దైవశక్తియును - హీనమై యున్న నీ యింతయుఁ దగును
యెన్నఁడు నేమఱఁ డెదు రెందు లేదు - మున్నె దైవంబు రాముఁడు గాఁడె మఱియు
హరువిల్లు విఱిచినయట్టిసాహసుఁడు - పరమవివేకి దోర్బలజయాధికుఁడు
మీచేత సాధ్యుఁడే మిహిరకులేశుఁ - డేచి మీ రతనిపై నెన్ని యాడినను
గడలేని యీవార్ధి కాలువకరణి - వడి దాఁటి రాఁడె యావాయునందనుఁడు
వచ్చి యీలంకలో వలసినమాడ్కి - నచ్చెరువంది మీ రందఱుఁ జూడ
నేమేమి చేసెనో యెఱుఁగరా మీరు? - రాముని వింటిశూరత్వంబు చూప
నతఁ డొక్కవానరుఁ డా యెన్ని చూడ? - నతనికి నెక్కుడై నట్టి వానరులు ||300||
నావానరుల కెక్కు డైనవానరులు - భావింపఁగా లెక్క పరఁగంగ రాదు
మీరు రాఘవుని నెమ్మెయి నోర్చువారు - వారనికోపంబు వలన నేపారి
యెదిరిని దన్నును నెఱుఁగక పలుకు - టిది వివేకమె దానవేశ్వరులార!
రామలలో నభిరామ యాసీత - రామునిదేవి నరణ్యమధ్యమున
భయమున రామునిఁ బలుమాఱుఁ జీర - రయమునఁ దెచ్చె నీరాక్షసేశ్వరుఁడు
మదిలోనఁ దలపోయ మన కీడె కాక - యితనికిఁ జేసిన యెగ్గేమి? యతఁడు
ఖరదూషణాదుల కడిఖండములుగ - ధరణిపైఁ గూల్చెఁ గదా యని మీరు
తలఁచెద రతనిపై దైత్యులపోక - తలఁపుచు వారిపై దాడి పోఁదగునె?
తమనేరముల వారు ధరణిపైఁ గూలి - యమరలోకము కేగి రది చెప్పనేల?
మేటివానరు లిట మీఱకమున్నె - కోటలు వారిచేఁ గూలకమున్నె, ||310||
సౌమిత్రి బాణవర్షము రాకమున్నె - రామునికోపాగ్ని రాఁజకమున్నె,
యాయగ్నిచే లంక యడఁగకమున్నె - యీయసురావళి యీల్గకమున్నె,
సీతఁ బుచ్చుఁడు వేగ శ్రీరాముకడకు - సీతఁ దెచ్చినకీడు చేఁజేతఁ గుడుపు
ధర్మాత్ముఁ డౌ రామధరణీశ్వరుండు - ధర్మంబువలననే తగ నుండు జయము,"
అని పెక్కుభంగుల నావిభీషణుఁడు - దనుజవీరులఁ బల్కి దశకంఠుఁ జూచి
"తలపోయ సుఖమును ధర్మంబుఁ జెఱుప - వలతియై పరఁగుదుర్వ్యసనంబు విడువు
సుఖము కీర్తిని జేయు సురుచిరధర్మ - మఖిలనీతిజ్ఞుఁడ వగచుఁ గైకొనుము
చలము మానుము సుప్రసన్నుండ వగుము - కుల మెల్ల రక్షించుకొనఁ జూచితేని
జనకజ విడువు మాజననాథుతోడ - మన కేల వైరంబు? మది మది నుండి"
యని విన్నవించిన నతనివాక్యములు - విన బుద్ధిపుట్టక వెసఁ గొల్వు విడిచి ||320||

విభీషణుఁడు రావణుని యొద్దకుఁ బోవుట

రావణుఁ డంతఃపురంబున కరిగె - నావిభీషణుఁ డంత నామఱునాఁడు
ప్రథమసంధ్యావిధు ల్పరిపాటిఁ దీర్చి - రథ మెక్కి నల్గడ రాక్షసుల్ గొలువ
రమణీయచిత్రతోరణరాజవీథి - కమనీయశిల్పము ల్గనుఁగొంచు వచ్చి

పటుహేషితంబులు పటుబృంహితములు - పటహశంఖాదులబహునినాదములు
సేవాగతాంగనాశింజితంబులును - సావాసు లడరించు చండహుంకృతులు
సూతమాగధవందిశుభకీర్తనములు - నాతతభటసంకులాలాపములును
మాతంగనిశ్వాసమారుతోద్ధూత - కేతనాంశుకపటాత్కృతు లోలిఁ బెరయ
బధిరదిగ్భాగమై బహుళోర్మి జలధి - విధమున మ్రోయంగ విశ్వాస మొదవ
రాక్షసవీరుల రక్షచే నమరి - నక్షత్రపరివృతనవసౌధ మనఁగఁ
దెఱపిలే కిభములు తేరులు హరులు - గిరికొన్ననగరివాకిటఁ దేరు డిగ్గి
ఆజ్యపాత్రాదుల నర్చితు లగుచుఁ - బూజ్యగుణంబుల భూసురోత్తములు
పుణ్యాహవాచనపూర్వకంబై న - పుణ్యశాంతులు సేయఁ బోరిఁ గన్గొనుచు
మనసింప నాస్థానమంటపంబునకుఁ - జనుదెంచి యన్నకు సద్భక్తి మ్రొక్కి
యలమి నాతఁడు చూప నర్హపీఠమున - నెలమితోఁ గూర్చుండి యేకాంత మెఱిఁగి
మంత్రులసన్నిధి మహనీయమంత్ర - తంత్రజ్ఞుఁ డనియె నాదశకంఠుతోడ
“అవధరింపుము దేవ! యసురాధినాథ! - యవనిజఁ దెచ్చిన యంతనుండియును
దుర్నిమిత్తంబులు తోఁచుచున్నవియు - నిర్ణయింపఁగ రాదు నిక్కువం బరయ
హోమగుండంబుల నున్నత్రేతాగ్ను- లేమియు వెలుఁగ వీయాదివసముల
నాగుండములఁ జొచ్చి యలమిఁ జుట్టియును - సాగిలఁబడియుండు సర్పము ల్పెక్కు
నుడుగనిమదముల నొలయుతుమ్మెదలు - కడునొప్పు నమ్మదకరు లెల్ల నిపుడు
కడుమేను డిల్ల మైకంబులతోడ - మెడ లెత్తుకొని స్రుక్కి మెదల కున్నవియు
నున్నతస్థితిగల నుత్తమాశ్వములఁ - గన్నుల నీళ్ళును గాఱుచున్నవియుఁ
గవణంబు నీరును గడ్డియు నుడిగి - జవసత్త్వములు దూల సడలి యున్నవియు
వానితోకలయందు వడి నగ్నిశిఖలు - మానుగా నలుగుల మంటలు వెడలు
నరదాలపై నగ్ను లటరాలుచుండుఁ - బొరిపొరి యుల్కము ల్భువిఁ బడఁదొణఁగె
జడిగొని వీరమస్తముల వాయసము - లడరుచుఁ బురములో నాడంగఁదొణఁగె
ఖ్యాతిగా శిఖలతోఁ గడఁగి కూపములు - భాతిగా మండూకపతు లుద్భవించె
దేవగేహముల భూదేవగేహములు - భావింప శిథిలాధిపజ్కులు పుట్టె
ఇంద్రధనుస్సులు నిట రాత్రులందుఁ - జంద్రధారికి నైన జయము లేదండ్రు
పూని చూడఁగ శుభంబులు గావు మనకు - వీని విచారించి విగ్రహం బుడుగు
మఱిఁగాన నిన్నిటి కసురాధినాథ - శర మేల విను మొక్కశాంతి చెప్పెదను.
శ్రీరామునకు నిమ్ము సీతఁ గొంపోయి - నేరమిఁ బట్టఁ డానృపకుంజరుండు
ఎందు నీతిజ్ఞుల కిది లెస్సకార్య - మిందఱు నెఱుఁగరా యిది బుద్ధి యనుట
దనుజేశ! నీచిత్తధర్మంబు నూఁది - విను మని చెప్పంగ వెఱతురు గాక
నాకుఁ బోరాదు దానవనాథ! గాన - నీకుఁ జెప్పితి నిట్లు నీతిమార్గంబు”
అని బుద్ధి చెప్పిన నవ్విభీషణుని - వినుతవాక్యంబులు వీనులఁ జొరక
“నెవ్వరిదిక్కున నేభయం బెఱుఁగ - నెవ్విధంబున సీత నీను రామునకు
దుర్జయుం డగు నాకు దురములో నెదిరి - నిర్జరు ల్తోడైన నిలుచునే” యనుచుఁ
గోపంబు దీపింపఁ గొలువెల్ల విరిసి - వేపోయె దానవవిభుఁడు లోపలికి.
మఱునాఁడు లేచి క్రమ్మఱ రావణుండు - మఱువక సంధ్యాసమాధులు దీర్చి
యనుజునివచనంబు లాత్మఁ జింతించి - తనప్రధానులు తాను దలపోయఁ దలఁచి
భానుమండలసమప్రభ గలయట్టి - మానైనదివ్యవిమానంబు నెక్కి
కమనీయబహురత్నకలితంబు లగుచుఁ - గొమరారఁగాఁ బైఁడికుంభముల్ మెఱయ
వెన్నెలచూ లన విరచించినట్టి - యున్నతఛత్రంబు లొప్పారుచుండఁ
గంకణఝుణఝుణత్కారము ల్మెఱయ - నంకించి చామర లతివలు వీవ
బెక్కుతూర్యంబులు పెల్లుగా మ్రోయఁ - బెక్కండ్రు సుభటులు పెంపారి కొల్వ
వందిమాగధులు కైవారంబు సేయ - సందడి జడియ నైశ్వర్యంబు మిగులఁ

జనుదెంచి బహుమంత్రిసహితంబు గాఁగ - మనుజాశనుఁడు సభామంటపంబునకు
నర్కవంశుని శరాహతిఁ దెగి పిదప - నర్కబింబముఁ జొత్తు నని తెల్పుకరణిఁ
జొచ్చి సింహాసనస్థుండునై పిలువఁ - బుచ్చె నాయకుల నప్పుడు పడవాళ్ల, ||370||
వారును దమరథావళులపై నెక్కి - వారణంబుల నెక్కి, వాజుల నెక్కి,
చారుచామీకరచ్ఛత్రంబు లొప్ప - వారక భీషణాకారంబు లొప్ప
తమతమతూర్యనాదములతో వచ్చి - క్రమమున మంటపాంగణములయందు
దమవాహములు డిగ్గి తనరుసింహములు - కొమరారగా గిరిగుహఁ జొచ్చుకరణి
నామంటపముఁ జొచ్చి యాదానవేంద్రు - చే మన్ననలు గాంచి చిత్తంబు లలర
నుచితాసనంబుల నుండి పడాలు - రుచితంబు లెఱిఁగింప నుత్తమం బనుచు
"దేవ! నేఁ డెంతయు దెలిసియున్నాఁడు - దేవరతమ్ముఁ డుద్దీపితబలుఁడు
ఘనుఁడగు నాకుంభకర్ణుండు" నాఁగ - విని "పిల్వుఁ" డనవుడు వేగ వా రేగి
"దేవారి సభకు నేతెంచి కొల్వుండి - దేవ! ని న్బిలువఁ బుత్తెంచె" నావుడును
కొడుకులు కుంభనికుంభులు గొలువఁ - గడువేగమున గుంభకర్ణుఁ డేతెంచి. ||380||
మణిమయంబై దివ్యమహిమలు గలిగి - గణికాసమూహంబు గాననాదముల
నెంతయు నింపార నెసఁగిన మంట - పాంతరంబునను సింహాసనస్థలిని
నున్న యన్నకు మ్రొక్కి యొగిఁ గొల్వుఁ జొచ్చి - యున్నతాసనమున నున్నయావేళ
నన్నతోడనె వచ్చి యావిభీషణుఁడు - క్రన్ననఁ గూర్చుండెఁ గనకపీఠమున
నప్పు డారావణుం డమరవల్లభుని - యొప్పెల్లఁ గైకొని యుండి ప్రహస్తుఁ
గనుఁగొని పలికె "లంకాపురంబునకుఁ - బనుగొనఁ బెట్టుము బలువైనకాపు
మఱి నేమఱకు మెల్లమార్గంబులందు - బ్రతిదివసంబులోపలను వేల్పులను"
నని దానవాధీశుఁ డాకుంభకర్ణుఁ - గనుఁగొని పల్కె నుత్కంఠ దీపింప

రావణుఁడు కుంభకర్ణునితో రాముని రాక యెఱింగించుట

"విను కుంభకర్ణ! నీ విననిది యొకటి - జనపదంబున కేగి చయ్యన నేను
రామునిదేవి ధరాసుత సీతఁ - గామించి తెచ్చితిఁ గంజదళాక్షి ||390||
మఱి మొన్న నొకహనుమంతుఁ డన్ కోతి - పఱతెంచి సీతకుఁ బరిణామ మొసఁగి
దేవి! నీపతి రామదేవుండు వచ్చు - నావిని మదిలోన నమ్మి మోదమున
నున్నది యాసీత యుద్దండవృత్తి - నన్నరుండును నబ్ధి కవ్వల విడిసె
వనములోఁ గల వనచరావలిని - బెనుమూఁకగాఁ గూడఁబెట్టు కేతెంచె
సురనాథసురలను స్రుక్కించినాఁడ - హరుఁ డున్నకైలాస మగలించినాఁడ,
శంభుచేఁ జంద్రహాసముఁ గొన్నవాఁడ - నంభోజభవు వరం బడిగికొన్నాఁడ,
దానిపై నీలావు తవిలియున్నాఁడ - మానవుండే నన్ను మర్దించువాఁడు
రాముఁ డెన్నఁడు గెల్చు రణభూమి నన్నుఁ? - గోమలి నెన్నఁడు గొనిపోవు నతఁడు?"
అవవుడుఁ గోపించి యాకుంభకర్ణుఁ - డనియె రావణుతోడ నందఱు వినఁగ
"రాము వంచించి యారామునిదేవి - నేమఱి యుండంగ నెత్తి యుద్వృత్తి ||400||
దెత్తురే? యిటు లేల తెచ్చితి? కడఁగి - చిత్తంబులో నీతి చింతింపవైతి.
ధర్మమార్గము నీవు దలపోయ వైతి - నర్మిలి కులమెల్ల నడఁగఁ జేసితివి;
సీతఁ దెచ్చినయప్డె చెడియె నీలంక - నేతెఱంగున నైన నిదియ నిశ్చయము
ఎట్టైన నేమి? యాయినకులేశ్వరుని - నెట్టన శరములు నెఱి గాడకుండ
బ్రతికి వచ్చితి నీదుభాగ్యంబుకతన - నిది మేలు కీ డని యెన్నంగనేల
పోవచ్చునా యింకఁ బూనుదు గాక - రావణ! యింతకార్యము చక్కఁబెట్ట
నామీఁదఁ బడియె వానరుల రాఘవుల - నేమియుఁ దలఁపక యింక సుఖింపు"
మని పల్కుచుండ మహాపార్శ్వుఁ డనియె - "ఘనభుజ యెల్లలోకములకు నీవ

పతి వంట? యాసీత బలువునఁ బట్టి - రతి సల్పనేరవా? రాక్షసాధీశ!"
యనవుడు జిత్తంబునందు మోదించి - దనుజాధినాథుఁ డాతని జూచి పలికె. ||410||
"విను మహాపార్శ్వ! యే వేధకొల్వునకుఁ - జనుచోటఁ బుంజికస్థల యను నాతి
వలు వూడిపడఁ బట్టి వడఁ గుదియించి - బలిమి భోగించితి పైఁబడి తొల్లి;
యామేర లెల్లను నబ్జజుం డెఱిఁగి - నామీఁదఁ గోపించి నయ మింతలేక
"యోరి! రాక్షస! కడు నుచితంబు దప్ప - నారీజనము లేడ? నయ మింతలేక
బలిమి నెవ్వతె నైనఁ బట్టి భోగింపఁ - దలఁతు వెప్పుడు నీదు తల లప్పు డవిసి
వారక యిల నూఱువ్రయ్యలై రాలు - పోరోరి" యనుచు శప్తునిఁ జేసి విడిచె.
నది కారణంబుగా నంగనాజనుల - హృదయంబె కదియక యే నెందుఁ గదియ
నాలావు గొనక వానరులతోఁ గూడి - యీలంకపై రాముఁ డిట వచ్చుటెల్ల
నిద్రించుసింహంబు నిరి మేలుకొల్పు- భద్రదంతావళప్రతతివిధంబు"
అని పల్కుటయు నవ్వి యవ్విభీషణుఁడు - దనుజనాథునితోడఁ దగ విన్నవించె. ||420||
"మొనయునిట్టూర్పులె మ్రోఁగుట గాఁగ - ఘన మైనచింతయె గరళంబు గాఁగఁ
గోపంబు చలమును గోఱలు గాఁగ - నేపరి యుండుటే యెరగొంట కాఁగ
నమరంగఁ జెక్కున హత్తిన చేయి - కమనీయతరఫణాకారంబు గాఁగ
నిజనఖంబులు మణినికరంబు గాఁగ - భుజయుగమధ్యంబు భోగంబు గాఁగ
దారుణంబైన సీతాకాలసర్ప - మేరూపమున నైన నేల పోనిచ్చు
నపకీర్తి యఁట పాప మఁట సుఖంబునకు - విపరీత మఁట యిట్టివిత మేల యుడుగు?"
మని యన్నతోఁ బల్కి యంతటఁ బోక - సునిశితమతిఁ బ్రహస్తునిఁ జూచి పలికె,
"నెఱి పిడుగులఁ బోలు నృపునిబాణములు - గఱు లాని నీదువక్షము గాడునాఁడు
ఎఱిఁగెదు గాకేల? యిట్టట్టు పడెదు - కఱకు లాడెదుమాడ్కి గాదు మీఁదటను
ఈకుంభకర్ణుండు నీనికుంభుండు - నీకుంభుఁడును మఱి నీమహోదరుఁడు ||430||
నీమహాపార్శ్వుండు నీయింద్రజిత్తు - రాముని గెల్చువారా రణంబునను
ఏపు చూపక యప్పు డెందుఁ బోయెదరు - ప్రాపులై మీ రడ్డపడెదరు గాక!
కడఁగి యింద్రుఁడు వచ్చి కాచిన నైనఁ - గడునడ్డపడి సుర ల్గాచిననైన,
కాలాగ్ని రుద్రుండు గాచిననైనఁ - గాలమృత్యువు వచ్చి కాచిననైన
రావణుఁ జంప కారామభూపాలుఁ - డేవిధంబుననైన నేల పోనిచ్చు?'
దనుజేశుపై విల్లు ధరియించునపుడు - మనచేతఁ బోవునే మనుకులేశ్వరుఁడు?
పిడికిట నడఁగునే పేర్చుకాలాగ్ని? - పుడిసిట నడఁగునే పొంగారుజలధి?
పట్టంగ నలవియే పాతాళతలము? - గట్టింప నలవియే గగనభాగంబు?
తెంపంగ వచ్చునే దిగ్వితానంబు? - తుంపంగ వచ్చునే ధూర్జటివాలు?
నఱచేత నడఁచిన నడగునే సూర్యుఁ? - డెఱుఁగని మీతోడ నిట్లాడనేల? ||440||
కడుమూర్ఖు నాకారి కామాతురుండు - మడియఁడె మీయట్టి మంత్రులు గలుగ?
నాబుద్ధి వినునె యీనాకేశవైరి - మీబుద్ధిఁ జెడుగాక మిక్కిలి క్రొవ్వి"
యని మొగమోడక యాడఁ బ్రహస్తుఁ - డనువాఁడు గైకొన కావిభీషణుని
"నురగులతోఁ బోరి యోడ మెన్నఁడును - సురలతోఁ బోరాడి స్రుక్క మెన్నఁడును
యక్షులతో గిట్టి యలయ మెన్నఁడును - రాక్షసావళిచేతఁ గ్రాగ మెన్నఁడును
నరుఁ డై నయారామనరనాయకునకు - దురములో నే మోడుదుమె విభీషణుఁడ?
యేచందమున వారి నెఱుఁగుదో కాని - నీచేత వింటిమి నేఁ డింత వింత

ఇంద్రజిత్తు విభీషణునికి తనలా వెఱింగించుట

దనుజులలా వంత తక్కువే" యనినఁ - జనియె నాగ్రహ మెత్తి జంభారిజిత్తు
తోరమై పేర్చిన దుర్మదగ్రంథి - యారాముతమ్ము శరాగ్నిచేఁ గాలఁ

గారణం బటమీఁదఁ గలుగుటఁ జేసి - యేరూపమున నీతి నిచ్చలో నిడక ॥450॥
విను విభీషణ నీవు వెఱచెదుగాక - మనయందు రాక్షసమహిమ లూహింప
హీనుఁడైనను నోపు నింతటిపనికి - మానక రామలక్ష్మణుల మర్దింప
మూఁడులోకములు నిమ్ముల నేలువాని - వాఁడివజ్రము గల వాసవుఁ బట్టి
చెఱఁబెట్టనా వాని సితకరిఁ బట్టి - విఱువనా కొమ్ములు వింతయే నీకు
ననలు గాఱించి యయ్యంతకు నొంచి - దనుజు లారించి యాతఱి వాని నొడిచి
గాలిఁ దూలించి యక్షపుని మర్దించి - శూలి నోడించి నిష్ఠురత వాటించి
యేచిన నాచేత నీనరు ల్చావ - రా చెప్పె దుబ్బి వారలఁ బెద్దచేసి,
కలఁతునా సప్తసాగరములు సొచ్చి - మలపుదునా మేరుమందరంబులను
దాఁటుదునా ధరాతల మెల్లఁ గడవ - మీటుదునా నేల మింటితో నంటి
వంతునా జగములు వనచరకోటి - ముంతునా బెగడొంద మున్నీటిలోనఁ ॥460॥
బుడమి మోచిన నాగపుంగవుఁ బట్టి - పిడుతునా విష మెల్లఁ బిచ్చిలి వోవ
నొక్కట దుండంబు లొడిసి రాఁ దిగిచి - దిక్కరీంద్రుల నీడ్చి తెత్తునా పూని?
భూమితో నిప్పుడు భుజశక్తి మెఱసి - ప్రాముదునా చంద్రభానుబింబముల
వనచరకోటుల వైతునా పట్టి - దినకరబింబంబు దిక్కులు గడవ
నాలంబులో వానరాలి రక్తములు - గ్రోలింతునా భూతకోటులచేతఁ
గప్పుదునా యంపగములచే మిన్ను - నిప్పు డన్నియుదిక్కు లిన్నియుఁ గూడఁ
గడునొగ ల్కలములఁ గబళించి త్రిప్పి - యడఁతునా నేలతో నర్కునిరథము
పెడచేత లోచేతఁ బృథివియు మిన్ను - నడఁతునా పొడిపొడి యై రాలిపోవ
దనుజాధినాథుని తమ్ముఁడ వగుట - నిన్ను నొండనక మన్నించితిఁ గాక
యొరుఁడైన సైఁతునే? యూరకయుండు - వెరవిడి మాటలు వే యాడనేల?" ॥470॥
ననవుడుఁ గోపించి యావిభీషణుఁడు - గనుగొని పలికె నుద్గాఢవాక్యముల
"నెవ్వనిగాఁ జూచి తినకులేశ్వరునిఁ - క్రొవ్వులు పలికె దీకొలువులోపలను
గణుతింప నింద్రుండు గాఁడు నీ కోడ - రణభీషణుండగు రాముండు గాని
గణుతింప ననలుండు గాఁడు నీ కోడ - రణభీకరుండగు రాముండు గాని
గణుతింపఁ గాలుండు గాఁడు నీ కోడ- రణమహోగ్రుండగు రాముండు గాని
గణుతింప నిరృతి గాఁడు నీ కోడ- రణవిశారదుఁడగు రాముండు గాని
గణుతింప వరుణుండు గాఁడు నీ కోడ - రణజయోన్నతుఁడగు రాముండు గాని
గణుతింప ననిలుండు గాఁడు నీ కోడ- రణనిపుణుండగు రాముండు గాని
గణుతింప ధనదుండు గాఁడు నీ కోడ- రణకౌశలుండగు రాముండు గాని
గణుతింపఁ బశుపతి గాఁడు నీ కోడ - రణవిచక్షణుఁడగు రాముండు గాని ॥480॥
వారి కోర్చినరీతి వచ్చునే యోర్వ - నారామవిభునకు నాలంబులోనఁ
దలము కప్పినయట్టి తలఁపులు దలఁచి - తలక్రిందు వడియెదు తద్దయుఁ గ్రొవ్వి
కులనాపకుండవు కొడుకవా నీవు? - వలయు రావణు పగవాఁడవుగాక!
పావకనిభరామబాణఘట్టనకు - రావణుండే యోర్చు రణములో నిలిచి
యీరావణుఁడు తనహితులతోఁగూడ - నారామభూపాలునడుగుల కెరఁగి
మణులతో వారణమణులతోఁ దురగ - మణులతో మానినీమణి నిచ్చు టొప్పు"
ననవుడు రావణుం డావిభీషణుని - దనరోషదృష్టులఁ దప్పక చూచి
"పగవానితో నైనఁ బాయక కూడి - మిగిలిన యేపుతో మెలఁగంగవచ్చుఁ
బటువిషం బొలికెడుపాముతోనైనఁ - జటులనిర్భరవృత్తిఁ జరియింపవచ్చుఁ
దనవానివలె నుండి దాయలఁ గూడి - మనువానితోఁ గూడి మనరాదు కాక ॥490॥
వారక నీ వట్టివాఁడవు గాన - వైరుల నాయొద్ద వర్ణించె దుబ్బి;
తమ్ముఁడ వని చంపఁ దగదు కా కీవు - తమ్ముఁడవా పగదాయవు కాక"
యనవుడు బ్రహ్మశాపాతిశయంబు - గొనకొనుట యెఱింగి కుంభకర్ణుండు

తమ్మునిమాటలు తగ వనలేక - యెమ్ములాడెడి నన్ను నెట్టనరాక
యగ్గౌరవముతోడ నన్నకు మ్రొక్కి - దిగ్గున గుహకు నిద్రింపఁగఁ జనియెఁ
జనినపిమ్మట విభీషణుఁడు రావణుని - కనియెఁ జిత్తంబున నలుక రెట్టింప
"నన్నవు గాన నీయాపద కులికి - యిన్నియుఁ జెప్పితి హిత వని నీకుఁ
బొసఁగదు బహుముఖంబులు గాన నీకు - నసురేశ! చెప్పిన యాప్తులబుద్ధి
హితవు చెప్పెడిమంత్రు లెందును గలరు - హిత వని వినురాజు లెందు గల్గుదురు
తగు నాకుఁ జెప్పుట తగు నీకు వినుట - తగ సీత నిచ్చుట తగు నీతి నీకు ||500||
బల మెంత గలిగినఁ బరికించి చూడ - నల వెంత గలిగిన నది యేమి సేయుఁ?
బురుషుని వెరవునఁ బోనీక పేర్చి - పరికింప దైవంబు ప్రతికూల మైన
దైవంబ నా నొండుదైవంబు గలదె - దైవంబు దశరథతనయుండు గాక"
యని విభీషణుఁ డాడ నారావణుండు - విను బొమల్ ముడివడ వికృతాస్యుఁ డగుచు
మిన్నందఁ గోపించి మీసంబు లదరఁ - గన్నులమంటలు గ్రమ్మ నిట్లనియె.
"నెన్నెదు రాముని నిటు దైవ మనుచు - నన్నరుఁడే దైవ మయ్యెడు నేని
వెడగయి తండ్రిచే వెడలంగ నోటు - వడి యడవుల నేల పడి మ్రగ్గి స్రుక్కి
విను మాకు నలమును వేరు వెల్లంకి - దినియెడివానినే దేవర యండ్రు
నను దాఁకవలదె క్రన్నన నెదిరించి - తనదేవిఁ గొనిరాఁగ దైవంబ యేని
నలసి తమ్ముఁడు దాను నడవులలోనఁ - బలవించి పలవించి పలుమాఱుఁ దిరిగి ||510||
వచ్చి సుగ్రీవుఁడ న్వానరుమఱుఁగు - చొచ్చుట దైవంబు చొప్పులే తలఁపఁ
బలుమఱు నేటి కాపందమానవునిఁ - జెలఁగి నాతో సరి చేసి చెప్పెదవు"
అనిన రావణుతోడ ననియెఁ గ్రమ్మఱను - దనలోన నవ్వుచుఁ దగ విభీషణుఁడు,
"ఎసఁగి దివ్యులఁ బెంప ఋషుల రక్షింప - నసురుల శిక్షింప నవనిఁ బాలింప
నాదినారాయణుం డర్కవంశమున - నాదశరథునకు నమర జన్మించె
వనజాసనాదులు వర్ణింపలేక - సనకాదులును గూడి చర్చింపలేక
ఆమహామహిమ నీ కలవియే తెలియ? - రాముఁడు మర్త్యుండె? రాక్షసాధీశ!
కాన రామునిఁ గని కంజాస్య నిమ్ము- దానవేశ్వర! మనఁ దలఁచెద వేని?
యలుగక యర్థకామంబులవలనఁ - దలఁ పగ్గలంబైన ధర్మ మెక్కడిది?
నీ వొల్ల వెన్నఁడు నీతిమార్గంబు - నీవారు నొల్లరు నీకంటె మున్న ||520||
కానఁ గార్యాకార్యగతి యిట్టి దనిన - దానవేశ్వర! నీకు ధర్మంబు గలదె?
వాతూలసుతుచేత వనము చెడ్డట్లు - సీతచే లంకయుఁ జెడఁగల దింక
వచ్చెద రగచరు ల్వారిధి దాఁటి - వచ్చి యిరాక్షసవనితల నెల్ల
మోడ్చునకరముల ముందల ల్వట్టి - యీడ్చెద రటువలె నీడ్వకమున్నె
యొప్పింపు మాసీత నుర్వీశ్వరునకుఁ - దప్పక చెప్పితి దానవాధీశ!
మండెడి నగ్నులమాడ్కి రాఘవుని - దండిబాణంబు లుద్దండత వచ్చి
నీఱొమ్ము కొనికాఁడ నేర్తునె చూడ? - నీరాజ్యగతి చూడ నేర్తుఁ గా కేను
ప్రళయానిలము ఘనపర్వతశిఖర - ములు ద్రోచుపగిది రాముఁడు భండనమున
నీతల అంలందంద నేలపైఁ గూల్ప - నేర్చును వీక్షింప నిర్జరారాతి"
యనుడు విభీషణు నదరంటఁ జూచి - మునుకొని పదిమొగంబులు జేగురింపఁ ||530||

రావణుఁడు విభీషణుని దన్నుట

గటము లుప్పొంగ నొక్కట నూర్పు లెసఁగఁ - బటుధూమములతోడి పావకుం డనఁగఁ
బదహతి మేదినీభాగంబు వగుల - నదలుపుబెట్టున నాకస మగల
నద్దిరా! యితనికోపావేశ మనఁగ - గద్దియమీఁద డిగ్గన డిగ్గనురికి
యడిదంబు జళిపించి యటు వ్రేయఁ బూని - యుడిగి విభీషణు నుగ్రతఁ దన్నెఁ,

దన్నిన వజ్రంబుతాఁకునఁ గూలు - నున్నతగిరి వోలె నుర్విపైఁ బడియెఁ,
బడిన వెండియు వ్రేయఁ బాఱఁ బ్రహస్తుఁ - డెడ చొచ్చి వల దని యెడలించె వారి
కొలు వెల్ల నాతనికోపంబుఁ జూచి - తలకొని యెంత వింతలు పుట్టె ననఁగ
ననలార్చునక్షుల నడర దైతేయుఁ - డనియె నిర్దయత ప్రహస్తునిఁ జూచి,
“వీనిదురుక్తులు వింటె ప్రహస్త! - వీని నమ్మెడిది యెవ్విధి నమ్ముఁ డనుచు;
వెడలంగఁ దోయుము వేగంబె వీని - నెడచేసి మొగమోడితేని నాయాన!” ||540||
యనినఁ బ్రహస్తుండు నవ్విభీషణునిఁ - గనుఁగొని పలికె నాగ్రహవృత్తి దోఁప
“వల దిట నీ వుండవలసినయెడకు - వెలువడి యరుగు మివ్వీటికిఁ బాసి”
యనిన విభీషణుం డతికోపుఁ డగుచు - ననలుండు నలుఁడును హరుఁడు సంపాతి
యనువారితోఁ గూడి యసురేంద్రుతోడ - ననియె నుద్భటగదాహస్తుఁడై నిలిచి
“మదనాతురుండవు మఱి పాపములకుఁ - గుదురైనవాఁడవు క్రూరకర్ముఁడవు
మున్నె కదా నిన్ను మూర్ఖునిఁ బాయ - నున్నాఁడ, నిది క్రొత్తయును గాదు నాకు.
నార్తరక్షకునిఁ గృపాంబుధి దివ్య - మూర్తి జగద్ధితంబుగఁ బుట్టినట్టి
సత్యసంధుని రామజనపాలచంద్రు - నిత్యయశోనిధి నిర్మలాత్మకుని
శర ణని పోయెద శరణన నతఁడు - కరుణతోఁ బ్రోచు నెక్కాలంబునందు
నేను పోయిన నైన నిటమీఁద నెఱిఁగి - మానైన నీతితో మను దానవేంద్ర! ||550||
యట్టును గాదేని యగచరు ల్లంకఁ - జుట్టినయపుడైనఁ జొనుపు నాబుద్ధి;
యట్టును గాదేని యర్కవంశజుఁడు - దట్టించునపుడైనఁ దలఁపు నాబుద్ధి;
నొండేని రఘురామునుగ్రబాణములు - దండించునపుడైనఁ దలఁపు నాబుద్ధి “
నని పల్కి యన్నకు నవనతుం డగుచుఁ - దనతల్లినగరి కుద్ధతగతిఁ బోయి.
చెలఁగినసింహంబుచేఁ బడి తప్పి - మలుగనివగతోడి మదకరివోలె
భీకరారావసంస్ఫీతుఁడై వచ్చి - చేకొని పిడు గడఁచిన యద్రివోలెఁ
జని యటఁ గైలాససదృశమైనట్టి - ఘనతరంబగు విశ్వకర్మచే నైన
గృహమున నుపవాసకృశ మైనమేన - మహితశుక్లాంబరమానిత యగుచు
వెన్నెలరసమున విదళించి తివిచి - మిన్నేటినురువున మెఱుఁ గిడ్డకరణి
నరసినబొమలును నరసినశిరము - గరమొప్పఁ బెద్దయు గౌరవం బొప్పఁ ||560||
బన్నుగా ముదుకకుప్పసములు దొడిగి - చెన్నారఁ బ్రద్దలు చేతులఁ బట్టి
ముదిసినవిప్రు నిమ్ముల నెందఱేని - వదలక చేరి సావాసులై కొలువఁ
గరుణాప్రవాహంబుగా వచోభంగి - సరళత్వమూర్తుల చందంబు గాఁగఁ
బొలుపారు శమదమంబులు తటంబులుగ - గలసరులెల్లఁ జొక్కపునుర్వి గాఁగ
వెలసిన తనయొద్దివేదఘోషములు - సలలితం బగుచున్న జలఘోషములుగ
వినుతబహుద్విజవితతులుఁ జెలఁగఁ - గనుపట్టు జాహ్నవి గంగ నా నొప్పి
బహుపురాణంబులు బహువేదములును - బహుశాస్త్రములు పెక్కుబ్రహ్మరాక్షసులు
బహుభంగిఁ జదువంగ బహుభక్తి వినుచు - బహుళనిర్మలశుభప్రభఁ దేజరిల్ల
నుండియు రావణు నొప్పమిఁ దలఁచి - కొండంతవగపు చేకొనియున్న తల్లిఁ

తల్లియొద్దకు విభీషణుఁడు వచ్చుట

గాంచి దండము పెట్టి కన్నుల నీరు - నించి దుఃఖితుఁ డైన నివ్వెఱగంది ||570||
కైకేసి నందనుఁ గరముల నెత్తి - కైకొని యక్కునఁ గదియంగఁ జేర్చి
“లోపలియిండ్ల నాలోకింపరాని - యాపద ల్పుట్టెనో యటుకాక మఱియు
బ్రాహ్మణవధయుఁ జొప్పడియెనో? కాక - బ్రహ్మ కోపించెనో? పరికించి చూడ
హరి యల్గెనో? హరుఁ డల్గెనో? రాముఁ - డరుదారఁ గ్రోధసమగ్రుఁ డైనాఁడొ?
యిది యేమి నాపుత్ర! యింతశోకింప! - నిది యేమితెఱఁగు నా కింతయుఁ దెల్పు;

మడిగెద నది విన్న యంతకు నాకు - నొడలిలోఁ బ్రాణంబు లుండవయ్యెడిని!"
అని పల్కుతల్లికి నావిభీషణుఁడు - మునుకొని కరములు మొగిచి యిట్లనియె.
"నవధారు! దేవి! నీయగ్రనందనుఁడు - రవికులాధీశ్వరురాకకు నేఁడు
మంత్రులు దానును మంత్రకూటమున - మంత్ర మిట్టిది యని మదిఁ జర్చ సేయ,
నిన్నివిచారంబు లేల? రామునకు - నెన్నిభంగుల సీత నిచ్చుట లెస్స; ||580||
యీకున్న రాఘవుం డీయబ్ధిఁ గట్టి - యీకులం బడపక నేల పోనిచ్చు?
నని యొత్తి చెప్పిన నాపంక్తికంఠుఁ - డనలుండు మండిన యాకృతి మండి
తన్నె గద్దియతోడ ధరఁ బడ నన్నుఁ - దన్ని యంతటఁ బోక తాలిమి దక్కి
యడిదంబు జళిపించి యటు వేయఁ బూనఁ - జెడక నే బ్రతికి వచ్చితి నొకభంగిఁ
బోయెద నారామభూపాలుఁ గానఁ - బోయి యాతనికృపఁ బొంది యుండెదను
ఈవీట నా కింక నెవ్వరుఁ గలరు - భావింపఁగా నాప్తబంధువు లొరులు?
అనవుండు నతిభీతయై మూర్ఛ నొంది - ఘనమైనధైర్యంబుకతమునఁ దెలిసి
కైకేసి నందనుఁ గనుఁగొని పలికె - "నీకథ మున్ను నే నెఱిఁగినదాన,
నది యెఱింగించెద నమరులు మునులు - త్రిదశేంద్రుఁడును బ్రహ్మదేవుఁడు గూడి
యమృతాబ్ధికడ కేగి యచ్యుతుఁ గాంచి - తమపడునిడుములు తా మెఱింగింప ||590||
"నీరసంబున మిమ్ము నేచుచునున్న - క్రూరుల రావణకుంభకర్ణులను
జంపుటకై యుర్వి జనియించువాఁడ - సొంపార వర్తించు సూర్యవంశమున"
నని దేవుఁ డాడిన నావార్త నాకు - వినుపించె మాతండ్రి విశదంబు గాఁగ
విని యేను వెఱచి మద్విభున కిట్లంటి - "నెనయంగ నీకులం బెవ్వఁడు నిలుపు
నీపుత్రకులలోన నిక్కంబు చెపుమ - ఆపుణ్యుఁ డెవ్వఁడో? యనఘ! నా" కనిన
సత్యంబు ధర్మంబు శౌచంబు గలిగి - నిత్యయశోనిధి నీకడఁగొట్టు
కొడుకు రామునికృపఁ గోరి యీలంక - కడునొప్పఁ బాలింపఁగలవాఁడు మీఁద,
నని చెప్పి తపమున కరిగె మీతండ్రి - యొనర నమ్మేరునగోపాంత్యమునకు
గాన నాతఁడు హరి కంజాప్తకులుఁడు - మానిని యాసీత మహనీయలక్ష్మి,
విశ్రవసునిమాట వేఱొక్క టగునె - విశ్రుతకీర్తి యేవిధములనైనఁ ||600||
జనుము రామునిఁ గని శర ణని మ్రొక్కి - మనుము రాక్షసకోటి మనుట చింతింపు
ఆయువును శ్రీయు నగుగాక నీకు - నాయన్న! పొమ్ము శ్రీనరనాథుకడకు"
నని యక్షతలు పెట్టి యర్మిలిఁ బేర్మి - తనయుని దీవించి తగు వీడుకొలుప
నతఁడును తల్లికి నవనతుం డగుచు - మతిలోనఁ బొంగుచు మంత్రులు దాను
రావణుతనువునఁ బ్రాణంబు లైదు - నీవిధంబునఁ బోవు నిఁక ననుమాడ్కి
వేగంబె యాకాశవీథికి నెగయ - నాగుణాఢ్యునిఁ జూచి యాలంకవారు
తమతమవీథులఁ దమదులోగిళ్లఁ - గుమురులుగాఁ గూడుకొని పల్కి రపుడు
"ధర్మంబు దిగనాడి తగఁ దమ్ముఁ డనక - పేర్మివోఁ బల్కి విభీషణు విడిచె
నీతెఱంగున నిపు డీరావణుండు - నీతియు ధర్మంబు నేర్పుఁ గోల్పోయెఁ
జెడియెఁ గా కీలంక చెప్ప నే?" లనుచు - నుడుగనివగలతో నుండెడువారు, ||610||
"ఈలంక యాతఁడె యేలుఁ బొ"మ్మనుచుఁ - బోలించి తమమనంబుల నెంచువారు
"గోరి యాతఁడు రాముఁ గూడుఁ గాకేమి - యీరావణుఁడు మ్రగ్గునే" యనువారు,
"నరనాథుఁ డీతని నమ్మునే యచటి - కరిగిన" ననువార లనుచు నుండఁగను

విభీషణశరణాగతి

అంత విభీషణుఁ డాకాశవీథి - సంతసంబున మంత్రిజనులతో నెగసి
వచ్చుటఁ గనుఁగొని వనచరు లెల్ల - నచ్చెరువడి చూచి రటు తలలెత్తి
యెత్తిన రాముచే నింద్రారి యింక - నెత్తఁడు దలలు పేడెత్తు దత్కులము

ఎత్తినభయమువో నిట సురలార; - యెత్తుఁ డాత్మలతల లెత్తుఁ డన్మాడ్కి
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డగచరాధిపులఁ - దప్పక వీక్షించి తగ వారి కనియె.
"వనచరులార యీవచ్చురాక్షసునిఁ - గనుఁగొనుం డదె వాఁ డఖండవిక్రముఁడు
ఘనమైన పర్వతాకారంబు వాఁడు - ధనురాదిశస్త్రముల్ దాల్చినవాఁడు ||620||
మిక్కిలి పొడవున మెఱసినవాఁడు - స్రుక్కక యిటకు వచ్చుచునున్నవాఁడు"
ననవుడు గడఁగి యయ్యగచరాధిపులు - ఘనపర్వతములు వృక్షములు చేఁబట్టి
"మముఁ బంపు సుగ్రీవ! మముఁ బంపు దేవ - సమరంబులో దైత్యుఁ జంపెద" మనఁగ
నావిభీషణుఁ డనె "నగచరులార! - మీవాఁడ నిటు సంభ్రమింపంగవలదు
రావణుతమ్ముఁడ రాక్షసేశ్వరుఁడ - భావింప నేను నిష్పాపమానసుఁడ
శర ణని యారామజనపాలుఁ గాన - నరుగుదెంచినవాఁడ నట లంకనుండి
రావణుతో నేను రామభూపాలు - దేవి నిమ్మని పెక్కుతెఱఁగుల నంటి
ననవుడు నామాట కతఁడు కోపించి - తనసభలోపలఁ దన్నె న న్నిట్టు
తన్ని యంతటఁ బోక తనవీటిలోన - నున్నఁ జంపుదునని యోటిల కాడె
నేనును వెలువడి యీరామచంద్రుఁ - గానంగ వచ్చితిఁ గానఁ జింతింపఁ ||630||
గపటుండఁ గాను నిష్కపటమానసుఁడ - గపులార! నాయెడఁ గపటంబు లేదు
సభయుండ నగు నాకు సంప్రీతి వెలయ - నభయ మిప్పించుఁడీ యవనీశుచేత"
ననవుడు సుగ్రీవుఁ డారాముకడకుఁ - జని విన్నపము చేసె సవినయుం డగుచు
"రావణుతో నల్గి రాయిడి పుట్టి - దేవ! వీఁ డొక్కఁ డేతెంచియున్నాఁడు
మొత్తంబుతో నభంబున నున్నవాఁడు - చిత్తంబు మీదెసఁ జేర్చినవాఁడు
అమరారితమ్ముఁడ ననుచున్నవాఁడు - విమలవాక్యంబుల వెలసినవాఁడు
ఆదిత్యకులనాథ! యభయ మి మ్మనుచు - మోదవాక్యంబుల మొనసినవాఁడు
మీకృపకలిమి యెమ్మెయి నున్నయదియొ - నాకుఁ జూడఁగ వీని నమ్మంగరాదు
నరనాథ! కపటంబునకుఁ బుట్టినిల్లు - లరయ రాక్షసులు గా కన్యులు గలరె?
దనుజాధినాథుని తమ్ముఁ డేమిటికిఁ - జనుదెంచు? నీనీచుఁ జంపంగవలయు" ||640||
ననవుడు నంతట నాంజనేయుండు - వినయసంభరితుఁడై విభున కిట్లనియె.

రామునకు విభీషణుని యోగ్యత నాంజనేయుం డెఱింగించుట

"దనుజాధినాథుఁ డుద్దండకోపమునఁ - దను సభలోపలఁ దన్నె నన్మాట
లఖిలంబు నెఱుఁగంగ నాడె నీయసుర - నిఖిలేశ! యీమాట నిజము గానోపు
నుడుగక మనలకై యుచిత మాడుటయు - వెడలఁద్రోచినవాని విడిచి వచ్చుటయు
గలుగనోపును గాని కపటంబు గాదు - వలవదు శంకింప వసుధేశ! యితనిఁ
గపటమానసు లెట్టి క్రమమున నున్నఁ - గపట మింతటిలోనఁ గానంగవచ్చు.
నితనిమాటలలోన నేమాట యైనఁ - గృతకమై తోఁపదు కీ డనరాదు
మనుజేశ! దనుజుల మర్మజ్ఞుఁ డితఁడు - మనదెస నుండుట మానైననీతి
నను రావణుఁడు పట్టి నాఁడు బంధించి - యెనలేనిబాధల నేచుటఁ జూచి
యితఁడు నాకై పెక్కుహితవులు పల్కె - నితనిచిత్తస్థితి నెఱుఁగుదుఁ గొంత" ||650||
యనినమాటలు దనయాత్మకు నెక్కి - వనజాప్తసుతుఁ జూచి వసుధేశుఁ డనియె.
"నర్కజ! దీన మే లౌటఁ గీడౌటఁ - దర్కించ నేటికి ధర్మంబుత్రోవ
శర ణని వచ్చిన శత్రువు నైనఁ - బరికింపఁగా రాచపాడి రక్షింప
నొకకపోతము డేగ యుద్ధతి తఱుమ - వికలభావంబున వేగంబె వచ్చి
శిబిమాటు సొచ్చెఁ జొచ్చిన డేగ యడుగ - శిబి తను విచ్చి చెచ్చెర గువ్వఁ గాచె.
నపకీర్తిఁ బొందక నార్తుఁ జేకొన్న - కృప నశ్వమేధసత్క్రియఫలం బిచ్చు
నీవిభీషణుఁ డేల యేచినయట్టి - రావణుండైన గర్వము దక్కి వచ్చి

శరణన్నఁ గాతు నేచందంబునైన - మరియాద లిట్టివి మాకులంబునకు
నభయ మిచ్చితి వేగ, నర్కజ! పోయి - సభయుని నవ్విభీషణుఁ దోడితెమ్ము”
అనవుడు సుగ్రీవుఁ డారామకృపకుఁ - గనువ్రాల్చి యటు శిరఃకంపంబుఁ జేసి ||660||
“పరికింప నీవేళఁ బగవానితమ్ముఁ - డరయంగ శర ణన్న నలరి రక్షింప
నీకె కా కెందు నేనృపులకుఁ జెల్లు - కాకుత్స్థతిలక! నిక్కము ధాత్రిలోను”
నని పల్కి సుగ్రీవుఁ డాకాశమునకుఁ - దనసేనతో సముద్ధతగతి నెగసి
“చేకొని యభయంబు శ్రీరాముఁ డిచ్చె - నీకు విభీషణ! నిక్కంబు నమ్ము
ర”మ్మని కపిరాజు రాక్షసరాజు - నిమ్ములఁ గౌఁగిట నెనయంగఁ జేర్చి
తోడ్కొని వచ్చి సంతోషంబుఁ గృపయు - వేడ్కయు నొసఁగ నవ్విభుఁ గానుపించె
నిండ నానందించి నృపుఁ జూచి యపుడు - దండప్రణామము ల్దగఁ జేసి పలికె.

విభీషణుఁడు శ్రీరామచంద్రు నుతించుట

“నిత్యసత్యత్రాణ! నిత్యకల్యాణ! - నిత్యజగత్త్రాణ! నిత్యగీర్వాణ!
జగదన్వయాకార! జగదేకవీర! - జగదుదయాకార! జగదబ్ధిపూర!
సర్వసంగాతీత! సర్వానుభూత! - సర్వజగత్పూత! సర్వసమేత! ||670||
గురులఘుక్రమరూప! గురుబోధదీప! - గురుమధురాలాప! గురుచారుచాప!
పద్మసన్నిభనేత్ర! బహుజీవసూత్ర! - పద్మాకలితగాత్ర! పరమపవిత్ర!
కవిమనస్సంవేద్య! కరుణానవద్య! - వివిధశాస్త్రాపాద్య! వేదాంతవేద్య!
పరమాత్ముఁడవు నీవ, పరమంబు నీవ - పరమవిద్యయు నీవ, పరికింప నెందు
భువనకర్తవు నీవ భువనంబు నీవ - భువనహర్తవు నీవ, భువనైకవీర!
యాగభోక్తయు నీవ, యాగంబు నీవ - యాగఫలప్రదుఁ డరయంగ నీవ,
చంద్రార్కులును నీవ, జలధులు నీవ - యింద్రాదులును నీవ, యిలయును నీవ,
శబ్దార్థములు నీవ, శబ్దముల్ నీవ - శబ్దముల్ భేదించు శ్రవణముల్ నీవ,
మూఁడుమూర్తులు నీవ, మూఁడుమూర్తులకుఁ - బోడిమి నవ్వలిపొడవును నీవ,
క్షరమును నీవ, యక్షరమును నీవ - క్షరసాక్షి వీవ, యక్షరసాక్షి వీవఁ, ||680||
ద్రిభువనవందిత! దేవాదిదేవ! - యభయ మీదేవ! నా కఖిలాధినాథ!
జయ జయ శతకోటిజలజాప్తతేజ! జయ జయ సంసారసర్పసుపర్ణ!
లలితాగమస్తోత్ర! లక్ష్మీకళత్ర! - విలసద్దయాపాత్ర! విబుధారిజైత్ర!
దినకరశశినేత్ర! దివ్యచారిత్ర! - యనుపమశుభగాత్ర! యఖిలైకసూత్ర!
వేయునోరుల భోగివిభుఁ డైన నుతులు - సేయంగ నోపునే శ్రీరామ నిన్ను
నప్పద్మసంభవుం డైన నీమహిమ - యొప్పెల్ల నుతియింప నోపునే తెలియ?
నే నిన్ను నుతియింప నెంతటివాఁడ - దానవుండను వృథాతరళచిత్తుఁడను;
భూనాథ! నీ వాదిపురుషోత్తముఁడవు - కాన నిన్నితరులు గానఁగ లేరు
నరనాథ! యార్తుని నన్ను రక్షింపు - పరమదుర్జనదైత్యపతి ద్రుంచివైవు;
మఖిలశరణ్యుండ వైన నీమఱుఁగు - సుఖ మని యే వచ్చి చొచ్చితిఁ బ్రీతి” ||690||

శ్రీరామచంద్రుఁడు విభీషణు ననుగ్రహించుట

ననవుడు నతని కృపాంబుధిలోన - మనుజేశ్వరుండు క్రమ్మఱ నోలలార్చి
“నమ్ము విభీషణ! నాకేశవైరి - తమ్ముఁడవా? నాకుఁ దమ్ముఁడ వింతె;
మఱువకు మింక; లక్ష్మణుకంటె నిన్ను - నఱలేనివానిఁగా నాత్మఁ గైకొంటి “
నని భయం బుడిపి దయార్ద్రవాక్యముల - జననాయకుఁడు విభీషణు నాదరించి
నెయ్యంబుతోడ నానృపుఁ డప్పు డతని - చె య్యూదుకొని వార్ధిఁ జేరంగఁ బోయి
“మాకు నిక్కము చెప్పుమా విభీషణుఁడ - నాకారిశక్తియు నమ్మినబలము”

ననిన విభీషణుం డారామచంద్రుఁ - గనుగొని మ్రొక్కి నిక్కము విన్నవించెఁ.

విభీషణుఁడు రామునకు లంకోత్పత్తిని రావణుని బలం బెఱింగించుట

"దోయజదళనేత్ర! తొల్లి నారదుఁడు - వాయువుకడ నాగవరులావుఁ బొగడి
ఫణిరాజు ముందఱఁ బవమానులావుఁ - బ్రణుతించి వారికిఁ బగ సేయుటయును
రాసి లావులకు వారలు మత్సరించి - భాసురహేమాద్రి ఫణిరాజుఁ జుట్టి
పట్టంగ దానిఁ గంపము నొంద వీతు - నెట్టన నే నని నియమించె గాలి
తనసత్త్వ మంతయుఁ దగఁ బూని శేషుఁ - డనిమిషగిరిఁ జుట్టి యసదృశలీల
వేయుఫణంబుల వేశిఖరముల - నాయతభుజశక్తి నంటంగఁ బొదివి
చలమునఁ బట్టిన సప్తవాయువులు - వెలయంగఁ బవనుండు వీవఁగఁ దొడఁగె.
శేషుని భేదింపఁ జేకూఱకున్న - భీషణగతి వీచెఁ బేర్చి వాయువులు
ఆగాలి నచలంబు లన్నియు విఱిగె - నాగాలి భువనంబు లన్నియు వణఁకె
నాగాలిఁ జలియించె నర్కునిరథము - నాగాలి భూతంబు లన్నియు నఱచెఁ
గదిసిన లోకసంకట మెల్లఁ జూచి - యిది మహాపద వచ్చె నిత్తఱి ననుచు
నర్థిమై బ్రహ్మాదు లచటికి వచ్చి - ప్రార్థించి పవను మాన్పఁగలేకపోయి
పరమసాత్త్వికుఁ డైన ఫణిరాజుఁ గదిసి - "యురగేంద్ర! నీవైన నోర్వంగవలయు
మీమచ్చరంబుల మిహిరుండు గూలె - మీమచ్చరంబుల మేదిని గ్రుంగె,
మీమచ్చరంబుల మితిమీఱె నబ్ధి - మామాట లాలించి మమ్ము మన్నించి
గాలిని గెలిపించి కరుణ వాటించి - కేళిమై మము రక్షింపవే" యనిన
సురలప్రార్థనకు శేషుఁడు శాంతి బొంది - కరువలికిని వీవఁగా నను విచ్చి
యించుక యొకఫణం బెత్తినఁ జొచ్చి - మించినబలిమి సమీరుండు ద్రోయఁ
జెలువేది యందొక్కశిఖరంబు విఱిగి - తలకొన్నగాలిచే దవ్వుగాఁ దూల
గురుతరగతి నద్రికూటంబు గాఁగ - ధరణీశ! యబ్ధిమధ్యంబునఁ బడియె,
దేవ! యాసింహళద్వీపంబునందు - దేవేంద్రుపనుపున దేవతాశిల్పి
కరకౌశలమున లంకాపురం బనెడు - పురము నిర్మించెఁ దత్పురవరంబునకుఁ
గోట లే డొప్పు; నక్కోటగోడకును - వాటమై నాల్గేసి వాకిళ్ళు గలవు;
తఱుచైన యట్టికొత్తడములతోడ - నిఱవైన ముందఱి యిట్టికకోట;
పడమటిద్వార మేర్పడఁ గాచి యుందు - రెడపక రాక్షసు లెనుబదికోట్లు;
దానవు లుత్తరద్వారంబు గాచి - యేనూటడెబ్బదియేడుకో ట్లుండుఁ ;
దూర్పువాకిలియందు దొలఁగ కేప్రొద్దు - దర్పించి యుందురు తగ నూఱుకోట్లు;
దక్షిణద్వార ముద్ధతిఁ గాచియుందు - రక్షీణదానవు లఱువదికోట్లు;
అరయ నాలోపలి యాఱుకోటలను - నరనాథ! యిరువదినాల్గువాకిళ్ల;
వరుస నీచెప్పిన వడువున నెపుడు - దరి గాచియుందురు ధరణీతలేశ!
తిరు మగుచున్నట్టి దిడ్డివాకిళ్ళ - నురుసత్త్వు లుండుదు రొక్కొక్కకోటి;
పురమధ్యవీథి నెప్పుడుఁ గాచియుందు - రఱువదిలక్షలు నార్నూరుకోట్లు;
కుంభకర్ణునినిద్రగుహఁ గాచియుండు - జృంభణ మొప్ప వసిం చాఱుకోట్లు;
మొనసి యారావణు మొగసాలఁ గాచి - కొనియుందు రొకలక్షకోటిరాక్షసులు;
ఒనర నావాకిట నుండురాక్షసులు - వినవయ్య! యిఱువదివేలకో ట్లెలమిఁ;
జెలువంబుగా నింద్రజిత్తువాకిటను - బలవంతు లుందురు పదివేలకోట్లు;
ఘనులైన యాయతికాయాదివీర - దనుజులవాకిళ్ళఁ దరలకుండుదురు;
ఎన్నికతో మఱి యినకులాధీశ! - యెన్నరా దాసేన యెంతయు ఘనము
వాసవాంతకులావు వర్ణింపఁదరమె? - యాసునఁ గైలాస మెత్తినవాఁడు,
వనజజుం డతనికి వర మిచ్చినాఁడు - దనుజులచేత గంధర్వులచేత

నమరులచేత నయ్యక్షులచేత - సమరంబులోపలఁ జావు లేకుండ
సమరంబు లేల? యేచందంబులందు - సమయింపరాదు రాక్షసలోకనాథు;
నతఁడు మీచేతన యనిఁ జచ్చుఁ గాని - క్షితినాథ! యితరులచే నసాధ్యుండు; ||740||
కుంభకర్ణుండు చేకొనఁడు చీరికిని - జంభారినైనను సమరంబులోన
నెత్తినమదమున నెఱుఁగఁ డేభయము; - చిత్తంబులో నింద్రజి త్తనువాఁడు
హరునకుఁ బ్రియముగా యాగంబుఁ జేసి - వరశక్తిఁ బడసెను వజ్రకవచము
నరుదుగా మాయావియై విల్లు వట్టి - యరుల నాకాశంబునందుండి గెలుచు
నతిసత్త్వధనుఁడు ప్రహస్తుఁ డన్వాఁడు - చతురుండు రావణసైన్యపాలకుఁడు
ఖండేందుధరుచెలికానిసామంతు - భండనంబున మాణిభద్రుని నోర్చె;
దనుజవీరులు మహోదరమహాపార్శ్వు - లనువారు నతికాయుఁ డనువాఁడు దేవ!
బలిమి గైకొనిన దిక్పాలుర నైన - గెలుతురు రణమున గిట్టిన యపుడె;
యనిమిషకంటకు లైనబల్లిదులు - దనుజేశునకు లక్షతనయులు దేవ!
జ్ఞాతులతో బంధుసమితి లెక్కింప - ధాతకు నైనను దరముగా దధిప! ||750||
యరయఁ గుబేరాదు లరిగాపు అన్న - విరచింపవచ్చునె? విభవంబు కొలఁది
నెత్తుట మెదడున నెట్టనఁ దనిసి - మత్తులై సంగరోన్మత్తులై చాల
నద టెక్కినట్టిమహాదైత్యవరులు - పదివేలకోటులు బలియు లుండుదురు;
వారిలావునఁ జేసి వసుమతీనాథ! - యారావణుఁడు గెల్చె నఖిలదిక్కులను"
అనవుడు రాఘవుం డతనితో ననియె - "విను విభీషణ! మున్ను విన్నాఁడ నేను;
మీయన్న యెంతయు మిక్కిలిబంటు - పాయక యాతని బలము నట్టిదయ
వాఁ డెంతవాఁడైన వచ్చి నాయెదుర - వాఁడిమి వాటింప వాఁ డెంతవాఁడు?
హరిహరబ్రహ్మాదు లాదిగాఁ గల్గు - సుర లడ్డగించినఁ జూర్ణంబు చేసి,
వానిఁ జంపుదు ని న్నవశ్యంబు లంకఁ - బూని యేలింతు నిమ్ముల దానవేశ!"
యనిన విభీషణుం డారాముఁ జూచి - వినయంబుతో మ్రొక్కి విభున కిట్లనియె. ||760||
"నీరావణుం డెంత? యీలంక యెంత? - శ్రీరామ! నీబాణశిఖి పర్వునపుడు
లంకకోటలు ద్రోసి లగ్గలు పట్టి - కిన్కతో నసురుల గిట్టినయపుడు
నాలావు చూడుము నరనాథచంద్ర! - కాలాగ్నిరుద్రునిగతిఁ బేర్చువాఁడ,"
ననవుడుఁ బతి వాని నాలింగనంబు ఘనముగాఁజేసి లక్ష్మణునకు ననియె.
"నీసముద్రమునీట నినజుండు నీవు - భూసురాశీర్వాదపుణ్యానాదములఁ

శ్రీరాముఁడు విభీషణునకు లంకాభిషేకము సేయుట

గట్టుము వేగ లంకారాజ్యమునకుఁ - బట్టంబు వానికిఁ బ్రతి విభీషణుని"
అని యానతిచ్చిన నతఁడును నతని - వననిధిజలములు వనచరు ల్దేర
నభిషేక మొనరించి యసురుల కెల్లఁ - బ్రభుఁడవు గమ్మని పట్టంబు గట్టి
తలపోయ నాచంద్రతారార్కముగను - సలలితంబుగ రామచంద్రునికీర్తి
యెంతకాలము గల్గు నిల విభీషణుఁడ!- యంతకాలంబు రాజ్యము సేయు" మనుచు ||770||
నార్చె వానరకోటి హర్షించి యంతఁ - బేర్చి రాఘవుఁడు విభీషణుఁ జూచి
"యీయబ్ధి దాఁటంగ నేయుపాయంబు - సేయుద" మనవుడుఁ జేతులు మొగిచి
"యీవార్ధిఁ గట్టక యింద్రాదులకును - దేవ! యెమ్మెయి దాఁటఁ దీరదు కాన
నిది గట్టుటకు నైన నినకులాధీశ! - పదిలంబుగా వార్ధిఁ బ్రార్థింపవలయు."
నని పల్కుచుండంగ నట దశగ్రీవు - ననుమతి శార్దూలుఁ డనుదూత వచ్చి,
కపిసేనకొలఁదియుఁ గపులమాటలను - గపులతో నాడు రాఘవునిమాటలను
అరసి క్రమ్మఱఁ జని యసురేశుఁ గాంచి - కరములు మొగిచి నిక్కము విన్నవించె.

"నుత్తుంగయశులును నుత్తుంగభుజులు - నుత్తుంగసత్త్వులు నుత్తుంగమతులు
నగురామలక్ష్మణు లలవుమై విడిసి - రగచరసేనతో నబ్ధితీరమున
గణుతింప నగు నుడుగణముల నైన - గణుతింపఁ దగు వృష్టికణముల నైన
గణుతింప నగు నబ్ధికరడుల నైన - గణుతింపఁగా రాదు కపిసేనసంఖ్య
నుచిత మీవేళ సామోపాయమునకుఁ - బచరింపఁ బంపు నేర్పరు లైనవారి"
ననవుడు శార్దూలుఁ డనువానిమాట - విని శుకునకు దైత్యవిభుఁ డర్థిఁ బలికెఁ
జని నీవు వానరసైన్యంబుఁ జొచ్చి - యినసూనుతోఁ బ్రియం బేర్పడఁ బలికి
పగలేమిఁ దెలిపి యాభానునందనుని - మగుడించి రమ్ము సమ్మతి లెమ్ము పొమ్ము."
అనవుడు నతఁ డేగి యర్కజుఁ గాంచి - యనియె రావణుచెప్పినంతయుఁ దెలియ
"వైరంబు సేయ రావణుతోడ నీకుఁ - గారణం బేమి? యర్కజ నాకుఁ జెపుమ
వాలి మీయన్నన వలవదు వినుఁడు - వాలికి నీకును వైరంబు గలదు
వాలి యాదానవేశ్వరు పగవాఁడు - చాల రావణుతోడి సంధి నీ కొప్పు
రావణుం డీరామురామఁ దెచ్చుటకు - నీ విటు రాఁదగునే? కపిరాజ!
యనిఁ గుబేరుని గెల్చి యతనిపుష్పకము - గొనినరావణు నెఱుఁగుట లెస్స గాదె?
అట్లేల హరునితో నయ్యద్రి యెత్తి - నట్టిరావణుఁ డల్పుఁడా? కపిరాజ!
దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజుల నెల్ల - నావిధంబున గెల్వఁడా? వానరేంద్ర!
కొలఁది మీఱిన హోమగుండంబులందుఁ - దలలు ఖండించి యుద్ధతగతి వ్రేల్చి
జలరుహసంభవుఁ జాల మెప్పించి - వెలయంగఁ త్రైలోక్యవిజయంబు గొనఁడె?
హీనమానవుతోడ నేటిసఖ్యంబు? - దానవేశ్వరుతోడఁ దగఁ జేయు సంధి"
యనవుడుఁ గోపించి యగచరు లెల్ల - వినువీథి కెగయుచు వెస వానిఁ బట్టి
బెడిదంబుగాఁ బెక్కుపిడికిళ్ళఁ బొడిచి - కడుమీఱి మసగి రెక్కలు ద్రవ్వఁ గొట్టి
ముక్కును జెవులును మొగిఁ గోసివైచి - యొక్కటఁ గడఁగిన నుదరి రాఘవుఁడు
"దూత నేటికి నింత దొసఁగులఁ బెట్టఁ - బ్రాతిగా వీని నేపక పోవనిండు."
అనవుడు రాఘవునాజ్ఞకు నులికి - వనచరు లందఱు వాని విడ్చుటయు
వినువీథి కెగసి యావినువీథినుండి - యినసూతితో శుకుం డేర్పడఁ బలికె.
"రావణుతోఁ గపిరాజ। యేమందు" - నావుడుఁ దారాధినాథుండు గినిసి
"తా నెంచ ద్రోహి యాధరణీశ్వరునకుఁ - గాన నాద్రోహిని గని సైప నను(ము
సొరిది నేలోకంబుఁ జొచ్చిన నైనఁ - బొరిగొందుఁ గాని యేఁ బోవనీ నను(ము
పటుకార్ముకంబె యూపంబుగా నిలిపి - చటులాస్త్రములు పరిస్తరణము ల్సేసి
పరఁగఁ గెంధూళ్ళను బ్రభలుగాఁ జేసి - తరుచరస్రుక్స్రువతతులు చేపట్టి
సమరభూవేదికాస్థలమున నిలిచి - యమరుల కెల్లఁ బ్రియం బెక్కుచుండఁ
గర మొప్ప వీరాంకములఁ బెల్లుబ్బి - తొరఁగుచు నున్న నెత్తురు నెయ్యి వోసి
మహితగుణధ్వనుల్ మంత్రము ల్గాఁగ - బహురాక్షసశ్రేణి పశుకోటి గాఁగఁ
దనరిన విరహనాదంబులపేర్మి - యనిమిషావలికి నాహ్వానంబు గాఁగఁ
విడువని కాహళవితతులమ్రోఁత - కడునింపుగా సామగానంబు గాఁగ
ఘన మైన రామలక్ష్మణులకోపంబు - మునుకొని నాకోపమును మండుచుండ
ననుపమాగ్నిత్రయంబై యుండ నందుఁ - దనదుప్రాణముల నత్తఱి నాహుతులుగ
రణమునఁ దనవీరరస మడంచుటయు - బ్రణుతింపఁగా సోమపానంబు గాఁగఁ
బ్రకటరాక్షసవీరపశుపలలములు - సకలభూతవ్రాతసంతృప్తు లెసఁగ
విడువక సంగ్రామవిపులయజ్ఞంబు - గడునొప్పఁ జేయు రాఘవసోమయాజి
యటుగాక మున్నె సీతాంగనఁ దెచ్చి - యిట యిచ్చి బ్రదుకుట యిది బుద్ధి యనుము"
అని పేర్చి సుగ్రీవుఁ డాడువాక్యములు - విని శుకచారుండు వేగంబె పోయి
యంత నావృత్తాంత మారావణునకు - మంతనంబునఁ జెప్పె మఱి రాముఁ డిచట
వనధితీరంబున వనదర్భశయ్య - యొనరించి తాత్పర్య మొప్పారుచుండ

నమృతపయోధిలో నహిశయ్యమీఁద - నమలచిత్తంబున నానంద మంది
మున్నున్న తనయాదిమూర్తిచందమున - నన్నరనాయకుం డతికౌతుకమున
నవరత్నకటకమండనమండితంబు - వివిధోర్మికామణివిపులరావంబు
నుర్వీతనూజామృదూపధానంబు- గర్వితాహితభిదాకాలదండంబు
ఘోరప్రతాపకుంకుమచర్చితంబు - సారంగమదలేపసంవాసితంబు

శ్రీరాములు దర్భశయనము సేయుట

నిరతమహాదాననిపుణతానకము - ధరణీభరణధుర్యతాసమం బగుచుఁ
బొలుపొందు దక్షిణభుజశాఖ దాన - తలగడగాఁ జేసి ధరణీశ్వరుండు
ఏవిధంబున నైన నిటు దాఁటి పోవఁ - ద్రోవ నా కిమ్మని తోయధి ననుచు
రామభూవరుఁడు వారక నుపవాసి - యై మూఁడుదివసంబు లటు శయనించి ||830||
తెలిడెందమున జలదేవత నిలిపి - పలుమఱు నిష్ఠతోఁ బ్రార్థనఁ జేసె,
"కడ గానరాని నీకడిఁదిచిత్తంబుఁ - బడయుటకై యేను బడియున్నవాఁడ
నీ కేను మాన్యుండ నీరధి వేగ - నా కిమ్ము త్రోవ యానాకారిఁ జంప"
నని వేఁడుకొనుటయు నారామునెదురఁ - దనరారి యంతకంతకుఁ బొంగి పొంగి
తోరంపుఁదెరలఁ జేతులు విచ్చి విచ్చి - బోరన నురువుతెల్పున నవ్వి నవ్వి
ఘనమీనరుచినాలుకలు గ్రోసి క్రోసి - చనుమ్రోఁత నట్టహాసము చేసి చేసి
తుది నిరుదిక్కులతోఁ జెప్పి చెప్పి - కదిసినసుళ్ల వక్రతఁ జూపి చూపి
యుదధి యారాముని నొక్కింత గొనఁడ - యది యట్టిదయె కాదె యారసి చూడ
జడుఁ డైనవాఁడు దుర్జనుఁ డైనవాఁడు - కడుఁగ్రూరజీవసంగతి నుండువాఁడు
మలుగక తనలోన మండెడువాఁడు - కులగోత్రమైనఁ జేకొని మ్రింగువాఁడు ||840||
నెదురెంత వేఁడిన నెఱుఁగునే పెద్ద - వదరుచు నంతంత వడి నుబ్బుఁగాక!
కదియంగ వచ్చుచోఁ గడిఁదిచిత్తంబు - చెదరంగ విషము పైఁ జిలికించుఁ గాక!
నడనీక తనప్రార్థనంబు గైకొనక - జడధి వొంగినఁ జూచి జానకీవిభుఁడు
నిడుదకన్నులక్రేవ నిప్పులు రాల - ముడివడి బొమలు గ్రమ్ముచుఁ గోప మెసఁగ
జలధిదిక్కును మఱి సౌమిత్రిదిక్కుఁ - బలుమాఱుఁ జూచుచుఁ బలికె భూవిభుఁడు.
"వీనిగర్వము గంటివే? లక్ష్మణుండ! - నే నెంత వేఁడిన నింతఁ గైకొనక
పొడచూపకున్నాఁడు పొడచూపకున్నఁ - బొడ వడఁగింపక పోనేల యిత్తు?
నెడపక క్రోలియు నింకింపలేని - బడబానలంబె నాబాణానలంబు
అటు చూచుఁ గాక! నాయస్త్రంబు కొలఁది - పటుతరమకరసర్పములు మీనములు
గండకంబులు కూర్మకర్కటంబులును - మండూకముల నీరుమానిసుల్ పశువు ||850||
లురవడి నొండొంటి నొరయంగఁ బాఱి - కెరలెడి తిమితిమింగిలతద్గిలములు
దండిరాక్షసులును దఱుచు నెగళ్లు - కొండలు మునదూరుకొని రూపుమాపి
పరఁగుచునున్న నాబాణాగ్నిశిఖల - నెరసిన తనలోని యెమ్ములో యనఁగ
జలములఁ గప్పి యాజలచరకోటి - మెలఁగుట మాన్పించి మీఁదఁ దేలించి
చిప్పలు గుల్లలు చిక్కంగఁ దన్నఁ - నిప్పుడు ధూళిగా నింకించువాఁడ
సిరితండ్రి యని పెద్దఁ జేసితిఁ గాని - హరిమామ యనుచుఁ బాలార్చితిఁ గాని
యిందుకుఁ దను వేఁడ నేటికి నాకుఁ - బొం దెఱుంగక తేర్చి పొంగెడుజలధి
న న్నశక్తునిగా మనంబునం దలఁచి - యిన్నిచందంబుల నేఁచె సౌమిత్రి!
తే విల్లు నమ్ములుఁ దెగి పొంగియున్న - యీవార్ధి నాచేత నింకుటఁ జూడు
వనధిలో జగములు వడిఁ జూఱఁ బుత్తు" - ననుచు రాఘవుఁడు వి ల్లందుమాత్రమున ||
860||
బలభేది వణఁకె, దిగ్భాగంబు పగిలె - జలధులు గలఁగె, నాశాకరు లడఁగె.

ధారణి గ్రుంగె, భూధరములు గూలె - నీరజాసనుఁడును నివ్వెఱగందె,
చుక్కలు డుల్లె, శేషుండు భీతిల్లె - దిక్కులు ద్రెళ్లె, నద్దివి యొడ్డగిల్లె,
నినకులాధీశ్వరుం డేపు దీపించి - వినుతులు శోభిల్ల వి ల్లెక్కుపెట్టి
సమవర్తి సంవర్తసమయదండంబు - సమమైనవాని నుజ్జ్వలమైనవానిఁ
బ్రళయకాలానలప్రభ నొప్పువాని - విలయోగ్రచండాంశువిధమైనవాని
సాయకంబులు పెక్కు సంధించి పేర్చి - తోయధిలోపలఁ దొడరి యేయుటయుఁ
కడఁకఁ బొంగితి నన్ను గరుణింపు మనుచుఁ - జెడక వారిధి యొరసిల్లెడుమాడ్కిఁ
గడు మ్రోసి పర్వతాకారంబు లగుచు - గడువేఁగఁ దరఁగ లాకస మప్పళించె
బలితంపురామభూపాలునిబాణ - ములు పెక్కు నాఁట సముద్రునినోట
"క్రమ్మెడులాలలకైవడి నురువు - లమ్మహావీచులయందుఁ బెల్లెసఁగె
సొరిది నేలోకంబుఁ జొత్తు నన్మాడ్కి - ధరియింప రాక యెంతయుఁ దల్లడిల్లె
జలనిధి యుదక మాస్వాదింప వచ్చి - మలుగక రామాస్త్రమహిమకు నులికి
మొగుళులు మగిడి వెమ్ముచుఁ బోవుభంగిఁ - బొగ లెడఁద్రవ్వక పొరిపొరి నెగసె
నొఱయుచు రాక్షసు లొఱలుటఁ జూపు - తెఱఁగున నొఱలె నెంతే జంతుసమితి
మనుకులవల్లభు మార్గణవహ్ని - తునుకసొచ్చిన సముద్రునిచిత్తవృత్తి
ఘనతరం బగు నహంకారాదు లెల్లఁ - బెలుపేది నిలువక పెడఁబాయుకరణి
దైతేయులెల్లఁ బాతాళంబు విడిచి - భీతిల్లి పాఱిరి పెక్కుదిక్కులకుఁ
దనచేతి నింకక తనరినవార్ధి - ననయంబు నింకింతు నని వచ్చుచున్న
యినకులబాణాగ్ని కెదురుగా వచ్చి - యనువుగా నాలింగనము చేసె ననఁగ
నుడుగ కంతయు వడి నొడఁగూడి లోని - బడబాగ్ని వారిధిపై మండఁ జొచ్చె.
నప్పుడు లక్ష్మణుం డంతకుభంగి - నుప్పొంగి రౌద్రసంయుక్తుఁడై యున్న
యన్నచందముఁ జూచి యళుకుచు వచ్చి - మున్నీటి కెడసొచ్చి మోడ్పుఁగే లమర
"మానవేశ్వర! యిది మథనంబు సేయ - రాని కాలునివీరరసవార్ధి గాదు
మానవేశ్వర! యిది మథనంబు సేయ - రాని రుద్రునిరోషరసవార్ధి గాదు
ఈనీరు నిబ్బంగి నెఱయింపఁ దొడఁగె - మాన కిప్పుడు నీదుమార్గణవహ్ని
వెలికి నేతెంచి దిగ్వతతితోఁ గూడఁ - గలయ లోకం బెల్లఁ గాల్చునో తగదు .
సర్వజగద్ధితచరితంబుఁ బూని - యుర్వీశ! యీకోప ముపసంహరింపు
నీకోపమునకు నీనీరధి యెంత? - తే కార్ముకం బింకఁ దెగఁగొన కధిప!"
యని విల్లు పట్టిన నతఁ డీక కోప - మినుమడింపఁగఁ గను లెఱుపును బొంది
యంబకం బేల? నాయంబకంబులనె - యంబుధి నింకింతు ననినచందమునఁ
గ్రూరదృష్టులఁ గనుఁగొని యొడు గఱచి - "యోరీ సముద్రుండ యోడవు నాకు;
నీనీరు నింకించి నీయందుఁ గలుగు - వాని నన్నింటిని వడి నీఱుఁ జేసి
భర్జింతు నీ వింక బంటవై నిలువు - దుర్జనత్వమునను దొడరి నాయెదుట

శ్రీరాములు సముద్రునిపై బ్రహ్మాస్త్ర మేయుట

యిదె తొడిగెద బాణ మే నారి ననుచు - నదలించి యపుడు బ్రహ్మాస్త్రంబు దొడుగ
బ్రహ్మయు నింద్రుండు భ్రమఁ గానరైరి - బ్రహ్మాండ మెల్లను బగిలిన ట్లయ్యె,
భువనంబులెల్లను బొగిలిన ట్లయ్యె - భువనత్రయములోని భూతంబు లఱచె,
గలయంగ దిశలఁ జీఁక ట్లగలించె - వెలుఁగవు రవిచంద్రవిపులబింబములు
అశనులు వడియె మహానీల మడరె - నశరీరి యొఱలె మధ్యాగ్నులు నెగసె
నుడుగక యొకమ్రోఁత యూరక మ్రోసె - జడధి యప్పుడు గ్రాహసమితియు దానుఁ
బొం గెల్ల నెక్కడఁ బోయెనో యనఁగఁ - దుంగసేనము లెందుఁ దూలెనో యనఁగఁ
బటుఘోష మెమ్మెయిఁ బాసెనో యనఁగఁ - జటులోగ్రవిష మెందు సమసెనో యనఁగఁ

బెంపెల్ల నెక్కడఁ బెట్టెనో యనఁగ - సొంపెల్ల నెక్కడఁ జొచ్చెనో యనఁగఁ
భంగంబు లేకయుఁ బరికించి చూడ - భంగంబునకుఁ దాన పట్టనం బరఁగి
సత్త్వంబు చెడియు నాశ్చర్యంబు గాఁగ - సత్త్వసమగ్రుఁడై చలనంబు నొంది
భ్రమణంబు లేకయు భ్రమణంబు నొంది - యమితవేగంబున నధికత దక్కి
యారాముచేతి బ్రహ్మాస్త్రంబు దనకు - బీరంబు చెడి వచ్చి బిందువై యుండె.
వరమునఁ బెరుఁగు రావణుమస్తకములు - కర మరుదార నొక్కటఁ ద్రుంచుకొఱకుఁ
గడఁగి రాఘవుఁ డంపగమి నాఁడినేయఁ - బడబాగ్ని నిడి నీటఁ బడ నిడుకరణిఁ
జింతింప దేవ! నాజీవనం బెంత - యింతియ కా కని యిబ్బంగి మఱియు ||910||
నాసముద్రుం డిప్పు డఖిలంబు చూడ - భాసురరత్నప్రభాయుక్తుఁ డగుచుఁ
బ్రజ్వరిల్లెడు పెనుపడఁగలతోడ - నుజ్వలదహికోటి యొక్కటఁ గొలువ
గంగాదినదు లెల్లఁ గడఁకతో నడువ - మంగళబహుపుష్పమాలిక ల్మెఱయఁ
దలకొని జలచరతతు లోలి నడువ - జలనిధి సనుదెంచి సాష్టాంగ మెఱఁగి
కరపద్మములు మోడ్చి కడుసంభ్రమమున - నరవరాగ్రణికి సన్నుతి విన్నవించె.
“నేను మీయలుకకు నెంతటి వాఁడ? - భూనాథ! నీ వాదిపురుషో త్తముఁడవు
వాయుభూజలనభోవహ్ను లాదిగను - నీయాజ్ఞలోనివి నిక్కువం బరయ
నీయందు నున్నవానికి లెక్కలేవు - నీయధీనంబులు నిఖిలలోకములు
తప్పు సేసితి నని దండింపవలదు - చెప్పు మేపనియైనఁ జేసెదఁ గాని,”
యని విన్నపము సేయ నంత నారాముఁ - గనుఁగొని యప్పుడు గంగాదినదులు ||920||
ధర శిరములు మ్రోవ దండము ల్వెట్టి - కరములు ఫాలభాగంబునఁ జేర్చి
“శరణార్థులము రామ! జగదభిరామ! - కరుణింపవే మము కరుణాసముద్ర!
యభయంబు వేఁడెద మయ్య! యిందఱము - నభినవంబుగను నీయబ్ధీశుఁ గాచి
శుభతరమంగళసూత్రము ల్నిలుపు - త్రిభువనాధీశ్వర! దీనమందార!
యపరాధిఁ గాచుట యదియె నీగుణము - కృపఁ జూచి రక్షించు గీర్వాణవంద్య!
నీమహిమల నెంచ నేరవు శ్రుతులు - నే మెంతవారమే? యిట మిమ్ముఁ బొగడ
దేవతామయుఁడవు దేవదేవుఁడవు - కావను బ్రోవను గర్తవు నీవ;
భూమీశ! లోకేశ! భూరిప్రకాశ! - భూమిజాహృదయేశ! పుణ్యస్వరూప!”
యని యిట్లు నదు లెల్ల నభినుతుల్ సేయ - విని యప్పు దారామవిభుఁడు వారలను
మన్నించి భయమెల్ల మానుఁ డటన్న - నన్నరనాథున కబ్ధి యిట్లనియె. ||930||
“సరసిజోదర! మౌనిజననుతచరణ! - శరణాగతార్తరక్షక! దివ్యమూర్తి!
తరుచరసేన యుద్ధతి నేగునపుడు - కరిమకరాదులఁ గదలంగ నీను
ఉప్పొంగి కయ్యల కొత్తి బెల్విరిసి - తప్పింప నమ్మారుతముఁ జూచి మ్రోయఁ
గడలేక మిగుల నగాధమై యుండు - నుడి వొడమింప నాసొంపు వాటింప
నలరి సేతువుఁ గట్టి యైనను నడుపు - మలఘువిక్రమ! యూర కైనను నడుపు”
మనిన రాఘవుఁ డమోఘాస్త్ర మబ్ధీశు - పనుపున మరుభూమిపైఁ బ్రయోగింప
విలసిల్లు నయ్యంపవేఁడిమిచేత - సొలవ కందులనీరు శోషింపఁజేసి
యామరుభూమి కుదాత్తుఁడై సర్వ - కామసమగ్రంబుగా వరం బిచ్చె,
నది మరుదేశమై యంతనుండియును - వదలక యమ్మాడ్కి వర్తించుచుండె
మగుడంగఁ జనుదెంచె మనుజేశుశరము - తగ నబ్ధి పూర్వవిధంబున నుండె. ||940||
నప్పు డంభోనిధి యనియె రామునకు - నుప్పొంగునయమున నొప్పువాక్యముల
“మీతండ్రి దశరథమేదినీశ్వరుఁడు - దైతేయదేవయుద్ధమునఁ బెంపొంది
న న్నయోధ్యకుఁ గొని నరనాథ! పోయి - మన్నించి యప్పుడు మగుడ వీడ్కొలిపి
పుత్తేర వచ్చితి భూతలాధీశ! - యిత్తెఱంగున మీకు నేఁ దక్కినాఁడ,
దొరకొని కట్టు సేతువు రాఘవేంద్ర! - తరుచరసేన నుద్ధతి నడపింపు.”

శ్రీరాములు సుగ్రీవునితో సేతువు గట్ట నాజ్ఞాపించుట

మనవుడు రఘురాముఁ డర్కజుఁ జూచి - పనుపు సేతువు గట్టఁ బ్లవగపుంగవుల
రయమున నప్పుడు రవినందనుండు - ప్రియమునఁ బంచె వారిధిఁ గట్టఁ డనుచుఁ
జని రంగదుండును జాంబవంతుండు - ఘనులైన యనిలజగజగవాక్షులును
పనసుండు నలుఁడును పావకనేత్రుఁ - డును గంధమాదనుండును గవయుండు
కరమొప్ప నీలుఁడు ఘనుఁడు తారుండు - శరభుండు ఋషభుండు శతబలి బలుఁడు ||950||
హరిరోమవక్షుండు నట సుషేణుండు - సొరిదిఁ గేసరియును జ్యోతిర్ముఖుండు
దధిముఖుండును వేగదర్శియు మఱియు - నధికులు కపిసైనికాధిపు లెల్ల
ప్రాఁకులు గొండలు మల్లటి గొనఁగ - వీఁకతోఁ గొనివచ్చి విషధిలో వైవ
నొకటియు నీటిపై నుండక మునుఁగ - వికలురై కపులెల్ల వెఱగంది వచ్చి.
పతికిఁ జెప్పుటయు భూపతి యాత్మలోన - నతివిస్మయం బంది యబ్ధి కిట్లనియె.
"నిది యేమి? కపివరు లిబ్భంగిఁ దెచ్చి - వదలక తరులు పర్వతములు వైవ
నొకటియు నీఁటిపై నునికి లే" దనిన - సకలాధిపతికి నాజలధి యిట్లనియెఁ
"బరమేశ! వినుము లోపలి కవి వోవఁ - బొరిపొరి జలచరంబులు మింగె నవియు
నమరంగ శతయోజనాయతం బగుచు - దిమి యనుమత్స్యంబు దిరుగు నాలోన
మ్రింగు నామీను దిమింగిలంబోటి - మ్రింగు నామత్స్యంబు మిగులఁ దగ్గిలము ||960||
ఇటువలె నొండొంటి నెఱ గొనుచుండుఁ - జటులసత్వంబు లసంఖ్యముల్ దేవ"
యన విని "యట్టి మహాంబుధిఁ గట్ట - ననువేది? చెప్పవే యబ్ధీశ!" యనుడు
"నినకులాధీశ్వర! యీనలుఁ బనుపు - ఘనుఁడైన యీవిశ్వకర్మనందనుఁడు
భానుకులేశ! యుపాయజ్ఞుఁ డితఁడు - దా నంతయును దమతండ్రిచే నేర్చె.
వడి వానిచేఁ దప్ప వననిధిఁ బట్టు - వడ దది యెట్లన్న? వసుధేశ! వినుము
శిశువేళ వింధ్యాద్రిచేరువ నడవిఁ - బశుకణ్వుఁ డనుమునిపజ్జ నాడుచును
ముని యనుష్ఠాన మిమ్ములఁ జేయఁబోవ - మునివేల్పులను బట్టి మోరతోపునను
వనధిలోపలఁ బాఱవై చే నీనలుఁడు - చనుదెంచి యమ్ముని చయ్యన నెఱిఁగి
చాలంగఁ గోపించి శప్తుఁ గావింప - బాలుండు తగఁ డని పరఁగఁ జింతించి
తనసొమ్ము పోకుండఁ దాఁ దెచ్చుటకును - ననువుఁ జింతించి యాయర్భకుఁ జూచి ||970||
తనతపోమహిమ నత్తాపసోత్తముఁడు - ఘనతరం బగు నొక్కకట్టడ సేసె.
నీయబ్ధిలోపల నేతృణంబైనఁ - బాయక వీఁ డేమి పట్టి వైచినను
అవి దేలుగా కని యవ్వరం బియ్య - నవి యంతలోఁ దేల నతఁడు గైకొనియె.
నదిగాక దేలెడు నతనిచే గిరులు - వదలక నేఁ గట్టువడియెద నిపుడు
ధరణీశ! యీవారిఁ దగఁ గట్టు నంత - కురుభక్తిమైఁ గొల్చి యుండెద నలుని
రప్పింపు" మనవుడు రఘుకులోత్తముఁడు - రప్పించి యత్యాదరంబునఁ జూచి
"యోవనచరరాయ! యోమహావీర! - నీవిక్రమం బెల్ల నీరధి సెప్పెఁ
గాన నీ విపు డబ్ధిఁ గడఁకతోఁడుతను - బూనికఁ గపులచేఁ బొంకంబు మీఱఁ
దరుగిరు లందఱు తార తెచ్చెదరు - వెరవొప్ప నసదృశవిద్య యేర్పడఁగఁ
గట్టు మంభోరాశిఁ గడఁకతో నీవు - నెట్టన నీలావు నేర్పున మెఱసి" ||980||
యనవుడు గరయుగం బర్థితో మొగిచి - వినయంబుతో రామవిభునకు ననియె,
నుర్విపై నే నిట నుదయమొందుటకు - నుర్వీశ! కలిగెఁ బ్రయోజనం బిపుడు
దేవ! యీజలధి బంధించెదఁ బనుపు - మావెర వెల్లను మాతండ్రిచేత
ధారణీతలనాథ! తగనేర్చినాఁడ - నారయ దేవరయానతిఁ జేసి
నానేర్పు మీయొద్ద నరనాథ! చెప్పఁ - గానేల? యిపుడు సాగరము బంధించి,
చెచ్చెర దేవరచిత్తంబు వడసి - మెచ్చించువాఁడ నమ్మికఁ బంపు" మనుడు

నలినాప్తకులమణి నలుని\ బంపుటయు - నలునితోఁగూడ వానరసేన లెల్ల
నేలయు నింగియు నిఖిలదిక్కులును - వాలినయూర్పుల వ్రయ్యఁజేయుచును
ఆయతశైలవృక్షావళి వైచి - తోయధిఁ గట్ట నుద్యోగించి రపుడు
రామచంద్రుండను రాజు గణేశు - దా మదిలోపలఁ దలఁచి మ్రొక్కుచును ||990||
అరయోజనం బైన యద్రి సుగ్రీవుఁ - డురవడిఁ గొనివచ్చి యుర్వర వగులఁ
గలయంగ దేవతాగణములు వొగడ - నలవునఁ దొలితొలి నలుచేతి కిచ్చి
దొరకొని నలుఁడును దోయధియందు - వెరవార నిలిపె నవ్విపులశైలంబు
తనిచేయు సేతుబంధమునకు రాము - ననుపమకీర్తికి నావిభీషణుని
వినుతపట్టమునకు విశదప్రభాతిఁ - దనరారు శాసనస్తంభంబుమాడ్కి
నంత వానరవీరు లాశావితాన - మంతయుఁ దారయై యద్రులుఁ దరులు
నవలీలఁ బెఱుకుచు నవి దెచ్చి నలువ - కవసరోచితముగా నంది యిచ్చుచును
ఒకకొండపై నుండి యొకకొండపైకిఁ - బ్రకటజవంబు లొప్పంగ దాఁటుచును
గెరలుచు నొకకొన్నిగిరు లెత్తి కొన్ని - గిరులఁ గ్రిందలఁ బెల్లగిల్లవైచుచును
గొండలు తల నెత్తి గునిసియాడుచును - దెం డని కొందరఁ దిట్టనవ్వుచును ||1000||
గొండపైఁ గొండ, యాకొండపైఁ గొండ - నొండొండ డొల్లక యుండఁబేర్చుచును
నిమ్ముల గిరు లంది యిరుచేతులందు - నిమ్మపండులమాడ్కి నెగరవైచుచును
నొకడు కొండల మోచి యురవడి నడువ - నొక డది పడఁద్రోచి యుబ్బి యార్చుచును
దాఁటి యాకొండ లుద్దండతఁ బట్టి - మీటుదునా నీవు మెచ్చంగ ననుచు
నీతరు లీగిరు లింత వేగిరమె - త్రోతునా నలునియొద్దకుఁ బాఱి నిపుడు
అని బాస లిచ్చుచు నగ్గించుకొనుచు - వనచరు లిబ్బంగి వడిఁ దెచ్చి తెచ్చి
తరువులు నగములు తగ నిచ్చుచుండ - దొరకొని నలుఁడు సేతువు గట్టఁదొడఁగె.
ముందటిచందాన మునుఁగక యుండె - నం దొక్కటైన నయ్యంబుధిలోన
నట్టిచందంబున నాకపికోటి - గట్టెను గటకటా కష్టజీవనము
గలిగె నా కని మది గలఁగెడుమాడ్కిఁ - గలయ నంభోరాశి గలఁగె నెంతయును
నలుఁడు నిమ్మెయిఁ బదునాల్గుయోజనము - లలవడఁ దొలినాఁడె యబ్ధి బంధించె
నంత సూర్యుఁడు గ్రుంక నాసేతువునకు - నెంతయు బలుకాపు లిడి వలీముఖులు
వచ్చి వేలముల నివాసస్థలములఁ - జొచ్చి యెంతేనియు సొంపుతో నుండఁ

చంద్రోదయవర్ణనము

గృతకృత్యుఁ డగు రాము కీర్తిపుష్పములు - చతురతమై వెదచల్లినయట్లు
కరమొప్పఁ జుక్కలు గాన్పించెనంతఁ - జిరకాలములసీమ శిశువులమామ
పొలుపొందుకలువల పోరానివిందు - కలసిన జక్కవకవఁ బాపుమందు
పాలవెల్లిని ద్రచ్చి పడసిన వెన్న - శూలి యొదలపూవు చుక్కల నవ్వు
నెరిచకోరములకు నెలనెలపంట - యురువేది విరహుల నుడికించుమంట
గగనంబుతొడవు దొంగలగుండెదిగులు - నొగి నబ్ధిఁ బొంకించు నూరటపట్టి
హరిహరబ్రహ్మల యానందదృష్టి - సరసిజరిపుఁడైన చంద్రుఁడు వొడిచె. ||1020||
నినుపారి కలశాంబునిధి వెల్లివిరిసె - ననఁగ వెన్నెల పర్వె నట నిద్రలేక
"యెన్నం డొకో సేతు వేము గట్టెదము? - ఎన్నం డొకో లంక యేము సూచెదము?
ఎన్నం డొకో దానవేంద్రుండుఁ గూలు? - నెన్నం డొకో సీత యీరాముఁ గూడు?
నెప్పుడు వేగునో యీరేయి యింక? - నప్పుడు వచ్చితి మాత్మలో సొలసి;
యేల వచ్చితిమి రే యెల్ల నందుండి - యోలి సేతువుఁ గట్టుచుండక మనము"
అనుచు నవ్వానరు లందఱు నట్లు - మనమునఁ జింతించి మక్కువల్ దక్కి
యారేయి గడపి సంధ్యాదులు దీర్చి - చారుతరంబుగా సకలవానరులు

నొండొరుఁ జీరుచు నుత్సాహ మొప్ప - నొండొరుఁ గడువంగ నురవడితోడ
బృథివీధరంబులు పృథివీజములును - బృథులసత్వంబునఁ బెఱికి యేతెంచి
యంబుధిలో వైవ నపుడు సుగ్రీవుఁ - డంబరవీథికి నరిగి వేగమున ||1030||
వెరవారఁగాఁ బట్టి వింధ్యాద్రిశిఖర - మరయోజనము నిడువైనది విఱిచి
యాసుషేణునిచేతి కందిచ్చుటయును - నాసుషేణుం డిచ్చె నానలుచేతఁ
దారాతనూజుండు దర్దురశైల- మారూఢగతిఁ దెచ్చి యబ్ధిలో వైచె
మలయాద్రిశృంగంబు మ్రాఁకులతోడ - నలునకు నీలుఁ డున్నతగతి నిచ్చె
ద్వివిదుండు మైందుండు దెచ్చి యావార్ధి - గవగూడి వైచిరి గ్రావంబు లెత్తి
గజుఁడు గవాక్షుండు గంధమాదనుఁడు - భుజబలాఢ్యుఁడు శరభుండును గవయుల
డిలఁ జలియింప మహేంద్రాద్రి శిఖర - ములు దెచ్చి వై చిరి మున్నీటిలోన
నవి యెల్ల మునుఁగక యావేళ నలుఁడు - తవిలి యంబుధిఁ గట్టఁ దరుచరు లిట్లు
ప్రకటించి తెచ్చు పర్వతములు దరులు - నొకకేల నంది పయోనిధియందు
నునుపంగఁ గనుఁగొని యుగ్రకోపమున - గనలుచుఁ బలిమిమైఁ గరువలిసుతుఁడు ||1040||
చయ్యన నేడుయోజనముల కొండ - నయ్యెడఁ గొనితేర నది రాముఁ డెఱిఁగి
యనయంబు నిరుగేల నంద ననుజ్ఞ - యొనరింప నట్లని యొనరించె నలుఁడు.
అప్పుడు కపిసేన యార్పులమ్రోఁత - యుప్పొంగి వారాశి యుబ్బెడుమ్రోఁత,
తరుగిరు లొండొంటిఁ దాఁకుడుమ్రోఁత - తరుచరు లొండొరు ల్తగఁ బిల్చుమ్రోఁత.
కుదిసి భూతంబులు ఘోషించుమ్రోఁత - వదలి దిగ్గజములు వాపోవుమ్రోఁత,
కడునగ్గలంబుగా గగనంబు ముట్టఁ - నుడుగక పెల్లైన యురవు చింతింప
బృందారకాసురబృందంబు లెత్తి - మందరగిరి యెత్తి మథియించునాఁటి
యమృతాబ్ధిమ్రోఁతయో యనఁగ నామ్రోఁత - కమలభవాండదిక్తటమును నిండె
నంతట మధ్యాహ్న మైన వానరులు - శాంతిఁ బుచ్చుటకు వృక్షంబులు చేరి
పలుతెఱంగుల మంచిఫలములు నమలి - నెలవులఁ జల్లని నీ ళ్ళొప్పఁ ద్రావి ||1050||
నీడల నొక్కింత నిలిచి క్రమ్మఱను - వేడుక రెట్టింప వేలంబు మిగుల
నాకొండ లెత్తితే నరుగుండు కొంద - ఱీకొండలను వేగ నెత్తి తెం డనుచు
పెక్కైనతరువులు పెక్కైనగిరులు - పెక్కుమొత్తంబులై పెక్కునఁ దెచ్చి
యూరక నలునకు నొప్పించువారు - వారిధిలోపల వైచెడువారు;
నట నెదురేగి పెల్లందుకొన్వారు - నిటఁ దెచ్చి చేరువ నిడియెడివారు
నలుఁ డందుకొనఁగ వానరు లంది యొసఁగ - బలుతరుగిరులు నిబ్బంగి మర్నాఁడు
ఆసేతు విరువదియాఱుయోజనము - లీసున బంధింప నినుఁ డస్తమించె.
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాదిగాఁ గపులు - చెప్పి రప్పను లెల్ల శ్రీరాముతోడఁ
జెప్పి వేలమునకుఁ జెచ్చెర నేగి - యొప్పెడుసుఖనిద్ర నుండి యారాత్రి
గడపుటయును రేపకడ వలీముఖులు - వడి నందఱును గూడి వారిధిఁ గట్ట ||1060||
నే మేమె తెచ్చెద మెల్లభూజముల - నే మేమె తెచ్చెద మెల్లకొండలను
నని పాటి తరువులు నద్రులుఁ దెచ్చి - వనధిలోపలఁ బడవైచెడివారు
కొంద ఱంతయుఁ గనుఁగొనుచుండువారు - కొందఱు నీడలఁ గూర్చుండువారు
కొందఱు సేతువు గొలపెట్టువారు - కొందఱు నిద్రలఁ గూర్కెడువారు
కొందఱు తెలినీరు గ్రోలెడివారు - నందఱు నీక్రియ నలసులై యుండ
నప్పుడు రవి చంద్రుఁడై తను వొసఁగె - నప్పు డింద్రుఁడు నించె నమృతంపువాన
యప్పుడు చల్లఁగా ననిలుండు వీచె - నప్పుడు సౌరభం బానంద మొసఁగెఁ
దరుచరులంత నుత్సాహులై శైల - తరువు లంబుధి మహోద్ధతిఁ దెచ్చి వైవ
నారభసంబున కతిభీతి నొంది - వారిధిలోన జీవంబు లన్నియును
దెరలుచు నొరలుచు దిరుఁగఁ బాఱుచును - నెఱియుచు నటఁ దల లెత్తి చూచుచును ||

ముందటిపగిది నమోఘబాణంబు - ద్రుంచింప వచ్చునో మ మ్మెల్ల ననుచు
దలఁచి యంతటిలోనఁ దగిలినభీతిఁ - దెలిసి సేతువుగట్టు తెఱఁగు నా నెఱిఁగి
మఱి సంతసంబులు మదిలోనఁ గలిగి - వఱలు నిజేచ్ఛల వర్తించుచుండెఁ
బంధురంబుగఁ గపిపతులు నాఁ డబ్ధిఁ - బంధించి రెలమి నేఁబదియోజనములు
రవి గ్రుంకె నంత మర్కటనాథులెల్ల - నవిరళలీల సంధ్యలు వార్చి రంతఁ
బంతంబు మెఱయఁగఁ "బదియోజనంబు - లింతియ గట్టుట యెల్లి యీజలధి"
నని మాటలాడుచు నరిగి వేలముల - ననుపమలీల నిద్రానంద మొంది
యుదయావసరమున నుర్వీశుఁ జేరి - ముదమునఁ గపిరాజముఖ్యులు మొక్కి
పని విన్నపము చేసి పరవసం బొప్పఁ - జని తరువులు మహాశైలంబు లెత్తి
యనుపమలీలమై నలి శీఘ్రవృత్తిఁ - గొనివచ్చి నలునకుఁ గొమ్మని యొసఁగ

శ్రీరాములు ఉడుతభక్తిని జూచి సంతోషించుట

నప్పుడు శ్రీరాముఁ డాసేతు వెల్లఁ - దప్పక గనుఁగొనుతాత్పర్య మొప్ప
వనధీశ్వరుండును వనచరాధిపుఁడు - దనుజనాయకుఁడును దనుఁ జేరి కొల్వ
సౌమిత్రికరముపై సౌభాగ్యలీల - వామహస్తముఁ జేర్చి వడిఁ గట్ట మీఁద
సన్నపుదరహాసచంద్రికల్ వొలయ - నన్నరనాయకుం డటఁ జూచువేళఁ
దరుచరేశ్వరు లెల్లఁ దరువులు గిరులు - బిరుదులై వడిఁ బేర్చి పెకలించి తెచ్చి
నలుచేతి కొసఁగ నానలుఁ డవి పుచ్చి - తలకొని కట్ట నాతటి యొక్కయుడుత
గొబ్బున పేతువు గొనసాగవలయు - నిబ్బలియులకుఁ దో డేనె గావింతు
ననుచు శ్రీరాముని యడుగుఁదామరలు - మనమునఁ జేర్చి యమ్మనుజేశు నెదుర
నచ్చపుభక్తితో నల వార్ధి మునిఁగి - వచ్చి తా నిసుకలో వడిఁ బొరలాడి
తడయక చనుదెంచి తనమేనియిసుక - వడిఁ గట్టపై రాల్చి వనధిలో మునిగి
తేలి గట్టున కేగి తిరుగంగఁ బొరలి - వాలినభక్తితో వచ్చి విదుల్చె.
నివ్విధంబున నుండ నినకులాధిపుఁడు - దవ్వులఁ బొడఁగాంచి తమ్మునిఁ జూచి
"పొందుగా లక్ష్మణ! పొర్లదే చూడు - ముందఱ నొకతరుమూషకం బెలమి
నామీఁద భక్తి యున్నతగతిఁ బూని - తా మేను జలములఁ దడిపి గట్టునకుఁ
జని వేగ నిసుకపైఁ జల్లాడి తిరుగఁ - జనుదెంచి కొండలసందున రాల్చి
కర మొప్పుచున్నది కపికులాధీశు - లురుశక్తిఁ దరుగిరు లొగిఁ దెచ్చుచోటఁ
దా నెంత యని మది దలఁపక ప్రేమఁ - బూని సహాయమై పొదలుచున్నదియు
కనుగొంటివే" యనఁ "గమలాప్తవంశ! - కనుగొంటి భవదంఘ్రికమలయుగ్మమును
నెవ్వఁడు మది నిల్పి యెసఁగుఁ దృణంబు - నవ్వేల్పు గిరిఁ బోలు ననినఁ గాకున్నె?
కావున భక్తియ కారణం బనఘ!" యనవుడు ముదమంది నలినాప్తసుతునిఁ
గనుఁగొని "మఱి దానిఁ గనుఁగొనువేడ్కఁ - బెనఁగొనుచున్నది ప్రేమ నిచ్చటికిఁ
దె"మ్మన్న వేగంబె దెచ్చి సుగ్రీవుఁ - డమ్మహాత్మునిచేతి కంది యిచ్చుటయుఁ
బలుదెఱంగులఁ జాలఁ బ్రస్తుతిఁ జేసి - కలితదక్షిణకరాగ్రమున దువ్వుటయు
నల యుడుతకు వెన్క నమరెఁ ద్రిరేఖ - చులుకనై చూడ్కులు సుఖకరంబుగను
నెంతయు సంతోష మినుమడింపంగ - నంత లక్ష్మణుఁడును నబ్ధినాయకుఁడు
దనుజేశ్వరుండును దరుచరాధిపులు - ననయంబు సంతోష మతిశయింపంగ
నందందఁ గైకొని యలరుచు నుండఁ - జందనమందారచంపకక్రముక
పున్నాగసహకారభూరుహప్రతతు - లున్నచో విడిపించె నుర్వీశుఁ డంత
హనుమదంగదనీలహరిరోమకుముద - పనసాదివానరప్రముఖులు గూడి

శ్రీరామాదులు సేతువును జూచి సంతసించుట

కనుఁగొన నాశ్చర్యకర మైనయట్టి - ఘనతరంబైన యాకట్టపై నిలిచి ||1110||
"బాపురే! యెంత నేర్పరియోకో! నలుఁడు - రూపింపఁ బెద్దయు రూఢికి నెక్కి
యరుగు దీర్చినమాడ్కి నలవడఁ దీర్చె - దొరకొని సేతువు దుదిదాఁక" ననుచుఁ
దనబాహుబలమునఁ దనవిద్యకలిమి - ఘనమైనసేతువు గట్టె నీనలుఁడు.
అది శతయోజనం బైనట్టినిడుపు - పదియోజనంబుల పరపును గలిగి
వెలసిన మలయసువేలాచలముల - నొలసి యెంతయుఁ జూడ నొప్పు వహించి
మెలఁగి యాడెడు గండుమీల మైరుచులు - వెలిగెడుచుక్కలవిధమున నుండ
నిరుదెస నల్లనై యేపారు నబ్ధి - కరమొప్పుచున్న యాకాశంబు గాఁగఁ
గలయంగ దీపించె ఘనసేతు వపుడు - వెలసిన నక్షత్రవీథిచందమునఁ
దను నట్టు గాంచిన తనపేర్మిఁ జూచి - తనరార మన్నింపఁదగు నని రామ
విభుఁ డాసముద్రుని వేడుకతోడ - నభయపట్టము గట్టె నన మించి మఱియు ||1120||
నప్పుడు దేవత లామింటనుండి - యప్పౌరుషముఁ గన్నులారంగఁ జూచి
"నిక్కంబు నిట్టిద నీచు మృదూక్తి - జక్క నేలగు? దండసాధ్యుండు గాక
యటు వేఁడుకొనుటయు నబ్ధిఁ గైకొనమి - నిటుసేయ నేరఁడే యినకులేశ్వరుఁడ?
చేకొని యెవ్వఁ డీసేతువుఁ జూచుఁ - జేకొని యెవ్వఁ డీసేతువుఁ దలఁచు
నతనికి విజయంబు నతులకీర్తియును - వితతపుణ్యంబులు వేవేగఁ గలుగు
నెంతకాలం బేని నీసేతు వుండు - నెంతకాలం బేని నీయబ్ధి యుండు
నెంతకాలము రాఘవేశ్వరుకీర్తి - యంతంత కెక్కుచు నానంద మొసఁగు"
నని మదిలోపల హర్షించుకొనుచుఁ - దనువునఁ బులకలు తఱుచుగా నెగయఁ
బువ్వులవానలు పోరిఁ బొరిఁ గురిసి - రవ్వేళ దేవతూర్యంబులు మ్రోయ
నప్పుడు రఘురాముఁ డానంద మొంది - యొప్పుసేతువుఁ జూచి యొనర నిట్లనియె. ||1130||
"నెలమితో నీసేతు వెల్లకాలంబు - నలుపేర సేతువు నానొప్పుఁ గాత!"
అనుటయు రఘురామునానతి నలునిఁ - గనుఁగొని పొగడిరి కపివీరు లెల్ల
ముదముతో నపుడు సముద్రుండు రాము - సదనంబునకు సైన్యసహితంబు గాఁగఁ
బొలుపారఁ దోడ్కొని పోయి దివ్యాస్త్ర - ములును దివ్యాంబరములు భూషణములు
నొకవజ్రకవచంబు నురుభక్తి నిచ్చి - యకలంకచిత్తుఁడై యారాముఁ జూచి
"రామభూపాలక! రాజపుత్రులకు - నీమునివేషంబు లేల యుద్ధములఁ?
జారువస్త్రములు భూషణములు నిపుడు - మీరు ధరింపుఁ డిమ్మెయి నుచితంబు"
అనవుడు దివ్యాంబరాభరణంబు - లనుపమగంధమాల్యాదులు దాల్చి
చారుతేజముల భాస్వరమూర్తు - లగుచు నారవిచంద్రులో యన వెలుంగుచును
వననిధి యపుడు దీవనలతో ననుప - ననిలజనీలుర యంసంబు లెక్కి ||1140||
సకలదేవతలును సమ్మతి సేయ - సకలలోకంబులు జయపెట్టుచుండ
సకలతరంగిణీశ్వరు వీడుకొలిపి - సకలేశ్వరుం డనుజన్ముండుఁ దాను
రమణీయ మైనట్టి రాక్షసలక్ష్మి - సీమంతవీథిపైఁ జెలఁగెడుమాడ్కి
మునుకొని లంకాభిముఖుఁడు నై నడిచె - ఘనమైన సేతుమార్గంబున వేడ్కఁ
దగ విభీషణుఁడు గదాహస్తుఁ డగుచు - మొగిఁ గపిసేనకు ముందఱ నడిచెఁ
దనమంత్రులును దాను దర్పంబు మెఱసి - వినుతవిక్రముఁడు సువేలాద్రి నుండె
మిగుల మొత్తంబులై మిన్నంది యంది - నగచరసేనలు నడువంగఁ జొచ్చె
వడిఁగొని సేతుక్రేవల వచ్చువారు - విడువక త్రోవల వెస వచ్చువారు
వేడుకతో వినువీథిఁ జన్వారు - నాడ కాడకు గుములై యేగువారు
దోయధిలోన నీదుచు వచ్చువారుఁ - బాయలుగాఁ గూడ పఱుగిడువారు ||1150||

నప్పుడు సేనల యార్పులమ్రోత - యుప్పొంగి వారాశి యురుఘోష మడఁచె
దివియుఁ బాతాళంబు దిక్కులు భువియు - నవిరళగతిచేత నల్లలనాడఁ
గడునొప్ప సేతువుఁ గడచి యుబ్బంగి - విడిసె రాఘవుఁడు సువేలాద్రియందుఁ

శ్రీరాములు సువేలాద్రి చేరుట

దడయక వనచరదళము లేతెంచు - కడుసంభ్రమముఁ జూచి ఘనధనుర్ఘోష
మడరింప బ్రహ్మాండ మనిసిన ట్లయ్యె - నుడువీథి జుక్కలు నురలె మ్రోయుచును.
బెడిదంబుగా భూమి బెగడొంది యడరె - నుడుకారి వైదేహి యుల్లంబు చెలఁగె
ఖండపరశు శిరఃకంపఁబుఁ జేసె - దండి రాక్షసు లెల్లఁ దల్లడపడిరి
చారులచే రామజననాథు రాక - యారావణుఁడు విని యఖిలరాక్షసుల
బిలిపించి నవరత్నపీఠంబునందుఁ - గొలువుండె నసురులు గొలువఁ బెక్కండ్రు
అంత నావృత్తాంత మంతయు నెఱిఁగి - చింతించి కైకేశి చిడిముడితోడ ||1160||
వంత గుందుచు మాల్యవంతునిఁ బిలిచి - యెంతయుఁ బొగలుచు ననియె నాతనికి
"అలఘువిక్రమశీలుఁ డారామవిభుఁడు - చలమున వానరసైన్యంబుతోడ
విడిసెను వేలాద్రి విను మింక లంక - చెడును దప్పదు బ్రహ్మశివులు గాచినను
బదుఁ డింక మనము నప్పఙ్క్తికంఠునికి - విదితంబుగా సీత విడు మని బుద్ధి
చెప్పి వత్తము నీతి శీఘ్రంబ యిపుడు - చెప్పిన మనబుద్ధి చెవి యాని వినునె?
యైనను తలిదండ్రు లైనట్టివారు - తనయుండు ధర్మంబు దప్పి నడిచినను
దగ బుద్ధి సెప్పుట తగవు ధర్మంబు - లగు నంచుఁ జెప్పుదు ననఘాత్మ! బుధులు
విను మున్నె నాకు నావిశ్రవసుండు - వినిపించె నంతయు విశదంబు గాఁగ"
ననుచు దేవరహస్య మతనికిఁ జెప్ప - విని మాల్యవంతుండు వెఱగంది కూఁతుఁ
గనుఁగొని "యది యట్ల కా కేల పోవు? - మనబుద్ధి వినఁ డని మానంగరాదు ||1170||
అమ్మ! నీవును నేను నద్దశాస్యునకు - నిమ్మహామంత్రంబు లిన్నియుఁ దెలియఁ
జెప్పుదు మనము మీస్థితిగతు లెల్ల - నిప్పుడె గదలుద మిది వేళ గాన
వలనొప్ప నావిశ్రవసునియాపలుకు - దలగ బ్రహ్మాదులు దప్పింపలేరు;
చెప్పుము నీవు నేర్చిననీతు లెల్ల - నొప్పుగ" ననవుడు నువిద యాక్షణమె
పసిఁడిపల్లకిమీఁదఁ బరఁగఁ గూర్చుండి - యసముతో నచ్చరయతివలు మోయ
ధవళాంబరంబులు తగునట్లు గట్టి - ధవళచామరములు ధవళమాల్యములు
ధవళగంధంబులు ధవళాక్షతములు - ధవళభూషణములు తలకొని ప్రేమ
నవిరళంబుగఁ దాల్చి యతివైభవమునఁ - దవిలి దివ్యాంగనాతతి వెంట నడువ
సుతభృత్యహితబంధుసోదరుల్ నడువ - వ్రతధర్మగుణచారువర్తనుల్ నడువ
శ్రుతిపారతంత్రులు సూనృతోన్నతులు - వ్రతధర్మగుణచారువర్తనుల్ నడువఁ ||1180||
గిన్నరగంధర్వగీర్వాణసిద్ధ - పన్నగాసురయక్షభామలు నడువ
వంకృతి యను మాల్యవంతునివనిత - సంకృతి యనుమాలి సతి కేతుమతియు
మానినియైన సుమాలియింతియును - దానవాంగనలు గొందఱు వెంట నడువ
ముగ్గురుతల్లులు ముందఱ వెనుక - డగ్గరి నడువంగ ధవళచామరలు
గరుడగంధర్వాదికాంతలు వీవ - నరుగుచో నాట్యంబు లచ్చరల్ సేయ
బంధురంబుగ మిత్రభ్రాత లైనట్టి - బంధుజనంబులు బలిమితో నడువ
యూపాక్షుఁ డతికాయుఁ డొగి విరూపాక్షుఁ - డేపున ముందఱ నేచి తో నడువ
ముదుకకుప్పసములు ముదముతోఁ దొడిఁగి - ముదిసినరాక్షసముగ్ధలు నడువ
సందడి జడియంగ సాహో యటంచు - ముందఱ ఫణిహారముఖ్యులు నడువ
గురుతరబహువేదఘోషంబుతోడ - సరి లేని యాబ్రహ్మసభతోడఁ గదిలి ||1190||
చంద్రదీధితులతో శారదాదేవి - యింద్రుమందిరమున కేతెంచుకరణి

మందారచంద్రికామల్లికాశ్వేత - కందలహిమశైలకర్పూరహార
చందనగోక్షీరశరదిందురుచుల - నందమై విలసిల్లు నభినవస్ఫురణ
మందాకినీదేవి మఱి దివినుండి - బృందారకులు దాను పృథివి కేతెంచి
విలసిల్లువిధమున వీక్షింప నొప్పెఁ - గలితనవీనమై కైకేశికొలువు
వరరత్నమణిగణవలయంబు లెలమిఁ - గర మొప్ప ముత్యాలకంఠహారములు
వెఱవొప్పఁ దనమేన విలసిల్ల నమరి - మెఱుపులఁ దగుశుభ్రమేఘమో యనఁగ
దీపించు దేదీప్యతేజంబు గాగ - నేపారి యంతయు నిభములు నడువఁ
బ్రబలనీలాంబుదపటలంబుభంగి - నిబిడమై రాక్షసనిచయంబు నడువ
రథిసింధుఘోటకరాజిసైన్యములు - పృథివి బీటలు వాఱఁ బెల్లుగా నడువ
వనజోదరునిపుత్రి వాహినుల్ గొలువ - నెనయంగ నజుసభ కేతెంచె ననఁగ!
నమృతవారిధి వొంగి యఖిలదిక్కులకు - విమలమై యటు వెల్లివిరిసెనో యనఁగ
నరిది నక్షత్రంబు లన్నియు వచ్చి - గురిగాఁగ నొకచోటఁ గూడెనో యనఁగ
నుదధిముత్యము లెల్ల నొక్కటై వచ్చి - పొదిగొని లంకలోఁ బొడమెనో యనఁగ
దిగ్గని వెన్నలదీవియో యనఁగ - నిగ్గైనగొడుగులనిచయంబు మెఱయ
నిబ్బంగి నప్పు డయ్యింద్రారిసభకుఁ - బ్రాభవస్ఫురణమైఁ బరఁగ నేతేర
విభవశుభాచారవినుతులు చెలఁగ - శుభలీలఁ గైకేశిఁ జూచి రావణుఁడు
ముదముతో గద్దియ మొగి డిగ్గి వచ్చి - ముదితకు నందంద మ్రొక్కి కైదండ
ప్రమదంబుతో నిచ్చి పల్లకి డించి - యమరారిఁ గొనివచ్చి యాస్థానమునకు
దనభద్రపీఠంబు దరియఁగ నొక్క - కనకాసనం బిడి కైకేశి యందుఁ
గూర్చుండఁ దల్లులఁ గూర్మిసోదరులఁ - గూర్చినభక్తితోఁ గూర్చుండుఁ డనఁగ
నంతరాంతరముల నందఱు నంత - నంతంతఁ గూర్చుండి రర్హపీఠముల
నంత నాకైకేసి యనుమతిఁ జేసి - చింతామణీభద్రసింహాసనమున
దానవేంద్రుండును దత్పురస్కారమున - నూనినసంతోష మొప్పఁ గూర్చుండి
యచలితమతిమంతు నమ్మాల్యవంతు- నుచితాసనంబున నుండంగఁ బనిచి
యావేళ రావణుం డమరవల్లభువి - భావంబు గైకొని భాసిల్లుచుండె
నలయు మ్రొఁతయు లేని యంబుధికరణి - యల బలం బుడిగె నాయసురేశుకొలువు
ఆలోన నమరారి హస్తము ల్మోగిచి - కైలాసనిభకేశి కైకేశి కనియె,
“జనయిత్రి యిబ్బంగి జననులతోడ - నెనయంగ నాసభ కెన్నఁడు రావు
చాలంగ నామది సంతోష మయ్యెఁ - నేల విచ్చేసితి? వెఱఁగింపు” మనిన
నప్పుడు కైకసి యమ్మాల్యవంతుఁ - దప్పక కనుఁగొని తగునీతి మెఱసి
ప్రాభవస్ఫురణాఢ్యుఁ బఙ్క్తికంధరుని - శోభనగుణశీలఁ జూచి యిట్లనియెఁ.

కైకేశి రావణునకు హితము సెప్పుట

“దెలియంగ మీతండ్రి దివ్యరహస్య - మెలమిఁ జెప్పినవార్త లెఱఁగింతు వినుము
సురలు బ్రహ్మాదులు సొరిదిమై మునులుఁ - దరగనిభీతిచే దనుజారిఁ జేరి
తమతమయిడుమలఁ దమపాటు లెల్ల - దానవాంతకుతోడఁ దా మొప్పఁ జెప్పి
రావణకుంభకర్ణాదిరాక్షసుల - నేవగ నైనను నేపడఁగించి
కావవే దీనులఁ గరుణచే ననుచుఁ - గమలజాసనుఁ డాదిగా సుర లెల్ల
నభయదానము వేఁడ నతికృపాంభోధి - యభయంబు లిచ్చె నయ్యమరుల నెల్ల
నినకులంబున జనియించి రాక్షసుల - ననిలోనఁ దునియెద నవలీల ననుచు
వర మిచ్చి సకలదేవతల వీక్షించి - తరుచరులై మీరు ధరణి జన్మించి
యనిలోన నాకుఁ దో డగుఁ డని పలికె - నని చెప్పె మీతండ్రి యారీతి నిప్పు
డమరులు వానరులై పుట్టి రెలమి - నమరకంటక నిన్ను నణఁప శ్రీహరియు

వనజసంభవుఁ డిచ్చువరముఁ బాలించి - యినకులంబునఁ బుట్టి నిందఱఁ బొగడఁ
జెనటి తాటకిఁ జంపెఁ జిన్ననాఁ డేచి - మునియాగరక్షణంబును జేసి కాచె,
పదధూళిచే ఱాయి పడఁతిఁ గావించె - వదలక జనకభూవరువీటిలోన
నరు దరు దని జనం బభినుతి సేయ - హరువిల్లు మోపెట్టి యవలీల విఱిచి
జనకభూపతితనూజను బెండ్లియాడి - మొనచిన పరశురాముని భంగపఱిచి
తమతండ్రిపనుపునఁ దపసియై మునుల - కమితసత్త్వంబున నభయంబు లిచ్చె
ఘను విరాధుఁ గబంధుఁ గడువిక్రమమున - దునుమాడి విడువఁడే దోషాచరేంద్ర!
వెఱపు చెప్పుట కాదు వేయుభంగులను - వెఱవ కుండితి వేని వేఱేల నీదు ‖1240‖
చెలియలి ముక్కును జెవులును బట్టి - బలిమిఁ గోసిననాఁడె పగ గెల్వరాదె?
ఘనఖరదూషణు ఖండించుమాట - విని యూరకుండుట వెఱచుట గాదె?
మారీచు నొకకోల మడియించునాఁడు - నూరకె యొకవంక నొరిగితి వీవు
రామునిముందఱ రమణిఁ దేలేక - యేమఱుపాటున నెలనాఁగఁ గొంచు
వెనువెన్కఁ జూచుచు వెలవెల నగుచు - నెన లేని భీతిచే నెలమిఁ బాఱుచును
వచ్చితి గాక భూవరుల జయించి - వచ్చితివా? యోడి వచ్చితి గాక!
సచ్చరిత్రను రామచంద్రునిదేవి - మ్రుచ్చిలి తెచ్చుట మొగతనం బగునె
వాలంబునను జుట్టి వారిధి ముంచు - వాలిఁ ద్రుంచుట నిన్ను వంచుట కాదె?
యిన్ని యెన్నఁగ నేల? యినకులేశ్వరుఁడు - మున్నీరు నొకకోల మొనకుఁ దేలేదె?
నేఁ డోడితే రామనృపశేఖరునకు? - నాఁ డోడితివి గాదె? నాకేశవైరి! ‖1250‖
మాటిమాటికి బేల మనుజు లటంచు - నేఁటికి నాడెన వెంతయు నేచి?
ఘనతపోమహిమచేఁ గరుణించి నీకు - వనజభవుఁడు మెచ్చి వర మిచ్చువేళ
నరుల నెన్నక యున్న నాఁటిత ప్పెల్లఁ - దరమిడి నేఁ డిదే తలకూడె నీకు;
గెలు పేది యిఁక నీకు గీర్వాణవైరి - చలమునఁ గుల మెల్ల సమయింతుగాక!
యేటి కిన్నియు నెంచ నిపు డొక్కకోతి - దాఁటి సముద్రం బుదగ్రుఁడై పేర్చి
లంకలోపలఁ జొచ్చి లంక శోధించి - లంకిణిఁ బరిమార్చి లలి శంకలేక
జానకిఁ బొడఁగాంచి జననాథుసేమ - మూనినభక్తితో నొనరంగఁ జెప్పి
మరలిపోవుచు నీదు మధువనం బెల్లఁ - బెరికి కావలికాండ్రఁ బెక్కండ్రఁ జంపి
యక్షకుమారుతో నసురాధిపతులు - నక్షణంబున నెంద ఱైనను త్రుంచి
బలిమి నట్లున యుండి పచరించి మఱియు - బలమరి లంకను భస్మంబుఁ జేసి ‖1260‖
యావిమానములేక యసురేశ! దివికిఁ - బోవఁగా సురవరుల్ పొరిఁ బొరి నగరె?
యింత సేసియు మఱి యిటఁ బట్టువడెనె? - యెంతయు నెదురులే కేర్చి పెల్లార్చి
నీవును నీవారు నెరిచెడి చూడఁ - బోవఁడె యల వాయుపుత్త్రుండు తొల్త?
గురుసత్వమున నిన్ను గొనిపోయి రామ - ధరణీశుముందటఁ దటుకునఁ బెట్టి
తెచ్చితిఁ బొమ్మన్న దేవేంద్రవైరి - యచ్చట నీసత్త్వ మది యేమి సేయు?
నటుగాక యీలంక నగలించి పట్టి - తటుకున ధరణిపై దాఁటించె నేనిఁ?
జిందరవందరై చెదరి పల్వగల - నందఱు ద్రుంగరె? యమరు లుప్పొంగ
నతనికి నోడితి వసురాధినాథ! - యతనియేలిక గెల్వ నలవియే నీకు?
వనచరు లని కదా వ్రాలుచున్నావు - వనచరులను గెల్వ వశమె ము న్నీనుము
వనచరుచేఁ జేటు వచ్చుఁ బొ మ్మనుచు - గొనకొని నంది దాఁ గోపించి నీకుఁ ‖1270‖
బాయ కిచ్చిన శాపఫల మెల్ల నీవ - వాయుపుత్త్రునిచేత వాలిచేఁ గనవె?
ఫాలాక్షవాసవబ్రహ్మాదిదివిజు - లీలీల దైత్యారి యిష్టంబు నొంది
నీలంకయును నిన్ను నిఖిలరాక్షసుల - గూలఁద్రోయుటకునై ఘోరరూపముల
భూలోకమున వచ్చి పుట్టిరి కాక - యీలాగు వనచరు లెందైనఁ గలరె?
యలఘుబలుండవై యఖిలలోకములఁ - జలముపెంపున గెల్చి చనుదెంచునపుడు
కిన్నరగంధర్వకింపురుషాది - పన్నగగుహ్యకపక్షీంద్రయక్ష

సురవరమునివరసుదతుల నెల్ల - బిరబిరఁ జెఱలను బెట్టెడువేళఁ
బరమపతివ్రత ల్వడవడ వణఁకి - పరకాంతనెపమున భస్మమై నీవు
కులముతో బలముతోఁ గూలిపొ మ్మనుచు - నలిగి శాపం బిచ్చి రది తలకూడె;
వాలికి నెక్కు డవ్వాలినందనుఁడు - వాలికి నెక్కు డవ్వాయుపుత్త్రుండు ||1280||
వారునిన్ రణములో వధియింపలేరె? - వారికి నెక్కు డవ్వాలితమ్ముఁడును
సమరంబునను బలసహితంబు గాఁగ - సౌమిత్రి నినుఁ బట్టి సమయింపలేఁడె?
మఱి యొక్కటియు విను మనుజాశనేంద్ర - యరయంగ నీ వింక నెఱుఁగవు గాని,
రామలక్ష్మణు లేల రవిసూనుఁ డేల - కోమలి యాసీత కోపానలంబె
యరుదుగా బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలు - వరదులై యిచ్చిన వరములతోడ
హరుఁ డొసంగిన చంద్రహాసంబుతోడ - నరయు మూడరకోటియాయువుతోడఁ
గైలాస మెత్తిన ఘనశక్తితోడఁ - జలనంబు లేనట్టి సంపదతోడఁ
దక్కనిభుజబలదర్పంబుతోడ - దిక్కులు గెలిచిన తేజంబుతోడ
రాక్షసకులముతో రావణ నిన్ను - నీక్షణంబునఁ బట్టి యెరియింపలేదె?
ధర్మపతివ్రతఁ దగ దన కీవు - కర్మపాశంబునఁ గైకొని తెచ్చి ||1290||
యఱిమిఱి చెఱపట్టి యాపుణ్యవతిని - మొఱఁగిన సంకటమునఁ బుట్టువహ్ని
నిన్ను నీకులమును నీవారి నెల్ల - నెన్నిభంగులఁ గాల్ప కేల పోనిచ్చు?
నసురేశ యిది యెట్టి దనినను వినుము - విడువక నీవు దిగ్విజయంబు చేసి
యకలంకగతి పూని యమరుల గెల్చి - సకలలోకంబులఁ జరియించునపుడు
ప్రథమయుగంబున బ్రహ్మర్షివరుఁడు - ప్రథితోరుసుజ్ఞానపరమార్థవిదుఁడు
పరమసాత్త్వికగుణాస్పదకుశధ్వజుని - వరపుత్త్రి యగు వేదవతియును దలఁపఁ
బరమపతివ్రత పాపాత్మ! నీదు - వరగర్వ మంతయు వమ్ముగాఁ జేసి
సుతులతో సతులతో సోదరప్రభృతి - హితులతో భృత్యసంహతులతోఁ గూడ
నమితవిక్రముఁ డైన నతనిచే నిన్ను - సమరంబులోపలఁ జంపింతు ననుచు
నరిమురిఁ గోపించి యాధర్మశీల - మరుగుచు శపియించె మఱచితే తొల్లి? ||1300||
యాసతి యాసీత యైనశ్రీదేవి - భూసుత యై పుట్టె భువనరక్షకుఁడు
ఆదినారాయణుం డంబుజోదరుఁడు - వేదవేద్యుఁడు రామవిభుఁ డైనవాఁడు

కైకేశి రావణునకు రామునిమహిమ చెప్పుట

అసురుల మర్దింప నమరులఁ గావ - వసుమతి రక్షింప వచ్చె విష్ణుండు
ఎఱుఁగ నీవును నేను నెంతటివార? - మెఱుఁగరు బ్రహ్మరుద్రాదిదేవతలు(?)
పుట్టించుఁ బోషించుఁ బొలియించుఁ బిదప - నెట్టును గాక తా నేకమై యుండు
నతఁ డందఱికి మేటి యాతనితోడఁ - బ్రతిపోల్పఁదలఁచినఁ బాపంబు గాదె?
చెదరి లోకములెల్లఁ జెడినపిమ్మటను - వదలక యుండెడువాఁడు వో యతఁడు
శర ణన్న వేగ నాసామజవరునిఁ - గరుణ లీలామతిఁ గాచె నీఘనుఁడు;
మధుకైటభాదుల మహి రాక్షసులను - నధికతేజస్ఫూర్తి నణఁచె నీఘనుఁడు
సొచ్చి సోమకుఁ జంపి శ్రుతు లర్థితోడఁ - దెచ్చి బ్రహ్మకు నిచ్చి దీపించె నతఁడు ||1310||
అమృతాబ్ధిఁ దాఁ ద్రచ్చి యమృతంబు వడసి - యమరులకును నిచ్చె నరయ నీఘనుఁడు
భాసురంబుగ దైత్యుఁ బట్టి శిక్షించి - భూసతి నెత్తిన పుణ్యుఁ డీఘనుఁడు
కడఁగి, బాలుని గావఁ గండానఁ బొడమి - తోడరి హిరణ్యాక్షుఁ దునిమె నీఘనుఁడు.
ధరణి మూఁడడుగులఁ దా నర్థి వేఁడి - పెరిఁగి యాబలిఁ జెరపెట్టె నీఘనుఁడు
రాజసంబున భృగురాముఁడై పుట్టి - రాజులఁ ద్రుంచిన రణదక్షుఁ డితఁడు
తప్పక చెప్పితి ద'నుజలోకేశ! - యిప్పుడు దేవతాహితము చింతించి
రాముఁడై జనియించె రవివంశమునను - దామసగుణ మేఁచి దనుజేశ! నీవు

ఏమి పాపము కాని, యెఱుక చొప్పడదు - కామాంధునకు ధర్మగతు లేల కలుగు?
గొడుకుచే నైనను గూఁతుచే నైన - నడరి కీర్తియ కాని యపకీర్తి గాని
వచ్చు గోత్రమునకు వడిఁ బెద్దలకును - జెచ్చెఱ నని జను ల్చెప్పెడి దెల్ల ||1320||
నరయ నిందలు రెండు నసురేశ! చూడ - మఱి యేవ్వరికి వచ్చె మనకుఁ గా కిపుడు?
అది యెట్టి దంటేని నంతయు వినుము - మదిఁ గొంక దలఁపక మనశూర్పణఖయు
ఆయన పరమాత్ముఁ డనక కామించి - పోయి ముక్కును చెవు ల్పోకార్చుకొనియెఁ
బరసతి యన కాసపడి పట్టి తెచ్చి - కరకరిఁ గులమెల్లఁ గాల్చెద వీవు,
ఇంతకంటెను నింద యిఁక నెందుఁ గలదు? - పంక్తికంధర! యిట్టి పాపంబు లేల?
బలసి రజోరాజ్యప్రముఖు లందఱును - నెలమి విష్ణునితోడ నెదిరించె కాదె?
చక్రంబుఘాతకు సైరింపలేక - శుక్రశిష్యులు భువిఁ జొచ్చిరి వెఱచి
శంక లేటికి నీవు జన్మించువెనుక - గ్రుంకిన రాక్షసకుల మెల్ల నెగడె;
నని మనంబునఁ గొంత యలరుచుండంగ - దనుజేశ! తలఁపులు డలకూడ దయ్యెఁ;

కైకేశి రావణునికి జలప్రళయము దెల్పుట

జేకొని లోకముల్ చెడినపిమ్మటను - యేకమై యుదకంబు లేపారుచుండ ||1330||
మక్కువ నాజులమధ్యంబులోన - నొక్కఁడై తనకుఁ దో డెవ్వరు లేక
బాలుఁడై యట వటపత్రముమీఁద - లోలతఁ దేలాడు లోకరక్షకుఁడు
కమనీయ మగు సృష్టికార్యంబునందు - విమలచిత్తంబున వెస నున్న నంతఁ
గమలోదరునినాభికమలంబు పుట్టెఁ - గమలంబులోఁ బుట్టుఁ గమలసంభవుఁడు
కమలాసనుఁడు సృష్టికార్యంబుకొఱకు - నమర నవబ్రహ్మ లనువారిఁ బడసె.
వరపుణ్యు లైనట్టి వారిలోపలను - బరమాత్ముఁ డయ్యె నాపౌలస్త్యవరుఁడు
గమలాప్తనిభునకు ఘనయశోనిధికి - విమలాత్ముఁడై పుట్టె విశ్రవసుండు
నరుదార జన్మించి తతనికి నీవు - పరికింప నాలవబ్రహ్మవు గావె?
బ్రహ్మసంతతి యేడ? పరదార లేడ? - ఇమ్మహాపాతక మిటు సేయు టేడ?
చేకొని లోకము ల్చెఱిచెద వీవు - లోకరక్షణగుణలోలురు వారు, ||1340||
ధర్తఘాతకుఁడవై తనరుదు వీవు - నిర్మలధర్మైకనిపుణులు వారు,
మీఱి తాపసులను మ్రింగెద వీవు - వారు తాపసులను వడిఁ బ్రోతు రెపుడు,
చేరి పరస్త్రీలఁ జెఱుతువు నీవు - పరదారరక్షకు ల్పరికింప వారు
వేదబాహ్యుండవై విహరింతు వీవు - వేదార్థసత్కర్మవిహితులు వారు
ధర్మ మెక్కడ నుండుఁ దగిలి దైవంబు - నిర్మలస్థితితోడ నిలుచు నక్కడను,
ఎక్కడ దైవంబు లింపారుచుండు - నక్కడ విజయంబు లమరుచు నుండు.
వర మిచ్చి చెఱచిన వనజజుతోడ - నురగకంకణుతోడ నురగులతోడ
సురసిద్ధఖేచరు లున్ముఖులై వచ్చి - యరిమురి నీకుఁగా నడ్డంబు నిలిచి
కాచిన నైనను గాకుత్స్థవంశుఁ - డేచిన నినుఁ జంప కేల పోనిచ్చు?
నొప్పు దొప్పదు చల మొప్పదు విడువు - తప్పక చెప్పితి దనుజలోకేశ! ||1350||
వాలినవరగర్వవహ్నిలోపలను - నేల కాలెదు వడి యెంతయు నేచి?
బద్ధవైరము మాని పరికించి నాదు - బుద్ధి నిర్మలమగు బుద్ధిలోఁ గొనుము
తల్లిదండ్రులబుద్ధి దల మోచుధర్మ - వల్లభునకుఁ గీడు వచ్చునే తలఁపఁ?
దల్లి చెప్పినమాట తగ దన కీవు - ప్రల్లదంబుల మాని పరికించి వినుము
అక్షరుం డమృతుండు నఖిలరూపుండు - పక్షీంద్రవాహుఁడు పరమపావనుఁడు
మోక్ష మియ్యఁగఁజాలు మోహనమూర్తి - రక్షకుం డురుకీర్తి రణకర్కశుండు
ఆదినారాయణుం డమరులఁ బ్రోవ - మోదంబుతో మునిముఖ్యులఁ గావ
భూదేవిభారంబుఁ బుచ్చిపోవైవ - నాదశరథుని క ట్లిమరి జన్మించె.

నేరాజు జలధుల నింకింపఁజాలు - నేరాజు హరువిల్లు నెలమి మోపెట్టి
తృణలీల విఱిచెను దివిజు లుప్పొంగ - గుణరత్నఘనఖని కోదండగురుఁడు ॥1360॥
మనుకులాధీశుండు మాధవుం డరయ - నినవంశుదేవి యా నిందిరాదేవి
జగతీతనూజాత జగదేకమాత - నిగమసన్నుతపూత నిగమవిఖ్యాత
యమితగుణోపేత యైన యాసీతఁ - బ్రమదంబుతో నీతి పాటించి బుద్ధి
సకలభూషణమణిసహితంబు గాఁగ - సకలేశుఁ డగు రామచంద్రుఁ బ్రార్థించి
యిప్పుడె కొనిపోయి యెలమి రామునకు - నొప్పించి నీప్రాణ మొగిఁ గాచుకొనుము
తా నొరువరములు దప్పించుఁ గాని - తా నిచ్చువరములు దప్పింపలేఁడు,
గురుధర్మపోషణగుణు విభీషణుని - హరిభక్తితోషణు ననఘపోషణుని
సమరవిభీషణు సత్యతోషణునిఁ - గ్రమ మొప్పఁ గనుటయుఁ గడులెస్స నీకు;
నతిమృదుభాషణు నావిభీషణుని - నతివేగ ప్రార్థించి యతని రావించి
పరఁగ లంకారాజ్యపట్టంబు గట్టి - శర ణని మ్రొక్కుమా జననాయకునకు ॥1370॥
శర ణన్న నెటువంటి చందంబునందు - గరుణతోఁ గాచు నాకరిఁ గాచురీతి"
నని పెక్కుభంగుల నధ్యాత్మవిద్య - ఘనమతి యైనట్టి కైకేశి తనకు
నిర్మలతరపుణ్యనీతిమార్గంబు - ధర్మతత్పరబుద్ధి దగిలి చెప్పినను
దలల కెల్లను బెద్దతల యైనయట్టి - తలతోడఁ గూడ నాతల లెల్ల వంచి
దండప్రణామంబుఁ దగ నాచరించి - నిండినభక్తితో నిలిచి రావణుఁడు
ఆసనత్సుతునిచే నట మున్ను విన్న - భాసురం బైనట్టి పరతత్త్వ మెల్లఁ
దనకు సిద్ధించుటఁ దనలోనఁ దెలిసి - మనమున నెంతయు మగ్నుఁడై యపుడు
తలకొన్న వేడ్కతోఁ దల లెల్ల నెత్తి - తలఁపక యప్పుడు తల్లితో ననియె,
"నెఱుఁగుదు మున్ను నే నెఱిఁగినయట్టి - మొఱఁగులు గలవె యీమూఁడులోకములఁ
దరమిడి యీపరతత్త్వంబుతెఱఁగు - లెఱిఁగి యెఱుంగవు హృదయంబు చెదరి ॥1380॥
తల్లి! నీ వెఱిఁగిన ధర్మశాస్త్రంబు - లెల్ల నిష్ఫలములై యిప్పుడు తోఁచెఁ;
దల్లిదండ్రులు పల్కు తప్పు లెన్నైన - నుల్లంబులో నాఁటియుండవు గాని
యామహాత్ముఁడు విష్ణుఁ డైనరామునకు - నీమేనితోఁ బోయి యే మ్రొక్కఁజాల
హేయపదార్థమై యెసఁగుచున్నట్టి - కాయంబు పెంచుట కష్టంబు గాదె?
నరులు వానరులు నెన్నఁగ నెంతవారు? - సురలకన్నను వారు శూరులే తలఁప?
గెలుతు నవశ్యంబు గెలుపు లేకున్న - నిల రాముశరముల నీల్గుదుఁ గాని,
హీనమానవునకు నే మ్రొక్కఁజాల - మాను మిమ్మాట ముమ్మాటి కోయమ్మ!
చాలు నీబుద్ధులు చాలు నీమమత - చాలించ వైతేని జనని విచ్చేయు;
గొనకొని నీపిన్నకొడుకుతోఁ గూడి - యెనలేనిసంపద నేలు మీలంక;
ఈలోకసంపద లిన్ని నీకృపను - నాలోలమతి నేను ననుభవించితిని ॥1390॥
బలిమిని గలిమిని భయ మింతలేక బలిసి లం కేలితిఁ బదిలక్షలేఁడు
లెలమి నాకును నెదు రెవ్వరు లేక - విలసిల్లు ప్రాభవవిభవంబు మెఱసి
విచ్చేయు నగరికి వేగంబ" యనిన - నచ్చుగా రావణుం డాడుమాటలకుఁ
గైకేశి మదిలోనఁ గడుచోద్య మంది - యాకొడుకును జూచి యనియెఁ గ్రమ్మఱను.
"వరతపోనిధి విశ్రవసుఁ డానతిచ్చు - పరతత్త్వ మది యేల పడిపోవు" ననుచు
వనిత యప్పుడు మాల్యవంతునిఁ జూచి - "మన మెంత చెప్పిన మానునే యితఁడు"
అన విని యిట్లనె నమ్మాల్యవంతుఁ - "డెనయంగ నీ విప్పు డేల చెప్పెదవు?
జడునకు నార్యులు చాటువాక్యములు - కడుఁబ్రీతిఁ జెప్పిన గా దని వినఁడు
గానఁ గానఁడు వీఁడు కార్యంబు తెఱఁగు - మానుము నీ వింక మానిని! లెమ్ము"
అనవుడుఁ గైకేశి యట్ల కా కనుచుఁ - "నెనయంగఁ జెడుతోవ యేటికిఁ దప్పు? ॥1400॥
నేతెఱంగునఁ బోవ దిది దైవకృత్య - మోతండ్రి మననీతి యుచితమే" యనుచు
దాతయుఁ దానును దలకెడువగల - భ్రాతలు దల్లులు బాంధవుల్ గలఁగఁ

జని యప్పు డాసభాసదనంబుఁ బాసి - తననగరికిఁ బోయి ధర్మక్రమంబుఁ
దననిత్యకర్మంబు దప్పక యపుడు - మనమున దెలిసి సమ్మదమున నుండె.
నట దశగ్రీవుండు నధికదర్పమునఁ - బటుతరనిస్సాణభాంకృతుల్ చెలఁగఁ
జేయించి రాక్షససేన వారించి - యాయోధనోద్యుక్తు లై యేపు మీఱి
యున్నమంత్రులఁ జూచి యుగ్రుఁడై పలికెఁ - గన్నులఁ గోపంబు కడలుకొనంగ
“శ్రీరాముఁ డిప్పు డీసేతువుఁ గట్టి - వీరుఁడై వచ్చి సువేలాద్రి విడిసెఁ.
బటుగతి నామీఁదఁ బగవాఁడు రాఁగ - నిట నిద్రవోవుట యే నేర్పు మీకు?
మి మ్మేమి చేయుదు మిము మంత్రు లనుచు - నమ్మినవీఁటిడి నను నంద్రు గాక! ‖1410‖
కాదు పో మీ రుపేక్షాపరులైన - నాదెస కీడొందునా యివ్విధమున?
సామభేదంబులఁ జక్కఁ గాకున్న - రామునితోఁ బేర్చి రణము సేసెదను”
అని రావణుం డాడ నఖిలరాక్షసులు - దనకిన సిగ్గులఁ దల లెత్తలేక
యూరకుండిరి; యూరకుండ నే లనుచు? - ధీరుఁడై యావేళ దివిజారియైన
రావణుతోడ దర్పంబునఁ దనదు - చేవ దోఁపఁగ నింద్రజిత్తుండు పలికె.
“దేవ! రావణ! సర్వదేవసంఘముల - నావిధంబున గెల్చునంతటి నీకు
నిల యేలఁగా లేని యీరామలక్ష్మ - ణులచేత నేకీడు నూల్కొను నింక
వలదు చింతింప నే వ్రాలినవాఁడ - నలవు చలంబు ధైర్యముఁ గలవాఁడ
నాగపాశంబుల నాకేశుఁ గట్టి - యాగతి నేపనా? యసురాధినాథ!
కాలకేయాది రాక్షసవీరవరులఁ దోలనా? - దానవోద్ధురసంగరముల, ‖1420‖
మనుజులఁ గృశులఁ దామసుల దుర్బలుల - దనుజేశ! దశరథతనయుల నాకుఁ
జంపుట పెద్దయే సమరఁబులోనఁ? - జంపెద నీమది సందేహపడకు;”

రావణున కతికాయుఁడు నీతి సెప్పుట

మన విని యతికాయుఁ డనువాఁడు పలికె - దనుజేశ్వరునితోడఁ దదజ్ఞులు మెచ్చ
“విను దానవేశ్వర! విశదనీతిజ్ఞుఁ - డను పెంపుతోడ నీయఖిలంబు నెఱుఁగఁ
బరులసొమ్ముల కాసపడక వర్తించు - నరనాథుఁ డిల యెల్లనాఁడును నేలు;
నిది నీతి గతి యని యిచ్చఁ జింతింప - కెదు రెండు లేదని యేల చూచెదవు?
ఇనకులోత్తముఁడు నీ కె గ్గేమి చేసె? - దనుజేశ! నీకు నాతనిదేవి యేల
నీదైనలంకయు నిన్నును జెఱుప - నీదుష్టరాక్షసు లెత్తుకొన్నారు;
గావున సీత రాఘవునకు నిచ్చి - యావిభీషణునకు నట లంక యిచ్చి
యూనినభక్తితో నూరకయుండి - మానితంబుగ బుద్ధిమంతుండ వగుము” ‖1430‖
అని పెక్కుభంగుల నతికాయుఁ డపుడు - తనతోడఁ బలుకంగ దనుజేశ్వరుండు
శుకసారణులఁ జూచి క్రూరుఁడై పలికె - “నొకమానవుం డబ్ధి నుఱక బంధించె,
ఘనుఁ డిట్టివాఁ డెందుఁ గలఁ డది చిత్ర - మనయంబు రాముఁ డీయబ్ధిని దాటె
ననుచున్నవారు మీ రాసేనఁ జొచ్చి - ఘనమతులై యెల్లక్రమము వీక్షించి
రం” డని పనిచిన రయమున వారు - దండి వానరవేషధారులై వచ్చి

శుకసారణులు శ్రీరాముని కపిసేనఁ జూచుట

వనములయం దుపవనములయందు - ననుపమలీల మహాద్రులయందు
వరసేతువందు నవ్వార్ధి కవ్వలను - గురుగుహాంతరములఁ గొమరైనయెడలఁ
గలయంగ విడిసిన కపిసేనఁ జూచి - తల యూచి వెఱగంది తలఁకి యాచరులు
మేనులు గడుపార మెల్లనఁ జొచ్చి - వానరసేనలో వచ్చుటఁ జూచి
యెఱిఁగి విభీషణుం డేచి పట్టించి - యురక వాండ్రను రామునొద్దకుఁ దెచ్చి ‖1440‖
“మనుజేశ! రావణమంత్రులు వీరు - వనచరవేషులై వచ్చినవారు

శుకసారణులు వీరు సొచ్చి యివ్వీట - సకలంబుఁ గనుఁగొని చనఁగలవారు"
అనవుడు వారలు నతిభీతి నొంది - మునుకొని చేతులు మోడ్చి మ్రొక్కుచును
"దేవ! రావణుఁడు పుత్తెంచిన చరుల - మీవిభీషణుమాట లిన్నియు నిజము
ఏచి యారావణుం డెలమి మీసేనఁ - జూచిర మ్మనవుడుఁ జూడ వచ్చితిమి"
అనుటయు నవ్వుచు ననియె రాఘవుఁడు - "వినుఁడు రావణుమంత్రివిభు లౌటఁ జేసి
మిముఁ జంపుట దగు మిముఁ జంపఁగాని - మిమ్ముఁ జంపఁగ వచ్చు మే లేమి నాకు?
నది చెప్ప నేల వీ డంతయుఁ జూడుఁ - డది చూడు మిది చూడ మనక మీ రిప్పు
డిట తెలిగొనక వీ డంతయుఁ జూడుఁ - డటఁ బోయి వెసఁ జెప్పుఁ డారావణునకు;
నేలావు నమ్మి నీ విట సీతఁ దెచ్చి - తాలావుఁ జూపర మ్మనుఁ డాజిలోన ||1450||
నెల్లి యీలంకయు నెల్లరాక్షసులఁ - ద్రుళ్లెడి నిన్నును దునుమాడు ననుడు
చనుఁ" డని రావణుచారులఁ బనిచె - జననాథుఁ డారామచంద్రుండు ప్రీతి
వారు విభీషణువలన నవ్వీట - వారక సకలంబు వడిఁ జూచి పోయి
రావణుఁ గాంచి యారావణుతోడ - "దేవ! నీపంచినతెఱఁగునఁ బోయి
కపిసేన యంతయుఁ గనుఁగొనుచుండ - నెపమాత్రమున మమ్ము నీతమ్ముఁ డెఱిఁగి
పట్టించి కట్టించి భానుకులేశు - కట్టెదిరికిఁ దెచ్చెఁ గలుషంబుతోడఁ
జంపింపఁదలఁచిన సదయుండు గాన - జంపింపఁడయ్యె నిక్ష్వాకువల్లభుఁడు
నీలంకయును నిన్ను నిఖిలరాక్షసుల - నాలంబులోపల నడఁగించుటకును
రామభూపాలుశౌర్యముఁ జెప్ప నేల - సౌమిత్రి యొక్కఁడే చాలు లంకేంద్ర!
సురవైరి సేతువుఁ జూచితి మెందు - నెరసి వానరసేన నిండి యున్నయది ||1460||
అది శతయోజనం బైనట్టి నిడుపు - పదియోజనంబుల పరపును గలిగి
కపిసేన నెంతయు గణుతింపరాదు - కపు లాడకాడకు ఘనగిరులందు
విడిసిన సేనయు విడియు సేనయును - విడిదలపట్లకు వెదకు సేనయును
నుదధికి నవ్వల నుంచు సేనయును - వదలక మఱియును వచ్చు సేనయును
నై యుండుటకు మాకు నాత్మలో వెఱఁగు - పాయనివెఱపును బ్రభవించె దేవ!
యొక్కొక్కచోటన యున్న యాసేన - లెక్కించి బ్రహ్మయు లిఖియింపలేఁడు
కాన నారామునిఁ గని సీత నిచ్చి - దానవనాథ! మోదంబున నుండు"
మనవుడు రావణుం డామాట లెల్ల - విన నింపుగాక గ్రొవ్వినరోష మెత్తి
"దేవగంధర్వు లెత్తిన నైన సీత - నే విడుతునె యేల యీపందతనము?
మిమ్ముఁ గోతులు పట్టి మెదిచిన మీరు - బమ్మర వోవుచుఁ బఱతెంచినారు ||1470||
వలవ దోడకుఁడు దుర్వారులై మిమ్ము - దలఁచి కోతులు రారు దాడిమై వెనుక"
నని ధీరుఁడై పల్కి యారావణుండు - చని తనతో శుకసారణు ల్నడువ
మిక్కిలిపొడ వైన మేడపై నెక్కి - యక్కపిబలముల నంతయుఁ జూచి
యచ్చెరువంది తా ననియె వారలకు - "నీచందమున నున్న యీసేనలోన
నెవ్వఁడు ముంగల నేపారి నడుచు? - నెవ్వఁ డెవ్వఁడు వెన్క నేమఱకుండు?
నెవ్వఁడు శూరుఁ? డిం దెవ్వఁడు వలఁతి? - యెవ్వనిమాట లయ్యినసూతి సేయు?
నెవ్వనితో రాముఁ డిష్టంబు పలుకు? - నెవ్వనిచే సేన యేపారియుండు?
నెవ్వారు రేపగ లీసేనఁ గాతు? రెవ్వారు సామంతు లీసేనలోన?
నెవ్వఁడు సుగ్రీవుఁ? డెవ్వఁడు రాము? - డెవ్వఁడు లక్ష్మణుం? డేరూపువాఁడు?
చూపుఁ డేర్పడ మీరు చూచితి రేని - కోపింప నే వారిగుణములు విన్న" ||1480||
ననవుడు సారణుఁ డారావణునకు- వినుపింపఁ దొణఁగెఁ బ్రవీణత మెఱసి
"దేవ పులిందానదీతీరవర్తి - పావకసుతుఁ డైన ప్రబలుఁ డీధాత్రి,
వీఁడె యీలంకెల్ల వెసఁ బెల్లగిల్లఁ - బోఁడిమి నార్పులు బొబ్బలు చెలఁగఁ

రావణునకు శుకసారణులు కపిపుంగవులఁ దెలుపుట

గురుతరకపినాయకులు లక్షగొలువ - దరుచరసేనముందఱ నున్నవాఁడు;
అలఘుసత్త్వుఁడు నీలుఁ డనువాఁడు దేవ - జలజాప్తసుతునకు సైన్యపాలకుఁడు;
వీకతో దిక్కులు వెసఁ బెల్లగిల్ల - దోఁకఁ దాటించుచు దుర్దమవృత్తి
వెఱగందఁ జేయుచు వేయుపద్మములు - మఱి నూఱుసంఖ్యలు మర్కటోత్తములు
బలవంతు లగువారు బలసి త న్గొలువ - గొలు వున్నవాఁ డొక్కకొండయుఁ బోలె
వాలినందనుఁ డల్ల వాఁడె యంగదుఁడు - వాలికంటెను బలవంతుఁడు వీఁడు
అడరంగ నాచందనాద్రివల్లభుఁడు - కడుఁబ్రసిద్ధుఁడు విశ్వకర్మనందనుఁడు ॥1490॥
విను ప్లవంగంబులు వేయుఁ గోటులును - నెనుబదిలక్షలు నేపారి కొలువ
ఘన మైనసేతువుఁ గడఁకతోఁ గట్టి - వనచరసేన నవ్వలికి దాఁటించి
వ్రాలిననలుఁడు పో వాఁడు దైత్యేంద్ర - వాలినందనున కవ్వల నున్నవాఁడు
తరుచరయూథముల్ తనుఁ బెక్కు గొలువ - సురలోకకంటక సుతరుఁ డన్వాఁడు
తనసేనతోఁగూడ తా నొక్కరుండు - మనలంక సాధింప మండుచున్నాఁడు
రజనీచరాధీశ! రమణీయకాంతి - రజతాద్రిఁ బోలుచు రవిపుత్రునెదుర
బలముల నన్నింటిఁ బరిపాటిఁ దీర్చు - వలఁతి యాశ్వేతుఁ డన్వానరుఁ జూడు
గురుబలాఢ్యులు వేయుకోటులు గొలువ - వఱలు నాతఁడు వేగవంతుఁ డన్వాఁడు
చూడుము మనదిక్కుఁ జూచుచున్నాఁడు - చూడుము లంకేంద్ర! సుగ్రీవసఖుని
దగ వింధ్యశైలసుదర్శనముఖ్య - నగముల కెల్లను నాథుండు వాఁడు ॥1500॥
కొమరారుసింగపుఁగొదమయుఁ బోలె - నమరినవాఁడు లంకాధీశ! వినుము
గాంభీర్యవారిధి కపిలవర్ణుండు - రంభుండు ఘనకేసరంబులవాఁడు
బలువిడి నూటముప్పదిలక్ష లెలమి - గొలువ నున్నాఁ డిదిగో చూడు! దేవ!
కుముదుఁ డన్వాఁడు సంకోచనాచలము - నమరంగఁ బాలించు నమరారి! యతఁడు
పదికోట్లయగచరపతు లోలిఁ గొలువ - మదమున మలయు నామర్కటుఁ జూడు
రమ్యశైలమునకు రాజైనవాఁడు - రమ్యోరువిశ్రుతోరస్స్థలుం డతఁడు
నలువదిలక్షలు నాలుగువేలు - గొలువంగ లంకపైఁ గోపంబు మీఱఁ
గుదియక యిరుఁగెలంకులఁ జూచువాఁడు - త్రిదశారి! యదె చూచితే! శరభుండు
బలసి తన్నెప్పు డేఁబదికోట్లకపులు - గొలువ నున్నాఁ డదే గురుసత్త్వధనుఁడు
పారియాత్రాచలపతి ఘోరసమర - ధీరుండు పనసుండు దేవేంద్రవైరి! ॥1510॥
లలి నొప్పుడెబ్బదిలక్షలకపులు - గొలువ నున్నాఁ డదె! గురుబలోన్నతుఁడు;
సింధురగతిఁ జాయ చె న్నగ్గలించి - యందమౌ క్రోధనుం డనువాఁడు దేవ!
యేనె చాలుదు లంక నిలఁ గూలఁద్రోయఁ - గా నని పూని యిక్కడఁ జూచువాఁడు
బలవంతు లగు కపు ల్బలసి త న్నెపుడు - లలి నొప్ప డెబ్బదిలక్షలు గొలువ
గవయుఁ డున్నాఁ డదే కనుఁగొను దేవ! - వివిధప్రతాపసంవృతుఁ డైనవాఁడు
కామరూపులు వీరు ఘనఘోరసత్త్వు - లీమెయి ననిలోన నెక్కుడౌ వారు
తలపోయఁగా దేవ! దైత్యులకైనఁ - గలఁగనివారు ముంగలివారు వీరు
నడుమ నెప్పుడును సేనాసమేతముగ - నడతెంచువారి దానవనాథ! వినుము
ఉరుభుజు ల్వివిధవర్ణోజ్జ్వలు లద్రి - చరులు నానాసహస్రంబులు గొలువ
నీతోడ నెక్కటి నెఱిఁ బోరఁ దివురు - నాతండు హరుఁడను నగచరోత్తముఁడు. ॥1520॥
నలు పెంతయును మీఱ నానావిధముల - నెలుఁగులసంఖ్యలు నేపారి కొలువ
నతినీలమేఘమధ్యస్థుఁ డై పొలుచు - శతమఖుఁ బోలి యుజ్జ్వలుఁ డైనవాఁడు
నర్మదాతీరంబునను ఋక్షనగముఁ - బేర్మితో నేలెడు పృథుబాహుబలుఁడు
వాఁడె ధూమ్రుఁడు జాంబవంతుతమ్ముండు - వాఁడిమిఁ దనయట్టివారు త న్గొలువ
నీలశైలంబుల నెలవెల్ల దార - యై లీల నొప్పిన యాకృతు ల్గలిగి
యుల్లసిల్లుచు నున్న యొకకోటిసంఖ్య - భల్లూకములు గొల్వ బలసియున్నాఁడు
తొల్లి దేవాసురోద్ధురయుద్ధ కేళి - నెల్లవరంబుల నింద్రుచేఁ బడసి

వ్రాలిన యాజాంబవంతుఁడు వాఁడె - దూలఁ డెన్నఁడు రణధూమలోచనుఁడు
ఉక్కలుం డిదె వీనియుభయపార్శ్వముల - నొక్కొక్కయోజనం బొడలిలోఁ బొడవు
గలపద్మసంఖ్యల కపిసేన గొలువ - సలలితుం డగువాఁడు సన్నాథుఁ డతఁడు ||1530||
నాకారిబిరుదు వానరపితామహుఁడు - నాకేశుతోఁ బోరి యని గెల్చినాఁడు
దహనునివలన గంధర్వకన్యకకు - మహనీయమైన జన్మంబు దా నొంది
పరపైన యాద్రోణపర్వతం బెలుఁ - దిరముగా జాంబూనదీతీరవర్తి
వేయుకోటులు కపు ల్వేడ్కఁ ద న్గొలువ - నీయగచరుఁ జూడు మేచినవాఁడు
నీలునితమ్ముఁడు నిర్జరవైరి - చాలువాఁ డింద్రసుజాలుఁ డన్వాఁడు
కుపితమర్కటు లాఱుకోటులు గొలువఁ - గపివీరుఁ డాతఁ డుగ్రధనుఁ డన్వాఁడు
కరము సంప్రీతి గంగాతీరమునను - జరియించువాఁడు శాశ్వతబాహుబలుఁడు
చిరతరలీలమై శిశిరాద్రి వేడ్క - నిరవొంద నెప్పుడు నేలెడువాఁడు
పదికోట్లనగచరు ల్బలసి త న్గొలువ - నదె చూడు మాగజుం డనువాఁడు దేవ!
కోటికోటుల వేయు కొమరుగా జముని - పాటి గోలాంగూలబలములు గొలువ ||1540||
నదె గవాక్షుం డను నతఁ డాలమునకుఁ - ద్రిదశారి! యొడులు దీటుచున్నాఁడు
ధవళవర్ణాంగు లుద్దండవిక్రములు - రవిసన్నిభులు రణరంగభీషణులు
వివిధరూపంబుల విఖ్యాతులైన - ప్లవగసామజములు బలిసి త న్గొలువ
నున్న కేసరిఁ జూడు మొప్పారుకాంచ - నోన్నతశిఖరికి నొడయండు వాఁడు
బహువర్ణులై పటుభాషణధ్వనులు - మహి గదలఁగ దంతమండలి వెలుఁగ
సింగంపుఁగొదమల చె న్నగలించి - పింగళాక్షంబులఁ బెద్దయు మెఱసి
వేయుకోటులకపు ల్వేడ్కతోఁ గొలువఁ - బాయక రాముకృపారసం బంది
తనప్రాణములు రామధరణీశ్వరునకు - ననయంబు నీఁగోరు నతులవిక్రముఁడు
అమరారి! వాఁడె యత్యాయతబలుఁడు - సమరకర్కశుఁడైన శతబలిఁ జూడు
వీఁడె సుషేణుండు వేకోట్లకపులు - వాఁడిమిఁ దన్నుఁ గొల్వఁగ నున్నవాఁడు ||1550||
పదికోట్లయగచరపతు లోలి గొలువ - నొదవు నాతనిఁ జూడు ముల్కాముఖుండు
ఇటఁ జూడుమా వీఁడె ఋషభుఁ డన్వాఁడు - భటముఖ్యు లతనికిఁ బదికోటు లధిప!
వనచరశతకోటి వలనొప్పఁలు గొన - దనరు నాతనిఁ జూడు దానవాధీశ!
కనకాద్రిధైర్యుఁ డఖండవిక్రముఁడు - ఘనభుజస్కంధుఁడు గంధమాదనుఁడు
మొనకు వేకోట్లుగా ముయ్యేడుమొనలు - తనరఁ గల్గినవాఁడు దధిముఖుఁ డతఁడు
విను మిరువదియొక్కవేయుశంఖంబు - లును మఱిరెండు వేల్నాఱుబృందములు
గల యల్ల మొన దివాకరసూనుమూల - బల మావలీముఖప్రముఖులఁ జూపు
మొలయఁ గిష్కింధలో నుండెడువారు - లలి దేవగంధర్వులకుఁ బుట్టినారు
కామరూపముల సంగరకౌతుకముల - భీమవిక్రమములఁ బెంపారువారు
అనికి సన్నద్ధులై యార్చుచున్నారు - కనుఁగొను వారి రాక్షసలోకనాథ ||1560||
అమృతంబు బ్రహ్మచే నమరంగఁ బడసి - రమరులకంటెను నధికులు వీరు
వినుతింప మైందద్వివిదులనువారు - విను దేవ! యేకాంగవీరులు వీరు
పదికోట్లప్లవగులు బలసి కొల్వంగ - నుదధితీరంబున నున్నారు దేవ!
వీరులు సుముఖుండు విముఖుండు ననఁగ - ఘోరవిక్రములఁ గన్గొనుము లంకేశ!
మృత్యువుకొడుకులు మిగిలినచేవ - మృత్యువుకంటెను మీఱినవారు
మిగిలినతెగువతో మితి మేర లేని - యగచరుల్ తను భృత్యులై కొలువంగ
నున్నవాఁ డదె చూడు ముదధి లంఘించి - నిన్ను నీబలమును నీవారిఁ గొనక
చనుదెంచి వనములో జానకిఁ గాంచి - వన మెల్లఁ బెఱికి నీవరసుతుఁ జంపి
లంక భస్మముఁ జేసి లంకిణి నొంచి - జంకెతోఁ గ్రమ్మరఁ జన్నవాఁ డతఁడు
ఆవాయుసూనుండు హనుమంతుఁ డగుట - నీవును నెఱుఁగుదు నిర్జరారాతి ||1570||
విను చిత్ర మొక్కటి వీఁడు బాల్యమున - నినమండలం బుదయింపంగఁ జూచి

పెరిఁగినయాకటిపెల్లున దానిఁ - బరికించి ఫలబుద్ధిఁ బట్టంగఁ దివిరి
వేగంబుతో మూఁడువేలయోజనము - లాగగనంబున కపుడు బిట్టెగసి
యంతటనుండి పూర్వాద్రిపైఁ బడియె - నెంతయు రయమున నీవానరుండు
హనువు భగ్నంబయ్యె నంతనుండియును - హనుమంతుఁ డనునామ మయ్యె నీతనికి
వీర లందఱును బృథ్వీధరం బెల్ల - వార యొక్కింత వడి గెల్చువారు
ఇట్టికపీంద్రు లనేకులు దేవ - యె ట్టని సంఖ్యగా నెన్నంగ వచ్చు”
నని సారణుఁడు పల్క నసురేంద్రుతోడ - సునిశితమతియైన శుకుఁ డర్థిఁ బలికెఁ

శుకుఁడు శ్రీరాములతేజోవిశేషములఁ దెల్పుట

వారల కెల్ల జీవన మైనయట్టి - యారాముఁ జెప్పెద నసురేశ! వినుము
నయరీతి హరినీలరత్నప్రభాతి - మెయిచాయ నెంతయు మెఱసినవాఁడు ||1580||
కమలంబులను బోలు కన్నులవాఁడు - విమలనీతిస్థితి వెలసినవాఁడు
ఆజానుబాహుండు నఖిలేశ్వరుండు - రాజతేజోనిధి రఘుకులోత్తముఁడు
సత్యంబులోపల సార మౌవాఁడు - నిత్యధర్మంబున నెగడినవాఁడు
శస్త్రాస్త్రవిద్యావిశారదుం డఖిల - శాస్త్రజ్ఞుఁ డురుకీర్తిసంపదవాఁడు
తపనునినైనను దమతాత యనక - తపియింపఁజేయు ప్రతాపంబువాఁడు
చక్కాడునభ మైన శరజాలములను - వ్రక్కలుగాఁ జేయు వసుమతినైన
నలిగిన నాతని యలుక వైరులకుఁ - దలఁపంగ మృత్యువు దశకంఠ! వినుము
తెగువ నీ వాసీతఁ దెచ్చితి గాన - జగతీశుఁ డిబ్భంగిఁ జనుదెంచె ననికి
వరశరణాగతవజ్రపంజరుఁడు - బిరుదుల కెల్లను బిరుదైనవాఁడు
శరణన్నఁ గాచు నేచందంబునందు - దొరకొన్న యలుకకుఁ దుది లేనివాఁడు ||1590||
మిక్కిలి యైన నీమీఁదికోపమున - నక్కన్నులం దెట్టి యమరినవాఁడు
మూఁడులోకముల నిమ్ముల నేలువాఁడు - వాఁడె పో రాముండు వనజాప్తకులుఁడు
వారక శుద్ధసువర్ణవర్ణాంగుఁ - డారామువలపట నట నున్నవాఁడు
చలమున నీరేడుజగముల నైన - నలుకతో నిర్జించు నతిశక్తివాఁడు
ఆరామునకుఁ బ్రాణ మైనట్టివాఁడు - ఆరాముతమ్ముఁ డుదగ్రవిక్రముఁడు
భావింప మ మ్మేర్చి పట్టినవాఁడు - దేవ! యాలక్ష్మణదేవునిఁ జూడు
మలుకమై నిన్ను నుగ్రాజిలోఁ గలఁచి - చల మొప్ప లంక నిశ్శంక నేఱుటకుఁ
బట్టంబు రామభూపాలునిచేతఁ - గట్టించికొని ప్రీతిఁ గ్రాలుచున్నాఁడు
ఆవిభీషణుఁ జూడు మసురాధినాథ - భూవరువెనుక నేపున నున్నవాఁడు
ఆరాముతమ్ముని యావిభీషణుని - చేరువ నవ్వలఁ జేరియున్నాఁడు ||1600||
మహనీయతరధరమార్గంబువాఁడు - మహితనీతిస్థితి మరిగినవాఁడు
మానఘనాధీనమతి నొప్పువాఁడు - పూని కిష్కింధ నెప్పుడు నేలువాఁడు
చిరకపిరాజ్యాభిషేచనహేతు - కరహేమమాలికాకలితవక్షుండు
గురుభుజుం డంతకఘోరవిక్రముఁడు - సురవైరి! చూచితే సుగ్రీవుఁ డతఁడు
వీనికిఁ గలసేన వివరింతు వినుము - దానవనాథ! చిత్తంబున నిలిపి
సంఖ్య వేకోటులై చను నూఱువేల - సంఖ్యలు మఱి మహాసంఖ్య నాఁబరఁగు
నవి లక్ష గూడిన నగు బృందసంఖ్య - యవి లక్ష గూడిన నగుఁ బద్మసంఖ్య
యవి లక్ష గూడి మహాపద్మ మయ్యె - నవి లక్ష గూడిన నగు ఖర్వగణన
యవి లక్ష గూడిన నగు మహాఖర్వ - మవి లక్ష గూడిన నగు సముద్రంబు
అవి లక్ష గూడ మహాసముద్రంబు - నవి లక్షతో మహదాఖ్యమై పరఁగు ||1610||
నవి కోటి పో వాలియనుజునిబలము - వివరించి చూడుము విశదంబు గాఁగ
నిది తుద మొద లని యెన్నంగ దీని - చదురుతనంబున సంఖ్య దేరాదు

కావున రాముతోఁ గదిసి పోరాడ - రావణ రాదు దుర్వార మాబలము”
అని శుకుం డెఱిఁగింప నారావణుండు - ఘనమైనకపిసేనఁ గలయంగఁ జూచి
తనలోన బడబాగ్ని దరికొనుచుండ - దనరారు వార్ధిచందంబున నపుడు
వెఱచియుఁ దనలోని వెఱ పడఁగించి - వెఱవనిగతిఁ గోపవివశుఁడై పలికె
“మంత్రి యేలికచిత్తమార్గంబు దప్పి - మంత్రంబుఁ జెప్పునే మన సెల్ల విఱుగ?
నేతెఱం గెఱుఁగక యెదిరి నాయెదుర - నీతెఱంగునఁ బల్కు టిది మీకుఁ దగునె?’
యనవుడుఁ దల లెత్త కచ్చోటు వాసి - చని రప్పు డాశుకసారణు లంతఁ
జవిన పిమ్మట నాప్తసచివులు దాను - దనుజాధినాథుఁ డెంతయును జింతించి ||1620||
వారి వీడ్కొల్పి దుర్వారుఁడై వైర - మార విద్యుజ్జిహ్వుఁ డనువానిఁ బిలిచి
“రామునిధనువు శిరంబును బోలె - నీమాయ నతివేగ నిర్మింపు” మనిన
నతఁ డది నిర్మించి యర్థిఁ దెచ్చుటయు - నతనికి మెచ్చు ప్రియంబున నొసఁగి
సురుచిరంబైన యశోకవనమున కరిగి - యాదశకంఠుఁ డవనిజఁ గనియెఁ.
బె ల్లగునీవగఁ బెట్ట నేమిటికిఁ - దల్లి న న్నన వసుంధరదూరుకరణిఁ
దల వంచుకొని విన్నదనమునఁ దూలి - సొలవక ధాత్రిఁ జూచుచు నున్నదాని
నొడలఁ జిత్తములఁ బెం పొదవు దావాగ్ని - యుడికిపొంగుచు వెలి కురుకుచునున్న
రాక్షసుపై రోషరసధార లనఁగ - నక్షీణబాష్పధారావళిదాని
పుత్త్రి యీదురవస్థఁ బొందితే యనుచు - ధాత్రి దానును బరితాపంబు నొంది
యాలింగనము సేసినట్టిచందమున - ధూళి గప్పినమేనితో నున్నదాని ||1630||
రావణ! నిన్ను నీరాక్షసకోటి - నేవిధంబునఁ ద్రుంప కే నేల పోదు?
నని వానిక్రూరధర్మాదిదైవంబు - గొనకొన్నకైవడిఁ గూర్చున్నదాని
నమరారులను నీరసావనీజములఁ - దమకించి తా విటతాటంబు సేయు
నని దరికొను విలయానిలుపగిదిఁ - దనరు నిట్టూర్పులఁ దఱు చైనదాని

సీతకు శాంబరీమాయచే గల్పితం బైన శ్రీరాముల శిరోధనువులను జూపి వెఱపించుట

గని చెడఁ దలఁచిన కష్టదానవుఁడు - తనదిక్కుఁ జూడని ధరణిజ కనియె.
“వెరవు చాలని యవివేకి దానవుల - ఖరదూషణాదులు ఖండించె ననుచు
జనకనందన! రాముశౌర్యంబు నమ్మి - నను గణుతింప వెన్నఁడుఁ జిత్తమునను
నసమునఁ గపులతో నంబుధి దాఁటి - యసముఁడై యాసువేలాద్రిపై నుండి
యలసి నిద్రింపంగ నగచరసేన నలమి - యీరాత్రి ప్రహస్తుఁ డన్వాడు
నాకూర్చుబంటు చూర్ణంబుగాఁ జేసి - కాకుత్స్థునురుకార్ముకంబును దలయు ||1640||
గొని వచ్చె రాముని కూర్మితమ్ముఁడును - వనచరాధిపుఁడును వగచుచునుండఁ
దప్పించుకొని పాఱెఁ దా విభీషణుఁడు - చుప్పనాతిని ముక్కు సురియచే గోయు
నాపాపమునఁ బాఱె నపుడు నీమఱఁది - వాపోవుచును జాంబవంతుఁడు పఱచె
నూరక యంగదుం డూడంగఁ బాఱె - దారితప్పునఁ బోయెఁ దారుండు భీతి
నీలుండు శరభుండు నిలిచి పోరాడి - వాలిరి మేనులు వ్రయ్యలై జగతిఁ
బోక నిల్చి సమీరపుత్త్రుండు వడియె - మోఁకాళ్లు విఱిగి రాముని బాయలేక
నెత్తుఱు గ్రక్కుచు నేగె సుషేణుఁ - డుత్తలంబున ధూమ్రుఁ డుదధిలోఁ బడియె
జెయ్యోత్తి మ్రొక్కఁ గూల్చిరి దధిముఖుని - మాయచే గేసరి మయి దాచిపోయె
కుముదుండు తలఁ దెగఁగొట్టినఁ బడియె - సమసె మైందుఁడు వీగి చనియెను నలుఁడు
పనసుఁ డెఱింగి దెబ్బర వచ్చె ననుచుఁ - బనసచెట్టును బోలి బ్రమసి తా నిలిచె ||1650||
నాలంబులోపల నఖిలవీరులును - గూలుటయును జూచి కూడినభీతి
జివ్వఁ జాలించి వచ్చినకపు లెల్ల - నవ్వంగఁ బరుగెత్తె నలినాప్తసుతుఁడు
సేతువుఁ జూడ వచ్చినకపు లెల్ల - భీతిచే నిల్లాండ్ర బిడ్డలఁ దలఁచి
ముగిపె కార్యం బని మొదలిటెంకులకుఁ - దగఁ గొట్టఁ బాఱిరి దైత్యులు దరుమ

గాన గంజాస్య రాఘవునాస విడిచి - నానారులకు నెల్ల నాథవై యుండు
నాయింట దాసీజనము లైదువేలు - పాయక మణిమయాభరణము ల్దాల్చి
యచ్చరు లున్నవా రతివ! నీసేవ - కిచ్చెద నీమన సిమ్ము నా కిపుడు.
విరిదోటలో గల్పవృక్షంబు లైదు - తరుణి! నీముడిపువ్వుదండల కిత్తు
నమరభూధరరోహణాచలమణులు - రమణి! నీకిత్తు నన్ రతులఁ దేలింపు
నామీఁచఁ గామధేన్వాదిధేనువుల - భామిని! నీయింటిపాడి కే నిత్తుఁ ||1660||
గొమ్మ ముప్పదిరెండుకోట్లచేరువలు - నెమ్మి నం దొక్కొక్కనికి వేయివే
(?)దానవబలపద్మ మాప్తంబు నాకు - దీన బోఁ గెలిచితి దేవతాధిపుల
నాబలం బెల్ల నీయడుగులు గొలిచి - యోబాల! యిటమీఁద నుప్పొంగఁ గూర్తు"
ననుచు విద్యుజ్జిహ్వుఁ డనువానిఁ బిలిచి - వనజాక్షి ముందఱ వైవఁ బంచుటయు
"దనుమధ్య! యిదె రాముతలయును విల్లు" - నని యటు వైచి వాఁ డరిగె నవ్వుచును
దలకొని రామభూధవుఁ డిప్పు డసుర - తల లెల్ల ద్రుంచు నుద్ధతి రణస్థలిని
దలఁకకు నీపతితలయు నింపారు - నిల ధర్మగుణముతో నిఁక ననుమాడ్కిఁ
దరలాక్షి యాతల తప్పక చూచి - కర మొప్పురాని కన్నులు మోము
దలకట్టుమౌళి రత్నప్రభావళియుఁ - బలువరుసయుఁ గర్ణభాతియు మోవి
తలపోసి రామునితలయ కాఁ దలఁచి - బలుమూర్ఛ బాల్పడి వడియె నాధరణి ||1670||
యిది బొంకు నీపతి కేమియుఁ గాదు - సుదతి నీ కీమాయ చూడఁగా దినుచుఁ
దనయురిస్స్థలికి నత్తన్వంగిఁ దివిచి - కొనియెనో కాక యాకుంభిని యనఁగఁ
బడి యంతఁ దనలోనఁ బడఁతుక దెలిసి - యడరెడుశోకాగ్ని నలయుచుఁ బలికెఁ,
"గటకటా కైకేయి కలహంబుఁ బన్ని - యిటు క్రుంగఁజేసితె యిక్ష్వాకుకులము!
నీరాఘవేశ్వరుం డె గ్గేమి సేసె! - నూరక యడవుల నుండంగఁ బనుప
వనధి బంధించితి వచ్చి నీ వింకఁ - గొనిపోయె దనియెడి కోర్కి దీపింపఁ
బెద్ద నమ్మితిఁగదా పృథ్వీశ! నిన్ను - నిద్దెస నాదైవ మిటు సేయు టెఱుఁగఁ?
నాకును నీకుఁ బ్రాణం బొక్క టగుట - గాకుత్స్థ! యిటు బొంకుగాఁ జేయఁదగునె?
పతికంటె ముందఱఁ బ్రాణముల్ విడుట - కతివ గా నైతినే? నర్కకులేశ!
యెఱుఁగుదు గా కేమి యడరి నీకడకు - నరనాథ! పుత్తెంతు నాదుప్రాణముల ||1680||
వసుధ నాతల్లి నావరుఁడవు నీవు - వసుధకౌఁగిటఁ జేర్ప వావియే నీకు?
జనకుచే న న్నగ్నిసాక్షిఁ జేపట్టి - కొనివచ్చి యిటు సేయఁ గూడునే నీకు?
నెట్టొకో రామ నీ విట నూరకున్నఁ - గట్టడిప్రాణముల్ గ్రాఁగవయ్యెడిని;
గ్రాఁగని యప్పుడే కారణం బీవు - గ్రాఁగుట నిక్కంబు గాకుండు" ననుచు
నీవిధంబున సీత యేడ్చుచు నుండ - దౌవారికులు వచ్చి దనుజేశుఁ గాంచి
"దేవ! కార్యంబు లెంతేని బుట్టుటయు - నీవరమంత్రులు ని న్సభాస్థలికి
నరుగుదె మ్మని ప్రహస్తాదులు వచ్చి - తరమిడి యున్నారు దారపట్టమున"
నని విన్నవించిన నారావణుండు - చనియె శీఘ్రంబున సభకు నత్తఱిని,
దనుజుండు చనఁగ నాతలయును విల్లు - విన విస్మయంబుగా వెస మాయమయ్యె
నారావణునిలక్ష్మి యంతలోపలనె - బోరన మాయమై పోవు నన్నట్టు ||1690||
ఇదె రాఘవుఁడు వచ్చె నెత్తిపై ననుచుఁ - ద్రిదశారి యెంతయు ధీరుడై కడఁగి
వేగులు వారిచే విన్నవార్తలకు - వేగ నిస్సాణంబు వేయంగఁ బనిచి
తనసేనఁ గూర్పఁ బ్రధానులఁ బనిచె - జనకనందన నంత సరమ వీక్షించి
"యేల మాయమ్మ! నీ విటు ప్రలాపింపఁ? - బోల దీవార్తలు బొంకు గానోపు
వనిత! నీముందఱ వైచినశిరము - దనుజునిమాయగాఁ దలపోయవలదె?
వనజాక్షి యసురదుర్వాక్యంబు లెల్ల - విని యేను బోయితి వెనుకనే యరయ
నావార్త విను రాముఁ డని కెత్తె ననుచు - దేవారి యెంతయుఁ దిరుగంగఁబడియె.
నదె విను నిస్సాణహననఘోషంబు - లదె విను మారాక్షసావళియుగ్ర

రథములమ్రోతయు రథికసారథుల - పృథులభాషణములు పెల్లుగా మ్రోసె.
నటుఁ గాన రాముని కాపద లేదు - కుటిలకుంతల! నీవు గుందంగవలదు" ||1700||
అని చెప్ప నాలంక యగలనార్చుచును - వనచరసేనలు వచ్చుటఁ జూచి
"యంతరంగమున బిట్టదరి రావణుఁడు - చింతించి మంత్రులఁ జెచ్చెరఁ బిలిచి
యదె రాఘవుఁడు వచ్చె ననికి మీ రిపుడు - విదితవిక్రమశక్తి వేగంబు పోయి
మనుజుల నిద్దఱ మడియించి రండు - వనచరసేనల వధియించుఁ డోలి
నరుగుఁడు లెం" డన్న నారావణునకు - వరనీతిమతి మాల్యవంతుఁ డిట్లనియె.

మాల్యవంతుఁడు రావణునితో నీతి సెప్పుట

"నుచితకాలంబున నొప్పగు సంధి - యుచితకాలంబున నొప్పు వైరంబు
గాన నయోచితకార్యంబు సేయు - వానికి రాజ్యంబు వర్తించుచుండు
నధముతో విగ్రహ మధికుతో సంధి - బుధులమతంబునఁ బోనిచ్చు టొప్పు
వలవదు మనకంటె వనజాప్తకులుఁడు - బలవంతుఁ డగువాఁడు బలవైరివై రి
దైవకార్యంబుగా ధరఁ బుట్టినాఁడు - దైవబలంబు నాతనియందె కలదు ||1710||
ఆరయ ధర్మాత్ముఁ డది చెప్ప నేల? - వారక ఋషులదీవనలు గన్నాఁడు
సురల బాధించి భూసురల మర్దించి - యురుపాపబుద్ధివై యుండుదు వీవె
గెలుపు ధర్మముదెసఁ గీల్కొనుఁ గాని - యిల నధర్మముదెస నేల వర్తించు?
నక్కమలజుచేత నటు నాఁడు వరము - తక్కినవారిచేతను జావకుండఁ
బడసితి గాని యిబ్భంగి నీమీఁద - నడతెంచు నరుల వానరులను గెలువఁ
బడయవు నీ వెన్నిభంగుల నైనఁ - జెడుట తథ్యము వీరిచేతను నీవు;
దాని కింతటికిఁ బ్రత్యక్షంబుఁ జూడు - మానైనవిపులహోమములు ధూమములు
జడిసె రాక్షసులతేజంబులు మాసె - నుడుగక మనవీట నొప్పము ల్పుట్టె
నటుగాన నాదినారాయణుం డతఁడు - ఇటు సేయుటకుఁ బుట్టె నిద్ధరమీఁద
రామునితోడ విగ్రహ మొప్ప దుడుగు - రామునిబాణపరంపర ల్పెట్టు ||1720||
వలదు రామునిఁ గని వనిత నొప్పించి - కుల మెల్ల రక్షించుకొనుము లంకేంద్ర!"
యనవుడు దశకంఠుఁ డమ్మాల్యవంతుఁ - గనుఁగొని రోషసంకలితుఁడై పలికె.
"మిగులఁదేజంబున మేటినై యెందు - నెగడిన నాయొద్ద నీపగవానిఁ
జెప్పెదు; ని న్నేమి సేయుదు నింక - నెప్పుడు మాన వయ్యెదు పందతనము;
సీత నేమిటి కిత్తు సీత నిచ్చుటకు - భీతి నా కేమిటఁ బేర్చె నింతటనె?"
యని మీఱి పలికిన నమ్మాల్యవంతుఁ - డనియె నామాట నీ వాత్మఁ గైకొనక
యారామచంద్రుని నాలంబులోన - శూరత గెలువంగఁ జూతుము గాక!
యెందుఁ బోయెద మని హెచ్చి కంటకము - లందందఁ బలుకుచు నలుకమైఁ బోయెఁ.
బోయినపిమ్మట బుద్ధిలోఁ దలఁచి - యాయసురేశ్వరుం డప్పుడు గడఁగి
యలఘుబలాఢ్యుఁ బ్రహస్తునిం బనిచె - దొలితొలి బలుకాపు తూర్పువాఁకిటికి ||1730||
దక్షిణంబున మహోదరమహాపార్శ్వు - లక్షీణబలయుతులై యుండఁ బనిచె.
వారక పడమటివాకిట నుండ - శూరత నటఁ బంచె సుతు నింద్రజిత్తుఁ
దనమాఱు గాఁగ నుత్తరపువాకిటికి - జని యుండుఁ డని పంచె సారణశుకుల
నందఱికిని ముఖ్యుఁ డై పురమధ్య- మం దుండఁగా విరూపాక్షునిఁ బనిచె
నీవిధంబున లంక కెల్లఁ గాపిడుచుఁ - రావణుం డంతఃపురంబున కరిగె,

శ్రీరాముఁడు లంకాపురవైభవముఁ జూచుట

నంత నక్కడ రాముఁ డనుజు నర్కజుని - నంతకన్నను హితుం డగు విభీషణుని
వాలితనూజుని వాయునందనుని - వాలిన యాజాంబవంతు సుషేణు

నాలోన రప్పించి యందఱితోడ - నాలోచనంబునకై కూర్చి పలికి
“నవగుణంబున కెల్ల నాలయం బైన - దివిజారి లంక యేతెఱ గొకో యింకఁ
జూతమా యేర్పడఁ జూడుఁడా యొకని - చేతఁ దత్కుల మెల్లఁ జెడుట సిద్ధంబు” ||1740||
నని పల్కి యారాముఁ డనుజుండుఁ దాను - నినసుతుఁ డాదిగా నెల్లవానరులుఁ
గొలువంగ వచ్చి యెక్కుడువేడ్కతోడ - నలరుచు నాసువేలాచలం బెక్కి
గుణములు గలవాఁడు గోత్రంబునందుఁ - బ్రణుతికి నెక్కు నిబ్భంగి నన్మాడ్కిఁ
గనియె రాఘవుఁడు లంకాపురం బపుడు - దనచేతఁ గడక సాధ్యం బగుదాని
ననిలజుఁ బట్టిన యంతనుండియును - దనరార లోపల దరికొన్న చిచ్చు
నాఁడు నేఁడును మండు నామణిప్రభలఁ - బోఁడిమి గలుగు గోపురములదానిఁ
గడు నొప్పు నారాము ఘాతకుఁ జొనుప - మిడికెడు రావణమృగముఁ బోనీక
విలయకాలుండను వేఁటకాఁ డర్థి - వెలివారు వారిన విధమునఁ జూడఁ
దనరారు పెద్దకొత్తడములతోడఁ - గనుఁగొన నొప్పు ప్రాకారంబుదాని
రావణుఁ బొరిగొన రామ రమ్మనుచుఁ - జేవీచుపడగలఁ జెలు వైనదానిఁ ||1750||
మహనీయతోరణమంగళసూత్ర - మహిమతో నంబరమణిసంగమమునఁ
దళతళ వెలుఁగు నద్దంబుల నొప్పి - చెలువారఁగా దట్టు చేతులు గలిగి
పగలును రేయును బాయక కూడి - మగలచే నొప్ప కొమ్మలు గలదాని
నెసఁగ నారాము కట్టెదిరికిఁ గాలుఁ - డసురేశుఁ డనులులాయముఁ బట్టితేర
నొరపుగాఁ ద్రవ్విన యొదంబు లనఁగ - నెరసినపరిఘల నెలకొన్నదాని
కైలాస మమరారి క్రమ్మఱఁ బెఱికి - మేలైనపేర్మి నిర్మించినమాడ్కి
దనరారి యల మిన్ను దానికి తెల్పునను - గనుపట్టు మేడలు గలిగినదాని
ఘనలక్ష్మి నెదురుకోఁ గడఁగె రామునకు - నని చెప్పునట్టి తూర్యధ్వనిదానిఁ
జిలుకలపలుకుల చెలువు వహించి - యళులనాదంబుల నానంద మంది
కలకంఠరవములఁ గడుఁబ్రీతిఁ జేసి - పలికెడు శారికాస్ఫారత మెఱసి ||1760||
పల్లవఘనచయపల్లవం బగుచుఁ - బల్లవంబుల రాగభరితంబు లగుచుఁ
గడివోనిపూవులగంధంబువలన - నెడపక నందంద నింపులు చూపఁ
జెప్పఁ బెక్కగుచు నేచినయట్టితరుల - నొప్పెడివనముల నొప్పారుదానిఁ
గమల కెందును మనఃకమలంబు లైన - కమలాకరంబులఁ గర మొప్పుదాని
నటు చోద్యపడి చూచు నారాఘవునకు - బటుతరోద్యత్ప్రభాభాతి తా నొసఁగి
యాకాశమణి గ్రుంకె నపరాబ్ధిలోనఁ - గాకుత్స్థమణి నమస్కారంబు సేయ
నారాముఁడును సువేలాద్రియం దుండి - యారాత్రి గడతేర్చి యంత వేగుటయు
గపులు వినోదంబుఁగాఁ బెల్లురేఁగి - విపినంబులం దెల్ల వెసఁ జొచ్చి చొచ్చి
యందలిశరభసింహాదులనెల్ల - నందందఁ దోలుచు నార్చుచుఁ దిరుగ
నట్టికోలాహలం బంతయు లంక - ముట్టి రాక్షసుల నెమ్ములు పగిలింప ||1770||
నది విని రావణుం డది యేమి రవము? - పొదుఁ డని వచ్చి గోపుర మెక్కి చూచె
నప్పుడు గోపురం బతనితోఁ గూడ - నొప్పెఁ జూపరులకు నుజ్జ్వలం బగుచుఁ
ధవళాతపత్రము ల్దఱుచుగాఁ బట్టి - ధవళచామరములు తఱుచుగా వీవఁ
బొరిపొరి సురదంతిపోటుల నమరు - నురమునఁ బతకంబు లొనరుచుఁ గ్రాల
నాయతరత్నసింహాసనాసీనుఁ - డై యెంతయును బొలుపారె నెయ్యెడను
నపరాచలముమీఁది యర్కునితోడి - యుపమకు మాత్రుఁడై యుజ్జ్వలుం డగుచు
బహువిధరాక్షసపరివృతుం డగుచు - మహితాయుధప్రభామండలంబులను
మెఱుపులు గల నీలమేఘంబు వోలెఁ - దఱచుగా మెఱసి మదంబులుఁ గురియ
నెసఁగంగ నాదానవేశ్వరుం డప్పు - డసమానుఁడై యుండె నాగోపురమున
మహనీయరావణమహిమచేఁ జేసి - మహితవిద్యుత్ప్రభామండలం బైన ||1780||
గోపురం మపుడు దృగ్గోచరం బైన - భూపాలతిలకుఁ డద్భుతమంది పలికె.

"రా విభీషణ! గోపురంబున వచ్చి - యీవిధంబున నున్నయితఁ డెవ్వఁ డొక్కొ?
ప్రళయకాలమునాఁటి భానుబింబముల - వెలుఁగులపొది పోలె వెలుఁగుచున్నాఁడు"
అనుడు విభీషణుం డారాముతోడ - ననియె "నయ్యసుర మాయన్న రావణుఁడు
సురనాథు సురలను స్రుక్కించువాఁడు - సురకామినులఁ జెరఁ జొనిపినవాఁడు
ముల్లోకములఁ దనమూర్తిచే హల్ల - కల్లోలమై పడఁ గావించినాఁడు"
అనవుడు సు గ్రీవుఁ డారాముతోడ - ననియె "మీయెదుట నీయసుర గర్వించి

సుగ్రీవుఁడు రావణునితో మల్లయుద్ధము చేయుట

వైభవ మిటు చూపువాఁడె శ్రీరామ! - యీభంగినుండ నే నె ట్లోర్తు" ననుచుఁ
గుటిలవర్తనుఁడును గ్రూరుండు నగుచు - నటు తల లెత్తిన యసురారిమీఁద
నకుటిలశౌర్యసంపన్నుఁడై యపుడు - ప్రకటదివ్యాంగసువర్ణుఁడై పేర్చి ||1790||
మస్తకకోటీరమహితశృంగము - విస్తరోరస్స్థల విపులసానువుల
గురుకొని వాఁ డొక్కకొండయై యున్న - బిరబిరఁ బడవచ్చుపిడుగుచందమున
వెస నగ్గలముగ సువేలాద్రి నుండి - యసురేశ్వరునిమీఁది కర్కజుం డెగసి
దేవారి రావణుఁ దృణముగాఁ జూచి - "రావణ! విను మేను రామునిబంట
మాకు నీవైభవమా చూపె"దనుచు - వీఁకతో మకుటముల్ వెస డొల్ల వ్రేసె
వ్రేసిన నుఱుములై వెలుఁగుచు రాల - భాసురకోటీరపంక్తి యొప్పారెఁ
గాలరుద్రుఁడు మిన్ను గద గొని వేయ - రాలు తారాగ్రహరాజిచందమునఁ
జాలఁ గోపించి దశగ్రీవుఁ డంత - వాలితమ్ముని బట్టి వడిఁ బడవైచె.
నంతటిలోన నయ్యర్కతనూజుఁ - డెంతయు రయమున నేచి పెల్లగసి
యసుర చేతులలోన నడగంగఁ బట్టి - దెసలు గంపింపంగ ధృతి దూలవైచెఁ ||1800||
గటములు నుదురులు కంధరంబులును - విటతాటములు సేసి వీఁ పెల్లఁ జీరి
కడకాళ్లు దొడలతోఁ గదియంగఁ బట్టి - వడి గోపురంబులో వైచి నొప్పించె.
నిటు పోరుచో వార లిద్దఱు దప్పి - పటుగతి నేలపైఁ బడగ వచ్చియును
నానేల మోపక యతిలాఘవమునఁ - బూనిక నెఱపి గోపురముమీఁదటను
బెనఁగిరి పెనఁగుచో బృథులసత్త్వముల - గొనిన విన్నాణ మెక్కుడుగఁ ద్రోయుచును
డాసి మోఁకాళ్లు ఘట్టనలు సేయుచును - బాసి క్రమ్మఱ ముష్టిబలము జూపుచును
బదముల గుండెలు పగులఁ దన్నుచును - గదిసి మోచేతు లంగముల మొత్తుచును
గరవలయంబులఁ గడఁగి యొదలలు - పొరిపొరి నెత్తురుల్ పొడమ వ్రేయుచును
దడఁబడఁ బెక్కువిధంబులఁ బెనఁగి - కడఁగి యప్పటితానకములు గైకొనుచు
నుబ్బునూర్పులతోడ నొకకొంతసేపు - ఉబ్బరింపక పట్టి యూరకుండుచును ||1810||
నిమ్మెయిఁ బోరుచో నిద్దఱిమేనఁ - గ్రమ్మెఁ బెల్లెగయు రక్తప్రపూరములు
జేగురుపేరులఁ జెలువైన గిరులు - బాగున నెంతయు భాసురు లగుచు
నున్నచో రావణుం డురవడి మాయఁ - బన్ని తన్నపుడు చంపఁగఁ జూచుటయును
నెఱిఁగి యాకసమున కెగసి వేగమున - గఱుకురాక్షసులు వెక్కసమంది చూడఁ
గపు లెల్ల మ్రొక్క నుత్కటసంభ్రమమున - గపిరాజు వచ్చి రాఘవునకు మ్రొక్కె.
భక్తిమై రణరజఃపటలసమ్మిళిత - రక్తపంకము నిజోరస్స్థలం బంటఁ
గపిరాజు రాముఁడు కౌగిటఁ జేర్చి - కృప దళుకొత్త నీక్షించుచుఁ బలికె.
"వాసవాంతకుని రావణునిఁ గైకొనక - నీసాహసము జేయ నిట నీకుఁ జెల్లె;
నే వానిఁ జంపెద నీవిభీషణుని - నావీట నిలిపెద నను బాసకొఱకు
వానిఁ జంపక నీవు వచ్చుట లెస్స - యేను మెచ్చితి నిన్ను నినసూతి నీవు ||1820||
వాలితమ్ముఁడవు రావణుని నిర్జింపఁ - జాలవే తలఁపంగ సైరించు టెల్ల
నది నాకుఁ బాలిడి యవని నాకీర్తి - వదలక చెల్లింప వచ్చితి" ననుడు

“దేవ! యాద్రోహిని౯ దెఱఁగొప్పఁ జూచి - యేవిధంబునఁ గోప మేను సైరింతు”
నని యర్కజుఁడు పల్క నతనిమాటలకు - మనమున హర్షించి మఱియు నిట్లనియె.
“స్ఫురితతారకము భాసురికృష్ణరక్త - పరివేషమున నగు భానుమండలము
వలన మంటలు దెగి వ్రాలుచున్నవియు - జలదము ల్వెక్కు రాక్షసరూపములను
జెలఁగుచు నెత్తురు ల్చిలుకుచున్నవియు - కలయంగ నొకట భూకంప మయ్యెడిని
మేటిగాడ్పులను భూమీధరకోటి - గూటము ల్ధరణిపైఁ గూలుచున్నవియుఁ
బెగడక దినకరాభిముఖంబు లగుచు - నిగిడి వాపోయెడి నెరిజంబుకములు
సారెకు నిట్టు రాక్షసకులప్రళయ - కారణోత్పాతము ల్గానంగఁబడియె ||1830||
దిరముగా నాంగికాస్తికశుభప్రకర - పరసూచకంబు లేవలనఁ గన్పట్టె
మనకు జయం బనుమానంబు లేదు - ఒనగూడు నిఁకఁ దడయుట గా” దటంచుఁ
గరువలిసుతునిపైఁ గర మొప్ప నెక్కి - వరపుణ్యనిధి జాంబవంతుఁ డంగదుఁడు
సౌమిత్రియును విభీషణుఁడును నలుఁడు - భీమవిక్రమకళాభేద్యులై కొలువ
నానగస్థలి డిగ్గి యతులవిక్రముఁడు - వానరసేనలు వడితోడు చూప
చాను ముందర ధనుర్ధరుఁడునై నడిచెఁ - దోన యాలక్ష్మణాదులు చేరి కొలువఁ
దక్కినసేన లుద్దండవేగమునఁ - బెక్కుభంగుల నొక్కపెల్లుగాఁ దోఁచె
నడువ నెంతయుఁ బేర్చి నలినాప్తకులుఁడు - కడుఘోర మైన రాక్షసకోటిచేతఁ
దనరిన లంకయుత్తరపువాకిటను - విన విస్మయంబుగా విడిసె రాఘవుఁడు.

శ్రీరాముఁడు వానరులచే లంక ముట్టడి వేయించుట

ద్వివిదమైందులతోడఁ దెగువ నీలుండు - నవిరళభుజశక్తి నమరులు పొగడఁ ||1840||
బరువడి కపిసేన బలసి త న్గొలువ - వరమతి విడిసె పూర్వద్వారమునను
గజుఁడు గవాక్షుండు గవయుండు భూరి - భుజుఁడైనఋషభుండు పొంకంబుతోడ
దనతోడఁ గూడి రా దక్షిణద్వార - మున వాలి యవ్వాలిపుత్త్రుండు విడిసెఁ.
బసతో సుషేణుని బవననందనుఁడు - వెసఁ గూర్చుకొని బాహువిక్రమం బొప్ప
వాఁడె పో యాలంక వడిఁ గాల్చినట్టి - వాఁ డనఁ బడమటివాకిట విడిసె.
మేటిగాఁ బెద్ద నమ్మిన ముప్పదాఱు - కోటులకపినాయకులు తన్నుఁ గొలువ
విసువక వీరుఁడై విశదంబు గాఁగ - వెస రాముపడమట విడిసె నర్కజుఁడు
పస గల భల్లూకబలములు గొలువ - నసమానబలయుతుం డై మహాబలుఁడు
అంబుధు లే డొక్క టైనచందమున - జాంబవంతుఁడు రామసన్నిధి విడిసె
మనుజేశుఁ డపుడు లక్ష్మణవిభీషణులఁ - గనుఁగొని పల్కె నుత్కంఠ దీపింప ||1850||
“వనచరావలుల నవారితబలులఁ - బనుపుఁడు మఱియును బైదళంబుగను
నెక్కడ నేమియు నేమఱకుండ - నొక్కొక్కపద్మ మొక్కొక్కవాకిటను”
ననవుడు నలుఁడును హర్యుడు సంపాతి - యనువారు “మనము శస్త్రాస్త్రసంతతుల
మిగిలి రాక్షసకోటిమీఁదఁ బెల్లుగను - దగిలి యిక్కడనె యుద్ధంబు సేయుదము”
అని పల్క రాముఁ డయ్యగచరాధిపులఁ - గనుఁగొని యపు డొక్కకట్టడ సేసి
“క్రందైనసందడి కయ్యంబునందు - నిందు నందును మన మెఱుఁగంగవలయు
కపిరూపములే కాని కామరూపములు - కపటరూపంబులు గాకుండుఁ” డనుచు
నిటు రామునానతి నెల్లవానరుల - నటు లంకచుట్టు నత్యంతవేగమున
నిశ్చలచిత్తులై నెలకొని పూర్వ - పశ్చిమోత్తరయామ్యభాగము ల్నిండి
పదియోజనంబుల పరపున వీడిసి - పదిలులై యుండి రప్రతిమవిక్రములు ||1860||
వికృతవాలంబులు వికృతాననములు - వికృతదంష్ట్రంబులు వికృతనఖాళి
యమరంగఁ దరుశైలహస్తులై పేర్చి - సమరంబు సేయంగ సన్నద్ధులైన
వారియదల్పులు వారియార్పులును - వారిహుంకారరవంబులు చెలఁగ

భీమమై లంకలో బేర్చి యాదైత్య - భామినీజనుల గర్భంబులు గలఁగె.
నట్టికోలాహలం బంతయుఁ జూచి - నెట్టన రాక్షసనికరంబు బెదరె,
కమలాప్తకులుఁ డప్డు కల్యాణరాముఁ - డమితసత్త్వోన్నతుం డతిదయాశాలి
"రావణునొద్దికి రాయబారంబు - పోవను నెవ్వని బుత్తెంత" మనుచుఁ
గపికులోత్తముఁ డైన కంజాప్తసుతునిఁ - గపిరాజుఁ బంపుట కార్యంబుగాదు
బల్లిదుం డగు జాంబవంతుఁ బంపుటకు - నెల్లవిధంబుల నెఱుఁగఁడు వాఁడు
పరమవిక్రమశాలిఁ బవమానసుతుని - మరలను బంపుట మర్యాద గాదు ||1870||
భుజవిక్రమంబున భూరివేగమున - భుజగవైరికి సరిపోలు నంగదుని
నంపుట మే" లని యతివేడ్క - నెంచి సంపద వెలయంగ సర్వజ్ఞుఁ డైన
మనుజేశుఁ డంతట మంత్రులతోడి - యనుమతిఁ గైకొని యంగదుఁ బిల్చి
"యరిగి రావణుతోడ నజునిచేఁ గన్న - వరగర్వమున మునివరుల దేవతల
నడఁచి బాధించిన యటుగాదు నేఁడు - విడిసె నీపై రామవిభుఁ డని పల్కు
మేలావు నమ్మి నీ వెలనాఁగఁ దెచ్చి - తాలావు చూప ర మ్మను మాజిలోన
సందీప్తరామాస్త్రచయఘట్టనలకుఁ - బందవై యెందునుఁ బాఱకు మనుము
అటు చాల వై తేని నవనిజఁ దెచ్చి - యిట నిచ్చి బ్రతుకుట యిది బుద్ధి యనుము
పరఁగ లంకారాజ్యపట్టంబునకును - గరుణ విభీషణుఁ గట్టినాఁ డనుము
చంపెడు రాఘవేశ్వరుఁ డిదె నిన్నుఁ - జంపక మున్నె నీసకలబాంధవులఁ ||1880||
జూడుము లంకయుఁ జూడు మేర్పడఁగఁ - జూడుము నీకూర్చుసుందరీజనుల
నీవు నీబంధువుల్ నిరవశేషముగఁ - జావంగఁగలవారు చచ్చినమీఁదఁ
గార్యంబు నిష్ఫలకార్యంబు మనుట - కార్యంబు విను దశకంఠ నీ వింక
ననుము పొ"మ్మని రాముఁ డాన తిచ్చుటయు - మనమున హర్షించి మర్కటోత్తముఁడు
వినయంబుతో రామవిభునకు మ్రొక్కి - యనురాగమున నేగె నమ్మహాబలుఁడు

అంగదరాయబారము

ఘనతరపర్వతాకారంబుతోడ - ననిమిషు ల్పొగడంగ నాలంకఁ జొచ్చెఁ
గడుదుష్టరాక్షసగహనముల్ గాల్ప - నడరెడువిలయకాలాగ్నియుఁ బోలె
నెగసి యాకసమున నింద్రారిఁ జంపఁ - దగిలినమృత్యుదూతయుఁ బోలె నపుడు
దశరథాత్మజునాజ్ఞఁ దల మోచికొనుచు - దశకంఠుముందఱఁ దడయక నిలువఁ
గనుఁగొని యపుడు రాక్షసకోటి యెల్ల - "నినజుండు క్రమ్మఱ నేతెంచె" ననుచు ||1890||
నాయోధనోద్యుక్తులై సంభ్రమింప - నాయసురుల నెల్ల హస్తముల్ సాచి
వలవ దోహో! యని వారణ సేసి - పలికె నంగదునితోఁ పంక్తికంధరుఁడు.
"క్రొవ్వి వానరుఁడ! యీకొలువులోపలికి - నెవ్వగ నొందక నేఁడు వచ్చితివి.
ఎవరు నిన్ బంచినా? రెవ్వండ వీవు? - ఎవ్వనితనయుండ? వేమి నీపేరు?
నివ్వటిల్లెడు లంక నీ విటు చొచ్చి - యెవ్వరిపనిఁ బూని యేగుదెంచితివి?
వనచర! చెప్పరా వచ్చినకార్య" - మని రావణుం డిట్టు లదలించి పలుక
విని క్రోధవివశుఁడై వికృతాస్యుఁ - డగుచు వనచరపతి యంత వాని కిట్లనియె.
"నీ వెవ్వఁ డని పల్క నెఱుఁగవే నన్ను - రావణ యేను నారామునిబంట
రాముఁ డెవ్వఁడు పరాక్రమమునఁ బరశు - రాముని గెలిచిన రణవిచక్షణుఁడు
అతఁ డెవ్వఁ డుద్ధతుం డైకార్తవీర్యు - నతివీరుఁ ద్రుంచిన యతులవిక్రముఁడు; ||1900||
అతఁ డెవ్వఁ డెఱుఁగవా యాజిలో నిన్ను - జితుఁ జేసికొని పోయి చెఱనిడ్డవాఁడు;
ఎవ్వనితనయుఁడో యెఱుఁగవా నన్ను - నివ్వటిల్లఁగఁ బట్టి నినుఁ దోకఁ గట్టి
మొఱపెట్ట వార్ధుల ముంచి ముం చీడ్చి - కరుణించి విడువఁడే ఘనుఁడైనవాలి;
యావాలి మఱచితే? యకట! యంతటనె - యే వాలిసుతుఁ డౌట యెఱుఁగవా యోరి

యంగదుం డనువాఁడ నాహవవార్ధి - నంగద నిను ముంతు నాతండ్రివోలె
మాతండ్రి యెఱుఁగక మఱి నిన్నుఁ బట్టి - యాతతంబుగ నీట నట ముంచెఁ గాక!"
యనవుడుఁ గోపించి యసురేశుఁ డనియె - "వనచరాధమ! నీవు వచ్చినదూత
చెనకి నిన్నిట శిక్ష సేయరా దనుచు - ఘనముగా బెడిదంపుఁగాఱు లాడెదవు
వలనుగా నిట మున్ను వచ్చినదూత - యలరుచు హనుమంతుఁ డనువాఁడ ననుచు
వలనొప్ప నిట వచ్చి వైదేహితోడఁ - గలవి లేనివి కొన్నికాఱులు వల్కి ||1910||
యీచతురోక్తు లనేకంబు లాడి - మాచేత దండన మఱి పొంది పోయె.
నోరి! యావానరుఁ డున్నాఁడో? లేఁడొ ? - వెరవారఁగా నాకు వివరించి చెప్పు."
మనవుండు నంగదుం డసుర కిట్లనియె - "ఘనులు రామునిసేనఁ గపులెల్లఁ గినిసి
బలితహుంకారోగ్రపటుశక్తి మెఱసి - చెలఁగి యాహనుమంతు చెంపలు గొట్టి
యని రావణునితోడ నరమాటలాడి - పనివడి లంకకుఁ బనిపూని పోయి
యడరి యింద్రారిచే నాలంబులోన - వడిఁ బట్టువడి చిక్కి వనచర! నీవు
తోకఁ గాల్పించుక తొలఁగివచ్చితివి - వీఁకతో రామునివీటిలోపలను
సరి కపికులములో సడి తెచ్చి తనుచు - వెరవిడి తోలిన వీటికిం బాసి
యటఁ బంప కడ కేగె నావానరుండు - ఇట రామసేనలో నిద్దఱి మమ్ము
నినజుండు వానరహీనులఁ జేసి - పనివాడి యిటువంటిపనులు సేయించు" ||1920||
నని యంగదుఁడు వల్క నసురేశుఁ డంత - మనమున బెగడొంది మగ్నుఁడై యుండె
మలయుచు జలము క్రమ్మఱ నాలుకొలిపి - యలఘుఁడై యంగదుం డప్పుడు పలికె.
నేర రావణ! రాము నెఱుఁగుదుగాక! - యీరీతి గర్వింప నేటికి నీకు
లోకవిక్రముఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - లోకశరణ్యుండు లోకైకనుతుఁడు
లోకరక్షకుఁడును లోకశిక్షకుఁడు - ప్రాకటచంద్రమో భానువీక్షణుఁడు
వేదాంతవేద్యుండు వేనగోచరుఁడు - నాదినారాయణుం డతిసత్యవాది
యసదృశుం డారాముఁ డభిరాముఁ డనఘుఁ - డసహాయకూరుఁడు నతులవిక్రముఁడు
ఆద్యంతరహితుండు నాచారపరుఁడు - నాద్యుండు పరుఁడును నగుదివ్యమూర్తి
దశరథరామభూతలనాయకుండు - విశదోరుసత్కీర్తి విదితశూరుండు
అడరి నీచెలియ లత్యాసక్తి డాయ - నడఁచిన నాశూర్పణఖ ముక్కు సెవులు ||1930||
వడిఁ బట్టి కోసిన వరఖడ్గధార - వడియు నెత్తురుఁ దుడువఁగఁ గోసి వేసి
ఖరదూషణాంగరక్తంబులఁ గడిగి - కర మొప్పఁ జేసిన కాకుత్స్థతిలకు
నెఱుఁగవా? రాముని నేటికిఁ బ్రేలె - దెఱఁగెదు కా కేమి? యెందుఁ బోయెదవు?
మూఁడులోకంబులు ముట్టి గర్వమున - మాడించు నిన్ను నమ్మనుజవల్లభుఁడు
దునిమెడినుగ్రత దొలఁగక నిలిచి - యని సేయు బంటవై యంతియ చాలు
లంక నీ వింక నేలఁగలేవు వినుము - లంకకుఁ బతి సుమ్ము లలి విభీషణుఁడు
తడయక నీమీఁద దయ గల్గి యిపుడు - కడువేగమున నిట్టి క్రమమున మంచి
బుద్ధి నీకును జెప్పఁ బుత్తెంచె నన్ను; - వద్దురా! రాక్షస! వైదేహి నిమ్ము
మదీ మది నుండి రామాధిపుతోడఁ - గదిసి కయ్యమునకుఁ గాలు ద్రవ్వకుము
రాక్షసాధమ! యోరి! రామునిదేవి - నీక్షితి మొఱగి నీ విట్లు తేఁదగునె? ||1940||
లోకపావనసీత లోకైకమాత - నీకుఁ దేఁదగ దోరి! నీచరాక్షసుఁడ
నినుఁ జెప్ప దోషంబు నినుఁ జూడరాదు - ఘనతర మగు పాపకర్ముండ వీవు,
లోకంబులకుఁ దల్లి లోలాక్షి సీత - నీకుఁ దల్లియ కాదె? నిర్భాగ్యదనుజ!
యవివేకమునఁ జేసి యపకీర్తి పడితి - వివి కీర్తులా నీకు? నెఱుఁగలే వైతి
వెడపక రఘురాముఁ డె గ్గేమి సేసె? - గడుగర్వి యన మీఁదుఁ గానంగలేక
యిహపరదూరుఁడ వీ వేపు మీఱి - విహితమార్గం బింత వివరింప వైతి;
వుడుగక రామాగ్ని యొడిఁగట్టుకొంటి - పుడమిలో భస్మమై పోయెడి కొఱకు
నీపాలివిధి పట్టి నీమెడఁ గట్టి - యాపాలు చేసె నిన్నీ రసమెత్తి

నీ వేమి సేయుదు; నీవ్రాఁతఫలము - గావించి యజుఁ డిట్లు కట్టడ సేసి
కడఁగి రాఘవు నంప కార్చిచ్చులోనఁ - బడి శలభంబవై వ్రాలెదె వెల్లి; ॥1950॥
చాల నొప్పినయట్టి సౌఖ్యత లంక - యేలుభాగ్యంబు లే దే మందు నిన్నుఁ?
జెడకుము శర ణని చేరు మారాముఁ - బుడమిలో నీప్రాణములు గాచికొనుము
నీపుత్త్రమిత్త్రాదినిఖిలరాక్షసులు - నేపరి రాముచే నీల్గకమున్నె,
కార్యంబు మునుపడఁ గైకొని బ్రతుకు - కార్య మొల్లక పోరు గావించితేని?
చుట్టాల నింతుల సుతుల సోదరుల - నిట్టె యందఱఁ జూడు మిఁకఁ జూడలేవు;
ఎలమి నీమోహంపుటింతుల నెల్లఁ - గలయ భోగింపుము కాంక్షలు దీర,
వెలయంగ నీరాజ్యవిభవంబు లెల్లఁ - బలుదెఱంగుల నేఁడె పాటించి చూడు
హరిహరబ్రహ్మాదు లడ్డగించినను - దురములోపల నిన్నుఁ ద్రుంచు రాఘవుఁడు
ఇన్నియు నేటి కాయినకులేశ్వరుని - కున్నతమతి సీత నొప్పించి బ్రతుకు
మిటు రామునానతి యెఱుఁగఁ జెప్పితిని - గుటిలరాక్షస! యేమి గొబ్బునఁ జెప్పు; ॥1960॥

రావణుఁ డంగదునితోఁ దనపరాక్రమము సెప్పుట

మన రోషచిత్తుఁడై యద్దశాననుఁడు - ననియె నంగదుతోడ నప్పుడు కినిసి
రాముఁ జెప్పెదు పరాక్రమశాలి నన్ను - రాముఁ డెఱుంగఁడా రణవిజయుఁడుగ
దివిజేంద్రుఁ డాదిగా దేవసంఘముల - బవరంబులోపలఁ బఱపినవాఁడ
హరుఁ డున్నకైలాస మగలించినాఁడ - నెరియంగఁ గాలుని నెదిరించినాఁడ
వరుసతో జగములు వర్ణింప నలరి - సరవి లోకములెల్ల సాధించినాఁడ
వనజాపసనునిచేత వరముఁ గొన్నాఁడ - మొనసి దివ్యాయుధంబులు గలవాఁడ
నిట్టి పిమ్మటను నే నీరామునుఱుఁగుఁ - బట్టిన దేవతల్ పకపక నగరె?
యనుజుండు నాతోడ నలి గటు పోయి - జననాథుమఱుఁగు వంచనఁ జొచ్చెఁగాక!
ఏనును జొచ్చిన హీనత గాదె - వానరాధమ నాకు వసుమతిలోన
మగపాడి దిగనాడి మానంబు విడిచి - పగవానిఁ గలయుట పంతమే నాకు ॥1970॥
పగవాఁడు దండెత్తి పై వచ్చినంత - మగఁటిమి చెడి సంధి మఱి సేయునపుడె
జగతి రాజులు నన్ను సరకు సేయుదురె? - తగదురా! సంధి యిత్తఱి వానరుండ!"
యనిన దశాస్యుని కనియె నంగదుఁడు - "ఘనపరాక్రముతోడి కయ్యంబు వలదు
దానవ! రఘురాముతర మెఱుంగకయ - పూని యున్నాఁడ విప్పుడు కావరమున
సురల గెల్చినమాడ్కి శూరు రాఘవుని - దురములో నెదిరించి తొడరుట యెట్లు?
బల మేది రఘురామపార్థివు నెదిరి - బలుముష్టి వి ల్లెట్లు పట్టంగవచ్చు?
నొరుల గెల్చిన మాడ్కి నోర్చి రాఘవుని - శరవృష్టిముందఱఁ జరియించు టెట్లు?
కణకతో నీ వెత్తగా లేని విల్లుఁ - దృణలీల విఱువఁడే త్రిజగంబు లెఱుఁగ?
వెఱ వేది రఘురామువిక్రమస్ఫురణ - మెఱుఁగని యవివేకి వేమందు నిన్ను?
జనకనందన నిచ్చి శరణన్న లెస్స" - యని యంగదుఁడు పల్క నసురేశుఁ డనియె, ॥1980॥
"నోరి! వానరుఁడ! నీ వోడక యిపుడు - సారెకు రఘురాముశౌర్య మెన్నెదవు
ఆరామువిక్రమ మారాముకడిమి - యారాముభుజశక్తి యది యెంత పెద్ద?
చలమునఁ దాటకఁ జంపెనంటేని - తలపోయ నాఁడుది దానిటె క్కెంత
జనకుని విలు విర్చి జనకతనూజ - ఘనతఁ జేగొన్నట్టి ఘనుఁ డంటివేని?
నావిల్లు నేఁటిదే యది చెప్పనేల? - కావున నది వీరకర్మమే? మఱియు
జమదగ్నిరాముని సమరమధ్యమునఁ - గ్రమమున గెలిచిన ఘనుఁ డంటివేని?
యని బ్రాహ్మణుని గెల్చు టది బంటుతనమె? - వినఁ బోల దీమాట విక్రమస్ఫురణ
నలపున ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ - జలమున నొక్కఁడే చంపె నంటేని?

నలర వారలు వృద్ధు లది చెప్పనేల? - తలపోసి యెంచిన ధరణీశ్వరుండు
తెగువ మారీచు మర్దించె నంటేని - మృగమాత్ర మగువాని మేర యే దొడ్డ?
ఎసఁగ వాలినిఁ గూల నేసె నంటేని - వసుధలోపలఁ గోఁతి వాఁ డెంత దొడ్డ?
జవసత్త్వమున వార్ధి శరముఖంబునకుఁ - గవగొని తెచ్చిన ఘనుఁ డంటివేని?
నావీరవరునకు నారాఘవునకు - నావార్ధి జలమాత్ర మది యేమి బలిమి?
ఇవి బంటుతనములే? యీరాఘవునకు - నివియెల్ల గెలుపులే యిల రాజులకును?
బూని నాముందఱఁ బొడవులు చేసి - వానర! రఘురాము వర్ణించె దీవు"
అని దశాస్యుఁడు పల్క ననియె నంగదుఁడు - "అనుపమోన్నతగుణోద్యముని రాఘవుని
సకలలోకారాధ్యు జగదభిరాము - సకలజగద్ధితచరితు శ్రీరాము
నకలంకవిక్రము నతివీరవర్యు - నకట దూషింపంగ నర్హమే నీకుఁ?
జెలఁగు నీరఘురాముశౌర్యంబునకును - ఖలులగు క్రవ్యాదగణములే సాక్షి;
గొనకొని వాలిని గోఁ తంటి వందు - కనెద ని న్ముంచిన యంబుధుల్ సాక్షి;
అలఘువిక్రమశాలి యైనరాఘవునిఁ - జెలఁగి దూషించిన జననాథుపెంపు
తప్పెనో నీ కేమి ధన్యత వొడమె? - నిప్పుడు రఘురాము నిట్లు దూషింప
నీరాజసంబును నీదుభోగంబు - దూరమౌ; నాయువు దొలఁగును సిరియుఁ;
దనర శ్రీరామునిఁ దలఁచినంతటనె - ఘనమైనపాపంబు గ్రక్కునఁ బాయు
రాముపాదము సోఁక తా యింతి యయ్యె; - రామరా మని బోయ రాశికి నెక్కె;
రామనామస్తుతి రావణ! నీకు - నేమి పాపముననో యెరుక చొప్పడదు?
అట్టి శ్రీరాముని యసురేశ! నీవు - నెట్టన దూషింప నీ కేది గతియొ?"
అని యంగదుఁడు పల్క నసురేశుఁ డనియె - "వనచర రఘురామవసుధేశుశక్తి
యెఱుఁగుదు చెప్పఁగా నేల? యాస్వామి - పరమైనతారకబ్రహ్మం బనంగ;
నాడవలయు మాట లాడితి కాక! - పోడిమి రాముతోఁ బురుణింపఁగలనె?
చలపట్టి రాముతో సమరంబు సేయఁ - గలుగునో? యని కోరి క్రాలుచున్నాఁడ;
విందు నందును మెచ్చ నినవంశుతోడఁ - జెంది కయ్యము సేయ శివుఁ డెఱింగెడిని;
అతనితోఁ బోరాడి యతనిచేఁ జచ్చి - ప్రతిలేనివైకుంఠపదవిఁ గైకొందు;
నీలోకసౌఖ్యంబు లింతియ చాలు - నేల చెప్పంగ? నే నెఱుఁగు దన్నియును
బలవంతుఁ డగు రాముప్రాభవోన్నతులు - దెలియ చిత్తంబులోఁ దివురుచున్నాఁడ"
నని చెప్పి దశకంఠుఁ డనియెఁ గ్రమ్మఱను - దనవివేకము చెడి తామసుం డగుచు
"ధరణీతలం బెల్లఁ దమ్మునిచేతఁ - బరగంగఁ గోల్పోయి పడఁతియుఁ దాను
ననుజుండు గూడంగ నడవులఁ బడుచుఁ - దనసతి నొకనిచేఁ దాఁ గోలుపోయి
వచ్చి సుగ్రీవాదివానరవరులఁ - జొచ్చియు నటమీఁద శూరతఁ జూపఁ
జనుదెంచె రాముఁడు సంగరస్థలిని - నను దాఁక నేర్చునే నరనాయకుండు
అటుగాన రఘురాముఁ డాలంబులోనఁ - బటుతరశౌర్యసంపన్నుండు గాఁడు
మనుజులు కోఁతులు మగఁటిమిచేత - దనయొద్దఁ జెప్పకు తరుచరాధముఁడ!
వనచరాధమ! యోరి! వాలికి నీవు - తనయుండవై తేని? దశరథాత్మజుని
గొలిచితి బంటవై కొల యాగవైతి - చలమున నీతండ్రిఁ జంపినాఁ డతఁడు;
అట్టి రామునిఁ గొల్చి తధమవానరుఁడ! పుట్టి తింద్రజుగర్భమున వృథా నీవు;
చంపినపగవానిఁ జంపక రాము - పంపుసేయుచు నిట్లు బంటవై తిరిగి
యెలమిఁ గొల్చెద నన్న నీరాజె కాని - తలపోయ రాజులు ధరణిపై లేరె?
గొనకొని పగవానిఁ గొలిచినవాని - నినుఁగాని యెవ్వరి నెఱుఁగ మెన్నఁడును
నీమగఁటిమికిని నీదుపెంపునకు - సీమవా రెల్లరు సీయని నగరె
కొడు కైనపిమ్మటఁ గులవైర మెల్ల - వడితోడ నీగని వాఁ డెట్టికొడుకు?
ఈగతి బంధువై హీనమానవునిఁ జేరి కొల్చుట యెట్లు చేవయు లేక?
నిను వాలికొడు కన్న నెటు నమ్మవచ్చు? - వనచర! యెవ్వరివాఁడవో? కాక!

విను బుద్ధి సెప్పెద వివరంబు గాఁగ - మనుజులఁ గొలుతురే? మనుజులు నాకుఁ
బగవారు; నీకునుఁ బగవారు గాక! - నొగి దౌత్య మిటు సేయుచుండుట దక్కి
నన్నుఁ గొల్చిన నిన్ను నంగద యిపుడు - వనచరులకు నెల్ల వరప్రభు గాఁగ!
ఘనభూషణంబులు ఘనవాహనముల మనఁ జేతు నిప్పుడు మహిమీఁద" ననిన
దనుజాధిపతిఁ జూచి తారాసుతుండు - ఘనకోపమునఁ జాల గరిమ నిట్లనియె.
"నగణితోన్నతశక్తుఁడై నరాఘవుఁడు - తగ నాదు తలి దండ్రి దాత దైవంబు
ఏమి గర్వము నీకు? నెఱుక చొప్పడదు - భూమీశుతో రిపు ల్బురణింపఁగలరె?
యరయ లేక వివేకు లారామవిభుని - నరుఁ డంచు నెంతురు నక్తంచరేంద్ర! ||2040||
యతఁడు మానవమాత్రుఁడా యసురేశ! - యతఁడు లోకారాధ్యుఁ డతఁ డప్రమేయుఁ
డతఁడు శ్రీవిష్ణుండు నతఁ డాదిమూర్తి - యితనికి సరిపోల్ప నెవ్వరు గలరు?
సనకాదులును గూడి చర్చింపలేరు - వనజాసనాదులు వర్ణింపలేరు
దానవాంతకుఁడు నై దశరథేంద్రునకుఁ - బూని జన్మించిన భూపాలుఁ డితఁడు
నితనికోపాగ్నికి నెవ్వఁడు నిల్చు? - నితనితో డీకొని యెవ్వఁడు పోరు?
నితనిబాణాహతి కెవ్వఁడు నోర్చు? - నితని నెన్నవశంబె యింద్రాదులకును?
నీ వెఱుంగవు రాము నిపుణవిక్రమము - కావరంబున నేల కాఱు లాడెదవు?
వరరాము నెఱిఁగెదు దురములో నెల్లి - కర మర్థి దురమునఁ గదలక నిలుము.
కర్మపంకము లెల్లఁ గడతేర్చి వాలి - నిర్మలాత్మకుఁ డయ్యె నృపుచేతఁ జచ్చి
పదపడి వైకుంఠపదముఁ గైకొనియె - నిది కీడుగా మమ్ము నెన్న నేమిటికి ||2050||
నితనిఁ గొల్చిన నాకు నిహపరోన్నతులు - నతులితంబుగఁ గల్గు నమరులు పొగడ
నీమదంబును లావు నీరాజసంబు - రామచంద్రునిఘోరరణరంగమందు
బోయెడు నెబ్బంగిఁ బొలు పేది నీవు - వేయుఁ జెప్పఁగనేల? విధి నిన్నుఁ జుట్టి
కొనిపోవుచున్నది కుటిలరాక్షసుఁడ! - మునుపటివరగర్వములు చెల్ల వింక;
నిన్నియు నేటి కాయినకులేశ్వరున - కున్నతమతి సీత నొప్పించి బ్రతుకు

రావణుఁడు తనభటులతో నంగదునిఁ బట్టి కట్టుం డని నియమించుట

తొడరిన బలవంతుతో సంధియగుట - పుడమి రాజుల కెల్ల బుద్ధియె సుమ్ము;"
అనవుడుఁ గోపించి యారావణుండు - ఘనబాహుబలుని నంగదుఁ బట్టి కట్టఁ
బనిచినఁ గొందఱు బలితంపుటసురు - లనయంబు నుద్ధతులయి పట్టుటయును
సొలవక తనశక్తి చూపెడికొఱకుఁ - దొలఁగ నొల్లక యంగముఁడు పట్టువడియె.
నటు పట్టువడి యతఁ డాకాశవీథిఁ - బటుశక్తి నెగసి యుద్భటవృత్తి మెఱసి ||2060||
విద్రిచినఁ బదివేలవీరులు ధాత్రి - యద్రువంగ నుగ్గునూచై త్రెళ్ళి రంత
నలిగి యంతటఁ బోక యంగదుం డసుర - కొలువున్నయమ్మేడఁ గూలఁ దన్నుటయు
నది వజ్రహతిఁ దుహినావనీధరము - తుదిఁ గూలుపగిదిఁ దుత్తునియలై కూలె.
వెండియు నంగదు విడువక పట్టఁ - బొం డని దైత్యులఁ బుచ్చె రావణుఁడు
పుచ్చిన వారును బొదివి యంగదుని - నచ్చెరువయి యుండ నాకాశమునను
బరశుపట్టసభిండివాలశూలములఁ - గరవాలతోమరగదల నొప్పింపఁ
బిడికిళ్ళతోడనే ప్రేవులు వెడల - బెడిదంబుగా నొంచి పృథివిపైఁ గూల్చి
యరుగుచునున్న యాయంగదుఁ జూచి - ఖరసూతి సుకరుండు కార్ముకం బెత్తి
"నిలు నిలు మంగద! నీ వెందుఁ బోవఁ - గలవాఁడ" వని పేర్చి కాండంబు లైదు
నుదురు గాడఁగ నేసి నొప్పించి మఱియుఁ - బదితీవ్రశరముల బాహువు లేయ ||2070||
నలుకతో బిడికిట నంగదుం డతని - తల పెక్కువ్రయ్యలై ధరఁ గూలఁ బొడిచె.
దానికి దైత్యులు తల్లడమంద - దానవేశ్వరుఁడు చింతామగ్నుఁడయ్యెఁ
దారాతనూజుఁ డత్తఱి నేగుదెంచి - యారామచంద్రునియడుగుల కెరఁగి

"యోజగదారాధ్య! యోరామచంద్ర! - భూజనసుత రామభూపాలతిలక!
దేవ! మీయానతి ధృతితోడ నేను - రావణునొద్దికి రయమునఁ బోయి
చెప్పఁగాఁ గల వెల్లఁ జెప్పితి దేవ - చెప్పినమాటలు చెవిఁ బెట్టఁడయ్యెఁ
గట్టిగాఁ జావుకుఁ గడుతెంపు చేసి - యుట్టిగట్టుక నూఁగుచున్నాఁడు దేవ!
'యినకులనాథ! నీ వీదశగ్రీవు - ననిలోన మడియింపు మఖిలలోకేశ!"
యనుచు నావృత్తాంత మంతయుఁ దెలియ - వినుపించె నంతయు విశదంబు గాఁగ
జననాయకుండును సంతసం బందె - ఘనతరంబైన యంగదసత్త్వమునకు ||2080||
నట రావణునితోడ నసురు లందఱును - బటుతరవాక్కులై పలికి రెంతయును
"ఇది యేమి దేవ! నీ వి ట్లూరకునికి? - యదె కపిసేనతో నారాఘవుండు
విడిసినాఁ డీలంక వేడించి యింకఁ - గడిమి నెన్నఁడు చూపఁగలవాఁడ వీవు?
మముఁ బంపు రామలక్ష్మణుల వానరుల - సమరంబులో గెల్చి చనుదెంతు" మనుచు

రావణుఁడు యుద్ధసన్నద్ధుఁడై యుత్తరగోపురమునకు వచ్చుట

వీనుల కరుదుగా విని దశాననుఁడు - భానుజాదులకును భయము పుట్టంగఁ
దనవైభవము రామధరణీశునకును - ఘనముగాఁ జూపెదఁ గా కంచుఁ దలఁచి
సాంద్రప్రతాపనిస్తంద్రుఁడై తొల్లి - యింద్రనాగేంద్రధనేంద్రుల గెలిచి
కప్పముల్ గైకొన్న ఘనవస్తువితతిఁ - దెప్పించి మే లేర్చి దీధితు ల్నిగుడఁ
జీనాంబరంబులు చెలువారఁ గట్టి - నానాదిశల వాసనలు వెదచల్ల
మృగమదశ్రీగంధమిళితమనోజ్ఞ - మగుదివ్యచందన మర్థితో నలఁది ||2090||
సరసమంజుళపారిజాతప్రసూన - విరచితమాలికావితతులు ముడిచి
పంకజరాగాదిబహురత్నకలిత - కంకణముద్రికాంగదభుజాభరణ
ఘనతరగ్రైవేయఘంటికానేక - వినుతహారంబులు విపులంబులైన
పదకంబు లాదిగా బహుభూషణములు - పదకశుద్ధిగ వన్నె పచరింపఁ దాల్చి
కుండలంబుల మెండుకొనుమణిప్రభలు - గండమండలములఁ గడలుకొనంగఁ
జండాంశుమండలోజ్జ్వలములై దిక్కు - లొండొండ వెలిఁగించు నురుకిరీటములు
దశశిరంబుల మించు దహనుఁడో యనఁగ - దశశిరంబుల లీల ధరియించి మించి
సురవరానలయమాసురనాథవరుణ - మరుదర్థనాయకస్మరసంహరులను
గండడంచి జయించి కైకొన్న బిరుదు - గండపెండంబు డాకాల ధరించి
శరశరాసనపట్టసప్రాసచక్ర - పరశుతోమరభిండివాలత్రిశూల ||2100||
కరవాలపాశముద్గరచంద్రహాస - పరిఘాదులగు వరప్రహరణశ్రేణు
లిరువదికరముల నేపారఁ బట్టి - పరిచారు లొగివెంట బలిసి యేతేర
గొబ్బున నుత్తరగోపురంబునకు - గబ్బు నుబ్బును గ్రాల ఖడ్గశూలాది
హస్తులై యెడగల్గి యాప్తరాక్షసులు - విస్తరంబుగఁ బరివేష్టించి కొలువ
స్ఫురితభూషణవస్త్రభూషితు లగుచు నిరువంక మంత్రు లనేకులు గొలువఁ
దుద లేని రత్నపంక్తులు దాపినట్టి - పెదపెద్దపసిఁడికుప్పెలు మీఁద నొప్ప
ప్రవిమలంబగు నెనుబదివేలసంఖ్య - ధవళాతపత్రముల్ దనుజులు పట్ట
నలశేషఫణములో యన నన్నివేల - సలలితవ్యజనముల్ సకియలు పూనఁ
దళుకువెన్నెలలచందమున నాసంఖ్య - గలచామరంబులు కాంత లిర్వంకఁ
గంకణఝుణఝుణత్కారము ల్మెఱయ - నంకించి చామర లందంద వీవ ||2110||
మరల గెల్చినజయస్ఫురణ లెల్లెడల - బిరుదు లెత్తుచు వందిబృందంబు వొగడ
మంద్రమధ్యమతాళమానభేదముల - జంద్రాస్య లెఱుఁగ మెచ్చఁగఁ బాడ వినుచు
సన్నుతమాణిక్యజాలప్రభాస - మున్నతసింహాసనోపరిస్థలిని
అపరాచలముమీఁది యర్కునితోడి - యుపమకుఁ బాత్రుఁడై యొగి రావణుండ

వలనైన తనవైభవంబెల్ల మెఱసి - కొలువుండె నుత్తరగోపురంబందు
నాగొడుగులనీడ యాదిత్యుఁ గప్ప - వేగంబె చీఁకటి విలసిల్లుటయును
నావేళ మాయామృగాజినంబునను - దేవేంద్రమణికాంతి దీపించుమేని
వామభాగము మోపి వామభుజాగ్ర - సీమఁ గపోల మూర్జితముగాఁ జేర్చి
యుగ్రాంశుబింబసముజ్జ్వలుం డయిన- సుగ్రీవుతొడలపై సొంపుసౌందర్య
సంపద లొలుక రాజసముగా నొరగి - పెంపారుమహిమచేఁ బ్రియభక్తుఁడైన ॥2120॥
పవనజుతొడలపైఁ బాదపద్మములు - సవరణఁ జాప నిశ్చలభక్తి నతఁడు
మృదురీతి నొత్త నర్మిలి నంగదుండు - కదిసి దక్షిణభుజాగ్రం బిరుకేల
నంది యంగుళము లొయ్యనఁ బట్టుచుండ - వందిబృందములవైఖరి నిలిచి
నలనీలభల్లూకనాయకప్రముఖు - లలరుచు సకలలోకారాధ్యచరణ
జానకిహృదయాంబుజాతషట్చరణ! - దీనార్తిహరణ! కీర్తితకృపాభరణ!
హరనుతనామ! సూర్యకులాబ్ధిసోమ! - యరిభీమ! రఘురామ! యని సన్నుతింపఁ
గందని పూర్ణరాకాచంద్రుఁబోలు - మందస్మితాననమండలంబునను
నవిరళకరుణామృతాపూర్ణ మగుచు - ధవళారవిందసౌందర్యంబుఁ దెగడు
తెలికన్నుఁగవకాంతి దెస లెల్ల నిండ - లలితానవలోకవిలాసచంద్రికలు
వెదచల్లఁగాఁ గరద్వితయసన్నిహిత - వదనుండు రాక్షసవరమర్మవిదుఁడు ॥2130॥
నగువిభీషణుతోడ నతిరహస్యంబు - లగు మాట లాడుచు నప్పటప్పటికి
రమణీయలీల శ్రీరాఘవేశ్వరుఁడు - అమర దక్షిణముఖుఁడై యున్నవాఁడు
గావున గోపురాగ్రమునఁ గొల్వున్న - రావణుఁ బొడగాంచి రఘురాముఁ డనియె.
“నో విభీషణ! చూడు మున్నతంబైన - యావిశాలపుగోపురాగ్రంబునందు
భోగియై యెంతయుఁ బొగడొందువాఁడు - బాగొప్ప వానికిఁ బట్టినయట్టి
శరదభ్రవిభ్రమచ్ఛత్రసంఘములఁ - బరఁగెడునీడ భూభాగంబుఁ గప్పె
నారూఢవైభవాయతవృత్తితోడ - నీరీతి నున్నవాఁ డితఁ డెవ్వఁ” డనిన
నారాముఁ జూచి యిట్లని విన్నవించె - నారావణునితమ్ముఁ డగువిభీషణుఁడు
“దేవ! రాఘవ! వీఁడు దేవారియైన - రావణుఁ డమరవిద్రావణుం డఖిల
దివిజులచేఁ గొన్న దివ్యభూషణము - లవిరళంబుగఁ బూని యాప్తు లై నట్టి ॥2140॥
దనుజముఖ్యులు గొల్వఁ దనకు నిండారఁ - బనుపడఁగా నెనుబదివేలసంఖ్య
గలగొడుగులు పట్ట ఘనచామరంబు - లలవుమై వీవంగ నాలవట్టములు
పూనంగఁ దనదుపెంపును రాజసమును - దా నిట్టి దనుచు మోదమున మీయెదుటఁ
జూపంగఁ దలఁచి భాసురవైభవమున - గోపురోపరిసీమఁ గొలువైనవాఁడు”
నా విని నవ్వి మానవకులేశ్వరుఁడు - దేవారిగర్వంబుఁ దీర్పంగఁ దలఁచి

శ్రీరాములు రావణుని ఛత్రచామరంబులు బాణములతో దెగనేయుట

వెనుకొని లక్ష్మణ! విల్లుఁ దెమ్మనుచుఁ - దనకుఁ బిమ్మటనున్న తమ్మునిచేతి
ధనువు చేత నెంతయు వేడ్క నంది - కొని దక్షిణాంఘ్రియంగుష్ఠాన వింటి
కొన నంబుఁ బూని గ్రక్కున నెక్కు పెట్టి - కన దర్ధచంద్రమార్గణ మరివోసి
ధీలక్షితోల్లాసి తెగనిండదీసి - యాలీల నొఱగిన యట్లనే యుండి
యలచామరవ్యజనాతపత్రౌఘ - ములమీఁద నేసె నద్భుతవృత్తి మెఱయ ॥2150॥
శర మొక్కటియుఁ బదిశరములై నూఱు - శరములై పదివేలశరములై మఱియు
లక్షయై కోటియై లక్షించి చూడ - నాక్షణంబున సంఖ్య లన్నియుఁ గడచి
తాలవృంతంబులు దాల్చు చేడియల - మేలిచామరములు మెఱయించుసతుల
సంగీతములు సేయు సరసిజముఖులఁ - బొంగుచుఁ గైవారములు సేయు బోట్ల
ధవళాతపత్రముల్ ధరియించు దైత్య - నివహంబులను గొల్చి నిల్చినభటులఁ

గరములు ద్రుంచక గళములు ద్రెంచ - కురములు నాటక యురుకిరీటములు
ధర ఁడొల్లఁజేయక తలలు ఖండింప - కరు దరు దిది యని యమరు లుప్పొంగ
నాలవట్టంబులు నాతపత్రములు - చాలశోభిల్లు వింజామరంబులును
కత్రించికొనిపోయెఁ గంతమాత్రములఁ - జిత్రమై తనరిన సితచామరములు
నాలవట్టములు సితాతపత్రములు - దేలుచు ఝల్లని దివినిండ నెగసి ॥2160॥
కొలువులోఁ గొన్ని దిక్కులయందు గొన్ని - కొలువు లోపలి దైత్యకోటిపైఁ గొన్ని
లంకలోఁ గొన్నియాలవణాబ్ధిఁ గొన్ని - లంకేశుపైఁ గొన్ని లఘులీలఁ బడియె.
నలవుమై నటు చేసి యాదివ్యశరము - పొలయక రఘురాముపొదిఁ జొచ్చె నంత,
మహితాతపత్రచామరతాలవృంత - రహితదండధరాసురశ్రేణినడుమ
నున్న రావణుఁ డప్పు డొప్పారెఁ జూడ - దన్నుఁ గొంపోవ నుద్ధతి వచ్చియున్న
దుర్వారులగు యమదూతలనడుమ - గర్వంబు చెడియున్నగతి నుండెఁ జాల
వెఱఁగంది రఘురాముచిలువిద్యపెంపు - తఱిగొని తలపోసి తల లూచి యూచి
బట్టుకైవడి మెచ్చి పటుతరధ్వనుల - బెట్టెత్తి రఘురాముఁ బేర్కొని పొగడె.
"నల్ల యోరఘురామ! నయనాభిరామ! - విల్లువిద్యకు గురు! వీరావతార!
కరశరలాఘవక్రమకళానిపుణత! - స్ఫురదురుచాపసంతోషితకృపణ! ॥2170॥
భుజసారదృఢముష్టి! భువనవిఖ్యాత! - విజితరిపువ్రాత! విజయసమేత!
మానవరాజకుమారకంఠీర! - వాసవ్యదివ్యశస్త్రాస్త్రసంపన్న!
స్ఫారఘోరాక్షయబాణతూణీర! - వీరాగ్రగణ్యా! యోవిశ్వశరణ్యా!
బాపురే! రామభూపాల లోకముల - నీపాటివిలుకాఁడు నేర్చునే కలుగఁ?
బాటించి పురముల పైఁ బడ్డహరుని - యేటొప్పు నిందు నీ యే టొప్పుఁగాక!"
అని యని పదినోళ్ల నందందఁ బొగడ - విని మంత్రు లాదైత్యవిభున కిట్లనిరి.
"పగవాని నీరీతిఁ బంతంబు విడిచి - పొగడుదురే? దైత్యపుంగవ! యిట్లు
పొగడిన భయ మందఁబోలు నటంచుఁ - బగవారుఁ దనవారు బలుచగాఁ జూతు
రది కాన రాచకార్యంబు గా" దనిన - మది నవ్వి యమరారి మంత్రుల కనియె,
"విలువిద్యపెంపును విక్రమక్రమము - కలికితనము బాహుగర్వరాజసము ॥2180॥
లాదిగా గుణముల నధికుఁడై నట్టి - కోదండదీక్షాదిగురునితో రాజ
వరునితో రామభూవరునితో నొరులు - పరికించి చూడ నేపట్టుననైన
సాటియే యిమ్మూఁడుజగములయందు - మేటిశూరులపెంపు మెచ్చంగ వలదె?"
యని నీతి చెప్పుచు నచ్చోటు వాసి - దనుజేశ్వరుఁడు వోయె దనుజనాయకులు
తెగిపడ్డ గొడుగులఁ దెఱఁగొప్పఁ జూచి - మిగిలినభీతిమై మెల్లనఁ జనుచు
నటు రఘురామునియతులవిక్రమముఁ - బటుగతిఁ బొగడుచుఁ బలుతెఱంగులను
ఆరాఘవుఁడు కరుణాంబుధిగాన - ఘోరబాణంబున గొడుగులఁ ద్రుంచె
నిటు వంచియేసిన నిందఱితలలు - పటుతరంబుగఁ దెగి పాఱవే యనిరి!
ఇట నంత నారాఘవేంద్రుండు కార్య - ఘటనాప్రయత్నసంగతచిత్తుఁ డగుచు
ననుజవిభీషణార్యమజాదు లైన - తనవారియనుమతిఁ దగుముహూర్తమునఁ ॥2190॥
బనిచె నప్పుడు లంకఁ బట్ట వానరులఁ - బనిచిన వానరబలములు లంక
ఘనభీతి నిక్కడక్కడఁ బడనార్చి - వనజాప్తకులు రామవల్లభుఁ జూచి
"దేవ మాశౌర్యంబు తెఱఁగొప్పఁ జూడు - మేవిధంబులఁ బ్రాణ మిత్తుము నీకు"
నని పర్వతంబులు నవనిజంబులును - గొని వేలులక్షలు కోటానకోటు
లక్షౌహిణులు గుమురై కూడివచ్చి - యాక్షణంబున ముట్టి రాలంకకోట
ముట్టిన గెల్పు రామునకు నౌ ననుచు - దట్టించి పేర్చి యుదగ్రులై కినిసి
బహుకాష్ఠపాషాణపాదపావళుల - నహితదుర్వారులై యందందఁ గదిసి
తరమిడి యాయగడ్తలు పూడ్చు నప్పు - డురుశక్తిఁ గపివీరు లున్నవిధంబు
పొలుపార నపుడు చంపుడుఁ గట్టమీఁద - దశముఁగా నున్నచందము నివ్వటిల్లెఁ

గుముదుఁ డత్తఱిఁ బదికోటులతోడ - సమత దూరుపుమొగసాలకు నరిగెఁ ॥2200॥
బై దళంబై యుండ బలసి రాక్షసులు - పైద్రోచి రాకుండఁ బలిమిఁ జూపుచును
గొనకొని యెనుబదికోటులకపులు - తనతోడఁ బేర్చి యుద్దండత నడువ
ఘనబాహుబలుఁడు దక్షిణపువాకిటను - బనియుండె శతబలి బలియుఁడై యపుడు
పడమటిదెస కఱువదికోట్లకపులు - నడువ సుషేణుఁ డున్నతి నేగియుండె
రామలక్ష్మణులును రాక్షసేశ్వరుఁడు - నామర్కటేశ్వరుం డయ్యుత్తరంపు
వాకిట నుండిరి వనచరోత్తములు - నాకోట లెక్కించి యడరి యార్చుచును
గజుఁడును గవయుండు గంధమాదనుఁడు - భుజబలాఢ్యుఁడు శరభుఁడు నుగ్రవృత్తి
దట్టించి కోట యంతటికిని లగ్గఁ - బట్టింపుచుండిరి పలుమాఱు దిరిగి
కోపించి వానరకోటులు గవిసి - యోపి నంతంత నొండొరులఁ ద్రోయుచును
ఇది తోరణపుగోట యిది దానికొమ్మ - యిది యది యని యేమి యెఱుఁగరాకుండ ॥2210॥
వడిఁ గోట లెక్కి యాశ్వరులపై కురికి - పెడబొబ్బ లిడి తమపేరుఁ బాడుచును
ఉడుగక నిడుతోఁక లొడిసెల్లు సేసి - వడి ఱాళ్లు లోనికి వైచి యార్చుచును,
మ్రాఁకులతుదలు సమంబుగాఁ బట్టి - వీక లోపలియిండ్లు విఱుగవైచుచును,
గుడులు నట్టిళ్లును గోపురంబులును - బడఁదన్ని కోటపైఁ బరుగులెత్తుచును
అట్టిళ్ళతోడనే యసురవర్గములు - నెట్టనఁ గూలిన నిలిచి నవ్వుచును
ఇమ్ముల రూపించి యిదె చూడుఁ డనుచుఁ - గొమ్మలు విఱుగంగ గుండ్లు వైచుచును.
దోరణంబులును గైదువులు రాక్షసులు - చారుతరధ్వజచ్ఛత్రదండములు
కొమ్మలు కోటలు గూలుటఁ జూచి - క్రమ్మఱఁ దిక్కులు గలయ నార్చుచును
ముంచి కొండలు కరమ్ములఁ బెట్టు పట్టి - దంచనాలకు నివె దంచనా లనుచుఁ
గ్రచ్చుఱ నట విఱుగంగ వైచుచును - మచ్చరంబునఁ బలుమఱు నిట్లు కపులు ॥2220॥
వడి వైచు తమతమవాటులచేతఁ - గడుఁజిత్రముగను లంకాపురిలోనఁ
గూలెడి మేడలు గ్రుంగు మేడలును - వ్రాలెడి గోడలు వ్రాలు మావులును
నుఱుమైన యిండ్లును నుగ్గునూ చైన - తఱుచుఁ గొమ్మలు చూచి తదనంతరంబు
దానవక్షయకరోత్సాహులై కపులు - పూని యంతయు భీతి బుట్టించుటయును
ఇటు గని యెఱుఁగమే యెన్నఁడు ననుచుఁ - జటులతరాట్టహాసములు సేయుచును
నార్చు వానరులపై నాదైత్యకోటి - పేర్చి యెంతయును గోపించి శూలములఁ
బొడిచియుఁ గరవాలములను దెంచియును - గడుబెట్టిదంబుగాఁ గదల మోదియును
జొచ్చి తన్నియుఁ బరశువుల వ్రచ్చియును - గ్రుచ్చి యగడ్తలఁ గూలఁ ద్రోచియును
దంచెనగుండ్లచేఁ దాఁకించి కడిమి - ముంచిన లగ్గ యిమ్ముల విడిపించి
యలరి రాక్షసు లార్వ నాకపు లార్వ - నిలయు దిక్కులుఁ జలియించె నెంతయును ॥2230॥
నీగి దిక్కరులు ఘీంకృతు లొనరించెఁ - గ్రాఁగిన యసురలగతి నభ్రు లింకెఁ
గులగిరు లెత్తిన గుండులమాడ్కి - నిలమీఁద నందంద నెత్తిపైఁ బడియె
నురగాధిపతి విషం బొలికెఁ గూర్మంబు - గిరులు నొండొంటికిఁ గ్రిందుమీఁ దయ్యె
నాకారి యప్పుడు నడుచక్కి నున్న - భీకరసైన్యంబుఁ బిలిచి యుబ్బించి
కడిమి సొంపారంగఁ గపిసేన లంక - వెడలి తాఁకుం డని వెసఁ బురికొలుప
భేరీరవంబులు భీకరకాహ - ళారవంబులును శంఖారవంబులును,
భటహారవంబులు బహుతూర్యరవము - పటుతరనిస్సాణభాంకారములను
తురగోగ్రహేషలు తోరంబు లైన - కరిబృంహితంబులు ఘననేమిరవము
నత్తఱిఁ జెలఁగు భుజాస్ఫాలనములుఁ - జిత్తంబు లగలించు సింహనాదములు
నడరి యొండొండ బ్రహ్మాండంబు నిండ - సడలి దిగ్దేవతాసమితి భీతిల్లఁ ॥2240॥
బలువిడి రాక్షసప్రవరసైన్యములు - వలనొప్ప నాలుగువాకిళ్ళ వెడలె.
నటు జాతవక్త్రుంబునందుఁ దక్కంగఁ - బటుభీషణాకృతిఁ బ్రళయరుద్రునకు

నున్నముఖంబుల నుడుగక వెడలు - చున్నమంటలమాడ్కి నొక్కట మెఱసి

వానరరాక్షసులద్వంద్వయుద్ధము

వెడలి వానరసేన వెసఁ దాఁకునపుడు - తడయక ద్వంద్వయుద్ధమునకుఁ జొచ్చెఁ
గడిమిమై నప్పు డంగదు నింద్రజిత్తు - గడుబెట్టిదంబుగా గదఁ గొని వ్రేసె.
వజ్రంబుఁ బట్టి పర్వతముపై నలిగి - వజ్ర వేసినక్రియ వారణలేక
అంగదుండును బేర్చి యయ్యింద్రజిత్తు - సంగరంబున గిట్టి సమశక్తి మెఱసి
భూరిభూధరశృంగమున వైచెఁ బేర్చి - సారథిరథరథ్యచయములు గూల
వారక యేసె దుర్వారుఁడై మూఁడు - క్రూరాస్త్రములఁ బ్రజంఘుండు సంపాతి
విజయుఁడై యతఁడును వెస నశ్వకర్ణ - కుజ మెత్తుకొని ప్రజంఘుని బడవైచె. ||2250||
వినతుని రంభుని వెస నొంచెఁ బెక్కు - ఘనబాణముల నతికాయుండు పేర్చి
పూని యయ్యిద్దఱు భూరిశైలములు - వానిసేనల వాని వడి నొంచి రపుడు
దట్టింపుచును మహోదరుఁడు సుషేణు - గిట్టి యాతనిమీఁదఁ గినుక సొంపార
నడరించె బాణంబు లయదును మూఁడు - వెడదవక్షంబున వెడదఫాలమున
వానిరథంబును వానిసారథిని - వానిరథ్యములఁ బర్వత మొక్క టెత్తి
నలియంగఁ జావఁ జూర్ణంబులై పోవఁ - జెలఁగుచు నార్చి సుషేణుండు వైచె
మఱి జాంబవంతుండు మకరాక్షుమీఁద - బిరబిర ద్రిప్పుచుఁ బెనుమ్రాను వైచె
నడుమనే యది ద్రుంచి నాటించె నతఁడు - కడుఁబెక్కుశరము లుగ్రస్ఫూర్తి మెఱసి
యతనిభుజంబుల నతనిఫాలమున - నతనివక్షంబున నతిలాఘవమున
నాజాంబవంతుండు నలుకమై వాని - భాజనంబుగఁ జేయు పర్వతం బొకటి ||2260||
వైచిన రథమును వరరథాశ్వములు - చూచెడునంతలోఁ జూర్ణమై రాలె.
శరములఁ బెక్కింట శతబలిగిట్టి - యురులాఘవమున విద్యుజ్జిహ్వుఁ డేసె
నతనివక్షముఁ దాఁక నత్యుగ్రభాతి - శతబలి యొక్కవృక్షముఁ బూని వైచెఁ
బెక్కంద్ర దైత్యుల పీఁచంబు లడచి - పెక్కుచందంబులఁ బేర్చిన గజునిఁ
దప్పక విక్రమధనుఁడు కోపించి - వి ప్పైన వానరవిభునివక్షంబు
శూలంబుఁ గొని పొడుచుటయును - వ్రేసె సాలవృక్షమున రాక్షసుని నాగజుఁడు
వ్రేయంగ నతఁడును వెస మృతుం డయ్యె- నాయెడ నగచరు లార్చి మోదింప
వని గుంభకర్ణుని యగ్రనందనుఁడు - ఘనుఁడు కుంభుఁడు ప్లవంగములఁ బెల్లడరి
కుత్తుకలో వైచికొనఁగ నాధూమ్రుఁ - డెత్తి వక్షంబులే డేపున వైచెఁ
గ్రూరుఁడై దేవాంతకుఁడు గవాక్షుండు - చారుతరోరువృక్షస్స్థలం బేడు ||2270||
శరముల నేయవచ్చుట నొచ్చి యతఁడు - సరభసవృత్తిమై సాలవృక్షమున
వైచిన వాఁ డేడువాఁడిబాణములఁ - బూచి యగ్గిరి నేసి పొడిపొడి చేసి
తొమ్మిదియమ్ముల దూపిడ్డ వానిఁ - గొమ్మని గిరి యెత్తికొని వైచె నతడు
ఋషభుని ముసలాన నేసె సారణుఁడు - వృషభుండు సారణు విపులవక్షంబు
వృక్షంబు గొని వైవ విల్లునమ్ములును - నాక్షణంబున వైచి యతఁడు మూర్ఛిల్లె
గిరివోనిగజము నెక్కిన త్రిశిరుండు - శరభుని తల వ్రేసెఁ జని తోమరమున
శరభుండు గోపించి సాలవృక్షమున - హరి గిరి వేసిన ట్లాత్రిమస్తకుని
వ్రేసి యగ్గజమును వ్రేసెఁ గూలంగ - రాసి రాక్షసునకు రాక్షసుం డగుచు
నవయంబుఁ బేర్చి నరాంతకుం డపుడు - పనసునిపైఁ దీవ్రబాణంబు లేయఁ
బనసుండు నాతనిపై వృక్ష మెత్తి - ఘనముగా వైచె నుగ్రతఁ జూపి యంతఁ ||2280||
బరిఘంబు గొని యకంపనుఁడు వేయుటయు - ధరణిపై మ్రొగ్గి యుద్ధతశక్తి నెగసి
కుముదుండు పిడికిటఁ గుపితుఁడై పొడువ - భ్రమసి చయ్యన నకంపనుఁడు మూర్ఛిల్లె
గిట్టి ధూమ్రాక్షుండు కేసరిమీఁద - నెట్టన నంప పెన్నీటను ముంప

వానిసేనలను బర్వతములు వైచి - మానక నొప్పింప మఱి వాఁడు విఱిగె.
మండితభుజగంధమాదను గిట్టి - భండనంబున మహాపార్శ్వుండు పెనఁగఁ
దరులను గిరులను దంష్ట్రల వానిఁ - గరము నొప్పించె నాగంధమాదనుఁడు
దఱచుగా నా వేగదర్శిపై శుకుఁడు - నెఱినాట నమ్ములు నిగిడించుటయును
వానిరథంబు దుర్వారుఁడై వేగ - పూనికమైఁ దొక్కి పొడిపొడి చేసె
నడ నకంపనుఁ డంత నలునకు నెదుర - నడతేరఁగా దొడ్డనగమున నతఁడు
ఉరవడితో గ్రుద్దు లురుకునట్లుగను - బెరిఁగి యాతనిమీఁదఁ బెట్టుగా వ్రేసె
వాఁడి బాణంబులు వడి నలుమీఁద - వాఁ డేసె నేసిన వాని వాలమున
గురుతరంబగుశక్తి గొని జంబుమాలి - యరుదుగ నురవడి హనుమంతు నేసె
నెరి జవంబున నాంజనేయుండు గినిసి - యురక రథంబుపై నురికి యుగ్రతను
గిరివరశిఖరంబుక్రియ నున్నవాని - శిరమరచే వ్రేసి చేసె వ్రయ్యలుగ
శరపరంపర విభీషణుని మిత్రఘ్నుఁ - డురవడి నెత్తురు లురల నేయుటయుఁ
గలుషించి యాతఁడు గద వేయుటయును - దలకి మూర్ఛిల్లె మిత్రఘ్నుఁ డెంతయును
వనచరసేనల వారక పట్టి - కొని లీల మ్రింగు నికుంభుని గిట్టి
ఘూర్ణితారుణకటాక్షుండునై సప్త - పర్ణవృక్షంబున భానుజుం డడఁచె.
మొనసి యుద్ధతి వజ్రముష్టి యన్వానిఁ - బెనుపార మైందుండు పిడికిటఁ బొడువ
నాలంకగోపురం బవనీస్థలమునఁ - గూలెనో యనఁ దన్నుకొని వాఁడు గూలె
వినువీథి సుర లార్వ ద్వివిదుండు శైల - మున నశనిప్రభు మొనఁ గూల నేసెఁ.
గర మల్గి నీలమేఘము సూర్యుఁ గప్పు - కరణి నందంద నుగ్రప్రకారమునఁ
బరఁగ దివ్యాస్త్రసంపదలచే నీలు - గురుభుజుండైన నికుంభుండు గప్పెఁ
గప్పిన నీలుండు గదిసి నికుంభుఁ - జప్పరించుచు రథచక్రంబు దెచ్చి
రయమున వైచి సారథి దలఁ ద్రుంప - భయమంది వాఁడు విభ్రాంతుఁడై పాఱె.
శరపరంపరలు లక్ష్మణుమీఁద గినుకఁ - గురియువిరూపాక్షుఁ గొనక సౌమిత్రి
యొక్కబాణముఁ గొని యొగి వాని నేయ - దక్కగ మూర్ఛచే ధరణిపైఁ బడియె
రాముపై సుప్తఘ్నురశ్మికేతువులు - నామెయి నగ్నికోపాగ్నికేతువులు
కెరలి మేఘంబులక్రియ నంపసోన - గురిసిరి గుణరావఘోరగర్జనల
నలినాప్తకులుఁ డంత నాల్గుబాణముల - నలువురతలలును నలిఁ ద్రుంచివైచె

యుద్ధభూమివర్ణనము

నక్కడికయ్యంబు లటు చెల్లుచుండఁ - దక్కక విఱిగిన తఱుచైనవిండ్లు
చెదరినకరములు చిద్రుపలై పడిన - గదలును దునిసిన కరవాలములును
ముఱిసినశక్తులు ముద్గరంబులును - పరిసినపరిఘలు పట్టసంబులును
గడికండలైన చక్రప్రాసములును - బొడియైనసురియలు భూరిశూలములు
తుదలేక పడియున్నతోమరంబులును - గదిసినరథములు కరిసమూహములు
గూలి పెల్లుగఁ దన్నుకొనుఘోటకములు - వ్రాలి మన్గఱచినరథచోదకులును
రాలినకోటీరరత్నపుంజములు - నేల మిట్టెడి బాహునిచయఖండములుఁ
జచ్చిన యసురులు సమరభూభాగ - మచ్చెరు వయియుండె నప్పుడు చూడ
మర్దితారాతి రామక్షితీశ్వరుఁడు - దుర్దాంతశరములఁ ద్రుళ్లడంచుటయు
మలగొన్న యురుమీనమకరోరగాది - జలచరంబులు చిక్క జల మెల్ల నింక
వశగతంబై రామవల్లభునెదుఱఁ - గృశ మైనయంబుధిక్రియ నుండె రణము,
అట్టివిధంబున నవనిజఁ దెచ్చి - నట్టిరావణునకు నట్టె పైశిరము
ల ట్టేల నిలుచు నన్నట్టిచందమున - నట్ట లాకాశంబునం దాడె నపుడు
నెఱిగల్లు మజ్జంబు నెత్తురుఱొంపి - తఱుచైనవెంద్రుకతండంబు నాఁచు

పునుకలు చిప్పలు పొరిఁబొరి నున్న - ఘనములౌ పలుకలు కమఠతుండములు
తుమురులై పడిన కైదువులు మీనములు - రమణీయతరచామరములు హంసములు
కొమరారు తెల్లనిగొడుగులు నురుగు - లమరుభూషణచూర్ణ మందలియిసుక
యొడ్డనంబు నెగళ్లు నురుదంతిచయము - లొడ్డి పెంపారిన యుద్ధతుల్ గిరులు
తరుచరాసురదేహతతులు వృక్షములు - దొరిగినప్రేవులు దుష్టసర్పములు
కొఱప్రాణములతోడఁ గుంభినియందు - నొఱగిన రాక్షసు లొరలుట మ్రోఁత
కలఁగొన ఘనతురంగములు గ్రాహములు - నలి దూలుపడగ లున్నతి నందు తెరలు
ఇవ్విధంబున మీఱి యేఱుల నెల్ల - నవ్వుచుఁ బటురక్తనదు లుబ్బి పాఱె
నారయఁ బాపిష్ఠుఁ డగుఁగాక యేమి? - యారామునకు ద్రోహి యగుగాక యేమి?
యతిలోకకంటకుం డగుఁ గాక యేమి? - యతులఁ జంపినపాపి యగుఁగాక యేమి?
హితమతినై యిప్పు డీడేర్పఁదలఁచి - ప్రతిలేనిరఘురాముబాణజాలముల
ధృతిఁ దూలఁ గట్టి యాదేవకంటకుని - హితమతి నీదేహ మిటు విడిపించి,
లోఁగొని వాని నాలోపల ముంచి - బాగొప్ప గలుషము ల్వాపి రక్షించి

సాయంకాలాదిరాత్రివర్ణనము

ఖలుఁడైన యట్టియుక్కలుని రావణునిఁ - బొలుపార ముక్తికిఁ బుత్తు నన్ మాడ్కి
సంగతి నొప్పారు జాహ్నవి యనఁగ - సంగరస్థలి మహాశ్చర్యమై యొప్పె
నప్పుడు లంకలో నాదైత్యకాంత - లుప్పొంగుశోకపయోధిలో మునిఁగి
గ్రద్దనఁ జేయు నక్కయ్యంబునందుఁ - బ్రొద్దు గ్రుంకినఁ గాని పోదు రాఘవుఁడు
ఎప్పుడు గ్రుంకునో యినుఁ డింక ననుచు - నప్పటప్పటికిఁ బెట్టడరుచు నుండ
నంచితకఠినపుంఖాస్త్రాంశుతతుల - ముంచి రావణుని తమోగుణం బణప
భీమప్రతాపసంస్ఫీతుఁ డైయున్న - రాముఁడే చాలు దుర్వారుఁ డన్మాడ్కి
ఘనతరంబగు తనకరములు ముడిచి - వనజాప్తుఁ డపరదిగ్వనధిలో మునిఁగె.
ఖలుఁ డైన యద్దశకంఠునిచేటు - దెలుపుటకై నిశీధిని కచభరము
విరళమై జల్లున విరిసెనో యనఁగఁ - బరపొంది చీఁకటి ప్రబలమై పర్వె
నప్పుడు బొబ్బలు నార్పులు పెట్టు - చప్పుడుల్ మల్లులు చరచునడిదము
లట్టహాసంబులు నడరి యొండొరులఁ - దిట్టెడినెలుఁగులు దీవ్రహుంకృతులు
ఝుంకారరవములుఁ జప్పరించుటలు - నంకించుపలుకులు నాహ్వానములును
రథనేమిరవములు రథికసారథుల - పృథులవాక్యోద్ధూతభీమనాదములు
గుణనిస్వనంబులు గుంజరాగముల - ఘణిఘణి ల్లని మ్రోయుఘంటాస్వనములు
కరిబృంహితంబులు ఘనతూర్యరవము - తురగోగ్రహేషలు తోరమై పేర్చి
ప్రొద్దు గ్రుంకిన నైనఁ బోవక చలము - పెద్దయై కపులును బేర్చి రాక్షసులు
నతినిబిడం బైన యంధకారమున - నతిభయంకర మైన యని సేయునపుడు
పొడుపొడుఁ డన్మాట పోకుఁ డన్మాట - విడువిడుఁ డన్మాట వ్రేయుఁ డన్మాట
చలము డింపక చంపుచంపుఁ డన్మాట - తొలఁగక తల ద్రుంచుత్రుంచుఁ డన్మాట
యిందు రాలే దేడి యేడి యన్మాట - యిందు రానిమ్ము రాని మ్మనుమాట
అటమీఁద హుంకృతుల్ హాసముల్ చెలఁగ - నిటు చెల్లుమాటల యెక్కువ లెఱిఁగి
ఘోరుచోఁ గెంధూళి బోరున నెగయ - పేర్చి యాచీఁకటి పెద్ద యౌటయును
బ్రమయుటఁ జేసి యేర్పఱుపంగరాక - తమతమవారల తామె చంపుదురు.
కోపించి వానరకోటు లుప్పొంగి - యాపాపకర్ముల నసురులఁ గిట్టి
రథికులఁ జంపి సారథుల గీటడఁచి - పృథులరథ్యంబుల పీఁచంబు లడఁచి
కడనొగ లెలమి యొక్కటఁ దేరులెత్తి - యడతురు నుగ్గునూ చై నేల రాలఁ;
దుమురుగా జోదుల త్రు ళ్లడఁగించి - సమరవారణముల చరణంబు లెత్తి

యిరులఁ గేల నమర్చి యేచి తాటించి - వరుస నల్లటు పాఱవైతురు చంపి
చిదురలై దెసలందుఁ జెదరుగుఱ్ఱములు - గదిసి తోఁకలతోడఁ గడకాళ్లు నొడిసి
పట్టి బెట్టుగఁ ద్రిప్పి వడి నేలతోడ - నెట్టన వ్రేసి పెన్నెత్తురు లొలుక
గోలెమ్ము లురములు గుండెలు బరులు - వాలినభుజములు వదనదంష్ట్రిలును
బునుకలు మెదడును భువిమీఁదఁ జెదరఁ - గనుఁగొని కాల్వురఁ గడఁగి చంపుదురు ॥ 2370॥
అరదాల వెల్లున నడరు ధూళియును - దురగఖురోద్ధూతధూళియు నెగసి
దానవానీకంబు తలఁపులోనున్న - కానమి నెల్ల నొక్కట వెల్లివిఱిసె
ననఁగఁ జీకటి కడు నగ్గలం బగుచు - వినువీథి నడుమెల్ల విపులమై నిండె
నసురుల యసువుల నగచరాధిపుల - యసువులు నొక్కట నపహరించుటకు
నామెయి నారాత్రి నసురేంద్రుచేత - రామునిచేఁ గాళరాత్రియై తోఁచె
దమవేళ యగుటయు దైత్యు లందందఁ - గుమురులు గట్టి త్రికూటాచలంబు
దమయార్పులకుఁ బ్రతిధ్వను లిచ్చుచుండ - సమరసన్నద్ధులై సరభసవృత్తి
మిగిలి యారాఘవుమీఁదను గదిసి - గగనంబు నిండ మార్గణము లేయుటయు
నారామవిభుఁడును నగ్నిబాణమునఁ - బేరినచీఁకటి పెంపెల్ల నడఁచి
తన్ను గిట్టిన మహోదరమహాపార్శ్వ - సన్నుతబలులైన సారణశుకుల ॥2380॥
నటు వజ్రదంష్ట్రు మహాకాయు నేసెఁ - బటువేగమున నాఱుబాణముల్ దొడగి
యార్వురు దైత్యులు ననిఁ బాఱి రపుడు - పర్విన భీతిమై బ్రమసి దిక్కులకు
నట నున్న రాక్షసు లారామవిభునిఁ - బటుబాణశిఖి శలభంబులై పడిరి.
అరదంబు సూతుండు హరులు నంగదుని - కరముక్తగిరిశృంగకఠినపాతమున
నవనిపైఁ గూలిన నాజి వర్జించి - సవనశాలకు వేగ చని యింద్రజిత్తు
తగుహోమసాధనతతులు రాక్షసులు - మొగిఁదేరఁ గైకొని ముఖ్యమార్గమున
వలనొప్పఁగా రక్తవర్ణంబు లైన - తలచుట్టు నుభయవస్త్రములు మాల్యములు
ధరియించి వహ్నికిఁ దగపరిస్తరణ - మురుతోమరంబులు నుగ్రవస్త్రములు
గరిలేనిశరములు గావించి నలుపు - గరికొన్న పెనుమేఁకకంఠరక్తమున
నొగిఁ దాడిసమిధల హోమంబు సేయఁ - బొగ లేక మండుచుఁ బొడవుగా నిక్కి ॥2390॥
యెలమితో విజయంబు లెఱిఁగింపఁ జాల - వలతియై దక్షిణవరమానశిఖల
నొప్పుచు ననలుఁ డాహుతులఁ గైకొనియె - నప్పుడు నిష్ఠతో నయ్యింద్రజిత్తు
యుక్తక్రమంబున హోమ మొప్పార - భక్తితో నొనరించి పావకువలన
నాలుగుహయములు నానాస్త్రశస్త్ర - జాలంబు మహితకాంచనమయరథముఁ
బడసి యాతే రెక్కి బ్రహ్మాండ మగలఁ - గడువడి నార్చి యుక్కటకోపుఁ డగుచు
నింద్రాదిదేవత లెల్ల భీతిల్ల - నింద్రజిత్తుఁడు మఱి యేపు దీపించి
చెచ్చెర దానవసేనతోఁ గూడ - వచ్చి యదృశ్యుఁడై వడి దివినుండి
మసలక రామలక్ష్మణులపై నేసె - నసదృశకాండంబు లందందఁ బెల్లు
ఆరామలక్ష్మణులపై లాకాశమునకు - భూరిశరంబులఁ బోవనిచ్చుటయు
నం దొక టైనను నయ్యింద్రజిత్తు - నందుఁ దాఁకమి మఱి యాదైత్యవిభుఁడు ॥2400॥

ఇంద్రజిత్తు మాయాయుద్ధము సేయుట

దనుఁ గానరాకుండ దర్పంబు మెఱసి - వినువీథిఁ గడుఁ బెక్కువిధములఁ దిరిగి
కదిసి యంతటఁ బోక ఘను లగుకపుల - నవలీల దునుమాడి యందందఁ బేర్చి
నలుదెస నేయుచో నగచరులకును - నలినాప్తకులునకు నలినాప్తకిరణ
విభములై పరతెంచునిష్ఠురాస్త్రములు - నభమున నెందుఁ గానఁగవచ్చుఁ గాని
యరదంబు మ్రోఁతయు నాఘోటకముల - ఖురముల మ్రోఁతయు గుణము నిస్వనము

సారథి పలుకు కశాఘాతరవము - లారథికునియార్పు లతనిమూర్తియును
నారథంబును దాని యధికధ్వజంబు - లీరూపు లని కని యెఱుఁగంగ రాక
యావిధం బాసేన కప్పుడు దోఁచె - నావాలిఁ దునుమాడి యసమునఁ బేర్చు
రామునిమీఁద సురప్రభుం డలిగి - రామణీయకమహోగ్రప్రకాండముల
నాతనయునిఁ గూల్చినాఁ డని పేర్చి- యీాతెఱంగున డాఁగి యేసెనో యనఁగ? ||2410||
నప్పు డాకపిసేన యంగంబు లెల్లఁ - జిప్పలు చిదపలై చెదరంగఁ జూచి
జనలోకపతితోడ సౌమిత్రి పలికె - "వినువీథి డాఁగిన వీనిచే నిట్లు
మనుజేంద్ర! చూచితే మర్కటోత్తములు - మనకొఱకై వచ్చి మడియుచున్నారు
విస్మయంబుగ నింక వీనివంశంబు - భస్మంబు సేయుదు బ్రహ్మాస్త్ర మేసి"
యనవుడు రఘురాముఁ డనుజుతో ననియెఁ -"జనునె యొక్కరునికై చంపఁ బల్వురను
ఎఱుఁగవే రణధర్మ మెందు రాజులకు - వెఱచి డాఁగినవాని వెన్నిచ్చువాని
ముకుళితహస్తుఁడై మ్రొక్కినవానిఁ - జకితాత్ముఁడై వచ్చి శరణన్నవానిఁ
గదనంబులోఁ బూరి గఱచినవానిఁ - బిదప నాయుధములు వదలినవాని
నిద్రవోయినవాని నిర్జింపఁదగునె? - భద్రంబు గోరు నప్పరమపుణ్యులకు
నధికమాయలఁ బేర్చు నయ్యింద్రజిత్తు - వధియింపనోపెడు వానరోత్తములఁ ||2420||
గామచారులఁ బంపఁ గాలంబు గాని - సౌమిత్రి! బ్రహ్మాస్త్రసమయంబు గాదు"
అని నలు నంగదు ననిలనందనుని - ఘనుని గవాక్షుని గంధమాదనుని
భరితవిక్రమధాముఁ బనసుఁ గేసరిని - శరభుని ఋషభుని సన్నాథు గజుని
మఱి గవయుని నీలు మైందుని ద్వివిదు - నఱిముఱిఁ గోపించి యసురుపైఁ బనిచె
నట రాఘవుఁడు పంప నగచరాధిపులు - పటుగతి మిన్నులపై కప్పు డెగసి
తరుశైలములు వైవ దర్పించి క్రూర - శరపరంపరల రాక్షసరాసుతుఁడు
వారి నొప్పించిన వార లాదైత్యు - నేరూపమునఁ గాన కెప్పటిపగిది
వచ్చిరి రయమున వసుమతీస్థలికి - నచ్చెరు వొంది యింద్రాదులు సూడ
విలయమేఘశ్యామవిపులగాత్రంబు - నలుకఁ గెంజాయల నడరు నేత్రములు
గల ఘోరరూపంబు గానరాకుండ - మెలఁగుచుఁ బలికె నమేఘనాదుండు ||2430||

నాగపాశబంధనము

"నరనాథసుతులార! నన్నుఁ గయ్యమున - నరుదు లక్షింప సహస్రాక్షునకును
మీ రెంతవా?" రని మిన్నెల్ల నద్రువ - ఘోరంబుగా ధనుర్గుణము మ్రోయించి
యశనిసంకాశంబు లగుసాయకములు - దశరథాత్మజులపై దళముగాఁ బఱపి
మఱియును నందంద మర్కటోత్తముల - గరు లిచ్చి పోఁ బెక్కుకాండంబు లేసి
యట నంతఁబోవక యయ్యింద్రజిత్తు - చటులతరక్రూరసర్పబాణముల
నినకులేశ్వరులపై నేయఁగ వారు - ఘనబాణముల వాని ఖండించి మఱియు
నిదె వచ్చె బాణంబు లిం దేయు మనుచు - నదె వచ్చె బాణంబు లందేయు మనుచు
నేదెస బాణంబు లేతెంచుచుండు - నాదెసలందు నుదగ్రులై యేయ
నురగసమేతులై యుండుట మీకుఁ - గరమొప్పుఁ దొల్లియుఁ గల దటుగానఁ
దరణివంశజులార! తప్పక యిపుడు - నురగసమేతులై యుండుఁ డన్నట్లు ||2440||
బంధురంబుగ నబ్జబాంధవకులుల - బంధించె వడి నాగపాశసంతతుల
వారును నాబ్రహ్మవరము మన్నించి - తారు రాక్షసుచేతఁ దద్దయుఁ దూలి
యాదినారాయణువంశజులైన - మేదినీనాథు లిమ్మెయిఁ గట్టువడిరి.
నేఁడు రాముఁడు గాక నిక్క మూహింప - నాఁ డితఁడే వామనస్వరూపంబు
నటు దాల్చి భూదాన మడిగి యాబలిని - బటుకృతఘ్నుతఁ బట్టి బంధించినట్టి
ఫలము రామున కిట్లు ప్రాప్తంబుఁ గాక - పొలియునే మనుజుఁడై పుట్టి యుండగను

అని తమలోఁ దమయాత్మలఁ గుంది - యనిమిషుల్ ఋషులును నాశ్చర్యపడఁగ
ఖిన్నుఁడై యున్న సుగ్రీవునిఁ జూచి - సన్నుతమతి విభీషణుఁ డర్థి పలికె.
"నిది యేల చింతింప నెట్టివారలకు - నొదవవే యాపద లొక్కొక్కచోట
నినకులేశ్వరులకు నే మయ్యె నిపుడు? - ఘననాగపాశముల్ గట్టినంతటనె" ||2450||
యని పల్కి యతఁడు మాయాదృష్టిఁ జూచి - కనియె రావణసుతు గగనమార్గమునఁ
గని నీరు మంత్రించి కన్నులు దుడిచి - వనజాప్తసుతునకు వలనొప్పఁ జూపె
నారవిజుండును నవ్విభీషణుని - చారుమహామంత్రశక్తిచేఁ జేసి
యాయింద్రజిత్తుని నప్పుడు కాంచి - యాయతోన్నతమగునచలంబుఁ బెఱికి
యెగిసి వేయఁగఁ జూచి యింద్రజిత్తుండు - మొగిఁ దిరిగించె నమ్ములవెల్లి పఱపి
యినజుండు తిరిగిన నినజుని రాకఁ - గని మున్ను వెఱచు రాక్షసులు మోదింప
నప్పుడు విజయుఁడై యయ్యింద్రజిత్తు - ముప్పిరి గొను ముదంబునఁ దన్ను గొలుచు
వారును దానును వడి లంక కరిగి - యారావణునిఁ గాంచి యప్పు డి ట్లనిరి
"చంపితిఁ గపులను సర్పబాణములఁ - గంపింపఁజేసి తిక్ష్వాకువల్లభుల"
నని వేడ్కతోఁ జెప్ప నంతరంగమునఁ - దనయునిమీఁద నెంతయు సంతసిల్లి ||2460||
రావణుఁ డప్పుడు రయమునఁ ద్రిజట - రావించి యనియె "ధరాపుత్రి నన్ను
నొల్ల దారాముని నొనఁగూడుకొనుట - కుల్లంబులో నమ్మి యుండుటఁ జేసి
నేఁ డింద్రజిత్తుచే నేలకు వచ్చి - పోఁడిమి చెడిన యా భూపాలునునికి
సీతఁ దోడ్కొనిపోయి చెచ్చెఱఁ జూపు - మీతఱిఁ బుష్పక మెక్కించి నీవు
అంత రామునిమీఁది యాసలు దక్కి - చింతింప కిట నన్నుఁ జేరును సీత"
యనవుడు రావణు ననుమతిఁ ద్రిజట - దనుజాంగనలు దాను ధరణీతనూజ
నెనయఁ బుష్పకముపై నెక్కించి వేగ - చనుదెంచి సంగరస్థలిఁ బడియున్న

నాగపాశబద్ధులై యున్న రామలక్ష్మణులఁ జూచి సీత దుఃఖించుట

కపులను రామలక్ష్మణులను జూపఁ - జపలాక్షియును నట్టిచందంబుఁ జూచి
కన్నీరుధారలై క్రమ్మ నందంద - విన్ననై కడుఁదూలి విలపింపఁ దొడఁగెఁ.
"గటకట! రామ! ఓ నీకార్ముకవిద్య - యెటు పోయె? నీయందె యేపారియుండు! ||2470||
జామదగ్నిని నైన సరకుగాఁ గొనవు - నీమెయిలావున నీభువి నీవు
సకలమునీంద్రులు సర్పముల్ నీకుఁ - బ్రకటితశయ్యఁగాఁ బలుకుదు రెందు;
నట్టిసర్పంబులే యవనీశ! నిన్ను - గట్టంగఁ ద్రాడులై కదిసెనే నేఁడు?
లాక్షణికులు నన్ను లక్షించి సకల - లక్షణంబులు మేన లలితంబు లగుచు
విలసితరేఖారవిందంబు లంఘ్రి - తలమునఁ గలుగుటఁ దరళాయతాక్షి!
పట్టాభిషేకంబు పతితోడఁ గల్గుఁ - బుట్టుదు రింపారఁ బుత్రులు నీకు
నైదువ యై యుండు దనుమాట లెల్ల - నాదిత్యకులనాథ! యకట! బొంకయ్యె.
రోలంబకులనీలరుచిశిరోజములు - నీలమేఘము డాలు నెఱవు మైజిగియు
తొగ లించుకయు లేక తోరముల్ గాక - మిగుల వట్రువలునై మించుపెందొడలు
కరములు నిటలంబు కన్నులు మోము - చరణముల్ రుచిరలక్షణసమేతముగ ||2480||
వరకాంతి నునుపారి వట్రువ లగుచు - సరినొప్పు నఖములు సంగతాంగుళులు
ఏచి చిత్రాకృతి నెనసి క్రిక్కిరిసి - నీచాగ్ర మైనది నీకుచద్వయము
ఉరుతరస్నిగ్ధంబు లుదరపార్శ్వములు - కర మొప్పుచున్నది గంభీరనాభి
కమనీయతరదివ్యకాంతిఁ జెన్నగుచు - రమణీయ మైనది రమణ! నీమేను;
సౌభాగ్యమున నీకు సరి యెవ్వ రనెడి - నాభాగ్య మి ట్లయ్యె నరనాథ! కంటె
లలన లీపదియేనులక్షణంబులను - గలవార లత్యంతకల్యాణవతులు
అని చెప్పునార్యోక్తు లవియెల్లఁ దప్పె - మనుజేశ! నాపుణ్యమహిమ గా కిదియుఁ

గెందామరలభంగిఁ గెంజాయ మెఱసి - యందంబులై చూడ నఱచేతు లొప్పఁ
బల్లవారుణకాంతిఁ బరఁగుపాదాగ్ర - పల్లవంబులు సమస్పర్శంబు లగుచు
నడు పొప్పు నెలు గొప్పు నగుమొగం బొప్పఁ - గడునొప్పు నివి కన్యకాలక్షణములు ||2490||
పరికింప నని పల్కు పలుకులు దప్పె - నరనాథ! చూచితే నానోముఫలము?
తలఁపులు దైవంబు తలకూడనీక - వెలయఁగ నిటు సంభవించెనే నాకు?
ధరణీశ! నను జనస్థానంబునందు - నురవడి గొనిపోవు నుగ్రదానవునిఁ
బోరిఁబోరి వెదకి నాపోయినజాడ - కర ముగ్రగతిఁ దెల్పి కపిసేనఁ గూడి
జలనిధి బంధించి చనుదెంచి పిదపఁ - బోలు పేది గోష్పదంబున మునింగితివె?
ఆరయ నతిఘోర మగు యామ్యశరము - వారుణబాణంబు వహ్నిసాయకము
నెఱయ బ్రహ్మాస్త్రంబు నెఱిఁ బ్రయోగింప - మఱచితివే నేఁడు మనుజలోకేశ!
పగవాఁడు మీదృష్టిపథములఁ బడినఁ - దెగి నేలఁబడుగాక తిరిగి పోఁగలఁడె?
యిది దైవకృతము గా కెల్లచందముల - నెదురంగ శక్తులె యెవరైన నిన్ను?
మేఘనాదుఁడు మాయ మెఱసి మి మ్మాజి - నీఘోరశరముల నిటుఁ గట్టె నేఁడు ||2500||
కాలంబుకడిమిమైఁ గడప నెవ్వరికిఁ - బోలునే తలపోయ? భూలోకనాథ!
హానాథ! హావీర! హారామచంద్ర! - యే నీకు శోకింప నిట నీకు వగవ;
నీకుఁ బ్రాణము లిచ్చి నిర్మలుండై న - కాకుత్స్థమణికి లక్ష్మణునకు వగవ
మనసు గుందఁగ నాకు మరుగుచు నున్న- జననికి దుఃఖింప సతతంబు నీకుఁ
జిత్తంబు లోపలఁ జింతించుచున్న యత్త కౌసల్యకై యడలెద నధిప!
ఎప్పుడు పదునాలుగేడులు చనునొ - యెప్పుడు వచ్చునో యిటు రాముఁ డనుచు
నీతెఱంగున నీకు నెదురులు సూచు - నీతల్లియాసలు నిలిచెనే నేఁడు?
హరిహరాదుల నైన నదలించు నీదు - శరములఁ గలశక్తి సమసెనే నేఁడు?
నీదివ్యశక్తియు నీబాహుబలము - నీదుర్దమక్రమనిపుణవిక్రమము
నెక్కడఁ బోయెనో? యే మందు నింక? - నక్కటా! విధి! నీకు నలగెనే నేఁడు?
చెలువొంద నేను నోచిననోము లెల్ల - ఫలియించె నేమని పలవింతు విధికి?"
నని ప్రలాపింపంగ ననియె నాత్రిజట - జనకజ నూరార్చి సదయచిత్తమున
"రాముని కొకకీడు రాదు నీ వేల - నీమెయి శోకింప నిందీవరాక్షి!
యట్టిద యైన యీయగచరసేన - యిట్టేల పెద్దయై యేచి వర్తించు
నదె చూడు మాదేవి! యగచరేశ్వరులు - పదిలులై నీవిభు బలసియున్నారు,
గాదు పో యీపుష్పకం బేల మోచు? - మేదినీతనయ! యిమ్మేదినిఁ బడక
కాన రాముని కొండు గాదు చింతింప - మానిని! నామాట మనసులో నమ్ము
లంకేశుఁ జంపి యీలంక సాధించి - పంకజానన! నిన్ను భానువంశజుఁడు
నలిఁ దోడుకొనిపోవు; నమ్ము నామాట; - కలఁగకు నేఁ డెల్లి కల్యాణి! నీవు"
అనవుడు సీత మాయామస్తకంబు - ననువుగాఁ బోలని యాత్మలో నమ్మె ||2520||
సుందరి త్రిజట యశోకవనంబు - నందుఁ గ్రమ్మఱఁ దెచ్చి యవనిజ నునిచె.
మనువంశతిలకుండు మదిఁ దెలివొంది - తనకుఁ జేరువనున్న తమ్మునిఁ జూచి
"నాతమ్ముఁ జూచితే నలినాప్తతనయ! - యీతెఱంగునఁ గుంది యిట్లున్నవాఁడు;
సీతఁ గోల్పడి సీతచెఱ మాన్పలేక - యీతనిఁ గోల్పోవు టిటు సంభవించె;
సౌమిత్రిఁ గోల్పడి జనకజ నాకు - నేమిటి కిటమీఁద నేల నాబ్రతుకు?
యత్నంబు చేసిన యవనిజఁ బోలు - పత్ని నొండొకచోటఁ బడయంగ వచ్చుఁ
గలరు కాంతలు సుతు లలరు బాంధవులు; - గలరె గా కెందును గలరె సోదరులు?
తమ్ముఁ డన్మాత్రమే తలపోయ భక్తి - నిమ్ముల ననుఁ గొల్చు నిమ్మహాభుజుఁడు.
అరయఁ గౌసల్యకు నాసుమిత్రకును - సరియ కా వర్తించు సద్భక్తితోడఁ
దగ లక్ష్మణునికంటె దయతోడ నన్ను - మిగుల మన్నించు సుమిత్ర నావలన ||2530||

వాత్సల్య మెప్పుడు వదల దాపుత్ర - వత్సల యగుతల్లి వగఁబెట్టవలసెఁ!
బురి కింక నొకఁడును బోయితినేని -భరతశత్రుఘ్నులు భ్రాతృవత్సలులు
ఎట చిక్కె లక్ష్మణుం డేల రాఁ డనిన - నట నేమి చెప్పుదు నకట! తమ్ములకు
వనటమై నీవొంటి వచ్చుటఁ జూచి - మనములు గలఁగెడి మాకు నోతనయ
సౌమిత్రితో నేల చనుదేర వనిన - నే మని యుత్తరం బిత్తుఁ దల్లులకు
నేమని యూరార్తు నీమోముతోడ? - నే మని యటుఁబోదు నీ మేనితోడఁ ?
బ్రాలేయశైలంబు పగిలిన నినుఁడు - నేలఁ గూలిన నీరు నిశ్చలంబైన
వసధు లింకిన గాలి వర్తింపకున్న - ననలుండు కడుఁజల్ల నై యున్న నైన
నామాట గడువఁడు నాకు నప్రియము - లేమాటలును నాడఁ డెన్నఁడు నితఁడు
ఇతనిచిత్తంబు నాయెడ నొక్కచంద - మితనిఁ బోలెడితమ్ముఁ డింకెందుఁ గలఁడు?
ఇతఁడె నాప్రాణంబు లితఁడె నాబంధుఁ - డితని నొక్కెడఁ బుచ్చి యే నొంటి నుండ ||2540||
నితఁ డెందుఁ బోయిన నే నందుఁ బోదు - నితనితోడిదె లోక మీలోక మెల్లఁ
జనుదెంచె నాతోడ సౌమిత్రి నాఁడు - చనియెదనే నేఁడు సౌమిత్రివెనుక
హితబుద్ధిఁ గార్యంబు లేఱుఁగక చేసి - తతులవిక్రమశాలి యవి నాకు నెక్కె;
దరుచరోత్తమ! వాలితనయుఁ దోడ్కొనుచు - గిరిచరసేనతోఁ గిష్కింధ కరుగు
మే లక్ష్మణునితోడ నేగినపిదపఁ - బౌలస్త్యపతి మిమ్ము బాధింపఁగలఁడు.
జయశాలి యగుచున్నసౌమిత్రి లేని - జయము నా కంధుని చంద్రోదయంబు
మద్భక్తుఁడై పూని మారుతపుత్రుఁ - డద్భుతకార్యంబు లవి పెక్కు సేసె;
జలనిధి లంఘించి జనకజఁ గాంచి - కలనఁ బెక్కండ్ర రాక్షసుల మర్దించె;
నీయంగదుండును నీసుషేణుండు - ధీయుతులైన యాద్వివిదమైందులును ||2550||
నీగవయుండును నీగవాక్షుండు - నీగజుండును రక్తి నెనయ నీలుండు
మెఱయ సంపాతియు మేటి కేసరియు - మఱియుఁ దక్కినవీరమర్కటోత్తములు
నాకొఱకై వచ్చి నలినాప్తతనయ! - చేకొని లావులు సేసి రందఱును;
ఇక్కాల మిక్కడ నెబ్బంగి మమ్ముఁ - ద్రెక్కొన్నవిధిఁ దాఁటఁ దీర దెవ్వరికి;
రణభూమిఁ బలువుర రాక్షసపతులఁ - దృణలీలఁ బొలియించి తీవ్రబాణములఁ
బగతుచే నిబ్బంగిఁ బడి లోచనములు - మొగియుచు భూరజంబున బ్రుంగినాఁడు
వరతల్పమున నుండువాఁడు నేఁ డకట! - శరతల్పమున రణస్థలి నున్నవాఁడు
సంకీర్ణరవికుల జలధిపాం గడఁచి - గ్రుంకెనే లక్ష్మణకువలయప్రియుఁడు;"
అనుచు విలాపింప నఖిలవానరులు - మనముల శోకాబ్ధిమగ్ను లైరంత.

ఇంద్రజిత్తు రెండవసారి యుద్ధమునకు వచ్చుట

ననికి గ్రచ్చుఱ వచ్చె నామేఘనాదుఁ - డనుబుద్ధి దూరస్థు లైనవానరులు ||2560||
ఘనతరాంజనశైలకల్పుఁ డై యున్న - తనుఁ జూచి వెఱవ గదాపాణి యగుచు
సైన్యమధ్యంబునఁ జరియించుకపుల - దైన్యంబుఁ బాపుచుఁ దగ విభీషణుఁడు
ఏతెంచి రవిసూను నీక్షించి పలికె - "నీతెఱుగున మీకు నేల చింతింపఁ
గైకొని యిది యుద్ధకాలంబు కాని - శోకింప వేళయె సుగ్రీవ! మనకు
దుర్నివారోర్మిబంధుర మైనజలధి - కర్ణధారుఁడు లేని కలముచందమున
మనసైన్య మున్నది మన మింక వేగ - యనికి నుద్యోగించు టదియె కార్యంబు."
అన విని యంగదుం డావిభీషణునిఁ - గనుగొని "నీమాట కడునుత్తమంబు
నరనాథతనయులు నాగపాశములు - నురవడిఁ బెనఁగొని యుర్విపై నొరగి
బాణక్షతంబుల బలువిడి వెడలు - శోణితంబుల బ్రుంగి సొరిది నున్నారు
ఈదాశరథుల మీ రేమఱకుండుఁ - డాదిత్యుఁ డుదయాద్రి కరుదేర మున్నె ||2570||
యేను రాక్షసకోటి నెల్ల నిర్జించి - జానకిఁ దెచ్చెద జననాథుకడకు

హనుమంతుఁ డాదిగా నఖిలవానరులఁ - గొని కవాటములతో గోటలతోడఁ
దోరణశ్రేణులతో గూడ లంకఁ - దోరంపుఁబిడికిళ్ళఁ దుమురు సేసెదము.
విస్మయంబుగ బంధువితతితో గూడ- భస్మంబు సేయుదు పంక్తికంధరుని
నావిక్రమంబును నాభుజాబలము - భూవరువలన నాపూనుభక్తియును
దెల్లంబు సేయుదుఁ దెగువతో నెల్లి - యెల్లభూతంబులు నీక్షింపనిమ్ము
మలయజకేయూరమహితానుభూతిఁ - బలుమఱు గన్న నాబాహుదండములు
అనవరతంబును నధికదర్పమునఁ - దనరుచున్నవి రఘూత్తముకార్యమునకు
రావణు నిర్జించి రఘువీరుఁ డలర - నీవిభీషణు లంక నెలమి నిల్పెదను
గాదేని నాజి రాక్షసులచేఁ జచ్చి - పోదును సౌమిత్రి పోయిన త్రోవ" ||2580||
నన విని సుగ్రీవుఁ డంగదుఁ జూచి - "తనయ! నీ వింక నీదశరథాత్మజు
గొనిపొమ్ము కిష్కింధకును వేగ నేను - జని యింద్రజిత్తుని సకలరాక్షసుల
రావణు నిర్జించి రఘురాముదేవి - నేవిధంబుననైన నేఁ దెత్తు వేగ"
యని దైన్యపాటుతో నాడుసుగ్రీవుఁ - గనుఁగొని ఖిన్నులై కపులు భీతిల్లి
మునుకొని శోకాబ్ధి మునుఁగ సుషేణుఁ - డనువాఁడు వల్కె నయ్యంగదుఁ జూచి
యీనాగపాశంబు లిపుడు వాయుటకు - వానరేశ్వరులార! వలను సెప్పెదను
తొల్లి దేవాసురోద్ధురసంగరమున - నెల్లదేవతలకు నివి గట్టియున్న
దేవత లప్పుడు దివ్యౌషధములు - చే వానిబాధఁ బాసిరి కట్లు విడిసి
యాయౌషధము లిప్పు డమృతాబ్ధికవలఁ - బాయకున్నది ద్రోణపర్వతస్థలిని
హనుమంతుఁ బుచ్చుఁడీ యతఁ డౌషధములు - గొనివచ్చు మీ రిట గుందంగ వలదు." ||2590||

నారదుఁడు శ్రీరాములకడకు వచ్చుట

అనునంత సూర్యసహస్రసంకాశుఁ - డననొప్పి కృష్ణమృగాజినం బమర
మెఱుఁగులతో శుభ్రమేఘమో యనఁగ - నెరయు బింగళజటానిచయంబు వెలుఁగ
బొనర నున్ననియూర్ధ్వపుండ్రంబుఁ బెట్టి - తనరంగఁ గౌపీనదండము ల్దాల్చి
రమణమై నొప్పునారాయణమంత్ర - మమలత దనవీణయం దొప్పి మొఱయ
దనతోడియోగీంద్రతతి నాకసమున - నునిచి చిత్తంబున నుల్లాస మొదవఁ
బరమయోగేంద్రుండు పరతత్త్వవేది - పరమపావనమూర్తి పరమవైష్ణవుఁడు
నారదుం డారామనరనాథుఁ గాన - గారవంబున వచ్చి కరములు మొగిచి
వలగొని వచ్చి యవ్వసుమతీశునకుఁ - దలకొన్నభక్తితోఁ దగ విన్నవించె,
"దేవ నిన్ బ్రహ్మాదిదేవతలెల్ల - నావార్ధిమధ్యంబునం దొప్పఁ గాంచి
రావణబాధాపరంపర ల్సెప్పఁ - గా విని వారిపైఁ గరుణించి నీవు ||2600||
వారిఁ బ్రోచుటకు రావణునిఁ జంపుటకు - ధారణిఁ బుట్టితి దశరథేశునకు
నటు గాన నీ విటు లలమట నొంద - నిటు తగునయ్య! మహీపాలవర్య!
నీనామ మాత్మలో నిలిపినంతటనె - భూనాథ! యజ్ఞానములు పొంద వనిన,
నీకు నజ్ఞానంబు నెప మైనఁ గలదె? - చేకొని నిను నీవె చింతింతు గాక!
నారాయణుఁడవు పూర్ణజ్ఞాననిధివి - చారుకౌస్తుభరత్నసహితవక్షుఁడవు
అనిశంబు లక్ష్మికి నాటప ట్టైన - ఘనతరాంగంబులు గలుగుదేవుఁడవు;
ఆదిదేవుఁడవు, సర్వాంతరాత్ముఁడవు - వేదవేద్యుండవు, విశ్వరూపుఁడవు,
తలఁచుయోగీంద్రుల ధ్యానంబునందు - నలువొందు సచ్చిదానందరూపుఁడవు
ధరణి యంఘ్రులు వియత్తలము మ స్తకము - పరపైన నిటలంబు పద్మాసనుండు
కన్నులు చంద్రుండు కమలమిత్రుండు - నున్నతం బగుచున్న యూర్పు మారుత ము ||2610||

వదనంబు శిఖి సరస్వతి జిహ్వ యొప్పు - రదనప్రతతి వేదరాశి చింతింపఁ
జెలు వైనగాయత్రి శిఖి ప్రణవంబు - వెలసినహృదయంబు వీనులు దిశలు
మహనీయధర్మంబు మనసు దేవతలు - బహుజయస్థితిగల బాహుసమృద్ధి
గొనకొన్న బహ్మాండకోట్లు నీకుక్షి - తనరారు దొడలు మిత్రావార్ధిపతులు.
ఆశ్వినేయులు జాను లాత్మలోఁ జూడ - విశ్వంబు నీరోమవితతి చింతింప
నిదె చూడుమా వీరె యెల్లదేవతలు - గదిసి కిన్నరయక్షగంధర్వపతులు
నాదిగా వచ్చి జయంబు నీదెసకు - మేదినీశ్వర! కోరి మింట నున్నారు;
అకలంకమతివి నీ వజ్ఞాన ముడిగి - సకలరాక్షసులను సమయింప వేగ
వారక నరులైన వారు సంసార - పారంబుఁ జేరు నుపాయంబు లేక
బాళి నాశాపాశబద్ధు లై రేని - నీలీల నటియించు టింతియకాక! ||2620||
నీవేల యీసర్పనికరంబుచేత - భావింపఁగాఁ గట్టుపడుదు; శ్రీరామ!
నీ వాదిమూర్తివి నీమూర్తిదలఁపు - నీవాహనం బైన నీకేతు వైన
గరుడుండు వచ్చిన గరుడునిచేత - నురగపాశము లెల్ల నూడు నీక్షణమె."
యని చెప్పి దీవించి యానారదుండు - చనియెఁ గ్రమ్మర సుధాసాగరంబునకు
నానారదుఁడు సెప్ప నారాఘవుండు - తా నాదిహరి యౌటఁ దలపోసి చూచి
తెలిసి ధీరుని వైనతేయునిఁ దలఁచెఁ - దలఁచిన నతఁడును తలఁపుతోఁ గూడి
యారూఢ మగు నమృతాబ్ధియుత్తరపుఁ - దీరంబునందుండి దిగ్గనలేచి
యూని మెట్టినపాదయుగముచే బయలు - గానంగ ధరణిలోపలిశేషుఁ డులుక(?)
గడుపెద్దయైన ఱెక్కలగాలి మిన్ను- నుడివడి దిక్కులు సొరవులై తూల
నమ్మోఁతపెల్లున నఖిలలోకములు . నమ్రులై తమచేతనము దక్కి స్రుక్క ||2630||
నెఱకలు విద్రిచిన నెగసినధూళి - నెఱసి చీఁకట్లుగా నిఖిలంబు గప్ప
జనుదెంచు నురువడి శైలంబు లురుల - వననిధి పిండలి వండలై కలఁగఁ
బదివేలసూర్యులప్రభ లెల్లఁ గూర్చి - మెదిచి చేసినక్రియ మెయి ప్రకాశింప
మెఱయురెక్కలతోడి మేరువో యనఁగ - బఱతెంచె గరుడుఁ డంబరమునఁ బేర్చి
పఱతెంచుటయు నాగపాశంబు లెల్ల - వెఱచి యానృపతుల విడిచి పెల్లురికె.
నది యట్టిదయ కాదె? యనినఁ జింతింప - వడలు బంధంబు లెవ్వారల కైనఁ
దనుఁదానె చింతించి తనదుబంధములు - చనఁ ద్రోవ రాముండు చాలఁడే తలఁప?
నినసుతుం డాదిగా నెల్లవానరులు - విన విస్మయంబుగా వెఱగంది చూడ
భానుకోటిప్రభాభవ్యతేజమున - నానందకరమూర్తి యమరులు పొగడ
హీరకిరీటంబు హేమాంబరంబు - గారుత్మతోజ్జ్వలగ్రైవేయకంబు ||2640||
రత్నకుండలములు రాజీవరాగ - నూత్నమంజీరమనోహరాంఘ్రులును
మౌక్తికమాలికల్ మాణిక్యకవచ - సక్తమై మించు విశాలవక్షంబు
మరకతకేయూరమంజుబాహువులు - నరుణపక్షములు చంద్రాననాబ్జంబు
కరుణావలోకముల్ కంబుకంధరము - నరుణపల్లవకోమలాగ్రహస్తములు
దుందుభిస్వనము లత్తుకచాయ మేను - మందరమేరుసమానగాత్రంబు
లలితోర్ధ్వపుండ్రలలాటపట్టికయుఁ - సెలవులఁ దేరెడు చిఱునవ్వు లొలుక
వైనతేయుండును వలగొని వచ్చి - యానరపతులకు నందంద మ్రొక్కి
మెఱుగారుఱెక్కల మేనులు దుడిచి - నెఱికరంబులు మోడ్చి నిలిచి యిట్లనియె.
"బాసె మీ కీనాగపాశబంధములు - వాసవాంతకుని రావణుఁ ద్రుంచి వైచి
ధరణిజఁ గొని యయోధ్యకు వేగ చనుము - ధరణీశ! యసురులు దండించునపుడు ||
2650||
మాయలు పెద్ద యేమఱక వర్తింపు - మేయుపాయంబుల నిఁక మోసపోకు"
మని ప్రదక్షిణముగా నరిగి యానృపుల - వినుతించి దీవించి వెసఁ గౌగిలించి,
మ్రొక్కి యాయమృతసముద్రంబుకడకు - గ్రక్కున గమనించెఁ గశ్యపాత్మజుఁడు

పాములక ట్లెల్లఁ బాయుటఁ జేసి - రామలక్ష్మణులును రాగిల్లి రపుడు,
వనచరు లారామవల్లభు నెదుర - ననురాగరసమున నందందఁ దేలి
తనరుచు సింహనాదములు సేయుచును - వినువీథిఁ దోకలు విసరి యాడుచును
గురువులు వారుచు గునిసి యాడుచును - నురవడి దాఁటుచు నుబ్బి నవ్వుచును
ఘూటించి శైలవృక్షము లెత్తి లంక - కోటలో కెత్తునఁ గొనఁదలంచుచును
మిగిలినవారల మిక్కిలి రభస - మగలించె లంకపై ల్లగలించె నభము.
అంత సూర్యోదయ మగుటయుఁ జరుల - నంతయు నరయ దశాస్యుండు పనిచెఁ. ||2660||
బనిచిన నక్కోటపైనుండి వారు - గనిరి సుగ్రీవుండు కదిసి కొల్వఁగను..
సవినయుండై విభీషణుఁడు సేవింపఁ - బ్రవిమలమతి కపిబలము రంజిల్లఁ
బోరికి సేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ - జారువిశృంఖలసమదేభయుగము
గతినున్న రామలక్ష్మణుల నిక్ష్వాకు - పతుల బంధంబులు వాసినవారిఁ
గని విన్ననై వారు క్రమ్మఱఁ బోయి - దనుజేశ్వరున కవ్విధం బెఱిఁగింప
విని ఖిన్నుఁడై కడువెఱ గంది యపుడు - తనమంత్రివరులతో దశకంఠుఁ డనియెఁ
“బన్నగపాశాప్తిఁ బడియును మగుడ - నున్నయారామలక్ష్మణులచే నింకఁ
జెడఁగల దీలంక సిద్ధంబు గాఁగ - బడయవచ్చునె నాగపాశంబు లూడ?
జయ మెక్కడిది నాకు? సమరంబులోన - రయమునఁ జెడుఁగాక రాక్షసలక్ష్మి!
గరుడుండు వచ్చెనో కాక లేకున్న - నురగపాశము లేల యాడు వారలకు; ||2670||
గరుడుండు నను గెల్చెఁ గాక లేకున్న - నరు లెంతవారు? వానరు లెంతవారు?”
అనుచు మత్తేభరవానుకారముగ - ఘన మగు నిట్టూర్పు గ్రమ్మ ధూమ్రాక్షుఁ

ధూమ్రాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

బనిచె నగ్గలమైన బలములఁ గొనుచుఁ - జను వేగ రామలక్ష్మణులపై ననుచుఁ
బనిచిన నాదైత్యపతికి మ్రొక్కుచును - నని కెత్తి ధూమ్రాక్షుఁ డప్పుడు వెడలె.
వానిబలంబు వెల్వడఁ జొచ్చె నపుడు - నానావిధంబుల నలుగడలందు
వృకసింహముఖముల వెలసినయట్టి - ప్రకటితస్ఫూర్తితురంగంబు లొప్పఁ
బటపటార్భటిఁ జెవుల్ పగిలించునట్టి - పటురవంబుల దిశాపటలంబు లద్రువ
వడి భయంకరము దివ్యం బైనదీప్తు - లడర ధూమ్రాక్షునియరద మొప్పారె.
భేరులు శంఖముల్ పృథుమృదంగములు - భూరిఘోషంబు లద్భుతముగా మ్రోయఁ
దురమున కటు వచ్చుధూమ్రాక్షునకును - బరువడిఁ దోఁచె నొప్పనిశకునములు ||2680||
నలి నార్చి ముందఱ నడుచు రాక్షసులు - నిలిచి యెంతేనియు నిశ్చేష్టులైరి,
అయ్యును నిలువక నగ్గలం బైన - కయ్యంబుమీఁదను గవిసి యార్చుచును
వచ్చుధూమ్రాక్షుండు వారిధివోలె - నచ్చెరు వై యున్న యగచరసేన
దాఁకిన నసురులఁ దరుచరేశ్వరులు - దాఁకిరి మిన్నులు దాఁక నార్చుచును
దానవావలి యడిదంబుల వ్రేయ - వానరావలి వేసె వారి వృక్షముల
దానవేశ్వరులు కుంతంబులఁ బొడువ - వానరు ల్పిడికిళ్ల వారి మోఁదుదురు
దానవుల్ హరులఁ బంతంబునఁ దోల - వానరుల్ వానిని వ్రత్తురు గోళ్ల
దానవోత్తములు రథంబులు వఱప - వానరుల్ వానిని వ్రయ్యఁ దొక్కుదురు
దానవుల్ మదకరితతుల ఢీకొలువ - వానరుల్ వాని నుర్వరఁ గూల్తు రలుక
నివ్విధంబునఁ బేర్చి యిరువాగుఁ బోర - నవ్వనచరవీరు లసురులఁ గిట్టి, ||2690||
యంతకాకృతిఁ గాళ్ల నలమి మదోగ్ర - దంతుల నేలపైఁ దాటించి చంపి,
వానిఁ జేకొని కడువడి వ్రేసి వ్రేసి - దానవానీకంబు దర్పంబు మాపి
గెడపి కొల్లొడిసి పక్కెరలతోఁ బట్టి - పుడమి బెట్టుగ గుఱ్ఱముల వేసి చంపి

వానిఁ జేకొని కడువడి వ్రేసి వ్రేసి - దానవానీకంబు తనువులు చదిపి
యసమునఁ గడునొగ లలమి యందంద - వెసఁ ద్రిప్పి యరదముల్ విఱుగ దాటించి
వానిఁ జేకొని కడువడి వ్రేసి వ్రేసి - దానవానీకంబు ధరఁ గూల్చి కూల్చి
యిరియు కాల్బలములయెమ్ము లన్నియును - నురుముగాఁ దన్ని పీనుఁగులుగాఁ జేసి
వాని నేర్కొని కడువడి వ్రేసి వ్రేసి - దానవానీకంబు ధరమీఁదఁ గూల్చి
మఱియుఁ గ్రందుగఁ జొచ్చి మహితదంష్ట్రములఁ - గఱకురాక్షసకోటి గఱచి యీడాడి
చాచినయట్టి శస్త్రంబులు విఱిచి - మోచేతులను వారిమొగములఁ బొడిచి ||2700||
పడఁద్రోసి చేతుల బలిమిగా నదిమి - మెడలును గాళ్లును మిడుకంగఁ బట్టి
మోఁకాళ్ల నూఁది యిమ్ముల దైత్యవరుల - వీక కోలెమ్ములు విఱుగంగఁ బొడిచి
కడువడి నిడుదతోఁకలు దవిలించి - యుడుగక మెడలకు నురులు గావించి
యఱిముఱిఁ బరవశులై గ్రుడ్లు వెలికి - నుఱికి బెట్టుగఁ జావ నొగి బిగియించి
పెల్లుగాఁ బీనుఁగుపెంటలు సేయ - మల్లడిగొని త్రెళ్లి మహిమీఁద నపుడు
ఇవి తల; లివి కన్ను; లివి వదనంబు; - లివి చెక్కు; లివి ముక్కు; లివి కంధరంబు;
లివి బాహు; లివి మేను; లివి జఘనంబు; - లివి యూరు; లివి జాను; లివి చరణంబు;
లని యేరుపడకుండ నసురవర్గముల - నెగడును మజ్జంబు నెత్తురు మెదడు
నెరసియుఁ బ్రేవులు నెమ్ములు తోలు - పురియలతోఁ బెనుప్రోవులై యుండె.
నప్పుడు ధూమ్రాక్షుఁ డాకపిసేనఁ - జప్పరింపుచుఁ దాఁకి చతురత మెఱసి ||2710||
తలలు వ్రయ్యలుగ ముద్గరముల వేసి - సలలితుం డగుచుఁ బ్రాసంబులఁ బొడిచి
పరిఘంబులను భిండివాలశూలముల - గరవాలముల మహోగ్రతఁ బెంపు చూప
గడు నొచ్చి నెత్తురుల్ గ్రక్కుచుఁ బడిరి; - కడిమికిఁ బెడఁబాసి కపులు పెక్కండ్రు
తక్కటికోఁతు లుదగ్రత దక్కి - దిక్కులఁ బఱచిరి ధృతి పెంపు దూలి;
పఱచినఁ గోపించి పర్వతం బొకటి - యఱిముఱిఁ గొని వైచె హనుమంతుఁ డలిగి;
వైచిన గద గొని వారించి యప్పు - డాచావునకుఁ దప్పి యసుర దాఁటుటయు
నది దానవాధమునరదంబుమీఁదఁ - జదరంబుగా వచ్చి చదియంగఁ బడియె.
నంతటఁ బోవక యనిలతనూజుఁ - డెంతయుఁ గడఁకతో నేపు దీపించి
యలుకతో జముఁడు బ్రహ్మాండంబు వగులఁ - బలువుర నుగ్గాడు పగిది రోషించి
తరుశైలపాషాణతతుల రాక్షసుల - శిరముల నుగ్గాడి సింహవిక్రముఁడు ||2720||
అడరి వాండ్రను దోలి యగశృంగ మొకటి - తొడిబడఁ గైకొని ధూమ్రాక్షుమీఁదఁ
గడఁగి యేతేరంగ గదఁ గొని యతఁడు - మడియు మంచును హనుమంతు మస్తకము
వ్రేసిన ధూమ్రాక్షువేఁకయు లావు - నీసును శౌర్యంబు నింతఁ గైకొనక
హనుమంతుఁ డుగ్రత నరచేత నున్న - ఘనతరశైలశృంగం బెత్తి యార్చి
యేచి యద్దానవు నేపెల్లఁ దూల - వైచినఁ దల పెక్కువ్రయ్యలై కూలె.
నప్పుడు కొండ వజ్రాహతిఁ గూలు - చప్పుడు దోఁచె నజ్జగములకెల్ల
నటు వాఁడు మృతుఁడైన హతశేషులైన - కుటిలదైత్యులు గాలికొడుకున కులికి
భూచక్ర మగలంగఁ బోరిఁబోరి మగిడి - చూచుచు వెస లంకఁ జొచ్చిరి పాఱి
యంత రావణుఁడు ధూమ్రాక్షుఁడు చచ్చు - టంతరంగము నెరియంగఁ జేయుటయుఁ

అకంపనుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

గలన దేవతలకుఁ గంపింప కునికి - గలిగినవాని నకంపనాహ్వాయుని ||2730||
దివ్యాస్త్రశస్త్రప్రదీప్తులవాని - దివ్యరథోపరిస్థితి నొప్పువాని
వడి నాజికినిఁ బడవాళ్లను బనిచి - వెడలించె బహుబలవితతితోఁ గూడ
మొనసి కాలాంబుదమూర్తియై వాఁడు - దనరు భూషణదీప్తిధామంబు లడర
మణిదీధితుల సూర్యమండలం బగుచు - బ్రణుతి గాంచిన హేమరథముపై నిలిచి

యిదె వచ్చె నాజికి నిత్తఁ డని తెల్పు - చదురునఁ గేతువు ల్చదలఁ బెల్లడరఁ
గుటిలరాక్షసవీరఘోరనిస్సాణ - పటహభేరీభూరిభాంకృతు ల్సెలఁగ
వితతంబుగా లంక వెడలంగఁ దోన - చతురంగబలములు చతురత వెడల
నగచరసేనయు నార్చుచుఁ దాఁకె; - గగనంబు పగుల రాక్షససేనతోడ
నుభయబలంబు లి ట్లుగ్రతఁ బేర్చి - రభసంబుతోఁ దాఁకి రణ మొనరింప
నెగసిన కెంధూళి యెల్లదిక్కులను - గగనభూభాగంబుఁ గప్పె నాలోనఁ
జీఁకటి మిగులఁ బేర్చినచంద మయ్యె; - నాకపిసేనల కసురసేనలకు
నప్పుడు తమతమ యడియాలములను - దప్పక రణము కొందఱు సేయువారు;
పలుకుల సన్నలఁ బరు లని యెఱిఁగి - తలపడి పేర్చి కొందఱు పోరువారు;
వారు వీ రనక యెవ్వరి నైనఁ దాఁకి - దారుణక్రీడఁ గొందఱు పోరువారు;
తరుచరావలి వైచు తరులును గిరులు - నురుదైత్యు లడరించు నుగ్రశస్త్రములు
పెరసి నల్దెసలందుఁ బెల్లుగాఁ బరచి - పోరిఁబోరి జలచరంబులభంగి నొంది
మానైన ధూళి తమఃపటలమున - మానితాంభోనిధి మాడ్కిఁ గావించె.
నప్పు డాయుభయసైన్యంబులనడుమ - నుప్పొంగుతనువులు నురులురక్తములు
ధరణీపరాగంబు దక్కినదైత్య - తరుచరపతులు యుద్ధము వేడ్కఁ జేయ
నావానరులు కడు నగ్గలం బైన - బావకాకృతి నకంపనుఁడు కోపించి
నారి సారించి యున్నతసత్త్వుఁ డనియెఁ - సారథితోడ నుత్సాహంబు మిగుల
“ప్రాఁకులఁ గొండల మర్కటసేన - వీఁకతో రాక్షసవితతి నొప్పించె.
నాదిక్కునకుగా రయంబునఁ దోలు - మా దర్పమున నీవు మనరథం” బనుడు
వాఁడును బరపిన వాఁడు నగ్గలిక - వాఁడిమిఁ దాఁకి యవ్వనచరసేన
బెడిదంపుశరములఁ బెల్లేయుటయును - జెడి వలీముఖులు నిశ్చేష్టితు లయ్యు
హనుమంతుఁ డడరిన నతనితోఁ గూడి - దనుజసైన్యంబులఁ దాఁకిరి బెట్టు
అప్పుడు మేరునగాకృతి నున్న - యప్పవనజుమీఁద నయ్యకంపనుఁడు
వీరరసస్ఫూర్తి వెల్లువదొట్టి - ఘోరంపుటార్పు నిర్ఘోషమై చెలఁగఁ
గడుబెట్టుగా లయకాలమేఘంబు - వడువున నురుశరవర్షంబు గురియ
నవి గణింపక యట్టహాసంబు చేసి - పవననందనుఁ డంతఁ బ్రళయకాలాగ్ని
రుద్రునికైవడి రూక్షకటాక్ష - రౌద్రరసంబు ఘోరంబుగా నిగుడ
విగతభయుండు నై వ్రేళ్లతోఁ గూడ - నగలించి పెఱికి మహాశైల మెత్తి
వైచె నముచిపయి వజ్రి వజ్రంబు - వైచినచందాన వారణలేక
దానవుం డర్ధచంద్రప్రదరమున - దాని నుగ్గాడె నుద్ధతశక్తి మెఱసి
మానితం బగుసత్త్వమహిమ దీపింప - గా నగ్నికణములు గన్నులఁ దొరఁగఁ
జని వేగ వేఱొకశైలంబుఁ బెఱికి - కొనివచ్చి యఱిముఱిఁ గ్రూరుఁడై యార్చి
కడుబెట్టిదముగ రాక్షసుమీఁద వైవ - వడిఁగొని తుమురుగా వాఁ డదియు ద్రుంచె
దానికి మారుతితనయుండు గినిసి - వే నగంబును బోలు వృక్షంబుఁ బెఱికి
యడుగులఁ బెట్టున నవని కంపింప - మిడుగురుగములు గ్రమ్మెడు కన్ను లొప్ప
మసలక తక్కిన మాఁకులు విఱుగ - విసరి యాడుచు దైత్యవితతిపైఁ గవిసి
రథికులఁ జంపి సారథుల గీటడఁచి - రథరథ్యములను ధరాస్థలిఁ జదిపి
కొమ్ములు నెమ్ములు కుంభస్థలములు - నమ్మిఁదిజోదులు నంకుశంబులును
మురియంగ ఘంటలు మొరయఁగఁ బెట్టు - చరణము ల్వెసఁబట్టి సామజ ప్రతతిఁ
దడఁబడగా వేసి తరమి కొన్నింటిఁ - బొడిపొడిగాఁ జేసి పుడమిపై గెడపి
తుమురుగా రౌతులతోను గుఱ్ఱముల - సమయించి కాల్బురఁ జదియంగ మోఁది
యంతకాకృతిఁ బేర్చుహనుమంతుమీఁద - నంతరంగమునఁ గోపావిష్టుఁ డగుచు
వాటంబుగా దైత్యవరుఁ డుచ్చిపాఱ - నాటించె నొకపదునాల్గుబాణములు
కరమునఁ గలయశ్వకర్ణవృక్షమున - మురియలు గావించి మునుమిడి యార్చె.

నప్పుడు నెత్తురు లడర నశోక - మొప్పఁ బూచినక్రియ నొప్పి యావేళ
హనుమంతుఁ డొకవృక్ష మవలీలఁ బెఱికి - తనర నకంపనుతల వ్రేయుటయును ||2780||
లోకంబులు గలంగ లోగుచుఁ బర్వ - తాకృతి బెట్టుగా నవనిపైఁ గూలి
పొరిఁబొరిఁ జెదరెడి పునుకలతోడ - నరభోజనుండు ప్రాణంబులు విడిచె
వాఁడు గూలినయంత వానరోత్తములు - వాఁడిమి నార్చిరి వసుధ గంపింప
దనుజులు గనుకని తలలోలివీడఁ - జని లంకఁ జొచ్చిరి సరభసంబునను
అగచరేశ్వరులును హనుమంతుకడిమి - బొగడిరి తమమనంబులు మెచ్చి మెచ్చి,
పరులచే నని నకంపనుఁడు గూలుటయుఁ - బరితాపమున విని పఙ్క్తికంధరుఁడు
"మనుజుల కపులను మడియించి వేగ - చనుదెమ్ము నీబలశౌర్య మింపార"

మహాకాయుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

నని మహాకాయుని నప్పుడె పనిచెఁ - బనిచిన వాఁడును బనిఁబూని యపుడు
రమణీయతరమయూరధ్వజం బొప్ప - నమితమణిప్రభ లఖిలంబు నిండఁ
బనిగొని శస్త్రాస్త్రపఙ్క్తులు మెఱయ - ఘనపిశాచాననగార్ధభప్రతతిఁ ||2790||
బూనినయరదంబు బోలుపార నెక్కి - నానాస్త్రశస్త్రసన్నద్ధసైన్యములు
నడువంగ నిస్సాణనాదంబు లెసఁగ - నడియాల మైనతూర్యంబులు మ్రోయ
దనరినదక్షిణద్వారంబునందు - వినుతవిక్రమశాలి వెడలె వేగమున
నప్పుడు గురిసెఁ బై నస్థులవాన - చొప్పడఁ బిడుగులు సోనలై పడియె
గొడుగులు పడగలుఁ గూలెఁ గూలుటయు - నడరి మహాకాయుఁ డవి యెల్లఁ గొనక
కడిమి వానరసేనఁ గదిసి దాఁకుటయుఁ - బుడమి చలింప నప్పుడు వలీముఖులు
తరుశైలవితతులు తఱుచుగా మీఁదఁ - గురియుచుఁ దాఁకిరి క్రూరదానవుల
నప్పుడు దానవు లాసేనమీఁద - నుప్పొంగుబీరంబు లొలుకుచునుండఁ
దడబడఁగా నరదంబులు వఱపి - కడువేగమునఁ గరిఘటలు డీకొల్పి
తురగచయంబులఁ దోలి యుగ్రతను - దరముగా ముంచి పదాతి ద్రోచియును ||2800||
గరవాలములఁ ద్రుంచి గదల నొప్పించి - సురియల నాటించి శూలాలఁ జించి
పరిఘల విదళించి ప్రాసాల నొంచి - శరపరంపర లేసి చక్రము ల్వైచి
పట్టసంబులఁ ద్రుంచి పరశుల నొంచి - కిట్టి ముద్గరముల గినిసి ఘట్టించి
మిగిలినకపులును మేటిరక్కసులు - నగపాదపములవానల ముంచి రంత
నారభసంబున నవనీపరాగ - మారవిమండలం బంతయుఁ గప్పె
నారజఃపటలంబునం దిరువాగుఁ - బోరుచో నొండొరుఁబొడ గానరాక
తరువులు కొండలు దరుచు మ్రోయుచును - దెరలంగ మీఁద నేతెంచు చక్కటికి
నురవడి నేయుదు రుగ్రదానవులు - శరపరంపర లాకసంబునఁ గప్పఁ
బరఁగుచక్రంబులు పట్టసంబులును - శరములు తోమరచయము ప్రాసములు
వడి మ్రోయుచును మీఁద వచ్చుచక్కటికి - విడుతురు తరుశైలవితతులు గపులు ||2810||
అంతఁ బోవక చెవులందును ధూళి - యెంతయు నిండిన నిరువాగువారు
మ్రోయుచక్కటికి నిమ్ముల విక్రమంబు - సేయునేర్పులు దక్కి చేష్టలు మఱచి
కపులు వీ రనక రాక్షసులు వీ రనక - చపలత్వమునఁ బెల్లు చంపుదు రెలమి
నటు పోరఁ దనువుల నడరురక్తములు - పటునదులై రజఃపటలంబు నణఁప
దిమిరంబుఁ బాసియు దీప్తశౌర్యములు - నమరులు వెఱగంద నని సేయునపుడు
వెస దైత్యులకుఁ గాక విఱిగి యాకపులు - కసిమిసియై కనుకని పాఱుటయును
గనియంగదుఁడు పల్కెఁ "గపివీరులార - కనుకని యిటు పాఱఁగా నేల? నేను
గలుగంగ" నని వారిఁ గ్రమ్మఱ ననికిఁ - దలకొనఁజేసి యుత్సాహంబుతోడ

రాక్షసులతో వానరులు ఘోరయుద్ధము సేయుట

నొకమహాపర్వతంబును వడి నెత్తి - యకలంకుఁడై రాక్షసావలిమీఁద
నడువ నాతనితోడ నలి నార్చియార్చి - నడచిరి వానరనాయకు లేచి ॥2820॥
యంగదుండును బేర్చి యసురులఁ గట్టి - యంగంబు లవియఁగ నాసేన నెల్ల
పెడచేతఁ బడఁ దాచి పిడికిళ్లఁ బొడిచి - యడరి ముంజేతుల నంగము లోచి
మోచేతఁ బగులంగ మొగములఁ బొడిచి - పూచినశస్త్రాస్త్రములు పొడిసేయ
గఱకురాక్షసులు నంగదునకుఁ గాక - విఱిగి హాహాకారవివశులై తూలి
నలుగడఁ బాఱ నున్నతశక్తి వారి - వలువ దోహో! యని వారణ సేసి
ఖ్యాతి మించిన మహాకాయుని మంత్రు - లాతతగతి రుధిరాశనుం డనఁగ
వ్రాలెడివాఁడును వజ్రనాభుండు - కాలదంష్ట్రుండును గాలకల్పుఁడును
మఱి వపాశుఁడు శతమాయుండు ధూమ్రుఁ - డఱిముఱి దుర్ధరుం డనువాఁడు గడఁగి
యట్టహాసములతో నగచరసేనఁ - గిట్టి నొప్పింప వీక్షించి పృథుండు
పనసుండు మేఘపుష్పకుఁడు గవాక్షుఁ - డును బుషభుఁడు గజుఁడు క్రోధనుండు ॥2830॥
శతబలి తారుండు సబలులై వారి - నతులితగతిఁ దాఁకి యని సేయునపుడు
రుధిరాశనుం డంత రోషంబుతోడ - నధికబాణములు గవాక్షుపై నేయ
వేగంబె పర్వతవృక్షంబు లెత్తి - యాగవాక్షుఁడు రుధిరాక్షుపై వైచె
వైచిన నడుమనె వాని నన్నింటి - నేచి చూర్ణములుగా నేసి గవాక్షుఁ
బడనేసె మూర్ఛచేఁ బడిన గవాక్షుఁ - బోడఁగని తారుఁ డప్పుడు కలుషించి
ఘనమైన సాలవృక్షం బెత్తి వ్రేసె - ననువొంద రుధిరాక్షు నరదంబుమీఁద
నారుధిరాశనుం డమ్మహీరుహము - బోరన నడుమనె పొడిపొడి చేసి
పదిబాణములఁ దారు బడనేసి మించి - కదిసి చలంబునఁ గపిసేన గిట్టి
కడునుగ్రుఁడై లయకాలంబునాఁడు - మిడుక లోకములెల్ల మ్రింగునంతకుని
ఆకృతిఁ గైకొని యాసేనలోన - భీకరవృత్తితోఁ బేర్చుచునుండె. ॥2840॥
నప్పు డొకింత గవాక్షతారులును - దెప్పిరి కనువిచ్చి తెలియంగఁ జూచి
యంతలో గద వ్రేసె నడరి గవాక్షుఁ - డంతకాకృతి రుధిరాశుమస్తకము
వేసిన నసురయు వికృతాంగుఁ డగుచుఁ - బాసి ప్రాణములకుఁ బడియెఁ దత్తనువు
అని వజ్రనాభుఁ డుదగ్రుఁడై పృథునిఁ - గనుఁగొని పెల్లేసె ఘనసాయకములఁ
బృథివీధరము వైచెఁ బృథుఁ డప్పు డలిగి - ప్రథితంబుగా నేసెఁ బదివ్రయ్యలుగను
పృథుఁడును రోషసంస్ఫీతుఁడై వాని - రథముపై కెంతయు రయమున నురికి
విల్లు ఖండములు గావించి గుఱ్ఱముల - డొల్లించి రథము బెట్టుగ నుగ్గు వేసి
యనయంబుఁ గోపించి యవ్వజ్రనాభు - ఘనశక్తి వలకేలఁ గడకాలు వట్టి
వెసఁ ద్రిప్పి నేలతో వ్రేసి రోషమున - నసురులఁ బెడఁబాపి యాపృథుం డార్చె
బరువడి బుషభునిపైఁ గాలదంష్ట్రుఁ - డురవడి గొల్చె మహోద్దండదంతి ॥2850॥
నటుమీఁటి చనుదెంచునగ్గజంబునకు - నటునిటుఁ దొలఁగక యాబుషభుండు
వేగంబుమైఁ బదద్వితయ మొక్కటిగ - లాగించి కుంభస్థలములఁ దన్నుటయు
మదకరిఘీంకృతి మానక నిగుడ - నది యొక్కవింటిప ట్టరిగె వెన్కకును
మఱియును బుషభుండు మానక మీఁద - దరిమి యయ్యేనుఁగుదంతంబుఁ బెఱికి
బాగొప్ప వేసి యప్పటుకరిఁ జంపి - లాగును వేగంబు లావును మెఱసి
కాలదంష్ట్రుని గిట్టి కాలొగిఁ బట్టి - కేళిమై ధర వేసి గీటడఁగించె
నసురసైన్యములు హాహారవం బంద - నసమునఁ గపిసేన యార్చె నందంద
కాలకల్పుఁడు నగ్నికల్పబాణముల - పాలు గావించె నప్పనసునిఁ గిట్టి
పనసుఁ డయ్యరదంబుపైకి లంఘించి - మును బెట్టుగా గుఱ్ఱములఁ జదియించి
సారథిఁ బడఁదన్ని సత్త్వ మేపార - నారథం బెల్ల నుగ్గె రాలఁగొట్టి ॥2860॥

పిడికిట గళసంధి బెట్టుగాఁ గిట్టి - పొడిచె నకాలకల్పుఁడు దన్ని కొనఁగఁ
బొడిచిన వాఁడు నప్పుడు పండ్లు డుల్లి - దొడదొడ నోట నెత్తురుఁ గ్రక్కుకొనుచు
మిడుకుచు గ్రుడ్డులు మిడుక ప్రాణములు - విడిచె రాక్షసు లెల్ల విస్మయం బందఁ
బలియుఁడై కపుల వపాశుండు గిట్టి - చలమున నేసి జర్జరీతులఁ జేయ
వానిపైఁ బాషాణవర్షంబుఁ గురిసె - జానుగా గజుఁ డాకసం బెల్ల నిండ
నావపాశుఁడు వాని నన్నింటి నడుమఁ - గావించె దునియలుగా నంపగములఁ
గావించి మఱియును గజు నురుమాడఁ - బావకాభము లేడుబాణంబు లేసె
నేసి వెండియు గిట్టి యిరువదేనింట - నేసి నూఱింటమే నేసెఁ దూరంగఁ
గజుఁడు నైదమ్ములఁ గడునొచ్చి వాని - నిజరథం బంతయు నెళనెళ విఱుగ
గరుడునివిధమునఁ గడువేగ దాఁకి - కరి గోపురాగ్ర ముగ్రతఁ ద్రోయుకరణి ||2870||
నావపాశునితల యట్టకుఁ బాపి - పోవైచె నప్పుడు భూమిపైఁ బడఁగ
రోషించి యపుడు ధూమ్రుండు దుర్ధరుఁడు - భీషణాస్త్రముల నొప్పించి వానరులఁ
దఱిమినఁ గినుకఁ గ్రోధన మేఘపుష్పు - లుఱుక రథంబుల కుఱికి యుగ్రతను
గరతలంబున మస్తకంబులు చరచి - దురమున గెడపి రద్భుతశక్తి మెఱసి
యటు వారు హతులైన యసురు లందఱును - బటురయంబునఁ జెడి పాఱిరి భీతి
నసురులు పాఱుట యప్పుడు చూచి - మసలక వడి శతమాయుండు పేర్చి
కవిసినఁ జే పరిఘం బమరించి - కవిసి యాతనిమీఁద గజుఁ డెదిరింపఁ
జల మొప్ప ఋషభుండు శతబలిపనసుఁ - డలుక గవాక్షు నలాంగదుల్ గూడి
కడఁగి వృక్షంబులు ఘనశైలములును - మడవక యాశతమాయుని వైవ
శరతోమరప్రాసచక్రగదాది - వరశస్త్రచయముల వర్షంబు గురిసి ||2880||
వడి శతమాయుండు వనచరేశ్వరులఁ - బెడిదంబుఁగా నొంచి పేర్చి పెల్లార్చె
వానిచే నటునొచ్చి వానరాధిపులు - మానక రోషసమగ్రులై కదిసి
యడరి గవాక్షుండు హయములఁ జంపెఁ - గడిమి ఖండించె నంగదుఁడు పతాకు
పఱియలుగాఁ ద్రొక్కెఁ బనసుండు రథము - నురుముగా ఋషభుండు నొంచె సారథిని
నలవొప్పు నలుఁడు శస్త్రాస్త్రముల్ విఱిచెఁ - జలమునఁ బిడికిట శతబలిఁ బొడిచెఁ
బిడికిటిపోటునఁ బిమ్మటఁ గొనక - కడులఘుత్వంబున గరుడుండు వోలెఁ
బటుఖడ్గమును బెద్దపరిఘయుఁ గొనుచుఁ - జటులవేగంబున శతమాయుఁ డెగయఁ
బరవశంబున వాలు పడియున్నబ్రద్ద - పఱియను గొని శతబలియుతో నెగసె
నెగసి భేరుండంబు లెడ రెండుఁ గవిసి - యొగిఁ బోరుతెఱఁగున నురువడి మిగుల
వ్రేయుచుఁ దిరుగుచు వేస దప్పుకొనుచు - బాయుచు డాయుచు బాటవం బొప్ప ||2890||
గెరలుచుఁ దెరలుచుఁ గ్రిందుమీఁ దగుచుఁ - బొరిబొరి నాకసంబునఁ బోరుతఱిని
శతమాయుఁ డడిదంబు జళిపించి పూన్చి - శతబలివిపులవక్షం బేయుటయును
సరభసుండై యప్డు శతబలి బ్రద్ద - పఱి దప్ప నొడ్డి కృపాణోగ్రధారఁ
జలమునఁ దెగవేసె శతమాయుతొడలు - తలక్రిందుగా వాఁడు ధరమీఁదఁ బడఁగ
నవిసె దైత్యునితల యందందఁ జెదరి - యవనిపై గిరిశృంగ మనియుచందమున
శతమాయుఁ డపుడు చచ్చినఁ దోడికపులు - శతబలితోడ నచ్చట నార్చుటయును
ధరణి మిన్నును గుణధ్వని బీటులెగయ - నరద మత్యుగ్రరయంబునఁ బఱపి
యంగదు నపుడు మహానాదుఁ డార్చి - యంగదుమేన మూఁడమ్ములు గ్రుచ్చి

మహానాదుఁ డంగదునితోఁ బోరి మడియుట

మఱియును వెస నేయు మర్కటేశ్వరుఁడు - వఱలుకోపంబున వానిపైఁ గిట్టి
యోజనాయతగిరి యొకటి రథంబు - పై జవంబున వైవఁ బడకుండ వాఁడు ||2900||
నడుమనే గద పైచె నగమెల్లఁ బొడిగి - వడిఁ ద్రుంపఁ గోపించి వాలినందనుఁడు

అతనిరథంబున కవలీల దాఁటి - చటులసత్త్వోన్నతిఁ జాపంబు విఱిచి
పట్టి రథంబుపైఁ బడవైచి ఱొమ్ము - మెట్టి గ్రుడ్డులువడి మిడుక రోజఁగను
మెడ నుల్చి త్రెంచి క్రమ్మిననెత్తు రొలుకఁ - బుడమి పై వైచె నప్పుడు వానిశిరము
తమ్ముఁడు చావ నుద్దండకోపమున - నెమ్ములు పగులంగ నేచి యార్చుచును
మఱియును గనలుచు మహనీయరథము - మెఱయుచు నలుగడ మెఱుఁగులు వార
గదలించి యమ్మహాకాయుఁ డుద్వృత్తి - మదమున సింహంబు మలయు చందమున
గుదులు గ్రుచ్చినమాడ్కిఁ గ్రూరబాణముల - నెదిరి ధారుణిఁ గూల నేసె వానరుల
వనచరవీరులు వావికిఁ గాక - హనుమదాదులపోరు నచటికిఁ జనిరి
సారథి జూచి "యీచక్కటి మనల - వారక మార్కొనువారలు లేరు ||2910||
బోరన రాముపైఁ బోనిమ్ము రథము - నేరుపు వాటిల్ల నీ" వన్న వాఁడు
కడఁగి యుగ్యముల పగ్గములు వదల్చి - వడి నదల్పఁగను దీవ్రంబునఁ గదల
నాక్రూరతకుఁ గాక నగచరుల్ పరువ- "నోకోఁతులార! మీ కులుక నేమిటికి?
శివునిచాపముఁ ద్రుంచి సీతఁ జేకొన్న - యవనీశుపైఁ గాని యాజి నే నలుగఁ
బరశురాముని భంగపఱచినయట్టి - నరనాయకుఁడు గాని నాయీడు గాఁడు
ఆజిలో ఖరుని నుక్కడఁచినయట్టి - రాజుమీఁదనె కాని రాదు నాయమ్ము
ధృతి నమ్ము తుద కబ్ధిఁ దెచ్చినయట్టి - పతితోడఁ గాని యే బవరంబు సేయఁ
ద్రిజగంబులందును దీపించునట్టి - రజతాద్రి యెత్తిన రావణుసుతుఁడఁ
దుది నింక నింద్రజిత్తునికిఁ దమ్ముఁడను - నిదె మహాకాయుండ నేతెంచినాఁడ"
ననుచుఁ జెప్పుచు రాగ నంబుదపటల - మున నున్నసూర్యుండు మొనసినమాడ్కిఁ ||2920||
గపిరాజతనయుఁ డంగదకుమారుండు - కపిసేనలోనుండి కడఁగి యేతెంచి
వెనుకొని కోపంబు విలసిల్ల నపుడు - ఘనమైనకడిమితోఁ గలుషించి పలికె.
"నోరి మహాకాయ! యుడుగక రజ్జు - లీరణస్థలమున నేల ప్రేలెదవు?
మీతండ్రి గిరియెత్తి మెఱసె మాతండ్రి - మీతండ్రిఁ దోక నిమ్మెయిఁ గట్టి యెత్తె.
నీకు నాకును దగు నిష్ఠురరణము - కాకుత్స్థనిధి యేల కపిముఖ్యు లేల?"
యని ప్రాకు గొని మీఁద నడరింప నతని - తనువు నిండగఁ గప్పె దారుణాస్త్రములఁ
గదిసి వెండియు మహాకాయుఁ డంగదుని - గద గొని వ్రేసె నుత్కటకోపుఁ డగుచు
వేసిన నెంతయు వివశుఁడై పడియే - నాసమయంబున నతఁడు మూర్ఛిల్లి,
కుతలంబు పగుల నెక్కొని దైత్యు లార్చి - రతఁడు మూర్ఛిల్లిన నగచరపతుల
కవిసి యందఱు మహాకాయుపైఁ గవిసి - శిలలు భూజంబులుఁ జెచ్చెఱ వైవ ||2930||
నవి యెల్లఁ దనదుబాణావలిచేత - నవలీలఁ దునిమి గవాక్షునిం బదిటఁ
బృథుని నైదిట నూటఁ బృథుసత్త్వు గజునిఁ - బ్రథితంబుగా శతబలి ముప్పదింట
నెనుబది యమ్ముల బుషభునిఁ గినుకఁ - బనసుని డెబ్బది పటుసాయకముల
మెఱసి క్రోధనుని నమ్మేఘపుష్పకుని - నఱువదింటను నూట నదరంట నేసె.
నిటు వానరుల నతఁ డే పడఁగింప - నటు మూర్ఛనొందిన యంగదుం డపుడు
దెలిసి మోమునఁ గ్రమ్మదెంచురక్తములఁ - బలుమఱుఁ గరములఁ బాయఁ ద్రోయుచును
నదరుచు నప్పు డయోమయంబైన - గద యెత్తికొని మహాకాయునిరథము
పయికి లంఘించి యుద్భటశక్తితోడ - జయశీలుఁడై వాని సారథిఁ జంపి
వెస విల్లుఁ బెల్లున విఱుగంగఁ గొట్టి - యసమున హయముల నన్నింటిఁ గూల్చి
తల వ్రేసె వ్రేసిన దైత్యపుంగవుని - తల బొమలికె యూడి ధరణిపైఁ బడఁగ ||2940||
నామహాకాయుండు నరదంబు డిగ్గి - భీమగదాదండభీషణుం డగుచు
నంగదు నంగంబు నదరంట వ్రేసె - నంగదుండును వ్రేయ నతఁడు దర్పించి
యంగదుమస్తకం బలుకతో మఱియుఁ - బొంగి గదాదండమున వ్రేసి డాసె.
నాఘాతమున నెత్తు రడరిన నైన - రాఘవుబంటు శౌర్యం బింత చెడక

గదఁ బుచ్చుకొని మహాకాయుని వ్రేసె - నుదురు భగ్నముఁ గాఁగ నురుశక్తి మెఱసి
యెదిరిన తనతండ్రి యీతనితండ్రి - విదితంబుగాఁ బట్టి వేమాఱుఁ దొల్లి
మున్నీటిలోపల ముంచుటఁ దలఁచి - మున్నంటిపగకునై ముంచెనో యనఁగ
నస మేది దనుజుఁ డాయంగదుఁ బట్టి - వెసఁ బేర్చి నెత్తురువెల్లువ ముంచె
ముంచ రావణుఁ బట్టి ము న్నబ్ధి వాలి - ముంచినగతి వాని ముంచె రక్తమున,
నిటు మహాకాయుండు నింద్రుమన్మఁడును - పటుగతిఁ బోరుచోఁ బరఁగురక్తముల
జేగురుటేరులఁ జెలు వైనగిరుల - బాగున నెంతయు భాస్వరు లైరి
గదయును గదయు నుగ్రంబుగాఁ దాఁకి - చిదురుప లగుటయుఁ జెచ్చెఱ వారు
బలుఁడును నిర్జరపతియును దొల్లిఁ - గలిసి పెనంగినకైవడిఁ దోపఁ

మహాకాయుఁ డంగదునితో మల్లయుద్ధము సేసి మడియుట

బలుధూళి యద్దరి పదహతి నెగయఁ - దలపడి మల్లయుద్ధము సేయుచోటఁ
జతురతమై వనచరవీరుఁ డీతఁ - డితఁడు రాక్షసుఁ డని యెఱుఁగంగ రాక
కీలుబొమ్మలు లు పోరుక్రియలును దోప - వాలిసుగ్రీవులవడువునఁ బోర
నాదటఁ గపు లెల్ల నంగదుఁ జూచి - "యీదుష్టరాక్షసు నేల పాలార్చ
వాలినందనుఁడవు వాలికైవడిని - వఱలినవాఁడవు వరభుజశక్తి
వాలి దుందుభియును వడిఁ బోరుచోట - వాలి దుందుభి నింత వడి నిల్వనీఁడు
వేవేగ చంపు నిలింపకంటకుని - నీవిక్రమంబున నిపుణత మెఱసి"
యని జయశబ్దంబు లడరింప నతఁడు - దనుజునితల ముష్టిఁ దాటించి బెట్టు
పిడికిటఁ దాచిన బెట్టుగా విఱిగి - పడియు నద్దైత్యుండు బలమఱి నేలఁ
బడియున్న రాక్షసపతిఱొమ్ముఁ ద్రొక్కి - మెడ నుల్చి తలఁ ద్రెంచి మీఁదికి వైచి
యంగదుం డార్చె నయ్యంగదుఁ జూచి - యంగదు నార్చి రయ్యగచరాధిపులు
విచ్చి దానవులును వెస నేగి లంకఁ - జొచ్చియు వారిధిఁ జొచ్చియు నాల్గు
దెసలకు నుఱికియు దీనత నొంద - నసమున నుతియించి రంగదుఁ గపులు
నుతియించి సీతామనోనాథుకడకు - నతనిఁ దోడ్కొని చని యత్తెఱంగెల్ల
వినిపింప రఘుపతి విని సంతసమున - ఘనముగా నుప్పొంగి కౌఁగిటఁ జేర్చి
కరుణాకటాక్ష మంగదుమీఁద నునిచి - సరసంపుమందహాసంబున నొప్పె.
హతశేషులగు రాక్షసావలి చెప్పఁ - గతపడ్డ యమ్మహాకాయునిఁ దలఁచి
విన్ననై తలవంచి వెఱగంది కుంది - కన్నీరు నించి రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
అంతఃపురంబున కరిగి యారాత్రి - జింతించుచును నిద్రఁ జెందక యుండి
మఱునాఁటిరేపు సామంతులు గొలువ - మెఱుఁగారు నరదంబు మీఁదికి వచ్చి
యరిగి పెంపారిన యాశ్వరి (?) నెక్కి - పరపైన తనకోటఁ బరికించి గాంచి
చూచి పాళెంబులు శోధించి మీఁది - నేచినబలుగాపు లిడఁదించి యపుడు
ఆరావణుండు ప్రహస్తుతో ననియెఁ - "బేరెక్కి యెందు నభేద్య మిక్కోట
యెట్టిశాత్రవులకు నెన్నఁడు డాయు - నట్టిదిగా దప్పు డగచరప్రతతి
వచ్చి భేదించి దుర్వార మై యునికి - యచ్చెరు వైనది యదియునుంగాక
శ్రీరాముభుజబలశ్రీ యెల్లచోట - నారూఢతరము ప్రహస్త! కావునను
నీ వొండె యటుఁగాక నే నొండె రణముఁ - గావింప నాకుంభకర్ణుండు నొండె
తగువార మిందు నిద్రాసక్తి తనకు - మిగిలి నాతమ్ముఁడు మేల్కొనం డయ్యెఁ
బోయెదవో యేను బోదునో" యనుడు - నాయసురేంద్రున కతఁ డిట్టు లనియెఁ.
"బోయెద నిదె నాదుభుజబలం బెల్ల - నాయమరులు మెచ్చ నరులఁ ద్రుంచెదను
డాసి భూతప్రేతడాకినీగణము - లాసవంబున నెత్తు రాని మోదింప
నటు చూడు మాజిఁ బ్రహస్తుండు కపుల - నిటు సేయునే యన నెంతఁ బేర్చెదను

బోరికిఁ జను మన్న బుద్ధులు సెప్ప - నారయఁ బాడిగా దైనను వినుము
దనుజేశ! యొకమాట తగ దన కింక - విను వినకుండు వివేకించి చూడు
దానికిఁ గాదన దనుజేశ! మున్ను - మానైనబుద్ధులు మంత్రులు సెప్ప
వినవైతి విఁక నైన విను సీత రామ - జననాథునకు నిమ్ము సమరంబు వలదు”
అనుచు రావణునిఁ బ్రహస్తుండు వీడు - కొని వచ్చి తాఁ దనకోలల వారిఁ ||2990||
బనిచి యప్పుడు నాల్గుబలములవారిఁ - దను గూర్చుకొని మహోద్దండభావమున
ఘన మైన కపివరాంగంబుల గాలి - తనమీఁద వీచునంతకు మ్రోయుచున్నఁ
గొమరున జలదనిర్ఘోషంబు దాని - నమరంగ విహగేంద్రు లనఁగఁ బెల్లగసి
తక్కక ద్రుంచు నంతకుఁ గ్రాలుచున్న - చక్కనియురగధ్వజస్ఫూర్తి దాని
మణిగణకింకిణీమహనీయభూరి - రణనంబుఁ గలిగిన రథ మప్పు డెక్కి
పెక్కుతూర్యముల గంభీరరావముల - దిక్కులు ఘూర్ణిల్ల దివి యొడ్డగిల్లఁ
జుక్కలు డుల్ల వసుంధర యెల్ల - వ్రక్కలు వాఱఁ బూర్వద్వారమునను
గాలాంతకునిఁ బోలి కడగి యిబ్భంగి - నాలంబు సేయఁ బ్రహస్తుండు వెడలె.
నప్పు డాదైత్యుల యార్పులు నతని - యొప్పారఁ బేర్చినయుగ్రమూర్తియును
నక్కజం బగుటయు నావిభీషణుని - కక్కడఁ జూపి రామావనీశ్వరుఁడు ||3000||
“తేజంబు బలమును దీప్తి శౌర్యమును - రాజిల్లుచున్న యారాక్షసవరుని
పేరేమి? సాహసస్ఫీతుఁడై కపుల - పై రాకఁ జెప్పఁ జూపఁగఁ జోద్యమయ్యె”
ననుడు విభీషణుం డర్కవంశ్యునకు - ననియె “దేవా! యితం డారావణునకుఁ
గలిగిన సైన్యసంఘములకు నెల్ల - దళవాయి యాతనిదళములలోన
మూఁడవపా లిటు మూఁడులోకముల - వాఁడివీరుండు రావణుమాతులుండు
ఖండేందుధరుచెలికాని సామంతు - భండనంబున మాణిభద్రుని నోర్చెఁ
దపనకులేశ! యీదైత్యునితోడఁ - గపినాథులకు లెస్స కయ్యంబు గలుగు”
నని చెప్పుచుండంగ నగచరు లెల్ల - దనుజుల కెదురుగాఁ దరుగిరు లెత్తి
యార్చుచు వచ్చిన యసురసైన్యముల - నార్చుచు మార్కొని యని సేయునపుడు
ప్రళయకాలాగ్నికి బాడబాగ్నికిని - గలుషతఁ దలపోయఁ గలుగదు గాని, ||3010||
పోడిమిగా మిన్ను భువియు నొండొండ - నోడక తాఁకుటయును లేదు గాని,
.మొనసి యాబ్రహ్మాండములు దమలోన - ఘనముగాఁ దాఁకుట గలుగదు గాని,

ప్రహస్తుని యుద్ధము

గలిగిన నిబ్భంగిఁ గపిదైత్యనాథు - లులుకక పోరుట యుపమింపవచ్చుఁ
బావకవిధబాణపఙ్క్తుల దైత్యు - లావనచరులపై నార్చుచు వైవ
నందు వెండియుఁ గొంద ఱసిగదాప్రాస - సందీప్తముసలోగ్రచక్రము ల్వైవఁ
దరుచరబలములు దరులును గిరులు - మరల దైత్యులమీఁద నురువడి వైవ
ధరమీఁద డొల్లెడితలలును వ్రయ్యు - నురములు నురుమైనయురుకంధరములు
దొరిగెడిప్రేవులుఁ దునియువాలములు - మురిసినయమ్ములు ముంచురక్తములు
చెదరినమెదడు విచ్ఛిన్నంబు లయిన - పదములు మిట్టెడు బాహుదండములు
ముడిగి ముద్దలభంగి మురియుపీనుఁగులు - నడుములు దెగిన యున్నతదేహములును ||
3020||
ద్రెళ్లెడి మేనులుఁ దిరిగెడిగ్రుడ్లు - పెల్లుగా నెంతయు భీకరం బగుచుఁ
దలఁకక సంగరస్థలమునఁ బోరి - కలగొనఁబడినరాక్షసులును గపులుఁ
గలఁగి యంతటఁ బోక కలుషించి మించి - చల మగ్గలించి యుత్సాహంబుఁ బెంచి
బెడిదంబుగా దైత్యబృందంబుమీఁద - నడచి యార్చుచుఁ గపినాయకోత్తములు
ద్వివిదుండు వైచెఁ బృథ్వీధరశిఖర - మవిరళశక్తి నరాంతకుమీఁద

నకలంకుఁడై కుంభహనుఁ బడవైచె - నొకవటంబునఁ దారుఁ డుగ్రవేగమున
వడిఁ బెద్దగిరి జాంబవంతుఁ డుగ్రతను - నడరించి మించె మహానాభుమీఁద
భూరిభూజంబునఁ బోరి గోల నేసె - ఘోరంబుగా దుర్ముఖుఁడు సమున్నతిని
వానరనాథులవాటులచేత - దానవు ల్నలుగురు ధరణిఁ ద్రెళ్లుటయుఁ
దన ప్రధానులచావుఁ దప్పక చూచి - యనయంబు నలిగి ప్రహస్తుండు కపుల ||3030||
నొకటఁ బదుండ్రను నొకట నేఁబండ్ర - నొకటఁ బదార్వ్వర నొకట నూర్వ్వరను
రథచిత్రగతు లొప్ప రయమునఁ బేర్చి - పృథివిపైఁ గూల్చినఁ బేర్చి వానరులు
ద్రుమశైలములఁ బ్రహస్తునిసేన లెల్ల - జమరినగతి నుండఁ జంపిరి కడఁగి
యప్పుడు వెల్లువ లయి పాఱఁ జొచ్చె - జొప్పడ మిన్నంటి శోణితనదులు
అందులోపలనుండి యసురులుఁ గపులు - నందంద నని సేసి రార్చుచుఁ దేర్చి
యాయగ్గలికఁ జూచి యఖిలదేవతలు - వేయువిధంబుల వినుతించి రంత
నాప్రహస్తుండు కాలాంతకాకారుఁ - డై ప్రతి లేక సొంపారి యావేళఁ
గరములు పదములు ఖండించి వైచి - యురములు నుదురులు నుచ్చి పో నేసి
తలలును భుజములు ధరమీఁదఁ గూల్చి - తలఁగ నెమ్ములును దంతంబులు రాల్చి
మురియలుగాఁ జక్రములఁ ద్రుంచి త్రుంచి - పొరిఁబొరి నంకుశంబులఁ జించిచించి ||3040||
కడునుగ్ర మగు పరిఘలఁ గొట్టికొట్టి - ముడివడ ఘనపాశములఁ గట్టికట్టి
లలి మీఱఁ బరశువులను వ్రచ్చివ్రచ్చి - పొలుపార బలుశూలములఁ గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి
మునుమిడి పట్టసంబులఁ జిమ్మిచిమ్మి - గొనకొన్న కడిమి శక్తులఁ గ్రుమ్మిక్రుమ్మి
పలలంబు మెదడుఁ గుప్పలు చేసిచేసి - సొలవక యంపరాసులు వోసిపోసి
పటుభూతకోటికి బలి యిచ్చియిచ్చి - పటపట దిక్కులు పగుల నార్చుచును
సమరవిక్రమకళాసంరంభ మెసఁగ - నమితుఁడై మెఱసి ప్రహస్తుఁ డేపొందె
నాకపిసైన్యంబు లడఁగుటఁ జూచి - భూకంపముగ మహాద్భుతవృత్తి నడఁచెఁ
బెరిఁగి యుద్భటరణాభీలుఁ డన్నీలుఁ - డురుతరహంకారహుంకారుఁ డగుచు
ధీరుఁడై యపుడు ధాత్రీజంబుఁ బెఱికి - యారాక్షసునితేరి కవలీల దాఁటి
యరమి సారథి నొంచి హయములఁ గూల్చి - యురక యవ్విల్లు మహోగ్రత విఱువ ||3050||
ముసలంబు గొని యార్చి ముద మొప్ప నప్పు - డసమున రథము బ్రహస్తుండు డిగ్గి
నీలునిముందఱ నిలిచె నెదిర్చి- నీలుండు నెదిరించె నిర్జింతు ననుచు
నొండొరు గెల్చు నుద్యోగంబులందు - గండుమీఱిన వృత్రకౌశికు లనఁగ
నలుక నీలునిఫాల మడిచె వీక్షించి - లలి బ్రహస్తుఁడు ముసలంబునఁ బగుల
నడఁచిన నందంద నడరునెత్తురులు - దుడిచికొంచును బ్రహస్తుని బెట్టు గిట్టి
వ్రేసె నన్నీలుఁడు వృక్షంబుఁ ద్రిప్పి - వ్రేసిన ముసలాన వ్రేసె నయ్యసుర
వ్రేసిన సోలియు వృక్షంబు విడిచి - యాసమయంబున నందందఁ గదిసి
యార్చుచు నతఁడు ప్రహస్తుమస్తకముఁ - బేర్చి వ్రయ్యగ వైచెఁ బెనుగిరి యెత్తి
యానీలువ్రేటున నాప్రహస్తుండు - మేనును శిరమును మెయి భూషణములు
చెదరి వృత్రారిచేఁ జెలువెల్లఁ బొలిసి - కుదిరి ధారణిఁ గూలుకొండచందమున ||3060||
బడుటయు నాకపిబల మెల్ల నార్చెఁ - జెడిపారి లంకఁ జొచ్చిరి దైత్యు లపుడు
సురుచిరామృతవార్థిసుతయును బోలె- హరియుక్తమైన నిజాంగంబు గలిగి
చారువసంతమాసంబును బోలె - నారక్తపుల్లపలాశాళి గలిగి
వరదానశీలునివాసంబుఁ బోలెఁ - గరమొప్ప నధికమార్గణకోటిఁ గలిగి
దీపించునేరేడుదీవియ పోలె - రూపింప నవఖండరూపంబుఁ గలిగి
వలచినపతియొద్ది వనితయుఁ బోలె - సలలితరాగరసంబును గలిగి
కడిఁదియై చొరరాని కానయుఁ బోలెఁ - గడునొప్పుపుండరీకంబులు గలిగి
సడలనిమృడునివాసంబును బోలెఁ - గడఁగి యాడెడు భూతగణములు గలిగి

కమలాప్తరుచి నొప్పు గగనంబ బోలెఁ - గ్రమముఁ దప్పిన తారకంబులు గలిగి
సరభసం బైనవేసవియునుఁ బోలె - సురుచిరాంబరమణిస్ఫురణంబుఁ గలిగి ||3070||
కలిసిన శివుఁడును గౌరియుఁ బోలెఁ - దలపోయఁగా నర్ధతనువులు గలిగి
పెక్కుచందంబులఁ బెంపుసొంపడిరి - యక్కజం బయ్యె రణావనిస్థలము
అంత నీలుఁడు రాఘవాధీశుకడకు - నెంతయు వెసఁ జని యెరఁగె నంఘ్రులకుఁ
బొగడొందఁ గపులెల్లఁ బొగడిరి నీలుఁ - దెగనిరాక్షసులు భీతిలి పాఱి చెప్ప
విని రావణుఁడు శోకవివశుఁడై మంత్రి - జనులతో ననియెను జల మగ్గలించి.
"యేవీరు లరిగిన నిట రాకలేక - యావానరులచేత నకట! మ్రగ్గెదరు.
వైరులవలని గర్వం బడంగింప - నేరూపమున నైన నేనె పోయెదను."
అని పేర్చి కనలుచో నామాట లెల్ల - వినియు మందోదరి వెస మాల్యవంతు
కరము చేపట్టి డగ్గరి దైత్యవనిత - లిరుదెసఁ గొలువంగ నెంతయు వేడ్క
నతికాయుఁడును దోడ నరుగుదేరంగ - ప్రతిహారు లురువడి బలసి యేతేర ||3080||
నాయుధహస్తు లంతంతటఁ గొలువఁ - బాయక చామరప్రతతులు వీవ
సకలభూషణమణిజాలంబు వెలుఁగ - సకలమంత్రులు తోడఁ జనుదెంచుచుండఁ
గడునొప్పునీలమేఘముఁ జొచ్చు మెఱుపు - వడువునఁ జొచ్చె రావణసభాస్థలము
ఆసతి నప్పు డర్ధాసనాసీనఁ - జేసి రావణుఁడు విశేషప్రియోక్తి
నుచితపీఠంబున నుండంగఁ బనిచె - నచలితమతు లగు నమ్మంత్రివరుల
మ్రొక్కినయతికాయు మోహంబుతోడఁ - దక్కక యునిచె నొద్దనె గద్దెమీఁద
నంత నక్కొలు వెల్ల నలబలం బడుగ - నింతితో నద్దానవేశ్వరుం డనియెఁ.
"గొలువులోపల కిట్లు కువలయనేత్ర! - తలఁప నెన్నఁడు రానిదానవు నీవు.
వడవడ వడఁకుచు వచ్చుట లెల్లఁ - గడుఁజోద్యమైనది కారణం బేమి?"

మందోదరి రావణునితో శ్రీరాములపరాక్రమము దెలుపుట

యనిన మందోదరి యాత్మేశుఁ జూచి - "దనుజేశ! నాకు రా దరవాయి గాన ||3090||
వచ్చితి నేఁడు నావచ్చుట కెల్ల - నిచ్చలోపలఁ గడు నెగ్గు సేయకుము.
అనిలోన ధూమ్రాక్షుఁ డాదిగాఁ గలుగు - మనవారు దనుజేశ! మడియుటకంటె
యల జనస్థానంబునందు రాక్షసుల - నలిఁ దునుమాడెఁ బద్నాలుగువేల
సరి ఖరత్రిశిరులఁ జంపినవాఁడు - నరుఁడు గాఁడంటి నానరనాథు రాముఁ
డలిగి వెండియు దండకారణ్యమందు - బలవంతుఁడైన కబంధు నిర్జించె.
మారీచుఁ దునుమాడె, మాయఁ బోనీక - ఘోరాస్త్రమున వాలి గూలంగ నేసె.
దేవహితార్థమై తివిరి రాఘవుఁడు - భూవలయంబునఁ బుట్టినవాఁడు
ఆదినారాయణుం డతఁడు గాఁడేని - మేదిని నింతటి మిక్కిలినరుఁడు
కలుగునే? మఱి కఱకంఠునిచాప - మలవొప్ప విఱిచెఁ బ్రఖ్యాతంబు గాఁగఁ,
దమతండ్రిపనుపునఁ దపసియై సత్య - సమయంబుతో వనస్థలినుండ నతని ||3100||
సీతఁ దెచ్చితి వీవు శ్రీరామచంద్రుఁ - డేతెఱంగున నీకు నె గ్గేమి చేసె?
రామలక్ష్మణులతో రణ మొనరింప - నీమూఁడుజగముల నెవ్వరు గలరు?
నలి సామభేదదానంబులు సూప - గలిగిన దండంబు గాదు పాటింప!
దండంబుఁ బాటింపఁ దలఁచెద వేని - దండింపఁబడుదురె దశరథాత్మజులు
దేవ! రాముఁడు పరదేవత గాన - నీవు మ్రొక్కుటయెల్ల నింద గా దెందు;
శర ణన్నఁ జేకొను శర ణన్న నీకు - నురుశుభం బగుఁగాని యొకకీడు రాదు;
గుణరూపదాక్షిణ్యగుణగణకేళి - గణుతింప నలవియె కాకుత్స్థరాముఁ?
డలిగిన నిలువ రింద్రాదిదేవతలు - దలఁపవయ్యెదు నీకుఁ దరము గా దెందు?
వలదు వృథాగర్వవహ్నిఁ గూలకుము - చలమొప్ప నొప్పదు సంతాప ముడుగ

నింక నైనను సీత నిచ్చుట మేలు - లంకేశ! కులమును లంకయు నిలుపు ||3110||
మహనీయవాహనమణిభూషణాది - సహితంబుగా నీవు జానకి నిచ్చి
యూపాక్షు నతికాయు నొగి మాల్యవంతు - భూపాలుపాలికిఁ బుచ్చు సంధికిని
మతిమంతుఁ డగుచున్న మనవిభీషణుఁడు - హితబుద్ధిఁ గావించు నీసంధి మనకు
వేయునేటికి? కార్తవీర్యుతో సంధి - సేయవే? యతని గెల్చినభృగురాము
గెలిచినరాముఁడు కీర్తిధాముండు - తలపోయ సంధికిఁ దగఁడె చర్చింప?”
నని దైన్యపాటుతో నాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు కడువేఁడియూ ర్పడర
గలయంగ నెఱ్ఱనికన్నులఁ గోప - మొలుకుచునుండ మందోదరిఁ జూచి
“హితమతివై నాకు నిన్నియుఁ జెప్పి - తతివ! నీమాటలయం దొక్కటైన
మనసునఁ బట్టదు మగఁటిమికలిమి - ఘనుఁడనై మూఁడులోకంబులు గెలిచి
దానవయక్షగంధర్వదేవాదు - లై నను వెట్టిసేయఁగ నున్న నన్నుఁ ||3120||
ముదిఁ బోయి యింకఁ గోఁతులమర్గు సొచ్చి - బ్రతికెడినరునకుఁ బ్రణమిల్లు మనుచు
నిది యేమి మాటగా నీసభ నాడి? - తిది నీకుఁ బాడియె? యిక్ష్వాకుకులుఁడు
ఎఱిఁగి యెఱింగి ము న్నె గ్గొనరించె - మఱికదా తెచ్చితి మనుజేశుదేవి?
జడమతి నతనితో సంధి చేసినను - గడఁగి ఖరాదులఁ గడతేర్చినట్టి
పగయు నీమఱఁదలి బన్నంబు నెట్టి - పగిది నీగఁగను జొప్పడు? నటుగాన
భీమబాణముల విభీషణు నినజు - రామలక్ష్మణుల మర్కటములఁ ద్రుంచి
గెలుతు నవశ్యంబు గెలుపు లేదేని - చల మొప్ప దురమున సమయుదుఁ గాని,
మానవేశ్వరుతోడ మఱి సేయ సంధి - జానకి నీను నిశ్చయ మిట్టి దతివ!
యాయింద్రజిత్తుం డుదాత్తవిక్రముఁడు - నీయగ్రసుతుఁ డుండ నీ కేల వెఱపు?
నా కెదు రెవ్వరు? నాతనూభవులు - భీకరాకారు లభేద్యవిక్రములు.” ||3130||
అన విని చింతించి యవనత యగుచుఁ - జనియె మందోదరి సభ నెడఁబాసి
నీచైనయట్టి దుర్నీతి చేపట్టి - యేచందమునఁ దన్ను నెఱుఁగునే యనుచు,
రమణీయతరమైన రావణులక్ష్మి - క్రమ మేది చనియెడి కైవడిఁ దోప
నారావణుండును నప్పుడు గడఁగి - వారక తనపగవాండ్రకు ననియెఁ.
“జిరకాల మేను నాచిత్తంబులోన - దొరకొన్నయలుకకుఁ దుది సేయువాఁడ;
నాతనిపాలి కే నల్లరుద్రుండ - నాతఁడు నాపాలి కంధకాసురుఁడు
మునుకొని తూణీరమున వెలువడుచుఁ - దనరారు నాయంపతండంబుఁ జూడు;
కుబుసంబు లూడ్చిన క్రూరసర్పముల - నుపమింప ననువులై యొడియు రాఘవునిఁ
గాలంబు ప్రేరేపఁ గపిసేన నమ్మి - వ్రాలుగర్వంబున వచ్చియున్నాఁడు.
ఉరుదివ్యశస్త్రాస్త్రయుక్తంబు గాఁగ - నరదంబు దెండు కయ్యంబున” కనుడు ||3140||
వారు నర్క ప్రభావరరథం బప్పు - డారూఢగతిఁ బన్ని యర్థిఁ దెచ్చుటయు

రావణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట

దొలఁగక తనదైన దుర్మనోరథము - నెలమి నెక్కినక్రియ నెక్కి రావణుఁడు
దిక్కులమింటను దీప్తిజాలంబు - లక్కజంబై యొప్ప నరదంబుమీఁద
మెఱసినతొడవుల మీఱుట్లు గొనుచుఁ - దెఱఁగొప్ప నప్పు డద్దేవారి యొప్పె,
నారామబాణానలార్చులచేత - నారథంబును దాను నలిఁ గూలుకరణిఁ
బటుతరనిస్సాణభాంకారములును - బటహభేరీశంఖభయదరావములు
హస్తిబృంహితములు నశ్వఘోషములు - ప్రస్తుతిపాఠకప్రకరరావములు
నరదాలమ్రోఁతయు నార్పులరవము - ధరణి గల్లెడు పదతాడనధ్వనులు
నడరి యొండొంద బ్రహ్మాండంబు నిండి - కడుభీకరంబులై కలయంగఁ బర్వె,
లలి సముద్రమునకు నలుగుచందమున - నలిగె నిందును రాఘవాధీశుఁ డనఁగ ||3150||

మునుకొని లంకాసముద్రంబులోన - ననువేది జీవంబు లఱచుచందమునఁ
గోని వచ్చితిమి దైత్యకోటి శ్రీరామ - కొను మని యొప్పింపఁ గొంపోవుకరణి
భీమరథంబులు పేర్చి యందంద - రామచంద్రుని మనోరథములై నడిచె
రాముశిలీముఖరాజి మైనాటి - యీమదం బుడిపెడి నింతలోపలనె
త్రాగుద మిమ్మదధారల నాఁడ్కి - మూఁగి యాడెడి శిలీముఖలతోడఁ
గరములు కడుభయంకరములై రాము - కరముల కెందు దుష్కరములు గాక
కర మొప్పఁగా సముత్కరములై యపుడు - కరికోట్లు వసుమతిఁ గంపింప నడిచె.
వలనెల్లఁ దప్పె రావణునకు రణము - వలన జయంబు మావలన నెక్కడిది?
వలనేది కూలు రావణుఁ డనునాఁడ్కి - వలనొప్పు హయములు వ్రాలుచు నడిచె.
వ్రాలిన రాఘవేశ్వరుని బాణాగ్నిఁ - గ్రాలుబలం బెల్లఁ గాలుబలంబు, ||3160||
అనిన చందంబున నార్చుచు నడిచె - ఘనతరం బై నట్టి కాలుబలంబు
కాలమేఘంబులకరణి నొ ప్పగుచు - శైలంబులో యనఁ జతురత మెఱసి
ప్రళయకాలమునాఁటి భానుబింబముల - కొలఁది మీఱిన మిడిగ్రుడ్డులతోడఁ
గటములు నుదురులు ఘనదంష్ట్రములును - బటుకేశచయము నొప్పఁగఁ జూడ నపుడు
ప్రళయకాలునికైన భయముఁ బుట్టించు - చలమును వికృతవేషములును మెఱయఁ
బెక్కాయుధంబులుఁ బెక్కుమాయలును - బెక్కుతేజంబుల పెక్కువ గలిగి
యే మేమె రాము జయించెద మాజి - నేమేమె యని యస మెక్కినవారు,
రాక్షసవీరులు రాక్షసాధిపులు - రాక్షసేశ్వరునితో రణబాస లిచ్చి
పరఁగంగ నార్చుచుఁ బటునినాదములు - నురువడి మ్రోయుచు నురుబలోన్నతిని
నడువంగ నప్పు డున్నతశక్తి మెఱసి - నడనడ వడఁకి వానరులెల్లఁ గలఁగ ||3170||
నినవంశునకుఁ ద్రోవ యిచ్చుట కలిగి - వననిధి నింకింప వడి నేగుకరణి
నినుఁడ నీతనయుండు నీరాముఁ గూడె - నని యర్కుఁ గబళింప నరిగెడునాఁడ్కి
దనయురవడి సముద్రంబులు గలఁగఁ - దనప్రతాపంబునఁ దపనుండు మాయఁ
దెగువ యెల్లను ముఖదీప్తులఁ దోప - మగఁటిమి జయలక్ష్మి మఱి పొందుఁ బాయ
నారవంబునఁ దాను నాజికి వెడలె - నారావణుం డట్టహాసంబు చెలఁగఁ
బెక్కాయుధంబులఁ బేర్చుదీధితులు - మిక్కిలి కన్నులు మిఱుమిట్లు గొలువ
పంబి వాయువులచేఁ బడగలు టెక్కి - యంబులు మిన్నంది యందందఁ గ్రాల
ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ - ననయంబు నందంద నార్చుచు రాము
బాణానలంబునఁ బాల్పడనున్న - ప్రాణంబులను దృణప్రాయంబు చేసి
వారణ లే కటు వచ్చుచునున్న - దారుణాసురసీమఁ దప్పక చూచి ||3180||
రావణానుజుతోడ రఘురాముఁ డనియె - "నీవచ్చుచున్నవాఁ డెవ్వఁడో వీఁడు?
మిక్కిలి సత్త్వసమేతుఁడై కడిమి - పెక్కువ లింతయుఁ బేర్చినవాఁడు"
అనిన విభీషణుం డారాముఁ జూచి - "దనుజనాయకుల నందఱి వేఱువేఱ
వినుము శ్రీరఘురామ! విన్నవించెదను - దనరంగ" నని వారిఁ దగఁ జెప్పఁ దొడఁగెఁ
"వాఁడె సింధురగంధవారణేంద్రంబు - వాఁడిమి నెక్కి యుజ్జ్వలుఁ డైనవాఁడు
ఉదయార్కబింబసముజ్జ్వలాస్యమున - నొదవినఘనరోష మొప్పినవాఁడు
పోరిఁబోరి నంకుశంబున నియమించి - కరి ఘీళి సేయింపఁ గడఁగెడువాఁడు
ఉరువడిఁ జనుదెంచుచున్నట్టి వీరుఁ - డురుబలాఢ్యుని గంటె యూపాక్షుఁ డతఁడు;
కడునొప్పు భీకరఘంటారవంబు - లడరిన రథ మెక్కి యావచ్చువాఁడు
పోరులఁ బెక్కండ్రఁ బొరిగొన్నవాఁడు - ధారణీశ్వర! మహోదరుఁ డనువాఁడు; ||3190||
భరితరత్నప్రభాపటలంబుతోడఁ - బరువైన యరుణంపుఁబక్కెర వెట్టి
గరుడవేగంబున ఘనమైన యట్టి - తురగంబు నెక్కి యుద్ధురవృత్తితోడఁ
జనుదెంచువాఁడు పిశాచనాథుండు - ననికి నీతని కెదురగువారు లేరు
మిక్కిలి కడిమిపై మెఱసి సింహంబు - నెక్కి శూలముఁ బట్టి యేతెంచువాఁడు.

అనిమీఁదివేడుక నలరినవాఁడు - దినకరకులనాథ! త్రిశిరు డన్వాఁడు
పృథులఘంటారవస్ఫీత మైనట్టి - రథ మెక్కి వడి గుణారవము సేయుచును
ఘనసర్పకేతువు గలిగినవాఁడు - ఘననీలతనుఁడు రాక్షసుఁడు కుంభుండు
కనకమహామణిఖచితంపుఁబడగఁ - దనరారు చిత్రరథంబుపై నెక్కి
యరుగుదెంచుచు నున్నయారాక్షసుండు - గురుశక్తియుతుఁడు నికుంభుఁడు దేవ!
యనలసన్నిభమైన యరదంబు నెక్కి - ఘనగర్వమున మీఱి కయ్యంబు సేయఁ ||3200||
గలవాఁడు వాఁడె యీకపిసేనదిక్కు - సొలవక విషదృష్టిఁ జూచుచున్నాఁడు
శర మటు వింటితో సంధించుకొనుచు - నరుదెంచువాఁడు నరాంతకుం డధిప!
భీషణరూపమై పేర్చువాక్యముల - రోష మెక్కెడి మిడిగ్రుడ్డులతోడఁ
గరివక్త్రముల ఘోటకపువక్త్రములను - హరివక్త్రములఁ గిటివ్యాఘ్రవక్త్రముల
నురగవక్త్రమ్ములఁ, నుష్ట్రవక్త్రములఁ - గర ముగ్రులైన రాక్షసు లుత్సహించి
కొలువ భూతంబులు గొలువ ఫాలాక్షు - నలవొప్పువాఁడు దేవాంతకుం డధిప!
ఘన మైనఘోషంబు గలపైఁడిరథము - దనరార నెక్కి యుద్దండభావమున
నతితృణీకృతలోకుఁ డై గుణారావ - మతిశయిల్లఁగఁ బుట్టి నంత నుండియును
నెన్నఁడు నోటమి యెఱుఁగనివీరుఁ - డన్నరభోజను నాత్మసంభవుఁడు
అరుణచందనము మే నలఁదినవాఁడు - తిర మైనయరుణంపుదృష్టులవాఁడు ||3210||
సంధ్యాంబుదమువంటిచాయలవాఁడు - వింధ్యాచలమువోలె వెలసినవాఁడు
కోటానకోటులగొడుగులచేత - మేటిచామరముల మెఱసినవాఁడు
అవధరింపుము దేవ! యతికాయుఁ డతఁడు - అవనీశ! యాజిలో నధికశూరుండు;
భూరిసితచ్ఛత్రములు పదివేలు - చారుచామీకరచామరావళులు
పరగంగ సింగంపుఁబడగతో గ్రాలు - పరపైనఘోటకప్రతతుల నొప్పు
నరదంబుమీఁది గుణారవం బెసఁగ - భరితశస్త్రాస్త్రసంపదఁ దేజరిల్లి
యజునివరంబున నఖిలదేవతల - భుజబలస్ఫీతుఁడై పోరిలో నేచి
సురపతిపురిఁ బట్టి సొంపారునట్టి - వరగర్వమునఁ జాల వ్రాలినవాఁడు
నిచ్చట మనమీఁద నిడిన చూ పడర- వచ్చుచునున్నాఁడు వాఁ డింద్రజిత్తు;
ఇంకఁ జూపెదఁ జూడు మినకులాధీశ! - లంకాధినాథు నుల్లసితప్రతాపుఁ ||3220||
గనకరత్నప్రభాకలితతండముల - నొనరినచామరంబులు నుల్లసిల్ల
సొలవక పండ్రెండుసూర్యబింబములు - గలయంగ దశకంబుగాఁ గరఁగించి
చేసినపగిది విచిత్రరత్నాంశు - భాసురకోటీరపఙ్క్తి నొప్పారి
మహనీయతరమైన మణికుండలమున - మహిమ దిక్కుల నెల్ల మట్టాడుచుండ
రోషమహాదృష్టిరోచులఁ జాల - భీషణాకారతఁ బేర్చినవాఁడు
హరుఁ డున్నకైలాస మగలించినాఁడు - సురకామినులఁ జేరఁ జొనిపినవాఁడు
లోకంబు నెల్లఁ బెల్లుగఁ గెల్చినాఁడు - పాకశాసను నని బరపినవాఁడు
ఐరావతము దంత మాడినయురము - తో రమణీయమై తోఁచినవాఁడు
ముల్లోకములఁ దనమూర్తిచే హల్ల - కల్లోలమై పడఁ గలఁచినవాఁడు
వాఁడు సేనామధ్యవర్తి యైనాఁడు - వాఁడు పో దేవ! రావణుఁ డనువాఁడు” ||3230||
అని విభీషణుఁ డోలి నందఱఁ జెప్ప - విని రాఘవుఁడు కడువిస్మయం బంది
“హరిహరి! చిత్ర మీయసురేశ్వరుండు - సరిలేనియట్టి తేజంబె రూపైన
యట్టిచందంబువాఁ డసురులయందు - నిట్టితేజోధనుం డెవ్వఁడు గలఁడు?
కడుఁగ్రూరకర్ముండు గాకుండెనేని? - బుడమి కింతటికిని బూజ్యుండుఁ గాఁడె?
పరికింప నిందఱు పర్వతాకృతులు - నురుశక్తిగలిగిన యోధులు క్రూర
చరితులు మఱి వీని సైనికు లెల్లఁ - గరము భీషణులు రాక్షసవీరు” లనుచు
నుగ్రలోచను పినాకోగ్రచాపంబు - నిగ్రహక్రమకళానిపుణుఁడై నృపుఁడు
ధరియించి కడఁకతోఁ దాను లక్ష్మణుఁడు - వరబాణచయములు వరుస నుప్పొంగఁ

గోపించియును ధర్మగుణముఁ జేపట్టి - రీపార్థివులకు నీఁ డెవ్వరు నాఁగ;
నారావణుండును నఖిలనిశాట - వీరుల వీక్షించి వినుఁ డని పల్కె. ||3240||
"నగరివాకిళ్ళ నున్నతితోడఁ బెద్ద - మొగసాలలందును మోసంబు లేక
కడుసురక్షితముగాఁ గావలియుండుఁ - డడరి యీలంకలో నందఱుఁ బ్రీతి
నేనును మీరును నీకయ్యమునకు - మానుగాఁ బోయిన మఱి వలీముఖులు
లంకలోఁ జొచ్చిన లా వేమి సేయు - శంకింపవలవదు చనుఁ" డన్న వారు
చనిరి రావణుఁడును జటులవేగమున - ధనువును నస్త్రముల్ ధరియించి పేర్చి
కార్చిచ్చు వనము లుగ్రంబుగాఁ గిట్టి - యేర్చుకైవడి దోఁప నిమ్ములఁ గిట్టి
జగతీతలము నాకసముఁ దాఁకుకరణి - నగచరసైన్యంబు నదరంటఁ దాఁకి
యిది ధరణీభాగ మిది వియత్తలము - ఇది దిశావలి యని యేర్పడకుండ
నతినిశితాస్త్రంబు లందందఁ బరపి - యతులబలోదగ్రుఁడై దశాననుఁడు
కలఁచి కొండల మందఁగాఁ జేసి కపులఁ - జులుకఁగా ఖండించి చూర్ణంబు చేసి ||3250||
నెమ్ములు మజ్జంబు నెరసియు మెదడు - గ్రమ్మి నెత్తురు నేలఁ గలయంగ నించి
తనరి యార్చుచు గుణధ్వని దిక్కులందు - నించి ఘోరాజిలో నెఱయఁ బేర్చుటయుఁ
బడియెడువానరుల్ భ్రమయువానరులు - మడియువానరులును మగ్గువానరులు
నొరలువానరులును నులుకువానరులు - నరచువానరులు రూపఱినవానరులు
గలిగిన సంగరాంగణభూమిఁ జూచి - తలఁకిరి సురలు చిత్తంబులు బెదరఁ
గాలకాలానలకాలదుర్వార - కేళికరాళుఁ డక్షీణుఁడై యపుడు
పేర్చుకోపంబున భీషణుం డగుచు - నార్చుచు నున్న దశాననుఁ జూచి
యతనికి నెదురుగా నరిగి సుగ్రీవుఁ - డతిరయంబున నొక్కయగ మెత్తి వైచె
నారావణుండును నది మధ్యమునను - భూరిశరంబులఁ బొడి సేసి మఱియు
నొండొండ ఘనదీప్తు లొడవ నాకసము - నిండి మండుచునుండ నిశితాస్త్ర మినజు
నురమాడ నేసిన నుచ్చి యాయమ్ము - ధరఁ గాడె నత్తఱి దానవు లార్వఁ
దరుచరు లెల్ల నుద్ధతి బాష్పధార - లురులింప నర్కజుఁ డొరలుచుఁ గూలె
భుజబలాఢ్యుఁడు శరభుఁడు ఋషభుండు - గజుఁడు గవాక్షుండు గవయుండు నలుఁడు
జ్యోతిర్ముఖుం డది చూచి కోపమున - నాతతగతిఁ బర్వతావనీజముల
నడరించి రతనిపై నవి యెల్ల నతఁడు - నడుమనే తునిమి వానరుల నేడ్వురను
నొక్కొక్కయమ్ముల నుర్వరమీఁద - గ్రక్కునఁ జచ్చినగతి నుండనేసె.
నాలోన హనుమంతుఁ డాయోధపతులు - గూలుటయును జూచి కోపంబుతోడ
నసురాధినాథుని యరదంబుమీఁది - కసమున లంఘించి యతనితో ననియె.
"దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజుల నెల్ల - రావణ! మఱి యక్షరాక్షసకోటిఁ
ద్రుళ్ళడంచితి నని త్రుళ్లెద వీవు - చెల్లదు రోరి! నీ చే వడఁగింతు ||3270||
నున్నతిఁ జిరకాల ముర్విపై బ్రతికి - యున్ననీమీఁద నాయున్నతంబైన
వలకేలు నేఁడు రావణ! యిదె చూడు - మలమి సాగెడు దనయంతన పేర్చి
యిదె నిన్ను బొరిఁగొని యేచి యంతకుని - సదనంబు కనుపక సైఁపను నిజము"
అని పేర్చి పలికిన హనుమంతుమాట - విని రావణుఁడు క్రోధవికృతాస్యుఁ డగుచు
"గలితనంబును లావు గలదేని నీవు - నలు వొప్ప నుప్పొంగి నను మున్నుబొడిచి
పేరు గొమ్మిటమీఁదఁ బేర్చిన నీదు - శూరతయును లావుఁ జూచి యే నేచి
పొడిచెద" ననుడు నద్భుతశౌర్యుఁ డగుచుఁ - గడఁగి మారుతి దశకంఠునిఁ జూచి
"దేవదేవుఁడు రామదేవుండు పనుప - నీవీటిలో మేదినీపుత్త్రి వెదకి
తడయక పొడగాంచి తగ విన్నవించి - వెడలి యేఁ బోవుచో విక్రమస్ఫురణ
నీతోఁట నుగ్గాడి నీలంకఁ గాల్చి - నీతనూభవుఁ జంపి నిన్ను దట్టించి ||3280||
యుక్కున నిలిచి దైత్యులు చూచుచుండఁ - జక్క నెప్పటిత్రోవఁ జన్న నాలావు
నేఁడు చూచెద వని నీవాఁడె దుబ్బి - నాఁ డెందుఁ బోతివి నాకారి! నీవు?"

అనవుడు కోపించి హనుమంతు వక్ష - మనువొప్పఁ బొడిచె నయ్యసురేశ్వరుండు
పొడిచిన స్రుక్కియుఁ బోనీక యతఁడు - పిడికిట రావణుఁ బెట్టుగాఁ బొడిచెఁ
బెనుగాలి యడఁచిన బిట్టు కంపించు - ఘనవృక్షమును బోలి కంపించె నసుర
యంతట నొచ్చిన యసురేశుఁ జూచి - యెంతయు నార్చి రయ్యింద్రాదు లెల్ల
దనుజాధిపతియు నంతనె మూర్ఛ దెలిసి - హనుమంతుఁ జూచి యిట్లను "నీబలంబు
గడు మెచ్చవచ్చు నీఘనముష్టిహతిని - గడఁకతోఁ బ్రేతలోకముఁ జూచి వచ్చె
దేవారి!" యనుడు నద్ధీరాత్ముఁ డనియె - "రావణ! విను మీవు ప్రాణంబుతోడ
నున్నవాఁడ విదేల? యురక నాలావు - సన్నుతించెదు లజ్జ జనియింప నాకు" ॥3290॥
నని పల్కి "నీవు న న్నటు పిడికిటను - గొను మొనపో" టన్నఁ గొను మని యతఁడు
ననయంబు కోపించి యనిలనందనుని - ననుపమాశనికల్ప మగు ముష్టి నార్చి
వక్షంబుఁ బొడిచిన వడి మూర్ఛనొంది - యక్షణంబునఁ ద్రెళ్లె నవనిపై నతఁడు
నరిమురి హనుమంతుఁ డటు కూలుటయును - నెరసి రావణుఁ డంత నీలుపైఁ జనియె.
హనుమంతుఁడును మూర్ఛ యంతలో దెలిసి - దనుజుండు నీలుపైఁ దఱుముటఁ జూచి
"యెటుఁ బోయె" దని పిల్చి యెదురుగా నిలిచె - నటు తన్నుఁ గిట్టి పెల్లార్చుచునున్న
మనుజాశనునిమీఁద మలయశృంగంబు - గొనివచ్చి నీలుండు కోపించి వైవ
నడుమనె దునుమాడె నాకారి దాని - నెడపని కడఁకతో నేడమ్ము లేసి
వెండియు నీలుండు విపులకోపమునఁ - గొండలు దరువులు గొని వైచుటయును
వాని నన్నింటి రావణుఁడు చూర్ణములు - గా నిశితాస్త్రసంఘంబులఁ దునిమి ॥3300॥
నీలుని మేనఁ గ్రొన్నెత్తురు లొలుక - వాలికయమ్ములు వడిఁ బెక్కు లేసె
నేసిన నొచ్చియు నింత గైకొనక - గాసిల్లు నీలుండు కడులాఘవమున
ధారణి దైత్యులు దల్లడం బంద - వీరుఁడై దానవవిభుతేరి కుఱికి
పొలుపొంద నప్పు డద్భుతశక్తి మెఱసి - నిలిచి చలంబున నిగిడి యుప్పొంగి
వడిఁ బేర్చి దానవధ్వజమున కెగసి - పొడి చేసి చాపాగ్రమునకు లాగొప్ప
నెగసి చలంబున నె క్కెడలించి - మగిడి రావణు ఘనమకుటముల్ ద్రొక్కి
యురుభుజనిజవిక్రమోన్నతి మెఱసి - సురసిద్ధసాధ్యులు చోద్యంబు నొంద
నొకమౌళిపై నుండి యొకమౌళి వచ్చి - యొకమౌళిపై నుండి యొకమౌళి యూచి
యొకమౌళిపై నుండి యొకమౌళి డుల్చి - యొకమౌళిపై నుండి యొకమౌళి దన్ని
మకుటంబు లన్నియు మట్టి మల్లాడి - యకలంకుఁడై నీలుఁ డంతటఁ బోక ॥3310॥
వారక తనుఁ బట్ట వచ్చిన సూక్ష్మ - మై రావణునిఁ జూచి యందంద నగుచు
గొడుగులు ద్రుంచి గ్రక్కున మీఁదఁ ద్రోచి - పొడి గాఁగఁ జామరంబులు ద్రుంచి వైచి
విఱుగంగ నరదంబు వీఁక దాటించి - కరకరితోడ నుత్కంఠ దీపింప
దనుజేశు నురుముష్టి దాఁచి హారములు - పెనచి రాదిగిచి యాపృథులవక్షంబు
జరచి యందంద యుత్సాహంబు మెఱసి - యురక నీగతి నాఁడుచుండుటఁ జూచి
తరుచరసేనలు దైత్యసేనలును - బొరిఁబొరి నద్భుతంబుగఁ జూచుచుండ
వెఱగంది రారామవిభుఁడు లక్ష్మణుఁడు - మఱి రావణుం డంత మహితాగ్నిశరము
నయ్యెడ నారితో నలుక సంధించి - యయ్యగ్నిసుతుతోడ ననియె మండుచును
"నీలాఘవము లెస్స! నిన్ను మెచ్చితిని - నీలాఘవమె నాకు నెడపక చూపు
మిదె వచ్చె నాబాణ మినవహ్నిరుచుల - బ్రదికెడుచందంబుఁ బరికించికొనుము" ॥3320॥
అని యేయుటయు నీలుఁ డగ్నిబాణమునఁ - దను వెల్ల మండుచు ధరణిపైఁ బడియె
నగ్నిపుత్రుఁడు దాన నాతీవ్రశరపు - టగ్నిచేఁ జావక యవశుఁడై యుండె
నంత ధనుర్ఘోష మడర సౌమిత్రి - యంతకుగతిఁ బేర్చి యద్దైత్యుఁ దాఁక
నగ్గుణారావంబు నతనిసాహసము - నగ్గించి యతనితో ననియె రావణుఁడు
"పిన్నవై యుండియుఁ బేర్చుచు ననికి - సన్నద్ధగతి నీవు చనుదెంచు గొప్పఁ
బుచ్చెద నంతకుపురికి లక్ష్మణుఁడ! - యిచ్ఛందమున నిల్వు మించుకతడవు"

అనవుడు విని రాఘవానుజుం డనియె - "దనుజాధముఁడ! యీవృథాగర్వ మేల?
డాసినవాఁడ మాటలు సెప్ప కిపుడు - చేసి చూపుదుఁగాక చెలఁగి నీలావు"
అనిన సౌమిత్రి నేడమ్ముల నేసె - దనుజునియమ్ము లుద్ధతి లక్ష్మణుండు
నడుమనె త్రుంచిన నాకారి యప్పు - డడరెడుకోప ముదగ్రమై పర్వ, ||3330||
ఘనతరజ్యానాదకలితంబు గాఁగ - ననయంబు నిగుడించె నమ్ములవాన
నయ్యంపతండంబు లందందఁ ద్రుంచి - వెయ్యేసిశరములు వెస నేసె నతఁడు
నాయస్త్రములకు మా ఱైనయస్త్రముల - నేయ నేరక దానవేశ్వరుం డపుడు
తలకొని యొకబ్రహ్మదత్తబాణమున - లలితవక్షం బేయ లావెల్లఁ దూలి
విల్లూతగాఁ గొని వేగంబె తెలిసి - పెల్లుగా నార్చుచుఁ బేర్చి లక్ష్మణుఁడు
ఘనబాణ మొకట రాక్షసనాథువిల్లుఁ - దునిమి యంతటఁ బోక దోర్బలం బెసఁగ
మూఁ డగ్ను లనఁ బోలు మూఁడుబాణముల - వాఁడిమి మీఱంగ వడి వక్ష మేసె.
నేసిన మూర్ఛిల్లి యింతలోఁ దెలిసి - యాపన్నసత్త్వసమగ్రుఁడై కదిసి
తనవిల్లు విఱిచిన దానికి నసుర - మనములోఁ జాల విస్మయమును బొంది
కలుషించి నిచ్చలు గంధపుష్పముల - నలవడఁ బూజింప నమరినదాని ||3340||
నిలయు బ్రహ్మాండంబు నెల్లదిక్కులును - వెలుఁగొందుమంటల విలసిల్లు దాని
నడరెడు పదికోట్లయశనులఁ బోలి - కడుబెట్టిదపుమ్రోఁత గలిగినదాని
నలినమిత్రుని కిరణంబులకంటె - వెలుఁగొందుమంటలవేఁడిమిదాని
ననిమిషు ల్వెఱఁగంద నాబ్రహ్మశక్తి - గొని లక్ష్మణుని వైచెఁ గ్రూరుఁడై పేర్చి
వైచినఁ గాలాగ్ని వడువునఁ బెద్ద - యేచి వజ్రమునకు నెక్కుడై నిగిడి
యనిమిషావలి యెల్ల నాహారవంబు - లొనరింపఁ బరితెంచు నుగ్రతఁ జూచి,
వారింప నమ్ములవాన లక్ష్మణుఁడు - ఘోరతరంబుగాఁ గురియంగఁ ద్రోచి

లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట

యది వచ్చి భుజమధ్య మాడ లక్ష్మణుని - వదలక తాఁకిన వసుధపైఁ బడియె.
నరిగి దశాననుం డంత లక్ష్మణుని - నిరువదిచేతుల నెత్తఁ జూచుటయు
నాతఁడు విష్ణుని యంశజుఁ డగుట - నేతెఱంగున వాని కెత్తరాదయ్యె. ||3350||
నత్తఱి రావణుం డంతరంగమున - నెత్త రాకుండిన "నేను గైలాస
మెత్తి త్రిలోకంబు లెల్లను నెఱుఁగ - నిత్తఱి నాసత్త్వ మెల్లను దరిగె,
మఱియు మేరువునైన మందరంబయిన - నెఱయ నెత్తఁగ నోపు నిజశక్తివాఁడ
వీఁ డింత వేఁ గౌట విస్మయం" బనుచుఁ - బోడిగాఁ గరములఁ బూని రావణుఁడు
అతులసత్త్వోన్నతి నందంద నెత్త - మతిలోనఁ గోపించి మారుతి గడఁగి
పఱతెంచి నిర్ఘాతపటుముష్టి నార్చి - కఱకురాక్షసుని వక్షస్థలిఁ బగులఁ
బొడుచుటయును మూర్ఛఁ బొంది రావణుఁడు - కడుదూలి యంత మోఁకాళ్లు మ్రోవఁగను
బడియెఁ బిఱిందికిఁ బద మిడలేక - పడినరావణుని యెప్పటిభంగిఁ జూచి
యార్చిరి దేవత లప్పుడు కపులు - పేర్చిరి రాక్షసు ల్భీతిఁ గీడ్వడిరి
పావని యట విష్ణుభక్తుండు గాన - రావణునకు నెత్తరాని లక్ష్మణుని ||3360||
గురుసత్త్వమున నెత్తికొని పోయి రామ - ధరణీతలేశుముందఱఁ బెట్టె నపుడు
రాముతేజమునఁ బరాజిత మగుచు - సౌమిత్రినాటిన శక్తియు నూడి
యసురేశురథమున కరిగె సౌమిత్రి - యసమానబలశాలియై మూర్ఛ దేరె
నట రావణుండును నటు మూర్ఛ దెలిసి - చటులబాణాసనసన్నద్ధుఁ డయ్యె
సౌమిత్రి యటు పరిశ్రాంతి నొందుటకు -నామర్కటులు భీతి నడరి పాఱుటకు

రామరావణుల ప్రథమయుద్ధము

రావణుఁ డేచి పై రాకకు రామ - దేవుండు కోపంబు దీపింపఁ బేర్చి
భీకరగుణరవస్ఫీతుఁడై వేగ - నాకారి కెదురుగా నడచుటఁ జూచి
యనిలతనూభవుం డనియె రామునకు - "నినకులాధీశ్వర! యీరావణుండు
అరదంబుపై నుండి యాలంబు సేయ - వెర వగునే నీకు? విభుఁడ! గాల్నడవ
నామీఁద వడి నెక్కి నాకారి కెదుర - రామ! విచ్చేయుట రాజధర్మంబు" ॥3370॥
అనవుడుఁ గడఁకతో హనుమంతు నెక్కి - యనిమిషకరిమీఁది యమరేంద్రుకరణి
నొప్పి గుణధ్వని యెప్పారఁ జేసె - నప్పుడు కోపించి యాటోప మొప్ప
రావణుఁ డుగ్రుఁడై రాము నీక్షించి - పావకజ్వాలోగ్రబాణజాలములు
గురిసిన రాఘవక్షోణీశుఁ డలిగి - యురుబాణతతు లేసి యురువడి వాని
నింద్రారి తెగనేసె నేసిన రామ - చంద్రుఁ డుద్ధతి నర్ధచంద్రబాణమున
దనుజేశు కోదండదండంబు దునిమి - సునిశితభీకరాశుగపంచకమున
మర్మము ల్నొప్పించి మఱియును నొక్క - ధనువును జేకొని దశకంధరుండు
పటుబాణ మొక్కటఁ బవననందనుని - నిటలస్థలం బేసె నిపుణుఁడై మెఱసి
యనిలజుఫాల ముగ్రాస్త్రంబు దాఁకఁ - గనుఁగొని కోపించి కాకుత్స్థకులుఁడు
భల్లంబు దొడిగి యాపఙ్క్తికంధరుని - వి ల్లంతలోననే విఱుగంగ నేసి ॥3380॥
యొక్కట సారథి నొకట నశ్వములు - నొక్కట నరదంబు నొకటఁ బతాక
మొక్కట గొడుగును నొకట వస్త్రములఁ - గ్రక్కున నేసి చూర్ణములు గావించి
మనుజనాయకుఁడు సమంత్రకశరము - దనుజుని వక్షంబు దాఁక నేయుటయు
నారాముశరమున నారావణుండు - వారక కడునొచ్చి వడవడ వడఁకి
యనికి నిశ్చేష్టితుం డగు దశకంఠుఁ - గని యర్ధచంద్రమార్గణ మరివోసి
దశదిశలందును దనరినదైత్యు - దశ యడఁగించుచందముఁ జూపుకరణిఁ
ద్రిదశులు మెచ్చు నుద్దీప్తకోపమునఁ - బదిమకుటంబులు వడి డొల్ల నేసె
నేసిన మదిలోన నెంతయు స్రుక్కి - భాసురమకుటప్రభావలిఁ బాసి
గ్రద్దనఁ జేయు నక్కయ్యంబు దక్కి - తద్దయు నిశ్చేష్టదశకంఠుఁ డుండె,
నప్పుడు రాఘవుం డనియె రావణున - "కిప్పుడు కపులతో నిబ్బంగిఁ బోరి ॥3390॥
కడు డస్సినాఁడవు గాన నిన్ జంప; - విడిచితి నీ వింక వేగంబె చనుము.
పో లంక" కనుడు నప్పుడు చిన్నవోయి - యోలిన వేఁడినిట్టూర్పులు నిగుడ
మండెడికోపంబు మలఁగి చింతించి - దండిగర్వము దక్కి దశకంధరుండు
బలమెల్లఁ బొలిసి దర్పము పేర్మి దూలి - వెలవెలఁ బాఱుచు విరథుఁడై నడిచి
పెదవులు దడపుచు బిమ్మడి గొనుచుఁ - గదరినభీతి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ
జేరి యొండొరువుల చేతులు చరచి - బోరన నవ్వుచు భూతంబు లార్వ
గురువులు వారుచు గునిసి యాడుచును - గెరలి వానరకోటి గేలి సేయంగఁ
గఱు కెల్ల నుడిగి యొక్కరుఁడును వేగ - పఱచి యాలంకలోపలఁ జొచ్చె నపుడు
అటు లంకలోపలి కరిగి రావణుఁడు - పటుతరం బగు చింత పడి తల్లడిలుచుఁ
బంచాననంబుచేఁ బడియుఁ జావునకు - నించుక తప్పిన యేనుఁగు పగిది ॥3400॥
గరుడుని కగపడి క్రమ్మఱ బ్రతికి - సురిగిపోయిన దందశూకంబు వోలె
స్ఫీతవిద్యుత్ప్రభాభీలకీలముల - నాతతబ్రహ్మదండాతిశయంబు
లగురాముబాణంబు లడరి ప్రాణములఁ - దెగటార్చు చునికి చింతించి చింతించి
యుడుగని వేఁడినిట్టూర్పులఁ బెల్లు - వడిగాలిఁ బోలి యవ్వల నైన సుడియఁ
దలకొన్న సిగ్గున ధైర్యంబు దూలి - కొలువులోపలి దైత్యకోటి నీక్షించి
"నాలావుకలిమి దానవవీరులార! - నేలతోఁ గలియుట నేడు పోఁ గలిగె.
సహజపరాక్రమశాలి యొక్కరుఁడు - మహిమీఁదఁ బుట్టి రామక్షితీశ్వరుఁడు
సొరిది యుద్ధములందు సురసిద్ధసాధ్య- గరుడగంధర్వరాక్షసపక్షియక్ష
కిన్నరోరగమృగకింపురుషులును - నన్ను జయింప నెన్నఁడు లేకయుండ

వరము గాంచితి బ్రహ్మవలన నే నపుడు; - సరకు సేయను నరసమితి మోసమున ||3410||
నామోస మెల్లను నాకుఁ బై వచ్చె - నేమని చెప్పుదు నీదురవస్థ?
కోట మీ రేమఱకుండి వాకిళ్లఁ - బాటించి యెంతయుఁ బలుకాపు లిడుఁడు
దురములోపలఁ బహస్తుఁడు మొదలైన - యురువీరు లందఱు నొగిఁ బోరిపడిరి.
మఱి యింక రామలక్ష్మణుల జయింప - నెఱవీరుఁ డెవ్వఁడు నిజగతి జగతి
బహుసంగరాంగణపరిణతుం డైన - సహజశూరుఁడు రామజనపాలుమీఁద
నడువ నేర్చిన యట్టి నాతమ్ముఁ డైన - కడిఁదివీరుఁడు కుంభకర్ణుండు గాక
వినుతింప మఱియొండు వీరుండు గలఁడె” - యనుచు నద్దశకంఠుఁ డందఱఁ జూచి
నెఱయంగ నిరుమూఁడునెలలు నిద్రించి - మఱి మేలుకొని సభామంటపమ్మునకు
నలరి యేతెంచి మంత్రాలోచనంబు - పొలుపారఁగాఁ జేసి పోయి క్రమ్మఱను
“నేఁడు తొమ్మిదినాళ్లనిద్రమై నున్న - వాఁడు శత్రులనెల్ల వధియింపఁగలఁడు ||3420||

కుంభకర్ణుని నిద్ర మేల్కొనఁజేయుట

ఆతని మేల్కొల్పి యతులవిక్రముని - నేతెఱంగున నైన నిటకుఁ దెం” డనిన
బహుగంధపుష్పము ల్భక్ష్యభోజ్యములు - బహువిధంబులఁ గొని పఱచి రాక్షసులు
ఆతతానంతభోగాస్పదం బగుచుఁ - బాతాళమును బోలెఁ బరఁగినదాని
మహనీయశతకోటిమహిమచే నిందుఁ - మహితాలయము పోలె మానైనదాని
నిఖిలంబునందును నెగడుతేజమున - శిఖినివాసము పోలెఁ జెలువైనదాని
సమధికంబైన భీషణవృత్తి గలిగి - యమనివాసము పోలె నమరినదాని
వివిధమేదోమాంసవితతిఁ గవ్యాదు - భవనాంగణము పోలి భాసిల్లుదాని
నిరుపమతరవారుణీయుక్త మగుచు - వరుణాలయము పోలె వ్రాలినదానిఁ
దిరమైనయాసుగంధీస్పర్శనమున - మరుదాలయము పోలే మానైనదాని
విలసితనిధులచే వెలసి కుబేరు - నెలవును బోలె వర్ణితమైనదాని ||3430||
నురువిభూతికి నెల్ల నునికిప ట్టగుచు - హరునివాసము పోలె నమరినదానిఁ
గలిగిన పద్మరాగప్రభావళుల - నలువ యున్నెడ పోలె నలరినదాని
నఖిలదిక్కుల యోజనాయతం బగుచు - సుఖతరంబగు గుహఁ జొచ్చి యచ్చటను
ఆవిపులపుటూర్పు లడరినఁ దూలి - లావున నెట్టకేలకుఁ జేరఁబోయి
కడునొప్ప నెంతయు గరగరి కైన - వెడలుపు గల హేమవేదికమీఁద
నంసంబుతోఁ గపోలాంగంబుఁ జేర్చి - హంసతూలికతల్పమందు శయించి
యుడుగక తఱచైన యూర్పులతోడఁ - బెడఁగైన యాఘర్మబిందులతోడఁ
గరమొప్ప మోడ్చిన కన్నులతోడ - దఱచైన కపురగందపుఁబూఁతతోడ
నురమున నెంతయు నుజ్జ్వలం బగుచు - నెరసిన మణిహారనికరంబుతోడ
సల్లలితానందసంపదతోడ - నెల్లప్పుడును దన్ను నెఱుఁగమితోడ ||3440||
సరస నిద్రాంగనాసంభోగకేళిఁ _ బరిణమించినభంగి భాసిల్లువాని
పలుమఱు దివిజుల భంజించునట్టి - కల లబ్ధిఁ గను కుంభకర్ణునిఁ గనిరి
కని యిట్టివానికి ఘననిద్ర యుంచె - వనరుహాసనుఁ డని వగచుచు నపుడు
ఆతనిముందట నన్నరాసులును - బ్రాతిగా మహిషవరాహమాంసములుఁ
బోసి యంచితగంధపుష్పార్చనములు - సేసి ధూపంబులు చెలు వొప్ప నిచ్చి
పొరిఁబొరి బహుదీపముల నివాళించి - కరములు మొగిచి పొగడ్తలు నెఱపి
పిడుగులు మ్రోసిన పెక్కువకంటె - నెడప కార్చుచు బొబ్బ లిడుచుఁ జీరుచును
నురువడి శంఖంబు లూదుచు బెట్టు - మొఱయంగ నిస్సాణములును భేరులును
జెంది వ్రేయుచుఁ దోన సింహారవంబు - లందంద చెలఁగింప నమ్మహారవము

దక్షతఁ బాతాళతలము దిక్కులను - నక్షత్రపథములు నాకంబు నిండె ||3450||
నంతటఁ దెలియక యాకుంభకర్ణుఁ - డంతకంతకుఁ గడు నగ్గలంబైన
నిదుర వోవఁగఁ జూచి నిఖిలరాక్షసులు - గదలును ముసలముల్ ఘనముద్గరములు
బెనుపారఁ బట్టసభిండివాలములు - మును మిడి యందఱు ముసరి వ్రేయుచును
బదివేలకుంతముల్ బరుల గ్రుముచును - వదలక కొండలు వైచియుఁ బోక
యురముపై నందంద నుఱికి పాదములఁ - గరము మెట్టియు మేలు కాన్పంగ లేక
తడబడ సింహనాదములు సేయుచును - గడుబెట్టు గాఁగ శంఖంబు లూఁదుచును
బటునాదముల గ్రందు పటుకుంభవాద్య - పటహభేరీభూరిబహువాద్యములును
దొడరి వాయింపుడు దోడనె మఱియు - నుడుగక పదివేలయుగ్రరాక్షసులు
క్రందుగా నిస్సాణఘనతరరావ - మందంద చెలఁగింప నారభసమున
నీలాద్రియును బోలే నిశ్చలుం డగుచు - నాలోనఁ దెలియక యతఁ డున్నఁ జూచి ||3460||
కరుల హయంబుల ఘనతరోష్ట్రముల - నురులులాయములచే నురము ద్రొక్కించి
కొంకక మేనెల్ల గుదియల మోఁది - యంకించి సకలవాద్యములు వాయింప
లంక గంపించి కోలాహలం బయ్యె - శంకించె నవ్వనచరసేన లెల్ల
నిటు సేయునప్పుడు నేమియుఁ దెలియ - కటు నిద్రవోవంగ నఖిలరాక్షసులు
కొందఱు దిక్కులు ఘూర్ణిల్ల భేరు - లందంద వ్రేయుచు నధికదర్పమునఁ
గొందఱు పర్వతగుహ లెల్ల నద్రువ - దందడి సింహనాదములు సేయుచును
గలయంగఁ గొందఱు కరములు పెనచి - పెలుచ శిరోజముల్ పెఱికివైచియును
గొందఱు ఘనకర్ణకుహరము ల్సొచ్చి - క్రందుగా గూబలు గఱచి పట్టియును
నటు ఘోర మగు బాధ లడరించి మఱియుఁ - బటుగదాముద్గరప్రాసఖడ్గముల
ముసలంబులను బెట్టు మొగము నురంబు - మసల కందఱు పలుమఱు వ్రేయవ్రేయఁ ||3470||
దననిద్ర యించుక దఱిగి యంతటను - మనుజాశనుం డొకమఱి యావులింపఁ
దఱుచుగాఁ గన్నులు దరికొనవైచి - యిఱియ మ్రోకులసందు లెల్ల బంధించి
తెరలఁ గాచిననూనె దెచ్చికర్ణములఁ - గర ముగ్రముగ వేయిఘటములు వోసి
మునుకొని యాతని ముక్కుగో ళ్లందు - ఘనమైన పారలు గనలఁబెట్టియును
ఏకయత్నంబున హేమదండముల - భీకరగతి మ్రోయ భేరుల మ్రోసి
విడువక హయకరివితతి నురంబు - గడఁగి త్రొక్కింప రాక్షసుఁడు శంకించి
చక్కశేషోగ్రహస్తంబులు సాచి - యొక్కింత మేల్కొని హుమ్మని నీల్గి
బడబాముఖాభమై పరఁగెడి నోరు - కడుఁ జూడ వికృతంబుగా నావులించి
యురవైనయట్టి సాయుజ్యపదంబు - నెరయంగ రాముఁడు నేఁడు నా కిచ్చు
నీ రిత్తనిద్ర నా కే లని దాని - దూరంబుగాఁ బెడఁద్రోచెనో యనఁగఁ ||3480||
గనువిచ్చి యసురులు కంపింప మేలు - కని కుంభకర్ణుఁ డుగ్రతను గూర్చుండెఁ.
బ్రళయకాలమునాఁటి భానుబింబంబు - చెలువంబుతో మోము జేగురింపంగఁ
బటువింధ్యగుహలలోపలనుండి వచ్చు - చటులానిలంబుల సరి యూర్పు లెసఁగఁ
బ్రళయకాలాగ్నిబింబంబులఁ బోలి - కలయంగ నెఱ్ఱనికన్నుల మెఱయ
దానవు లిట్టు లాతని మేలుకొల్పి - దానవేశ్వరునియొద్దకుఁ బోయి నిలిచి
"దేవ! నీతమ్ముఁ డెంతేనియు బాధ - గావింపఁగా మేలు కనియె; నంతటను
నటు కయ్యమునకు బొమ్మందుమో కాక - యిటు తోడితెత్తుమో యేతెఱం" గనుడు
రాగిల్లి తోడ్కొని రండు నావుడును - వేగంబె యాదైత్యవిభునాజ్ఞ వచ్చి
తనకట్టెదురనున్న దానవప్రతతిఁ - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె.
"మీ రేల న న్నిటు మేలుకొల్పితిరి? - యారావణునకుఁ గార్యం బేమి పుట్టె? ||3490||
నది యేమి చెప్పుఁడీ" యనవుడు వారు - "త్రిదశారిచేతనే తెలియంగ వినుము
నినుఁ దోడి తెమ్మని నిర్జరారాతి - పనిచె నింతియకాని పని యేమొ తెలియ"

దనవుడు జలక మింపారఁగా నాడి - చనుదెంచి యెంతయుఁ జతురత మెఱసి
చారువస్త్రములు భూషణములు దాల్చి - భూరికోటీరదీప్తుల నొప్పుటయును
నతిముదంబున నప్పు డాదైత్యులెల్ల - నతని కనేకభక్ష్యములు భోజ్యములు
మధువును సూకరమహిషమాంసములు - నధికంపుమెదడును నాజ్యభాండమును
ముదముతోఁ గొనివచ్చి ముందఱ నిడిన - మొదల మేదోమాంసములఁ బ్రీతి నమలి
రుధిరంబు మద్యంబు రూఢిగా గ్రోలి - యధికసంతుష్టుఁడై యతఁ డున్నఁ జూచి
మ్రొక్కి నిశాచరు ల్ముందఱ నిలువ - నక్కుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె వారలకు
"మీఱినసుతులకు మేటిబంధులకు - వారక రాక్షసేశ్వరునకు శుభమె? ॥3500॥
యెడరు పుట్టదుగదా యెవ్వరివలన? - నడరి యాలంకకు నట్లైన నిపుడు
నడచెద నభమైన నమరేంద్రు నైన - వడిఁగిట్టి నాకంబువలనఁ బాపెదను;
నార్చెదఁ గాలాగ్ని నైనఁ బెంపొదవి; - తేర్చెదఁ బగవారి తీవ్రదర్పములు"
అనిన యూపాక్షుండు హస్తము ల్మోగిచి - కనుఁగొని యాకుంభకర్ణుతో ననియె.
"విను నిశాచరవీర! విబుధులవలన - దనుజులవలన గంధర్వులవలన
నేభయం బెన్నండు నెఱుఁగని మాకు - నీభీతిఁ బుట్టించె రిప్పుడు నరులు
దివిజారి జానకిఁ దెచ్చుట కలిగి - రవికులోత్తముఁడైన రామచంద్రుండు
కడిఁది విక్రములైన కపులతోఁ గూడి - విడిసినాఁ డీలంక వేడించి యిప్పు
డగచరుం డొక్కఁడె యక్షకుమారు - మొగిసేనతోఁగూడ మున్ను నిర్జించి
లంక భస్మము చేసి లావుమై జనియె; - నింక నెవ్వఁడు గెల్చు నిమ్మహాకపుల ॥3510॥
ననిలోన దేవాసురాదులకంటె - ఘనవిక్రమఖ్యాతి గలరాముతోడ
నురక కయ్యము సేసి యోడి రావణుఁడు - వెఱపునఁ బఱతెంచి వెస లంకఁ జొచ్చె."
నని విన్నవించిన నన్నిశాచరుఁడు - కనుగవ విస్ఫులింగంబులు చెదర
యూపాక్షు నీక్షించి యుగ్రకోపమున - దీపించి యోడులు దీటుచుఁ బలికె.
"సమరంబులో నేఁడు సకలవానరులు - నమితవిక్రములైన యాదాశరథుల
మడియించి కపివీరమాంసరక్తములఁ - దొడరి రాక్షసకోటిఁ దృప్తిఁ బొందించి
రామలక్ష్మణుల యారక్తముల్ గ్రోల - కేమని వత్తు నే నింద్రారికడకు?
నటు చేసి వచ్చెద"నన మహోదరుఁడు - నట మ్రొక్కి ముకుళితహస్తుఁడై పలికె.
"ఘనుని దశగ్రీవుఁ గని సేయవలయు - పనులెల్ల విని పోయి పగవారి గెలువు
మనవు డౌఁ గా! కని యాహారకాంక్షఁ - దనయొద్ది రాక్షసతతిఁ జూడ వార ॥3520॥
లిరవొందఁగా నప్పు డిరువదియొక్క - పురుషులమాంసంబుఁ బ్రోవుగాఁ బోసి
యెనుబదిమహిషంబు లెనమనూ - అజములును ప్రేయు క్రోడంబులును నాల్గువేలు
ఘనశశకములు మృగంబు లార్నూరు - ననువొందఁగా దెచ్చి యావి వేఱువేఱఁ
జంపి సుపక్వమాంసములుగాఁ దెచ్చి - యింపార నాతనియెదుటఁ బోయుటయుఁ
దనివోవఁ గుడిచి యుద్ధతి రెండువేల - ఘనఘటంబులనిండఁ గల మద్య మాని
పటపట దిక్కులు పగులవేయుచును - జటులంబు లైన మీసములు దీటుచును
జనుదెంచు నురువడి జగము గంపింపఁ - గనుదోయి ఘూర్ణిల్లఁగా గుహ వెడలె
నల రాహువదనగహ్వరముననుండి - విలయకాలార్కుండు వెడలినమాడ్కి
బలుగిట్టి ధాత్రియు బ్రహ్మాండతలము - వెలయ దర్పించు త్రివిక్రముపగిది
నాచందమున వికృతాకారుఁ డగుచు - నేచినపొడవుతో నేతేరఁ జూచి ॥3530॥
కోట యవ్వలి కపికోటు లన్నియును - మేటిరాక్షసుఁ గని మిగిలినభీతిఁ
గొందఱు వెఱఁగందఁ గొందఱు డాఁగఁ - గొంద ఱట్టిటుపడఁ గొందఱు వెఱవఁ
గొందఱు మూర్ఛిల్ల గొందఱు జలధి - యందఱుగఁ గొంద ఱద్దిరా యనఁగఁ
గొందఱు రాముదిక్కున కొదుగంగ - నందఱఁ గనుఁగొని యాసమయమున
సౌమిత్రి! విల్లును శరముఁ దెమ్మనుచు - రాముఁడు పలికె నారావణానుజుని
"నదె యాకసంబును నవనీతలంబు - గదిసిన దేహంబు గలిగినవాఁడు

ప్రళయకాలాంబుదపటలంబు పోలె - బొలయు భూషణరుచి బొలుపైనవాఁడు
మూఁడులోకంబు లిమ్ముల మ్రింగునట్టి - వాఁడిమి దెరచిన వదనంబువాఁడు
కాలుండొ? యటు గాక కాలానలుండొ? - కాలరుద్రుఁడొ? లయకాలమారుతుఁడొ?
కాలార్కుఁడో ? మహాకాలాహిపతియొ? - కాలమృత్యువొ? లయకాలాబ్ధివిభుఁడొ?
కాలకాలుఁడొ? లయకాలభైరవుఁడొ? - కాలరుద్రునకును గాలరుద్రుండొ?
భీమంపురూపు విభీషణ! యిట్టి - దే మెన్నఁడును జూచి యెఱుఁగము మున్ను;
దానవుఁడో? వీఁడు దైత్యుండొ? కాక - వీనికులం బేమి? వీఁ డెవ్వఁ? డిందు
వాఁడె? యాపురవీథి వడి నేగుచున్న - వాఁ డెవ్వఁ? డెఱిఁగింపు; వానిపే రేమి?
వీనిఁ గనుంగొని వెఱచిరి కపులు - వీనిచందముఁ జూడ వెఱగయ్యె" ననుడు

విభీషణుఁడు శ్రీరాములతో కుంభకర్ణునిశాపప్రకారము దెలుపుట

నావిభీషణుఁడు రామాధిపుఁ జూచి - "దేవ! యీదైత్యునితెఱఁగెల్ల వినుము
వరనందనుఁడు విశ్రవసునకు నితఁడు - కరము గ్రూరుఁడు కుంభకర్ణుఁ డన్వాఁడు
రావణుతమ్ముఁడు రణవీథి గిట్టి - దేవసంఘంబుల దిక్పాలకులను
బలుమఱు దోలిన బాహుబలాఢ్యుఁ - డలఘుశూలాయుధోద్ధతసత్వధనుఁడు
బ్రహ్మాండ మయినను బగిలింపనోపు - బ్రహ్మాదులకుఁ బట్టువడఁడు సత్వమున
వీఁడు పుట్టిననాఁడె వికృతంపునోరఁ - బోడిమి చెడ జీవముల మ్రింగఁ జొచ్చె
మునుమిడి యటు భూతముల మ్రింగమ్రింగ - విని వజ్రి కోపించి విపులవజ్రంబు
వీనిపై వైచిన వీఁడు గైకొనక - యానాకగజదంత మగిలించి పెఱికి
సురపతిపై వైవ సురసుర స్రుక్కి - సురపతి యప్పుడు సురలతో వచ్చి
యంభోజభవుఁ గాంచి హస్తము లొగిచి - " కుంభకర్ణుండను ఘోరరాక్షసుఁడు
పొలుపారఁ బ్రజలఁ జంపుచునున్నవాఁడు - సొలవక సురల నేచుచునున్నవాఁడు
గడఁగి పరస్త్రీలఁ గవయుచున్నాఁడు - తొడరి లోకము లెల్ల ద్రుంచుచున్నాఁడు
ఈనీచు నీక్రియ నిటమీఁద నున్న - వీనినిగ్రహమున విశ్వంబు పొలియు"
నన విని యప్పు డయ్యంబుజాసనుఁడు - తనమనంబున నల్క తద్దయు మిగుల
రాక్షసావలి నెల్ల రప్పించి యందు - వీక్షించె నప్పుడు వీనిరూపంబు
వీక్షించి యెంతయు వెఱఁగంది "వీఁడు - భక్షించుఁబో వెస బ్రహ్మాండమైన
వీనిచందముఁ జూచి వెఱపు నాయందు - నూనెడు వీఁ డింతయుగ్రుఁడై యున్న
వీఁ డాజిలోపల విదళింపకున్నె - మూఁడుకన్నులవేల్పు ముట్టిననైన"
నని వీనితో నప్పు డనియె నాబ్రహ్మ - చనదని మిగుల నాజ్ఞాపింపఁదలఁచి
యాపులస్త్యునియుత్తమాన్వయంబునను - నీపుట్టు టెల్లను నిఖిలభూతములఁ
బొలియించుకొఱకు నాభువనంబులెల్ల - నలుకంగ నిట్టి శౌర్యము చూపె దనుచుఁ
జావుతో సరియైన శాపంబు నిచ్చె - నీ వుడుగని యట్టి నిదుర బొమ్మనుచు
జలిపిడుగును బోలె శాపంబు దాఁకి - నిలువలే కెంతయు నిద్రితుండయ్యె.
రావణుం డప్పు డాబ్రహ్మకు మ్రొక్కె - "దేవ! చూడుము కృపాదృష్టితో వీని
దారు పెట్టినచెట్టుఁ దారె త్రుంపుదురె? - యేరూపమున నితఁ డెంతకీడైనఁ
దగుబుద్ధి సెప్పుట తగ వగు వాని - దగ దిటువలె శాపతప్తునిఁ జేయ
వీనినిద్రకుఁ దుది వివరింపు" మనిన - దానవుతోడ నుత్తరమిచ్చె నజుఁడు
"అక్కజంబుగ నిద్ర యాఱేసినెలల - కొక్కొక్కపరిఁ దెలియుచునుండు" ననుచు
నంతనుండియు నితం డవ్విధంబునను - జింతసేయక నిద్రఁ జెందు మేల్కాంచు
దేవ! యిప్పుడు నీదు దివ్యబాణోగ్ర - పావకశిఖలఁ బాల్పడి సైఁపలేక
యవసరంబునను తా నారావణుండు - తను మేలుకొల్పంగ దైత్యులఁ బనుప
దానును బేర్చి యుద్ధప్రసన్నద్ధుఁ - డై నేఁడు నగరికి నరుగుచున్నాఁడు.

వెస వీఁడు రావణు వీడ్కొనివచ్చు - నసమున మనమీఁద నంతకుమున్నె
వీనియాకృతిఁ జూచి వెసఁ బాఱకుండ - వానరసేనలో వడిఁ జాటఁ బనుపు
"దనుజుండు గాఁ డిటు దారుయంత్రమున - నొనరంగఁ జేసిన యుగ్రరూ" పనుచు ||3580||
నిటు చాటఁగాఁ బంచి యెల్లవానరులఁ - బటుభీతియును బాపి భండనంబునకు
సన్నద్ధులుగఁ జేయు సకలాధినాథ! - మున్నె యానతి యిమ్ము మోహరింపంగ"
ననవుడు నీలున కానతి యిచ్చి - జననాథుఁ డమ్మెయిఁ జాటంగఁ బనిచె
నాకుంభకర్ణుండు నప్పురాంగనలు - చేకొని పూవుల సేసలు చల్లఁ
జని నిండువెన్నెలసదనమో యనఁగఁ - దనరారుచున్న యాస్థానంబుఁ జొచ్చెఁ
బరఁగినధవళాభ్రపటలంబుఁ జొచ్చు - సురుచిరకరుఁ డైన సూర్యునిభంగిఁ
జొచ్చి యన్నకు మ్రొక్క సొంపార నతఁడు - గ్రుచ్చి కౌగిటఁ జేర్చి కూర్మి దీపింప
గనకాసనం బిడఁగాఁ బంచుటయును - దనుజాధినాథుని తమ్ముఁ డందుండి
యన్న నాలోకించి "యసురాధినాథ! - నన్నుఁ దెల్పినకారణం బేమి యిపుడు?
ఎవ్వఁడు నీయెడ నె గ్గొనరించె? - నెవ్వనిఁ జంపుదు? నెత్తెఱం"గనుడు ||3590||
నాకుంభకర్ణున కనియె రావణుఁడు - "నీకుఁ బెల్లగుచున్న నిద్రపెంపునను
నేకార్యగతియును నెఱుఁగవు గానఁ - జేకొని యంతయుఁ జెప్పెద వినుము
రాముఁడు దశరథరాజనందనుఁడు - కోపించి నామీఁద కోతులఁ గూడి
వననిధి బంధించి వచ్చి యీకోట - వెనుకొని బలువిడి విడిసియున్నాఁడు
అనికిఁ జొచ్చుటయుఁ బ్రహస్తాదివీర - దనుజుల నందఱ ధరమీఁదఁ గూల్చె;
వానరవీరు లెవ్వరుఁ జావ రందుఁ - గాన నారామలక్ష్మణుల భంజించి
యావిభీషణరవిజాదులఁ జంపి - లావునఁ జెడకుండ లంక రక్షింపు,"

రావణునకు కుంభకర్ణుఁడు నీతి సెప్పుట

మని పెద్దకృప పుట్ట నాడువాక్యములు - విని కుంభకర్ణుఁ డవ్విబుధారి కనియె.
"మునునాఁటియేకాంతమున మంత్రు లెల్ల - గనుగొన్న యాకీడె కాక చింతింప
వారక యిది నేఁడు వచ్చిన కీడె? - యేరూపమున నిది యేటికిఁ దప్పు? ||3600||
మదముపెంపునఁ జేసి మఱి యెవ్వఁడైన - దుది మొద లెఱుఁగక తొడరుకార్యంబు
వాఁడు గదా యెల్లవలనఁ జేటొందు - వాఁ డని చెప్ప నెవ్వఁడు నీవె కాక
మతి గల మంత్రుల మంత్రానుమతులఁ - గృతకార్యములు పరికించు నేవిభుఁడు
ఒగిఁ బ్రభుమంత్రసముత్సాహశక్తు - లగణితఫలదంబు లై వాని కమరఁ
బతి దేశకాలవిభాగంబు లెఱిఁగి - చతురజనద్రవ్యసంపద గలిగి
కార్యంబు మీఁదగు కార్య మూహించి - కార్యవిఘ్నప్రతీకారంబు సేసి
ఫలసిద్ధిఁ గైకొని బహురాజ్యభోగ - ముల నిత్యుఁడై యుర్వి మోదింపవలయుఁ
బగవానిబలశక్తి భావించి సంధి - తగుబుద్ధిమైఁ జేయఁ దలపోయవలయు
రూపించి సమబలారూఢునితోడ - నేపుమై చని నిగ్రహింపంగవలయు
నటుకాక బలశూన్యుఁ డగుట చింతించి - పటుసత్త్వుఁడై శత్రుపై నెత్తవలయు ||3610||
విడిసినబలిమి వివేకించి మీఁద - విడిసి మార్తుర గెల్వ వెస పూఁదవలయు.
వైరు లసాధ్యులై వ్రాలుదురేని - లోరెండుపుట్ట విలోకింపవలయు
నతిసత్త్వులై వైరు లజితులై రేని - హితబుద్ధిమై నాశ్రయింపంగవలయు
నీయాఱుగుణముల నెఱిఁగి వర్తించు - నాయవనీశ్వరుఁ డభివృద్ధిఁ బొందుఁ
బూని యేపురుషుఁ డెప్పుడు సామభేద - దానదండము లుచితము దప్పఁ జేయు
నెఱియ వానికిఁ గల నీతిశాస్త్రములు - కొఱమాలి యుండు నిక్కువ మివ్విధంబు
పరధనపరసతీపరచిత్తుఁ డెవ్వఁ - డరయ నాతఁడు కులం బంతయుఁ జెఱుచు"

నని కుంభకర్ణుఁ డి ట్లాడువాక్యములు - విని రావణుఁడు క్రోధవివశుఁడై పలికె.
"నను నన్న యనుచు మనంబునఁ గొనక - కినిసి యిబ్బంగి శిక్షించెదు వచ్చి
యీవృథాజల్పంబు లింక నేమిటికి - నేవిధంబున నైన నీకార్య మేను ||3620||
గడవందఁ జేసితిఁ గాదన కీవు - కడిమిమై నిది చక్కఁగాఁ జేయు మింక"
ననవుడు విని యనె నాకుంభకర్ణుఁ - "డని సేయఁ బోయెద నైనను నొకటి,
విను దానవేశ్వర! వేడుక నొక్క - దినమున నే నిద్ర దెలిసిననాఁడు
చేకొని కడుఁబెక్కుజీవుల మ్రింగి - యేకాంతమున నెమ్మి నేనున్నచోట
ననఘుఁడు నారదుం డరుగ నే గూడఁ - జని విన్నవించితి సంయమితోడ
నెక్కడనుండి నీ విటు సంభ్రమమున - నెక్కడఁ బోయెద వెఱిఁగింపు నాకు
ననవుడు కనకాద్రియందుండి రాక - విను వార్తలన్నియు వినుపింతు నీకుఁ
బంకజనాభుండు ఫాలలోచనుఁడు - పంకజాసనుఁడును పాకశాసనుఁడు
ననలుండు యమనైరృతాంబుధీశ్వరులు - ననిలుండు యక్షేశుఁ డగు కుబేరుండు
నోషధీపతియును నుష్ణకర్ణుండు - శేషగ్రహంబులు సిద్ధులు మునులు ||3630||
కిన్నరగంధర్వగీర్వాణయక్ష - పన్నగగుహ్యకప్రముఖసంఘములు
సభ గూడి మంత్రి విచారంబు సేయ - శుభమతి నూహించి సురగురుం డనియెఁ.
"గ్రోధించి మనలఁ గైకొనక లోకములు - బాధించుచున్నాఁడు పంక్తికంధరుఁడు
శుంభద్బలంబున నుడివడఁజేసి - జంభారి భంజించె సమరంబులోన
వడి నంతకునిఁ దోలె వరుణు నోడించె - నొడిచెఁ గుబేరుని నురుబలోజ్జ్వలుని
గట్టల్కతో నతిగర్వంబు మెఱసి - పట్టి ధర్మాత్ములఁ బలువురఁ జంపె
దినకరచంద్రులతేజంబు లణఁచె - దనయాజ్ఞ ననుపంగఁ దట్టించి పనిచి
గ్రహముల నందందఁ గాఱించె మంత్ర - మహితంబు లగుచున్నమఖములు చెఱిచె
వఱలు మహోద్యానవనములు పెఱికె - జెఱవెట్టె నుత్తమస్త్రీలఁ బెక్కండ్ర
నివి లోనుగా బాధ లిట్లు సేయుచును - భువనంబులకు భీతిఁ బుట్టించెఁ గాన ||3640||
నడరి రాక్షసులతో నద్దశాననుఁడు - చెడునుపాయము మీరు చింతింపుఁ డింక"
నని బృహస్పతి పల్క నామాట లెల్ల - విని బ్రహ్మ పలికె నావిబుధులతోడ
"వర మిచ్చినాఁడ నే వానికి మున్ను - సురగరుడోరగాసురయక్షవరుల
చేనైనఁ జావమి సిద్ధంబు గాఁగ - దీనికి మాఱు చింతించితి వినుఁడు
దడవఁడు మనుజుల దైత్యుండు గాన - దడవ నేనును వరదానకాలమునఁ
గాన రావణుని సంగరభూమియందు - మానవు లోర్తురు మనుజలోకమునఁ
జనియింపఁ బ్రార్థింపఁ జను నాదివిష్ణు - వనజనాభుని లోకవంద్యు ముకుందు"
ననవుడు సురమును లట్ల కావింప - ననఘుండు హరి మర్త్యుఁ డై పుట్టెఁ బుడమి"
నని చెప్పి నారదుం డరిగె దైతేశ - దినకరకులుఁ డాదిదేవుండు గాని
మనుజుండు గాఁడు రామక్షితీశ్వరుఁడు - జనకనందన నిచ్చి శరణము వేగ ||3650||
వనచరు లెల్ల దేవతలుగాఁ దలఁపు - దనుజేశ! నామాట తథ్యంబు నమ్ము."
అనిన మాటలు విని యద్దశాననుఁడు - తనలోన నధికసంతాపాగ్నిఁ గుంది
యొకకొంతవడి యూరకుండి నిట్టూర్పు - ప్రకటంబుగాఁ బుచ్చి బహుచింతతోడ
వెఱచియు వెఱవని విధమున నప్పు - డఱిముఱి కోపించి యనుజన్ముఁ జూచి

రావణుఁడు కుంభకర్ణుని దిరస్కరించుట

"సొలవక యెపుడు విష్ణుఁడు విష్ణుఁ డనుచుఁ - బలికెదు నీ కింత భయ మేల పుట్టె?
విష్ణువై యుండిన వెఱవను నేను - విష్ణుండు మానవవేషుఁడై యున్న
వెఱతునే? న న్నేల వెఱపించె దిట్లు? - వెఱచె దేనియు నీవు వెఱతు గా కింక
నారాఘవుఁడు విష్ణుఁ డగుఁగాక! యేమి? - యారామునకుఁ దమ్ముఁ డైనసౌమిత్రి

యారయ శర్వుండె యగుఁ గాక! యేమి? - యారవిసుతుఁ డింద్రుఁ డగుఁగాక! యేమి?
సురలయై యుండంగ సొరిది నే వెఱవ - నిరవొంద వీరికి నే నేల వెఱతు? ||3660||
నెఱియంగ నీ వెల్లనీతిశాస్త్రములు - నెఱుఁగుట నిష్ఫలం బిటు విచారింప,
నతివిరోధము గొన్న యారాముతోడ - నతిహీనమైత్రికి నాస చేసెదవు;
సమరోర్వి మనలను సమయింప మునుల - నమరుల రక్షింప నటు విచారించి
యంచితదేవత్వ మటు మాని వచ్చి - వంచన నిట మానవత్వంబు నొంది
జగదేకరక్షకై సరసిజోదరుఁడు - జగతిపై రాముఁడై జనియించినాఁడు,
వైరంబు గొని మనవధకొఱకైన - నారాముతో సంధి యది యేల పొసఁగు?
వాలి దూలఁగఁ బోయి వానరాశ్రితుని - నీసమయంబున నేమని కాంతు?
బలిజన్నమునకు నీపంకజోదరుఁడు - పొలుచు వామనమూర్తి బొంది తా నరిగి
ధరణి మూఁడడుగులు దానంబు వేఁడి - యరుదారఁ గొని యప్పు డతని బంధించె;
నొప్పార నుపకార మొనరించు నతని - కప్పుడె కావించె నపకార మితఁడు ||3670||
పగగొన్నమనలను బరిమార్ప కేల - మగుడ నెక్కడి సంధి మనకు రామునకు?
నేను నీవును గూడి యింద్రలోకంబు - పైనెత్తి చని భుజాబలము లింపార
నిబిడవిక్రము లైన నిర్జరేంద్రాది - విబుధులఁ దోల నావిష్ణుఁ డెం దరిగె?
నిను మేలుకొల్పుట నీతి నీచేత - వినఁగోరియే నీకు వెఱ పేల పుట్టెఁ?
బ్రాణభయంబునఁ బలుమాట లేల?- ప్రాణంబు తీపైన బ్రదుకు నెమ్మదిని
ఘనమైనయాయువుఁ గరమర్థిఁ గంటి - మునుమిడి గెలిచితి మూఁడులోకముల
ననుభవించితిఁ బెక్కులగురాజ్యసుఖము - లనుపమం బగుతేజ మంతంత కెసఁగ
నతిహీనవిక్రముఁ డైనరామునకు - నితరులగతి నింక నే మ్రొక్కఁజాలఁ
బోరికిఁ జను మన్నఁ బోనోప కీవు - వారక యాడెదు వక్రోక్తు లిట్లు
నిద్రవోవఁగ బొమ్ము నెమ్మది నీవు - నిద్రవోయెడివాని నిర్జింప రరులు ||3680||
రామలక్ష్మణులను రవితనూభవుని - భీమవిక్రము లైన బిరుదువానరుల
నేనె చంపెదఁ బేర్చి యెల్లదేవతల - నేనె చంపెద విష్ణు నేనె చంపెదను
నోలి నవ్విష్ణుని యొద్ది శూరులను - నాలంబులోపల నధికదర్పమున
నెద్దెసఁ గదిసిన నేనె చంపెదను - బెద్దకాలము నీవు పిఱికివై మనుము"
అని పల్కి వెండియు నద్దశాననుఁడు - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుతో ననియెఁ.
"జెలువారఁగా నిటు సీతయై లక్ష్మి - యిలకు జనించుట యే నెఱుంగుదును
అరయంగ రఘురాముఁ డావిష్ణుఁ డగుటఁ - బరికించి యెఱుఁగుదు భావంబులోన
వలనొప్ప దేవతల్ వానరు లగుచు - నిలమీఁద జన్మించు టే నెఱుంగుదును.
రాముచే మరణంబు రణములో నాకు - నీమెయి సిద్ధించు టే నెఱుంగుదును,
నెలమిఁ గామంబున నే సీతఁ దేను - బలిమిఁ గ్రోధంబునఁ బట్టి యేఁ దేను ||3690||
రణములోపల రఘురాముచే నీల్గి - ప్రణుతింప విష్ణుని పరమపదంబు
దక్కక పొందంగఁ దలఁచియే సీత - నిక్కంబు దెచ్చితి నిం కేల దాప?"
నని పెక్కుభంగుల నాడురావణునిఁ - గనుఁగొని యాకుంభకర్ణుఁ డిట్లనియె.
"నే నీకుఁ గలుగంగ నేల తూలెదవు? - దానవనాథ మోదంబున నుండు
పగ యడంచెద" నని పలికి యాస్థాన - మొగి నంతయును జూచి యుచితవాక్యముల
"నేఁ డిందులో లేఁడు నిర్మలాచారుఁ - డేడి విభీషణుం డింద్రారి" యనుడు
"మనమీఁద రామలక్ష్మణు లెత్తి వచ్చి - రనువార్త విని సభ నందఱుఁ గూడి
యాలోచనను సేయ నంతలో నీవు - వాలిననిద్రవో వడిఁ నేగుటయును
నిష్ఠతో రఘురామునికిఁ గాఁగఁ బెద్ద - నిష్ఠుర మతఁడు నానేరి నాట నాడె
నాడినఁ దన్నితి నావిభీషణునిఁ - గూఢదు నా కని కోపంబు పేర్మిఁ ||3700||
దన్ని యంతటఁ బోక తాలిమి దక్కి - యున్నఁ జంపుదు నని యోట లే కంటి
ననవుడు ననుఁబాసి యారాముకడకుఁ - జని యిప్పు డావిభీషణుఁ డున్నవాఁడు."

అని చెప్పుటయుఁ గార్య మది తుదముట్టె - ననికిఁ బోవుట యుక్త మని విచారించి
యింకఁ బోరాదని యింద్రారియెదుట - నంకకాఁడును బోలె నతఁ డిచ్చెబాస.
"కిట్టి భంజించెదఁ గీనాశు నైనఁ - బట్టి మర్దించెదఁ బద్మజు నయిన
జిఱజిఱఁ ద్రిప్పెద శేషుని నయిన - వెఱగందఁజేసెద విహగేంద్రు నయిన
బలువిడి మ్రింగెదఁ బ్రళయాగ్ని నైనఁ - జలమునఁ గ్రోలెద జలనిధి నైన
నేపారఁ దోలెద విష్ణుని నైన (?) - రూపఱఁ జేసెద రుద్రుని నైనఁ
గడఁగి ఖండించెదఁ గాలుని నైన - మెడ నుల్చివైచెద మృత్యువు నైన
వడి చెడఁజేసెద వరుణుని నైనఁ - గడుపు చించెద నలకాపతి నైన ||3710||
బిడికిలించెద రవిబింబంబు నైనఁ - బడఁద్రోచి వచ్చెద బ్రహ్మాండ మయినఁ
గోతులఁ బట్టి మ్రింగుదు నను టెల్ల - లేఁతనా సమరకేళిసముద్ధతికిని
నామర్కటుల నెల్ల నద్రుల కనిచి - యామనుజులఁ ద్రుంతు నసురాధినాథ!
నీమనం బలరంగ నెమ్మది నుండు - రాముఁడు నాచేత రణములోఁ బడిన
సీత యనాథయై చిక్కు నంతటను - నీతలంచినకోర్కి నీకు సిద్ధించు"
ననిన మహోదరుం డావాక్యములకు - ఘనభుజుం డగు కుంభకర్ణుతో ననియె.
"సత్కులంబున నీవు జనియించినాఁడ - వుత్కటంబగు కార్య ముచితమే నీకుఁ?
దగ నయానయములు దలపోయ కిట్లు - పగతుఁ జంపెద నని పలుకునే ఘనుఁడు?
కోపంబు దీపింప ఘోరసింహంపు - టేపున నున్నవాఁ డెసఁగు తేజమునఁ
గేవలమానవాకృతి గాఁడు రాముఁ - డావిష్ణుఁ డీరూపమై వచ్చినాఁడు ||3720||
ఆవాలి నొకకోల నడఁచినశూరుఁ - డావీరవరు గెల్వ నలవియే నీకుఁ?
బ్రకటవిక్రముఁ డైన పగవానిమీఁద - నొకడ పోవుట నాకు నొడఁబాటు గాదు,
బలముతోఁ జని మహాబలుఁ డైనరాము - గెలువు మీ"వని దశగ్రీవుతో ననియె.
"నేము గల్గఁగ నీకు నేల చింతింప - నీమనోరథసిద్ధి నెఱపంగలేమె?
జానకికొఱకు విచార మేమిటికి? - నేను సంపాతియు నీద్విజిహ్వుండు
గంభీరవిక్రమకలితబాహుండు - కుంభకర్ణునిఁ గూడికొని పోయి రాము
నెలమి గెల్చితి మేని నేయుపాయమున - వలనొప్ప సిద్ధించు వైదేహి నీకు
నటుకాక రామనామాంకితబాణ - చటులోగ్రపాతంబు సైరింపలేక
వడి భిన్నతనులమై వచ్చితి మేని - నడరంగ నేము నీయడుగుల కెరఁగి
ప్రణుతోగ్రవానరబలముతోఁ గూడ - రణభూమిలోపల రామలక్ష్మణుల ||3730||
వధియించి భక్షించి వచ్చితి మనుచు - నధిప చెప్పిన మమ్ము నధికమోదమున
నాలింగనము చేసి యర్థి మన్నించి - పోలంగ నీవార్త పురములో నెల్ల
నీవు సాటించిన విజముగా సీత - భావించి యటమీఁదఁ బతియాస విడిచి
మతిఁ బూని నీమాట మఱి సేయు" ననిన - నతనిఁ గోపించి యయ్యమరారిఁ జూచి
యీబొంకు లగుమాట లెల్ల నేమిటికి - నాబాహుబల మేచి ననుఁ జూతు గాక!
నిశ్చయంబుగ రాము నిర్జింతుఁ బోర - నిశ్చింతమున నుండు నీ విటమీఁద"
నని కుంభకర్ణుఁ డుదగ్రుఁడై పలుక - విని రావణుఁడు గడువేడ్క దీపింపఁ
దనకుఁ బునర్జన్మతాసిద్ధి గలిగె - నని చాల మోదించి యనుజన్ముఁ జూచి
"చని యాజి రామలక్ష్మణుల నిర్జింతు - వని నమ్మినాఁడ నీయతులసత్వంబు
శౌర్యంబునందు నీసరి యైనవీర - వర్యులు లేరు ధ్రువం బివ్విధంబు ||3740||
మునుకొని శూలంబు మొదలుగాఁ గలుగు - ఘనతరాయుధములఁ గయ్యంబు సేయు"
మని ప్రీతి రెట్టింప నతనికి నిచ్చె - ననుపమరత్నమయాభరణములు
నారావణునితమ్ముఁ డాభూషణములు - వారక దాల్చి ప్రజ్వలితాంగుఁ డగుచుఁ
దనరారుపసిఁడికత్తళ మొప్పఁ దొడిగి - వినుతసంధ్యాంబుదావృతగిరి వోలె
బహురత్నమేఖలాబద్ధుఁ డై యొప్పె - నహిరాజబద్ధమంథాద్రిచందమున
నొప్పి రణోత్సాహ ముప్పొంగి పొంగి - యప్పుడు చనుదెంచి యసురపుంగవుఁడు

త్రిజగద్భయంకరదీప్తమై పర్వ - విజయసూచకభేరి వేయంగఁ బనిచె.

కుంభకర్ణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట

శూలిశూలముకంటె సొంపారి మొనల - వ్రాలినమంట లుజ్జ్వలములై నిగుడ
నిప్పులు చెదర మానిత మైనపూజ - నొప్పి రత్నప్రభ నుజ్జ్వలం బగుచుఁ
బ్రతివీరశోణితభంజితంబైన - యతులశూలముఁ బట్టి యన్నకు మ్రొక్కి ||3750||
యతనిదీవనలతో నాసభాంతరము - వితతసముద్యోగవేగుఁడై వెడలె.
నీకష్టతనువులో నే మేల నిలుతు - మోకుంభకర్ణ! రణోర్వర దీని
వైతువు రమ్మని వానిప్రాణంబు - లాతతగతి నీడ్వ నరుగుచందమున
నంత రాక్షసకోటి యాకుంభకర్ణు - నంతంతఁ గూడి కయ్యంబున కరిగెఁ.
దురగంబు లెక్కి సింధురముల నెక్కి - యరదంబు లెక్కి సింహంబుల నెక్కి
కాటుకకొండలగతిఁ దనరారి - మేటిదంష్ట్రంబుల మెఱుఁగులు చెదర
గ్రౌర్య మంతయుఁ గూర్చి కరులిడ్డకరణి - శౌర్యంబు రూపులై చరియించుభంగి
గయ్యంబు సేఁత యేకార్యంబు గాఁగ - నయ్యయితెఱఁగుల నాటోప మొప్పఁ
బరిఘపట్టసగదాప్రాసకోదండ - కరవాలకుంతముద్గరభిండివాల
పరశుచక్రాయుధపటుసాధనములు - పరఁగఁ బదాతి యుద్భటవృత్తి నడిచె ||3760||
నీచందమునఁ గూడి యెల్లసైన్యములు - వే చనుదేర గర్వితచిత్తుఁ డగుచు
బురకామినీతతి పుష్పవర్షములు - గురియ రణోద్యోగి కుంభకర్ణుండు
చంద్రమండలనిభచ్ఛత్రంబు లొప్పఁ - జంద్రబింబాస్యలు చామర లిడఁగఁ
దురగహేషలును సింధురబృంహితములు - వరరథనేమినిస్వనపరంపరలు
పటుతరనిస్సాణభాంకారములును - పటహభేరీశంఖపణవరావములు
ఘంటామృదంగఢక్కారవంబులును - మింట దిక్కుల నిండి మిగుల మ్రోయఁగను
వెడలిన యపుడు పృథ్వీభాగ మగలె - జడధులు గలఁగె దిశావలి పగిలె
గగనంబు వడఁకె దిగ్గజములు మ్రగ్గె - జగములు బెగడొందె శైలంబు లురిలె
దౌర్జన్యమున దుష్టదానవ! నీవు - పర్జన్యు నేచిన ఫల మింకఁ గుడువు
మని రాఘవునకుఁ దోడై వచ్చి పేర్చి - తనరార వాని నదల్చినమాడ్కిఁ ||3770||
గలయంగ నప్పుడు కాలమేఘములు - పలుమఱు బిడుగులు పరఁగించి మ్రోసెఁ,
దోరంబుగా నార్చి త్రుళ్లెడువీఁడు - ఘోరాహవక్షోణిఁ గుపితుఁ డైనట్టి
తారాధిపతిచేతఁ దా రూపఱుటకు - నీరాజవరునిచే నిటఁ గూలుటకును
దారు సాక్షుల మని తగఁ జెప్పుకరణిఁ - దారలు మండుచు ధరణిపైఁ బడియె.
ఘోరాజిలో నతిక్రూరుఁడై యసుర - దారుణాకారత దర్ప ముప్పొంగ
తను మున్ను నొంచిన దానికి ననిలుఁ - డనయంబు రాముని యానతి వీనిఁ
బడవైతు నని పేర్చి ప్రబలినమాడ్కి - వడి గొని ప్రతికూలవాయువుల్ వీచె
రాముఁడు చంప నీరాక్షసాధముఁడు - నామీఁదఁ బడువేళ నా కెంత బళువు
పుట్టునో యని భీతిఁ బుట్టి కంపించు - నట్టిచందంబున నవని గంపించెఁ
బక్షపాతుల మని పరికింపవలదు - రాక్షసాధమ! నీవు రాఘవేశ్వరుని ||3780||
ఖగములచేఁ జావఁ గల వనుకరణి - ఖగములు సుడివడఁగాఁ బాఱఁ జొచ్చె,
నివి యెల్ల గొనక సాహసము రెట్టింప - సవరణ యుడుగ కుత్సాహంబు మిగులఁ
జూపులచేతనే చూర్ణం బొనర్తుఁ - గోపించి వానరకులమెల్ల ననుచు
మేటియై వచ్చుచో మీఱి కన్గొనియెఁ - గోటయవ్వలి కపికోటుల నెల్లఁ
గపులును నాకుంభకర్ణునిఁ జూచి - విపరీతమారుతవిధుల మేఘముల
కరణిఁ బాఱఁగఁ గుంభకర్ణుండు లంక - యురువడి వెడల మిన్నొరలంగ నార్చె
నాయార్పు విని వానరావలి యెల్ల - బాయని మూర్ఛలఁ బాల్పడి రంత

శరధి గలంగె భూస్థలి గంప మొందె - సురలకుఁ గడుభీతి సొచ్చెఁ జిత్తముల
నంత వానరవీరు లంతలోఁ దెలిసి - యంతకాకృతి గల యాకుంభకర్ణుఁ

వానరవీరులు కుంభకర్ణునితో యుద్ధము సేయుట

గిట్టి పాదపములు గిరులు శృంగములు - పట్టి బెట్టుగ నెదుర్పడి వ్రేసి యార్చి ||3790||
పోరిఁబోరిఁ బోరుచోఁ బోనీక కదిసి - తరుచరసేనపై దానవసేన
యురువడి గలన ని ట్లుభయసైన్యములు - బరవసంబున దలపడియె నావేళఁ
బ్రళయకాలమునాఁటి పటుసాగరములు - దలకొని యొండొంటి దార్కొన్నకరణి
నొడలును నెమ్ములు నూరులు బరులు - పొడిపొడిగాఁ జేసి పోనీక మఱియుఁ
దవిలి ప్రేవులు మెడల్ దలలు ఫాలములు - నవియంగఁ బెట్టు రథ్యములఁ ద్రొక్కించి
కడ లగలించిన కత్తులచేతఁ - గడికండలుగఁ జేసి కట్టల్కతోడ
నంతఁ బోవక భూనభోంతరాళంబు - నంతయుఁ గడువాఁడియమ్ములఁ గప్పి
వడిఁ బేర్చి రథముల వార లిబ్భంగిఁ - గడిమిఁ జంపిరి మహోగ్రముగ వానరుల
వానరులును రథావళులనుఁ గిట్టి - పూనిచి వెనుకకుఁ దోపఁ దన్నియును
గడునొగ లలమి దిగ్గన నేలతోడ - నడచియుఁ జఱచి యల్లంత వైచియును ||3800||
భయదంబుగాఁ జొచ్చి పదియుగళముల - రయమునఁ జదియ సారథులఁ ద్రొక్కియును
పెళ పెళ నరములు పెనచి రాఁదిగిచి - తల లురువడిఁ ద్రుంచి ధాత్రి వైచియును
రథికులై పేర్చిన రాక్షసాధిపులఁ - బృథుగతిఁ జంపిరి పెక్కుచందముల
నది గని రాక్షసు లధికరోషమున - వదలక వానరావలిఁ జుట్టుముట్టి
మదము పెంపునఁ బలుమఱు కరిఘటల - పదముల సన్నలఁ బైఁ గదియించి
కడకాళు లొడిసి యుత్కర్షు లై పట్టి - యెడపక నేలపై నెత్తివ్రేసియును
మెదడును బునుకలు మేదినిఁ గలయఁ - బదములఁ ద్రొక్కించి భయదంబు గాఁగ
నోలిఁ బూర్ణంబులై యుర్వి నొండొండ - రాల నుగ్రపదరంబు లేసియును
కరులపైనున్న రాక్షసు లేపుమీఱి - యురవడిఁ జంపి రత్యుగ్రతఁ గపులఁ
గపులు నుగ్రంబుగాఁ గవిసి యెంతయును - గుపితులై గజముల కొమ్ములఁ బట్టి ||3810||
కుదిచి రూపణఁచియుఁ గుంభస్థలములఁ - బదములఁ బరియలువాఱఁ దన్నియును
బలలంబు రక్తంబు బహుళాస్థిచయము - గలయఁ గాళ్లను బట్టి కడక వ్రేసియును
నాయేనుఁగులమీఁద నలవుఁ జలంబు - వేయుభంగులఁ జూపి వేగ దానవులఁ
బట్టినవిండ్లును బాహువు ల్తలలు - నట్టలు మరువులు నవనిఁ గూల్చియును
ననమునఁ గపులు గజారూఢు లైన - యసురులఁ జంపి రత్యంతరౌద్రమునఁ
గూడి దట్టము చేసికొని దైత్యవరులు - వాఁడిమూఁకలను గ్రొవ్వడరంగఁ గదిసి
పలుదెఱంగుల బాణపంక్తు లేసియును - నలుఁగుల సెలకట్టియలను వ్రేసియును
సునిశితఖడ్గవిస్ఫురణ శోభిల్ల - మొన సొచ్చి నవఖండములుగ వ్రాసియును
ఉక్కలు లైన రాహుతు లేపుమీఱి - తక్కక చంపిరి తరుచరాధిపుల
గిరిచరవరులును గిట్టి యశ్వములఁ - గరములఁ దోకలు గాళ్లను బట్టి ||3820||
దెసలకు వైచియు దివికి వైచియును - వసుమతి వైచియు వ్రచ్చి వైచియును
బదఘట్టనంబులఁ బగులఁ దాఁచియును - వదలక యామీఁది వారి వచ్చియును
రాహుతులైన యారాక్షసాధిపుల - సాహసంబున నేలఁ జమిరిరి కడిమి
నప్పుడు రాక్షసు లధికదర్పమున - నిప్పులు కన్నుల నివ్వటిల్లంగ
నమ్ముల వేసియు నడరి కుంతములఁ - గ్రుమ్మియు సురియలఁ గ్రుచ్చి త్రోచియును
శితఖడ్గసమితి వ్రేసియు ముద్గరముల - వితతచూర్ణములు గావించియు మఱియుఁ
గలయాయుధముల నుగ్రతలు సూపియును - శిలలఁ బాదపములఁ జెదరఁ ద్రోచియును
కడిమి సొంపున నిట్లు కాల్బురఁ బట్టి - బెడిదంబు గాఁగఁ జంపిరి తరుచరులఁ

దరుచరపతులు పదాతిపైఁ గదిసి పోరిఁబోరి - నాయుధంబులు విఱిచియును ||3830||
నెట్టనఁ బదకరనికరంబు లలమి - చట్టలు వాపియుఁ జమరివైచియును
ఇరుచేతులందును నిరువురఁ బట్టి - యురవడిఁ దాటించి యురులవైచియును
అట్టలు శిరములు నమరంగఁ బట్టి - దిట్టతనంబునఁ ద్రెంచి వైచియును
నుడుగక చంపి రత్యుగ్రవేగమునఁ - గడిమి దీపింపఁ బెక్కండ్రరాక్షసుల
నివ్విధంబునఁ బేర్చి యిరువాగుఁ బోర - నవ్వనచరులందు నసురులయందు
నిండిన నెత్తురు నీళ్ళభంగియును - గండలు నిండు చెంగల్వల మాడ్కి
మానితాస్యములు తామరలచందమున - నానేత్రములు కుముదావళి పగిది
తోరంపుబ్రేవులు దూడుల తెఱఁగు - పేరినమెదడును ఫేనంబురీతి
మెండువెండ్రుకలు తుమ్మెదలపోలికయు - దండిశస్త్రంబులు దరగలవడువు
చామరావళులు హంసంబుల యొప్పు - భూమిపరాగంబు పుప్పొడిక్రమము
గైకొని యపుడు సంగరమహీస్థలము - భీకరం బయ్యెను బెద్దయు నొప్పె ||3840||
ననిమిషారులపాలి యామృత్యుదేవి - గొనకొని వర్తించు కొలనిచందమున
గానఁ గదా యింకఁ గాకుత్స్థరాముఁ - డూనెడు జయలక్ష్మి కునికిప ట్టయ్యె
సురఖేచరులు మెచ్చి సొంపారి రపుడు - దురమున నిరువాగుఁ దొడరి పోరాడఁ
గపికోటి నొచ్చినఁ గడఁగి యందంద - కపినాయకులు చూచి కపటరాక్షసులఁ
గెరలి క్రోధంబున గిరిమహీజములఁ - దరమిడి నొప్పింప దానవుల్ బెదరి
కడువేగమున కుంభకర్ణునివెనుక - నడఁగి పాఱిరి శర ణనుపల్కు లెసఁగ
నాకుంభకర్ణుండు నద్దైత్యవరులఁ - జేకొని దిక్కులు చెదర నార్చుచును
నోడ కోడకుఁ డని యూరడింపుచును - గూడి పైపైవచ్చు కోఁతుల నెల్లఁ
జూపులచేతనే చూర్ణింతు ననుచుఁ - గోపించి శూలంబు గొని పెచ్చు పెరిఁగి
బలితంపుఁగపికోటి పాలింటివిధియొ - కలుషత నేతెంచు కాలుఁడో యనఁగ ||3850||
రావణుతమ్ముఁడు రాక్షసాధీశుఁ - డావనచరకోటి నడఁగింపఁజొచ్చె.
గఱ కైన యాకుంభకర్ణునియందు - నెఱ వైనకడిమికి నిలువక కపులు
వడి మూర్ఛ నొంది యుర్వరఁ బడువారు - కడువడి నెత్తురుల్ గ్రక్కెడువారు
వాతూలగతీ దివి వడిఁ బ్రాకువారు - సేతువుత్రోవనే చెడి పాఱువారు
నగువానరులఁ జూచి యంగదుం డేచి - తగ నప్పు డతిబలోదగ్రుఁడై పలికె.
"నేల వానరులార! యిటు చెడి పాఱ - నేలినపతి డించి యేపు పోకార్చి
వరకపీంద్రులు మహావంశవర్ధనులు - కెరలి పాఱుదురె ప్రాకృతులచందమున?
రామునిముందఱ రణములోఁ బడిన - రామణీయకసురరాజ్యంబు గలుగు
నటుగాక బ్రతికిన నతికీర్తి గలుగు - నిటు మగుడుఁడు పాఱనేల మీ"కనుచు
బుద్ధులు సెప్పుచు పురికొల్పికొనుచు - గ్రద్దన మగుడించెఁ గపికోటి నెల్ల ||3860||
నాకపు లంగదు నతులవాక్యములు - గైకొని యొప్ప నాకర్ణించి మించి
"ప్రాణంబు లిత్తుము రామున కతని - ప్రాణంబుకన్న మాప్రాణ మే"లనుచుఁ
గొండలు గొని తెచ్చి కో యని యార్చి - కొండఁ బోలినదైత్యుఁ గొండల వైవ
శూలంబు గొని కడుఁ జూర్ణంబు చేసె - నాలోన రాక్షసుం డాపర్వతముల
వదలక యంతఁ బోవక రౌద్ర మెసఁగ - గద చేతఁగొని త్రిప్పి కడఁగి వేయుటయుఁ
బదియేడుకోటు లేఁబదియేడులక్ష - లదనము పదివేలు నార్నూరుకపుల
హుంకారరవముల నుగ్రత మెఱసి - కింకతో నారణక్షితిమీఁదఁ గూల్చెఁ
జెలఁగి యంతటఁ బోక చేతులఁ గపుల - బలువిడి కబళించెఁ బటురౌద్ర మెసఁగ
గరుడుండు వడి నురగంబుల మ్రింగు - కరణి నెంతయు భయంకరవృత్తి దోప
వీక్షించి యిరువదివేవురుకపుల - నక్షణంబున మఱి యార్నూరుకపుల ||3870||
లక్షించి యెనిమిదిలక్షలకపుల - రాక్షసాధీశుండు రయమున మ్రింగె.
మ్రింగి యంతటికంటే మిక్కుటం బగుచు - సంగరాంగణమునఁ జరియింపుచుండె.

నరభోజనుండు వానరభోజనుండు - ధరణిపైఁ దానయై దర్పించుచుండ
ఘూర్ణిల్లుచును ముక్కు గోళ్ళందు నోటఁ - గర్ణరంధ్రంబుల గపిసేన వెడలె
నంత నాతనిగదాహతిఁ బడ్డకోతు - లెంతయుఁ దమమూర్ఛ లెల్లను దెలిసి
-యార్పులతోఁ దరు లద్రులు దెచ్చి - దర్పించి నిలిచిరి దానవునెదుర
గనలుచు ద్వివిదుండు గండశైలంబు - గొని యపు డసురవక్షోవీథిఁ బగుల
నడరింప నది దానికి యంతట మిట్టి - పడియె రాత్రించరబలములు జడియ
నప్పుడు హనుమంతుఁ డధికరోషమున - నిప్పులు రాలెడు నేత్రంబు లొప్ప
గిరిపాదపము లెత్తి గిఱికొని వైవ - నురువడి దైత్యుఁ డత్యుగ్రశూలమునఁ ||3880||
దుమురుసేయుచును బైఁ ద్రోచి రా మఱియు - నమరులు మెచ్చంగ నాంజనేయుండు
నసురపై వైచె మహాపర్వతంబు - నసమానబలుఁ డని యందఱుఁ బొగడ
దానిచే నాదైత్యుతనువు గంపించి- మేనెల్ల నెత్తురు మిక్కుటం బయ్యె
దాన నెంతయు నొచ్చి దానవేశ్వరుఁడు - మానక మెఱుఁగులు మంటలు గ్రమ్మ
భూతలం బగల నభోభాగ మదువ - భీతిల్లి నిర్జరబృందంబు దలఁకఁ
గర ముగ్ర మైనట్టి ఘనతరశూల - మురువడిఁ బూని సముల్లాసి యగుచు
మడవక శక్తికుమారుండు పేర్చి - వడిఁ గ్రౌంచగిరిమీఁద వైచినకరణి
హనుమంతుపై నెత్తి యతిరభసమున - వనచరుల్ బెదరంగ వైచె నయ్యసురు
నటు వైవ దాన నయ్యనిలజునురము - పటపటఁ బగుల నప్పావని యపుడు
ఉరుకోపరస మెల్ల నుమియుచందమున - దురములోఁ బడియె నెత్తురులు గ్రక్కుచును ||3890||
బ్రళయకాలమునాఁటిపటుమేఘరవము - బలువున నెంతయుఁ బరఁగ రోఁజుచును
గపులు గంపింప రాక్షసులు మోదింపఁ - గపిశేఖరుఁడు గూలె గలలావు దూలి
యాలంబులో నప్పు డనిలజుపాటు - నీలుఁడు గనుఁగొని నెరయుకోపమునఁ
గైకొని వైచె రాక్షసులెల్ల బెదర - నాకుంభకర్ణు మహాపర్వతమున
వడితోడఁ బైఁబడ వచ్చుపర్వతము - బెడిదంబుగా వాఁడు పిడికిటఁ బొడిచెఁ.
బొడిచిన నదియు నద్భుతముగాఁ జెదరి - యెడపక చిఱుమంట లెగసి నుగ్గయ్యె.
నమరారిపై నప్పు డాగ్రహవ్యగ్రు - లమితబలోదగ్రులై మహాకపులు
చలమున ఋషభుండు శరభుండుఁ బేర్చి - కలుషత నలుఁడును గంధమాదనుఁడు
నగ్గవాక్షుండును నధికరోషంబు - లగ్గలింపఁగ నప్పు డడరి పెల్లార్చి
తరమిడి వానిపైఁ దరులు వైచియును - గిరులు వేసియుఁ బిడికిళ్లఁ బొడ్చియును ||3900||
బదముల దన్నియుఁ బటునఖప్రతతి - విదళించియును బహువిధముల నొంచి
యేచిన నన్నియు నింత గైకొనక - యేచి యద్దానవుం డెసఁగు రౌ
బటుతరంబుగ నేలఁబడి తన్నుకొనఁగఁ • జటులత బిడికిట శరభునిఁ బొడిచె
నురువడి ఋషభుని నొడిసి రాఁదిగిచి - కరములఁ గొని ముద్దగాఁ గబళించెఁ.
గుదికిలఁ బడి తన్నుకొని గుండె లవియఁ - గదిసి యన్నీలు మోకాళ్లు దాటించే
నసమున నిగుడు గవాక్షునిఁ గిట్టి - యసురేశుఁ డఱచేత నదరంట నేనెం
గ్రమినతేగువమై గంధమాదనుని - బిమ్మిటి గొని వ్రేళ్లఁ బెడచేత వేసె
రయమున రణరాగరసములు గ్రక్కు - క్రియ నెత్తురులు గ్రక్కి కెడసిరి కపులు
శూలంబు ద్రిప్పి యార్చుచు నట్టిహాస - లోలుఁడై యాలంబులోఁ దిరుగుచును
వితతవజ్రాభీలవృత్రారిభంగి - నతులదండోద్దండయమునిచందమునఁ ||3910||
గడుభయంకరవృత్తి గాఁగఁ బెల్లార్చి - ముడివడ నెమ్మొగంబున నిప్పు లురులఁ
బ్రళయకాలమునాఁటి పటుశూలరుచులఁ - దొలుకాడు నాదిరుద్రునితెఱంగునను
మెఱసెఁ బొ మ్మనుమాట మిక్కిలి గాఁగ - నెఱవార నందఱ నిర్జించెఁ గాన
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డని సేయ నాకు - నిప్పుడు తఱి యని యిచ్చఁ జింతించి
కులశైలపతిమీఁదఁ గోపించి వచ్చు - బలభేదిపగిది నప్రతిమసాహసుఁడు

పొరిఁబోరి సర్వాంగములు పెంచి పేర్చి - పరుషరోషానలప్రభ లుప్పతిల్లి,
కొండల కెల్లను గొండ యైనట్టి కొండనా నొక పెద్ద కొండ చేపట్టి
కోతులు నెత్తుటఁ గొమరొప్పఁ దోఁగి - మూతియుఁ దనువును ముదకరయై తోఁచి
వీక్షింప నరుదైన వేషంబుతోడ - రాక్షసాధీశుపై రయమున వచ్చి
"న న్నెఱుంగవె యేను నలినాప్తసుతుఁడ - సన్నుతుఁ డగురామచంద్రునిబంట ||3920||
నీకు నాకును గాక నిష్ఠురయుద్ధ - మీకపికోటుల నేల చంపెదవు?"
అని పేర్చి సుగ్రీవుఁ డాడువాక్యములు - విని కుంభకర్ణుండు విపులరోషమున
"సుగ్రీవ! కడు నిన్ను శూరుండ వందు - రాగ్రహింతురె శూరు? లని వెలి గాఁగ
శూరత రణమునఁ జూపుదుఁ గాక - యూరక పెడమాట లొప్పునే నీకు"
నన రాక్షసునిమీఁద నర్కనందనుఁడు - కినిసి తాఁదెచ్చిన గిరి యెత్తి వైచె.
వైచిన నది వాని వక్షంబుఁ దాఁకి - చూచు నంతటిలోనఁ జూర్ణమై రాలె
నాబెట్టిదమునకు నార్చె నిర్వాగు - నాబల్లిదునిచేత నసుర స్రుక్కియును
దడయక యత్యంతధైర్యంబుతోడఁ - గడుభయంకరవృత్తి గాఁగఁ బెల్లార్చి
దిగులొంది యగచరాధిపులగుండియలు - వగులంగ నిలువునఁ బ్రాణముల్ వోవ
జగతీతలము నాకసంబు దిక్కులును - నగల రాక్షసుఁ డట్టహాసంబు చేసి ||3930||
హుంకారరవమున నుగ్రత మెఱయఁ - గింకిణీఘంటికాఘీంకారరవము
వాసి కెక్కిన యిరువదివేలతలలఁ - జేసి గంధాక్షతార్చితమూర్తి నొప్పు
శూలంబు నిర్జరాసురులకు నైనఁ - దాలుప వ్రేఁగైన దాని నక్షణమె
సుగ్రీవుమీఁద వైచుటయును శూల - ముగ్రంపుమంటల నుజ్జ్వలం బగుచు
నేలయు నింగియు నిఖిలదిక్కులును - జాలంగ దరికొని సాగి మండుచును
బదివేలపిడుగులపగిది మ్రోయుచును - వదల కర్కజుమీఁద వచ్చుటఁ జూని
ఘనవిషజ్వాలోరగప్రభుఁ గిట్టి - వినతాత్మజుఁడు ద్రుంచువెరవు దీపింప
నెడ సొచ్చి హనుమంతుఁ డేపార నొడిసి - కడుఁ బెక్కువ్రయ్యలుగాఁ ద్రుంచివైచి
కుప్పించి దాఁటి యెక్కుఁడు పేర్మి నార్చె - నప్పుడు వానరు లందఱుఁ బొగడ
శూలంబు విఱుచుటఁ జూచి కోపించి - యాలోన వేగ నయ్యసురేశ్వరుండు ||3940||
కనలుచు వచ్చి లంకామలయాద్రి - ఘనశృంగ మెత్తి యర్కజుమీఁద వైవ
నుగ్రముగా నది యురముఁ దాఁకుటయు - సుగ్రీవుఁ డపుడు రొజుచు నేలఁ బడియె.

సుగ్రీవుఁడు కుంభకర్ణునిచే మూర్ఛనొందుట

నాతఁడు పడుటకు నఖిలరాక్షసులు - చేతోగతులయందుఁ జెలఁగి యార్వఁగను
గుంభకర్ణుం డతిక్రూరుఁడై వచ్చి - కుంభినిఁ బడియున్న గురుసత్త్వధనునిఁ
గనుఁగొని తలపోయఁ గపిబలంబునకు - నినకులేశ్వరునకు నీతండె లావు
ఈతఁడు పడుటచే నెల్లవానరులు - భూతలంబునఁ బడి పొలిసినయట్ల
సుగ్రీవు మాయన్న చూచుఁ గా కనుచు - నుగ్రుఁడై కొనిపోయె నొనర లంకకును
గాలానిలము వచ్చి కాలమేఘమును - గూలించి గుహకును గొనిపోవు కరణి
నట సురావళి యెల్ల "నకట సుగ్రీవుఁ - డిటు పట్టువడి పోవునే" యని వగవ
నక్కుంభకర్ణుని యలవుఁ జలంబు - దక్కక యంవంద దనుజులు వొగడ ||3950||
వెనుకొని రవిసుతు విడిపింపలేక - వనచరు లాహారవంబులు సేయ
శరభుండు ఋషభుండు జాంబవంతుండు -శరభుండు ధూమ్రుండు (?) సోముండు హరియు
గిరిభేది సుతరుండు కేసరి పృథుఁడు - హరిరోముఁడును పావకాక్షుఁడు హరుఁడు
ద్వివిదుండు మైందుండు వేగవంతుండు - గవయుండు శతబలి గజుఁడు దుర్ధరుఁడు
సుముఖుండు తాలపాశుఁడు గవాక్షుండు - కుముదుఁడు జ్యోతిర్ముఖుఁడు సుషేణుండు

దధిముఖుఁడును వేగదర్శి రంభుండు - గ్రథనుండు ధూమ్రుండు గంధమాదనుఁడు
తారుండు క్రోధనతపనప్రజంఘ - ఘోరాక్షజంఘాలగోముఖవిముఖ
పనససన్నాదసంపాతీంద్రజాల - వినుతసుదంష్ట్రకశ్వేతదుర్ముఖులు
వీ రాదిగాఁ గల వీరవానరులు - దారుణాకారు లుదగ్రవిక్రములు
ధరణీధరములు తరువులుఁ గొనుచు - నారూఢభుజసత్త్వు లై మింటి కెగసి
యట్టహాసంబుల నార్పుల దిక్కు - లట్టిట్టు గాఁగ బ్రహ్మాండంబు పగుల
నినసుతు విడిపింత మెట్లైన ననుచు - దనుజునిపైఁ బడఁ దమకించునపుడు
కరమెత్తి వలదని కరువలిసుతుఁడు - వరనీతిమతి గాన వారి కిట్లనియె.
“భానుతనూజుఁ డుద్భటశూరవర్యుఁ - డూనిన మూర్ఛచే నున్నాఁడు గాని
యామూర్ఛఁ బాసిన నాత్మలో దెలిసి - యామహాత్ముఁడు వచ్చు నటుగాన మనము
విడువని యసురచే విడుపించుకొన్నఁ - గడులాఘవంబునఁ గపికులేశ్వరుఁడు
మదిలోన నెప్పుడు మఱగుచునుండు - నిది విచారము కాదు యించుక సైఁచుఁ
డటు చూడ నీలోన నతఁడు రాకున్నఁ - గుటిలంపురావణకుంభకర్ణులను
జటులవిక్రములైన సకలరాక్షసులఁ - బటుముష్టినిహతుల భగ్నంబు చేసి
హాటకదీప్తుల నలరెడు నేడు - కోటలు లంకయుఁ గూలంగఁ దన్ని
ప్రళయంబు నొందించి భానుజుఁ గూడి - చలము కోపము మీఱఁ జనుదెంత మెలమి”
నని యిటు హనుమంతుఁ డాడువాక్యముల - మనముల నలరి యామర్కటేశ్వరులు
వినువీథి నత్యంతవేగులై దనుజు - వెనుకొని పోవ నావిధ మెఱుంగకయ
అటఁ గుంభకర్ణుండు నర్కజుఁ గొనుచుఁ - బటురయంబునఁ జొచ్చె బలియుఁడై లంక
రాజమార్గంబుల రా మేడలందు - రాజిల్లు నాగోపురంబులయందు

సుగ్రీవుఁడు మూర్ఛదేరి కుంభకర్ణుని విరూపునిగాఁ జేయుట

నొప్పెడిపురకాంత లొగిఁ బుష్పవృష్టి - యప్పుడు కురియంగ నర్కనందనుఁడు
దెలిసి యాపురవీథిఁ దెరగొని చూచి - వెలవెలనై కడు వెఱఁ గంది కుంది
“యిటు పట్టుపడితినే యాదైత్యుచేతఁ - బటుతరమూర్ఛచేఁ బడి యింతతడవు”
అని కరములఁ బట్టి యాదైత్యుచెవులు - పెనచి తమ్మెలతోడఁ బెఱికిరాఁ దిగిచి
బొటములతో ముక్కు బోసిపోఁ గఱచి - పటుగతి మీఁదికి భానుజుం డెగయ
నిమ్ములఁ బోనీక నేచి రాక్షసుఁడు - క్రమ్మఱ నాతనికా ళ్లొగిఁబట్టి
నేలతో నేసిన నెగసి సుగ్రీవుఁ - డేలినపతికడ కేగె నయ్యెడను.
సుర లాకసంబునఁ జోద్యంబు నొందఁ - దరుచరపతు లెల్లఁ దనుఁ జూచి మ్రొక్క
వారును దానును వచ్చి సుగ్రీవుఁ - డారామచంద్రుని యడుగుల కెరఁగ
నాలింగనము చేసె నంత రాఘవుఁడు - నాలోనఁ గపులెల్ల నానందమంది
రాయసురేశ్వరుం డటు ముక్కుఁ జెవులు - వోయిన నెంతయు బుద్ధిలో రోసి
“మును చెలియలి బన్నమునకు నై యాత్మ - నెనసిన సిగ్గులు నె గ్గొనరింప
వనజాప్తకులునితో వలవనిపైర - మున మగఁటిమితోడఁ బోరాడుచున్న
నాకారికడకు మానము గోలుపోయి - యీకష్టతనువుతో నేమని పోదుఁ?
బోరికి నుచితంబు పోవుట యనుచు - నారక్తపూరంబు లందందఁ గ్రమ్మి
తనువుల నిండ నుద్దండవర్తనుఁడు - ఘనతరరోషంబు గడలుకొనంగఁ
జేవురుచాయల సెలయేఱు లమరఁ - గా వచ్చు నీలాద్రికైవడి దోప
నటుగాక వీఁడు యుగాంతంబు నాఁటి - చటులాగ్ని యన రణస్థలికి నేతెంచి
యఱిమఱి గోపించి యగచరసేనఁ - దఱిమి దానవుఁ డత్యుదగ్రుఁడై మెఱసి
కడునుగ్రముగఁ గడకా ళ్లొగిఁ బట్టి - వడిఁ గ్రప్పి త్రిప్పి యుర్వరవ్రేసివ్రేసి
బిఱబిఱఁ బ్రేవులు పిడికిటితోనఁ - బెఱికిరాఁ గొందఱఁ బిడికిళ్ళఁ బొడిచి

నిబ్బరంబుగ దాచి నెరయ గుండియలు - ద్రొబ్బలు నురకంగఁ ద్రొక్కి పాదములఁ
బిడుగులఁ బోలెడు పెడచేతు లెత్తి - కడు నుగ్రముగ మన్నుఁ గఱువంగ నేసి
తనమీఁదఁ బ్రాకిన తరుచరావళుల - విన విస్మయంబుగా వే నిగ్రహించి
యగపడ్డరాక్షసు నైనను బట్టి - తిగిచి వేగమునఁ గుత్తికలోన వైచు ||4000||
ఝుంకారరవముల శవములు సేయు - హుంకారరవముల నుసురులు వెఱుకు
దివిజవిమానముల్ దిరుగుడుపడఁగఁ - దివిచి మర్కటులమీఁదికి నెత్తి వైచు
నెగసిన కపులతో నేటు దాఁకంగ - నగచరావళిఁ బట్టి యందంద వైచు
నెమ్ములు నురుముగా నేపారఁ ద్రిప్పి - యిమ్ములఁ గొందఱ నెడగల్ల వైచుఁ
గొందఱ నిరుగేలఁ గుదియంగఁ బట్టి - యందందఁ దాటించి యల్లంత వైచు
నీవానరులఁ జూడుఁ డేర్పడ ననుచు - లావునఁ గొందఱ లంకలో వైచుఁ
బెంపార నినుగట్టి పేర్చినకపుల - ముంపుమీ యని యబ్ధి మునుఁగంగ వైచు
నివ్విధంబున దానవేశ్వరుం డెలమి - నవ్వానరుల దిక్కులం దెల్లవైచు
మేదినియందును మిన్నులయందు - నేదిక్కులందును నెడము లేకుండఁ
బడిఁ జచ్చుకపులును బడి దొర్లుకపులు - బడి కూఁత లిడుకపుల్ భ్రమనొందు కపులుఁ ||4010||
బడి తన్నుకొను కపుల్ పడి రోజుకపులు - పడియున్న కపులును బడియెడుకపులు
నై రణస్థలి యెల్ల నగచరాక్రోశ - మారాక్షసునిచేత నగ్గలం బయ్యె,
నాకుంభకర్ణుని యత్యుగ్రభీష - ణాకృతి కాలాంతకాకృతి యైన
నణఁగెఁ దారాపతి యణఁగె నంగదుఁడు - నణఁగె గవాక్షుఁ డున్నతిఁ దక్కె గజుడు
చలియించె ఋషభుండు శంకించె నలుఁడు - పెలుకురె నీలుండు బెగ్గిలెఁ బృథుఁడు
వెఱఁగందె శరభుండు వెఱచె ధూమ్రుండు - నురుకంపమును బొందె నొగిఁ బనసుండు
కడుభీతి నొందెను గంధమాదనుఁడు - నడరి చూచుచునుండె ననిలనందనుఁడు
చూడ భయంబొందె జ్యోతిర్ముఖుండు - జాడ చేకొని పాఱె జాంబవంతుండు
ఉలికిరి వెండియు నున్నవానరులు - కలయ నంతటఁ గుంభకర్ణునిఁ జూచి
ఘనబాహుబలుఁడు లక్ష్మణుఁడు గోపించి - చనుమర నాటించి శరము లేడింటి ||4020||
మఱియుఁ బెక్కింట లక్ష్మణదేవుఁ డేయ - గఱకు రాక్షసుఁడు లక్ష్మణుని గైకొనక
బలువిడి రాఁగ నాపాదమస్తకము - లలమి ప్రాకిరి కపు లాదైత్యుమేన
నలిగి మీసములు నుయ్యాల లూఁగుచును - కలుషత దోకలఁ గలయఁ జుట్టుచును
నఱిముఱిఁ గవిసి యయ్యెసంధులందు - వఱలంగ లాగులు వైచి హత్తుచును
జిందఱ వందఱ చేసిన నసుర - డెందంబులోని కడిందికోపమున
పటుసత్త్వులై తనపై నున్న కపులఁ - జటుల మత్తేభంబు జాడించు కరణి
జలకేళిఁ దనిసిన సమదసూకరము - వెలయ బిందులు రాల విద్రిచినభంగిఁ
బ్రళయకాలమునాఁటి బ్రహ్మాండతలము - డులడుల చుక్కల డుల్చుకైవడిని
దనమీఁదఁ బ్రాఁకిన తరుచరావళులఁ - దనువు గదల్చి యద్ధరణిపైఁ గూల్చె
నప్పుడు విస్మితుండై కుంభకర్ణుఁ - దప్పకఁ గనుఁగొని తనకన్నుగవల ||4030||
నిప్పులు రాలంగ నిగిడి కోపమున - నప్పన్నగాధీశునాకృతి గలిగి
కర మొప్ప కాంచనకార్ముకం బెత్తి - నిరుపమబాణతూణీరము ల్బిగిచి
భీమవిక్రమకళాభేద్యుఁడై కనలి - రాముండు నడుచు సంరంభంబుఁ జూచి
సమరమహారంభచతురు లొండొండఁ - దమకంబు నిండ నుద్దండవర్తనులు
పరుషాద్రిపాషాణపాదపావళులు - ధరియించి యుగ్రులై తరుచరాధిపులు
నొగి సప్తపాతాళములును భేదిల్ల - నొగిఁ గూర్మ మగలఁగ నుదధులు గలఁగ
దిగిభంబు లడరంగ దివి తల్లడిల్ల - నగచరాధీశుల కతిధైర్య మొదవ
నదిమి కుప్పించి మిన్నగలఁ బెల్లెగసి - యుదితవిక్రములు మహోగ్రభీకరులు
సురసిద్ధసాధ్యులు సొరిదిఁ గీర్తింప - గర మర్థి నడువ రాక్షసుఁ డెదురేగె

నాపతిముందట నావిభీషణుఁడు - కోపంబుతో గదఁ గొని శౌర్యమునను ||4040||
గడువేగమునఁ గుంభకర్ణునిమ్రోల - బుడమి చలింప నప్పుడు వచ్చి నిలిచె
నావిభీషణుఁ జూచి యనియె నవ్వుచును - "రావణుతమ్ముఁడ రాక్షసేశ్వరుఁడ!
విను విభీషణ నీదు విక్రమంబునకు - నను వైనతటి యిది; యధిపతియొద్ద
నిన్నరనాథుని హృదయంబె పట్టు - మన్నదమ్ములపాడి యని స్రుక్కవలదు
పూని యెన్నఁడు నిన్నుఁ బొంద వాపదలు - భానువంశ్యునికృపఁ బడసితి గాక!
నారాముదయ గల దటుమీఁద నీవు - సారదయోదయ! శ్లాఘ్యచిత్తుఁడవు;
లంక సద్గుణగణాలంకృతి నేల - నింక నెవ్వరు గల రిట నీవె కాక?
సాహసబలమహోత్సాహంబు మిగిలి - యాహవంబున వేగ మడరి నాయెదుట
మగతనంబును బాడి మనసునఁ దలఁచి - తగ నీవు నాతోడఁ దాకు మటంచుఁ
బలికితి గాని యీపట్టున నిలువ - వల దొక్కఁడైనను వలయు వంశమున" ||4050||
ననిన విభీషణుం డన్నతో ననియె - "దనుజకులం బెల్ల దగ్ధమై పోవు

విభీషణుఁడు కుంభకర్ణునికి నీతిఁ జెప్పుట

నను భయంబున మనయన్నతోఁ దెలియ - ఘన మైన నీతిప్రకారంబు లెల్లఁ
జెప్పితి నేను నేర్చినయంతవట్టు - చెప్పిన నామాటఁ జేకొనఁ డయ్యె.
నటుఁగాన నిన్నును నన్నను బాసి - యిటు వచ్చి శ్రీరాము నేఁ బొడగంటి"
నని చెప్పుచును దనయంతరంగమున - దనుజేశు నవినీతిఁ దలపోసి పోసి
కన్నీరు దొరఁగంగఁ గడుదుఃఖ మంది - యన్నఁ జూడఁగలేక యవ్వలఁ దొలఁగె
నారాఘవేశ్వరుఁ డనుజన్మయుక్తుఁ - డై రణోద్యోగుఁడై హరులతోఁ గూడ
ఘనరౌద్రరసము రాక్షసరూపుఁ దాల్చి - యనికి నేతెంచెనో యనఁదగువానిఁ,
జారుకోటీరభూషణములవాని - వీరరసావేశవేషంబువాని,
ధీరుఁడై కపులను దెగఁజూచువానిఁ - దోరంపునెత్తుటఁ దోఁగినవాని, ||4060||
కనుఁగొని మదిలోనఁ గడువెఱఁ గంది - మనుకులోత్తముఁడు రామక్షితీశ్వరుఁడు
"నారికై పుట్టిన నాకోప మెల్ల - నారిచేఁ జూపెద నాకారి" కనుచు
నార్చుచు వచ్చు నయ్యసురుకోపాగ్ని - నార్చెద శరవృష్టి నని బిట్టుఁ గవిసి
కరియాన నిజధర్మగతిఁ జెందు ననెడు - కరణి దిక్కరులు ఘీంకారము ల్సేయ
నింక నీఱుగఁజేయు నీరాముచలుక - లంకేశు నమమాడ్కి లంక ఘూర్ణిల్ల
నెరయంగ జగములన్నియుఁ జెవుడ్పడఁగ - గురిలేనిరవముగా గుణము మ్రోయించె
నాగుణధ్వని విని యలుకమై నెదురు - గా గర్వమునఁ గుంభకర్ణుండు రాఁగ
మానైన దర్పంపుమాట లింపార - వానితో ననియె నావనజాప్తకులుఁడు
"ఏర రాక్షస నీకు నెదురంగరాదు - ధీరుఁడవై యింకఁ దెగువ వాటించి
యమరులు మెచ్చంగ నమరి నాయెదుట - సమరంబు సేయంగఁ జక్కఁగా నిలువు ||4070||
మటుఁగాక కపటుండవై మాయఁ బన్ని - యెటుపోయినను నిన్ను నేల పోనిత్తుఁ
గానవే యని పోయి కమలజుఁ గన్నఁ - గావ నాబ్రహ్మలోకము నాకు నెదురె?
కావవే యని పోయి కఱకంఠుఁ గన్నఁ - గావ నారుద్రలోకము నాకు నెదురె?
కావవే యని పేర్చి కమలాక్షుఁ గన్నఁ- గావ నావిష్ణులోకము నాకు నెదురె?"
యని పేర్చి పలికిన నారాముపలుకు - విని కుంభకర్ణుండు విపులంబు గాఁగ
దిగులొంది యగచరాధిపుల గుండియలు - పగిలి నిల్వులతోడఁ బ్రాణము ల్వోవ
జగతీతలము నాకసము దిక్కులెల్ల - నగల రాక్షసుఁ డట్టహాసంబు చేసి
నలుమొంద నారామనరనాథుఁ జూచి - పలికె నుద్భటరణప్రౌఢి దీపింప
"వెడఁగుమాయల వన్ని వెఱచి నీచేత - మడియంగ నే నల్ల మారీచు గాను;

రయమున నీచేత రఘురామచంద్ర! - భయమునఁ జావఁ గబంధుండఁ గాను; ||4080||
గ్రమ మొప్ప నీశరఘట్టనచేత - రమణమైఁ గూల విరాధుండఁ గాను;
అనిమొన నొకకోల నవనిపైఁ గూల - నినకులాధీశ్వర! యే వాలిఁ గాను;
చేతివి ల్లిచ్చి నీచే భంగ మొందఁ - బూతాత్ముఁ డగు బుషిపుత్రుండఁ గాను;
రావణుతమ్ముఁడ రాక్షసేశ్వరుఁడ - దేవకంటకుఁడను దీప్తవిక్రముఁడ
న న్నెఱుంగవె? రామ! నగచరకోటి - క్రొన్నెత్తు రానిన కుంభకర్ణుఁడను;
యెఱుఁగక బ్రహ్మయు నింద్రుండు నిన్నుఁ - గఱపిన బేలవై గర్వించి పుట్టి
యీతరుచరు నమ్మి యినకులేశ్వఁరుడ - నాతోడి యుద్ధంబునకు వచ్చి తీవు;
ఘనమైన పరుషరాక్షసభాషణములు - సనకాదియోగీంద్రసన్నుతుల్ గావు;
ఉరవడిఁ బఱతెంచు నుగ్రదానవులు - పరిచారికామరప్రతతులు గావు;
చలమున నార్చు రాక్షసభటోత్తములు - నలిఁ బాడు తుంబురునారదుల్ గారు, ||4090||
వ్రాలుచు నీమీఁద వచ్చునాగాలి - యాలవట్టంబుల యనిలంబు గాదు,
యుద్ధరంగం బమృతోదధి గాదు - యుద్ధంబు మఱి కొలు వుండుట గాదు;
ఇ ట్టేల పుట్టితి వియ్యాజిలోన - నట్టిసౌఖ్యంబు నీ కవనీశ! కలదె?
యది చెప్ప నేల ని న్ననియెడి దేమి - యిదె చూడు నాగద యెట్టిదో? రామ!
దీనఁ బో గెలిచితి దేవసంఘముల - దీనికి సాటియె దివ్యాయుధములు
బలమును శౌర్యంబు బాహువిక్రమము - గలదేని ఘోరాజి గదియుము నన్ను
నెఱయ నీయందలి నిజశక్తిఁ జూచి - మఱి నిన్నుఁ జంపెద మానవాధీశ!

శ్రీరామునిచేఁ గుంభకర్ణుఁడు గూలుట

యనుటయు రఘురాముఁ డలిగి వేగమున - ఘనశిలీముఖములు గడుఁ బెక్కువేలు
నావాలి నేసిన యట్టిబాణంబు - దేవకంటకుమీఁదఁ దివిరి యేయుటయు
జలబిందువులు గ్రోలు చాతకం బనఁగ - బలువిడి నాబాణపఙ్క్తులు గ్రోలి ||4100||
కర ముగ్రమైన ముద్గరము ద్రిప్పుచును - బరువడి వానరపతులఁ దోలుచును
యెదురుగాఁ జనుదెంచు నింద్రారిఁ జూచి - మది లెక్క సేయక మానవేశ్వరుఁడు
కవిసి యుద్భటగదాకలితహ స్తంబు - నవలీలఁ దెగనేసె ననిలబాణమున
దానిపాటునకుఁ గొందఱు తరుచరులు - నానావిధంబుల నలుదెసఁ బాఱి
నది మీఱి పాఱంగ నలవి గాకున్నఁ - జిదిసి వానరులు చచ్చిరి దానిక్రింద
నున్న దాపలిచేత నొకపెద్దవృక్ష - మన్నరభోజనుం డవలీలఁ బెఱికి
యింద్రాదు లడరంగ నేతేర రాముఁ - డైంద్రబాణంబున నదియును దుంప
నాభూరితరబాహు లమరు లుప్పొంగ - భూభాగ మగల నద్భుతముగాఁ దునిసి
పెక్కండ్రుకపులు నిర్భిన్నులై క్రింద - నొక్కటఁ బడి కూల నుర్విపైఁ బడియె.
నిటు రెండుభుజముల నినకులేశ్వరుఁడు - పటుబాణములఁ ద్రుంప బలభేదిచేతఁ ||4110||
గడిమి వజ్రమున రెక్కలు ద్రుంపఁబడిన - నడగొండయును బోలె నలినార్చి యార్చి
చేతులు ముక్కును జెవులును లేక - యాతతంబున వికృతాకారుఁ డగుచు
నరుగుదెంచుచునున్న యాకుంభకర్ణు - నురవడిఁ గనుఁగొని యుర్వీశ్వరుండు
దురమున నీకష్టుఁ ద్రుంతు నే ననుచు - సరభసంబున నర్ధచంద్రబాణములు
దెగ నిండ రెండు సంధించి ఖండించె - జగములు మెచ్చఁ దచ్చరణయుగంబు
పదములు దెగియును బాహువు ల్దెగియు - గుదియక యత్యుగ్రకోపుఁడై నడిచి
బడబాగ్నిచక్రంబుపగిది నాననము - కడువికృతంబుగాఁ గావించుకొనుచు
బలువిడి భాస్కరుఁ బట్టెడురాహు - నలవాటుఁ గైకొని యారాముఁ గదిసెఁ
గదిసిన నాకుంభకర్ణునినోటఁ - బొది గొన్న నిష్ఠురభూరిబాణములు
ఇనకులేశ్వరుఁ డేయ నేర్పడ నొక్క - దొనకోల లోకదొన దూరినకరణి ||4120||

ఘనమైన యాయంపగమి నోరు నిండ - దనుజుడు సింహనాదము సేయ రాక
యేపారువికృతపుటెలుఁగుహుంకృతులు - చూపుల జంకెలు సూపుచు వచ్చె.
వచ్చిన యాదైత్యవల్లభుమేన - నచ్చుగా దృష్టించి యైంద్రాస్త్ర మేసెఁ
బ్రదర మమ్మెయి రఘుపతి యేయుటయును - నదియును మధ్యందినార్కుచందమున
దలపోయ నాబ్రహ్మదండంబుపగిది - వలతియై నిగుడుచుఁ బవనునికరణి
నెఱయ లోకములెల్ల నిండ నొండొండ - నెఱమంట లొలుకుచు నేపుతో వచ్చి
కుంభకర్ణుని ఱొమ్ము గొని యుచ్చి పాఱి - కుంభిని నాటె దిక్కులు మ్రోయుచుండ
నంతలో మఱియును నారాఘవేంద్రుఁ - డంతకబాణ మత్యంతవేగమున
సంధించి యేసిన సకలదిక్కులును - బంధురంబుగ మ్రోయ బ్రహ్మాండ మవియఁ
బ్రకటంబుగా భూమి పటపటఁ బగుల - సకలభూతంబులు చైతన్య మెడలఁ ||4130||
గలయంగ శతకోటికాలచక్రములు - బలుపెక్కి యొక్కటై పఱతెంచుభంగి
వ్రాలినబడబాగ్ని వడి వచ్చుకరణిఁ - గాలకూటంబు మారణ మైనపగిది
విచ్చలవిడిఁ బర్వి వేగంబు మెఱసి - వచ్చి యాబాణంబు వడిఁ ద్రుంచివైచెఁ
బటునీలగిరిశృంగభాతితో నున్న - కుటిలరాక్షసుతల ఘోరంబు గాఁగఁ
బుడమిపై నాదైత్యపుంగవుశిరము - పడునప్డు లంకలోపల వడిఁ బడియెఁ
బొడవైనగోపురంబులును మేడలును - బొడిపొడి యయి రాలి పుడిమిలోఁ గలయఁ
బధికోటు లగచరపతు లోలి మ్రగ్గ - నుదధిలో జలచరయూథముల్ బెదర
వసుధపై సగమును వనధిలో సగము - నసురదేహము గూలె నద్భుతం బడర.
నారవంబున నబ్ధు లన్నియుఁ గలఁగె - ధారుణి వణఁకె దిక్తటములు పగిలె.
లంకాధినాథు నుల్లము వ్రయ్య లయ్యె- లంకలో నెల్ల కోలాహలం బయ్యె ||4140||
జగములు మోదించె సంతోషవార్ధి - నగచరాధిపు లోలలాడి రందంద
రవికులాధీశ్వరు రఘురామచంద్రు - వివిధభంగుల సురల్ వినుతించి రపుడు
ఘనుఁడు రాముఁడు కుంభకర్ణుని జూచి - తనలోనఁ జిఱునవ్వు దళుకొత్తుచుండ
దేవసంఘములకు దిక్పాలకులకు - భావింప నెక్కు డీపడినరాక్షసుఁడు
ఇంక లోకములకు నెన్నండు నొండు - శంక లే దని మది సంతోష మందె
నప్పుడు కరమర్థి నాహవలక్ష్మి - నుప్పొంగి కైకొని యుజ్జ్వలుం డయ్యె
గడునుగ్రరాహువుఁ గబళించి పిదప - విడిచిన వెలుగొందు విమలార్కుఁ డనఁగ
దదనంతరంబ యాదానవకోటి - మదిలోన నెవ్వగ మల్లడి గొనఁగ
విన్ననై వదనము ల్వెలవెలఁ బాఱ - నున్నరావణుఁ గాన నురవడిఁ బాఱి
“దేవ! నీతమ్ముండు త్రిదశాంతకుండు - వావిరి నగచరావళి నెల్లఁ దోలి ||4150||
దెసలు భూభాగంబు దివియుఁ దా నగుచు - నసమసాహసబలాహవకేళి వ్రాలి
నెలకొని దుగ్ధాంబునిధి మందరాద్రి - గలఁచి యాడెడుక్రియఁ గపికులాంభోధి,
నిక్క డక్కడఁ జేసి యింద్రాదు లెల్ల - వెక్కసపడఁ బోరి వివశుఁడై తూలి
యంత శ్రీరాముని యధికబాణాగ్ని - నెంతయు దగ్ధుఁడై యిలమీఁదఁ ద్రెళ్లె”
నని కుంభకర్ణుఁ డయ్యనిలోనఁ బడుట - దనుజులు చెప్ప నాదానవేశ్వరుఁడు
తనపాటు నింకఁ దథ్యం బన్నకరణిఁ - గొనకొన్న బలుమూర్ఛఁ గుంభినిఁ బడియె.
నతికాయుఁ డధికశోకాయత్తుఁ డయ్యె - ధృతి దూలి శోకించె దేవాంతకుండు
దిక్కు దప్పినమాడ్కిఁ ద్రిశిరుండు పడియెఁ - దక్కక యానరాంతకుఁడు మ్రాన్పడియె
దనుజవీరులు మహోదరమహాపార్శ్వు - లును మహాలోకవిలుంఠితు లైరి.

రావణుండు కుంభకర్ణుని మరణమునకు శోకించుట

బలుమూర్ఛ నంతటఁ బాసి రావణుఁడు - పలుమాఱుఁ దమ్మునిఁ బలవింపఁ దొడఁగె.
“వడిఁ దేర్చు రాఘవవైరాంబురాశి - నెడపక యే నింక నేతెప్ప గడతు

రామలక్ష్మణులను రణములోఁ జంపు - దేమెయి? నీ వని యే నున్నచోటఁ
జటులరాఘవమహాశరవహ్నిశిఖల - నిటు నేలఁ గూలితి వేకాంగవీర!
నిద్రారతుండవు నేఁ డిట్లు దీర్ఘ - నిద్ర గైకొంటె? నిర్నిద్రవిక్రముఁడ!
కులిశధారకు నైనఁ గూలనిమేను - యిల నరునేటున నిటుఁ గూలవలసె;
నంతకునకు నీవ యఖిలంబు నెఱుఁగ - నంతకుం డన నుంటి వారూఢశక్తి
నంతటి నీకు నీయవనిలో నిప్పు - డంతకుఁ డయ్యెనే యకట రాఘవుఁడు?
నిద్ర మేలని నీవు నిష్ఠురవృత్తి - రుద్రుఁడవై తమ్మ రూపడం తనుచు
నిద్రవిద్రావణుం డాదిగా సురలు - నిద్రఁ బో రెన్నఁడు నెరసినభీతి
నీ వాజిఁ ద్రుంగుట నిర్జరు లింక - నేవిధంబున నన్ను నేల కైకొంద్రు?
కుల మెల్ల రక్షించుకొఱకు నాతోడఁ - జలమునఁ బలుమాఱు సద్బుద్ధి చెప్ప
వినక విభీషణు వెసఁ దన్ని వెడల - చనుమన్న పాపంబు సైఁచునే నన్నుఁ?
గడుకొని నీ వాదిగా బుద్ధిమంతు - లుడుగక చెప్పిన యుచితోక్తు లెల్ల
నెమ్మితో విననైతి నిన్నుఁ గోల్పడితి - నమ్మిన జయలక్ష్మి నా కేల కలుగు?
బలిమిమై నావలపలిమూపుభంగిఁ - గలహరంగంబునఁ గడిమి వాటించి
పటుబాహుబల మేది పడితి వీ వాజి - నిటమీఁద దిక్కు నా కెవ్వరు గలరు?"
అని కుంభకర్ణుని నందందఁ దలఁచి - వనట నిట్టూర్పులు వడిఁ బుచ్చి పుచ్చి
పరితాప మనియెడి బడబాగ్ని గలిగి - పెరిగెడిలాలయన్ ఫేనంబు గలిగి
వెడలుకన్నీ రను వెల్లువ గలిగి - కడలేనివగ పను కరుడులు గలిగి
ప్రకటరోదన మను రావంబు గలిగి - చకితత్వ మనియెడి చలనంబు గలిగి
మునుకొని శోకసముద్రుఁడై పెద్ద - వెనుఁబడి యెంతయు వికలుఁడై యున్న
యారావణునిఁ జూచి యప్పు డొక్కింత - ధీరత వాటించి త్రిశిరుండు పలికెఁ.
"బదిలంబు దప్పి యిబ్బంగి శోకించె - దిది యేమి? దేవ! నీ వితరులమాడ్కి
వనజాసనునిచేత వరమును గొన్న - ఘనశక్తి నీయందుఁ గలిగియుండఁగను
అవిరళమంత్రపూతాస్త్రము ల్వజ్ర - కవచంబు నీయందుఁ గలిగియుండఁగను
ఉరుతరగతి గల యుజ్జ్వలరథముఁ - గర మొప్ప నీకును గలిగియుండఁగను
శోకింతురే నన్నుఁ జూడు మొక్కింత - నీ కెదు రెవ్వరు? నిర్జరవైరి!
వేవేగ యవలీల వెడలి రాఘవుని - నీవిక్రమంబున నేలపైఁ గూల్పు;
మిట శోక ముడుగు నీ వింతయ చాలు - నట నేను బోయి మహాజిరంగమున
నతులవిక్రమకళాహంకారవృత్తి - నతిశూరుఁ డితఁ డన నంతటఁ బేర్చి
గరుడుండు పాముల ఖండించుమాడ్కిఁ - దరుచరావళి నెల్ల ధరణిఁ గూల్చెదను
సురపతి వృత్రుని స్రుక్కించుభంగి - హరుఁ డంధకాసురు నణఁగించుపగిది
రామునిఁ ద్రుంచెద రణములో నిప్పు; - డీమెయిఁ బోయెద నెలమి నన్ననుపు"
మనిన రావణుతోడ నప్పుడు కడఁగి - ఘనబాహుబలుఁ డతికాయుండు పలికె.
"యింత శోకింపంగ నేటికి నీకు? - బంతంబుతో దైత్యబలములఁ గూడి
యేను బోయెద నంపు మిటఁ జిత్రముగను - గాననంబులు గాల్చు కార్చిచ్చుపగిది
విపులబాణంబుల విశదంబు గాఁగఁ - గపులతో రామలక్ష్మణులఁ జంపెదను"
అని పల్కునపుడు నరాంతకుఁ గూడి - యనుపమబలుఁడు దేవాంతకుఁ డనియె.
"నే మిద్దఱముఁ బోయి యాక్షణంబునను - రామలక్ష్మణుల మర్కటులఁ ద్రుంచెదము"
అనిన మాటలకు దైత్యాధీశ్వరుండు - దనశోక ముడిగి మోదంబున నుండి
తనయులతోఁ గూడి తద్దయు నొప్పె - ననిమిషగణయుక్తుఁ డగునింద్రుమాడ్కి
నవ్విధంబున నుండి యారావణుండు - నవ్వుచుఁ గొడుకుల నలువురఁ జూచి
"రామలక్ష్మణుల మర్కటసైన్యములను - భీమాస్త్రములఁ జంపి పేర్చి రం"డనుచు
దనతమ్ము లగుమహోదరమహాపార్శ్వు - లను వీడుకొలిపె "నాలము సేయుఁ" డనుచు
మాకతంబునను నీమనుజాశనుండు - చేకొని సీతకై శ్రీరాముఁ దొడరె

నని యరిషడ్వర్గ మారావణునకు - మునుమున్నె రాము నిమ్ముల దాఁకఁ బోవు
పగిది నాయార్వురు బ్రహ్మాండభాండ - మగలంగ నార్చుచు నని కేగునపుడు

అతికాయమహోదరులు మొదలగువీరులు యుద్ధమునకు వెడలుట

భూరిశారదఘనస్ఫురణంబు గలిగి - యైరావతేభంబునంశంబు గలిగి
తనరారుచున్న సుదర్శనేభంబు - నినుఁ డస్తశిఖరిపై నెక్కినకరణి
నెక్కి మహోదరుఁ డేపారి నడిచెఁ - దక్కక నిశితాయుధంబులు వెలుఁగఁ ||4210||
బటుజవసత్త్వప్రభావము ల్గలిగి - చటులంబు లైన యశ్వంబులఁ బూన్చి
యెసఁగు చాపంబును నింద్రచాపంబు - పస మీఱి సూర్యునిభంగి వెలుంగ
నరదంబుమీఁద నీలాభ్రంబ పోలెఁ - దిర మైన వేడ్కతోఁ ద్రిశిరుండు వెడలె
వితతధనుర్వేదవిద్యాఢ్యుఁ డైన - యతికాయుఁడును నప్పు డధికతేజమున
శరచాపఖడ్గాదిశస్త్రాస్త్రసమితిఁ - గర మొప్పి సూర్యప్రకాశమై వెలుఁగఁ
దనరారు కనకరథం బెక్కి వెడలె - ఘనభూషణద్యుతిఁ గనకాద్రి యగుచు
సురవరఘోటకస్ఫురణఁ జెన్నొంది - యురుభూషణప్రభ నుజ్జ్వలంబైన
యవదాతహయము నరాంతకుఁ డెక్కెఁ - బ్రవిమలతేజోవిభాసితుం డగుచు
శక్తి యుద్భటబాహుశక్తిమైఁ దాల్చి - శక్తిపాణియుఁ బోలె సన్నుతి కెక్కి
దీపితగదఁ దాల్చి దేవాంతకుండు - రూపింప విష్ణునిరూపున నడిచె. ||4220||
గురుగదాపాణియై గుహ్యకేశ్వరుని - యరుదైనకడిమి మహాపార్శ్వుఁ డొప్పెఁ
గాలచక్రంబులగతి నుజ్జ్వలంబు - లైలీలఁ బెక్కైన యరదముల్ వెడలెఁ.
గొండలవడువున గోటానకోట్లు - గండుమీఱిన మదగర్వముల్ గలిగి
దండిమై వెడలె నుద్దండతహస్త - దండంబు లొప్ప వేదండసంఘములు
హేషారవంబుల నెల్లదిక్కులను - ఘోషింపఁజేయుచు గుఱ్ఱము ల్వెడలెఁ
గాలకింకరసమాకారంబు లమరఁ - గాలుబలంబు లుగ్రత నేఁచి వెడలెఁ
జతురంగబలము లీచందంబు నొంది - యతులితం బగుటయు నప్పుడు నడుమఁ
బ్రళయకాలార్కులభంగి నెంతయును - వెలుఁగొంది రాదైత్యవీరు లార్వురును
అతిశుభ్ర మగు శరదభ్రంబు లొప్పు - గతివార పుండరీకంబు లొప్పారెఁ
గడిమిమై గెలుతుము కాదేనిఁ జత్తు - ముడుగ మెబ్భంగి రణోత్సాహ మనుచు ||4230||
నడచిరి కలనికి నానావిధముల - నెడపక పంతంబు లిచ్చుచు వారు
అప్పు డొండొరువులయాహ్వానములను - జెప్పఁ జోద్యం బైన సింహనాదముల
రథఘోషములను దురంగహేషలను - పృథులదంతావళబృంహితంబులను
గర ముగ్ర మగు పదఘట్టనధ్వనులు - నిరుపమధ్వజకింకిణీనిస్వనములఁ
బటహభేరీశంఖభయదనాదములఁ - బటుతరనిస్సాణభాంకారములను
దిక్కులు ఘూర్ణిల్లె; దివి పెల్లగిల్లెఁ; - జుక్కలు డుల్లె; వాసుకి యొడ్డగిల్లె;
మేరువు గంపించె; మేదిని వణఁకె; - భార మోర్వక దిగిభములు చలించె;
నటు దానవానీక మాకోట వెడలఁ - బటుభయంకరవృత్తిఁ బ్లవగవల్లభులు
భూనభోంతరము లాస్ఫోటనధ్వనులఁ - బూని యొక్కట నిండ భూరిసత్త్వముల
దలకొని గిరులును దరువులు వైచి - చెలగించి రప్పుడు సింహనాదములఁ ||4240||
జలమున దైత్యులు చటులబాణములు - బలువిడి గురిసిరి ప్లవగులమీఁద
నసురావళికి మున్నె యాకపివరులు - నసురులఁ జంపంగ నడరి పెల్లారి
కపులకు మున్నె రాక్షసు లుగ్రవృత్తిఁ - గపులఁ జంపెద మని కడక వాటించి
యసమునఁ జలము పెంపార నొండొరుల - వసుమతిపైఁ బడవైతురు కినిసి
యసురులచేతిశస్త్రాస్త్రంబు లొడిసి - వెసఁ బుచ్చి పెల్లున విఱుతురు కపులు;
కపికోటిచేతివృక్షంబులు గిరులు - కుపితులై విఱుతురు క్రూరదానవులు

కపుల కాళ్ళను బట్టి కదిసి రాక్షసులు - కపులతోడనె మహోగ్రతను వేయుదురు
అసురుల కడకాళ్లు నలమి వానరులు - నసురులతోడనే యడఁతురు బెట్టు
అటుపోర జర్జరితాంగులై నేలఁ - గుటిలదైత్యులుఁ గపికోటులుఁ ద్రెళ్లి
దురములోఁ బడియు నెత్తురులు గ్రక్కుచును - బొరిబొరి మూర్ఛలఁ బొంది యంతటను ||4250||
దెలిసి వానరులును దేవశాత్రవులు - కలిసి కయ్యము సేయఁగా నందుఁ గపులు
దానవుతో నెత్తి దానవు వేసి - యేనుఁగుతో నెత్తి యేనుఁగు నేసి
తురగంబుతో నెత్తి తురగంబు నేసి - యరదంబుఁ గొని కరి నడరంట నేసి
కరి నెత్తుకొని తురంగముఁ బడవైచి - తురగంబు నెత్తి దైత్యుని డొల్లనేసి
యురుసత్త్వధీరులై యుగ్రత నార్చి - తరుచరవీరులు దర్పంబు మెఱసి
పోరిఁ బోరి నిబ్బంగిఁ బోరిపుచ్చుటయును - సురరిపు ల్గొందఱు స్రుక్కుటఁ జూచి
రయమునఁ గోపంబు రంజిల్ల దైత్య - చయమును వానరసమితిపైఁ గదిసి
ప్రదరంబు లేసి చక్రంబుల నేసి - గదల నొప్పించి ఖడ్గంబులఁ ద్రుంచి
భిండివాలంబులఁ బీచంబు లణఁచి - ఖండించి సురియల గండలు బరులు
కుంతశూలంబుల గ్రుచ్చి వానరుల - నింతలింతలు చేసి యెసఁగి యార్చుటయు ||4260||
నంతటఁ బోవక యగచరు లార్చి - యంతంత కడరి దైత్యావళిఁ బట్టి
తరుషండములఁ బర్వతప్రకరముల - నురవడి నెత్తి యత్యుగ్రత వైవఁ
బడియెడిదైత్యులు పాఱుదైత్యులును - నుడుగక యందంద నొరలుదైత్యులును
గలయంగ నెత్తురు గ్రక్కుదైత్యులును - పొలుపరి నేలపైఁ బొరలుదైత్యులును
అందంద నట్టలై యాడుదైత్యులును - మంది ప్రత్యర్థుల మఱచుదైత్యులును
నెక్కినరౌతుల నిటునటుఁ బడఁగ - లెక్కచేయక కరాళించుగుఱ్ఱములు
పక్కెర లూడంగఁ బఱచుగుఱ్ఱములు - దిక్కులు సుడివడఁ దిరుగుగుఱ్ఱములు
కీ లెడలినక్రియ గెడయుగుఱ్ఱములు - కూలి కాళ్లను దన్నుకొనెడుగుఱ్ఱములు
వికలంబులై పోరు విచ్చుగుఱ్ఱములు - నొకరూపు నేర్పడకుండుగుఱ్ఱములు
కరములు దునిసినఁ గంపించుకరులు - వెరవారఁ గొమ్ములు విఱిగినకరులు ||4270||
మరలి లంకకు వెస మగిడెడికరులు - తిర మేది దిర్దిరఁ దిరిగెడుకరులు
కొండకైవడి వడిఁ గూలెడికరులు - కండతుండంబులై కలఁగెడికరులు
రథికసారథిరథ్యరహితరథములు - ప్రథితంబుగా భువిఁ బడురథంబులును
వారగండ్లును బడ్డ వరరథంబులును - నారగఁ దలక్రిందు లగురథంబులును
కీళ్లెల్లఁ దప్పి మగ్గినరథంబులును - త్రాళ్లెల్లఁ ద్రెళ్లి పొందనిరథంబులును
చాలంగ నుగ్గునూ చగురథంబులును - నాలంబులోఁ దఱు చగుటయుఁ జూచి
సురఖేచరాదికస్తోమంబు చోద్య - తర మని యాత్మలోఁ దద్దయు మెచ్చ
నప్పుడు కినిసి నరాంతకుం డార్పు - లొప్ప నిజాస్యంబు నుఱవడిఁ బఱపి
యసురుల నోడకుం డనుచు వానరుల - నసమునఁ గిట్టి బెట్టగలించి తాఁకి
నెలకొని యొక్కొక్కనిమిషంబులోన - నిలఁ గూల్చె నేడునూఱేసివానరుల ||4280||
సురపతిశౌర్యంబు సొంపారుచుండ - గిరుల వ్రేయుచును నేగినత్రోవ వోలెఁ
దరుచరకోటులుఁ దఱచుగాఁ బడుట - నిరవొంద వాఁడు పోయినత్రోవ యొప్పె
నేవానరుండైన నేఁచి కోపమున - భావంబులోఁ దన్నుఁ బరిమార్పఁ దలఁచు
నంతరంగముఁ జొచ్చి యరయుచందమున - నంతకుమున్ను తా నతనిను క్కణఁచు
నేకపియైనఁ ద న్నెదురంగఁ దలఁచి - భీకరుండై గిరిఁ బెరుకంగఁ జూచు
నంతకు మున్ను తా నధికరౌద్రమున - నంతంత దగ్గరి యతనిరూ పణఁచు
నేబలీముఖుఁ డైన నే పగ్గలించి - తా బెట్టు గాఁగఁ బాదప మెత్తఁ దలఁచు
నంత కంతకు హెచ్చి యతిభీషణముగ - నంతకుమున్నె తా నతనిగీ టణఁచు
నంతటఁ బోవక హయము పైఁ బఱపి - యంతంత పెనుగుంపు లైనవారుల

ప్రేవులు ద్రొబ్బ పెల్లుగా నురుము - గా వివిధములైన గతులఁ ద్రొక్కించు ||4290||
గుండెలు వగులంగ గోలెమ్ము లగల - నొండొండఁ దాఁకించి యుర్వరఁ గూల్చు
నలుకతోఁ బ్రళయకాలానలుపగిదిఁ - దలకొని యెందును దానయై నిండి
వానరవరసైన్యవనములు విఱుగ - మాన కుగ్రతఁ బవమానుఁడై మోద
వానిశౌర్యంబును వానిశక్తియును - వానరు లెల్ల నోర్వఁగలేక యపుడు
వికలులై యుండిరి విస్మితు లగుచు - సకలదేవతలును జలియించి రపుడు
పటుభీతిఁ బొందిన ప్లవగసైన్యములు - నటు పేర్చుచున్న నరాంతకుఁ జూచి

అంగదనరాంతకుల ద్వంద్వయుద్ధము

యనయంబు కోపించి యంబుదపటల - మున నున్న సూర్యుండు మొనసినమాడ్కిఁ
గపిరాజతనయుఁ డంగదకుమారుండు - కపిసేనలోనుండి కడఁక నేతెంచి
"యోరి నరాంతక! యుగ్రతఁ గపుల - నీరసంబునఁ బేర్చి యేల చంపెదవు?
ఇంత చేసినను నీ విటు బంట వైతె? - యంతశూరుఁడవైన ననిఁ దాఁకు నన్ను" ||4300||
ననవుడు నవ్వి నరాంతకుం డనియె; - "వనచర! నీ వెంతవాఁడవు నాకు?
నఖిలదిక్పాలుర నద టడంచితిని - నిఖిలదేవతల మన్నింప కేచితిని
అట్టి నాతోడ నీవా యెదిరెదవు? - పట్టి చట్టలు చీరి పాఱవైచెదను;
"నను జూతుగా" కన్న నగుచు నంగదుఁడు - "దనుజ! దశగ్రీవుదర్పంబు మాన్పి
పూనిన ఖరసూతిఁ బొరిగొని పిదప - నే నేగునపుడు నీ వెఱుఁగవే నన్ను?"
ననుడు దానవుఁడు కాలాహిచందమున - మునుకొని యార్పులు మ్రోయంగ వచ్చి
ఘనతరవిస్ఫులింగంబులు చెదర - ననయంబు తనశక్తి నంగదు వైవ
గరుడునివక్షంబు గదిసినంతటనె - పరచిన కాలసర్పంబును బోలె
నది వజ్రనిభ మైన యతనివక్షంబు - గదసినయంతనే ఖండంబు లయ్యె
వజ్రాయుధంబున వరశైల మణఁచు - వజ్రిచందంబున వాలినందనుఁడు ||4310||
అఱచేతనే వాని హయముమస్తకము - పఱియలు వాఱ నిర్భరవృత్తి నేసెఁ
జెచ్చెఱ వేయంగఁ జేట్పడి నోరు - విచ్చుచు నాలుక వెడలఁబెట్టుచును
వెరవిడి కాళ్లును వెసఁ దన్నికొనుచు - ధరమీఁద బడి చచ్చెఁ దత్తురంగంబు
అటు తురంగము పడ్డ నన్నరాంతకుఁడు - చటులకాలానలజ్వలితాస్యుఁ డగుచుఁ
గెడయు మంచును బిడికిట మస్తకంబుఁ - బొడిచి యంగదు మూర్ఛఁ బొందించుటయును
అంతనె తెలిసి "నరాంతక! నీకు - నింతశక్తియుఁ గలదే" యని పేర్చి
పెరిఁగినపిడుగైన పిడికిట వాని - వరశైలనిభ మైనవక్షంబుఁ బొడిచెఁ.
బొడిచిన నెత్తురుల్ పొరిఁబొరి దొరఁగఁ - బొడిపొడియై ధరఁ బునుకలు సెదరఁ
గడుఘోర మైనసంగరభూమిలోనఁ - బడి నరాంతకుఁ డంత బ్రాణము ల్విడిచె.
నార్చిరి దేవత లామింటనుండి - యార్చిరి వానరు లవనీతలమున ||4320||
దనుజాధినాథుని తనయునిపాటు - గని మహోదరుఁ డుగ్రకరిఁ బురికొల్పె.
ననుజుండు పడుటకు నడలుచు వాలి - తనయు నేచుటకు నుద్దండకోపంబు
ముప్పిరి గొనఁగ నిమ్ములఁ బరిఘంబుఁ - ద్రిప్పుచుఁ బఱతెంచె దేవాంతకుండు.
రవిమండలము బోలు రథ ముగ్రభంగి - నవని గంపింప నుద్ధతి దోలుకొనుచు
ద్రిశిరముల్ త్రేతాగ్నితెఱఁగున వెలుఁగ - ద్రిశిరుండు గవిసె నుద్దీప్తకోపమున
నప్పు డంగదుఁడు శాఖాయుతం బగుచు - నొప్పెడు నొకవృక్ష మురవడి బెఱికి
యడరంగ నార్చి దేవాంతకు వైవ - నడుమనె త్రిశిరుండు నలగఁగ నేసె;
నేసిన మీఁదికి నెగసి యంగదుఁడు - గాసిల్లి శైలవృక్షంబులు మిగుల
నడరింప నపుడు దేవాంతకత్రిశిరు - లెడబడఁగాఁ ద్రుంచి యెంతయు మించి
పరగించి రతనిపైఁ బటుతోమరంబు - లరుదారఁగాఁ జేరి యత్యుదగ్రతను ||4330||

నంతటఁ బోవక యార్చుచు మఱియు - వింతగాఁ బొదువుచు వేగంబు మెఱసి
యావాలిసుతుమీఁద నధికరోషమున - దేవాంతకుఁడు వైచె దీపించి పరిఘ
దరమిడి సింహనాదంబు సేయుచును - దెరలక శరవృష్టి త్రిశిరుండు గురిసె.
నురుదంతి గొలిపె మహోదరుం డేఁచి - పరఁగించె నతనిపైఁ బటుతోమరములు
ఎనసి ముఫ్వురు దమయేపు చూపుటయు - ఘనరోష మొదవ నంగదుఁడు కోపించె;
దంభోళిక్రియ మహోదరుని యేనుంగు - కుంభస్థలము దాఁకఁ గుధరశృంగంబు
గెరలి వేసిన నది ఘీంకార మెసఁగ - నొరలి గ్రుడ్డులు వెలి కురికి చచ్చుటయు;
జయలక్ష్మి రాఘవేశ్వరుఁ బొందఁ గోరి - ప్రియమునఁ గైసేయఁ బెట్టియఁ దెరిచె
ననఁగ నాకరితల యటు వ్రస్సి యొప్పె - ననుపమం బైన ముత్యంబులు సెదర;
నంతటఁ బోక దేవాంతకు వ్రేసె - దంతిదంత మగల్చి తారాసుతుండు
అటు వ్రేటుపడి వాతహతిఁ జలియించు - పటుసాలవృక్షంబు పగిది దూగాడి
నెత్తురు గ్రక్కియు నెఱసాహసమునఁ - జిత్త మొక్కింతగాఁ జేసి యయ్యసుర,
పరిఘంబు గొని వ్రేసెఁ బర్వతతటము - కరణి నొప్పారు నంగదునురస్స్థలము
నంగదుండును దాన నవనిపై మ్రొగ్గి - యంగముతోడ ధైర్యము చిక్కఁబట్టి
కోపించ్రిదేవాంతకునిమీఁద నడువ - దీపితాస్త్రంబులఁ ద్రిశిరుండు మూఁట
నావాలితనయుని నాత్మఁ గైకొనక - లావున ఫాలస్థలము నాట వేసె
నంత నీలుండును ననిలనందనుఁడు - పంతంబుతోఁ దోడుపడి రంగదునకు
నందు నీలుఁడును మహాశైల మెత్తి - యందందఁ ద్రిశిరుపై నార్చుచు వైవ

హనుమంతుఁడు మొదలగువారలు త్రిశిరాది రాక్షసవీరులఁ జంపుట

నశనిచందం బగు నస్త్రంబుఁ దొడిగి - త్రిశిరుండు నగ్గిరిఁ దెగనేసె నడుమ;
ధీరత వాటించి దేవాంతకుండు - వారియై యొప్పిన పరిఘఁ ద్రిప్పుచును
బలియుఁడై చనుదేరఁ బవమానసూనుఁ - డలుకతో రాక్షసు నౌదలఁ జూచి
బెడిదంబుగా వెసఁ బిడికిటఁ బొడిచె - బొడిచిన నప్పుడు పొరిఁబొరిఁ బండ్లు
డుల్లంగ నోరు బెట్టుగ దెర్చుకొనుచుఁ - ద్రెళ్లె దైత్యుఁడు గ్రుడ్లు దిరుగవైచుచును.
దేవత లార్చిరి దివినుండి యపుడు - దేవాంతకునిపాటు తెఱఁగొప్పఁ జూచి
త్రిశిరుండు కోపించి తీవ్రత నేసె - నశనివేగాస్త్రంబు లన్నీలుమీఁద
దగ వెండియును మహోదరుఁ డుగ్రవేగ - మగు నొక్కకరి నెక్కి యార్చుచు వచ్చి
కులగిరిపై వాన గురియుచందమున - నలువు దీపింపంగ నతనిపై నేసె
నానీలుఁడును వానియస్త్రసంతతులఁ - దా నెంతయును భిన్నతనుఁడునై నొచ్చి
యటు మూర్ఛ నొందియు నంతనే తెలిసి - పటుగతితోడ నభంబున కెగసి
తరువులతోడ నుద్ధతి మీఁది కెత్తె - ధరణీధరము మహోదరునిపై వైచె;
వైచిన దానిచే వారణయుక్తుఁ - డై చచ్చెఁ దల వ్రస్సి యమ్మహోదరుఁడు!
ధరమీఁద నమ్మహోదరుఁడు గూలుటయుఁ - దిర మైనకడిమితోఁ ద్రిశిరుండు పేర్చి
సరిగొందు నని పెక్కుశరములు నేసె - నరవాయి గొనక యాహనుమంతుమీఁదఁ
జెచ్చెఱఁ బర్వతశిఖరంబు విఱిచి - తెచ్చి యారావణి త్రిశిరుపై వైచె;
నది నడుమనె తుమురై రాల నేసెఁ - ద్రిదశులు వెఱఁగందఁ ద్రిశిరుండు పేర్చి
హనుమంతుఁడును వానియరదంబుమీఁది - కనువారగా దాఁటి యత్యుగ్రముగను
సింగంబు గజములఁ జెలఁరేఁగి వచ్చు - భంగి రథ్యంబులఁ బటుగతిఁ జంపె
నాత్రిశిరుండును ననిలజుమీఁద - నాతతంబుగ శక్తి యడరించుటయును
బలుమంట లెగయంగఁ బఱతెంచుదాని - బలువిడిఁ బట్టి యప్పావని ద్రుంప
శక్తి ద్రుంచిన నిజశక్తి వాటించి - శక్తిజిహ్వాయుఁ బోలు చటులాసిఁ గొనుచు
నచ్చెరు వైన రయంబు సొంపార - వచ్చి యాహనుమంతు వక్షంబు దాఁక

నేసిన నతఁడును వెస నఱచేత - వ్రేసె నారాక్షసువిపులవక్షంబు
నటు వ్రేటుపడి తనయడిదంబు వైచి - కుటిలరాక్షసుఁడు గ్రక్కున మూర్ఛనొందె;
ననిలజుం డటుఁబడ్డ యడిదంబుఁ బుచ్చు - కొని బిట్టుగా నార్చెఁ గుంభిని పగుల
నాలోనఁ దెప్పిరి యాత్రిశిరుండు - వాలిన పిడికిట వాయుజుఁ బొడిచె;
హనుమంతుఁ డంత నత్యంతరోషమునఁ - దనకటంబులు పొంగ దర్ప ముప్పొంగఁ
రూపించి యావిశ్వరూపుమస్తకము - నేపున ద్రుంచు సురేంద్రుచందమునఁ
జెచ్చెఱ దనుజుని శిరములు మూఁడు - నచ్చెరు వైన యాయడిద మంకించి
తెగనేసె నాదైత్యుతీవ్రకర్మంబు - దిగఁ బుచ్చుకొని త్రుంచు దైవంబుకరణి
దిశలు భూభాగంబు దివియు ఘోషింపఁ - ద్రిశిరుండు భూస్థలిఁ ద్రెళ్ళఁ ద్రెళ్లుటయుఁ ॥ 4380॥
బటురౌద్రమున మహాపార్శ్వుండు గినిసి - నిటలంబు బొమలును నెరి ముడివడఁగ
నలరునెత్తుటఁ దోఁగి యాశాకరీంద్ర - కరభీకరం బైన కనకచక్రముల
నురుమణిప్రభల నత్యుగ్రమై యముని - పరుషోగ్రదండంబు పాటిగాఁ గలిగి
యరుణపుష్పంబుల నరుణగంధమున - నురుతరం బగుచు నయోమయం బైన
యుదయార్కభాసమానోజ్జ్వలం బగుచు - నొదవు గదాదండ ముగ్రుఁడై తాల్చి
తనకోపశిఖి మండ దర్ప ముప్పొంగ - హనుమంతుమీఁద రయంబున నడువ
నెడ సొచ్చి యొక్కమహీధరం బెత్తి - యెడపక దైత్యుపై ఋషభుండు వైచె;
నడరి యంతటిలోన నమ్మహీధరము - దొడి వడ గదఁ గొని తుమురుగా వ్రేసె
జటులత గద ద్రిప్పి సమదుఁడై ఋషభుఁ - బటుసత్త్వమున మహాపార్శ్వుండు వైచె;
దానిచే వక్షంబుఁ దాఁకి యావృషభుఁ - డూనినమూర్ఛచే నొక్కింత దెలిసి ॥4390॥
యాలోన వేగ మహాపార్శ్వుఁబొమ్ము - వ్రాలినపిడికిట వ్రయ్యఁ దాటించెఁ
దాటించుటయు గదాదండంబు విడిచి - మేటిసత్త్వము దూలి మేదినిఁ బడియె;
నాగదాదండంబు నాఋషభుండు - వేగంబె కొనియార్చి వ్రేసిన దైత్యు
వ్రేసినవజ్రంబు వ్రేటునఁ గొండ - తో సరియై తల తుమురుగాఁ గూలె;
నటు మహాధ్వనితో మహాపార్శ్వుఁ డవని - బటుభయంకరవృత్తిఁ బడుటయుఁ జూచి
కరువలిచేఁ దూలు కారాకు లనఁగ - దిరిగి దైత్యులు నలుదెసలకుఁ జనిరి;

అతికాయుఁడు యుద్ధము చేయుట

ఆచందమున వార లవనిపైఁ బడుటఁ - జూచిన రోషవిస్ఫురణ శోభిల్ల
మిడుక లోకములెల్ల మ్రింగెద ననుచుఁ - గడగినక్రియ నతికాయుఁడు పేర్చి
వేయుసూర్యులభంగి వెలుఁగుచు మిగుల - నాయతం బైనట్టి యరదంబు నెక్కి
తనరార సింహనాదము చెలఁగించి - తనపేరు సెప్పి యుద్దండకోదండ ॥4400॥
నిష్ఠురారావంబు నిగుడఁ గాలాగ్ని - కాష్ఠంబు లడగింపఁ గవయుచందమునఁ
గపిసేనపై మహోగ్రంబుగాఁ గవియఁ - గపులు నిశాటు నాకారంబుఁ జూచి
పటురౌద్రలీల నిప్పటి కుంభకర్ణుఁ - డిట వచ్చెనో యని యెంతయు బెదరి
కొందఱు మూర్ఛిల్లఁ గొందఱు వెఱవఁ - గొందఱు వెఱుగు చేకొని చూచుచుండఁ
గొందఱు వాపోవఁ గొందఱు గలఁగ - గొందఱు రామ చేకొనుమని మ్రొక్కఁ
బర్విసభీతిమైఁ బఱతెంచుకపుల - నుర్వీశ్వరుం డోడ కోడకుం డనుచుఁ
గలయ లోకములెల్లఁ గప్పి గర్జిల్లు - ప్రళయావసరమేఘపటలంబ పోలె
బెడిదంబుగాఁ బేర్చి పృథులవేగమున - నడతెంచుచున్న దానవనాథతనయు
నగ్గలికయు లావు నధికరౌద్రంబు - నగ్గతియును దవ్వులందె వీక్షించి
యనయంబు వెఱఁగంది యప్పు డారామ - జననాథుఁ డావిభీషణుఁ జూచి పలికె. ॥4410॥
"బిడుగు మ్రోసినమాడ్కి బెడిదంపుమ్రోత - నడరి వచ్చుచునున్న యరదంబుమీఁద

నింద్రచాపముతోడ నెనవచ్చునట్టి - సాంద్రప్రభాయితచాప మొప్పారఁ
బరిఘగదాప్రాసపట్టిసశూల - పరశుతోమరభిండివాలచక్రాది
వరదివ్యశస్త్రనిర్వాహంబుతోడ - నరు దైనయట్టి సింహధ్వజం బొప్ప
నలువొంద నార్చుచు నలుగురు సార - థులు తోల నొకవేయితురగము ల్పూన్చి
మూఁడుకన్నులు గలమూర్తియుఁ బోలె - వేఁడిమి దిక్కుల వెదచల్లుకొనుచుఁ
గపులఁ దోలుచును నిక్కడనె చూచుచును - విపరీతగతి వచ్చు వీఁ డెవ్వఁ" డనిన

విభీషణుఁడు శ్రీరాముల కతికాయుని ప్రభావముఁ దెలుపుట

"దేవ! యీదైత్యుఁడు దేవారిసుతుఁడు - రావణుకంటెను రణగరిష్ఠుండు
చతురంగములయందు సమరంబు సేయ - నతినిపుణుండు వీఁ డవనీశతిలక!
యరుదైన వేదశాస్త్రాదివిద్యలను - బరిణతుం డెంతయుఁ బరతత్త్వవేది; ||4420||
లంక యీవీరుని లావునఁ జేసి - శంకలే కెపుడు నిశ్చలవృత్తి నుండు
ననిమిషు లలిగిన ననిఁ జావకుండ - వనజాసనునిచేత వరము గొన్నాఁడు;
దివ్యాయుధంబుల దివ్యశస్త్రముల - దివ్యమంత్రంబుల దీపించువాఁడు
మీఱి యింద్రాద్యనిమిషులను నూఱు - మాఱులు గెలిచిన మగఁటిమివాఁడు
వాసవువజ్రంబు వరుణుపాశంబు - నాసమవర్తి మహోగ్రదండంబు
ధనపతిగదయు నీతనిశస్త్రసమితి - ననిశంబు గడుఁబ్రతిహతములై యుండు;
మనుజాశనుఁడు ధాన్యమాలినియందె - గనినపుత్రుం డతికాయుండు వీఁడు
ఈదానవునిచేత నీకపులెల్ల - మేదినీనాయక! మెదుగక మున్నె
సమరంబులో వీనిఁ జంపుట లెస్స; - యమితవిక్రమకేళి" నని చెప్పుచుండ
వాఁ డంతఁ బటుగుణధ్వని దిక్కు లద్రువ - వాఁడిమిమై నట వచ్చుటఁ జూచి ||4430||
ఖండనోదగ్రుండు గవయుండు గోము - ఖుండును జ్యోతిర్ముఖుఁడు కుముదుండు
మారుతాత్మజుఁడును మైందుండు నలుఁడు - శరభుండు నీలుండు శతబలి గజుఁడు
నాదిగాఁ గలుగు మహాకపివరులు - మేదినీజంబులు మేదినీధ్రములు
వడి నెత్తుకొనిపోయి వానికి నెదురు - నడువంగ నటు చూచి నవ్వి దానవుఁడు
"కలహవిక్రమకళాకఠినసత్త్వములు - గలుగవు తొలఁగుఁడు కపులార! మీరు
త్రిజగంబులును మెచ్చఁ దివిరి వారాశి - నిజశరాగ్రంబున నిల్పినశూరుఁ
డతఁ డెవ్వఁ డిటు చూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయస్త్రంబు విడువ;
దురమున నింద్రజిత్తుఁడు గట్టినట్టి - యురగపాశంబుల నూడ్చుకొన్నట్టి
యతఁ డెవ్వఁ డిటు చూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయస్త్రంబు విడువ;
మూఁడులోకంబులు మునుమిడి గెలిచి - వాఁడిమి మగఁటిమి వ్రాలినశూరు ||4440||
నలఘుబలోదీర్లు నాకుంభకర్ణుఁ - దలఁ ద్రెవ్వనేసి యుద్ధతిఁ బేర్చియున్న
యతఁ డెవ్వఁ డిటు చూపుఁ డతనిపైఁ గాని - యతులితం బైన నాయస్త్రంబు విడువ;
దేవదానవయక్షదివిజుల కాజి - భావింప నెక్కుడై పరఁగినయట్టి
రావణు నోర్చెద రణములో ననుచు - నీవిధంబున లంక కేతెంచు శూరుఁ
డతఁ డెవ్వఁ డిటు చూపుఁ డతనిపైఁగాని - యతులితం బైన నాయస్త్రంబు విడువ;"
నని పెక్కుగర్వంబు లాడుచునున్న - దనుజాధినాథునితనయునిఁ గిట్టి
కడిఁదికోపమున వృక్షంబులు గిరులు - నుడుగక కపినాయకోత్తము ల్వైవ
వవి యంతపట్టును నతికాయుఁ డెడనె - యవిరళమార్గణాహతిఁ ద్రుంచి వైచి
గురుతరాస్త్రంబులఁ గుముదుని మూఁటఁ - గర ముగ్రశరపంచకంబున ద్వివిదు
నరుదార మైందు నైదమ్ము లేడింట - శరభునిఁ దొమ్మిదిసాయకంబులను ||4450||
ఘనతరబాణాష్టకంబున గజునిఁ - గినిసి బెట్టుగ నాలుగింట గవాక్షు
గవయుని నెనిమిదిఘనసాయకములఁ - దవిలి జ్యోతిర్ముఖు దశమార్గణములఁ

బలుకాండములఁ శతబలిఁ బడేనింట - నెలమితో నీలుని నిరువదేనింటఁ
బెడిదంబుగా నేయఁ బృథివిపై నొరగి - కడుమూర్ఛ నొంది రాకపివరు లెల్ల
దివిజులు వెఱగంది దివినుండి చూడఁ - దవిలి వెండియును నుద్దండకోపమున
మృగములఁ దోలెడి మృగపతిమాడ్కి - నగచరావళిఁ దోలె నతికాయుఁ డపుడు;
తోలియుఁ దన్ను నెదుర్కొనుకపుల - నేలనుఁ గూల్చుచు నిగిడి రామునకుఁ
బగతోడిభక్తి నప్పరమేశువలనఁ - దగ ముక్తి గలుగు నింతట నని తలఁచి
నిగిడి యారాఘవునికి నతికాయుఁ - డగలని తెగువమై ననియె నవ్వుచును;
"రామ! యీసమరధరాస్థలిలోన - నీమగఁటిమి చూపు నిక్కంబు నాకు; ||4460||
నెంతటివాఁడవో యెన్నఁడు నిన్ను - నింతటివాఁ డని యెఱుఁగ రెవ్వరును;
మాతండ్రికతమున మానిసి వైతి; - మాతండ్రికతమున మహి రాజ వైతి;
నమరేంద్రయమవరుణాదిదేవతలఁ - గుమిలోన నొకఁడవు గావు ని న్నెదురఁ;
గడముట్ట శూరుఁడై కదిసినవానిఁ - గడిమిమై నెదురంగఁ గవియుదుగాక!
యేను నీమగతనం బెఱుఁగనే ముందు - మానాభిమానము ల్మఱి నీకుఁ గలవె
గణుతింప న న్నెఱుంగవు గాక! నీవు - గుణహీనుఁడవు; సత్త్వగుణ మెందుఁ గలదు?
ఏజాతిఁ గలవాఁడ? వేమి చెప్పెడిది? - రాజకులాచారరతుఁడవే నీవు?
అనఘ మానస! మానసాటవు లూరు - ననుఁ జేరి పోరాడ నాయీడు గావు;
గొనకొని వేదాద్రిగుహలలో నుండు - ననుఁ జేరి పోరాడ నాయీడు గావు;
సనకాదిమునియోగిసదనము ల్చొరుము - ననుఁ జేరి పోరాడ నాయీడు గావు; ||4470||
కాషాయవస్త్రసంకలితులై విగత - దోషులై భవరోగదూరులై పోయి
కూరలు గాయలు కూళ్లుగాఁ గుడిచి - నీరసాహారులై నిష్ఫల డస్సి,
ఘోరాటవులలోనఁ గ్రుమరుచున్న - వారిలోపలఁ బోయి వర్తింపు మీవు;
కలహవిక్రమశక్తి కడపట లేదు - తలపోసి యెఱుఁగుదు తగిలి నీలావు;
నొగి నొంటివాఁడవై యుండెడి నీకు - జగతిలో నీకపిసైన్యంబు గలిగె;
ది క్కెవ్వరును లేక తిరిగెడి నీకు - దిక్కయ్యె నిప్పుడు దినకరాత్మజుఁడు;
ఎక్కడ గురుఁడని యెఱుఁగని నీకు - నక్కడ గురుఁడు విశ్వామిత్రుఁ డయ్యె;
నొకదేశమును లేక యుండెడు నీకు - నకలంక మగునయోధ్యాదేశ మొప్పె;
నివి నీకుఁ బెద్దగా నిచ్చలో నుబ్బి - తివురకు నీ వింక ధృతిపెంపుఁ దూలి;
చలియించి మీనమై సకలవారిధులు - సొలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి? ||4480||
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకు; - బలుకు లేటికి? నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
తలఁ గ్రుచ్చి కూర్మమై ధరణిలోపలికి - సొలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి?
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
యలిగి వరాహంబ వై రసాతలము - సొలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి?
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
చలమున వికృత వేషమున నెందైన - సొలవక చొచ్చినఁ జొత్తుగా కేమి?
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
కడుగుట్టవై నీవు కార్పణ్యవృత్తి - బొడ వేది పోయినఁ బోదుగా కేమి?
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
ధారణీసురవేషధారి కుఠారి - వై రాజసంహారి వగుదుగా కేమి? ||4490||
తలఁపు నీమీఁదిదె తప్పదు నాకుఁ - బలుకు లేటికి నిన్నుఁ బట్టెద వెదకి;
అచ్చెరు వగునరుణాంబుధిలోనఁ - జెచ్చెఱ నిన్ను మోచియుఁ దేలియాడఁ
బరికింప నల వటపత్రంబు గాదు - కరము భీషణము నాకంకపత్రంబు;
దురమున నను నీకుఁ దొడరంగ రాదు - వరగర్వమున నెందు వ్రాలినవాఁడ;"
నని పేర్చి పలికెడు నయ్యతికాయు - ఘనగర్వమునకు లక్ష్మణుఁడు గోపించి

లక్ష్మణాతికాయుల ద్వంద్వయుద్ధము

"యోరీ! నిశాట! నే నుండ రాఘవుని - తో రణం బొనరింపఁ దొరకొననేల?
నాదెసఁ జక్కనై నడతెమ్ము ; నిన్ను - నాదుబాణముల భగ్నంబు చేసెదను;"
అని దానవునిగుండె లవియ నందంద - ఘనగుణధ్వని చేసి కదిసిన వాఁడు
నారభసంబున కాశ్చర్య మంది - క్రూరాస్త్ర మొక్కటిఁ గొని యార్చిపట్టి,
"నిలు నిలు లక్ష్మణ! నీవు బాలుఁడవు; - వలదంత నీకంటె వ్రాలినవాఁడ;
నావరశరఘట్టనంబు సహింప - నీవసుంధర యొండె? హిమగిరి యొండె?
రావణుం డెత్తిన రజతాద్రి యొండె? - దేవత లున్న ధాత్రీధరం బొండె?
నంజక హరువిల్లు నడఁచి గర్వమున - రంజిల్లు మీయన్నరాఘవుం డొండె?
గాక న న్ననిమొనఁ గదియ శక్యంబె? - నీకు నాముందట నిలువంగఁ దరమె?
యీవరబాణంబు నిట నిన్నుఁ గట్టి - త్రావెడు నీదురక్తంబు సౌమిత్రి!"
యని దురహంకృతి నాడిన నతఁడు - "దనుజుఁడ! నీకు వృథా గర్వ మేల?
పోర నీలావు చూపుదుగాక! నీకు - నీరిత్తమాట లిం కేల? నాయెదుట
నీవును శస్త్రాస్త్రనిచయంబుతోడ - నీవిధంబున రథ మెక్కి యుద్వృత్తి
మానక యిటఁ బోటుమగవాఁడపోలెఁ - బూనియున్నాఁడ విప్పుడు నిశాచరుఁడ!"
యనవుడు కోపించి యతనిపై నేసెఁ - దనచేతిబాణ ముద్ధతి వాఁడు దొడఁగి
యేసి యార్చిన దితి నింద్రాదిసురులు - నాసమయంబున నాశ్చర్యపడఁగ
వదలక రాఘవేశ్వరునను జుండు - నది యర్ధచంద్రబాణాహతిఁ ద్రుంచి
చెలువార బహ్మ వ్రాసినవ్రాత యింక - వల దని తా భువి వైచినకరణిఁ
జటులాస్త్ర మొక్కటి సంధించి వాని - నిటలస్థలము నాట నిపుణుఁడై యేసె;
నేసిన రుద్రునియేటున వడఁకు - భాసురాసురపురప్రాసాద మనఁగఁ
జలియించి నాతోడ సమరంబు సేయఁ - గలిగె వీఁ డని యతికాయుండు పేర్చి
కడిమిమై నరదంబుఁ గదియఁ దోలించి - తడయక యారాము తమ్మునిమీఁదఁ
జల మొక్కటియె తక్క చంపవే నన్ను - చెలువున నొక్కనిశితబాణ మేసె;
మూఁడంబకంబుల మూర్తి గాచినను - బోడిమిఁ దక్కింతుఁ బొమ్మన్నకరణిఁ,
జటులవేగంబున సంధించి మఱియుఁ - బటుతరంబగు మూఁడుబాణంబు లేసె
ననయంబు బెరుకుదు నైదుప్రాణములు - ననుమాడ్కి వెండియు నైదమ్ము లేసె;
నేడువార్ధులు సొచ్చి యీఁదిపోయినను - తోడనే నినుఁ బట్టి త్రుంతు నన్నట్టి
కరణి నెంతయు భుజాగర్వంబు మీఱి - యిరవొంద సంధించి యేడమ్ము లేసె;
నవి వేగ లక్ష్మణుం డంతలోపలనె - వివిధఖండములు గావించి పెల్లార్చి,
యతికాయుపై నేసె నాగ్నేయబాణ - మతఁడు నూ ఱేసె సౌరాస్త్రంబుఁ దొడిగి
యారెండుశరములు నడరి యొండొంటి - తో రణం బొనరించి తుమురులై రాలె
చేకొని దనుజుఁ డైషికబాణ మేసెఁ - గాకుత్స్థతిలకుఁ డాకంపంబు నొంద
నది యైంద్రమునఁ ద్రుంచె నడరి లక్ష్మణుఁడు - అది గని దైత్యుండు యామ్యాస్త్ర మేసె
నది ద్రుంచె నతఁడు వాయవ్యాస్త్ర మేసి - యదిగాక పెక్కమ్ము లసురపై నేయ
నవి వాని మైమరు వటుఁ దాఁకి విఱిగి - భువిమీఁద నొఱగినఁ బోక లక్ష్మణుఁడు
వెండియుఁ బెక్కేయ విఱుగుటఁ జూచి - "కాండంబు లేమొకో కాడవు వీని;
నని" యని చింతించి యలయుచున్నంత - "నెన లేనియామర్మ మెఱిఁగింతు" ననుచు
నప్పు డాతనితోడ ననిలుండు వచ్చి - చెప్పె "లక్ష్మణ! బ్రహ్మచే వీఁడు వడసె,
వరముగాఁ గోరి యీవజ్రకవచము - శరము లెవ్వియు వీనిఁ జాలవు నాటఁ
బలుదునియలు గాఁగ బ్రహ్మాస్త్ర మేసి - పొలియింపు" మనవు డుప్పొంగి లక్ష్మణుఁడు
అది సమంత్రకముగా నార్చుచు దొడిగి - త్రిదశారిసుతుమీఁదఁ దెగఁగొని యేసె.
నేసిన బ్రహ్మాండ మెల్లను బగుల - వాసవుం డదర దేవతలు గంపింప

ధరణి వడంక దిక్తటము లల్లాడ - శరధులు ఘూర్ణిల్ల శైలము ల్వడఁక
ధరణిచంద్రులగతి దప్పంగఁ జుక్క - లురులంగ రత్నపుంఖోజ్జ్వలం బగుచుఁ
బ్రళయకాలమునాఁటి పావకుభంగి - నెలకొని లోకముల్ నిండి మండుచును ॥4540॥
యమదండమును బోలె ననిలవేగమునఁ - గ్రమ మొప్ప నింతయుఁ గడురభసమున
నమ్మేయి బ్రహ్మాస్త్ర మరుదేర దైత్యుఁ - డమ్ములు నిగుడింప నవియుఁ గైకొనక
వచ్చుటయును శక్తి వైచె; వైచుటయుఁ - జెచ్చెఱ నాశక్తిఁ జేకొన కదియు
లావున రాఁగ శూలంబున వైచె - నావిధంబును గొన కది మీఱి రాఁగ
గద వ్రేసె వ్రేసిన గదయును ద్రోచి - యది వచ్చుటయుఁ జూచి యడిదాన వ్రేసె
నది దాఁటిరాఁ బరశ్వాయుధం బెత్తి - వదలక వ్రేయ దీవ్రంబున నదియుఁ
గడచి యేతేరంగఁ గడఁగి కటారిఁ - బొడిచిన నందున బోక పై రాఁగ
వలనొప్ప మొల నున్న వంకిని బొడిచెఁ - జలమున నది మీఱి చటులవేగమునఁ

అతికాయుఁడు లక్ష్మణునిచేఁ జచ్చుట

బోవ కేతెంచినఁ బొడిచెఁ బిడికిటను - దేవతల్ దలలూపఁ దివిరి యాశరము
మండితకోటీరమండలితోడఁ - గుండలంబులతోడఁ గూల్చెఁ దచ్చిరము; ॥4550॥
పటువజ్రహతి రోహణాద్రిశృంగంబు - చటులతఁ గూలిన చాడ్పునఁ బడ్డ
నతికాయుతలఁ జూచి యతిభీతిఁ బొంది - హతశేషు లైనదైత్యాధముల్ పఱచి
లంకఁ జొచ్చుటయుఁ గెలంకుల కపులు - నంకించి రెంతయు నారాముతమ్ముఁ;
డరుదెంచి శ్రీరాము నడుగుల కెరఁగఁ - గరము సంతోషించి కౌఁగిటఁ జేర్చి
వినుతించు నాకపివీరులతోడ - ననయంబు హర్షించె నవనీశుఁ డంత;
నాదైత్యనాథుండు నయ్యతికాయుఁ - డాదిగాఁ గలదైత్యు లార్వురు వడుట
విని మూర్ఛపాల్పడి వేగంబె తెలిసి - ఘనముగాఁ గన్నీరు గ్రమ్మ నందంద
నతిదుఃఖమును బొంది యడలుచు నున్న - పతికడ కేతెంచి పల్కె మయసుత!
"యసురేశ! లోకంబు లన్నిటిలోన - నసమానసత్త్వుఁడ వైన నీకిట్లు
పాడియె శోకింపఁ బంటవై నీవు - నాఁ డేల తెచ్చితి నరనాథుదేవి? ॥4560॥
నొప్పింప నేరవై తుచితకాలమునఁ - దప్పె నారామునిఁ దలపడ్డ దైత్యు
లరుదెంతు రనుమాట లవియుఁ బోవిడువు - సురవైరి యాజిలోఁ జూపు నీకడిమి"
యను మాట లాలించి యాత్మఁ జింతించి - వనిత నంతఃపురవరమున కనిచె.
నినిచినవగలతో నిట్టూర్పుఁ బుచ్చి - తనమంత్రివరులతో దశకంఠుఁ డనియెఁ.
"గటకటా! తమ్ములు గాదిలిసుతులు - నిటు నేలఁ గూలి రిం కే మనఁ గలదు?
విబుధుల కైనను విడిపింపరాని - ప్రబలంబు లగు నాగపాశబంధములఁ
బాసిరి మాయపో బలిమి నో మనుజు - లాసచేసినఁ జెల్ల దది నాకు జయము;
ఆరాముతమ్ముని నాజిలో గెలుచు - వీరుని నెవ్వని వెదకియుఁ గాన
భయ మెన్నఁడును లేక పరఁగునీలంక - భయమును బొందె నాబలియులవలన
నారామవిభుని పరాక్రమంబునకు - మేర యెయ్యది? యిఁటమీఁద నీలంక ॥4570॥
యతనిచేఁ జెడకుండ నరసి యేమఱక - ప్రతిదినంబును గావఁ బంపుఁడీ" యనుచు
నంతఃపురంబున కరిగి యొక్కరుఁడ - యంతరంగంబున నడలుచునుండె.
నప్పుడు చనుదెంచి యామేఘనాదుఁ - డప్పంక్తికంఠున కనియె నింపార
"నే నీకు గలుగంగ నిటు వగ పేల? - దానవాధీశ్వర! తగదు చింతింపఁ
బటుతరం బైన నాబాణసంహతికి - నెటు సహింపఁగఁ జాలు నీశ్వరుం డైన?
నటు చూడు రాముని నాతనితమ్ముఁ - జటులాంబకముల జర్జరితులఁ జేసి
యసువులు వెఱికి యయ్యగచరావళుల - వసుమతిపైఁ గూల్చి వచ్చెదఁ గడిమి
విబుధకంటక! నేఁడు వినుము నా ప్రతిన - విబుధలోకేశుండు విష్ణుండు యముఁడు

శిఖియును రుద్రుండు సితకరార్కులును - నఖిలసాధ్యులు బలియజ్ఞవాటమున
నేచి విజృంభించునెడఁ ద్రివిక్రముని - జూచినగతి నన్నుఁ జూతురు గాక!" ||4580||

ఇంద్రజిత్తు రెండవమాఱు యుద్ధమునకు వెడలుట

యని వీడుకొని దివ్య మగు రథం బెక్కి - దనుజేంద్రతనయుఁ డెంతయు సొంపుమీఱి
నడువంగ నప్పుడు నానాముఖములఁ గడువేగమున నుర్వి గదలగాఁ గదలి
వెడలె రథంబులు వెడలె నేనుఁగులు - వెడలె గుఱ్ఱంబులు వెడలెఁ గాల్బలము;
పుండరీకంబుల బొలుపారువారు - పుండరీకాక్షులఁ బొలుపారువారు
పుండరీకచ్ఛాయఁ బొలుపారువారు - పుండరీకోన్నతిఁ బొలుపారువారు
నప్పు డుగ్రతఁ జతురంగసైన్యముల - నొప్పిరి దానవు లుగ్రాసనముల
నార్పులు బొబ్బలు నతులఘోషములు - దర్పితసింహనాదస్ఫురణములు
నేమీరవంబులు నిస్సాణరవము - రామణీయకము లుగ్రంబులై యమర
భాసురధవళాతపత్ర మొప్పార - నాసుధాకరుతోడి యాకాశ మనఁగఁ
గమలలోచనములు గ్రాల నందందఁ - బ్రమదాజనము చామరంబులు వీవ ||4590||
బహుభూషణప్రభాపటలంబు వెలుఁగ - సహజవైభవమహోజ్జ్వలుఁ డింద్రజిత్తు
చనుదెంచి రణమహీస్థలమున నిలిచి - ఘనభుజుం డత్యంతకౌతూహలమున
రక్తవస్త్రంబుల రక్తమాల్యముల - రక్తగంధంబుల రాజితుం డగుచు
వరమంత్రముల హుతవహుఁ బ్రతిష్ఠించి - శరములు తోమరచయములు వరుసఁ
బరిధులుగాఁ జేసి పలుస్రుక్స్రువములు - కర మర్థి లోహముల్ గా సంఘటించి
తనలోని నిష్ఠ యుదాత్తమై యొప్ప - దనుజేంద్రతనయుఁ డథర్వణోక్తముగఁ
దగ నెయ్యి లాజలు దాడిసమిధలు - నొగి వేడ్క వేల్చుచు హోమాంతవేళఁ
గడిఁది కృష్ణచ్ఛాగకంఠర క్తంబు - నడరెడువహ్నిఁ బూర్ణాహుతి వేల్వ
ననలుండు పొడసూపి హవ్యముల్ గొనియె - ననలునికరుణ బ్రహ్మాస్త్రంబు రథము
ధనువును గవచంబుఁ దద్దయుఁ బ్రీతిఁ - గొని యార్చుటయును దిక్కులు పెల్లగిల్ల ||4600||
దానవుం డర్కేందుతారకాసమితి - తో నభం బగులంగ దుర్దాంతుఁ డగుచు
రథరథ్యకేతుసారథులతో నెగసి - ప్రథితవేగమున నంబరవీథి డాఁగి
యగణితబలసత్త్వుఁడై యొప్పఁ బలికెఁ - దగియెడుబుద్ధిగాఁ దనసేనతోడఁ
"దరలక నిలిచి యుద్ధము సేయుచుండుఁ - డురక యే నిదె దివినుండి ఘోరముగ
రణ మొనరించి యారామలక్ష్మణుల - గణుతింప కెంత వేగమె చంపువాఁడ"
ననిన నుత్సాహవాక్యము విని పేర్చి - దనుజులు సేనావితానంబుతోడఁ
దరుచరసేనలు దరియంగఁ జొచ్చి - బరవసంబునఁ బెక్కుభంగులఁ బోర
నాదివినుండి దివ్యాస్త్రంబు లేయ - నాదానవునిదెస కగచరు లెగసి
యగములు వైవంగ నవి ద్రుంచి గుండె - లగలించి పెక్కండ్ర నవనిపైఁ గూల్చి
వేగంబె యొక్కొక్కవిషమబాణమున - నేగురఁ దొమ్మండ్ర నేడ్గుర నేసె; ||4610||
మఱియును గడిమిమై మర్కటేశ్వరులు - నెఱసిన గిరి ధరణీజంబు లెత్తి
యాయింద్రజిత్తుపై నడరింప నతఁడు - సాయకంబుల వానిఁ జతురుఁడై త్రుంచి
పదియు నెన్మిది తీవ్రబాణంబు లేసె - మద మెల్లఁ జెడ గంధమాదనుఁ గడిమి
దీపింప నలుఁ దొమ్మిదిట రూపు మాపె - నేపార మైందుని నేడింట నొంచెఁ;
గదిసి పంచకమున గజుని నొప్పించెఁ - బదియింట భల్లూకపతిఁ గూలనేసెఁ;
నూటను హనుమంతు నొప్పించి మించె - మూఁట గవాక్షుని మొగి గాడనేసెఁ;
బదియింట హరిరోముప్రాణముల్ గొనియె - నద టణంగ గరంబు నాఱింట నేసెఁ
దగిలి యాఱిట వేగదర్శి భంజించెఁ - దెగి సుషేణుని నెన్మిదింట నొప్పించె;
ననయంబు పదిట సూర్యప్రభు నొంచెఁ - బనసునియంగంబుఁ బదుమూఁట నేసె;

ఘనతరబాణాష్టకంబునఁ గుముదు - నెనసి నీలుని ముప్పదింటను ముంచె? ||4620||
మసలక మఱి పెక్కుమార్గణంబులను - రసికత దూలఁ దారాతనూభవుని
సునిశితంబై న యాశుగముల నూట - దినపనందనుని నైదిట నింద్రజాలు
గిరిభేది రెంటను గెడపి యాబుుషభు - నిరువదిశరముల నిలఁ ద్రెళ్లనేసె,
గేసరి పదునాలుగిట దధిముఖుని - భాసురంబుగ బాణపంచకంబునను
సుముఖునిఁ గ్రథనుని సొరిది నాఱింట - విముఖు నేడింటను ద్వివిదు నాఱింట
శరభు నేడింటను శతబలిఁ బదిట - సరినెన్మిదిట హరు సన్నాదు మూఁట
నరుదుగాఁ డక్కిన యఖిలయూథపుల - వరదివ్యశస్త్రాస్త్రవర్షంబు గురిసి
కడుభిన్నగాత్రులఁ గాఁ జేసి నేలఁ - బడవైచి మఱి గతప్రాణులఁ జేసి
కొందఱ నమ్ములు గొని గాడనేసి - కొందఱ గద లెత్తుకొని బిట్టు వేసి
కొందఱ శూలముల్ గొని గాడనేసి - కొందఱ శక్తులు గొని నిగుడించి ||4630||
దనుజేంద్రతనయుఁ డెంతయుఁ బ్రతిలేక - తనరు బ్రహ్మాస్త్రమంత్రప్రభావమున
నందఱ నీక్రియ నందందఁ బేర్చి - యెందును బోనీక యయ్యింద్రజిత్తుఁ
డున్నవానర సేనయును జంపి వైచి - యున్నతజయమున నుగ్రుఁడై యార్చెఁ;
గపికోటి నొచ్చినఁ గడఁగి సౌమిత్రి - కుపితుఁడై యన్నఁ గన్గొని విన్నవించె.
"దేవ! బ్రహ్మాస్త్రంబు దీపింపఁజేసి - రావణసహిత మీరాక్షసకోటి
నంతయుఁ జంపెద నానతి యిమ్ము - చింతింప నేటికిఁ జెచ్చెఱ" ననుడు
"వీనిమాయలఁ జేసి వీనిరూపంబు - గాననియప్పుడు గడఁగి లోకములు
భస్మంబు సేయుచు బ్రహ్మాస్త్ర మరుగు - విస్మయం బగు బలావిర్భావ మొప్పఁ
గావున వీనికై కడఁగి లోకములు - నీ వేల కాల్చెదు నిష్ఠురవృత్తి
నీరాక్షసుఁడు బ్రహ్మ యిచ్చినవరము - కారణంబునఁ జేసి కపికోటిఁ జంపె; ||4640||
ననయంబు మన మింక నాబ్రహ్మవరము - మనమున నొకకొంత మన్నింపవలయు"
నని పల్క నింద్రజి త్తారఘుకులుల - ఘనబాణముల నేసెఁ గదలక నిలిచి

ఇంద్రజిత్తు బ్రహ్మాస్త్రముచే రాముఁడు మొదలగువారల మూర్ఛనొందించి మరలుట

గర్వితుం డగు దశకంఠనందనుఁడు - పర్విన నీలాభ్రపటలంబు గాఁగ
నడరించు కార్ముకజ్యానినాదంబు - లుడుగక వెస మ్రోయు నుఱుములు గాఁగ
వడిఁ బూన్చి దైత్యుఁడు వైచుచున్న - బెడిదంపుశక్తులు పిడుగులు గాఁగ
నగణితదివ్యశస్త్రావళి యందు - మిగిలినదీప్తులు మెఱుఁగులు గాఁగఁ
బొరిఁబొరిఁ బుంఖానుపుంఖంబు లగుచుఁ - నరుదెంచునమ్ములు నతివృష్టి గాఁగఁ
గరుల నొప్పిన సెలకట్టియ లెల్లఁ దఱుచుగా నాడు చాతకములు గాఁగఁ
గనకరత్నప్రభాకలితంబు లగుచుఁ - దనరు చాపం బింద్రధనువును గాఁగ
నసురులయందును నగచరులందు - వెస గ్రమ్ము నెత్తురు వెల్లువ గాఁగ ||4650||
బింబహారములకు విఱిసిన మౌక్తి - కంబులు నెరి వడగండ్లును గాఁగ
నురులిన మకుటమహోజ్జ్వలమణులు - పరఁగంగ నింద్రగోపంబులు గాఁగ
లాలితాయతకాహళారవంబులును - వ్రాలిన కేకారవంబులు గాఁగ
సమధికపటహోగ్రసన్నాహరవము - రమణీయమండూకరావంబు గాఁగ
నసమున రఘుపతి హలికుఁడై పేర్చు - నసురేశు విపులదేహక్షేత్రమునను
అడరి లోకములెల్ల నలరంగ ముష్టి - విడువక యమ్ములు వెతఁ బెట్టుకొఱకు
వచ్చిన తొలుకరి వానకాలంబు - నచ్చుగా నొప్పారె నాసమయంబు
గానఁ గదా యింకఁ గడఁగి రాఘవుఁడు - మానక బాహుసమగ్రతఁ బూని
కలనికి నద్దశకంఠునిఁ దెచ్చి - తలకోత కోసి యుద్దండత నునుచు

ననినచందంబున నతివిచిత్రముగ - నెనయంగ డెబ్బదిరెండువెల్లువల ||4660||
వనచరులను నృపవరుల జయించి - ఘనతరజ్యానాదకలితుఁడై మగిడి
యాలంబు చాలించి యాయింద్రజిత్తుఁ - డాలంకలోనికి నరిగె నవ్వేచును;
మనుజేశుదురవస్థ మది విచారించి - కనుఁగొనఁ జాలక కన్నులు మొగిచి
కొని తొలఁగినమాడ్కిఁ గ్రుంకె నర్కుండు - వనచరాననపద్మవనములు మొగుడఁ
గపికోటిచే లంక కాలుచో ధూమ - ముపమింప నీగతి నుండు నన్నట్లు
కడునగ్గలముగ లోకం బెల్ల నిండి - తడయ కెంతయు నంధతమసంబు పర్వె;

హనుమద్విభీషణులు బ్రహ్మాస్త్రముబాఱిఁ బడక సైన్యమును బరీక్షించుట

నప్పుడు తొడిగి బ్రహ్మాస్త్రమంత్రంబు - లొప్పఁ జపింపంగ నొకటియుఁ గాక
యున్న విభీషణుఁ డుర్వరఁ గూలి - యున్నసుగ్రీవాదియోధులఁ జూచి
"వనచరులార! గీర్వాణారిసుతుఁడు - వనరుహగర్భుని వరమునఁ జేసి
పన్ని యేయుటయును బ్రహ్మాస్త్రశక్తి - మన్నింపఁ దగు నని మనమునఁ దలఁచి ||4670||
వంచించి యారామవసుమతీనాథుఁ - డించుక సైఁచినాఁ డింతయే" యనుడు;
వాయుసూనుఁడు బ్రహ్మవరమునఁ జేసి - యాయింద్రజిత్తుదివ్యాస్త్రసంతతుల
జావకుండుట విభీషణుతోడ ననియె - "భావింపు మిప్పుడు భండనభూమి
నిటఁ బడ్డవారిలో నెవ్వరు గలరు? పటుబాణహతు లయ్యు బ్రతికినవారు"
అని యిద్దఱును గూడి యంధకారమునఁ - గొనకొని మండెడి కొఱవులు పట్టి
కొని కలనెల్లను గ్రుమ్మరునపుడు - నయంబు నాసంగరావనిలోన
నందంద నుడుగక యాడునట్టలును - క్రందుమాంసములను గఱచుభూతములు
బెడిదంబుగా నారు బేతాళములును - అడరెడురక్తంబు లానుఢాకినులు
కండలు గబళించు కంకగృధ్రములు - నొండొండ నెలుఁ గిచ్చు నురుసృగాలములు
గెడసి రక్తములు గ్రక్కెడిభల్లుకములు - నుడుగక యందంద నొరలు కోతులును ||4680||
గుదిచి కాళ్ళను దన్నుకొను వలీముఖులు - కదిసినదంతము ల్గలప్లవంగములు
లావరిపడిన గోలాంగూలములును - భావింపరాని రూపముల వానరులు
కీలాలవారిఁ దోగిన యగచరులు - కేళిమై ధూళి బ్రుంగిన వనచరులు
పదుగుర నేఁబండ్రఁ బ్రదర మొక్కటను - గుదులు గ్రుచ్చినక్రియఁ గూలినకపులు
అంతంతఁ దుత్తుము రైన శైలములు - నింతింత లైన మహీరుహములును
ఖండంబు లైన రాక్షసులశస్త్రము - దండిగాఁ దునకలై ధర నున్నగదలు
నిండినసామజనికరముల్ సమర - మండలి బడియున్న మఱి వెఱఁగంది
కనుఁగొని ఖిన్నులై కడుదుఃఖ మడరి - యనిరి విభీషణహనుమంతు లపుడు
"వలయు కార్యము జాంబవంతుని నడుగ - వలయు కార్యంబుల వల నాతఁ డెఱుఁగు
నతఁ డున్నయెడ నింక నరయుద మరసి - యతఁడు చెప్పినత్రోవ నరుగుద" మనుచు ||
4690||
గల నెల్ల వెదకుచుఁ గనుఁగొని రపుడు - బలితంపుకరశయ్యఁ బడియున్నవానిఁ,
గని జాంబవంతు డగ్గఱి దైత్యనాథుఁ - డనియెఁ బెద్దయు నార్తుఁ డై వగనొంది,
"బ్రతికియున్నాఁడవే ? పలుకంగఁ గలవె? - యిదె ఋక్షరాజ! మ మ్మెఱుఁగుదె?" యనిన
దానవుశరహతి దర్పంబు దక్కి- హీనస్వరంబున ఋక్షేశుఁ డనియె,
"స్వరవిశేషంబు విచారించి బుద్ధి - పరికించి నీ వని పలికెదఁ గాని
కలయ నమ్ములు కండ్ల గాడుటఁ జేసి - చలిదృష్టిని విభీషణ! గానరాదు
చెవులకు నింపుగాఁ జెప్పుము నాకు - పవమానసూనుండు బ్రతికియున్నాఁడె?"
యనవుడు వెఱఁగంది యాజాంబవంతు - కనియె విభీషణుఁ డతిసంభ్రమమునఁ
"గడువెఱఁ గయ్యెడు ఘనుఁ డై నరాము - నడుగక, లక్ష్మణు నడుగక, యినజు

నడుగక, యంగదు నడుగక, యతని - నడుగుట యేతలం పగు? ఋక్షరాజ!" ||4700||
యనిన "విభీషణా! హనుమంతు డొకఁడు - తనువుతో నుండినఁ దరుచరు లెల్ల
బ్రతుకుదు రాతఁడు బ్రతుకఁడేనియును - బ్రతికియుండిన నైన బ్రతుకరు కపులు;"
అనుమాట విని ముదం బంది వాయుజుఁడు - దనపేరుఁ జెప్పి పాదములకు మ్రొక్కె.
మ్రొక్కిన నెఱిఁగి యిమ్ముల ఋక్షరాజు - తక్కక యాత్మ ముదంబును బొంది
తనుఁ బునర్జాతుఁగాఁ దలపోసి యనియె - ననిలనందనుతోడ నర్థి దీపింపఁ
"దలపోయ వాయునందన! నీవు దక్కఁ - గలుగునే యొక్కఁ డీకపులకు దిక్కు
అది గాక యిప్పు డీ యంబుధిఁ దాఁటి - వదలక యాహిమవంతంబు గడచి
హేమకూటంబును ఋషభపర్వతము - నామేరువును రజతాద్రియుఁ గడచి
శ్వేతాచలముదాఁటి శీఘ్రంబు మెఱసి - యాతతమగు లవణాంబుధిఁ గడచి
యరిగి శాకద్వీప మవ్వలి కేగి - తరఁగల నొప్పు సుధావార్ధి దాఁటి, ||4710||
చంద్రశైలద్రోణశైలమధ్యమున - సాంద్రదీధితుల నుజ్జ్వలత వహించి
తిర మైన యాయౌషధీశైల మెక్కి - కర మొప్పు సంజీవకరణి విశల్య
కరణియు సంధానకరణి సావర్ణ్య - కరణియు నా నాల్గు గల వౌషధములు;
అవి తెచ్చి యీవానరావళి నెల్లఁ - బవనతనూభవ! బ్రతుకంగఁ జేసి
రాగంబు నొందింపు రామలక్ష్మణుల - వేగంబె" యనవుడు విని వాయుజుండు

ఆంజనేయుఁ డోషధీశైలము దెచ్చి రామలక్ష్మణాదుల మూర్ఛ దేలించుట

అతని వీడ్కొని సువేలాచలం బెక్కి - చతురుఁడై పదములు సమముగా మెట్టి
లలితశేషాభవాలము మీఁది కెత్తి - నెలకొని భుజములు నిక్కించి పొంగి
రాముని దలఁచుచు రయమున నెగయ - నామహనీయాద్రి యవనిపైఁ గ్రుంగె
దెసలు గంపించె దిర్దిర ధాత్రి దిరిగె - నసమాన మైనట్టి యారభసమున
నతఁ డట్టు లెగసి యయ్యాకాశవీథి - నతిభీషణం బైన యంబుధి దాఁటి ||4720||
హరిచక్రమునుబోలె నరుగుచు నడుమ - తర మిడి పెక్కుచోద్యములు గన్గొనుచు
సాంద్రఫేనామృతజలనిధి దాఁటి - చంద్రశైలద్రోణశైలమధ్యమున
తిర మైనయాయౌషధీశైల మెక్కి - యరయుచు వచ్చుచో నాయౌషధములు
కామరూపులు గానఁ గపిశేఖరునకు - నేమియుఁ బొడచూపనీ వయ్యెఁ దమ్ము
ననిలనందనుఁడును నవి గానకుండి - తనలోన నందంద దలపోసి చూచి
యతివినయంబున నాపర్వతంబు - నతులగుణోదాత్తుఁ డై వేఁడఁదొడఁగెఁ.
"బ్రాలేయగిరియును బర్జన్యగిరియుఁ - గైలాసగిరియును గైకొన కేను
క్రన్నన వచ్చితిఁ గార్యాతురుండ - నిన్ను నుద్దేశించి నిఖిలాద్రినాథ!
నీయందు నిర్జరుల్ నెఱి దాఁచియున్న - యాయౌషధము లెవ్వి? యవి నాకుఁ జూపు;
మారాఘవునకు గార్యము పుట్టియున్న - దేరూపమున నైన నిచ్చుట లెస్స!" ||4730||
యనిన నగ్గిరి యట్టహాసంబు చేసి - యనిలనందనుతోడ ననియె గర్వమున;
"బెలుచ నీ విటు వచ్చి పెక్కు లాడెదవు; - తలఁకక యీయౌషధములు న న్నడుగ
నీ వెంతవాఁడవు? నిన్ను దెమ్మనఁగ - నేవిధంబున రాముఁ డెంతటివాఁడు?
చేకొని సురలు దాఁచినయౌషధములు - నీకు నిచ్చుటకంటె నేరమి గలదె?"
యని గర్వ మాడిన ననిలనందనుఁడు - కినుకతో ననియె నగ్గిరితోడఁ బేర్చి
"యే నిన్ను వలె నని యిటు వేఁడుకొనిన - దాని విచారింపఁదగదొకో నీకు?
నగలించి నాభుజాయతశక్తి నిన్ను - నగమ! మూలోన్మూలనంబుగాఁ బెఱికి
యిదె కొనిపోయెద నెఱుఁగని రాము - హృదయంబులో నప్పు డెఱిఁగెదు గాక!"
యని భీషణంబుగా హనుమంతుఁ డద్రి - యనువారగాఁ బట్టి యగలించి పేర్చి
పెఱికి గంధర్వుల బెదరంగఁ దోలి - గురు తిడరాకుండఁ గొనిరాఁ దొడంగె ||4740||

ననిలనందనుఁడు సహస్రధారలను - ఘనముగా మందు చక్రముతోడి విష్ణు
కరణి నేతేర రాక్షసవీరముక్త - శరహతి నొచ్చి మూర్ఛల నున్నకపులు
వరమహౌషధవాతవశతచేఁ దేరి - కరము సంప్రీతితోఁ గడఁగి యార్చుచును
అనిమొనఁ బడిన దైత్యావళిఁ గిట్టి - వనధిలోఁ బాఱంగ వైచిరి చెలఁగి
హనుమంతుఁడును సువేలాద్రిపై నుండి - చనుదెంచి యాకపిసైన్యంబునడుమ
మహనీయ మైనట్టి మందులకొండ - మిహిరప్రతాపుఁడై మెల్లన డించి
తపనవంశజులగు తపనసుతాది - కపిముఖ్యులకును స్రుక్కక ప్రయోగింప
ధీయుక్తి నట మూర్ఛఁ దెలిసిరి వారు - నాయౌషధముల మహత్త్వంబువలన
ననిమొనఁ దునక లైనట్టి దేహములు - ఘనమైన సంధానకరణిచేఁ గదిసె.
శరపుంజ మురుశస్త్రచయము విశల్య - కరణిచే నపు డూడి గండులు పూడె. ||4750||
సౌవర్ణకరణిచే సకలాంగకములు - సౌవర్ణకాంతి నుజ్జ్వలములై మించెఁ
గలయంగ సంజీవకరణిచేఁ బ్రాణ - ములు వచ్చి చెలఁగుచు మునుపటికంటెఁ
గడునొప్పి రెంతయుఁ గపివీరులెల్ల - గడఁకతో నిద్ర మేల్కానినచందమున
నప్పుడు కపివీరు లనిలనందనుని - నొప్పార నగ్గించి రుత్సాహ మొదవ
ననిమొనఁ జచ్చిన యసురులఁ గపులు - వనధి నంతకుమున్నె వైచుటఁ జేసి
కదనంబులోని రాక్షసుఁ డొకఁడైన - బ్రతుకుట లేదయ్యెఁ బరమౌషధముల.
నంత సుగ్రీవాదు లైనవానరులు - సంతసంబున సూర్యచంద్రులభంగి
గర మొప్ప రామలక్ష్మణులకు మ్రొక్కి - యరుదార నుతియించి రనిలనందనుని
నప్పుడు మ్రొక్కెడు నాంజనేయునకు - నుప్పొంగ విబుధాళి యుర్వీశుఁ డనియె.
"మనకు వాసవునాజ్ఞ మన్నింపవలయు - ననయంబు గావున నమరులు మెచ్చ ||4760||
నీయోషధీశైల మెప్పటి చోట - వాయుతనూభవ! వైచి ర"మ్మనుడు
మారుతాత్మజుఁ డసమానవేగమున - నారాఘవుఁడు మెచ్చ నగ్గిరిచంద్రు
నెనయ నెప్పటిచోట నిరవొంద నునిచి - చనుదెంచె రయమున సంగరస్థలికి,
అంత సూర్యోదయం బయ్యె రాఘవుని - చింతతోడనె కూడి చీఁకటి వాసె.
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డారామచంద్రు - నొప్పారఁ గనుఁగొని యుల్లాస మెసఁగ
"వసుధేశ! పొలిసె రావణుబలం బెల్ల - నసమసాహసబలాహవకేళి వ్రాలి
గుదులు గ్రుచ్చినక్రియఁ గుంభకర్ణుండు - మొదలైనరాక్షసముఖ్యు లందఱును
అదిగానఁ దనవర్గ మంతయుఁ గడఁగి - త్రిదశారి కయ్యంబు తెఱఁ గొల్లఁ డింక
లంకఁ గాల్పంగ గోలాంగూలబలము - పంకజహితవంశ! పనుపు మీరాత్రి"
ననుమాట విని కపు లందఱుఁ గూడి - యినమండలము గ్రుంకు టెప్పుడో యనుచు ||4770||

వానరులు లంకం గాల్చుట

దమకింపుచుండంగఁ దరణి గ్రుంకుటయుఁ - దమమును పెద్దయై దట్టమై పర్వ
అప్పుడు కపివీరు లధికరోషమున - నుప్పొంగి ధీరులై యుగ్రులై కపులు
గునియుచు నార్చుచుఁ గొరవులు పట్టి - కొని జవంబులు మీఱ గుప్పించి దాఁటి
వడి లంక ముట్టియు వాకిళ్ళవారు - కడుభయంబునఁ బాఱఁగా లంకఁ జొచ్చి
యారావణునిపురి యడలి కాల్చుటకు - నారామవిభుని కోపాగ్ని యేమిటికి?
నీయనలము చాలదే? యని పేర్చి - పాయక లంకఁ గాల్పంగఁ జొచ్చుటయు
అనలుండు దరికొని యందందఁ బర్వి - వినువీథిఁ దాఁకి దిగ్వివరంబు నిండె.
నాయగ్ని బడబాగ్ని యై ధూమపటలి - తోయమై మిన్నప్డు తోయధి వోలె
విస్మయంబుగ మణివితతులు చెదర - భస్మంబుగాఁ గాలెఁ బ్రాసాదతతులు
పొడిపొడిగాఁ గాలి పొడ వెల్ల నడఁగి - పుడమి గంపింప గోపురములు గూలె ||4780||

గ్రక్కున మంట లుగ్రంబుగా నెగయ - నక్కజంబుగఁ గాలి యట్టళ్లు రాలె
మహనీయకాంచనమంటపంబులును - బహురత్నమయగృహపంక్తులు గాలె
నిండినసొమ్ములు నిండినట్లుండ - భండారగృహములు భస్మంబు లయ్యె.
వెల లిడగా రాని వివిధాంబరములు - దలపఁ బెక్కైన గంధద్రవ్యములును
బహువిధరత్నకంబళచయంబులును - మహనీయమరకతమౌక్తికాదులును
అగరుకుంకుమమలయజఘనసార - మృగమదాద్యము లైన మేలివస్తువులు
దరగనిబహువిధధాన్యరాసులును - మఱియును గల్గిన మహితవస్తువులు
కడునొప్పు కరితురంగములపక్కెరలు - నెడనెడఁ బ్రోవుఁగా నిడినట్టిజోళ్లు
దొరల ననేకవస్తువులు దైత్యులకుఁ - గరకరి చిత్తము ల్గాందంగఁ గాలెఁ;
దడయక పైఁడికత్తళములు పూని - వడి నాయుధములు దుర్వారులై పూని ||4790||
కపులఁ జంపెద మని గడఁగినవారిఁ - గపులపైఁ బఱతెంచి కదిసినవారిఁ
బొలఁతులతో సుఖంబుల నున్నవారిఁ - దొలఁగంగనేరక తూలెడువారిఁ
బోలింపఁ గడునిద్ర బోయెడివారి - బాలుర గొని భీతిఁ బాఱెడువారి
నాలుగుదెసలకు నలి నేగువారిఁ - జాలరోదనములు సల్పెడువారి
నార్పంగ నురుమందిరాగ్రంబు లెక్కి - నేర్పున మఱి దిగనేరనివారి
విడువక ధనముల వెడలంగఁ - బట్టి కడుసంభ్రమంబునఁ గదిసినవారి
ద్రోవలు గానక ధూమంబుచేత - నావలింపుచుఁ బడి యడలెడువారి
గూడి నివ్వెఱఁగంది గుమురులు గట్టి - వాడవాడలయందు వదరెడివారి
నప్పుడు చూడఁ గాలాగ్నిచందమున - నిప్పులు మంటలు నెరయు నప్పురము
గాలుచు నందందఁ గడురభసమున - గాలిచేఁ జెడిరి పెక్కండ్రు నవ్వేళ ||4800||
లలనలమణిమేఖలారవంబులును - గలయఁ జెన్నొందుకంకణరవంబులును
బొలుపారురత్ననూపురరవంబులును - చెలఁగెడునావిపంచీరవంబులును
సురుచిరమధురవచోరవంబులును - నరుదైననృత్తగీతారవంబులును
గర మింపుఁ గులుకు కేకారవంబులును - చరియింపుచుండు హంసలరవంబులును
సొంపారు పంజరశుకరవంబులును - ఇంపారు టెంతయు నేలతోఁ గలిసి
సలలితం బైనట్టి చంద్రికకంటె - తెలుపును బొందిన దీధితుల్ గలిగి
ప్రణుతింప నొప్పిన పద్మరాగాది - మణులచే నొప్పిన మహిమలు బలసి
కాలెడిరవములఁ గప్పెడిపొగల - వ్రీలి పెల్లగెసెడి విస్ఫులింగముల
నాలంకలోపలి హర్మ్యంబు లెల్ల - చాలభీషణముగా సమసె నన్నియును
గాన సుఖంబెల్ల గ్రాగి నీఱైరి; - మానినీజను లభిమానంబు దూలి ||4810||
చండతరం బైన శబ్దంబుతోడ - మండుచు నుండెడి మంటలఁ గూడి
నెఱపైనతోరణనికరంబు లొప్పె - మెఱుఁగులతో నొప్పు మేఘంబు లనఁగ;
వినువారి గుండెలు వీనులుఁ బగుల - ననయంబు బెట్టుగా నాలంకలోన
తరమిడి యందంద దైన్యంబు మీఱి - వరవధూరోదనంబులు వినవచ్చెఁ;
గాలికాలక తమకట్టులు ద్రవ్వి - నీలిగి విడివడ నేరని కరులు
హయములు గ్రందుగా నాపురంబందు - రయమున ముందు రాముబాణాగ్ని
తలకొని జలచరతతులు సమ్మర్ద - ములను ఘోషించు సముద్రంబు వోలె
బారెడువారిని బఱతెంచువారిఁ - గూరినవగలతోఁ గుందెడువారి
నొదిగెడివారిని నొకకొంత గాలి - విదిలించి కొంచును వెడలెడివారి
లంఘించువారి విలాపించువారి - సంఘంబులై నీరు చల్లెడివారి ||4820||
బట్టి యామంటలో బడఁ ద్రోచి త్రోచి - నెట్టన నార్తురు నెరయంగఁ గపులు
అటు లంక వికలత నంద రాఘవుఁడు - పటుతరకోదండపాణియై కదిసి
త్రిపురము ల్సాధింపఁ ద్రిణయనుఁ డలిగి - విపులపినాకంబు వీక మ్రోయించు
కరణి నిర్వక్రవిక్రమశాలి రాముఁ - డురుతరజ్యాఘోష మొనరించుటయును

వసుధాతలంబున వడిఁ జుక్క లురిలె - వసుమతి గంపించె వార్ధులు గలఁగె;
దెస దప్పి రినశశు ల్దివిజాద్రి యొరగె - దెసలసందులు వ్రీలె దిక్కరుల్ బెదరె;
నసమాక్షుఁ డతివిస్మయం బందె భూత - విసరంబు ఘూర్ణిల్లె విధి తల్లడిల్లె;
రయమున రోదోంతరాళంబు మ్రోసె - భయమంది రెంతయుఁ బౌలస్త్యు లెల్ల;
గోదండరవము రక్షోభటసింహ - నాదంబు వీరవానరులయార్పులును
దిక్కు లొక్కట నిండె దివిజారిపురము - దిక్కు గోపించుచుఁ దీవ్రవేగమునఁ ॥4830॥
గైలాసశిఖరంబుకరణిఁ జెన్నొందు - నాలంకగోపురం బైదుబాణముల
వడి నూఱుతునియలై వసుమతిమీఁదఁ - బడనేసి మఱియును బహుసాయకముల
నేసె గేహములపై నేసె సౌధముల -నేసెఁ దేరులమీఁద నేసె నేయుటయు
నారాక్షసులు పోరు కాయత్తపడఁగ - నారాత్రి వర్తించె నతిఘోరలీల
అప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఖిలవానరులఁ - దప్పక చూచి యుదగ్రుఁడై పలికె
“లావు నొప్పారంగ లంకవాకిండ్లఁ - గావలియుండు రాక్షసుఁ డెవ్వఁడైన
వెడలినఁ జంపుఁడు వెఱచితిరేని - కడుదప్పు సైరింపఁ గపివీరులార!”
అనవుడు కపివీరు లందఱు పేర్చి - కనలుచుఁ గుజములు ఘనశైలములును
చారుభీషణరణోత్సాహులై పూని వారక యక్కోటవాకిండ్లనుండి
దర్పించి యార్చినఁ దరుచరావళుల - యార్పులు సైరింప కసురవల్లభుఁడు ॥4840॥

కుంభనికుంభాదులు యుద్ధమునకు వచ్చుట

కుంభకర్ణుని కొడుకుల నని కనిచెఁ - గుంభనికుంభుల ఘోరవిక్రములఁ
బనిచి వెండియును గంపనుని బ్రజంఘు - ననికిఁ దోడుగ శోణితాక్షు యూపాక్షు
నారాక్షసులును గజాశ్వరథంబు - లారసి యుద్ధతి నడరి తోనడువఁ
బరిఘపట్టసగదాప్రాసాదికూల - కరవాలకుంతముద్గరభిండివాల
శరశరాసనము లుజ్జ్వలభంగిఁ దాల్చి - గురుశక్తి దానవకోటులు నడువఁ
జారుపతాకాదిచయములు గ్రాల - భూరిభూషణదీప్తిపుంజము ల్వెలుఁగ
నధిక మైనట్టితూర్యంబులు మ్రోయఁ - గుధరంబు లడల దిక్కులు నిండ నార్చి
పరువడిఁ గల్పాంతపవనసంఘములు - తరమిడి కాలాంబుదంబులఁ దాఁకి
విఱియించుతెఱఁగున వీడెల్లఁ గాల్చి - యఱిముఱి విహరించు నగచరావళుల
నురవడిఁ దాఁకి మహోగ్రులై కదిసి - తెరలించి నొంచి యుదీర్ణవిక్రముల ॥4850॥
వాకిండ్లయందు దుర్వారులై యున్న - యాకపిసేనల నందందఁ దోల
నాలంక వెడలిన యగచరసేన - లోలి వీగుటఁ జూచి యోడకుం డనుచు
నురుబాహుసత్త్వసంయుతులయి పేర్చి - హరిరోమకేసరు లాదిగా గల్గు
వానరు లాదైత్యవర్గంబుతోడ - మానక రోషసమగ్రులై కదిసి
తరులును గిరులును దఱుచుగా వైవ - కరవాలముద్గరగదల శూలములఁ
బరిఘపట్టసభిండివాలచక్రాది - వరశస్త్రముల నొంచి వ్రాలిన నంత
వారు నఖంబుల వక్షస్థలంబు - జీరియుఁ గర్ణనాసిక లోలి దైవ్వఁ
గడిమిమై పండ్లును గఱచియుఁ దలలు - పిడికిళ్లఁ బొడిచియు బేర్కొన నపుడు
నొకవానరుఁడు వచ్చి యొకదైత్యుఁ బొడువ - నొకదానవుఁడు వాని నుద్ధతిఁ బొడుచు.
నొకరాక్షసుఁడు వచ్చి యొకకపిఁ జంప - నొకకపి యాదైత్యు నురవడిఁ జంపు ॥4860॥
నొకకపి చనుదెంచి యొకదైత్యుఁ బట్ట - నొకదైత్యుఁ డాకపి నుగ్రతఁ బట్టు
నొకదైత్యుఁ డొకకపి యుద్ధ మిమ్మనిన - నొకకపి వానితో యుద్ధంబు సేయు.
నెడపక యేడ్గుర నెనమండ్ర నొక్క - పిడికిటఁ గపు లేచి పెల్లడంగింప
నందంద గూలుదు రసురులు గపులు - నందఱు నుగ్రులై యార్చుచు నపుడు
ఇరువాఁగుఁ బోరంగ నింతింతయైన - తరుమహీధరముల తరుచరాంగములఁ

గరిహయదనుజనికాయకాయముల - వరశస్త్రముల రణోర్వరఘోర మయ్యెఁ
గడిమిమై నప్పు డంగదునితోఁ జేర్చి - కడఁగి కంపనుఁడు నగ్గద యెత్తివైచె,
నంగదుండును నొచ్చి యంతలోఁ దెలిసి - తుంగశైలమున దైత్యుని వేయుటయును
ఆకంపనుఁడు చూర్ణమై నేలఁ గలిసె - నాకపినాయకుఁ డార్చి మోదింప
నతఁడు చచ్చిన శోణితాక్షుండు గినిసి - గతి దప్ప నరద మంగదుమీఁదఁ బఱపి ||4870||
యక్షరాస్త్రము లేయ నడరి యంగదుఁడు - రాక్షసుఁ డున్న యారథముపై కుఱికి
విల్లు ద్రుంచుటయును వెస నొడ్డనమ్ము - నుల్లసితాసియు నుగ్రతఁ గొనుచు
నాకాళమునకు నయ్యసుర పోవుటయు - నాకపివీరుండు నతనితో నెగసి
యారాక్షసునిచేతియడిదంబుఁ బుచ్చి - యారాక్షసుని వేయ నతఁడు మూర్ఛిల్లె;
నంతకుఁడై రాక్షసావలిఁ దునుమ - నంతలోననే శోణితాక్షుండు తెలిసి
గదఁ బుచ్చికొనుచు నంగదుఁ గూడఁ బాఱఁ - గదిసె నప్పుడు తోడుగాఁ బ్రజంఘుండు
యూపాక్షుఁ డది చూచి యొగి రాఁగఁ జూచి - యేపున ద్వివిదుండు నేచి మైందుండు
నాయంగదునకుఁ దోడై కూడికొనిరి - ఆయార్వురకు ఘోరమయ్యె రణంబు
అప్పుడు వానరు లగములు గురియ - జప్పరింపుచును బ్రజంఘుండు ద్రుంచె;
మఱియు నాముచ్వరుమర్కటేశ్వరులు - దఱుచుగా గిరులును దరులును నెత్తి ||4880||
కరిరథాశ్వములపైఁ గడుబెట్టు వ్రేయ - నరుదుగా నడుమ యూపాక్షుండు ద్రుంచె.
విన విస్మయంబుగా ద్వివిదమైందులును - బెనఁగొని వృక్షము ల్వానికి వైచుటయు
నవి యన్నియును శోణితాక్షుండు నడుమ - గవిసి చూర్ణములుగా గద గొని యేసె.
గలకలధ్వని యొప్పఁ గరవాల మెత్తి - జళిపించుకొనుచుఁ బ్రజంఘుండు గదియ
మానైన యొకనల్లమద్దిమా నెత్తి - వానిపై నడరించి వారక మఱియుఁ
బిడికిట వక్షంబు బెట్టుగాఁ బొడువ - నడిదంబు వైచి యయ్యసురు కోపించి
పిడుగున కెనయైన పిడికిటఁ బొడిచెఁ - బొడిచిన వెస మూర్ఛఁ బొందియు దెలిసి
సమధికముష్టిఁ బ్రజంఘు మైందుండు - తమకించి పొడిచిన ధరణిపైఁ గూలెఁ;
బృథివిపై నిటు దనపినతండ్రి పడుట - ప్రథితంబుగాఁ జూచి రథ మటు డిగ్గి,
యడిదంబుఁ దాల్చి యూపాక్షుండు నడువ - విడువనియలుకతో ద్వివిదుండు దాఁకి ||4890||
వరముష్టి యమరించి వక్షంబుఁ బొడిచి - గురుసత్త్వుఁడై పట్టుకొనుటయు నపుడు
అతనితమ్ముఁడు శోణితాక్షుండు వచ్చి - వితతబలం బొప్ప ద్వివిదునిఁబొమ్మఁ
బిడికిట నొప్పించి పెనుమూర్ఛఁ బుచ్చి - విడిపించుకొనిపోయె వేగ యూపాక్షు
దెలిసి మైందునితోడ ద్వివిదుండు గూడి - సొలవక యూపాక్షశోణితాక్షులను
అటు దాఁకి వారితో నని చేయునపుడు - చటులత ద్వివిదుఁ డాశ్చర్యంబు గాఁగ
నలమి క్రమ్మిన శోణితాక్షునిఁ బట్టి - యిల వైచి ప్రామె రూ పేర్పడకుండ
నడరి మైందుండు యూపాక్షునిఁ గిట్టి - బెడిదంబుగాఁ దనపిడికిటఁ బొడిచి
చలమున ధీరుఁడై చంపెను బేర్చి - నలియ నెమ్ములు మేను నలినలి గాఁగ
నిలమీఁదఁ గపులచే నిట్టిచందమున - నలువురుఁ బడుటయు నానాముఖముల
నేపరి రాక్షసు లెల్లను బాఱఁ - గోపించి యప్పుడు కుంభుండు వారి ||4900||

కుంభనికుంభుల యుద్ధము

వెఱవకుం డని తనవింటిలా వొప్ప - మెఱుఁగుటమ్ములు దొడ్గి మెఱుఁగులతోడి
సురచాప మనఁజాలి శోభిల్లుదాని - పరఁగఁ బ్రత్యాలీఢపాదుఁడై నిల్చి
తెగఁగొని వేయఁగ ద్వివిదుండు భిన్న - నగముకైవడిఁ గూలె నతిఘోరలీల
ముందఱ ననుఁగుఁదమ్మునిపాటుఁ జూచి - యందంద మైందుండు నసమవేగమున
గుంభునిపై నొక్కకొండ వైచుటయుఁ - గుంభుఁ డైదమ్ములఁ గుధరంబుఁ ద్రుంచి

మఱియు నొక్కమ్మున మైందుని నేయ - నొరిగె నయ్యచరుం డుర్వరమీఁద
ధరమీఁద నీగతిఁ దనమేనమామ - లిరువురుఁ గూలిన నేచి యంగదుఁడు
కుంభునిపై వైచె ఘోరభూధరము - కుంభుఁ డేడమ్ముల గుధరంబుఁ ద్రుంచి
నెరబాణములు మూఁట నిటలంబు నేసి - మఱి పెక్కుశరముల మర్మంబు లేయ
నెరియుచుఁ గుంభుపై నెగసి యంగదుఁడు - తరు లెత్తి వైచె నత్తరువును ద్రుంచి ||4910||
యాకుంభుఁ డంగదు నందంద మఱియు - భీకరబాణసంపీడితుఁ జేయ
నతఁడు మూర్ఛిల్లిన నారాముకడకు - నతివేగమున వానరావలి పాఱి
యంతయుఁ జెప్పిన నధిపతి జాంబ - వంతుఁ డాదిగఁ గల వనచరోత్తములఁ
బనిచిన వారును బాదపశిలలు - దనుజుల నొంచుచుఁ దఱుమఁ గుంభుండు
వారి ననేకతీవ్రప్రకాండముల - వారక నొప్పించి వారి వారించె;
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాకపివరుల - నప్పరుసునఁ బడ్డ యంగదుఁ జూచి
కోపంబు ముడివడఁ గుంభునిఁ జూచి - యేపారఁగాఁ జొచ్చి యెన్నఁ బెక్కైన
ఘనశైలములు నశ్వకర్ణవృక్షములు - వనచరు లార్వంగ వైచి పెల్లార్చె;
నవి యన్నియును గుంభుఁ డంతలోఁ ద్రుంచి - రవిజుని బెక్కుమార్గణముల నొంప. ||4920||
స్రుక్క కాతనివిల్లు సుగ్రీవుఁ డొడిసి - యక్కజంబుగఁ ద్రుంచి యటు పాఱవైచె;
దంతంబుఁ దునిమినఁ దఱిమి పైవచ్చు - దంతిచందంబునఁ దఱిమి కుంభుండు
కడురోషమున మండి కడఁగి సుగ్రీవుఁ - బడవైతు నని పాఱి పట్టుకొన్నప్పు
డినజుండు కుంభుండు నిభములు రెండు - పెనఁగినకైవడి పెనఁగి రుద్దతిని
గరలాఘవము గొప్పఘనశక్తి మెఱసి - చరణఘట్టనల భూస్థలము గ్రక్కదలఁ
బొగలచందమున నూర్పులు గ్రమ్ముచుండ - మిగిలినతాఁకుల మిన్నెల్లఁ బగుల
నప్పుడు సుగ్రీవుఁ డాకుంభుఁ బట్టి - త్రిప్పి యంబుధి వైచె దేవత లార్వ
దనుజుఁ డావారిధితలము ఘోరంబు - దనరారఁ బడియె మందరశైల మనఁగఁ
బడియు నాదనుజుండు భానుజుఁ జేరఁ - గడఁకతోడుత మహోగ్రత నేగుదెంచి
బెడిదంబుగా ఱొమ్ముఁ బిడికిటఁ బొడువ - నెడ వచ్చి యదియు నాయెమ్ములు దాఁకఁ
గడిఁది వజ్రము దాఁకఁ గనకాద్రి వెడలు - మిడుగురులో యన మిడుగురు లెగసె ||4930||
దానికిఁ గోపించి తరణినందనుఁడు - దానవాధము నురస్స్థల మారఁ జూచి
యచ్చెరువుగ ముష్టి నమరించి పొడువఁ - జచ్చె నద్భుతబహుసత్త్వుండు దూలి
వాఁ డంత శాంతపావకుఁడును బోలె - వేఁడిమి చెడి పడ్డ వెఱచి రాక్షసులు
పఱచిరి దివియు భూభాగంబు పగుల - నెఱి దప్పి యెంతయు నీరధి గలఁగ
నప్పుడు దమయన్న యవనిఁ గూలుటయు - నిప్పులు చెదరెడు నెరిచూడ్కు లడరఁ
గొలఁదికి మీఱిన కోపంబుతోడ - నలి నికుంభుఁడు సింహనాదంబు చేసి
కనకరత్నప్రభాకలితమై తనరి - యనయంబు గంధపుష్పార్చితం బైన
పరిఘఁ ద్రిప్పుటయును బ్రహ్మాండ మెల్ల - నురిలెడుగతి నుండె నుగ్రభావమున
నాశ లన్నియు దీరినట్లయ్యె వాయు - పాశంబులును ద్రెస్సి పలువిధం బయ్యె
హనుమంతుఁ డప్పు డుద్ధతి దైత్యుఁ దాఁకి - యినతనూభవునకు నెడసొచ్చి పేర్చె; ||4940||
ఘోరాజిఁ బరిఘ నికుంభుండు ద్రిప్పి - మారుతివక్ష మున్మత్తుఁడై వ్రేసె
వ్రేసిన నత్యుగ్రవిస్ఫులింగములు - భాసమానంబులై పర్వుచునుండ
నురములో చెయువెట్టి దోయన నపుడు - కర మరుదుగఁ బరిఘము తుమురయ్యెఁ;
వాలినపరిఘంబు వాటున నతఁడు - గాలిచేఁ దూలు వృక్షంబును బోలెఁ
దూలియు ధైర్యంబుతోడ నికుంభు- వాలినపిడికిట వక్షంబు వొడిచెఁ;
బొడచిన నాదైత్యపుంగవు నురము - కడు వ్రస్సి నెత్తురు గ్రమ్మదెంచుటయు
నతఁడు మహానిలాహతి మహీజంబు - గతిఁ గంప మొందియుఁ గ్రమ్మఱఁ దెలిసి
హనుమంతుఁ బట్టి యుద్ధతి మీఁది కెత్తి - దనుజు లార్వఁగ వియత్తల మెల్ల నద్రువఁ

గడువేగమున వైవఁ గపికుంజరుండు - విడిపించుకొని రణోర్వీస్థలి కుఱికి
కడఁగి నికుంభు నుగ్రత బిట్టు వొడిచి - వడిఁ బడవైచి యవ్వసుమతిమీఁద ||4950||
విసరి యమ్ములు పారవ్రేసి ఱొమ్మెక్కి - దెస లద్రువఁగఁ దల ద్రుంచి పెల్లార్చె;
నారభసంబున నవనియు మిన్ను - వారిధులును దిశావలయంబు మ్రోసె;
హతశేషరాక్షసు లాలంకలోని - కతిరయంబునఁ జని యారావణునకుఁ
గుంభనికుంభాదిగురుసత్త్వధనులు - కుంభినిమీఁద నాల్గురుదైత్యవరులు
కూలుట చెప్పినఁ గోపించి యసుర - వాలిన ఖరుఁడను వానినందనుని
మకరాక్షుఁ బిలిచి "సమగ్రసైన్యములఁ - బ్రకటంబుగాఁ గూర్చి పరఁగంగ నీవు
రామలక్ష్మణుల మర్కటములఁ జంపి - రా మగఁటిమి" నని రావణుఁ డాడ

మకరాక్షుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

విని మహోత్సాహుఁడై వేగంబ వాఁడు - దనతండ్రి పగఁ దీర్ప దన కబ్బె ననుచు
ముదమంది తనరెండుమూపు లుప్పొంగఁ - ద్రిదశారి కప్పుడు ధీరుఁడై మ్రొక్కి;
వీడ్కొని రథ మెక్కి వెడలి కయ్యంబు - వేడ్కతోఁ దనయొద్ది వీరుల కనియె; ||4960||
"మీరు సమగ్రత మెఱసి యుగ్రతను - బోరుఁడు కపులతోఁ బోరిఁబోరి నేను
రామలక్ష్మణుల మర్కటుల నాద్రైన - భీమశరాగ్నుల భిన్నులఁ జేసి
యేఁచెద" ననవుడు నెలమి దానవులు - త్రోచి తో నడవంగ దుశ్శకునములు
గలిగెఁ బె క్కవియెల్లఁ గనియు నయ్యసుర - తలఁకక తూర్యనాదంబులు సెలఁగ
నలి నార్చి కవిసె వానరసేనమీఁద; - నిలయు నాకాశంబు నిట్టట్టుఁ బడఁగఁ
దఱిమి వానరులును దరులును గిరులు - దఱచుగా వైచిరి దైత్యులమీఁద
దానవులును గదాదండకోదండ - మానితఖడ్గాదిమహితశస్త్రముల
వాని నన్నింటిని వడిఁ ద్రుంచి వైచి - వానరకోటి దీవ్రత నొంది యార్చె
రాసమయమున నమ్మకరాక్షుఁ - డాసర్వకపులపై నతివేగ రథము
పఱపుచుఁ గదిసి ముప్పదింట నూఱింట - నఱువదింటను మఱి యరువదేనింట ||4970||
నిరువదింటను వెస నిరువదాఱింటఁ - బరఁగ నాఱింటను బండ్రెంట రెంటఁ
బదిటఁ బదేనింట బదునెన్మిదింటఁ - బదుమూఁట నాల్గింటఁ బదునాలుగింటఁ
దెగఁగొని మూఁట నైదింట నేడింట - నగలించి తొమ్మిది యమ్ముల నేసె;
నవి సహింపఁగ లేక యఖిలవానరులు - భువి తల్లడిల్ల నప్పుడు పాఱుటయును
ఏమి భయం బిట నే నుండ ననుచు - రాముఁడు విలుఁగొని రాక్షసు ల్బెదరఁ
జతురంగబలములఁ జంపుటఁ జూచి - యతికోపమున మకరాక్షుండు పేర్చి
యరదంబు వఱపించి యారాము డాసి - "ఖరసూతి నేను రాఘవ! మున్ను నీవు
పెరిగి మాతండ్రిఁ జంపినఁ దానఁ జిత్త - మెరియుచు నుండె నా కింతకాలంబు
నాకు నీతోడి రణం బబ్బుటయును - జేకొని చింతింతుఁ జేకూడె నేఁడు;
తరలకు నీవు మాతండ్రిసూఁడునకు - నెరయంగఁ బోరాడ ని న్గంటి నేను ||4980||
దుర మొనరింపు నాతో వింట నైనఁ - గరవాలమున నైన గద నైన" ననుడు
వానితో రాఘవేశ్వరుఁడు కోపించి - "దానవాధమ! యావృథాగర్వ మేల?
భాసిల్లు నాబాహుబలము సొంపారఁ - గా సమరంబున ఖండింతు నిన్ను"
ననుడు రాముని మకరాక్షుండు గిట్టి - ఘనమైన నిశితాంబకంబులు నేసె
నేసిన నవి రాముఁ డెడఁ ద్రుంచివైచె - నాసమయంబున నవనియు మిన్ను
నిండ నాయిద్దఱ నిష్ఠురచాప - దండమహాగుణధ్వనులు పెల్లడరె;
సురఖేచరాదులు చోద్యంబు నొంద - నరుదార నేయు రామాస్త్రంబు లెల్ల
నతివేగమున మకరాక్షుండు ద్రుంచి - యతనిపై బాణంబు లడరించుటయును
నవి రాఘవుఁడు త్రుంచి యమ్మకరాక్షు - వివిధనిష్ఠురశరావృతుఁ జేయ నతఁడు

నవి యెల్లఁ గడఁగి యత్యంతరోషమున - వివిధఖండములు గావించి పెల్లార్చెఁ; ||4990||
గోపించి కాకుత్స్థకులుఁడు నద్దైత్యు - చాపంబు వెస నొక్కశరమునఁ ద్రుంచి
సారథి నెనిమిదిసాయకంబులను - నారథంబును మఱి యన్నిబాణముల
వికలత్వ మొనరింప విరథుఁడై యపుడు - మకరాక్షుఁ డొక్కసమగ్రశూలంబు
వైచిన నది వేగ వచ్చుట విభుఁడు - చూచి మూఁడమ్ములఁ జూర్ణంబు చేసె;
అనిమిషు లారాము నగ్గించి రపుడు - దనుజుండు కినిసి యాదశరథాత్మజునిఁ
బిడికిటఁ బొడువంగ బి ట్టేగుదేర - నడుమనె యారామనరనాయకుండు
అనలాస్త్రమున హృదయము గాడ నేయ - ననిమొన నమ్మకరాక్షుండు గూలెఁ;

ఇంద్రజిత్తు యుద్ధమున కరుగుట

బ్రథితారుణప్రభాభాసియై యంత - బ్రథమాద్రిపై దోఁచెఁ బద్మబాంధవుఁడు
హతశేషరాక్షసు లాలంక కరిగి - యతఁడు చచ్చుటఁ జెప్ప నారావణుండు
కోపంబు చింతయుఁ గూడి చిత్తమున - నేపార ననియె నయ్యింద్రజిత్తునకు ||5000||
“రణమునఁ గపులను రామలక్ష్మణులు - క్షణమాత్రమునఁ జంపఁగాఁ జాలువాఁడ
వీవె కా కింక నాకెవ్వరు గలరు? - నీ విట నీవాహినీసమేతముగఁ
జని యందఱను జంపి చనుదెమ్ము తొల్లి - యనిమిషకోటుల ననిఁ ద్రుంచుకరణి
రణమున గెల్చి సంరంభంబుతోడఁ - బ్రణుతింప నేతెమ్ము ప్రమర మొప్పార”
ననవుడు నింద్రజి త్తారావణునకు - వినయంబుతో మ్రొక్కి వీడ్కొని కదలె;
వాయువేగములయశ్వంబులఁ బూన్చి - యాయితం బైనట్టి యరదంబు నెక్కి
శరదభ్రసంవృతశైలంబుకరణి - గురుభుజుండై వెలిగొడుగులనీడ
రమణీయకంకణరణితము ల్మెఱయ - రమణు లిమ్ములఁ జామరములు వీవ
నొలసి మోమున సంగరోత్సాహలీల - దళుకొత్త నేతెంచి తల్లికి మ్రొక్కి
జనని దీవింపంగఁ జని తనపత్ని - దనయుల వీడ్కొని తమ్ములచావుఁ ||5010||
దలపోసి కోపాగ్ని దరికొనఁ బేర్చి - యలఘుదర్పంబున నయ్యింద్రజిత్తు
మానక రోషసమగ్రతతోడ - దానవకోటులు దన్ను సేవింప
ఘనకామరూపులు దనమంత్రివరులు - తనుఁ గొల్వ నుత్తరద్వారంబునందు
నద్రులగతిఁ దేరు లఱువదికోట్లు - భద్రగజంబులు పదుమూఁడుకోట్లు
కొరలెడు నాల్గేసి కొమ్ములు కరులు - పరఁగంగఁ గోటి నిర్భరవృత్తి నడువఁ
దురగంబు లరయంగఁ దుద నూఱుకోటు - లురుతరహేషంబు నొప్పుచు నడువ
భేరుండములఁ బోలి పెంపు వహింప - భూరివేగంబునఁ బొలుపారునట్టి
చిలుకవన్నియలతోఁ జెలఁగుగుఱ్ఱములు - కొలఁదులై నాలుగుకోటులు నడువ
వలుదనిస్సాణాదివాద్యముల్ మ్రోయఁ - గలనికి వెడలి లంకాపురినుండి
తనచుట్టు దైత్యు లంతములేక గొలువ - ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ ||5020||
వానరవీరదుర్వారనాదముల - మానైన రణమహీమధ్యంబుఁ జొచ్చి

ఇంద్రజిత్తు హోమముఁ జేసి కృత్తి యనుశక్తిఁ బుట్టించుకొని మాయాయుద్ధము చేయుట

యరదంబు డిగి ధీరుఁడై కాచి యుండఁ - దిరిగిరా దైత్యులఁ దెఱఁగొప్ప నిలిపి
గురుతరవేది త్రికోణమై పెద్ద - పరపొంది దక్షణప్రవణమై యున్న
భూరిశ్మశానాగ్ని పొలుపారఁ దెచ్చి - ధీరుఁడై వేదిలో దీపింపఁజేసి
రక్తవస్త్రంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తచందన మనురక్తుఁడై తాల్చి
దండంబు నుపవీతతతియు మౌంజియును - నిండుమనంబుతో నెరయంగఁ బూని
యలవడ నచట ఖట్వాంగధ్వజంబు - నిలిపి కపాలంబు నిష్ఠతో నెక్కి

పరఁగంగఁ గంకాళపరిధిఁ గావించి - తిరముగా దక్షిణదిశ స్రుక్స్రువంబు
లినుపపాత్రల మంచి యేర్పడఁ గృష్ణ - తనుఁ డైనవానిరక్తమును మాంసమును
పొరిఁ బొరి నవి నిండఁ బోసి మౌనంబు - ధరియించి యప్పు డథర్వణక్రమము ॥5030॥
దప్పక యుండ మంత్రము లుచ్చరించి - చొప్పడ నినుపస్రుక్స్రువములు పట్టి
కమియఁ బావకుఁడును గడునొప్పుతాటి - సమిధలు తిలలును సర్షపంబులును
హోమంబు సేయంగ నురుతరంబగుచు - నామహాధూమ మజాండంబుఁ గప్పె
నాయగ్నిలోనుండి యప్పుడు వేగ - యాయతం బై నట్టి యరదంబు వెలుఁగ
రయమున నుగ్రకరాళకేశములు - భయదరూపంబు కపాలపాత్రయును
దళతళ మను కోఱదవడలు మెఱయ - మలగ కార్చుచు నస్థిమాలిక లలర
నెఱమంట లొలికెడునేత్రంబు లొప్ప - నుఱక హాసముతోడ నొకకృత్తి వెడలి
"పంపుము పంపు మేపని కైన నన్ను - సొంపారఁ జేసెద సురవైరి!" యనుడు
నాకృత్తి నడిగి యింద్రారి శస్త్రములు - నాకృత్తిఁ గైకొని యాకాశమునకు
నరదంబుతోడనె యరిగి వానరులఁ - దిరిగి యేయుటకు నదృశ్యుఁడై యుండె, ॥5040॥
అంతట నారావణాత్మజుసేన - యంతయుఁ గ్రమ్మఱి యరిగె లంకకును;
అట నింద్రజిత్తును నాకపిసేనఁ - బటుశిలీముఖపరంపరల నొప్పింప
వలియ దాఁకెడిశిలావర్షంబుచేతఁ - బలుదెసఁ జెడి పాఱుపక్షులో యనఁగ
ఛిన్నభిన్నాంగులై చెదరిరి కొంద; - ఱున్నతగతి దప్పి యుండిరి కొంద;
ఱెసఁగంగఁ జేవురుటేఱులతోడి - వసుమతీధరములు వడిఁ గూలుకరణిఁ
బడిరి రక్తంబులపైఁ బయి దొరఁగఁ - గుడుసుగా మఱి యొకకొందఱుకపులు;
అప్పు డాయమ్ములయంధకారంబుఁ - గప్పి యెవ్వరికినిఁ గానరాకుండ
నంత వానరవీరు లంతరిక్షమున - నంతర్హితుం డగు నాయింద్రజిత్తుఁ
బొడ గానఁజాలక భూనభోంతరము - వడి నిండఁ బఱతెంచువాఁడిబాణముల
నడుములుఁ దెగువారు నలి యైనవారు - కడికండలై నేలఁ గలిసినవారు ॥5050॥
కడిమిమై నాజికిఁ గైకొన్నతరులు - విడిచి యమ్ములు గాడ వెసఁ జచ్చువారు
నడునెత్తిఁ బడు ఘోరనారాచసమితి - పుడమితోఁ గీలింపఁ బొడవులు సెదర
నిలువుచచ్చినవారు నిఖిలాంగకముల - బలుబాణములు గాఁడఁ బడి పొరల్వారు
మాతంగశవముల మాటుకొన్వారు - చేతుల గిరు లెత్తి చేష్టించువారు
దృష్టికిఁ దోపక తిరిగి విన్వీథి - దృష్టించి యోడులు దీటెడువారు
నఖిలాశుగప్రవాహములు పైఁ దొరఁగ - ముఖసరోజములకు మురియ రాకుండ
బొందిమీఁదికి నెత్తి భూరిసేతువుల - చందంబుగాఁ బ్రకోష్ఠము లొడ్డువారు
ప్రేవులు ప్రోవులై పృథివిపైఁ బడఁగ - నావులింతలతోడ నధికనిద్రలను
గనుమూయువారును "గడిమీరామునకు - నని ప్రాణ మీగంటి" మని పల్కువారు
చిచ్చుఱపిడుగుల చెలువునఁ జదర - వచ్చు కోలలఁ గేల వడి నొడ్డువారు ॥5060॥
వాలంపపొదువుల వాలఘాతములఁ - దూలించువారు నెత్తుటఁ దోఁగువారు
ఘోరాంబకంబులఁ గొనియు ధైర్యంబు - లారంగ నిశ్చలు లై యుండువారు
"దుర్లక్ష్యుఁ డితఁ డని తొడరంగ నేఁడు - దుర్లభం" బని బ్రహ్మ దూషించువారు
"బ్రహ్మ యిచ్చినశక్తిఁ బదిలుఁడై వీఁడు - బ్రహ్మాండమునఁ గానఁబడకున్నవాఁడు
బ్రహ్మవరం బెంత? బ్రహ్మాండ మెంత? - బ్రహ్మ యెంతటివాఁడు? పార్థివేంద్రునకుఁ
దలపోయ ననిలోన ధరణీశుఁ డేటి - కలుగఁడో" యనువారునై యుండ మఱియు
నుద్దండకోదండ మొకచోట మొఱయ - నుద్దామశరజాల మొకచోట నిగుడ
నొకచోట దను జెప్పు నొకచోట నార్చు - నొకచోట నదలించు నొకచోట నవ్వు
నొకచోట హుంకార మొనరించు నట్లు - సకలభీకరలీలఁ జరియింప నలిగి
యురుభుజుం డాంజనేయుఁడు నంగదుండు . శరభుండు ఋషభుండు జాంబవంతుండు ॥
5070॥

గజుఁడు గవాక్షుండు గంధమాదనుఁడు - విజయుండు నీలుండు వెస సుషేణుండు
పనసుండు మొదలుగాఁ బటుపరాక్రములు - వనచరు లందఱు వడి దరు ల్గిరులు
నిగిడి యాకస మెల్ల నిండ వైచుటయు - మొగి వచ్చుకరములు మురియులై చెదరి
జడి యశరానిల చటులవేగమున - నుడుగని మ్రోఁతతో నురువడి వచ్చి
యాశైలములు దరు లప్పుడు దునిసి - యాశకలములపై నందందఁ దొరఁగ
నాశంబు లైరి వానరులు పెక్కండ్రు - ఆశాకరీంద్రంబు లవని కంపింప
మెఱసినకడిమిమై మేఘనాదుండు - నెఱయంగ నిగుడించు నిబిడబాణములఁ
గొందఱు తునియలై కూలిరి భీతి - నొంది కొందఱు పాఱి రొదిగి దిక్కులకుఁ
బ్రదరపరంపర ల్వఱపుచు నిట్టు - పదికోటు లగచరపతుల రూ పడఁచి
వెండియు నెదిరిన వీరవానరుల - ఖండించి యతిచండకాండసంతతుల
నతులవిక్రముఁ డైన హనుమంతు వాలి - సుతు శతబలి గవాక్షుని నీలు నలుని
బంధురబలుఁడైన పనసునిఁ గుముదు - గంధమాదను ఋుక్ష కపియూథపతుల
మఱియుఁ గొందఱి నుగ్రమార్గణావళుల - నఱిమురి నిశ్చేష్టు లై యుండ నేసి
యాదితేయుల గుండె లవియ నమ్మేఘ - నాదుండు పటుసింహనాదంబు సేయ
మనముల భీతిల్లి మానము ల్దూలి - వనచరు ల్దనవెన్క వచ్చి చొచ్చుటయు
సౌమిత్రియును రామచంద్రుని జూచి - “భూమీశ! యీమాయపొందున వీఁడు
వినువీథి నత్యంతవిభవంబుతోడఁ - దనుఁ గానరాకుండ దర్పించినాఁడు
గర్వించి యిబ్బంగిఁ గపివీరబలము - సర్వంబు సమయింప సమకట్టినాఁడు
మన మింతలో వీని మడియింపవలయు” - ననవుడు శ్రీరాముఁ డనుజుతో ననియె,
“విను బ్రహ్మవరమున వినువీథి వీఁడు - దనరూపు చూపక దాఁగి యున్నాఁడు
మన మెంత యలిగిన మనకు లోఁబడఁడు - వినుము లక్ష్మణ! నేఁడు వీఁ డసాధ్యుండు
అస్త్రంబు లేమియు నతనిపైఁ గొలుప - నస్త్రము ల్చెడిపోవు” నని పల్కుచుండ
నాసమయంబున ననిలుండు వచ్చి - భాసురమృదువచోఫణితి నిట్లనియె.
“విను వీనిమాయకు వెరవు భూనాథ - దనర నాగ్నేయమంత్రము జపియించి
నీవు బాణం బేయ నెరిఁ దప్పి కృత్తి - దేవారిఁ బాసి యదృశ్యమై పోవు;”

శ్రీరాముఁ డాగ్నేయాస్త్రముచే నింద్రజిత్తునిమాయ దెరల్చుట

నని యర్థి దీపింప ననిలుండు పలుక - జననాథుఁ డాహవసంరంభ మెసఁగ
మానితం బగు నగ్నిమంత్రపూతంబు - గా నమ్ము సంధించి కడఁకతో నేయఁ
గృత్తి యత్యద్భుతక్రియ నింద్రజిత్తు - నత్తఱి నెడఁబాసి యరిగె నెందేని;
ఆయింద్రజిత్తును నవని కేతెంచి - యాయెడఁ గార్ముకజ్యానాద మడరఁ
గడఁగిన నంత నక్కపికులోత్తంసు - లడరిన యామూర్చ లందంద తెలిసి
వడిఁ గూడికొని వచ్చి వానిపైఁ గవిసి - కడిఁదియౌ శైలశ్యంగమును వాయుజుఁడు
గండశైలముల నంగదుఁడు మైందుండు - దండిమై ఘనపర్వతమును గజుండు
జయమూల మైన వృక్షమును నీలుండు - రయమున నశ్వకర్ణంబున నలుఁడు
అవనీధరంబును నర్కనందనుఁడు - నవిరళశాఖిని నటఁ బనసుండు
కదిసి యుగ్రం బైన గద విభీషణుఁడు - గదరుచు సాళవృక్షమును సంపాతి
భూజమహాశైలముల వలీముఖులు - నాజాంబవత్ప్రముఖాదివీరులును
నలి నార్చి మూఁడుబాణముల లక్ష్మణుఁడు - కలయంగ నూరంబకముల రాఘవుఁడు
వానిపై నడరింప వాఁ డంతపట్టు - నానాంబకములఁ జూర్ణములు గావించి
యనలోగ్రఘోరంబు లైనబాణముల - వనచరసేనల వడిఁ బెల్లువఱపి
కరలాఘవం బొప్ప గంధమాదనునిఁ - బరుషోగ్రకరములఁ బదునెన్మిదింట
నేడింట మైందుని నేడింట ద్వివిదు - నేడింట హనుమంతు నేడింటఁ గుముదు

వడిఁ దొమ్మిదింట నవ్వాలినందనునిఁ - గడిమి నన్నియ సాయకమ్ముల నలుని
నైదింట నీలు గవాక్షు నేడింట - నాదిత్యనందను నఱువదేనింటఁ
బనసుని నిరువది పటుసాయకముల - నెనయంగ దధిముఖు నేకబాణమున
నెసఁగ లక్ష్మణు డెబ్బదేనంబకముల - వసుధేశు నఱువదివరసాయకముల
సాయకత్రయమున శతబలి నూఱు - సాయకంబుల విభీషణుని నొప్పించి
మఱియుఁ దక్కినఋక్షమర్కటవరుల - గొఱప్రాణములతోడఁ గూలనేయుటయు
నప్పుడు హనుమంతుఁ డచలశృంగంబు - నుప్పొంగి యంగదుం డురుగండశిలయు
పనసవిభీషణు ల్బలుగద ల్బలిమి - దనర సంపాతి యుత్తాలతాలమును
నలుఁడు సారాశ్వకర్ణముల నందంద - నలినాప్తతనయుఁ డున్నతిగ్రావములను ||5120||
సౌమిత్రి మూఁడుగ్రసాయకంబులను - భూమీశుఁ డురుశరంబులు నూఱు పఱుప
శరభుండు ఋషభుండు జాంబవంతుండు - నురుభుజుండగు గవయుఁడు సుషేణుండు
వెస గవాక్షుండును ద్వివిదమైందులును - నసమానవిక్రము లయినవానరులు
తక్కినవారును దరుశైలతతుల - నక్కజంబుగఁ బేర్చి యందంద వైవ
వానిఁ దుత్తునియలై వడిఁ గూలనేసి - భానునందను నొక్కభయదభల్లమున
వక్షంబు నొప్పింప వడఁకి పెన్గాలి - వృక్షంబు చలియించువిధ ముండె నతఁడు;
ఆలోన ఋషభగవాక్షసుషేణ - వాలినందనజాంబవంతులు కుముద
మారుతసుతగంధమాదననలులు - వీరాదిగాఁ గల వీరవానరుల
వివశులగాఁ జేసి వివిధబాణముల - నవనీశుపై నేసి యస్త్రలాఘవము
విలసిల్ల లక్ష్మణు విలుఁ ద్రెవ్వనేసి - యలుక విభీషణు నదరంట నేసి ||5130||
విలయకాలాంబుదవిధమునఁ జెలఁగి - పలుమాఱు గర్జించి పలికె నెంతయును;
“చూచితె! రఘురామ! సుగ్రీవముఖ్యు - లేచందమునఁ గూలి రే నల్గి నపుడు
నరనాథతనయ! ని న్నమ్మినయట్టి - బిరుదువానరజాతి పీచంబు లడఁగె;”
ననుచు వెండియుఁ బేర్చి యన్నిశాచరుఁడు - ఘనబాణతతుల నక్కపిసేనమీఁద
నడరించె ఘనభూధరాభదేహముల - నెడలేక యుండ ననేకమార్గణము
లటులేసి “తెలిసితి” నని యార్చికొనుచుఁ - బటుగతి లంకలోపలి కేగి యంత
తనసంగరక్రీడ దశకంఠుతోడ - వినుతంబుగాఁ జెప్ప విని యతం డుబ్బి
తనయ! రమ్మనుచు నందనుఁ గౌఁగిలించి - కొని” నాకు నీయట్టికొడుకు గల్గంగఁ
బగవారిచే నాజిఁ బడినబాంధవుల - పగ నీగఁ గాంచితి బాసె నావగపు;
కడిఁదివీరుఁడు కుంభకర్ణుండు మడిసె; - నడఁగె మహాబలుం డగు ప్రహస్తుండు ||5140||
మృతిబొందెఁ ద్రిశిరుండు మేటివీరుండు - హతుఁడయ్యె నతికాయుఁ డాలంబులోను
నొగి మహాపార్శ్వమహోదరు ల్వడిరి - తెగిరి నరాంతకదేవాంతకులును
గుంభకర్ణునిసుతు ల్ఘోరవిక్రములు - కుంభుండు పడియె నికుంభుండు సమసె
మకరాక్షుఁ డనిలోన మడిసె తోడ్తోన - సకలనిశాచరసైన్యంబు వొలిసె
లంకఁ గాల్చెను నొకలావగుకోతి - యింక నేటికి మాట లివి యెల్లఁ దలఁచి;
రయమునఁ జని నీవు రామలక్ష్మణుల - భయదసాయకపరంపర లేసి చంపు
రణదక్షుఁడవు నీవు రణములో దొల్లి - తృణలీల గెలిచి దేవేంద్రునిఁ గడిమి
నీ వేచి నడచిన నిఖిలలోకములు - భావించి నప్పుడె భస్మమై పోవు;

ఇంద్రజిత్తు హోమమును చేసి శస్త్రసమేతముగా రథమును బడయుట

నరు లెంతవారు? వానరు లెంతవారు? - పరికింప నీ” కని పల్కి వీడ్కొలుప
నెలమితోడన పురోహితునిఁ దోడ్కొనుచు - బొలుపారఁగా రణభూమి కేతెంచి ||5150||
చెన్నొంద హోమంబు సేయంగఁ బూని - యున్నంతఁ బరిచారు లొగి వేగమునను
బరఁగంగ నరసి కపాలపత్రికలు - సొరిది నుక్కున నయినస్రుక్స్రువంబులును

శస్త్రంబులును దాటి సమిధలు రక్త - వస్త్రగంధాదులు వరుసఁ దెచ్చుటయు
రక్తాంబరంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తగంధంబును రయ మొప్ప నతఁడు
ధరియించి మారణతంత్రమార్గమునఁ - బరువడిఁ దోమరప్రాసఖడ్గములు
సరిపరిధులు పెట్టి సప్రాణకృష్ణ - హరిణంబు మెడ యస్థి యది పుచ్చుకొనుచు
నక్తంచరాధీశునందనుం డెలమి - యుక్తక్రమంబున హోమంబు సేయఁ
దనరిన ధూమప్రదక్షిణశిఖల - ననలుండు వెలుఁగుచు నాహుతు కొనియె
జయనిమిత్తంబులు చాలఁ గల్గొనుచు - జయశీలుఁ డానిశాచరవీరుఁ డలరి
నియతిహోమము దీర్చి నిరుపమం బైన - హయచతుష్టయముతో నతిఘోరలీల
నురుతరబాణాసనోజ్జ్వలం బగుచు - సురుచిరాలంకారశోభితం బగుచు
సరినొప్పుసింహార్ధచంద్రచిహ్నములు - బరఁగుచు వైడూర్యభాసురం బయిన
పడగచే నమరుచు బ్రహ్మాస్త్రరక్ష - నడరుచు నని నదృశ్యం బయియుండు
నట్టి యారథ మెక్కి యనికి నేగుచును - గట్టల్కఁ బల్కె రాక్షసు లెల్ల వినఁగ
“మిథ్యాతపస్వుల మీఱి సంగ్రామ - రథ్యఁ గూలుతు నేఁడు రామలక్ష్మణుల;
పగ దీర్చి మాతండ్రిఁ బఙ్క్తికంధరుని - విగతశోకునిఁ జేసి విజయ మే నిత్తు;
భానునందనముఖప్లవగవల్లభుల - నే నేఁడు సమయింతు నిమిషమాత్రమున;
మఱియుఁ దక్కినయట్టిమర్కటోత్తముల - నెఱయంగఁ జంపుదు నేఁ డాజిలోన
దెగువతో” ననుచు నదృశ్యుఁడై యచట - నొగి రాక్షసుల నేయుచున్న రాఘవులఁ
బొడఁగని భీకరభ్రుకుటియై విల్లు - వడి నెక్కువెట్టి దుర్వారవేగమునఁ
బ్రళయకాలమునాఁడు బలువృష్టి గురియు - జలదంబువిధమున శరవృష్టి గురిసె;
గగనంబు నిండ నాఘనులు రాఘవులు - నొగి నేసి రలుకమై నుగ్రబాణములు
అమరారి యవి ద్రుంచి యమ్ములసోనఁ - దిమిరంబు పరగించె దిక్కులం దపుడు ;
పృథుచండకోదండభీకరధ్వనియు - రథనేమిరవమును రథతురంగములు
గొరిజలమ్రోఁతయు గుణమునిస్వనము - నరుదార జనియించు నతనిరూపంబు
వినఁ గానఁబడకుండ విస్మయం బంది - ఘనవీథిఁ బరికింపఁ గ్రమ్మఱ నతఁడు
అఖిలాంబకంబుల నాదాశరథులు - నిఖిలావయవములు నిండ నేయుటయు
నాఖరకరకులుం డారాఘవేంద్రుఁ - డాఖరసూదనుం డపుడు కోపించి,
వాఁ డేయుమార్గణావళు లెందు వచ్చు - వాఁడిభల్లములందు వడి నేసి యేసి
యాబాణజాలంబు లందందఁ దునుమ - నాబాహుబలశాలి యగు నింద్రజిత్తు
బహుముఖంబులఁ దేరుఁ బఱపుచు నేసె - బహుశరంబుల నంతఁ బార్థివసుతులు
కమియఁ బూచిన కింశుకంబులతోడి - సమత నొప్పిరి శరక్షతయుతాంగముల
కరముగ్ర మైనట్టి కాలమేఘంబు - కరణి నొప్పిన తనఘనశరీరంబు
తెలియకుండఁగ యామ్యదిక్కుననుండి - పలికె నయ్యైంద్రారి పార్థివేశ్వరుల
“ఎక్కడఁ బోయెద? రెందు డాఁగెదరు? - చిక్కితి రిట మిముఁ జేరి కావంగ
ది క్కెవ్వ రిలమీఁద? దివిజులటన్నఁ - జుక్కవా ల్నావంకఁ జూడనోడుదురు;
బక్కక్రోఁతుల నమ్మి బవరమునకును - మొక్కలమ్మున వచ్చి మోసపోయితిరి;
పటుతరం బైన నాబాణాగ్నిశిఖలఁ - బెటపెటఁ బ్రేలక ప్రిదిలి పోఁగలరె?
యావిభీషణునివాక్యములె నిక్కము - గా విని నాశక్తిఁ గానలే రైతి;
రిదె మిముఁ దెగటార్చి యేచి యాప్రొద్దె - కదలి యయోధ్యలోఁ గలవారి నెల్లఁ
బరిమార్చి మించి యాభరతశత్రుఘ్ను - లిరువుర జంపి నే నేతెంతు” ననినఁ
గడు వెఱఁగందిరి కపులు నాకపులు; - నడరుకోపంబున నాయింద్రజిత్తు
పడమటఁ దనపేరు పంతంబు లాడుఁ - దడయ కుదిచిన ధనువు మ్రోయించు
ధీరుఁడై యటఁ దూర్పుదిక్కుననుండి - ఘోరంపుశరవృష్టి గురియించు మఱియు
దక్షిణంబున కేగి ధరణి గ్రక్కదల - నక్షీణశక్తిచే నడరి పెల్లార్చు
నిబ్భంగిఁ దిరుగు చనేకమార్గములు - నబ్భానుసూనాదు లరుదంది చూడ

శరముల వింటితో సంధించుకొనుచుఁ - బరువడి వాఁ డేయుబాణజాలములు
జనపతు ల్గుంతురు చటులాంబకముల - ననిమిషు లప్పు డత్యాశ్చర్య మంద
అప్పుడు శతసంఖ్య లతనిచేఁ గపులు - కుప్పలు కుప్పలై కూలుట చూచి
సౌమిత్రి కోపించి జనపతి కనియె - "భూమీశ! వీనిచేఁ బొలిసిరి కపులు;
ఇది యేమి? దేవ! నీ వి ట్లూరకున్కి - యిదె చూడుమా భువి నెల్లదిక్కులను
బడి పొర్లుచున్నారు భల్లూకపతులు; - మడిసి రనేకులు మర్కటేశ్వరులు;
జగదీశ! నిను నమ్మి సకలవానరులు - మిగిలినభక్తితో మేకొని వచ్చి
తగిలి యీయింద్రారి దారుణాస్త్రముల - నొగిలి నీనామమే నొడువుచున్నారు;
పగవాఁడు చేరి నీబల మెల్లఁ దుంపఁ - దగ దింకఁ దెగకున్నఁ ద్రైలోక్యనాథ!
వగ దగ నల్లు నీబాణజాలములు - గగనంబు దిక్కులు గలయంగ నిండి
నిండినభక్తితో నిజదివ్యతనువు - లొండొంట ధరియించి యున్నవి వానిఁ
గైకొమ్ము రిపుఁ జంపు కమలాప్తవంశ! - నీ కెదురై పోర నేర్తురే రిపులు?
ఇంతశాంతము దగునే నృపులకును? - జింతింప వేల విచిత్రంబు గాఁగఁ?
బరఁగిన నీబాహుబలపరాక్రమము - తరుణార్కసమతేజ! తలపోయ వకట!
యీనిశాచరకోటి నీయింద్రజిత్తు - నేన చంపెద దేవ! నీమహత్త్వమున
నిటమీఁద బ్రహ్మాస్త్ర మేఁ బ్రయోగించి - కుటిలరాక్షసకోటికుల మెల్ల నడఁతు;"
అనవుడు రఘురాముఁ డనుజుని కనియె - "వినుము లక్ష్మణ! యొకవీనికై పూని
చనునె పల్వురఁ జంప? సంగ్రామమునకుఁ - జనుదేని వారల సమయింప నగునె?
యనిమిషబ్రహ్మరుద్రాదులచేత - ననిఁ జావఁ డితఁ డని యజుం డిడిన
వరము చెల్లింపంగ వలసియే వీని - నిరవొందఁ గాచితి నిఁక నుండె నేని?
వీనిఁ జంపఁగఁజాలు వీరవానరుల - నేను బంచిన వారె హింసింతు రితని;
నటుగాక తక్కిన నమ్మేఘనాదుఁ - డట నింద్రలోకంబునందు డాఁగినను,
నట బ్రహ్మలోకంబునందు డాఁగినను - నట రుద్రలోకంబునందు డాఁగినను,
ధరణి దూరిన రసాతలముఁ జొచ్చినను - శరధిలో మునిఁగిన జముఁడు గాచినను
దనతాతయగు ధాత తనవెన్కఁ బెట్టు - కొనిన నేఁ బోనీను ఘోరాజిఁ ద్రుంతు;"
నని పల్క రఘురామునలుక వాఁ డెఱిఁగి - యని సేయనొల్లక యాలంకఁ జొచ్చి,
ఘోరనిశాచరకోటితోఁ బోయి - యారావణునితోడ ననె నింద్రజిత్తు.
"కట్టల్కఁ గపులను గయ్యంబునందు - నెట్టన నేసితి నేలపైఁ గూల
మనుజుల నిద్దఱ మానము ల్గొంటి" - ననవుడు రావణుం డతనిఁ గోపించి
"యిది యేమి పోకయా? యిది యేమి రాక? - యిది యేమి సేతగా నెన్ని చెప్పెదవు;
ఒకపఱియును జంప కూరక వచ్చి - ప్రకటించె "దందఱ వడి"రని నీవు;
నీవేచి నడఁచిన నిఖిలలోకములు - భావింప నప్పుడే భస్మ మై పోవు;
నదిగాన నిది యొక్క యధిక మటంచుఁ - దుదిఁ దలంపకుము సంతోషంబు గాక
మగఁటిమి రామలక్ష్మణుల వానరులఁ - దెగటార్చి కాని నాదెస కేగుదేకు;"
మనవుడు "నౌ గాక" యని యింద్రజిత్తు - దనుజేంద్రు వీడ్కొని తనమదిలోన
"నతికాయకుంభకర్ణాదిదైతేయ - పతులెల్ల మడిసి రిబ్బంగి నుగ్రాజిఁ
గాన నారామలక్ష్మణుల నేరీతి - నైనను గెల్చెద" నని నిశ్చయించి
సీతచందము గాఁగఁ జెలువొంద నొక్క - నాతినిఁ దనమాయ నాకేశవైరి

ఇంద్రజిత్తు మాయాసీతను దెచ్చి తలఁ దఱిఁగుట

యటఁ జేసి ప్రీతి మాయాసీతఁ గొనుచుఁ - బటుబలసహితుఁడై పడమట వెడలె
వానికిఁ గాక యావానరు లెల్ల - నానాముఖంబుల నలికి పాఱుటయు

హనుమంతుఁ డపుడు మహాశైలశృంగ - మనువారగాఁ బట్టి యసుర మార్కొనఁగ
నరుదార నడచుచో నల యింద్రజిత్తు - నరదంబుమీఁద మాయాసీతఁ జూచె;
వెక్కసంబుగ రామవిరహానలంబు - నిక్కిన నాహారనిద్రలు దొరఁగి
కడలేని వగఁబొంది గతిఁ గానఁబడక - వెడలునిట్టూర్పుల వెలవెలఁ బాఱి
కడుఁ గృశంబగుమేను కమలపత్రములు - నొడుచులోచనముల నొలుకుబాష్పముల
జడగట్టి సీమంత సరణిఁ జిక్కొదవి - యడగొని మలినంబు లగుశిరోజములు
ధరణిరజోలిప్తతనుతరాంగములు - గరము విన్ననిమోము కరపల్లవంబు
గదిసిన చెక్కు నై గాలిచేఁ జాల - గదలెడులతవోలెఁ గంపించుచున్న
యామహీసుతఁ జూచి "యకట! వీఁ డింక - నేమి సేయునొ రామహృదయవల్లభను?
నీదీనదశ నాకు నీక్షింప వలసె - హాదైవమా!" యని హనుమంతుఁ డడరి
ఘోరవానరవీరకోటితో నడువ - దారుణాకృతిఁ బేర్చి తనమీఁద ననికి
నడుచుచో నవ్వాయునందనుఁ గాంచి కడుఁగ్రూరుఁడై దశకంఠనందనుఁడు
"ఇది యేల వచ్చెఁ దా నీసేనతోడ - ఇదె చూడరా సీత? యీసీతకొఱకు
నలజడి వడియెద రటుఁగాన దీనిఁ - దలఁ ద్రెవ్వనేసెదఁ దవిలి యే" ననుచుఁ
గలఁగి శార్దూలంబుకడ నున్నహరిణి - పొలుపున నయనాంబుపూరంబు లొలుక
"హారామ! హారామ! యనునార్తరవము - లారంగఁజేయు మాయాసీత నొడిసి
తలవెండ్రుకలు వట్టి దట్టించి యాడ్వ - నలగి యాదైత్యుతో ననియె వాయుజుఁడు.
"తగునె? దురాత్మక! దనుజుండవైన - నగుదుఁగా! కేమి నీ వావిశ్రవసుని
మనుమఁడ విబ్బంగి మనుకులేశ్వరుని - వనిత ముందలఁ బట్టి వారక తిగువ"
ననపుడుఁ గరవాల మంకించి యసుర - దనరుమాయాసీత తలఁ ద్రెవ్వనేసెఁ,
"జను మింక రామలక్ష్మణులకుఁ జెప్పు" - మన ఖిన్నుఁడై యుండె ననిలనందనుఁడు.
వసుధాతలంబున వడి నెత్తు రొల్క - నసిధారఁ దెగియున్న యాసీతఁ జూపి
హనుమంతుతో ననె నాయింద్రజిత్తు - "వనచరోత్తమ! రామువనిత నీసీత
ఘనతరంబైన నాకరవాలమునను - దునిమితి; మీరణోద్యోగంబు లింకఁ
జిక్కెఁ బొ"మ్మంచు విజృంభించి పలికి - దిక్కుంభికర్ణము ల్దిశలును బగుల
సంహారఘనఘనస్తనితమో యనఁగ - సింహనాదము సేయఁ జిత్తము లలఁగి
యప్పుడు రణములో నాయింద్రజిత్తుఁ - దప్పక కనుఁగొని తనరినభీతి
వనచరు లారంగ వాయునందనుఁడు - కనుఁగొని పలికె "నోకపివీరులార!
సమరవిక్రమములు చాలించి పాఱ - సమయమే వినరొకో సమరధర్మంబు?
దలఁప బంధులకెల్లఁ దలవంపు గాఁగఁ - గలనఁ బాఱుటకంటె కష్టంబు గలదె
నడఁచెద నే మున్ను ననుఁ గూడి మీరు - కడిమి వాటింతురు గా" కంచుఁ బలుక,
నందఱు తరువులు నద్రిశృంగములు - నందంద కయికొని హనుమంతుఁ గూడి
రయమున నార్చుచు రాక్షససేన - పయి వైచి, రంత నాపవమానసుతుఁడు
చలమున నొకమహాశైల మంకించి - యలుకతో వైవంగ నానిశాచరుని
సారథి రథ మౌలఁ జనఁదోల నదియు - దారుణధ్వనితోడ ధర క్రుంగఁబడియె.
ఆలోన వెండియు నగచరు ల్తరులు - శైలశృంగములు రాక్షసులపై వైవఁ
దనసేన విఱిగిన దశకంఠసుతుఁడు - కనుగొని కోపించి కపియూథపతులఁ
బటుశూలముద్గరప్రాసఖడ్గములఁ - జటులవేగంబున సమయించె; నపుడు.
మారుతాత్మజుఁడును మదిలోనఁ గినిసి - ఘోరవిక్రమకళాకుశలుఁడై పేర్చి
కడిమిచేఁ గవియు రాక్షసులరూ పడఁచి - వడి శిలాతరుఘోరవర్షముల్ గురిసి
యానిశాచరసేన నవలీలఁ దోలి - వానరావలిఁ జూచి వాయునందనుఁడు
"వనచరపతులార! వసుధేశుదేవి - దనుజాధముఁడు జంపెఁ; దప్పెఁ గార్యంబు;
సమర మేటికి నింక? జనకజవార్త - కమలాప్తకులున కొక్కట నెఱిఁగింప
నరుగుద! మటమీఁద నారాముఁ డెద్ది - వెర వానతిచ్చు నావిధము సేయుదము

మీరందఱును సంభ్రమింపక యుండుఁ - డీరాక్షసుఁడు క్రూరుఁ డేమఱవలదు"
అని యటు మగిడిన హనుమంతుఁ జూచి - తగ మది నవ్వు డద్దశకంఠసుతుఁడు
"ఈమహాబలుఁ డేగె నిటమీఁదఁ దనకు - హోమవిఘ్నము సేయ నోప రెవ్వరును;"

ఇంద్రజిత్తు నికుంభిళయాగము సేయుట

అని నికుంభిళ కేగి యచట విశాటుఁ - డెనసిననిష్ఠతో నేపు దీపింపఁ
గల్లు నెత్తురు పాలు ఘనకచ్ఛపముల - బల్లుల బిల్లుల బలు సర్పములను
గారుకోళ్ళను మంచిగంధంబు తేనె - నారికేళంబుల నల్లనికోళ్ళ
సూకరంబుల మఱి సొరిది కేశములఁ - గాకులఁ దెల్లని గార్దభంబులను
గాఱెనుపోతుల ఘనమేషములను - నాఱు నాలుగు రెండు నఱువదికరులఁ
గొండగొఱ్ఱెలు వేయికోటుల లక్ష - మండూకములఁ గోటి మాణిక్యములను
ముత్యంపుఁజిప్పలు మూఁడర్బుదములఁ - గాత్యాయనీదేవికడ నిష్ఠ నిలిపి ||5290||
మనమున నిగమనమంత్రపూతముగ - ననలుని రుధిరమాంసాదులఁ దనిపి
హోమంబు సేయుచు నుండె నయ్యెడను - రాముండు పడమటిరభస మంతయును
విని జాంబవంతుని వేగంబ పిలిచి - వినవచ్చెఁ బడమట విపులఘోషంబు
హనుమంతునకు నెట్టి యని యైనయదియొ? - ఘన మైనయట్టి యాకలకలం బరయఁ
జనుము రయంబున సైన్యంబుతోడ - ననిన ఋక్షేశ్వరుం డతిశీఘ్రవృత్తి
బలువిడి భల్లూకబలములు దన్ను - గొలిచి యప్పుడు నూఱుకోటులు రాఁగ
వడిగొని పశ్చిమద్వారంబుదెసకు - నడుచుచో గనియె నన్నడుమ వాయుజుని
వాయుజుండును జాంబవంతునితోడ - నాయింద్రజిత్తుసేఁ తంతయుఁ జెప్పి;
"యీవార్త రామున కెఱిఁగించి వత్తు - నే వచ్చునందాఁక నే నున్నయెడను
గాచి యావాకిటఁ గదలక యుండు - మేచినపగవాని నేమఱవలదు;" ||5300||
అవి పంచి వచ్చుచో ననతిదూరమున - హనుమంతుఁ బొడగని యారాఘవుండు
"ఇతనిముఖస్థితి నేమొకో? కార్య - గతి దోఁచుచున్నది; కనుఁగొన నిపుడు
ఇది యేతెఱం" గని యిచ్చఁ జింతింపఁ - గదిసి వాయుజుఁడు రాఘవునకు మ్రొక్కి
"దేవ! యే మెల్లను దెంపుమై దాన - వావలితోడఁ గయ్య మ్మొనరింప
మాముందటనె తెచ్చి మది శంక లేక - భూమిజతలఁ దెంచెఁ బొరి నింద్రజిత్తు;
ఆవాకిటికిని ఋక్షాధీశుఁ బెట్టి - యీవార్త చెప్పంగ నేను వచ్చితిని;"
అనువార్త చెవులలో నడరకమున్నె - ఘనవాతనిహతివృక్షంబును బోలె
నతులశోకాగ్నియు నడరి దహింప - ధృతి దూలి రవికులాధిపుఁడు మూర్ఛిల్లి;
యవనిపైఁ బడియున్న నతిభీతి నొంది - ప్లవగవల్లభు లెల్లఁ బటుశోకులైరి;
కైకొని యపుడు లక్ష్మణుఁ డన్నతొడల - పైకి రాఁ దిగిచి సంభ్రమచిత్తుఁ డగుచు ||5310||
"నక్కటా! రామ! నీయట్టియుత్తమున - కిక్కళంకము పుట్టెనే యిట్టిచోటఁ
దలపోయఁగా "మేలు ధర్మంబునందుఁ - గల" దనుమాట నిక్కము గాకపోయె;
నదియె నిక్కం బైన నకట! నీయట్టి - సదయచిత్తున కేల సంతాప మొదవు?
నీచేత రావణునికిఁ జావులేక - యీచందమున నుండ నేటికి వచ్చు?
జానకి కేల యీచావు సిద్ధించుఁ? - గాన ధర్మముకంటె ఘన మధర్మంబు
త్యాజ్యంబు గాదని తలపోయ కట్టి - రాజ్యంబు విడిచి యరణ్యంబులందుఁ
దిరుగ వచ్చితి; మటుఁ దిరిగెడుమనకుఁ - బురుషార్థములు సిద్ధి వొందునే? యధిప!
అవనీశ! "నిర్ధను లగువారుసేయు - వివిధయత్నంబులు వెస నిదాఘముల
నడరెడుసెలయేరు లడఁగినభంగిఁ - జెడిపోవు" నని బుధు లెప్పంగ వినమె?
ధనము లార్జించిన ధర్మకామాదు - లనుపమస్థితితోడ నధిప! సిద్ధించు; ||5320||
ఎసఁగంగ నర్థంబు లెవ్వాని కొదవు - వసుధ వానికి నెల్లవారు చుట్టములు

అర్థంబు గలవాఁడె యరయంగఁ బురుషుఁ - డర్థంబు గలవాఁడె యధికుండు జగతి;
అర్థంబె విద్యయు; నర్థంబె నేర్పు - నర్థంబె కీర్తియు; నర్థంబె పెంపు;
అర్థంబె బలమును; నర్థంబె కులము; - నర్థంబె బలగంబు; నర్థంబె గుణము;
అర్థంబె శీలంబు; నర్థంబె ప్రాణ; మర్థంబె పుణ్యంబు; నర్థంబె భూమి;
అర్థంబె రూపును; నర్థంబె నీతి; - యర్థంబె ఖ్యాతియు; నర్థంబె భూతి;
అర్థంబె గతియును; నర్థంబె మతియు; - నర్థంబె యెఱుకయు; నర్థంబె సుఖము;
అర్థంబు కావున నఖిలకామ్యములు - నర్థసంపన్నున కరచేతి వరయ;
అధికులు వేదవేదాంగపారగులు - బుధులు దూర్వంబులఁ బూతాక్షతముల
నర్థంబు గలవాని నమరఁ బూజింతు - రర్థి మోక్షార్థులై యడవుల నుండు;
మునిపుంగవులు కందమూలంబు లిచ్చి - ధనవంతు లగువారి దర్శింతు రెలమిఁ!
బాయక మంగళపాఠకానీక - గాయకకులములు కలవారిఁ బొగడు
ఉన్నతకుచములు నురునితంబములు - నన్నువనడుములు నలసయానములు
బింబోష్ఠములు చంద్రబింబాననములు - నంబుజలలితంబు లగు లోచనములు
రోలంబకులనీల రుచిరధమిల్ల - లీలాలకంబులు లేఁతసిగ్గులును
ఒయ్యన నవ్వుట నోరచూపులును - దియ్యమాటలు గాముదీమంబు లనఁగ
నెలయించునేర్పులు నెలజవ్వనములు - గలకాంత లర్థంబు గలవృద్ధు నైన
మనమారఁ గొలుతురు మహితభోగేచ్ఛ - ధనహీను నొల్లరు దర్పకు నైన
లేమియే నరకంబు; లేమియే రుద్ర - భూమియు; లేమియే భూరిశోకంబు;
లేమియే రోగంబు; లేమియే మృతియు; - లేమియే పాపంబు; లేమియే జరయు;
లేమియే కష్టంబు; లేమియే కరువు; - లేమియే దైన్యంబు; లేమియే వగపు;
లేమియే సకలమాలిన్యంబు దలఁప; - లేమియే సర్వంబు; లేమి గావునను
అచ్చెరువుగ రాజ్య మంతయు విడిచి - వచ్చినప్పుడు కాదె వచ్చె నాపదలు?
జానకిమరణంబు సైరింపఁజాల - మానవలోకేశ మార్గణావళుల
విసువ కాసురబలాన్వితముగా లంక - మసలక నింక భస్మంబు చేసెదను;"
అని లక్ష్మణుఁడు పల్క నావిభీషణుఁడు - దనమది నూహించి ధరణీశు కనియె.
"నాయింద్రజిత్తుమాయయె కాని సీత - కేయపాయంబును నిటుఁ గాదు వినుము.

విభీషణుఁ డింద్రజిత్తునిమాయ శ్రీరాములతోఁ జెప్పుట

ఖలుఁ డైనయాపఙ్క్తికంఠుండు దలఁచు - తలఁపు నేఁ నెఱుఁగుదు త్రైలోక్యనాథ;
జానకి నొప్పింపు జనపతి కనుచు - నే నెన్ని చెప్పిన హితవుగాఁ గొనఁడు;
జనకనందన నేల చంపించు నతఁడు - మనుజేశ! యిది వానిమాయ గావలయు;
అట్టిది యైన నోయవనీశవర్య! - నెట్టనఁ బొలియవే నిఖిలలోకములు?
ఇది బొంకు; చింతింప నేల? యాసీతఁ - బదిలంబుగాఁ జూచి ప్రతివార్త దెత్తు!"
నని రామునసుమతి నవ్విభీషణుఁడు - దనరూప మంతయు దాఁచి వేగమున
నలిరూపుఁ గైకొని యసురేశువనము - తలఁకకఁ జొచ్చి సీతను గాంచి మరలి
వచ్చి యారామభూవరునకు మొక్కి - యచ్చుపుభక్తితో నంతయుఁ జెప్ప;
విని "విభీషణ! యిట్టి విధ మేలు సేసె? - ననిలోన నింద్రజి" త్తని రాముఁ డడుగ
దనుజుఁ డాసురహోమతాత్పర్యబుద్ధిఁ - జనుటకునై యిట్టిచందంబు చేసె,
హనుమంతుఁ డాదిగా నగచరకోటి - మనములు గలఁచి యిమ్మాడ్కిఁ బుత్తెంచి
"తనహోమవిఘ్నంబు తగఁజేయువార - లనయంబు లే రింక" నని నికుంభిళకు
నరిగినవాఁడు వాఁ డచట హోమంబు - పరిసమాప్తము గాఁగఁ బటునిష్ఠ నేఁడు
దనహోమమంత్ర మింతయుఁ జిక్కకుండ; - మనుయుక్తి నవధానమతిఁ జేసెనేని
దేవదానవు లైన దృష్టించి నిలిచి - యావీరవరు నెవ్వ రని గెల్వలేరు;

అటుగాన నీలోన నసురవ్రేలిమికిఁ - బటుగతి విఘ్న మాపాదింపవలయుఁ
జనియెద నే నిదె సైన్యంబుతోడ - మనుజేశ! పంపు లక్ష్మణుఁ దోడు మాకు
సౌమిత్రి యవ్వీరుఁ జండకాండముల - భూమిపైఁ బడనేసి పొలియింపఁగలఁడు;
నేఁ డింద్రజిత్తును నీతమ్ముఁ డొడుచు - వాఁడు నికుంభిళావనములోపలను
దపము గైకొన్నాఁడు దశకంఠసుతుఁడు - తపము నిండకమున్న దండింపకున్న
బ్రహ్మ మెప్పించి యాపరమేష్ఠివలన - బ్రహ్మశిరం బను బాణంబు విల్లు
కవచంబు ఖడ్గంబు కవదొన ల్మఱియు - నవిరళమంత్రపూతాస్త్రము ల్వడసి
కామగాశ్వంబును గమనీయకేతు - భీమంబు మారుతస్ఫీతవేగంబు ||5370||
నగురథం బాయగ్నియందు వెల్వడిన - దగ నారథం బెక్కి ధను వందెనేని
నావాసవారాతి నాలంబులోన - దేవాసురాదులు దృష్టింపలేరు;
వానికి నిమ్ముల వరమిచ్చునప్పు - డానీరజాసనుం డతని వీక్షించి,
"నీవు నికుంభిళ నెఱయహోమంబు - గావించి తేని నేగతి నజేయుఁడవు;
కావించుహోమంబు గడ మగునేని - రావణసుత! నీవు రణములోపలను
బగతుచేఁ జ" త్తని పల్కినవాఁడు - జగదీశ! యటుగాన సమరయత్నంబు
సేయించి నేఁ డింద్రజిత్తుఁ జంపింపు - మాయావి యగు వీఁడు మడిసినఁ జాలు;
నమరకంటకుఁ డగు నద్దశాననుఁడు - సమరంబులో మున్నె చచ్చినవాఁడు"
అని పల్క రఘురాముఁ డపు డనుజన్ముఁ - గనుఁగొని "యనఘాత్మ! ఘనుఁ డింద్రజిత్తు
ఘనతిరోహితతిగ్మకరుఖంగి నింగి - ఘనమాయఁ దనగతి గానరాకుండఁ ||5380||
జరియించు నవ్వీరు శక్రాదిసురులు - దురమునఁ గడిమిమైఁ దొడరంగ లేరు
హోమమధ్యంబున నుగ్రరాక్షసుని - సౌమిత్రి! నీ వేగి సమయింపు వేగ
పటుతరభల్లూకబలముతోఁ గూడి - చటులవిక్రముఁ డైన జాంబవంతుండు
హనుమంతుఁడును దోడు నరుగుదెంచెదరు; - ఘనతరవిజయవిక్రమధురన్ధరుఁడు
ఇమ్మంత్రివరులతో నివ్విభీషణుఁడు - నెమ్మి నయ్యాగంబు నీకుఁ జూపెడిని;"
అని పల్కి రఘురాముఁ డనుజాతునకును - వనధి యిచ్చినయట్టి వజ్రవర్మమ్ము
ఘనతరఖడ్గంబు కవదొన ల్విల్లుఁ - బెనుపొందఁగా నిచ్చి ప్రీతితో మఱియు
వరభూషణంబులు వరుసగా నిచ్చి - యరు దైనపేర్మి ని ట్లనుచు దీవించె.
"అనిశంబు జయము శ్రీహరి యొనఁగూర్చు; - ఘనతరశుభము శంకరుఁ డిచ్చు; నజుఁడు
నీ కాయువు ఘటించు; నిఖిలదేవతలు - గైకొని దిశలందుఁ గాతురు నిన్ను; ||5390||
అనిలుండు ననలుండు నభిరక్షణంబు - దనరఁ జేయుదురు ముందల వెన్క నీకు"
అనవుడు లక్ష్మణుం డప్పు డుప్పొంగి - ధను వందుకొని తనుత్రాణంబుఁ దొడిగి
కవదొన న్ధరియించి ఖడ్గంబు దాల్చి - వివిధభూషణముల విలసితుం డగుచు
నారాముఁ గనుఁగొని యతిభక్తి మ్రొక్కి - ధీరవాక్యంబులఁ దెఱ గొప్పఁ బలికె;
"నలినాకరములోన నలి మరాళములు - కలఁగొనఁబడునట్టిగతి గానఁబడఁగ
నాతెల్లగరులబాణము లింద్రజిత్తు - వేతూరి చని నేఁడు వెస లంక పడును;
విపులతూలస్తోమవిధమున దాని - నృపవీర విశిఖాగ్ని నీఱు చేసెదను;"
అని యథోచితభంగి నారామచంద్రు - మనమార వీడ్కొని మహితతేజమున

లక్ష్మణుఁడు యుద్ధమునకు వెడలుట

గరుడుని నెక్కిన కమలాక్షుపగిదిఁ - గరువలిసుతు నెక్కి కరమొప్ప మిగిలి
పంబి గోలాంగూలబలములు గొల్వ - జాంబవదాదులు చనుదేరఁ గదలి ||5400||
బలువిడి నటకు ముప్పదియోజనములు - గలనికుంభిళ కేగి ఘనతరంబుగను
నురుమదేభంబులు నుత్తమాశ్వములు - నరిది రథంబులు నలరు కాల్బలము
స్తోమమైనవనంబు చుట్టును గాచి - భీమమై యెందు నభేద్యమై తనరి

బలము లన్నియు నల బల మెల్ల నుడిగి - యలలు లేనట్టి యాయంబుధికరణి
నున్న రాక్షససేన నొప్పారఁ జూచి - సన్నుతశస్త్రాస్త్రసన్నద్ధుఁ డైన
సౌమిత్రితో విభీషణుఁ డిట్టులనియె - "నీమహాసైన్యంబు నిషుపరంపరల
నెడల నేసినఁ గాని యింద్రారి మనకుఁ - బొడగానరాఁడు నీభూరిబాణములఁ
దూలింపు మీసేనఁ దొలితొలి పిదప - హాలాహలాభీల మైన శరాలి
దొరకొన్నహోమంబు తుదిముట్టకుండ - దురితాత్ముఁ డగువానిఁ ద్రుంపుము వేగ"
అనవుడు సౌమిత్రి యత్యుదగ్రతను - గనుఁగొనలం దగ్నికణములు దొరఁగఁ ||5410||
బలుతెఱంగుల బాణపఙ్క్తులు వఱపె - నలఘుబలోదగ్రులై పెల్లు రేగి
తరుచరాధిపులును దరులును గిరులు - పోరిఁబోరి వైచి రప్పుడు సొంపు మిగిలి
అసురులు నత్యుగ్రులై వనచరుల - వెసఁ బరిఘంబుల విసరివైచియును
గదలచే మోఁదియుఁ గరవాలములను - విదళించియును బహువిధములఁ గడఁగి
మఱియును దక్కిన మహితశస్త్రములు - నురక నొప్పించిరి యుగ్రత నిట్టు
మార్పడ నసురుల మర్కటేశ్వరుల - యార్పుల నాలంక యట్టిట్టుఁ బడఁగ
అంతఁ బోవక రాక్షసావలిఁ దఱిమి - యెంతయుఁ గడఁక ననేకశస్త్రములఁ
గపుల నొప్పింపంగఁ గపులును గవిసి - కుపితులై రాక్షసకోటి నొప్పింప
విఱిగి రాక్షసు లెల్ల వెస నింద్రజిత్తు - మఱుఁగున కరిగిరి మతమెల్లఁ దక్కి
ఆలోన నొక్కొక్కయాహుతిఁ బట్టి - యాలోలకీలమహావహ్ని కసుర ||5420||
పరఁగంగ నిన్నూటపదియాహుతులకు - దొరకొని యొకనూటతొమ్మిది వేల్చి
కడమయాహుతులు నాకైవడిఁ బట్టి - విడువక నిష్ఠతో వేల్చుచు నుండి
యురుతరసత్త్వులై యుగ్రతఁ బేర్చి - ధరణి గంపింప నత్తరుచరవరులు
బలువడి నేతెంచి పై నార్చుటయును - గలుషతఁ జిత్తంబు గలఁగినఁ జేతి
యాహుతి యటు వైచి యాయింద్రజిత్తు - నాహవోన్ముఖుఁడు మహారోష మెత్తి
కన్నుల నిప్పులు గ్రమ్మంగ భీష - ణోన్నతి రథ మెక్కి యుగ్రకార్ముకము
ధరియించి మించి యుద్ధతి నేగుదెంచి - తరుచరసేనలఁ దఱిమి నొప్పింప
దనుజేశుతమ్ముండు దనర సౌమిత్రిఁ - గొనిపోయి వన మతిక్రూరుఁడై చొచ్చి
సమధికం బగు నీలజలదంబపోలెఁ - గొమరారుచున్న న్యగ్రోధంబుక్రిందఁ
దొడఁగి యాయింద్రజిత్తుఁడు సేయఁజేయ - గడమచిక్కినహోమకర్మంబుఁ జూపి ||5430||
"సౌమిత్రి! చూచితే సమరంబుకొఱకు - హోమ మిక్కడ దైత్యుఁ డుగ్రతఁ జేసి,
బలి భూతముల కిచ్చి పావకువలనఁ - గలశక్తిసహితులఁ గడఁగి జయించుఁ
దొల్లియు నిటుచేసి దుర్మదవృత్తి - బల్లిదుఁడై యనిఁ బర్జన్యు గెలిచె;
నిప్పుడు నిదె చూడు! మీహోమవహ్ని - నొప్పార వెడలుచునున్నది రథము
అరుణనేత్రంబుల నరుణకేశముల - నరుణవస్త్రంబుల నరుణమాల్యముల
జడిగొన్న నల్లనిసారథితోడఁ - గడునెల్లి నగు తురంగంబులతోడ
వాఁడు క్రమ్మఱ వచ్చి వరహోమశక్తి - వేఁడిమి నెంతయు వెడలించి మించి
యీరథం బెక్కిన నింద్రాదులైన - నారావణాత్మజు నని నోర్వరాదు;
కాన నింతటిలోనఁ గడఁగి సౌమిత్రి - వానిని బటుశరవ్రాతంబుచేతఁ
బొలియింపు" మనుడును బొంగి లక్ష్మణుఁడు - తలఁగక కార్ముకధ్వని చెలంగింపఁ ||5440||
గరవాలహస్తుఁడై కవచంబుఁ దొడిగి - యరుదార శిఖివర్ణ మగు రథం బెక్కి
తనరూపు చూపిన దశకంఠసుతునిఁ - గనుఁగొని సౌమిత్రి కడునల్కఁ బల్కె
"మాయలఁ బనియేమి? మగవాఁడ వేని - నాయెదుటికి వచ్చి నన్నుఁ జూతుగాక!
నిక్కంపులావున నీవు గయ్యమునఁ - జక్క నిల్వుము నిన్ను జముఁ గూడఁ బుత్తుఁ;
గపటంబుఁ గైకొన్న గైకొనకున్నఁ - గపటరాక్షస! నిన్నుఁ గడతేర్తు వేగ;
నెఱసిన కడిమితో నిలువు నాయెదురఁ - గఱకురాక్షస!" యనుకడ నింద్రజిత్తు
భీలకరాళసంస్ఫీతుఁడై పలికె - "బాలుండవై యిట్టి పంతంబు లేల?

లక్ష్మణ! నిన్ను నాలంబున వీర - లక్ష్మికిఁ బెడఁబాపి లా వెడలించి,
యసువుల నాదు బాణావలిఁ బెటికి - వసుమతిపైఁ గూల్చి వారక వ్రచ్చి
కాకుల గ్రద్దలఁ గండలఁ దనుప - భీకరాకారతఁ బెంపారువాఁడ; ||5450||
ఉరక నాకట్టిన యురగపాశముల - మఱచితె ? లక్ష్మణ! మది నింతలోనె"
అని లక్ష్మణునిఁ బల్కి యట విభీషణుని - గనుఁగొని యింద్రారి కడువల్కఁ బలికెఁ;
"బినతండ్రివఁట నీవు ప్రియమార నేను - దనయుండ నా కెగ్గు దలఁపంగఁ దగునె?
దుర్మతివై కులద్రోహంబు సేయ - ధర్మఘాతుక! నీకుఁ దగ వేల కలుగు?
ఎడరైన బంధుల నెట్టినీచుఁడును - విడిచి శత్రులఁ బోయి వేఁడునే శరణు?
తగవు దప్పిననైనఁ దనవారిఁ బాసి - పగవారి సేవించి బ్రతుకు టేబ్రతుకు?
ఆనిశాచరనాథుఁ డధికతేజుండు - నీనిష్ఠురోక్తులు నీతిగా వినునె?
అన్న కోపించిన నట యింటిమూల - నున్న నే మగు? నుండకున్న నే మగును?
నీలావుబలిమినే యెల్లదేవతల - నాలంబులో గెల్చె నాదశాననుఁడు
హితుఁడవై మర్మము హిత మెఱింగించి - యతనిచేతన చెడు" మన విభీషణుఁడు ||5460||
"నావర్తనము మేఘనాద! యీ వెఱుఁగు - దీవృథాజల్పంబు లేల యియ్యెడను?
ఆతండ్రికొడుకైన యవనీతిమతికి - నీతియు ధర్మంబు నీ కేల కలుగు?
పొసఁగఁ జేపట్టిన భుజగంబు పగిది - వెసఁ గ్రూరుఁ డగుబంధు విడువఁగావలయు;
పాపాత్ముఁడగునట్టి పఙ్క్తికంధరుఁడు - నాపలుకులు విన్న నాఁ డింత లగునె
పరధనంబులకును బరకాంతలకును - బరితాపములఁ బొందు పాపకర్ములకుఁ
దగ వేల? మే లేల? ధర్మంబు లేల? - జగదేకహితమైన చరితంబు లేల?
మగ్నమౌ మీమది మదము గర్వంబు - నగ్నులై కాల్పక యవి యేల పోవు?
తలకొని యెపుడు నధర్మవర్తనమె - కలిగి వర్తింతురు కడుఁ గ్రొవ్వి మీరు
సురల బాధింతురు సువ్రతులైన - పరమమునీంద్రులఁ బట్టి చంపుదురు;
కావున నాదశకంఠునితోడ - నీవును లంకయు నిఖిలబంధువులు ||5470||
మాన కిచ్చకమాడు మంత్రులు గూడ - సేనలు రాజుచేఁ జెడుట సిద్ధంబు;
బుద్ధిశూన్యుఁడ వైతి; స్ఫుటకాలపాశ - బద్ధుండ వై; తేమి పల్కినఁ బల్కు;
మిటమీఁద నీమాయ లెక్కవు వినుము - వటముక్రిందికి హోమవాంఛఁ బోరాదు;
చనరాదు లంకకు సౌమిత్రిఁ దొడరి - చనవచ్చు నిఁక వేగ జముపురి" కనఁగఁ
బ్రథమాద్రిపయి వచ్చు భానునిపగిదిఁ - బృథుగాత్రు హనుమంతుఁ బెంపార నెక్కి
యమరిన లక్ష్మణు నావిభీషణుని - సమరార్థులగు నగచరుల వీక్షించి
"వీరులై నాబాణవృష్టికి మీరు - సైరించెదరు గాక! సమరోర్వి నేఁడు
ఉడుగక నావింట నొదవుబాణాగ్ని - యడరి మిమ్మిందఱ నాహుతి గొనును;
గరవాలపట్టిసఘనభిండివాల - శరజాలముల మిమ్ము సమయింతు" ననుచు
"రోదసీకుహరంబు మ్రోయంగ సింహనాదంబు సేయుచు నానాశుగముల ||5480||
వెస నేయుచును బాహువిక్రమస్ఫూర్తి - నెసఁగు నాముందఱ నెవ్వండు నిలుచు?"
అనవుడు లక్ష్మణుం డాద్రైత్యుతోడ - "దనుజాధముఁడ! యీవృథాగర్వ మేల?
చేరక యడఁగి ముచ్చిలిపోటు వొడుచు - టేరణంబునఁ బాడియే మగతనము?

ఇంద్రజిల్లక్ష్మణుల ద్వంద్వయుద్ధము

నీమాయలన్నియు నిరసించి నిల్వు - నామార్గణములఁ బ్రాణముల హరింతు;"
అనవుడుఁ గోపించి యతఁ డేసె నతని - ఘనకాలసర్పప్రకాండకాండముల
అవి లక్ష్మణుని గాడి యవ్వల వెడలి - యవనీస్థలము గాడె నద్భుతశక్తి
మఱియును వాఁడు లక్ష్మణదేవుమీఁదఁ - గరు లాడగాఁ బెక్కుకాండంబు లేయ

వడి వచ్చి తాఁకి యవ్వల గ్రుచ్చి పాఱె - వెడలు రౌద్రరసంబు వెల్లియపోలెఁ.
గడుఁబెల్లునెత్తు రంగంబుల వెడల - నడరంగ రాక్షసు లార్చుచునుండ
ఁ ఇంకెల నట్టహాసములు చేయుచును - లంకేంద్రతనయుఁ డాలక్ష్మణుఁ జేరి, ॥5490॥
“నరనాథసుత! నేఁడు న న్నాజిఁ గదిసి - బిరుదవై యిటు విజృంభించిన నిన్నుఁ
దొలుతఁ గత్తళముఁ దుత్తునియలు సేసి - తల త్రుంచివైచెద దారుణాస్త్రముల
పెను పేరి పడియున్న ప్రియసహోదరుని - నిను జూచు రాముఁడు నేఁ డవశ్యమును,”
అని పల్క లక్ష్మణుం డన్నిశాచరునిఁ - గనుగొని “యీవృథాగర్వ మేమిటికి
పలుకులఁ బని యేమి బవరంబులోనఁ - దొలఁగక నాతోడ దొడరుదుగాక!
మాటలాడక వహ్ని మడియించుమాడ్కి - మాటలాడక నిన్ను మడియింతు నిపుడు,
పని లేని పంతము ల్పలుకంగనేల” - యనుచు నుగ్రాస్త్రంబు లరివోసి తిగిచి
ఘనతరభీషణాకారుఁడై పేర్చి - కనుగవఁ గెంజాయ గడలుకొనంగ
నమరంగఁ గోపించి యర్కదీధితులు - గమియంగ దిక్కులఁ గలయంగఁ బర్వి
విలయాగ్నికీలల విస్ఫులింగములు - కనుఁగొనఁ దెరలేడు ఘనతరశక్తి ॥5500॥
కలయమ్ము సంధించి కఱకురక్కసుని - యలఘువక్షస్స్థల మట గాఢ నేయ
దాన దైత్యుండు రక్తము గ్రక్కి మూర్ఛ - నూని యంతనె తెల్వి నొంది పెల్లార్చి
వాఁడిమి మిగులఁ దీవ్రంబున నేసె - మూఁడుబాణములు రామునితమ్మునురము
అప్పుడు ధీరులై యధికరౌద్రములు - నిప్పులు గన్నుల నివ్వటిల్లంగఁ
జెలగు నయ్యిద్దఱు సింహనాదములు - బలువిడిఁ బఱతెంచు బాణఘట్టనలు
నురుగుణస్వనములు నొక్కట నెసఁగ - నరయ మృత్యువునట్టహాసంబువోలె
వెలసిన లావుల విక్రమంబులను - బొలుపులఁ జలముల భూరిరౌద్రముల
ననిశంబు వెలుఁగు చంద్రార్కులఁ బోలెఁ - దనరు చతుర్దంతదంతుల వోలెఁ
గొమరారుసింగంపుఁగొదమలఁ బోలె - గ్రమ మొప్ప శంబరకాములఁ బోలె
నమరఁ ద్రినేత్రాంధకాసురు ల్వోలె - రమణఁ గుమారతారకులును బోలె ॥5510॥
నేపారు వృత్రాసురేంద్రులఁ బోలె - రూపింప లయకాలరుద్రులఁ బోలెఁ
బాయనిజయకాంక్ష బలియురై పోర - నాయిద్దఱును నొప్పి రప్పుడు చూడ
కోపించి కోదండగుణఘోష మెసఁగఁ - జాపరథధ్వజసహితంబు గాఁగ
నామేఘనాదుని నంపవర్షమున - సౌమిత్రి ముంచిన సైరింప కతఁడు
ప్రతిసాయకము లేయ బలువిడి ద్రుంచి - వితతంబుగా బాణవృష్టిఁ గప్పుటయు
ఆయింద్రజితుఁ డప్పు డల వెల్లఁ బొలిసి - యాయస్త్రములకు మాఱైనయస్త్రములు
నెరి నేయనేరక నిట్టూర్పు పుచ్చి - తరిగొని చూడ నత్తరి విభీషణుఁడు
సౌమిత్రిఁ గనుఁగొని “జననాథతనయ! - నీమార్గణంబుల నిర్విణ్ణుఁ డగుచు
దశకంఠుసుతుఁ డున్నదశఁ జూడు మింక - దశరథాత్మజ! రణస్థలి వీని గెల్వు”
మనవుడు నుగ్రంబు లైన బాణములు - గొని యంగకము లెల్లఁ గ్రుచ్చి పో నేయ ॥5520॥
నొకముహూర్తము మూర్ఛ నొంది వే తెలిసి - “యకట ముందే వాసవాదుల గెల్చి
పరికింప దైవంబు ప్రతికూలమైన - నరునకు నిటు నేఁడు నా కోడవలసె;
ననిలోన రాక్షసు లందఱుఁ బొలిసి - రినవంశజులచేత నిఁక నేటి బ్రతుకు?”
అనుచుఁ గోపమున నయ్యమరకంటకుఁడు - జననాథసుతుఁ జూచి చల మగ్గలించి
“నరనాథనందన! నావిక్రమంబు - బరికించి నీ వింక బంటవై నిలువు;”
మనుచు నేడమ్ముల నతని నొప్పించి - హనుమంతు బదియింట నదరంట నేసి
వెస విభీషణుమీఁద విశిఖము లాఱు - మసలక నిగుడించి మఱి విజృంభించెఁ;
గాకుత్స్థతిలకుఁ డాకడిమి గైకొనక - నాకేంద్రరిపుఁ జూచి నవ్వుచుఁ బలికె,
“నధికుండు పంతంబు లాడకే గెలుచు - నధముండు పంతంబు లాడియు నోడు
ననుచితస్థితి శూరు లగువారు డాఁగ - రనిలోన వంచింపు టది యొక్కగెలుపె? ॥5530॥
కుటిలయుద్ధము సేయఁ గ్రూరాత్మ నీకు - బటుగతి నిహమును బరము లే” దనుచు

దినకరకరజాలతీవ్రార్చు లడరఁ - గనకపుంఖంబులు గలుగు బాణములు
వానిపై నిగుడించి వడి జోడుఁ ద్రెంచి - మే నుచ్చి చనఁగ నమ్మోయి మరు వపుడు
కాలోగ్రసర్పంబు కంచుకం బనఁగ - నాలోకనాఖీలమై నేలఁ బడియె;
వాఁడు వెండియు నొక్కవజ్రాంగిఁ దొడిగి - వాఁడిబాణంబులు వడి నేయ నపుడు
పరువడి నొండొరు బాణఘాతముల - నురువడి వెలువడు నురుశోణితముల
గైరికనిర్ఝరకలితంబు లైన - భూరిభూధరములు పొలుపుఁ గైకొనుచుఁ
గరవేగశర వేగగతులు నేర్పులును - గరమొప్పఁ బోరుచోఁ గారాకు రాలి
పూచినకింశుకభూజంబు లొప్పు - నాచందమున నొప్పి రస్త్రఘాతముల
నమరగంధర్వాదు లచ్చెరువంది - సమరంబు చూడ నాసమయంబునందు
కలభవేష్టితమ త్తగజలీల మంత్రి - కలితుఁడై భీకరగతి విభీషణుఁడు
విలుగుణధ్వని చేసి విపులరోషమున - వెలుఁగుమంటలతోడి విశిఖంబు లేయఁ
బిడుగులు చఱచిన పృథులభూజముల - వడువున రాక్షసు ల్వసుధపైఁ బడిరి;
అనలుండు మొదలుగా నతనిమంత్రులును - ఘనశూలపట్టిసఖడ్గఘాతముల
నెగడి రాక్షసకోటి నేలపైఁ గలిపి - రగచరావలిఁ జూచి యవ్విభీషణుఁడు
“ఇంక నీతనిఁ జంపు డిందఱుఁ బొదివి - లంకేంద్రుబల మన్న లా వన్న నితఁడె;
అని నీతఁ డీల్గిన నాదశాననుఁడు - దనసేనతోఁ గూడఁ దా నీల్గినాఁడు;
మును ప్రహస్తుని వజ్రముష్టిఁ బ్రజంఘుఁ - డనువాని సుప్తఘ్నుఁ డనువాని మఱియుఁ
గుంభనికుంభుల ఘోరవిక్రములఁ - గుంభకర్ణుని మహోగ్రుని నతికాయుఁ
వికటు మహాపార్శ్వు వెలయ ధూమ్రాక్షు - మకరాక్షు రక్తాక్షు మఱి శోణితాక్షు
యూపాక్షుఁ ద్రిశిరు మహోదరు నగ్ని - కోపుని దేవాంతకుని నరాంతకుని
ఖరు జంబుమాలిని కంపను మఱియుఁ - బరుషవిక్రము లైన పగతురఁ జంపి
యాహవసాగరం బవలీల దాఁటి - బాహాబలంబులఁ బరఁగితి; రింక
సౌమిత్రికిని మీకు సమయంబు దాఁటు - డామెయి నింద్రజి త్తనుగోష్పదంబు
కొడుకుఁ జంపఁగ నాకుఁ గూడదు వీఁడు - చెడునుపాయము మీకుఁ జెప్పెద వినుము
హింస గావించిన నెదిరిచేఁ బంచి - హింస సేయించిన నివిరెండు సరియె
ఇది రాముకార్యార్థ మిది లోకహితము - నదికాన పాతకంబైనఁ గానిండు;
సౌమిత్రిచే నేఁడు చంపింతు వీని - నేమాయలును గొల్వ విటమీఁద ననఁగ
జాంబవంతుఁడు ఋక్షసంఘంబుతోడ - నంబరం బగలంగ నార్చి రాక్షసుల
నగశృంగతరుసింహనఖదంతములను - బగతుర నవలీలఁ బాల్పడి సొచ్చి
నొప్పింపఁ గపులచే నొగిలి రాక్షసులు - నిప్పులు సెదరంగ నెరిదారు ఘోర
పరశుముద్గరశూలపట్టిసప్రాస - పరిఘశరాసనపాణులై బెరయఁ
బోరి సురాసురులకుఁ బోలె నయ్యద్రి - చరనిశాచరులకు సంగ్రామ మయ్యె.
హనుమంతుఁ డాసమయంబున నలిగి - ఘనులక్ష్మణుని డించి కాలునిపగిది
నొక్కొక్కవాటున నొక్కొక్కమాటు - పెక్కండ్ర దైత్యులఁ బృథివిపైఁ గూల్చి
శైలశృంగంబుల సాలవృక్షముల - లీలమైఁ జంపి బల్లి దుఁడునై పేర్చె
సరభసంబున విభీషణుఁ డంత నలుక - నురుతరజ్యాఘోష మొనరించి మించి
తనమంత్రులును దాను దద్దయుఁ గడిమి - దనుజులఁ బెక్కండ్ర దరమిడి చంపి
కరమొప్పఁ గనకపుంఖప్రదరములు - నొరఁగించె నింద్రజిత్తునిమేను గాడ
తరమిడి వాఁడు నుదగ్రుఁడై కినిసి - యరిదిశరంబు లేయఁగ నవి వచ్చి
పోరి విభీషణునురంబున నుచ్చి పాఱి - ధరఁ గాడె ధరణియుఁ దల్లడపడియె
దురము విభీషణుతో నింద్రజిత్తు - కర ముగ్రముగ నిట్లు కావించుచుండఁ
గనుఁగొని యపుడు లక్ష్మణుఁడు కోపించి - హనుమంతు నెక్కి తీవ్రాస్త్రసంతతుల
వడి మీఱి రాక్షసవరునిపై నేయఁ - గడునొచ్చియును భయంకరముగా నపుడు
మగుడ వాఁ డుజ్జ్వలమార్గణపఙ్క్తి - మిగులంగ లక్ష్మణుమీఁదఁ బెల్లేసె;

అడరి యయ్యిద్దఱు నతికోపు లగుచుఁ - గడిఁదిబాణంబు లుగ్రత నేయ నపుడు
ఆయంపతండంబు లడరి యొండొరుల - కాయంబు లందంద కప్పిన నపుడు
అంబుధారలతోడి యంబుదంబులను - నంబుదంబులతోడి యర్కచంద్రులను
బోలి రామార్గణంబులు వచ్చుచున్న - యాలోనివేగ మే మని చెప్పవచ్చు?
తొడిగినశరములు తొడిగినయట్లు - విడువరొకో? యను విధమున నుండె;
ఆరెండుతెఱఁగుల యమ్ములు గగన - మారంగఁ గప్పిన నడరెఁ జీఁకట్లు;
వీరరసావేశవివశత నెఱుఁగ - రైరి యొండొరుల మహాజిరంగమున
ఆయవసరమున నచ్చెరు వడర - వాయువు రణభూమి వర్తింపదయ్యె;
అనలుండు వెలుఁగొందఁ డయ్యె దిక్పతులు - ననిమిషగంధర్వయక్షకిన్నరులు
చకితాత్ములై వచ్చి శరణంబు సొచ్చి - సకలదేవతలు లక్ష్మణుఁ బ్రశంసించి
యాలక్ష్మణునకు జయం బగునటులు - చాలదీవన లిచ్చి సమ్మదంబునను
నతిలోకకంటకుం డైనయాదైత్యు - మృతునిగాఁ జేయుసౌమిత్రి! నీ వనుచుఁ
బలుకుచునుండ నాభానుకులుండు - పెలుచ నార్చుచు గుణాభీలరావంబు
చెలఁగంగ నాయింద్రజిత్తును గిట్టి - బలుకాండములు మీఁదఁ బరఁగించుటయును
ఆరాక్షసుఁడు వేగ యవి త్రుంచివైచి - ఘోరనారాచము ల్గురిసి పెల్లార్చె;
మదిలోనఁ గోపించి మఱియు లక్ష్మణుఁడు - గదిసి యీశాఖామృగంబు లార్వఁగను
జలమున నొకయర్ధచంద్రబాణమున - బలియుఁడై వానిచాపము ద్రుంచివైచి,
పడగ యేడింటను బడనేసి యొకటఁ - దడయక సారథితల ద్రెవ్వ నేసి
పదియింట వక్షంబు పగులంగ నేసి - యదరంట నేసె రథ్యముల నాల్గింట;
ఆరావణునిసుతుం డప్పుడు తానె - సారథి రథియునై సౌమిత్రిఁ గిట్టి
నెట్టన నేయుడు నిగుడుకోపమున - నట్టహాసము సేయ నాలక్ష్మణుండు
నరదంబుఁ గడపుచు నని సేయుదైత్యు - నరుదార వీక్షించి యదరంట నేసె;
ఆవాఁడియమ్ముల నధికంబు నొచ్చి - రావణుసుతుఁడు మూర్ఛాగతుం డగుచు
నంతన తెలివొంది యాత్మలోఁ బెద్ద - చింతించి యిది యేమి చిత్రమో? నరుఁడు
నన్ను నొప్పించె నెన్నఁడు నిట్టి దెఱుఁగ - ము న్ననేకాహవంబులఁ బోరునపుడు
కాల మెవ్వరికినిఁ గడవరా దనుచు - వాలిన యుష్ణనిశ్వాసంబు లడరఁ
జాపంబు తివియంగ శరము సంధింప - నోపక పరిపంథి నొనరంగఁ జూడ
నేరక యుండిన నిఖిలదేవతలు - నారాముతమ్ముని నగ్గించి రపుడు;
వెలవెల నగువాని విన్ననిమోము - కలయంగఁ గనుఁగొని కపివీరు లార్వ
వీరులు గ్రథనుండు వెసఁ బ్రమాథియును - మేరుసన్నిభుఁ డగుమేఘనిస్వనుఁడు
శరభుండు ఋషభుండు శైలము ల్వైచి - రరుదార నింద్రారియరదంబు విఱుగ
నటుపైన కేతురథ్యంబులతోడ - విటతాటమై కూల విపులకోపమున
నసురనాయకసుతుం డంత బిట్టార్చి - వెస విభీషణు రామవిభు నన్ముజన్ము
నుదురును వక్షంబు నో నాట నేసె - వదలక మూఁడేసి వాఁడిబాణముల;
నేసి గుణధ్వని యెసకంబు గాఁగఁ - జేసి చెలంగించె సింహనాదంబు;
అప్పుడు కోపించి యధికరౌద్రమున - నిప్పులు కన్నుల నివ్వటిల్లంగ
రావణుతనయునురం బుచ్చిపాఱఁ - గా విభీషణుఁ డేసెఁ గాండంబు లయిదు
ఆతఁడు గోపించి యాగ్నేయబాణ - మాతండ్రి పయి నేయ నది రాఁగఁ జూచి,
వారుణాస్త్రం బేసె వడి లక్ష్మణుండు - నారెండు నటఁ బోరి యవనిపైఁ బడియె;
ఉరగాస్త్ర మాదైత్యుఁ డుగ్రుఁడై యేయ - గరుడాస్త్రమునఁ ద్రుంచె గళము సౌమిత్రి;
తగఁ గుబేరాస్త్ర ముద్ధతి నాతఁ డేయ - నగణితంబుగఁ ద్రుంచె యామ్యబాణమున;
నతఁడు వెండియును వాయవ్యాస్త్ర మేయ - నతఁ డదియును ద్రుంచె నైంద్రాస్త్ర మేసి;
దానవుం డపుడు గంధర్వాస్త్ర మేయ - దాని లక్ష్మణుఁడు రౌద్రంబునఁ ద్రుంచె;
చలమున నిటు వారు సమరంబు సేయఁ - బ్రళయకాలమునాఁటి భంగియై తోఁచె;

సౌమిత్రి రణపరిశ్రాంతి మాన్పుటకు - నామందవాయువు లల్లన వీచె; ||5620||
అంత లక్ష్మణుఁడు నాయంతకుపగిది - నంతకంతకు నుగ్రుఁడై యింద్రజిత్తు

లక్ష్మణునిచే నింద్రజిత్తు చచ్చుట

నటు చూచి కార్ముకజ్యానినాదంబు - పటుశక్తితో దిశాభాగంబు పగులఁ
జెలఁగించి మెయి పెంచి సింహనాదంబు - సెలఁగించి దేవేంద్రుచేఁ గొన్నయట్టి
యారూఢి మీఱ నింద్రాస్త్రంబు దొడిగి - యారామవిభుఁడు ధర్మాత్ముఁ డౌనేని
దేవి యాసీత పతివ్రతయేని - దేవతాకరుణ నాదెసఁ గల్గెనేని
నింద్రాదులకు నెల్ల హిత మగునేని - నింద్రజిత్తునితల యిమ్మహాశరము
త్రెంచుఁ గావుత! మని దృష్టి సంధించి - మించి యేయుటయును మి న్నెల్ల నిండి
పృథుదీర్ఘనిర్ఘాతభీషణం బగుచుఁ - బ్రథనవికాసనప్రారంభ మగుచు
బహురత్నపుంఖశోభాయితం బగుచు - విహగేంద్రసమజనావిర్భావ మగుచు
నహిముఖానలకణాత్యాలోల మగుచు - నహిమాంశుబింబప్రభాభీల మగుచు ||5630||
మండుచు రుచులతో మహియు నాకసము - నిండుచు నత్యుగ్రనిగ్రహోదగ్ర
గతులమైఁ బఱచి రాక్షసలోకనాథు - సుతుఁ గిట్టి యందంద సురలు మిన్నంద
దనరిన నమ్మహోద్దండాస్త్ర మతని - యనుపమమణికుండలాంచితం బైన
లలితారుణేక్షణాలంకృతం బైన - తల బొమిడికముతో ధరఁ గూలఁద్రోసెఁ;
గలుషభావమున లంకానిధానంబు - చలమున నుగ్రుఁడై సాధింపఁ గోరి
బలి యిచ్చుకొఱకునై పటులులాయంబు - దల ద్రుంచి వైచువిధం బచ్చుపడగ
ననిలోనఁ బడియున్న యాయింద్రజిత్తుఁ - గనుఁగొని జయలక్ష్మి గైకొని దిశలు
గలయంగ నపుడు శంఖంబు పూరించి - విలు గుణధ్వని చేసి వెస లక్ష్మణుండు
నలి నప్పు డురుసింహనాదంబు సేసెఁ - జెలువొంద నప్సరస్త్రీల లాస్యములు
వీనుల సొలయించె; విశ్రుతశ్రుతుల - మానైన గంధర్వమధురగానములు; ||5640||
అంత విభీషణుం డంతంత కెచ్చు - సంతోషమునఁ గ్రుచ్చి సౌమిత్రి నెత్తి
యాలింగనము సేసె నాలంబులోన - నాలోన వనచరు లందంద చెలఁగి;
రంతలో హతశేషు లగునిశాచరులు - నెంతయు భీతిల్లి యేపెల్లఁ బాసి
వనచరుల్ దోలంగ వడి ధృతు ల్గూల - దనరారుపదహతి ధరణి గంపింపఁ
గలఁగొని చీఁకట్లు కన్నులఁ గవియఁ - దలలు వీడఁగ నాయుధంబులు వైచి
చెందినభయమునఁ జెడి పాఱి లంకఁ - గొందఱు చొచ్చిరి, కుధరశృంగములు
కొంద ఱెక్కిరి; వార్ధిఁ గొందఱు పడిరి - కొందఱు దూరిరి గుహనికుంజములు
అనలుండు తీవ్రార్చు లడరంగ వెలిఁగె - దినకరుం డుజ్జ్వలదీప్తిఁ జెన్నొందె;
జలము లెందును నతిస్వచ్ఛంబు లయ్యెఁ; - గలయ దిక్కుల కప్పుకావిరి విఱిసె;
గగనప్రసన్నత గలిగె నిష్కంప - మగుచు భూతల మొప్పె; నప్పు డెంతయును ||5650||
బవనసూనుఁడు శతబలియును నలుఁడు - జవశాలి పనసుండు శరభుండు ఋషభుఁ
డతులవిక్రమశీలుఁ డావాలిసుతుఁడు - నుతబలుం డగు సుషేణుం డర్కజుండు
గజుఁడును గవయుండు గంధమాదనుఁడు - విజయు లైనట్టి యాద్వివిదమైందులును
దక్కినవానరోత్తములు నేతెంచి - మ్రొక్కి కీర్తించిరి ముదితాత్ము లగుచు.
నప్పుడు లక్ష్మణు నఖిలదేవతలు - నొప్పార నుతియించి యొగిఁ బుష్పవృష్టిఁ
గురిసిరి; వానరకోటి పెల్లార్చెఁ - బరిమళయుతముగఁ బవనుండు వీచె;
ఆలక్ష్మణుఁడు విష్ణువంశంబు గాన - నాలంబులోపల నతనిచేఁ దెగిన
కపటరాక్షసుఁడును గాయంబు విడిచి - యపరాబ్ధిఁ గ్రుంకిన యర్కుండు వోలె
విష్ణుసాయుజ్యంబు వెలయంగ నందె - నుష్ణాంశుకులకీర్తు లొగి దిశ ల్నిండ
సౌమిత్రి యట జయస్తంభంబు నిల్పి - రాముని యొద్దకు రయమునఁ జనియె; ||5660||

సర్వవానరవిభీషణవాయుజులును - బర్వి యెంతయుఁ దన్ను బలిసి యేతేర
వచ్చి రాముని పాదవనరుహంబులకు - నచ్చుగా నెరఁగిన నప్పు డుప్పొంగి
యలరి కౌగిటఁ జేర్చి యానందబాష్ప- ములతోడఁ దొడలపై ముదమొప్ప నునిచి
పొరి నంగముల వీరపులక లనంగ - నరగరు ల్చొర గాడినట్టిబాణముల
మునుకొను నాదుఃఖమున మేఘనాదుఁ - డనిలోనఁ గూలినయాసంతసమున
నతిరయంబున మూర్ఛ యంతలోపలనె - ధృతి దూలుకొనఁ దోన తెలివియు గలిగి
“యాయోధనంబున నలవుమై నింత - సేయునే యీతం డజేయుఁడై నేఁడు
బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రబలు నింద్రజిత్తు - నహితభయంకరు ననిలోనఁ జంపె;
నటుగాన నాచేత ననిఁ జచ్చు నింకఁ - బటుశౌర్యధనుఁ డైన పఙ్క్తికంధరుఁడు
ఆతనివిభవంబు నాతనిబలిమి - యాతనిసుతునితో నట నేఁడు పొలిసె; ||5670||
నిఖిలశస్త్రంబులు నిపుణుఁడై మెఱసి - యఖిలరాక్షసులకు నాధారమైన
కొడుకుచావున కెల్లకోర్కులు విడిచి - కడిమిపై నాతోడఁ గయ్యంబు సేయ
సర్వాయుధోజ్జ్వలసన్నద్ధుఁ డగుచు - గర్వించి దుర్వారగతి వచ్చునేని?
చతురంగబలదైత్యసంఘంబుతోడ - వితతాహవక్షోణి విశిఖజాలముల
బలువిడి దునుమాడి బలి భూతములకు - నలవడఁ గావింతు నద్దశాననుని”
నని సుషేణునిఁ జూచి యారాముఁ డనియె - “దనరునోషధశైలతటవనంబునను
నురుతరప్రభలతో నొప్పువిశల్య - కరణి వేతెచ్చి లక్ష్మణవిభీషణుల
వానరావలి శరవ్రణవేదనలను - వానరోత్తమ! పాపవలయు నీ” వనిన
ఆతండు నత్తెఱం గటు సేయ - వారు వీతక్షతాంగులై వెస నుల్లసిలిరి;
ఇనసూనుపనుపున నెల్లవానరులు - మనమారఁ గైసేసి మహితతేజమునఁ ||5680||
జంద్రదివాకరసదృశులౌ రామ - చంద్రసౌమిత్రుల సరిగొల్వ నపుడు
రామలక్ష్మణులును రవితనూజుండు - యామినీచరవరుఁ డగువిభీషణుఁడు
నుతబలుం డనిలసూనుఁడు సుషేణుండు - శతమన్యుమనుమఁడు జాంబవంతుండు
నీలుండు మొదలుగా నిఖిలయూథపులు - పౌలస్త్యులకు నెల్లఁ బట్టుగొమ్మైన
యావీరవరునిచా వధికసమ్మదము - గావింప సంపూర్ణకాము లై రిటను.

రావణుఁ డింద్రజిత్తుమరణమునకు శోకించుట

అంత నారాక్షసు లట లంక కరిగి - యెంతయు కోపంబు లెసఁగ నవ్వేళ
రావణు లోకవిద్రావణుఁ గాంచి - “దేవ! నీపుత్రుండు దేవేంద్రవైరి
తనబాహుబలమునఁ దఱిమి వానరుల - దునుమాడి పెక్కండ్ర దురములోపలను
దివిజు లచ్చెరువంద దివ్యాస్త్రకోటి - నవిరళంబుగఁ బేర్చి యంతటఁ బోక
బలువిడి లక్ష్మణు ప్రాణము ల్గలఁగఁ - బలుసాయకంబులఁ బ్రౌఢుఁడై యేసి ||5690||
యామేఘనాదుం డుదగ్రవిక్రముఁడు - సౌమిత్రిచేఁ జచ్చె సమరమధ్యమున”
ననవుడు రావణుం డధికశోకమున - మునిఁగి పెద్దయుఁ బ్రొద్దు మూర్ఛిల్లి తెలిసి
“హావంశవర్ధన! హామహావీర! - హావీరరణధుర్య! హాశూరవర్య!
ఆశతమన్యుని నవలీల గెలుచు - నాశౌర్య మెవ్వఁ డుదగ్రుఁడై యడఁచె?
బలసూదనాది దిక్పతులు ఖేచరులు - పలుమాఱు నీవన్నఁ బాఱుచుండుదురు;
నీయుగ్రశక్తికి నిలిచి ని న్నెదిరి - యాయోధనంబున నడఁచెనే నరుఁడు?
చటులకోపంబునఁ జండకోదండ - పటుబాణపాణివై బవరంబులోన
నిలిచిన జముఁడైన నీ కోడు నట్టి - బలిమి యెక్కడ బోయెఁ బరికింప నేఁడు
వక్రమై దైవంబు వలనుగాకున్న - శక్రారి! నీకంటె జముఁ డెక్కుఁ డయ్యె;
అక్కజంబుగ మందరాచలంబైన - వ్రక్కలు సేయు నీవాఁడిబాణములు ||5700||
రణములోపల మున్ను రామలక్ష్మణులఁ - దృణలీల గెలిచితి తివిరి పల్మాఱు;

ఆమహత్త్వము దూలి, హాపుత్ర! నీవు - సౌమిత్రిచే నిటు సమసితే? యకట!
అమరులు మునులును నమరారి! నీవు - సమరోర్విఁ బడుటకు సంతసించెదరు;
సంహారఘనఘనస్తనిత మైనట్టి - సింహనాదము నీవు చేసిన బెదరు;
నిఖిలలోకంబుల నీ వజేయుఁడవు - నిఖిలనిర్జరులకు నీపేర్మి దక్కి
యల్పునిగతిఁ గూలి తకట! యాబ్రహ్మ - కల్పన దప్పినఁ గానేరవైతి;
సచరాచరములైన జగము లీరేడు - సుచిరవిక్రమ! వీరశూన్య మైనదియు
నందన! నీలావు నమ్మిన నన్ను - బృందారకులు నవ్వఁ బెడఁబాయఁ దగునె?
చెవులార రాక్షసస్త్రీవిలాపములు - వివిధభంగులు నేఁడు విన నాకువలసె;
నీయౌవరాజ్యంబు నీదులంకయును - నీయిష్టబంధుల నీతల్లి నన్నుఁ
దనయ! నీపత్నులఁ దనయుల డించి - చనఁజాలితే? యెందుఁ జనితి వీ! వకట!
నాఁ డంతకుని గెల్చినాఁడ వాలమున - నేఁ డెట్టు వోయితి వీవు తత్పురికి?
పరలోకకృత్యము ల్భక్తితోఁ దనయుఁ - డరయఁ దండ్రికిఁ జేయు నవి యెల్లఁ బోయి
యే నీకుఁ జేయంగ నిటు నేఁడు వలసె; - నే నింక నే మందు? నేమి సేయుదును?
రామలక్ష్మణులును రవితనూజుండు - యామినీచరపాలుఁ డగువిభీషణుఁడు
భీమవిక్రమలీలఁ బెంపొందుకపులు - నామర్మములు దూర నాటియున్నారు;
అట్టి నాహృదయశల్యంబు లోపుత్ర! - నెట్టనఁ బెఱుకక నేఁ డెందుఁ జనితి?
నాపాలిజయ మయ్యె నాతేజ మయ్యె - నాపుణ్యఫల మయ్యె నాభాగ్య మయ్యె
నాపెంపుగతి యయ్యె నాకీర్తి యయ్యె - నేపార నోపుత్ర యెంచిన వెల్ల
నీవయై యుండుదు నీయట్టికొడుకు - చావఁ జూచితి; నింక జన్మ మేమిటికి?
ఈకష్టశోకాబ్ధి యెడతెగ కీద - నాకు నెయ్యది తెప్ప? నలినాప్తతేజ!
“నినుఁ గొని రాముని నిర్జింతుఁ బోర” - నని నమ్మియుండితి; నదియును దీరె;
ఆశలన్నియు దీరె; నకట! యే నింక - నీశోకదవవహ్ని నెరియంగఁజాల;”
నని యని శోకించి యందంద పొగిలి - మనసు డిందకయుఁ గ్రమ్మఱ మూర్ఛనొంది.
యున్నదశగ్రీవు నుగ్రప్రభావు - నున్నతాత్ములు మంత్రు లొయ్యనఁ దెలుప,
బలురోషశోకము ల్బలిసి కన్బొమలు - పలుమఱు ముడివడఁ బరవసం బొప్ప
నేచినకిన్కమై నేదిక్కు చూచెఁ - జూచినదిక్కున స్రుక్కి రాక్షసులు
ఘనభీతిఁ బఱవ రాక్షసలోకవిభుఁడు - కన దుగ్రదంతసంఘట్టనరవము
లతిభయంకరవృత్తి నప్పుడు దిశలఁ - బ్రతిరవం బొనరింపఁ బదిముఖంబులను
గనుగవలను నగ్నికణములు దొరుఁగ - దనమంత్రివరుల నందఱఁ జూచి పలికె;
విడువనితపమున వేధ మెప్పించి - పడసితి శస్త్రాస్త్రపంక్తులు పెక్కు
ఎన్నఁడు నపజయం బెఱుఁగ యుద్ధముల - నెన్నఁడు నేశోక మెఱుఁగఁ జిత్తమున
నిరుపమస్థితి నొప్పు నీలాభ్ర మనఁగ - బరమేష్ఠి మెప్పించి పడసినజోడు
గైకొని రథ మెక్కి కదలితి నేని - నాకనాయకుఁ డైన నను గెల్వఁగలఁడె
నలినసంభవుచేత నాఁ డేను గొన్న - విలునమ్ములును మీరు వేగంబ తెండు;
వాఁడిమి మీఱంగ వడిఁగిట్టి కలన - నేఁడు నే గెల్తు; నానృపులను గపుల”
నని పేర్చి ప్రళయకాలాగ్నియుఁ బోలె - మనమున జాజ్వల్యమానుఁడై యుండి
దివ్యవాద్యములతో దిక్కులు మెఱయ - నవ్యబాహాస్ఫాలనంబు సేయుచును
అనియె ని ట్లుగ్రుఁడై యధికరోషంబు - పెనఁగొన మఱియును బేర్చి యిట్లనియె.
“నేఁడు నాతమ్ముల నేఁడు నాసుతుల - నేఁడు నాబంధులు నేఁడు నాభటులఁ
జంపెను సీతకై చనుదెంచి కడిమి - పెంపార రాముఁ డభేద్యుఁడై పేర్చి
యాయింద్రజిత్తు మాయాసీతఁ జంపె - నాయుపాయంబు నిరర్థకం బయ్యె

రావణుండు సీతను దెగ వేయఁ బోవుట

నే నింక నిజముగా నిప్పుడు పోయి - జానకిఁ దెగటార్చి చలము సాధింతు"
నని హస్తమునఁ జంద్రహాసంబు పూని- తనరినపదహతి ధరణి గంపింపఁ
జనుచుండ వృద్ధరాక్షసమంత్రివరులు - దనరంగ నూహించి తమలోన ననిరి;
"దశరథాత్మజుల నీదశకంధరుండు - నిశితబాణంబుల నిర్జింప లేఁడె?
కైకొన కీతఁడు కడిమిమై సకల - లోకపాలుర నాజిలో మున్ను గెలిచె;
నోలి మరుత్తుల నుగ్రాహవమునఁ - దోలెను నలువలఁ దొమ్మండ్ర గెలిచె;
నెనమండ్రువసువుల నే పడంగించెఁ - ఘనతతోఁ దొమ్మిదిగ్రహముల నడఁచె;
దెగువఁ బన్నిద్దరాదిత్యుల నొంచెఁ - బగ గెల్చె రుద్రులఁ బదునొక్కరుండ్ర
నరుదార గంధర్వయక్షరాక్షసుల - నురగుల గరుడుల నుగ్రదానవుల
నతిభీతి పొందించె నారసి చూడ - నితనికి నరులన నెంతటివారు?
తమకించి సతిఁ జంపఁ దగవుగా దనుచు - సమవర్తిఁ బోలె నాసమయంబునందు
లోకభయంకరాలోకుఁడై తివిరి - నాకేంద్రవైరి జానకిఁ జంపఁ గదిసె;
అప్పు డప్పాపాత్ము నత్యుగ్రదృష్టి - కప్పుణ్యవతి స్రుక్కి యనదచందమున
నొందినభీతితో నుగ్రగ్రహంబు - ముందటనిల్చిన మోదంబు దక్కి
పడియున్నరోహిణి పగిది నాసీత - పతితుఁడౌ రావణుభావంబుఁ జూచి,
"యీదురాత్మునిచేత నిటుఁ జావవలసె - హాదైవమా! యని యతిబాధ పొంది
దురమున నింద్రజిత్తుఁడు చచ్చు టెఱిఁగి - సురవైరి చంప వచ్చుచునున్నవాఁడొ?
కాక యారామలక్ష్మణుల జయించి - చేకొని ననుఁ జంపఁ జేరుచున్నాఁడొ?
వీనిచే చావ నావిధి చెరఁ బెట్ట - నే నేమి సేయుదు నిలమీఁద నింక
నక్కటా! దైవంబ! యతిపుణ్యధనులఁ - బెక్కుసంకటములఁ బెట్టితే తెచ్చి?
రామాభిరాముల రామలక్ష్మణుల - నామీఁద పగ" నంచు నలినాయతాక్షి
పలవించి పలవించి భావమధ్యమున - నెలకొన రఘురాము నిజమూర్తి నిలిపి
పరవశయై తూలిపడి మూర్ఛ వోయె - ధరణిపైఁ బడియున్న ధరణిజఁ జూచి
ధరణిజదెస నల్గు దశకంఠుఁ జూచి - కరము శోకించి రాక్షసు లెల్లఁ గలయ
"హాహానినాదంబు లందంద చెలఁగ - నోహో! దురంత మీయుగ్రకృత్యంబు"
అనుచుండు నత్తఱి నమరారిఁ జేరి - ఘనుఁడు సుపార్శ్వుండు ఘననీతిధనుఁడు
వెఱవక తననీతివిభవంబు మెఱయఁ - దెఱఁగొప్ప నతని బోధించుచుఁ బలికె.
"ధాతపులస్త్యుండు తండ్రి ధర్మైక - నీతిజ్ఞుఁ డురుయశోనిధి విశ్రవసుఁడు;
నీవు వేదాగమనిధివి; నీపెంపు - భావింప కేల దుర్భావుండ వయితి?
తగ దుత్తమస్త్రీలఁ దవిలి వధింప; - నగణితం బగు దోష మటుఁగాన వలదు!
ఈకోప మంతయు నెల్లి యుద్ధమునఁ - గైకొని రామలక్ష్మణులపైఁ జూపు"
మని చెప్పి యాచంద్రహాసంబు పుచ్చి - కొని సుపార్శ్వుండు దోడ్కొని వచ్చె మగుడ
అంత నాదశకంఠుఁ డధికరోషమునఁ - జింతించి విన్ననై చిత్తంబునందు
మఱపు పుట్టని పుత్రమరణాతురమున - మఱుఁగుచు నాస్థానమంటపంబునకు
జనుదెంచి కొలువుండి చటులవేగమున - తనమంత్రిబాంధవతతుల రప్పించి
కొందల మందుచుఁ గొడుకుచందంబు - మది నుగ్గడించుచు మౌనత నుండె.

ఇంద్రజిత్తుభార్య సులోచన శోకించుట

అంతఃపురంబున నతివలు గూడి - చింతింపఁగా విని శేషునిపుత్రి
యైనసులోచన యాత్మేశుచావు - విని చాల వగచుచు వివశత నొంద
పొలుపొందగాఁ బెద్దప్రొద్దుకుఁ జెలులు - తెలుపగా నొకకొంత తెలివొంది కుంది
నానావిధంబుల నాథునిఁ గూర్చి - యాననం బదరఁ బ్రలాపింపఁదొడఁగె.
"హాప్రాణనాయక! హాజీవితేశ! - హాప్రాణనాథ! నీ వాజిలో నెదిరి

యేపార నిన్ను జయించెనే నరుఁడు? - చూపోపఁజాలకఁ జులకఁగాఁ జూచి?
పాపపుబ్రహ్మ యీపట్ల నిద్దఱినిఁ - బాపంగఁ దగునె తాత్పర్యంబు లేక?
యెప్పు డెక్కడి కైన నేగుచోఁ బిలిచి - చెప్పిపోదువు నన్ను సేమ ముప్పొంగ;
నాకుఁ జెప్పిన నీకు నాథ! యీచావు - చేకూరునే శత్రుచేత నీలాగు?
మాతండ్రి నన్ను ప్రేమము మీఱ నీకు - బ్రీతి రెట్టింపఁగఁ బెండ్లి గావించు
తఱి "నీవు జయకాంక్ష దలఁచితి వేని - సరవికార్యంబులు సతితోడఁ దెల్పి
అరిగిన నజహరాదుల కజేయుఁడవు - నరు లనఁగా నెంత? నాకేశవైరి!"
యనుచు శిరోరత్న మపుడు నాచేతి - కొసరంగ నిచ్చి నా కొకబుద్ధి దెల్పె;
"తనయ నీపతి శత్రుతతిమీఁదఁ బోవ - మానుగాఁ దలపయి మణి నివాళించి
పంపినఁ బగఁ దీర్చుఁ బగతుల నెల్ల" - నింపుగాఁ జెప్పిన నీమామమాట
మఱచి యిప్పుడు నీవు మఱి వైరిదివ్య - శరవహ్నిచే రణస్థలిని వ్రాలితివి;"
అని తనప్రాణంబు లాత్మేశునకును - మునుకొని మది ధారఁ బోసి యాక్షణమె
తనయులఁ జూచి యాతరలాయతాక్షి- "ఘన మైన శోకసాగరమున మునిఁగి
భీతిల నేల? విభీషణుం డుండ - నాతఁడు మన్నించు నధికతేజమున
వర్ధిష్ఠులై తనూభవులార! మీరు - వర్ధిల్లుఁ డెప్పుడు వరగుణోన్నతిని.
నా కింక నుండుట న్యాయంబు గాదు - ప్రాకటంబుగఁ బోదు ప్రాణేశుకడకు"
నని ముద మందుచు నన్నిట రోసి - మనమునఁ గలవాంఛ మమత రెట్టింప
నలయుచు సొలయుచు నసు రుసు రనుచు - లలిఁ దూలి యజపుష్పలతికచందమునఁ
జని దశకంఠునాస్థానంబుఁ జేరి - తనకన్నులను బాష్పతతులును దొరుఁగ
మదిరాక్షి యేడ్చుచు మమత రెట్టింప - నొదుగుచు మామతో నొయ్యనఁ బలికె.
"పతివియోగంబైన సత్నియాక్షణమె - పతి నంటి యేగుట పరమధర్మంబు;
అటుగానఁ బతి నంటి యరుగంగవలయుఁ - బటుబుద్ధితోడ నాపతికళేబరము
తెప్పింపు మిప్పుడు తీవ్రంబుగాను - తప్పక మది భటతతుల బాంధవుల"
ననిన నాతఁడు నాత్మ నల్లఁ జింతించి - మనుజాశనుండు నామగువ కిట్లనియె.
"విన్ననై యాహవవిముఖమధ్యమున - పన్నుగాఁ బడియున్న పడఁతి నీవిభుని
నేను బో యడిగిన నిత్తురే వారు - కాన నాచేతను కాదు మృగాక్షి;
నీమన సటుమీఁద నే నేమి చెప్ప? - భామ! నీ వెఱుఁగని పని యేమి కలదు?
చెప్పితి నాకుఁ దోఁచినవిధం" బనిన - నప్పద్మలోచన యతని కిట్లనియెఁ
"గైలాసనగము వేగమె కేల నెత్తి - ఫాలాక్షునకు నతిభయముఁ బుట్టించి
కడఁకమై మూఁడులోకములను గెల్చి - కడిమి గల్గిన మహాఘనుఁడవు నీవు;
సురనాథు గెల్చిన శూరున కిపుడు - నరు లెంతవారు? వానరు లెంతవారు?
నరులలో హీనవానరులలోఁ బడిన - గురుసత్త్వశాలి నీకొడుకుదేహంబు
"తేలేను నే" నని ధీరత్వ మెడలి - యీలీల ననఁ గాలహేతువో యనుచుఁ
గర మొప్పఁగా బాహ్యకర్మంబులకును - తరుణులు పతిరహితం బైన నగ్ని
సరవితోఁ జన ధర్మసరణియుఁ గాన - వెఱవక నే విన్నవించినమాట
నెగ్గుగాఁ గొన కానతిచ్చి న న్ననుపు - దిగ్గున చని పతిఁ దెచ్చుకోవలయు;"
ననిన నాదశకంఠుఁ డతివ వీడ్కొలుప - మానినియును తనమామకు మ్రొక్కి
మెలుపైన దొలుకరిమెఱుపుచందమున - కలితమౌ తనమేనికాంతిజాలములు
తలకొని భూనభోంతర మెల్ల - నిండ జలరుహనేత్ర నిశ్చలబుద్ధిచేత
వినువీథి రాఁ గపివీరు లందఱును - మనమున నాశ్చర్యమగ్నులై చూడ
నంతఁ గొందఱు కడు నాశ్చర్యమునను - వింత రెప్పలు విచ్చి వేవేగ చూడ
వెఱఁగొందుచున్న యీవెలఁదులు మేటి - సురపురినుండి యీసుదతీలలామ
దేవత లంపినది లక్ష్మి రామ (?) - దేవునికడ కేగుదెంచెనో కాక
తనయుఁడు మృతుఁడైన దశకంధరుండు - మనమున రోషంబు మఱి యింతలేక

కక్కసం బుడిగి వెగమె సీత రథము - నెక్కించి మగుడ నంపించెనో గాక?
కాక వేఱొకదేవకాంతయు నిందు - రాఁ గారణం బేమి రయమున ననుచు,
అంగదసుగ్రీవు లాంజనేయుండు - సంగరస్థలి నున్న తరుచరాధిపులు ||5830||
వెరవొప్ప శ్రీరామవిభుఁడు లక్ష్మణుఁడు - దొరకొని చోద్యమందుచు నుండి రపుడు
పరమపావనుఁడైన పవమానసుతుఁడు - వెరవున నాకాశవీథి నేతెంచు
భామినీమణిఁ జూచి పరఁగ రామునకు - తామసింపక వేగఁ దగ విన్నవించె;
"ఈమానవతి మది నెంచఁగా దేవ - భామ కాదిది రామపత్నియుఁ గాదు
మానుగాఁ బతిలేని మగువయే కాని - దానికి నదిగొ ప్రత్యక్షంబు గలదు;
అప్పడఁతుకయున్న యరదంబుమీఁదఁ - గప్పినధూళి రాఘవ! విలోకింపు"

సులోచన శ్రీరాముల నుతించుట

మని చూపుచుండ నయ్యబ్జాక్షి వేగ - చనుదెంచి యరదంబు చయ్యన డిగ్గి
పుత్తడిబొమ్మయో పొసగగంగ మొదల - క్రొత్తగుముత్తెమో కొదమరాయంచొ?
యనఁగ సన్నపునడు మసియాడుచుండఁ - గనుగవలను బాష్పకణములు దొరఁగ
నందందఁ దూలుచు నసురుసు రనుచు - మందయానంబున మగువ రాఘవునిఁ ||5840||
గదిసి సాగిలి నమస్కారంబు సేసి - ముదిత హస్తంబులు ముకులించి నుదుట
"రవికులాంబుధిసోమ! రామాభిరామ! - ప్రవిమలగుణధామ! పరరాజభీమ!
జలదసన్నిభగాత్ర! సారసనేత్ర! - విలసితచారిత్ర! వితతపవిత్ర!
కలశాబ్ధిగంభీర! కనకాద్రిధైర్య! - లలితోక్తిమాధుర్య! లావణ్యధుర్య!
జననాథ! నీపాదసంసేవకతన - యెనయు నాపాపంబు లెల్లను బాసె"
నని విన్నవించుచు నరనాథునెదుట - వినయంబుతో నున్న వెలఁది నీక్షించి
మానవేంద్రునియనుమతిమీఁదఁ జేరి - భానుతనూజుఁ డాపడఁతి కిట్లనియె.
"నెలనాఁగ! నీ వెవ్వ? రిచటికి నిపుడు - వెలయంగ వచ్చిన విధ మేమి నేఁడు?
వెలఁది నీపే రేమి? విభుఁడు నీ కెవఁడు? - పొలుపొంద నెవ్వనిపుత్రివి నీవు?
చెప్పు మేర్పడ నీదుచందం"బటన్న (?) - నప్పు డప్పడఁతి తా నశ్రువు లొలుక ||5850||
"భానుజ విను భోగిపతి నాదుతండ్రి; యేను సులోచన, యిదియ నాపేరు;
నాకు నాథుఁడు మేఘనాదుఁ; డాపుణ్య - ప్రాకటబహుభోగభాగ్యశీలుండు
నధికబాహాటోపుఁ డధికతేజుండు - కదనభీకరుఁడు వాసవభంజనుండు
కడిఁదిశూరుఁడు దశకంఠనందనుఁడు - కడఁక మందోదరీగర్భసంభవుఁడు"
అని చెప్పి శ్రీరాము నతివ వీక్షించి - మనమున నతిశోకమగ్నయై పలికె.
"నిట్టిశూరుని రాఘవేంద్ర! రణోర్విఁ - బట్టి చంపితి కృపాపరులయ్యు! మీర
లేట్లు చంపితిరయ్య? యినకులాధీశ!- పుట్టునే యిటువంటి భూరివిక్రముఁడు;
పతివియోగాగ్నిచేఁ బడఁతులు మదిను - పరితాప (?) మొందరె పలుతెఱంగులను?
ఎఱుఁగవే సర్వజ్ఞ యేఁ బతిఁ బాసి - ధరణి వైధవ్యంబు దాల్పంగఁ గలనె?
శరణార్థిరక్షక! సదయాంతరంగ! - పరిపూర్ణహృదయ! శోభనకృపాపాంగ! ||5860||
మరుగుచొచ్చితిఁ గాన మన్నించునట్టి - బిరుదు నీబిరుదు; రూపింప నావిభుని
మరలఁ బ్రాణము లిచ్చి మన్నించు నాకు - పురుషభిక్షము పెట్టి భువి నన్ను నిలుపు;"
మనుచుఁ బ్రార్థించిన నవనీశ్వరుండు - ఘనదయాపరమూర్తి గాన నయ్యింతి
పురుషుని బ్రతికింప బుద్ధి నూహించు - టెఱిఁగి మారుతియును మఱి విన్నవించె;
"నిది యేమి? రాఘవ! యెఱుఁగరే మీరు? - వదలక యాబ్రహ్మవరము తప్పింప
నీతియే? మీరు మానినికినిఁ జెప్పి - ధాతను మన్నింపఁదగును భూనాథ!"
యని మారుతాత్మజుఁ డాడువాక్యములు - అన విని దలపోసి యపు డిట్టులనియె.
"జలజాక్షి యింకొక్కజన్మంబునందు - కలసెదు విభు పెద్దకాలంబుదాఁక

పెక్కుసంపదలచేఁ బెంపు సొంపార - యక్కజంబుగ భోగ మనుభవం బొంది,
యామీఁద వైకుంఠమందు నిర్వురును - కామితార్థోన్నతి కాంతురుగాక”
యనిన సంతోషించి యతిదయాపరుని - వినయపూర్వకముగా వినుతింపఁ దొడఁగె
సదయాంతరంగ! శోభనకృపాపాంగ! (?) - సదమలగుణధీర! సాధుసాంగత్య!
పరఁగ నాపతికళేబరము తెప్పించు - పురమున కతివేగఁ బోవంగ వలయు”
ననవుడు సుగ్రీవుఁ డపు డిట్టు లనియె - “వనజలోచన! పతివ్రత వౌదువేని?
నీదుపురుషునితోడ నీచంద మెల్ల - తగఁ బల్కు మిప్పుడు తడయక” యనినఁ
గడువేగమునఁ బోయి కదనరంగమును దడయక చొచ్చి యాతరలాయతాక్షి
పడియున్నతలఁ జూచి పలుతెఱంగులను - అడలుచు బతిఁ జేర నరిగియు దుఃఖ
జలధిలో మునిఁగి మూర్ఛయుఁ బొంది తెలిసి - పలువిధంబులఁ బడి ప్రాణేశుమీఁద
నెలుఁగెత్తిఁ హా! యని యేడ్చి ధైర్యంబు - నిలిపి సుస్థిరమున నిలిచి యాలేమ
పలికె సత్యప్రభాభాసిత యగుచు; - వలనొప్పు నామనోవాక్కాయకర్మ
ములయందుఁ బతిభక్తి మొనసితి నేని - సలలితధర్మసంచారంబునందు
పతియె దైవం బని భావంబులోన - సతతంబు వ్రతముగా సలుపుదు నేని
చెలఁగి నావిభునకు జీవంబు వచ్చి - యలర నాతో మాటలాడుఁగా! కనుచు
అని తమయాత్మ మర్యాదలు కొంత - యనినఁ గన్విచ్చి దశాస్యనందనుఁడు
“నెలఁత చంపినవాఁడు నీతండ్రి గాఁడె? - తలపోయ నొరులకు తరమె న న్నెల్వ?
నిలిచి యుద్ధము సేయ నిమిషమందైన - బలుచింతపడ నీకు పనిలేదు వినుము;
తనదుబుణానుబంధము గూడియున్న - నెనసియుందురు నరు లింతులఁ గూడి
వెలయఁగ యోగవియోగము ల్బ్రహ్మ - వెలయంగఁ గల్పించె వెలఁది జీవులకు;
ఇటుగాన మఱి కాలహేతువు గాన - కుటిలకుంతల ! యిట్లు కూలితి ధరణిఁ;
జను” మని కన్నులు చయ్యన మూయఁ - గని మదిలోఁ జింత గడలుకొనంగ
నప్పుడు బహుదుఃఖ యై కొంతసేపు - అప్పొలఁ తందుండ కతివేగ వచ్చి
శ్రీరాముఁవిభునకుఁ జేతులు మొగిచి - యారామ వినుతించె నతిమోదమునను;
నప్పుడు రఘురాముఁ డంగదుఁ బిలిచి - “యిప్పడఁతుకపతి నిప్పింపు” మనిన
తరమిడి యారామధరణీశునాజ్ఞ - తలనిడి యాయింతిధవుకళేబరము
నిచ్చిన యురముపై నిడి రాఘవునకు - నచ్చుపుభక్తితో నతివ వీడ్కొలుప,
నతివేగమున పురి కప్పుడే పోయి - యతివ మందిరమున కప్పుడు పోక
వామాక్షి పతికళేబర ముంచఁదగిన - భూమిని నిల్పి కాపుండఁగాఁ జేసి,
యంతఃపురంబున కటు చేర నరిగి - చింతించి తనమదిఁ జింతించి మఱియుఁ
దనపుత్రులను ప్రేమ తగఁ జేరఁదీసి - కనుగవలను బాష్పకణములు దొరుఁగ
శిరము మూర్కొని ప్రేమఁ జెక్కిలి నొక్కి - కరమర్థితోఁ దనకౌఁగిటఁ జేర్చి
“సుతులార! మీముద్దు చూడంగ నాకు - హితవు మీఱఁగ దైవ మియ్యక పోయె;
మహిమీఁద నుండ ధర్మము గాదు తనకు - సహగమనంబు నిశ్చయముగా గూర్తు;
నిక్కడ నుండుట యిది బుద్ధి కాదు; తక్కక పొందు పాతాళంబునకును,
స్థిరబుద్ధి మీ రాదిశేషునియింట - వెఱవ కుండుఁ డటంచు వేగంబె పంపి,
కడువేగమున దశకంఠుసన్నిధికి - గడగడ వడఁకుచుఁ గమలాక్షి పోయి
విన్ననై వదనారవిందంబు వాంచి - కన్నీరు విడిచి, గద్గదకంఠ యగుచుఁ
గరములు మొగిచి యగ్గపుభక్తితోడఁ - బురపురఁ బొక్కుచుఁ బొలఁతి మామకును
బోయినవృత్తాంతమును విన్నవించి - కాయము దెచ్చినక్రమ మెఱిఁగించి
“రామచంద్రునిదయారసము, లక్ష్మణుని - ప్రేమాతిశయము, విభీషణుకూర్మి,
గపికుంజరులపరాక్రమము, నామహిమ - విపరీత” మని చెప్ప విని రావణుండు
విన్ననై మోమున వేడుక లేక - తిన్ననిస్వరమునఁ దెలిసి తెలియకయె
యాయింతితెగువయు నాయింతితెలివి - నాయింతిసమబుద్ధి కామహామహిమ

కాయింతిపతిభక్తి కాయింతి వేగ౦ - గాయము దెచ్చిన క్రమశక్తియుక్తి
కే మన౦జాలక యేయుత్తరంబు - కోమలి కియ్యక౦ గొతుకుచునున్న
కని సులోచన దైవకారణంబునకు - "మనమున జింతించి మఱి యేల యింక?
నా కానతీవయ్య! నాకేశవైరి! - యేకచిత్తంబున నేగెద నింక;"
నన౦గ వ్యాకులచిత్తు౦ డై రావణుండు - తనదుకోడలిమోము తప్పక చూచి
యాయింతితెగువయు నాయింతితెలివి - పాయక యి౦క నిల్వ౦ బట్టరా దనుచు
"నేమి చెప్పుదు నీకు? నిందీవరాక్షి! - నీమదిపూనిక నీతెఱం గెదియొ?
ప్రియు సుతాగ్రపు౦ జంపి భీతులచేత - భయదుఃఖవారిలో౦ బడియున్నవా౦డ ||5920||
నా కేమి తో౦చదు; నాతి! యామీ౦ద - నీకు౦ దో౦చినజాడ నీ వేగు" మనిన

సులోచన సహగమనము సేయుట

తరలాక్షి మ్రొక్కి సంతస మంది మదిని - "కరమొప్ప దనకు భాగ్యము గల్గె" ననుచు
గృహమున కేగి కోకిలవాణి తనదు - సహవాసులౌ పెక్కుసతులు గొల్వంగ
దశకంఠునానతి౦ దగుబాంధవులను - దశదిశ ల్నిండ మృదంగనిస్సాణ
పటహభేరీశంఖపటుకాహళాది - చటులనాదములు విచ్చలవిడి మ్రోయ
సతతనిశ్చలకృతస్నానయై యపుడు - నతివేగమునను గార్యార్థియై యచట
సిరి పట్టుబుట్టంబు౦ జెలువొంద౦ గట్టి - సరసత రత్నభూషణములు౦ బెట్టి
పువ్వులదండలు పొలుపొంద వేసి - యవ్వారిగా౦ జుట్టి యాణిముత్తెముల
సూచకం బొనరించి సుందరి నొసల౦ - బ్రాచుర్యగంధలేపనము గావించి
తిర మొప్పు౦గా నింద్రజిత్తుదేహంబు - కరమొప్పు౦గా నలంకారం బొనర్చి ||5930||
మంచివస్త్రంబులు మహితభూషణము - లంచితశృంగార మలవడ౦ జేసి
వరవిమానంబుపై వరు౦ దెచ్చిపెట్టి - వరవాద్యతూర్యరావంబులు చెల౦గ౦
ద్రేతాగ్నులును గొంచు దిరముగా దైత్యు - లాతతంబుగ వెంట నరుగుదేరంగ
వెనుకొని వేదోక్తవిధిపూర్వకముగ - మొనసి యుత్తరభాగమున౦ జితి పేర్చి
యాగతలైన ముత్తైదుల కపుడు - బాగైనపసి౦డిశూర్పములు దానముల
నిచ్చి వస్త్రంబు లనేకంబు లొస౦గి - యచ్చపుభక్తితో నాచితిమీ౦ద౦
బర౦గ౦ బ్రవేశించి ప్రాణేశునురము - కరమర్థితో౦ దనకౌగిట౦ జేర్చి
యనలంబు సంధింప నాయింతి మేను - పనిగొని పతి సమర్పణముగా౦ జేసి
సకలదేవతలును సన్నుతు ల్సేయ౦ - బ్రకటంబుగా౦ దనపతితోడ౦ గూడి
దేవవిమానంబు తెఱ౦గొప్ప నెక్కి - దేవతాకోటిలో౦ దేజరిల్లుచును ||5940||
గడువేడ్క౦ బుణ్యలోకంబున౦ జేరి - పడ౦తి యుండెను దనపతితోడ౦ గూడి

రావణు౦డు యుద్ధమునకు వెడలుట

యంతట రావణుం డధికరోషమున నంతయు మూలబలాళి రప్పించి
చలమును బలమును సమరనైపుణియు౦ - గలసైనికులనెల్ల౦ గలయ నీక్షించి
"కపులను రామలక్ష్మణుల మీ రేగి - నెపమార నిర్జించి నెఱి౦ బగ౦దీర్చి
రండు పొం" డనవుడు రభసంబుతోడ - నొండొరు౦ గడచుచు నుద్దండవృత్తి
సామజఘోటకస్యందనసుభట - సామగ్రితో యుద్ధసన్నద్ధు లగుచు
వజ్రసమానేకవరసాధనములు - వజ్రాంగు లాదిగా వలయువర్మములు
కర మరుదయి భయంకరలీల౦ దనర - ధరియించి మించి యుదగ్రులై పేర్చి
కరిఘటాఘీంకారఘంటికానేక - తురగోగ్రహేషితదుందుభిశంఖ
పటహఢమామికాపణవాదివాద్య - పటురభసధ్వజపటపటాత్కార ||5950||
రథనేమిశింజినీరావసంకులము - మథితార్ణవధ్వనిమాడ్కి ఘూర్ణిల్ల౦

బలుధూళి జలరాశి పట్టుగయ్యంపు - గలను సేయఁగ నేగుకరణిఁ బెల్లగయ
బింకము ల్జంకెన ల్పృథుతరఘోర - హుంకారములును నొండొరుల పంతములు
వంకించునెలుఁగులు నార్పులు చెలఁగ - నంకితమణికుండలానేకహార
కంకణకోటీరకాంతులు నిగుడ - లంకేశుసైనికు ల్లంక వెల్వడిరి;
భూకంప మెసఁగ నార్పులు మిన్నుముట్ట - భీకరగతి నేచి పెడబొబ్బ లిడుచు
ఘనసత్త్వమునఁ బేర్చి కపికులాంభోధి - గనుఁగొని బెగడొందఁగా నుత్సహించి
కడఁకతో నపుడు లంకావార్ధి వెడలు - బడబాగ్నికోటులభంగి శోభిల్లి
కాటుకకొండలగతిఁ దనరారు - మేటిదైత్యులఁ జూచి మిగిలినకడఁక
నప్పుడు కపివీరు లార్పులు నిగుడ - నుప్పొంగి చెలఁగుచు నుడుపదం బవియఁ ||5960||
గ్రుంకి దిగ్గజములు కుదికిలఁబడఁగ - నింగికి లంఘించి నేలకు దాఁటి
బ్రహ్మాండ మగలంగ బాహువు ల్పరచి - బ్రహ్మాదిదివిజులు పరికించి చూడఁ

మూలబలయుద్ధము

గొండలు తరువులు గోటానకోట్లు - గండశైలంబులు కడువడిఁ బెఱికి
కొని వచ్చి తాఁకిరి క్రూరులై యంత - ననిలోన రఘురాము హస్తవైచిత్రి
గనుఁగొనువేడుకఁ గమలబాంధవుఁడు - చనుదెంచె ననఁ బూర్వశైలాగ్ర మెక్కె
వననిధి వననిధి వడిఁ దాఁకునట్లు - దనుజబలంబును దరుచరబలము
నొండొంటిఁ దలపడి యుగ్రత మెఱయ - మెండుగాఁ గపిసేన మిగులంగఁ జొచ్చి
యరదము ల్వాఱపుచు హరులఁ దోలుచును - గరుల డీకొలుపుచుఁ గవిసి రాక్షసులు
మునుమిడి నొప్పింప మొక్కలంబునను - వనచరు ల్దరు లెత్తి వైవంగ నపుడు
వాటుల వ్రేటుల వడి నిందు నందుఁ - బోటులఁ గాటులఁ బోరి నందు నిందుఁ ||5970||
గరవాలముల భయంకరవాలములను - గరగండముల గదాఘనదండములను
బరశులఁ బరిఘలఁ బట్టసంబులను - గిరులను దరులను గిరిశృంగములను
దరుచరు ల్వైవంగ దనుజులు వైవ - ధరణిపై శోణితధారలు దొరుఁగ
వనచరు ల్గొండలు వాలయంత్రములఁ - గొని మీఁద వైవ నాకొండలనడుము
దుత్తుమురై నేల దొరుఁగఁ జక్రంబు - లెత్తి వేసియు గద లెత్తి మోఁదియును
సరి పోరి రొండొరు ల్చలమునఁ గిట్టి - సుర లద్భుతం బంది చూడంగ నపుడు
కరులను హరులను ఘనరథంబులను - సరిఁ దోలి కపుల రాక్షసులు నొప్పింప
వనచరేశ్వరుఁడును వాలినందనుఁడు - ననిలజుండును నీలుఁ డాదిగాఁ గలుగు
నగచరప్రముఖులు నధికవేగమున - నగపాదపముల వానలు వెసఁ గురియఁ
బరియలై పడియెడుబహురథంబులును - గర ముగ్రగతిఁ గూలు కరిసమూహములు ||5980||
నఱిముఱి గెడయువాహనములు నేల - కొఱుగుదానవులునై యుండంగఁ గినిపి
రథరథ్యవేగంబు రథికు లగ్గింప - రథములు పఱపి సారథులు బిట్టార్వ
రథములు తమమనోరథములకరణిఁ - బృథివీతలంబెల్లఁ బెల్లుగా నద్రువ
గవిసినకడ నొగ ల్కరములఁ బట్టి - యవలీల దివి కెత్తి యవనిపై వైచి
తురగము ల్దోలినఁ దొలఁగక కపులు - తురగంబుతో నెత్తి తురగంబు వేసి
కరుల డీకొలిపినఁ గరులపైఁ గవిసి - కరిఁగరిఁ దాటించి గములకు నుఱికి
డాకాల నొక్కని డాకేల నొకని - నాకేల నొక్కని నాకాల నొకని
నదిమి నొంచియు నదరంట వేసియును - గుదియించి వైచియుఁ గూలఁ దన్నియును
బెక్కువిధంబులఁ బేర్చి రాక్షసుల - నిక్కడక్కడ సేయునెడఁ బెచ్చుపెరిఁగి
తురగరింఖాదుల ధూళి గప్పుటయుఁ - దరుచరాధిపులును దానవాధిపులు ||5990||
నరుదైన యానిబిడాంధకారమునఁ - గరవాలరోచులఁ గలకలం బెసఁగ

వీరు వారును బోర వెడలినరక్త - ధారామరీచులు దఱచుగాఁ గవిసి
బలురేణు వను తమఃపటలంబు నడపఁ జలమరి కయ్యంబు సందడియైనఁ
గుంజరరథకూల ఘోటకమకర - పుంజధ్వజానేకభూరుహసుభట
కరకాండకల్లోలఖడ్గపాఠీన - కరికరోరగఖేటకచ్ఛపనికర
వికలభూషణరత్నవిసరవికీర్ణ - శకటసైకతకేశజాలకైవాల
జనితచామరఫేనచయరక్తనదులు - వనచరు లనుజులు వడి దాఁటి దాఁటి
తాఁకుదు రాలోనఁ దరుచరు ల్గినిసి- వీఁక గోలెమ్ములు విఱుగ నొక్కియును
మోఁకాళ్ల మోచేత ముష్టి నందంద - తాఁకించి పడదీసి తలలు ద్రొక్కియును
బొట్టలు చీల్చియుఁ బోనీక పట్టి - చట్టలు వాపియుఁ జదియ వ్రేసియును ||6000||
గఱచియు విఱచియుఁ గడకాళ్లు పట్టి - జిఱజిఱఁ ద్రిప్పియుఁ జిదిమివైచియును
బలువిడి దల లొగిఁ బట్టి వెండ్రుకలు - పెళపెళ మనఁ బెల్చఁ బెఱికివైచియును
నిరుచేతులందును నిరువురఁ బట్టి - పొరిఁ బొరి దాటించి పొళ్లు సేయుచును
నెరసి రంధ్రంబుల నెత్తురు ల్వెడల - నురువడిఁ బడఁద్రొచి యురములు సరచి
నఖరదంతంబుల నాసికాకర్ణ - ముఖపాలపట్టిక ల్మసరి త్రెంచియును
నొప్పించియును గపు ల్వార్గు రొక్కొకని - నుప్పొంగ యొక్కొకం డొనర నూర్వురను
బట్టి చంపియుఁ జలపట్టి దానవుల - నట్టిట్టు వోనీక యవనిపైఁ గూల్చి
చిందరవందర సేయంగ నప్పు; - డందఱ వెసఁ జూచి యధికరోషమున
ధరణి గంపింప దిక్తటములు పగుల - శరధులు గలఁగ ముజ్జగములు బెగడ
దారుణాకారులై తద్దయుఁ బేర్చి - భేరీమృదంగగంభీరవాద్యములు ||6010||
చెలఁగించి యక్కపిసేనపైఁ గవిసి - బలసూదనాదిదిక్పతులు భీతిల్ల
వికృతమస్తకములు వికృతహస్తములు - వికృతఃప్రకోష్ఠము ల్వికృతోష్ఠములును
వికృతనఖంబులు వికృతముఖములును - వికృతగాత్రములును వికృతనేత్రములు
వికృతహాసములును వికృతనాసములు - వికృతవక్షములును వికృతకక్షములు
వికృతకర్ణములును వికృతవర్ణములు - వికృతపాదములును వికృతనాదములు
గలసైనికులు లయకాలాభ్రపఙ్క్తి - బలువిడి విడివడి పఱతెంచుకరణిఁ
బరిఘగదాచక్రపట్టసప్రాస - పరశుతోమరభిండివాలత్రిశూల
కరపత్రకుంతముద్గరయష్టిపరశు - కరవాలఖేటకక్రకచాసినాగ
ముఖశిలీముఖచాపముసలాయుధాది - నిఖిలసాధనములు నెరయంగఁ బూని
నరికియు నడచియు నలియ మోఁదియును - నురువడిఁ జిమ్మియు నొనరఁ గ్రుమ్మియును ||6020||
వ్రేసియుఁ బొడిచియు వీఁక వైచియును - నేసియుఁ గోసియు నీరీతిఁ గపుల
నొప్పింప నెంతయు నొచ్చి భీతిల్లి - యప్పుడు తరుగిరు లవనిపై వైచి
"మన కేల యుద్ధంబు? మన కేల చలము? - నినకులేశ్వరుఁ డేల? యినసూనుఁ డేల?
యడవిలోఁ గాయపండ్లాకులు నమలి - కడుపు నించుకయుండఁ గానక వచ్చి
మదిమది నిచ్చట మడియంగ నేల? - పదపదం" డని కపిపతులు రాఘవుల
విడిచి ధైర్యంబులు విడిచి రాక్షసులు - విడువక చలమున వెనువెంటఁ దఱుమ
సేతువుదిక్కుకై చెడి పాఱునపుడు - వాతూలసుతనీలవాలినందనులు
గని సేతువును దాఁటి గ్రక్కున నెందుఁ - జనకుండ మరలింపఁ జనుదెంచి భీతి
వనచరు ల్దనవెన్క వచ్చి చొచ్చుటయు - గనుఁగొని రాముఁ డక్కపివరు ల్చెలఁగ

శ్రీరాముఁడు మూలబలముపై మోహనాస్త్రము వేయుట

దనుజులమనములు తల్లడం బంద - ధను వందుకొని గుణధ్వని సేసి డాసి ||6030||
కరలాఘవము చిత్రగతి నొప్ప మెఱయ - శరములు గురియ నిశాచరు ల్బెగడి

తెరువులు గానక తిరుగుడు పడుచుఁ - దెరలియు మరలియుఁ దీవ్రకోపమున
ధరణీశుఁ గాన రాధరణీశుఁ డేయు - శరముల తఱుచున సమరాంగణమున
రవికులతిలకుండు రభసంబుతోడ - వివిధభంగులఁ దనవిలువిద్య మెఱసి
యేసినశరము లనేకంబు లగుచుఁ - గాసి సేయుచుఁ దాఁకఁగా దైత్యవరులు
నడుమునఁ దెగియు నెన్నడిమికిఁ దొడరు - కడి ఖండ మయ్యు వక్షములు వ్రస్సియును
వదనము ల్వాడి భావంబులు సెదరి - పదములు దునియలై బాహువు ల్విఱిగి
గళములు దునిసియుఁ గరములు దెగియుఁ - దల లవిసియుఁ దనుత్రాణము ల్డాకి
శరములు మెయి నుచ్చి చనఁగ నెత్తురులు - దొరుఁగ నంగములఁ దుత్తునియలై రపుడు
కెడయు రాక్షసులు బెగ్గిలెడు రాక్షసులు - పుడమిపై మూర్ఛను బొందురాక్షసులు
నొగులు రాక్షసులును నోరులు దెఱచి - దిగులొందు రాక్షసు ల్ధీరత సడలి
వారణంబులవారు వాజులవారు - దేరులవారునై తిరుగుడుపడుచు
నదె రాఘవుం డేసె నదె రాముఁ డేసె - నదె డాసె నిదె పాసె నదె యిదె యనుచు
వీక్షింప రానట్టి వేగంబు మెఱసి - రాక్షసబలములు రయమునఁ బఱచె;
నంతఁ బోవక రాఘవావనీనాథుఁ - డెంతయు ఘనరోష మెసఁగ వెండియును
సమ్మోహనాస్త్రంబు సంధించి పఱపఁ - దమ్ ముఁ దామెఱుఁగక దనుజులు బ్రమసి
దానవుం డీతఁడు తరుచరుం డితఁడు - దా నని తెలియక దనుజుండు దనుజుఁ
గని తాఁకునప్పుడు గాంధర్వశరము - ఘనమహత్త్వమున రాక్షసులకుఁ జూడ
నొక్కొక్కనికి రాముఁ డొక్కొక్కఁ డగుచు - నొక్కొక్కనికి రాము లొగిఁ బదుం డ్రగుచు
నొక్కొక్కనికి రాము లొగి నూర్గు రగుచు - నొక్కొక్కనికి రాము లొగి వేవు రగుచు
నొక్కొక్కరికి రాము లొగి లక్ష యగుచు - నొక్కొక్కనికి రాము లొగిఁ గోటి యగుచు
శతకోటియర్బుదసంఖ్యలు గడచి - యతులితం బైనట్టి యాజిరంగమున
మఱి సర్వమును రామమయ మయ్యె నపుడు - గిరికొని యుండ నీక్రియ నల్కతోడ
వడి నేయునప్పుడు వారక గుడుసు - పడియున్న రఘురాము పసిఁడివిల్ చూచి
"సమరసమాభీలచక్రి యుగ్రతను - నముచిపై వైచిన నాఁటి చక్రంబొ?
కిరణజాలంబుల గిరికొన్నభాను - పరివేషచక్రమో పరికింప" ననుచు
దమమనంబుల నెంచి దైత్యు లయ్యంప - గముల మెఱుంగులు గనుఁగొని పఱవ
నమరారిసేనలో నప్పు డొక్కొక్క - నిమిషంబులోపల నెత్తురువాన
లాన వాజులు పదునాలుగువేలు - నేనుఁగు లోపదునెనిమిదివేలు
లక్షతేరులు రెండులక్షలవీర - రాక్షసవీరులు రణభూమిఁ గెడయ
శరము లరంబులై చాపంబు నేమి - కరణియై గుణరవక్వణితమై మెఱసి
కిరణస్ఫులింగము ల్గిరికొన్న రామ - కరచాపచక్రంబు కాలచక్రంబు
గతి నుల్లసిల్లంగఁ గనుఁగొని పెలుచ - హతశేషదైతేయు లతిభీతిఁ బొంది
కడుఘోరమైన సంగరభూమి విడిచి - వడి లంకఁ జొచ్చిరి వనచరు లార్వఁ;
గాలాంతమునఁ గాలకంధరుం డలుకఁ - గేళి సల్పిననాఁటిక్రియ నుండె రణము;
వలనయినట్టి రావణుమూలబలమునఁ - జలమున రఘుపతి సమయించునపుడు
పదివేలు కరులు నిర్వదివేలు హరులు - పదిపదు లరదము ల్పద్మంబు బలము
నాలంబులోపల నతిదారుణముగఁ - గూలిన నొకయట్ట గునియుచు నాడు
నట్టలు కోటాడ నారాముపింటఁ - గట్టిన యొకగంట ఖణి లని మొరయు
నొరయ ఘంటలునాద మూర కీరేడు - మొరసె నవ్విభుచాపమున నరజాము
భావింప రాకుండఁ బడి యేడుగడియ - లావీరవరుని బాణాసనవిద్య
కిన్నరగంధర్వఖేచరయక్ష - పన్నగామరవరు ల్పొఱుతించి రెలమి;
ఆరామచంద్రుండు నప్పు డింపలర - శూరపుంగవుఁడగు సుగ్రీవుఁ గనియె;
"జగదేకభయద మీసమ్మోహనాస్త్ర - మొగిఁ బ్రయోగింపను నుపసంహరింప
నే నొండె విషధరుం డీశ్వరుం డొండెఁ - గాని నేర్పరు లొరు ల్గారు లోకముల

కౌశికుం డిచ్చిన కనదస్త్రమహిమ - గౌశికాదులకైనఁ గన నశక్యంబు"
అనిన విభీషణుఁ డారాముఁ జూచి - వినయసంభ్రమములు వెలయ నిట్లనియె.
"దేవ! యాబలములు దేవేంద్రుఁ డాది - దేవతలకు నైనఁ దెరల వెన్నఁడును
బౌలస్త్యునకు మూలబలమిది నేల - పాలయ్యె నిఁకఁ గూలుఁ బంక్తికంధరుఁడు
తలకొని నీపెంపుఁ దలఁపవు గాక - తలఁచిన నెదురింపఁ దరమె యెవ్వరికి?" ||6080||

రాక్షసస్త్రీలు రావణుని నిందించుట

అని విభీషణుఁ డాడునట్టివాక్యములు - విని యప్పు డారామవిభుఁ డాత్మ నలరె;
అంత నక్కడ దానవాంగన లెల్ల - నంతంతఁ బెనుమూఁకలై లంకలోనఁ
బొరిఁ బొరి శోకాగ్నిఁ బొగులుచుఁ బలికి - "రరయ జగన్నింద్య మగు చరిత్రంబు
ప్రాయిడిమోమును బలితరోమంబు - లైయున్న శిరము నభ్యాయతోదరము
వికృతవేషంబును వికృతయౌవనము - గ్రకచోగ్రదంష్ట్రలు గలుగుశూర్పణఖ
సకలగుణోజ్జ్వలు సత్యసంపన్ను - సుకుమారు మరుతేజు సుముఖు నారాముఁ
గందర్పసురుచిరాకారుఁ గామించె - నందని పంటికి నఱు చాపఁ దగునె
యీలంకలోఁ గల యెల్లరాక్షసులు - కాలగోచరు లైన కారణంబునను
భానువంశజునకుఁ బంక్తికంఠునకు - నానిశాచరి సేసె నధికవైరంబు;
తగవు చింతింపక దానిమాటలకుఁ - బగ గొని వచ్చి యాపంక్తికంధరుఁడు ||6090||
తనచావునకె కాదు; ధరణీశుదేవిఁ - గొనివచ్చె; రాక్షసకుల మెల్లఁ జెఱుప;
నింతటఁ సిద్ధించెనే సీత దనకు - నింతతెంపునకుఁ దా నితఁ డేల దొడఁగె?
మారీచు నొకకోల మడియించె దండ - కారణ్యమునఁ జంపెఁ గనలి విరాధు
నిది యెఱిఁగియు రాము నెఱుఁగలేఁడయ్యె; - మదిలోన గర్వించి మనరావణుండు
అనలసమానంబు లగుసాయకముల - జననాయకుఁడు జనస్థానంబునందుఁ
బదునాల్గువేవురఁ బరిమార్చి రోష - మొదవంగ నేచి యత్యుగ్రబాణములఁ
ద్రిశిరు దూషణు ఖరు దృణలీలఁ జంపె - దశకంఠుఁ డదియును దలపోయఁ డయ్యె;
రుధిరాశనుని నతిక్రూరవిక్రముని - నధికయోజనబాహు నాకబంధకుని
గ్రౌంచవనంబునఁ గడతేర్చి పుచ్చి - రంచితవిక్రము లగు దాశరథులు
ఇట్టిరాక్షసులచా వెఱిఁగియుఁ దొడరె - నట్టిరాముని గెల్వ నలవియే తనకు; ||6100||
జగదీశుఁ డగు రామచంద్రుతోఁ బోర - మగఁటిమి గలుగునె మనరావణునకు?
నవలీల వాలి నొక్కమ్మునఁ గూల్చి - రవిజుఁ గిష్కింధకు రాజుఁ గావించె;
నధికపరాక్రము నాకుంభకర్ణు - వధియించె నొక్కఁడె వసుధేశ్వరుండు;
కరిసహస్రంబు లగ్గలము లౌ పెక్కు - తురగలక్షలు రథస్తోమకోటులును
గణనకు మిక్కిలి గల కాలుబలము - నణుమాత్రముగఁ జంపె నాజిరంగమున
నట్టిపరాక్రమం బది యెల్లఁ గనియె - నిట్టివాఁ డని రాము నెఱుఁగలేఁ డయ్యె;
ఆమేటి నతికాయు నయ్యింద్రజిత్తు - సౌమిత్రి యొక్కడ సమయించె నాజి.
ఇంక నైనను రాము నిట శరణనఁడు - లంక నింటింట విలాపము ల్వుట్టె
"తమబంధు లీల్గిరి తమమగ ల్దెగిరి - తమసుతు ల్మృతులై రి తమసహోదరులు
హతులైరి రణభూమి" నని యెల్లవారు - నతిశోకమును బొంది యడరుచున్నారు ||6110||
దుర్మతియును నీతిదూరుండు గ్రూర - కర్ముండునై నాఁడు కపటరూపమున
సీత నీపురికిఁ దెచ్చిననాఁటనుండి - తోతెంచుచున్నవి దుర్నిమిత్తములు;
దశకంఠుఁ డింక నీదశరథసుతుని - విశిఖాగ్నిఁ గూలుట వేగంబ యుండు;
నక్కటా! నీతిజ్ఞుఁ డగువిభీషణుఁడు - పెక్కుభంగులఁ జెప్పెఁ బ్రియమున బుద్ధి
నతఁడు చెప్పినబుద్ధు లన్నియు నాఁడు - హితవులుగా విన్న నీలంక సెడునె?
కులశైలపక్షము ల్గులిశఘాతమున - నలుకమైఁ దునుమాడు నాపురిందరుఁడొ?

మధుకైటభాదుల మర్దించునట్టి - యధికుఁ డావిష్ణుఁడో యదయుఁ డంతకుఁడొ?
ప్రళయకాలమునాఁటి ఫాలలోచనుఁడొ? - యిల రాముఁడై పుట్టి యిటు చంపఁదొడఁగె;
దశరథతనయుండు దర్పంబు మెఱసి - దశకంఠు ననిలోనఁ దగఁ జంపునపుడు
ఘను లగు సుర లైన గంధర్వు లైన - ముని లైన వీనికి మును వరం బిచ్చు ॥6120॥
వనజసంభవుఁడు శర్వాణీశుఁ డయిన - వినుఁడు రాక్షసు లైన విడిపింపలేరు
వర మిచ్చునప్పు డావనజసంభవుఁడు - నరులచేఁ జాకుండ నాఁ డీడు గానఁ;
బరికింపఁగా సర్వబంధులతోడ - ధరణీశుచేఁ జచ్చు దశకంధరుండు;
ఇది నిజ మెట్లన్న నింద్రాదిసురలు - మది దయలేక పల్మాఱు నొప్పింప
నీరావణునిచేత నెంతయు నొచ్చి - నీరజాసనుఁ గాంచి నిఖిలదేవతలు
నభయంబు వేఁడిన నాచతుర్ముఖుఁడు - శుభతరస్థితి వారిఁ జూచి యిట్లనియె.
“నేబాధలను జెంద విటమీఁద మీకు - మీబుద్ధి వర్తించు మీ రుండుఁ డెలమి”
నని వారు దాను మహాదేవు కడకుఁ - జని ప్రస్తుతింపఁ బ్రసన్నుఁడై శివుఁడు
కమలాసనాదులఁ గరుణ నీక్షించి - యమరరక్షార్థమై యఖిలరాక్షసుల
సమరంబులోపలఁ జంపించుకొఱకు - నమర నిందిర పుట్టు నాసతీమణికి ॥6130॥
బతి యయి ప్రజల నాపద లొందకుండ - సతతంబు గావ దుర్జనుల రాక్షసులఁ
జంపంగ విష్ణుండు జన్మించుఁ బుడమి - నింపార నని యాన తిచ్చె; రాముండె
యరయంగ నావిష్ణుఁ డామహీజాత - పరికింప నిందిర భావంబులోనఁ
దలపోయ శివుమాట దప్పదు గాన - మలఁగనిశోకంబు మనకుఁ బాటిల్లె!
మనకు ది క్కెవ్వరు? మనరావణుండు - మననేరఁ డిఁకమీఁద మరుగంగ నేల?
మన కందఱకు దిక్కు మనవిభీషణుఁడు - చని రామచంద్రుని శరణంబు సొచ్చె”
నని పెక్కుభంగుల నసురకామినులు - పనుపుచుండఁగ విని పంక్తికంధరుఁడు
చింతాసమాకులచిత్తుఁడై యపుడు - వంతతో నొక్కింతవడి యూరకుండి
చండకాలవ్యాళసమలీల దోప - నిండుకోపంబున నిట్టూర్పు వుచ్చి
యవుడులు దీటుచు నందంద కన్ను - గవల నిప్పులు రాలఁగా నుగ్రుఁ డగుచు ॥6140॥
నురవడిఁ గనలి యుద్ధోన్మత్తు మత్తు - సొరిది విరూపాక్షుఁ జూచి “మీ రెలమి
దండడి సింహనాదములు తూర్యములు - నందంద మెఱయంగ ననికి నేతెండు;”
అని పల్కఁ భయమున నానిశాచరులు - విని యూరకున్న నవ్విధము వీక్షించి
“యాలంబునకు వేగ యత్నంబు సేయుఁ - డేల యుత్సాహంబు లిటు మాని యుండ”;
ననిన వా రరిగి పుణ్యాహకర్మంబు - లొనరించి సన్నాహ మొప్ప నేతెంచి
యారాక్షసేంద్రున కవనతు లైన - నారాక్షసులఁ జూచి యతఁ డల్కఁ బల్కె;
“నానాఁటి కిబ్భంగి నాబలం బెల్ల - హీన మయ్యెను; భృత్యు లెల్లఁ జచ్చుటయు,
నసురేంద్రవిక్రముఁ డైనయాఖరుఁడు - నమితబలోదగ్రుఁ డగునింద్రజిత్తు,
నాకుంభుఁడును శూరుఁ డగునికుంభుండు - నాకుంభకర్ణుండు నాప్రహస్తుండు
భీమవిక్రమవిజృంభితుఁ డతికాయుఁ - డామహాకాయుండు నామహోదరుఁడు ॥6150॥
నాసురాంతకుఁడును నానరాంతకుఁడు - భాసురయశు లకంపనుఁడు గంపనుఁడు
నాకాధిపతి నైన నని నోర్చువారు - నాకునై పొలిసిరి నాగర్వ మడఁగె;
నటుగాన శత్రుల నందఱఁ దునిమి - పటుపరాక్రమమునఁ బగ నీగువాఁడ,
మీఱినశరములు మిన్నులు ముట్టి - యేఱులు జలధులు నెఱుఁగరాకుండ
నఖిలంబుఁ గప్పుచు నచ్చెరువార - నిఖిలవానరులను నేఁడు నిర్జింతు;
నేపున నల్క నే నేయుబాణము - లాపుంఖముగఁ గాడి యగచరాస్యములు
నాళము ల్గలిగిన నవపంకజములఁ - బోలంగ నేఁ డాజిభూమిఁ గైసేతు;
మగలు తనూజులు మాసహోదరులుఁ - దెగి రింక నెవ్వరు దిక్కు మా కనుచు
లంకాపురస్త్రీలు లలిఁ దూలి సోలి - యింక నీశోకాబ్ధి నిట మునింగెదరు
మార్తురఁ బొలియించి మఱి పురజనుల - యార్తి వాపుదు శోక మడఁచెదఁ గాక ॥6160॥

నేఁ డాజిఁ బ్రతిపక్షనికరసైన్యమున - వాఁడిబాణంబుల వడిఁ ద్రుంచివైచి
కరమొప్ప భైరవకంకగృధ్రములుఁ - బోరి పిశాచప్రేతభూతజాలములుఁ
దనివోవ మాంసరక్తంబులఁ దృప్తి - యొనరింతు" ననుచు యుద్ధోన్మత్తుమత్తు
నక్షీణబలుఁ డగు నవ్విరూపాక్షు - నీక్షించి రణమున కిప్పుడ వేగ
యనుపమం బగునట్టియరదంబు దేరఁ - బనుపుడు నేఁడు నాపటుసాయకముల
ఘనులైనరామలక్ష్మణులప్రాణములు - గొని వారిరుధిరము ల్గ్రోలఁ గోరెడిని
శతసంఖ్య లొక్కొక్కసాయకంబునను - మృతిబొందఁ గపికోట్లమీఁద నేసెదను
అనికి బలాధ్యక్షు లగువారిఁ జూచి - కొనిరండు సేనలఁ గూర్చుక వేగ"

రావణుఁడు రెండవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట

యని వారు పిలిపింప నఖిలరాక్షసులు - వినువీథి యద్రువంగ వీఁక నార్చుచును
గరవాలచక్రభీకరభిండివాల - పరశుశూలప్రాసపట్టసగదలు ||6170||
ముసలంబులును గాఢముద్గరంబులును - నెసఁగెడుశక్తు లనేకవిచిత్ర
వివిధాయుధంబులు వెలుఁగ నేతెంచి - రవిరళోత్సాహంబు లడరంగ నంత
దనుజులు నానాస్త్రతతులతోఁ గూడ - దినకరప్రభగల తేరు తెచ్చుటయు
రమణీయరత్నాంశురాజివిరాజి - తములైన కర్ణావతంసంబు లమరఁ
బదికంఠముల రత్నపదకము ల్గ్రాలఁ - బదిముఖంబుల వింతపంతము ర్దనర
మహనీయకేయూరమణికంకణాది - బహుభూషణాంకితబాహుదండముల
శరశరాసనఖడ్గచక్రాసిపరశు - పరిఘాదిసాధనప్రకరంబు మెఱయ
దివిజారి చెఱఁబెట్టి దినకరు నొకని - దివి నొక్కదినమణి దిరుగుచున్నాఁడు;
తలఁపఁ దక్కినభానుదశకమో యనఁగఁ - దలకొని కోటీరదశకంబు వెలుఁగ
నంత నాదశకంఠుఁ డారథం బెక్కి - దంతిరథాశ్వపదాతులు నడవఁ ||6180||
బటుతరనిస్సాణభాంకారవీర - భటసింహనాదాది బహునినాదములు
విలయకాలాభీలవేళ ఘూర్ణిల్లు - జలరాశితో లంక సరివోలుచుండ
నవిరళవందిజనావలివినుత - రవముతోడుత నుత్తరద్వార మపుడు
బలువడి వెలువడి పౌలస్త్యముఖ్యుఁ - డలుక యుద్ధోన్మత్తు నావిరూపాక్షు
మత్తుని వీక్షించి మహి వ్రయ్య వార - నొత్తిలి యార్పుచు నోలి నాలంక
వెడలంగ రవిదీప్తి వెలవెలఁ బాఱె - నడరి దిక్కుల నిండె నంధకారంబు
ధరణి గంపించె రథంబులు విఱిగెఁ - దురగంబు లొఱిగె నెత్తురువాన గురిసెఁ
గడుఁగీడుశకునము ల్గానంగఁ బడినఁ - గడిమి డింపక దశకంధరుం డడరె;
లంకేశు నానాబలంబులఁ జూచి - పంకజగర్భునిభాండంబు పగులఁ
నిగుడునార్పులతోడ నిఖిలవానరులు - నొగి వీఁకతోఁ దాఁకి రుగ్రదానవులఁ ||6190||
గలుషించి యాలోనఁ గపిసేన గిట్టి - బలములు నెరయంగఁ బంతము ల్మెఱయఁ
గఱకు రాక్షసులు నుగ్రముగ నేయుదురు - నెఱకులు దూరంగ నిశితబాణముల
ముసలతోమరశక్తిముద్గరచక్ర - విసరము ల్వైతురు వీఁకఁ బెల్లేచి
యంకుశకుంతశూలాదులఁ బొడుతు - రంకించి వ్రేయుదు రాభీలగదల
నడిదము ల్జళిపించి యలుక నంగములు - కడిఖండములఁ జేసి కడిమిఁ జూపుదురు
కపులును గుపితులై కడిమి వాటించి - విపులశైలంబుల వృక్షజాలములఁ
బదదంతనఖవాశపాశహస్తముల - సదయులై యారాక్షసావలి నెల్ల
శిరములు నరములు చేతులు మూతు - లురములు బాహువు లోష్ఠకంఠములు
ద్రెంచియు నొంచియుఁ దీవ్రవైఖరులఁ - జించియు వంచియుఁ జిదిమియు నదిమి
తరమిడి నిబ్బంగి దనుజుల నొంపఁ - దరుచరావలిఁ జూచి దనుజేశుఁ డంత ||6200||
దారుణాకృతివత్సదంతాశ్వకర్ణ - నారాచభల్లాదినానాస్త్రవితతి

నగచరరుధిరంబు నవనిపైఁ దొరుఁగ - నిగుడించి యొక్కొక్కనిశితబాణమునఁ
గపిపంచకంబును గపిసప్తకంబుఁ - గపినవకంబును గదనరంగమునఁ
గుదులు గ్రుచ్చినక్రియఁ గూల నేసియునుఁ - వదలక తరుచరు ర్వైచుశైలములు
ఘనతరు ల్శకలము ల్గానేసి మఱియుఁ - గనలి యేనమ్ముల గంధమాదనునిఁ
బదునెన్మిదింటను బనసుని మఱియుఁ - బదియింట నీలునిఁ బదియింట నలునిఁ
ద్వివిదు నాఱింటను వినుతు నేడింటఁ - బవననందను నిరువదింట గవాక్షు
నైదైదులను మైందు నైదింటఁ గుముదు - నైదింట గోముఖు నైదింట ఋషభు
నేడిట శరభుఁ బదేడింట గజుని - నేడమ్ములను బృథు నేడింట హరునిఁ
దరిమి యొక్కుమ్మడి దారుని గ్రథునిఁ - జెరిమూఁట సాయకాశీతి నంగదునిఁ ||6210||
దక్కినవనచరతతి నిలఁ గూలఁ బెక్కు - బాణంబులఁ బేర్చి యుగ్రతను
వెస నేసె మగఁటిమి వీఁకతో మెఱయ - నసురేశు మునుమున నందంద కపులు
నడుములు నిశితబాణంబుల విఱిగి - పడువారు నిలలేక పడి తూలువారు
నురములు వ్రయ్యలై యొగిఁ గూలువారు - చరణము ల్తునియలై సరి మ్రగ్గువారు
చేతులు దెగువారు శిరములు పగిలి - భూతలంబునఁ బడి పొరలెడివారు
గళము లూరులును జంఘలు ద్రెవ్వ నొచ్చి - పలుమాఱు మూల్గుచు బడియెడివారు
నంగంబు లివియవి యని యేరుపడక - సంగరాంగణమునఁ జచ్చినవారు
బాణము ల్గాడినఁ బఱచుచు నడుమఁ - బ్రాణము ల్వోయి యుర్వరఁబడువారు
నయ్యెండ నప్పు డయ్యసురేశుఁ జూచి - చయ్యన రణమున సైరింపలేక
వానరు ల్వాఱిరి వసుధ గంపింప - దానవేంద్రుండును దవిలి వెన్వెంట ||6220||
బలువిడి నేతేరఁ "బాఱ నేమిటికి - నిలునిలుం డని పల్కి నిలువక పాఱు
సేనలఁ గావ సుషేణుని నునిచి - భానుసూనుఁడు వృక్షపాణియై నడచె
తరుశిలాహస్తులై తరుచరపతులు - నిరుగెలంకుల వెన్క నేపు దీపించి
నడుమ నాతఁడు సింహనాదంబు జేసి - తొడరి కాలాగ్నిరుద్రునివిధంబునను
వృక్షతాడనముల వెసఁ జంపి చంపి - వృక్షశిలాఘోరవృష్టి నందంద
రాక్షసబలముపై రయమునఁ గురియ - రాక్షసవరులు శిరంబులు పగిలి
కులిశోగ్రహతిభగ్నకూటంబులైన - కులశైలములభంగిఁ గూలిరి మఱియు
రవినందనుఁడు క్రోధరక్తాక్షుఁ డగుచు - నవనిధరాభీలహస్తుఁడై నడవ

సుగ్రీవునిచే విరూపాక్షుఁడు మొదలగురాక్షసవీరులు చచ్చుట

నంత విరూపాక్షుఁ డధికరోషమునఁ - బంతంబు మెఱయంగఁ బయిఁ దేరు వఱపి
విలుగుణధ్వని సేసి విపులనిర్ఘాత - తులితంబులగు వాఁడితూపుల నేయ ||6230||
నవి లెక్క సేయక యరదంబు పైకి - రవిజుండు లంఘించి రథసూతహరులఁ
బృథివీధరంబునఁ బృథుశక్తితోడఁ - బృథివిపైఁ బడనేయఁ బృథివికి నుఱికి
విరథుఁ డయ్యును దైత్యవీరుండు వివిధ - శరము లేయుచుఁ బాదచారియై నిలువ
నమరారిపనుపున నఖిలాయుధములు - సమకూర్చి మావతు ల్సమదసామజము
దెచ్చిన వెస నెక్కి దీకొని కపుల - విచ్చలవిడి నేసి విక్రమం బెసఁగ
నుగ్రదానవు లార్వ నుగ్రబాణములు - నుగ్రాంశుతనయుపై నురవడి నేసె;
నక్కజంబుగ విరూపాక్షుండు మఱియుఁ - బెక్కాయుధంబులఁ బెక్కుబాణములు
వసమర నేయంగ వసుధ గంపింప - వెసఁ బాఱు తనవారి వెఱవకుం డనుచు
నలుకతో సుగ్రీవుఁ డతని నిర్జింపఁ - దలపోయఁ గ్రథనుఁడ న్దరుచలోత్తముఁడు
విపులవృక్షమున దద్విరదంబు శిరము - గుపితుఁడై యేయంగఁ గుంభంబు పగిలి ||6240||
తఱుచుగా శోణితధారలు దొరుఁగఁ - బిఱిఁదికి నొకవింటిపె ట్టొనరించి
యది మ్రొగ్గ నేల యయ్యసురయు దాఁటి - కదురుచు ఖేటకఖడ్గముల్ గొనుచు

మర్కటపతి దాఁకె మార్కొనివాని - నర్కసూనుఁడు వైచె నతులశైలమున
నక్కొండఁ దెగవ్రేసె నడరి దానవుఁడు - రక్కసుఁ బిడికిట రవిజుండు వొడిచె
నాలోనఁ గరవాల మంకించి యసుర - వాలితమ్ముని వ్రేసె వడి చెడ కపుడు
పిడికిటిపోటునఁ, బెలుచ దానవుఁడు - నడిదంబువ్రేటున నర్కనందనుఁడు
నొక్కటఁ బడి యంత నొక్కట దెలిసి - యొక్కలాగునఁ బోరి రొగి నుక్కు మిగిలి
యప్పుడు సుగ్రీవుఁ డఱచేత వ్రేయఁ - దప్పించుకొని హేతి దనుజుండు వ్రేసెఁ
గరవాలనిహతి కగ్గతి దప్ప నుఱికి - కరహేతి జడిసిపోఁ గపిరాజు వ్రేసె;
మగఁటిమితో నంత మల్లయుద్ధమున - మిగిలినవెరవుల మెఱసి పోరుచును
దినవల్లభులభంగిఁ దేజరిల్లుచును - గనలు కాలాగ్నులకరణి మండుచును
బలిబిడౌజులమాడ్కి బాహుగర్వములు - వెలయుచు నిరువురు విజయంబు గోర
నక్కజం బగుశక్తి నఱచేత నినజు - మొక్కలంబున వాఁడు మూర్ఛిల్ల వ్రేసి
కరవాలహస్తుఁడై కపులపైఁ బాఱ - ధరణిజుం డాలోనఁ దనమూర్ఛ దెలిసి
పఱతెంచి నిర్ఘాతపాత మైనట్టి - యఱచేత నావిరూపాక్షువక్షంబు
నెఱలావుతో నేయ నెత్తురు గ్రక్కి- యుఱలుచు ధరఁ గూలె నుగ్రదానవుఁడు
తరుచరు ల్చెలఁగిరి దానవు ల్గలఁగి - తిరుగుడువడి రంత దీనాస్యు లగుచు
స్రుక్కి యుద్ధోన్మత్తుఁ జూచి రావణుఁడు - తక్కనికడక యెంతయుఁ దోపఁ బలికెఁ
"గంటె యాసుగ్రీవు కడిమి మీయన్నఁ - గంటె విరూపాక్షుఁ గలనరంగమునఁ
బడి రనేకాసురభటులును బెక్కు - మడిసెఁ గుంజరములు మడిసె నశ్వములు
విఱిగె రథంబులు విరిసె మూఁకలును - నుఱక నొప్పించుచు నున్నారు కపులు,
సమయంబు నీ కిది సమరంబు సేయ - సమరాంగణంబున సమయింపు రిపుల"
నన విని యని గూలి యఖిలేశుఁ డైన - మనుజేశుఁ గలయంగ మది నిశ్చయించి
తరుచరానీకంబు దరియంగఁ జొచ్చి - శరగదాఖడ్గాది సకలాయుధముల
నడరి విరూపాక్షు ననుజుఁడు కపులఁ - గడిమిమై నొప్పింపఁ గని భానుసుతుఁడు
నగ మెత్తి వైచిన నడుమనె దానిఁ - దెగనేసె దనుజుఁ డాదినకరాత్మజుఁడు
తనర సాలము వైచె దానిదానవుఁడు - దునియలుగా మూఁడుతూపుల నేసె
లక్షించి బాణజాలము లేయుచుండ - రాక్షసు లదరంగ రథముపై కుఱికి
భానుసూనుఁడు వానిపరిఘాయుధమున - వానికేతువు విల్లు వడి ద్రుంచివైచి
రథసూతుఁ దెగవ్రేయ రయమున వాఁడు - పృథుగదాపాణియై పృథివికి దాటి
యిరువురు పోరాడి రిల చలియింపఁ - బరిఘగదాభీలభాహువు ల్మెఱయఁ
గంఠీరవంబుల కరణి గర్జిలుచుఁ - గంతము ల్వదనము ల్గరము లంసములు
చరణము ల్నఖములు జానుజంఘములు - నురములు వెన్నులు నూరులు వ్రేళ్లు
బరులును బిరుదు జబ్బలు మధ్యములును - శిరములుఁ జెవులును జెక్కు లోష్ఠములు
వరుసతో నపు డురవడిఁ దాఁకి తాఁకి - వెరవులు చిత్రము ల్వెసఁ గల్గుచుండ
సరిగాఁగ నత్యంతసాహసలీల - నిరువురు పోరి రనేకమార్గముల
నాలోనఁ బరిఘగదాభీలహతుల - వాలుదు రొక్కట వ్రాలి యాలోనఁ
గడిమిమై నొండొరుకంటె మున్దెలిపి - వడినార్తు రెంతయు వసుధ గంపింప,
దానవుం డురుగదాదండంబు రెండు - సేనలవారు నచ్చెరువందఁ ద్రిప్పి
భానుజుఁ బడవైచెఁ బడిలేచి వచ్చి - వనజాప్తసుతుఁ డేసెఁ బరిఘంబు ద్రిప్పి
దనుజాంగనిహతి దత్పరిఘంబు దునియఁ - గనలుచు దనుజుండు గరవాలమునను
వనచరపతి వైవ వడిఁ దత్కృపాణ - మినజుండు గొని దీప్తు లెనగ నంకించి
వికలమై ధర డొల్ల వ్రేసె దైతేయు - మకరకుండలదీప్తిమయమస్తకంబు
కనుఁగొని విరిగి రాక్షసులు రావణుని - వెనుకకు లంకకు వెసఁ బాఱి రపుడు
బలగర్వ మెసఁగ సుపార్శ్వుఁ డంగదుని - బలుసేనపైఁ గిట్టి పటుసాయకముల
వానరశిరములు వడిఁ గూలనేసి - తోన హస్తంబులు ద్రుంచెఁ గొందఱను,

గొందఱిబాహువుల్ ఘోరబాణముల - నందంద తునుమాడె నంత వానరులు
నానిశాచరునకు నని< బాఱ< జూచి - వానితేజికి దాటి వాలినందనుఁడు
వస యేరుపడ వాని పరిఘాయుధంబు - వెస< బుచ్చుకొని నేల వివశుఁడై తూల
వడి నేసె నాజాంబవంతుఁడు నొక్క - వెడఁద పాషాణంబు వీకతో నెత్తి ||6290||
యరుదార నంకించి యరదంబు విఱుగ - హరులు సూతుఁడు జావ నలుకతో వ్రేసె;
దనుజు< డాలో దేరి దశసాయకముల< - గనలుచు నంగదు ఘనభుజం బేసి
యంబకత్రయమున నధికరోషమున - జాంబవంతుని నేసి చలనంబు నొంద
వేసె గవాక్షుని నిషుపంచకమున - నాసమయంబున నంగదుఁ డలిగి
వజ్రసన్నిభముష్టి వడి< గిట్టిపొడువ - వజ్రంబుతాఁకున వసుధాధరంబు
వసుధ< గూలినక్రియ వా< డాజి< గూలె; - నెనఁగ దేవత లార్చి రేచి మిన్నద్రువ;
నంత రాక్షసబలం బతిభీతి< బాఱ - నంతయు< జూచి దశాననుం డనియె<
“బరుషవిక్రముఁడు సుపార్శ్వుండు మడిసె - నురుబాహుబలుఁడు యుద్ధోన్మత్తు< డీల్గె
నని< గూలె నావిరూపాక్షుఁడు మఱియు - ఘనమైనరాక్షసు ల్గడతేరి రింక;
బలసమన్వితు లైన పార్థివసుతుల - బలువిడి గెలిచి నాబంధులవలన ||6300||
నెలకొన్నశోకాగ్ని నెరియు నీలంక< - గలవారి వగపెల్ల< గడఁకతో దీర్తు
నవిరళక్షత్రధర్మైకమూలంబు - నవజయోన్నత లక్ష్మణప్రకాండంబు
భానునందనముఖప్లవగశాఖంబు - మానవపతికీర్తి మంజరీకంబు

రావణుఁడు రామలక్ష్మణులపై< గదియుట

ప్రకటసీతానామఫలభాసురంబు - సకలామరాశ్రితచ్ఛాయంబు నైన
రామద్రుమం బేను రయమార< బెఱికి - నామనోదుఃఖంబునకు మందుచేసి
యెసఁగెద జగములో నే” నంచు నప్పు - డసురేశు< డధికరోషాయత్తు< డగుచు
సారథి కనియె ”నీచతురత మెఱసి తేరు - రాఘవులపై< దీవ్రత< బఱపు
వారి< జంపెద నేఁడు వారాజి< బడిన - తా రేగుదురు విచ్చి తరుచరు ల్చెదరి”
యన విని వా< డట్ల యరదంబు వఱపె - ఘననేమిరవము లుత్కటముగా< జెలఁగ
సాయకాసనధనుర్జ్యానినాదంబు - మ్రోయంగ నిస్సాణము బోరుకలుగ ||6310||
వందిమాగధసూతవరనుతు ల్మించ - నందంద నిజసేన యార్పు లుప్పొంగ<
దరుచరసేనపై దారుణాస్త్రంబు - లరుదార నిగుడించె నద్దశాననుఁడు
అజనిర్మితంబులౌ నాబాణతతుల - భుజబలంబులు దూలి భూరిసత్త్వులును
నేల< గూలిరి పెల్లు నిఖిలప్లవంగు - లాలోన రఘురాము< డనుజుండు దాను
గోదండపాణులై కోపించి నిలిచి - రాదశాననుఁడును నలుక మార్కొనఁగ
నుడువీథి యవియంగ నుదధులు గలఁగ< - గడుతేర్చి దిక్కుంభికర్ణము ల్వగుల
నడరు రామునిధనుర్జ్యాఘోషమునకు - గడుమానసంబులు గలఁగి రాక్షసులు
గుపితదశగ్రీవకోదండముక్త - తపనోగ్రసాయకధ్వనికి వానరులు
భయమంది ధరణిపై< బడిరి యుక్కడఁగి - రయమార నాలోన రామలక్ష్మణులు
రవిసుధాంశులభంగి రాగిలి కదియ - దివిజారి రాహుప్రదీప్తుఁడై కవిసె ||6320||
నంత నాలక్ష్మణుం డతితీవ్రవిశిఖ - సంతతు లేసె దశగ్రీవుమీఁద;
నడుమన తెగ నేసి నాకేశవైరి - కడిఁదిబాణములు నుత్కటముగా మఱియు
నొక్కొక్కశర మేయ నుగ్రుఁడై వాని - నొక్కొక్కశరమున నొగి ద్రుంచివైచి
మూఁడేసిశరము లిమ్ములవడి నేయ - మూఁడుమూఁడమ్ముల ముఱియలు చేసి
పదియమ్ము లేసిన< బదియింట వాని< - జిదురుపలై ధర< జెదరి పో నేసె;
నూఱేసి యేసిన నూతనగతుల - నూఱునూఱమ్ముల నుగ్గు గావించి
సౌమిత్రి నటు రణస్థలి< జిక్కుపఱిచి - రామచంద్రునితోడ రణము సేయుటకు

దనుజాధినాథుఁ డుద్గతి నేగుదేరఁ - గనుగొని సమవర్తిఁ గని పాఱుకరణిఁ
గనుకనిఁ జెదరి మర్కటు లనిఁ బాఱఁ - గని కన్నుగవఁ గెంపుగడల రాఘవుఁడు
విల్లంది దివిజులు వినుతింప ధరణిఁ - దల్లడపడఁ దాఁకె దానవేశ్వరుని ||6330||
ముఖములఁ గోపంబు ముడివడ నతఁడు - నఖిలలోకాతిభయకరంబుగను
రామునిఁ దాఁకె నారామరావణులు - భీమాట్టహాసము ల్బెరయించి మించి
సైన్యద్వయంబున సరి నార్పు లెసఁగ - నన్యోన్యకార్ముకజ్యానినాదములు
పరువడి దశదిశాభాగంబులందు - మొఱయఁ బరస్పరముక్తబాణంబు
లొండొంటితోఁ దాఁకు నుగ్రంపురవము - మండుమంటలు నభోమండలి నిండ
సరినొప్పి యిరువురు శరలాఘవములఁ - గరలాఘవంబులకరణి నొండొరులు
మెచ్చుచు నొండొరు మీఱువైచిత్రి - కచ్చెరుపడుచును నని సేయునపుడు
క్షోణీశుపై నొక్కఘోరతమిస్ర - బాణంబు నిగుడించెఁ బంక్తికంధరుఁడు
ఆకాండ మడరిన నఖిలవానరులు - చీఁకటి గప్పి నిశ్చేష్టితు లైరి
అప్పుడు గన్నుల నలుకఁ గెంజాయ - లొప్పార రఘురాముఁ డుగ్రబాణములు ||6340||
పదిపదు లేసినఁ బటుభల్లసమితిఁ - ద్రిదశారి వానినిఁ దెగనేసి మఱియు
నిశితబాణము లేయ నృపుఁ డర్ధచంద్ర - విశిఖంబు లడఁగించి వేగంబ త్రుంచి
యసురేశునిఖిలావయవములు దూర - ననదృశం బగుననేకాస్త్రము ల్వఱ పె
రౌద్రబాణం బంత రావణుం డేయ - రౌద్రబాణంబున రఘురాముఁ డేసె;
అవి రెండు నన్యోన్యహతములై పడఁగ - నవనీశదనుజేశు లాలోనఁ గినుక
దివిరి యొండొరు లేయుతీవ్రబాణములు - దివినిండఁ గప్పినఁ దిమిరంబు గప్పె
రణములో నప్పుడు రయమున మ్రోఁగు - గుణరావములచేత ఘూర్ణిల్లుచున్న
యురుచాపసాగరయుగమున నెగయు - శరవీచు లొగిఁ బరస్పరఘట్టనముల
విరియంగ దైతేయవిభుఁడు కోపించి - నరనాథునుర మేసె నారాచసమితి
నది యుండె నీలోత్పలావలికరణిఁ - గదిసి రాముఁడు చండకాండము ల్దొడిగి ||6350||
కవచంబు సించి వక్షము గాడనేసె - దివిజారి యప్పు డెంతే నొచ్చి మఱియు
నహి శిలీముఖముల నడరింపఁ దోన - యహిమాంశుకులనాథుఁ డవి ద్రెవ్వనేసె;
నాసమయంబున నమరేంద్రవైరి - యాసురసాయకం బడరింపఁ బెక్కు
ముఖముల శార్దూలముఖములు నుష్ట్రి - ముఖములు సూకరముఖములు నురగ
ముఖములు కరివైరిముఖములు దంతి - ముఖములు ఘనగృధ్రముఖములు దనరు
ఘనశిలీముఖములై కడుఁబెక్కు నిగుడఁ - గని వానిఁ దునుకలుగాఁ జేసి మఱియు
జననాథుఁ డాగ్నేయసాయకం బేయఁ - గనుగొని నెందు నుల్కాముఖాస్త్రములు
మహితవిద్యున్ముఖమార్గణంబులును - గ్రహముఖంబులు గల్గు ఘనసాయకములు
మిహిరముఖంబుల మెఱయుబాణములు - దహనముఖంబులై తనరుశస్త్రములు
నగుచు నచ్చెరువుగా నడరంగ వానిఁ - దగ నేసి యప్పుడు దైత్యవల్లభుఁడు ||6360||
మయునిచేఁ బడసిన మాయాశరంబు - రయమున సంధించి రాముపై నేసె
నేసిన దాన ననేకంబు లగుచుఁ - బ్రాసతోమరగదాపరిఘంబు లడరె
గాంధర్వశర మంత ఘనకార్ముకమున - సంధించి నిగుడించె జనలోకవిభుఁడు
నాదిత్యతులితంబు లైనచక్రంబు - లాదివ్యబాణంబునం దనేకములు
జగములు భయమంద జనియించి రుచుల - నిగిడి యాకస మెల్ల నిండఁ బెల్లడరి
యామార్గణంబున నడరినపరిఘ - తోమరాదుల నెల్లఁ దునియలు సేయ
దశకంఠుఁ డంత నద్ధరణీశుమీఁద - నిశితనారాచము ల్నిగిడించె నలుకఁ
బరఁగించె నృపుఁడును బ్రతిసాయకములు - పొరిఁబొరిఁ బుంఖానుపుంఖంబు గాఁగ
జగతీశదనుజేశ శరపరంపరలు - గగనభాగంబెల్లఁ గప్పె నాలోన
నెడఁ జొచ్చి లక్ష్మణుం డేడుబాణములఁ - బడగయు వి ల్లొక్కపటుసాయకమున ||6370||
సారథిశిర మొక్కశరమునఁ ద్రుంచి - యారావణునివక్ష మైదింట నేసె;

నీలధరాధరనిభతురంగములఁ - గూలంగ నేసె మార్కొని విభీషణుఁడు
విరథుఁడై దైతేయవిభుఁ డంతలోన - ధరణికి లంఘించి తరుచరు ల్బెదర
భ్రూకుటిదశకవిస్ఫురితాస్యుఁ డగుచు - భీకరశక్తి విభీషణు వైవ
నడుమనె మూఁడుబాణంబుల దాని - మిడుగురు ల్మంటలు మింటఁ బెల్లెగయ
ధరణిపైఁ బడనేసెఁ దరుచరు లార్వ - ధరణీశునను జుండు దశకంఠుఁ డంత
కడు నల్గి మయునిచేఁ గన్నయాశక్తి - వడి విభీషణుమీఁద వైవ నంకింప
శరణాగతత్రాణసద్ధర్మపరులు - శరణాగతులచావు సైతురే యనుచు
దనుజేశుతమ్మునిఁ దనవెన్కఁ దిగిచి - కొని రాముతమ్ముఁడు క్రూరబాణములు

రావణునిశక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిల్లుట

పరఁగించె నప్పుడు పంక్తికంధరుఁడు - "బిరుదవై వచ్చి విభీషణు వెనుక ॥6380॥
నిడుకొంటి లక్ష్మణ! యీశక్తిహతికిఁ - గడిమిమై నోర్తువు గా" కంచుఁ బలికి
ప్రళయకాలాదిత్యపరివేషఘోర - వలయమై దీపింప వడిఁ ద్రిప్పి వైచె;
నది కింకిణీఘంటికానేకరవము - లొదవంగ మ్రోయుచు నుదధులు గలఁగ
వడిఁ గులాచలములు వడకాడ దిశలు - బెడఁక దివాకరబింబంబు గదలఁ
బిడుగులు దొరఁగంగఁ బృథివి గంపింప - నుడుపథం బవియంగ నుడుపంక్తి చెదర
మిడుగురు లెగయంగ మింటఁ బెన్మంట - లడరంగ శేషజిహ్వాకార మగుచు
రయమునఁ బఱతెంచి రాముఁ డాలోక - భయదసాధనముచేఁ బ్రాణభయంబు
సమకొనకుండెడు సౌమిత్రి కనఁగ - నమరులు మింట నాహాకృతు ల్సేయ
నెడనెడఁ బయినేయు నిషుపంక్తి జడిని - వడిమీఱఁగా వచ్చి వక్షంబునందు
భీకరఘనశక్తి పెల్లుగా గాడ - రాకుమారుఁడు దూలి రణభూమి వ్రాలెఁ; ॥6390॥
గాలావసానంబు గదియఁ బెం పేది - కూలుమహామేరుకుధరంబుపగిది
ధరణిపైఁ బడియున్న తమ్మునిఁ జూచి - దరికొన్న శోకాగ్ని దనచిత్త మెరియఁ
గనుగవ బాష్పము ల్గ్రమ్మి పై నిగుడ - దనుజేశుపటుబాణతతులు గైకొనక
పృథుతరవక్షంబు పెల్లుగాఁ గూడి - పృథివిగూడినయట్టి భీకరశక్తిఁ
బఱతెంచి వానరపతు లెల్లఁ గూడి - పెఱుకఁజాలకయున్నఁ బెఱికిపోవైచి
యర్కజానిలసుతు లాదిగాఁ గలుగు - మర్క టేశులఁ జూచి మనుజేశుఁ డనియె.
"శౌర్యంబు సలిపెడి సమయంబు గాని - కార్యంబు లడఁచు శోకపువేళ గాదు
ఘనులార! మీరు లక్ష్మణుఁ గాచికొనుఁడు - వినుఁడు నాపలికెడు వీరప్రతిజ్ఞ;
వెనుకకు రాజ్యంబు విడుచుట బంధు - జనులఁ బాయుట వనస్థలులఁ గ్రుమ్మరుట
బాణబాణాసనపాణినై యుండి - ప్రాణంబు దానైన పత్నిఁ గోల్పడుట ॥6400॥
కడిఁది మాయావిరాక్షసులతో ననికిఁ - దొడరుట మొదలైన దుఃఖంబు లెల్ల
ఘోరాజిలోఁ బాపుకొనువాఁడ నేను - దారుణకర్ము నీదశకంఠుఁ దునిమి
సమరోర్వి నీతనిఁ జంపెడికొఱకు - నమితవిక్రముఁ డైన యావాలిఁ గూల్చి
కపిసేనకై దినకరతనూభవుని - గపిరాజ్యపట్టంబు గట్టితిఁ బ్రీతిఁ;
జండతరగ్రాహసంకులం బగుచు - నొండొండ మిన్నందు నూర్పులు గలిగి
కడలేనియావార్ధి గట్టు గట్టించి - కడచి వచ్చితి మహాకపిసేనతోడ
వచ్చి లంకాపురవరము వేఁడించి - యిచ్చట సౌమిత్రి నిటు గోలుపడితి
నాదశాననుఁ డేచి యాలంబులోన - నాదృష్టిమార్గంబునకు వచ్చెనేని?
దృష్టివిషంబులఁ దీవ్రసర్పంబు - దుష్టజంతువు గాల్చు తెఱఁగు చూపెదను;
బ్రదికిపోనీ నింకఁ బఙ్క్తికంధరునిఁ - బ్రదరపరంపరపాలు చేసెదను ॥6410॥
గిరు లెక్కి నేఁ డెల్లగిరిచరావలులు - సొరిది యారణకేళి చూతురు గాక!
లోకపాలురు నెల్లలోకులు నేఁడు - నాకార్ముకప్రౌఢి నలువారఁ జూచి

రణములోపల నేను రఘురాముఁ డగుట - ప్రణుతవిక్రమలీలఁ బరికింప నిండు
సురకంటకుఁడు డాఁగి సురలోకమునకు - నరిగిన, నబ్ధిమధ్యమునఁ గ్రుంకినను,
ధరణిఁ దూఱిన రసాతలముఁ జొచ్చినను - బొరిపుత్తుఁ గాకేల పోనిత్తుఁ దన్ను,
భువి నర్కకులమునఁ బుట్టితినేని - రవితేజుఁడగు దశరథుతనూజుండ
నైతినేని, రాముఁడ నైతినే, నింక - దైతేయపతి రణస్థలి నిల్చెనేని
నేవిధంబున నైన నిపుడె నిర్జింతు - రావణుం డయ్యెడి రాముఁ డయ్యెడిని
నిల రామరావణు లిరువురయునికి - గలుగంగ నేర దీకదనరంగమున"
ననుచు నారాచంబు లందందఁ దిరిగి - దనుజేశుపై నేయ దశకంధరుండు ||6420||
ప్రతిశిలీముఖపరంపరలు పైఁబఱప - నితరేతరాశుగానేకసంఘములు
మండుమంటలు నభోమండలి నిండ - నొండొంటితోఁ దాఁకు నుగ్రంపురవము
గురుతరకోదండగుణనినాదములు - బెరసె నొక్కొట లోకభీకరగతులు
అంత జర్జరితాంగుఁడై రాముపిశిఖ - సంతానవేగంబు సైరింప లేక
గజవైరిఁ గని పాఱు గజముచందమున - రజనీచరేంద్రుండు రణభూమి విడిచి
కచభారములు వీడఁ గమనీయరత్న - ఖచితభూషణములు గనుకనిఁ జెదర

రావణుఁడు విభీషణాదులమాట దలంచి చింతించుట

ఘనపాదహతి నేల కంపింపఁ - బాఱి వనచరు లార్వంగ వడి లంకఁ జొచ్చి
కొలువుకూటంబునఁ గూర్చుండి బుద్ధిఁ - దలపోసి తనకు ముందర విభీషణుఁడు
చెప్పినబుద్ధులు చిత్తంబులోన - నప్పుడు తలఁచుచు నారాముఁ డేయు
నేటులు దలఁచుచు నెల్లందు సుభట - కోటులు గొనియాడఁ గుంభకర్ణుండు ||6430||
నతికాయుఁడును ఘనుం డగు నింద్రజిత్తు - మృతులౌటఁ దలఁచుచు మిగులఁ జిత్తమున
గవిసినశోకాంధకారంబువలన - నవశభావముఁ బొంది యాలోనఁ దెలిసి
యంతఃపురంబున కంత నేతెంచి - యంతరంగమునఁ జింతాక్రాంతుఁ డగుచుఁ
దనసతి రావించి తలవాంచి పలికె - "విను రాముజగదేకవిక్రమక్రమము
నేమని చెప్పుదు? నిదె నాకు నెదుర - రామసహస్రము భ్రమణి తోఁచెడిని!
ఎక్కడఁ జూచిన నీలంకలోన - నక్కడ రఘురాముఁ డైయున్నవాఁడు;
ఇంక జయోపాయ మేమియు లేదు; - శంకరుచరణము ల్శరణంబు నాకుఁ;
ద్రిపురంబు లేదేవుదివ్యోగ్రబాణ - విపులాగ్ని నీఱయ్యె విస్మయం బెసఁగ?
నిందుఖండంబున నేదేవుమకుట - మందమై విలసిల్లు నభినవస్ఫురణఁ?
దనర నేదేవుహస్తమునఁ బినాక - సునిశితఖడ్గత్రిశూలము ల్మెఱయు? ||6440||
నేదేవుఁ డఖిలలోకేశుఁ డేదేవుఁ - డాదక్షు మర్దించి యాగంబు చెఱిచె?
అలుకతో నేదేవుఁ డంధకాసురుని - బొలియించె? నేదేవుఁ బొగడు వేదములు?
తెలియ నేదేవుఁడు దేవుఁడు దేవుఁ? - డెలమి నాదేవుని నే భజించెదను;"
అని కృతస్నానుఁడై యగ్రజన్ములకుఁ - దానియంగ బహువిధదానము ల్చేసి
మదిలోన మదదర్పమానము ల్విడిచి - పదిలుఁడై సాత్వికభావంబు పూని
రక్తాంబరంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తోపవీతము ల్రక్తగంధంబు
రక్తాక్షసూత్రము ల్రాజిల్లఁ బరమ - భక్తితో మంత్రజపంబు సేయుచును
నీశ్వరాలయమున కేతెంచి రాక్ష- సేశ్వరుం డచలితహృదయుఁడై నిలిచి
తగవేది గావించి దర్భాంకురంబు - లొగిఁ జేర్చి తనకుఁగా నుగ్రదానవుల
నన్నిదిక్కుల నుండ నమరించి వేల్వ - నున్నంత నెఱిఁగి మందోదరి వచ్చి ||6450||
కనుఁగొని యోపఙ్క్తికంధర నీకుఁ - జనునె దీనునిభంగి శౌర్యంబు విడువ?
ఉఱక నీ వలిగిన నుదధులు మ్రోయ - వెఱచు; సమీరుండు వీవంగ నళుకు;
వినువీథి నర్కుండు వెలుఁగ శంకించు; - ననలుండు తీవ్రార్చు లడరింప నోడు;

జగములు నీసన్నఁ జలియించు; నేల - మగఁటిమి చెడి విప్రమతము గైకొంటి;
నేఁ డింతధైర్యంబు నీకు లేకున్న - నాఁ డేల తెచ్చితి నరనాథుదేవి?
మారీచుమాటలు మదిలోన నాఁడు - నేరము ల్గాఁ గొంటి నీతి గావంటి;
నీతి విచారించి నీచేటు సైప - కాతతధర్మాత్ముఁ డగు విభీషణుఁడు
తొడరి పల్కాఱును దోషాచరేంద్ర - చెడుత్రోవ లేటికి సీత నీపైని
విడుచుట గడుమేలు విడు మంచు నీకు - విడువక చెప్పఁడా? వినవైతి గాక!
మాతామహుం డైనమాల్యవంతుండు - నీతి దాఁ జెప్పఁగ నీసు గైకొంటె? ||6460||
తప్పక మీతల్లి తగవు చింతించి - చెప్పినబుద్ధులు చెవియొగ్గి వింటె?
జననాథుతో నేల శాత్రవం బనినఁ - గనలవే మఱి కుంభకర్ణుమాటలను?
వల దని చెప్పినవారివాక్యములు - తలగూడెనే? నేఁడు దనుజలోకేశ!
భుజవిక్రమం బెల్లఁ బోవంగ విడిచి - నిజముగా మునివృత్తి నేఁడు గైకొంటి;
ఇంద్రుండె యని నోడ నెఱుఁగఁడు రామ - చంద్రుని నని జగజ్జనులు ని న్నగరె?
యని వాని గెల్తుగా కసురేశ! నీకు - ననదచందము లేల" యని తూలఁబల్క
నెలకొన్న సిగ్గున నిట్టూర్పు పుచ్చి- "నెలఁత నీమాటలు నిజమగు నైన
రామచంద్రుని కింక రమణి నే వెఱవ - హోమంబు గావించి యుద్ధరంగమున
జననాథవరులను జంపెద నీవు - చను"మన్న మ్రొక్కి బాష్పంబు లందంద
దొరుఁగ మందోదరి దుఃఖించి లోని కరుగుచో నాడిన యార్ద్రవాక్యములు ||6470||
విని సిగ్గుపడి ప్రేల్మి విడిచి రావణుఁడు - చనియె సజ్జకు నంత జననాథుఁ డిచట
ఒడలు నెత్తుట దోఁగి యూర్పులు సడలి - పడియున్న శేషాహిపతిఁ బోలియున్న
యనుఁగుఁదమ్ముని జూచి యాలోన ధృతికిఁ - జొనుపనిమతితోడ శోకింపఁదొడఁగె;

లక్ష్మణుని మూర్ఛకు శ్రీరాముఁడు శోకించుట

"ఇబ్బంగి సౌమిత్రి యిలమీఁద నుండ- నెబ్బంగి బ్రాణంబు లేను నిల్పుదును?
లలి రణం బొనరింప లా వెట్లుగలుగు? - బలుముష్టి విల్లెట్లు పట్టంగవచ్చుఁ?
గన్నుల బాష్పము ల్గ్రమ్మంగ నెట్టు - పన్ని పైఁబఱతెంచు పరిపంథిఁ జూతు?
నాకన్నులెదుటనే నాసహోదరుఁడు - నాకూర్మిబంధుండు నాప్రాణసఖుఁడు,
నాకుఁ బ్రాణము లిచ్చి నను డించిపోయె - నాకు సిగ్గయ్యెడి నాశౌర్యమునకు
నా కేల రణ మింక? నా కేల జయము? - నా కేల రాజ్యంబు? నా కేల సీత?
నా కేల శౌర్యంబు? నా కేల బ్రతుకు? - నాకు నీతోడిద నాకంబుగాక! ||6480||
జయశాలివై మున్ను శరభశార్దూల - భయదాటవులలోనఁ బాటించి తెచ్చి
యరు దైనతుచ్ఛదైత్యాటవియందుఁ - బరునికై వడిఁ గాఁడుపఱిచితే నన్ను?
ఉన్నతోన్నతబుద్ధి నోరంతప్రొద్దు - నన్నుఁ గాచుటకుఁ గాననభూములందు
నిద్రవో వెన్నఁడు నేఁ డిట్లు దీర్ఘ - నిద్రపోవుట నీకు నీతియే? తండ్రి!
పలుమఱు నిబ్బంగిఁ బనపుచుఁ బిలువ నెలుఁగెత్తి "యో" యన వేమి? లక్షణుఁడఁ!
ఇంక నెవ్వరు గల? రే నెందుఁ జొత్తు? - నింకఁ బాలయితిగా యాశోకవహ్ని;
శుభలక్షణోపేతసురుచిరాకారుఁ - డభిరామబలుఁడు నా కతిభక్తిపరుఁడు
ప్రియసహోదరుఁడు గంభీరుండు సమర - జయశాలి నాప్రాణసఖుఁడు లక్ష్మణుఁడు
ఇతఁడు నాతోఁ గాన కేతెంచె నిప్పు - డితనితో నేగెద నేనింద్రపురికిఁ;
గల రిందు నెందును గలరు బాంధవులు - నిల నిట్టిసోదరు లెక్కడఁ గలరు? ||6490||
యత్నంబు చేసిన నవనిజఁ బోలు - పత్ని నొండొకచోటఁ బడయఁ జొప్పడును;
ఇట్టిసద్గుణశీలుఁ డిట్టిదయాళుఁ - డిట్టిమహాబలుం డిఁక నెందుఁ గలఁడు?
తమ్ముఁ డన్మాత్రమే తలపోయ భక్తి - నిమ్ముల ననుఁ గొల్చు నిమ్మహాభుజుఁడు
ఇతఁడె నాపౌరుషం బితఁడె నాశాంత - మితఁడె నాకీర్తియు నితఁడె నాస్ఫూర్తి

యితఁడె నాశౌర్యంబు నితఁడె నాధైర్య - మితఁడె నానయమును నితఁడె నాజయము
భావింప నాపాలిభాగ్యంబు నితఁడె - పావనం బగురాజ్యపదవియు నితఁడె”
యని పెక్కుభంగుల నడలుచునుండ - విని సుషేణుఁడు రామవిభుఁ జూచి పలికె
“ఇది యేమి దేవ! నీ కింత శోకింప? - హృదయంబుఁ గుందింప కిదె చూడు మితని
యొడలఁ బ్రాణములు లేకున్న నాననము - కడు నొప్పి యుండునే కళలు దేరుచును
గన్ను లిందీవర కమనీయకాంతిఁ - జెన్నొంది యుండునే చెలువంబు మిగిలి?
అందంబులై యున్న నఱచేతు లెలమిఁ - గెందామరలభంగిఁ గెంజాయ మెఱసె;”
నని పల్కి రఘురామునడలు వారించి - హనుమంతుఁ గనుగొని యతనితో ననియె,
“మును జాంబవంతుండు ముదముతోఁ దెల్ప - వినినాఁడ నౌషధవిధ మెల్లఁ దెలియ;
బొలుచు మహాద్రోణభూధరేంద్రమునఁ - జెలువొందు దక్షిణశిఖరంబునందు
బరికింప దీప్తులఁ బరఁగు విశల్య - కరణియు, సౌవర్ణకరణియు, మఱియు
సంధానకరణియు, సంజీవకరణి - బంధురతరశుభప్రభ నొప్పుచుండు
నాలుగౌషధములు నవి దెమ్ము వేగ - మీలక్ష్మణుని ప్రాణ మెత్తంగవలయు;
లవణసముద్రంబు లంఘించి పోయి - యవకుశద్వీపము లవియును గడచి
వడి నేగి దుగ్ధార్ణవము నాక్రమించి - తడయక పోయి చంద్రద్రోణగిరులఁ
బంబిదేవాసురు ల్బలువడి దొల్లి - యంబుధి మథియించి యమృతంబు వడసి
యందు దాఁచుటఁ జేసి యమృతంబువలన - నందు జన్మించె నానౌషధలతలు
అందు దేవేంద్రునియనుమతంబునను - మందరంబులఁ బోలు మహనీయతనులు
గంధర్వు లొగి వానిఁ గాచియుండుదురు - గంధర్వులకు నీకుఁ గలుగుఁ గయ్యంబు
తెరువున రాక్షసు ల్దిరుగుచుండుదురు - వరుస మాయావులై వారి నేమఱక
ద్రోణాద్రి కవలీలతో నేగి యితని - ప్రాణ మెత్తుము రఘుపతి సంతసింప;
నిరుమూఁడులక్షలు నిరువదివేలు - పరికింప నిన్నూటపదియోజనములు
వాయునందన! నీవు వాయువేగమునఁ - బోయిర మ్మిటఁ బ్రొద్దు పొడువకమున్నె;
భానుండు వొడిచినఁ బ్రభఁ దూలి శక్తి - హీనంబు లైపోవు నీయౌషధములు
అటమీఁద లక్ష్మణు నాయు వెత్తుటకు - ఘటియిల్లనేరదు గాన నీలోన
వానరోత్తమ! నీవు వడిఁ బోయిరమ్ము - వానిలక్షణములు వలయు నీ కెఱుఁగ
హరితఫలంబులు నరుణపుష్పములు - నరుదారఁ దెల్లనియాకులు నమరు
జననాథనుత! విభీషణు జాంబవంతు - నినసూను నంగదు నెలమి వీడ్కొనుము”
అని సుషేణుఁడు పల్క “నౌఁగాక” యన్న - యనిలనందనుఁ జూచి యవనీశుఁ డనియెఁ.
“బడియున్న లక్ష్మణుప్రాణంబు లెత్తి - పడయుము త్రిభువనప్రఖ్యాతకీర్తి;
అనుజులు మును ముప్వు రరయ నా కిప్పు - డనిలనందన నల్వురైరి నీతోడ,”
నన విని “నీబంటు హనుమంతుఁ డుండ - నినకులోత్తమ! నీకు నేల చింతింప?
నీయాజ్ఞఁ దలమోచి నృపసింహ! వేగ - మాయేడుదీవుల కవల నుండినను
నినుఁ డుదయాద్రి కేతేరకమున్న - కొనివత్తు నౌషధకుధర మే” ననుచు
నడుగుల కెరఁగిన హనుమంతు నెత్తి - నడుఁ గ్రుచ్చి యాలింగనము సేసి విభుఁడు
“ఇంద్రుండు నీశిర, మినుఁడు నీముఖము - చంద్రుండు నీమది, శక్తి నీపిఱుఁదు,
లనిలుండు నీవెన్ను, హరుఁడు నీవాల - మనలుండు నీయంఘ్రు, లజుఁడు నీబుద్ధి
వరుణుండు నీశక్తి, వాణి నీవాణి - గరుడకేతనుఁడు నీఘనబాహుయుగము
కుంజరాననుఁడు నీకుక్షి రక్షింతు - రంజనాసుత! వేగ యరిగిర” మ్మనిన

హనుమంతుఁడు సంజీవకరణికొఱకు ద్రోణాద్రికిఁ బోవుట

సరవి నర్కజవిభీషణఋక్షరాజ - పురుహూతపౌత్రు లప్పుడు వీడుకొల్ప
మేదిని వడి వ్రయ్య మెట్టిన నగము - పాదంబు లూదిన బలువడిఁ గ్రుంగ

మెయి గాలి యప్పీరు మిన్నేఱు గలఁగ - రయమున లంకాపురంబు గోపురము
వెసఁ గూలఁ గుప్పించి వినువీథి కెగసి - లసితవిద్యున్నిభలాంగూలలతయు
నుగ్రబాహార్గళయుగళంబు నెత్తి - యుగ్రాంశుపటుమండలోదగ్రలీల
వదనంబు గడుసముజ్జ్వలితమై వెలుఁగఁ - బదకర్ణసంకోశభంగిఁ జెన్నగుచు
బహుపర్వతంబులు బహుదేశములును - బహునదీనదములు బహువనంబులును ॥6540॥
పురములు సాగరంబులు గనుంగొనుచు - నరుదారఁ దుహినాద్రి నవలీలఁ గడచి
దెసలు ఘూర్ణిల్లంగ దిగ్భాగ మగల - నసహాయశూరుఁడై హనుమంతుఁ డరిగె
వేవులవా రట్టివిధ మెల్లఁ జెప్పఁ - గా విని విఘ్నంబుగాఁ జేయఁదలఁచి

కాలనేమివృత్తాంతము

యొంటిమై రావణుం డొగిఁ గాలనేమి - యింటికి నడురేయి నేగుదెంచుటయు
భక్తితోడుత నర్ఘ్యపాద్యాదు లిచ్చి - నక్తంచరేంద్రున కాతఁ డిట్లనియె:
“నీమధ్యరాత్రి మీ రిటకు విచ్చేయు - టేమి కారణ? మానతిండు నా” కనిన
“నని నేఁడు నాశక్తిహతి మృతుండైన - యనుజునికై రాముఁ డటుఁ దన్నుఁ బనుప
సంజీవకరణిచే సౌమిత్రిఁ బడయ - నంజనాసుతుఁ డిప్పు డరుగుచున్నాఁడు
చని వేగ హనుమంతుఁ జంపు కాదేని - విను భాను గనునంత విఘ్నంబు సేయు
కలదు దేవాసురకల్పితం బైన - నలినాకరము ద్రోణనగసమీపమున ॥6550॥
మదముతో నొకమహామకరి యం దుండు - నది దేవతల మ్రింగు నగచరుం డెంత?
ఆసరోవరమున కనిలజుం డరుగ - మోసపుచ్చుము వేగముగ నేగు” మనిన
మనమున నట నీతిమార్గంబు దెలియ - దనుజేశుతో నాడెఁ దగఁ గాలనేమి
“మాయామృగాకృతి మారీచుఁ డరిగి - మాయమై పోడె యామతము పోనిమ్ము;
ఘోరాజిఁ గూలిరి కుంభకర్ణాది - వీరదానవులెల్ల విను మింక నైన
మనుజేశునకు సీత మరలంగ నిచ్చి - దనుజేశ! లంక నీతమ్ముని కిచ్చి
యరిగి మృడావాస మైన కైలాస - ధరణీతలంబున తపసివై యుండు;
కాదేని బిరుదుమైఁ గదనరంగమున - మేదినీపతిచేత మృతిఁ బొంది మీఁద
నొనరంగ విష్ణుసాయుజ్యంబు నొందు” - మని పల్కఁ గన్నుల నలుకగెం పెసఁగ
నాయెడ వెసఁ జంద్రహాసంబు పెఱికి - వ్రేయఁ దలంచె నావిధ మాతఁ డెఱిఁగి, ॥6560॥
“యిదె చనుచున్నాఁడ నే” నంచు నచటు - గదలి మనోవేగగతి లావు మెఱసి
చని చూతపున్నాగచంపకక్రముక - పనసచందనజంబుపాటలీవకుళ
కదలికాఖర్జూరకర్పూరతరులు - మొదలుగాఁ గల భూజములసొంపు మిగిలి
బహుశిష్యగణవేదపఠనంబు చెలఁగ - మహనీయమణిదీపమాలిక ల్వెలుఁగ
భాసురమంజరీఫలహోమధూమ - ధూసరీకృతలతాద్రులఁ జెన్ను మిగిలి
కలకంఠశుకనీలకంఠశారికల - కలహంసకలరవకలకలం బెసఁగ
హుతదానమంత్రస్వరోదీర్ణ మైన - కృతకాశ్రమము ద్రోణగిరిసమీపమున
నిర్మించి మునివోలె నియతితోఁ గపట - నిర్మలాకృతిఁ దాల్చినేత్రముల్ మూసి
సన్నపుటెలుఁగున జపమాలపూస - లెన్నుట మంత్రమై యెదిరికిఁ దోప
నావనంబున నుండ నాకాశవీథిఁ - బోవుచో మారుతపుత్రుఁ డీక్షించి ॥6570॥
“యిది యొక్కమునివనం బింతయు ప్పగునె? - యిది నాఁడు లే దిప్పు డెందు వచ్చితినొ
యెక్కడి దుగ్ధాబ్ధి? యెక్కడి మేరు? - వెక్కడి మునివనం? బిది త్రోవ దప్పెఁ;
దెరు విమ్మునీంద్రుచేఁ దెలియంగ నడిగి - యరిగెదఁ గా”కంచు నవని కేతెంచి
వనపక్వఫలములు వాంఛఁ బుట్టించి - మునిశాపభయమున ముట్ట నోడుచును
మునిఁ జేరఁ జనుదెంచి మ్రొక్కి కేల్మోగిచి - “మునినాథ! దుగ్ధసముద్రంబుకడకు

మనుజేశకులశిఖామణియైనరామ - జననాథుపనుపునఁ జనుచున్నవాఁడ;
హనుమంతుఁ డనువాఁడ నధిక మౌ తృష్ణ - జనియించె నిచ్చోట జలములు గలవె?
చెప్పవే" యనవుడుఁ జిఱునవ్వు నవ్వి - "డప్పివో మాకమండలువుతోయములు
ద్రావు మీఫలములు దనియంగ నమలు - నీవింక రాతిరి నిద్రింపు మిచట
నగచరోత్తమ! యతీతానాగతంబు - లగుమేర లెఱుఁగుదు నంతరంగమున ||6580||
రాము వంచించి యారామునిదేవి - భూమిజఁ జెఱగొనిపోయె రావణుఁడు
అవనీశుఁడును వాలి నవలీలఁ జంపి - లవణాంబునిధిఁ గట్టి లంకపై విడిసి
యనిలోనఁ గుంభకర్ణాది రాక్షసులఁ - దునుమాడి యింద్రజిత్తును ద్రుంచివైచెఁ;
బుత్రశోకంబునఁ బుట్టినయలుక - రాత్రించరేంద్రుండు రణభూమిలోన
మయునిచేఁ బడసిన మహనీయశక్తి - రయమునఁ గొని సుమిత్రాపుత్రు వైచెఁ;
బడిన యాసౌమిత్రిప్రాణము ల్వడయ - వడి నౌషధములకు వచ్చితి వీవు;
వినుము నీ విప్పుడు వేయోజనంబు - లనిలనందన! వచ్చి తనిలవేగమున
నన్ను నధర్మాత్ములకుఁ గానరాదు - నిన్ను నుత్తమునిఁగా నిశ్చయించితిని;
జగదేకహితముగా జనియించెఁ గాన - జగదీశుపని మాకు సమకూర్పవలయు
దివ్యౌషధంబులు దీపించునట్టి - దివ్యమంత్రము లుపదేశింతు నీకుఁ ||6590||
గంజాప్తు నుదయంబు గని శక్తి మిగుల - సంజీవనీముఖ్యసకలౌషధములు
గలవు మావనమునఁ గనుఁగొని యందు - వలసినయవి గొంచు వడి లంక కరుగు
కనురెప్ప వెట్టెడు కంటె వేగమునఁ - జనియెదు నామంత్రసామర్థ్యమునను"
అనవుడుఁ గపటసంయమిఁ జూచి పవన - తనయుండు పల్కె "నోతాపసాధీశ!
అక్కడ లక్ష్మణుం డబ్బంగి నుండ - నిక్కడ నుచితమే యిటు నాకు నిలువ?
ఫలములు నా కేల? పతి పంచుకోర్కె - ఫలముగా సౌమిత్రిఁ బడయకమున్న
నిద్రవోవుట నాకు నీతియె? దీర్ఘ - నిద్ర గైకొని రామనృపుతమ్ముఁ డుండ
జలము లల్పంబులు చాలవు; లేదె - నలినాకరంబైన నదియైన?" ననుఁడు
"ఉన్నది చేరువ నొకదివ్యసరసి - కన్నులు మూసి యాకమలాకరమున
నమృతోపమానంబు లగునిర్మలోద - కములు ద్రావిన దివ్యకాయుండ వౌదు ||6600||
దృగ్గోచరము లగు దివ్యౌషధములు - దిగ్గనఁ జను"మంచుఁ దెరువు సూపుటకుఁ
కపటసంయమి శిష్యగణము నంపుటయు - గపివీరుఁ డేతెంచి కనియె నక్కొలను
మాకందమందారమాధవీవకుళ - శాకోటకుటజకచందనసాల
నీపార్జునాశోకనింబకదంబ - తాపించతరు లసత్తటముల దాని
లలితకల్లోలడోలాకేళిఁ దేలు - కలనాదకలహంసగతు లొప్పుదానిఁ
బటుహంసవేషచుంబకపికక్రౌంచ - పటలకారండవప్రతతులదాని
వెనుకొని తముఁ బిల్చి విరహులమీఁద - బనిచిన గెల్చి నిర్భరవృత్తి గొన్న
విపులాభిమానార్థవితతు లీకున్నఁ - గుపితుఁడై రతిరాజు కొట్టులఁ బెట్టె
ననఁ బక్వబంధంబులై వాఁడి మిగుల - మొనసిన కైరవముకుళాగ్రశిఖల
మూఁగి చలింపని మొకరితుమ్మెదల - బాగొప్ప నొప్పుల బలసినదాని ||6610||
మఱికొన్నియెడలను మకరందములకుఁ - దెఱపి చూపక తమ్ముఁ ద్రిప్పుచు నున్న
కమలగేహాంతరకమలకుఁ బ్రీతి - సమరీతి మంగళాచారగీతములు
నలిఁ బాడుగాయకనాయకు లనఁగ - మెలపున నందంద మృదురీతి మ్రోయు
మధుపానరసమత్తమధుకరతతుల - బధిరాబ్జపుటసమీపము లొప్పుదానిఁ
గాము నుగ్రాక్షుచేఁ గ్రమ్మఱఁ బడయఁ - గామించి నీరమాకందబృందంబు
లలరు నగ్నులలోన నాజ్యహోమములు - చెలువొంద నందంద చేయుచందమునఁ
జిలుకలు చంచులఁ జించినఁ దొరుఁగు - పొలు పెంతయును జూడఁ బొసఁగెడుదాని
ఫలరసంబులు వచ్చి పైఁబయిఁ దొరుఁగ - నొలసి చెందొవలలో నుండరాకున్నఁ
దొలఁగు నుజ్జ్వలహోమధూమంబు లనఁగ - నలు లాకసంబున నమరెడుదాని

నాకంచపత్రంబు లనుపల్ళైరముల - శ్రీకరాక్షతములు చెలువొప్ప నునిచి ||6620||
కొల నప్పుడును త్రుళ్ళ గువలయవలయ - దళవిలోచనముల దనరాక కెదురు
చూచుతెఱంగున శోభిల్లుదాని - జూచి డగ్గఱ వచ్చి సుఖకేలి దేలి
యడరు సమ్మదమున నానంద మంది - కడు విస్మయం బంది కన్నులు మూసి
యక్కొలనికి డిగ్గి హనుమంతు డంత - నెక్కొన్నతృష్ణతో నీళ్ళు ద్రావగను
బొలుపార సంసారభూరివారాశి - మలగుచు వర్తించు మాయావధూటి
విషయరసంబులు వేడ్కతో గ్రోలు - తృషితుని గబళించితెఱగు దీపింప
నురవడి యందుండి యొకమహామకరి - హరినాథుపాదంబు లలమి పట్టుటయు
దగిలినయంఘ్రు లుద్ధతశక్తి దిగిచి - తిగువజాలక చాల ధీరుడై నిలిచి
యిది యేటిదో యని యేర్పడ జూచి - మది వాయుసూనుండు మకరిగా నెఱిగి
యంతకంతకు మది నలుక రెట్టింప - నంతలో నతినిష్ఠురాకారు డగుచు ||6630||
వేవేగ రఘురాము విజయవల్లభుల - కావాలమమై వ్రాలు నావాల మెత్తి
రాగరసోద్రేకరావణాయోగ - భోగసంచితపాపములు డుల్చుపగిది
వాల మంకించి దుర్వారుడై విజయ - లోలుడై మకరిపండులు డుల్లవ్రేసె

హనుమంతుని మకరి మ్రింగుట

సంతతమునిశాపరోగమున - కంత మీయౌషధ మని మ్రింగుకరణి
నటిముటి మకరి మహారోష మెత్తి - మెఱసి యాహనుమంతు మ్రింగజొచ్చుటయు
"నక్కటా! రాముకార్యము నిల్వబడియె - నిక్కడ దీనిచే నిట్టిచందమున
దెగిపోదునో యింక దెఱ గేది?" యనుచు - దగ విచారించి యుద్ధతి వాయుసుతుడు
కడుపులోపల జొచ్చి కడతేర్తు ననుచు - నొడిసి మ్రింగుచునున్న నూరకయుండి
పదిలుడై యంధకూపముబోని మకరి - యుదరంబు జొచ్చె నాయురుబాహుబలుడు
అంత నామకరియు నాహారబుద్ధి - సంతోషమున బోయె జలమధ్యమునకు ||6640||
ఆవీరవరు డంత నలుకతో దాని - ప్రేవులు నరములు పెనచి త్రెంచుచును
నడరినకడకతో నమ్మహామకరి - కడుపులోపల విషకబళంబపోలె
నరుగక తిరుగుచు ననలంబుభంగి - జురపుచ్చ దొడగిన స్రుక్కి యమ్మకరి
దేహంబులోపలి ధృతి దీఱ డించి - దాహంబుపెంపున ధరియింపరాక
వఱువట్లు వెట్టెడు వదనగహ్వరము - తెఱచి నిల్పుటయు నత్తెరువున వచ్చి
క్రూరనక్రగ్రాహఘోరప్రవాహ - వారిపై బడుటయు వారినందనుడు
పెనచి త్రెంచిన దానిప్రేవులు ముద్ద - గొనివచ్చి చెచ్చెఱ గుత్తుక దురిమె
ఆలోన మకరియు నాహార మరుగ - బోలదు పొమ్మని బుద్ధి జింతించి
పరవశ యగుటయు బవననందనుడు - దరి జేర్చి మకరి నుద్ధతి వ్రచ్చి వెడలి
కోరి చూడగ నొప్పె ఘోరాంధకార - దారుణనిర్ముక్తతరుణార్కుపగిది ||6650||
బ్రళయారుణోదగ్రబడబాగ్నిశిఖలు - కలయ బర్విన నాటిఘనపయోరాశి
కరణి నమ్మకరిరక్తములతో బెరసి - యరుణమై కడునొప్పె నప్పు డాసరసి
యంత నామకరియు నమరియై యమరి - యంతరిక్షమున నుద్యద్విమానమున
జలదంబులోపల జపలత మాని - మెలగుచు తిరమైన మెఱపుచందమున

ధాన్యమాలిని తనశాపప్రకారము హనుమంతునితో దెల్పుట

నిలిచి మారుతిచేత నిజశాపముక్తి - గలిగిన నలరి యక్కపిముఖ్యు జూచి
"యోకపికుంజర! యోవానరేంద్ర! - నీకతంబున శాపనిర్ముక్తి గంటి;
నే నింక బోయెద నింద్రలోకమున - కేను నీ కొకవార్త యెఱిగింపవలయు;"
నని మున్ను హనుమంతు నక్కొలనికిని - బనిచిన కపటదాపసి జూపి పలికె;

"వానరోత్తమ! మునివరుఁడు గాఁ డరయ - వీని నమ్మకుమయ్య! వీఁడు రాక్షసుఁడు
చలమున దానవేశ్వరునియోగమున - బలియుఁడై నినుఁ జంపఁ బనిపూని వచ్చి
యే నిందులో నున్కి యెఱిఁగి నాచేతఁ - బూని ని న్జంపింపఁ బుత్తెంచినాఁడు;
వీఁడు వధ్యుఁడు నీకు వీని నమ్మకుము - వీఁ డొప్పఁ డిటమీఁద వేవేగ చంపి
పొమ్ము నీ వౌషధంబులకు ద్రోణాద్రి - కిమ్ముల నటఁ బోవ నిదె నీకుఁ ద్రోవ"
అన విని హనుమంతుఁ డాశ్చర్య మంది - వనితఁ గనుంగొని వలనొప్పఁ బలికె;
"మదిరాక్షి! మును నీవె మకరివై యుండి - త్రిదశభామిని వైనతెఱఁ గేమి?" యనిన
"వినవయ్య! పావని! వీరాగ్రగణ్య! - కనకాద్రిసమధైర్య! గాంభీర్యధుర్య!
ధాన్యమాలిని యనఁ దనరుగంధర్వ - కన్యక నాజన్మకథ యేర్పరింతు;
నఖిలలోకారాధ్యుఁ డగుసదాశివుఁడు - సుఖగోష్ఠి రజతాద్రి శోభిల్లుచుండ
నరుదార నే పాడి యాడి మెప్పించి - హరుచేత నసమాన మగువిమానంబు
వడసి యిక్కొలనిలోపల జలక్రీడ - లెడపక కావింప నేగుదెంచుటయు
శాండిల్యుఁ డనుముని చనుదెంచి నన్ను - నిండినప్రేమంబు నెలకొనఁ జూచి
యాలోనఁ దనలోన నానందకేలి - నాలోకనాలోలుఁ డయి తేలి తేలి
కొనకొని తూకొన్న కోర్కుల వాలి - మనసిజజ్వరమున మానంబు దూలి
"యేను బుణ్యాత్ముండ నేఁ దపోధనుఁడ - నే నేడ? యెలనాఁగ యేడ? పో" మ్మనక,
యూని న న్గామించుచున్న క న్నెఱిఁగి - "యే నేడ? యీ వేడ? యీదృష్టి యేల?
నీవు తపస్వివి నీవు పుణ్యుఁడవు - భావింప నిది తపఃఫలవిఘ్నకారి"
యన విని మునినాథుఁ డతికాముఁ డగుచు - ననుఁ జూచి మదిలోనియాస వోవిడిచి
"యిది తపఃఫలసార మెలనాఁగ! నాకు - నిది పుణ్యఫలసార మెలనాఁగ! నాకు;
నిది మోక్షసాధన మెలనాఁగ! నాకు - నిది స్వర్గసోపాన మెలనాఁగ! నాకు"
ననిన "రజస్వల యటుఁ గాన నేఁడు - మునినాథ! నను మీరు ముట్టఁగా రాదు
ఇమ్మూఁడుదివసంబు లేను మీయింట - నెమ్మితో వసియించి నిజశుద్ధిఁ బొంద
మఱి పొందు" మని గంధమాదనంబునకు - నెఱి నేగి మునియింట నిష్ఠతో నుండ
దిక్కులు సాధించి తివిరి రావణుఁడు - నక్కొండ సబలుఁడై యారాత్రి విడిసి
యాపర్వతాగ్రంబునం దేను బాడ - నాపాట విని దశాననుఁ డేగుదెంచి
తనసొంపు దనపెంపు దనప్రతాపంబు - తనపేరు నెఱిఁగించి తగ బుజ్జగించి
"వనిత! నీరూపయౌవనవిలాసములు - మునుమిడిఁ దుదముట్ట ముట్టవే నన్ను"
నననిఁ "బరాధీన నంటఁగారాదు - నను ముట్టఁ దగ" దన్న నరభోజనుండు
"ఆరయ రజస్వల లయినకామినులు - పరభామినులు సువ్వె భామ! నా మెచ్చు
వనిత! నన్ గాఱింపవలదు ర"మ్మనుచు - ననుఁ బ్రియోక్తులఁ దేల్చి నాతో రమింప
నతికాయుఁ డుదయించె నంత నాపుత్రు - నతివేగమున దానవాగ్రణి కిచ్చి
దివసత్రయంబును దీఱినపిదప - ప్రవిమలతనుశుద్ధిఁ బాటించి యేను
మునిగణాధీశ్వరు ముందఱ నిలువఁ - గనుఁగొని నాయున్నగతి వివేకించి,
"నాయింటిలో నుండి ననుఁ డాఁగురించి - పోయి నీ వెవ్వరిఁ బొందితి ప్రీతి?
నింతి! నీయౌవన మెవ్వండు గొనియె? - చింతింప కి ట్లేల చేసితి వీవు?
పరమపరిజ్ఞానభావమార్గమున - నరసి చూచిన నది యట్టిద కాదె?
పరహిత మేయూరు? పడఁతు లేయూరు? - గురుశీల మేయూరు? గొంతు లేయూరు?
జలజాక్ష లేయూరు? సత్య మేయూరు? - కలకంఠు లేయూరు? కరుణ లేయూరు?
వనజాక్షు లేయూరు? వరుస లేయూరు? - ననఁబోఁడు లేయూరు? నచ్చి కేయూరు?
తరలాక్షు లేయూరు? తగవు లేయూరు? - పరికింప సతులకు బాస లేయూరు?"
అని తీరఁ గోపించి యమ్మునీశ్వరుఁడు - ఘనశాప మిచ్చె సత్కరుణఁ బోవిడిచి
"యీసరోవరమున నీవిలాసంబు - గాసిగాఁ బడ నీవు గ్రాహివై యుండు

మెందేని బహుపుణ్యహీనుఁ డై నిన్నుఁ - బొందినవాఁడును బుత్రమిత్రాది
బలములతోఁ గూడ భస్మమై పోవఁ - గలఁ డింక నీపాతకంబున" ననుచు
శాప మిచ్చుటయును జలనంబు నొంది - యాపుణ్యనిధిమ్రోల హస్తము ల్మోగిచి
"యోమునివల్లభ! యోమునిచంద్ర! - యోమునిసింహమ! యోమునిశ్రేష్ఠ!
యీశాపజలరాశి యేతెప్పఁ గడతు? - నీశాపదావాగ్ని యేనీట నార్తు?
గరుణింపవే దయాకర! నన్ను" ననుచు - నురుభీతి నొందుచు నున్న వీక్షించి,
తిరమైనసుజ్ఞానదృష్టి నూహించి - పరమకృపామూర్తిపరుఁ డిట్టు పలికెఁ ;
"గామిని! యొకకొంతకాలంబు చనఁగ - రాముకార్యార్థమై రానున్నవాఁడు
హనుమంతుఁ డిచటికి నతనిచే నీకు - ఘనశాపనిర్ముక్తి గలుగుఁ బొ" మ్మనుచుఁ

మునివేషధారి యగుకాలనేమిని హనుమంతుఁడు చంపుట

బోయె గంగాతీరమునకు నమ్మౌని - పోయె శాపం; బేను బోయెద నింక;"
నని చెప్పి దీవించి యాసరోజాక్షి - యనిలజు వీడ్కొని యరిగె నద్దివికి;
ఎడపనికడఁకతో నిటఁ గాలనేమి - కడ వచ్చి నిలిచె నాకపికులోత్తముఁడు
అప్పు డప్పాపాత్ముఁ డచలసమాధిఁ - దప్పక యున్నచందమునఁ గూర్చుండి
యొడలిపూరంబుతో నురమ మెల్ల విచ్చి - నడుము నిక్కించి యానన మొప్ప వంచి
కపటచింతావృత్తిఁ గన్నులు మూసి - జప మాదివరుసఁ బూసలు త్రోసిత్రోసి
నిక్కంపుజపముగా నెఱ నోరు గదల - నక్కలి గనువిచ్చి హనుమంతుఁ జూచి
"యీయున్నమడు వేల? యీతడ వేల? - పోయినపని యెంత? ప్రా ద్దెంత వోయె?
నొలసి నీమదిలోన నుపదేశవాంఛ - గలదేని గురుపూజ గలదె యేమైన?
మా కిప్పు" డనవుడు మారుతాత్మజుఁడు - "నీ కిదె గురుపూజ! నెమ్మిఁ గొ" మ్మనుచుఁ
బ్రథననిష్ఠురుఁడు నిర్భరవృత్తి వాని - బృథుబాహుమధ్యంబుఁ బిడికిటఁ బొడిచె
నాక్షణంబున దైత్యుఁ డారూప ముడిగి - పక్షియై రణవీథిఁ బావనిఁ గదిసెఁ;
గదియుటయును బట్టి కడిమి దీపింప - జరిపి రెక్కలు రెండు సరిద్రుంచివైచె;
నారూప ముడిగి మాయాశక్తి మెఱసి - ధీరసింహాకృతిఁ దివిరి లంఘించి,
గర్జించి దంష్ట్రల గడునుగ్రుఁ డగుచు - గర్జించి రణవీథి దర్పించె నసుర;
అలయక హనుమంతుఁ డక్కాలనేమి - తల బిట్టుపగుల నుద్ధతశక్తిఁ బొడిచెఁ;
బొడిచిన నారూపు పోనిచ్చి యసుర - కడఁగి సుగ్రీవుఁడై కదియ నేతెంచి
"యిది యేమి? మారుతి! యిచట నేమిటికి? - పదపద! లక్ష్మణుప్రాణము ల్వచ్చెఁ
దొలఁగక నీ వింక ద్రోణాద్రి కరుగ - వల దౌషధంబులు వల దింక మనకు"
ననవుడు హనుమంతుఁ డతని సుగ్రీవుఁ - డని చూచి తెలిసి కాఁ డని నిశ్చయించి
యలిగి రాక్షసునుర మదరంట వేయ - నిలఁ గూలి మూర్ఛిల్లి యింతలోఁ దెలిసి
యతఁడును శతశృంగుఁ డై హనుమంతు - నతిశాతనఖముల నడరి నొప్పింప
ముష్టిఘట్టనముల మొగిఁ బాదహతుల - నష్టసత్త్వునిఁ జేసి నలిఁ జిక్కువఱిచిన
యమితసత్త్వక్రీడ నవలీలఁ దిగిచి - కమలనాళము ద్రెంచు గంధసింధురము
పరుసున రాక్షసప్రవరమస్తకము - తెరలిచి వెన నుల్చి త్రెంచి పోవైచి
నలి నేచి వెస సింహనాదంబు చేసి - తొలఁగక మారుతి ద్రోణాద్రి కరిగె.
నరిగి యాగిరిమీఁద నౌషధలతలు - పరికించి పరికించి పవననందనుఁడు
బహుదివ్యలతికావిభాభాసమాన - మహిమయు నిర్మలమణిగణప్రభల
దీపవృక్షంబుల దీప్తులు పర్వి - దీపించునక్కొండ ద్రిమ్మరి చూచి
హితపుష్పగంధంబు లివె లత లనుచు - నతఁడు దగ్గరఁ బోవ నవి డాఁగిపోయె!

నంత నాహనుమంతుఁ డంతరంగమునఁ - జింతించి సంతాపచిత్తుఁడై పలికె
"నోపర్వతాధీశ! యోయద్రిరాజ! - యోపుణ్యవత్సల! యోగిరిచంద్ర!
యనఘుఁ డారఘురాముఁ డౌషధంబునకుఁ - బనిచిన వచ్చితిఁ బనిపూని యేను
నిన్నిలోకములకు హిత మైనపనికి - న న్నేల వంచింప నగరాజ! నీకు
నడరి నీయందున్న యౌషధలతలు - పొడసూపు వేవేగ పోఁ బనిగలదు;
ఇమ్ముల నిది లోకహితకార్య మగుట - మిమ్ము వేఁడెద మీరు మీప్రభావముల
దీపింపుఁడీ యోషధీలతలార! - చూపుఁడీ నాకు మీసురుచిరాకృతుల"
నని పల్క వంచన నపుడు తేజముల - పొనుపటఁ దన కవి పొడసూపకున్న
నగకులోత్తమ! నీకు నారాక చూచి - తగు ప్రియం బొనరింపఁ దగ దూరకుండ"
నని తన్నుఁ బ్రార్థించి యడుగుచునున్న - తనకు నౌషధము లాధరణీధరంబు
చూపకుండుటయును జూచి యెంతేని - కోపించి వానరకులవజ్రపాణి
"యే నెంతవేఁడిన నేల నీమనసు - నానదు నాయెడ నగకులాధముఁడ
తలకొని జాలకు దయగల్గు నన్నుఁ - గలుగునే గుణశూన్యకఠినమూర్తులకు"
నని యుగ్రకోపాగ్ను లంగరోమములఁ - గనదగ్నికీలలై క్రమ్మఁ బైఁ గ్రమ్మి
రాముతో నెదిరిన రావణాచలము - నీమెయిం బెరుఁగుదు నిల ననుమాడ్కి
దశయోజనముల విస్తారంబు పంచ - దశయోజనోన్నతత్వంబును గలుగు
నాభీలతరశైల మవలీలఁ బెటికె - భూభాగ మగల నభోభాగ మద్రువ
నపు డాగిరి సురేంద్రుననుమతిఁ గాచు - తపనతేజులు త్రయోదశకోటిసంఖ్య
గలచిత్రసేనాదిగంధర్వపతులు - బలశౌర్యములు మీఱఁ బావనిఁ జూచి
"యిది దివ్యగణవాస మిది మేరుతుల్య - మిది జగజ్జీవనం బిది నీకు వలదు;
నీ కిది దక్కదు నెరి డించి పొమ్ము - పోకున్నఁ బ్రాణము ల్పోకుండ" వనుడుఁ
గదనోగ్రసమవర్తి కపివీరుఁ డార్చి - వదలనికడిమిమై వారి నీక్షించి
బంధురం దిగు వాలపాశంబుతోడ - బంధించి బంధించి బలువిడిఁ ద్రిప్పి
యలుకమైఁ గొందఱ నబ్ధిలో వైచె - నలుకమైఁ గొందఱ నడరి కారించె;
నలుకమైఁ గొందఱ నదరంట వేసె - నలుకమైఁ గొందఱ నవనిపైఁ గూల్చె;
నామహావీరు నుద్ధతిశక్తిఁ జూచి - సోమింపరా దని స్రుక్కి కేల్ మొగిచి
"యోకపికుంజర! యోవానరేంద్ర! - యీకొండ గొనియేగు మెలమితో నీవు"
అని వాయునందను నర్థి దీవించి - వినుతించి గంధర్వవీరులు దొలఁగ
నధికసత్వంబున ననిలనందనుఁడు - కుధరంబు బి ట్టెత్తుకొని మింటి కెగసి
కడువేగమున భయంకరవృత్తి దోప - నడరి జితారాతియై సొంపు మిగిలి
భూచరఖేచరాద్భుతవేగుఁ డగుచు - నాచందమునఁ బోవ నామధ్యరాత్రి
భ్రామితమిత్రుఁడౌ భరతుస్వప్నమున - రామసౌమిత్రులు రణమధ్యమునను
దలనూనియలతోడ దనువులు డస్సి - బలహీనులై క్రుస్సి పంకమధ్యమున
బడి పలవించుచు పలురోదనంబు - లుడుగక కావించుచున్న బిట్టులికి
భరతుండు మేల్కని పాపంపుఁగలకుఁ - బరితపించుచు వెలుపలికి నేతెంచి
కలలోన రామలక్ష్మణు లున్నతెఱఁగు - తలపోసి తలపోసి తలఁకుచు నుండఁ
దొడఁగి దానికిఁ దోడు దుర్నిమిత్తములు - కడఁగి పెక్కులు దోపగా భీతిఁ బొంది
"యిది యేమి పాపమో? యిది యేమి తెఱఁగొ? - యిది యింక నిటమీఁద నేమి గాఁగలదొ?
రామసౌమిత్రు లరణ్యమధ్యమున నేమైరొ? జానకి యేమైనయదియొ?
యెన్నంగఁ బదునాలుగేండ్లును నిండు - చున్నవి; వినఁగరా దొకవార్తయైన,
నాసత్యధనులకు నాయుదారులకు - నాసదాచారుల కాకృతార్థులకు
నేకీడుఁ గాకుండ నేను నాసుకృత - పాక మిచ్చితి" నని భరతుండు పలికి
భావించి వేదతత్పరుల భూసురుల - వేవేగ రావించి వేదోక్తయుక్తి

సకలదానంబుల సకలధర్మముల - సకలహోమంబుల శాంతి చేయించె,
నాలోన హనుమంతుఁ డాకాశవీథి - నాలోలబాలార్కుఁడై వచ్చివచ్చి
బలిసిననిష్ఠతో భరతేశుఁ డున్న - పొలుచు నందిగ్రామపురిఁ జేరవచ్చి
ఘనజటాభారవల్కలములతోడ - ఘనఘనశ్యాముఁ డై కమలాప్తకులుఁడు
భరతుఁ డారఘురాముభంగిఁ దోఁచుటయుఁ - గర మద్భుతం బంది కపిముఖ్యుఁ డపుడు ॥ 6790॥
"సౌమిత్రి మృతుఁ డైన జానకి డించి - రాముఁ డొక్కరుఁ డిటు రాఁబోలు" ననుచు
నడుగుదునో యంచు నడుగఁబొ మ్మనుచు - గడఁకతోఁ దలపోసి కపికులోత్తముడు
శరణాగతత్రాణచరితార్థచరితుఁ - డరయంగ రఘురాముఁ డభిరామబలుఁడు
తనసూనృతము డించి తమ్ముని డించి - తనకులసతి డించి తనపేరు డించి
యంగదసుగ్రీవు లాదిగాఁ బ్లవగ - పుంగవకోటులఁ బోరిలో డించి
మొనసి రావణుఁ బ్రాణములతోడ - డించి తనమేనుఁ దెచ్చునే దశరథాత్మజుఁడు?
మానవసామాన్యమతిఁ జేసి రాము - నే నేల చూచితి? నీ పిన్నచూపు;
ఒలసి రామునిఁబోలు నొకతపోధనుఁడు - కలిగినాఁ డింతియ కాఁబోలు ననుచు
నతివేగమున లంక కరిగెడుత్రోవ - నతులబలోదాత్తుఁడై పోవఁబోవ
కల గన్నభరతుఁ డాకాశంబుఁ జూచి - యలఘుఁడై చనుచున్న హనుమంతుఁ గాంచి ॥ 6800॥
యిట దోఁప నేలొకో? యీదుర్గ్రహంబు - నటు బాణములు దీనిఁ బడనేయవలయు
నని శరచాపంబు లాటోప మొప్ప - ఘనసత్త్వుఁ డప్పుడు కైకొన్నఁ జూచి
కాకుత్స్థతిలకుఁ డాకర్ణించుకొలఁది - నాకాశముననుండి యశరీరి పలికె;
"నీతనిదిక్కున హితబుద్ధి సేయు - మీతఁడు మీబంధుఁ డీ వల్గవలదు"
అని యొప్పఁ బలికిన యశరీరిపల్కు - విని శరచాపము ల్విడిచె నవ్విభుఁడు;
అంత నాహనుమంతుఁ డంభోధిఁ గదియ - నంతలో రాక్షసు లక్షీణబలులు

హనుమంతునితో మాల్యవంతుఁడు పోరుట

ఉదితబలోదగ్రు లుగ్రవి క్రములు - పదివేలుకోటులు బలిసి త న్గొలువ
రావణుపనుపున రణజయస్ఫురణ - వావిరి నమ్మాల్యవంతుఁడు వచ్చి
చదల నెదుర్పడి జలధిమధ్యమునఁ - బొదివి యాహనుమంతుఁ బోనీక కదిసె
గదిసిన నక్కొండ ఘనబాహుశక్తి - బదిలంబుగాఁ బట్టి పవననందనుఁడు ॥6810॥
దాఁకిన భుజబలదర్పము లెఱయ - వీఁకతో రాక్షసవీరులు గదిసి
పరశుతోమరచక్రపట్టసప్రాస - కరవాలశూలముద్గరభిండివాల
తతుల నొప్పింప నుద్ధతిఁ బెచ్చు పెరిఁగి - యతులవిక్రమదక్షుఁ డవి లెక్కగొనక
యమరు లచ్చెరువంద ననిలనందనుఁడు - సమరలీలాభీలచటులవాలమునఁ
గడఁకతో నొడిసి రాక్షసవీరవరుల - వడిఁ జుట్టిపట్టి యవ్వనధిలో వైచె;
భంజించెఁ గొందఱఁ బదతాడనముల - భంజించెఁ గొందఱ భయదనాదముల,
భంజించెఁ గొందఱఁ బటువాలహతుల - భంజించెఁ గొందఱఁ బరుషోగ్రదృష్టి
గొందఱఁ బడఁద్రోసెఁ గొందఱ వ్రేసెఁ - గొందఱఁ గారించెఁ గొందఱ నొంచె
నంత రోషాయత్తుఁడై మాల్యవంతుఁ - డంతకాకారుఁడై హనుమంతుమీఁద
నెనయ బాణములు నూ ఱేసె నేయుటయు - ఘనవాలమున వాని ఖండించివైచి ॥6820॥
యలుక వి ల్లొడిసి యల్లటుఁ బాఱవైచి - బలుతోఁకచేఁ గాళ్లు బంధించి యెత్తి
వడి వైచుటయు మాల్యవంతుఁడు మగిడి - పొడిచె నమ్మారుతపుత్త్రు శూలమున
నది లెక్క సేయక యతఁ డున్నఁజూచి - యదరులు చెదరంగ నత్యుగ్రశక్తి
నురము నొప్పించిన నురుశోణితంబు - లురువడిఁ దొరుఁగంగ నొక్కింత నిలిచి

యలుకతోఁ గపివీరుఁ డసమున వాని - తలఁదాఁచి చని వియత్తలమున నిలిచె;
దలకొని దివిజులు తల లూచి పొగడఁ - దలఁ దన్నుటయు వానితల బిట్టుపగిలి
యొలిఁ గీలాలంబు లొలుకలో దారి - యాలోన మూర్ఛిల్లి యంతలో దెలిసి
"కదనరంగమున నిగ్గద గదా నీకుఁ - దుది" యంచు గద యల్కతో బిట్టు వైచి
తడయక యది తాఁకుతటి మంట లెగయ - వడిఁ జూచి యమ్మాల్యవంతుఁ డిట్లనియె.
"నోరివానరుఁడ! యీయుదధిలో నద్రి - బోరనఁ బడవైచి పో నిన్నుఁ జంప ||6830||
మొననేసి తొల్లి సముద్రమధ్యమున - వినతాత్మజుని నెక్కి విష్ణుండు వచ్చి
నాతోడ యుద్ధంబు నలిఁ జేసి చేసి - భీతుఁడై చాలక పెనుపేది పోఁడె?
లోకంబు లెఱుఁగ ముల్లోక మీకడిమి - నీ కోర్వరాదు రా నెరి నాదుకిన్క."
అనవుడు హనుమంతుఁ డమ్మాల్యవంతుఁ - గనుఁగొని పలికె నుత్కటకోపుఁ డగుచు
"యుద్ధమధ్యమున మహోద్ధతి - మెఱసి వృద్ధరాక్షస నీవు వెఱవక నన్నుఁ
గదియ నెవ్వఁడ" వని కదియు నవ్వీరు - మదభాషలకు నల్గి మాల్యవంతుండు
ఘనచంద్రహాసోగ్రఖడ్గ మంకించి - హనుమంతువక్ష ముద్ధతిశక్తి వైవ
నది వజ్రనిభకాయుఁ డగు నాంజనేయు - విదితంబుగాఁ దాఁకి వెసఁ బెల్లు విఱిగె;
ననిలజుఁ డాఖడ్గహతి కింత నొచ్చి - కినిసి నిశాచరుఁ గిట్టి బిట్టలిగి
భూతభయంకరాద్భుతవాల మెత్తి - యాతనిమెడఁ జుట్టి యలుకతోఁ బట్టి ||6840||
చెలఁగి యాకసమున జిరజిరఁ ద్రిప్పి - యలఘువిక్రమశీలుఁ డబ్ధిలో వైచె;
వైచినఁ బడి మాల్యవంతుఁ డాత్రోవ - వేచని పాతాళవివరంబుఁ జొచ్చె;
హతశేషరాక్షసు లన్నిదిక్కులకు - ధృతిదూలి పఱచిరి దివిజు లుప్పొంగఁ
గొండంతగెలుపుతోఁ గొండతో నమర - మండలి వొగడ ధీమండనుం డరిగెఁ;
బర్వతదీప్తిఁ బ్రభాతవిభ్రాంతి - పర్వినభీతిమై భానువంశజుఁడు

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునిఁ జూచి పరితపించుట

సమరలక్ష్మీరతిశ్రమ నిద్ర నొందు - క్రమమునఁ జెలువుఁడై రణశయ్య నున్న
తమ్మునిఁ గనుఁగొని "తమ్ముఁడా! నీవు - తమ్ముఁడవై యుండుతటి నోచనైతి
నిల జీవులకు నెల్ల నిదె వేగెఁ బ్రొద్దు - పొలుపేది నాపాలి ప్రొ ద్దస్తమించె;
నఱిముఱి నడవిలో నాలిఁ గోల్పడితి - నెఱయ నేఁ డాజిలో నిన్నుఁ గోల్పడితి;
నెడ నాకునైన దుష్కీర్తిపంకంబు - గడప దిక్కెవ్వరు గలరు సౌమిత్రి ||6850||
మానపయోనిధి మహనీయశీలు - నానోచి కన్న యున్నతపుణ్యశీలు
నేను నీచే నమ్మి యిచ్చిన నకట - కానలోఁ గొనిపోయి కడతేర్చి తన్ను!
యే నేమి సేయుదు? నిటమీఁద నన్న - నేను సుమిత్రతో నే మన నేర్తుఁ?
దుదిఁ బోయి భరతశత్రుఘ్నులు నన్ను - గదియ నేతెంచి "లక్ష్మణుఁ డేడి" యనిన
నే మని చెప్పుదు? నేమని పోదు? - నాముఖంబునను దైన్యము దోప నింకఁ;
దేనికిఁ జింతింప; దేనికి వగవ - నేను జింతించెద నిను దీర్ఘచింత;
బలుఁ డైన రావణు గతులకుఁ జేసి - తలపోసి మది రోసి తమయన్నఁ బాసి
హితభృత్యవృత్తిమై నీవిభీషణుఁడు - చతురుఁ డైనను వచ్చి శరణంబుఁ జొచ్చెఁ
జొచ్చినఁ బ్రీతి రక్షోరాజ్య మెల్ల - నిచ్చితి నీ కని యే నూఱడించి
పట్టంబు గట్టితిఁ బ్రతినతోఁ బలికి - నెట్టన నిందింప నేర్పులేదయ్యె; ||6860||
నిది వేగుచును వచ్చె నింక లక్ష్మణుఁడు - బ్రదుకఁడు నా కింకఁ బ్రాణము ల్వలదు;
దురితదూరుని వీనితోడిదె లోక - మరసి చూచిన నింక నడ లోర్వరాదు;
శరణన్నవారి నెచ్చుట వీడరాదు - ధరణిపై క్షత్రియధర్మ మూహింపఁ
దారు లోనైనను ద మ్మాశ్రయించు - వారల రక్షింపవలయు రాజులకు
నీవిభీషణుఁ గొంచు నీ వేగి పుణ్య - భావుఁడైనట్టి మాభరతుతోడుతను

నరయ నిక్కడికార్య మంతయుఁ జెప్పి - పరఁగంగ లంకకుఁ బ్రతిగాఁగ నతని
వెలయునయోధ్యకు విజయలగ్నమున - ఫలసిద్ధి సొంపారఁ బట్టంబు గట్టు
మని "యేను జెప్పితి" నని యొప్పఁజెప్పి - యొనరంగ నందుండి యుచితంబుతోడ
వానరేశ్వర! నీవు వాలినందనుఁడు - సేనలఁ గొంచుఁ గిష్కింధకు నరుగు"
మన దైన్యపాటుతో నాడ భీతిల్లి - వనచరాధీశుండు వలనొప్పఁ గదిసి
"పరికించి చూడఁ బ్రభాతంబు గాదు - నరనాథ యిప్పుడు నాలవజాము
సొచ్చె నింతియ వాయుసూనుండు నిపుడ - వచ్చుసంతాపింపవల"దంచుఁ దేర్చె;
దేర్చిన నంతయుఁ దేలక మఱియుఁ - బేర్చిన శోకాగ్ని పెల్లున మిగులఁ
బొరిఁబొరి భూమిపైఁ బొరలుచు నగలఁ - బురపురఁ బొక్కుచు భూవరతనయుఁ
"డన్న! నే జనకాజ్ఞ నడవి కేతేర - నిన్నుఁ బొమ్మనకున్న నీవు నావెనుకఁ
జనుదెంచి యిడుమలఁ జాలంగఁ బడగఁ - గనుఁగొని మనమునఁ గరము శోకింతు
నేఁడు నీ వొరుచేత నీలావు దూలి - పోడిమి చెడి యిట్లు భూమిపై నుండ
నే నెట్లు బ్రదుకుదు? నేమని వగతు? - నే నిను డించి యె ట్లేగుదుఁ బురికి?
సీత నా కేటికి? జీవ మేమిటికి? - నీతరుచరసేన లేటికి నాకు?
నోతండ్రి! నా కింక నుర్వి యేమిటికి? - నాతండ్రిక్రియ నన్ను నరయుచుండుదువు;
నావిధి నిను నేఁడు నాకారిచేత - నీవిధి నిటు సేసె నీరసం బెత్తి;
దేశదేశముల సతీజనంబులను - దేశదేశములందుఁ దివిరి బాంధవుల
నరసి కానఁగ వచ్చునట్టిదేశములఁ - బరఁగుతమ్ముని నెందుఁ బడయంగ వచ్చు,"
నని యచేతనుఁ డగు ననుజుపై వాలి - కనుఁగొని దిక్కులు కడుధైర్య మెడలి
"యన్నరో! నీవు న న్న న్నని పిలువ - నెన్నఁడు వినఁగల్గు నింక వీనులకు?
సీత సుమిత్రగా నీమతిఁ జూకు - చూతు న న్దశరథక్షోణీశుఁ గాఁగ
నెప్పుడు నాతోడ నెడఁబాయకుండు - దిప్పుడు పాడియే యెడఁబాయ నన్ను
నాతతవిషమఘోరారణ్యభూమి - బ్రీతి నయోధ్యగాఁ బెంపునఁ జూతు
పూవుపాన్పున నిద్రఁ బొందించుమేను - నీ వెట్లు నేర్చితి నేఁడు జానేలఁ?
బడియు నిద్రించెదు పరిణామ మొందు - పుడమిపై నందన పొలుపొంద నీవు;
పదునాలుగేండ్లును బాయక నిద్ర - పదిలంబుగా డించి పన్నుగా నడవి
నరసి న న్రక్షించి యాజిమధ్యమున - నరులఁ జంపకపోవ నగునయ్య! నిద్ర!
నిద్ర నీ విట్లున్న నిజమయ్య! దీర్ఘ - నిద్ర మీయన్నకు నృపనందనుండ,
మీయన్న కెప్పుడు మిక్కిలి భక్తి - సేయుదు నేఁ డేల చింతింప వకట!
యున్నవంతయుఁ దూలి యుండెడుమాట - లిన్నియుఁ బొంపిరి నేల పల్కెదవు?
"రావణకోటుల రణములోఁ గూల్చి - భూవిభునందను భూసుతఁ గూర్తు"
నని నాకు వీనుల కసలారఁ బలుక - కునికికిఁ గత మేమి? యోపుణ్యమూర్తి!
యిప్పుడు మేల్కని యేల శ్రీరామ - తప్పఁ బల్కఁగ నీకుఁ దగునయ్య" యనుచు
"నొప్పెడిమాటలు నూఱడఁ జేసి - తప్పక కనువిచ్చి తనుఁ జూడు" మనుచు
రాసుతుకెంగేలు రమణమైఁ దిగిచి - భాసురంబుగ గండపాలికఁ జేర్చి
ననుఁ దేర్పవే" యని నరనాథుఁ డపుడు - మనమునఁ దెలియక మహిమీఁదఁ బడియెఁ
బడియున్న యారఘుపతిమూర్ఛ దెలిపి - యడలు వారించి రాయగచరాధిపులు;
అంత ప్రభామండలాభీలుఁ డగుచు - నంతలో హనుమంతుఁ డరుగుదెంచుటయు
దేజంబు పెంపున దృష్టింపరాక - తేజోదివాకరదీప్తుఁ డైయున్నఁ
గపులెల్లఁ గలఁగి యుక్కట భీతిఁ బొంది - విపులతరభ్రాంతివివశులై తూల
నాలోనఁ గమలాప్తుఁ డని చూచి విభుఁడు - కాలకాలోదగ్రగతి నిండనుండఁ
'గపికులాధీశులఁ గలయ నీక్షించి - "కపులార! సూర్యునిఁ గంటిరే మింటఁ?
జేకొని బహుపుణ్యశీలంబులందు - మాకులంబున కెల్ల మహిఁ గర్తయైన
యంధకారారాతి యకట! యీపద్మ - బంధుండు నేఁడు నాపగవానిఁ గూడి

యుదయించుచున్నవాఁ డుగ్రత మిగిలి - యిదె వడి సౌమిత్రి యిబ్బంగి నుండ ||6910||
నీసూర్యమండలం బిలమీఁదఁ గూల - నేసెద" నంచు నహీనసాహసుఁడు
బ్రహ్మాండకోటుల భంగింపఁ బొంగి - బ్రహ్మాదు లదరంగఁ బ్రళయకాలంబు
నాఁ డుగ్రవృత్తిఁ బినాకి విల్లంది. - వాఁడిమి మెఱయ నవ్వాడువు దీపింప
నాపూర్ణభుజనైపుణాటోపకోపుఁ - డాపినాకియుఁ దానె యగుటఁ దెల్పుచును
విల్లంది భుజబలవిస్ఫూర్తి మెఱయఁ - బెల్లుకోపించి సంభృతవేగుఁ డగుచు
జటులరౌద్రాస్త్రంబు సంధింపఁ దివురు - పటువృత్తిఁ గనుఁ గొని భయవృత్తిఁ గలఁగి
యసమానసత్త్వుతో నతికోపుతోడ - వసుధేశుతో జాంబవంతుఁ డిట్లనియె.
"నగణితశక్తిమై నలుక దీపింప - జగతీశ! నీ విటు శరము పుచ్చుటయు
ధృతిదూలి నలుగడ దేవగంధర్వ - పతులెల్ల భీతులై పాఱుచున్నారు;
ఇది యేమి? రఘురామ యిచ్చలో నీవు - పదిలుండపై చూచి భావింపలేవు; ||6920||
వెలుఁగొందు బహుదీపవృక్షదీధితులు - దొలుకాడు నుజ్జ్వలద్రోణాచలంబు
గొనివచ్చుచున్నాఁడు గురుసత్త్వధనుఁడు - అనిలసూనుఁడు గాని యర్కుండు గాఁడు
భానుప్రభాభాసి పవనసూనునకు - భూనాథ! యెదురుగాఁ బుచ్చు వానరుల"
ననుటయు శ్రీరామునానతి వడసి - హనుమంతునకు నెదు రరిగిరి కపులు;
ఆకాశముననుండి హనుమంతుఁ డంత - నాకొండఁ గొనివచ్చి యవనిపై నునిచి
జననాథుఁ డగు రామచంద్రున కర్థి - వినతుఁడై కరములు వెరవొప్ప మొగిచి
"యుర్వీశ! నేఁ బోయి యొగి నౌషధములు - పర్వతంబునఁ బెక్కుభంగుల వెదకి
పనివడిఁ గానక పర్వతంబెల్లఁ - గొని యేను వచ్చితిఁ గువలయాధీశ!
యడరి, మీయానతి నటఁ బోవునపుడు - నెడపనికడఁకతో నిట వచ్చునపుడు
కడఁగి విఘ్నము లనేకము లయ్యె నడుమఁ - దడయుట దప్పుగాఁ దలపోయ వలదు" ||6930||
అనవుడు రాముఁ డాహనుమంతుఁ జూచి - ఘనతరసంతోషకలితుఁడై పలికె.
"నీ కేటి తప్పులు? నీచేత బ్రదికెఁ - గాకుత్స్థకులలీలగౌరవోన్నతులు;
సురుచిరశక్తిమై సురలకు నైన - నరుదైనపని చేసి" తని ప్రీతినొందె;

సుషేణుఁడు సంజీవకరణిచే లక్ష్మణుని మూర్ఛఁ దేర్చుట

నాసమయంబున నర్కతనూజుఁ - డాసుషేణునిఁ జూచి "యర్థి దీపింప
నిక్కొండఁ దడయక యీవు వానరులు - నెక్కి మహౌషధు లేర్పడఁ దెచ్చి
భావించి లక్ష్మణు ప్రాణము ల్వడయు - వేవేగ" యనవుడు విని సుషేణుండు
పని పూని యప్పుడు బరవసం బొప్ప - వనచరసహితుఁడై వడిఁ గొండనెక్కి
యమరేంద్రుఁ డిక్కడ నర్థితోఁ దొల్లి - యమృతపానము చేసె నమరులు దాను
నిచట విష్ణుఁడు జగద్ధితబుద్ధి పూని - యచలుఁడై తనచక్రహతిఁ ద్రుంచివైచె;
నురురాహుమస్తకం బుగ్రుఁడై" యనుచు - దరుచరవరులకు దవిలి చూపుచును ||6940||
నొగిఁ బర్వతమున మహౌషధు ల్దెచ్చి - తగఁ బ్రయోగింప నంతన దానిశక్తిఁ
దగిలి నాటినబాణతతు లోలి వెడలి - మగిడెఁ బ్రాణములు లక్ష్మణకుమారునకు;
నప్పుడు వానరు లందఱు గొలువ - నెప్పటిపేర్మితో నినవంశుకడకుఁ
జనుదేరఁ గౌఁగిట సౌమిత్రిఁ జేర్చి - కనుగవ హర్షాశ్రుకణములు దొరుగ
నాసమీరజుఁ జూచి "యతులపుణ్యాత్మ! - యీ సుమిత్రామిత్రు నిచ్చితి నాకుఁ
గాకుత్స్థకులమిత్రుఁ గమనీయగాత్రు - నేకతంబునఁ గంటి నేఁడు లక్ష్మణుని;
బడిననాతమ్ముని ప్రాణంబు లెత్తి - పడసితి నిపుడు నాప్రాణము ల్మగుడఁ;
బ్రాణంబులన నాకుఁ బరికింప నితఁడ; - ప్రాణబంధుండవు పరమబంధుఁడవు;
తరుచరోత్తమ! నీవ తలఁప నీచేయు - పురుషార్థ మొరులకుఁ బోలునే చేయ?

నుపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకార మెలమిఁ - గపివీర! సేయుట గడునుత్తమంబు ||6950||
నీకుఁ బ్రత్యుపకృతి నే నేరఁ జేయ - నీ కాపదలు లేవు నిఖిలలోకముల"
నని పల్కి రఘురాముఁ డంత సుషేణు - గనుఁగొని కొనియాడి కౌఁగిటఁ జేర్ప
ముదితాత్ముఁ డగుచు నిమ్ముల సుషేణుండు - నుదధి పొంగినక్రియ నుబ్బి యారాము
ననుమతి రణములో నటఁ బడియున్న - వనచరోత్తములు జీవము లెల్లఁ బడసె;
నంత వానరవీరు లంతరంగమున - సంతోష మెసఁగ నాశైలంబుఁ గదిసి
సకలరత్నోజ్జ్వలసానుశృంగముల - నకలంకరుచిఁ బొల్చు నాసొంపు చూచి
యవనీశు ననుమతి నగ్గిరి యెక్కి - వివిధస్థలంబుల వేడుకఁ దిరిగి
పరిపక్వఫలములఁ బరితృప్తి వొంది - పెరయతేనియ లాని పెన్నీరుఁ గ్రోలి
యవరోహణము చేసి రందఱు నంతఁ - బవననందను జూచి పలికె భూవిభుఁడు
"ఎప్పటిచోటనే యేర్పడఁ బెట్టు - మిప్పర్వతాధిపు నింక నీ"వనుచు ||6960||
రాముఁడు పంప సంరంభంబు మెఱసి - యామహాశైలంబు ననిలనందనుఁడు
అలఘుఁడై కొనిపోవ నాకాశవీథి - జలధిమధ్యమున రాక్షసులు వీక్షించి
పఱచి యిత్తెఱఁగెల్లఁ బరువడిఁ దనకు - నెఱిఁగింప నేర్పడ నెఱిఁగి కోపించి
లంకాధిపతి జయాలంకారధనుల - శంకుకర్ణస్థూలజంఘులతోడ
నట మహానాదుని నటమహావక్త్రు - నటఁ జతుర్వక్త్రునిఁ నట మేఘజిత్తు
నట హస్తికర్ణు మహావీరజైత్రుఁ - గటువాక్యశాలి నుల్కాముఖుఁ జూచి
"యలపు సొంపును మీర లడ్డంబు దాఁకి - బలియు నాహనుమంతుఁ బట్టి తెం డొండె?
కొనిపోవుచున్న యక్కుధరంబు వుచ్చి - వనధిలోపలఁ బాఱవైచి రండొండె?
ఈ రెండుతెఱఁగుల నేర్పడ నొకటి - ధీరులై చేసి యేతెంచినఁ జాలు;
నచ్చుగా నతనికి నర్మిలి వెలయ - నిచ్చమై సగరాజ్య మిచ్చెద నిపుడె;" ||6970||
నావిని విపులసేనాసహస్రముల - తో వారు వెడలి బంధురసత్త్వధనులు
దానవామరవేషధారులై కినుక - లూని రణోదగ్రు లుగ్రవిక్రములు
క్షురికాసితోమరశూలకోదండ - పరశుకుంతాదిక ప్రముఖశస్త్రములు
గనుకని గరించు కాలమేఘములు - పొనుపడ సూర్యునిఁ బొదువుచందమునఁ
ధరియించి మించిన దర్పంబు మెఱసి - యురుతరహుంకారహుంకారు లగుచుఁ
బొదివి యాహనుమంతుఁ బోనీక కదిసి మదమునఁ బేర్చి దుర్మదులు బిట్టార్చి
"దేవాసురుల మమ్ము దృష్టింప కోరి - పోవుచున్నాఁడవు భుజశక్తి మెఱసి,
యీకొండఁ గొనుచు నీ వెటఁ బోయె" దనిన - నాకపివీరుఁ డాయసురులఁ జూచి
విలయకాలాచలవిస్ఫులింగములు - తొలుకాడ నుజ్జ్వలదుర్జయాభీల
కాలచక్రాకారఘనవజ్రకఠిన - వాలచక్రముఁ ద్రిప్పి వడి వ్రేయఁ దొడఁగె; ||6980||
నప్పు డారాక్షసు లదరి యెంతయును - నొప్పింప వాయుజుం డుగ్రకోపమున
భంజించెఁ గొందఱఁ బటువాలనిహతి - భంజించె గొందఱఁ బరుషోగ్రదృష్టి
భంజించెఁ గొందఱఁ బదతాడనముల - భంజించెఁ గొందఱ భయదనాదముల
ఘనసత్త్వుఁ డిబ్భంగి గయ్యంబు చేసి - వినుతవిక్రమమున విజయంబు నొంది
తోయజాప్తుఁడు పేర్చి తుప్పల దూలఁ - దోయదంబుల దూలఁ దోచుచందమున
రాక్షసవీరుల రణవీథి నొడిచి - నక్షత్రవీథి నున్నతశక్తి మెఱసి
పోవుచునుండ నాభుజశక్తిఁ జూచి - దేవగంధర్వుల దివినుండి యపుడు
పొరిఁబొరి నతనిపైఁ బూవులవాన - గురియుచునుండిరి కొలఁది కగ్గలము
అంతలో హనుమంతుఁ డతివేగుఁ - డగుచు నంతరిక్షంబున నరిగి యక్కొండ
మున్నున్నచోటనే ముదమొప్పఁ బెట్టి - క్రన్నన రఘురాముకడకు నేతెంచి ||6990||
వినతుఁడై తనపోవువృత్తాంత మెల్ల - వినుపింప శ్రీరామవిభుఁడు హర్షించి
యావాయునందను నాలింగనంబు - కావింపఁ గనుఁగొని కపివీరు లెల్ల
వచ్చి లంకాపురవర మెల్లఁ గలఁగ - జెచ్చెఱఁ జేసిరి సింహనాదములు

భూరిదశానను పుణ్యచిహ్నములు - బోరున నొండెడ పోవుచందమునఁ
దఱిగి యాకసమునఁ దార లొండొండ - యరిగిపోవఁగఁ జొచ్చె నట వేగెఁ బ్రొద్దు:
దారుణస్ఫుటరోషదైత్యగర్వాంధ - కారంబుతో నంధకారంబు విఱిసె;
నని మీఱి వానరాననసరోజాత - ములతో సరోజాతములు వికసించెఁ
దమపెంపు లొగిఁ దూలి దనుజాస్యకైర - వములతో భువిఁ గైరవమ్ములు మొగిడె
భానువంశాధీశ బహుళప్రతాప - భానుతో భానుండు ప్రాగ్దిశఁ దోఁచె
జానకీవిభుఁ డంత సౌమిత్రిఁ జూచి - యానినసంతోష ముల్లంబు నిండ, ||7000||
"సదమలగుణముల సౌమిత్రి! నీవు - బ్రదికితి; నాపాలి భాగ్య మెట్టిదియొ?"
యని యని కొనియాడు నతులవాక్యములు - విని లక్ష్మణుఁడు రామవిభునకు మ్రొక్కి
"దేవ! ప్రాకృతుఁడవె? దేవ! దీనుఁడవె? - దేవ! నిర్ధనుఁడవే? దేవ! యల్పుఁడవె?
యీభంగి యానతి యీ నేల నాకుఁ? - ద్రాభవంబునఁ బెంపుఁ బరికింప మఱచి
మును దండకారణ్యమునులకు సాధు - జనుల కిచ్చిన ప్రతిజ్ఞలు విచారించి,
యిచ్చలో మిము నమ్మి యావిభీషణుఁడు - వచ్చిన నిచ్చినవరముఁ జింతించి
యినుఁ డస్తశిఖరికి నేగకమున్న - యని రావణునిఁ జంపు మఖిలలోకేశ!"
యనవుడు రఘురాముఁ "డౌఁగాక" యనుచు - ఘనరణవిక్రమక్రమశక్తి మెఱసె
నంత నావృత్తాంతమంతయు నెఱిఁగి - యెంతయుఁ జింతించి యిచ్చలోఁ గలఁగి

శుక్రునివద్ద రావణుఁడు శోకించుట

విక్రమక్రమశక్తి విడిచి రావణుఁడు - శుక్రుసన్నిధి కేగి స్రుక్కుచు మ్రొక్కి ||7010||
"చుట్టాల భృత్యుల సుతుల సోదరుల - నెట్టన రఘురామునిశితబాణాగ్ని
దరికొని కాలిచి దగ్ధులఁ జేసి - పరఁగి యమోఘమై ప్రళయాగ్నిపగిది
నున్నది మాన్పరా కున్నది పోర - నన్నియుఁ దెగటారె నన్నియుఁ బొలిసె;
నేను బ్రాణములతో నెబ్భంగి నిలుతు? - నానతి యి"మ్మన్న నాశుక్రుఁ డనియె,
"నలఘుసంగరవీథి నరుల సాధింపఁ - గలయుపాయంబును గలుగ నేమిటికి?
నేవిఘ్నములు లేక యీవు హోమంబు - గావించు పుణ్యంబె కలిగినఁ జాలు;
భీమసంగ్రామగంభీరంబు లగుచు - హోమాగ్నిముఖముననుండి నీకడకు
నురురథాశ్వంబులు నుగ్రఖడ్గములు - శరచాపకవచము ల్పనుదెంచుఁ గడఁగి
యవి సాధనములుగా నరుల సాధింపు - మవి నీకు జయసిద్ధు" లనుచు నాతనికి
హోమమంత్రము లెల్ల నుపదేశ మిచ్చి - హోమమంత్రము లెల్ల నొగి నేర్పరించి ||7020||
పొ" మ్మన వీడ్కొనిపోయి రావణుఁడు - క్రమ్మినకడఁకతోఁ గడునుగ్రుఁ డగుచుఁ
బురవప్రరక్షకు భూరిసత్త్వులను - బరికించి చతురంగబలములఁ బనిచి
యవధానతత్పరుఁ డయి నేగ లంక - గవకులు వేయించి కలయ శోధించి
యంత విద్యుజ్జిహ్వుఁ డనుమహావీరు - నంతకాకారు నుద్ధతశూరుఁ బిలిచి
"నీవు నీబలమును నెలకొని నగరు - గావు మేమఱకుము గదలకు" మనుచు
బనిచి యనుష్ఠానపదశుద్ధిఁ బొంది - చని మృత్యువక్త్రంబుఁ జనఁ జొచ్చుభంగి
బాతాలగుహఁ జొచ్చి పదిలుఁడై నిలిచి - యాతతహోమకృత్యములకుఁ దగిన
రక్తవస్త్రంబులు రక్తమాల్యములు - రక్తచందన మనురక్తుఁడై తాల్చి

రావణుఁడు పాతాళహోమము చేయుట

బంధురదక్షిణప్రవణవేదికకు - గంధపుష్పాక్షత లర్గమొప్ప నిచ్చి
యామహావేదిలో నగ్ని సంధించి - హోమమంత్రము లెల్ల నొగి నుచ్చరించి ||7030||
వెరవొప్ప నాహోమవేదిలోఁ గలయఁ - బరికించి నిశితాస్త్రపరిధులఁ జేర్చి
శ్రీవృక్షభల్లాతసితముఖ్యసమిధ - లావృత్తిఁ గైకొని యంతట మఱియు

నోజసర్షపములు నొనర దూర్వములు - లాజలు దగ గుగ్గులంబును నగరు
నేయి దేనియ గల్గు నెత్తురుఁ బెరుఁగు - పాయసాన్నములు దర్భలు ప్రవాళములు
తగరులు మీలు గ్రద్దలు వరాహములు - నొగి నివి మొదలుగా నొప్ప వ్రేల్చుచును
నాశ్చర్యకరమైన యామహావేది - నిశ్చలతాధ్యాననిరతుఁ డై యుండె;
బలువిడి రావణుపాపంబు లెల్లఁ - గలసి పెల్లెగసినకైవడిఁ దోప
నామహాగుహనుండి యప్పు డత్యుగ్ర - ధూమంబు లురుతరస్తోమంబు లగుచుఁ
బటుతరనిర్ఘాతపవనసంఘాత - చటులంబులై నిక్కి చదలఁ బర్వుటయు
వెఱచిరి దివిజులు; వెఱచిరి మునులు; - వెఱచిరి దిక్పతు; ల్వెఱచిరి కపులు; ||7040||
ఆమహాధూమంబు లప్పుడు చూచి - రాముతో ననియె నారావణానుజుఁడు
"నెలకొని యనిమొన నినుఁ దాఁకి గెలువ - నిలువనేరక పోయి నేఁడు రావణుఁడు
కపటకర్మారంభగంభీరవృత్తి - విపులజయార్థియై వేల్చుచున్నాఁడు
అవధరించితె పొగ లాకసంబునను - నివుడుచునున్నవి నిండి యొండొండ
హోమంబు నిర్విఘ్నయోగమై యితఁడు - కామించుతెఱఁగునఁ గడముట్టెనేని
రావణు లోకవిద్రావణుఁ బోర - దేవాసురులకైనఁ దెగి గెల్వరాదు;
కావున హోమవిఘ్నము సేయవలయు - వేవేగ వానరవీరులఁ బనుపు"
మనవుడు రఘురాముఁ డగుఁగాక యనుచుఁ - బనిచినఁ బనిపూని బలువిడిఁ గడఁగి
గురుబలాఢ్యుఁడు గవాక్షుండు దారుండు - శరభుఁడు క్రథనుండు శతబలి నలుఁడు
గవయుండు మైందుండు గంధమాదనుఁడు పవమానసూనుండు పనసుఁ డంగదుఁడు ||7050||
కుముదుండు జ్యోతిర్ముఖుండు గోముఖుఁడు - క్రమమున వీ రాదిగాఁ గపివరులు
పదికోటు లుద్భటప్రధనవిక్రములు - విదితప్రతాపులు విదితకోపనులు
గగనమార్గమున లంకకు నేగుదెంచి - యగణితాహంకారులై పెచ్చు పెరిగి
పదఘట్టనముల భూభాగంబు పగులఁ - జదియ దిగ్గజములు చదలు గ్రక్కదల
నార్పులు బొబ్బలు నడరఁ బెల్లడరి - దర్పితనిర్భరోత్సాహసాహసులు
చలిఁ దాఁకి రావణు నగరు గాపున్న బలియురఁ బెక్కండ్రఁ బట్టి చెండాడి
క్రూరులై దౌవారికులఁ జంపివైచి - భూరిసత్త్వములఁ దల్పులు వీడఁ దన్ని
నగ రుద్దవిడిఁ జొచ్చి నగరూపధరులు - నగచరు ల్వాడి దశానను రోయువారు
పృథురథశాలలు బిరుదులై చొచ్చి - రథములు విఱుగ నుర్వర వ్రేయువారు
గజశాల లొగిఁ జొచ్చి ఘనముష్టిహతుల - గజమస్తకములు వ్రక్కలు సేయువారు. ||7060||
హయశాల లొగిఁ జొచ్చి హయశరీరములు - భయదోగ్రనఖములఁ బడవ్రచ్చువారు
సొరిదిశాలల నున్న జోడుపక్కెరలు - దరమిడి చింతించి దరలాడువారు
చలమొప్ప నాయుధశాలలఁ జొచ్చి - కలయ శస్త్రాస్త్రము ల్ఖండించువారు
నేచి బండారపుటిండ్లలోఁ జొచ్చి - రాచి యర్థములు చూరలు చల్లువారు
నురుసత్త్వగతు లొప్ప నుప్పొంగి పొంగి - వరుస తోరణములు వడిఁ ద్రెంచువారు
పసిఁడిగోపురములు భర్మహర్మ్యములు - వెస నుర్విఁ గూల బల్విడిఁ ద్రోయువారు
కట్టల్కఁ గొందఱఁ గని జగద్రోహిఁ - బట్టితెం డని పట్టి బాధించువారు
వనితలు సుతులును వాపోవఁ గన్న - జనను లడ్డముచొర సదనము ల్సొచ్చి
నెట్టన వెలికీడ్చి నెరసి రాక్షసుల - దట్టించి తలలూడఁ దాటించువారు
వాసిమై నిబ్బంగి వనచరు ల్గూడి - గాసివెట్టుచునుండఁగా భీతినొంది ||7070||
దీనదశాతురస్థితి దూలపోయి - దానవువీడు విధ్వస్తమై కలఁగి
హరిపీడితానేకహయహేషితములు - కరిఘటానేకభీకరబృంహితములు
వృద్ధబాలాంగనావిలవిలాపములు - సిద్ధవిక్రమకపిసింహనాదములు
గలయఁ బర్విన లంక కల్పాంతకాల - ములఁ బేర్చు బడబాగ్నిముఖముఖార్చులకు
నులికి వాపోవుపయోధిచందమునఁ - గొలఁది కగ్గలముగా ఘూర్ణిల్లఁ దొడఁగె;

అంత సూర్యోదయ మయ్యె రావణుని - నంతటఁ బరికించి యతఁ డున్నచోటు
కానక చింతించి కడుసంభ్రమమున - వానరు ల్వెదకంగ వారి నీక్షించి
చతురతమై విభీషణుపత్నిసరమ - పతిహితం బాత్మలో భావించి యపుడు
వడి నంగదునకు రావణుఁ డున్నచోటు - చిడిముడిపాటుతోఁ జేసన్నఁ జూపె
చూపుటయును జూచి సుభటదంభోళి - కోపించి యప్పు డగ్గుహవాత నున్న ||7080||
శిల నుగ్గుఁగాఁ దన్ని చెచ్చెఱఁ జొచ్చి - యలఘువిక్రమకళాయతకేలి వ్రాలి
పొలుపొంద భుజసత్త్వమునఁ బెంపు మీఱి - కలఁగి రాక్షసులెల్లఁ గడుభీతి బొందఁ
జని హోమనియతి నిశ్చలుఁ డైనవాని - ఘనమంత్రతంత్రసంగతుఁ డైనవాని
రావణు నమరవిద్రావణుఁ గాంచి - "రావణుఁ బొడగంటి రండు రం" డనిన
నవిలతనూభవుం డాదిగాఁ గలుగు- వనచరాధిపులెల్ల వడిఁ గూడముట్టి
యగ్గుహారక్షకు లైనరాక్షసులు - నుగ్గునూచము చేసి నుతశక్తి మెఱసి
యొక్కఁడై వేల్చుచు నున్నయద్దనుజు - నక్కడఁ బొడగని యలుక దీపింపఁ
దో డెవ్వరును లేక తుది నొంటిపడియెఁ - దోడువేలుత మని దొరకొని కపులు
సొరిది నవ్వేదికచుట్టులనున్న - పరిధులు సమిధలు బహుకలశములు
హస్తికుక్కుటజంబుకాశ్వోష్ట్రశునక - మస్తకంబులు ఘృతమధుపాత్రతతులు ||7090||
నఱిముఱిఁ బుచ్చి హోమాగ్నిలో వైచి - నెఱసి యార్చిరి దైత్యనికరంబు బెదర
నప్పుడు పాపాత్మునంగంబులందు - నిప్పులు సల్లుచు నెఱమంట లొదవు
గుండంబులో మండు కొఱవులు పుచ్చి - యొండొండ వేయుచు నుండిరి కపులు
చేతిస్రుక్స్రువములు చెనసిరాఁ దిగిచి - వాతూలసుతుఁడు రావణు వ్రేసి డాసె;
నిత్తెఱంగునఁ గపు లేచి కాఱింపఁ - జిత్తంబులో నిష్ఠ చెదరంగనీక
కనియక కదలక క్రతునిష్ఠ నుండెఁ - గొనకొని నిద్రించుకొండచందమున

అంగదుండు మందోదరిని రావణువద్దికి నీడ్చుకొని వచ్చుట

సంగరక్రమకళాసంగుఁ డభంగుఁ - డంగదుం డంగదనంచితాంగదుఁడు
అంతఃపురంబున కరిగి యాదైత్యు - కాంతానివాసంబు కరమర్థిఁ జొచ్చి
"పరికింప రోహిణిఁ బాసినచంద్రుఁ - దరుణపల్లవదగఁ శయ్యఁ జేర్చుకరణిఁ
గందినముఖచంద్రుఁ గరపల్లవమునఁ - బొందించి వగలచేఁ బొగిలెడిదాని ||7100||
ఘోరాహవంబునఁ గుంభకర్ణాది - వీరులు పెక్కండ్రు విషమవిక్రములు
దక్కి రందఱు విభుం డొక్కఁడ చిక్కె - నెక్కటి రఘురాము నితఁ డేమి గెలుచు?"
నని యని రావణు నపజయంబునకుఁ - దనబంధువులు దాను దలఁకెడుదాని,
చిత్తంబులో నింద్రజిత్తుచావునకు - నొత్తిలి యేడ్చుచు నున్నట్టిదాని,
రమణీయమణిమందిరమునఁ గొల్వున్న - రమణి మందోదరి రాజాస్యఁ గదిసి
యొలసినగతి రాహు వొడిసి పట్టుటకుఁ - జలదిందుమండలీచంద్రిక వోలెఁ
దిగిచినఁ బెడమర దిరుగు వేగమున - మృగనేత్రమొగమున మెఱుఁగులు సెదర
నెఱుఁగమితోఁ గూడ హృదయంబు గలఁగు - తెఱఁగున నలివేణిఁ దిగిచి పట్టుటయు
గమ్మసౌరభములు గలుగుసంపుల్ల - ధమ్మిల్లమల్లికాదామంబు లనఁగ
గెడఁగూడి రావణుకీర్తిపుష్పములు - గడివోయి భువిరాలు కైవడిఁ దోప ||7110||
సేసముత్తియములు చెలువంబు వాసి - గాసిలి వసుధపై గనుకనిఁ జెదర
వలనేది చెడిన రావణు రాజ్యపదవి - చెలువున నెరి దప్పి సీమంతవీథిఁ
గృతకంపుదైత్యలక్ష్మీపదాబ్జమున - శ్రితచంచరీకము ల్చెదరుచందమున
నాలోలలోలముఖాంభోజనీల - నీలాలకంబులు నెరిదప్పి చెదర
నురుమంగళంబులై యొప్పెడినాత్మ - వరభూషణములు రావణులక్ష్మి చెవుల
నుండనిక్రియ వడి నొండొండకర్ణ - మండనంబులు మహిమండలి రాల

దనుజేశునపకీర్తిధారలో యనఁగఁ - గనుగవఁ గాటుక కన్నీరు దొరుఁగ
నొగి దైత్యపతికి మహోల్కలు డుల్లు - పగిది భూషణమణిప్రకరము ల్డుల్ల
వరభర్మనిర్మలావరణంబు కలఁగ - నిర వేది రావణు నిహపరోన్నతులు
చలియించుతెఱఁగునఁ జనుగట్టు దొలఁగి - చలియింప నున్నతస్తనకలశములు ||7120||
కొమరేది సురవైరిగుణవల్లి మరియు - క్రమమున నెంతయుఁ గౌదీఁగె నులియు
నిర్మలుఁ డగు రామనృపతిచేఁ దెగిన - కర్మబంధములు రాక్షసలోకపతికి
వదలు నీక్రియ నను వడువున నీవి - వదలుచు మేఖలావల్లియు వీడఁ
బ్రమదరాక్షసరాజ్యపదసంధి రోసి - విమలవర్ణావలి వీడుచందమున
నుదితరావంబులై యొండొంటిఁ గడవఁ - బదనూపురము లూడిపడి మ్రోయుచుండ
వెఱచి రాక్షసవధూవితతి శోకింపఁ - జెఱ నున్న నిర్జరస్త్రీ లుత్సహింప
వీరసంబునఁ బట్టి యీడిచి తెచ్చె - వారక రాక్షసేశ్వరుని ముందటికి
నంత మందోదరి యాత్మేశుఁ జూచి - యంతరంగమున శోకాగ్నులు నిగుడ
"నింద్రు గెల్చినసత్త్వ మెక్కడఁ బోయెఁ - జంద్రహాసము వాఁడి సమసెనే నేఁడు
ఫాలలోచనుతోడఁ బ్రమథులతోడఁ - గైలాస మెత్తిన గర్వ మెం దణఁగె? ||7130||
మూఁడులోకంబులు మునుమిడి గెలిచి - నేఁ డేల తూలెదు నీపేర్మి విడిచి?
యింద్రజిత్తుఁడు నన్ను నిటఁ బాఱవైచి - యింద్రలోకంబున కేగక యున్న
న న్నిట్లు చూచునే? నాకొడు కున్న - నిన్నిచదుర్దశ లేను బొందుదునె?
సిగ్గు లజ్జయు లేని చెనఁటిరో నన్ను - బగ్గించుచున్నారు పగతు లిబ్బంగి
నీహోమ మేటికి? నిష్ఠ యేమిటికి- ? నాహుతు ల్నిన్నుఁ బూర్ణాహుతిఁ జేసెఁ;
బటుబుద్ధివై రాముబాణాగ్నిఁ బడుము - కుటిలక్రియల కింకఁ గొలఁదిగా దుడుగు"
మన విని దశకంఠుఁ డలుక దీపింపఁ - దనచేతియాహుతు లరణిపై వైచి
యురుతరం బగునిష్ఠురోగ్రకోపాగ్నిఁ - బురవధూతోరణంబులు వోని బొమలు
ముడివడ సమవర్తి మూర్తియై పేర్చి - కడఁకమై నత్యుగ్రఖడ్గ మంకించి
యతులరత్నాంగదు నంగదు వ్రేసి - వితతవిక్రముఁ డింతి విడిపించి పుచ్చె ||7140||
వీడిన నెఱివేణి వెన్నున జార - వాడినమోముతో వగలఁ దూలుచును
నంతఃపురంబున కరిగె దైతేయు - కాంత చింతించుచుఁ గడుఁ జిన్నవోయె;
నప్పుడు హనుమంతుఁ డత్యుగ్రముష్టిఁ - దప్పక దశకంఠుతల బిట్టు వొడిచె;
నావాలిసూనుండు నంతలోఁ దెలిసి - రావణు వ్రేసె విక్రమకేలి వాని
తోరంపునెత్తుటఁ దోఁగి యెంతయును - గ్రూరుఁడై జేగురుకొండచందమున
నతి ఘోరకోపాట్టహాసంబు లెసఁగ - నతులసత్త్వోదాత్తుఁడై దశాననుఁడు.
అంగదుఁ దగ వ్రేసె ననిలనందనుని - భంగించె నిశితాసిఁ బటుశక్తి మెఱసి
నలి శూలముఖమున నలుని నొప్పించె - నలవున గజు నొంచె నంకుశనిహతి
మొగి నీలుఁ ధట్టించె ముసలఘాతమునఁ - దగుశక్తి శతబలి దర్పంబు మాపెఁ;
బవితుల్యముద్గరప్రదరంబు పుచ్చి - ద్వివిదుని మైందుని వ్రేసె వేయుటయు ||7150||
వానరవరులు దుర్వారులై తమదు - సేనలఁ జొచ్చి రచ్చెరువుగాఁ బఱచి,
యనిలసూనుఁడు రాఘవాధీశుకడకుఁ - జని మ్రొక్కి హస్తాంబుజంబులు మొగిచి
"రామావనీశ్వర! రాక్షసేశ్వరుని - హోమంబుఁ జెఱిచితి మొప్ప వచ్చితిమి"
అనవుడు విని రాముఁ డంతరంగమున - ననయంబు హర్షించె నట దైత్యపతియుఁ
గడువేగమునఁ బోయి ఘనశోకవహ్ని - నుడుకుచునున్న మందోదరిఁ జూచి
"యతివ! నీమనమున నక్కట! దైవ - కృతమున కింత శోకింప నేమిటికి?
నని మొన నేఁడు రామావనీనాథుఁ - దునిమెద నటుగాక దురములో నతఁడు
నను సమయించిన నలినాయతాక్షి! - జనకనందనఁ జంపి, సాహసం బొప్ప
వేవేగ యగ్నిప్రవేశంబు సేయు - నీ" వనుటయు నింతి నిజనాథుఁ జూచి,

మందోదరి శ్రీరాములమాహాత్మ్యము రావణునికిఁ దెల్పుట

“యోదశానన! నీకు యుద్ధమధ్యమున - రాదు జయింపఁగ రఘురామదేవు; ॥7160॥
నీ వొక్కడవ యేల? నెఱసి రాఘవుని - దేవాసురులకైనఁ దీఱదు గెలువ;
నీమది రాజుగా నిర్ణయింపకుము - రామచంద్రుండు పురాణపూరుషుఁడు
ఆమేటి తొల్లి మత్స్యావతారమున - సోమకు నిర్జించి శ్రుతు లుద్ధరించె;
ఘనమంథశైలంబు గమఠమై యతఁడు - దనవీపుఁ గుదురుగా ధరియించెఁ దొల్లి;
రాముఁడు మున్ను హిరణ్యాక్షుఁ జంపి - భూమి వరాహమై పొగడొంద నెత్తె;
నతఁడు నృసింహుఁడై యలుకమైఁ దొల్లి - పతితు దైత్యునిఁ జంపి ప్రహ్లాదుఁ గాచె;
నలిగి యాతఁడు వామనావతారమున - బలి నర్థిపై వేఁడి బంధించెఁ దొల్లి;
జమదగ్నిరాముఁడై జన్మించి యతఁడు - విమలశౌర్యునిఁ గార్తవీర్యుని ద్రుంచె ;
వీకను జేకొన్న విశ్వ మంతయును - నాకశ్యపబ్రహ్మ కర్థితో నిచ్చె;
సన్నుతగతి విరోచనుఁ జంపివైచె - మున్ను మాయారూపముఖుని నిర్జించె; ॥7170॥
జలధిమధ్యంబునఁ జరణఘాతమున - బలువిడి రాక్షసపతుల రూపడఁచె;
లవణాసురునిఁ జంపె లలిఁ బార్ష్ణిహతుల - జవమార నీరామచంద్రుండు మొదల;
నధికుఁడై యాతఁడ యాదికాలమున - మధుకైటభాదుల మర్దించె నతఁడు;
తనసత్త్వ మంతయుఁ దలకొని వచ్చి - నినుఁ జంప నిప్పుడు నిష్ఠమైఁ బూని,
దిశలఁ దేజంబులు దీపింపఁ జేసి - దశరథేశ్వరునకుఁ దనయుఁడై పుట్టె;
నామహామహిమ లత్యద్భుతక్రియలు - నేమని చెప్పుదు నేను వాక్రుచ్చి,
యలఘువిక్రమకళాయతశక్తి మెఱసి - బలియుఁడై యాతఁడు బాల్యంబునందు
గౌశికప్రముఖదిక్పతులెల్లఁ బొగడఁ - గౌశికుం డొనరించు క్రతువు రక్షించె
శతసహస్రాయుతసంఖ్యలు గడవ - నతనిచేఁ బడసె దివ్యాస్త్రశస్త్రముల
జనకుండు మొదలుగా జగమెల్లఁ బొగడ - ఘనశక్తి విఱిచె శంకరుశరాసనము ॥7180॥
దైవయోగంబునఁ దనకుఁ బట్టమున - దేవిగాఁ బూని వైదేహిఁ గైకొనియె;
సోమించి నిజబలస్ఫురణంబు చూపి - రాముఁ డాభార్గవరాము భంగించెఁ;
దనతండ్రి పనుపునఁ దప మొప్పఁ బూని - మునివృత్తి వనవాసమునకు నేతెంచె
సన్నుతశక్తిమైఁ జంపె విరాధుఁ - బన్నుగాఁ బేర్చి శూర్పణఖ శిక్షించె;
నడుగుల నాదండకారణ్యభూమి - గడుఁబుణ్యభూమిగాఁ గావించినాఁడు;
ఖరదూషణాదిరాక్షసవీరవరులు - ధరఁ గూల్చె మఱి చతుర్దశసహస్రముల,
మారీచుఁ దునుమాడె మాయఁ బోనీక - ఘోరరూపుఁ గబంధుఁ గూలంగ నేసె;
నీగండుగుణ మెల్ల నిలిపి దట్టించి - లాగొప్ప నిన్ను వాలమున బంధించి,
చతురబ్ధిజలములఁ జలమున ముంచి - యతులసత్త్వక్రీడ నడరి కాఱించి
విడిచిన యావాలి వెస నొక్కకోలఁ - బడనేసె సుగ్రీవుఁ బట్టంబు గట్టె; ॥7190॥
నలవుమైఁ దనదు బాణాగ్నికీలలను - జలనిధి నింకించె జగములు మెచ్చఁ,
గలనిలోపలఁ గుంభకర్ణు ఖండించెఁ - జలమున నఖిలరాక్షససమేతముగ
సమరంబులోపలఁ జంపె లక్ష్మణుఁడు - నమర నయ్యతికాయు నయ్యింద్రజిత్తు
నలుగఁ డెన్నఁడును రామావనీనాథుఁ - డలిగిన నిలువ రింద్రాదులు నెదుట
మది మది నుండ నామనుజేశుదేవిఁ - ద్రిదళారి! వంచనఁ దే నీకుఁ జనునె?
నీ వెఱుంగవె రామునిత్యసత్యములు - నీ వెఱుంగవె రామనృపుమహత్త్వములు
రామునత్త్వస్థితి రావణ! నీకు - నేమి పాపముననో యెఱుఁగఁ జొప్పడదు.
నీ వింక రఘురాము నిష్ఠురబాణ - పావకజ్వాలల భస్మమై పడక
జనకనందనతోడ సకలరాజ్యంబు - నెనయ రాఘవునకు నిమ్ము వేవేగ;
మరలి తపోవృత్తి మన మరణ్యములఁ - జరియింత మింతియ చాలు భోగములు; ॥7200॥

నీవు దీఱిన నాకు నీతోఁగూడఁ - బావకుముఖమునఁ బడి కాలరాదు;
మున్ను మాతండ్రియు ముదిమియుఁ జావు - నన్ను బొందకయుండ నా కిచ్చె వరము,
వరభోగ మే నొల్ల; వలవ దీత్రోవ; - తరము గా దింక దుస్తరము తద్వరము;
సరమకు నొండె, నాజనకజ కొండె - వరవుఁడనై యేను వర్తింప వలసె;”
ననవుడు దశకంఠుఁ డాకలకంఠిఁ - గనుఁగొని పలికె నుత్కటరోషుఁ డగుచు
“నింతేల చింతింప నెలనాఁగ! నీకు - నింతకు వచ్చితినే యేను నేఁడు?
చుట్టాల భృత్యుల సుతుల సోదరుల - నెట్టనఁ జంపించి నేఁ డింక నాకు
దేవదానవభయోద్వృత్తిఁ బోనాడి - మీపట్టిప్రాణంబు లేల రక్షింప?
దురమున నింద్రజిత్తునివంటికొడుకుఁ - బరులచేఁ జంపించి బ్రదుక నేమిటికి?
గరుడోరగామరగంధర్వవరులఁ - బొరిఁగొంటిఁ జెఱిచితిఁ బుణ్యగేహినులఁ; ||7210||
దపసులఁ జంపితిఁ; దరుణి! యే నింకఁ - దపసినై పోయినఁ దపసులు నగరె?
కావ నీమాటలు కార్యంబుతెఱఁగు - భావింపనేరవు పద్మాయతాక్షి!
ఏ నెల్లభంగుల నింక రాఘవులఁ - బో నీను జంపుదు భూమిజ నీను;
ఆరూఢబలుఁడనై యటుఁగాక యేను - శ్రీరాముశరములచేఁ జత్తునేని;
నాకవాసులు మెచ్చ నాకోరుచున్న - వైకుంఠ మెదురుగా వచ్చు నిచ్చటికి;
లలన! నీ వేటికి? లంక యేమిటికిఁ - దలకొన్న ముక్తిసత్పథముఁ గైకొందు;
ఎలనాఁగ! నీ వింక నేను లేకున్నఁ - గలపుణ్యలక్షణకళలెల్లఁ బొలిసి;
కమలబంధుఁడులేని కమలిని బోలె - కొమరేది శశిలేని కుముదినిఁ బోలె;
రేరాజు లేనట్టి రేయును బోలె - శారిక లేని పంజరమునుబోలె,
ఎనయఁ గోయిల లేని యెలమావి వోలె - దినమణిలేని యాదినమును బోలె ||7220||

రావణుఁడు మూఁడవసారి యుద్ధమునకు వెడలుట

ఉండుము నీ” వన్న నొం డాడ వెఱచి - యుండె మందోదరి యుదరి లజ్జించి;
యంత దశగ్రీవుఁ డాహవోద్యోగ - సంతోషపోషితోత్సాహుఁడై కినిసి
యాదిత్యు లదర బ్రహ్మాండభాండంబు - భేదిల్లఁ బటురణభేరి వేయించి,
కలహవిక్రమకళాకల్పుఁడై తివిరి - బలములఁ బన్నింపఁ బడవాళ్లఁ బనిచి
యుదయార్కబింబసముజ్జ్వలప్రభలఁ - బదికిరీటంబులు పదిలమై యొప్ప,
వినుతరత్నప్రభావిద్యోతమాన - ఘనకుండలంబులఁ గర్ణంబు లడర,
నాయతభుజశాఖ లన్నియు రత్న - కేయూరకంకణాంకితములై తనర
నిరవొంద డాకాల నింద్రాదిభయద - బిరుదభీషణ గండపెండేర మొప్పఁ
గరము లన్నిటను భీకరచంద్రహాస - శరశరాసనగదాచక్రాదు లమరఁ
బటురోషదృష్టిప్రభావహ్ను లెందుఁ - జటులంబులై పర్వఁ జనుదెంచి యపుడు ||7230||
స్ఫుటబంధబంధురషోడశచక్ర - ఘటితకోటిద్వయఘంటికాబద్ధ
భయదోగ్రసంపుల్లభల్లూకవర్మ - హయసహస్రోదగ్ర మగు రథం బెక్కి,
కాకుత్స్థు శరములఁ గడతేరి మీఁద - వైకుంఠరథ మెక్కువడువు దీపింప
నెలకొని రథకళానిధి కాలకేతుఁ - డలఘుబలోదారుఁ డాతేరుఁ గడప,
దీపించు వెన్నెలతేటలై మీఁద - నేపారుగొడుగు లనేకంబు లొప్ప,
మండితమార్తాండమండలచంద్ర - మండలకబళనోన్మదసముద్యోగ
రాహుత్రయమ పోలె రహి మిన్ను ముట్టి - సాహసరాహుమస్తకము ప్రశస్త
బిరుదధ్వజంబు లాభీలమై మూఁడు - దరలంగఁ బటపటధ్వనులతో వెడలె;
భేరీమృదంగాది భీమగంభీర - భూరిభాంకృతుల నంభోధు లుప్పొంగ,
ఉప్పొంగుకడకుల నుర్వి గంపింప - నప్పుడు కరులును హరులుఁ దేరులును, ||7240||
బలసముద్భటమహాభటకదంబములు - బలువిడి వెడలె దిగ్భాగంబు నిండఁ

బ్రళయకాలమునాఁటి భానులభంగిఁ - దలకొని వెడలి రుదగ్రులై ఖడ్గ
రోముండు నగ్నివర్ణుఁడు గయ్యమునకుఁ - దా మేగఁ బదహతి ధరణి పెల్లడరె;
నప్పు డంభోనిధు లన్నియుఁ గలఁగె; - నప్పుడు లోకంబు లన్నియు బెదరె;
నప్పుడు దిగ్దంతు లన్నియు వ్రాలె; - నప్పుడు కులగిరు లన్నియు వడఁకె;
నెడపనికడఁకతో నిబ్బంగి వెడల - నుడువీథి సురలు దా రొండొండ నిండి
రావణోద్యోగసంరంభంబు సూచి - "దేవారి యిటుఁ గ్రింద దేవదేవారి
యోధులపైఁ బేర్చి యుద్వృత్తి నెత్తి - క్రోధించి మించి పేర్కొని పోవువాఁడు
ఈరీతి యీభాతి యీరణోద్యోగ - మీరోష మీవేష మెన్నఁడు లేదు;
నేఁడు లక్ష్మణసమన్వితుని రాఘవునిఁ - బోడిమితోఁ దాకి పోరాడకున్నె?" ||7250||
యని రత్నమయవిమానారూఢు లగుచు - ననిమిషు లనిమిషులై చూచుచుండ
రాశివానరబలారణ్యంబుఁ గాల్ప - గా సొంపుతో వచ్చు కార్చిచ్చు పగిది
నడతెంచె; నసురసేనాసహస్రమును - బొడగని కపివీరపుంగవు లెల్ల
నంగదఁ జెలరేఁగి యట్టహాసమును - పొంగ నుప్పొంగి యార్పును నింగి ముట్టు
దర మైనతరులు నుద్ధత మైన గిరులు - గిరిశృంగములఁ గొని గిరిసమాకృతుల
దరమిడి బరువడి దనుజసైనికులు - దురమును నిరువాఁగుఁ దొడరి రొండొంటి
నక్షీణబలము లేపారంగఁ దాఁకు - దక్షిణోత్తరసముద్రములచందమున
నప్పుడు దానవు లాసేనమీఁద - ముప్పిరిగొను రోషములు మండుచుండ
నార్పులు జంకెలు నతులహుంకృతులు - నేర్పులు కడఁకలు నిండ నొండొండఁ
గటమదోత్కటదంతిఘటల ఢీకొల్పి - పటుజవాశ్వంబులు బలువిడిఁ దోలి ||7260||
యలవొప్ప నరదంబు లఱిముఱిఁ బఱపి - నలుగడఁ గాల్బర నలిఁ గవియించి
కరవాలమునల ముద్గరభిండివాల - పరశుతోమరశరప్రాసఖడ్గములఁ
గనుకని వైచియు గాడఁ బొడిచియుఁ - దునిమియు మెఱమియుఁ దూల నేసియును
వ్రచ్చియు మోదియు వసుధఁ గూల్చియును - గ్రుచ్చియుఁ గపులఁ బేర్కొని విదళింప
మొనసి వానరవీరముఖ్యులు గడిమిఁ - గినిసి యుద్భటరణక్రీడమై గదిసి
యుఱికి సమీపమం దున్న శైలములు - తఱుచైనగిరిశృంగతతులు వృక్షములు
శిలలును వడి వేసి చెలరేఁగి మఱియుఁ - దలమీఱి గుఱ్ఱపుదళముల కుఱికి
యుదితోగ్రసత్త్వంబు లొప్పఁ గుప్పించి - కుదియక రౌతులఁ గూలఁదన్నియును
గర ముగ్రులై కరిఘటలపైఁ గవిసి - సొరిది శైలము లెత్తి జోదులు పెలుచఁ
గుంభమధ్యంబులఁ గ్రుంగ నేనుఁగులఁ - గుంభిని నొక్కటఁ గూలనేయుదురు ||7270||
రథములతోడ సారథులు రథ్యములు - రథుల నొక్కట నెత్తి రణమధ్యవీథిఁ
బెలుకుర నందంద పృథివి గంపింప - నలవున నటువేసి నలియఁజేయుదురు
ధరణీధరంబులఁ దరుకదంబముల - నురువడిఁ గాల్బర నురక మోఁదుదురు
కఱతురు పండ్లకు గరతలాగ్రములఁ - జఱతురు పదములఁ జదియఁ బ్రాముదురు
వ్రత్తు రుజ్జ్వలనఖావలుల వాలముల - మొత్తుదు రలతురు ముష్టిఘట్టనల
పనసనీలాంగదప్రముఖులు మరియు - వనచరపతులు దుర్వారులై యెగసి
తనియనికడిమి నుద్దండదానవుల - మొనలపై నాకసంబుననుండి నిండి
భూరిధారాధరంబులు లయవేళ - ఘోరనిర్ఘాతము ల్గురియుచందమున
గురుతైలపాషాణకోటు లందంద - కురియ నుద్భటరణక్షోణి నెల్లెడలఁ
గూలునేనుంగులు కుంభమధ్యముల - వ్రాలుమావుతులు పై వ్రాలుచందములు, ||7280||
విఱుగువిండ్లును గూలు వీరరాక్షసులు - నొఱగునశ్వములు పై నురులు రావుతులు
చదియురథంబులు సమయు సారథులుఁ - జిదియు పీనుంగులు చెదరు మాంసములు
పడుకిరీటంబులు పగులు మస్తకము - లడరునెత్తురులు బెల్లవియు గాత్రములు
తొలుకాడుప్రేవులుఁ దునియు ఖడ్గములుఁ - గలిగె యప్పుడు రణాంగణ మొప్పెఁ జూడ
బహుభోగపర్జన్యభాగ్యంబపోలె - మహితాభ్రమాతంగమదసిక్త మగుచు

నతిరౌద్రరుద్రవిహారంబ పోలె - హతగజాసురపిశాచానంద మగుచు
నక్షీణరామకటాక్షంబ పోలె - ప్రేక్షణహృష్టవిభీషణం బగుచుఁ
గలియుగాంత్యోదగ్రకాలంబ పోలె - బలశూన్యవిధ్వస్తబహుధర్మ మగుచు
గతతోషసంపుల్ల కమలిని పోలె - శ్రితశిలీముఖపుండరీకౌఘ మగుచుఁ
జారుశుభోదారుసదనంబ పోలె - నారక్తఘనమార్గణాకీర్ణ మగుచు ||7290||
స్థిరపుణ్యమూలనదీభర్త పోలె - హరిసత్త్వనిర్మథితాభీల మగుచు
ననఘక్రమాగమయాగంబ పోలె - ననిమిషలోకచింతాభీష్ట మగుచు
నొప్పెడిరణములో నుగ్రభావమున - కుప్పతిల్లుచు సుర లొగిఁ జూచుచుండఁ
దొడగి నెత్తుట దొప్పదోఁగి లోఁగలయఁ - బడియున్న ప్రేవులు పవడంపుఁబొదలు
రథములు యానపాత్రము లూడిపడిన - రథచక్రతతులు గూర్మములమొత్తములు
మొగి నున్నశవములు మొసళులు గలయఁ - దెగిపడ్డభుజములు దీర్ఘసర్పములు
ఆయుధరజమిసు మస్థిసమూహ - మాయతశైలంబు లతులదంష్ట్రములు
తిమితిమింగిలములు దీర్ఘఘోటకపు - గములు సముల్లోకకల్లోలతతులు
వివిధాశ్వలాలలు వెలి నుర్వులందు - ధవళాతపత్రసంతతులు హంసములు
బహుకిరీటప్రభ ల్బడబాగ్నిశిఖలు - మహిమీఁదఁ జెదరినమాంసము ల్మణులు ||7300||
ప్రీతనిశాచరప్రేతబేతాళ - భూతాట్టహాసము ల్బొరిఘోషములు
చంద్రుండు రఘురామచంద్రుఁ డవ్విభుని - సాంద్రహాసద్యుతు ల్చంద్రిక లగుచు
నడరెడు రక్తాబ్ధి యద్ధితోఁ దొరసి - యుడువీథితో రాసి యుప్పొంగుచుండె;
నప్పుడు హనుమంతుఁ డసురేశుమీఁద - నుప్పొంగి కవియ నుద్యోగంబు సూచి
యచలాచలాకారుఁ డతిబలోన్నతుఁడు - రుచిరఖడ్గుఁడు ఖడ్గరోముండు గినిసి

ఖడ్గరోముఁడు మొదలగు రాక్షసులు వానరవీరులతో యుద్ధము సేయుట

"యం దెందుఁ గడగెద; వం దేల నీకు? - నిందు ర మ్మనిలజ! యే నున్నవాఁడ;"
ననవుఁడు గుప్పించి యతనిపై కుఱికి - తనురోమశితఖడ్గధారల మునిఁగి
యొకభంగి నిగిడి మహోగ్రుఁడై కడఁగి - ప్రకటసత్త్వోన్నతిఁ బవమానసుతుఁడు
కులశైలమనఁ బోలు కొండ చేఁబూని - పెలుచ నార్చుచు వచ్చి పృథివి గుంపింప
వానిపై నురువడి వైచె వైచుటయు - దాని వాఁ డురురోమధారాభిహతిని ||7310||
గండ్రించి ప్లవగుల ఖండించుకొనుచు - దండి నప్పవమానతనయుఁ దాఁకుటయుఁ
బావని మఱియును బర్వతం బొకటి - వేవేగ దానవవీరుపై వైవఁ
గులిశధారాహతిఁ గూలుపర్వతము - పొలుపునఁ గూలె నప్పుడు రక్కసుండు
సర్పరోముఁడు తీవ్రసర్వాంగుఁ డగుచు - దర్పించి కడఁకతోఁ దాఁకి యంగదుని
దనురోమసర్పసంతతుల నొప్పింప - ఘనమైనకడిమి కంగదుఁడు గోపించి
గ్రద్దన లయకాలకాలుఁడై మండి - యద్దైత్యుమ స్తకం బఱచేత వ్రేసె
దనుజునిశిర మంతఁ దద్దయుఁ బగిలి - ఘనరక్తధార లొక్కటఁ గ్రమ్ముచుండ
రోషాగ్ను లొలుకుచు రోమసర్పముల - భీషణాకారుఁడై పేర్చి యద్దనుజుఁ
డంగదునంగంబు నంగద వ్రేయ - నంగదుం డధికరోషాయత్తుఁ డగుచు
నసురశిరోమధ్య మతిఘోరముష్టిఁ - బసచెడఁ దాటించి పడవైచి త్రొక్కి, ||7320||
తలఁ ద్రుంచి వైచి యుద్ధతశక్తి వాని - బలువిడి నిర్గతప్రాణుఁ గావించె;
భీషణరణకళాభీలు నన్నీలు - రోషించి వృశ్చికరోముండు దాఁకి
ఘనవిషజ్వాల లొక్కటఁ బిక్కటిల్లఁ - దనురోమవృశ్చికతతుల నందంద
యేచి నొప్పింప సహింపక నీలుఁ - డాచేఁత దానవుఁ డాత్మ గైకొనక
విరథులై రాక్షసవీరులు పర్వ - నురుసాలతరువున నురువడి వ్రేసె
వ్రేసిన దనుజుఁ డావృక్షంబు ద్రుంచె - గాసిల్లి విషరోమకంటకాగ్రముల

ద్రుంచిన కనుఁగొని తోరంపుఁగడిమి - కంచితజయశీలుఁ డానీలుఁ డలిగి
ఘోరబాహాశక్తిఁ గుశలుఁడై పేర్చి - భూరిశాఖల నొప్పు భూజంబు పెఱికి
కొనివచ్చి వాని వక్షోవీథి వ్రేసి - యనిమిషు లుప్పొంగ హతజీవుఁ జేసె
భగ్నారివీరుఁ డభగ్నప్రతాపుఁ - డగ్నివర్ణుం డనునతఁ డా ||7330||
వడి మహాటవుల దుర్వారతఁ బేర్చి - కడఁగి యుగ్రత నేర్చు కార్చిచ్చుకరణి
నగణితస్ఫుటవహ్ని లంగంబులందు - నిగిడించి కోతుల నీఱు సేయుచును
బ్రళయాగ్నియును బోలి పఱతెంచుచుండ - నలుకమై వీక్షించి యవనీశ్వరుండు
బలిముఖప్రముఖుల పరిభవక్రమము - తిలకించి కరుణావిధేయుండు గాన
దలఁపున నోర్వ కద్దనుజు నుగ్రతకుఁ - దలయూఁచి దశకంఠుతమ్మున కనియె
“నోవిభీషణ! నాకు నూహింపఁ దెలియ - దీవచ్చుచున్నవాఁ డెవ్వఁడో? చూడ
నారావణుఁడు బంప నని సేయఁ గోరి - ధీరుఁడై యనలుఁ డేతెంచుచున్నాఁడొ?
వీఁ డొకరాక్షసవీరుఁడో కాక - వీఁ డెవ్వఁ డేర్పడ వినుపింపు నాకు!”.
ననవుడు “దేవ! వీఁ డగ్నివర్ణుండు - దనమేనిమంటలు దరికొల్పి వీఁడు
పర్వతంబుల నైన భస్మీకరించు - గర్వదుర్వారుఁ డఖండవిక్రముఁడు” ||7340||
అనిన నచ్చెరువంది యర్కవంశజుఁడు - ఘన మైనవానియుగ్రతఁ జూచి యలిగి
వాసవనుతుఁ డంత వరుణాస్త్ర మేసె - నేసిన నది మింట నెడమీక నిండి
కప్పారుమేఘంబు గప్పి యార్భటము - లుప్పొంగ జడివాన లుడుగక కురిసి
యల వేఁడిమంటల నార్చి పెల్లార్చి - ఖలు నగ్నివర్ణు నొక్కట నేలఁ గూల్చె;
నాలంబులో నప్పు డగ్నివర్ణుండు - గూలుటయును జూచి క్రూరుఁడై పేర్చి
కోపంబు పేర్మి నక్షుల నిప్పు లురులఁ - జూపుల లయకాలసూర్యుఁడై మండి
రాముఁ గనుంగొని రాక్షసేశ్వరుఁడు - “రామ! న న్నెఱుఁగవే? రణమధ్యవీథిఁ
గ్రూరనిష్ఠురవజ్రఘోరదుర్వార - ధారావిదారితోద్ధతకులాచలుఁడు
దేవేంద్రుఁ డుద్వృత్తి దేవసంఘములు - తో వచ్చి యెదరినఁ ద్రుంతు నే నాజి;
ని న్నేలఁ గైకొందు నీచకాపేయ! సన్నాహమే నన్ను సాధింప నహహ! ||7350||
పదిలుఁడై మగపాడి పాటింతుఁ గాక - తుదిముట్ట నన్ను నెదుర్కొందుఁ గాక!
త్రోచి శస్త్రాస్త్రపఙ్క్తుల నొంతుగాక - యేచి నీలావు నా కెఱిఁగింతు గాక!”
యనవుడు రఘురాముఁ డద్దురాత్మకుని - చెనఁటిమాటలు విని చిఱునవ్వు నవ్వి
గంధసింధురము ఘీంకార మాలించి - సింధురాంతకమత్తసింహంబు పోలె
నూరకుండుటయు మహోగ్రుఁడై కినిసి - యారాముతమ్ముఁ డయ్యసురారిఁ దాఁకి
ఘోరనారాచము ల్గురియఁ దద్బాణ - ధారలు ద్రుంచి, యాతని లెక్కగొనకఁ
యెంతయుఁ ద్రోచి పెల్లేచి లంకేంద్రుఁ - డంతకాకారుఁడై యఱిమి పైఁదఱిమి,
భానుపై నడచు స్వర్భానుచందమున - భానువంశాధీశుపై నప్పు డడరి,
దారుణస్ఫుటవజ్రధారానుకారి - నారాచతతుల నన్నరనాథుఁ గప్పెఁ;
గప్పిన నప్పు డాకాకుత్స్థుఁ డలిగి - నిప్పులు రాలెడు నిష్ఠురాస్త్రముల ||7360||
నుగ్రుఁడై యేయంగ యుద్ధమధ్యమున - నిగ్రహింపఁగఁ జొచ్చె నెఱసి రావణుఁడు

దేవేంద్రుఁడు శ్రీరామునకు రథంబుఁ బంపుట

ఆసమయంబున ననియె మాతలికి - వాసవుఁ డారామవల్లభుఁ జూచి
“దేవహితార్థమై తివిరి రాఘవుఁడు - పోవక దనుజుతోఁ బోరుచున్నాఁడు;
వాఁడె పదాతియై వసుధ నున్నాఁడు - వాఁడు రథస్థుఁడై వ్రాలుచున్నాఁడు:
ఎందు లోకోన్నతుఁ డితఁడె దుఃఖముల - డింది యక్కుమతికి దిగువ నున్నాఁడు;
వేదపల్లవముల విహరించుసౌఖ్య - వేది కర్కశరణవీథి నున్నాఁడు;
కమలామనోరథగతుల నున్నతుల - నెమకెడు సుఖి నేల నిలుచున్నవాఁడు;

ఇనకులాధిపునకు నీదివ్యరథము - గొనిపొమ్ము వేవేగ కుంభిని” కనుడు
ననిలమనోవేగ మగుతురంగములఁ - గనకదండాబద్ధఘనకేతనముల
మహనీయరుచిరోరుమణికదంబముల - మహితమై బాలార్కమహిమ దీపింపఁ ||7370||
దనరారురథము మాతలి మహీస్థలికిఁ - గొనివచ్చి వేడ్కతోఁ గుంభిని నిలిపి,
యారాముముందట హస్తము ల్మోగిచి - యారూఢబలశాలి యై విన్నవించె;
“దేవ! రాఘవ! ధరాధీశ! సమస్త - దేవతారాధ్య! వందితభక్తసాధ్య!
శరచాపకవచాదిసన్నాహరథము - పురుహూతుఁ డిదె నీకుఁ బుత్తెంచినాఁడు;
కాకుత్స్థ! నీ వింకఁ గౌశికుపనుపుఁ - గైకొని యావజ్రకవచంబు పూని,
యాదివ్యరథ మెక్కి యాయాయుధముల - నీదుర్మదాంధుని నెదిరి సాధింపు;
మేను సారథి గాఁగ నింద్రుండు సకల - దానవావలి గెల్చె; ధరణీశ! తొల్లి”
ననవుడు విని రాముఁ డవ్విభీషణుని - యనుమతితోఁగూడ నారథంబునకు
వలగొని వచ్చి యుజ్జ్వలతనుప్రభలు - పొలయంగ నీరేడుభువనంబు లలర
జదల నొక్కటఁ బర్వ జయజయధ్వనులు - పొదివి శాఖామృగంబులు మిన్ను ముట్ట ||7380||
నురవడిఁ గమలాప్తుఁ డుదయాద్రి నెక్కు - కరణి నారథ మెక్కెఁ గమలాప్తకులుఁడు
నప్పుడు నభమెల్ల నల్లాడుచుండి - యుప్పతిల్లుచునుండె; నొండొండ నిండి
శరదభ్రసంధ్యాభ్రచయసమానములు - గరుడోరగామరగణవిమానములు
సరిచూచు సురలు ఖేచరులు గిన్నరులు - పరమసమ్మదమును భయము నుప్పొంగ
నీపర్వతద్వంద్వ మీయబ్ధియుగళ - మీపావకద్వయ మీనభోయుగము
గదిసె పోఁ బోరాడఁ గదిసెఁ బో పోర - నిది సమానస్కంధ మెట్లొకో యనుచుఁ
గంపింప జగము లాకంపింప నిట్లు - కంపింప నిరువాఁగు కంపింపఁ గడఁగి
రణజయోదగ్రులై రామరావణులు - రణజయవ్యగ్రులై రామరావణులు
గదిసినదృష్టి నిర్ఘాతపాతములఁ - జదిసిన మెఱుఁగులు చదలపైఁ జెదర
చెలఁగె సేనల రెంట సింహనాదములు - గలఁగె నాకాదిలోకంబు లన్నియును ||7390||
నామేటివిలుకాఱు లన్యోన్యవిజయ - కాములై రథచిత్రగతు లొప్పు మెఱయ
దినకరానలకల్పదీర్ఘనిర్ఘాత- ఘనశాతశరసముత్కరపరంపరలఁ
గరములు గళములు కక్షము ల్భుజము - లురములు నిటలంబు లూరులు బరులు
నేసి నొప్పించుచు నిరువురు గదిసి - త్రాసులై దొరసి విత్రాసులై బెరసి
యంపకయ్యము సేయునప్పు డొండొరుల - సొంపు బెంపును దెంపు చూడ నచ్చెరువు
ఫలితవిక్రమసమప్రారంభు లగుచుఁ - దొలఁగక చేతుల దొనలయములకుఁ
జాచిరి తివిచిరి సంధించి రేయఁ - బూచి సేసిరి పోయెఁ బొమ్మని తెలియ
రాకుండె నప్పు డారామరావణుల - భీకరకరశరాభీలవేగములు
గణనలు క్రమములు గడచి యందంద - రణచండకోదండరవిమండలములఁ
బ్రేంఖచ్ఛరాంశులఁ బేర్చి పుంఖాను - పుంఖంబు లగుటయుఁ బొంకు గావించి ||7400||
బాణబాణాసనప్రౌఢు లక్షీణ - తూణీరు లేయుచోఁ దొడఁగి యొండొరులఁ
బ్రతి సేసి యొకటికిఁ బదియింటివెనుక - నుతశక్తి దానికి నూటింటివెనుక
వెనుకొని దానికి వేయింటివెనుకఁ - బనిగొని దానికిఁ బదివేలువెనుక
నుడుగక దానికి నొకలక్షవెనుక - మడువక దానికి మఱికోటివెనుక
నేసినశరము ము న్నేసినశరము - రాసి యొక్కట దాఁకు రామరావణుల
నరి నప్పు డమరారి నారి సారించి - తలకొని దేవగంధర్వబాణములు
పరువడి నేయంగఁ బఱతెంచుచునికిఁ - బరికించి చూచి యప్పరమాస్త్రవేది
తడయక దేవగంధర్వబాణములు - వడినేసి పొడిసేసె వసుధేశుఁ డంత
నలుకమై రావణుం డారాముమీఁద - బలువిడి రాక్షసబాణ మేయుటయు
మిడిగ్రుడ్లు నిడుదలై మెఱయుకోఱలును - సుడిగొన్న కఱకుజుంజురువెండ్రుకలును ||

7410||
నసదృశోన్నతి మించునట్టికాయములు - పొసఁగ దానవరూపములతోడ నిగుడఁ
గనుఁగొని రఘుకులాగ్రణి యల్క మదిని - దనరంగ వైష్ణవాస్త్రముఁ బ్రయోగించి
తరణిదీధితి నంధతమసంబు నడఁచు - కరణి రాక్షసబాణగౌరవం బడఁచె;
నంత రావణుఁ డురగాస్త్రంబు వింట - నెంతయు సంధించి యేసె నేయుటయు,
నామహాబాణమునందు బాణములు - భీమసర్పంబులై పేర్చి యందంద
పదియు నిర్వదియును బండ్రెండు రెండు - పదుమూఁడు మూఁడును బదునేను నేను
తలలతోఁ దలలపైఁ దళతళరుచులు - గలమహామణులతోఁ గడఁకమైఁ బేర్చి
గరుడవాహనుఁ డని కాకుత్స్థుమీఁదఁ - బరవసంబున వచ్చుపాపదం డనఁగఁ
జదల నత్యుజ్జ్వలజ్వాల లెల్లెడల - వెదచల్లుచును వచ్చువిధము వీక్షించి
కాకుత్స్థకులభర్త గారుడాస్త్రంబు - గైకొని సంధించి కడఁక నేయుటయుఁ ||7420||
గడుకొని గారుడాకారబాణములు - వడి నందుఁ బ్రభవించి వసుధ కంపింప
నరపక్షసంఘాతవాతవిధూత - ధరణీధరంబులై తడయక నిగిడి
నడుమన త్రుంచె నన్నాగబాణముల - నుడువీథి సురలుండి యుప్పొంగి యార్వ
వెండియు నాదైత్యవిభునిపై నగ్ని - కాండంబు నిగిడించెఁ గాకుత్స్థుఁ డలిగి
అది ధూమవిస్ఫులింగాక్రాంతదిశము - నది సికాదగ్ధసురాధీశవనము (?)
నగుచు నేతెంచు సురారాతి యుగ్ర - మగువారుణాస్త్ర ముద్ధతి నేయుటయును
ఘనసమూహంబు నాకస మెల్లఁ గప్పి - పొనర శంపాజాలముల వాన గురిసి
యనలసాయకము పెంపడచి గర్జిల్లఁ - గనుఁగొని రాముఁ డాకాండంబుమీఁద
వాయవ్యశర మేసి వారించె దనుజుఁ - డాయెడ దంతిముఖాస్త్రంబు పఱప
దానఁ బెక్కగు దంతితతిగళద్బహుళ - దానజంబాలితధాత్రియై కదియ ||7430||
శ్రీరాముఁడును నారసింహాస్త్ర మేసె - బోరునఁ దద్బాణమున సింహచయము
దారుణతరసటాతారితసకల - నీరదనివహమై నిజఘోరనాద
చలితదిగ్ద్విరదమై చటులత నిగిడి - కులిశోగ్రనఖములఁ గుంభము ల్వ్రచ్చి

రావణుఁడు శ్రీరాములపై శూలము వేయుట

హస్తిసంతతిఁ ద్రుంచె నయ్యెడ సురలు - ప్రస్తుతి చేసి రాపార్థివో త్తముని;
గలుషించి యప్పుడు కల్పాంతవహ్ని - తులితమై మంటలు దొలుకాడుచుండ,
నాలోన లోకభయంకరాకార - శూలంబు గొని రాముఁ జూచి రావణుఁడు
వసుమతి కంపింప వారిధు ల్గలఁగ - దెసల నెల్లెడలఁ బ్రతిధ్వను ల్సెలఁగ
బిట్టుల్కి భూతము ల్బెదరఁ గట్టల్క - దట్టించి సింహనాదము చేసి పలికె;
“పన్నిరారామ! యీపటుశూలవహ్ని - నిన్ను నీతమ్ముని నీఱు గావించి
పోర ని న్నెదిరించి పోరాడి చన్న - వారినారుల బాష్పవారి వారింతు; ||7440||
జూడుము నీ” వంచు శూల మంకించి - యోడక రాముపై నుంకించి వైచె;
దానిపై రాముఁ డుదగ్రుఁడై కినిసి - వానలు కల్పాంతవహ్నిపైఁ గురియు
పురుహూతుపగిది నద్భుతశితాస్త్రములు - గురియంగ నది దాన గుదియక వాని
నుఱక నీఱుగఁ జేసి యుగ్రవేగమునఁ - బఱతెంచుగతిఁ జూచి భానువంశజుఁడు
దేవేంద్రుఁ డర్థిఁ బుత్తెంచినశక్తి - వావిరిఁ గైకొని వైచె; వైచుటయు
నది నిర్గళర్ఘంటికారావ మగుచు - నది విస్ఫురత్పావకారంభ మగుచు
నది యక్షసురఖేచరానంద మగుచు - నది రాక్షసాలోకనాభీల మగుచు
వఱలు మనో వేగవాయువేగమునఁ - బఱతెంచుశూలంబు భస్మంబు చేసె;
నప్పుడు రావణుం డలుక చిత్తమున - ముప్పిరి గొనఁగఁ గార్ముకదశకంబు
ధరియించి పేర్చి యుదగ్రుఁడై యార్చి - శరవృష్టి ముంచిన జననాథసుతుఁడు ||7450||

తా నేకకోదండధరుఁ డయ్యుఁ దునిమె - వానియస్త్రము లెల్ల వారనికడిమి
మదము మత్సరమును మానంబు చలము - గదురఁ గన్నుల నిప్పుకలు నివ్వటిల్ల
రావణుఁ డెంతయు రఘురాముమీఁద - వావిరి నమ్ములవానలు గురిసి
కుదియనికోపంబు కొలఁదికి మిగులఁ - బదియింట మాతలిఁ బదియింట హరుల
వికలసత్త్వులఁ జేసి విషమాస్త్ర మొకటఁ - బ్రకటంబుగాఁ ద్రుంచెఁ బటుకేతనంబు
విపులచింతాభరవివశులై తూలి - కపులు నాకపులు నొక్కట విన్ననైరి;
భువనము ల్కంకించె బుధుఁడు వేధించె - జవమున రోహిణీశకటంబునందుఁ
బటుతరతేజంబు భయదంబు గాఁగ - నట విశాఖకు వచ్చె నంగారకుండు;
చటులోగ్రతరభంగి జలధు లుప్పొంగ - నట దూర్మిమాలిక ల్నభ మంది పొరలె;
నెగయునౌర్వానలనిష్ఠురశిఖలు - పొంగలచందము గాఁగఁ బొగయంగఁ దొడఁగె; ‖7460‖
ఉగ్రాంశుబింబంబు నొరయుచు వచ్చి - యుగ్రదీప్తులతో మహోల్కలు డుల్లె
నవిరళతరతేజ మటు మ్రానుపడఁగ - రవియును గడుమందరశ్మియై తోఁచె;

శ్రీరాముల కగస్త్యు లాదిత్యహృదయ ముపదేశించుట

నలి నప్పు డేచి మైనాకంబు పోలెఁ - దలఁకఁగ నందంద దశకంఠుఁ డేయు
శరవేగగతిఁ జూచి జనలోకనాథుఁ - డరు దంది చింతింప నట యగస్త్యుండు
చనుదెంచి యారామచంద్రు నీక్షించి - "విను మహాభుజబల వీర యోరామ!
విততంబుగా నాజి విజయంబు చేయు - నతిగోప్య మగుచున్నయట్టిమంత్రంబు
నెలమితో నాదిత్యహృదయంబు హృదయ - మలర ననుష్ఠింపు మవనీశతిలక!
యిమ్మహాజపమున నిప్పుడు నీవు - సమ్మదం బడరంగ శత్రు గెల్చెదవు;
ఇది యాయు వొనరించు నిది దుఃఖ మడఁచు - నిది సర్వమంగళహేతుభూతంబు
వెలయ సురాసురవినతుఁడై పొల్చు - జలజాప్తుఁ బూజింపఁ జను నీకు నధిప! ‖7470‖
యిాలోకలోచనుం డెల్లలోకములఁ - జాలరశ్ములు నిండఁ జరియించుచుండు
బ్రహ్మయు విష్ణుండు ఫాలలోచనుఁడు - బ్రహ్మకల్పాదినిధాను లైనారు (?)
మది సర్వదేవతామయునిఁగా నెఱిఁగి - కదనంబు నప్పు డీకమలబాంధవుని
నెవ్వఁడు కీర్తించు నింపుసొంపార - నవ్వీరునకుఁ గల్గు నాహవజయము"
అనుచు నమ్మునివరుం డాశ్రమంబునకు - జనుటయు నాసోరజప మాచరించి
యప్పు డత్యున్నతుఁడై రాఘవేంద్రుఁ - డుప్పొంగి రావణోద్యోగంబుఁ జూచి
ఘోరావలోకనాగ్నులు మండుచుండ - భూరిధూమ్రాయతభ్రుకుటి నిక్కించి
పెరిఁగి రావణురథాభీలఘోటముల - నురుతరాస్త్రంబుల నుఱక నొప్పించి
వరశరత్రయము రావణులలాటమున - సరిఁ గ్రుచ్చి యురురక్తసంసిక్తుఁ జేసె;
నప్పుడు రక్తసిక్తాంగుఁడై చూడ - నొప్పె లంకేశ్వరుం డొగి రామచంద్రు ‖7480‖
శరవసంతాగమసమయసంఫుల్ల - తరుతారుణాశోకతరువుచందమునఁ
గుపితుఁడై యంత రక్షోభర్త రాము - విపులవక్షం బేసె వేయిబాణముల:
"నధమప్రయుక్తంబు లై సురద్రోహ - విధి కోసరింపక విషశక్తి మెఱసి
నిర్మలగుణయుక్తి నెఱిఁబెడఁ బాసి - ధర్మంబు విడిచి యుద్ధతశక్తి నిగిడి
చనుదెంచి రాఘవేశ్వరుని నొప్పింపఁ - జన నధోగతి గాక సద్గతి గలదె?"
యనినచందంబున నద్దశానను ని - ఘనబాణములు వచ్చి కాకుత్స్థు గాడి
జగదద్భుతంబుగాఁ జని భూమి దూరి - తగులక నిగిడి పాతాళంబుఁ జొచ్చె;
నురుతరక్షతముల నుఱక పెల్లుబ్బి - తొరుఁగునెత్తుట దొప్పదోఁగి రాఘవుఁడు
ప్రళయాకాలాభీలపావకజ్వాల - లలవుమై నిట్లుండు నన నిండ మండి
మండుచిచ్చుఱకంటిమంటలు మింట - నొండొండఁ బర్వ కాలోగ్రుఁడో యనఁగఁ ‖7490‖
జండతేజమునఁ బ్రచండమార్తాండ - మండలకిరణసమానాసమాన

మానితశరపరంపర లోలి పఱపి - మానగర్వము తొంటి మదమును నుడిపి
యని సేయఁ గాలుసే యాడకయుండఁ - దనువెల్ల జర్జరితంబుగాఁ జేయఁ
బర్విడి రఘురాముబాణవేగమున - నిర్విణ్ణుఁడై యుండె నిల్చిరావణుఁడు;
దశరథసుతుఁడు ప్రతాపభాస్కరుఁడు - దశకంఠుఁ జూచి యుదగ్రుఁడై పలికె.
“నేలరా! రావణ! యిట్లు నిర్విణ్ణ - శీలుఁడవై యుండఁ? జేష్టలు మఱచి
యోడ నెన్నఁడు నని యుగ్రాహవముల - నాడుదు బీరంబు లవి యెందుఁ బోయెఁ?
బెరిఁగి, మీయన్నఁ గుబేరు గాఱించి - పరునిచందమునఁ బుష్పకముఁ దెచ్చుటయు
మఱి యరణ్యములందు మము డాఁగురించి - చెఱఁగొని లంకకు సీతఁ దెచ్చుటయు
నివి వీరకృత్యంబులే దశగ్రీవ! - యివి పౌరుషములని యిందు గర్వింతు ||7500||
వడిఁ బురాకృతదోషవశుఁడవై చిక్కు - పడి నేఁడు నాదృష్టిపథమునఁ బడితి
పడితిగా కింక నీప్రాణము ల్గొనక - విడుతునే ని న్నేల విడుతునే లంక?
హరిహరబ్రహ్మాదు లడ్డ మైరేనిఁ - బొరిగొందుఁ బోనీనుఁ బోర సాధింతు;
రావణ! నేఁడు నీరక్తమాంసములు - సేవింపఁజేయుదుఁ జెలఁగి భూతములఁ;
గష్టచిత్తుఁడ వతికామాతురుఁడవు - దుష్టబుద్ధివి సురద్రోహివి గానఁ
బదిలమై నిలువక పాఱితేనియును - బొదివి నిన్ జంపుట పుణ్యంబు నాకు,
నాసన్నమృత్యుఁడ వైననీతోడ - నీసుమాటలు పల్క నింక నేమిటికి?
నీవిక్రమంబును నీభుజాబలము - నీవైభవంబును నేఁడు వాపెదను;
గలన నీతమ్ముని ఖరుఁ డనువానిఁ - బొలియించు టెఱుఁగవే భువనభీకరుని?
నింక నొక్కటి నీకు నెఱిఁగింతు వినుము - శంకింప వలవదు జనకజ నిచ్చి ||7510||
శర ణను కాచెద సమరంబు సేయ - నురుజయం బిది నీకు నోటమి గాదు;
ఆయువు వరశక్తి నధికంబు వడసి - మాయావిధంబులు మఱిఁ బెక్కు లెఱిఁగి;
సమరోగ్రశస్త్రాస్త్రసామగ్రి గలిగి - యమరేంద్రుఁ డాదిగా నఖిలదిక్పతుల
మూఁడులోకంబుల మును గెల్చియున్న-వాఁడి వీరుని నిన్ను వధియింతు” ననిన
మర్కటయూథపు ల్మది సంతసిల్లి - రర్కతనూభవుం డావిభీషణుఁడు
“భూవర! జయమును బొందు నీ”వనఁగ - రావణు వీక్షించి రఘురాముఁ డనియె.
“నింక నొక్కటి నీకు నెఱిఁగింతు వినుము - శంకింప వలవదు జనకజ నిచ్చి
శర ణను కాచెద; సమరంబు సేయ - నురుజయం బిది నీకు నోటమి గాదె?”
యనుచున్న రఘురాము నత్యుగ్రభాష - లనలార్చులై తన్ను నడరి కాల్చుటయు
నలుకమై నులుకుచు నద్దశాననుఁడు - బలియుఁడు జానకీపతిఁ జూచి పలికె; ||7520||
“దురమునఁ గొందఱ దుష్టరాక్షసులఁ - బెరిఁగి జంపితి నని పేర్చెదు కడఁగి
న న్నెఱుంగవు నీవు నాలావుకొలఁది - ము న్నెఱుంగవు నేను మునుమిడిఁ దొల్లి
యతిలోకకృతు లైన యక్షగంధర్వ - పతుల దేవతల దిక్పతులఁ బెక్కండ్ర
బలువిడిఁ గాఱించి భంగించి నొంచి - చెలఁగి వర్తింతు విశృంఖలవృత్తి
సమబలప్రౌఢి విచారింప కేను - సమరంబులో నిన్ను సరకు సేయుదునె?
నిన్ను నీతమ్ముని నేఁ డాజిఁ జంపి - కన్నులపండువుగాఁ జూచి కాని
యీలంకఁ జొర నింక నే” నంచు మించి - కాలాగ్నికల్పుఁడై గడఁగి రావణుఁడు
మహియు నాకసమును మండ రాఘవుని - బహుదివ్యశస్త్రాస్త్రపంక్తులఁ బొదివెఁ
బొదివినఁ గోపించి భూపాలుఁ డేసెఁ - బొదిగొని ప్రతిబాణములు సహస్రములు
అప్పుడు రఘురాముఁ డధికసంతోష - ముప్పొంగ రెట్టించి యురుపరాక్రమము ||7530||
చెనఁటియౌ తాటక జీఱిననాఁడు - ముని యిచ్చుదివ్యాస్త్రముల మదిఁ దలఁపఁ
దలఁపులోనన వచ్చి తమమూర్తు లొప్ప - విలసితజయలింగవిస్ఫులింగముల
నమరదివ్యాస్త్రంబు లవి వెలుంగుటయు - సముచితస్థితి వాని సంధించి మించి
కొండపైఁ బిడుగులు గురియుచందమునఁ - జండత సవ్యాపసవ్యంబు లేసి
తనియక మఱియు నుద్ధతశక్తి మీఱ - ఘనబాణవృష్టులఁ గప్పి నొప్పించి

రావణుఁడు మూర్ఛిల్లుట

కడఁకమై బోరాడఁగాఁ బోడసూపు - నడుమీక దశకంఠు నలిఁ జిక్కు పఱిచె.
నారాముశరహతి నవశుఁడై దనుజుఁ - డారథమధ్యంబునందు వ్రాలుటయుఁ,
గనుఁగొని భీతుఁడై కాలకేతుండు - గొనిపోయె నరదంబు ఘోరాజి వెడల
సుర లప్పు డెంతయుఁ జూచి యార్వంగఁ - దరుచరయూథము ల్దగ నుత్సహింప
నొలసినలావుమై నొకకొంతవడికి - బలశాలి రాక్షసపతి మూర్ఛఁ దేరి, ||7540||
ప్రథనవిక్రమసమప్రారంభుఁ డగుచు - రథముపై నిలిచి సారథిఁ జూచి పలికె;
"ఓరి రాముఁడు నవ్వ నురుకీర్తిఁ ద్రెవ్వఁ - దే రింతయెడదవ్వు దెత్తురే" యనిన
"నోడినవాఁడవై యుండ నీపగతుఁ - గూడినవాఁడనై కొని రాక గాదు
రథిసంకటంబు సారథి గన్నచోట - రథము మరల్చుట రణధర్మ మెందు
నటుగానఁ దెచ్చితి" ననవుడు వాని - పటువివేకమునకు బలుమాఱు మెచ్చి
పరమసమ్మదమున బసదనం బిచ్చి - సురవైరి యప్పుడు సూతు వీక్షించి
"రాముఁ డున్నాఁ డదె! రణమధ్యవీథి - రామునిరథముపై రథముఁ బోనిమ్ము"
నావుడు నరద మన్నరనాథుఁ గదియ - ద్రోవ నక్కాలకేతుఁడు బిట్టు వఱపె;
దశకంఠునరద ముద్ధతి రాఁగఁ జూచి - దశరథసుతుఁడు మాతలిఁ జూచి పలికె;
"నదె! రావణునిరథ మరుదెంచుచున్న - దదె! మనరథమును నటఁ బోవనిమ్ము; ||7550||
దృష్టి చలింపక తీవ్రబాణముల - దృష్టించి వెఱవక తిరుగుడువడక
వదలక కుదియక వరుసఁ బగ్గములు - పదిలంబుగాఁ బట్టి పఱపు రథ్యముల
మాతలి! హయముల మనసు నీ వెఱుఁగు - దాతతరథ వేగ మతివిచిత్రముగ
సారథ్య మొనరింపు సకలంబు నీవు - నేరనియది లేదు నీ కేల చెప్ప?"
ననవుడు నపసవ్య మగుత్రోవ నాతఁ - డనిమిషారాతిపై నరదంబు పఱప
లోకకంటకుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - భూకంపముగ మహాద్భుతశితాస్త్రములు
రథముపైఁ గప్పి సారథిఁ జిక్కుపఱిచి - రథవాహముల నొంచి రౌద్రంబు మించి
కాండ మొక్కటి విల్లు ఖండించి పెక్కు - కాండంబు లేసి రాఘవుని నొప్పించె;
నొప్పింప నొచ్చి మనోవీథి నలుక - ముప్పిరిగొన నుగ్రమూర్తియై కడఁగి
దేవేంద్రుఁ డర్థిఁ బుత్తెంచినవిల్లు - వావిరి రామభూవరుఁ డెక్కుపెట్టి, ||7560||
నెఱసిన ఘనశింజినీనినాదములఁ - బఱియలై బ్రహ్మాండభాండంబు పగుల
దానవగర్వాంధతమసం బడంగ - భానుభాసురములై పరఁగునస్త్రములు
శతములు వేలు లక్షలు కోట్లు మఱియు - శతకోటు లర్బుదసంఖ్యలు గడవ
వాసవప్రముఖ గీర్వాణు లుప్పొంగ - నీసున నింద్రారి నేసె నేయుటయుఁ
"గడుఁబాపకర్ముండుఁ గష్టుఁ డస్థిరుఁడు - వెడమాయములప్రోగు వీనిలో నునికి
ధర్మప్రయుక్తమై దనరెడి మాకు - ధర్మంబు గా"దని తలపోసి రోసి
పోవుపోలిక నుచ్చి పోవుచునుండు - రావణుఁ గొని కాడి రాముబాణములు
"ఎడలేదు రావణుం డిలఁ గూలు నింక - నడలకుం డిటమీఁద" నని ముదం బొదవ
ధరణికి సురలకు ధరణినందనకుఁ - బొరిఁ బొరి నెఱిఁగింపఁ బోవుచందమున
నొకకొన్ని ధరణికి నొకకొన్ని దివికి - నొకకొన్ని లంకకు నురువడిఁ బోవు ||7570||
పావకోగ్రంబులై పరువడి నిగిడి - రావణుఁ గొని కాడు రాముబాణములు
నెఱసి యిత్తెఱఁగున నిబిడంబు లగుచు - నఱిముఱి జడిగొన్న యంపవానలకుఁ
దెరలక మరలక దివిజారి దివిరి - ధరణీశు నురుశరోత్కరముల నొంచె;
ఘనబాణవిక్రమక్రమబాహు లగుచుఁ - బెనఁగి రిబ్బంగి నభేద్యవిక్రములు
సమసత్త్వసమవేగసమబాణవిభవ - సమసమరారంభచతురులై కదిసి
బలముల నేర్పుల బాహుగర్వముల - దులదూగి యిద్దఱు దురములోపలను
నెఱసినకినుకలు నిండ నొండొండ - చెఱవిడి పోరాడు సింగంబు లనఁగ

నేడహోరాత్రంబు లెడతెగకుండ - రూఢిఁ బోరాడి రారూఢి విక్రములు;
అత్తఱి రావణునరదంబుమీఁద - నెత్తురు వర్షించె నిల్చి మేఘములు;
ఘనరథాశ్వములతోఁకల నిప్పు లురిలె - నినరుచిచ్ఛాయ లనేకంబు లయ్యె ||7580||
నిలువవు చచ్చెదు నేఁడు నీవనుచుఁ - బలికె రావణుఁ జూచి బలసి భూతములు
గెలిచెదు రాఘవక్షితిప! నీ వనుచు - వలనొప్ప నాకాశవాణి భాషించె;
తనకైన దుర్నిమిత్తము లటు సూచి - యనిమిషారాతియు నాస పోవిడిచి
ధృతి పెంపు దీపింపఁ దివిరి కాకుత్స్థు - నతిశాతశరముల నడరి నొప్పించి
కరవాలములు మహాగదలు చక్రములు - పరిఘలు శక్తులు బ్రాసము ల్వైచె
వైచిన వానిపై వజ్రసన్నిభము - లై చండకాలానలాకృతు లైన
సాంద్రార్ధచంద్రాస్త్రచయ మేసి రామ - చంద్రుండు నడుమన చక్కు గావించె;
నారావణుండును నత్యుదగ్రతను - ఘోరనారాచము ల్గురియించె మఱియుఁ
జలమున రాఘవేశ్వరుఁడును వాని - నలినర్ధచంద్రబాణము లేసి త్రుంచె;
నారీతి నిరువురు నన్యోన్యసమర - ధీరులై జయకాంక్షఁ దెగి పోరుచుండ ||7590||
సమరంబులో నద్రిచరనిశాచరులు - దమతమయుద్ధసాధనములు గొనుచు
రణవిచక్షణు లైన రామరావణుల - రణకేళిఁ గనుఁగొని రణకేలి మఱచి
పరువడిఁ జిత్రరూపంబులో యనఁగ - నరుదంది చూచిరి; యద్దశాననుఁడు
తనచావు నిక్కంబు తా నెఱింగియును - గినిసి రాముఁడు దనగెలు పెఱింగియును
నెంతయుఁ గడఁకతో నిరువురుఁ జలము - లంతకంతకు నెక్కుడై పోరుతఱిని
గనలి కాలానలకల్పుఁడై రోష - మునఁ గన్నుగవల నిప్పుక లుప్పతిలఁగ
నింద్రారిరథకేతు విలఁ గూల్చె రామ - చంద్రుండు నిశితార్ధచంద్రబాణమున
నారావణుండును నధికరోషమున - ఘోరబాణముల నెక్కొని రథాశ్వముల
మాతలి నేసె నామార్గణనిహతు - లాతతాంబుజనాళహతులచందమున
నారాఘవేంద్రుని నాతురంగముల - సారథి నొప్పింపఁ జాలకయుండ ||7600||
హాసంబులును నట్టహాసము ల్సెలఁగ - వాసిగఁ గపులు రావణుని మార్కొనినఁ
దరుచరసేనపైఁ దనమాయ మెఱసి - సురకంటకుఁడు మహాశుగవృష్టిఁ గురిసెఁ
గురిసినఁ దద్బాణకోటులచేతఁ - దరుచరు ల్జడిసి; రత్తఱి రామవిభుఁడు
సారథిరథరథ్యసహితుఁగా దైత్యు - భూరిమార్గణములఁ బొదివి నొప్పించె;
దశరథసుతునిపై దశకంధరుండు - విశిఖజాలంబుల వృష్టిగా నపుడు
కురిసినఁ గనుఁగొని ఘోరబాణముల - నరుదుగా సంధించి యమరులు వొగడ
నతని నాకాశంబు నవనీతలంబు - నతిరయంబున రాముఁ డమ్ములఁ గప్పె;
బగ లెల్ల నమ్ములపందిరినీడ - నొగి రాత్రి శరదీప్తి నుడుగక యుండి
తనరు మహేంద్రమందరమహీధరము - లొనరు ధైర్యంబుల నొప్పుచందమున
నలిఁ దిరంబై నిల్చి నభముతో నభము - జలధితో జలధియు సరిఁ బోరుకరణి ||7610||
"రామరావణుల సంగ్రామంబుతోడ - రామరావణుల సంగ్రామంబె పోలు"
ననుటకుఁ దగి మహోదగ్రకోపనులు - దనరార నిరువురుఁ దమకించి పోర
జలదగర్జితధనుర్జ్యాఘోషములను - గలహనిష్ఠురబాణఘట్టనధ్వనుల
జితవర్మసమరోగ్రసింహనాదములఁ - జతురరథాశ్వహేషావిరావముల
నుదధులు ఘూర్ణిల్లె నుల్కలు డుల్లెఁ - ద్రిదశు లుప్పొంగిరి దిక్కు లల్లాడె
బెగడె భూతంబులు పృథివి కంపించె - దిగిభంబు లూటాడెఁ దిరిగె లోకములు
నగములు వడఁకెఁ బన్నగభర్త దలఁకె - నగణితప్రౌఢి ని ట్లరిమి పోరాడఁ
గడకలు విడిచి యుగ్రత లుడ్గి కొంత - తడ విద్దఱును బాహుదర్పము ల్సడలి
ఘనబాణసంధానగతు లుజ్జగించి - కనుఁగొనుచుండిరి కలయ నొండొరులఁ
దెమలి పైపయిన పూత్కృతులు నార్పులును - జెమటలవఱదలు చిఱుతహుంకృతులు ||7620||

నలయికలును ఘటికార్థానఁ దేరి - మలుగనిచలములు మఱియుఁ బ్రేరేప
నత్యుగ్రనిగ్రహవ్యగ్రులై కదిసి - రత్యంతకాలకాలాకృతి నప్పు

శ్రీరాములు రావణునికరశిరంబులఁ దెగనేయుట

డలవుధైర్యంబును నలుక దీపింపఁ - బ్రళయకాలమునాఁటి ఫాలాక్షుపగిది
ఘనశాతకర్కరిక్రకచభల్లంబు - నినవంశవల్లభుం డెసఁగ సంధించి
యరు దరు దనఁ ద్రుంచె నద్దశాననుని - శిరములు పదియును జేతు లిర్వదియు
త్రుంచుట బొంకొకో? త్రుంచితి ననుచుఁ - ద్రుంచిన రాముఁ డద్భుత మంది చూడ
గరవాలములను ముద్గరభిండివాల - శరచాపకేయూరచయములఁ దనరు
కరము లిర్వదియును ఘనకిరీటములు - శిరములు పదియును జెచ్చెర మొలచె
మొలచినఁ గోపించి మొగిఁ ద్రుంచె మఱియు - దలలు చేతులు పేర్మి దశరథాత్మజుఁడు
తల లుద్దవిడిఁ ద్రుంచు తఱిఁ క్రింద మొలచు - తలలకిరీటము ల్తద్బాణతతులు ॥7630॥
దాఁకి మ్రోయుట చెవిఁ దాఁకక మున్న - తాఁకు నత్తలల యుదగ్రహాసములు
తరమిడిఁ ద్రెవ్విన తల లోలి మొలవఁ - బరమేష్ఠిచేఁ దొల్లి పడయుచో వరము
గలకరంబులతోడఁ గనుకని మొలవ - బలియుఁడై యాతఁడు వడసెనో యనఁగఁ
దల లొగి మొలతేరఁ దడపకుత్తుకల - నలిఁ గాడి రాముబాణము లుండె నోలి
మొగిఁ ద్రెంచు తలలు, నమ్ములతోన మీఁది - కెగయఁ ద్రోచుచు వెన నెగయునత్తలలు
దొంతుల కుత్తుక ల్దూంచు నస్త్రములు - నెంతయు రమ్యమై యెసఁగెఁ జూపరకు
ఫలితసౌరభరామబాణోత్పలములఁ - గలిపి రావణశిరఃకమలసంతతులు
రమణమై రక్తధారాసూత్రతతులఁ - గ్రమ మొప్ప నెత్తులు గట్టి వేల్పులకుఁ
బొలుపొంద నాకాశపుష్పలావికుఁడు - సొలవక పలుమఱుఁ జూపుచందమున
దనుజాధిపతి గొంతదడవు చూడ్కులకు - నినకులాధీశ్వరుం డేయుచో మఱియుఁ ॥7640॥
ద్రెవ్వి రాలెడునెడఁ ద్రెవ్వనితలలు - గ్రువ్వని పేరులై కొమరొప్పు నప్పు
డనిమిషావలి యెల్ల నచ్చెరువంది - కనుఁగొన నద్దశకంధరుం డమరె;
లలి శిరోమాలికాలంకృతుండైన - ప్రళయావసరఘోరభైరవుపగిది
నావేళ రఘురాముఁ డాగ్రహవ్యగ్ర - భావుఁడై రణబలప్రౌఢి దీపింప
లక్షించి దృఢముష్టి లాఘవగతుల - దక్షుఁడై రావణుతలలు బాహువులు
త్రెంచు గ్రమ్మఱ మొలతెంచు వెండియును - ద్రెంచుఁ గ్రమ్మఱ మొలతెంచు నిబ్భంగిఁ
గరములు శిరములు కాకుత్స్థతిలకు - శరపరంపరలచేఁ జటులవేగమునఁ
దెగుటలు మొలుచుట ల్దెలియరాకుండె - నగచరావలికి నయ్యనిమిషావలికి
నాలోన రఘురామునమ్ములఁ ద్రెస్సి - రాలుచు నున్న యారావణుతలలు
ఆవులింపవు నొవ్వ వలసము ల్గావు - లావు దూలవు నిజోల్లాసము ల్సెడవు ॥7650॥
గాజువారవు మిడుకవు రెప్పవేయ - వోజఁ దప్పవు వైర ముడుగ వెంతయును
బగ యొండె బొమముడిపా టొండె నిండు - నగ వొండె నా ర్పొండె నలుకచూ పొండె
పలు కొండె మె చ్చొండెఁ బై వడిఁ బోరు - నల వొండె ధృతి యొండె హంకృతి యొండె
గలుగని తలలేదు ఘనరణభూమి - తలమునఁ బడియున్న తలలలో నొకటి
తలలందు సమములై తలకొనుచుండ - మొలతెంచు తలలందు మొగి నుర్వి గూలు
దానవాధీశ్వరుతలలు బాహువులు - భూనభోంతరము లద్భుతముగా నిండె
నిండుటఁ గనుఁగొని నిండఁ గోపించి - వెండియు రామభూవిభుఁ డేయుచుండెఁ;
ద్రెంచినశిరమును ద్రెవ్వినకరముఁ - ద్రుంచినశిరమును దునిఁగినకరము
బలువడిఁ బుట్టిన బాహుదండముల - నలమి యప్పుడు పట్టి యద్దశాననుఁడు
గణుతింపరాని వేగము లావు మెఱసి - రణరోషదృష్టిమై రాముపై వైచె ॥7660॥
నఱిమఱి దశకంఠుఁ డందంద వైవఁ - బఱితెంచు శిరములు బాహుదండములు

గువలయహితవృత్తి కుశలుఁడై కళల - నవిరళాకృతి జగదానందుఁ డగుచుఁ
గమనీయవానరగ్రహమధ్యవీథి - రమణుఁడై యొప్పెడు రఘురామచంద్రుఁ
గని చంద్రుఁ డనుబుద్ధి గమలషండములు - ఘనరాహుకోటులఁ గడఁకతోఁ గూడి
యడరి యన్యోన్యసహాయము ల్వడసి వడిఁ బేర్చి వచ్చుకై వడిఁ దాఁకుచుండె ;
శిరములు గరములు సెలఁగి యేతెంచు - వరుసలు పంక్తులు వర్ణింప నొప్పు
శ్రీరామవిజయలక్ష్మీవివాహమున - నారణదేవత లర్థి శోభిల్లఁ
బల్లవరత్నదర్పణతోరణములు - తెల్లమై కట్టిన తెఱఁగు దీపింపఁ
దరిగినతలలు నుద్దామబాహువులు - గురిసెడిసరములు ఘూకకాకాది
ఖగములు జగము లాకంపింపఁ బేర్చి - గగనమండల మెల్లఁ గలగొన నిండ ॥7670॥
గురుతరంబై జముకొలువుకూటమునఁ - గర ముగ్రముగ మేలుక ట్లనఁ బరఁగి
యిది దివ మిది రాత్రి యిది సంధ్య యనుట - త్రిదశులకైనను దెలియరాకుండె;

రావణుని కరశిరంబులు మరల మొలుచుటకై శ్రీరాములు చింతించుట

ప్రథితబాణాసనబాణదీప్తులును - ప్రథనంబులోఁ బట్టపగ లయి తోఁచె;
నప్పుడు రఘురాముఁ డాదైత్యు గెలుచు - చొప్పింత యైనను జొప్పడ కునికి
గనుఁగొని శరసంధిగతులుఁ బాలించి - తనలోనఁ బలుమఱు దలపోయఁ దొడఁగె.
““తెరలక శిరములు తెంచి వేసరితి - దొరకొని కరములు త్రుంచి వేసరితి;
నెసఁగుమర్మము లెల్ల నేసి వేసరితి - విసువక పలుమాఱు వేసి వేసరితి;
నెబ్బంగిఁ దెగటారఁ డీదుష్టచిత్తుఁ - డెబ్బంగి దెగటార్తు నిద్దురాత్మకుని?“
నని యని తలపోసి యలయుటఁ జూచి - జననాథుతో విభీషణుఁ డర్థిఁ బలికె.
“వనజాతజాతుని వరమునఁ జేసి - యినకులాధీశ్వర! యీతనినాభి ॥7680॥
నమృత మున్నది కుండలాకృతిఁ గలిగి - యమృతత్వమూలమై యది చంపనీదు;
దానవుతలలు నుద్దండబాహువులు - మానక నీ వెన్నిమాఱు లేసినను
మొలతెంచుచుండు; నున్మూలము ల్గావు; - తలఁకఁడు దీన నద్దనుజవల్లభుఁడు
తఱిమి యిమ్మెయి నీవు తలలు బాహువులు - నఱుకుచున్నాఁడవు నరనాథ కడఁగి,
తుది యేది దీనికి? దొస గొడ్డి నీవు - చదురొప్ప నాగ్నేయశర మేయు మింక
నానాభిమూలమూలామృతం బిగురు - దాన దానవపతి దాన లోదారు,
నిగిడెడు భవదీయనిష్ఠురాస్త్రములఁ - దెగి మఱి చేతులు త్రిదశారితలలు
దురములోపల నూటతొమ్మిదిమాఱు - లరుదుగా మొలతెంచు నంతటఁ బొలియు”
ననవుడు విని లక్ష్మణాగ్రజుం డతని - వినయనయజ్ఞానవిశ్వాసభక్తి
భావశుద్ధికి నాత్మఁ బలుమఱు మెచ్చి - దేవత లుప్పొంగ దివిజారి గ్రుంగఁ ॥7690॥
గ్రుంగనిధర్మంబు కొనలు సాగంగఁ - గ్రాగిన నదులెల్లఁ గలఁక దేరంగఁ
దీరనిచిత్తంబు దేరి రాఘవుఁడు - ఘోరంబుగా ధనుర్గుణము మ్రోయించి,
కనలెడి దీర్ఘనిర్ఘాతము ల్గురియు - ననలాస్త్ర మరివోసి యలవొప్ప నేసి
యారావణుని నాభియం దున్నయమృత - మారూఢశరవహ్ని కాహుతి చేసి,
మఱి నూటతొమ్మిదిమాఱులు ద్రుంచి - తఱికొని రావణుతలలు బాహువులు
నిరుపమాస్త్రంబున నృపకులాధిపుఁడు - పరికింప మఱి నూటపదియవసారి
యొక్కశిరంబును నొగిఁ గరద్వయము - దక్కంగఁ దక్కినతలలు బాహువులు
దెగనేసె; నేసినఁ ద్రిదశులు చెలఁగి - రగచరవరు లార్చి రందంద పేర్చి
తల లోలిఁ దెగి రక్తధారలు ధాత్రి - నొలుకఁగ దివి కుబ్బ నొప్పె రావణుఁడు;
లోకహవిర్భాగలోలకీలములు - పైకొని మండెడి ప్రళయాగ్నిపగిది ॥7700॥
దనువున ఘనరక్తధారలు నిండ - దనుజేశుతనువుపైఁ దల యొప్పెఁ జూడ;
నరుణారుణచ్ఛాయ లడరునస్తాద్రిఁ - బరఁగెడి భానుబింబంబుచందమున;

నప్పుడు రావణుం డావిభీషణుని౯ - దప్పక చూచి యుదగ్రుఁడై యలిగి
“యెవ్వరు నెఱుఁగని యిట్టి నామర్మ - మివ్వసుధేశున కెఱిఁగించె వీఁడు;
వీని౯ ద్రుంచెద” నంచు విపులోగ్రశక్తి - పూని వైచుటయు నభోవీథినుండి
యఱిముఱి నిగిడి కాలాగ్నిచందమున - నెఱమంట లుమియుచు నేతెంచుచుండ;
నారామవల్లభుం డచలుఁడై ఘోర - నారాచముల దాని నడుమనే త్రుంచె;
జడిగొని రఘురాము శరవృష్టి పర్వి - యుడుగకుండుటయు నందుండ రాకున్న
వలనేది రాక్షసేశ్వరుకోపవహ్ని - పొలుపరఁ బెడఁబాసి పోవుచందమునఁ
బోయె రావణుదేహమున నున్నతేజ - మాయవసరమున నద్భుతం బగుచు ||7710||
తలలు చేతులు ద్రవ్వి దశకంఠుఁ డొక్క - తలయుఁ జేదోయు నై దర్పించి యపుడు
వీరరసంబను వెల్లిచందమునఁ - దోరమై తొరుఁగునెత్తుటఁ దొప్పఁదోఁగి,
తడఁబడ నెత్తుటఁ దడిసి రణోర్విఁ - బడియున్న తలలును బాహుదండములు
వాని చంచులఁ జించువరపక్షిరణము - బూని యొక్కటఁ జూచి భూనాథుఁ జూచి,
చఱగొని తనదైన సటలెల్లఁ బెఱుక - చెఱవిడి వడిమ్రోయు సింగంబుభంగి
నేపారు తనకోఱ లెల్లనుఁ బెఱుకఁ - గోపించి పైఁబడు ఘోరాహికరణి
మీసంబు లూఁచిన మిగులఁ గోపించి - శాసింపఁ గడఁగిన జమునిచందమున
మెఱసి లోకము లెల్ల మ్రింగెడిరీతిఁ - నుఱక కోపించి మహోగ్రుఁడై తొంటి
యన్నిచేతులఁ గల యాసత్త్వ మెల్ల - నున్నచేతులరెంట నుగ్రమై తోప
నాసురవరుఁ డట్టహాసంబు చేసి - ప్రాసతోమరశూలపరశుఖడ్గముల ||7720||
శరముల సురియల శక్తుల గదల - నురువడి వేసియు నురక వైచియును
బొడిచియు నడచియుఁ బోనీక రాము - నుడుగక నొప్పించి యుగ్రుఁడై యేచి
దేవత ల్భయమందఁ దెగి మహారణము - గావించుచుండె నక్కజమైన కడిమిఁ
గడఁకయు లావును గర్వంబు మిగుల - నడరి ధీరతఁ బోరు నమరారిఁ జూచి
మాతలి భీతుఁడై మఱి రాము ననియె - “నీతడ వేటికి నినకులాధీశ!
తలలు బాహువులు నిద్దనుజాధిపతికి - మొలచునో క్రమ్మఱ మొలవకమున్నె;
యెడపక బ్రహ్మాస్త్ర మేసి యానీచుఁ - బడవైతు కాక! దోర్బలశక్తి మెఱసి”
యనవుడు విని రాముఁ డభిరామబలుఁడు - వినుతవిక్రమభుజావిభవనిర్భరుఁడు
విదితమౌ శస్త్రాస్త్రవేది గావునను - నిది వేళ బ్రహ్మాస్త్ర మెత్తంగ ననుచు
భూదేవదేవతపోధనువేద - వైదికకర్మప్రవర్తనఁ దలఁచి ||7730||
తనప్రతాపంబును దర్పంబు మెఱసి - ధనువు మోయించుచు ధరణి గంపింపఁ
గౌశికకృతమైన క్రతువేళఁ దనకుఁ - గౌశికుఁ డిచ్చిన గైకొన్నయట్టి
యక్షయబ్రహ్మాస్త్ర మప్పుడు దలఁచి - దక్షత వేదమంత్రములతోఁ బుచ్చి
తిరముగా నరివోసి తెగ నిండఁ దిగిచి - పరఁగఁ బ్రత్యాలీఢపాదుఁడై నిలిచి
దేవేంద్రుఁ డాదిగా దివిజు లుప్పొంగ - దేవారి యురముపై దృష్టి సంధించి
యేసె నేయుటయుఁ బెల్లేచి యాబాణ - మాసురాలోకకీలాభీల మగుచు
వసువులు కెలఁకుల వనజాతమిత్ర - వసువు లగ్రంబున వసురత్నతతులు
పిఱుఁదుముందఱ మహాపృథులమారుతము - గరుల నుజ్జ్వలదివ్యకళ లెల్ల కడల
సహజంబులై పేర్చి సంతతామోఘ - మహితమై దేదీప్యమానమై సకల
శాఖామృగాభీష్టసఫలమై చతుర - లేఖావలోకనాలీఢమై నిగిడి ||7740||
నిలువక విలయాభ్రనిర్ఘోషఘోష - ములు పర్వ రాక్షసముఖ్యులు బెదర
జయజయధ్వనులతోఁ జదలు గ్రక్కదల - రయమున రావణోరస్థలి గాడి

రావణుఁడు బ్రహ్మాస్త్రముచే మడియుట

యయ్యింద్రయమవరుణాదులచేత - ప్రయ్య నీమర్మము ల్వ్రచ్చి రావణుని

ప్రాణము ల్గొని యుచ్చి పొఱి యాదివ్య - బాణంబు వెస మహీభాగంబు గాడి
నీకూఁతుఁ జెఱఁబెట్టి నీచభావమునఁ - గైకొనఁ దలఁచిన ఖలుని ప్రాణములు
కైకొంటి నే నని కదిసి భూస్థలికిఁ - బ్రాకటంబుగఁ జెప్పఁ బఱచెనో యనఁగ,
మహి గాడి పఱతెంచి మగిడి రాఘవుని - మహితతూణీర మున్మదవృత్తిఁ జొచ్చె;
నలి బ్రహ్మమనుమని నాటి చంపుటకుఁ - గలిగినదోషంబు గడతేర్చుకొనఁగ
నేచందమున నెందు నితరంబు లేమి - చూచి రాఘవుమర్వు సొచ్చెనో యనఁగ,
రాఘవాస్త్రాక్షతరక్తాంబుధార - లోఘంబులై పర్వ నొరయుచు వచ్చి
కులిశధారాహతిఁ గుంభిని గూలు - కులశైలమును బోలెఁ గూలె రావణుఁడు
ఆదైత్యభూరిదేహాతిపాతమున - భూదేవి యప్పు డద్భుతముగాఁ గ్రుంగెఁ;
గ్రుంగె శైలంబులు గ్రుంగె దిక్కరులు - గ్రుంగె భుజంగంబు గ్రుంగెఁ గూర్మంబు
తలఁకిరి సప్తపాతాళవల్లభులు - దలఁకిరి హతశేషదనుజపుంగవులు
గిరిచరు లార్చిరి కీర్తించి రమర - వరులు కిన్నరులు దిగ్వరులు ఖేచరులు
ఆరఘురాముపై నప్సరస్త్రీలు - బోరనఁ గురిసిరి పుష్పవర్షములు;
దివ్యదుందుభులును దివ్యకాహళులు - దివ్యశంఖంబులు దివినిండ మ్రోసె;
శీతలపరిమళాశ్లిష్టవాయువులు - వీతెంచె దిక్కులు విమలంబు లయ్యె;
సురమునిఖేచరశోకంబు డించి - పరికించి సకలభూధారంబు డించి
యభిమతజయశీలుఁడై పేర్చి రామ - విభుఁ డంతఁ దనచేతివి ల్లెక్కుడించి,
యానందమయచిత్తుఁ డగుచు నవ్విల్లు - జానకీవిభుఁడు లక్ష్మణు చేతి కిచ్చె;
సకలవానరులును సకలఖేచరులు - సకలదిక్పతులును సకలభూవరులు
సకలభూతంబులు సకలదేవతలు - సకలలోకంబులు సన్నుతి సేయ
నని మొన గర్వాంధు నంధకాసురునిఁ - దునుమాడి విలసిల్లు ధూర్జటివోలె,
రావణు లోకాభిరాముఁడై విజయ - ధాముఁడై నవసుధాధాముఁడై యొప్పె;
నంత విభీషణుం డధికశోకమున - సంతాప మందుచు సమరమధ్యమున
నలఘుఁడై పడియున్న యగ్రజుఁ జూచి - పలుమఱు నెలుగెత్తి పలవింపఁ దొడఁగె.
“నాహవోదగ్రసురాసురభయద - బాహులు పక్షులపా లయ్యె నేఁడు,
సురుచిరమృదుతల్పసుభగదేహంబు - పరుషసంగరభూమిఁ బడియెనే నేఁడు,
అహితాంధకారబాలార్కబింబములు - మహి గూలెనే నేఁడు మణికిరీటములు
వినయవిక్రమనయవిఖ్యాతులందు - నినుఁ బోల రెవ్వరు నీయంతవాఁడు;
కడపట నరయంగఁ గష్టుండు ఖలుఁడు - బెడిదుండు వీఁ డనఁ బృథివి నేర్పడితి;
తప్పుట తప్పని తలపోయవైతి - చెప్పినమాటలు చెవిఁ బెట్టవైతి;
వెమ్మెయి నయమార్గ మెఱుఁగ లేవైతి - విమ్మన్న జానకి నీనేరవైతి;
మంతనంబున రాము మర్త్యుగా నీవు - చింతింపవల దన్నఁ జేకొనవైతి;
నీమానగర్వంబు ని న్నింత చేసె - నేమని శోకింతు నే నింక నీకు
వలదు రామునితోడి వైరంబు విడువు - చల మొప్పదని నీకుఁ జాటనే తొల్లి?
నిరుపమనయనిధీ! నీయట్టిసుకృతి - పరసతిఁ దల్లిగా భావింపవలదె?
జగతిలో తగవు విచారింపవైతి; - తగిలి నామాటలు తలకూడె నేఁడు;”
అని యని శోకించు నన్ననేరములు - మనమునఁ జింతించు మఱియు శోకించు

మందోదరి మొదలగు రావణునిభార్యలు శోకించుట

నంత మందోదరి యాదిగా దనుజ - కాంతలు గూడి లంకాపురి వెడలి
యడుగుల కెంజాయ లవనిపై నొలుకఁ - దడఁబడి మేఖలాదామము ల్సడల
నఱకొను లసియాడ నలసయానములు - మెఱయ లోయలతల మెయిదీఁగె లులియ
హారము ల్దెగి రాల నశ్రుపూరములు - తోరంబులై యొల్కఁ దొలఁగఁ బయ్యెదలు

వీడినవేణులు వెన్నుల నొరయ - వాడినమోములు వరవట్లు గట్ట
మొకములు దలలును మొగి మోదికొనుచుఁ - బ్రకటరోదనములు బహువిలాసములు
గుదియఁగ రోదసీకుహరంబు నిండఁ - గదిరెడి శోకాగ్నిఁ గాలుచు వచ్చి
విఱిగినరథములు వికలభావముల - బఱియలై యున్న కపాలకుంభములు
తునిసిన చేతులు తునియలై పడిన - తనువులు నురుమైన దంతిదంతములు
చిదిసినతలలు విచ్ఛిన్నంబులైన - గదలును బొడియైన ఘనకంకణములు ||7790||
తెగిన గుండియలును దృఢమస్తకములు - పగిలినగళములు భగ్నశస్త్రములు
ప్రేవులప్రోవులు పిశితఖండములు - జీవము ల్విడిచియుఁ జెలువొందుకపులు
హయములు చిద్రుపలు నద్రిశృంగములు - పయిఁబయిఁ బడిన కబంధబృందములు
నిలువక పాఱెడి నెత్తురుటేర్లు - కలిసి మెండుగఁ బాఱు కరటితుండములు
నడ్డంబు నిడుపునై యద్రులక్రింద - గ్రుడ్డులు వెలి కుర్కి కూలినభటులు
చేకొని శవములఁ జిట్టుముట్టాడు - కాకఘూకానేకకంకగృధ్రములు
రామశరక్షతరక్తపానములు - సోమపానము లని సోలుభూతములు
రామునిఁ గికురించి రాక్షసేశ్వరుఁడు - భూమిజఁ దెచ్చుట పొగడుభూతములు
శిరములు పదియును జేతు లిర్వదియు - నరుదార నొకరిత్త యట్టఁ బొందించి
“దైతేయకులనాథ! తగదు రామునకు - సీత ని”మ్మ ని బుద్ధిచెప్పు భూతములు ||7800||
కోతి బొందులు సొచ్చి కోతులై వచ్చి - బ్రాతైనకరటికబంధముల్ దెచ్చి
వడిఁ బేర్చి ఘనరక్తవార్ధిలో ముంచి - గడఁకతో సేతువుఁ గట్టుభూతములు
“నారాయణుఁడ నేను నాకులు మీరు - మీరు రాక్షసు” లని మేరలు చేసి
పనివడి కరటికబంధము ల్దెచ్చి - ఘనతఁ బ్రేవులు శేషుగాఁ జేసి చుట్టి
కోరి రక్తాబ్ధిలోఁ గొని తెచ్చి వైచి - ధీరత మించి మర్దించు భూతములు;
“మారాముబాణనిర్మథితమాంసముల - కీరాదె? నీనాక మేల యిచ్చెదవు?
సొలవక మెఁకనంజుళ్లకు” ననుచు - నలి నింద్రుదెసఁ జూచి నవ్వు భూతములు
“మదిఁ జేవ గలిగి కుమారతారకులు - గదిసిన సంగరాంగణముఁ జూచితిమి;
అదయులై విషకంధరాంధకాసురులు - గదిసిన సంగరాంగణముఁ జూచితిమి;
త్రిదశేంద్రవృత్రులు దెగువమై మెఱసి - కదిసిన సంగరాంగణముఁ జూచితిమి; ||7810||
ఈమాంసఖండంబు లీకబంధంబు - లీమహారక్తంబు లీవింతచవులు
పొడగాన మే”మని పొంగి యొండొండ - నడరుచుఁ దొడరుచు నాడుభూతములు,
రవికులాధిపుఁ డైన రామువిక్రమము - తివుటమై గడఁగి కీర్తించుభూతములు,
“ఈరామవిక్రమం బేటివిక్రమము - ఘోరాహవంబులు కోటులు సలిపి
వర్గమాంసరక్తప్రవాహము ల్వఱపి - పరితృప్తి గావించు పక్ష్మికంధరుని
ననిమొనఁ దెగటార్చె నాచవు లింక - మనకెందుఁ గల”వని మరుగుభూతములు;
ఉరురథధ్వజదండయుగళము ల్నిలిపి - పొరిఁబొరిఁ బ్రేవులు పొందొంద ముడిచి
పరమసమ్మదమునఁ బ్రమదలుఁ దారు - సరసడోలాకేళి సలుపుభూతములు;
ఎమ్ములు నమ్ములు నెడలుగఁ ద్రోసి - యిమ్మైనచోటుల నెడగల్గ నిలిచి
ప్రియ మొప్పఁ బ్రియులును బ్రియలను గూడి - ప్రియరక్తపానసంభృత కేలి దేలి ||7820||
చెలువొప్ప రాముఁడు సీతతోఁ గూడి - వెలయుఁగా” కంచు దీవించుభూతములు
కలిగి భయంకరాకారమై యున్న - కలహరంగముఁ జొచ్చి కడుచోద్య మంది
పనవుచు నేడ్చుచుఁ బతిఁ బేరుకొనుచు - జనుదెంచి యందు రాక్షసవధూజనము
తునిసి నెత్తుటఁ దొప్పదోఁగినకేలు - తనుపారు కిసలయతల్పంబు గాఁగ
నకలంకతరములై యడరి పైఁ బర్వు - మకుటరత్నారుణమండలప్రభలు
తనుఁ బెక్కు గప్పినఁ దద్దయు నొప్పు - ఘనధాతువస్త్రనికాయంబు గాఁగ
నని వడఁ బర్వి సర్వాంగంబులందుఁ - దలకొన్న మెదడు చందనచర్చ గాఁగఁ
జతురసంఘట్టనజాతాస్థిరజము - ప్రతిలేని పుష్పపరాగంబు గాఁగఁ

దాలసముత్తాలదండము ల్వ్రిరిగి - వ్రాలి తూఁగాడెడు ధ్వజములఁ గ్రాలు
కోమలమృదులదుకూలఖండములు - వేమఱుఁ బై వీచు వీవన ల్గాఁగఁ ||7830||
నంతంతఁ జుట్టును నవనిపై నున్న - దంతావళోరుముక్తాఫలావళులు
వరుసతో బడిసిపో వైచినఁ జెదరి - కరమొప్పు మల్లికాకళికలు గాఁగ
నరుదుగాఁ బర్విన యారామచంద్రు - శరచంద్రికలచేత సంతాప మంది
వీరలక్ష్మీఘనవిరహాగ్ని గ్రాగి - ధారణిఁ బడియున్న దశకంఠుఁ గనిరి
కని యంత శోకాబ్ధి కరడులఁ దేలి - దనుజేశుపైఁ బడి దానవాంగనలు

మందోదరీవిలాపము

పనువ మందోదరి పతిమీఁద వ్రాలి - తనరెడుశోకాబ్ధిఁ దరియింపలేక
కలసి బాష్పంబులు కన్నుల దొరుఁగ - బలుమాఱు నెలుఁగెత్తి పలవింపఁ దొడఁగె
"హారాక్షసేశ్వర! హావీరవర్య! - హారణాలంకార! హానాథ!" యనుచు
నలఁతయుఁ బలువగ లడలు దీపింపఁ - బలుమాఱుఁ బలవించి పతిఁ జూచి పలికె.
"లంకేశ! నేఁడు నీలంకలోపలికి - శంకింప కినరశ్మిజాలము ల్చొచ్చె; ||7840||
నెడ రయ్యె నిపు డని యింద్రాదిదివిజు - లుడువీథి నందఱు నుబ్బుచున్నారు;
అమరాధిపతి గెల్చి యనలుని గెల్చి - సమవర్తి నాజిలో సాధించి, మఱియుఁ
బాశహస్తుని గెల్చి పవమాను గెలిచి - యీశానుసఖు గెల్చి యీశాను గెలిచి
నీలావు లావుగా నిఖిలలోకముల - వాలుదు వెందు దుర్వారుండ వీవు;
నీ కిట్టిదుర్దశ నేఁ డేల కలిగె? - నీకంటె బలియురు నేర్చిరే కలుగ?
"ధారణీసుత నిమ్ము తగదు రాఘవుఁడు - నారాయణుఁడు గాని నరుఁడు గాఁ డతఁడు"
అని నీకుఁ జెప్పితి నకట నాపలుకు - వినవైతి నీవిధి విన నేల నిచ్చుఁ?
"దప మాచరించుచో దశకంఠ! దొల్లి - విపులైకనిష్ఠతో విదితంబు గాఁగ
నీ వింద్రియంబుల నెఱి నిగ్రహించి - తావైరమున నిప్పు డవి యేమఱించి
యనుకూలశత్రులై యాయింద్రియములు - జనకజఁ దెప్పించి సమరంబులోనఁ ||7850||
నినవంశుచే నిన్ను నిట్లు చంపించె" - నని నీకు హితు లెవ్వ రసురాధినాథ!
సురలకు నెబ్బంగిఁ జొరరానిలంక - నురవడి హనుమంతుఁ డొక్కఁడే చొచ్చెఁ
గలఁగక జలరాశి కట్ట వానరుల - కలవియే? సురలు వీ రంటి నే నపుడె;
తరమిడి నాజనస్థానంబునందు - ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ బెక్కండ్ర
బలువిడి నొక్కండె పటుబాహుశక్తి - నలిరేఁగి చంపిననాఁటనుండియును
దలఁకుదు రామునిఁ గలఁచి నిన్ జూచి - తలఁకుట యెల్లను దలకూడె నేఁడు;
ధర్మతత్పర యరుంధతికంటె నిత్య - నిర్మలమతి రోహిణీదేవికంటె
భూరిగుణోజ్జ్వల భూదేవికంటె - సైరణగల పుణ్యసాధ్వి జానకిని
దెగిఁ దెచ్చినప్పుడే దేవికోపాగ్నిఁ - బొగిలినాఁడవు గద్దె భువనంబు లెఱుఁగఁ?
గైకొని యెవ్వఁ డేకర్మంబుఁ జేసె - నాకర్మఫలము వాఁ డందకపోఁడు; ||7860||
అతినీతిపరుఁడైన యావిభీషణుని - కతులసౌఖ్యము గల్గె ననఘాత్ముఁ డగుట
ఏపున లోకంబు లెల్లఁ గాఱించు - పాపికి దురవస్థ పాటిల్లె నేఁడు;
కలరు సీతాదేవికంటె సౌభాగ్య - కలితలు పెక్కండ్రు కామిను ల్నీకుఁ;
గామాంధకారంబు కన్నులఁ గప్పి - నీమదిఁ దెలియంగ నేరవుగాక;
కులరూపదాక్షిణ్యగుణగణాకేళిఁ - దలఁప వైదేహి నాతరము గా దెందు;
నాకంటే నెక్కుడో నాతోడ సరియొ - నీకానమికిఁ జెప్ప నేర గా కేను,
మృత్యు వొక్కొక్కనిమిత్తంబువలన - సత్యంబు గలుగుట సకలజీవులకు;
నెడ రైనమృత్యువు నిటఁ జేరఁ దెచ్చు - వడువునఁ దెచ్చితి వైదేహి! నీవు
భాగ్యంబుగలసీత పతితోడఁ గూడి - యోగ్యంబు లగుసుఖం బొనర బెంపొందె;

నాథ! భాగ్యములేని ననుఁజూడు దుఃఖ - పాథోధిలోపలఁ బడి మునింగెదను; ||7870||
పొలుపార నీతోడఁ బుష్పకం బెక్కి - లలితంబులైన లీలావిహారములు
సలిపితి; మందరశైలంబునందుఁ; - గలధౌతగిరియందుఁ గనకాద్రియందు
నాతతనందనోద్యానంబునందుఁ - బ్రీతిమై మఱియును బెక్కుదేశముల;
నక్కటా! యాలీల లన్నియు నన్నుఁ - దెక్కొన్న విధి కడతేర్చెనే నేఁడు
మయుఁడు నాతండ్రి నామగఁడు రావణుఁడు - ప్రియపుత్త్రుఁ డాహవప్రియుఁ డింద్రజిత్తుఁ
డని గర్వముననుండి యనిలోన రామ - జననాథుచే నీవు చచ్చు టే నెఱుఁగ?
పిడు గడచిన యద్రి పృథివిపైఁ గూలు - వడువునఁ జూర్ణమై వసుధపై బడితి;
మృత్యువునకు నీవె మృత్యువై యుండి - మృత్యువుపాలైతి మేదినిఁ గూలి;
వైరులసతులకు వైధవ్య మిత్తు - నీరామలకుఁ గల్గె నేఁ డాఫలంబు;"
అని యేడ్చుఁ బలవించు నసురేశుమోముఁ - గనుఁగొని వర్ణించుఁ గన్నీరు నించుఁ ||7880||
దొడలపైఁ దల యిడుఁ దొరుఁగుకన్నీటఁ - గడుగు నాననధూళి కడుఁ జిన్నవోవు
కీలించి కేలు కెంగేలిలోఁ దారు - వాలు డెందము గంద వగచు నాత్మేశు
తలయెత్తి డాకేల ధరియించి చూచు - తల యూఁచు వలచేయి ధరణిఁ బొరల్చు
"పోయెఁ బొమ్మను; రామభూపాలుఁ డింత - సేయునే? నే నేమి సేయుదు నింక?"
నని యలమటఁ బొందు నవనిపైఁ బొరలుఁ - దనదిక్కులేమికిఁ దద్దయు వగచు;

విభీషణుఁడు మందోదరిని చూచి దుఃఖించుట

తుదిలేనిశోకాగ్నిఁ దొడరి యిబ్బంగి - వదలక కాలెడి వదినెను జూచి
యడుగులపైఁ బడి యాత్మలోఁ బెద్ద - యడలి న్మడింపఁగ నవె విభీషణుఁడు,
"వడితోడఁ బేర్చి రావణపయోరాశి - పడతుక! రఘురాముబాణాగ్ని నిగిరె;
పఱితెంచి రాఘవప్రళయమారుతము - సరస! రావణపారిజాతంబుఁ గూల్చె;
గమి విచ్చిపాఱ రాఘవనాగవైరి - సమద! రావణసామజంబును జంపె; ||7890||
నతులిత నిశితరామామోఘబాణ - శతకోటి రావణశైలంబు దునిమె;
బలువిడి రాఘవప్రళయదావాగ్ని - నని దశాననకాననము నీఱుచేసెఁ;
బడఁతుక! రాఘవాపరపయోరాశిఁ - గడఁగి రావణదివాకరుఁ డస్తమించె;
ఖరకరామోఘరాఘవనీలమేఘ - శరవృష్టి రావణసప్తార్చి నార్చె;"

రాముఁడు విభీషణు నోదార్చి రావణునకుఁ బ్రేతకృత్యంబులఁ జేయించుట

నని పెక్కుభంగుల నడలుచునున్న - ఘనవిభీషణుఁ జూచి కాకుత్స్థుఁ డనియె
"నీవనితలయేడ్పు లింక వారింపు; - మీరును శోకింప కిటమీఁద నుడుగు;
పరిగొని శూరులు బవరంబులోనఁ - బరులచేఁ జత్తురు; పరులఁ జంపుదురు;
జయ మిద్దఱికి లేదు సమరంబులోన; జయపరాజయము లస్ఖలితము ల్గావు;
సకలసుపర్వుల సాధించె నితఁడు; - సకలగంధర్వుల సాధించె నితఁడు;
సకలదిక్పాలుర సాధించె నితఁడు; - సకలభూపాలుర సాధించె నితఁడు; ||7900||
ఏకాంగవీరుం డహీనసాహసుఁడు - లోకైకజితుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు
మీయన్న రణమున మిక్కిలికడిమిఁ - జేయాపఁ దెలియఁ జూచితి కాదె? నీవు
ఈచందమున నిచ్చి యెవ్వండు పోరు - నీచందము నెదిర్చి యెవ్వండు చచ్చు?
నీలావు నీచావు నెవ్వరు వడయఁ - జాలుదు రక్కటా! జయ మేమి సేయు?
ననఘ! మీయన్నకృతార్థుండు వగవఁ - బనిలేదు ధైర్యంబు పాటించి వినుము
కడఁకతో నగ్నిసంస్కారాదివిధులు - తడయక చేయు మీదనుజాధిపతికి"
ననవుడు భీతుఁడై యావిభీషణుఁడు - ఘనభక్తియుక్తిమైఁ గరములు మొగిచి
"యెక్కడి సంస్కార? మీతఁడు నాకు - నెక్కడితోఁబుట్టు? వితఁడు నాపగత,

నీదేవిఁ దెచ్చిన నీచుండు కష్టుఁ; - డీదుష్టచిత్తున కెక్కడివిధులు?
పరవధూజనులసంస్పర్శంబు సేయు - పురుషు లధోగతిఁ బోయి కూలుదురు;
అట్టివారల ముట్ట నర్హంబు గాదు - గట్టిగాఁ గనుఁగొనఁ గా దటుఁగాన;
నీపాపకర్ముని నే ముట్టుటకును - నోప; వైదికవిధి కుచితుండు గాఁడు;"
అనుటయు నమ్మాట లంతరంగమునఁ - జొనిపి విభీషణుఁ జూచి రాఘవుఁడు
"అనఘ! నీచెప్పిన యంతకుఁ గలఁడు - దనుజాధిపతి నింకఁ దగదు దూషింపఁ;
గడఁకతో సమరగంగాప్రవాహమునఁ - గడిగికొన్నాఁ డొగిఁ గలకల్మషములు
అచ్చుగా నాపను లన్నియు నయ్యెఁ - జచ్చినపిమ్మటఁ జనదు వైరంబు;
పరువడి నితనికిఁ బరలోకవిధులు - కరమర్థిఁ జేయుము కడఁకతో నీవు;"
అనవుడు నౌఁగాక యని విభీషణుఁడు - తనబుద్ధి వైదికధర్మంబుఁ బూని
యచటికి నగ్నిత్రయంబుఁ దెప్పించి - యచలమానసుఁ డప్పు డగ్రజన్మునకుఁ
గరమొప్ప నగ్నిసంస్కారాదు లైన - పరలోకవిధు లెల్ల భక్తితోఁ జేసి
చనుదెంచి యారామచంద్రునంఘ్రు లకు- వినతుఁడై యున్న యవ్విమలాత్ముఁ జూచి
ప్రియభాషణంబులఁ బెద్ద మన్నించి - దయపెంపు మిగుల నాతని నూఱడించి
ధరణీశుఁ డప్పుడు తమ్మునిఁ జూచి - నిరుపమకారుణ్యనియతుఁడై పలికె.

విభీషణుని లంకాపట్టాభిషేకము

"నీ వింక లంకలోనికిఁ బోయి పుణ్య - భావు విభీషణుఁ బట్టంబుఁ గట్టి
రమ్ము పొ" మ్మనవుడు రాఘవానుజుఁడు - నెమ్మితో లంకలోనికిఁ బోయి యపుడు
తడయక తరుచరోత్తములను బనిచి - కడఁక సముద్రోదకములఁ దెప్పించి
వారిపురోహితవరుల రప్పించి - వారిసజ్జనమంత్రివరుల రప్పించి
భూరిమంగళతూర్యములు మ్రోయ నతని - నారూఢనియతితో నభిషిక్తుఁ జేసి
సంచితమంగళాచారము లెూఱయ - నంచితసింహాసనాసీనుఁ జేసి
కరమొప్ప నతని లంకారాజ్యమునకుఁ - బరమసమ్మదమునఁ బట్టంబుఁ గట్టి
"యెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁక ధరణి - యెందాఁక కులగిరు లెందాఁక నభము
నెందాఁక జలనిధు లెందాఁక దిశలు - నెందాఁక రాఘవాధీశుకీర్తనము
లారూఢముగఁ జెల్లు నందాఁక నేలు - మీరాజ్య" మని యప్పు డెలమి దీవించి,
"పరఁగ రక్షారాజ్యభరణ మెవ్వరికిఁ - బరికించి నడపుట పరమదుర్లభము.
దీని నేమఱక వర్తింపుము నిత్య - మైనధర్మము సేయు" మని యొప్పఁ బలికె.
నంత విభీషణుం డక్షీణరాజ్య - సంతోషమును బొంది చతురమానసుఁడు
తడయక మంగళద్రవ్యము లెంచి - తొడవు లంబరములు దూర్వాక్షతములు
గొని లక్ష్మణునిఁ గొల్చి కొమరొప్ప వచ్చి - జననాథునకు నిచ్చి సద్భక్తి మ్రొక్కె
నలవుమై రఘురాముఁ డవియెల్లఁ బుచ్చి - యెలమితో మాతలి కిచ్చి వీడ్కొలిపి
మాతలి రథ మెక్కి మహనీయమహిమ - నాతతరథవేగుఁడై పోయె దివికి,
దదనంతరంబ యద్ధరణివల్లభుఁడు - మదిలో విచారించి మారుతిఁ జూచి
"జనకిపుత్రికి మనజయము సేమంబు - వినుపింపు లంకకు వేగ పొ"మ్మనుడు
చని హనుమంతుఁడు సంతోష మొదవ - ఘనవేగమున లంకఁ గడఁకతోఁ జొచ్చి
యారామువిజయంబు నాత్మఁ జింతించు - నారామసతి నశోకారామవీథిఁ
గని మ్రొక్కి, వచ్చితిఁ గల్యాణి! యనుచు - వినతుఁడై పలికెను వినయంబుతోడ
"సంతోష మెంతయు జానకి! నీవు - చింతించుపగిదినే సిద్ధించె నీకు
దేవి! నీపతి రామదేవుండు - వచ్చి రావణు లోకవిద్రావణుఁ జంపి
తొడరి యనేకుల దుష్టరాక్షసులఁ - బొడి చేసి సమర మద్భుతముగాఁ జేసి,
తమ్ముఁడు సౌమిత్రి తనుఁ గొల్వఁ బరమ - సమ్మదంబున రామచంద్రుఁ డున్నాఁడు."

అని చెప్పి యాదేవి యడలార్పఁ దొల్లి - పనివచ్చి యాడిన బాసలు దలఁచి,
"జలజాక్షి! నీపతి జలధి బంధించు; - లలన! నీనాథుండు లంకపై విడియు,
రమణి! నీరమణుండు రావణుఁ ద్రుంచుఁ; - గమలాక్షి! నీభర్తఁ గైకొను నిన్ను;
నని విన్నవించితి నర్థి నాఁ డిచట, - వనిత! నా ప్రతినలు వచ్చె నన్నియును
పని వినియెద నింకఁ బతిపాలి కేను - బను లానతి" మ్మన్నఁ బవనజుఁ జూచి
రావణుమరణంబు రఘురాముజయము - భావించి భావించి పడఁతి హర్షించి
"తెగి నీ ప్రతాపంబు దీపింప రామ - జగతీశ్వరుఁడు వచ్చి సాధించెఁ గాక!
ఘనదైత్యగర్వాంధకార మీలంకఁ - జనఁ జొచ్చి పరులకు సాధింపఁ దరమె?
నీధైర్యగాంభీర్యనిరవద్యశౌర్య - మాధుర్యపర్యాయమహిమ లే మందు?
నే మని వర్ణింతు నేను నీచరిత? - మే మని పొగడుదు నేను నీకడిమి?
నూత్నభూషణజగన్నుతవస్త్రహేమ - రత్నసంపదలతో రాజ్య మిచ్చినను
బరఁగ నీచే ధనపౌరుషంబునకుఁ - బరికింప సరిగావు పవమానతనయ!
సంతోష మందితిఁ జాల నీవలన - నంతరంగంబున" నని సీత పలుక,
హనుమంతుఁ డత్యంతహర్షంబు తనదు - మనమునఁ బెనఁగొన మగువ కిట్లనియె.
"నన్ను మీ రిటు కరుణాదృష్టిఁ జూచి - మన్నించి యాడిన మాటయె చాలు;
భావింప దేవేంద్రపదమునకంటె - నేవస్తువులకంటె నిది ఘనం బరయ;"
నని పల్క మఱియును నమ్మహీపుత్రి - హనుమంతుఁ గనుగొని యతని కిట్లనియె.
"బలమును శౌర్యంబు బాహువిక్రమము - నలఘుతేజంబును నంచితక్షమయు
శ్రుతము మాధుర్యంబు సుస్థిరత్వంబు - సతతంబు నిశ్చలస్వామిభక్తియును
వినయంబు మొదలైన విశ్రుతగుణము - ననుపమస్థితి నొప్పు ననఘ! నీ" కనిన
గడుభీకరాకృతు ల్గలిగి యద్దేవి - కడనున్న రాక్షసాంగనల నీక్షించి
"యాపాపకర్మునియాజ్ఞ పాటించి - యీపాపమతులు నీ కెగ్గు సేయుదురు;
ఘనముష్టినిహతులఁ గడతేర్చెపుత్తు" - ననవుడు జానకి హనుమంతుఁ జూచి
"యేసినవాఁ డుండ నిషు వేమి సేయు? - దాసీవధం బెందుఁ దగదు చింతింపఁ;
దొల్లి నేఁ జేసిన దుష్కర్మఫలము - లెల్లను గంటి; వీ రేమి సేయుదురు?
అనఘచారిత్ర! పాపాత్ములందైన - ఘనులు దయాబుద్ధిఁ గలిగియుండుదురు;
గాన నీరాక్షసకాంతలఁ జంప - వానరోత్తమ! నీకు వల" దన్న నలరి
"నిర్మలగుణరత్ననిధివి నీ వరయ - ధర్మపత్నివి గాఁగఁ దగుదు రామునకు,
భూనాథుకడ కింకఁ బొ మ్మని నాకు - నానతి యి" మ్మన్న నద్దేవి పలికె.
"భావంబు తా నని పట్టితిఁ బ్రాణ - మేవానరోత్తమ! యింతకాలంబు
తన్నుఁ జూడక యింకఁ దడ వోర్వఁజాల - నున్నరా పని తెల్పు ముర్వీశునకును
బొ" మ్మని దీవింప భూమినందనకు - నెమ్మితో మ్రొక్కుచు నిపుణమానసుఁడు
చనుదెంచి యారామజగతీశ్వరునకు - వినతుఁడై పావని వెస విన్నవించె
"దేవ! నీసేమంబు, దేవ! నీజయము - దేవితోఁ జెప్పిన దేవి హర్షించె;
వనజాతనేత్ర దేవరఁ జూడవలయు - నని విన్నపము సేయు మని పంచె నన్ను"

శ్రీరాములు విభీషణునితో సీతను దెమ్మనుట

ననిన నించుకతడ వాత్మఁ జింతించి - జననాథుఁ డావిభీషణుఁ జేరఁ బిలిచి,
"జనకజ మంగళస్నానంబు సేయఁ - బనిచి దివ్యాంబరాభరణమాల్యములు
వెలయఁ గై సేయించి వేడ్క నిక్కడికిఁ - బొలఁతుకఁ దోడ్తెమ్ము పొ"మ్మన్న నతఁడు
సంతసంబున నేగి సరమాదు లైన - యంతఃపురస్త్రీల కంతయుఁ జెప్పి
జనకజఁ దెండన్న సంప్రీతి వారు - చని భూమిజకు మ్రొక్కి సద్భక్తితోడ
"దేవి! నీపతి రామదేవుండు పిలిచి - యావిభీషణుతోడ నానతి యిచ్చి

పుత్తెంచుటయు మమ్ముఁ బుత్తెంచె నీవు - చిత్తంబులోపలఁ జెలువు పాటించి
యభిమతమంగళాయతుఁ డైనరామ - విభుఁ డున్నచోటికి వేంచేయవలయు
నీవేష మేటికి నెలనాఁగ నీకు? - నీవు కల్యాణివి నీరేరుహాక్షి!"
యని మంగళస్నాన మర్థిఁ జేయించి - తనులతాతన్వికిఁ దడియొత్తు లొత్తి,
నవ్యాంబరంబుల దివ్యమాల్యముల - దివ్యభూషణముల దేవిఁ గైసేసి,
యసమానమహిమతో నసురకామినులు - పసిఁడిపల్లకియందుఁ బడఁతుక నుంచి
తోడితెచ్చుటఁ జూచి తోరంపుభక్తి - గడునొప్పు మిగుల రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
ప్రకటరాజ్యమునకు ఫాలపట్టమును - నకలంకనియతికి హస్తవేత్రమును
ధరియించి యత్యంతధన్యతఁ బొంది - పరమానురక్తుఁడై బంటునై కడఁగి
ముందర రాక్షసముఖ్యులు నడవ - సందడి జడియుచుఁ జతురుఁడై వచ్చి ॥8000॥
ననతిదూరంబున నద్దేవి నునిచి - చనుదెంచి యావిభీషణుఁడు రామునకుఁ
జెచ్చెఱ వినతుఁడై చేతులు మొగిచి - "తెచ్చితి, విచ్చేసె దేవి" నావుడును
నతిహర్షరోషదైన్యాయత్తుఁ డగుచు - మతి నింత చింతించి మనుజవల్లభుఁడు
"పిలిచి, తె" మ్మనుడు విభీషణుం డరిగి - యెలసినకడఁకతో నుచితసంవేది
తావనవీథి నప్పరమపావనుఁడు - దేవి జానకిఁ దోడితెచ్చుచోఁ గదిసి
ఘనవేత్రహస్తుఁడై కపుల రాక్షసులఁ - గనుఁగొని సందడి గ్రంద వేయుటయు
నామహాకలకలం బప్పు డాలించి - రాముఁడు రాక్షసరాజు వీక్షించి,
"యోహో విభీషణ! యుచితమే నీకు ? నూహింప నేటికి నుగ్రకృత్యములు?
వింతవా రెవ్వరు వీరిలో మనకు - నింత నొప్పింతురే యిబ్బంగిఁ గడఁగి?
వలవదు వారింప వచ్చి యందఱును - గలసి చూతురుగాక! కలదె యిం దేగు; ॥8010॥
కాలదేశాంతరక్రమమునఁ జెడని - యాలు వొక్కడ మరు వింతియ కాక.
యెనసినకోటలు నిండ్లును దెరలు - వనితల కెందు నావరణము ల్గావు
వ్యసనంబులందు వివాహంబులందు - నెసఁగుకయ్యములందు నిష్ఠలయందు
తలకొని చెల్లు నుత్సవములయందు - వలవ దావరణము ల్వారిజాక్షులకు;
నే నిందు నున్నాఁడ; నిధి రణభూమి; - గాన నెగ్గేమియుఁ గాదు రానిమ్ము;"
అనిన విభీషణుం డారాఘవుండు - పనిచినతెఱఁగునఁ బద్మాక్షిఁ దెచ్చె;
నప్పుడు కల్యాణి కవనీతనూజ - కుప్పొంగుసంతోష ముల్లంబు నిండ
వెలికి నేతెంచిన విధమునఁ జెమటఁ - గలయఁ దనూలతఁ గ్రమ్మి దైవార,
రాకాసుధాకర రామచంద్రావ - లోకనామృతపానలోలయై, తేలి
చిరవిరహాగ్నులఁ జెచ్చెఱ నార్చి - పరమానురాగసంభరితాత్మ యగుచు ॥8020॥
నేచినకోర్కుల నెలమి దీపింపఁ - జూచెఁ జూడఁగ నాఁగఁ జూచి రాఘవుని
నవనతవదనయై, యశ్రుపూరములు - ధవళవిలోచనోత్పలములఁ దొరుఁగ,
భయమును బ్రియమును బైపాటు సిగ్గు - పయిఁబడుచుండ నప్పడఁతుక యుండె;
నప్పుడు రఘురాముఁ డాత్మలోఁ గోప - ముప్పొంగఁ దప్పక యుగ్మలిఁ జూచి,
మానంబు ప్రాణంబు మహితవృత్తులకు - మానాభిరక్షణ మతి చింత చేసి,
"మానిని! వినుము నామహితవర్తనకు - నే నిన్ను దెచ్చితి; నింతియె కాని,
యింతి! నీదెస నాకు నింతకు మిగుల - నంతరంగంబున నాసక్తి లేదు;
కాకుత్స్థకులజులు గాంభీర్యధనులు - లోకరక్షణకళాలోలతత్పరులు,
వారివంశంబున వచ్చి జన్మించి - భూరివృత్తోన్నతిఁ బొకార్చె నందు;
పగవానియింటిలోపల నున్న నిన్నుఁ - దగిలి వరించుట ధర్మంబు గాదు; ॥8030॥
"ఆలిఁ గోల్పడిపోయి యక్కటా! మగుడఁ - దేలేఁ డితం" డను తిట్టు వాటునకు
వెఱచి తెచ్చితిఁ గాని వెలఁది! నిన్నొల్ల - నొఱుపైనచోటుల నుండు పో"మ్మనిన
జననాథుపరుషభాషాసాయకములు - గొనికాడ నొప్పింపఁ గువలయనేత్ర
యప్పటిసంతోష మంతయు మఱచి - చెప్ప నోరాడక చేష్టలు దక్కి

తాపంబుఁ బొంది యుత్తలమంది కుంది - కోపించి వగచి డగ్గుత్తికపెట్టి,
జలజాప్తకులు రామచంద్రునిఁ జూచి - యెలనాఁగ యేడ్చుచు నిట్లని పలికె.
"దేవ! నాచిత్తంబుఁ దెలియదే నీకు? - నీవు సర్వజ్ఞమనీషివి గావె?
ననుఁ దెచ్చి నాపిన్ననాఁటనుండియును - బెనిచి రక్షించి గాంభీర్యంబు నించి
యానీచభాషల నేల నొప్పించె? - దే నేల? నీ వేల? యీమాట లేల?
భూదేవికడుపునఁ బుట్టితి; జనకుఁ - డాదట ననుఁ బెంచె; నంతటిమీఁద ||8040||
నృపశిరోమణి వైన నీదేవి నైతి - చపలవధూవృత్తి సైఁచునే నాకు?
మగవారు నమ్మని మగువల నాడు - తగవుల నాడెదు తగులు వోవిడిచి,
నమ్మనివాఁడవు నాఁడు నన్నరయఁ - బొమ్మని హనుమంతుఁ బుచ్చిన యపుడె
చెప్పి పుత్తెంచినఁ జెనఁటిప్రాణములు - నప్పుడె విడువనె యడియాస లుడిగి"
యని లక్ష్మణునిఁ జూచి "యనఘ! మీయన్న- యనుమాన ముడిగి న న్నాడుచున్నాఁడు.
తగునె యాక్రియ నాడఁ దరము నాతరము - తగని మాటలు నీకుఁ దగ దనఁదగదె?
కలపుణ్యగుణములఁ గడచన్నప్రోడ - నొలసి నీ యెఱుఁగని యుచితంబు లేదు
నావర్తనముఁ జూడు; నాయందుఁ గలదె - భావింపఁ గల్మషభావ మింతైన?

సీత యగ్ని చొచ్చుట

శంకింపవలదు విచారంబు చేసి - యింక మీనిశ్చయ మిట్టిదయేని
యిక్కడ సొదఁ బేర్చుఁ డిండఱు చూడ - స్రుక్కక యనలంబు సొచ్చెదఁ జొచ్చి ||8050||
పావకుముఖమునఁ బతి కింకఁ బరమ - పావనురాలనై బ్రహ్మాదిసురల
మెచ్చించి మి మ్మెల్ల మెచ్చించి భూమిఁ - జొచ్చెద" ననవుడు స్రుక్కి లక్ష్మణుఁడు
రాముఁ గనుంగొని రాముక న్నెఱిఁగి - భూమిజ కప్పు డద్భుతముగాఁ దెచ్చి
సొద పేర్చుటయు మహీసుత సీత ప్రీతి - సొదఁ జూచి ప్రణమిల్లి సొద చుట్టుఁ దిరిగి
యభినుతు లింపొంద నగ్నిదేవునకు - నభిముఖియై నిల్చి హస్తముల్ మొగిచి
"ధర్మదేవతలార! ధర్మంబులార! - నిర్మలమతులార! నియతాత్ములార!
జగదధిపతులార! చంద్రార్కులార! - నిగమసాధకులార! నిగమంబులార!
సంచితోన్నతులార! సర్వజ్ఞులార! పంచభూతములార ! పరహితులార!
నరవరులార! కిన్నరవరులార! - సురవరులార! భూసురవరులార!
కరుణాఢ్యులార! దిక్పతులార! విమత - హరులార! పాపసంహరులార! యేను ||8060||
ఘనమనోవాక్కాయకర్మంబులందుఁ - బనిగొన రామభూభర్తకుఁ దప్పఁ
దప్పిన నీయగ్ని ధరియింపలేక - యిప్పుడు నీఱౌదు నిండఱు చూడ;"
నని యొప్పఁ బలుకుచు నమ్మహీపుత్రి - తనచిత్తమున నున్న తాత్పర్య మొప్పఁ
గనుఁగొని బ్రహ్మాండకటకంబు నిండి - యనుపమాకారంబులై పేర్చి పేర్చి
యొండొండశిఖల మహోదగ్ర మగుచు - మండెడు నగ్నిలో మానిని చొచ్చె.
నావంతయును గంద దాపూవుఁబోడి - పావకసరసిలోఁ బదిలమై నిలిచి
కరచరణాననకమలంబు లొప్ప - వరకుచద్వయచక్రవాకంబు లొప్ప
నవబాహువల్లి మృణాళంబు లొప్పఁ - బ్రవిమలత్రివళీతరంగంబు లొప్ప
మహితలోలన్నేత్రమత్స్యంబు లొప్ప - సహజరోమావళిశైవాల మొప్పఁ
గమలిని తెఱఁగునఁ గర మొప్పుచున్న - కమలాక్షి గనుఁగొని కపులు రాక్షసులు ||8070||
శోకింపఁ దొడఁగిరి సురసిద్ధసాధ్య- లోకంబులెల్ల నాక్రోశింపఁ దొడఁగె;
నామరుత్తనయుండు నర్కనందనుఁడు - సౌమిత్రియును విభీషణుఁ డంగదుండు
దరుచరయూథపు ల్దానవాధిపులు - సరమాదు లైన రాక్షసవధూజనులు
నధికశోకంబున నడలుచు నుండి - రధిపతి నిర్విణ్ణుఁడై యుండె నంత,
హరుఁడు వాగ్వరుఁడును నఖిలదిక్పతులు - గరుడగంధర్వులు ఖచరవల్లభులు

వరవిమానస్థులై వచ్చి రందఱును - బరఁగఁ బ్రత్యుత్థానపరుఁ డైన రాము
వీక్షించి, "వేదాంతవేద్యుండ వఖిల - సాక్షివి, కర్తవు, సంవిదాకృతివి,
నిర్వాణపరుఁడవు నిత్యపూర్ణుఁడవు - సర్వసంవేదివి జగదేకనిధివి,
యక్షీణపుణ్యుఁడ, వవ్యక్తపరుఁడ - వక్షరత్రయమూర్తి, వాద్యంతపతివి,
భువనంబు లబ్ధులు భూతము ల్నదులు - సవనంబు లద్రులు జంతుసంతతులు ||8080||
తరువులు తెరువులు తంత్రము ల్విధులు - సురలు నక్షత్రము ల్శ్రుతులు శాస్త్రములు
గనుఁగొన వేలు లక్షలుకోట్లు గణన - ననుపమశతకోటు లరసి యెవ్వరును
గడగాన రొక్కొకకమలజాండమునఁ - బడి యట్టి బ్రహ్మాండపఙ్క్తులు గలసి
నీకుక్షి నున్నవానికి లెక్కలేదు - నీకడఁ గానంగ నేర్తురే యొరులు?
భవదీయమాయాప్రభావంబు దెలియ - భవదీయులకుఁ గాక పరులకు వశమె?
యొకనిఁ జంపితి గెల్చి తొకఁడు నిలిచె - నొకఁడు సాధ్యుడు నీకు నొకఁ డెక్కు డను
స్తుతినింద లవి నిన్ను సోఁక వెన్నఁడును - నతిమహత్త్వోన్నతు లట్టివి నీకు
దానభావంబునఁ దక్క నొండొకట - నీసంవిదాకృతి నిత్యదుర్ఘటము
నరనాథ! నీవాదినారాయణుండ - వరయ నజ్జానకి యయ్యాదిలక్ష్మి,
లోకైకరక్షణలోలత నీవు - కాకుత్స్థుఁ డనఁగఁ బ్రఖ్యాతుండ వైతి ||8090||
ని న్నేల మఱచితి? నిష్ఠురవహ్ని - నున్న జానకిఁ జూచుచుండుట తగదు;
పిలిపించి కైకొమ్ము ప్రీతి మన్నింపు - వలవ దుపేక్షింప వనజాక్షి నింక?"

అగ్నిదేవుఁడు సీతను శ్రీరాముల కొప్పగించుట

నని పెక్కుభంగుల నఖిలదేవతలు - గనుఁగొని పలుకుచోఁ గడఁగి పావకుఁడు
వనిత చెమర్పదు వాడదు మోము - తనువల్లి గందదు తలఁక దింతయును
బొలఁతి ధరించిన పుష్పమాలికలు - నలఁగవు తొలఁగవు నాతి మైపూఁత
యనుచు దైత్యులు కపు లందంద నిక్కి - కనుఁగొంచు నుబ్బుచుఁ గనదశ్రు లగుచు
జగదీశుఁ డీపుణ్యసతి నింతపలుకఁ - దగ దంచు నీతెంపు తగ దంచు నుండఁ
గోమలిఁ దగ నెత్తుకొని వచ్చి ప్రీతి - రామ సన్నిధి నిల్పి రాముతో ననియె:
"నీవె దైవంబును నీవె ప్రాణంబు - నీవె చుట్టంబును నీవె సర్వంబు
గా నుండు నొండొకగతిఁ జిత్తవృత్తిఁ - గాన దీకల్యాణి కడుముద్దరాలు ||8100||
రావణుపనుపున రాక్షసస్త్రీలు - వేవురు వేవేలవిధముల వచ్చి
తఱిమి నొప్పింతురు దారుణక్రియల - వెఱపింతు రలఁతురు వెడ్డు వెట్టుదురు
ఇన్నియుఁ జేయంగ నెంతయు సాధ్వి - త న్నింత మఱవదు తలఁక దెంతయును
నీయందె చిత్తంబు నిలిపి సర్వంబు - నీయధీనము చేసి నిల్చె నీయింతి;
కైకొమ్ము నెమ్మి నీకమలాక్షి నింకఁ - గైకొనకుండుట గాదు ధర్మంబు;"
అని పావకుఁడు పల్క నారామవిభుఁడు - దనమది నొక్కింతతడవు చింతించి
యాదిదేవుండు బ్రహ్మాదులు వినఁగ - నాదేవసభలోన నప్పు డిట్లనియె.
"నీయింతిదెసఁ బాప మింతయు లేదు - నాయెడఁ దప్ప దున్నతచిత్తురాలు;
కఱవును భక్తియు విమలశీలంబు - నెఱుకయు ధైర్యంబు నీయింతియందుఁ
గల దెఱుంగుదు నట్టుగాక దైత్యునకు - మెలఁతుక గదియరామియు నెఱుంగుదును; ||8110||
అధిగతబహుదోషుఁడగు దశగ్రీవుఁ - డధికబలోన్మత్తుఁ డై కొనిపోయి
తనవినోదారామతరుమధ్యసీమ - నునిచిన జానకి నూరక తెచ్చె;
నిలమీఁది రఘురాముఁ డిట్టికాముకుఁడు - గలఁడె? దుష్కీర్తికిఁ గలఁగఁ డేమియును"
అని లోకమునఁ బుట్టు నపవాదమునకు - జనకజ నిబ్బంగి శాసింపవలసె;
గలశంక లన్నియుఁ గడతేరె నింకఁ - మెలఁతుకఁ గైకొంటి మీమాట వింటి;"

నని సమీపంబున నద్దేవి నుండఁ - బనిచి రాఘవుఁడు చూపఱు చూడ నొప్పె,
దివినుండి రోహిణిదేవియుఁ దాను - నవిరళప్రభ నొప్పు నమృతాంశుభంగి
నప్పు డయ్యఖిలలోకారాధ్యచరణుఁ - డొప్పు మహోల్లాస ముల్లంబు నిండ
శ్రీమహాదేవుఁ డాశ్రితకల్పతరువు - రాముఁ గనుంగొని రాగిల్లి పలికె;
"నెవ్వఁ డుద్యోగించు నింతటిపనికి? - నెవ్వఁడు సాధించు నీజగద్ధితము? ||8120||
లోకకంటకుఁడు త్రిలోకభీకరుఁడు - నాకాదిలోకప్రణామసాధకుఁడు,
రావణలోక విద్రావణబలుఁడు - రావణు మర్దింప రా దెవ్వరికిని;
వీనితోఁ బగఁగొని వీనిపై విడిసి - వీని నివ్విధిఁ జంపి వీనిఁ గాల్పించి
బలవిక్రమక్రమప్రౌఢిమ మెఱయఁ - గలరె లోకమున నెక్కడనైన మగలు?
ఆరావణునిఁ జంపి తనఘ! నీవలన- నీరేడుభువనము లిటమీఁద బ్రదికె;
మీతండ్రి దశరథమేదినీనాథుఁ - డేతెంచె దివినుండి యీయొప్పు చూడ;
నదె విమానారూఢుఁడై యున్నవాఁడు - త్రిదశగణాధీశదీప్తుఁడై వాఁడె!
అజద్ధితకృత్యుఁ డగుసత్యనిధికిఁ - బూజానమస్కారములు సేయఁ బొమ్ము;"
అనవుడు రఘురాముఁ డభిరామశీలుఁ - డనుజన్మయుక్తుఁడై యవనీశునకును
నిండినప్రేమంబు నెలకొన నపుడు - దండప్రణామముల్ దగఁ జేయుటయును ||8130||
జిత్తసమ్మదమునఁ జేనిండఁ గూర్చి - యెత్తి కౌఁగిటఁ జేర్చి యినవంశుఁ డనియెఁ.
"గైకేయిమాట లాకర్ణించి నిన్ను - లోకరక్షణకళాలోలుఁ గానలకుఁ
బుచ్చితిఁ దగవింత పోలింప నైతి - నిచ్చలో శుభకర్మ మెఱుఁగలేనైతి;
నిన్నుఁ బట్టము గట్టి నీవు రాజ్యంబు - కన్నులపండువుగాఁ జేయుచుండఁ
జూచి లోకంబులు సుఖియించు చునికి - చూచుపుణ్యము నాకుఁ జొప్పడవయ్యెఁ;
బుత్రశోకంబునఁ బోయిననాకు - సుత్రామలోకంబు చొరఁ బూటగలదె?
అతాప మెప్పుడు నంతరంగమున - నాతతస్ఫుటవహ్ని లై మండుచుండు
నమరలోకంబున నాఱ దాచిచ్చు - శమియించె నేఁడు నీసన్నిధిఁ జేసి
కమలాప్తసమతేజ! కమలాభిరామ! - కమలాప్తవంశ! యక్షరకీర్తు లొప్ప
నీ వయోధ్యకుఁ బోయి నిఖిలధర్మములు - భావించి మదిఁ బెట్టి పట్టంబుఁ బూని ||8140||
రాముఁడ లోకాభిరాముఁడ సుతుల- తో మహి యేలుము తుదముట్ట" ననుచు
సౌమిత్రిఁ గనుఁగొని "సౌమిత్రి! నీవు - రామునివెనుక నరణ్యభూములకుఁ
జనుదెంచి యుత్తమసాహసక్రియల - ననఘుఁడై వర్తించి తతులపుణ్యుఁడవు
మెలకువ నిటమీఁద మీయన్న మనసు - నలగకుండఁగ నీవు నడపుమీ" యనుచుఁ
దన కర్థి మొక్కి యొదల వాంచియున్న - జనకనందనఁ జూచి జననాథుఁ డనియెఁ.
"బరమపాతివ్రత్యపదశుద్ధి నీకు - సరి యెవ్వ? రుత్తమసాధ్వివి నీవు;
నిను రాముఁ డాడిననిష్ఠురోక్తులకుఁ - గినియకు నొవ్వకు గీడ్పడియుండు;
ఘనకీర్తియుతుల రాఘవుఁ బోలుసుతులఁ - గనుము; పుణ్యము లెల్లఁ గైకొని మనుము;"
అని ముచ్వురను మెప్పు లలర దీవించి - తనలోన మోదించె దశరథేశ్వరుఁడు,
చంద్రశీతలు రామజననాథచంద్రు - నింద్రాదిదేవత లెల్ల వీక్షించి ||8150||
"మనుజుండవై నీవు మాకుఁగా వచ్చి - జనియించి రాక్షసక్షయము గావించి,
యీభంగి దుఃఖంబు నిన్నియు నోర్చి - భూభార మంతయుఁ బుచ్చి పోవైచి,
మ మ్మిట రక్షించి మాజీవనములు - నెమ్మితో మా కిచ్చి, నిలుకడ లొసఁగి
పుచ్చుచున్నాఁడవు పుణ్యాత్మ! వరము - లిచ్చెద మడుగు మభీష్టంబు లేమి?"
యనవుడు రాముఁ డాయమరులఁ జూచి - తనలోనఁ జిఱునవ్వు దళుకొత్తఁ బలికె.
నింపొందు మీకృప నెల్లకామ్యములు - సంపూర్ణములు మాకు జగములయందుఁ;
దమతమభూములఁ దమమందిరములు - దమబంధుజనులను దమతనూజులను
దమకళత్రాదులఁ దగ వొప్ప విడిచి - సమరంబులోపల సకలవానరులు
తెగి తమ్ముఁ డాపక తివిరి నాకొఱకుఁ - బగరతోఁ బోరాడి ప్రాణము ల్విడిచి

యున్నారు; కపివీరు లున్నతాత్మకులు; - నన్ను మన్నించుట నా కిందు వీరి" ||8160||
ననవుడు విని దివ్యు "లౌ గాక" యనుచు - "వనచరప్రాణము ల్వచ్చు గా" కనిరి
అని మహాదేవుండు నబ్జసంభవుఁడు - ననఘులై యింద్రాదు లైనదిక్పతులు
మునులును సురలు నిమ్ముల నుతించుచును - జన దశరథుఁడును జనియె నద్దివికి.
ననిలోనఁ దెగిపడ్డ యగచరు లపుడు -ఘననిద్ర మేల్కను కైవడిఁ దోప
నమరులవరశక్తి నద్భుతం బెసఁగ - సమరోర్విఁ నందఱు సప్రాణు లగుచుఁ
జనుదెంచి యారామచంద్రుని వేఁడఁ - గనుఁగొని హర్షించి కలయమ్రొక్కుటయుఁ
దనరార నందఱ దయతోడఁ జూచి - జనలోకనాథుండు సంతోష మొందె.
నంత విభీషణుండారాముతోడ - నెంతయు భక్తితో నేర్పడఁ బలికె.
"దేవ! రాఘవ! ధరాధీశ! నీ వింక - వేవేగ లంకకు వేంచేసి, యచట
నవిరళమతితోడ నభిషేక మిప్పు - డవధరింపఁగ వేళ" యనిన రాఘవుఁడు ||8170||
భరితశిరోజటాభారవల్కలుఁడు - భరతుఁ డక్కడఁ దపోభరమున నుండ
నతనిఁ జూడక మాకు ననుచితం బిచటఁ - జతురభోగక్రమసముచితక్రియలు"
అనుటయు నుచితజ్ఞుఁ డగువిభీషణుఁడు - ఘనభక్తియుక్తిమైఁ గడఁక దీపింపఁ
గనకపాత్రంబుల గంధాక్షతములు - ఘనరత్నభూషణకనకాంబరములు
పుణ్యానాదములతోఁ బుణ్యాలతోడఁ - బుణ్యచిహ్నములతోఁ బుణ్యభామినులఁ
బనిచి. తెప్పించి నిర్భరభాగ్యధనుఁడు - వినయాభిరతి వినువీథి నందంద
సురదుందుభులు మ్రోయ సురలు నుతింప - సరసాక్షతముల సేసలు నిండఁ జల్లి
రామలక్ష్మణులకు రాజీవనేత్ర - భూమినందనకు నప్పుడు గట్టి నిచ్చె.
నంత రాముఁడు నిశ్చలానందుఁ డగుచు - నెంతయుఁ బ్రియమంది యింపొందఁ బలికెఁ.
"గడుఁబెద్దకార్యము ల్గలవు మా కింకఁ - దడయుట గా దయోధ్యకుఁ బోవవలయు" ||8180||
ననుటయు రాముని నావిభీషణుఁడు - కనుఁగొని భక్తితోఁ గరములు మొగిచి,
"భీషణరణకేళిఁ బేర్చి రావణుఁడు - రోషించి మును కుబేరుని గెల్చి కొన్న
బుష్పకం బున్నది పురుహూతలోక - పుష్పకక్రమమహాద్భుతవేగ మరయ
నెలమి నాపుష్పక మెక్కి సమ్మదము - వెలయ నయోధ్యకు వేంచేయవలయు!"
నన విని రఘురాముఁ డనుమతించుటయుఁ - జని మహాసంభ్రమసంప్రీతు లొప్ప
నరిదివైభవముల నమరుపుష్పకముఁ - గరమర్థిఁ దెచ్చె రాక్షసకులేశ్వరుఁడు
రావణు లోకవిద్రావణుశక్తి - భావించి యెంతయు భయమును బొంది
నఱిముఱిఁ గదలుప ననిలుండు గదియ - వెఱచునో దీపము ల్వెఱచునో కదల
నవరత్నదీపంబు లచలరూపములు - నొనరు మందానిలంబుల నొప్పుదాని,
ఘనవిమానోదరకలితపుష్పములఁ - గొనకొన్నగంధముల్ గ్రోల నేతెంచి; ||8190||
యులికి లోపలఁ జొరకొన్నతుమ్మెదల - చెలువున దీప్తుల చెన్నగ్గలించు,
నావిమలద్వారహరినీలమణుల - భావింప నెంతయు భాసిల్లుదాని,
తలకొని తోటలఁ దమపిన్ననాఁడు - వలపించి తముఁ బాసి వచ్చినఁ జూచి,
పొగులుచు షట్పదంబులతోడ వచ్చి - మొగి నున్నమల్లికాముకుళంబు లనఁగ,
నానీలమణులతో నలవడఁ గ్రుచ్చి - మానైనమౌక్తికమణు లొప్పుదాని,
త్రిభువనంబులయందుఁ దిరిగెడు గంగ - యభిమతవిశ్రాంతికై యున్నధరణి,
ఖచితహంసావళి కమలదుకూల - రచితవితానంబు రాజిల్లుదాని,
"నెప్పుడు వచ్చునో యిందు నారాముఁ - డెప్పుడు చూతుమో యేము రాఘవుని."
నని యని చింతించి యమరకన్యకలు - తనువు లుజ్జ్వలమణిస్తంభము ల్పేర్చి
నిలిచినచెలువున నిర్మలస్తంభ - ముల మణిపుత్రిక లొగి నున్నదానిఁ, ||8200||
జేకొని వసుధపై సృష్టి రక్షింప - వైకుంఠపతి రామవల్లభుఁ డైనఁ,
బొలుచు వైకుంఠంబు పుష్పకంబైన - చెలువున నంతయుఁ జెలఁగెడిదానిఁ

గనుఁగొని యప్పు డా కాకుత్స్థతిలకుఁ - డనురక్తితో రాక్షసాధీశుఁ జూచి,
"రావిభీషణవీర! రావణోదగ్ర - పావకు నార్చిన పటుపయోదముల
వీరి నారాధింపు వీరిఁ బూజింపు - వీరి సంభావింపు విపులసంపదల"
నని వానరులఁ జూపి యర్థి దీపింపఁ - బరచిన రాక్షసపతి విభీషణుఁడు
ధనము లంబరములు తగుభూషణములు - కనకము ల్దెప్పించి కడుఁబ్రీతి మెఱసి

శ్రీరాములు పుష్పకవిమాన మెక్కి యయోధ్యకుం జనుట

జనపతిసన్నిధి సంభ్రమం బొప్ప - వనచరపతులకు వరుసతో నిచ్చెఁ
బతి రాముఁ డపుడు పుష్పకము నర్చించి - సతియుఁ దముఁడుఁ దాను సద్భక్తియుక్తిఁ
గృతకృత్యుఁడై ప్రదక్షిణముగా వచ్చి - యతిహర్షమున నెక్కె నవ్విమానంబు ||8210||
లెక్కి సుగ్రీవాదిహితుల వానరులఁ - దక్కక వీక్షించి దశరథాత్మజుఁడు
"మీరు చేసినయట్టి మిత్రకార్యములు - నేరరు సురలైన నిష్ఠతోఁ జేయ;
నెల్లతేజంబులు నెల్లసౌఖ్యములు - నెల్లయశంబులు నేను మీవలనఁ
బడసితిఁ బుణ్యులు పరమపావనులు - కడుధన్యు లగుమీరు కపులార! యింకఁ
బొండు మీమీదేశములకు" నావుడును - నిండారువేడ్కల నృపుఁ జూచి కపులు
"ధరణీశ! మే మయోధ్యకుఁ గొల్చి వచ్చి - పరమానురక్తి మీపట్టంబుఁ జూచి,
నిరుపమచరితుల నీసహోదరుల - భరతశత్రుఘ్నులఁ బరమపావనులఁ
జూచి, మీతల్లులఁ జూచి, మీపురము - చూచి, భాగీరథి చూచి వచ్చెదము;"
అనవుడు విని రాముఁ డంతరంగమున - ననయంబు హర్షించి యావిభీషణుని
భానుజు నంగదుఁ బవనజు నీలు - మాననీయాత్ముల మఱియుఁ బెక్కండ్రు ||8220||
వనచరప్రముఖుల వాత్సల్య మొప్ప - నెనయ నాపుష్పక మెక్కఁ బంచుటయు
ధరణీశుమన్ననఁ దగ నుత్సహించి - పరమపావనులు పుష్పక మెక్కి రంతఁ
ద్రిజటాదిసతులు ధాత్రీజకు మ్రొక్కి - నిజగృహంబుల కంత నెమ్మితోఁ జనిరి;
దశరథాత్మజుఁ జూచి దానవేశ్వరుఁడు - విశదంబుగాఁ బల్కె "వినుము శ్రీరామ!
యెలమి నీపుష్పక మెంద ఱెక్కినను - సలలితంబుగఁ జోటు చాలి వెండియును
నొకమూల కడమయై యుండు నేనూటి - కకలంకగతిని జో" టన ముదం బంది
ధరణీశుఁ డప్పుడు తరుచరాసురులఁ - గరుణఁ బుష్పక మెక్కఁగా నానతిచ్చె.
నప్పు డాపుష్పకం బాకాశవీథి - నొప్పెడివేడుక నుప్పొంగి యెగసి
ఘనమనోవేగంబుఁ గైకొని నిగిడి - వినువీథి దివ్యులు వినుతింపఁబేర్చి
పర్వినప్రభలతో భానుబింబంబు - పూర్వపశ్చిమపథంబులఁ బోక మగిడి ||8230||
దక్షిణంబుననుండి తగ నుత్తరమున - కక్షీణగతిఁ బోవు నాకృతిఁ దోపఁ
బోవునప్పుడు నిత్యపుణ్యుండు రామ - దేవుండు జానకీదేవితో ననియె,

శ్రీరాములు సీతకు రాక్షసవీరులవిక్రమముఁ దెల్పుట

"శుకవాణి! జానకి! చూచితే లంక - యకలంకలక్ష్ముల నమరుచున్నదియుఁ,
గమలాక్షి! యిది విశ్వకర్మ నిర్మింపఁ - గొమరు దీపించె ద్రికూటమధ్యమున
నీలంక నిమ్ముగ నేలుపుణ్యంబు - చాలక పోలిసె దుర్జనుఁడు రావణుఁడు,"
అని రక్తమాంసగజాశ్వతండములు - ఘనమైన సమరభాగముఁ జూపి విభుఁడు
"కదనవిక్రమశక్తిఁ గడఁగి యేతెంచి - మదిరాక్షి! యిక్కడ మడిసె రావణుఁడు;
ఘనసత్త్వుఁడై కుంభకర్ణుండు దొడరి - యని ఘోరముగఁ జేసి యక్కడఁ గూలె
నహితుఁడై నీలుఁ బ్రహస్తుండు దాఁకి - బహుసత్త్వుఁ డిక్కడ భస్మమై పోలిసె;
శూరతఁ బవమానసుతుఁడు ధూమ్రాక్షు - నారూఢబలుఁ ద్రుంచె నతివ యిక్కడను; ||8240||

భేదించి యిచట నభేద్యుఁడై మేఘ - నాథుండు మముఁ గట్టె నాగపాశముల,
ధృతియు లావును బేర్చి తెగువమై బోరి - యతికాయు సౌమిత్రి యక్కడ గూల్చె;
నలఘుఁడై మకరాక్షుఁ డక్షీణబలుఁడు - బలమేది యిక్కడఁ బడియెఁ బోరాడి,
భగ్నారివీరుండు భగ్నప్రతాపుఁ - డగ్నివర్ణుఁడు గూలె నయ్యెడ నతివ!
కడిమిమైఁ బోరాడి గర్వంబు లావు - నెడలి యకంపనుం డిక్కడఁ గూలె;
నలుకమై సౌమిత్రి యాయింద్రజిత్తు - నలవొప్పఁ దెగటార్చె నయ్యెడ నబల!
యనుపమబలుఁ డగునమ్మహాకాయుఁ - దునిమె నియ్యెడ నంగదుఁడు సరోజాక్షి!
తఱిమి యయ్యెడ మహోదరమహాపార్శ్వు - లఱిమి చచ్చిరి మహోదగ్రవిక్రములు;
క్రూరులై దేవాంతకుఁడు నరాంతకుఁడు - పోరాడి యిక్కడఁ బొలిసి రిద్దఱును;
ఇదె పయోనిధిమీఁద నేపు దీపింపఁ - గదిసి మాకట్టిన ఘనసేతు వబల! ||8250||
ఇదె గంధమాదనం బిదె పుణ్యతీర్థ - మిదె సదాశివసమాహితనివాసంబు;
కమలాక్షి యాతోఁచు కాంచనాచలము - రమణీయ మిదియ హిరణ్యనాభంబు;
పవమానసూనుండు పడఁతి! ని న్వెదక - జవ మొప్ప లంకకుఁ జనుదెంచునాఁడు
అతనికి నాతిథ్య మర్థిఁ గావించు - మతి నబ్ధి వెడలె నమ్మహితశైలంబు;"
నని చెప్పుచును రాఁగ నారాఘవునకు - ఘనతరభీషణాకారంబుతోడ
నేతెంచి దశకంఠుఁ డెదుటఁ దోఁచుటయు - భీతిల్లి యపుడు విభీషణు కనియె:
"జలజజుం డాదిగా సకలదేవతలు - పలుమఱు గొనియాడఁ బఙ్క్తికంధరునిఁ
దునిమితి నాజిలో దోర్బలశక్తి; - నెనయ నారావణుఁ డేతెంచి యిటకు,
గదియుచు నాకనుగవ మ్రోల నిలిచె - నిది చిత్ర మేర్పడ నెఱిఁగింపు" మనుడు
"జననాథ! యాబ్రహ్మసంతతియందు జనియించి నట్టి దుర్జనుని రావణునిఁ ||8260||
దెగటార్చి తటుగాన దేవ! యాహత్య - దగిలి యేతెంచి ముందటఁ దోఁచె మీకుఁ;
గడఁక నీపాప మక్కడఁ బాపి వేగ - కడచిపోయినఁ గాని కార్యంబు గాదు;
అవనీశ! మీయాత్మ నబ్జసంభవునిఁ - దవిలి తలంపుము; దలఁచిన నతఁడు
అతిముదంబున వచ్చి యమరులుఁ దాను - మత మెఱింగించెడి మనువంశతిలక;
యనవుడుఁ బుష్పక మవనికి డించి - తనమదిలోపలఁ దాత్పర్యమొప్ప,
భూమిశుఁ డప్పు డంబుజసంభవునిని - గావించి తలఁప నక్కడి కేగుదెంచె;
నఖిలదిక్పాలురు నఖిలదేవతలు - నఖిలసంయములును నందందఁ గొలువఁ
బ్రేమ నిట్టేతెంచి ప్రియపూర్వకముగ - రాముతోఁ బలికె నారాజీవభవుఁడు;
"దేవ! రాఘవ ! యేమితెఱఁగున నన్ను - రావించి" తనవుడు రఘువల్లభుండు
తనముఖంబునఁ దోఁచు తత్క్రమం బెల్ల - వినిపింప నాతఁడు విస్మయంబంది, ||8270||
"దేవ! దైత్యుఁడు నాదుతేజంబునందు - నీ వసుమతిఁ బుట్టి యిన్ని పాపముల
నురుతరంబుగఁ జేసి యుగ్రత మెఱయఁ - బరికింపఁ బిదప నిష్పాపుఁడై పొలిసె;
ధరణిపై విప్రుండు దనకులక్రమము - నరసి తా నిలుపక యన్యవర్తనము
నరయుచు నతులదోషాచారుఁ డైన - గురుదూషకుం డైనఁ గులశిక్షుఁ డైన
నారయ గోబ్రహ్మహత్యాదిఘోర - దారుణకర్ముఁ డై తనరువాఁ డైన
వధకు నర్హుఁడు గాఁడు వసుధపై నెన్ని - విధముల నైనను వివరించి చూడ
నట్టి దుర్జనునకు నట్టిక్రూరునకు - నట్టిపాపాత్మున కాజ్ఞ యే మనిన
నతనికులంబున కంత్యంబుఁ జేసి - పతి తనభూమిలోపల నుండనీక,
తగ వెడలించుట దండంబు సుమ్ము - జగతీశ! యిపుడు విశ్రవసుపుత్రుండు
మోక్షంబుఁ గోరి నీముందటఁ దోఁచె - మోక్షకామునిఁ జేయు ముదమున నిపుడు ||8280||
భావించి నీపేర భవునిఁ బ్రతిష్ఠ - గావింపు మున్నీటికట్టపై నొప్ప
రమణమై నొకముహూర్తములోన ననుచుఁ - గ్రమమొప్పఁ దెలిపి యాకమలజుం డరిగె

శ్రీరాములు లింగప్రతిష్ఠ సేయుట

నావేళ రఘురాముఁ డాసన్నుఁ డైన - పావని నీక్షించి పలికె నిట్లనుచు,
"సన్నుతబలశౌర్య! సాహసధుర్య! - పన్నగాశనవేగ! పరమానురాగ!
మాకార్య మీడేర్చి మము నుద్ధరించి - మాకీర్తి నెగడించి మముఁ బ్రోచి తీవు;
వినయవిక్రమధైర్యవిఖ్యాతులందు - నినుఁ బోల రెవ్వరు నిఖిలలోకములఁ;
గావున నిపు డొక్కకార్య మీడేర్పు - మావార్త యెటిఁగింతు మది యెట్టులనిన
నగచరాధీశ! యత్యంతవేగమున - నగణితఫలరాశియగు కాశి డాసి
కరమొప్ప నొక్కలింగము గొని తెమ్ము - పరఁగ విన్నూటనల్వదియోజనములు
గల దిచ్చటికి రెండు గడియలలోన - నిలువక చనుదెమ్ము నీవాహవమున, ||8290||
ధరమీఁదఁబడిన నాతమ్మునికొఱకు - నిరుమూఁడులక్షలు నిరువదివేలు
పదియోజనములును బవనవేగమునఁ - గదలి మందులకొండఁ గ్రక్కునఁ దెచ్చి
తిరుగ నెప్పటి చోటఁ దిరముగా నునిచి - యరుగుదెంచితి నప్పు డరజాములోన
నదిగాన నీ కిది యధికమే" యనిన - ముదమున నుప్పొంగి మొక్కి వీడ్కొనుచు
నరిగి యప్పుడు మహేంద్రాచలం బెక్కి - యురుతరశక్తిమై యుంకించి యెగసి
ఘనతరం బగు కాశికాపురి డాసి - యనఘతరంగిణి నాగంగఁ గ్రుంకి
కాశికానిలయుని ఘను విశ్వనాథు - వాసవనుతు నీశు వరదయాలోలుఁ
గని మ్రొక్కి నుతిఁ జేసి కదలి యాఘనుఁడు - ఘనబుద్ధి నొక్కలింగంబుఁ గైకొనుచు
నధికవేగంబున నరుదెంచుచుండె - బుధజనవినుతుఁ డాభూమీశుఁ డంత
హనుమంతురాకకు నటు చూచి జూచి - "తనరంగ నిట ముహూర్తము చేరవచ్చెఁ ||8300||
జనుదేరఁ డేమొ? రాక్షసుఁ డెవ్వఁడైనఁ - జెనకిన జగడంబు సేయుచున్నాఁడొ?
యేమికార్యమొ?" యని యిచ్చఁ జింతించి - ముహూర్తము దప్ప కిట లింగ మొకటి
నెనయఁ బ్రతిష్ఠింతు నిసుకచే ననుచు - జననాథుఁ డట సమస్థలమున కరిగి
కరముల నొక్కలింగము గాఁగ నిసుకఁ - గరమొప్పఁ జేసినఁ గంజాక్షి సీత
నంది గావించె నా నగజాధినాథు - ముందట నిసుకచే మొగి రామవిభుఁడు
నాయెడఁ బూజ సేయఁ గడంగునంత - వాయువేగంబున వాయునందనుఁడు
అరుదెంచి రఘురామునడుగుల కెరఁగి - ధరణీశుఁ డుంచిన దర్పకారాతిఁ
గనుఁగొని ఖిన్నుఁడై కళవళం బంది - తనువు గంపింప గద్గదకంఠుఁ డగుచు
నంజనాసుతుఁ డప్పు డనియె "నోరామ! - కంజాప్తకులసోమ! కాశికి నన్నుఁ
బనిచినఁ బనిపూని బ్రహ్మాదిసురలు - గనుఁగొన నచటి లింగమును దెచ్చితిని, ||8310||
ననుఁ బంపి యిచ్చట నగజాధినాథు - నునుపంగఁ దగునయ్య! యుర్వీశచంద్ర!
అనువొంద నేఁ దేర నర్హుండఁ గానొ? - మనమున నామీఁద మక్కువ లేదొ?"
అనుడు రాముఁడు మందహాసంబు జేసి - హనుమంతుఁ జూచి యిట్లనియె "నా కరయఁ
దమ్ములలో నొక్కతమ్ముఁడ వీవు - నెమ్మితో నీమీఁద నెయ్యంబు ఘనము;
ఈముహూర్తముఁ దప్ప నీక యీశివునిఁ - గామించి యిసుకచేఁ గావించి తర్థి
నంతలోనన నీవు నరుగుదెంచితివి - సంతోష మయ్యె; నీశ్వరుని నవ్వలికిఁ
దెమలించి నీతెచ్చు దేవుని నిలుపు - మమరులు వొగడంగ" ననిన వాయుజుఁడు
ముదమంది తనవాలమున నీశుఁ జుట్టి - కదలించి కదలించి కదలింపలేక,
మదిలోన శంకించి మఱియు నింకించి - మెదలింపఁ జాలక మిగులఁ జింతించి
"యక్కట! మున్ను ద్రోణాచలం బేను - దక్కక యగలించి తనరఁ దెచ్చితిని ||8320||
భుజగకంకణుతోడ భూతాలితోడ - రజతాద్రి నెత్తిన రావణునకును
నెత్తంగ నలవిగా కెసఁగు సౌమిత్రి - నెత్తితి నింద్రాదు లెల్లఁ గీర్తింపఁ
దటుకున మేరుమందరముల నైన - బొటవ్రేల జిమ్ముదు భూరిసత్త్వమున;
నిది యేల వే గయ్యె? నీరీతి నాకుఁ? - బదిలంబుఁ దప్పెనో భానువంశజుని
గినిసి యే మాఱుపల్కినపాపముననొ - కనుఁగొన నటుఁ గాక కాశీశు నీటకుఁ
జేకొని యేను దెచ్చినపాపముననొ - కాకున్న నిది యేల ఘన మగు" ననుచుఁ

బదిలంబుఁగాఁ దనబలమెల్లఁ గూర్చి - త్రిదశులు వెఱగందఁ దివిరి వెండియును
నగచరేశ్వరుఁడు ధైర్యముతోడ నభవు - నగలింపలేక బాహాగర్వ మెడలి
పటురక్తములు గ్రక్కి ప్రాణము ల్గలఁగి - యట మూర్ఛతోడ నయ్యవనిపై ద్రెళ్లె.
నాసమయంబున నారామవిభుఁడు - భాసురమృదుకరపద్మము ల్సాచి ||8330||
హనుమంతు నెత్త నొయ్యన మూర్ఛదెలిసి - జననాథవరునకు సాష్టాంగ మెఱిగి
"జయ భూమిజాస్వాంతజలజషట్చరణ! - జయ ఘోరకుటిలరాక్షసచయహరణ!
జయ ఖండితోద్దండశర్వకోదండ! - జయశోషితాబ్ధిప్రచండోరుకాండ!
జయ రావణోన్నతశైలామరేంద్ర! - జయ భక్తపరిపూర్ణసత్కృపాసాంద్ర!
జయ నిర్మలాత్మ! సజ్జనకల్పభూజ! - జయ పద్మబాంధవశతకోటితేజ!
నీమహిమంబులు నేర్తురే తెలియ? - నామహేశ్వరుఁ డైన నమరేజ్యుఁ డైన
నాగేంద్రుఁ డైనను నాకేంద్రుఁ డైన - వాగీశుఁ డైనను వసుధాతలేంద్ర!
ఏ నిన్ను నెఱుఁగంగ నెంతటివాఁడ - నే నిన్నుఁ గొనియాడ నెంతటివాఁడ
బేలనై మీరు నిల్పిన యీశు నెఱుఁగ - కేలీలఁ దెమలింప నెంచిన యట్టి
నాతప్పు లోఁగొని నన్ను మన్నించి - యాతఱి మీయాజ్ఞ నేఁ దెచ్చినట్టి ||8340||
యీయీశునకు వెర వెఱిఁగింపు" మనుచుఁ - బాయనిభక్తితోఁ బ్రణుతించుచున్న
హనుమంతుఁ జూచి యిట్లనియె రాఘవుఁడు - "మనమున నీ వేల మరిగెద విట్లు?
నీవు దెచ్చినకాశినిలయు నిచ్చోటఁ - బావని యునుపు మీభవునకు మునుపు;
ప్రీతిఁ బూజ నొనర్చి పిదప నాయీశు - నాతతభక్తితో నర్చింతు; సకల
భూజనంబులు నిట్లు పూజ గావింతు - రాజాహ్నవీజలం బవనిలో జనము
తెచ్చి నీతెచ్చినదేవున కర్థిఁ - జెచ్చెర నిట నభిషేకంబు సేయ
నతఁ డొనర్చిన బ్రహ్మహత్యాదియఘము - లతనిఁ బొందవు కీర్తు లలర సిద్ధించు
నతులితపుత్రపౌత్రాభివృద్ధియును - నతులభోగంబులు నమరంగఁ గలుగు"
నని పల్క హనుమంతుఁ డతిముదం బంది - మనమున సంతోషమగ్నుఁడై పొంగెఁ
బరమాత్ముఁ డట నుమాపతిఁ బ్రతిష్ఠించి - యురుభక్తిఁ దగ షోడశోపచారముల ||8350||
గర మొప్ప మునుమున్ను కాశికావాసు - ధరణివంశ్యుఁడు సొంపు దనరారఁ బూజ
గావించి పిదపఁ దాఁ గావించుశివుని - భావించి యర్చించెఁ బరమహర్షమున;
రమణఁ బూవులవాన రఘురాముమీఁద - నమరులు గురియింప నగచరు ల్మురియ
నంత విభీషణుం డధిపతి కనియె - సంతోష ముప్పొంగ "జగతీశ! యిప్పు
డీకట్టతెరవుగా నెవ్వరికైన - రాకుండఁ జేయు మో రామ లంకకును"
నావుడు హర్షించి నలినాప్తకులజుఁ - డావిభీషణుఁ జూచి "యౌఁ గాక" యనుచు

శ్రీరాములు సేతుమహిమను దెలుపుట

నడరంగ నటఁ గొన్నియడుగులు మగిడి - నడుసేతుమీఁద నున్నతితోడ నిలిచి
కపు లుగ్రముగ నబ్ధిఁ గట్టిన యట్టి - విపులబంధము లెల్ల విడిచెనో యనఁగఁ
దనసహోదరుచేతి ధను వందిపుచ్చు - కొని వేగమున ధనుష్కోటిఁ గావించి
"పరదారగమనంబు బ్రహ్మహత్యలును - గురుజనద్రోహంబు గోగణవధయు ||8360||
సోదరీరతియును సురఁ గ్రోలుటయును - వేదదూషణమును విత్తాపహరము
సుందరీచ్ఛేదంబు చోరసంగమము - మందిరదహనంబు మాంసభక్షణము
మొదలైనపాతకంబులు చేసి యైన - గదిసి యిచ్చట నవగాహంబు సేయు
పురుషముఖ్యున కగుఁ బుణ్యసంఘములు - అరుదారు నాయువు నారోగ్య మెపుడు
పరహితాచారసౌభాగ్యసంపదలు - చిరకీర్తులును వేగ చేకూరు" ననుచు
నారాఘవేశ్వరుం డపుడు పుష్పకము - నారూఢగతి నెక్కె నధికమోదమున
నమరులు దీవింప నగచరు ల్పొగడ - నమరంగ నెప్పటియట్ల పుష్పకము

ఘనవేగమునఁ జన గగనమార్గమున - మనుకులేశ్వరుఁ డంత మహిపుత్త్రి కనియె.
"హిమకరబింబాస్య! యిదె విభీషణుఁడు - మముఁ గన్నచోటు సమ్మదమున వచ్చి
ఇక్కడఁ గుశతల్ప మేను గైకొంటి - నిక్కడ నుండితి నేకతంబునను ||8370||
పూని బ్రహ్మాస్త్ర మద్భుతశక్తి మెఱసి - యేను బయోధిపై నిక్కడఁ దొడఁగ
నదులతో నన్నదీనాథుండు వచ్చి - ముదముతో నను గాంచి మ్రొక్కినచోటు,
అలఘువిక్రమశక్తి నమ్ము సంధించి - జలజాస్య! యిక్కడఁ జంపితి వాలి
పుష్కరబహుఫలాద్భుతకాననములు - కిష్కింధ కంటె సుగ్రీవుపట్టణము;"
అని యని తెల్పుచో నాలోలనేత్ర - జనకనందన రామచంద్రుతో ననియె.
"జననాథ! సుగ్రీవుసతులతోఁ గూడ - వినుఁ డయోధ్యకుఁ బోవ వేడ్క పుట్టెడిని;"
ననవుడు పుష్పకం బయ్యెడ నిలిపి - జనపతి యనిచినఁ జతురుఁడై యరిగి
తారాధినాథుండు తారాద్రికీర్తి - తారాపథంబునఁ దారాదిసతులఁ
జెలువొందఁ దోడ్తేర సీతకు మ్రొక్కి - యెలమిఁ బుష్పక మెక్కి రింపార వారు;
ఎంతయుఁ బదిలమై యేపు దీపింప - నంత నెప్పటిమాడ్కి నరిగెఁ బుష్పకము. ||8380||

శ్రీరాముఁడు మార్గమధ్యములోని విశేషములు సీత కెఱిఁగించుట

ఆలోన రఘురాముఁ డాఋష్యమూక - శైలంబు డగ్గరి జానకిఁ జూచి
"హితవానరానీక మీఋష్యమూక - మతిలోక మీగిరి నర్థితో మున్ను
శరణాగతుం డయి చనుదెంచుటయును - గరుణ సుగ్రీవునిఁ గాన్పించుకొంటి;
నాసన్నరవికిరణాసక్తకమల - భాసురోదరము పంపాసరోవరము;
ఇదె చూచితే యొప్పు నీపుణ్యసరసి - మృదులతీరంబున మెలఁత నిన్బాసి,
బహుదుఃఖములఁ బొందఁ బవమానసుతుఁడు - మహితపుణ్యాత్ముండు మము వచ్చి కాంచి
హృదయపద్మమునకు నింపు పుట్టించి - మదిరాక్షి! కాన్పించె మర్కటేశ్వరుని
ఒదవుకాననముల నొప్పుచునున్న - దదె! శబర్యాశ్రమ మబ్జాయతాక్షి!
యలిగి యిక్కడ మహాహవకేలి వాలి - బలశాలియైన కబంధుఁ జంపితిని;
నినుఁ జెఱఁగొనిపోవునీచు రావణునిఁ - గనుఁగొని పోనీక కడిమిమైఁ దాఁకి ||8390||
మిన్న కయ్యసురుతో మెఱసి పోరాడి - యున్నతాయువు జటాయువు గూలె నిచట;
నదె యాజనస్థాన మబ్జాయతాక్షి! - పొదలువనంబులఁ బొలుపొందెఁ జాల;
నదె శూర్పణఖ నుగ్రుఁడై ముక్కుఁజెవులు - కుదియఁగ సౌమిత్రి కోసినతావు;
అదె చూడు ఖరదూషణాదిరాక్షసులు - మదమునఁ జనుదెంచి మడిసి రిచ్చోట;
నీయెడ నన్నొగి నెలయించుచుండె - మాయామృగాకృతి మారీచుఁ డేచి
మదిరాక్షి! యిక్కడ మఱి వాఁడు మడిసె - నిదె పంచవటిఁ జూడు మిదె పర్ణశాల;
పటుమాయ నిక్కడఁ బఙ్క్తికంధరుఁడు - కుటిలుఁడై మ్రుచ్చిలి కొనిపోయె నిన్ను;
నదె సుతీక్ష్ణాశ్రమ మాశ్రమరత్న - మదె యగస్త్యాశ్రమం బబ్జాయతాక్షి
యదె శరభంగుని యావాస మింతి - యదె యత్రిమౌని పుణ్యాశ్రమభూమి;
అదె నీకు ననసూయ యంగరాగములు - హృదయరాగముతోడ నిచ్చిన చోటు; ||8400||
అదె చిత్రకూటాద్రి యక్కడ నన్నుఁ - బదిలుఁడై భరతుండు ప్రార్థించి చనియె;
విమలకాననముల విలసిల్లుచున్న - యమున యల్లదె కంటె యనతిదూరమున;
ముదమొప్ప బహుదివ్యమునులు సేవింప - నదె చూచితే గంగ నమలతరంగ?
ఒదవినకొలఁకులు నుద్యానములను - నదె శృంగిబేర మొప్పారుచున్నదియు;
నదె గుహుం డేతెంచి యర్థితో మమ్ము - గదిసి కాంచినయట్టికమనీయభూమి;
నదె సరయూనది యధికయూపముల - బొదిగొన్న తటములఁ బొదలుచున్నదియు;
నదె యయోధ్యాపుర మబ్జాక్షి మ్రొక్కు - మది కానవచ్చె నాయతపుణ్యరాశి;"
అని భూమిజకు రాముఁ డర్థితోఁ జూప - ఘనమైనవేడ్కలఁ గపులు రాక్షసులు

బహురత్నకాంచనప్రాసాదతతుల - బహుతోరణంబుల బహుపతాకలను
బహువారణంబుల బహుతురంగముల - బహురథోత్కరములఁ బ్రణుతింప నెందు ||8410||
నమితవైభవముల నతులమై మెఱయ - నమరావతియుఁ బోలె నమరు నప్పురము
నినిచినవేడ్కల నెఱ నిక్కినిక్కి - గనుఁగొనఁ దొడఁగిరి కడఁకతో నంతఁ
బదునాలుగవయేడు పరిపూర్ణమైన - వదల కష్టు శుభకృద్వత్సరమందు

శ్రీరాములు భరద్వాజాశ్రమంబునకు వచ్చుట

మదిలోన నుప్పొంగి మాఘమాసమునఁ - బదపడి యాశుద్ధపంచమినాఁడు
అశ్రాంతశుభతేజుఁ డగు భరద్వాజ - నాశ్రమోపరివీథి నవ్విమానంబు
ధీయుక్తి రాముండు దిని నిల్పి డిగ్గి - యాయాశ్రమంబున కర్థి నేతెంచి,
యమ్మునిపాదంబులందు మోదంబు - గ్రమ్మ ఫాలస్థలిఁ గదియించి మ్రొక్కి
మునిచేత దీవన ల్మదమొప్పఁ బడసి - వినయరసావేశవివశుఁడై పలికె.
"నేను మీ దగుసేమ మేమియు నరయఁ - గానఁ గానకుఁ బోయి కాలంబు గడచె.
కలవు కదా మీకుఁ గందమూలములు - ఫలములు జలము లపాయంబు లేక ||8420||.
ఎల్ల తెఱంగుల నెప్పుడు చెడక - చెల్లుఁ గదా మీకు శిష్టకృత్యములు?"
అనవుడు మునినాథుఁ డారామచంద్రు - వినయవాక్యంబులు విని సంతసిల్లి
"నిఖిలలోకారాధ్య! నీవు జన్మించి - నిఖిలలోకంబులు నిష్ఠఁ బాలింప
గలవె సంకటములు? గలవె దుఃఖములు? - గలవె బాధలు? పుణ్యకర్ముల కెందు?
నిత్యసత్యోన్నత! నీప్రసాదముల - నత్యంతసుఖులమై యఖిలధర్మములు
సలుపుచు వేదోక్తసముచితక్రియలు - సలుపుచుఁ దపములు సలుపుచుండుదుము;
నీ విందు విచ్చేసి నెమ్మి నేఁ బనుపఁ - గా వీడుకొనిపోయి క్రమ్మఱ నిందు
విచ్చేయు నీలోని వృత్తాంత మెల్ల - నచ్చుగాఁ బొడగంటి నధ్యాత్మదృష్టి;
నరయ నీచేసిన యద్భుతక్రియలు - నరిది యనుష్ఠింప నాదివ్యులకును
నీ వరణ్యములకు నిష్ఠ దీపింపఁ - బోవుట మొదలుగా భోగంబు లుడిగి ||8430||
ఘనజటాభారవల్కలములు దాల్చి - పనివడి భరతుండు భక్తి వాటించి
నీపాదుకలయందు నిఖిలరాజ్యంబు - రూపించి నిలిపె నారూఢమానసుఁడు;
చెప్ప నక్కజమైన చిత్తానురక్తి - నెప్పుడు నీరాక కెదురు వీక్షించు;
నీవు నీతమ్ముని నెయ్యంబు దలఁచి - వేవేగ పోవ భావింపఁగావలయు;
వనవాసమున డస్సి వచ్చినవాఁడ - వనఘ! మాయాశ్రమంబందు నేఁ డుండి
భూపాల! నీ వెల్లి ప్రొద్దునఁ గదలి - మాపంపుఁ గైకొని మఱి పొమ్ము విందుఁ
గావింతు" నని చెప్పి ఘనతపోమహిమ - నా వేళ రాముఁ డత్యాశ్చర్యమంద
నామహామునివరుం డాత్మలోపలను - గామధేనువుఁ గుతుకముతోడఁ దలఁప
మిలమిల మెదలెడి మృదుతరాన్నమును - ఫలములు ఘృతము సూపము లపూపములు
సరవితో శాకము ల్శర్కర పెరుఁగు - పరమాన్నమును నానబాలును జుంటి ||8440||
తేనియ శిఖరలు తియ్యచారులును - బానకం బొబ్బట్లు పచ్చళ్లు జున్ను
వరుగులు వడియము ల్వాసనోదకము - లురుతరరుచి నొప్పునారగాయలును
మొదలైన వావేల్పుమొదవు కల్పింప - ముదమునఁ గపిదైత్యముఖ్యులతోడ
నచ్చుపుభక్తిమై నారామచంద్రుఁ - డిచ్చ మెచ్చుచు భుజియించుచున్నంత,
ఆభరద్వాజుఁ డిట్లనియె రామునకు "శోభనగుణధామ! సుగుణాభిరామ!
యేము నీ కొకవరం బిచ్చెద మిపుడు - కామింపు" మనుటయుఁ గరములు మొగిచి
"పొడిగా సాకేతపురముచుట్టులను - మూఁడుయోజనములు మునినాథ! వినుఁడు.
ఏచి తలిర్చుచు నెల్లకాలమును - బూచుచుఁ బండుచు భూజంబు లుండ

వర మిండు మఱి యొండువరము నే నొల్లఁ - గరుణింపు" మనవుడు గరుణించె మౌని,
ఆయిగిఁ జరితార్థు లైనవానరులు - మాయనిహృదయసమ్మదమునఁ బొదలి ||8450||
రప్పుడు రఘుపతి యనిలనందనునిఁ - దప్పక చూచి యుదాత్తుఁడై పలికె;
"నతులసత్త్వోన్నతి నత్యంతవేగ - రతి శృంగిబేరపురంబున కరిగి
భూరిమానసు గుహుఁ బుణ్యాత్ముఁ గాంచి - మారాక యతనికి మానుగాఁ దెలిపి
యాయున్నతాత్ముచే నటఁ బోవుత్రోవ - ధీయుక్తి నెఱిఁగి నందిగ్రామపురికి
నరిగి మాభరతున కతిశుభవ్రతున - కురుదయారతునకు నున్నతాత్మునకు
నేము వచ్చితి మని యెఱిఁగించి రమ్ము - పో మారుతాత్మజ! పొమ్ము" నావుడును
మారుతాత్మజుఁడును మానుషవేష - ధారియై యరిగి యద్భుతవేగుఁ డగుచు
గంగాతరంగిణిఁ గడఁకతో దాఁటి - శృంగిబేరమునకుఁ జెచ్చెరఁ బోవఁ
బరహితాత్మకుఁ డైన పరమేశురాక - నరసి కానక గుహుం డాత్మలోపలను
"నన్నేలుశ్రీరామ నరలోకవిభుని - సన్నుతపదపంకజంబులఁ గొలిచి! ||8460||
పోలేక నిలిచితి భూరిదుర్గముల - నేలీల మెలఁగిరో? యెందున్నవారొ?
శరభభేరుండరాక్షసవహ్నిభుజగ - గరళబాధలచేతఁ గ్రాగిరో కాక?
లేకున్న వ్రతము చెల్లినమీఁద మగిడి - రాకయుండునె? రఘురాముండు పలికిఁ
దప్పునే కార్యంబుఁ దప్పె నే నింక - నిప్పుడే సొదఁ జొచ్చి యెనయుదు రాము"
నని మనంబున నున్న యాందోళ ముడిగి - తనసతు ల్సుతులును దమ్ములుఁ దాను
సొరిదిఁ గుండమునందు సొదఁ బేర్చి మిగుల - దరికొల్ప ననల ముదగ్రమై మండ
నరుదైనభక్తితో నాగుహుం డపుడు - ధరణీశుఁ డగురాముఁ దలఁపులో నిలిపి
యయ్యగ్నిలోఁ జొర నరుగుదేరంగ - నయ్యెడ హనుమంతుఁ డడ్డమై నిలిచి
పుడమితేఁ డిదె వచ్చె బొంకుగా దెల్లి - యుడుగక తనవ్రతం బొనరఁ జెల్లించి
పదపడి నగ్నిలోఁ బడినశ్రీరాము - పదములయా" నంచుఁ బలికిన నాతఁ ||8470||
డనిలజునకు మ్రొక్కి యారామురాక - కనుచరసహితుఁడై హర్షంబు నొంది
పరఁగ నగ్గుహుఁడు సంభావింప నరిగి - యురుపుణ్యనిధి సరయూనది దాఁటి
పోవ నందిగ్రామమున భరతుండు - పావనచరితుండు భావంబులోన
"నారామలక్ష్మణు లవనినందనయు - నేరీతి నున్నారొ? యేమైనవారొ?
ఎన్నినఁ బదునాలుగేండ్లును నిండెఁ - గ్రన్నన రాముఁ డిక్కడికి రాఁడేమొ?
మోసపోయితి నాఁడె మునివృత్తి రాము - భాసురకోమలపాదపద్మములు
నాసుమిత్రాపుత్రుఁ డర్థితోఁ గొలిచి - యాస మీఱఁగఁ దోన యరిగినరీతి
నరుగలే నైతి నే నారాముఁ బాసి - ధరణి నేవిధమునఁ దనువు ధరింతు?
పదునాలుగేండ్లును బరిపూర్ణమైన - సదయాళుగుణనిధి చనుదేరకున్న
ఘన మైనసొదఁ బేర్చి కడఁకతోఁ జొత్తు - నని నిశ్చయంబుగా నాడిన ప్రతిన ||8480||
హితమతి రిత్త వోనిత్తునే" యంచు - మతి నిశ్చయముఁ జేసి మంత్రుల కనియె.
"శాత్రవమదహారి శౌర్యసంపన్నుఁ - బాత్రు శత్రుఘ్నునిఁ బట్టంబుఁ గట్టుఁ
డేనగ్నిలోఁ జొచ్చి యేగెద రాముఁ - గానంగ" ననిన నాఘనుఁ జూచి యపుడు
శత్రుఘ్నుఁ డిట్లను "జగతీతలేశ! - యీధాత్రి నా కేల? యీతను వేల?
నీపాదములఁ గొల్చి నీతోడఁ గూడ - నేపార నేనును నేగుదెంచెదను;"
అని కృతనిశ్చయు లైనయానరులు - గనుఁగొని భీతులై కలఁగి రందఱును;
ఆసమయంబున నధికవేగమున - నాసమీరాత్మజుం డరుదెంచి భరతుఁ

హనుమంతుఁడు భరతుని జూచుట

గనుఁగొని వినతుఁడై కరములు మొగిచి - కొని నిల్వఁ గాకుత్స్థకులుఁ డిట్టులనియె.
"నీకులం బెయ్యది? నీకుఁ బేరేమి? - చేకొని యిటకు వచ్చినపని యేమి?

యెవ్వండ వెందుండి యెట కేగె" దనిన - నవ్వసుధేశుతో ననిలజుం డనియెఁ ||8490||
"గపి నేను శ్రీరాముగాదిలిబంటఁ - దపనకులాంభోజతపనుఁ డున్నతుఁడు
తనపుణ్యచరిత యుత్తములెల్ల మెచ్చ - ననిమిషు ల్గొనియాడ నారామవిభుఁడు
వినుము జగద్ధితవృత్తిమై మెఱసి - వనవాససమయంబు వలనొప్పఁ దీర్చి
సౌమిత్రియును దాను జనకనందనయు - రాముండు వచ్చి యరణ్యము ల్విడిచి
నెమ్మితో ముందఱ నీసేమ మరసి - రమ్మన్న వచ్చిన రాక యీరాక,"
అనవుడు భరతుఁ డత్యంతహర్షమునఁ - గొనకొని పులకించి కోర్కి దీపింప
"రా పుణ్యవత్సుల! రా కపిశ్రేష్ఠ ! - రా పవనాత్మజ! ర" మ్మంచుఁ దిగిచి
నరనాథసుతుఁడు వానరనాథసుతునిఁ - గరము సమ్మదమునఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
గజమాల్యమణు లిచ్చి గజముల నిచ్చి - గజరాజగమనలఁ గరమర్థి నిచ్చి
కనకాంబరంబులు కడువేడ్కఁ నిచ్చి - వినుతభూషణములు వెలయంగ నిచ్చి ||8500||
తగుపట్టణము లిచ్చి, ధనకోటు లిచ్చి - యగణితగుణధీరుఁ డనియె మారుతికి.
"నడవుల కరిగి రామావనీవిభుఁడు - దడసినకార్యంబుఁ దలఁప నచ్చెరువు;
నెందెందు వర్తించె? నెందెందుఁ బోయె? - నెం దున్నవాఁ డిప్పు డినకులేశ్వరుఁడు?
నీవు రాఘవునకు నిజదూత వగుట - యీవిధంబంతయు నెఱిఁగింపు మనఘ!
యిచ్చలోపల నమ్మ నీపలు కేను - వచ్చుట నిక్కమే? వనచరాధీశ!"
యనవుడు విని, నవ్వి, యవ్విమలాత్ముఁ - డెనసినభక్తితో నేర్పడఁ బలికె,
మీతండ్రి దశరథమేదినీశ్వరుఁడు - భూతలరాజ్యప్రభుత్వంబు మాన్చి
యడవికిఁ జను మన్న నన్నరేశ్వరుఁడు - జడలు వల్కలములు శాంతుఁడై తాల్చి
భానుప్రభాభాసి పాదచారమున - జానకీలక్ష్మణసహితుఁడై వెడలి
చిత్తసమ్మదమునఁ జిత్రకూటాద్రి - నుత్తమమునిగోష్ఠి నున్నచో నీవు ||8510||
భూరాజ్య మొల్లక పోయి మీయన్న - నారాధనము చేసి యర్థిఁ బిల్చుటయుఁ
బతి రాకయున్నఁ దత్పాదుకాయుగళ - మతిభక్తియుక్తిమై ననురక్తి నడిగి
తల మోచికొనివచ్చి ధారణీరాజ్య - ఫలభోగ ముడిగి తపస్వి వై తిచట;
గుటిలదానవబలక్రూరవర్గములు - నట రాఘవుఁడు దండకారణ్యమునకుఁ
జని శరభంగునాశ్రమభూమి నిలిచి - మునుల నూఱడఁ బల్కి ముద మొప్పఁ బోయి
యాజనస్థానంబునందున్న దైత్య - రాజుచెల్లెలిఁ బట్టి రాజిమి మెఱసి
నలిమీఱి యాశూర్పణఖముక్కుఁజెవులు - కొలఁదులు మొదలంటఁ గోసిపోవైచి,
ఖరదూషణాదిరాక్షసులఁ బెక్కండ్ర - నరభోజనులఁ బదునాలుగువేలఁ
జంపి యొక్కడ పర్ణశాలలో నుండఁ - దెంపుమై రాక్షసాధిపుఁడు ప్రేరేప
మారీచుఁ డనియెడి మాయావి యొకఁడు - భూరిమృగాకృతి బొడచూపుటయును ||8520||
మృగనేత్ర సీత యామృగము నీక్షించి - "మృగ మొప్పు నాకు నీమృగముఁ దేవలయు"
ననవుడు శరచాపహస్తుఁడై దాని - వెనుకొని రామభూవిభుఁ డొగి నేయఁ
గూలెడు నప్పు డాకుటిలరాక్షసుఁడు - "హా లక్ష్మణా!" యను నార్తరావమున
నారూఢిఁ జీరిన నతివ భీతిల్లి - యారాఘవానుజు ననుప నచ్చటను
మునివేషధారియై ముద్దియ నెత్తి - కొనిపోవు రావణుఁ గూడి పోనీక,
ఘనుఁడు జటాయువు గని యడ్డపడిన - ననిమొన భర్జించి యతని నిర్జించి
దనుజాధిపతి సముద్రము దాటి పోయి - తనలంకలోనియుద్యానంబునందు
సీతామహాదేవిఁ జెచ్చెఱ నునిచి - యాతతజయశాలి యై యుండె నంత.
మాయామృగముఁ జంపి మఱి రామచంద్రుఁ - డాయాసపడి ఖిన్నుఁడై వచ్చివచ్చి
సౌమిత్రిఁ బొడగని జానకి డించి - యేమిటి కిట వచ్చి తీవంచు వగచి ||8530||
యతఁడు దానును గూడి యాపర్ణశాల - కతిరయంబున వచ్చి యందులో సీతఁ
బొడగాన కిరువురు భూరిశోకమునఁ - బడి యంద వెదుకుచు బహుదుర్గములకుఁ
బోవుచో రావణుభుజశ క్తిఁ దూలి - వావిరిలోదారి వసుధపైఁ గూలి

యున్నజటాయువు నొయ్యనఁ గదిసి - యన్నిచదుర్దశ యద్దశాననుఁడు
గావించి సీత లంకకు నెత్తుకొనుచుఁ - బోవుట యతనిచేఁ బోలంగ నెఱిఁగి
యావిహగాధీశు నచట దహించి - పోవుచు ఘనదుర్గభూములఁ గడచి
ముందట నాఋష్యమూకంబుఁ గాంచి - యందు సుగ్రీవునకై వాలిఁ జంపి
తారతో నాచంద్రతారార్కముగను - నారాజ్య మంతయు నతనికి నిచ్చె
నిచ్చిన సుగ్రీవుఁ డెంతయు మెచ్చి - విచ్చలవిడి సీత వెదకెడికొఱకు
లక్షల రెండేసిలక్షలఁ గపుల - నక్షీణబలుల మహాయశోధనులఁ ||8540||
బదిదిక్కులకుఁ బంపఁ బఱచి వానరులు - వదలక వెదకంగ వచ్చి సంపాతి
సీత యున్నది లంకఁ జింతింప వలవ - దీతెఱం గిటఁ జేయుఁ డిటమీఁద ననిన
జలరాశి నూఱుయోజనము లే దాఁటి - నలఁగి యశోకవనంబులో నున్న
వైదేహిఁ గని యానవాలు నే నిచ్చి - యాదేవిమాణిక్య మర్థి నిచ్చుటయు,
నది దెచ్చి యిచ్చిన నవనివల్లభుఁడు - ముదమంది విస్మయంబునుఁ బొంది యపుడు
సకలశాఖామృగసహితుఁడై పోయి - యకలంకవిక్రముం డబ్ధి బంధించి
లంకపై విడిసి యలంకృతశక్తి - లంకేశుఁ జంపి కళంకంబు లుడిపి
యవ్యయశ్రీయుక్తి నాలంకఁ బుణ్య - భవ్యు విభీషణుఁ బట్టంబుఁ గట్టి,
పావనాత్మకు లైన బ్రహ్మాదిసురల - చే వరంబులు గొని చెలు వగ్గలించి
హితమతి సురలతో నేగుదెంచుటయు - నతిభక్తి మీతండ్రియడుగుల కెరఁగి ||8550||
యనలముఖంబున నతిశుద్ధయైన - జనకజఁ గైకొని సమ్మదం బొప్ప
ఖ్యాతి పెంపొంద నాకపులు రాక్షసులు - ప్రీతి సుగ్రీవవిభీషణు ల్మొదలు
బలసి తన్గొలువఁ బుష్పక మెక్కి వచ్చి - ఫలితవిక్రమశోభభరితుఁడై విభుఁడు
ఆభరద్వాజసంయమియాశ్రమమునఁ - బ్రాభవస్ఫురణ మొప్పఁగ నున్నవాఁడు;
చందనచంద్రికాసమచారుకీర్తి - యిం దెల్లభంగుల నెల్లి విచ్చేయు, “
ననవుడు భరతేశుఁ డతనివాక్యముల - జనితానురాగుఁడై శత్రుఘ్నుఁ జూచి
“తడయక నీవయోధ్యాపురంబునకుఁ - గడువేగమునఁ బోయి కడఁక దీపించి
యాయతమంగళాయతనమై యొప్పు - నీయుత్సవము వీట నెల్లఁ జాటింపు;
గొనకొని మనరాజు కొలువుకూటమున - ఘనసేతుబంధాదికథలు వ్రాయింపు;
దేవగేహములు భూదేవగేహములు - నీవు సన్నిధినుండి నెలయఁ బాటింపు; ||8560||
వరరత్నతోరణధ్వజపరంపరలఁ - బురవీథులన్నియు భూషింపఁ బంపు;
తరుణులఁ బిలిపించి తగినముత్యములు - వెరవార ముగ్గులు వెట్టింపఁ బంపు;
లలితవస్తువుల నిండ్లకు నెల్లఁ బంపు - కలయఁ బౌరుల నెల్లఁ గైసేయఁ బంపు;
శ్రీరామనృపతి వేంచేసినశుభము - చేరువనృపులకుఁ జెప్పంగఁ బంపు;
కరితురంగాదుల క్రందు గానీక - పరువడిఁ జతురంగబలములు గొలువ,
నెమ్మి మంత్రులతోడ నీవు వేగమున - నమ్మలఁ గొలిచి ర”మ్మని నియమించె;
ననవుడు శత్రుఘ్నుఁ డత్యంతవేగ - మున నయోధ్యకుఁ బోయి ముదము దీపింపఁ
గరమొప్ప రాఘవాగమనమంగళము - వరుసతో నిట బంధువరులకుఁ జెప్పి
కౌసల్యకును జెప్పి కైకకుఁ జెప్పి - యాసుమిత్రాదేవి కర్థితోఁ జెప్పి
యది యిది లేదుగా యనకుండ నిండ్లు - చదురొప్ప నంగళ్లు చక్కఁజేయించి ||8570||
చందనకర్పూరజలములు గూర్చి - యందంద చల్లించి యర్థితో ననుపు
పురవీథులందు నొప్పుగ నవరత్న - వరతోరణంబులు వరుసఁ గట్టించి

భరతుఁడు వసిష్ఠాదిసహితుఁ డై శ్రీరాముల నెదురుకొనుట

భరతుఁడు తనుఁ బిల్చి పనిచినరీతిఁ - బురము సర్వంబును భూషింపఁజేసి,
యనఘమానసు లైన యావసిష్ఠాది - మునులు పురోహితు ల్మునిపుణ్యసతులు

జననులు బంధులు సచివులు హితులు - వనితలు దాదులు వరవృద్ధజనులు
కొంద ఱందలములఁ గొంద ఱశ్వములఁ - గొందఱు రథములఁ గొంద ఱేనుఁగుల
నెక్కి యేతేరఁ బెంపెక్కి శత్రుఘ్నుఁ - డెక్కుడుమహిమతో నెలమి దీపింపఁ
బంచమహావాద్యపటురవం బెసఁగ - నంచితగతి వచ్చె నన్న యున్నెడకు
తల్లులు తమ్ముఁడు తాను సేనలును - వెల్లియై భరతుండు వేడ్కతోఁ గదలి
యెనయ రాఘవునకు నెదురేగుచోట - హనుమంతుఁ డనియె నుదాత్తుఁడై భరతు
“నదె చూడు రాఘవుం డాభరద్వాజు - సదనంబునందుండి చనుదెంచువాఁడు
అదె చూడు పుష్పకం బదె చూడు రాముఁ - డదె చూడు కపిసేన యదె వచ్చెఁ జూడు
సరయూప్రవాహ ముజ్జ్వలశ క్తి చాటు - తరుచరకలకలోద్ధతపటుధ్వనులు”
అన విని భరతేశుఁ డవ్విమానంబుఁ - గనుగొని యుబ్బి గద్గదకంఠుఁ డగుచుఁ
గన్నంత దవ్వులఁ గడుభక్తి మ్రొక్కి - యన్నకు సాష్టాంగ మక్కడ నెరఁగి
యుదయాద్రిపై నున్న యుదయార్కుపగిది - బదిదిక్కులను ప్రభాపటలంబు పర్వ
బుష్పకారూఢుఁడై పొలుపారుచున్న - నిష్పాపు రఘురాము నెరిజేరి మ్రొక్కె;
నంత నాపుష్పకం బవనికి డించి - యెంతయు హర్షించి యినకులేశ్వరుఁడు
ఒండొండ కావించె నొనరఁ దల్లులకు - దండప్రణామము ల్దాను లక్ష్మణుఁడు
పరువడి వారును బరఁగ దీవించి - పరిరంభణముల సంభావించి రెలమి;
భరతశత్రుఘ్నులు భక్తితో రామ - ధరణివల్లభునకు ధరణినందనకుఁ
జతురత వెలయ లక్ష్మణునకుఁ బ్రీతిఁ - గృతకృత్యమతులు మ్రొక్కిరి పుణ్యధనులు
భరతశత్రుఘ్నులఁ బరఁగ దీవించి - పరిరంభణముల సంభావించి రొప్ప
నత్తఱి సీతామహాదేవి ప్రీతి - నత్తల కెల్ల నాయతభక్తి మ్రొక్కె;
మ్రొక్కినకోడలి మొగిఁ గౌఁగిలించి - యొక్కట దీవించి రోలి నందఱును,
రామలక్ష్మణులును రాగిల్లి మ్రొక్కి - రామహామునివర్యుఁ డగు వసిష్ఠునకు,
నమ్ముని దీవించి యాలింగనంబు - నెమ్మిఁ గావించె నాన్నృపనందనులను
రూపించి భరతశత్రుఘ్నులు ప్రీతి - నాపూర్ణ హృదయులై యప్పుడు వచ్చి
తమతల్లులకు మ్రొక్కి తగుభక్తి గలిగి - విమలాత్ములై రాము వెనుక నున్నట్టి
నావిభీషణునకు నర్కసూనునకు - నావాలిసుతునకు నట ముఖ్యు లైన
కపులకుఁ బ్రియములు గావించి వారి - విపులపరీరంభవితతి నూరార్చి
జయమును గీర్తియు సాధించె రాముఁ - డయనయోదయకృతు లయి మీరు గలుగ
జెలులు భృత్యులును నై చిత్తంబు లింత - కలసినబంధువు ల్గలరు మా కనుచు,
”నేకొలందులుఁ గాని హృదయసమ్మదము - గైకొనుచుండిరి కడఁకతో నంతఁ
దల్లులు బాంధవు ల్దమ్ములు కపులు - వెల్లియై బలములు వేడ్క నేతేరఁ
దేజంబు మెఱయ నందిగ్రామపురము - రాజశిరోమణి రాముండు సొచ్చె;
నంతఁ బుష్పకమున కర్చన లిచ్చి - యెంతయు భక్తితో నినకులేశ్వరుఁడు
తలచినప్పుడు రమ్ము ధననాథునొద్ద - నలకలోపలనుండు మనుచు వీడ్కొలిపె,
భరతుఁ డప్పుడు రాముపంచకుఁ జేరి - కరమొప్పఁ గరములు కడుభక్తి మొగిచి
“మీపాదుకలయందు మేదినీభార - మేపార నునిచి యే నింతకాలంబు
నవధానమతితోడ నాలస్య ముడిగి - యవనీశ! మీరాజ్య మరసితి నొప్ప”
నని చెప్పి పాదుక లర్థి నొప్పించి - వినతుఁడై యత్యంతవినయంబు మెఱసి
“వెలయ నయోధ్యకు వేంచేయవలయు - నొలసిన మునివేష ముచితంబు గాదు;
రాజమండనములు రమణమైఁ బూనుఁ - డీజటాభారంబు లీవల్కలములు
మానుండు మీ”రన్న మనుజవల్లభుఁడు - పూనిక నిండుట బుద్ధిలోఁ దలఁచి
యవుఁగాక యనవుడు నప్పుడు గదిసి - వివిధవిధిజ్ఞులు వెరవు భక్తియును
గలవారు కడఁకతో ఘనజటాబంధ - ములు వీడ్వ నభ్యంగము లవధరించి

దమ్మును దాను నుత్సవజలస్నాన - మిమ్ములఁ గావించి యినకులేశ్వరుఁడు
ప్రకటదివ్యాంబరాభరణమాల్యములు - నకలంకచిత్తుఁడై యమరఁ గైసేసె;
ధరణీతనూజకు దశరథాంగనలు - కరము ప్రియంబునఁ గై సేసి రెలమి ||8620||
సుదతులు తారాది సుగ్రీవసతులు - ముదమొప్ప శృంగారములు సేసి రపుడు,
ఆలోన హనుమంతుఁ డర్థిఁ దోడ్తేర - వేలసంఖ్యలు చెంచువిలుకాండ్రు గొలువ
లలితజటావల్కలములతోడఁ - గొలఁదిమీఱినవేడ్క గుహుఁ డేగుదెంచి,
జవ్వాదిపిల్లులు చమరవాలములు - మవ్వంపుగజదంతమౌక్తికంబులును
గిటిదంష్ట్రి వేణుమౌక్తికములు సర్ప - నిటలసంభవమణు ల్నిబిడశార్దూల
నఖములు భేరుండనఖములు సింహ - నఖములు కృష్ణాజినంబులు మిగుల
నాణెంపుగోరోచనంబు కస్తూరి - వీణెలు తేనియ ల్వివిధంబులైన
ఫలములకావళ్లు, భయభక్తు లాత్మ - మొలవఁ గానుకలుగా ముందటఁ బెట్టి,
పొడగాంచి యానందమున రాఘవునకుఁ - దడయక సాష్టాంగదండంబు వెట్టి,
నిటలాగ్రహస్తుఁడై నిలుచున్న గుహుని - జటిలత్వ మీక్షించి జనలోకవిభుఁడు, ||8630||
తనకృపాజలధి నాతని నోలలార్చి - చనువిచ్చి, యమృతభాషల నిట్టులనియె.
“సురుచిరతేజ! చెంచులరాజ! నీదు - పిరిగొన్నభ క్తియుఁ బెంపును దెంపు
సొంపార నీవాయుసుతునిచే వింటి - నింపుగా మాలోన నీవు నొక్కఁడవు
గాన నాజడలు వల్కలములు విడిచి - పూనుము మాయట్ల భూపచిహ్నములు”
అని యానతిచ్చిన నరిగి వల్కలము - లును జటాపటలంబులును వేగ విడిచి,
సుమహితోదకముల సుస్నాతుఁ డగుచు - విమలాంగుఁడై రామవిభునిసన్నిధికి
వచ్చినఁ జూచి దివ్యము లైనయట్టి - మెచ్చులసొమ్ములు మేలివస్త్రములు
నెట్టన నొసఁగిన నెరయఁ గైసేసి - దట్టంపుభక్తి భూధవుఁ గొల్చియుండె;
నంత శత్రుఘ్నునియాజ్ఞ సుమంతుఁ - డెంతయు రయమున హితసమాహితుఁడు
బహురత్ననిర్మలప్రభ నొప్పు మిగుల - మహితార్కబింబసమంచితరథముఁ ||8640||
గొనివచ్చి యట రఘుకులభర్త కెదుట - నునిచిన శ్రీరాముఁ డున్నతాత్మకుఁడు

శ్రీరాము లయోధ్యఁ జేరుట

తల్లుల చరణపద్మములకు మ్రొక్కి - యెల్లవారును నెలుఁగెత్తి దీవింప
ననఘుండు సుముహూర్త మగుట భావించి - మునివసిష్ఠుఁడు దనముందట నెక్కి
బృథుకీర్తు లింపెక్క పృథివి పెంపెక్క - రథ మెక్కి జనమనోరథ మెక్కుకరణి
నిరుపమకరభక్తినిరతుఁడై చేరి - భరతుండు ధవళాతపత్రంబుఁ బట్టి
నాసుమిత్రాపుత్రు లర్థి నిద్దఱును - నాసన్నులై పట్ట నాలవట్టములు
ఆరూఢపంచమహావాద్యరవము - తోరాసి దేవదుందుభు లోలి మ్రోయ
వినువీథి సురపుష్పవృష్టులు గురియ - జనులెల్ల జయజయ శబ్దంబు లొసఁగ
నతులరథారూఢుఁడై మహోదార - గతు లొప్ప వెనుక రాక్షసభర్త నడువఁ
బరువడిఁ జతురంగబలములు నడువ - వరుసతో నిజబంధువర్గంబు నడువఁ ||8650||
గెలకులఁ గదిసి సుగ్రీవాదికపులు - బలువారణము లెక్కి పదిలులై నడువ
ఘనసేతుబంధాది కథ లుగ్గడించి - పెనుపొంద వరవందిబృందము ల్నడువ
జననులు తారాదిసతులు జానకియు - ఘనరథంబులమీఁదఁ గర మొప్పి రాఁగ
నడచె నయోధ్య కానందకందళితు - లెడనెడ దీవింప హితపురోహితులు
కరిబృంహితంబు లుత్కటరథధ్వనులు - తురగహేషితములు తోరంబులై న
భేరీరవంబులు పృథులఖడ్గాగ్ర - ధారాభిఘట్టనధ్వనులుఁ బెల్లెసఁగ
నక్షీణకల్యాణుఁ డగురామవిభుఁడు - నక్షత్రపరివృతనవచంద్రుభాతి
తియ్యంబు దీపింపఁ దేజంబు మెఱసి - యయ్యయోధ్యాపురం బర్థితోఁ జొచ్చె;

నప్పుడు సంతోష మంతరంగముల - నుప్పొంగ బహుమంగళోన్నతు ల్మెఱయఁ
బల్లవహస్తలు వల్లవాధరులు - పల్లవారుణపాదపల్లవోజ్జ్వలులు ॥8660॥
హరిమధ్యసమమధ్య లమృతాంశుముఖులు - కరిరాజగమనలు కమలలోచనలు
అలినీలకుంతల లంబుజగంధు - లెలదీఁగబోఁడు లింపెక్క నందంద
కైసేసి చనుదెంచి కామినీమణులు - ప్రాసాదగోపురప్రతతులం దుండి
పుణ్యావలోకనంబులఁ బుణ్యసతులు - పుణ్యపుష్పాక్షతంబులు చల్లుచుండ
మేడలపై నుండి మీనాక్షు లోలిఁ - బ్రోడలై తమతమబోఁటులతోడ
"నీసునఁ బిన్ననాఁ డీపుణ్యధనుఁడు - చేసినచేఁతలు చెప్పనచ్చెరువు
తను నెదిర్చిన మాత్రఁ దాటక చంపె - ననఘుఁడై కౌశికుయాగంబు గాచె;
సర్పకంకణుమహాచాపంబు విఱిచె; - దర్పించె జమదగ్నితనయు భంగించె;
నహితలోకాంతకుం డంతటిపనులు -లసహజశూరుఁడు గానఁ జనఁజేసెఁగాక;
అముద్దుప్రాయంబునందుఁ గానలకుఁ - బొమ్మన్నఁ దపసియై పోయె వేడుకను, ॥8670॥
పోయి జగద్ధితపుణ్యకృత్యములు - సేయ నెవ్వఁడు చాలుఁ జేవ దీపింప?
వనధి బంధించి రావణుఁ బోరఁ ద్రుంచి - దనుజులఁ బెక్కండ్ర ధరణిపైఁ గూల్చెఁ;
దనతండ్రిపనుపునఁ దవిలి కానలకు - మునివృత్తిఁ జనునాఁటి ముద్దుప్రాయంబు
లీపెద్దచందంబు లెన్నిచందములఁ - దీపించుచున్నవి తెలియఁజూచితిరె?
పర్జన్యు నవలీల భంజించి మరలఁ - దర్జించి భుజశక్తి దర్పించినట్టి
యామేఘనాదు నుగ్రాజిలోఁ జంపె - సౌమిత్రిఁ గంటిరే చపలాక్షులార!
పడఁతి! రావణుఁ డతిపాపాత్ముఁ డైన - విడిచి లంకాపురీవిభుఁ డయ్యె నితఁడు
వనజాక్షి! యీతఁడు వాలిసోదరుఁడు - వనిత! యీపుణ్యుండు వాలినందనుఁడు
తడయక యంబుధి దాటి యాసీతఁ - బొడఁగాంచి వచ్చిన పుణ్యాత్ముఁ డితఁడు;
కలకంఠి! యవలీలఁ గడలి బంధించి - నలి లంకపై రాము నడపించె నితఁడు; ॥8680॥
నీరేరుహానన! నిఖిలౌషధముల - బోర లక్ష్మణుప్రాణములు దెచ్చె నితఁడు"
అని తన్నుఁ దమ్ముల నసురను గపుల - గొనియాడుచును జెప్పికొనుచుండ వచ్చి
నగరు ప్రవేశించె నలినాప్తకులుఁడు - జగదేకనిధి రామచంద్రుఁడు తాను
భరతశత్రుఘ్నులఁ బనిచి దైత్యేంద్ర - తరుచరపతులను దగుమందిరముల
నిడియించి యిష్టాన్నవివిధభోజ్యములు - కడఁకతోఁ బుత్తెంచెఁ గారుణ్యమొప్ప,
సురుచిరమతి నంత సుగ్రీవుతోడఁ - బరమసమ్మదమున భరతుఁ డిట్లనియె.
"నెల్లి రే పభిషేక మినవంశనిధికి - నెల్లతెఱంగు లాయితము చేసితిమి;
సంగతిఁ జతురబ్ధిజలములు వలయు - గంగాదితీర్థోదకములు దేవలయుఁ;
దెప్పింపు" మనవుడు దిననాథతనయుఁ - డప్పుడు పరమహర్షానందుఁ డగుచు
వలనొప్ప గజు జాంబవంతు సుషేణు - నలఘువిక్రమవేగుఁ డగు వేగదర్శిఁ ॥8690॥
గమనీయనవరత్నకలశంబు లిచ్చి - క్రమమున దీర్థోదకములు తేఁబనిచె;
నలు గవాక్షుని వాయునందను బుషభుఁ - గలయ సముద్రోదకములకుఁ బంచె;
బనిచినఁ గడిమిమైఁ బ్లవగవల్లభులు - వినువీథి నత్యంతవేగులై పోయి

శ్రీరాములపట్టాభిషేకము

యురవడి మరునాఁటియుదయకాలమున - కరు దరుదనఁ దెచ్చి రఖిలోదకములు
చేతోవినిర్మలశిష్టు వసిష్ఠు - గౌతమజాబాలికశ్యపకణ్వ
వామదేవాదులౌ వరమునీశ్వరుల - సామాదిబహువేదచతురబోధకుల
భరతుండు రప్పించి భయభక్తు లొప్పఁ - బరమసమ్మదవచోభంగుల మెఱసి
"శ్రీరామునకు నభిషేకంబు సేయుఁ - డారూఢనియతితో" నని పల్క వారు
పూని మంగళతూర్యములు మ్రోయుచుండ - జానకీరాములఁ జదురొప్పఁ దెచ్చి

రమణీయతరమైన రత్నపీఠమునఁ - గొమరొప్ప నిరువురఁ గూర్చుండఁ బనిచి ||8700||
మానితవేదోక్తమంత్రపూర్వకము - గా నభిషేకంబుఁ గరమర్థిఁ జేయ
నారామునొదల నాపూర్ణవారి - ధార దగ్గరునప్డు దగఁ జూడనొప్పె;
గీర్వాణముఖ్యులు కీర్తన ల్సేయఁ - బార్వతీసహితుఁడై ప్రణుతింప నొప్పు
నంగజహరుమౌళి నమలమై తొరుఁగు - గంగానదియుఁ బోలెఁ గమనీయ మగుచు.
నాతీర్థజలధార లంఘ్రుల కొలికి - భూతలంబున నిండి పొలుపారెఁ జూడ,
హరిపాదమునఁ బుట్టి యయ్యాదిగంగ - ధరపైనఁ బరఁగువిధం బచ్చుపడగఁ
బరికించి రామభూపాలకుం డపుడు - హరుఁడు విష్ణుఁడు దాన యనుమాడ్కి నుండె;
మఱి పట్టభద్రుఁడై మనుజవల్లభుఁడు - నెఱసెఁ బట్టముతోడి నిటలంబుతోడ;
సరసజటారుణచ్ఛాయల మాని - కరమొప్పు శశిరేఖ గంగవీచికల
సరిదాఁటి నుదిటికి జారిననొప్పు - హరునిచందంబున నలరెఁ జూపఱకు ||8710||
గరుడవియచ్చరగంధర్వపతులు - సురసిద్ధసాధ్యులు సొరిదిమై నపుడు
చదల నుత్సవపటుజయజయధ్వనులఁ - గుదియక యందంద ఘోషించి రెలమి
నప్పు డచ్చర లోలి నాడిరి ప్రీతి - నప్పుడు పుత్తెంచె నమరవల్లభుఁడు
పారిజాతామలప్రసవమాలికయు - హారంబుఁ బ్రియమున ననిలునిచేత
నమితమంగళమూర్తి యయినరాఘవుఁడు - గొమరొప్ప వానిఁ గైకొనియె వీక్షించి;
వసుధ యెంతయు సస్యవతి యయ్యెఁ బ్రీతిఁ - గుసుమఫలంబులు గొమరొప్పెఁ దరుల
ఘనగంధబంధము ల్గలిగెఁ బుష్పముల - వినుతింప దిక్కులు విమలంబు లయ్యె;
నప్పుడ రఘురాముఁ డక్షిణవిభవ - మొప్ప భూసురులకు నున్నతాత్ములకు
ననుపమతరభక్తి యంతరంగమునఁ - గొనకొన ముప్పదికోటులధనము
లక్షగుఱ్ఱంబుల లక్షయుష్ట్రముల - లక్షగోవుల నిచ్చె లలి సొంపుమీర ||8720||
లలితదివ్యాంబరాలంకారతతులు - పొలుపొందు కాంచనపుష్పమాలికయుఁ
గొలఁది మీఱిన ప్రియోక్తులఁ జేరఁ బిల్చి - యెలమి సుగ్రీవున కిచ్చెఁ బెంపొంద;
ఘనవజ్రవైడూర్యకలితాంగదంబు - ననఘుఁ డంగదునకు నర్థితో నిచ్చె;
మహితోరుకేయూరమకుటంబు గొప్ప - సహజపుణ్యుఁడు విభీషణునకు నిచ్చె;
నమితబలోదాత్తుఁ డగువాయుజునకుఁ - గమనీయరత్నకంకణయుగం బిచ్చె;
నాలోలరుచినిచయామాన మైన - నీలహారము ప్రీతి నీలున కిచ్చె;
వలనొప్ప నవరత్నవరహార మొకటి - నలునకు నిచ్చె నానంద ముప్పొంగ;
నంబరమణిభూషణాదివస్తువులు - జాంబవంతున కిచ్చె సమ్మదం బొదవ;
నభిమతవేదియై యందఱఁ జూచి - విభుఁడు వానరులకు వీరు వా రనక
ప్రకటదివ్యాంబరాభరణమాల్యంబు - లకలంకమహిమతో నందఱ కిచ్చె; ||8730||
శారదనిర్మలచంద్రికానూన - హారంబు సీతకు నర్థితో నిచ్చె;
ధరణిజ హారంబుఁ దాను గైకొనుచుఁ - గరముల ధరియించి కాకుత్స్థుమోము
చూచెఁ జూచుటయును సుదతిచూ పెఱిఁగి - యాచతురాత్మకుఁ డనుమతించుటయుఁ
దనకృపారసధారఁ దనరు నాహార - మనిలజుకంఠంబునం దొప్పఁ బెట్టె;
నానిర్మలోదారహారంబుఁ బూని - యానిర్మలాత్మకుఁ డనిలనందనుఁడు
శారదాభ్రావలి సరిఁ జుట్టియున్న - మేరువు తెఱఁగున మెఱసెఁ జూడ్కులకు;
నంత వసిష్ఠునియనుమతి రాముఁ - డంతఃపురంబున కరిగి తల్లులకు
వరుసతో మ్రొక్క దీవన లిచ్చి రపుడు - ధరణీతనూజ యత్తల కెల్ల భక్తి
చెలఁగంగ మ్రొక్కిన శ్రీదేవితేవ - నల సరస్వతిభాతి నగజాతరీతిఁ
బతిభక్తిమతియు సౌభాగ్యంబు కాంతి - యతులకీర్తియును బెంపలరంగఁ గలిగి ||8740||
యినచంద్రు లనఁ గాంతి నెనయుపుత్రులను - గనుము నీ వని ప్రేమఁ గౌగిటఁ జేర్చి
దీవింప రఘుకులాధిపుఁడు వేడుకలు - గావించు భోజనాగారంబునకును
జనుదెంచుహితులను సకలబాంధవుల - ననుజుల రవిజాదు లైనవానరుల

విభీషణముఖ్యు లగుదైత్యవరులఁ - బావనాత్మకు గుహుఁ బరఁగ రావించి,
యుచితాసనమునఁ గూర్చుండఁగఁ బనిచి - సుచరిత్రు నంజనాసూనునిఁ “దనదు
పొత్తుల వేడుక భుజియింపు” మనియె - నత్తఱిఁ జాలనెయ్యము దియ్య మమర
నెనయంగ నవ్వేళ నెలఁతలు దెచ్చి - కనకపళ్లెరములఁ గ్రమమొప్ప నునిచి
పరఁగఁ బాయసము సూపములుఁ బూపములు- వరుగులు వడియము ల్వాంఛఁ బుట్టించు
కూరలు పచ్చళ్లు కోరొందుశిఖర - లూరుగాయలును శాల్యోదనం బాత్మఁ
దనరఁగ సద్యోఘృతము వింతరుచులఁ - బెనుపొందుఫలములు పేర్మితో నిడఁగ
నినకులాధీశ్వరుం డింపురెట్టింప - “ననిలజ భుజియింపు” మనుచుఁ దా నొక్క
కబళంబుఁ గొనిన నాకపికులోత్తముఁడు - ప్రబలమౌ భక్తి నప్పళ్లెరం బెత్తి
తలమీఁద నిడుకొని తనర నాడుచును - “జెలఁగుచు నోకపిశేఖరులార!
రండు రామునిపళ్లెరము ప్రసాదంబు - దండిగా దొరకె నందఱకు నేఁ” డనుచు
మునివృక్ష మెక్కి యిమ్ముల దానిదళము - లనువొందగాఁ ద్రుంచి యాప్రసాదమును
నొనరించి సంతోష ముల్లంబు నిండ - ఘనభక్తి నొసఁగె నాకపినాయకులకు
వారును దానును వాంఛలు దీర - నారూఢిఁ దృప్తులై రాప్రసాదమున
ననిశంబు నదిమొద ల్వారివాసరముల - మునివృక్షపర్ణము ల్ముఖ్యంబు లయ్యె;
నంత నారఘురాముఁ డంజనాసుతుని - సంతతభక్తికి సంతోషమంది
వెరపైన వేరొకపళ్లెరంబునను - ధరణీశ్వరుండును దగ భుజియించి
జలముల నొగి నార్చి జతనంబు మీఱ - లలితసుగంధమాల్యము లొప్ప ముడిచి
కర్పూరతాంబూల గంధాక్షతములు - నర్పింప దయమీఱ నందఱఁ జూచి
యినకులోత్తముఁ డిచ్చె నెల్లవస్తువులు - మనమార నప్పుడు మహిమ దీపింప,
సకలభృత్యామాత్యసహితుఁడై వేడ్క - నకలంకచిత్తుఁడై యటఁ గొలువుండె.
నప్పుడు సౌమిత్రి ననురక్తితోడ - నొప్ప నిద్రాదేవి యొగిఁ బొందుటయును
గొలువులోపలను గాకుత్స్థునియెదుటఁ - గలకల నవ్వెనఁ గమలాప్తకులుఁడు
జనకజయును విభీషణుఁడు సుగ్రీవుఁ - డును మారుతాత్మజుఁడును వాలిసుతుఁడు
నల నీల శరభ సన్నాథ తారాది - బలిముఖు ల్శత్రుఘ్నభరతులు భీతిఁ
దలలు వాంచిరి; యప్డు తమయందుఁ జెంది - లలి మీఱినట్టి కళంకము ల్దలఁచి
యందఱు నట్లుండ నలుక చిత్తమునఁ - జెంద లక్ష్మణుఁ జూచి శ్రీరాముఁ డనియె:
“దగవు వోవిడిచి యాస్థానంబునందు - నగు టేమి? నిష్కారణముగ సౌమిత్రి?”
అనవుడు భయమంది యాలక్ష్మణుండు - తనకరంబులు మోడ్చి తగ నిట్టులనియె.
“వనవాసమునకు దేవరఁ గొల్చి వచ్చి - వనముల నున్నచో వచ్చెఁ జూ నిదుర;
వచ్చినఁ బదునాల్గువత్సరంబులకు - నచ్చుగాఁ జేరకు” మన నిద్ర చనియెఁ.
బదునాలుగేండ్లును బరఁగ నిండుటయు - వదలక యిప్పుడు వచ్చెఁగా నిద్ర.
యది కారణంబుగా నవనీశతిలక! - యిది యేను నవ్వితి; నిదియె నాతప్పు;
నీవు సహింపు మో నిఖిలాధినాథ! - దేవదేవేశ! యో దీనమందార!”
యనవుడు సంతోష మంది రందఱును - ననుమానములు వాసి యలరి రెంతయును
నిర్మలకారుణ్యనిధి రాముఁ డంత - నర్మిలి నిండార నందఱఁ జూచి
“యెల్ల తెఱఁగుల నెట్టికార్యముల - నెల్లధర్మంబుల నేమఱ కెపుడు
గొనకొని చేయుఁడీ కోర్కి దీపింప - ననువొంద” ననుచు నత్యాదరం బొప్పఁ
బొం డని కడఁకతో బుద్ధులు గఱపి - యొండొండ ప్రియముల నూఱడఁ బలికి
యనిలజసుగ్రీవు లాదిగాఁ గపుల - దనుజపుంగవుల నత్తఱి నీడుకొలుప
కిష్కింధ కెలమి సుగ్రీవాదికపులు - నిష్కళంకాత్ములై నెమ్మితోఁ జనిరి.
చనియె లంకకు విభీషణుఁ డర్థిఁ దన్ను - దనుజులు గొలువ నుత్సవకేళిఁ దేలి
రాముఁడు మఱి యౌవరాజ్యంబునందు - సౌమిత్రిభరతులఁ జతురమానసులఁ
దగఁ బ్రతిష్ఠించి యాతతరాజ్యభూతిఁ - దగిలి సుఖించుచుఁ దాను సీతయును

సకలభోగంబుల సౌఖ్యంబు నొంది - యకలంకచిత్తుఁడై యనవరతంబు
వేదోచితాచారవిమలమార్గమున - నాదిరాజన్యుల నందఱఁ గడచి
పూజితానుష్ఠానములు నశ్వమేధ - వాజపేయాదికవరయాగతతులు ||8790||
సొలవక చేయుచు సురల భూసురుల - నెలమి రక్షించుచు నేపు దీపింప
నిండార ధర్మైకనిష్ఠతో బదునొ - కొండువేలేండ్లు దా నుర్విఁ బాలించెఁ;
బాలించి యేలుచోఁ బ్రజలు దుఃఖములఁ - దూలరు దురితము ల్దుర్భిక్షతతులు
కలుగ వెయ్యెడలను గాలదోషములఁ - జలియింప వెన్నఁడు సత్యధర్మములు;
పరహితాచారతాత్పర్యంబులెల్ల - పురుషులయందును బొలుపారుచుండు"
నని యాంధ్రభాష భాషాధీశవిభుఁడు - వినుతకావ్యాగమవిమలమానసుఁడు
పాలితాచారుం డపారధీశరధి - భూలోకనిధి కోనబుద్ధభూవిభుఁడు
తమతండ్రివిఠ్ఠలధరణీశుపేరఁ - గమనీయగుణధైర్యకనకాద్రిపేరఁ
బని పూని యరిగండభైరవుపేర - ఘనుపేర మీసరగండనిపేర
నాచంద్రతారార్కమై యొప్పు మిగుల - భూచక్రమున నతిపూజ్యమై వెలయ ||8800||
నసమానలలితశబ్దార్థసంగతుల - రసికమై చెలువొందు రామాయణంబు
పరఁగ నలంకారభావన ల్నిండఁ - గరమర్థి నీయుద్ధకాండంబు చెప్పె.
నారూఢి నార్షేయమై యాదికావ్య - మై రసికానంద మై యెల్లనాఁడు
నివ్వసుమతి నొప్ప నిప్పుణ్యచరిత - మెవ్వరు చదివిన నెవ్వరు వినిన
సామాదిబహువేదచయసారరామ - నామచింతామణి నవ్యభోగములు
పరహితాచారము ల్ప్రభువిచారములు - పరిపూర్ణశక్తులు ప్రకటరాజ్యములు
నిర్మలకీర్తులు నిత్యసౌఖ్యములు - ధర్మైకనిష్ఠలు దానాభిరతులు
నాయురారోగ్యంబు లైశ్వర్యములు - బాయక పాటించుఁ బాపక్షయంబు
వరపుత్రలబ్ధియు వైరినాశనము - సరినొప్పు ధనధాన్యచయసమృద్ధియును
నేవిఘ్నములు లేక యిండ్లలో నధిక - లావణ్యవతులైన లలనలపొందు ||8810||
కొడుకులతో నెప్డుఁ గూడియుండుటయు - నెడగాఁగ నాపద లెల్లఁ బాయుటయు
సమ్మదంబున బంధుజనులకూటమియు - నిమ్ములఁ గామ్యంబు లెడపకుండుటయు
సతతంబు దేవతాసంతర్పణంబు - పితృగణతృప్తియుఁ బెంపారుచుండు
వ్రాసినవారికి వరశుభోన్నతులు - వాసవలోకాదివాసులఁ జేయు
నిది మోక్షసాధనం; బిది పాపహరము; - నిది దివ్య; మిది భవ్య; మిది శ్రీకరంబు;
ఎందాఁకఁ గులగిరు లెందాఁక జలధు - లెందాఁక రవిచంద్రు లెందాఁకఁ దార
లెందాఁక భువనంబు లెందాఁక దిశలు - నెందాఁక వేదంబు లేపు దీపించు
నందాఁక నీకథ యక్షరానంద - సందోహదోహళాచారమై పరఁగు. ||8818||

శ్రీ రంగనాథరామాయణము యుద్ధకాండము
సమాప్తము

అముద్రితాంధ్రగ్రంథసర్వస్వము
5 వ గ్రంథము
చెలికాని లచ్చారావు
సంపాదకుఁడు

రంగనాథరామాయణము.

(ఉత్తరకాండము.)
ఇది
మీసరగండ కాచభూపతి, విఠ్ఠలరాజు
నను సోదరకవులచే
రచియింపఁబడినది

చిత్రాడ
శ్రీరామవిలాసముద్రాక్షరశాల
1920
వెల రు 1–0–0

❧ పీఠిక ☙

రంగనాథరామాయణము

ఉత్తరకాండము

ఇయ్యది కాచవిభుఁడు, విఠ్ఠలరాజు నను నిరువు రన్నదమ్ములు తండ్రి (కోన బుద్ధరాజు, ఈతఁడే పూర్వకాండమును రచించెను.) యాజ్ఞచే రచించిరి. ఇదితప్ప వేరొకగ్రంథము చేసినట్లుఁ గానరాదు. వీరు క్షత్రియు లనఁబడుచున్నారు. కృష్ణాతీరవాసులు. దీనిని 12 వ శతాబ్దాంతంబున రచించినట్లు కానఁబడుచున్నది. అనగా యిప్పటికి 700 సం॥లు కావచ్చుచున్నవి. ఇయ్యది భాస్కరరామాయణంబునకుఁ బూర్వమా, పరమా, సమకాలికమా యని విమర్శనీయంబు భాస్కర, రంగనాథరామాయణ విరచిత కవులిరువురు రాజునొద్దకు తమగ్రంథంబుల తీసుకొని వెళ్ళ రాజు రంగనాథరామాయణంబును గుడిచేతితోను, భాస్కరరామాయణంబును యెడమచేతితోను నందుకొనినట్లును యందుపై భాస్కరుఁడు కినిసి నీ కిచ్చుటకంటె గుఱ్ఱపువాని కిచ్చుట మంచిదని వెళ్ళిపోయిన ట్లొకగాథ కలదు. ఇందునుబట్టి నివి సమకాలికునివిగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈగాథ విశ్వాసనీయము కాదని పలువురయభిప్రాయము.

ఇఁకఁ బూర్వమా పరమా యని ఆలోచింతము. పూర్వకాండము పూర్వమే యని శైలినిబట్టియుఁ, గవిత్వసరణినిబట్టియు, యిదివరకు నెవ్వరైనను జేసినట్లును ప్రస్తావించకుండుటనుబట్టియు, సంస్కృతకవులనే స్తుతించుటనుబట్టియు, దేవునిపేరున రచించుటనుబట్టియు, ప్రాచీనకవిత్వలక్షణాధిక్రమమునఁ బోవుటఁబట్టియు పద్యకవిత్వంబునకుముందే ద్విపదకవిత్వ ముండుట మొదలగు కారణంబులఁబట్టి యిది ప్రాచీన ప్రథమరామాయణం బని దెలుచున్నది. ఉత్తరరామాయణముకూడ కవనధోరణిఁబట్టి పూర్వకాండము రచించినవారే అయియుండవచ్చునని కం॥ వీరేశలింగంపంతులు వారంటివారుకూడ యభిప్రాయపడుచున్నారు. అది సరియైనది కాదని మానమ్మకము. . ఏలయన సాధారణముగాఁ దాళపత్రగ్రంథాదులందు నక్కడక్కడ పోయినభాగములందు నాపూర్వగ్రంథశైలితో గలియుపదములఁ బూరించ యత్నించుచుండుటయు, ఒకకవీశ్వరునిశైలి నలవడఁజేసికొనుటకుఁ గుతూహల మున్నప్పుడు అది పట్టుప డుటకు నాతని గ్రంథములు చదివియు, శైలి కుదుర్చుకొనఁ బ్రయత్నించుటయు చూచుచునేయున్నారము. అదిఁ గాక యీతఁడు ఘనపండితుఁడు. లాక్షణికులుఁ గూడ నాతనిని లాక్షణికకవిగా నంగీకరించియున్నారు. మఱియు వీరల తండ్రి పూర్వకాండమును, తాము ఉత్తరకాండమును ఉభయంబులు ద్విపదకావ్యంబులే రచించుటయు పూర్వకాండకవనంబుతో అభేదముగా కలిసిపోయి ఏకగ్రంథముగా వచ్చునట్లు ప్రయత్నించి వ్రాయకూడదా. వీరు మంచివిద్వాంసులని చెప్పఁబడుచున్నవారలుగదా. కవనధోరణి పోలియున్నంతమాత్రన నాతఁడే దీని రచియించెనని యూహింపవలనుపడదు. తండ్రియాజ్ఞచే రచించినదియు, శైలిసరణిఁబట్టియు నిదియుగూడ నాతనికాలమునాటిదియే యని స్థిరపడుచున్నవి. కాన నిదికూడ భాస్కరరామాయణాదులకు ముందైయుండవచ్చును. ఆంధ్రదేశంబున నింకేరామాయణంబునకు దీనికి వచ్చినంతవ్యాప్తి వచ్చియుండమియే దీనిప్రాశస్త్యప్రాచీనత్వాదులు వెల్లడియగుచున్నవి. ఇయ్యది సలక్షణంబై, సరసకవితానిపుణత కలిగి, పదలాలిత్యంబుకలదై, సమంచితధారాప్రవాహమై, సహజశైలిని

వ్రాయఁబడి పండితపామరజనానురంజకమై భక్తిరసమున నొప్పుచున్నది. వాఙ్మయాభివృద్ధి కెంతయుఁ దోడ్పాటగుచున్నది. పండితవరుఁడగు బుద్ధరాజే వీరలగుఱించి "బహుపురాణజ్ఞులు బహుకళాన్వితులు, బహుకార్యకోవిదుల్... నాకులదీపకుల్ నాకూర్మిసుతులు" అని స్తోత్రించుటయె వీరల పాండిత్యప్రకర్షణరసజ్ఞత్యాదులు వెల్లడియగుచున్నవి. గుణగ్రహణపారీణు లగు చదువరు లిందలి రసమును గ్రహించి కృతార్థు లయ్యెదరు గాక.

ఇందుఁ గొంతభాగము లేటు పోలవరం జమీందారుగారి సరస్వతిపత్రికలో ముద్రితమైనది. ఇదియును మిగిలిన తాళపత్రగ్రంథంబును ''ఆంధ్రపరిశోధకమహామండలి"కి స్వార్థత్యాగబుద్ధితో నొసంగిన శతావధానులు దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారికి నాకృతజ్ఞతావందనంబు లర్పించుచున్నవాఁడ.

ఇట్లు

చిత్రాడ,
చెలికాని లచ్చారావు,

9–7–20
సంపాదకుఁడు, అముద్రితాంధ్రగ్రంథసర్వస్వము

విషయ సూచిక

—— : ఉత్తరకాండము :——

కథాప్రారంభము

కుబేరుండు రావణునకు బుద్ధి చెప్పుట

మారీచాదులు కుబేరుతోఁ బోరుట

రావణుఁ డెక్కి వెళ్ళుపుష్పకము నిలిచిపోవుట

రావణుడు వేదవతిని జూచి మోహించుట

రావణుఁడు రాజులపై యుద్ధమునకుం బోవుట

రావణుడు కార్తవీర్యునిపై దండెత్తుట

కార్తవీర్యుఁడు రావణుని బంధించుట

పులస్త్యుఁడు మాహిష్మతీపురికి వచ్చి రావణుని విడిపించుట

రావణుఁడు వాలిపై దాడి వెడలుట

వాలి రావణుని నంగదునితొట్టెకుఁ గట్టుట

రావణుఁడు నారదుం జూచుట

రావణుఁడు యమునిపై దండెత్తుట

యమపురవర్ణనము

యముఁడు రావణుతోఁ బోరుట

బ్రహ్మ రావణునితో యుద్ధము మానుమని యముని వేడుట

రావణుఁడు పాతాళమునకు దండెత్తి పోవుట

రావణుఁడు బలిపురంబున కేగుట

రావణుఁడు సూర్యుఁడు మున్నగువారిపై దండెత్తుట

రావణుఁడు మాంధాతతో యుద్ధము చేయుట

రావణుడు చంద్రమండలమునకుఁ బోవుట

రావణుఁడు తనపతిం జంపిన శూర్పణఖ యేడ్చుట

రావణుఁడు దేవేంద్రునిపై యుద్ధమునకుఁ బోవుట

రావణుఁడు రంభం జూచుట

నలకూబరుండు రావణుని శపించుట

ఇంద్రుఁడు విష్ణుదేవునితో రావణుఁడు దాడివచ్చినది తెల్పుట

ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

ఇంద్రుని రావణుఁడు కట్టి తీసికొని పోవుట
ఇంద్రుని విడిపింప బ్రహ్మ రావణునొద్దకు వచ్చుట
వాలిసుగ్రీవుల జననప్రకారము
అహల్యకు గౌతముఁడు శాప మిచ్చుట
అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణుచరితంబుఁ జెప్పుట
హనుమంతుని వృత్తాంతము
హనుమంతునిపుట్టుక
ఆంజనేయుఁడు వాలిసుగ్రీవులకడకుఁ గిష్కింధకు వచ్చుట
వాలిసుగ్రీవులయు ఋక్షవిరజునియు వృత్తాంతము
రావణుఁడు సీతను బట్టుటకుఁ గారణము
నారదప్రేరితుఁడై రావణుఁడు శ్వేతద్వీపమునకుఁ జనుట
అగస్త్యాది మౌనీంద్రులు రాముని వీడ్కొని చనినపిమ్మటకథ
రాముఁడు జనకుని మిథిలకుఁ జను మని వేఁడుట
రాముఁడు కేకయరాజాదులను వారివారిపురంబులకుం బంపుట
తమయిండ్లకుఁ బోవురాజులు మార్గములో రాముని మెచ్చుకొనుట
రాముఁడు కపివీరులకు బహుమానము లిచ్చుట
హనుమదాదులు రాముని వీడ్కొని చనుట
కుబేరునియొద్దినుండి పుష్పకము మరలవచ్చుట
ఒకరక్కసి సీతకుఁ దంత్రము పెట్టుట
రాముఁడు ప్రజలను దనమంచిచెడ్డ లడుగుట
రాముఁడు తమ్మునితో లోకనిందం దెల్పుట
మునికుమారులు వాల్మీకికి సీత నెఱిఁగించుట
విచారించులక్ష్మణునకు సూతుఁడు దేవరహస్యముం జెప్పుట
సీత నడవిలో విడిచి లక్ష్మణుఁడు రామునియొద్దకు వచ్చుట
రాముఁడు లక్ష్మణునకు నృగచరిత్రముం జెప్పుట
రాముడు లక్ష్మణునకు నిమిచరిత్రముం జెప్పుట
మధువనురక్కసునిచరిత్ర
లవణాసురునిచరిత్ర
శ్రీరాముఁడు శత్రుఘ్నునకుఁ బట్టంబుఁ గట్టుట
మార్గమాధ్యంబున వాల్మీకి శత్రుఘ్నునకు పూర్వరాజగు మిత్రసహుని చరిత్ర చెప్పుట
కుశలవులపుట్టుగ శత్రుఘ్నుఁ డెఱుంగుట

శత్రుఘ్నుఁడు యమునాతటంబున విడియుట

చ్యవనుండు శత్రుఘ్ననకు లవణవిజితులగు రాజులచరిత్ర చెప్పుట

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిం జంపుట

శక్రాదులు శత్రుఘ్ను నుతించుట

శత్రుఘ్నుఁడు మధురాపురము ప్రవేశించుట

శత్రుఘ్నుఁడు తమయయోధ్యకుఁ జనుదెంచుచు మార్గమధ్యమున వాల్మీకిచే రామాయణంబు వినుట

శత్రుఘ్ను డన్నలతో లవణాసురవధవృత్తాంతము చెప్పుట

విప్రదంపతులు మృతకుమారకళేబరంబుతో రామునిపాలికిఁ వచ్చుట

శ్రీరాముఁడు శూద్రఋషిం జంపుట కేగుట

శ్రీరాముఁ డగస్త్యునియధ్వరంబు జూడఁబోవుట

గృధ్రోలూకగృహవివాదంబు శ్రీరాములు తీర్చుట

శ్రీరాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట

సౌమిత్రి శ్రీరామునితో వృత్రాసురునికథయు, అశ్వమేధయాగమహిమయుఁ జెప్పుట

శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రికి నిలుని వృత్తాంతంబు జెప్పుట

శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రికి బుధునికథ చెప్పుట

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధయాగంబు సేయుట

అశ్వమేధయాగము సేయుచున్న శ్రీరామునిచెంతకు వాల్మీకిమహర్షి శిష్యులతో వచ్చుట

కుశలవులు రామునిచెంత రామాయణము పాడుట

వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతంబు జెప్పి కుశలవుల నప్పగించుట

సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట

శ్రీరాముఁడు పుత్రసహితుండై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట

యుధాజిత్తుపంపున గార్గ్యుఁడు శ్రీరామునికడ కేతెంచుట

భరతుఁడు సేనలతో యుధాజిత్తు పురికి నరుగుట

శ్రీరాముఁడు భరతలక్ష్మణులతో అంగదచంద్రకేతులకు పట్టంబు గట్టి నియమించుట

శ్రీరామునికడకు యముఁడు మునివేషముతో వచ్చుట

శ్రీరామచంద్రుఁడు వసిష్ఠాదులతో కాలునివృత్తాంతమును, దూర్వాసుని యాగమనమును జెప్పుట

లక్ష్మణుని నిర్యాణము

శ్రీరామచంద్రుని నిర్యాణము

శ్రీరస్తు

రంగనాథరామాయణము

ఉత్తరకాండము

(ద్విపదకావ్యము)

శ్రీనాథచరణరాజీవసేవకుఁడు, భానుకోటిప్రభాభాసమానుండు
మనుచరిత్రుఁడు శత్రుమత్తమాతంగ, ఘనఘటాపాటనకంఠీరవుండు
కోనవంశార్ణవకువలయప్రియుఁడు, నానొప్పు కోనగన్నక్షితీంద్రునకు
ననుకూలయై యున్న యన్నమాంబికకుఁ, దనయుండు సాహిత్యతత్త్వకోవిదుఁడు
దానప్రసిద్ధుండు ధర్మశీలుండు, భూనుతాచారుండు బుద్ధభూవిభుఁడు.
అఖిలపురాణేతిహాససమ్మతము, నిఖిలలక్షణగుణాన్వితము నగుచుఁ
దెలుఁగున నొప్పఁగా ద్విపదరూపమున, నలిఁ బూర్వరామాయణము మున్నుఁ జెప్పి
సకలేశుఁడగు రామచంద్రువర్తనము, సకలంబు రచియించి సకలపుణ్యముల
సకలలోకులుఁ దన్ను సన్నుతి సేయ, నకలంకమహిమల నందెదఁగాక
యని నిశ్చయము చేసి యంతరంగమునఁ, దనయిష్టదేవతాధ్యానంబు సేయ
గరుడాధిరూఢుఁడై కరపంకజముల, నరుదుగా శంఖశార్ఙ్గాదులు మెఱయ
నురమున శ్రీదేవి కుద్దియై పరఁగి, చిరలీలఁ గౌస్తుభశ్రీ చెన్ను మిగుల
భువనకారకునకుఁ బుట్టినిల్లైన, నవవికసితనాభినలినంబు మెఱయ
సరిదివారాత్రులు సంగడిఁ బొలయఁ, గర మొప్పు రవిశశుల్ కన్నులై వెలుఁగ
ననిమిషుల్ గొలువఁగ నచ్చర లాడ, సనకాదియోగీంద్రసన్నుతుల్ చెలఁగఁ
బీతాంబరం బొప్పఁ బృథులనీలాద్రి, భాతి మే నమరంగఁ బంకజోదరుఁడు
భానుకోటిప్రభాభాసితుం డగుచు, మానసంబునఁ దోఁచి మహితవాక్యముల
నీవు నా కెంతయు నెరయ భక్తుఁడవు, నీవు పుణ్యుండవు నీవు మాన్యుఁడవు
గావున నీభక్తిఁ గైకొంటి మేము, నీ వింక మముఁ గూడి నెమ్మి నేతెమ్ము
నీవాంఛితార్థంబు నిర్వహింపంగ, నీవరనందనుల్ నిపుణమానసులు
వారి నియోగింపు వారు నీకోర్కి, గారవంబునఁ జేయఁగలవారు మీఁద
నని పల్కి విచ్చేసె నాదేవునాజ్ఞ, మనమున ధరియించి మముఁ బిల్వఁబంచి
యాతతప్రీతితో నాతెఱంగెల్ల, మాతోడ వినిపించి మముఁ గటాక్షించి
మీరు పుణ్యాత్ములు మిహిరప్రతాపు, లారూఢభుజశక్తు లధికవైభవులు
చండభుజాదండసకలారిదండ, ఖండనోదగ్రు లఖండవిక్రములు
కవిరాజభోజులు కమనీయతేజు, లవిరళసూనృతు లతికృపాన్వితులు

హరిపదాంబుజభక్తు లార్యానురక్తు, లురుతరప్రావీణ్యు లుదధిగాంభీర్య
లున్నతాయుష్మంతు లుత్తమోత్తములు, సన్నుతాచారులు సౌభాగ్యయుతులు
బహుపురాణజ్ఞులు బహుకళాన్వితులు, బహుకార్యకోవిదుల్ బహుదానపరులు
నాకులదీపకుల్ నాగుణాన్వితులు, నాకీర్తివర్ధనుల్ నాకూర్మిసుతులుఁ
గాన నాపూనికకథ యెల్లజనులు, మానుగాఁ గొనియాడ మధురవాక్యముల
నెమ్మిఁ జెప్పుఁడు మీరు నిపుణులై యనుచు, మమ్ముఁ బంచిన మేము మాతండ్రిప్రతిన
చిరకీర్తు లెసగఁగఁ జెల్లింపఁగనుట, పరమధర్మం బని భక్తితో గోరి
శ్రీదేవి దేవియై చిత్తంబులోన, నేదేవదేవుని నెలమి భావించు
నేదేవుముఖమున నింద్రుండు శిఖియు, భూదేవతలు మున్ను పుట్టి రిం పెసఁగఁ
బొలుపార నేదేవుభుజములఁ బొడమి, రలఘుతేజోమూర్తు లైనపార్థివులు
ధీరులై వైశ్యు లేదేవునితొడల, నారంగ జనియించి రంచితద్యుతులు
సురుచిరచిత్తులై శూద్రు లేదేవు, చరణాంబుజంబుల జనియించి రెలమి
నేచి మూఁడడుగుల నేదేవుఁ డఖిల, భూచక్రమును గొనిపోయినయపుడు
పదతలంబున నేడుపాతాళములును, బదపంకజంబులపై రసాతలము
నిరవార జంఘల నెల్లపెన్నిధులు, సరిదపాంపతులును జానుదేశముల
ననిమిషాచలమందరాద్రు లంఘ్రులను, దనరు విశ్వేదేవతలు కటిస్థలిని
మూలప్రజాపతి ముష్కంబునందు, లీలమై మదనుండు లింగంబునందుఁ
దగునాభిక్రిందను దనుసంధులందు, మొగి మరుత్తులు కుక్షి మూఁడులోకములు
నందముఖంబులు నందదేవతలు, సంధులనదులు నిష్టాపూర్తములును
వసువులు వీపున వామహస్తమున, నసమానగతి రుద్రు లంసభాగమునఁ
బ్రక్క నంభోధులు బాహుదండములు, దిక్కులు నమృతదీధితి మానసమున
నక్కున నజుఁడును నంబుజోదరుఁడు, ముక్కంటియును దేవముఖ్యుఁ డింద్రుండు
గళమున నదితియు గళరేఖలందు, విలసికద్యుతులతో విద్యలన్నియును
నరుదార సప్తర్షు లాననాబ్జమున, మెఱయు వేదంబులు ముఖగహ్వరమున
నవమౌక్తికంబులు నవ్యదంతములు, వివిధసంస్కారముల్ వివిధసూక్తులును
నమరుఫాలంబున నఖిలశాస్త్రములుఁ, గమలయు ధర్మార్థకామమోక్షములుఁ
బరఁగ నోష్ఠముల నంబరము నశ్విను లుఁ, గర మొప్ప నూర్పుల గంధవహుండుఁ
జెన్నొంద భారతి జిహ్వాగ్రవీథిఁ, గన్నుల రవిసుధాకరమండలములు
కలితకాంతులు కృత్తికలు మున్నుగాఁగ, నలువార ఱెప్పల నక్షత్రములును
నారంగ శిరమున నమరలోకంబుఁ, దోరంపుశిఖయందు ధ్రువమండలంబుఁ
బెక్కురూపులు దాల్చి పెంపారుచుండు, నొక్కరూ పగుచుండు నొక్కరూపమున
సకలభూతములందుఁ జరియించుచుండు, సకలభూతోద్భవస్థానమై యుండు
దేవవంద్యుఁడు రమాధీశుండు సకల, దేవతలకుఁ దానె దిక్కైనవాఁడు
ధర్మవ్యవస్థలు దానములెల్ల, ధర్మైకసాక్షియై తగఁజూచువాఁడు
నవిజేయుఁడై యుండు నఖిలదానవులఁ, బవరంబులోపలఁ బరిమార్చుచుండుఁ
గల్పాదిగతులెల్లఁ గనురెప్ప పెట్టు, నల్పకాలములోన నడఁగించుచుండు
వేధయై నిర్మించు విష్ణుఁడై మనుచుఁ, గ్రోధించి కడతేర్చు రుద్రుఁడై యుండి
యణుమాత్రుఁడై యుండు నధికమై యుండు, నణిమాదిగుణముల కందరా కుండు
వెలి నుండు లో నుండు వెలితిగా నుండుఁ, గలఁడన్నచోట నక్కజముగా నుండు
నెఱిఁగించు నాతఁడు నెఱిఁగెడు నతఁడు, నెఱుకకు విషయంబు నెఱుకయుఁ గూడి
నెఱిఁగిన యటమీఁద నేకరూపమునఁ, దెఱపి లేకున్న యాదీప్తియై యుండు
సకలదానవ్రతజపతపక్రతువు, లకలంకగతిఁ జేయు నంచితాత్ములకు
ఫలరూపమై యుండు ఫలదుఁడై యుండు, వెలి నుండు లో నుండు వెలితిగాకుండు
నిర్మలజ్యోతియై నిగమార్థవీథిఁ, గర్మకలాధీనగతిఁ బొందకుండు

యోగాత్ముఁడై యుండు యోగమై యుండు, యోగీంద్రుఁడై యుండు యోగియై యుండు
ముక్తికాములకెల్ల ముక్తియై యుండు, భక్తులు భావించు భావమై యుండు
మధుమాధవాదిగా మాసనామముల, నధికనిరూఢిఁ గాలాత్ముఁడై యుండుఁ
బురుషోత్త మాచ్యుత పుండరీకాక్ష, హరి విష్ణు నారాయణాది నామముల
దివ్యస్వరూపుఁడై దీపించుచుండు, నవ్యక్తుఁడై యుండు నందరాకుండు
నజ్ఞానతమ మంతరంగగేహమున, విజ్ఞానదీపంబు వెలుఁగునఁ దొలఁగ
ననిశంబుఁ దలపోయు ననఘులం దుండు, నని మత్కులస్వామి యగు విష్ణుఁ గొలిచి,
కల్మషంబులు దూలఁ గణనాథుఁ గొలిచి, వాల్మీకిఁ గొనియాడి వాణిఁ గీర్తించి
యారంగ మత్స్యకూర్మాదిదివ్యావ, తారంబులం దెల్లఁ దలపోసిచూడ
రామావతారంబు రమణీయమగుట, రాసుపావనచరిత్రము దివ్యభాష
లోకానురంజనశ్లోకబంధములఁ, జేకొని వాల్మీకి చెప్పినజాడ
మాతండ్రి బుద్ధక్షమానాథుపేర, నాతతఘనుపేర ననఘునిపేర
ఘనుఁడు మీసరగండ కాచభూవరుఁడు, నని జనుల్ గొనియాడ నర్థితో మేము
వినుతనూతనపదద్విపదకావ్యమున, ఘనమైన పాకంబు గాటమౌ శయ్యఁ
బాకటంబుగ నాంధ్రభాషఁ జెప్పంగఁ, గైకొన్న యుత్తరకథ యెట్టిదనిన.

కథాప్రారంభము

శ్రీరామచంద్రుండు సితకీర్తు లలర, ఘోరాజి రాక్షసకోట్ల నిర్జించి
మరల నయోధ్యకు మహిమతో వచ్చి, చిరలీల రాజ్యంబు సేయుచున్నెడను
శుభమూర్తి నమ్మహాశూరు దీవింప, నభిలాష జనుదెంచి రఖిలసంయములు
నొగి తూర్పుదిక్కుననుండి కౌశికుఁడు, తగయవక్రీతుఁడను తాపసోత్తముఁడు
గాలవుండను పేరుగల తపోధనుఁడు, నోలి కణ్వుండు గార్గ్యుండును మఱియు
దక్షిణంబున నుండి తను మునుల్ గొలువ, నక్షీణపుణ్యాత్ముఁ డగు నగస్త్యుండు
సురుచిరవ్రతుఁడైన సుముఖుండు నియమ, పరుఁడైన విముఖుండు పడమటనుండి
మథితకల్మషమహామతి త్రిశంకుండుఁ, గ్రథనుండు దూర్వుండు నునుఁడు లోధ్రకుఁడు
ధనదుదిక్కుననుండి తగ భరద్వాజ, మునియు విశ్వామిత్రమునివరేణ్యుండు
జమదగ్నియును నత్రి సంయమీశ్వరుఁడు, నమితతేజుండు కశ్యపుఁడు గౌతముఁడు
నిరుపమమహిమైకనిధి వసిష్ఠుండు, కర మర్థి బహుశిష్యగణములు గొలువ
నధికతపోధను లధికశాస్త్రజ్ఞు, లధికులు వేదవేదాంగపారగులు
సప్తార్చిరాదిత్యసమతేజు లట్లు, సప్తర్షు లాదిగా సంయమీశ్వరులు
వీనుల కింపారు వేదనాదములు, మానుగా నేతెంచి మహి నొప్పి రంత
సకలసమ్మతిఁ గుంభజన్ముఁ డందఱకు, నకలంకమతియుఁ గార్యజ్ఞుండు నగుచు
నగరివాకిలి జేరి నరనాథచంద్రుఁ, దగనొప్పు రఘురాముఁ దర్శింపఁదలఁచి,
దౌవారికునిఁ జూచి తరమైన రామ, భూవరు నెఱిఁగింపఁ బొమ్ము నీ వనిన
నతఁ డేగి ముకుళితహస్తుఁడై నిలిచి, పతిదృష్టి తనమీఁదఁ బాఱుటఁ జూచి
జనవాథ మిముఁ గాన సకలసంయములఁ, గొనివచ్చియున్నాఁడు కుంభసంభవుఁడు
మొగసాల ననవుఁడు ముదితాత్ముఁ డగుచు, జగదీశుఁ డెదురుగాఁ జనుదెంచి మ్రొక్కి
పరువడిమై నర్ఘ్యపాద్యాదివిధుల, గురుభక్తిఁ బూజించి గోదాన మిచ్చి
భక్తిఁ దోడ్కొనివచ్చి పరిచరజనులు, యుక్తకార్యముల నియోగింప వారు
భద్రకాంచనమయబహురత్నచిత్ర, భద్రాసనంబులపై దర్భ పఱిచి
చారుకృష్ణాజినాస్తరణముల్ చెలువ, మారంగ రచియింప నందుఁ గూర్చుండి
కుశలమే రఘురామ! కువలయజనులు, కుశలమా! యని నీకుఁ గుశలంబె కాదె
పరుషవిక్రము నకంపను జంబుమాలి, నురుబాహుబలుని యుధాజిత్తు మత్తు

నక్షీణబలు విరూపాక్షు సంగ్రామ, దక్షతగల మహోదర ఘటోదరుల
శూరోత్తముని బ్రహ్మసుతువరాంతకుని, ఘోరవిక్రముల నికుంభకుంభులను
నంతకసముని దేవాంతకు వికటు, సంతతాహవజయశాలి దుర్ముఖుని
నతులబలోదగ్రుఁడగు మహావీరు, నతికాయు ఘనకాయుఁడగు కుంభకర్ణు
వీ రాదిగాగల వీరరాక్షసుల, ఘోరాజిఁ జంపితి కువలయాధీశ
సుతబంధుయుతముగా సురలోకవైరి, నతిరయంబునఁ జంపి తాదశాననుని
నీవు విల్లందిన నిఖిలంబు బెదరు, రావణుం డన నెంత రఘువీర నీకు
ననిమిషదుర్జయుండగు తండ్రికంటె, నినకులోత్తమ చాలనెక్కుఁడు గాదె
యింద్రాదిదివిజుల హృదయశల్యంబు, నింద్రజిత్తును గెల్వ నెవ్వఁడు చాలు
నతికాయు నడఁప నీయనుజుండు దక్క, నితరుఁ డెవ్వఁడు గలఁ డిన్నియు నేల
నక్షీణబలుఁడు బ్రహ్మాస్త్రప్రయోగ, దక్షుండు కపటయుద్ధముల దుర్జయుఁడు
కాలుని గెలిచిన కడిదివీరుండు, త్రైలోక్యజయశాలి దశకంఠసుతుఁడు
మేఘనాదునికి సౌమిత్రిఁ దప్పించి, రాఘవ నిలుతురె రణమున నొరులు
అభియాతికులమెల్ల నణఁచి లోకముల, కభయ మిచ్చితి శుభం బగుఁగాక మీకు
సమరంబులోపల సకలరాక్షసుల, సమయించి వచ్చి రాజ్యమును గైకొన్న.
నినుఁ జూడఁగంటిమి నిండె మాతపము, అనఘాత్మ ధన్యుల మైతి మే మనిన
ముకుళితహస్తుఁడై మునుల నీక్షించి, సకలేశుఁడగు రామచంద్రుఁడు పలికె
ననికి దక్షులు విరూపాక్షాదు లుండ, ఘనసత్త్వుఁడగు కుంభకర్ణు డుండఁగను
భుజవిక్రమాటోపభువనభీకరుఁడు, రజనీచరేంద్రుండు రావణుం డుండ
మేఘనాదుని మీరు మిగులఁ బేర్కొంటి, రాఘనుబలమును నధికవిక్రమము
సామర్థ్యమును నెట్టిచందంబు తండ్రి, కేమికారణమున నెక్కుఁడైనాఁడు
వరము లేగతిఁ గొన్నవాఁ డంతవట్టు, కర మర్థి విన నిచ్చ గలదు నా కనిన
ననఘుఁడు మునివరుఁడగు నగస్త్యుండు, నతినయోక్తుల రాఘవాగ్రణి కనియె
మఱి మేఘనాదుని మహితప్రభావ, మెఱుఁగఁజెప్పెద మనుజేంద్ర ము న్నతని
తనయుఁగాఁ బడసిన దశకంఠుకులము, జననప్రకారంబుఁ జరితంబు వినుము
ప్రథమయుగంబున బ్రహ్మపుత్రుండు, ప్రథితోరుతరకీర్తి పరమార్థవిదుఁడు
నిరుపమచరితుఁడు నిర్మలధర్మ, పరుఁడు పులస్త్యుఁ డన్ బ్రహ్మర్షివరుఁడు
సంపూర్ణగుణముల జనకునిభంగిఁ, బెంపార సురలకుఁ బ్రియమైనవాఁడు
దివి జారి చేరువఁ దృణబిందుఁ డనఁగ, నవిరళప్రతినిష్ఠ నధికుఁడై వెలయు
నట్టియారాజర్షియాశ్రమంబునకుఁ, బట్టుగా భానుప్రభాభాసి యగుచు
నిర్మలస్వాధ్యాయనిరతుఁడై విహిత, ధర్మక్రమంబునం దప మాచరింప
నరలోకనాయక నాగకన్యకలు, కరమర్థి రాజర్షికన్యకాగణము
నచ్చలేమలు నమరకన్యకలు, నిచ్చలు నేతెంచి నేర్పుమై నచటఁ
బాడుచు నింపార బహువాద్యగతుల, నాడుచు నుండఁగ నాపులస్త్యుండు
కనుఁగొని కోపించి కన్నియలార, ననుఁ గలంపఁగ వచ్చి నా రిట్లు మీర
లేకన్య నావల నిమ్ముగాఁ జూచు, నాకన్య ధరియించు నపుడ గర్భంబు
నని శపియించిన నతిభీతిఁ బొంది, కనుగొని యటఁ బాసి కాంతలు చనిరి
పరుషోగ్రమైన యాపలుకులు వినక, తిరమైనవేడుక తృణబిందుపుత్రి
యాదెస మెలఁగుచు ననతిదూరమున, వేదవాక్యధ్వని విని చేరవచ్చి
యమ్మహాత్మునిఁ జూడ నప్డ గర్భంబు, గ్రమ్మఁగాఁ గనుఁగొని కడుభీతిఁ బొంది
యిది యేమి మూఁడెనో యింతలో ననుచు, మదిలోన శంకించి మరల నేతెంచి
తనతండ్రిముందర దైన్యంబుతోడఁ, దనరారుసిగ్గునఁ దలవంచియున్న
నాతృణబిందుండు నద్భుతస్తిమిత, చేతస్కుఁడై పుత్రిచేడ్పాటుఁ జూచి
యకట నీ కిదియు ననర్హంబు గాదె, వికృతభావం బేమివిధమున వచ్చె

నెవ్వారి కెగ్గు నీ వేమి కావించి, తెవ్వారు శపియించి రేదిక్కు చనితి
తప్పక నాతోడఁ దలఁకు నీ వుడిగి, చెప్పుదుగా కన్నఁ జేతులు మొగిచి
జనక! పులస్త్యునాశ్రమసమీపమునఁ, జనఁజొచ్చియచట నా సఖులు లేకున్న
వెదకుచో ని ట్లైనవేష మాక్షణమె, విదితమై వచ్చితి వెఱచి మీకడకు
ననవుడు తృణబిందువాత్మలోనంతఁ, గని కూఁతుఁ దోడ్కొని కడువేగ నరిగి
యాపులస్త్యునితోడ ననియె నీకన్యఁ, దాపసోత్తమ మీరు దయఁ జూడవలయు
నెలమిఁ దపోనిష్ఠ నింద్రియజయము, గలమీకు శుశ్రూషఁ గావించుఁగాక
యనిన పులస్త్యుఁ డాయబలఁ గైకొన్న, దినకరతేజుండు తృణబిందుఁ డరిగె
సముచితస్థితి నంత సంయమీశ్వరుఁడు, విమలధర్మాచారవినయశీలములఁ
దనకు సంతతమును దగిలి శుశ్రూష, లొనరింప నమ్ముని వనిత నీక్షించి
నలినలోచన నీకు ననుఁ బోలు నుభయ, కులకీర్తి నిచ్చితిఁ గొడుకుఁ బౌలస్త్యు
వాఁడును దా విశ్రవసుఁ డనుపేరి, వాఁడునై తగునని ధ్వని వింటిఁ గాన
నని పల్క గర్భంబు నభివృద్ధిఁ బొంది, వనజాక్షి సుతు విశ్రవసుఁ గాంచె నంత
ననఘాత్మ కాళింది కాపులస్త్యునకు, ఘనుఁడు పౌలస్త్యుండు కర మర్థిఁ బుట్టి
ముజ్జగంబుల ధర్మమును బేరుకొనఁగ, సజ్జనుఁడై వేదశాస్త్రము లెఱిఁగి
నృపవర యతఁడును నియతితో ఘోర, తపము సేయఁగ భరద్వాజుఁ డేతించి
వర్ణింపఁదగు రూపవతి యైనదేవ, వర్ణిని యనుకూఁతు వానికి నిచ్చె
నతఁడును నాపత్నియం దొక్కకొడుకు, నతులతేజోనిధి నవనీశ వడసె
నంబుజాసనుఁ డంత నచటికి సంత, సంబున దేవర్షిసహితుఁడై వచ్చి
వినుతింప నీతఁడు విశ్రవసునకు, జనియించెఁ గాన వైశ్రవసుడన్ పేర
నమరుఁ గాకనునుడు హుతాగ్నియుఁ బోలి, విమలతేజోభూతి వెలుఁగుచు నంత
వేయేండ్లు ననశనవిధిఁ జేసెఁ దపము, వాయు వాహారమై వర్తించి పిదప
వింతగాఁ దపమున కంతరంగమున, సంతోష మందుచు జలజసంభవుఁడు
నింద్రాదిసురలతో నేతెంచి యతని, యింద్రియజయమున కెంతయు నలరి
వర మేమి సంయమివర వేడు మనినఁ, బరిపూర్ణతరలోకపాలత్వ మడిగె;
నడిగిన నపుడు నాలవలోకపాలుఁ, బొడమింపఁ దలఁపు నాబుద్ధిలోఁ గూడె
వాసవసమవర్తివరుణులతోడ, వాసి కెక్కుచు ధనేశ్వరుఁడవై యుండు
మినసమప్రభగల యీపుష్పకంబుఁ, గొను మంచు వర మొసంగుచుఁ బోయె నజుఁడు
ధనపతియును నింత తండ్రిసన్నిధికిఁ, జనుదెంచి వినతుఁడై సకలంబుఁ జెప్పి
జలజాసనుఁడు నివాసస్థాన మనఁగఁ, బలుకఁడు నాకున్కిప ట్టేది యనినఁ
బసిఁడికోటలు ప్రభాభాసితరత్న, విశదచిత్రములైన వివిధసౌధముల
భర్మనిర్మితసాలభంజికాకలిత, నిర్మలకలధౌతనిబిడహర్మ్యముల
మహనీయహాటకమణిగోపురముల, బహురత్నతోరణప్రచురమార్గముల
నరుదులై మెఱయంగ నమరేంద్రుపురముఁ, బురణించు లంక యన్ పురలలామంబు
దక్షుఁడై సకలంబుఁ దగ విశ్వకర్త, రాక్షసులకు నుండ రచియించినాఁడు
తనయుండ నీవందుఁ దగు రాజ్యసుఖము, లనుభవించుచునుండుమని పల్క నతఁడు
తోయధిపరిఘయై దుర్భేద్య మగుచు, నాయతస్థితిఁ ద్రికూటాద్రిమధ్యమునఁ
బెంపారు లంకకుఁ బ్రియముతో వచ్చి, యింపారు నప్పురం బెలమి నేలుదును
నిచ్చలు గంధర్వనిర్జరస్తుతుల, నచ్చరిలేమల యాటపాటలను
మది కొప్ప నుదయార్కుమాడ్కిఁ దేజమునఁ, బొదలుచు లీలమై పుష్పకం బెక్కి
తక్కనిభక్తితోఁ దల్లిదండ్రులకు, మ్రొక్కి పోవుచు నిట్లు ముదముతో నుండె
ననవుఁడు నతినిర్మలాగ్నియుఁబోలె, జనపతి తలయూఁచి సంయమిఁ జూచి
యెలమి రాక్షసులకు నీలంక మున్ను, కలుగుట విదితంబుగా వింటి నేఁడు
పొరిఁ బులస్త్యునికులంబున నిశాచరులు, పరఁగుట విందు నప్పౌలస్త్యునందు

ఘనుఁడు రావణకుంభకర్ణులకంటె,ననుపమబలుఁడు ప్రహస్తునికంటెఁ
గడిమి నవ్వికటునికంటె రావణుని, కొడుకులకంటె నెక్కుడు బాహుబలము
గలవాడు తొంటిరాక్షసు లెవ్వ రీడు, బలవంతుఁ డరివీరభయుఁ డెవ్వఁ డరయ
నతితరజయశీలుఁ డగుచున్న విష్ణు, చేత నేగతిఁ బరాజితు లైరి వారు
విన వేడ్కఁ బుట్టెడు వివరించి చెప్పు, డన నమ్మహాత్ముండు ననియె రామునకు
నరనాథ కొందఱ నలువ యుగాదిఁ, బొరి జలంబులలోనఁ బుట్టించె నంత
వారు నాఁకలినీరువట్టును బట్టి, వారిజాసను గానవచ్చి కే ల్మోగిచి
యే మెట్లు మనువార మిటమీఁద మాకు, నేమివర్తన మన్న నించుక నవ్వి
యుదకంబు రక్షించు నొగి నంచుఁ బలికె, మది వారిపలుకులు మహితాత్ముఁ డెఱిఁగి
రక్షింతుమనువారు రమణ రాక్షసులు, శిక్షింతుమనువారు క్షితి యక్షు లనియె
రాక్షసకులమున రఘువర కడిమి, నీక్షింప హేతిప్రహేతు లన్వారు
మధుకైటభులఁ బోలి మహి నిశాచరుల, కధిపతులై పుట్టి రందుఁ బ్రహేతి
పరిణయం బొల్లఁడు పరఁగంగ హేతి, వరియించె నుభయవైవస్వతానుజుఁడు
అంత విద్యుత్కేశుఁ డనువాఁడు పుట్టె, నంతకు చెలియలి కాహేతివలన
నతఁడును సోదకంబగు మేఘలీల, నతిశయిల్లుచు నూత్నయౌవనుఁ డైన
సాలకటంకటాసంజ్ఞాభిధానఁ, బోల సంధ్యాదేవి పుత్త్రి పుత్తునకు
హేతి పెండిలి సేసె నెలమితో నదియు, జాతగర్భస్థితి జని మందిరమున
సుతుఁ గాంచి యట నొక్కచోఁ బాఱవైచి, రతికిఁ గ్రమ్మఱ వచ్చె రమణునికడకు
బాలుఁడు నాననపంకజంబునకుఁ, గేలుమాటుగఁ జేసి గిరిగుహల్ చెలఁగ
నెలుఁగెత్తి పిలిచె బీరెండ నోరెండఁ, బలుమాఱు నుఱిమిన వంగి వాపోవ
నందివాహనముపై నగరాజసుతయు, నిందుమౌళియు మింట నేగుచునుండి
విని గౌరి వెరగంది వింటివే దేవ, కనుఁగొంటివే వీనిఁ గనుఁగొనవలయు
నరుదైన దయపుట్టె నటుగాన మీరు, పరమేశ యీబాలుఁ బాలింపవలయు
నని విన్నవించిన నప్పుడు వాని, కనుపమస్థితిఁ దల్లి యంతప్రాయంబు
నమరత్వమును నిచ్చె నమ్మహాదేవుఁ, డమరఁ గర్భంబున నపుడ జన్మంబు
తమ సవిత్రులపాటిదగువయఃస్థితులు, నమయును వర మిచ్చె నొగి రాక్షసునకు
నంత సుకేశాఖ్యుఁడై వాఁడు జనని, యంతప్రాయమున వాఁ డమరుఁడు నగుచుఁ
బురుహూతమహిమతో భువనంబు లద్రువ, వరగర్వమునఁ గ్రొవ్వి వర్తించుచుండ
గ్రామణియనుపేరి గంధర్వుఁ డతని, సామర్థ్య మూహించి సమ్మదం బెసఁగ
వరరూపవతి వేదవతియనుకన్యఁ, బరఁగంగ నతనికిఁ బత్నిఁగా నిచ్చె
లీల నాతఁడు సుమాలిని మాల్యవంతు, మాలిని గనియె నమ్మత్స్యాక్షివలన
మూఁడగ్నులను రుద్రు మూఁడునేత్రముల, మూఁడుమంత్రంబుల మూఁడువాయువులఁ
బోలి యామువ్వురుఁ బొలుపార మేరు, శైలంబునకు నేగి సకలలోకములు
భయమందఁ దపములు పరమేష్ఠిఁ గూర్చి, నియతితోఁ జేయంగ నీరజాసనుఁడు
కనకాద్రి కేతెంచి ఘనులార! వేఁడి, కొనుఁ డేమివరములు కోర్కి మీ కనిన
ముగురు విచారించి ముకుళితహస్తు, లగుచు వా రతిభక్తి నాబ్రహ్మఁ జూచి
యెనసి మే మన్యోన్యహితులమై యుండ, వినుతతేజంబుల విలసిల్లుచుండ
నరుల కజేయులమై యుండనిమ్ము, చిరజీవులై యుండఁ జేయుము మమ్ము
నని నవ్వరములు నబ్జజుఁ డొసఁగి, తనలోకమున కేగెఁ దదనంతరంబ
వారిజసనదత్తవరశక్తిఁ జేసి, వారును ముదమంది వారింపఁబడక
ననిమిషుల్ మొదలుగా నఖిలలోకముల, జనులఁ బాధించుచు జనలోకనాథ!
దుర్మదచరితు లాదుర్జయుల్ విశ్వకర్మయొద్దకు వచ్చి మనుఁడ నేర్పెసఁగ
నీవు నివాసముల్ నిర్మింతు సకలదేవతాగంధర్వదితిసుతాదులకు
మాకు నింపెసఁగంగ మంథాద్రిపైన, శ్రీకిఁ బట్టగు హేమశిఖరిపైనైన

హిమవంతమునవైన నెల్లసంపదలఁ, గమనీయరచనలు గలపట్టనంబు
నిర్మింపు నీ వన్న నెరయంగ విశ్వ, కర్మయు వారితోఁ గరమర్థిఁ బలికె
వినుఁడు పురాతనవృత్తాంత మొకటి యనఘుండు నారదుఁ డఖిలలోకములుఁ
దిరిగి యొక్కెడ వాయుదేవుని గాంచి, యరుదార నతనితో ననియె నీరీతి
ని న్నొక్క టడిగెద నిక్కంబుఁ జెప్పు, మిన్నిలోకములకు నెక్కుడు బలము
గలవారు వీ రని గణుతింపుమనిన, నలరుచు నిట్లను నాగంధవహుఁడు
త్రిగుణాత్మకమ్మైన దేదీప్యమైన, ముగురువేలుపులకు మొగ యాకసంబు
కన్న నే నధికసత్వాఢ్యుండ నైతి, ననిన నీకంటె సత్వాఢ్యులు లేరె
నీయవనీతలం బెల్ల ధరించు, నాయనంతుండు సత్వాఢ్యుండు గాఁడె
యనిన నవ్వుచు నిట్టు లనె గంధవహుఁడు, వినుము శేషుండు నావిక్రమమునకు
నెన గాఁడు చెప్పెద వేల! మునీంద్ర, యనిన నావచనంబు నాత్మలో మఱల
కనఘుండు చనుదెంచు నా శేషుఁ డెల్లి, నని శేషవరునొద్ద కాప్రొద్దె పోయి
వినిపించె సకలంబు విశదంబు గాఁగ, విని యనంతుం డతివేగంబె కదలి
కనకాద్రికడ నున్న కరువలిఁ గాంచి, వినుమని పలికెఁ బ్రవీణత మెఱసి
బలవిక్రమంబులు పలుమాఱుఁ జెప్ప, నిలువక పాఱెడు నీతోడి దేమి
లక్షయోజనముల లలిఁ బొడ వగుచు, నక్షీణశిఖరాళి నలరు నీయద్రిఁ
గప్పెదఁబడగలఁ గదలించితేని, నిప్పుడు నీసత్వ మెఱిఁగెద ననుచుఁ
బాటించి మణిఫణాపఙ్క్తులచేత, హాటగిరిఁ గప్పె నపుడ శేషుండు
నన్నివాయువుల నొక్కంతగాఁ గూర్చి, పన్నగవరుఁ గరువలి తాఁకుటయును
నలవడ యోగంబునం దెల్లప్రొద్దుఁ, జలియింపకుండెడి శంభుండ పోలి
యున్న నావాయువు లొగి లోకపంక్తు, లన్నియు గుండ్లుబెం డ్లాడంగదొణఁగెఁ
దొడఁగిన దేవతల్ తుప్పునఁ దూలి, వడి బ్రహ్మయొద్దకు వచ్చి కే ల్మోగిచి
దేవలోకములెల్లఁ దెగి చెడిపోవు, నీవాయు వెడపక నిటు వీఁచెనేని
యనిన నాబ్రహ్మ శేషాహియొద్దకును, జనుదెంచి యిట్లను జతురవాక్యముల
విశ్వంభరునిఁ దాల్చి విశ్వంబుఁ దాల్చి, శాశ్వతకీర్తియు క్షమ గలనీకు
నీయెడ లోకంబు లెల్ల నశించు, వాయువుతో స్పర్ధ వలదు నాగేంద్ర
యని పద్మభవుఁ డాఁడ నయ్యనంతుండు, తనలోనఁ బరమశాంతంబును బొంది
యొకపడ గించుక యోరసేయుటయు, నకలంక మగువాయు వందులఁ జొచ్చి
ధృతి నొక్కశిఖర ముద్వృత్తిని విఱిచి, యతివేగమున దక్షిణాబ్ధిలో వైవ
నదియ త్రికూటమై యమరుచు నెపుడుఁ, బదిలమై యత్యంతబలమయై చూడ
నక్షత్రవలయంబు నడుమగాఁ బెరిఁగి, దక్షిణవారాశి తనుఁ జుట్టియుండ
నమరుఁ ద్రికూటాద్రి యాత్రికూటమున, నమరేంద్రుపనుపున నమరించినాఁడఁ
జెలువార నతిచిత్రచిత్రహర్మ్యములు, కలధౌతబహురత్నకలితశిల్పములు
గలగృహప్రాకారఘనగోపురాదు, లలవడఁగా లంక యనునొక్కపురము
నది విపక్షాభేద్య మగుచుఁ బక్షులకు, గదియంగ రాకుండు గగనంబుఁ దాఁకి
యందు రాక్షసు లుండి గర్వత నెలమిఁ, బొందుగా బొండు నప్పురమున కనిన
వారు నాలంకకు వడి నేగుదెంచి, ...
తగ సుమాలికి నిచ్చె దనపెద్దకూఁతు, మగఁటిమి వారు నమ్మాల్యవంతునకు
నెలమి రెండవకూఁతు నిచ్చెసౌభాగ్య, నిలయ మూఁడవకూఁతు నిచ్చెమాలికిని
బదపడి వార లప్పడఁతులఁ గూడి, మదనరసాస్తకమతులతో బడలి
సంతోషమున రతుల్ సలుపుచునుండి, రంత సుమాలియు నాకేతుమతియు
నతులశూరుల బ్రహ్మహణు నకంపనుని, వితతప్రతాపుని వికటుఁ డన్వాని
ఘనభుజున్ గరటముఖశ్యావదంతు, లనువారి సంప్రోది యనుమహాబలుని
భాసురయశుని సుపార్శ్వునిఁ బ్రణుని, భాసకర్ణుని నిబహ్వాసి ధూమ్రాక్షు

నమరఁ బుష్పోత్కట యనుకోమలాంగిఁ, గమనీయశుభమూర్తి కైకసి యనియు
నమరఁ గుంభీనస యనునామ మెసఁగ, రమణీయమై యొప్పు రాజాస్య గనియె
నలఘుతేజోమూర్తి యగుమాల్యవంతుఁ, డలరి యాసంకృతి యనుపత్నియందు
మొగి వజ్రముష్టి దుర్ముఖు విరూపాక్షు, నగణితశత్రుఘ్ను నగ్నికోపనుని
మదమత్తుఁ డనువాని మఱియొక్కకూఁతు, నధికతేజస్విని ననలాఖ్యఁ గాంచె
మాలికిఁ గొడుకులు మహిమతోఁ బుట్టి, రోలి నవ్వసుధపై నురుతరతేజు
లనలుండు ననిలుండు హరుఁడు సంపాతి, యును విభీషణుమంత్రు లుర్వీశ వారు
ఇవ్విధంబునను నయ్యింతులవలన, ముప్వురు సంతతుల్ ముదముతోఁ బడసి
మృత్యుఘోరాకృతి మిగుల సంతతము, నత్యంత బలవంతులై సమీరణము
మాడ్కి నెల్లందుఁ గ్రమ్మరుచు జనముల, వేడ్కతోఁ జెఱుపుచు విపులదర్పమునఁ
గొడుకులుఁ దారు గైకొనియు లోకములఁ, గడలేనిబాధలఁ గావించుచుండ
ది క్కెవ్వరును లేక దివిజులు మునులు, ముక్కంటికడ కేగి మొగిఁ గేలు మొగిచి
గౌరీశ! పరమేశ! కందర్పదహన, కారుణ్యమున మముఁ గావంగవలయు
వనజసంభవుచేత వరములు వడసి, కినుకతో నడరి సుకేశనందనులు
మునులయాశ్రమములు మునుకొని చెఱుతు, రనిశంబు బాధింతు రఖిలదేవతల
వేల్పులనాకంబు వెడలంగ వ్రాలి, వేల్పుల మేమంచు విహరింతు రచట
నేనె విష్ణుండను నేనె రుద్రుఁడను, నేనె పద్మజుఁడను నేనె యింద్రుఁడను
నేనె కృతాంతుఁడ నేనె పార్థివుఁడ, నేనె చంద్రుండను నేనె భాస్కరుఁడ
నని పల్కుచుండుదు రానిశాచరులు, చను మమ్ము రక్షింప సకలలోకేశ!
కడుఘోరరూపంబుఁ గైకొను వారి, నడఁగించి మాకు నీ వభయ మిమ్మనినఁ
దలఁచి సుకేశనందనులపైఁ గూర్మి, పొలియింపఁజాలక భూతేశుఁ డనియె
వారు నా కరయంగ వధ్యులు గారు, వారల వధియించు వారిజోదరుఁడు
విష్ణునివరములు వేఁడుఁ డాసర్వ, జిష్ణుఁడు మీకెల్ల సేమంబు సేయు
నని పల్క శివునకు నతిభక్తి మ్రొక్కి, మునులును సురసంఘములు నేగుదెంచి
హరిఁ గాంచి ముకుళితహస్తులై దేవ, కరుణించి మము నీవ కావంగఁదగుదు
వనజసంభవదత్తవరులు సుకేశ, తనయులు సురమునిస్థానంబుఁ గొనిరి
వారు లంకాపురి వర్తింతు రమర, వైరులఁ గడతేర్పవలవదే మీకు
దనుజమర్దన వారితలలు చక్రమునఁ, దునుమాడి జముఁ గూర్పు దుష్టరాక్షసుల
నభయంబు నేఁడు మా కానతి యిమ్ము, త్రిభువనాధీశ్వర దేవ నీ వనిన
నిర్జనంబుగ వారి నిర్జితు నింక, నిర్జరవరులార నెమ్మది నుండుఁ
డని పల్క వారు నయ్యసురాంతకునకు, వినతులై చనఁగ నావృత్తాంత మెఱిఁగి
మనమునఁ దలపోసి మాల్యవంతుండు, తనసహోదరులతోఁ దగ నిట్టు లనియె
మునులును సురలును ముక్కంటిఁ గాంచి, వినతులై వేఁడిన "విదరింప వారు
నాచేతఁ జావరు నలినలోచనుఁడు, మీచింతఁ బాపెడు మీ రేగుఁ" డనుచు
నాభూతపతి వల్క నమరాదు లబ్జ, నాభునికడ కేగి నమ్రులై నిలిచి
మనబాధ లెఱిఁగింప మనల నిర్జింప, దనుజారి సమయంబు దగఁ జేసినాడు
విశదోరుయశు మహావీరు హిరణ్య, కశిపుఁ జంపెను బలిం గడతేర్చి పుచ్చె
రాధేయు వధియించె రణభూమి నముచి, సాధించి వాతాపి సమయించెఁ గడఁగి
శుంభుని దునిమె నిశుంభు మర్దించె, శుంభదంశులు యమార్జునుల నిర్జించె
నిరుపముండగు కాలనేమి భంజించెఁ, బరిమార్చె మఱి లోకపాలుఁ డవ్వాని
హార్దిక్యు నణఁచె సంహాతు సంహరించె, దుర్దము లగుచున్న దుష్టరాక్షసుల
మఱియును బల్వుర మర్దించె దీని, నెఱిఁగి యావిష్ణుతో నేల వైరంబు
జగముల బాధలు చాలించి సంధి, తగఁ జేసి మనుటయుఁ దగినకార్యంబు
నయమార్గ మెఱిఁగిన నామాట వినిన, భయ మేది నెమ్మది బ్రతుకంగవచ్చు

శిష్టకరక్షణశీలుఁ డాహరికి, దుష్టమర్దన మది దోషంబు గాదు
వినుఁ డన్నమాటలు వీనులఁ జొరక, తనరు తెంపున వారు తమయన్న కనిరి
వేదంబు లొగిఁ జదివితిమి యజ్ఞములు, వేదోక్తవిధులఁ గావించితి మెలమి
వివిధదానంబులు విహితధర్మములు, నవిరళరాజ్యంబు నమరఁజేసితిమి
కడుఁదేజమునఁ బెద్దకాలంబు మంటి, మడరి యోడించితి మఖిలలోకముల
యశముఁ గంటిమి విష్ణుఁ డైనఁ గానిమ్ము, పశుపతి గానిమ్ము బ్రహ్మ గానిమ్ము
మనలఁ గయ్యంబున మార్కొనఁగలరె, మన మిఁక లంకలో మసలక వెడలి
నైరకారణులైన వాసవాద్యమర, వీరులఁ బొలియించి వెస వత్తు మనుచు,
ఖరిహయస్యందనకమఠశార్దూల, శరభభేరుండాజసింహవాహనులు
గురుమృగపన్నగక్రోడోగ్రకరటి, నరగోవిహంగమనక్రవాహనులు
నఖిలాయుధోజ్జ్వలహస్తులు నగుచు, నిఖిలసేనలతోడ నేల యల్లాడ
భీకరాకృతులతోఁ బేర్చి రాక్షసులు, నాకంబుపై నెత్తి నడువఁగ నపుడు
తలపోసి గృహదేవతలు నిప్పురంబు, లలిఁ దూలఁగలదంచు లంక వెల్వడిరి
వారిదంబులు రక్తవర్షముల్ గురిసె, వారాసు లుప్పొంగి వడి మేరఁ దప్పె.
నట్టట్టుగా దొర్లె నలకులాచలము, లట్టహాసముతోడ నాడె భూతములు.
చరణంబు లెత్తినై సరి నూరుకముల, గొరవంకలును బాటె ఘోరంబు లగుచు
సుడియుచుఁ బొడచూపె సురగాలిపెల్లు, యెడనెడ వఱడు బిట్టెదుట వాపోయె
వలయమై సేనపై వడి గ్రద్ద లాడెఁ, గలఁగుచు నుగ్రంబుగాఁ గాకు లఱచెఁ
బలుమాఱు నిటు మహోత్పాతముల్ వొడమ, దలఁకక రాక్షసుల్ దర్పంబు లెసఁగ
మొగి మాల్యవంతుండు మున్నుఁగా నొక్క, తెగువతో నడచిరి దిశలెల్ల నిండ
నంత నిర్జరదూత లసురాంతకునకు, నంతవృత్తాంతంబు నట యెఱిఁగింప
కలసి విద్యాధరగంధర్వసిద్ధ, విలసితగానముల్ వీనులఁ బొలయ
నమరులు గొలువంగ నఖిలసైన్యములు, సముచితస్థితితోడఁ జనుదెంచుచుఁడ
మెఱసి వక్షస్థలి మించుకౌస్తుభము, మెఱుఁగు దిక్కులనిండ మిఱుమిట్లు గొలుప
జంగమరోహణాచలతుంగశృంగ, సంగతి గల నీలజలదంబుభంగి,
విక్రమోదగ్రుఁడై విహగేంద్రు నెక్కి, చక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గంబు లొలిఁ
గరపంకజంబులఁ గర ముల్లసిల్లఁ, బరుషభూరిభేరిభాంకృతుల్ జాలఁగ
నాభీలగతి దిక్కు లద్రువంగ వనజ, నాభుండు నాజికి నడచె నయ్యెడను
గరుడపక్షానిలగమనవేగమునఁ, దరులెత్తి వడిఁ బాఱఁ దారలు చెదర
వినువీథి రవితేరు విముఖమై పఱవ, ఘనమాలికలు తూలికలభంగిఁ దూల
మున్నీరు గడలెత్తి మ్రోయ మిన్నేరు, పెన్నేల నెగసిన పెందూళి యనఁగ
విఱిగి మహాచలవిపులశృంగములు, దఱుగుచు నిలఁ గూల ధరణి కంపింపఁ
గువలయహితబింబగురుకాంతి నమరు, ధవళాతపత్రంబు దవ్వులఁ గాంచి
జయశాలి విష్ణుండు చనుదెంచె ననుచు, భయమంది రాక్షసబలమెల్ల గలఁగ
నంత నద్దేవున కభిముఖు లగుచు, నెంతయుఁ గడకతో నేర్పులు మిగుల
దినకరకరజాలతీవ్రార్చు లడర, ఘనమాంసశోణితకలితంబులైన
పరశుతోమరకుంతపట్టసప్రాస, పరిఘాసిముద్గరప్రముఖాయుధములఁ
దిరిగి నొప్పించుచు దితిజారిమేను, శరవృష్టిఁ గప్పిరి సకలరాక్షసులు
ధారాధరంబులు ధరణీధరంబు, వారిధారలఁగప్పు వలనొప్ప మిగులఁ
విలయకాలంబున విశ్వలోకములు, కలఁగి యద్దేవుని ఘనశరీరంబుఁ
జొచ్చినవిధమునఁ జొచ్చి లో నణఁగ, నచ్చెరు వడరంగ నయ్యంపగములు
భుజబలదర్పముల్ పొలుపార నంత, రజనీచరాధముల్ రథికుతో రథియుఁ
గరముఁ దాఁ గరివాఁడు కరివానితోడ, దురగంబువానితో దురగంబువాఁడుఁ
దరిమి పదాతి పదాతితోఁ దాఁకి, పొరిఁబొరిఁ జల మెక్కి పోరుచున్నెడను

నడిదము జళిపించి యంగముల్ ద్రుంచి, కడిదిఁ బొమిడికలు గదలచేఁ జదిపి
నెఱి నారసంబుల నెఱకులఁ ద్రుంచి, మెఱుఁగు వజ్రంబుల మెడలు దున్మాడి
చేతికి నందక సెలకట్టె లెత్తి, వేతొడల్ గాడిపో వ్రేఁకతో వైచి
కడుగట్టిరథములఁ గనునొగల్ గొట్టి, పొడలెత్తి పొడిగాఁగ బుడమితోఁ జఱచి
రంత రాక్షసముఖ్యు లగుమహావీరు, లంతకాకృతులతో నార్పులు నిగుడ
సరిఁ దోమరంబుల శక్తుల నొంచి, శరవృష్టి గప్పి రా సకలలోకేశు
నప్పుడు విష్ణుండు నలిగి శార్ఙ్గంబు, కొప్పునకొప్పుగా గుణ మెక్కఁద్రోచి
జిహ్మగాధిపకల్పశింజినీరవము, బ్రహ్మాండకోటరభరితంబుఁ గాఁగ
మిడుగుర్లు మంటలు మింటఁ బెల్లడవఁ, బిడుగులఁ బోలెడు భీకరాస్త్రములు
గరుల పెన్గాడ్పున ఘనపంక్తి దూల, నిరుఁదెసఁ గొని వడి నిగిడింప నవియు
నెడ నిశాచరు లేయు నిషుపరంపరలు, వడిఁ ద్రుంచివైచుచు వచ్చి రాక్షసుల
మస్తకంబుల ద్రుంచి మరువులు చించి, హస్తము ల్దునుమాడి యంగము ల్దూంచి
నెఱకులు గొని కాఁడి నేల భేదించి, మఱియును బహురక్తమాంసముల్ తొరఁగఁ
జరణముల్ జానువుల్ జత్రువుల్ జంఘ, లురము లూరులు బాహు లుదరముల్ కాళ్లు
నిటలంబు లాదిగా నిఖిలాంగకములు, చటులవేగమున జర్ఝరితముల్ చేసి
వేదండకుంభముల్ విదళించి తురగ, పాదంబు లతిఘోరభంగిగాఁ ద్రుంచి
కేతుదండము లుర్విఁ గిరి కొల్పి మెఱయ, నాతపత్త్రావళు లందంద నఱకి
రథికులఁ బొలియించి రక్తవాహినులు, పృథివీతలంబునఁ బెల్లుగాఁ బఱపి
వెలయ మేఘధ్వనివిధముగా బెట్టు, జలజనాభుఁడు పాంచజన్య మొత్తుటయు
జలజభవాండమ్ము సంధులు ప్రిదిలెఁ, గలఁగె నబ్ధులుఁ దారకంబులు డుల్లెఁ
జలియించె దిక్కులు శక్రాదిసురలు, చెలఁగి నిశాచరసేన మూర్ఛిల్లె
వనజాప్తబింబంబు వలనఁ బెల్లడరు, ఘనరశ్మిజాలంబుగతి వెలుంగుచును
గనుఁగొని లయవేళ కడలి వెల్వడిన, పెనుప్రవాహంబులు పెలుచ మ్రోయుచును
నరుదార నద్రిగహ్వరముల వెడలు, నురగసంఘముభంగి నుగ్రంబు లగుచు
తతభుజాదండకోదండంబువలన, నతిగాఢముక్తంబు లైనబాణములు
నీక్షింప గణనకు నెక్కుడు గాఁగ, రాక్షసావలికెల్ల రణభూమిఁ గెడపి
కడునల్కఁ శరభంబు కనలి సింహంబుఁ, గడిమిమై సింహంబుఁ గరియూథములను
గలయంగ గరి భయంకరలీలఁ బులులఁ, బులి తురంగంబులఁ బోదోలుకరణి
గరుడవాహనుఁ డుగ్రగతిఁ దోల నోలిఁ, బరువడి రాక్షసభటులరూ పణఁచెఁ
బుంఖానుపుంఖవిస్ఫురితబాణములు, శంఖశార్ఙ్గధ్వనుల్ సైరింపలేక
నతిభీతి హతశేషులగువారు విఱిగి, ధృతిమాలి యాలంకదిక్కు పాఱుటయు
సుడిగొన్న తమసేనఁ జూచి సుమాలి, యెడ సొచ్చి యనువుగా నిషుపరంపరల
నసురారి నొప్పించి యాకసంబద్రువ, వెస నార్చి నిలిచె దిగ్వివరంబు నిండ
నాజి ము న్విఱిగిన యానిశాచరులు, తేజంబు లూహించి తెరువు గ్రమ్మరిరి
దానవాంతకుఁ డంతఁ దనరారునలుక, వానిసారథితల వడిఁ గూల నేయ
నరద మిడిచికొంచు నశ్వముల్ బెదరి, మరలిపాఱఁగఁ జూచి మాలియు నంత
బసిఁడిపింజెల నొప్పు బాణముల్ దొడఁగి, యసురారిపై నేయ నవియు నందంద
సీతకరద్యుతులతోఁ జెలువారు హంస, వితతులు క్రౌంచాద్రి వెసఁ జొచ్చుకరణిఁ
బరువడి వెలుఁగుచు విడివడి చొచ్చె, నరుదార విలసిల్లు నవ్విష్ణుమేన
దాని కొక్కింతయుఁ దలఁకక నిలిచి, దానవాంతకుఁ డంత ధనువు మోయించి
కులిశోపమములైన ఘోరబాణంబు, లలుకతో నడరించి యతని నొప్పించి
విముఖునిఁ గావించి వెసఁ గిరీటంబు, సమరోర్విఁ బడవైచి చాపంబుఁ ద్రుంచి
కేతువు ఖండించి కీలాలధార, లాతతగతి దొర్గ హరులపోఁ రణఁచి
మఱియును దఱుమంగ మాలి తే రెక్కి, యురగభీకరగదాయుతబాహుఁ డగుచు

గిరిశృంగములనుండి కేసరి యెగసి, కరమల్క లంఘించుగతి నేల కుటికి
యదరులు చెదరంగ నాభీలలీల, గద గొని వడి నేసె గరుడునిశిరము
కులిశసన్నిభగదాఘోరఘాతమున, నలఘుశీలాకల్ప మగుశిరం బవిసె
మఱుఁగున నగ్గరుత్మంతుఁ డాలోన, బిరుదు ముందరయైనఁ బెలుచ విష్ణుండు
కలత నానారత్నఘనదీప్తు లడరఁ, విలయార్కు- పరివేషవిస్ఫూర్తి దోఁపఁ
గాలానిలావర్తగతి కానఁబడఁగఁ, గాలచక్రాకృతి గలచక్ర మెత్తి
పెడచేతివాటున పృథులమస్తకము, మిడుకుచుఁ బడ వానిమెడఁ ద్రుంచివైచె
నవునవునని మింట నందంద పేర్చి, దివిజసంఘము లార్చె దిక్కులనిండ
మాలిపాటున కంత మాల్యవంతుండు, దూలె సుమాలియు దుఃఖంబు నొందె
నసములు సెడి భీతి నందఱు లంక, దెసమోముగా వైనతేయుండు తెలిసి
పదవిక్షేపనపవనవేగమున, రాక్షసకోటుల రణభూమిఁ దోలఁ
దలలు వీడఁగ నాయుధంబులు విడచి, వలనేఁది పాఱెడువారి వెందవిలి
పటుశిలీముఖముల పాలు సేయుచును, నటు నింగి నిండిన యానిశాచరుల
వారిదాకృతిఁ బోలి వారాశిలోన, ఘోరాశుగంబులఁ గూలనేయుచును
వెండియుఁ బోనీక వెసఁ గూడఁ దఱిమి, పుండరీకాక్షుండు భూరికోపమున
నరుణారవిందాక్షుఁడై విక్రమించి, పోరిఁబోరిఁ జంపె నప్పుడు నిశాచరుల
నెట్టనఁ గరవాలనిష్ఠురహతులఁ, దెట్టలై నడుములు తెగిపడ్డవారు
ప్రేవులు నెమ్ములు పిశితఖండములు, ప్రోవులై గదలచేఁ బొలిసినవారు
విక్రమోదగ్రులై వెసఁ దాకి వీఁకఁ, జక్రంబువాటున స్రుక్కినవారుఁ
గవచముల్ భేదించి గరు లంట నమ్ము, లవయంబులు గొన్న యముఁ గన్నవారు
వారణంబులతోడ వాజులతోడఁ, దేరులతో గూడఁ ద్రెళ్లినవారు
నెరసిన కీలాలనిర్ఝరంబులను, బరువడిఁ దునియలై పడిన కైదువులు
దూలిన గొడుగులు తుమురైన రత్న, కీలితాభరణముల్ గిరిగొంచు నమర
నధికవేగమున ని ట్లసురారి మసఁగి, వధియింప నమ్మాల్యవంతుఁడు మగిడి
కనలుకోపంబునఁ గన్నులకెంపు, దనరారఁ బలికె నద్దనుజారిఁ జూచి
యెఱుఁగవె రణధర్మ మేల చంపెదవు, వెఱచి పాఱెడువారి వెనువెంటఁ దగిలి
సమరభయార్తులఁ జంపినవారి, కమరలోకము దూర మతిపుణ్యులైన
నని చెప్పఁగా విందు మని కోడువారిఁ, జనునె జనార్దన చంప నిబ్భంగి
నదె చక్ర మదె చాప మదె గదాదండ, మిదె సంగరంబున కే వచ్చినాఁడ
మీఁటి నీతో లావు మెఱయుదు నింకఁ, బాఱెడువారలపని యేమి నీకు
నని పల్క దనుజారి యన్నిశాచరుని, గనుఁగొని నీచేత గడునొచ్చి సురలు
శరణు వేఁడిన నేను సకలరాక్షసులఁ, బరిమార్ప బ్రతినలు పట్టినవాఁడ
మెచ్చి వరంబులు తపంబులకు, నిచ్చిన విధి వెన్క నిడికొన్ననైన
నురిగి పాతాళంబుఁ జొచ్చిననైనఁ, బొరిగొందు మి మ్మేలఁ బోనిత్తు ననిన
ఘంటికల్ మెఱయఁగ ఘనశక్తి పూని, మంట లారఁగ వాడు మధువైరి వైచె
బేరురం బది నాటఁ బృథులవిద్యుతుల, వారిదాకృతి నొప్పె వనజనాభుండు
చానిన కొని వైవ దారహారముల, తో నొప్పునాతని తోరంపుటురము
కవచంబు భేదించి గాఁడవైచుటయు, నవశభావము చెంది యాలోనఁ దెలిసి
కింకిణుల్ మెఱయంగఁ గేల నంకించి, హుంకృతితో వక్ష ముగ్రశూలమున
వెసవైచి పిడికిట వీఁకఁ దాకిప, నసురారి కవియెల్ల నవలీల లైనఁ
బిఱిఁదికి నొకవింటిపె ట్టోసరించి, యఱచేతఁ జఱఁచె బిట్ట సురారిశిరము
గరుడుండు ఱెక్కలగాలి చొక్కాకు, కరణిఁ దోఁపఁగ నుగ్రగతిఁ దోలె వాని
వాఁడును సేనతో వసుధేశపాణి, వాఁడిమి చెడి లంక వడిఁ జొచ్చె నంత
నసురారిదెస శంక నాలంకయందు, మసలక రాక్షసుల్ మఱియుండ వెఱచి

కొడుకులతో బంధుకోటులతోడఁ, బడఁతులతో గూడఁ బాతాళమునకు
భూలోకనాయక పోయిరి వీరు, సాలకటంకటసంతతివారు
పఙ్క్తిరథాత్మజ బాహుదర్పమున, బంక్తికంఠునకంటె బల్లిదుల్ వీరు
ధర నీవు చంపిన దశముఖప్రముఖు, లరయఁ బులస్త్యు నన్వయమువా రధిప
నారాయణుడుదక్క నరలోకనాథ, వీరి నిర్జింప నేవీరుఁడు లేఁడు
ఆదిత్యకులజ నీ వాచతుర్భుజుఁడ, వాదినారాయణుం డైనదేవుఁడవు
శరణాగతక్రియ సకలరాక్షసులఁ, బరిమార్పఁబుట్టితి భానువంశమున
యుగయుగంబునను నీ వొక్కొక్కమూర్తి, నెగడుదు ధర్మంబు నిలిపెడుకొఱకు
నని పల్క మఱియును నవనీశుఁ జూచి, మనుజేంద్ర వినుము సుమాలి యన్వాఁడు
తనయఁ గైకేశి యన్దానిఁ దోడ్కొనుచుఁ, జనుదెంచి ధరణిపైఁ జరియించునెడను
నేపారఁ బుష్పకం బెక్కి మోదమున, నాపులస్త్యునిమన్మఁ డగుకుబేరుండు
ముద మందఁ దండ్రికి మ్రొక్కఁబో నతని, సదమలతేజంబు చక్కఁగాఁ జూచి
యరుదంద సుతఁ జూచి హరిణాక్షి! నీకుఁ, బరిణయకాలంబు పరికింప నిదియ
యతఁ డేల మన కిచ్చు ననుచు నావలన, నతివ! శంకించి ని న్నడుగ రెవ్వరును
నుభయకులంబుల నుజ్జ్వలాకార, విభవగణంబులు విలసిల్లు వరుని
నిలలోన నొకని నన్వేషించి నిన్నుఁ, దలమోచుకొనిపోయి తరుణి యావలనె
నాఁడుబిడ్డలఁ గన్నయప్పుడె కాదె, వాఁడిమి చెడియుండవలయుఁ దండ్రులకు
లలితలక్షణగుణలావణ్యములను, నెలజవ్వనము నొప్పు నెలనాఁగ నీకు
నటు గాన నీయంతనైన నేఁ బనుపఁ, గుటిలకుంతల వరుఁ గోరి పోఁదగుదు
వతివ పద్మజుసుతుఁ డైనపులస్త్యు, సుతు విశ్రవసుఁ బొందు సోయగం బమర
మగువ నీకొడుకులు మన్మలు నితని, పగిదిఁ దేజస్వులై పరఁగెద రనినఁ
బ్రియమంది రఘువీర పితృవియోగమున, భయదసంధ్యావేళఁ బరికింప కరిగి
వనితయు నవ్విశ్రవసుఁ డగ్నిహోత్ర, మొనరించుతఱి నగ్నియునుబోలె వెలుఁగ
వీడఁబో నడఁచుచు విలసితాననము, తోడన యుజ్జ్వలాత్మునిమ్రోల నిలిచి
కంతుని జయలక్ష్మికరణిఁ జెన్నొందు, నంతఁ బౌలస్త్యుండు నయ్యింతిఁ జూచి
శ్రోణీభరంబును సురచిరకాంతి, నేణలాంఛనకలితేందుబింబంబు
నవ్వు నెమ్మొగమును నలినాక్షి నీవు, నెవ్వరికూఁతుర వేది నీపేరు
వచ్చినపని యేమి వామాక్షి యనిన, నచ్చెల్వ ముకుళితహస్తయై పలికెఁ
బెనుపొంద మాతండ్రిపేరు సుమాలి, యనఘాత్మ కైకశి యనుకన్య నేను
ననుఁ దండ్రి పుత్తెంచె నారాకతెఱఁగు, మునినాథ మీచిత్తమునఁ జూడుఁ డనిన
నత్తెఱం గెల్లను నాత్మలో నెఱిఁగి, మత్తేభగమన నీమది కోర్కిఁ గంటి
కోమలి ననుఁ బొంది కొడుకుల వడయఁ, గామించివచ్చితి గానఁ గైకొంటి
వనిత సంధ్యావేళ వచ్చుటఁ జేసి, తనయుల నిచ్చితి దారుణాత్మకులఁ
గ్రూరబుద్ధియుతుండుఁ క్రూరవర్తనుఁడుఁ, గ్రూరుండు నగు పెద్దకొడు కందులోన
ననవుడుఁ గైకసి యమ్మునీశ్వరుని, గనుఁగొని దయదోపఁగా నిట్టులనియె
ధాత్రిభారకుల నదయచిత్తులను న, పాత్రులఁ గృపసేయఁ బాడియె దేవ
యనుటయుఁ జంద్రబింబాస్య నీ కూర్మి, తనయుల కిద్దఱ తఱిఁ బుట్టువాఁడు
హరిపదాంబుజభక్తుఁ డనురాగచిత్తుఁ, డురతరయశుఁడు మహోజ్జ్వలుఁ డగుచు
లంకకుఁ బతియునై లలి నీదుకులముఁ, గొంకక పాలించుఁ గోర్కు లింపార
నని విశ్వవసుఁ డాడ నట్లకా కనుచు, మనమున సంతోష మంది యాలేమ
బాగైనభక్తి తోఁ బరిచర్య సేయఁ, గాఁ గొంతకాలంబు గడచిన యంతఁ
జకితాత్ములై చిత్తచలనంబు లేక, ...
క్రమమొప్పఁగా నెల్ల కాలంబులందు, సముఖులై యామునీశ్వరు నాశ్రమంబు
వేకువ నొకజమ్మిచెట్టుమీఁదటను, బూరిపుంజములచేఁ బొలుచుమందిరము

లారంగ రచియించి యందుఁ బెంపొందఁ, దారును పుత్రమిత్రసమేతముగను
నున్నచో నొకపక్షి యువిదయండములు, పన్నుగాఁ బొదుగుచుఁ బాయకున్నంత
నానాతినాథుండు నతిముదం బలర, మానుగా నమృతోపమానంబు లైన
ఫలరసంబులఁ దెచ్చి పరిపాటి నిడుచుఁ, బొలుపార నొకనాఁడు ప్రొద్దుమా పైనఁ
దానమీపమునున్న యాసరోవరము, నాసమీరముల నీరాస నం దరుగ
నందలి కెందమ్ము లాసౌరభంబు, మందమారుతముచే మతి చాల బ్రమసి
పెన్నిధిఁగన్న యాపేదచందమున, వన్నెగా తనమనోవాంఛఁ బోఁ గ్రోలి
మత్తుఁడై యున్నెడ మార్తాండుఁ డెలమి, నత్తఱి నస్తాద్రి కరిగె నర్గుటయుఁ
గమలంబులెల్ల నొక్కట మోడ్పఁ బక్షి, రమణుఁడు పూమందిరములోనఁ జిక్కి
వెలువడ లేక నిర్విణ్ణుఁడై జలజ, వలయంబులోపల వర్తించుచుండి
యా మందిరమ్మున వేమఱుఁ దిరుగు, నామార్గమున వేగునంతకుఁ బక్షి
కులములు నెలుఁగింపఁ గుముదముల్ మగుడఁ, దలకొని చంద్రుఁ డస్తాద్రికి నరుగఁ
గమలతో వెస సోఁగ కమలంబు లెత్త , బ్రమదాబ్ధిలోనఁ దెప్పలు దేలుచుండ
నాసమయంబున నాసరోజాప్తుఁ, డాసుపర్ణాగ్రజుఁ డటు తేరు గడుప
భాసమానోదయపర్వతంబునకు, భాసురగతి నేగి భాసిల్లునంత
విరిసిన నెత్తమ్మి వెడలి యాపక్షి, పరిపక్వమైనట్టి ఫలములు గొనుచు
వెఱపును మోదంబు వీడు జోడాడఁ, దరుణిమందిరము కంతట నేగుదెంచి
కొమ్మని యిచ్చినఁ గొనక నీవలచు, కొమ్మలకే యిచ్చి కోర్కులింపార
మనమున బ్రియమైన మాడ్కి నందంద, చని సుఖింపుదుగాక చాలు మాకింక
నని తూలనాడిన నతివ కాపక్షి, ఘనుఁడు నిక్కము దోపఁగాఁ నిట్టు లనియె
వనజాక్షి తామరవనము కే నరిగి, గొనకొని పూఁదేనెఁ గ్రోలునత్తఱిని
ఇనుఁ డస్తమించిన నెల్లతామరలుఁ, గనుమూసినట్టు తక్కక మూయఁబడిన
నం దొక్కకమలంబునం దుండి వెళ్ళఁ, బొందుగానక యున్న పొందింతె గాని
యితరకాంతలతోడ నిచ్చమైఁ జిక్కి, మతిమఱచుట గాదు మసలుట లేదు
వలవ దకారణవైరంబు మనకుఁ, గలిగిన నవ్వారె ఘనులైనవారు
మిన్నక యిట్లాడ మెలఁతరో తగునె, యన్న నప్పుడు నవ్వి యలచేనిపంట
కొయ్యలు చెప్పెడిఁ గుటిలకుంతలుల, సయ్యాటములనైన చందనపంక
మొఱపుమై నీ మేన నుండఁగా నిట్లు, మఱియు నూరార్చె దే మనఁగల నింక
నీమను సెఱుఁగను నిజమును గల్ల, లో మనోహర నీవు నుచితోక్తు లింక
మానుము నీ వన్న మగువరో యిదియు, నానీరజపుధూళి యంతియె కాని
వారకాంతల కుచద్వయమందునున్న, సారంపుమృగమదసారంబు గాదు.
వారిజసుమముల వాసనగాని, వారిజాయతనేత్ర వలదు శంకింప
నింత యవిశ్వాస మేటికి నాడు, నంతరంగమున నొండరమర లేదు.
ధారుణి సాక్షి వేదంబులు సాక్షి, తారకంబులు సాక్షి తరువులు సాక్షి
గా మగువల నాదుకలలోన నంట, నో ముగ్ధ విడుము నీ వొడఁబడవేని
వారక నావిశ్రవసువు దాఁ జేయు, ఘోరపాతకము చేకొని చనువాఁడ
ననవుఁడు వెఱగంది యంత నాలేమ, వినయోక్తు లెసఁగ నవ్విభున కిట్లనియె
నీసదాచారున కీజితేంద్రియున, కీసత్యరతునకు నీశుభమూర్తి
కీదయాంబోనిధి కీపవిత్రునకు, నేదెస వర్తించె నేదోష మనిన
నల సుకేశాఖ్యున కాసంశ్రుతికిని, వెలయ జన్మించిన విపులప్రతాపుఁ
డామాల్యవంతుని యనుజుని పట్టి, భామినీమణి యనఁ బరఁగు కైకేసి
సంతానవాంఛ నీసంయమీశ్వరుని, నంతయుఁ బ్రార్థింప నట్లకాక ననుచుఁ
బలికె బొంకునఁగాని భామిని కోర్కి, తలకూర్పలేక తద్దయు నున్నవాఁడు
ఋతుకాలముల నొక్కఋతువుఁ దప్పినను, గతిలేదు తమపితృగణముల కండ్రు

తరుణి పుష్పవతియై తక్కియుండఁగను, బురుషుఁ డొం డూరికిఁ బోవఁగఁదగదు
పోయిన దోషంబు పొందెను నతని, కాయంబులోన దుఃఖంబులు పెరుఁగుఁ
దమనివాసముల నెంతయుఁ బ్రేమ నుండి, తమియెల్ల నావేళఁ దప్పించి లేని
యలబ్రహ్మకును భ్రూణహత్యాదోషంబు, నలవడఁ బ్రాపించు నఁట మర్త్యు లెంత
పదిఋతువులు దప్పె భామిని కిపుడు, కదియఁడు నాదోషగతి యెంత లేదు
అని పక్షి తన ప్రియురాలితోఁ జెప్ప, విని సమ్మతించె నవ్విధి తన్నుఁ గుఱిచి
యూనినభక్తితో నున్న కైకేసి, పూనిక యెర్గి యప్పుడు విశ్రవసుఁడు
తనయాత్మ ఋతువులదశకంబు నిలిపి, గొనకొని యాయింతిఁ గూడెఁ గూడుటయు
నంత నా నెలఁతయు ననురాగమందెఁ, గొంతకాలమునకు గురుగర్భమైన
నిడుదకోఱలు మేఘనీలదేహంబు, మినుగుఱుల్ రాలెడి మిడికన్నుఁగవయు
నిరువదిచేతులు నీరైదుతలలు, నురుతరోష్ఠంబులు నుగ్రతేజంబుఁ
గలపుత్త్రు నొక్కనిఁ గాంచె నాలోనఁ, గలయ నెత్తురువాన ఘనరాసి గురిసె
నినునితేజము మాసె నిలఁ జుక్క లురిలెఁ, బెనుగాలివడివలెఁ బృథివి కంపించెఁ
మఱియు నుత్పాతముల్ మఱి నెల్లచోటఁ, దఱచయ్యె నంత నాతనయుని జూచి
యలవడ గుణనామ మని విశ్రవశుఁడు, తలపోసి యాతని దశకంఠుఁ డనియె
మనుజేంద్ర యావెన్క మహనీయశీలుఁ, డనుపమదుర్జనుఁ డఖిలనిర్దయుఁడు
శరబాహువిక్రమసమవర్తిసముఁడు, కఠినాత్ముఁడగు కుంభకర్ణుని గనియె
నప్పుఁడు దిగ్భ్రమముం డయ్యె భాస్కరుఁడు, చెప్ప నగ్గలముగా సృష్టి వాపోయె
కలఁగె పయోధులు కంపించె ధరణి, కులగిరుల్ గదలె దిక్కులు వ్రక్కలయ్యె
నాకంబు చెదరెఁ బినాకి కంపించెఁ, జీకాకు పడియె నాశేషలోకంబు
కొఱగానివేషంబు ఘోరమై తోఁప, మఱి శూర్పణఖయను మలినాంగిఁ గనియెఁ
బిదపఁ ధర్మాత్ము విభీషణుఁ గాంచి, మది ముదం బందె నామత్తేభగమన
మఱి సుమాలిని పుత్త్రి మదిరాయతాక్షి, వఱలు పుష్పోత్కట వడసె నమ్మౌని
కరమర్థిఁ బుత్త్రార్థిఁ గవయుటఁ జేసి, ఖరదూషణాదులఁ; గాంతయుఁ బినస
కరమర్థి గొని కొంతకాలంబు చనఁగఁ, దరుణి యెంతయుఁ బోయెఁ దనమేను దొరఁగి
వా రంతఁ బెరిఁగిరి వనభూములందుఁ, గ్రూరుఁడై చరియించి కుంభకర్ణుండు
పరమధర్మాత్ములఁ బట్టి బిట్టల్కఁ, బొరి మ్రింగుచుఁడును భువనంబు లదర
రావణుం డఖిలవిద్రావణుం డగుచు, దేవగంధర్వాది దివిజుల నెల్ల
గారింపుచును గడుఁ గష్టవర్తనల, వారక చరియించువా రని కడిమి
నిగమశాస్త్రాభ్యాసనిరతుఁడై నియతి, జగము లౌనన విభీషణుఁడు వరించు
ఖరదూషణాదులు కడకతోఁ బోయి, యరుదైన దండకాటవి నుండి రంత
మనుజేంద్ర యొకనాఁడు మహనీయభూతిఁ, దనరు పుష్పక మెక్కి తండ్రికి మ్రొక్కి
ఘనవీథిఁ జనుదేరఁ గైకేసి ధనదు, గనుఁగొని దశకంఠు కడకు నేతెంచి
చూచితె మీయన్న సురుచిరతేజుఁ, డీచందమున నీవు నెన్నఁ డొప్పెదవు
నామనోరథ మార నందన యాత్మ, నామెయి గైకొనుమయ్య నీ వింక
ననపుడు తల్లితో నాతఁ డిట్లనియెఁ, గొనకొని పరమేష్ఠిఁ గోరి మెప్పించి
యాతనికంటె నే నెక్కుడు పొలుతు, నోతల్లి వత్తు నీడొండె నీతనికి
నెమ్మది వగవక నీ వుండుమనుచుఁ, దమ్ములుఁ దానును దశకంఠుఁ డజుని
గడుభక్తితోడ గోకర్ణాశ్రమంబు, కడ కేగి తపములు గావించి రనిన,
నేవెంట తపములం దెవ్వరు చేసి, రేవరంబులు గాంచి రెఱిఁగింపు మనఘ
యనవుఁడు మునినాథుఁ డవనీశుఁ జూచి, విను కుంభకర్ణుండు విమలాత్ముఁ డగుచు
మహనీయపంచాగ్నిమధ్యంబునందు, విహితక్రమంబులు వేఁడివేసవులు
వీరాసనస్థితి విలసిల్లి వాన, వారక నానుచు వానకాలమున,
నాకంఠజలమగ్నుఁడై ఘోరనియతి, చేకొని విడువ కాశీతకాలమున

నరుదార నిబ్బంగి నతినిష్ఠ దపము, చరియించె బదివేలసంవత్సరములు
అకలంకమానసుండై విభీషణుఁడు, సకలేంద్రియంబులు సరి నిగ్రహించి
యైదువేలబ్దంబు లవనిపై నేక, పాదస్థుఁడై యూర్ధ్వబాహుఁడై మఱియు
నైదువేలేండ్లు నుగ్రాంశుఁ గన్గొనుచు, నాదరంబునఁ జేసె నత్యుగ్రతపము
అతినిష్ఠ దశకంఠుఁ డనశనవ్రతము, మతిఁ బూని వేయేండ్లు మసలక సూది
మొనమీఁద నిలిచి యిమ్ముగఁ జేతు ననుచు, ఘనమైన తపము సంకల్పంబు సేసి
కమలగర్భుని నాత్మకమలమం దునిచి, విమలచిత్తస్థితి వేడ్కతో నిలిచి
యాహారతృణ్ణిద్రలన్నియు మాని, యూహించి నిష్ఠతో నుండె వేయేండ్లు
అంతట బ్రహ్మ త న్నాలింపకున్న, సంతోషమును బొంది చలము పెం పెక్కి
యేకపాదస్థుఁడై యెలమిఁ బెంపొంది, చేకొని యిరువదిచేతులు మోగిఁచి
యూనిననిష్ఠతో నుండె వేయేండ్లు, దానికి నాబ్రహ్మ దయఁజూడకున్న
ధరణిపై నర్థితోఁ దలక్రిందు గాఁగ, వర్షకాలంబునఁ బడిబట్టబైట
శీతకాలంబునఁ జిత్ర మౌచుండ, లోఁతైనకొలఁకులలోపలనుండి
మండువేసవి కారుమంటలు నిగుడ, యొండొండ కలిసిన నోడక నిలిచి
భానుమయూఖముల్ పైఁబాఱుచుండ, మానైనపంచాగ్నిమధ్యంబునందు
నేచి కాలత్రయ మెడపక నియతి, నాచరించెను దప మర్థి వేయేండ్లు
అంత వారిజగర్భుఁ డాత్మలోఁ దన్ను, నెంతయుఁ దలఁపక యెఱుఁగనట్లున్నఁ
దగ హోమగుండంబుఁ ద్రవ్వించి యచటఁ, దగినద్రవ్యంబులు తానె తెప్పించి
నిగమకల్పితతంత్రనిచయంబుతోడ, నగణితంబుగ వేడ్క నగ్ని సంధించి
పద్మాసనం బిడి పఙ్క్తికంధరుఁడు, పద్మజుఁ దనమనపద్మమం దునిచి
ప్రథమమస్తకముఁ దాఁ బటుగతిఁ ద్రుంచి, ప్రథమాహుతియుఁ గాఁగఁ బావకులోన
వేల్చె నథర్వణవేదమంత్రముల, వేల్చిన నది గాల్ప వెఱచియుండుటయు
నగ్నితో గోపించి యప్పుడు నూఁద, భగ్న మయ్యెను దల పావకులోన
నూరేండ్ల కొకతల నూకడ గాఁగ, మాఱు లే కిబ్బంగి మసలనీ కదిమి
తరిగొని యొక్కొక్కతలఁ గోసికోసి, యరుగ్రుమ్మి యిటువలె నత్తఱి నొకటి
తక్కక తొమ్మిదితల లోలి వేల్చి, చిక్కినతలఁ గోయఁ జేయి చాఁచుటయు
నందె మంటలు మింట నాయింద్రపురము, నందిన భీతిల్లి యప్పురందరుఁడు
నమరులు తను గొల్వ నధికవేగమునఁ, గ్రమ మొప్పఁ గమలజుకడ కేగుదెంచి
యవధారు దేవ దశాస్యుండు నేఁడు, తవిలియు నతిఘోరతప మర్థిఁ బూని
తలలు తొమ్మిది గోసి తడయక వేల్చి, తలయొక్కటియు వేల్పఁ దలకొన్నవాఁడు
ఆతల వేల్చిన నాయగ్ని యెగసి, భూతలంబంతయుఁ బొరిపొరిఁ గాల్చి
నిగిడి లోకము లెల్ల నీఱు గావించు, మిగుల నాక్రోశించి మిన్నులఁ బ్రాకు
వారిజాసన నీవు వచ్చి యాయసుర, వారించి వరములు వరుస నీకున్న
బ్రహ్మహత్యయు నెంత ప్రబలి లోకముల, బ్రహ్మాదిసురులను బాధింపకున్నె
యనఘాత్మ వారింపు మాతనితపము, నని విన్నపము సేయ నంబుజోదరుఁడు
మనమునఁ గరుణించి మహితాళుఁశుఁ డగుచుఁ, జనుదెంచి సురమునిసంఘముల్ గొల్వ
వచ్చియాదశకండు వద్దన నిల్చి, యిచ్చెద వరము నీయిష్ట మే మడుగు
మనవుడు దశకంఠుఁ డాక్రోశముననుఁ, తనతలఁ జూచి యాధాత కిట్లనియె
నడిగినవరముల నర్థితో నాకుఁ, గడుఁగృప నిచ్చినఁ గైకొందుఁగాని
దేవత లొగి మెచ్చఁ దీవిరి యాశిరము, పాపవకజ్వాలలఁ బడవేల్తు ననిన
నోవత్సవత్స తెం పుడుగు నీ వింక, భావింపఁగా నీవు పటుసాహసుఁడవు
మెచ్చితిఁ దపము నీమెడమీఁదివాలుఁ, బుచ్చు మే మట వరంబులు వేఁడుమనిన
ననురాగమును బొంది యపుడు విధాత, గనుఁగొని వినఁతుఁడై కరములు మొగిచి
నరవానరాదులు నా కొక్కతృణము, సరకుగాఁ గొన నల్పజంతుజాలములఁ

బక్షీంద్రగంధర్వపన్నగదివిజ, యక్షరాక్షసదానవాదులచేత
సరసిజాసన నాకుఁ జావు లేకుండఁ, గరుణించి వర మిత్తుఁ గాక నీ వనను
యడిగెదఁ దెగినచో నామస్తకములు, గడిమి నప్పుడు మొల్వఁగా నిమ్ము యొకటి
వీఁకతోఁ ద్రిభువనవిజయంబు నాకుఁ, గైకొని భోగింపఁగా నిమ్ము యొకటి
యనవుఁడు నాబ్రహ్మ యగుఁగాక యనుచుఁ, గొనకొన్నకృపతోడఁ గోరి యిట్లనియె.
ననఘాత్మ యీకుండలాకృతి నిప్పు, డనయంబు దీపించు నమృత మీనాభి
గనుఁగొన నొరులకుఁ గానరాకుండ, నొనరించుకుండుమా యొగి నేమఱకుమ
అమృతంబునుండినయంతకాలంబు, నమృతత్త్వమూలమై యానవాబ్జములు
మొలపించు నది వోవ మొలవక యుడుగు, ననఘ బలోదగ్రయమృత మేమఱకు
మని పల్క వర మిచ్చె నంతటిలోన, దనుజాధిపతికి నత్తలలోలి మొలచె
నంత నాపద్మజుఁ డావిభీషణుని, సంతోషమునఁ గాంచి సదయుఁడై పజ్కి
వదనున కిచ్చినవరములన్నియును, ముద మొందఁగాఁ జెప్పి మొగి నిట్టులనియె
ననఘాత్మ యాదశాననునాభి నమృత, మనలాస్త్రమునఁ గ్రుంకునని యెఱింగించి
మఱి నూటతొమ్మిదిమాఱులచాఁక, నరయ సుధాస్పర్శనంబునఁ జేసి
మొలచు నత్తలలు నిమ్ముల నటమీఁదఁ, దలకొని యతఁ డొంటితలతోన నుండు
ననుచు రహస్యంబులైన వాక్యములు, వినిపించి యతనితో వేధ యిట్లనియె
వర మేమి వేడుము వత్స! నీ వనుడు, వరద నా కెంతయు వాత్సల్య మొప్ప
నిర్మలగుణలోలు నెరిగుణశీలుఁ, గర్మవిదూరు లోకత్రయాధారుఁ
బురుషోత్త మాచ్యుతు బుండరీకాక్షు, చరణాబ్జముల భక్తి చాల నా కిమ్ము
పడయరానివి లేవు పరమధర్మములు, పడయ దుర్లభమైన బ్రహ్మాస్త్ర మిచ్చి
కమలసంభవ నన్నుఁ గరుణింపుమనిన, నమర నా రెంటితో నమరత్వ మిచ్చి
గురుదయాంచితబుద్ధిఁ గుంభకర్ణునకు, వర మిచ్చువేడ్క నవ్వల నేగుదేర
ముకుళితహస్తులై ముందట నిలిచి, సకలదేవతలు నాచతురాస్యు కనిరి
వారిజాసన మీరు వరము లీవలదు, క్రూరాత్ముఁ డగుచున్న కుంభకర్ణునకు
వాఁడిమిఁ గడు వ్రాలి వరశక్తి లేని, నాఁ డుగ్రగతిలేని నందనచరుల
నచ్చనలేమల నమరకన్యకల, విచ్చలవిడిఁ బట్టి వెస మ్రింగుచుండు
మఱియును నరమునిమాంసాశి యగుచు, వెఱపించు లోకముల్ వీడు సంతతము
వరముల నిచ్చిన వాసవప్రభృతి, సురల కతఁడు మనశ్శూలంబు గాఁడె
మూఁడులోకంబులు మొగిఁ బాఱమ్రింగు, వేఁడిమి చూపఁడే వీఁ డేపు మిగిలి
యటుగాన వరరూపమగుశాప మిచ్చి, కుటిలాత్ముఁ డాతని క్రొవ్వార్పవలయు
నని విన్నవించిన నవుఁ గాక యనుచు, వనజాసనుఁడు సరస్వతిఁ దలంచుటయు
భారతియును వచ్చి పద్మజుమ్రోల, గారవంబున హస్తకమలముల్ మొగిచి
పని యేమి నావుడు పరమేష్ఠి పలికె, వనజాక్షి నీ వెల్లవారిజిహ్వలను
గల్గియుండుదు కుంభకర్ణుని జిహ్వ, నెలకొని తప్పాడు నీ వంచుఁ బనిచి
వనజాసనుఁడు వచ్చి వర మేమి వేఁడు, కొనుము నీ వనిన నాకుంభకర్ణుండు
యాఱేసినెలలు నిద్రావస్థ నుండి, తేఱుట తుది నొక్కదివసంబునందుఁ
గలుగంగ నా కిమ్ము కరుణతో ననుడుఁ, బలుక నవ్వర మిచ్చి బ్రహ్మ దాఁ జనియె
నప్పుడు వాణియు నాకుంభకర్ణు, తప్పులు బలికించి తాఁ బాసి చనఁగ
నీమాట నానోటి కేలొకో వచ్చె, నేమని వేఁడితి నీవరం బకట
యిరవంద నిది మున్ను హృదయంబులోనఁ, గరమర్థి దలంచిన కార్యంబు కాదు
పరికింప దైవంబు ప్రతికూలమవుట, వెరవేది నాకోర్కె విపరీత మయ్యె
ననుచు విచారింప నంత రావణుఁడు, తనరుతేజముతోడ దండముల్ గొనుచు
ననుపమశ్లేషాత్మ కాహ్వాయంబైన, వనములోపలి కేగి వర్తించుచుండ
వారిజాసనుచేతివరములు వడసి, వారు వచ్చుట విని వసుమతీస్థలికిఁ

బాతాళమువనుండి పరివారసహితుఁ, డై తనూజులు మంత్రులగు విరూపాక్షు
శూరోత్తముని ప్రహస్తుని మహోదరుని, మారీచుఁ గొనుచు సుమాలి యేతెంచి
పౌలస్త్యపుంగవుఁ బజ్కికంధరుని, నాలింగనముఁ జేసి యతనితో ననియె
ఘనుఁడ చిత్తంబునఁ గలమనోరథము, అనువార సిద్ధించె నధికభాగ్యమున
వ్రాలుతేజంబున వరములు వడసి, తీలోకమున నీకు నెదు రెవ్వ రింక
వినుము విష్ణున కేము వెఱచి పాతాళ, మున కేగితిమి భయంబున లంక విడచి
యసమానవిక్రమ యావిష్ణువలన, నెసఁగినభయము మా కిటమీఁద లేదు
బహుకాల మీలంక పాలించినాము, మహిమతో మేమున్న మనపట్టణంబు
నెలకొని సొంపార నీయన్న ధనదుఁ, డెలమి నప్పుర మిప్పు డేలుచున్నాడు
పరఁగ నెయ్యము మున్ను పాటించి యడుగు, పరిహరించిన లంక బలిమిఁ జేకొనుము
లంకాధిపత్యంబులం బొందు నీవు, కొంకక రాక్షసకుల ముద్ధరింపు
మాకు రాజవు నీవ మఱి దిక్కు నీవ, కైకొని పాలింతుగాక నీ వనిన
నతనితో రావణుం డనియె వైశ్రవణుఁ, డతులతేజుఁడు నాకు నధికమాన్యుండు
పితృసమానుఁడు గాఁడె పెద్దవాఁ డెందు, హితమైనఁ దగునె మీ కిట్లాడ ననుచుఁ
ద్రోచిపుచ్చిన ప్రహస్తుండును నవస, రోచితంబగు వాక్య మొక్కటిఁ బలికెఁ
దలఁపక దశకంఠ తగునె యీ పలుకుఁ, బలుక శూరులకు సౌభ్రాత్ర మెక్కడిది
యక్కయుఁ జెల్లెలు నగువారు గారె, యక్కశ్యపునిపత్ను లదితియు దితియు
నన్నదమ్ములు గారె యన్యోన్యశత్రు, లన్నెలంతల పుత్రులగు సురాసురులు
వనశైలసాగరవతియైన వసుధ, తనర గశ్యపునకై దైత్యు లేలఁగను
వారి నాలములోన వధియించి విష్ణుఁ, డారంగఁ త్రైలోక్య మమరుల కీఁడె
దేవాసురులకైనఁ దెఱఁగు చింతించి, నీవు గైకొను రాజనీతిమార్గంబు
నని పల్క మదిలోన నాదశాననుఁడు, ననువుగా నూహించి యౌఁగాక యనుచుఁ
బలికె నిశాచరబలముతో గూడి, యలరి యప్పుడు త్రికూటాద్రికి నరిగి
యెలమిఁ బ్రహస్తుని నీక్షించి పలికె, నలఘు విచారనీవర్ధేశుకడకుఁ
బ్రియమారఁ జని యాకుబేరునితోడ, నయశాలివై పల్కు నాపల్కు గాఁగ
ముదమున నీలంక మొదలు సుమాలి, మొదలైన రాక్ష సముఖ్యు లుండుదురు
మావారిపుర మిది మాకు నీ విచ్చి, పోవుట తగవని పొందుగాఁ బలుకు
మనఁ బ్రహస్తుం డేగి యామాటలెల్ల, వినిపింప నతనితో విత్తేశుఁ డనియె
విను రాక్షసులు లంక విడచినపిదపఁ, దనర నిందున్నాఁడఁ దండ్రిపంపునను
మానుగా నేను సమస్త రాక్షసుల, దానవనాథులఁ దగ సత్కరించి
యీలంక యేలితి నిది నాకుఁ దనకుఁ, బోలంగ నూహింపఁ బొత్తులపురము
తగువుతో నీలంక తనకును నేల, నగునంచుఁ బల్కి యాతని వీడుకొల్పి
చని విశ్రవసునకు సద్భక్తి మ్రొక్కి, ధనదుఁడు నప్పు డాతండ్రితో ననియెఁ
దనరారు నీలంక తనపురం బనుచు, నసఘాత్మ దశకంఠుఁ డడుగఁ బుత్తెంచె
నేమియానతి నాకు నిటమీఁద ననుడు, నామహాఘనతేజుఁ డతనితో ననియె
నీలంక గొనియెద నే నంచు నతఁడు, పౌలస్త్య నాతోడఁ బలుమాఱుఁ జెప్పెఁ
జెప్పినఁ గోపించి చెడవిచారించి, యొప్పఁగా వలవ దీయుద్యోగ మనిన
వరగర్వమునఁ జేసి వాఁడు నామాట, సరకు చేయకపోయెఁ జండకోపమున
నీ వింక నాలంక నిలువఁగవలదు, వేవేగ బలసమన్వితుఁడవై వెడలి
చారుసంపదలతో సామగ్రి మెఱసి, గారవంబున రమ్ము కైలాసగిరికి
నందు భానుప్రభ నమరు హేమార, విందదళీయుతవిమలోరుకమల
యనుపమసారసహంసనాదముల, దనరారుచున్న మందాకిని గలదు
కిన్నరగంధర్వగీర్వాణవరులు, చెన్నార నప్సరస్త్రీలును నందు
కమలకల్హారాది గంధవాసనల, నమరు సైకతముల నాడుచుండుదురు

వరగర్వితుండైన వానితో వైర, మరయ నీ కేటికి నన఼ గుబేరుండు
తనయుల఼ గొంతల఼ దగ మంత్రివరుల, నొనరంగ భృత్యుల నోలి఼ బౌరులను
వరరత్నకాంచనవాహనాదులను, వెరవార఼గా఼ గొని వెడలి వేచనియె
ధనదు఼ డేగిన వెన్క఼ దత్పురం బొప్పె఼, గనకనానారత్నఖచితసౌధముల
నంత దశగ్రీవు఼ డనుజులు఼ దాను, సంతోషమును బొంది సచివులతోడ
బహురత్నతోరణబహుకేతునికర, మహనీయవీథుల మహిమ఼ గన్గొనుచు
భటభుజార్గళహేతి బహువిస్ఫులింగ, పటలంబు దినకరప్రభల గీ ట్పరప
విలసిల్లు లంకాప్రవేశంబు఼ జేసి, యలరి ప్రహస్తుని యనుమతంబునను
బర఼గ లంకారాజ్యపట్టాభిషేక, మిరవంద఼ గైకొని యెలమి శోభిల్లె
ధనదు఼డు నట యంత఼ దండ్రివాక్యమున, ననువంద రజతాద్రి కరిగి తా నచట
నమరేంద్రపురికంటె నభిరామలీల, నమరంగ రచియించె నలక యన్పురము
నాపురంబున రాజ్యమర్థితో ధనదు఼, డేపార఼ జేయంగ నిట లంకలోన
దశకంధరుండును దమ్ములతోన, విశదంబుగా నర్థవిధి విచారించి
యెలమి విద్యుజ్జిహ్వు఼ డేశూర్పణఖకు఼, దలపోసి చూడ఼గా఼ దగువరుం డనుచు
నమర఼ బెండిలి సేసె నంతటమీ఼ద, రమణితో మృగయాభిరతి నొక్కనా఼డు
దిరుగురు వనభూమి దితిసూను మయుని, దరలాక్షి నాతనితనయ నీక్షించి
యావనంబున జను లెవ్వరు మెల఼గ, రీ వేల వర్తింతు వీయింతితోడ
ననిన నామయు డంత నతని వీక్షించి, తనదువృత్తాంతమంతయు఼ జెప్ప఼ దొడ఼గె
యామినీచరనాథ యాకశ్యపునకు, భామయౌ దితికిని బ్రభవించినాడ఼
నే మయు఼ డనువా఼డ హితబుద్ధితోడ, యామినీచరనాథ యమరులు నాకు
హేమ నానచ్చర నిచ్చి రేనందు఼, బ్రేమతో నిచ్చిన఼ బ్రీతి఼ గైకొంటి
మఱవక వేయేండ్లు మన్మథసుఖము, పరమానురక్తిమై పాటించుచుండ఼
బదునాలుగేండ్లకు భామావియోగ, మది దైవగతి఼ గల్గె నంత నే నలసి,
నాహేమ వర్తించు నాహోమగృహము, లో హేమకై వగ లుడుపంగలేక
పరమతపోవృత్తి఼ బరమేశు గూర్చి, యరయ సంతానేచ్ఛ నర్థితో఼ జేయ
గరళకంధరుం డంత఼ గరుణించి నాకు, వరరూపవతియైన వామాక్షి నిచ్చె
నరయ మందోదరి యన఼దగినట్టి, పేర నొప్పుచునున్న పువ్వులబోడి఼
గమనీయకాంతి నిక్కన్యక ననిన, నమరకంటకు఼ డంత నాశ్చర్యమంది
యనఘాత్మ నీకన్య నాసదాశివు఼డు, గొనకొని నీ కెట్లు కూ఼తుగానిచ్చె
వినిపింపు మనవుడు వేడ్కతో ననియె, ఘనభుజు఼డగు పజ్క్తికంఠుతో మయు఼డు
తలకొని హిమనగాత్మజ యొక్కనా఼డు, యలర మైమర్దన఼ మర్థి గావించి
దేహపంకం బెల్ల఼ బెఱ఼గొప్ప఼ బెట్టి, యూహింప నరుదైన యొప్పగువనిత
రూపంపుసౌభాగ్యరూపురేఖలను, నోపికతోడుత నొకబొమ్మ఼ జేసి
పరమేశునకు఼ జూపి ఫాలాక్ష దీని, కిరవంద నాయువు నేపార నొస఼గి
సమరోర్వి నమరుల సాధించునట్టి, యమితబలోదగ్రు఼ డగువాని కిమ్ము
అనవుడు హరు఼ డప్పు డౌగాక యనుచు, ననయంబు఼ గరుణించె నంతట నదియు
నజరామరత్వంబు నతిరూపు నగుచు, భుజగకంకణుమ్రోల఼ బొలుపార నిలువ
నరయ మందోదరి యనునామ మిచ్చి, కరమర్థి నాయింతి గను఼గొని మదిని
నంగజహరు఼ డంత నతికాము఼ డగుచు, నంగజసుఖలీల ననుభవించుటయ
నమరెడు గర్భంబు నగుట దా఼ జూచి, పురహరుతో గోప మొదవ నిట్లనియె
నిరుపమంబగుచున్న నీపేర్మి దూలి, పరకాంత఼ గలసితి పాతకం బనక
నశుచిత్వకారణ మటుమీ఼ద఼ గలుగ఼, బశుబుద్ధి యిది దేవ భావింపవైతి
నిదియు నా నేరమ యెస఼గిన తెరువు, నదయత నిను దూర నది పని లేదు.
ఇంక నీరూపంబు నిట్లుండెనేని, పంకజాక్షిని నీవు పాయంగలేవు

గాన నీరూపు నీకాంతకు వలవ, దా నేరమె చాలు నట్లయిన దాని
నైన మండూకమై యమరఁగా నీయు, మనవుడు శివుఁ డంత నట్ల కావింప
వెరపుగా మండూకవేషంబుఁ దాల్చి, యిరువుగా నున్నంత హిమశైలసుతయు
భూతేశ తొల్లింటి పుణ్యరూపంబు, నేతెఱంగునఁ గల్గు నిటుమీఁద ననిన
నంతటఁ గరుణించి యాపినాకియును, నింతితో వెఱగొప్ప నిట్లని పలికెఁ
గొంతకాలమునకుఁ గువలయంబునను, సత్యర్షి మయుఁ డని జన్మించి తనకు
సంతతి వేఁడ నిచ్చుటికి నేతేర, నంతట ని న్నిత్తు నతని కాత్మజగ
సంతోషమున నీదు సౌందర్య మప్పు, డెంతయువేడ్కతో నీవు ధరించి
వరగర్వమునఁ జేసి వ్రాలుచునుండు, వరుఁడు రావణునకు వనితవు గమ్ము
ఆవరగర్భంబునందు జన్మించు, నావరవరుఁడు దా నమరుల గెలిచి
తరువాత రఘుకులోద్భవుఁడైన రాము, ధరణీంద్రు ననుజుచేతఁ జగముల్ బొగడ
మృతిఁ బొంది లక్ష్మీ సమేతుఁడౌ వాని, గతివేగఁ గనువాఁడు కమలాయతాక్షి
యనవుఁడు మండూకమై యుండె నదియు, గొనకొని పదివేలఘోరవర్షములు
నంతట నీవును నావిశ్రవసున, కెంతయుఁ బ్రియమార నెలమి జన్మించి
తేనును జను దెంచి యీశు సర్వేశు, మాననిభక్తి నామనమున నిలిపి,
పుత్రార్థినై తపం బొనరింప శైల, పతిజావిభుండు నీపొలఁతి నా కిచ్చె
నిచ్చినఁ దోడ్కొను చేను నాపురికి, వచ్చిన నొకనాఁడు వాత్సల్య మొప్ప
నారంగఁ బ్రార్థించి యడుగ నవ్విధము, నీరూపమెల్లను నీపుత్రి నాకుఁ
బరమపరిజ్ఞానభావ దా నగుట, నరయంగఁ దనతెఱం గంతయుఁ జెప్పె
నటుగాన నీసాధ్వి నమరులకంటెఁ, బటుతేజ మమరత్వభాతిఁ జెన్నొందె
వరుఁడు నీకన్యకు వలయుటఁ జేసి, వరు నిన్ను గూరిచి వచ్చినవాఁడఁ
నాడుబిడ్డలఁ గన్న యటుమీఁద నెట్టి, వాడు వాడిమి చెడవలయు నన్యులకు
నందను లిరువురు నాకు మాయావి, దుందుభు లనఁగ నుద్ధురపరాక్రములు
నని చెప్పి నీతెఱంగంతయుఁ జెప్పు, మనిన నమ్మేయిఁ జూచి యాదశాననుఁడు
లలితమై యొప్పు పులస్త్యువంశమున, నెలమిఁ బుట్టినవాఁడ నే దశాననుఁడ
నని పల్క విని కూఁతు నతని కీఁదలఁచి, మనమున సంతోషమగ్నుఁడై మయుఁడు
ఆపఙ్క్తికంధరు హస్తంబుఁ బట్టి, యీపంకజానన నిచ్చితి నీకుఁ
బౌలస్త్యకులవర్య పత్నిగా నింక, నీలేమ వరియింపు నింపు సొంపార
నమర మండోదరి యనఁగ నీవికచ, కమలాస్య ననుడు నక్కన్య నీక్షించి
లక్షణరూపాదులకు మెచ్చి యగ్ని, సాక్షిగా వరియించె సమ్మదం బలర
నేశక్తి సౌమిత్రి నిలఁ గూలనేసె, నాశక్తియును గాంచె నమ్మయుచేత
బలపరాక్రమశాలి పఙ్క్తికంధరుఁడు, లలనాసమేతుఁడై లంక కేతెంచి
బలిమన్మరాలైన పద్మాయతాక్షి, యలరు వహ్నిజ్వాల యనుదానిఁ దెచ్చి
వర్ణింపఁదగినవివాహంబు కుంభ, కర్ణున కొనరించెఁ గడుసమ్మదమున
సరమయన్ కన్యక శైలూషుఁ డనఁగఁ, బరఁగు గంధర్వాధిపతిపుత్త్రిఁ దెచ్చి
సముచితస్థితి సర్వసామగ్రితోడ, నమరఁ బెండిలి సేసె నావిభీషణున
కంత నాపౌలస్త్యులతివ లుఁదారు, నెంతయుఁ బ్రియమున హృదయంబు లలరఁ
దగ నందనమున గంధర్వులఁబోలె, నొగి వినోదించుచునుండి రంతటను
నిల నింద్రజిత్తని యెవ్వని జనులు, పిలుతు రెప్పుడు నట్టి పృథులవిక్రముని
శితికంఠువీర్యవిశేషంబువలన, సుతుని మండోదరి సొంపారఁ గాంచె.
నతఁడు జన్మించిన యప్పుడు ధాత్రి, ధృతిఁ దూలి యదరె నాదివిజులు బెదర
నురుతరమేఘంబు లుఱిమినభంగిఁ, పురజనంబులు భీతిఁ బొంది యేడ్చుటయు,
నందనునకు మేఘనాదుఁ డన్నామ, మందంబుగాఁ జేసె నాదశాననుఁడు
నగరిలో నా మేఘనాదుఁడు నంత, నొగి నాఁడునాఁటికి నొదవంగ నచట

నిమ్ముల మును బ్రహ్మ యిచ్చిన నిదుర, క్రమ్ముటయను గుంభకర్ణుడు వచ్చి
నన్ను నిద్దుర దశాననుఁడ! బాధించు, చున్నది నా కుండ నొకయిల్లు వలయు
ననవుడు దశకంఠుఁ డపుడు తక్షకులఁ, బనిచె ననేకుల బహుశిల్పవిదుల
వారును వెస నేగి వరచిత్రరచన, లారంగఁ దమనేర్పు లందంద మెఱసి
తారాచలోన్నతిఁ దనరారి లోన, మేరుగుహాంతరమితి నొప్పు మిగిలి
వివరింప బారల వెలుపారునూఱు, లవి మూడువేలును నన్నూరునిడుపు
గలిగి సముజ్జ్వలఘనలీలఁ దనరి, లలి రత్నతోరణాలంకృతం బగుచు
హాటకరత్నమయస్తంభరతులఁ, బాటిల్లు మణిసాలభంజికావళులు
రమణీయబహురత్నరచితవేదికలుఁ, గమనీయగతి నొప్పఁ గట్టిరి గృహము
నక్కుంభకర్ణుండు నమ్మందిరమునఁ, బెక్కువేలేండ్లును బెనుమబ్బు గవిసి
నిదురఁబోవఁగఁ లంక నిచ్చలు పజ్క్, వదనుండు వెలువడి వసుధఁ గ్రుమ్మరుచు
సురల భూసురల యక్షులఁ బన్నగులను, బొరిపెట్టి చంపుచు భువనముల్ బెదర
నందనోద్యానాది నానావనంబు, లందుఁ జరించుచు నధికదర్పమున
నాఁకలేకేపారు ననిలుండు పోలె, వీఁక వృక్షంబులు' విఱిచివైచుచును
మదపుటేనుఁగుభంగి మట్టిమల్లాడి, నదులు గోరాడుచు నలి రేగి మఱియుఁ
జటులవజ్రముఁబోలె శైలశృంగములఁ, బటుభుజార్గళమునఁ బగులవేయుచును
బుడమిపైఁ గలయట్టి పుణ్యాశ్రమంబు, లెడపక చెఱుపుచు నిబ్బంగిఁ దిరుగ
దశకంఠుఁ డటు జగద్బాధకుం డగుట, విశదంబుగా విని వెసఁ గుబేరుండు
తనతమ్ముఁడైన యాదశకంధరునకు, నొనర బుద్ధులు సెప్పనొగిఁ బంప దూత
చనుదెంచి యతఁడును సంతోష మెసఁగ, మును విభీషణుఁ గాంచి మొగిఁ బూజ వడసి
ధనపతికుశలంబుఁ దక్కినబంధు, జనుల సేమంబులు సకలకార్యములు
నలర విభీషణుఁ డడుగఁగఁ జెప్పి, వలఁతియై యెఱిగించె వచ్చినపనులు
నంత దశగ్రీవు డధికతేజమున, నెంతయు నలరి కొల్విచ్చియుండఁగను
సమ్మదమ్మున విభీషణుఁడు తోడొచు, నిమ్ముల మొఱఁబెట్ట నెలమి మ్రొక్కుచును
విత్తాధిపతిదూత వినయంబుతోడ, దత్తావధానుఁడై దశకంఠుఁ జూచి
తగలోకవార్తలు దడవుచో సమయ, మగుటయు ముకుళితహస్తుఁడై పలికెఁ
బ్రీతి మీయన్న కుబేరుండు నన్ను, దూతగాఁ బుత్తెంచె దోషాచరేంద్ర
మీకులంబున కెల్ల మేలైనపలుకు, లాకుబేరుఁడు సెప్పుచున్నాఁడు వినుము
పెక్కనాచారముల్ పేర్చి కావించి, తెక్కుఁడుముదముతో నేఁచితి సురల
నందనవనతరుల్ నఱిముఱి విఱిచి, తందంద బాధించి తఖిలసంయముల
కులములన్నియు నొక్కకులముగా బలిమిఁ, గలఁచి తెంతయు నన్నుఁ గైకొనవైతి
వెఱుఁగక పిన్నవాఁ డెంత చేసినను, నెఱి బుద్ధి సెప్పుట నీతి పెద్దలకు
నీయనాచారంబు లిటమీఁదనైనఁ, జేయక ధర్మంబుఁ జేకొని నడువు
చెడుత్రోవ వల దేను శివునకుఁ దొల్లి, తడయక తుహినాద్రిఁ దపము సేయఁగను
పరమేశుతోడ నాపార్వతీదేవి, చరియింపుచుండ నాచంద్రశేఖరుని
వఱలంగఁ జూచుచో వామనేత్రమున, నెఱుఁగక పొడగంటి హిమశైలపుత్రిఁ
దడయక నాకన్ను దగ్ధమై చూడఁ, గడునొప్పు దూలి పింగళవర్ణ మగుడు
నంత నక్కడ నుండ కందు వేఁబొక్క, వింతయాశ్రమ మేను వెస నాశ్రయించి
యచటనె నూఱేళు లాహార ముడిగి, యచలితస్థితిఁ దప మాచరించుటయుఁ
గామారి మెచ్చి నాకడ కేగుదెంచి, యీమహాతపము మున్నేఁ జేసినాఁడ
నీవు గావించితి నిష్ఠతో నిప్పు, డీవెంట సిద్ధింప దింక నన్యులకు
జగముల నాతోడ సఖ్యంబు నీకు, తగు నటుగాన మత్సఖుఁడవు నీవు
కడునుగ్రగతి నద్రికన్యాప్రభావ, మడరి నేత్రము దగ్ధమైనది గాన
నేకపింగాహ్వయ మింక లోకముల, నీ కొప్పు నని నన్ను నీలకంధరుఁడు

నిరుపమదయఁ జూచి నిజనివాసమున, కరుగంగ నట నేను నలక కేతెంచి
నరగర్వమున నీవు వారిలోకములఁ, దిరిగి యేఁచుట లెల్లఁ దెల్లంబు వింటి
నీచేతఁబడిన యానిర్జరుల్ మునులు, వేచి నీచెడుత్రోవ వెదకుచున్నార
లని చెప్పు మనియె మీయన్న వాక్యములు, వినిన మేలగు నీకు విందుగా కనిన
భ్రుకుటిరేఖాభీలభూరిఫాలముగ, వికటనేత్రస్ఫురద్విస్ఫులింగముగఁ
గని సభ కంపింపఁ గరములు చఱచి, కొని మొగంబులు బాదుకొని రోషమునఁ
చిటులు మంటలు మేను చెమరింప నోష్ఠ, పుటములు గటములుఁ బొరిబొరి నదరఁ
బరుషస్వరంబునఁ బలికె నిట్లనుచుఁ, దిరముగాఁ జెప్పితి తెలియంగ వింటి
నినుఁ బట్టి చంపెద నిన్ను నాకడకుఁ, బనిచిన ధనదునిఁ బట్టి చంపెదను
శివునితో సఖ్యంబు చేసితి ననుచు, నవమారఁ బుత్తెంచి నగుఁగాక నేమి
యిది నాకు నెంతయు హితవుగా కునికి, మదిలోన నెఱుఁగుదు మఱవ నీమాట
పితృసమానుఁడు నాఁకు బెద్దవాఁ డగుట, నితని సైరించితి నింతకాలంబు
నాలంబులోన నే నతనితో లోక, పాలురనందఱ భజింతు ననుచు,
నలుకతో వాలెత్తి యాదూత వేసి, బలి రాక్షసులకును భక్షింపవైచి
పుణ్యాహవాచనపూర్వకంబుగను, బుణ్యఘోషములతోఁ బొలుచు తే రెక్కి
మూఁడులోకంబులు మునుమిడి గెలుతు, వాఁడిమి నను గెల్చువాఁ డెవ్వఁ డనుచు
నతను బలోదగ్రుఁడగు మహోదరుఁడు, నతిఘోరవిక్రముఁ డగు ప్రహస్తుండు
సొరిది మారీచుండు శుకుడు సారణుఁడు, నరిభయంకరుఁడు ధూమ్రాక్షుఁడన్వాడు
సచివు లార్వురితోడఁ జనుఁదేరఁ బెక్కు, లచలముల్ నదులు మహారణ్యములును
దప్పక యొకముహూర్తంబునఁ గడచి, శివుడు పార్వతితోడఁ జెలఁగుచునున్న
కైలాసశిఖరంబు కడకేగి కడిమి, వ్రాలువీరులు యక్షవరులఁ దోలుటయు,
వారు నగ్గిరిపైకి వడి నేగి ధనదు, నారంగ నటు గాంచి హస్తముల్ మోడ్చి
ఘోరరాక్షసులను గొని రావణుండు, వారక కడిమి దుర్వారుఁడై పేర్చి
నీతమ్ముఁ డేపున నీతోడ సమర, మాతతగతిఁ జేయ నరుదెంచినాఁడు
అనిన గుబేరుఁ డయ్యక్షులఁ జూచి, యని సేయుఁ డని పంచె నంత నెంతయును
నతులవిక్రములైన యక్షరాక్షసుల, కతిభయంకరమైన యాహవం బయ్యె
నానిశాచరమంత్రు లార్వురు నపుడు, నానాశరంబులు నాటి తూలుటయుఁ
జాల నొచ్చిన తనసైన్యంబుఁ జూచి, పౌలస్త్యుఁడును దిశల్ పగుల నార్చుచును
మహిమతో నడువ నమాత్యు లార్వురును, బహుసహస్రములతో బవరంబు సేయ
దెసలు గప్పిరి లసద్విపులశక్తులను, ముసలంబులను ఖడ్గములఁ దోమరముల
నోలి నొప్పించుచు నొక్కింత పోరఁ, గాలదండముఁ బోలు గదఁ బుచ్చుకొనుచు
వాయువుచే నేఁచి వరవహ్నిఁ బట్టి, పోయిన యడవులు పొరిఁగాల్చుభంగి
రాక్షసేంద్రుడు పేర్చి రణభూమిలోన, యక్షుల సమయించి యందఁదఁ గదిసి
యామహారథముఖ్యు లగు నమాత్యులను, భీమాట్టహాసముల్ బెరయంగఁజేసి
పఱతెంచి యయ్యక్షబలముతోఁ బొడువఁ, దఱుచుగాఁ గొందఱు ధరపైనఁ బడిరి
పెనుకిన్కఁ గొందఱు పెదవులు గఱచి, కొనుచునుండిరి తమకొలఁది కాకున్న
నొదవినభీతి నాయుధములు వైచి, యొదుగుచుఁ గొంద ఱొండొరులపైఁ బడిరి
యంత నారసములు నాహవగతుల, నంతకంతకు నిండె నాకాశపథము
ధనదుఁడు నప్పుడు తనసేన విఱిగి, చనుదేరఁ గనుగొని సంభ్రమించుచును
జండవిక్రముఁడైన సంయుగకంట, కుండాదిగా నాయకులు నెల్లఁ బనిచెఁ
కడిమితో సంయుగకంటకుం డంతఁ, దొడరి రాక్షసులతో దురము సేయుచును
మారీచు నొప్పింప మఱి మూర్ఛనొంది, యారాక్షసుండును నప్పుడు దెలిసి
యాలుకతో నని సేయ నాతడు విఱిగె, బలువడిఁ బరవంగఁ బఙ్క్తికంధరుఁడు
కనకచిత్రితరత్నఖచితంబు నగుచుఁ, దనరు నప్పురవరద్వారంబుఁ జొచ్చి

నగరివాకిట కేగ నడతెంచి యచటఁ, దగు సూర్యభానుఁడన్ దౌవారికుండు
నిలుపంగ నిలువక నిర్జరారాతి, బలవంతుఁడై పోవఁ బరుషరోషమున
నమితిబలుఁడగు నత డద్రిశృంగ, సమమైనతోరణస్తంభంబుఁ బెఱికి
వ్రేసె నక్కంబంబు వెసఁ బుచ్చుకొనుచు, నాసూర్యభానురా పఱచె రావణుఁడు
నాయుగ్రవిక్రమోదగ్రత కంత, నాయుధంబులు వైచి యక్షులందఱును
నగగహ్వరములకు నదులకుఁ బాఱి, బెగడఁ జొచ్చిన నాకుబేరుండుఁ జూచి
బలవంతుఁడగు మాణిభద్రుఁడన్వాని, నలయుచుఁ గనుఁగొని యతనితో ననియెఁ
బాపాత్ముఁ డగుచున్న పఙ్క్తికంధరుఁడు, నేపున నిటవచ్చి యెంతయుఁ గడిమి
దీపింప యక్షులఁ దివిరి చంపెడెని, యాపాపవర్తను నట నేలఁ గూల్చి
నతిభీరులగుచున్న యాయక్షులెల్ల, పవి నీవై పోయి పరిమార్పు మనినఁ
నక్షీణవిక్రము లగు నాల్గువేలు, యక్షవీరులతోడ నతఁ డేగుదెంచి
యాలంబు సేయంగ నతిఘోరలీల, నాలోన నందఱు నాయక్షవరులు
ఘోరముద్గరములు కుంతముల్ గదలు, తోరంపుశక్తులు తోమరంబులును
ముసలాయుధంబులు మొగిఁ బూని సమర, మసమానగతిఁ జేసి యరులఁ దోలుటయు
నావిక్రమంబున కలిగి నిర్జించి, వేవుర యక్షుల వెసఁ బ్రహస్తుండు
పరువడిఁ బురముపైఁ బడ మహోదరుఁడు, కరమల్క వేవుర గదపాలు సేసె
నంతలో ధూమ్రాక్షుఁ డని ఱెప్పపెట్టు, నంతలో యక్షుల నారెండువేల
మడియించినది చూచి మాణిభద్రుండు, తడయక ధూమ్రాక్షుఁ దలపడ నతఁడు
వడి ముసలం బెత్తి వక్షంబు వ్రేయఁ, గడు నొచ్చి వాఁడును గద ద్రిప్పివైచె
నురుగదాహతి మూర్ఛ నొంది యాతండు, ధరణిపైఁ బడఁ జూచి దశకంధరుండు
చండకాలానలచటులదోషమున, మండి పై నడవ నమ్మాణిభద్రుండు
వడి మూఁడుశక్తుల వైచె వైచుటయుఁ, గడునల్క నీతడు గదఁ బుచ్చుకొనుచు
వెస వానిమకుటంబు విఱుఁగవేయుటయు, నసమానభుజశక్తి నంతనుండియును
మాణిక్యరుచిరోరుమౌళిభంగమున, మాణిభద్రుఁడు పార్శ్వమౌళి నాఁ బరఁగి
యటు భంగమునఁ బొంగి యతఁడు రాక్షసులు, పటుతరధ్వని నిల్వఁ బాఱెఁ బాఱుటయు
నధికుఁడై దశకంఠుఁ డప్పద్మశంఖ, నిధులతో నొప్పుడు నిఖిలపుణ్యములు
దనరంగఁ బెంపారు ధనదునిఁ గాంచ, ధనదుఁడు ననియె నాదశకంఠుతోడ

కుబేరుండు రావణునకు బుద్ధి చెప్పుట

నతిరోషుఁడగునీకు నతిమదాంధునకు, హితబుద్ధి బుద్ధులు నెన్ని చెప్పినను
నాపల్కు వినవైతి నాన పోవిడిచి, యాపాపఫలము నీ వెఱిఁగెదు గాక
తగదన కెవ్వఁడు తల్లిదండ్రులను, మిగుల నాచార్యుల మేదినీసురుల
నవమానితులఁజేయు నాదురాత్మకుఁడు, వివిధోగ్రనరకముల్ విడువక పొందు
నొడలు నెమ్మదినుండ నొడగూడియుండ, జెడనిధర్మము సేయఁ జిత్తంబు చొరక
కానమి నెవ్వఁడు గర్వించి పలుకు, వానికి నరక మవశ్యంబుఁ గలుగు
మహితధర్మము సేయ మహనీయరాజ్య, సహితసంపదలతో సౌఖ్యంబు గల్గుఁ
గడఁగి యధర్మంబుఁ గావింప మీఁదఁ, గడలేనిదుఃఖంబు గల్గు గావునను
బరమసుఖార్థివై పాపంబు విడచి, కరమర్థి ధర్మంబు గావింపవలయు
గుఱి లేనిపాపంబు ఘోరదుఃఖంబు, కొఱకుఁ జేయుదు వీవు క్రూరుండ వగుటఁ
గడిమిఁ బాపము సేయఁగావచ్చుఁ గాని, కడిమి మైవలసినగతికిఁ బోరాదు
గైకొని యెవ్వఁడు కర్మంబుఁ జేసె, నాకర్మఫలము వాఁ డందకపోఁడు
దురితంబు గావించి దుస్సహం బైన, నరకంబుఁ బొందనున్నాఁడవు గానఁ
బాపాత్ముఁడవు నీవు పాపభీతులకుఁ, బాపకర్ములతోడ భాషింపఁదగదు

మారీచాదులు కుబేరుతో బోరుట

అని పల్క మారీచుఁడాదిగా నప్పు, డనికి రావణమంత్రులందఱుఁ గడఁగి
పోరిఁ గుబేరునితోడఁ బోరి వీఁగుటయుఁ, బరుషవిక్రముఁ డైనపఙ్క్తి కంధరుఁడు
నట్టహాసముతోడ యక్షేశుఁ గదియఁ, గట్టల్క నాతఁడు గదఁ ద్రిప్పి వేసెఁ
దలఁకక దారుణద్వంద్వయుద్ధంబు, బలువిడిఁ జలిపి రప్పౌలస్త్యు లపుడు
నెలకొని ధనదుఁ డాగ్నేయాస్త్ర మేయ, లలి వారుణాస్త్రంబు లంకేశుఁ డేసి
నొలసి రారాజు వాయువ్యాస్త్ర మేయ, నలి నిశాచరపతి నాగాస్త్ర మే'సె
మఱియును బహుదివ్యమార్గణావళులు, పరఁగ నేయుచును నప్పౌలస్త్యవరులు
పైపైని మాయలు పన్ని శార్దూల, మై పోరి సూకరమై యాక్రమించి
జలదమై శలభమై జలధియై తోచి, యలుకతో నక్కఁడై యట దైత్యుఁ డగుచు
నేపున వడి నిట్ల నేకంబులైన, రూపముల్ గైకొని రోషంబుతోడ
నడరి విజృంభించి యతనిచే వేటు, పడి యాకుబేరుండు బలుమూర్ఛఁ గదిసి
నిండి పైపైఁ గ్రమ్మ నెత్తుట దోఁగి, ఖండితాశోకవృక్షముభంగిఁ బడియె
నెలకొని తొమ్మిదినిధులును ధనదు, వలతురై నందనవనములోపలికిఁ
గ్రమ్మరఁ గొనిపోవఁ గదిసిన మూర్ఛ, నిమ్ముల నట తేర్ప నిట రావణుండు
అక్షీణభుజబలం బచ్చెరువార, యక్షాధిపతిఁ గూర్చి హర్షంబుతోడ
నసమానజయకరానల్పశిల్పముల, పసనుగాఁ దీర్చిన పసిఁడికంబములఁ
బ్రచురప్రభాజాలబహువిధరత్న, ఖచితంబు లగుచున్న లగుతోరణములు
కలితముక్తాదామకము లొప్పు కామ్య, ఫలదంబులగు దివ్యపాదపంబులును
లసితోర్వమాణిక్యలలితంబులైన, పసిఁడిసోపానముల్ పసిఁడివేదికలు
మానుగాఁ జూడ్కికి మానసంబునకు, నానంద మొనరించు నరుదుచందములఁ
గలయ నొండొంటికిఁ గడువింత లగుచుఁ, జెలువొంద నానావిచిత్రచిత్రములు
ఘనమనోవేగంబుఁ గామరూపంబు, ననవద్యమహిమయు నాకాశగతియుఁ
గలిగి దివ్యుల మోవఁగా నొప్పుఁ గలిగి, నెలకొని బ్రహ్మచే నిర్మింపఁబడిన
తనదు పుష్పకము నుద్దామదర్పంబు, తనరఁ గైకొని యెక్కి తారాద్రి డిగ్గి
ఘనమైన కాంతితో గార్తికేయుండు, జననంబు నొందిన శరవణంబునకు
నరిగి పుష్పకరశ్మ లడరి వెలుంగ, నరవిందబంధుఁడో యన నద్రి నెక్కి
యొక్కవనం బట నొప్పారఁ గాంచి, యక్కడఁ బుష్పకం బరుగకుండుటయు

రావణుఁ డెక్కి వెళ్ళుపుష్పకము నిలిచిపోవుట

సచివులఁ జూచి యాశైలంబుమీఁద, నిచట పుష్పక మాఁగె నెవ్వఁడో యనఁగ
మదిలోన నూహించి మారీచుఁ డనియె, నిది యొక్కనెపము లే కి ట్లేల నిలుచు
ధనదుఁ డాఁగెనో యెండెధనుదునిఁగాని, తనర నన్యుల నిది దాల్పదో యనఁగఁ
గుఱుచచేతులతోడ గుజ్జురూపంబు, మెఱయ నందీశుఁ డామృడునకుఁ బ్రియుఁడు
పౌలస్త్యుఁ గిన్కతో బల్కె నీ విచటి, కేల వచ్చినవాఁడ విటు శంక లేక
నిది మహాదేవునియేకాంతభూమి, కదియరా దీయద్రి కడువేగ దిగుము
గరుడోరగామరగంధర్వయక్ష, వరనిశాచరభూతవర్గంబులందు
నెందును నెవ్వరు నీపొంతఁ బోరు, నిందు నీ వేతేర నెవ్వఁడ వనిన
నిందుశేఖరుఁ డెంత యీకొండ యెంత, నిందు న న్వారింప నెవ్వఁడు గలఁడు
త్రిణయనుతోఁ గూడఁ దృణలీలఁ గేల, బెనసి యీశైలంబుఁ బెఱికివైచెదను
అని పుష్పకము డిగ్గి యచలంబుమొదలి, కనుపమభుజబలం బరుదారఁ జేరి
గిరిచరాననముతో గిరిజేశుకెలన, నిరవందనున్న నందీశ్వరుఁ జూచి
మేఘ ముఱిమినభంగి మిన్నెల్ల నద్రువ, నాఘనభుజుఁ డట్టహాసంబు సేయ

మృడునకు మాఱట మృతుఁడైనయతఁడు, కడునల్క నాపఙ్క్తికంఠుతో ననియె
నగచరాననుఁ డని నను జూచి పెలుచ, నగితిగావున దశానన నీవు నింక
నాయత భుజములు నరుదుకోఱలును, నాయుధంబులు గాఁగ నతిశూరు లగును
నడగొండ లనఁదగు నగచరోత్తములు, కడిమి నీకులక్షయముఁ గావింపఁ
బుట్టెదరిటమీఁద భువనంబు లలరఁ, బుట్టి నీ గర్వంబుఁ బుచ్చివైచెదరు
నీవు సేసినయట్టి నిష్ఠురపాప, మీవిధి నినుఁ జంపు నే నినుఁ జంప
నని పల్క నామాటలవి లెక్కగొనక, తనరినకిన్కతో దశకంఠుఁ డనియె
నిచట నీపుష్పక మెవ్వనిశక్తి, బ్రచలింపకున్నది ప్రభువునుబోలె
నీయద్రి లీలమై నెవ్వఁ డున్నాఁడు, పాయక నాగర్వపర్వతారూఢు,
మన్నింపఁదగువారి మన్నింపనేర, కున్న ధూర్జటిదం బుడిపెద ననుచు
బృథుశక్తి రజతాద్రి బిగియారఁబట్టి, పృథివి వేయఁగ నూఁచి పెల్లగించుటయు
నాకొండ కంపించె నందున్నప్రమథు, లాకంపమును బొంది రాకంపమునకు
శైలేంద్రపుత్రియుఁ జంద్రశేఖరుని, నాలింగనము చేసె నతిభీతితోడ
నంతమహాదేవుఁ డాదేవదేవుఁ, డంతయు నెఱిఁగి పాదాంగుష్ఠమునను
లఘులీల నది భూతలంబున కొత్త, రఘునాథయంత నారాక్షసేశ్వరుఁడు
చండంబులగు శిలాస్తంభోరుబాహు, దండముల్ గదియఁగ ధరతోడఁ గదియ
నాకొండ వడి నొత్త నటమీఁది కెత్త, లేక చేతులు దీయలేక వాపోయి,
పిడుగులు వడునట్టి పెరుమ్రోఁత గాఁగ, విడువక యబ్భంగి వేనోళ్లు నొరల
నతనిమంత్రులు వెఱఁగంది చింతింప, నతిభీతి చలియించె నఖిలలోకములు
నింద్రాదిదివిజులహృదయముల్ గలఁగెఁ, జంద్రసూర్యులగతుల్ చలియించె నంతఁ
జిత్తంబుఁ దయఁ జెంది చిత్తజారాతి, యొత్తి యాయంగుష్ఠ మొక్కింత వదల
ఘనభీతిఁ జేతులు గ్రమ్మనఁ దిగిచి, కొనియున్నయమరారిఁ గొమరారఁ జూచి
విను దశగ్రీవ నీవిక్రమంబునకుఁ, బెనుపైన ధృతికిని బ్రీతుండ నైతి
భువనంబులన్నియుఁ బొరి భయం బంద, రవము చేసితిగాన రావణాహ్వయము
నీకు సార్థక మయ్యె నిఖిలలోకముల, నీకారణంబున నీపేరఁ బరఁగు
నని ప్రీతుఁడై పల్కి యమ్మహాదేవు, డనురాగమునఁ జంద్రహాసంబు నిచ్చి
యరయంగ మున్నూఱు నతిసత్త్వవృత్తిఁ, బరఁగఁగఁ బనిసేయుఁ బ్రతివీరులందు
నింతనుండియు నీకు నీసాధనంబు, పంత మెడలఁ బోవుఁ బౌలస్త్య యింకఁ
బొ మ్మెందు వలసినఁ బుష్పకం బెక్కి, సమ్మదంబున ననుజ్ఞాతుండ వైతి
నాచేత ననుడు నానాగభూషణున, కాచేతు లటు మోడ్చి యతిభక్తి మ్రొక్క
యలరుచు నవ్విమానాధిరాజంబుఁ, బొలుపారఁగా నెక్కి భూమి గ్రుమ్మరుచు
రాజుల కొందఱ రణభూములందుఁ, దేజంబు లలరఁగఁ దివిరి భంగించుఁ
బరిమార్చుఁ గొందఱ బలసమేతముగ, శరణన్న గొందఱ సైఁచి మన్నించు

రావణుడు వేదవతిని జూచి మోహించుట

నీతెఱంగున బాధ లెసఁగఁజేయుచును, నాతతస్థితి తుహినాద్రిపార్శ్వమున
నేపారువనమున కేగి యందునను, రూపయౌవనకళారుచిరాంగి నొక్క
హరిణాజినాంబర నంచితవ్రతను, వరతపస్విని వేదవతియనుకన్యఁ
బొడఁగాంచి యరుదంది పొలఁతి యీకడిది, నడవడికిని యౌవనమునకుఁ దగునె
నీయొప్పు గనుఁగొని నియతాత్ము లైనఁ, గాయజగోచరుల్ గాకపోఁగలరె
యెవ్వఁడు నీతండ్రి యెద్ది నీనామ, మెవ్వనిసతివి నీ విట నుండు టేమి
పోఁడిగా నెవ్వని బొందుదు వీవు, వాడు కృతార్థుండు వనజాయతాక్షి
యాపద లడఁగింప నంగజాస్త్రములఁ, జూపు నీకడకంటిచూ పింతె చాలు

నీమేను గుందించు నీతపంబునకు, నేమి ప్రయోజనం బెఱిఁగింపు మనిన
నాతిథ్య మొనరించి యావేదవతియు, నాతురుండైన దశాస్యుతో ననియె
మాతాత సురమంత్రి మహనీయబుద్ధి, నాతండ్రి కెనవచ్చు నాతఁ డున్నతుఁడు
మాతండ్రి ధర్మైకమతి కుశధ్వజుఁడు, బ్రాతిగా నియతి నాబ్రహ్మర్షివరుఁడు
వేదంబు చదువ నావేళ నేఁ బుట్టి, వేదవతీనామవిఖ్యాత నైతి
నను నంతఁ గోరి గంధర్వులు సురలు, దనుజులు యతులు దైత్యులు నడుగ
నెలమితో విష్ణున కిత్తునన్బుద్ధిఁ, బలుమాఱుఁ దమ్మెల్లఁ బరిహరించుటయు
రాతిరిమై దైత్యరాజు శంబరుఁడు, మాతండ్రిఁ జంపె నేమఱుపాట వచ్చి
మాతల్లియును నంత మాతండ్రితోడ, వీరకల్మషబుద్ధి విహితమార్గమును
జేకొని తగ నేకచితిఁ బొంది పుణ్య, లోకంబునకు ధర్మలోలయై చనియె
నేనును మాతండ్రిహృదయంబుకోర్కి, మానుగా దలపోసి మానసంబునను
భక్తవత్సలుఁ డైన పంకజోదరుని, భక్తిభావంబున భర్తఁగాఁ గోరి
తపము గైకొంటి నాతపమున కిదియె, నెప మీతపశ్శక్తి నిఖిలంబుఁ గాంచు
నిను నెఱుఁగుదు నేను నీవు పౌలస్త్య, మనుమఁడ వీపిన్నమాట లేమిటికి
ననవుడుఁ బుష్పకం బాతఁడు డిగ్గి, మనసిజశరభిన్నమానసుఁ డగుచుఁ
గనకలతాచారుకాంతిపూరమునఁ, దనువొప్ప నక్కన్యఁ దప్పక చూచి
తప మిది వార్ధకధర్మంబు గాని, చపలాక్షి యౌవనాచారంబు గాదు
నుపభోగకాలంబు నూరక పుచ్చి, విపరీతచరితంబు వెలఁది నీ కేల
లలితాంగి నీవింక లంకేశు నన్నుఁ, బొలుపారఁ గైకొని భోగింతుగాక
పతి నాకు విష్ణుండు భావింప ననుచు, జితలోకుఁడగునాకుఁ జెప్పఁగ నేల
నీగర్వ మేటికి నీమాట లేటి, కేగుణంబుల నాకు నెనవచ్చు నతఁడు
ననవుడుఁ గోపించి యక్కన్య పలికెఁ, జన దిట్లు పలుక నాజగదేకవీరు
వేదంబులందున వెదుకఁ జొప్పడని, యాదిదేవుండని యావిష్ణుమహిమ
కల్పాదికాలంబు గడపంగలేని, యల్పుల కెఱుగంగ నలవి గా దనినఁ
దెగువతోఁ గదిసి యాదేవకంటకుడు, తగవు చింతింపక తలవట్టి దివియ
విడిపించుకొని రోషవిస్ఫులింగమ్ము, లడర నయ్యింతియు నతని నీక్షించి
యోడక తలపట్టి తోరి దుష్టాత్మ, పాడియె నామానభంగంబు సేయ
నేనాఁట నిది చెల్లు నే నాఁటదానఁ, గాన ని న్నిప్పుడు కడతేర్పఁజాలఁ
జేసినతపమెల్లఁ జెడిపోవుఁగాన, గాసిల్లి శపియింపగా మున్నె చాలఁ
బ్రదు కేమిటికి పరిభవముతో ననుచు, సొదఁ బేర్చుకొని యగ్నిఁ జొరనిశ్చయించి
నేమంబు గైకొని నిశ్చలవృత్తి, హోమంబు నిచ్చలు నొనరింతు నేని
కాలంబు పాత్రంబుఁ గడపక ధర్మ, శీలనై దానంబు సేయుదు నేని
పొడమునింద్రియముల పొడ వడంగించి, కనునుగ్రతప మర్థిఁ గావింతు నేని
నాసుకృతంబున నక్షీణపుణ్య, భాసురుం డగునట్టి పార్థివేంద్రునకు
నరయ నయోనిజనై జనియించి, పరమపాతివ్రత్యపరతఁ బెంపొంది
దురితలోలుఁడవైన దుశ్శీలు నిన్ను, దురములోఁ బతిచేతఁ దునిమింతు ననుచు
నరవిందనాభుని యంతరంగమున, నరవించముఖి నిల్పి యనలంబుఁ జొచ్చె
వసుధ నప్పుడు పుష్పవర్షంబు గురిసె, నెనఁగ సంతోషించి రెల్లదేవతలు
ఆవేదవతియును నంత నాజనక, భూవరుం డధ్వరభూమి దున్నింప
సీతాంతరంబునఁ జెన్నొందఁ బుట్టి, సీతాభిధానంబుచే నుల్లసిల్లి
యసమానశుభమూర్తి నమరుచు జనక, వసుధేశుపుత్రియై వరియించె నిన్ను
నీవు విష్ణుండవు నీవు నీమహిమ, భావింప మానుషభంగి గా దెట్లు
వేదవతీకన్యవృత్తాంత మెఱిఁగి, యాదశాస్యుడు పుష్పకారూఢుఁ డగుచు
సంవర్తుఁడను మహాసంయమీశ్వరుడు, సవింధానంబున సకలసంయములు

ననిమిషసంఘంబు లలర మరుత్తుఁ, డనురాజు నధ్వర మర్థిఁ జేయింప
నావార్త కటువోవ నక్కడనున్న, దేవత లీక్షించి తిరుగుడుపడఁగ
నిక్కడ జనుదెంచె నీయుగ్రుఁడైన, రక్కసు గెలువంగ రా దిప్పు డనుచు
నాకాధినాథుండు నమలియై జముడు, కాకరూపం బైనఁ గడుభీతి నొంది
యాలోన వరుణుండు హంసయై పెంపు, మాలి కుబేరుండు తొండయై మఱియుఁ
దక్కినసుర లెల్ల ధైర్యంబు లెడలి, యొక్కొక్కరూపమై యొగి నోసరింప
వడిఁ బేర్చి యాయజ్ఞవాటంబుఁ జొచ్చి, యడగుగర్వంబున నారాజుఁ జూచి
భూపాల నాతోడఁ బోరికిఁ గడఁగు, మోపనియట్టేన నోడితి ననుము
మిన్నక పోరాదు మెయితోడ నీకు, నన్న మరుత్తుఁ డయ్యమరారిఁ జూచి
యీమాట లాడ నీ వెవ్వఁడ వనిన, నామాట కతఁ డట్టహాసంబు సేసి
కిన్నరేశ్వరుతమ్ము గీర్వాణరిపురి, నన్ను రావణు మున్ను నరనాథ వినవె
నెఱసిన నాబల్మి నిఖిలలోకముల, నెఱుఁగని యవ్వీరుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు
భువనైకభీకర భూరిప్రతాప, భవనుండ రిపుగజపంచాననుండ
ఇంద్రాది దివిజుల హృదయంబు లడరఁ, జంద్రహాసముఁ గొని చరియించువాఁడఁ
త్రిజగత్తులందును దివిజసంగ్రామ, విజయుండనై యుందు విపులసాహసుఁడ
నెవ్వఁడ వనుమాట నిచట నే వింటి, నెవ్వఁడనో యింక నెఱిఁగెదు గాక
వడిఁ గుబేరుని నాహవంబునఁ దోలి, కడిమిమై నీపుష్పకముఁ గొన్నవాఁడ
ననుడు మరుత్తుఁడు నాదశగ్రీవుఁ, గనుగొని రాక్షస కడుఁగృతార్థుఁడవు
భ్రాత నోడించితి బవరంబులోన, నీతేజ మొరులకు నేల సిద్ధించుఁ
దోయజగర్భుడు దుష్టాత్ముఁడైన, నీయట్టికొఱగాని నీడఁ బుట్టించె
నంతకుపురికి ని న్ననుతు నాయెదుర, నంతకు బదిలుండవై నిల్వు మనుచు
బాణాసనంబును బటుబాణభరిత, తూణముల్ గొని తెంపు తోరణంబునకు
నరుగంగ సంవర్తుఁ డడ్డంబు సొచ్చి, నరనాథ దీక్షితునకు నల్గరాదు
నేమంబుఁ గైకొని నిత్యైకనిష్ఠ, నీమహేశ్వరయాగ మీడేర్పవలయుఁ
గాన నిప్పుకుడు కులక్షయము వాటిల్లుఁ, గాన విక్రమవేళ గా దట్లు గాక
నెందును దుర్జయుం డీదశగ్రీవుఁ, డెందు వ్రాలునొ జయ మెఱుఁగఁగరాదు
అనిన మరుత్తుఁడు నాత్మ - జింతించి, ఘననిష్ఠ శాంతంబుఁ గైకొని మదిని
ఆకోపమున విల్లు నమ్ములు విడిచి, చేకొని జన్నంబు సేయంగ దొడఁగె
నకలంకుఁడై దైత్యుఁ డావిజయంబు, సకలదిక్కులయందుఁ జాటించి యార్చి
రోషోగ్రగతి నామరుత్తుని గెలిచె, దోషాచరేంద్రుడు తోడిబడ మునుల
సమయించి యటు వాసి చనియె దేవతలు, తమతమరూపముల్ దాల్చి రాలోన
నాకాధినాథుండు నమలి నీక్షించి, నీకలాపమున నానేత్రముల్ వేయుఁ
గలిగి క్రొమ్మేఘంబు గర్జిల్లి కురియఁ, జెలఁగి తజ్జలములు సేవింపుమనుచు
నరుదుగా వరమిచ్చె నదిమొదల్ నమలి, పురి చిత్రవర్ణమై పొలిచె లోకముల
వరుణుండు హంసకు వరమిచ్చె శుభ్ర, తరవర్ణమై మేను దనరారి వెలుఁగఁ
జన్నుగాఁ గాంచనప్రభ మేను గలుగఁ, గిన్నరాధిపుఁ డిచ్చెఁ గృకలాసమునకుఁ
గమణ నంతకుడును గాకి నీక్షించి, జరచేతఁ దెవులచేఁ జావు లేకుండ
మరణంబు నొందిన మనుజుల కెల్ల నిరవంద ధరణిపై నిడినపిండములు
తిరముగాఁ గొని వారిఁ దృప్తులఁ జేయ, వర మిచ్చినంత నధ్వరము దీరుటయు
నిజనివాసములకు నిర్జరుల్ చనఁగ, రజనీచరేంద్రుండు రణకాంక్షులైన

రావణుఁడు రాజులపై యుద్ధమునకుం బోవుట

భూతలాధీశులపురములమీఁద, నాతతోద్ధతగతి నరిగి యానృపుల

కడిమిమై నాతోడఁ గయ్యంబు సేయఁ, గడఁగుఁ డోటమి యొండె గైకొనుఁ డనిన
ఘనుఁడైన సురథుండు గాధేయగయులు, ననవద్యతరతేజుఁడగు పురూరవుఁడు
మొదలుగాఁగల రాజముఖ్యులు పఙ్క్తి, వదను నిప్పుడు గెల్వ వశముగా దనుచు
కొనరంగ నూహించి యోడిత మనిన, విని రావణుఁడు తనవిక్రమంబునకు
నలరుచు ననరణ్యుఁ డనురా జయోధ్యఁ, జెలువంద రాజ్యంబు సేయ నం దరిగి
జననాథ నాతోడ సమరంబుఁ జేయఁ, జనుదెమ్ము కాదేని చాల నే ననుము
మిన్నక పోరాదు మృత్యుదేవతకు, నన్న నామాటకు నతఁడు కోపించి
నీరాక యెఱిఁగి నే నీతోడఁ బోర, ఘోరసైన్యముఁ గూర్చుకొని యున్నవాఁడ
శూరుఁడవై లావు చూపుదుగాక, యీరిత్తమాటలు నింకేటి కనఁగ
నురుసత్వజవములు నొప్పారు కరులుఁ, బరువడి లక్షయేఁబదివేలు హరులు
బహురథశ్రేణులు పటురథాటోప, బహుళంబు లగుచున్న భటసమూహములు
పెందూళి యెగయంగఁ బృథివి గంపింప, నందందు వెలువడి యారాజసేన
దశకంఠుసేనతోఁ దలపడి సకల, దిశల నార్పులు నిండఁ దెంపారఁ బోరి
దళముగాఁ బఱతెంచి దావాగ్నిఁ బడిన, శలభసందోహంబు చందంబు నొందెఁ
దడయక విఱిగిన దనసేనఁ జూచి, యడరుకోపంబున నానరేశ్వరుఁడు
మొనసి మారీచుడు మున్నగాఁ గలుగు, ఘనవిక్రముల దశకంఠు మంత్రులను
గడిమి మార్కొని చండకాండముల్ వఱసి, వడి మృగంబులఁ దోలు వడువునఁ దోలి
యమరారి కభిముఖుఁడై యింద్రధనువు, కొమరారు తనవింటిగుణము మ్రోయించి
దశకంఠుఁ గోటీరదశకంబు మీద, విశిఖంబు లేనూఱు నింట సంధించి
యడరింప నదియును నచలశృంగములఁ, బనువారిధారలభంగియై పడిన
నట్టహాసముతోడ నతిఘోరభంగి, నెట్టన లంఘించి నెత్తి వ్రేయుటయు
దారుణగతి రక్తధారలతోడ, నారాజు రావణుహస్తఘాతమున
నరదంబుపై నిల్వ కవనిపైఁ బడిన, గిరిశృంగశకలంబుక్రియ నేలఁ గూలి
కప్పిన పెనుమూర్ఛ గనుమూసియుండ, నప్పాటునకు నాదశాస్యుండు నగుచు
భూచర నాతోడఁ బోరికిఁ గడఁగి, నీ వేమి గుడిచితి నీలావు నమ్మి
యలఘుఁడౌ నాఢాక కఖిలలోకములుఁ, గులశైలవరములుఁ గూడఁ గంపించు
జగదేకవిజయుఁడై చరియించు నాకు, మగఁటిమి యెవ్వరు మాఱు లేరనినఁ
గంఠనాళమునకుఁ గదిసి జీవంబు, కుంఠితమై యుండఁ గొంత కన్విచ్చి
రావణు నీక్షించి రాక్షస నన్నుఁ, నీవు చంపెద నని నిక్కి పల్కెదవు
కాలంబు నెవ్వఁడుఁ గడపఁగఁజాలుఁ, గాలగోచరుఁడైన గడతేరవలయు
నీ వొక్కనెపమున నియతి నీతెఱవు, గావింప నీ విటఁ గర్తవు గావు
కడుఁగీడుజన్మంబు గలుగుటఁ జేసి, పుడమిలో నరమాంసభోజివై తిరుగు
మధము ని న్నే మన నతిశూరుఁడైన, యధికుండు దన్నుఁ దా నగ్గించుకొనునె
ధరణిపైఁ గంఠగతప్రాణుఁ డగుచు, దురవస్థతో నిట్లు తుదిఁ జేరియున్న
నే నొండు గావింప నిటమీఁదఁ జాలఁ, గాన నీ వేమన్నఁ గైకొనవలసె
విమలైకధర్మంబు విశ్రుతకీర్తి, కొమరారు నిక్ష్వాకుకులములోపలను
నలువారఁ బుట్టిననాఁటను గోలెఁ, జెలువొంద దానంబుఁ జేసితి నేని
విపులయాగములు గావించితి నేనిఁ, దప మొనర్చితి నేనిఁ దగవుతోఁ బ్రజల
నెలమిఁ బాలించితినేని యిక్ష్వాకు, కులజుఁడు నుత్తమగుణరత్ననిధియు
ననుపమతేజుండు నగు మహారాజు; ననిలోన నినుఁ జంపు నని శాప మిచ్చె
సురదుందుభులు మ్రోసె సురపుష్పవృష్టి, యరుదార ధరణిపై నందందఁ గురిసె
నరనాయకుం డంత నాకలోకమున, కరిగె రావణుఁడును నటు వాసి చనియె
నని చెప్ప రఘురాముఁ డల్లన నవ్వి, మునినాథుఁ గనుఁగొని ముదముతో ననియె
ననఘాత్మ శూరసూన్యం బైననాఁడు, పొనుపడియుండెనె భువనంబులెల్ల

నాఁజికి నతనితో నడరంగ నెందు, రాజపుత్రులు లేరె రాజులు లేరె
యుఱక నారాజన్యు లోడితి మనిరె, వఱలు దివ్యాస్త్రముల్ వారికి లేవె
యోట మెన్నఁడు లేదె యుద్ధామవిక్ర, మాటోపగతిఁ దూల నాదశాస్యునకు
నెందు నాతనిఁ జూచి యెదురంగ లేక, పందలై పోయిరె పార్థివు లనిన
బరమేశుఁ డగుచున్న పార్వతీపతికిఁ, బరమేష్ఠి చెప్పినభంగి నిం పలర
దరహసితాస్యుఁడై తాపసోత్తముఁడు, ధరణీశుఁ గనుగొని తాఁ జెప్పఁదొణఁగె
రావణు చేసిన రణ మింక నొకటి, భూవరోత్తమ నీవు సోలంగ వినుము

రావణుడు కార్తవీర్యునిపై దండెత్తుట

యెల్లభూములమీఁద నేగి భూపతుల, నెల్ల సాధించుచు నేపున మఱియు
బలవైరిపురముతోఁ బాటియై ధరణిఁ, బొలుచు మాహిష్మతీపురమున కరిగి
కార్తవీర్యునితోడఁ గయ్యంబుఁ జేసి, కీర్తనీయంబగు గెలుపుఁ గైకొనఁగ
నే వచ్చినాఁడ మీ రింత వేగమున, నీవార్త యతనికి నెఱిఁగింపుఁ డనిన
నారాజమంత్రులు నావాక్యములకు, నారావణునిజూచి యతనితో ననిరి
విటపివాటిక లొప్పు వింధ్యాద్రిచెంత, నటదూర్మి యగుచున్న నర్మదలోనఁ
దరుణులతోఁ గూడఁ దగిలి మారాజు, సరిజలక్రీడలు సలుపుచున్నాఁడు
ఆహవోద్యోగంబు నతనితో నేల, బాహుపరాక్రమభవ్యుఁడామనుఁడు
తెలియనేరవు మృత్యుదేవతయైన, వెలువడునే కార్తవీర్యుని దొడరి
వలవ దాతనితో వైరంబు నీకుఁ, దొలఁగి బ్రతుకు మిట్లు దొల్గవేనియును
ఇంతకు వచ్చు నొక్కింతయు నిలుము, యంతకు సైఁచవే నచటికిఁ జనుము'
అనవుడు నామాట కప్పుడె కదలి, తనరినకిన్క నాదశకంఠుఁ డరిగె
నింగితో సొరయుచు నిబిడోరుమేఘ, సంగతిశృంగముల్ సరివేయు మెఱయ
మదగంధములఁ బెక్కు మరగింపుకరులు, వదలక చరియించు వనవీథు లొప్పఁ
పరుషకంఠీరవ భైరవారావ, భరితంబులై గుహాభవనముల్ మెఱయఁ
బొలుచుసానువులపైఁ బొడవున నుండి, చెలఁగుచుఁ బఱతెంచు సెలయేఱు లమర
లీలమై నచ్చరలేములతోడఁ, గేళి సల్పుచు నోలి కిన్నరోత్తములు
ఘనులైన సురలును గంధర్వవరులుఁ, దనుజపుంగవులు విద్యాధరాదులును
ననువార నుండుట నాకలోకమున, కెనవచ్చు పెంపున హిమగిరిఁ బోలి
వినుతింపఁదగిన యావింధ్యాచలంబుఁ, గనుఁగొంచు వింధ్యోపకంఠదేశమున
బహువిహంగాకులపంకజాకరము, మహనీయతరపశ్చిమప్రవాహంబు
నగుచు దుప్పులు లులాయములు సింహములు, మొగిఁబులుల్ భల్లూకములు గజంబులును
గట్టెండతాఁకునఁ గదుపులై చొచ్చి, మట్టాడి కలఁచిన మడువులు గలిగి
వర్ణింప నెత్తమ్మివదనమై కలువ, కర్ణావతంసమై కదియు జక్కవలు
శవములై బొదిగొన్న కొదమతుమ్మెదలు, కచభారమై చారుకైరవస్ఫురణ
దరహాసమై తుంగతరసైకతంబు, భరితనితంబమై పరఁగు ఫేనంబు
వెలిపట్టుపుట్టమై వెరవార మెఱయఁ, గలహంసమాలిక కాంచియై పొలుచు
నధికారుణద్యుతి నమరు బంధూక, మధరమై సుడినాభియై తరంగములు
భ్రూలత లై లీలఁ బొలియు మీనంబు, లాలోలనయనంబులై తావు లెసఁగు
హల్లకంబులమీఁద నందంద తిరుగు, నొల్లనితనువాయు వూర్పులై కవియ
రోలంబములచే సరోరుహావళులు, రాలు పుప్పొడి యంగరాగమై మెఱయఁ
బైకొన్న కేసరపఙ్క్తులు తొడవు, లై కనుఁగొన నుత్తమాంగనభంగి
వివిధవిలాసముల్ వింతలై మెఱయు, నవపద్మగంధి నానర్మదఁ గనియెఁ

గని పుష్పకము డిగ్గి కదియ నేతెంచి, తనరారుముదమునఁ దత్తీరభూమి
జెన్నొంది బహుపుష్పసేవితం బగుచు, నున్న సైకతవేది నొప్పఁ గూర్చుండి
యతినిర్మలంబగు నంబుప్రవాహ, మతులపావనలీల నమరంగఁ జూచి
మంత్రులతోడను మన కిందు వలయు, మంత్రపూతములైన మహితకర్మములు
నచలైకనిష్ఠతో నంగజారాతి, నిచట నారాధింప నేను గోరెదను
దనవేయురశ్ములఁ ధరణి పంపంగ, నినుఁడు నభోమధ్య మిదె చేరవచ్చెఁ
చెల్లంబుననుఁ జూచి తీవ్రత మాలి, చల్లనైయున్నాఁడు చంద్రుఁడుఁబోలె
దళమైనమకరందధారలఁ దోఁగి, పొలుపారఁ బవనుండు పొలయుచున్నాఁడు
ఆలోలగతివీచు లాడంబరంబుఁ, జాలకమానప్రచారంబు లేక
మది భీతిఁ బొందిన మగువచందమున, యిది చూడుకున్నది యిమ్మహాతటిని
బెక్కండ్రురిపులతోఁ బెక్కుకయ్యముల, నక్కజంబుగఁ బోరి యాతతక్షతులఁ
దొరఁగు పెన్నెత్తుట దోఁగి యుద్ధూత, ధరణిరజోలిప్తతను లైనమీరు
నీపుణ్యజలముల నెలమిఁ గ్రీడించి, వేపోయి కొనిరండు వివిధపుష్పములు
మనసున కింపుగా మహనీయలీలఁ, దనరారు నీసైకతంబుపై నమరఁ
జంద్రబింబమునకు సరివచ్చు నేఁడు, చంద్రశేఖరుఁడు ప్రసన్నుఁడై నన్నుఁ
గరుణించునని పఙ్క్తికంఠుండు పలుక, సొరిది మారీచుండు శుకుఁడు సారణుఁడు
ధూమ్రాక్షుఁడును ప్రహస్తుఁడు మహోదరుఁడు, తామ్రలోచనరుచుల్ దట్టమై నిగుడఁ
దివిరి మందాకిని దిక్కుంజరంబు, లవగాహ మొనరించు నట్టిచందమునఁ
బూతనిర్మలవారిపూరంబు నైన, యాతరంగిణిఁ జొచ్చి యనురాగ మెసఁగ
సరి జలక్రీడలఁ జల్పి నల్గడలఁ, బరికించి పరమేశ! భరితంబులైన
మవ్వంపుమధువులు మధుపము ల్గొనని, క్రొవ్విరుల్ గొనివచ్చి కొండగాఁ బోయ
నర్మదానదిఁ గృతస్నానుఁడై వెడలి, నిర్మలమతి రజనీచరాధిపుఁడు
సముచితంబగుచున్న సైకతంబునకు, నమర నేతెంచి రమ్యప్రదేశమునఁ
జెన్నైన బహురత్నచిత్రపీఠమునఁ, బన్నుగాఁ దాఁ గొల్చు పసిఁడిలింగంబు
నలువొంద నిడి గంధనవపుష్పదీప, విలసితధూపనైవేద్యాదివిధులఁ
బాటల నాటల బహువాద్యగతులఁ, బాటించి పార్వతీపతి భక్తితోడఁ
పూజింపఁదొణఁగెఁ దత్పూజాకలాప, మోజతోఁ బరిపూర్తి నొందించెనేని
యాజి సెవ్వనినైన నవలీల గెల్చుఁ, బూజకు విఘ్నంబు పుట్టిన నోడు
నతఁడు మదోన్మత్తుఁ డౌట నీతెఱఁగు, మతి విచారింపక మదనారిఁ గొలువ
నామహానదిలోన నట పశ్చిమమునఁ, గామినీజనులతోఁ గార్తవీర్యుండు
జలకేళి సలుపుచుఁ జటులదర్పమున, మెలసిన తనసత్త్వ మెఱుఁగఁగఁ దలఁచి
సేతువుచందమై చేతులు వేడ్క, నాతతంబుగ నీటి కడ్డము సాప
మడువుల గల గంధమకరనక్రాదు, లెడలు దప్పఁగఁ బూర మెదురు దొట్టుటయుఁ
బులినముల్ మునుఁగంగఁ బొరిఁబొరిఁ బక్షి, కులములు నెగయంగఁ గూలముల్ గూల
వానకాలమునాఁటి వడువునఁ బేర్చి, ఫేనమాలికలతోఁ బెనుప్రవాహంబు
పూజ దీరకమున్నె పుష్పగంధాది, పూజోపకరణముల్ పూజలతోడ
వడి నెత్తుకొనిపోవ వాసవారాతి, కడువిస్మయం బంది క్రమ్మఱ లేచి
పూజకు మునుకొని ఫుల్లప్రసూన, రాజిదక్షిణహస్తరాజి రాజిల్ల
వామహస్తంబున వడిఁ బట్టి విడచు, నామహావాహిని నలుకతోఁ జూచి
కరమొప్పఁ బశ్చిమగామిని యగుచుఁ, బరఁగ నన్నది తూర్పు వాఱంగఁదొణఁగె
నిది యేమి చిత్రమో యాతెఱం గెల్ల, విదితంబుగాఁ జూచి వేగరం డనుచు
శుకసారణులదిక్కు చూచి పంచుటయు, నకుటిలచిత్తులై యాసహోదరులు
వరుణదిగ్భాగంబు వదల కాకసము, నరయోజనం బేగి యనతిదూరమున
వాహినివేగంబు వారించుచున్న, బాహాసహస్రంబు భయదమై మెఱయ

లో నేచుమదమున లోచనాంతంబు, లీనినకెంజాయ లొగి పెల్లు నిగుడ
రామాకుచాఘాతరంగతరంగ, కోమలక్రీడల క్రొమ్ముడి వీడఁ
దామసగుణ మేచి తమకంబుతోడఁ, గామాతురుండు నై కాంతలనడుమ
కరిణీగణాన్వితగజరాజలీల, సరి జలక్రీడలు సలుపుచునున్న
యానరేంద్రుని జూచి యచ్చెరువారు, మానసంబులతోడ మరలి యేతెంచి
రావణుఁబొడఁ గని రజనీచరేంద్ర, యీవిధంబంతయు నెఱిఁగి వచ్చితిమి
అతివలతో నొక్కఁ డనురాగలీలఁ, జతురుఁడై జలకేలి చలిపెడుకొఱకు
భీకరంబగుచున్న పృథుబాహుసంఘ, మాకులంబుగ నేటి కడ్డంబు సాప
వొదిఁగి పోఁజాలక నుదకప్రవాహ, మెదురు గ్రమ్మినచంద మీచంద మనిన
నాతఁడు కార్తవీర్యార్జునుం డగుట, భాతిగా నెఱిఁగి యాపఙ్క్తికంధరుఁడు
కలహంబునకుఁ బన్ని కడకతో నడువఁ, బ్రళయమేఘధ్వనిభంగి మి న్నద్రువఁ
బరిగొని భూరేణుపటలంబు లెగయ, విరిగాలి యెదురుగా వీవంగఁదొణఁగె
నంత నాదశకంఠుఁ డతఁడున్నయెడకు, నెంతయు బలగర్వ మెసఁగంగ నేగి
వనితలతో గీతవాద్యనృత్యంబు, లనుభవించుచు నధికానురాగంబు
నరోత్తు లెసఁగ నానర్మదలోనఁ, బేర్మిమై జలకేళిఁ బెంపొందుచున్న
నక్షీణతేజు నయ్యర్జునుఁ గాంచి, రాక్షసేంద్రుడు క్రోధరక్తాక్షుఁ డగుచు
మది నేచి యారాజుమంత్రులతోడ, నొదవంగ నోరెత్తి యోమంత్రులార
యిదె వచ్చినాఁడఁ ద న్నెదిరింప నేఁడు, కదనంబునకుఁ బఙ్క్తికంఠుండ నేను
మీ రెఱిగింపుడు మీరాజుతోడఁ, బోరాదు నాతోడఁ బోరక తనకు
ననిన నాయుధపాణు లగుచు వా రనిరి, వినిపింప నిప్పుడు వేళ గా దతఁడు
జలకేళి నున్నాఁడు సతులతో గూడి, యలరి యిప్పుడు గయ్యి మడఁగ నీ కగునె
నేఁ డింత సైరించి నిలుతుగా కెల్లి, వేఁడిమి యార్చిన వేడ్క సల్పెడిని
అది గాక నేఁడు నీ కాహవక్రీడ, మదిఁ బ్రియంబగు నేని మాతోడఁ బోరు
మము గెల్చి మఱికదా మారాజుతోడ, సమరంబు నీ కన్న సైరింప కడరి
యారాజుమంత్రుల నమరారిమంత్రు, లారంగఁ దొడఁగి శస్త్రాస్త్రఘాతములఁ
బరువడిఁ గెడపి తత్పలలరక్తములఁ, బరితుష్టిఁ బొంది రాబలిమిఁ గన్గొనుచు
నసమానగతి నాదశాస్యుండు సేచి, ముసలగదాశూలముద్గరంబులను
బలువిడి నొప్పించి బహుళ మైకదిసి, హలహలశబ్దంబు లందంద మెఱయ
సర్వసేనల నోలి సమయింప నతని, దుర్వారవేగంబు దూరస్థు లెఱిఁగి
వెసఁబోయి యాకార్తవీర్యునితోడ, వసుధేశ సేనతో వచ్చి రావణుఁడు
మడియించుచున్నాఁడు మనసేన నెల్లఁ, గడక నాలింపుమా కలకలం బనినఁ
కెలఁకులఁ బరికించి కేళి చాలించి, మెలఁతల వెఱవక మీ రుండుఁ డనుచు
నతులమదాటోప మడరంగ నుగ్ర, గతి వియద్గంగావగాహంబుఁ జేసి
వెడలు నైరావతద్విరదోత్తమంబు, వడువున నమ్మహావాహిని వెడలి
వెడఁదకన్నుల రోషవిస్ఫులింగములు, వెడలంగఁ గాలాగ్నివిధమున మండి
కనకవేష్టితమైన ఘనగదాదండ, మనువారఁగా గేల నమరించి మించి
యోలిఁ జేతుల నెల్ల నుజ్జ్వలాభరణ, జాలాంశు లడరంగఁ జండాంశుఁ బోలి
పటువీరరాక్షసబలమహాతిమిర, పటలంబుఁ దోలుచుఁ బౌలస్త్యుఁ జూచి
గద కేలఁ ద్రిప్పుదు గరుడవేగమునఁ, గదియంగ నేతేరఁ గని ప్రహస్తుండు
రయమార వింధ్యంబు రవి కడ్డుపడిన, క్రియ దోప నెడసొచ్చి కిన్కతో నిల్చి
పూనిక ముసలంబుఁ బూన్చి వైచుటయు, దానిగదాహతిఁ దప్పంగ జడిసి
కడువడిఁ బఱతెంచి గద మీఁది కెత్తి, బేడిదంపులావున బిట్టు వేయుటయుఁ
గులిశభగ్నాచలకూటంబువోలె, నలమిన మూర్ఛతో నతఁ డుర్విఁ బడియె
నంత మారీచాదు లప్పాటుఁ జూచి, గంతులై రణభూమిఁ గడచి పాఱుటయు

నాహవక్రీడకు నడరి సహస్ర, బాహుఁడు వింశతిబాహుని(గదిసె
నుప్పొంగి లయవేళ నుజ్జ్వల మగుచు, నొప్పారు సాగరయుగళంబు భంగి
నడగొండలో యన నలిమదావేశ, ముడుగని దిగ్దంతియుగముచందమున(
దగ వెల్గు దినకరద్వంద్వంబు నోజ, నొగి మండు దావాగ్నియుగ్మంబుభంగి(
గనియు దర్పంబున(గడు నేచి జెనయ(, దివురు కంఠీరవద్వితీయంబు కరణి
నిరువురు దమలోన నేపు దీపింప, నురుబలాటోపంబు లొండొంటి(దొరయ
నుద్దండభుజబలు లురుగదాపాణు, లుద్దామగతు లొప్ప నొండొరుల్ దాఁకి
మండలీకృతగతుల్ మలఁగిపోవుటలు, మండిపట్టుట లొడ్డి మాఱువ్రేయుటలు
తప్పించుకొనుటలు దాటి పైఁబడుట, లుప్పరం బెగయుట లుత్తరించుటలు
పాయుటల్ డాయుటల్ ప్రతిహతుల్ చెలఁగ, వేయుటల్ జడియుటల్ వ్రేటు లిచ్చుటయు
వారక చెల్లంగ వడి(బోరి రిట్లు, దారుణగతి సమద్వంద్వయుద్ధంబు
వర్తించునప్పుడు వాసవారాతి(, గార్తవీర్యుఁడు గద(గట్టల్క(వ్రేయ
మేఘంబుపై నొప్పు మెఱుఁగుచందమున, నాఘోరగద యొప్పె నతనివక్షమున
వెస దశగ్రీవుండు వేయ నగ్గదయు, వసుమతీనాయకు వక్షంబునందు(
బరపైన కొండపై(బడిన మహోల్క(, వరుసను దీపించె(బరువడి మఱియు
మేదిని చలియింప మెట్టిన ధూళి, మేదురగతి నెక్కి మిన్నందుకొనఁగ
లాఘవ మెసగంగ లాగించుగతుల, మేఘముల్ చెదరంగ మేటియగ్గలిక
దిగ్గజంబులు మ్రొగ్గ(దివిరి భూతంబు, లగ్గలమగుభీతి నందంద పఱవ
దృగ్గోళకంబుల(దివురు కోపమున, నగ్గులు వెడలంగ నట్టహాసములు
భగ్గంచు వెలుఁగులు భయదహుంకృతులు, నగ్గించు పలుకులు నార్పులు(బెరయ
బలుఁడు నింద్రుఁడు బోరుభంగి నిబ్భంగి, నలయక పోరుచో నయ్యర్జునుండు
భీకరగతిబోని పృథుగదాదండ, మాకసంబున మంట లంట నంకించి
యానిశాచరు వైవ నతనిపేరురము, తో నది దాఁకి తుత్తునియలై పడఁగ
నుఱక యాపాటున కుల్లంబు(గలిగి, పిఱిదికి నొకవింటిపె ట్టోసరించి
పొదివిన మూర్ఛతో బుడమిపై నతఁడు, చదికిలఁబడుచోట సయ్యన(గదిసి
పక్షీంద్రు డురగము(బట్టినకరణి, నక్షీణబలమున నమరారి(బట్టి
బలి నేచి విష్ణుండు బంధించునట్లు, బలిమి బంధింప నాపటుశౌర్యమునకు
మోదించి సురసంఘములు పుష్పవృష్టి, మేదిని(గురియుచు మేలుమే లనఁగ(

కార్తవీర్యుఁడు రావణుని బంధించుట

దనపురంబునకు నాదశకంఠు(బట్టి, కొనిపోవ తెలివి(గైకొని ప్రహస్తుండు
పరిపంథిచే(బట్టువడి కట్టుఁబడిన, సురవైరిదైన్యంబు(జూచి కోపించి
వెస సేనతో గార్తవీర్యుని(దాఁకి, వసుధేశ నిలునిలు వలను గా దింక
విడువిడు దశకంఠు విపులదర్పమున, విడువక పోరాదు వినుము నాయెదుర
నని పల్క(రాక్షసులందఱు(గడఁగి, మునుకొని ఘనశూలముసలాయుధముల
గనుకని వైవ నాకైదువ లొడిసి, తనవేయుచేతుల(దగులంగ(బట్టి
వానిన గైకొని వడి వారి(దోలి, యానరేంద్రుడు వోయె నట పురంబునకు
నింతయు సుతునిచే నెఱిఁగి పౌలస్త్యు(, డెంతయు(జింతించి హృదయంబులోన
బరికించి మనుమునిపై(గూర్మికలిమి, తిరముగా మాహిష్మతీపురంబునకు
నలువార నేతెంచి నగరివాఁకిటను, వెలుఁగు భానుఁడువోలె విలసిల్లుచుండ

పులస్త్యుఁడు మాహిష్మతీపురికి వచ్చి రావణుని విడిపించుట

దౌవారికుఁడు డాసి ధరణీశుతోడ, దేవ పులస్త్యు(డేతెంచినా(డనిన

నాతతభక్తితో నయ్యర్జునుండు, చేతులు శిరముపైఁ జేర్చి మ్రొక్కుచును
అమరఁగ ముందట నర్ఘ్యపాద్యములుఁ, గొమరార ధేనువుఁ గొని పురోహితుఁడు
తనతోడ రాఁ బులస్త్యబ్రహ్మ కెదురు, సనుదెంచి చరణాంబుజంబుల కెరఁగి
యనుపమనిష్ఠతో నర్ఘ్యపాద్యములు, ననఘుఁడై యొనరించి యాగోవు నిచ్చి
యతులతేజోమూర్తి నాబ్రహ్మఁ జూచి, మతిలోన సంతోషమగ్నుఁడై పలికె
నెలకొన్న పెంపుతో నేఁడు నాపురము, పొలుపారె నమరేంద్రుపురముచందమున
నే నింద్రుఁ బోలితి నెల్లందు నాకు, మానుగాఁ గుశలంబు మది విచారింప
నేఁడు నాకుల మొప్పె నిఖిలదేవతలు, పోడిగాఁ గొల్చు ని న్బూజింపఁగంటి
నేను ధన్యుఁడ నైతి నిదె రాజ్యలక్ష్మి, నానందనుల్ వీరె నాసతు ల్వీరు
యేనిదె మీకార్య మేమైనఁగాని, యానతి యిమ్మన నాపులస్త్యుండు
ధరణీశ కుశలమె ధర్మంబులందుఁ, బరికింపంగా నన్నిపరిచర్యలయఁ
బలములందును నీకుఁ బన్నుగా ననుచు, నెలమితో సంతోష మేర్పడ నడిగి
నిరుపమంబగుచున్న నీవిక్రమంబు, నురుబాహుబలమును నొప్పుఁ బేర్కొనఁగ
వ్రాలినకడిమి నెవ్వానిఁ బేర్కొన్న, గాలియు జలధులుఁ గదలంగ వెఱచు
నట్టి నామనుమని నాదశగ్రీవు, పట్టికట్టితి వీవు బవరంబులోన
మూఁడులోకంబుల మొగిఁ గీర్తి గంటి, పోడిమి నను నీదుబుద్ధి మన్నించి
రావణు విడువుము రాజేంద్ర నీవు, గావించుపూజలు గైకొందు ననిన
నగుఁ గాక నాకు నీయానతికంటె, తగ నొందుకార్యంబు దలపోయఁ గలదె
యనుచును బౌలస్త్యు నప్పుడు విడిచి, తనగౌరవం బొప్పఁ దగఁ గట్ట నిచ్చి
యురుమదోద్ధతుల నొండొరుఁ జంపకుండ, సరి నగ్నిసన్నిధి శపథముల్ సేసి
వినయంబుతో బ్రహ్మ వీడ్కొని యెలమిఁ, దనగృహంబునకు నాధరణీశుఁ డరిగెఁ
దనలోని సిగ్గునఁ దల లోలి వాంచి, తనవెన్క వచ్చు నాదశకంఠుఁ జూచి
చనుమని యాబ్రహ్మ సంతోష మొప్పఁ, దనలోకమున కేగెఁ దదనంతరంబ
మనమున నిట్లోట మఱచి యంతయునుఁ, దనసేనఁ గూడుక తగ దశాననుఁడు
నట పుష్పకారూఢుఁడై విజృంభించి, యిటునిటగా భూమియెల్లఁ గ్రుమ్మరుచు
రా జిత డితఁడు రాక్షసుం డనక, నాజికి నతిబలు లగువారి నెల్ల

రావణుఁడు వాలిపై దాడి వెడలుట

నలుకతో గెలుచుచు నధికదర్పమున, గెలుపుఁ గైకొంచుఁ గిష్కంధకు నరిగి
వ్రాలిన కడిమిమై వచ్చినవాఁడ, వాలితోఁ గయ్యంబు వలయు నా కనిన
దరుచరేంద్రునిమంత్రి తారుఁ డన్వాడు, సురవైరిఁ జూచి యాశూరపుంగవుడు
వా లిక్కడ లేఁడు వ్రాలి దర్పించి, యాలంబునకుఁ జాల రన్యు లెవ్వరును
నాలుగంబుధుల నానగచరాధీశుఁ, డోలి సంధ్యావిధు లొనరించి వచ్చు
నొక్కింత నిలువు నీయుద్ధతులెల్ల, చక్కనయ్యెడుఁగాక సంభ్రమం బేల
సమరోర్వి నతనితోఁ జచ్చినవారి, యెముకలపెనుప్రోవు లివియె కన్గొనుము
దశకంఠ యమృతంబు ద్రావిన నైన, వశమె చావకయుండ వాలితోఁ దొడరి
మరణంబు వేగంబు మదిఁ గోరితేని, యరుగు మిప్పుడు దక్షిణాంబుధికడకు
నుగ్రతేజముతోడ నుర్వికి డిగిన, యుగ్రాంశువిధమున నొప్పారువాని
నక్కడఁ గనియెద వవ్వాలి ననిన, ధిక్కరించుచు నేగి దేవకంటకుఁడు
కనకాద్రినిభమైన గాత్రంబు తరుణ, దినకరబింబంబుతెఱఁగు నాననముఁ
గలిగి సంధ్యావిధుల్ గడునిష్ఠతోడ, జలిపెడి నయ్యద్రిచరవీరుఁ గాంచి
కడుతెంపుతోఁ బుష్పకము డిగ్గి యతని, నడఁగఁ బట్టెదనంచు నల్లనఁ గదియఁ
గాలిచప్పుడు విని కనువిచ్చి చూచి, వాలియు నాదశవదను తెంపెఱిఁగి

కేసరి కరిఁ బట్టుక్రియ మహోరగము, గాసిల్ల గరుడుండు కబళించుకరణి
నీతని నలిఁ బట్టి యెమ్ములు నలియ, నాతతగతి జంక నంటంగ నిఱికి
శిథిలంబులై కాళ్లుచేతులు వ్రేల, బృథివిపై జనులెల్లఁ బ్రియ మంది చూడ
నామూఁడుజలధుల నానిశాచరుని, దీమసం బడరంగఁ ద్రిప్పుదు ననుచు
నూహించి జపనిష్ఠనుండి యాలోన, సాహసంబున నానిశాచరేశ్వరుని
నవలీలఁ బట్టి కక్షాంతరాళమున, నవయవంబులసందు లందంద నులియ
నిఱికి యాకసమున కెగయంగఁ జూచి, వెఱగంది పోనీక విడిపింతమనుచు
దశకంఠుమంత్రులు దారుణగతుల, దిశల నార్పులు నిండఁ దెగువతో నరిగి
యనిలవేగంబున నరుగునవ్వాలి, ఘనవాలవాతూలగతి సైఁపలేక
తూలికాలఘులీలఁ దూలి వేసారి, రాలంబునకుఁ బోవ నలవిగా కునికిఁ
దల లూఁచి పొగడుచుఁ దరుచరేశ్వరుని, దలపడ మన మెంత దశకంఠులావు
సమసియుండఁగ మనసాహసంబులును, గ్రమమున నేరవు గతి దప్పె ననుడు
నంత నాకపివీరుఁ డమరసంఘములు, సంతోషమునఁ దన్ను సంస్తుతుల్ సేయఁ
బశ్చిమాంబుధికి నప్పౌలస్త్యుఁ గొనుచు, నిశ్చలగతి నేగి నేమంబుఁ దీర్చి
వరుస నుత్తరపూర్వవార్ధులయందు, వెరవొప్ప సాయాహ్నవిధు లనుష్ఠించి
మరలి కిష్కింధకు మహిమతో వచ్చి, పురసమీపంబునఁ బుడమిపై వైచి
నవ్వుచు నాదశాననుఁ జూచి పలికె, నెవ్వఁడ విటకు నీ వేతెంచు టేమి
నావుడు నమరేంద్రనందన యేను, రావణుఁ డనువాఁడ రాక్షసేశ్వరుఁడ
మలసి యాజికి వచ్చి మశకంబుభంగి, బలమువమ్ముగఁ బట్టువడితి నీచేత
నాలుగుజలధుల నన్ను నిబ్బంగి, నోలిఁద్రిప్పితి నీబలోద్ధతి మెఱయ
నీలావు కడునొప్పు నీధైర్య మొప్పు, వాలినగంభీరవర్తనం బొప్పు
ననవుడుఁ గోపించి యావాలి కినిసి, యని సేయనని వచ్చి యకట నీ వింకఁ
బురమున కీమొగంబులతోడ మరలి, యరుగుట యుచితమె యది యాల ముడిగి
పరఁగ నీయాననపంకజంబులకుఁ దరమిడి యస్త్రక్షతంబులు వలయు
నని పేర్చి నగరికి నద్దశాననుని, గొనిపోయి కందుకాంకునిగా నొనర్చి

వాలి రావణుని నంగదునితొట్టెకుఁ గట్టుట

యఁగదుతొట్లకు నటమీఁద వ్రేల, నంగక మగుదశాననకందుకంబు
నిరవందఁ గట్టిన నింద్రుమన్మఁడును, నురునఖాస్త్రంబుల నురుశోణితంబు
దొరఁగంగ దనుజనాథునిమోములందుఁ, బరువడి నిడి యాలపజ్కులు గాఁగఁ
గడునుగ్రముగఁ జేయఁ గఱకురాక్షసుఁడు, మిడుకుచు వాపోవ మిన్నెల్ల నద్రువఁ
గరుణించి యాపజ్కికంఠుని జూచి, యిరవంద నీకోర్కు లీడేఱె ననిన
విని సిగ్గుపెంపున వెలవెలఁ బాఱి, గొనుకొన్నభీతితోఁ గూఱి యి ట్లనియె
నమరులకంటె నీ వసురులకంటె, నమితవిక్రమలీల నధికుండ వగుదు
భూరివేగముఁ జూడ భుజగారి కొండె, మారుతమున కొండె మనసున కొండె
నీ కొండెఁ గల దేను నెరయఁ గయ్యముల, భీకరభుజశక్తిఁ బెంపొందినాఁడ
నీవును నేనును నిక్కంబు చెలిమి, గావింపఁదగుదుము కలసియుండుదము
నాసొమ్ములను నీవు నగచరాధీశ, నీసొమ్ములని చూడు నీదుచిత్తమున
మన మగ్నిసాక్షిగా మైత్రిఁ గైకొంద, మనవుడు విని వాలి యగుఁగాక యనుదు
నానిశాచరవీరుఁ డగుదశాననుఁడుఁ, దానును మన మన్నదమ్ముల మనుచుఁ
బావకు సన్నిధిఁ బరిరంభణములు, గావించి కీలితకరపద్మ లగుచు
నొప్పారుమృగరాజయుగళంబుభంగిఁ, జొప్పడఁ గిష్కింధ సొచ్చి రిర్వురును
నచటఁ గిష్కింధలో నద్దశగ్రీవుఁ, డుచితవర్తనమున నొకమాస ముండి

వాలితోఁ దొడరంగ వచ్చి రావణుఁడు, చాలక యిబ్బంగి సత్యంబుఁ జేసి
యలరుచుఁ బుష్పక మర్థితో నెక్కి, నలువార నాదశాననుమంత్రు లతని
గనుఁగొని మనమునఁగల కందువాప, నొనర నిశాచరుం డుల్లంబుఁ బెంచి
యెలమి మంత్రులు గొల్వ నెల్లలోకముల, గెలుచు దర్పముల నాకిష్కింధ వెడలి
వసుధేశు లులుకంగ వసుధఁ గ్రుమ్మరుచు, వశుధేశ యొకపుణ్యవనభూమిలోన

రావణుఁడు నారదుం జూచుట

ననిమిషమునిముఖ్యుఁడైన నారదుని, గని మ్రొక్కి కుశలంబు కరమర్థి నడిగి
యీవనంబునకు మీ రేతెంచు టేమి, నావుడు నతనితో నారదుం డనియె
నీవు పుష్పక మాఁపి నెమ్మి నాపలుకు, రావణ విను నీపరాక్రమంబునకు
నసమానబలమున నమరయూథముల, వెస విక్రమించిన విహగేంద్రుకరణి
మహనీయభుజశక్తి మా ఱెందు లేక, బహుసంగరప్రౌఢిఁ బరఁగు నీవలన
మనమున సంతోషమగ్నుండ నైతి, వినఁదగు నీ వొక్కవిధము లంకేంద్ర
వాసవాదులకు నవధ్యుండ వగుచు, వాసికెక్కిన వీరవరుఁడవు నీవు
నిన్ను దవ్వులఁ గని నిశ్చేష్టు లగుచు, నున్నమర్త్యులతోడి యుద్ధంబు లేల
జమునిలోకమునకు జవమున నేగి, జము గెల్వు నీబాహుసంరంభ మెసఁగ
నలఘువిక్రమశాలి యైన యాజముని, గెలుచుట సకలంబు గెలుచుట యనిన
నారద విను మేను నాకలోకంబు, వారినందఱి నాహవంబున గెలిచి
బలువార నమృతంబునకు సముద్రంబు, బలువిడి దెచ్చినభంగి నే నడరి
యనిమిషలోకంబు లన్నియు గెలిచి, మునినాథ యమునిపైఁ బోయెద ననుడు
సమవర్తిలోకంబు సమయించి కాని, యమరలోకముమీఁద నరుగంగవలదు
కీనాశుపై దశగ్రీవ నీ వరుగు, సేనతో ననవుడు చిఱునవ్వు నవ్వి
తలపోయ నరులపై దయ నిట్లు నీవు, పలికెద వనఘ నీపలుకుఁ గావింతు
బలిమి నందఱి లోకపాలుర గెలుతుఁ, బలికిన తొల్లింటిప్రతిన చెల్లింతుఁ
బ్రజల నందఱిఁ బట్టి బాధింతు జముని, భుజగర్వమంతయుఁ బుత్తు నీక్షణమె
యని మ్రొక్కి పుష్పకం బతఁడు దక్షణము, చననిచ్చె నంత నాసంయమీశ్వరుఁడు
తగుబలాబలములు తలపోసి చూచి, జగము లెవ్వనిచేతఁ జాలభీతిల్లుఁ

రావణుఁడు యమునిపై దండెత్తుట

బొరిపొరి నెవ్వఁడు పుణ్యపాపంబు, లరసి యేర్పఱచు దా నఖిలజీవులకు
నట్టికాలుని గెల్తు నని పల్కె నీత, డెట్టుండునో కయ్య మేఁ జూతు ననుచు
యమునొద్ద కతివేగ మరిగె నారదుఁడు, ప్రమదంబుతో నర్ఘ్యపాద్యంబు లిచ్చి
అప్పు డాసమవర్తి యముఁడు ముందఱను, నొప్పార నెదురేగి యుచితోక్తు లమర
మునినాథకుశలమె ముద మొంద ధర్మ, మనిశంబుఁ జెల్లునె యనుచు ము న్నడిగి
యేమి కారణము మీ రిట రాక యనిన, నామునిప్రవరుఁ డాయమునితో ననియె
నాహవక్రీడకు నవిజేయుఁడైన, బాహుబలంబొప్పు పఙ్క్తికంధరుఁడు
పుడమిరాజుల నెల్ల భూరిదర్పమున, వడి గెల్చి నిను గెల్వ వచ్చుచున్నాఁడు
తెఱఁగొప్ప నీకు నిత్తెఱఁగు ము న్గలుగ, నెఱిగింపవచ్చితి నిందు నే ననఘ
యని చెప్పె నాముని యంతటిలోన, ఘనదీప్తు లడరంగ గగనమార్గమున
నడరుతేజముతోడ నర్కుండు వొడుచు, వడవునఁ గానఁగ వచ్చెఁ బుష్పకము
దారుణాకృతి నంత దశకంధరుండు, చేరి పన్నినజమునేవఁ గన్గొనుచుఁ
బన్నుగాఁ దమపుణ్యపాపముల్ గుడుచు, చున్నవారలఁ గాంచె నొక్కొక్కయెడను

యమపురవర్ణనము

గింకతో జమునుగ్రకింకరుల్ దిగిచి, కొంకక చేసిన ఘోరపాపములు
ముదలించి బాధింప మొగిఁ బొరల్వారు, ...
పరుల మర్మము లాడు పరుషంపునోరుఁ, బురుషార్థ మెడలంగ బొంకెడునోరు
క్రొవ్వి పల్కెడునోరుఁ గొండెంపునోరుఁ, బ్రువ్వులు దొలఁగంగఁ బొరలెడువారు
విస్రంభములు వెంచి వీచులు సొరవ, నస్రప్రవాహిని యైనవైతరిణిఁ
గడచుమంటలుఁ జాలఁ గాలినయిసుము, నొడలఁ జల్లఁగఁబడి వడి వేఁగువారు
నసిపత్త్రవనములో నంగముల్ దునిసి, వసము గాకుండఁగ వడిఁ ద్రెళ్ళువారు
క్షురధార నసిధారఁ గూలెడువారుఁ, గరము రౌరవమునఁ గ్రందుకొన్వారు
క్షారకల్లోలినీకర్కశగ్రావ, ఘోరస్థలంబులఁ గ్రుమ్మరువారుఁ
బానతోయంబులు పలుమాఱు వేఁడి, కానక నో రెండఁగా నేడ్చువారు
నెన్నఁడు నోటికి నేకూడు లేక, యన్నంబు వెట్టరే యని వేఁడువారు
దారుణగతిఁ బట్టి తప్తలోహములు, వారకపోయంగ వడిఁ గ్రోలువారు
మంటలుగల లోహమయకంభములను, నంటఁగట్టిన నేచి యటు వేగువారు
నిప్పులయేటిలో నెరిఁగాళ్ళు వట్టి, యప్పళింపఁగ మండి యట మగ్గువారు
భీతినాలుకలచేఁ బెదవులు దడవి, యాతతదురవస్థలం చెడువారుఁ
జెన్నంటిమడుగుల చీఁకట్లు గవియు, చున్న కూపంబుల నొగినుండువారు
వెలవెల్ల నై తలల్ విడుచున్నవారు, మలపంకలిప్తులై మాసినవారు
నెంతయుబడుగులై యిమ్ములు దక్క, నంతకంతకు దీనులై యున్నవారుఁ
గనలఁ గాఁగిన పట్టుకాఱుల బట్టిఁ, తనువులు గదియంగఁ దపియించువారు
నాయసతుండంబు లగువాయసములు, పాయక నొప్పింప భయమందువారు
ఘనదండనిహతులఁ గడుఁ గూలువారు, మునుకొని పెనుగాలముల వ్రేలువారుఁ
గరకసంబులఁ ద్రెంచి కత్తులఁ గోసి, గొఱపంబులను డుస్సి కొఱవుల జూఁడిఁ
వదరుచుఁ బెనములపైఁ ద్రోచి వైచి, వదలక బాధింప వాపోవువారు
నవయంబులకండ లవిగోసినోరి, కవిగొ మ్మనుచు నీయ నంటనివారుఁ
దలలు క్రిందుగ శూలతతులు గీల్కొలుప, మెలఁగలే కాసన్న మృతిఁ బొందువారు
నిలువందగాదులు నిండింప మేను, లులుకంగ నోర్వలే కొరలెడువారు
నవరంధ్రములఁ గాఁగినట్టి నారసము, లవమాన్యత నొనర్ప నడలెడువారు
వ్రచ్చి వడియలచేఁ బటురౌద్ర మెసఁగ, నచ్చులంబున మోఁద నటు వేగువారు
తెరలేడునూనిలోఁ దెచ్చి వైచినను, నొరలుచు నిర్జీవమొందెడువారుఁ
జండకరోదగ్రశస్త్రసంఘములఁ, జెండి వైవఁగ భీతిచేఁ గ్రాఁగువారు
నీతులన్నియుఁ దప్పి నెరి నొచ్చి మిగుల, నాతతదురవస్థలం చెడువారు
నివి గాక మఱియును నెడపక చేయు, వివిధబాధల కోడి విలపించువారు
వరుస నానాగీతవాద్యనృత్యాది, వరసుఖక్రీడల వర్తించువారుఁ
దలకొని ము న్నన్నదానముల్ సేసి, పొలుచు దివ్యాన్నముల్ భుజియించువారు
గృహదానములు చేసి కీర్తింపఁదగిన, గృహరాజముల లీలఁ గ్రీడించువారుఁ
దవిలి కాంచనరత్నదానముల్ జేసి, వివిధభూషణముల విలసిల్లువారు
ననిశంబు ధర్మంబు లర్థితోఁ జేసి, వినుతతేజంబుల వెలుఁగొందువారు
నెక్కడఁ జూచిన నెడలేక చూడ్కి, కక్కజమై తోప నందంద గాంచి
కడలేని బాధలఁ గడుఁదూలువారుఁ, గడిమి మై విడిపించు కాలకింకరులుఁ
గడకతో నాపఙ్క్తికంతున కెదుర, నడతెంచి హలహలనాదముల్ చెలఁగ
నుద్ధతద్యుతులతో నోలిశూలములు, ముద్గరంబులు పటుముసలఖడ్గములు
పరిఘలు శక్తులు పటుగద లడరి, వరుసఁ బుష్పకముపై వెచిరి మఱియు

వడి గొని జముసేనవా రెల్లవారు, విడువక తరుశిలావిశిఖముల్ వఱసి
దిక్కులు వెలుఁగ నేతెంచుపుష్పకము, నొక్కింత దడవాఁగ నుడువీథి నదియు
ఘనమేఖలంబైన కనకాద్రిశిఖర, మనఁ దోఁచె యమకింకరావృతం బగుచు
బహుశిలాదులను బుష్పక మొంపఁబడియుఁ, బ్రహతంబు గాకుండె బ్రహ్మతేజమున
నంత రావణమంత్రు లలుకతోఁ గణఁగి, యంతకుమంత్రుల నతిఘోరలీల
దాఁకి మేనులు రక్తధారలు దొరఁగ, వీఁక దాఁకుచు వారి వివిధాయుధములఁ
దెరలించి మరలించి దివిజారిమీఁదఁ, గురిసిరి నెత్తురుల్ గూలశూలములఁ
బుష్పితాశోకంబుఁ బోలి రావణుఁడు, పుష్పకంబున నొప్పి బొమలు గీలించి
సొరిది కుంతంబులు శూలముల్ గదలు, ...
నంతకుసేనపై నందంద గురియ, నంత నాసైనికు లందంద గడఁగి
తొరఁగుకుంతాదులు తునియలై చెదర, శరజాల మడరించి సరిఁజుట్టుఁ దిరిగి
బిట్టుశూలంబుల భిండివాలములఁ, గట్టల్క నొప్పించి కడిమి నార్చుటయుఁ
గనుఁగొని తనదొడ్డకవచంబుఁ బూని, ఘనరోషమునఁ బుష్పకము డిగ్గనుఱికి
పురము లేఁచిననాఁటి భూతేశులీలఁ, బరఁగ విల్ గొని పాశుపతము సంధించి
నిండారఁ దెగఁగొని నిలు నిలుఁ డనుచు, మండి యాజముసేన మడియంగఁజేసి
వసుమతి కంపింప వడి సింహనాద, మెసగింప మంత్రులు నేచి తో నార్వ
నానాద మప్పు డాయంతకుఁ డెఱిగి, మానైన తనసేన మడియించె ననుచు
భూరిలోచనములఁ బొరినిప్పు లురల, దేరు సారథిచేతఁ దెప్పించి యెక్కి

యముఁడు రావణుతోఁ బోరుట

పవి ఘోరముద్గరప్రాసముల్ బూని, తివిరిముందట మృత్యుదేవత నడువఁ
గాలదండము భయంకరలీల మెఱయఁ, గాలపాశము నగ్నికల్పంబు నగుచు
నిరుగెలంకుల నొప్ప హేమముద్గరము, కర మొప్పి యుపరిభాగంబున వెలుఁగ
జగములు కంపింప సకలరాక్షసులు, తగిలిన పెనుభీతిఁ దను జూచి పాఱఁ
జనుదెంచి మదిలోనఁ జలియింపకున్న, ఘనబాహుదశకంతుఁ గట్టల్కఁ దాఁకి
యలవున మర్మంబు లంట నందంద, బలువిడి నొప్పించె బలగర్వ మడర
దానికిఁ గడునల్గి దశకంధరుండు, కీనాశుపై నగ్నికీలలు నిగుడ
శరములు పరఁగించె జముఁడు నాశరము, లురుసాయకంబుల నొగి ద్రుంచివైచి
వివిధాయుధంబుల వివశుఁ గావించె, దివిజారియును దోన తెలిసి మార్కొనియె
నంతకుం డటు నవ్వి యకట నీపలుకు, పంతంబు లెటవోయెఁ బజ్క్తికంధరుఁడ
పరుషవిక్రముఁడవు బవరంబులందు, నురక మూర్ఛలఁ బొందు టుచితమే నీకు
భూతలంబున రాజపుత్రుల గెలిచి, నాతోడి యుద్ధంబునకు వచ్చి తిట్లు
వారల గెలిచిన వడువున నన్ను, నేరీతి గెల్చెద వీలావు నమ్మి
యేచిన మదమున నెందైన జనక, కాచినమృత్యువుకడకు రాఁదగునె
వరగర్వమునఁ జేసి వచ్చితి వీవు, మరలి లంకకుఁ బోయి మనుట లే దింక
నీకు వరం బిచ్చి నిను బెద్ద చేసి, నాకంజభవుఁడు దా నడ్డమై నిలిచి .
కావు మీతని నన్నఁ గాఁతు లేకున్న, దేవారి యగునిన్నుఁ దెగటార్చివైతు
కోరి యేతెంచి కైకొన్నయాయాజిఁ, బారక నిలువుము బంట వైతేనిఁ
బ్రళయకాలమునాఁటి పావకుశక్తి, గలిగి వెల్గొందు నాకాలదండంబు,
ఇది సమంత్రకముగా నే ప్రయోగింపఁ, దుదిముట్టఁజేయు నిన్ దురములోపలను
ననుడు రావణుఁడు మహారోషవహ్ని, పెనఁగొన్న నందంద పేర్చి యి ట్లనియె
నోరి కాలుఁడ నిన్ను నుగ్రకృత్యమున, గారవంబునఁ గర్తగా మును బ్రహ్మ
చేసిన న న్నాడి చెనక నీవశమె, భాసురగతిఁ దపఃప్రౌఢి నే మున్ను

పాశుపతాస్త్రంబు పటునిష్ఠతోడ, నీశుచే బడసితి నిది నిన్నుఁ గిట్టి
నీరు సేయకపోదు నే డాజిలోన, ధీరత వాటించి తిరుగకు మింక
యమదండ మది యెంత యముఁడన నెంత, యమునికి యముఁడనై యరుదెంచినాఁడ
నిజపరాక్రమ మొప్ప నీతోడఁ బోరి, విజయంబుఁ గైకొందు వేయును నేల
ననుదశాననుఁడును నాయంతకుండు, మనమువ రోషసమగ్రు లై కడఁగి
వివిధోరుశక్తులు వెస నింగి ముట్ట, దివిజులు వొగడంగ దివినుండి చూడ
నీభంగి నిరువురు నేడువాసరము, లాభీలగతిఁ బోర నాబ్రహ్మ యెఱిఁగి
బంధురతేజులై పరఁగు సంయములు, గంధర్వసురసిద్ధగణములుఁ గొలువఁ
జనుదెంచె నంత నాసమరంబు వారు, కనుఁగొని వెరగందగా దశాననుఁడు
దిక్కుల నందంద తిమిరంబు విరియ, నెక్కుడువడితోడ నిషుపరంపరలు
వెక్కసమై యుండ వింట సధించి, మిక్కిలికిన్కతో మృత్యువుమీఁద
నారి మ్రోయించుచు నాలుగమ్ములను, ...
లక్షించి జముమీఁద లక్షబాణములు, నక్షీణగతి నేసె నంత నంతకుఁడు
మొగమునఁ గోపాగ్ని మూఁడులోకముల, నొగి గాల్పఁజాలున ట్లెదవినఁ జూచి
యమరులు సురలును నాశ్చర్యమంద, యముఁ గనుఁగొని మృత్యు వనియె గోపమునఁ
నీపాపకర్ముని నేనె నిర్జింతు, నేపారఁగాఁ బంపు మేనల్లి నప్డు
దశకంఠుఁడన నెంత తలఁప హిరణ్య, కశిపుండు నను మీఱఁగా లేక చనియె.
ననిన సంతసమంది యంతకుఁ డతని, నని నేన చంపెదనని విజృంభించి
పొరిఁ గాలపాశంబు భూరిముద్గరము, నరుదార దుర్గముం డై వెలుంగుచును

బ్రహ్మ రావణునితో యుద్ధము మానుమని యముని వేడుట

వెస కాలదండంబు విస్ఫులింగంబు, లెసగంగఁ ద్రిప్పుచు నెల్లరాక్షసులు
భయమంది పఱవ నప్పౌలస్త్యుమీఁద, వైవ నూహించుచో వడి బ్రహ్మ గదిసి
యానిశాచరుమీఁద నిది ప్రయోగింప, కీనాశ! తగదు నీకిన్క చాలింపు
సురలచేఁ జెడకుండ సురవైరి కేను, వరతపంబున మెచ్చి వర మిచ్చినాఁడఁ
గైకసితనయుఁ డీకాలదండమునఁ, జాక తక్కిననైనఁ జచ్చిననైనఁ
దప్పని నామాట తప్పు నబ్బుద్ధి, చెప్పితి నామాట సేయంగవలయు
నని దుష్టదనుజారులం దెవ్వఁడైనఁ, దనరు నావాక్యంబుఁ దప్పించు నతఁడు
భువనంబులన్నియుఁ బొంకింపఁదలఁచు, నవిచారమతి యగునటుగాన నీవు
నిరుపమద్యుతి నొప్పి నీచేత నున్న, నురుకాలదండంబు నుపసంహరింపు
మనవుడు నొడయుఁడ వైన నీమాట, కనుమతించితి నంచు నట్ల గావించి
వరశక్తి నీతఁ డవధ్యుండు నాకుఁ, బరికింప నింక నీబవర మేమిటికి
నని బ్రహ్మ వీడ్కొని యాదండధరుఁడు, తనగృహంబున కేగె దశకంఠుఁ డంత
జముని గెల్చితి నాకు సరి యెవ్వఁ డనుచు, సముచితస్థితమంత్రిజనులు కీర్తింప,

రావణుఁడు పాతాళమునకు దండెత్తి పోవుట

నాతతగతిఁ బుష్పకారూఢుఁ డగుచుఁ, బాతాళలోకంబు పైకెత్తి పోయి
భోగవతీపురిఁ బొలుపారుచున్న, భోగీంద్రులందఱుఁ బోరిఁ దన్ను గన్న
మానుగాఁ గైకొని మఱి వారిచేత, మానితవిభవుఁడై మణిపురంబునకు
నవిరళోద్ధతి నేగి యందు నివాత, కవచుల న్వీరులఁ గయ్య మర్థింపఁ .
జెలఁగి వారలు తమసేనలఁ గూడి, వెలువడి తలపడి వివిధాయుధముల
బలువిడి నొక్కటి పైమాఁడు నెలలు, చలమునఁ బోరంగ జలజసంభవుఁడు
వచ్చియాసమరంబు వారించి వలదు, మచ్చరం బిటమీఁద మది విచారింప

దేవదానవులకుఁ దెగువతోఁ గడగి, రావణు గెలువఁగ రాదు కయ్యముల
మీర లజేయులు మీకు నితనికిఁ, బో రేల సమబలుల్ పొ త్తొప్పు ననుచు
నరవిందసంభవుఁ డగ్నిదేవుండు, గురి గాఁగ సఖ్యంబుఁ గొమరొప్పఁ జేసి
రవిరళప్రియవాదు లగు నానివాత, కవచులతో గూడి కడువేడ్కతోడ
మణిపురం బది లంక మాఱుగానందు, గణుతింపఁగా నేఁడు గాలంబు నిలిచి
యొక్కటి కడమగా నొగి నూఱుమాయ, లక్కడ వారిచే ననువుగా నెఱిఁగి
యొగి నొప్పు కాలకేయులపురం బశ్మ, నగరంబు దానిపై నలువార నడచి
వేలసంఖ్యలుగల విపులవిక్రములఁ, గాలకేయులనెల్లఁ గడతేఱఁ జంపి
నానాస్త్రముల శూర్పణఖమగఁడైన, వాని విద్యుజ్జిహ్వు వధియించి మఱియు
నందంద దైత్యనాయకుల నన్నూటిఁ, గ్రందుగా వధియించి కడఁకతో నరిగి
విలసితనవరత్నవివిధచిత్రములఁ, బొలుపారు వరుణునిపుర మర్థిఁ గాంచి
సిరియందు జన్మించె, శితరోచియందు, సురుచిరంబుగఁ బుట్టె సుధయందుఁ బొడమె,
నాపయోనిధి నిండ నధికదుగ్ధంబు, లీపురంబుననుండి యిది నిచ్చ గురియు
గురుకీర్తి నొప్పు నీగోవుసామర్థ్య, మరుదంచు సురభికి నటు ప్రదక్షణము
'గావించిమ్రొక్కుచుఁ గడు తెంపుతోడ, నావీడు సొత్తించి యచట మార్పడిన
బలరక్షకుల గెల్చి పరుషంబు గాఁగ, నెలుఁ గెత్తి వారితో నేపుమైఁ బలికె
మీరు వేగమె పోయి మీరాజుతోడ, నారాక చెప్పుడు నాతోడ ననికిఁ
గడిమిమై రానిమ్ము కాదేని వచ్చి, తొడరంగలేనని తొలఁగపొ మ్మనిన
వరుణపుత్రులుఁ బౌత్రవర్గంబుఁ దారు, నరుదారఁ బుష్కరుండను వీరవరుఁడు
తీరుల విలసిల్ల దీప్తకోపమున, ఘోరసైన్యముఁ గొంచు గోపుతో వెడలి
దశకంఠుసేనతోఁ దలపడి యిందు, దశకంఠుమంత్రులఁ దలమీఱి కెడపె
నెసఁగునాశుగముల నెంతయు నొంచి, వెస రథంబులతోడ వినువీథి కెగయు
పటుసాయకంబులఁ బఙ్క్తికంధరుని, నటుమోముగా నేసి యతనిమర్మములు
పొరిఁగాఁడనేయ నప్పుడు మహోదరుఁడు, సురవైరి నొచ్చుటఁ జూచి కోపమునఁ
బృథుగదాపాణియై పృథులఘాతమున, రథహయంబులు మ్రగ్గ రథములు శృంగ
సారథుల్ నురుముగాఁ జక్రరక్షకులు, తోరంపునెత్తుర్లతోడ రూపఱఁగ
నాగ్రహంబునఁ గిట్టి యందఱఁ జంపి, విగ్రహంబున నార్వ వివశులై తొలఁగి
వారును నొక్కింతవడికి ధైర్యంబు, లారంగఁ గైకొని యతని దిట్టుచును
మండితభుజదండమండితద్యుతులుఁ, జండకోదండకాంచనమణిప్రభలుఁ
గలయంగ దీపింప గలసి లంకేంద్రు, బలువిడి దాఁక నప్పఙ్క్తికంధరుఁడు
కనుఁగొని నెఱకులకాండముల్ ద్రుంచి, ఘనముసలంబులు గదలు పరిఘలు
భయదశరంబులు పరుషపాషాణ, చయములు దుర్వారశక్తులు గురియ
రథము లెక్కుడు విర్గి రణయత్న మెల్ల, శిథిలమై తా రొండు సేయంగ లేక
పంకస్థలంబున భద్ర సామజము, లంకిలిఁ బడియున్నయ ట్లున్నఁ జూచి
నలువారఁగా సింహనాదంబుఁ జేసి, బలువారఁ దఱచుగ బాణంబు లేయ
వారును నయ్యురువడి నివారింప, సైరింపఁజాలక జగతిపైఁ బడిరి
పడినగేహములకుఁ బరిచరుల్ వారి, వడి నెత్తుకొనిపోవ వరుణునిమంత్రి
వచ్చి సునాథుఁ డన్వాఁడు లంకేంద్రు, నచ్చుగా మొగపడి యతనితో ననియె
నరవిందసంభవు నాస్థానమునకు, వరుణుఁడు చన్నాఁడు వరగీతగోష్ఠి
నిక్కడఁ గలవారి నెల్లఁ గయ్యమున, నిక్కంబు గెల్చితి నీ వేగు మనిన
ననయంబు నుప్పొంగి యందఱు వినఁగ, దనగెల్పు చాటించి దశకంధరుండు

రావణుఁడు బలిపురంబున కేగుట

భీషణగతి దిశల్ భేదిల్ల నార్చి, పాషాణనగరంబుపై నెత్తిపోయి
విలసితనవరత్నవివిధచిహ్నములు, వెలయు తోరణములు విలసిల్లుదానిఁ
బసిడికంబంబులఁ బస మీఱుదాని, ...
ఘటితవజ్రోపలకాంతి చెన్నొందు, పటికంపుసోపానపఙ్క్తులుదానిఁ
బ్రణుతవేదికలును భద్రపీఠికలు, మణికింకిణులు గల్గి మానైనదానిఁ
జంద్రప్రభాజాలచారుశిల్పముల, నింద్రుమందిరముతో నెనవచ్చుదాని
వారంగఁ గనుఁగొని యత్తెఱంగెల్ల, నారయుబుద్ధిఁ బ్రహస్తు నీక్షించి
యివ్విధంబున నొప్పు నిమ్మహాసదన, మెవ్వరినిలయమో యెఱిఁగి రమ్మనిన
నరిగి తల్వాకిట నాతఁ డెవ్వారి, నరసి కానక చొచ్చి యాఱువాకిళ్లు
చూడనిగతి జనశూన్యంబు లగుట, నేడవవాకిలి కేతెంచి యచట
నిండుదేహప్రభల్ నిగుడంగఁ గిరణ, మండలావృతుఁడైన మార్తాండుకరణిఁ
బొలిచి వెల్గెడు నొక్కపురుషునిఁ గాంచి, యలుకతో నతఁ డట్టహాసంబు సేయ
నొలయుభయంబున నొడలి రోమములు, నిలువంగఁబడి తాల్మి నిలుపంగలేక
మదిలోన శంకించి మరల నేతెంచి, త్రిదశారిఁ గనుఁగొని దేవ నే నరిగి
వడి నిర్జనములైన వాకిళ్ళు గడచి, తడయక సప్తమద్వారంబునందు
భూరితేజుని నొక్కపురుషుని గాంచి, వారనిభయమున వచ్చితి ననిన
విని పుష్పకము డిగి వింశతిభుజుఁడు, తనరు నవ్వాకిలికి తా నేగి చొరఁగ
ననలాగ్రజిహ్వయు నరుణక్షేత్రములు, నిరుపమద్యుతులచే నెగడు నాసికయు
వినుతబింబద్యుతి వెలుఁగునోష్ఠంబుఁ, దనరారు హనువులు ధవళదంతములు
గనలు పెంగోఱలు కంబుకంఠంబు, ...
నున్నతఘోణంబు నూర్ధ్వరోమములుఁ, గన్నుల కతిభీతి గావించునొడలు
నురులోహముసలము లొప్పు నప్పురుషుఁ, డరుదార జంకెతో నడ్డమై నిలువఁ
గడుభీతిఁ జిత్తంబు గలఁగంగ మేను, వడఁకంగ రోమముల్ వడి నిల్వఁబడఁగఁ
దనఘోరరూపంబుఁ దప్పక చూచి, తనరఁ జింతించు నాదశకంఠుఁ జూచి
నలవుమై రాక్షస నాతోడ నైన, ...
కయ్యంబు సేయుదుగాక నీ విట్లు, కయ్యంబునకు వచ్చి కంపింప నేల
పటువిక్రమంబునఁ బరఁగురావణుఁడ, వటు నీకు భయరోమహర్షణం బేల
ననవుడు రఘువర యామాట కతఁడు, మనమున ధైర్యంబు మానుగా నిల్పి
యుద్ధంబు బలితోడ నొనరించుబుద్ధి, నుద్ధతి వచ్చితి నుచిత మిం కేది
యది సేయువాఁడ నే ననిన నాఘనుఁడు, మది విచారించి యామాట కి ట్లనియె
నలరుపెంపున దానవాధీశుఁడైన, బలిలోన నున్నాఁడు పరికింప నతఁడు
సురుచిరాంగుఁడు దానశూరుఁడు విప్ర, గురుజనప్రియుఁడు దుర్గుణవిరుద్ధుండు
బాలార్కతేజుఁడు బహుగుణార్ణవుఁడు, కాలదండాభీలకాలసన్నిభుఁడు
సమరదుర్వారుండు సమరశూరుండు, సమరైకవిజయుఁడు సమరదుర్జయుఁడు
వినుతసత్వుఁడు మహావీరుఁడు శత్రు, జనదీతపరోషుఁడు సత్పరాక్రముఁడు
ననిమిషదైత్యసంఘాదులవలన, ననిశంబు నిర్భయుండై యున్నవాఁడు
అట్టి యాబలితోడ నని సేయఁ దలఁపు, పుట్టెనేనియుఁ వేగఁ బొమ్మన్నఁ బోయెఁ
బోయినదశకంఠుఁ బొడఁ గాంచి బలియు, నాయతధ్వని నట్టహాసంబుఁ జేసి
పోలంగఁ దలపోసి పొలుచుహస్తమునఁ, బౌలస్త్య ర మ్మని పట్టి రాఁదిగిచి
తొడమీఁద నిడుకొని దోషాచరేంద్ర, కడగి వీవచ్చిన కార్యంబు నాకు
నెఱిఁగింపు నీప్రియం బేను గావింతుఁ, దెఱుఁగొప్ప ననిన నాదివిజారి పలికె
బలిఁ బట్టి విష్ణుండు బంధించినాఁడు, బలిమిమై నని విని బంధనం బుడుపఁ
దలఁచి వచ్చితి నేను దనుజేంద్ర యనుడు, బలి నవ్వి పలికె నప్పౌలస్త్యుతోడఁ
బూని వాకిటనున్న పురుషుఁ గృష్ణాంగు, మానుగాఁ గంటి వమ్మహనీయమూర్తి

దనుజవీరుల నెల్ల దండించినాఁడు, నను నిట్లు బంధించి నాతఁ డాఘనుఁడు
అతని నెవ్వఁడు గెల్చు నతఁడు గావింప, మితి నెల్ల భూతముల్ మృతిఁ బొందుచుండు
బ్రహ్మయు నాతడు పరమప్రభుండు, బ్రహ్మాదిసురలకుఁ బరికింప నతఁడు
నలువయు నాతఁడు నాకేశుఁ డతఁడు, కలితవిక్రముఁడైన కాలుండు నతఁడు
జగములు పుట్టింప సరిఁ బెంప నడఁపఁ, దగునేర్పు గలవాఁడు తలపోయ నతఁడు
తరిమిడి పరికింపఁ దాదృశుండైన, పురుషుఁ డెవ్వఁడు లేఁడు భువనంబులందుఁ
బశువుల ద్రాళ్ళను బంధించినట్లు, దశకంఠ నిను నన్నుఁ దక్కినవారి
ముడిగొన సంసారమోహపాశములు, వడి నంటగట్టినవాఁడె యాఘనుఁడు
వికటరోషుండైన వృత్తుండు ధనువు, శుకుఁడు శంభుండు నిశుంభశుంభులును
గాలనేమియు మధుకైటభకూట, కాలకేయులుఁ దక్షకుఁడు దారకుండు
యమళార్జునుఁడు గయుం డనియెడువాడు, … … … … … … … … … … …
ప్రచురవిక్రములు శంబరవిరూపాక్ష, ముచుకుందదుందుభుల్ మొదలైనయట్టి
యతులబలోద్ధతు లడరంగఁ బోరి, యతనిచేతనె కూలి రఖిలంబు నెఱుఁగ
వేలసంఖ్యులు గల్గి వెల్గు నింద్రులను, వేలసంఖ్యలఁ బొల్చు విబుధసంఘముల
ముదమునఁ దనుఁ గొల్చు మునిసహస్రముల, వదలక పాలించువాఁడు నాఘనుఁడు
ఆతఁడు కట్టిన కట్ల నాతండె దక్క, యితరుండు విడువంగ నెంతటివాఁడు
అనవుడు దశకంఠుఁ డామాటలెల్ల, వినియును మదిలోన వెఱవక పలికె
దనుజేంద్ర తగ నిట్టు తపసిచందమునఁ, దనరుతేజము తటిత్తరళజిహ్వాయును
శుభ్రోరుదంష్ట్రలు శోణనేత్రములు, బభ్రుకేశంబులు భయదాననంబు
సరి మేన వృశ్చికసర్పరోమములుఁ, బెరుఁగురోషంబునఁ బెనుమంట లెసఁగ
నత్యుగ్రపాశంబు నరుదార నడరు, మృత్యువు తోడుగా మెఱయు నంతకుల
నని గెల్చినాఁడ నే నటుగాన వెఱవ, ముసుకొని యేడవమొగసాలకడను
ఘనతరభీషణాకారుని గంటి, వినుతింపఁబడిన యవ్వీరు డెవ్వాఁడు
వినియెద వినుపింపు విశదంబు గాఁగ, ననుమాట విని యాతఁ డతనితో ననియె
విశ్వలోకమునకు విభుఁడును గురుఁడు, విశ్వరూపుఁడు నైన విష్ణుఁ డాఘనుఁడు
భావంబులకు నెల్ల బయలైనవాఁడు, దేవదేవుఁడు సర్వదేవతామయుఁడు
సర్వభూతాత్ముఁడు సర్వచిన్మయుఁడు, సర్వరూపుండును సర్వకారకుఁడు
శిష్టరక్షణమతిం జేసి చక్రమున, దుష్టరాక్షసకోటిఁ ద్రుంచినవాఁడు
తనర నాత్మధ్యానతత్పరులైన, మునులకు మోక్షంబు మొగి నిచ్చువాఁడు
తనభక్తి యెఱిఁగియుఁ దనపుణ్యకథలు, వినుతి సేసినఁ దన్ను వినినఁ బేర్కొన్న
యాగంబు యాజ్యుఁడు నగుఁ దన్ను గూర్చి, యాగంబుచేసిన నఖిలపాపముల
వలనఁ దొలంగించి వాంఛితార్థముల, నలువారఁగా నిచ్చు నారాయణుండు
బలదేవుఁ డన బాహుబలలీలలందు, నలఘుఁడై వర్తించు నని యెఱిఁగింప
నతివినయంబున నాబలీంద్రునకు, నతిఁ జేసి యతనియానతిఁ జేసి యపుడు
సురవైరి వెడలి యచ్చోట నప్పురుషు, నరసి కానక దిక్కు లద్రువంగ నార్చి
లోకభీకరలీల లోకలోచనుని, లోకంబుమీఁద నాలోకకంటకుఁడు
మెఱసిపోవుడు నమ్మ మేరుశృంగమున, నొఱపుగా విడిసి యందొకరాత్రి పుచ్చి
మఱునాడు చని హేమమణిగణద్యుతులు, వఱలు కేయూరముల్ వరకుండలములు
రక్తాంబరంబులు రక్తమాల్యములు, రక్తచందనమును రంజిల్లువాని

రావణుఁడు సూర్యుఁడు మున్నగువారిపై దండెత్తుట

గర ముగ్రముగ వెల్గు కరసహస్రముల, దురువలోకుండగు తోయజప్రియుని
గని ప్రహస్తుని జూచి కడిదితేజమునఁ, గనలు నీభానునికడ కేగి నీవు

నిమ్ముల నారాక యెఱిఁగించి యనికి, రమ్మని పిలువుము రానోడెనేని
నోడితిననుమాట యుగ్రాంశుచేత, నాడించి రమ్మన నాతఁడు నరిఁగె
దండపింగళులను దౌవారికులకు, దండివీరుండైన దశకంఠుమాట
వినిపింప దండుండు వెస నేగి మ్రొక్కి, చనుదెంచినాఁడు దశాననుఁ డనికి
నాహవక్రీడకు ననువు గా దేమి, యూహించి చూచి నీ వోడితి ననుము
విను మిందులో నొక్కవిధము లేకున్న, జనఁ డాదశాస్యుండు జయకాముఁ డగుట
ననవుడు విని యర్కుఁ డతనితో ననియె, ఘనుఁడైన యాదశకంఠునితోడ
ననిఁ జేసి గెలువరా దనిఁ జేయఁజాల, నని యేను పల్కితి నని పల్కు మనిన
నాదిత్యుపనుపున నతఁ డేగుదెంచి, యాదశాస్యునితోడ నందఱు వినఁగ
నమితవిక్రమశాలివైన నీతోడ, సమరంబుఁ జేయంగఁ జాలఁ డర్కుండు
నామాట రవిమాట నక్తంచరేంద్ర, నామాట విను మన్న నామాట కలరి
యింద్రారి జయఘోష మనఁగించి మించి, చంద్రలోకమునకుఁ జనుచు మేరువున
నారాత్రి వసియించి యం దొక్కపురుషుఁ, డారంగ జలకేళి నలసిక న్నోడ్వఁ
గదియఁ గాంచనకుంభకఠినంబులైన, ముదుకనిచన్నులు మొన లొత్త దిగిచి
బలువిడి నచ్చరల్ పరిరంభణముల, మెలపుచు జనములు మేల్కొల్పఁ దెలిసి
దివ్యభూషణములు దివ్యాంబరములు, దివ్యానులేపముల్ దివ్యమాల్యములు
నమరంగఁ ద న్నోలి నమరకామినులు, ప్రమదంబుతోఁ గొల్వఁ బసిఁడితే రెక్కి
కడుఁబేర్మి నెగయఁగాఁ గని భూధరేంద్ర, వడి నేగు నీతేరివాఁ డెవ్వఁ డితఁడు
దేవారినైన నాదెసఁ గనుఁగొనక, పోవుచునున్నాఁడు భూరితేజమున
తనభయం బెఱుఁగఁ డీదర్పాంధుఁ డనినఁ, గనకాద్రి యాదశకంఠుతో ననియెఁ
జతురాస్యుఁ డితనిచే సంతుష్టుఁ డయ్యె, నితఁ డేగుచున్నాఁడు నిట మోక్షమునకుఁ
నలవున వత్స నీ వఖిలలోకములు, గెలిచితి తపమున గెలిచినా డితఁడు
శూరాగ్రణివి నీవు చూడఁగ నిట్టి, వారిపై గోపంబు వలదన్న నుడిగి
మఱియు నొక్కడు హేమమణిగణద్ యుతుల, నెఱసినరథమెక్కి నెమ్మితోఁ
గనుఁగొని గిరిరాజ కడునింపు గాఁగ, ననిమిషుల్ వొగడఁగ నచ్చర లాడఁ
జనుచున్న యాసముజ్జ్వలతేజుఁ డెవ్వఁ, డనిన నాశైలేంద్రుఁ డనియె నాతనికి
నీతఁడు వైరుల కెదురుగా నడిచి, యాతతాయుధఘోరహతుల సైరించి
వితతవిఃక్రమలీల వేడుక సలిపి, పతికి వంచనలేక ప్రాణంబు లిచ్చి
సురుచిరగతి నిట్లు సురలోకమునకు, నరుగుచునున్నవాఁ డటుగాక యుండఁ
బొలుపార వేడుక పుట్టినచోట, నెలమిమై విహరింప నేగుచున్నాఁడు
వినుమని యెఱిఁగింప వెండియునొక్కఁ, డనుపమాకృతితోడ నంతరిక్షమ్ము
నడుమఁ దేజమ్మున నాదిత్యుఁబోలె, నుడురాజుబింబంబునోజ మోమలరఁ
గమనీయభూషణగంధమాల్యములు, విమలాంబరంబులు వింతలై మెఱయ
వలఁతులై నుతగీతవాద్యనృత్యముల, నలరఁజేయుచు నిర్జరాంగనల్ గొలువ,
సమ్మదలీలఁ గాంచనవిమానమున, నిమ్ములఁ జనఁ జూచి యతఁ డెవ్వఁ డనిన
మానుగా నిశ్చలమతియై సువర్ణ, దానంబుఁ జేసినధర్మాత్ముఁ డనుచుఁ
దెలియంగఁ బలికిన దివిజారి పలికె, నెలమి నీగతి నేను నీవీరులందుఁ
జెలఁగి న న్నాజిలోఁ జెనయు వీరుండు, గలఁడేని యెఱిఁగింపఁగలవె నీ వనిన
నమరలోకంబున కరుగుచున్నారు, సమర మొల్లరు వీరు చరితార్థు లగుట
రావణ నీతోడ రణము గావించు, చేవయుఁ గలవీరుఁ జెప్పెద వినుము
ధీరుఁడై యొగి నేడుదీవులు నేలు, శూరుఁడౌ యువనాశ్వసుతుఁడు మాంధాత
యనురాజు గలఁ డొక్కఁ డతనికి నీకు, పని గల్గునని చెప్ప నచలేంద్రుఁ జూచి

రావణుఁడు మాంధాతతో యుద్ధము చేయుట

నిక్కంబు చెప్పితి నీవు మాంధాత, నెక్కడ నతఁ డుండు నెఱిఁగింపు మనిన
సర్వభూములు గెల్చి సత్కీర్తి దెసలఁ, బర్వ నయోధ్యకుఁ బతియైనయతఁడు
జనలోకవినతుఁడై చనుదెంచు నిటకు, ననఁగఁ గాంచనమయం బగువిమానమున
దొడవులు మణిగణద్యుతులతో నింపు, లడరించు దివ్యమాల్యానులేపములు
దిక్కుల వాసింప దృష్టిజాలములఁ, జిక్కింపఁజాలిన చెలువంబు మిగిలి
మాంధాత చనుదెంచె మహిమతోఁ బఙ్క్తి, కంధరుఁడును వరగర్వితుం డగుచు
గదిసి భూవర నాకుఁ గయ్యి మీవలయు, మదవృత్తి ననుటయు మాంధాత నవ్వి
బ్రదుకనొల్లకయున్న పౌలస్త్య నీవు, కదనంబు నాతోడఁ గావింతుగాక
మాట లేటికి నన్న మాంధాతపలుకు, పాటిసేయక నవ్వి పఙ్క్తికంధరుఁడు
మనుజేంద్ర వరుణుని మది లెక్కసేయ, ధనదుఁ గైకొన దఁడధరుని నే నెఱుఁగ
నాకనాయకు మెచ్చ నరుఁడైననిన్నుఁ, గైకొందునే యంచుఁ గనలుకోపమున
సమరదుర్మదులైన సచివులఁ బనుప, నమితవిక్రములైన యానిశాచరులు
శరవృష్టి గురిసి రాజననాయకుండు, నరిది బాణములు ప్రహస్తునిమీఁద
జవమార శుకుమీఁద సారణుమీఁద, నవిరళోద్ధతి విరూపాక్షునిమీఁద
నొగి మహోదరుమీఁద నుద్దామబాహుఁ, డగునకంపనుమీఁద నందంద వఱపి
తగిలినకిన్కతోఁ దనమీఁద మఱియు, నొగిఁ బ్రహస్తుం డేయు నుగ్రబాణములు
పెల్లుగా వెస మింటఁ బెనుమంట లెసఁగ, భల్లంబు లడరించి బలువిడిఁ ద్రుంచి
కార్చిచ్చు మిడుతల గమి నేర్చుకరణిఁ, బేర్చి తోమరములు భిండివాలములు
శక్తులులోనుగా సకలాయుధముల, రక్తధారలతోడ రాక్షసుల్ గూలఁ
గర ముగ్రగతి వైచి కడిమిపై క్రౌంచ, గిరి నఱికిన కార్తికేయుచందమున
నలుక రావణువక్ష మట యుచ్చి పార, బలువిడితో నైదుబాణంబు లేసి
కనలు ముద్గర మెత్తి కడువడిఁ ద్రిప్పి, వినువీథి కెగయఁగ వెస వైచుటయును
వెస దానిపాటున వివశుఁడై వ్రాలి, మునరి యాహారవంబులతోడి తన్నుఁ
గనుఁగొని రాక్షసుల్ గడుభీతిఁ బొంది, మనములఁ జింతింప మఱపుతో నుండి
యొక్కింతదడవున కొయ్యనఁ దెలిసి, యక్క జంబుగ నిల్చి యాదశాననుఁడు
పెక్కుబాణము లేసి భీతిల్లఁజేసి, చిక్కించి యాతేరు చెక్కలు చేసి
చక్కాడి హయములఁ జంపి కోపమున, వెక్కసంబుగ నిట్లు విక్రమించుటయు
విరథుఁడై మాంధాత విపులరోషమున, నురుతరరోచుల నొప్పారు శక్తి
ఘంటికాఘణఘణత్కారముల్ చెలఁగ, మంట లర్కాంశుల మారుమగ్గింప
నంకించివైచిన యతులశూలమున, లంకాధిపతి దాని లఘులీలఁ ద్రుంచె
నంతకాకృతి నేచి యలుకతోఁ జూచి, యంతకు చేఁగొన్న యమ్ము సంధించి
వింతకన్మూతతో వివశుఁ డై యొఱుగ, నెంతయు వడి నన్నరేంద్రుని వైచె
నంత రావణుమంత్రు లందఱు నార్వ, నంతలో నతఁడును నామూర్ఛఁ దెలిసి
యంతకంతకు దట్టమై దిగంతముల, నంతరిక్షమునఁ బెల్లడరులు చెదరఁ
బొరిపొరి పుంఖానుపుంఖము ల్గాఁగ, శరసంఘముల నిశాచరునిపైఁ బఱప
సర్వదిక్కులు నిండఁ జండకాండముల, మౌర్వీరవంబుల మార్గణధ్వనులఁ
గలఁగినవారాసిగతి గానఁబడఁగఁ, జలియించి రావణుసైన్యంబు గలఁగ
లలినంత మనుజేశలంకేశు లంత, బలువిడి నన్యోన్యబాహుదర్పములు
సరిఁజెల్ల నిరువురు జయకాంక్షు లగుచు, బెరసి యొండొరుమీఁదఁ బెక్కుబాణములు
గరిగరి దాఁకంగఁ గడువీఁకఁ బఱపి, నెరిఁ బరస్పరబాణనిష్ఠురహతుల
నరుదార జర్ఝరితాంగులై రపుడు, పరుషరోషంబునఁ బఙ్క్తికంధరుడు
వెలుఁగు రౌద్రాస్త్రంబు వెస నేయ దాని, నిలిపి భూపాలుఁ డాగ్నేయబాణమ్ము
గంధర్వబాణంబుఁ గడఁకతో వింట, సంధించి యానిశాచరు నేయుటయును
వడి మానవేంద్రుండు వారుణాస్త్రమున, నెడలించి బ్రహ్మాస్త్ర మెత్తె నెత్తుటయు

నాచందమంతయు నాత్మయోగమువ, జూచి యప్పుడు పులస్త్యుఁడు గాలవుఁడు
నచటికి నేతెంచి యని మాన్చి వారి, నుచితవాక్యమ్ముల నొక్కటిఁ జేసి
రయమునఁ జని రంత రజనీచరేంద్రుఁ, డయుతయోజనమాత్ర మటు మీఁది కెగసి

రావణుడు చంద్రమండలమునకుఁ బోవుట

భూరిహంసావళిఁ బోలుపారు ప్రథమ, మారుతస్కంధంబు మానుగాఁ గడచి
యోలి నక్కొలఁదిన యొండొంటిమీద, గాలికిఁ బట్టైన గగనమార్గమున
విలసిల్లఁగా నందు వివిధమేఘములు, గలుగు నారెండవకణయంబు గడచి
సమ్మదంబున సిద్ధచారణుల్ గొలువ, నిమ్మైన మూఁడవయెడయును గడచి
పొది వినాయకుతోడ భూతసంఘములు, పద నైననాలవభాగంబు గడచి
యలరు మందాకిని నవగాహకేళి, సలిపి దిగ్గజములు సరిగొండమీఁద
మదశీకరంబులు మానక కురియు, కదియ నాయేనవకణయంబుఁ గడచి
పరివృతబంధుఁడై పక్షీంద్రుఁ డునికిఁ, గరమొప్ప నాఱవఖండంబుఁ గడచి
చూడంగ ఋషులచే శోభిల్లుచున్న, యేడవమండలం బెలమితోఁ గడచి
చల్లగా మిన్నేటిజలశీకరములు, చల్లు నాయష్టమస్థానంబుఁ గడచి
వెసమీద నెనుబదివేలయోజనము, లసమానగతి నేగ నంతటిమీఁద
సకలలోకములకు సమ్మదం బొదవ, నకలంకగతి రశ్ములవికోటి నిగుడఁ
దారకావళి గొల్వ దనరి చంద్రుండు, దారుణాకృతిగల దశకంఠుఁ గాంచె
నానిశాచరువీరుఁ డౌ దశాననుడు, నానిశాచరుఁ జేరు నపుడు రాక్షసులు
కదియఁజాలక యున్న గని ప్రహస్తుండు, గదిసి రావణుఁ జూచి కరములు మొగిచి
లలి నింక నిక్కడ లంకేంద్ర మేము, నిలువఁజాలము సీతు నెఱయంగఁ దాఁకెఁ
గడుఁజిత్ర మిది శీతకరుఁడు గాల్పంగఁ, దొడరె నోర్వఁగరాదు దొలఁగెద మనిన
గోపించి విలు వెసఁ గొని నారసములు, పైపైని జంద్రుపైఁ బఙ్క్తికంధరుఁడు
పఱవంగ బ్రహ్మ సంభ్రమముతో వచ్చి, యరుదారఁ గెడ సొచ్చి యతనితో ననియె
శశి లోకములకెల్లఁ జల్లనివాఁడు, శశితోడఁ గయ్యంబు సనదు వేమరలు
రాత్రించరోత్తమ రణములో నీకు, శాత్రవకోటిచేఁ జావు లేకుండ
నొకమంత్ర మిచ్చెద నొప్పార ననిన, ముకుళితహస్తుఁడై ముందట నిలిచి
ధాత నీకృప నేను ధన్యుఁడనైతి, ప్రీతుండనైతిని బెంపార నాకు
నరుదార నిచ్చెద నన్న యామంత్ర, మిరవంద నాకు నీ వెఱిఁగింతుగాక
నీమంత్రబలమున నే నజేయుండ, నామించి దేవాసురాదులవలన
నేభయంబును లేక యెల్లలోకములు, నాభీలభుజశక్తి నధికతేజంబు
గనియెద ననిన నాకమలసంభవుఁడు, గనుఁగొని యాపఙ్క్తికంఠుతో ననియె
మృతి చేరినప్పుడు మృత్యుజయంబు, మతి నిల్పి చే నక్షమాలిక దాల్చి
పటునిష్ఠ జపియింపఁ బ్రాపించు విజయ, మబుగాక తక్కిన నని నోడు దనుచు
మనమార నతని కామంత్రంబుఁ జెప్పి, తనరుతేజముతోడఁ దనలోకమునకు
లోలత నాచంద్రలోకంబు వెడలి, యాలోకవిభుఁ డేగె నంత రావణుఁడు
మరలి శత్రుల నెల్ల మడియంగఁ జంపి, తిరుగుడు పడుచున్న దేవకన్యకలఁ,
గలయంగ గంధర్వకన్యకావళుల, నలసభావముగల యక్షకన్యకలఁ
గడఁగి విద్యాధరకన్యకోత్తమలఁ, ...
గర మొప్పు కిన్నరకన్యకావళుల, నరలోకకన్యల నాగకన్యకల
నచ్చరలేమల నమరకన్యకల, నచ్చుగాఁ గైకొని యందంద మఱియు
మెఱుగుఁదీఁగెలు వోలు మేనులు నలువు, గిరిగొన్న యలినీలకేశపాశములు
తరుణేందు నుపమింపఁ దగులలాటములఁ, గరివంకబొమలును గ్రాలుకన్గవయు

సుధ లొల్కు పల్కులు సుషుమదంతములు, మధురాధరంబులు మందహాసములు
చంద్రబింబము నొప్పు సరకుఁగాఁ గొనక, ...
తమ్మినెత్తావుల తలఁగింపఁజాలు, కమ్మనియూర్పులు కంబుకంఠములుఁ
బసిఁడిమించుల నొప్పు బాహుమూలములుఁ, గిసలయంబుల నవ్వు కెంగేలుగవయుఁ
గందర్పునభిషేకకలశంబు లనఁగ, నొంది దర్పోన్నతి నొనరు చన్గవయు
సన్నపుహరినీలసరణిచందమునఁ, జెన్నైనయూరులు శిథిలమధ్యములు
నాభీసరోమార్గనవ్యసోపాన, శోభాపరంపరల్ సూచించువళులు
గంభీరనాభులు ఘననితంబములు, రంభానిభాకృతి రంజిల్లుతొడలు
ననువృత్తజంఘలు నరుణాబ్జకాంతి, పనుపడి విలసిల్లు పదపల్లవములు
హంసకంబులు మనోహరములై మెఱయ, హంసశంకలఁ జేయు నలసయానములు
నలినొప్పు చెయ్వులు నవవిలాసములు, నెలయు సోయగములు నెలజవ్వనములు
నొప్పారుకాంతల నొగి వారివారిఁ, గుప్పలుగాఁ జంపి క్రూరుఁడై గదిసి
సేసముత్యము లొల్క సీమంతవీథి, గాసిగాఁ దెగి మాసకము మణుల్ దొరఁగ
రోలంబకులనీలరుచిరధమ్మిల్ల, మారుతిమల్లికామాలికల్ మాల
నలకలు చెదరంగ నలికంబు చెమటఁ, దిలకంబు గరఁగంగ దృష్టులు మగుడ
హారముల్ బెరుఁగంగ నంగముల్ వడఁక, నారంగ చరణంబు లటు దొట్రుపడఁగ
లేఁతకౌ నసియాడ లీలఁ జూడ్కులకు, బ్రాఁతైనచన్నులపై కొంగు దొలఁగ
ఘననితంబోన్నతి గలయంగఁజాలు, కనకమేఖల వీడఁ గడునొప్పునడల
ఝణఝణంకృతులతోఁ జారుమంజీర, మణికంకణంబులు మహి నూడిపడఁగ
బిగిచన్నుఁగవ బాష్పబిందువుల్ రాలఁ, దెగువతోఁ దలపట్టి దిగిచి పుష్పకము
నెక్కించుకొనిపోవు నెడవారిమతులఁ, బొక్కుచు విలపింపఁ బొడముశోకాగ్ని
నొండొండ వెడలు నిట్టూర్పుల నొప్పి, యుండెఁ బుష్పక మగ్నిహోత్రంబుపగిది
నప్పుడు పౌలస్త్యు నతిభీతిఁ జూచి, యెప్పుడు మ్రింగునో యీనిశాచరుఁడు
ననుచుండ నం దొక్కనలినాయతాక్షి, మనమున బెగడంగ మఱియొక్కవనిత
ననుఁ గ్రూరుఁడై పట్టి నక్తంచరుండు, తునుమాడునో యని తొడఁగి చింతింప
గొందఱు మదిలోనఁ గూఱు నెవ్వగల, నందంద తమవారి నందఱఁ దలఁచి
యక్కటా నామీఁద నర్మిలి వొడము, తెక్కలి శోకాగ్ని ధృతి నీరు గాఁగ
మరణంబుఁ గోరుచు మాతల్లి యెట్టి, దురవస్థఁ బొందునో తుదిలేనివగలఁ
బ్రాణంబుగా నను బాటించు తండ్రి, ప్రాణ మేవిధమునఁ బట్టునో యింక
ననురాగ మెసగఁగ నలిఁబ్రేమఁ జేసి, పెనిచినకొడుకులఁ బెడఁబాయవలసె
నెట్టుగా నోఁచితి నేఁడు నాకూర్మి, పట్టు లేపాటునఁ బడుదురో బెగడి
నాతోడఁబుట్టువుల్ నాబంధుజనులు, నీతెఱఁగునకుఁ దా మే మనువారొ
పరికింప నాపాలి భాగ్యదేవతయుఁ, బరమబంధుండైన పతి నన్ను దలఁచి
చిన్న నై వదనారవిందంబు వాంచి, యెన్ని చింతించునో హృదయంబు పొగుల
నట్టి నాపతిఁ బాసి యందఱఁ బాసి, యిట్లున్న నా కింక నేమియాపదలు
తుద లేనియిడుములఁ దూలి నేఁ జాల, మదిఁ జూడ కష్ట మీమనుజలోకంబు
నిను నేను వేఁడెద నీలోకమునకుఁ, గోనిపొమ్ము మృత్యువ కోర్కి దీపింప
నని యని కోపింప నంగనల్ గొంద, ఱనదలమైతి మే మని చాలఁదూలి
విధి దూఱ గొంద ఱివ్విధమున మాకు, విధి యుండ నేమని విలపింతు మనఁగఁ
గొందఱు మూర్ఛిల్లఁ గొందఱు దెలియఁ, గొందఱు పాపాత్మ! కూడునే యనఁగ
నాఱనిశోకాగ్ని నటు గొంద ఱులియ, నాఱడిపడితిమే యని కొంద ఱలయ
గుఱి లేనివగలచేఁ గొందఱు గుంద, మఱియుఁ గొందఱు సతుల్ మతుల నూహించి
నక్షత్రములమాపు నలినాప్తుకరణి, నక్షీణవిక్రముం డైన రావణుఁడు
మనవారి నందఱ మసఁగి రూపఱిచి, మనముల నిబ్బంగి మానముల్ దూలఁ

బాపచిత్తంబునఁ బరకాంత లనక, నేపునఁ జెఱఁపట్టె నీదురాత్మకుఁడు
దురములోపలఁ దనదుర్మదం బణఁప, బరకాంతనెపమునఁ బడిపోవుఁ గాక
పాయనియీపాపఫలమున ననుచు, వాయెత్తి పల్కె నవ్వాక్యంబుతోడ
ధర పుష్పవర్షముల్ దఱుచుగాఁ గురిసె, సురదుందుభుల్ మ్రోసె సొరిది నాకసము
నంత నాదశకంఠు నాపతివ్రతలు, సంతాపమును బొంది సైరింపలేక
శపియించుటయు నగ్ని సగమాఱినట్లు, విపులతేజముతోడ వెలితియై తోఁప
నంత నాదశకంఠుఁ డామంత్రివరులు, సంతోషమునఁ దన్ను సన్నుతుల్ సేయ

రావణుఁడు తనపతిం జంపిన శూర్పణఖ యేడ్చుట

బలములు గొలువంగ బహుజయధ్వనులు, లలి మించ నేతెంచి లంక సొచ్చుటయు
మది శూర్పణఖయును మగనిచావునకుఁ, బొదివినశోకాగ్నిఁ బొగులుచు వచ్చి
యన్నిశాచరనాథు నడుగుల కెరఁగి, కన్నీరు పాద్యంబు గావింప నతఁడు
చెలియలి వెస నెత్తి చిత్తంబులోన, నలయకు నీ వంచు ననునయం బెసఁగఁ
బలికిన నందంద బాష్పముల్ దొరఁగఁ, దల వాలవైచి గద్గదకంఠ యగుచుఁ
బౌలస్త్యపుంగవ పదుమూఁడువేల, కాలకేయుల నీవు కడతేర్చునపుడు
మఱఁది నాచెలియలిమగఁ డితం డనక, నుఱక విద్యుజ్జిహ్వు నుచితమె చంప
మొగమోట వలవదె ముందటఁ బడిన, తగునె వధింపఁగఁ దనబంధు లనక
నిక్కంబుగా నాకు నిర్నిమిత్తమున, నక్కట వైధవ్య మందంగవలసె
నే మందు శోకాగ్ను లేమిట నార్తు, నే మందు విధి నిన్ను నే మందు ననిన
నిది యేల శోకించె దేను గయ్యమున, వదలక రిపుకోటి వధియించునపుడు
పరఁగు నాశరవీథిఁ బడిచచ్చెఁ గాని, పరికింప నాదృష్టిపథమునఁ బడఁడు
కడచినవానికిఁ గడిదిశోకాగ్నిఁ, బడ నేల తాలిమిఁ బాటింపు మింక
వగవకు నీకును వలయునర్థంబు, నొగి నిచ్చి ఖరునొద్ద నునిచెద నిన్ను
ఖరుఁడు నీ వనుజవు గాన నీమాటఁ, బరమప్రియంబున బాటించి నడుపు
రక్కసుల్ దండకారణ్యంబునందుఁ, దక్కక చరియింప దానవగురుఁడు
శపియించినాఁ డది సత్యంబు గాన, విపులతేజమున నావిపినదేశమును
ఖరుఁ డేలఁదగు నంచుఁ గామరూపములఁ, బరఁగునిశాచరుల్ బదునాల్గువేలు
మానుగాఁ గొలువఁగ మహిమ దూషణుఁడు, సేనాధిపత్యంబు సేయఁజాలించి,
కోరినధనములు కొఱఁత లేకుండ, నారాక్షసున కిచ్చి యనుజ నీ వెలమి
ఖరునొద్ద నుండుదు గా కంచుఁ బలికి, కరము గారవమార ఖరుని వీడ్కొలిపె
నతఁడును సేనతో నరిగి శాత్రవుల, తఱిగొని సమయించి దండకాటవిని
భీకరగతితోడఁ బృథులతేజంబుఁ, జేకొని రాజ్యంబు సేయుచునుండె
నఁతని కుంభిళ యనువనంబునకు, సంతోషమున నాదశగ్రీవుఁ డరిగి
తిరముగా నందంద దిశలు వాసించు, నురుగంధముల నొప్పు హోమధూమములఁ
బెక్కుయూపంబులఁ బెక్కువేదికల, నక్కజం బగుచున్న యజ్ఞవాటమున
బహుపవిత్రోదకభరిత మై కేల, మహనీయరుచిఁ బొల్చు మణికమండలువుఁ
బొలుపాఱ దర్భయు భూరివక్షమున, నలువారు కృష్ణాజినము నోలి మెఱయ
మేఘనీలద్యుతి మే నొప్ప నొప్పు, మేఘనాదుని గాంచ మేదురప్రీతి
నడర విభీషణుఁ డర్థంబుఁ గులము, గడతేర్చునడవడి గలిగి వర్తించి
పన్నుగా సాధులఁ బట్టి బాధించు, చున్న నీ కపకీర్తి యొకటి వాటిల్లె
మనపెద్దతాతకు మాల్యవంతునకుఁ, దనయ పుష్పోత్కట తత్పుత్రి మనకుఁ
దలఁపఁ గుంభీనస ధర్మంబునందు, చెలియలు తగకీడు చెప్పెద వినుము
రావణమథు వను రజనీచరుండు, నీవు జయార్థివై నెమ్మితోఁ జనుట

నీతనూజుఁడు యాగనిష్ఠ గైకొనుట, నాతతమతి నేను నఘమర్షణంబు
దొరకొని నియతి మైఁ దుదిముట్టుదాఁక, నిరతంబు గాఁగ నగ్నిష్టోమమఖము
గురుకొని సేయంగఁ గుంభకర్ణుండు, నెరయ నిద్రించుట నిజముగాఁ దెలిసి
తనర నీలంకలోఁ దన కడ్డువడిన, మనయమాత్యుల నెల్ల మడియంగఁ జంపి
యంతఃపురము సొచ్చి. యచ్చెల్వఁ గొనుచు, నెంతయు వడి నేగె నే నది వినియుఁ
దగవుతోఁ బిలిచి యాతరళాక్షి యొక్క, మగ నేగి వలచుట మగఁడు గా నతఁడు
తగినవాఁ డగుటయుఁ దగ విచారించి, తగదింకఁ దెగనంచుఁ దమకింపనైతి
నీతితో నూహించి నీకుఁ బొందైన, యాతెఱఁ గొనరింపు మనిన రావణుఁడు
కన్నులఁ గెంపారఁ గరమల్కఁ జూచి, యెన్నఁగా మధు వన నెవ్వఁడు నాకు
నరదముల్ బన్నుఁడు హరులఁ గట్టుండు, సరిజోళ్ళు పెట్టుఁడు సామజంబులకు
నాటోపములతోడ నలవులు మెఱసి, మేటిరక్కసులార మీవాహనముల
మీరినజయశాలి మేఘనాదుండు, ఘోరవిక్రముఁడగు కుంభకర్ణుండు
మున్నుగా నందఱు ముదముతో నడువ, సన్నద్ధులై రండు సమరంబులోన
మధువను దానవు మర్దించి పిదప, నధికసంపదలకు నావాసమైన

రావణుఁడు దేవేంద్రునిపై యుద్ధమునకుఁ బోవుట

యమరలోకముమీఁద నరిగి కయ్యమున, నమరేంద్రు నోడించి యతనిచే నేను
నీవాఁడ ననిపించి నిర్వైరముననను, నే వచ్చి నెమ్మది నీలంకలోన
వలసిన భోగముల్ వరుసఁ గైకొనుచుఁ, జెలువొంద రాజ్యంబుఁ జేసెద ననుచు
నున్న యుద్భటబాహుయుగరోచు లెసఁగఁ, బన్ని యక్షోహిణుల్ పదివేలు గొలువ
నంత నందఱఁ జూచి యాదశాననుఁడు, సంతోషమున విభీషణు లంక నునిచి
వడి మేఘనాదుఁ డన్వాఁడు పెన్మొనకుఁ, గడఁగి ముందటఁ గుంభకర్ణుఁడు నడువ
వెనుకమై దానును వేదండఘటలుఁ, గనుపట్టురథముల ఘనఘోటకములఁ
గాసిల్లు ఘోరోరగముల నుష్ట్రముల, వేసడంబుల నెక్కి వెస నిశాచరులు
తెఱపి లేకుండంగ దిక్కులు నిండి, తఱుచు వాద్యములతో దళములతోడ
విడువక సురలతో వైరంబుఁ గొన్న, కడిది దానవులును గడఁక నీక్షించి
తనవెన్కఁ జనుదేఱ దర్పరోషములు, మనమారఁ జని చొచ్చె మధువుపట్టనము
నంత కుంభీనస యదియెల్ల నెఱిఁగి, చింతించి భయమునఁ జిత్తంబు గలఁగి
పఱతెంచి యడుగులఁ బడిన రావణుఁడు, వెఱవక లెమ్మని వెసఁ గేల నెత్తి
యేమి ప్రియంబైన నేఁ జేయువాఁడ, నేమిటిఁ దరుణి నీ వెఱఁగింపు మనిన
నాకొఱకై దేవ నాభర్త మధువు, గైకొని ప్రాణముల్ గావంగవలయు
నభయంబు నీ విప్పు డానతి యిచ్చు, టభిమతం బిది నాకు నని పల్క నతఁడు
కరుణ గుంభీనసఁ గనుఁగొని నీకుఁ, బురుషుండు గాన నాబుద్ధి నూహించి
మధువుఁ గాచితి నేను మధు వేల రాడు, మధువుఁ దోడ్కొని రమ్ము మధువుతోఁగూడ
జంభారి గెలువంగఁ జనియెద ననినఁ, గుంభీనసయు నేగి కొమరొప్పఁ గదిసి
నిదురవోవుచునున్న నిజనాథు మధువు, మృదుకరాంబుజముల మెల్లన తెలిపి
యధికుఁడు మాయన్న యగుదశగ్రీవుఁ, డధికసైన్యముతోడ నమరేంద్రపురికిఁ
జనుచుండి నినుఁ బిల్వఁ జనుదెంచినాఁడు, మనకు బంధువుగాన మైత్రి వాటించి
నీవు తో డేగుట నెరయఁ గార్యంబు, నావుడు నలరి యానక్తంచరుండు
వచ్చిరావణుఁ గాంచి వరుసతో వాని, నచ్చుగాఁ బూజింప నాదశాననుఁడు
మధువీట నాఁ డుండి మఱునాఁడు గదలి, మధువుతోఁ గొల్చి రామహిమతో నరిగి
కలధౌతగిరిమీఁదఁ గలయంగఁ సేన, నలవడ విడియించి యందుఁ దా నమర
భానుప్రభాజాలపరితప్తభువన, మానందమును బొంది యలర నంబోధి

నిక్కంగ విరహుల నిట్టూర్పు లెసఁగ, దిక్కులఁ బొదివిన తిమిరంబు విరియ
నెలిమిఁ జకోరంబు లెదురులు సూడఁ, గలువలు నవచంద్రకాంతముల్ గరఁగ
నలఁతమై కనుమోడ్పు నాసేనతోడ, జలజముల్ నిద్రింపఁ జంద్రుండు పొడిచె
నప్పుడు దశకంఠుఁ డన్నగాగ్రమున, నొప్పంగ నేకాంత మొకచోట నుండి
మందాకినీముఖ్యమహనీయనదుల, నందంద కమలకల్హారమాలికలు
నలువారఁ బట్టుచు నవకర్ణికార, ములతోడ నళికులముఖరఝుంకార
నవపుష్పగంధముల్ నలువొప్పఁ దెచ్చి, సవరిల్లఁ బుప్పొడిఁ జల్లుచునుండ
నుల్లంబు వికసింప నొయ్యన వీచు, చల్లనిగాలికిఁ జాల మెచ్చుచును
విత్తేశుకొలువన వీనుల కింపు, లొత్త నచ్చరలేమ లొగిఁ బాడ వినుచు
నిటమీఁదఁ దనమీఁద నేవెల్లివచ్చు, పటుభంగమరునంపపదువులమాఁడ్కి
మారుతాహతిలతల్ మవ్వంపువిరులు, సూరెలఁ జల్లఁగా సుఖము గైకొనుచు
రేఁగిన నవపుష్పరేణువుల్ దొప్ప, దోఁగి పూఁదేనియల్ దొరఁగఁ గైకొనుచుఁ
గ్రందుగా బహుపుష్పగంధముల్ చల్ల, మందమారుతముచే మానంబు దూలి
కాముఁడీ విభవంబు కడుమించి తన్నుఁ, గామమోహితుఁ జేయఁగా వెచ్చనూర్చి

రావణుఁడు రంభం జూచుట

యందంద రుచిజాల మడరంగ వెలుఁగు, చందురుఁ జూచు నాసమయంబునందు
రోలంబకులనీలరుచిఁ బొల్చుకచము, బాలచంద్రుని బోలు ఫాలరేఖయును
సోముఁడు కామారి సూడు సాధింపఁ, గామునమ్ములు విల్లుఁ గైకొన్నకరణి
మురిపెంబు నిండారు ముఖమండలమున, సొరిది చెన్నగు వాఁడిచూపులు బొమలు
యవిరళరేఖమై నమరంగఁ బొల్చు, నవకుందకళికల నవ్వుదంతములు
పానాభిరతిఁ దన్నుఁ బట్టినవారి, మానుపఁజాలని మధురాధరంబు
కందుసుదాధారఁ గడిగిన వెలుఁగు, నిందుబింబముతోడ నెనవచ్చు మోము
కంబుసన్నిభమైన కంఠంబు పసిఁడి, పంబినజిగి మించు బాహుమూలములుఁ
గర మొప్పు నవపుష్పకాంతిఁ జెన్నారు, కరపల్లవంబులుగల బాహులతలు
నిండారుపెంపున నిక్కి క్రిక్కిఱిసి, యొండొంటితో రాయు నురుకుచద్వయము
నారు చెన్నారుట నాస్తివాదమున, కారఁగ నవకాశ మైన నెన్నడుము
రోమావళీధూమరుచిరమై కాము, హోమకుండముక్రియ నొప్పునాభియును
మదనుజయోత్సవమహిమ సూచించు, కదళికాయుగళంబుగతి యూరుయగము
రతిరాజవరతపోరాశినాఁ దనరు, నతిదీర్ఘమేఘలంబగు నితంబమును
భావజు వాటించు పసిఁడితూణికల, కైవడి చిత్తంబుఁ గలఁచు జంఘలును
జిత్తంబు లలరంగ జిగులుల గడచు, మెత్తనియడుగులు మెఱుపారు నడుపు
కనకరేఖాకాంతి గడగడపఱచు, తనువల్లికయు వీణఁ దలఁపించు నెలుఁగు
చెన్నారునప్సరస్త్రీలలో నెల్ల, మున్నెన్నఁదగు జగన్మోహనస్ఫురణ
చారులక్షణకళాసౌభాగ్యవతుల, కారయ నుపమాన మగుచున్నరంభ
యున్నతస్థనకుంభయుగళభారమున, నన్నువుకొదీగె యసియాట కులికి
చెలువున నేమంబు చింతించె ననఁగ, గొలఁదిభూషణములు కొమరారఁ బూని
కొన్నియు విరు లొప్పఁ గొప్పునఁ దుఱిమి, సన్నపునునుబూఁత చదునుగాఁ బూసి
కట్టినపుట్టంబుకప్పు ద స్గప్ప, మెట్టుచో మట్టియల్ మెలపునఁ దాఁక
మనసిజమంత్రంబు మఱవక లోన, మునికిన ట్లందియల్ మొగి నొయ్య మొఱయ
నవిరళగతిఁ గాముఁ డమరించు కోలు, దివిరి యాకెంగెలుదీప్తి రాగిల్ల
వలనొప్ప మన్మథధ్వజమానరుచుల, గెలిచి దృష్టులు భీతి గెలఁకులఁ బొలయఁ
దాలిమి దూలించి తావిలేజెఁమట, ...

తరళభావంబగు తమకంబుతోడ, నరుగంగఁబోడఁ గని యడ్డ మేతెంచి
నలినసంకోచంబునకు మ్రోయు మధుప, వలయంబుగతి రత్నవలయంబు మెఱయ
బిగియాఱఁ గెంగేలు పెనుగేలఁ బొదివి, మొగము దప్పక చూచి ముదముతోఁ బలికె
నీగతి రంభ నీ వెవ్వనికడకు, భోగింపఁ జనియెదు పుణ్యుఁ డెవ్వాఁడు
కలికికన్నులుల నల్లల్వలనవ్వు, పొలఁతి పున్నమచంద్రుఁ బోలు నీమోము
అధరామృతము నింద్రుఁ డమరంగఁ గ్రోలు, విధమునఁ గ్రోలెడు విటవీరుఁ డెవఁడు
పాఠీనలోచన పసిఁడికుంభముల, కాఠిన్యకాంతులఁ గడుఁగీడు పఱపఁ
జాలు నీవట్రువచన్ను లేధన్యుఁ, డాలింగనము సేయ నర్హుఁ డెవ్వాఁడు
కాంచనచక్రంబుగతి నొప్పి రత్న, కాంచిఁ జెన్నారు నీఘననితంబమున
నెయ్యంబు సలిపెడి నేర్పరి యెవ్వఁ, డియ్యెప్పు గలనీకు నెవ్వఁడు కోర్కి
జగదేకశుభగుమడ చతురుఁడ ఘనుఁడఁ, దగునె కామిని నన్ను దాటి నీ వరుగఁ
దనుమధ్య యాశిలాతలమధ్య మొప్పు, ననురక్తి నిందు న న్నలరింపఁదగుదు
సకలలోకంబులు శంకింప లంక, నకలంకగతి నేలునట్టిరావణుఁడ
వెడనింటివానికి వెఱచి ని న్నభయ, మడుగఁగ ముకుళితహస్తుఁ డైనాఁడఁ
కొని రతికేళిఁ గాంతుగా కనిన, నాకంపమును బొంది యతనితో ననియె
నాకు మామవు నీవు నక్తంచరేంద్ర, నీకు గోడల ముట్ట నీతియె తలఁప
భయము నా కొండెడఁ బాటిల్లకుండ, దయతో రక్షింపఁదగియెడు నీవ
విరసంబుగానిట్లు వీనులు చొరని, పరుసంపుపాపముల్ పలికితి వనుచు
విన్న నై వదనారవిందంబు సాచి, యున్న యద్దశకంఠుఁ డుత్కంఠ మిగుల
నెక్కడికోడల వేపుత్రునాల, వెక్కడిమామ నే నెలనాఁగ నీకు
నీ కేల బొం కన్న నీయన్న ధనదుఁ, డాకుబేరుని పుత్రుఁ డగుగుణోజ్జ్వలుఁడు
నలకూబరుడు నాకు నాథుండు గాఁడె, ...
యతనికి నే గూర్తు నాతఁడు నన్ను, మతి ననురక్తుఁడై మన్నించియుండు
గైసేసి యాతనికడకు నేఁ జనఁగ, దోసంబుఁ దలఁతువే దోషాచరేంద్ర
యిది యేల తడసెనో యింతప్రొ ద్దనుచు, నెదురుచూచుచునుండు నింతకుఁ బ్రియుఁడు
ప్రొద్దువోయెను నన్నుఁ బొమ్మను నీవు, పెద్దలు నడచిన పెనుత్రోవ నడువు
మారయ నధికుండవైనను నీవు, నీరు వట్టినచో నేయి ద్రావెదవె
యనుడు నప్పొలస్త్యుఁ డనియె నీదిట్ట, తనము వేశ్యల కెందు ధర్మంబు గాదు
వెలయాలుఁ జెలమయు వీథియు వనముఁ, జలిపందిరయు సర్వజనులకు సమము
లంజ యెవ్వనియాలు లలన యీమేర, కంజ నేటికి నీకు నప్సరాంగనలు
కాముదీమంబులకరణి కాముకుల, తామసంబున ముంచి తమకంబు పెంచి
వలరాజువలకు దీవలఁతురుగాక, వలఁతురె మదిలోన వారకామినులు
కుటిలంపుఁగనుబొమల్ కొమరారువిండ్లు, పటుకటాక్షంబులు బాణజాణములు
భామినిపలుకులు బాణమంత్రములు, కాముకచిత్తముల్ ఘనశరవ్యములు
గాలీల మెలఁగు ని న్గనుగొన్నమీఁదఁ, దాలిమి గలుగునె తనుమధ్య యనుచు
లాఁతిమించుల చూపు లలితకక్షములుఁ, బ్రాఁతి చన్నులు దోపఁ బయ్యెద దొలఁగఁ
బలువిడి నంటఁగఁ బట్టి పూఁగొమ్మ, నలఁచిన ట్లాలింగనంబుఁ గావించి
కుంభికుంభస్థలగురునితంబమును, రంభానిభోరులు రణితమేఖలయు
గంభీరనాభియుఁ గడుకాంక్షఁ బెనచి, సంభోగ మిమ్ముల జరపి పొమ్మనియె
నంత నారంభయు నంభోజసరసి, దంతి సొచ్చిన చొప్పుఁ దనకు వాటిలిన
చింతాపరంపరల్ చిత్తంబులోన, నంతకంతకు దట్టమై గడల్కొనఁగఁ
దలఁకుఁ గొంకుచుఁ దనలోనఁ దాను, బలుకుచుఁ బులిబారిఁ బడి విడివడిన

నలకూబరుండు రావణుని శపించుట

హరిణిచందంబున నడ తొట్రుపడుచుఁ, బిరిగొన్న దురవస్థఁ బ్రియుపాలి కరిగి
యనుగులఁ బడి లేచి యందంద మేను, వడఁకంగ వదనంబు వాంచి హారములు
బెనఁగొన ననయంబుఁ బ్రిదులలోఁ జెరివి, కొనినపువ్వులగ్రంధి క్రొమ్ముడి వీడఁ
దొంగలిఱెప్పలఁ దొరఁగు బాష్పములు, తుంగస్తనంబులఁ దోఁగినట్లున్నఁ
గనుఁగొని యిది యేమి కాంత నీచంద, మనవుడు నాలేమ హస్తముల్ మొగిచి
నడకుచుఁ బలుకను నాలుక రాక, కడుఁ దూలి గద్గదకంఠయై పలికె
యేను నీయొద్దకు నేతే రనింద్రు, పై నెత్తిపోవుచుఁ బఙ్క్తికంధరుఁడు
సేనతోఁ గలధౌతశిఖరిపై విడిసి, తా నందు నను గాంచి దర్పాంధుఁ డగుచు
నేను గోడల నన నెరి నంటఁబట్టి, నానమాలఁగ బిట్టు ననుగాసి సేసె
కావున నీతప్పు గావంగవలయు, నావుడు నలిగి యానలకూబరుండు
యొకకొంతదడ వాత్మ నూహించి చూచి, సకలంబుఁ గని కృతాచమనుఁడై కేల
జలములు గొంచు నాజలజాక్షిఁ జూచి, బలవంతుఁడైన యాపఙ్క్తికంధరుఁడు
కొంకక నిను బట్టికొనుటఁ జూడంగ, బంకేరుహాసనుబలిమియే యౌను
ఇది మొదలుగఁ బల్మి నెవ్వతెనైనఁ, గదిసి యి ట్లుపహతిఁ గావించెనేనిఁ
బదిశిరంబులు నూఱువ్రయ్యలై దర్ప, మదరంగఁ జెడుఁగాత మని శపించుటయుఁ
గరమున శాపోదకము లుర్విఁ బడఁగఁ, బొరిపొరి వర్షించెఁ బుష్పవర్షములు
సురదుందుభులు మ్రోసె సురలు సంతోష, భరితమానసు లైరి పరమేష్ఠి నగియె
రావణుఁ డదిమొదల్ రతికేళి బలిమి, గావింపకుండె నాఘనశాప మెఱిఁగి
రాజేంద్ర యాతఁ డారాత్రి వేగుటయు, రాజిల్లు సేనతో రజతాద్రి గడచి
నడువంగఁ బెనుమ్రోఁత నాకంబునందుఁ, గడుఘోర మయ్యె నాకలకలం బరసి
యిచ్చలోఁ దనమీఁద నెత్తి రావణుఁడు, వచ్చుచున్నాఁడని వాసవుం డెఱిఁగి
వసువుల రుద్రుల వఱలుతేజమున, నెసఁగునాదిత్యుల నెల్లసాధ్యులను
ఘనకీర్తులగు మరుద్గణములమహిమ, దనరువిశ్వేదేవతలఁ జూచి పలికె
నుద్ధతి మనతోడ యుద్ధంబు సేయ, బద్ధవైరముఁ గొని పఙ్క్తికంధరుఁడు
చనుదెంచె నతిఘోరసైన్యంబుతోడ, ననికి మీ రాయత మగుఁడంచుఁ బలికె

ఇంద్రుఁడు విష్ణుదేవునితో రావణుఁడు దాడివచ్చినది తెల్పుట

రావణు గెలువంగ రామి చిత్తమున, భావించి యట విష్ణుపాలికి నరిగి
ముకుళితహస్తుఁడై ముందట నిలిచి, సకలేశ నాతోడ సంగరంబునకు
బాహుదర్పితుఁడైన పఙ్క్తికంధరుఁడు, వాహినీసహితుఁడై వచ్చుచున్నాఁడు
వారిజాసనదత్తవరశక్తిఁ జేసి, వారిజోదర దుర్నివారుఁడై తిరుగు
నరకాసురునిపుత్రు నముచి నాబలుని, బరిమార్చు టేను నీబలిమిని గాదె
యాదినారాయణుండవు నీవు దక్క, నాదట మముఁ బ్రోవ నన్యు లోపుదురె
యిన్నిలోకములకు నేలిక వీవు, న న్నింద్రుఁ గావించినాఁడవు నీవు
దేవ మాకెల్లను దిక్కవు నీవ, కావున నసియుఁ జక్రముఁ గేలఁ బూని
దానవాంతక వచ్చి దశకంఠుఁ దునిమి, మానుగా రక్షింపు మమ్ము నీ విపుడు
ననవుడు నవ్విష్ణుఁ డమరేంద్రుఁ జూచి, విను పురందర నాకు వేళ గా దలుగ
శూరపుంగవులైన సురలతో గూడి, ఘోరనిశాచరకోటిమధ్యమున
ధాతవరంబున దర్పించియున్న, యాతఁడు దివిజుల కవిజేయుఁ డరయ
నేను వచ్చితినేని నెబ్భంగినైన, వానిఁ గయ్యంబున వధియింప కుడుగ
బ్రహ్మ దేవతలందుఁ బరికింప ఘనుఁడు, బ్రహ్మవరంబు నే పాటింపవలయు
నటుగాక నీదగు నభిమతం బిపుడు, ఘటియింప దిటమీఁదఁ గర్తవ్య మగుట
ననిమిష లలరంగ నానిశాచరుని, నని నేనె చంపెద నదియు న ట్లుండె

నమరులతోఁ గూడి యతనితో నీవు, సమరంబు గావింపు సకలయత్నముల
వెఱవక పొమ్మన వినతుఁడై మరలి, వఱలుతేజముతోడ వజ్రి యేతెంచె
నంత నాదిత్యాదులగు సురల్ వెడలి, సంతతసాయకాసారఘోషంబు
బహువిధాయుధదీప్తి బహుళంబు గాఁగ, నహమికతోడను నడర రాక్షసులఁ
దలఁపడఁగా నందు దారుణస్ఫురణ, వెలుఁగుచు నార్పుల వినువీథి వగుల
మారీచుఁడను మహామాయాధికుండు, శూరముఖ్యుఁడు ప్రహస్తుఁడు మహోదరుఁడుఁ
గడునుగ్రుఁడు మహాకాయుండు నుద్ధ, విడిమహాపార్శ్వుఁడు వెస మహాశనుఁడు
నగసన్నిభుఁడు మహానాదుండు నెన్న, దగిన పోటరి మహాదంష్ట్రుఁ డన్వాఁడు
ప్రకటవిక్రముఁ డకంపనుఁడు సారణుఁడు, శుకుఁడు నికుంభుఁడు సూర్యవర్తనుఁడు
భీషణాంగులు మహాభీషణసుప్త, దూషణదుర్ముఖధూమ్రకేతువులు
సరవీరదారాక్షసంధకు లనఁగ, నరిదివీరులు విరూపాక్షుఁ డన్వాడు
దీపించుమఖరుఁడుఁ ద్రిశిరుఁడు యజ్ఞ, కోపుండు దేవాంతకుఁడు నరాంతకుఁడుఁ
దను గూడుకొని భుజాదర్పముల్ జూపఁ, గనలు నిర్జరసేనఁ కణకతోఁ జొచ్చి
రామ సుమాలియన్ రాక్షసవీరుఁ; డామహావాహిని నలుకఁ దాఁకుటయు
వడి నప్పు డష్టమవసువు సావిత్రుఁ, డదరంగ దేవగణాన్వితుఁ డగుచు
మృత్యుదేవతభంగి మీరి రాక్షసుల, కత్యంతభయముగా నాజికిఁ దొణఁగె
నందుఁ బూషత్వష్ట లనఁగ నాదిత్యు, లందు వాలినవీరు లందంద గడచి
యసమానగతిఁ దాఁక నవ్వీఁకఁ జూచి, యసము డింపక తారునమ్మహాబలులు
బెరసి తోమరములు భిందివాలములుఁ, గరవాలములుఁ బరిఘలు శూలములును
శరములుఁ జాపముల్ చక్రముల్ గదలుఁ, బరశువుల్ శక్తులుఁ బట్టిసంబులును
ముసలముల్ సబలముల్ మొదలుగా నొక్క, వెస నాయుధంబులు వెరువులు మిగిలి
ఘట్టనల్ మథన ముద్ధతులుఁ బంతములు, నట్టహాసంబులు నన్యోన్యహతులుఁ
జండహుంకృతులును శస్త్రఘట్టనలు, నొండొరుఁ గని మండు నుగ్రకోపములు
నుభయసైనికులందు నొక్కటఁ జెలఁగ, రభసంబుతోడ నారాక్షసుల్ దఱిమి
సురసేనఁ గెడప నాసురలు కోపించి, బిరుదు మొత్తములకుఁ బెల్లుగాఁ గదిసి
తొరఁగుశోణితములుఁ దునియునంగములుఁ, బొరిపొరి తునియలై పొలియుకైదువులుఁ
దెగుబాహుదండముల్ దెఱచువక్త్రములు, ...
నుఱుమగు నెమ్ములు నులియునంగములు, విఱుగునూరులు వెలివెడలుప్రేవులును
డొల్లుమస్తకములు డుల్లుదంతములు, గుల్లలతిత్తులై కూలు బొందులును
బొడిపొడియై రాలు భూషణావళులు, నుడుపక వడి మ్రోయు నుగ్రపాతములు
నిలు నిలు మనుటలు నిలిచి పెన్మంట, లలుగులు చెదరంగ నంటఁదాఁకుటలు
దారుణగతిఁ జేసి దశకంఠుసేన, బోరిలోఁ గెడపిరి భూరిదర్పమున
నంత సుమాలియు నత్తెఱంగునకు, నెంతయుఁ గిన్కఁ ననేకాయుధముల
దివిజసైన్యము నొంచి దివ్యబాణంబు, లవిరళగతిఁ బెక్కు లడరించి మించి
ఘనరాజిఁబోలు పెన్గాలిచందమున, ననిమిషావలిఁ దోలి యచట మార్పడిన
వీరులఁ బటుశూలవృష్టిని ఘోర, నారాచవృష్టిని నలిరేఁగి ముంచె
నంత నాదిమవసు వైనసావిత్రుఁ, డంతయుఁ గనుఁగొని యధికరోషమున
సేనాసమేతుఁడై చెలఁగి ప్రేరేప, వాని నాతనిసేన వడిఁ గుప్పగూల్చె
నారాక్షసునితోడ నఖిలాయుధములు, సారించి విడువక సరి పోరిపోరి
బలువిడి నతఁడు నప్పన్న గరథము, బలునారసము లేసి భగ్నంబు చేసి
యింక నీమదమున నీయాయుధమున, కిఁకఁ జొప్పడ నేను గెడపెద ననుచుఁ
గాలదండముఁబోలు ఘనగదాదండ, మోలిమంటలు మింట నొండొండ నెగయఁ
గరమున నమరించి కల్పాంతసమయ, పరుషార్కపరివేషభంగిగాఁ ద్రిప్పి
యురువడి నుంకించి యురముపై వైవ, నరుదు గదాహతి నాసుమాలియును

అతిరోషనిర్ఘాతహతిని ద్రికూట, గతిఁ గూలె గూలినఁ గని నిశాచరులు
వడిఁ బాఱుటయుఁ జూచి వసుధపై నేచి, మిడికి కోపముతోడ మేఘనాదుండు
పాఱునారాక్షసభటుల నెల్గెత్తి, పాఱకుఁ డిది యేల పాఱెద రనుచుఁ
గ్రమ్మఱ మరలించి కామగం బైన, యమ్మహారథ మెక్కి యమ్మహారథుఁడు
బహువిధాయుధదీప్తిపటలంబుచేత, సహజతేజంబులఁ జాలంగ మెఱసి
వాఁడిమి దావాగ్ని వట్టినపొదలు, మాఁడించువిధమున మార్గణావళులఁ
బొరిపొరి సేనలఁ బోరిలోననడవ, సురలు నయ్యురువడి చూచి కంపించి
నెఱసినభీతితో నిలువంగలేక, పఱచి రాదెసఁ జూచి పాకశాసనుఁడు
వీఁడె నాతనయుండు విక్రమోజ్జ్వలుఁడు, వాఁడిమిఁ గడుమీఱి వచ్చుచున్నాఁడు
పఱవకుఁ డొక్కింత పదిలు లై నిలుఁడు, వెఱవక మగుడుఁ డీవేగ మీ రనుఁడు
నాయుధపాణులై యాసురల్ మగిడి, రాయతద్యుతి నప్పు డరదము మెఱయ
నాజయంతుం డుద్భటాటోప మెసఁగ, నాజికిఁ జనుదెంచె నంత పై నడరి
కింక రాక్షసులతో గెరలి దేవతలు, లంకేంద్రసుతుతోడ లలి నింద్రసుతుఁడు
వెస నాయుధంబుల విస్ఫులింగంబు, లెసఁగంగఁ దాఁకి రయ్యెడ నింద్రజిత్తు
పసిఁడిపింజల నొప్పు బాణముల్ దొడిగి, యసమానగతి నాజయంతునిసూతు
గోముఖుం డనువానిఁ గొనికాఁడ నేసె, నామహోద్ధృతిఁ జూచి యమరేంద్రసుతుఁడు
నింద్రజిత్తునిసూతు నేసెఁ బెక్కమ్ము, లింద్రజిత్తునిమీఁద నేసె నేయుటయు
భూరికోపంబున బొమలు గీలించి, యారాక్షసుండును నరుణాక్షుఁ డగుచు
ధను వింద్రధనువును దాను మేఘంబు, సునిశితాయుధమరీచులు మెఱుంగులుగ
భీమాట్టహాసముల్ బెడిదంపుటుఱుము, గా మహోగ్రతతోడ ఘనబాణవృష్టి
సురరాజసుతు ముంచి సురసేనమీఁద, నురుతరకోదండ ముగ్రమై మెఱయఁ
బొరిపొరి పుంఖానుపుంఖముల్ గాఁగ, శరములు వఱపె నాశరపరంపరలు
దెసలు నాకసమును దెఱపి లేకుండ, వెసఁ గప్పి నప్పుడు విశిఖముల్ దాఁకి
కడుభీతితో సురల్ గనుకని పాఱ, నడరునాఘనసాయకాంధకారమున
నితఁడు నక్తంచరుం డితఁడు నిర్జరుఁడు, ప్రతివీరుఁ డితఁడని పరికింపరాక
తొడిబడి రాక్షసుతోడ రాక్షసుఁడుఁ, గడిమి నిర్జరుతోడఁ గడఁగి నిర్జరుఁడు
ననుపమస్థితిఁ బోర నపుడు పులోముఁ, డనియెడి దైతేయుఁ డాయింద్రతనయు
ననికిఁ దొలఁగించి యంబోధికడకుఁ, గొనిపోయె బృందారకులు భయం బంద
వాసవసుతుఁ దోలి వడి మేఘనాదుఁ, డాసురగతి నేచి యఖిలరాక్షసులు
జలజభవాండంబు సందులువగుల, నలినార్వగా సింహనాదంబు సేసె
నప్పుడు దేవేంద్రుఁ డతనివిక్రమము, తప్పకంతయుఁ జూచి తనపుత్త్రుఁ డనికిఁ
దొలఁగిపోవుటఁ జూచి తూలి దిక్కులకు, నిలువక పాఱెడు నిజసేనఁ జూచి

ఇంద్రుఁడు యుద్ధమునకు వచ్చుట

యెదిరి శాత్రవు గెల్వ నిదివేళ యనుచు, మది నేచి తనసూతు మాతలిఁ జూచి
సమరసన్నాహంబు సమకొల్పి నాకు, నమరంగ రథముఁ దెమ్మని పల్క నతఁడు
జవనాశ్వములఁ బూల్చి సకలాయుధములు, నవిరళద్యుతులార నమరించియున్న
తేరు నానారత్నదీప్తిజాలంబు, ఘోరమై దీపింపఁ గొనివచ్చె నెలమి
నంత రథారూఢుఁడై పురందరుఁడు, సంతోషమున దేవసమితిమధ్యమున
నచ్చర లాడంగ నమరులు గొల్వ, నచ్చుగా వాద్యంబు లందంద మ్రోయ
వరమూర్తు లెనమండ్రువసువులు నడువఁ, బరువడి రుద్రులు పదియు నొక్కండ్రు
కోపించి నడువఁ గైకొనక యాదిత్యు, లేపునఁ బూని పన్నిద్దఱు నడువ
నొనరు మొత్తంబులై యుఱుములతోడఁ, బెనుమెఱుంగులతోడఁ బిడుగులతోడఁ

గరము భీకరలీలఁ గాలమేఘములు, కెరలుచుఁ దన కిరుగెలఁకుల నడువ
నడచె నాజికి నిట్లు నలిరేఁగి నడుచు, నెడనెడఁ బెనుగాలి యెదురుగా వీచె
నుగ్రాంశుమండలద్యుతి చాలఁ దూలె, నుగ్రంబుగాఁ గూలె నుల్క లెల్లెడల
నాసమయంబున నట్లు రావణుఁడు, వాసవుఁ డని సేయవచ్చుటఁ జూచి
రోమహర్షణఘోరరూపంబులైన, పాములచే మహాభయదమై యుండ
ధర్మరత్నోజ్జ్వలప్రభ లొప్ప విశ్వ, కర్మ నిర్మించిన ఘనరథోత్తమము
వెస నెక్కి రాక్షసవీరసంఘంబు, లసురసంఘంబుఁ ద న్నలమి కొల్వంగ
జనుదెంచి రణకళాచతురుఁడై మెఱయు, తనయగ్రనందనుఁ దనర నీక్షించి
యానిలింపుల గెల్వ నీయింద్రుఁ బఱప, నేనె చాలుదుఁ బుత్ర యితఁ డెంతవాఁడు
నిలువుము నీ వన్న నిలువకతోన, నలువున నమ్మేఘనాదుండు నడువ
దిక్కు లార్పుల వ్రయ్యఁ దెగువతో నడచె, నక్కజంబుగ దర్ప మడరఁగ నపుడు
రెండుసేనలవారు రేగి యొండొరులఁ, జండాట్టహాసముల్ సరిఁజెల్ల దాఁకఁ
గతుల విదలింప గదల నొప్పింపఁ, నత్తళంబులఁ జింప నమ్ముల ముంపఁ
గరవాలములఁ ద్రుంపఁ గడిదిచక్రముల, సరిఁదెంప నొగిఁ బట్టసముల ఖండింప
శక్తుల నదరింప శాతశూలముల, రక్తముల్ దొఱఁగింప రణ ముగ్ర మయ్యెఁ
గడిమి నప్పుడు కుంభకర్ణుండు రెండు, కడలవారికిఁ జూడఁ గడునుగ్రుఁ డగుచు
భూరిభూధరములఁ బోరి మహాశిలల, ఘోరంపుశక్తులఁ గ్రూరబాణములఁ
గనలుతోమరములఁ గఠినహస్తముల, ఘనపాదముల నొగిఁ గర మల్కతోడఁ
బెక్కుభంగుల గిట్టి పెక్కండ్రు సురల, నక్కజంబుగ నొంప నమ్మహోద్ధతికి
రుద్రులు సాధ్యులు రోషాగ్ను లెసఁగ, నద్రిఘోరాకారు నాకుంభకర్ణు
దలపడి శస్త్రాస్త్రతతుల నంగములు, కలయంగ నొప్పింపఁగా నప్పు డతఁడు
ఆయుధక్షతము నందంద వెడలు, నాయతాసృగ్ధారలవని పైఁ దొఱఁగఁ
గోపారుణాననఘోరానలంబు, దీపింప నలుగులు ద్రిప్పి యార్చుచును
సలిలధారలతోడఁ జండాంశుబింబ, కలితమై మెఱుఁగులు గలిగి గర్జిల్లు
కాలమేఘముభంగిఁ గదియ నాలోనఁ, జాలి మరుద్గణసహితులై సురలు
వివిధముఖంబుల వివిధాయుధములఁ, దివిరి రాక్షససేన దెరలించి పఱప
నఱిమి కొందఱు చచ్చి రాహవక్షోణిఁ, గొఱప్రాణములతోడఁ గొందఱు పడిరి
కొంద ఱుగ్రాయుధఘోరఘాతములఁ, గ్రందుగాఁ గనుగడికండ లై పడిరి
పైశాచముఖములు బహువాహనముల, డాసి రథంబుల దండుల హరుల
ఖరములను మొసళ్ల ఘనవాహనముల, నురువిహంగంబుల నుగ్రసర్పములఁ
గనుకని భీతిమైఁ గౌఁగిళ్ళున ఱిమి, కొనియుండి రాహవక్షోణీతలంబు
చిత్రరూపంబులఁ జెలువారి యపుడు, చిత్రమై కడునుల్లసిల్లెఁ జూడ్కులకు
వడి నందు రక్తప్రవాహంబునడుమఁ, బడి పాఱుబాహులు పన్నగంబులును
జాలనమ్ములనాటి చప్పుళ్ళతోడఁ, గూలిన రాక్షసుల్ గూలుభూజములు
బలలంబులకు గాత్రపఙ్క్తులమీఁదఁ, గలయమూఁగిన కాకకంకగృధ్రములు
జలవిహంగంబులు శస్త్రఖండములు, జలచరంబులు నస్థిశకలంబు లిసుము
విగతదంతంబులు వెల్లులై తొరఁగ, నెగయు ఫేనములుగా నెత్తురుటేఱు
ద్రెళ్ళిన శవములు దేల నుల్లోల, కల్లోలముగఁ బాఱ ఘనశస్త్రవృష్టి
యాభంగి దనరంగ నేచి గీర్వాణు, లాభీలగతిఁ జంపి యార్పులతోడ
విక్రమించుట చూచి వింశతిభుజుఁడు, సక్రోధుఁడై దేవసైన్యసాగరము
నింకింతు బాణాగ్ని నిపుడు నే ననుచు, నింక నీభుజశక్తి నెంతయు నేచి
సురసేన వెసఁ జొచ్చి సురుల నొంచుచును, సురపతి కెదురుగా శూరుఁడై నడచె
కని వాసవుండును ఘనచాప మంది, కొని దిక్కు లద్రువంగ గుణము మ్రోయించి
కడునేచి కాలాగ్నికల్పంబు లైన, బెడిదంపునమ్ములఁ బెనుతెగల్ డిగిచి

లక్షించి కింకతో లంకేశువక్ష, మక్షీణజవమున నదురంట వేసి
నమ్మహాబాహుండు నతనిపై మెఱుగు, టమ్ములు నిగిడించె నాలోన మఱియుఁ
బోరిపోరి పుంఖానుపుంఖముల్ గాఁగ, నిరువురు నడరించు నిషుపరంపరలు
గగనంబు దిక్కులుఁ గలయంగఁ గప్ప, నొగినైన చీఁకటి నుభయసైనికులు
చక్రగదాకుంతశక్తిశూలాదు, లక్రమాటోపంబు లడరఁ గైకొనుచుఁ
దలపడి తమవారిఁ దమవారి గూడ, నలమి చంపుచు భీకరాంధకారమున
నింద్రుండు రజనీచరేంద్రుండు సూరుఁ, డింద్రజిత్తుఁడు దక్క నితరు లెవ్వారు
నిది రథం బిది గజం బిది యశ్వ మితఁడు, త్రిదశుడు వీఁడు రాత్రించరుం డనుచు
లక్షింపలేరైరి లంకేంద్రుఁ డపుడు, నక్షీణవిక్రములైన రాక్షసులు
చప్పుళ్లు తఱుచుగా సంగ్రామభూమిఁ, గుప్పలు గొన సురల్ గూల్చుటఁజూచి
భూరికోపంబున బొమలు గీలించి, దారుణగతి నార్చి తనసూతుఁ జూచి
వరుస నీనందనవనభూమినుండి, యరుదుగా నుదయాద్రి యది మేర గాఁగ
సాగిన యాదైవసైన్యంబునడుమ, వేగంబె రథమున పెరవారఁ బఱపు
సమరోర్వి నమరుల శస్త్రాస్త్రవృష్టి, సమయించి పుచ్చెద జములోకమునకు
సురరాజు నోడించి సురరాజు నగుచు, వరుణలోకముఁ గొందు వరుణు నోడించి
యక్షేశు నోడించి యక్షాధిపత్య, మక్షీణగతి నొప్ప నలకఁ గైకొందు
జముని నే నోడించి జముఁడ నే నగుదు, నమరుల నోడించి యమరుండ నగుదు
దేవతాపురములఁ దెగువతో నొడిచి, నావారి నిల్పుదు నామాఱుగాఁక
నిజముగా దివిజుల నేడు రూపణఁచి, విజయంబుఁ గైకొందు వెఱవకు మనిన
వాఁడును బగ్గముల్ వదలి యశ్వముల, వేఁడిహుంకృతులతో వె న్నప్పళించి
పన్నిన యాసేన వాయఁగా నడుమ, నున్న గజాశ్వాదియూథముల్ చదియ
నరుదంబుఁ దోలుడు నమ్మహారథుని, సురరాజు గనుఁగొని సురలతో ననియెఁ
గడిమిమై మనతోడఁ గయ్యంబు సేయ, వడి దశగ్రీవుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు
… … … … … … … … .. … … … , … … … … … … … … … …
యారావణునిబట్టి యలవుమై తనదు, తేరికిఁ గొనిపోయె దేవతల్ చెలఁగ
నది జూచి దనుజులు నఖిలరాక్షసులుఁ, జెదరి హాహాధ్వనుల్ చేసి రాలోఁగ
నత్తఱి దూరస్థుఁడగు మేఘనాదుఁ, డత్తెఱంగునకుఁ దా నతికోపుఁ డగుచు
నరిది వేగంబున నరదంబు నిగుడ, నరకు సేయక దేవసైన్యంబుఁ జొచ్చి
మారారిచేఁ గొన్న మాయఁ గైకొనుచుఁ, దేరుపైఁ దోపక తీవ్రబాణములఁ
గరలాఘవం బొప్పఁ గడుబిట్టు వఱపి, సురసంఘములఁ దోలి సురరాజుఁ గదిసె
నప్పుడు సురనాథుఁ డమ్మహారథుఁడు, గప్పినపెనుమాయఁ గానఁజొప్పడక
తనరు రణశ్రాంతిఁ దనజోడు విచ్చి, ఘనపాశముల దశకంఠు బంధింప
నమ్మేఘనాదుండు నతనిమర్మముల, నమ్ములఁ గీలించి యతనిసూతుండు
మాతలి నొగలపై మఱపుతో నొరఁగ, నాతేరు విఱుగంగ నలుకతో నేసె
తే రటు విఱుగంగ దేవేంద్రు డప్పు, డైరావతము నెక్కి యతనిపై కుఱికె
మేఘవాహనుఁ డొంటిమెయి నుండఁ జూచి, మేఘనాదుఁడు మాయ మిగులఁ గావించె
యక్కుంజరముమీఁద నయ్యిందుమీఁదఁ, బెక్కుబాణము లేసి భీతిల్లఁజేసి

ఇంద్రుని రావణుఁడు కట్టి తీసికొని పోవుట

విజయంబు గైకొని వెస నింద్రు పట్టి, భుజబలాటోపంబు పొలివోవఁ గట్టి
తనసేనలోనికి దర్పంబుతోడఁ, గొనిపోవ నది గనుంగొని దివౌకసులు
తేరు గానఁగవచ్చు తేరుపై నెన్న, శూరుఁ గానఁగరాదు సురలకెవ్వరికి
నీమహారథుఁగాన నెబ్భంగి వచ్చు, నేమి సేయుదు మింక నిది దైవవశము

అనుచున్న మాయావి యగునింద్రజిత్తు, జెనయ శక్తులు గాక చింతించి చూచి
శక్రుచే విడివడి చాలలజ్జించి, విక్రమక్రీడకు విముఖుఁడైయున్న
దశకంఠు బలువిడి దాఁకి నొప్పించి, రశనిసంకాశములైన బాణముల
నప్పు డీరణకేళి నలసినతండ్రి, దప్పక చూచి యాదశకంఠసుతుఁడు
విజయంబు గైకొని విచ్చేయు దేవ, నిజమైన నాగెల్పు నీగెల్పు గాదె
యనుడు దశగ్రీవుఁ డాయగ్రతనయు, వినయధీరోక్తులు విని సమ్మదమున
మరలె లంకకుఁ దమమందిరమునకు, నరిగిరి హీనులై యఖిలదేవతలు
లంకాభిముఖుఁడైన లంకాధిపతియు, సంకులధ్వనులతో సామజంబులును
వడిరథంబులు హరుల్ వరవీరభటులు, నడుచునప్పుడు 'మేఘనాదు నీక్షించి
పౌలస్త్యకులవార్ధి పరిపూర్ణచంద్ర, నీలావుబలిమిచే నిఖిలదేవతల
దేవేంద్రు గెలిచితిఁ దృణలీల నింద్రు, నీవేగమున గెల్వ నేవీరుఁ డోపు
భూరివిక్రమ నీవు భువనంబులందు, సూరోత్తముఁడ వంచు సుతు గారవించి
యాతుధానులు గొల్వ నమరేంద్రుఁ గొనుచు, నీతేరు ముందట నీవు వోనిమ్ము
బలముతో మంత్రులు బలసి యేతేర, నెలమి నేతెంచెద నేను నీవెనుక
నని నియోగించిన నమ్మహాబలుఁడు, జనకువాక్యములకు సంతోష మంది
నానాజయధ్వనుల్ నభ మంది మెఱయ, సేనాముఖంబున జెలరేఁగి నడచె
నంత దశగ్రీవుఁ డటు లంకఁ జొచ్చి, సంతోషమున నున్నసమయంబునందు
సురసమూహముతోడ సురవైరిపురికిఁ, బరమప్రియంబునఁ బరమేష్ఠి వచ్చి

ఇంద్రుని విడిపింప బ్రహ్మ రావణునొద్దకు వచ్చుట

తమ్ములుఁ దనయులుఁ దగువారుఁ దన్ను, నిమ్ముల గొల్వంగ నెమ్మినట్లున్న
యాదశాననుచేత నర్ఘసత్కార, మాదటఁ గైకొని యతనితో ననియె
రావణ నీపుత్రురణకౌశలంబు, భావింపఁ జిత్ర మీపరుషవిక్రముఁడు
నీతోడ సరి యొండె నీకంటె నెక్కుఁ, డాతఁడు భుజశక్తి నాజిరంగమున
నింద్రుని గెల్చుట నితఁ డిటుమీఁద, నింద్రజి త్తనుపేర నెల్లలోకముల
చేతనువినతుఁ డజేయుండు నగుచు, నీతఁ డుజ్జ్వలకీర్తి నేపారఁగలఁడు
సురవైరి నీవు నీసుతునితోఁ గూడి, సురరాజు గెలిచితి సురసేనఁ దోలి
నరలోక సురలోక నాగలోకములు, సిరులెల్ల నినుఁ జెందెఁ జెల్లె నీప్రతిన
నిను వేఁడికొన వేఁడి నెమ్మి నావెనుకఁ, జనుదెంచినారు నీసభకు దేవతలు
వీరికిఁ బ్రియముగా వీరి మన్నించి, ధీరవిక్రమ నీవు దేవేంద్రు విడచి
మేలు గైకొనుమన్న మేఘనాదుండు, పౌలస్త్యపతి వినఁ బంకజాసనుని
నమరేంద్రు విడుచుట కమరత్వ మడిగె, నమరత్వ మిర్వి నాయజుఁడు లే దనిన
నాజిఁ బూర్ణాహుతి యగునంతదాఁక, నోజతో వేల్చిన హోమాగ్ని వలన
నుత్తమాశ్వములతో నొకతేరు వడసి, యత్తఱిఁ బోవుచో నమరత్వ మిమ్ము
హోమంబు తుదిముట్టకున్న నాశస్త్ర, సామగ్రి చెడి పరాజయము గానిమ్ము
దారుణం బగుచున్న తపముచేఁ దక్కు, నేరూపమును బొంద దెప్డు నెవ్వరికి
నమర నీయమరత్వ మధికసత్యమున, సమరోర్వి గల్గినఁ జాలు నా కనిన
నతనికిఁ బ్రియముగా నావరం బొసఁగి, శతమఖు విడిపించి జలజసంభవుఁడు
తను గొల్చుకొనివచ్చు దశకంఠు ననిచి, యనిమిషావలితోడ నటు లంక వెడలి
వాడినమాల్యముల్ వదలినవలువ, వ్రీడానతంబైన విన్ననిమోము
గలిగి త న్నొందిన కష్టదుర్దశకు, నలయునట్లున్న యయ్యమరేంద్రుఁ జూచి
చింతింప నేల నీచేసినపాప, మంతరంగమున సహస్రాక్ష తలఁపు
మేపాప మంటేని యే నెల్లఁబ్రజల, రూపింప నవవయోరూపాదు లమర

నేజీవజంతువు లేమిటివలన, భాజనంబై యోని బడి మగ్న లగునో
యని యేను జీవుల నర్థి వీక్షించి, మనసులు చూడంగ మది విచారించి
యందంద నిర్మించి యందఱు నొక్క, చందమై తోచినఁ జాలఁ జింతించి
కనుఁగొన సతికోర్కి గడవంగ మిగులఁ, దనరినకోర్కి లేదని తెల్సి చూచి
యది హరియించెడి యత్తన్వి గాఁగఁ, మదిఁ గోరి యే నొక్కమానినీరత్న
మన్నియొప్పులు గొని యందఱికంటె, సన్నుతసౌందర్యసామగ్రి మెఱయ
నభినవనైపుణం బమరంగ నొక్క, సుభగాంగి నిర్మించి చూచెద ననుచు
నతిరూపవతిని నహల్యా నాఁ బరఁగు, నతివ నిర్మించితి నధికయత్నమున
నేకాంతబుద్ధి నాయింతి నిర్మించి, యేకాంతునకు నిత్తు నింక నీకాంత
'నింతికిఁ దగువరుం డెవ్వఁడో యనుచు, నెంతయు మదిలోన నే విచారింపఁ
గనుఁగొని యఖిలదిక్పాలురు సురలుఁ, గొనకొని యుక్తతన్ గోర్కి నేతెంచి
నీభామ భార్యగా నిమ్ము నా కనుచు, నాభంగి సుర లడ్గ నట వారి కీక

వాలిసుగ్రీవుల జననప్రకారము

నీ వపేక్షించిన నీకును నీక, పావనచారిత్రభరితుఁడైనట్టి
గౌతముకడకు నాకళ్యాణశీలఁ, బ్రీతిమైఁ గొనిపోయి పెక్కేండ్లు నిలుపఁ
గామవికార మాఘనునిచిత్తమున, నేమియు లేకుంట నెఱిఁగి యాధృతికి
నాతపోమహిమకు నాత్మలో మెచ్చి, నాతన్వి నిచ్చిన ననురాగ మెసఁగఁ
బత్నిగా నతఁడు చేపట్టి యయ్యువతి, రత్నంబునం దనురక్తుఁడై యుండెఁ
గామవికారంబు గదియ నీ వంత, నామునిపుంగవు నాశ్రమంబునకుఁ
జని హుతాశనపటుజ్వాలచందమునఁ, గనుపట్టియున్న యాకమలాక్షిఁ గదిసి
తీవయోలమునకుఁ దివిచి యావెంటఁ, గావించి చనుచోట గౌతముం డెఱిఁగి
కనలుచు నతిఘోరగతి నిన్నుఁ జూచి, యొనరినరోషాగ్ని లొండొండ నిగుడఁ
బరసతి యని యంత భావింప కెగ్గు, దొరకొని చేసితి దుష్టాత్మ నీదు
నొడలెల్ల నొకవెయ్యియోనులై యుండి, యెడునంచు శపియింప నింద్ర నీ వాత్మ
నెంతయు బెదరుచొ ప్పెఱిఁగి దేవతలు, నింతట గౌతము నెలమిఁ బ్రార్థించి
యప్పురందరునకు నభయ మిమ్మనిన, నప్పుడు గర్వించి యమ్మునీశ్వరుఁడు
తనకుఁ జూడక యెట్లు దప్పద యొరులు, కనుగొన నవి వేయికన్ను లయ్యెడును
ననవుఁడు నౌగాక యనుచు నాసురలు, జని రని యట నబ్జసంభవుఁ డెలమి
నఱలేని దయతోడ నదియును గాక, మెఱసి యిట్లనియె నామేఘవాహునకు
నాతి నీ కంతట నట గర్భ మగుదుఁ, బ్రీతితో నుండఁగఁ బెం పేది మౌని
సతిని నీఱుగఁ జూచు సంజ్ఞ నే నెఱిఁగి, యతివేగమున వచ్చి యమ్మౌనిఁ గాంచి
యతివలు నజ్ఞాన లవిచారమతులు, నతిపాప లతివంచలాత్మలు గాన
వది విచారింప కీ వనఘ యావనిత, నదయతఁ జూడంగ న ట్లొప్పు దుడుగు
మనఘాత్మ కరుణించి యర్థి మన్నింపు, మినుమాఱు లీకప్పు లీలేమ కనిన
నవుఁ గాక మీపల్కు లాత్మఁ జింతించి, యువిద మన్నించితి నుచితోక్తు లెసఁగ
నని గౌతముఁడు పల్క నతని వీడ్కొనుచుఁ, గొనుకొని యే నేగఁ గోరి యొక్కెడను
నంత నహల్యయు నర్థిఁ బెంపొంది, సంతసంబున నతిసత్త్వసంపన్నుఁ
ద్రిదశేంద్రసముఁడని త్రిదశులు పలుక, విదితవిక్రముఁ గాంచె వేడ్కతో సుతుని
నత్తఱి గౌతముం డాయింతివలన, నత్తలోదరియగు నంజనఁ గాంచి
యేపారియున్నచో నిలయెల్లఁ దిరిగి, యాపద్మబాంధవుం డాయుదయాద్రి
కేతెంచియున్నచో నింతి యహల్య, యాతాపసోత్తము నాశ్రమంబునను
ఋతుమతియై సుచరిత్రయైయున్న, గతిఁ గనుఁగొని దివాకరుఁ డంతలోన

నింపార సొంపుతో నిలకు నేతెంచి, తెంపుతోఁ దనయంశు దీపంబు లణఁచి
ఘనతిగ్మరోచుల కడకలు మాని, చనుదెంచి యమ్మునిసతితోడఁ గూడి
యున్నచో గౌతముం డొనర వీక్షించి, యన్నలినాప్తున కలిగి యిట్లనియె
నమృతంబువలన నీ కారాహువునకు, సమరంబు గల్గు నాసైంహికేయుండు
మిడుకంగ నినుఁ బట్టి మ్రింగెడు ననుచు, వడి శాప మిచ్చె నవ్వనజాప్తుఁ డంత
ఘనమైన భీతితోఁ గరములు మొగిచి, మునికులోత్తమ శాపమోక్షంబు నాకుఁ
గరుణించి యీతప్పు గావుమ యనినఁ, బరమేష్ఠిసముఁడైన బ్రహ్మర్షివరుఁడు
పరమకృపారసభరితుఁడై యప్పు, డరయంగ నిది కారణంబునఁ జేసి
యక్కజంబగు శక్తి నట్లొక్కమాఱు, వెక్కసంబుగ రాహు వేడ్క మ్రింగుచును
విడుచుచు నుండెడు విశ్వంబునందు, నుడుగక నిబ్బంగి నుండని పలుక
నంత సూర్యుఁడు వోయె నానాతి యంత, సంతసంబున నొక్కసత్పుత్త్రుఁ గాంచి
యనయంబు హర్షించి యట్లున్న యంత, మునివరుఁ డప్పు డామువ్వురఁ జూచి
వారికి నామముల్ వరుసతో నిడఁగఁ, గోరి విచారించి కోర్కు లింపార
వాసవువీర్యంబువలన నట్లౌట, జేసి వాల్యాఖ్యచేఁ జెన్నొందు నతఁడు
నుగ్రాంశునకుఁ బ్రేమ నుదయించెఁ గాన, సుగ్రీవుఁ డనుపేర శోభిల్లు నితఁడు
నామనోరథ మార నాకు జన్మించె, నీముగ్ధ కంజనానామమ్ము నయ్యె
నని యిట్లు ముని పల్క నలరుచు వారు, గొనుకొనియున్నచోఁ గుటిలమార్గమున
మఱియును నొకనాఁడు మౌనియాశ్రమము, చరణాయుధమునట్ల చని నడురేయిఁ
గుయ్యిడ నటు మేలుకొని గౌతముండు, చయ్యన నది కనుష్ఠానార్థ మరుగ
నమ్మునివేషమై యలరి యహల్య, నెమ్మన మలరంగ నీకోర్కి దీర్చు
కేగుచో నంజనయే నిన్నుఁ జూచి, వేగుచు నున్నంత వేగవేగుటయు
నత్తఱి నీకుఁగా నాయింతివలన, నుత్తముండగు సూనుఁ డొకఁ డుద్భవించె
భీదయారాగముల్ పెనఁగొని యాత్మ, లోఁ దలఁజూపగ లోలాక్షి యుండ
నట మునియుఁ దనకృత్యంబులుఁ దీర్చి, పటుగతి నేతెంచి భవనంబునందు
నున్నచో నంజన యొయ్యన చేరి, విన్నవించిన నీకు వృత్తాంతమెల్ల
దనమది నూహించి తాపసోత్తముఁడు, కనుగొని రోషాగ్నికణములు దొరఁగ
నడర మున్నిటిదోష మది చాల కిట్లు, చెడుబుద్ధి పరకాంతఁ జెఱిచిన నీదు
నండముల్ దెగియు మేషాండుఁడ వగుచు, భండనంబునఁ బట్టువడు శత్రుచేత
నిల నింక నరులును నీపాప మొదవఁ, గల దందు నర్ధంబు గానిమ్ము నీకు
నింద్రత్వపదమును నింతకుఁ దెగుట, యింద్రత్వహానియు నెల్ల యింద్రులకు
నరదుగాఁ గల్గుగా కని పల్కి కిన్కఁ, బరుషముల వల్కుచుఁ బత్ని నీక్షించి
యీతపోవనమున నింతి నాయొద్ద, నీతి మాలిననీవు నిలువఁగఁదగదు
చతురయౌవనరూపసౌందర్యమదము, కతమున నీ విట్లు గానక నేఁడు
ధృతి చెడి పరుఁ గూడి తిటు మహాపాప, మతిఁ బూని న న్నవమానంబుఁ జేసి
కడుఁదప్పు సేసితి గాన నొ ప్పెల్ల, నెడల లోకముఁ జేర కీవనాంతమున

అహల్యకు గౌతముఁడు శాప మిచ్చుట

వేపోయి పాషాణవేషంబు నొంది, యాపదఁ బడుచుండుఁ మని శాప మిచ్చె
నంత నహల్యయు నావాక్యములకు, నెంతయుభీతి మునీంద్రుతో ననియెఁ
గపటియై నీరూపుఁ గైకొని యింద్రుఁ, డపరాధ మొనరించు టదియు నే నెఱుఁగ
నజ్ఞానకృతమైన యన్యాయ మగుట, విజ్ఞానమయమనోవీథి నీక్షించి
మన్నింపఁదగు నన్న మది విచారించి, యన్నాతిపలుకుల కనియె గౌతముఁడు
వసుమతి నిక్ష్వాకువంశంబునందుఁ, బొసఁగంగ రాముఁడై పుట్టి విష్ణుండు

సమ్మదంబున లోకసంరక్షణకొఱకు, నిమ్ములఁ జనుదెంచు నీవనంబునకు
సుభగి యాతనియంఘ్రి సోఁకినయపుడు, శుభమూర్తి వగు దీవు శుద్ధాత్మ వగుచుఁ
గ్రమ్మఱ నెలమి నాకడకు నేతేర, నెమ్మిఁ గైకొనియెద ని న్నంచుఁ బలుక
నత్తన్వి మఱియు ని ట్లనియె నాతాప, సోత్తముఁ గనుఁగొని సురుచిరాకారుఁ
డైనయాబాలుని యాముగ్గురట్లుఁ, గనుఁగొని దయతోడఁ గరమర్థి పెంపు
మనవుఁడు విమలాత్ముఁ డ ట్లగుఁగాక, యనుచు నెయ్యముతోడ ననియెఁ బెంపొదవ
నీతఁడు శతమన్యు నింద్రియంబునకుఁ, బ్రీతితో జన్మించెఁ బెంపెసలార
నటుకాన నితఁడు శతానందుఁ డనఁగఁ, బటుకృపామూర్తియై పాటిల్లుఁ గాక
ఇయ్యింద్రసుతునకు నీయర్కజునకు, నయ్యెడు దేహాంతమందు సహస్ర
లోచనకిరణుల లోలీయ మెసఁగ, నాచతురాత్ములే యవనిలో నుగ్ర
వనచరరూపులై వాలిసుగ్రీవు, లనెడునామములతో నతిపరాక్రమము
సేయుచు నొకయింతిఁ జెలువారఁ బొంది, యాయింతికై వాలి యనిలోనఁ బరుని
చేత నీల్గెడు నని చెచ్చెర వాలి, కాతతంబుగ శాప మ ట్లిచ్చె నంత
భ్రామకభరితసంప్రాప్తులై వారు, నామహామునినాథు నర్థిఁ బ్రార్థించి
క్షమియింపు మనవుడు సంయమీశ్వరుడు, కమలాప్తతనయ సంక్రందనసుతుల
వినయోక్తులకు మెచ్చి విబుధసన్నిభుఁడు, తనమది కరుణ యెంతయుఁ దోఁపఁ బలికె
నిద్ధతేజంబుల ని ట్లొప్పి మీరు, శుద్ధాత్ము లగుచును సురపతిసూర్య
వరుల కత్తెఱఁగును వారక చెప్పి, కర మొప్ప బలపరాక్రమములు మెఱయ
వారికి నుదయించి వరకపిమూర్తు, లారంగఁ దాల్పుఁడ యభినవం బొదవ
ననుచు నమ్ముని వారి నంతటఁ బాసి, చనిన వా రంజనఁ జాలఁ గోపించి
నీకతంబున మాకు నీఘోరశాప, కర్మఫలము దా నిటు సంభవించెఁ
గన్నియరో నీవు కపివీరుఁడైన, యన్నగచరవరు నర్థి వరించి
యతివ జగత్ప్రాణుఁడైన యాపురుషు, కతమున శివవర్యకలితుఁ డైనట్టి
సుతుని వానరవరశూరుని గనుము, వితతంబుగా నంచు వెస శాప మీయ
సుగ్రీవుఁ డెంతయు శోకించి యపుడు, అగ్రజు వాలి నహల్యను జూచి
యక్కట యీకన్య కలుగంగ నేల, పెక్కుకర్మంబులఁ బెం పేది మనము
విధినియుక్తంబు గావింపన ట్లగుచుఁ, బదపడి కర్మంబు ప్రాప్తించుచోటఁ
దొలఁగినఁ బోవునె తుది నీశుఁడైనఁ, లలి మీర నేనైన లక్ష్మీశుఁడైన
దనకర్మమునకును దాఁ గర్త గాక, కనుకని పరులకుఁ గారణం బేమి
యని దూరవగచి తా నంజనఁ జూచి, వినయంబు దైవాఱ వేడ్క ని ట్లనియె
నతిముగ్ధమతివైన యతివ నీ కిట్టి, యతిదుష్కృతంబు దా నవని వాటిల్లె
నతిసత్త్వుఁ గాంచెద వఖిలసంగ్రామ, చతురవిక్రముఁడైన శాఖామృగేంద్రు
నతఁడు నాకిష్టుఁడు నగునట్లు గాఁగ, మతితోడ నిచ్చిన నన్నింపవలయు
ననవుఁడు నౌగాక యని ప్రభాకరుని, తనయుని వీక్షించి తరుణి యిట్లనియె
నాతనూభవునకు నరయంగ మీరు, మాతులుల్ గారె మ మ్మరసి రక్షింప
నేతెఱంగునఁ గర్త లిం దెవ్వ రింక, నీతలం పిటమీఁద నెఱయ నెట్లగునొ
యనవుఁడు సుగ్రీవుఁ డౌగాక యనుచు, ననయంబు హర్షించి యవ్వాలిఁ గూడి
చనిరి వా రింద్రునిసన్నిధి కంతఁ, జని తమకైనట్టి శాపప్రకార
మును దమకయ్యెడు మోక్షంబుతెఱఁగు, వినిపించి వానరవీరులరూపు
ధరియించినారు ముందట మేను విడిచి, పరమాత్ములై వారు వసియింతు రెలమి
నంత నహల్యయు నటఁ దనశాప, మంతయుఁ గైకొని యాసమీపమున
శిలభావమై యుండెఁ జెచ్చెఱ నంత, సలలితానుష్ఠానసంపన్నుఁడైన
గౌతమఋషి తనకైనపత్నీత్వ, వితథంబునకుఁ జాల విహ్వలుఁ డగుచు
నంజన నాశతానందుఁ దోడ్కొనుచు, రంజిల్లు మిథిలేశురాష్ట్రంబు చేరి

మెలఁగుచునున్న నామెయి జనకుండు, వలనొప్ప నేతెంచి వరమునీశ్వరుని
గనుఁగొని ప్రార్థించి ఘనశతానందు, నినసముఁ దోడ్కొంచు నేగె నేగుటయు
నంత నాగౌతముం డంజనఁ జూచి, సంతాపచిత్తుఁడై సౌభాగ్యలీలఁ
దనరెడు నీయింతిఁ దరుచరునకును, గొనకొని మూర్ఖతఁ గోరి యెట్లిత్తు
హా దైవమా యంచు నతిదుఃఖ మంది, మేదినిపై విధి మీఱంగరామిఁ
దలపోసి తనబుద్ధిఁ దగ విచారించి, యలయక ఘనగిరులందుఁ గ్రుమ్మరుచుఁ
జనిచని యామేరుశైలంబుపొంత, ఘనుఁడు కేసరియను కపివరాగ్రణిని
విదితంబుగాఁ జూచి విమలవర్తనము, సదమలగుణయుక్తి సంతతాచార
చరితంబు వినయంబు సద్భక్తియుక్తి, భరితంబు గని మెచ్చి భార్యగా నిచ్చి
సలలితచిత్తుఁడై సంతోష మొదవ, నెలమితోఁ గనకాద్రి కేగె నమ్మౌని
నాఁ డంత గావించినాఁడవు గాన, నేఁడు శాత్రవుచేత నీ కింత వచ్చె
నది గాన వైష్ణవయాగంబు చేసి, పదపడి సకలపాపంబులఁ బాయు
నీలోకమున నందు నీతనూజుండు, నాలంబులోఁ జిక్కఁ డభియాతిచేతఁ
దాత పులోముండు దప్పించి తెచ్చి, యాతని దాఁచినాఁ డబ్ధిమధ్యమున
నని పురందరు చిత్త మలరంగఁ బలికి, తనలోకమున కేగెఁ దదనంతరంబ
పాకశాసనుఁడును బ్రహ్మవాక్యంబు, గైకొని నియతి నాక్రతువుఁ గావించి
యనఘాత్ముఁడై యుండె నమరలోకమున, నని యింద్రువృత్తాంత మంతయుఁ జెప్పి
యమరేంద్రు గెలిచిన నతని నన్యులకు, సమరంబులో గెల్వ శక్యమే యనిన
మేఘనాదునిలావు మిగులమే లనుచు, రాఘవుల్ పలుకంగ రవిసుతాదులును
వెఱగంది రాతనివిక్రమంబునకు, మఱియు నగస్త్యుఁ డమ్మనుజేంద్రుఁ జూచి

అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణుచరితంబుఁ జెప్పుట

రావణాంతక విను రణశూరుఁడైన, రావణుసుతు వింటి రావణు వినుము
భయదసైన్యముతోడఁ బఙ్క్తికంధరుఁడు, జయకాముఁ డై మంత్రి సేనలు గొల్వ
నసమానగతిఁ బశ్చిమాంబుధికడకు, వెస నేగు నతఁడు తద్వీపమధ్యమునఁ
దప్తకాంచనదీప్తిఁ దనరి కల్పాంత, దీప్తాగ్నివిధమునఁ దేజరిల్లుచును
అమరులయం దింద్రుఁ డంచితద్యుతుల, నమరుగ్రహంబులం దబ్జబాంధవుఁడుఁ
గర మొప్పుగిరులందుఁ గాంచనాచలము, నరుదుగా నిభములం దైరావతంబుఁ
బాదపంబులయందుఁ బారిజాతంబు, వేదంబులందు ఋగ్వేదంబుఁ బోలి
యెల్లమూర్తులయందు నేమూర్తి వెలుఁగు, తెల్లంబుగా నందు దీపించువాని
విపులవాసంబును విశదదంతములుఁ, జపలంబులైన పిశంగనేత్రములు
నాజానుబాహులు నరుణాంబుజంబు, యోజఁ జెన్నగుమోము నురుతరాంగములుఁ
గంబుసోదరమైన కంఠంబు నఱుతఁ, బంబినరుచి నొప్పు పద్మదామకముఁ
బద్మరాగారుణప్రభ లుర్విఁ బర్వ, బద్మాంకముల నొప్పు పాదపద్మములు
మణిపుంఖదేదీప్యమానాశుగములు, రణితఘంటాభీకరములైన దొనలు
వాచాలకింకిణీవలయంబులైన, వీచోపులును గల్గి విలసిల్లువానిఁ
దలఁపంగ నూరులధర్మంబుఁ దపము, విలసిల్లుకటియందు విశ్వదేవతలుఁ
బూని మేహనమునఁ బుష్పసాయకుఁడు, దానిరంధ్రంబునఁ దగుప్రవాహములుఁ
బెనుపాఱువీఁపునఁ బితృసమూహంబు, మొనయునస్థిస్థానమున మరుద్గణము
నసమానగతిఁగుక్షి నబ్ధులు నదులు, వసువులు ప్రక్కల వరుసదిక్కులును
గన్నుల రవిశశుల్ ఘనతరాస్యమునఁ, జెన్నొందురుద్రులుఁ జెవుల నశ్వినులు
భాతిగా నతిచండబాహుదండములు, ధాతవిధాతలు దైవతాగ్రణులు
మణిబంధయుగమున మహితవజ్రంబుఁ, బ్రణుతహస్తంబుల భగుఁడుఁ బూషణుఁడు

భాసురనఖపజ్క్తిఁ బరఁగు శేషుండు, వాసుకియును నహీశ్వరుఁ డశ్వతరుఁడు
ఘనుఁ డిలావంతుండుఁ గర్కోటకుండు, ఘనులు విశాలాక్షకంబళాదులును
నక్షీణవిషదీప్తుఁ డగు ధనంజయుఁడుఁ, దక్షుకుండును సుపతక్షకాహ్వయుఁడు
రోమజాలంబు లరుచిరగోహోమ, భూమిదానాదికపుణ్యదానములు
మేదురద్యుతు లొప్పు మేనఁ గానమ్ము, వేదవేదాంగాదివివిధవిద్యలును
నేతెఱంగున నెందు నెప్పు డెవ్వరికి, ధాతవరం చెట్లు తప్పింపవచ్చు
మున్నుఁ బుట్టినవాఁడు ముందటఁ బుట్ట, నున్నవాఁడును దేవయోనులయందు
నిరవద్యసిద్ధులు నిఖలాధ్వరములు, వరమూర్తు లొప్పార వర్తించువానిఁ
గనుఁగొని యతిచిత్రగతి నంజనాద్రి, కనకాద్రినిమ్ముల గదిసెనో యనఁగఁ
బట్టినయలుగుల పటుదీప్తు లడర, నట్టహాసముతోడ నవ్వీరుఁ గదిసి
కడువాఁడికత్తులఁ గనలుశూలముల, బెడిదంపుటీఁటెల బెనుపట్టసముల
నరుదార నొప్పింప నప్పు డవ్వీర, వరుఁడును బులిచేత వడిప్రేటు వడిన
కరివైరివిధమునఁ గరభంబుచేత, సరిదాకు వడిన కుంజరముచందమున
ఘోరవారణముచేఁ గోరాడఁబడియు, గౌరవం బెడలని కనకాద్రిభంగి
నంబువేగంబున నాహతంబైన, యంబుధిచాడ్పున నతికృద్ధుఁ డగుచు
నోరి రావణ నీమదోద్ధతియెల్ల, వారించి పుచ్చెద వడి నిల్వు మనుచుఁ
గల్పాంతనిర్ఘాతకల్పమై తాఁక, నల్పపీడితముష్టి నలవోకఁ బొడిచె
బిడికిటఁ బొడిచినఁ బెల్లు మూర్ఛిల్లి, పడినయాదశకంఠు బలము వేతోలి
మలయుచుఁ బాతాళమార్గమై యున్న, బిలములోపలఁ జొచ్చెఁ బృథులవేగమున
నంత దశగ్రీవుఁ డామూర్ఛఁ దెలిసి, యంతలోనన లేచి యసురులఁ జూచి
పటుముష్టి నన్నాజి పరవశుఁ జేసి, యెట పోయె నవ్వీరుఁ డెఱిఁగింపుఁ డనిన
రావణమంత్రు లారావణుఁ జూచి, దేవ పోరాని యాతెరువు లేమిటికి
దేవాసురాదులఁ దీవ్రదర్పమున, వావిరి గెలువంగ వలఁతి యాఘనుఁడు
భావింపఁబోఁ బోలుఁ బాతాళమునకు, నావీరుఁ డిందుగా నరిగె నీబలము
ననవుఁడు మగఁటిమి నమ్మహాబలుఁడు, ఘనఖడ్గపాణియై గరుడవేగమునఁ
దక్కక యాబిలద్వారంబుఁ జొచ్చి, యక్కడఁ జని చని యం దొక్కచోట
మేటిమేనుల మించు మేచకద్యుతులు, కాటుకకొండలగతి నుల్లసిల్ల
మహనీయకేయూరమణిముద్రికాది, బహుభూషణంబులఁ బ్రణుతవస్త్రముల
రక్తగంధంబుల రక్తమాల్యముల, రక్తమైఁ గైసేసి రాజిల్లుఘనులు
వెండియు నొకచోట వివిధమండనము, లొండొండ వెలిఁగెడు నుజ్జ్వలాకృతులఁ
బోఁడిగా ధరియించి పొలుపారుచున్న, మూఁడుకోటుల సదా ముదితమూర్తులను
మఱియునొక్కెడ భాసమానవర్గముల, మెఱసి యగ్నులభంగి మేనులు వెలుఁగు
లీలమైఁ దెలిపించు లేజవ్వనముల, నోలి వినోదించు చున్నయంగనల
వేఱొక్కచోఁ దనవిపులప్రతాప, మాఱించి వచ్చిన యవ్వీరుతోడ
సమవర్ణసమరూపసమబాహుబలులు, సమపరాక్రములు నాఁ జను చతుర్భుజులఁ
బొడఁగాంచి భయజాతపులకాంగుఁ డగుచుఁ, దడయక తద్బిలద్వారంబు వెడలె
వెలువడి మఱియు నవ్వింశతిభుజుఁడు, బిలబహిస్థలి నొకపృథులతల్పమున
దివ్యభూషణములు దివ్యాంబరములు, దివ్యగంధంబులు దివ్యమాల్యములు
ధరియించి చంద్రికాధవళ మై పొలుచు, మురిపెంపువెలిపట్టుముసుగు రాఁదిగిచి
నిదురవోవుచునున్న నిరుపమాకారు, ముదితతేజోనిధి నొక్కని గాంచి
యావీరుచేరువ నభినవరూప, లావణ్యములఁ బుణ్యలక్షణంబులను
బరమపాతివ్రత్యభవ్యశీలముల, నిరవంద నుతి గన్న యిందిరాదేవి
కుసుమగంధాదుల కొమరారియఱుత, బసిఁడితామరపేరు పసనార వైచి
మణికంకణోత్కరమధురఝుంకార, రణితహస్తంబున రమణీయలీల

ధవళచామర మొప్ప ధరియించి సకల, భువనైకభూషణస్ఫూర్తి నొప్పుటయు
నటఁ జూడ్కి సుడివడ నాజగజ్జనని, గుటిలాత్ముఁడై పట్టుకొన విచారించి
యందఱుమంత్రుల నవులఁ బోఁబనిచి, కందర్పవశగుఁడై కడక నొక్కరుఁడ
యొలి విషజ్వాల లొల్క నిద్రించు, కాలసర్పముఁ జేరుగతిఁ జేర నరిగి
ముట్టి డాయకమున్న ముసుఁ గెడలించి, యట్టహాసముఁ జేసె నమ్మహాబలుఁడు
దానికి మూర్ఛిల్లి ధాత్రిపై వ్రాలి, యానిశాచరుఁ డున్న యమ్మహాఘనుఁడు
నరనాథ మొదలంట నఱకుడువడిన, తరువున ట్లొరిఁగిన దశకంఠుఁ జూచి
యమరకంటక నిన్ను నంటంగఁ బొదివి, సమయింప నిప్పుడు సమయంబు గాదు
బ్రహ్మచే నీకన్న పాపంపువరము, బహ్మకు మాఱుగా బ్రతికించె నిన్ను
బ్రహ్మ మాన్యుఁడు గాన బ్రహ్మవాక్యంబు, బ్రహ్మకుఁ బ్రియముగాఁ బాటిఁపవలయు
బ్రహ్మప ల్కిప్పుడు పాటించి మీఁద, బ్రహ్మాదిసురి లడ్డుపడిన ని న్నణఁతు
నెట్టన నాచేత నీల్గు దీ వనిన, నెట్టకేలకుఁ దేఱి యెప్పటియట్లు
నిట్టూర్పు వుచ్చుచు నెసఁగుదీమములు, నిట్టులగా భీతి నేత్రముల్ మూసి
వెఱవక పొమ్మన్న విని కన్ను దెఱచి, వెఱపుతోఁ జేతులు వెస మోడ్చి పలికె
బాహుదర్పంబున బలమున నసమ, సాహసంబున నీదు సరి యెందుఁ గానఁ
బ్రళయాగ్నిశంకకుఁ బట్టినవాఁడ, వలఘుతేజోమూర్తి వనఘ యెవ్వఁడవు
నీపేరు వినిపింపు నిజముగా ననిన, నాపల్కు విని నవ్వి యవ్వీరవరుఁడు
ఘననాదగతిఁ గర్ణకర్కశం బైన, ఘనతరధ్వని బల్కె కంఠుతో ననియె
నిప్పుడు నాపే రదేల నాచేతఁ, దప్పదు మరణంబు దశకంఠ నీకు
నెప్పుడు నాచేత నిలఁ గూలె దీవు, నప్పు డెఱింగెదల వమరారి నన్ను
ననుఁడు వెండియు నాదశాస్యుఁ డాఘనుని, గనుఁగొని మదిలోన గర్వించి పలికె
యుద్ధంబులో నిన్ను నోర్వంగఁజాలు, నిద్ధతేజుఁడు గల్గునే విచారింప
బ్రహ్మతేజంబునఁ బాటేల కల్గు, బ్రహ్మకు మనుమఁడౌ పఙ్క్తికంఠునకు
నట్లేన నీచేత నగునట్టి మరణ, మెట్లును గీర్తి నా కెల్లలోకముల
నని పల్క మఱియును నమ్మహామహుని, తనువునఁ బితృదేవతలు మరుత్తులును
వసువులు రుద్రులు వఱలు తేజమున, నెసఁగు నాదిత్యులు నెల్లదేవతలు
వెలుఁగు మూఁడగ్నులు వివిధరూపములు, నెలకొన్న విద్యలు నిఖిలవేదములు
సర్వపర్వతములు సర్వవారిధులు, సర్వసరిత్తులు సర్వసంయములు
సర్వగంధర్వులు సకలచారణులు, సర్వసిద్ధులు సర్వసాధ్యసంఘములు
గ్రహములు నక్షత్రగణములు నభము, నహిపతుల్ గరుడుఁడు నశ్వినుల్ సురలు
నసురవర్గంబులు నఖిలరాక్షసులు, నసమానగతిఁ దోప నన్నిలోకములు
నరుదారఁ బొడఁగని యతిభీతుఁ డయ్యె, సురవైరి యని కుంభజుండు చెప్పుటయు
నామునీంద్రునితోడ నవనీశుఁ డనియె, నీమహామహిమ నా కెఱిఁగింపవలయు
దానవాదులఁ బట్టి దర్పంబు లణఁచు, పూనికగల దివ్యపురుషుఁ డెవ్వాఁడు
పరికింప బిలభూమిభామలుఁ దారు, వరుస వినోదించువా రెవ్వ రనిన
మును దశాస్యుని నల్పముష్టిఘాతమున, వెస మూర్ఛఁ బొందించి బిలములోఁ జొచ్చి
యందు నాతఁడు వచ్చి యందున్నవారి, చందంబుఁ గని నిల్వ శంకించి వెడలి
వెలి ద్రోచి క్రమ్మఱ వెస నట్టహాస, కులిశపాతంబునఁ గూల్చిన యతఁడు
ఘనుఁడైన కపిలుండు కపిలుఁడు ననఁగ, మనుజేంద్ర నీవు నీమహిమ యంతయును
జక్రగదాఖడ్గశార్ఙ్గముల్ గేల, విక్రమక్రీడల విలసిల్లువాఁడు
నభవుఁడు శాశ్వతుం డసమానుఁ డనఁగఁ, ద్రిభువనాధీశుఁడై దీపించువాఁడు
భూతకోటుల నెల్లఁ బుట్టింపఁ బెంపఁ, బ్రాతి యడంగింపఁ బ్రభుఁ డైనవాఁడు
కారణభూతమై కర్మజాలముల, మేరల సకలంబు మెలఁగించువాఁడు
వేదముల్ గనువాఁడు విష్ణుండు కపిలుఁ, డాదినారాయణుం డైన యాఘనుఁడు

జిహ్వాలు శిఖలుగాఁ జెలువారుచున్న, గహ్వరవాసులు కపిలనందనులు
నట్టి యాకపిలుచే నవలీలఁ దనరు, గట్టిమానము దూలి కడు విన్నఁబోయి
మరలంగ నేతెంచి మంత్రులుఁ దాను, బురికి నారాక్షసపుంగవుం డరిగె
నన విని రఘురాముఁ డటఁ గొల్చియున్న, వినుతవిక్రములైన వీరపుంగవులు
వెరగంది రమ్మహావృత్తాంతమునకు, మఱియు నగస్త్యుఁ డామనుజేంద్రుఁ జూచి
భూలోకనాథ యాభూరివిక్రముఁడు; నాలోక సురలోకుఁ డౌనింద్రజిత్తు
కైలాసచాలనక్షమబాహుఁడైన, త్రైలోక్యకంటకు దశకంఠు వింటి
యాయిరువురకంటె నధికవీరుండు, వాయుతనూజుఁ డీ వానరోత్తముఁడు
నాతతసత్వంబు నతులవిక్రమము, నీతియు బుద్ధియు నిఖిలవిద్యలును
మహితప్రభావంబు మారుతి కరయ, సహజంబు లతనికి సరియె తక్కొరులు
జానకి వెతకంగ సకలవానరులు, నేనేన యని పూని యేపుతో నడరి
రంగదుత్తుంగతరంగమై పొంగి, నింగితో రాయు నానీరధిఁ జూచి
వెలవెల నగుటయు వెఱవకుం డనుచు, నలఘువిక్రమశాలి యైన యాఘనుఁడు
జవమున లవణాబ్ధి శతయోజనంబు, లవలీల లంఘించి యట లంకఁ జొచ్చి
జనకజఁ బొడఁగాంచి సకలంబుఁ జెప్పి, వనపాలకులఁ జంపి వనమెల్లఁ బెఱికి
లంకేంద్రుతనయులఁ లలి మంత్రివరుల, గింకరకోట్లను గీ టణంగించి
బంధనముక్తుఁడై పలుకులఁ బజ్కీ, కంధరుఁ గెరలించి కడుమేను పెంచి
వాలిన యాలంక వడి నీరు చేసి, పౌలస్త్యుఁ నగరెల్లఁ బయలుగాఁ జమరి
సీతకంతయుఁ జెప్పి సేమంబుఁ గొనుచు, నేతెంచె నింతవాఁ డెవ్వఁడు గలఁడు

హనుమంతుని వృత్తాంతము

హనుమంతు చేసిన యంతకార్యంబు, ధనదుఁడు సేయఁ డంతకుఁడు సేయండు
విష్ణుండు సేయండు విబుధేంద్రుఁడైన, జిష్ణుడు సేయండు సేయరె వ్వరును
ననవుడు రఘురాముఁ డావాక్యములకు, మునినాథుఁ గనుఁగొని ముదముతోఁ బలికె
నితనికారణమున హితసంగమంబు, వితతంబుగాఁ గంటి విజయంబుఁ గంటిఁ
బడియున్న లక్ష్మణుప్రాణముల్ మగుడఁ, బడయంగఁ గంటి నాబంధులఁ గంటిఁ
జాల విభీషణుసకలధర్మములు, పాలింప లంకకుఁ బతిఁ జేయఁ గంటి
నే నయోధ్యాపుర మేలఁగఁ గంటి, జానకితో గూడ సౌఖ్యంబుఁ గంటి
నా కెల్లమేలు నీనగచరోత్తముఁడు, గైకొని కావించెఁ గడుఁబ్రీతితోడఁ
దలపోయ నీతఁడు తప్పించి యొరుల, కలవియే వైదేహి నట పోయి వెదక
నని పల్కి వెండియు నంజనాతనయు, విను వేడ్క కుంభజు వీక్షించి పలికె
వాలినపగవారు వాలిసుగ్రీవు, లోలి నెప్పుడుఁ బోరుచుండఁగా నితఁడు
తృణలీల నేల నాదేవేంద్రుతనయు, రణభూమిఁ గూల్పఁ డారవిసూనుఁ డలరఁ
దనలావు నాఁ డేల తా నెఱుంగఁడొ, తనకు నిష్టుండైన తపననందనుఁడు
వాలిచేఁ గడుఁదూలి వగఁ గూఱునతని, నేల యుపేక్షించె నెఱిఁగింపు మనుచు
హనుమంతుమోముపై హస్తంబుఁ జేర్ప, వినఁగ నగస్త్యుఁ డవ్విభునితో ననియె
గతియందు మతియందు ఘనశక్తియందు, నతులితుండైన యాహనుమంతునందుఁ
బరికింపఁగా నెంత పౌరుషంబైన, ధరణీశ గల్గుట తథ్యంబు వినుము
మునిశాపమున వీరముఖ్యుఁ డీఘనుఁడు, తనలావు దెలియక తా నుండుఁ గానఁ
జాలంగ భుజసత్త్వసంపన్నుఁ డయ్యు, వాలి నాలములోన వధియింపఁడయ్యెఁ
బరికింప నిమ్మహాబలుఁడు బాల్యమున, నరుదారఁ జేసిన యాపరాక్రమము
వినుతి కెక్కెడు నీవు వినఁగోరెదేని, వినిపింతు సకలంబు విశదంబు గాఁగ
నిరవంద గనకాద్రి నీతనితండ్రి, గిరిచరోత్తముఁడైన కేసరి యుండు

నతనికిఁ బత్నియై యంజనాదేవి, సతతంబుఁ బతిభక్తి సకలంబు సేయ
నతని కపత్యంబు నట్ల లేకున్న, మతి విచారించి యమ్మగువ పుత్త్రార్థి
పటుతరభక్తితోఁ బవనుని గూర్చి, యట భుంజకస్థలి నతిఘోరతపముఁ
గావింప నెఱిఁగి యాగంధవహుండు, వేవేగ నేతెంచి వెలఁది నీక్షించి
యెలనాఁగతపమున కెంతయు మెచ్చి, తలవడ నీయిష్ట మది గోరు మనిన
ననువంద నంజన యాత్మఁ బెంపొంద, ననఘాత్మ నీదయ నఖిలలోకముల
జనులు దేవతలును సంస్తుతి సేయ, ఘనపరాక్రముఁ డనఁగా విలసిల్లు
తనయుని నతిబలోద్ధతుఁ గృపసేయు, మనవుడుఁ గరుణించి యట్ల కా కనుచు
గౌరీశుఁ డిచ్చిన గర్భవృత్తాంత, మారామ కెఱిఁగింప నాత్మలోఁదలఁచి

హనుమంతునిపుట్టుక

కమలాక్షి విను తొల్లి గరళకంధరుఁడు, విమలమై తనమది వేడ్క లింపొందఁ
దనవినోదారామధరణీస్థలమున, కొనరఁ బార్వతితోడ నురువేడ్క వచ్చి
తరులనీడల వినోదం బాడియాడి, యిరువురుఁ దమలోన నేపు దీపించి
కొలఁకులఁ గ్రీడించి కొమరు దీపించి, యళులు మ్రోయఁగ మించునపు డుల్లసించు
బహుపుష్పములసౌరభము గ్రోలిక్రోలి, మహనీయహర్షాబ్ధి మదిఁ దేలి తేలి
చందమై సంపూర్ణచంద్రుఁడుగాను, మందవాయువు వీవ మది సంతసిల్లి
గొనకొని మర్కటకూటంబుఁ గాంచి, మనమునఁ బ్రియమంది మగువ యీశునకు
వినిపించి వేడ్క నీవిధము పుట్టెడిని, ననవుడు హరుఁ డంత నౌఁగాక యనుచు
నెనసినవేడ్కతో నేర్పడఁ బలికి, పూనినవేడ్క నిర్వురుఁ దారు నట్లు
వానరరూపులై వరుసఁ గ్రీడించి, జానొప్ప నెంతయు సౌఖ్యంబుఁ గాంచి
తమతొంటిరూపముల్ దాల్చి నిల్చుటయుఁ, గ్రమ మొప్ప గౌరికి గర్భ మెంతయును
దొరకొని బరువైనఁ దుదిఁ దాల్పలేక, పరమేశుతో వ్రేఁగు పడుచు నిట్లనియె
నీవరగర్భంబు నే మోవఁజాల, దేవర దీని నెందేనియు నిడుము
కాదేని మీ రైనఁ గైకొని ప్రేమ, తో దీని ధరియింపుదురు గాక ప్రీతి
ననుడు పార్వతిఁ జూచి హరుఁడు నవ్వుచును, నొనర నాగర్భంబు నుర్విపైఁ బెట్టెఁ
గొంతకాలము మోచికొనియుండి ధాత్రి, కాంత శంకరునకుఁ గడుభక్తి మ్రొక్కి
యవధారు కులగిరు లంబుధు లేడు, వివిధంబులగు మహావృక్షముల్ నదులు
స్థావరంబులు మఱి జంగమాదులును, మోవంగనోపుదు మోదంబుతోడఁ
దగ గర్భ మిది యేను దాల్పంగఁజాల, నగసుతాధవ దయ ననుఁ గావు మనుడుఁ
జిఱునవ్వు మోమునఁ జింది దైవాఱ, నఱిమఱి నాగర్భ మందుక శివుఁడు
వేయేండ్లు ధరియించి వెస దానిఁ బుచ్చి, నాయతి నా కిచ్చె నట నేను వేయు
వరుసముల్ ధరియించి వారక యున్న, తఱి నీవు పుత్త్రసంతానేచ్ఛ నన్ను
గుఱిచి వేఁడితి గాన కోర్కి దైవాఱ, ధరియింపుమనుచును దనచేతనున్న
గర్భఫలమును వాయుదేవుండు, గురుదయాంచితబుద్ధిఁ గోమలి కొసఁగి
చనిన పిమ్మట సంతస మ్మంది యింతి, తనమందిరమునకుఁ దా నేగుదెంచి
ద్వాదశమాసముల్ తగఁ జన్న పిదప, నాదట సుతుఁ గాంచె ననురాగలీల
ఘనతపోమహిమచేఁ గన్న యాత్మజుని, గనుచాటుగా నుండఁ గనుజాటు పెట్టి
యంతఁ బండులు దేర నంజనాదేవి, కాంతారమున కేగఁగా వేడ్క నతఁడు
శరభంబు గర్జించుచందంబు దోప, వరుసఁ బేరాఁకట వాపోవుచుండి
భూరిజపాపుష్పపుంజంబుకరణి, నారంగ నుదయాద్రియం దొప్పుచున్న
చండాంశుఁ బొడఁగని చటులవేగమునఁ, బండను వేడుకఁ బట్టఁగ నెగసి
యర్కున కభిముఖుం డై మింట నరుగఁ, దర్కించి సురసిద్ధదనుజసంఘములు

వైనతేయునకును వాయుదేవునకు, మానసంబునకు నీమారుతాత్మజుడు.
నింతవేగము గలఁ డితఁడు బాల్యమున, నింతవాఁ డిటమీఁద నెంతవాఁ డగునొ
యిట్టిసత్వంబును నిట్టిధైర్యంబు, నిట్టికార్యము గాన మెవ్వరియందు
వినము గానము నంచు విస్మయం బంది, కనుఁగొనుచుండంగఁ గడకతో నపుడు
కొడుకును నర్మిలి గూడి వెన్ దగిలి, వడివచ్చుచున్న యావాయుదేవుండు
వీఁక నుష్ణాంశునివేఁడిమి నడుమ, దాఁకి శరీరంబు దపియింపకుండ
గమనవేగఁబునఁ గలయఁగఁ బొడము, చెమట చిత్తడిపొడి సేయుచుఁ బొలయ
లీల నవ్వీరుండు లెక్కింపఁ బెక్కు, వేలయోజనములు వెస నాక్రమించి
యవిరళగతి రశ్మ లడరఁ గైకొనక, రవి చేర నరిగె నారవియు వీక్షించి
బాలుఁడు గావునఁ బఱతెంచెఁ గాని, పోల నీతఁడు దుష్టబుద్ధి రాఁడనుచు
నార విచారించి యంశుజాలముల, మారుతసుతుమేను మాఁడింపఁడయ్యె
నాభీలగతి నప్పు డంజనాతనయుఁ, డాభానుబింబంబు నరుదారఁ బట్ట
గ్రహణపర్వము నాఁడె కావున రాహు, వహిమాంశుఁ గబళింప నట కేగుదెంచి
దినకరుం డున్నయాతెఱఁగెల్లఁ జూచి, హనుమంతుఁ డదలింప నతిభీతుఁ డగుచుఁ
జంద్రార్కభయదుఁడై చలియించురాహు, వింద్రలోకమునకు నేగి కొల్వున్నఁ
బురుహూతుఁ గనుఁగొని బొమలు గీలించి, పరుషవాక్యంబులఁ బల్కి రోషమున
రాకాసుధాకరు రవి నమావాస్య, నా కాఁకటికి నీవు నాఁ డిచ్చి నేఁడు
నానోటకడి వుచ్చి నాకేంద్ర యొరున, కీ నీకు నుచితమె యిపు డొక్కరాహు
"నాకంటె మును వోయి నలినభాంధవుని, గైకొనియున్నాఁడు కడిమితో ననిన
నాపల్కులకు మండి యాఖండలుండు, కోపరక్తాక్షుఁడై కొలువు చాలించి
కీలాకరాళమై కేల వజ్రంబుఁ, గ్రాలంగ సంచితగాత్రుఁడై పొలిచి
పన్ని తెచ్చిన తనభద్రసామజముఁ, బన్నుగాఁ గరిరాజపట్టంబుదాని
కైలాసగిరిఁబోలు గాత్రంబుదాని, నాలుగుకొమ్ముల నలినొప్పుదాని
ఘనతరోన్నతి మింటఁ గడచినయట్టి, యనువైన యౌన్నత్య మమరెడుదాని
మదము లొల్కెడుదాని మదగంధములకు, ముదముతోఁ దుమ్మెదల్ మొగిమ్రోయుదానిఁ
బొందినరవిచేతఁ బూర్వాద్రిభంగి, సిందూరతిలకంబుచే నొప్పుదానిఁ
గనకరశ్మలఁ బొల్చు మంటలచాని, ఘనతరోన్నతి మిన్ను గడచినదాని
నైరావతము నెక్కి యధికతేజమున, నారాహు మున్నుగా నాదిత్యుకడకుఁ
జనుదేర నప్పు డాసైంహికేయుండు, ననతిదూరంబున హనుమంతుఁ గాంచి
వడిమీఁద బఱతేర వనజాప్తు విడిచి, కడిమి నతఁడు వానిఁ గనిపెట్ట నెగసె
నంత కంఠీరవ మలుకతో నెగయ, నెంతయు వడిఁ బాఱు నిభముచందమున
నింద్రయింద్రా యంచు నెసఁగినభీతిఁ, జంద్రారి పఱతేర జంభారి చూచి
సైంహికేయా భీతి సంచలింపకుము, సంహరించెద వీని సమరోర్వి ననుచుఁ
గమకింప మిక్కి లగ్గలికతో నతఁడు, నమితవిక్రమశాలియై సంభ్రమించి
యీపండు కడుదోర యిది సార మనుచు, నేపున నయ్యింద్రునిభమున కెగసి
ప్రళయకాలమునాఁటి పావకుభంగి, బలువిడిఁ గవయు నప్పవనునిభంగి
వజ్రమహోజ్జ్వలజ్వాలలు నిగుడ, వజ్రంబుఁ గొని పూన్చి వేచె వైచుటయు
నది దాఁకి దాపలి హనువెల్ల విఱిగి, యుదయాద్రిపైఁ గూలె నురుమూర్ఛతోడఁ
బుత్రుదైన్యముఁ జూచి పొడము నయ్యలుక, వృత్రారిపై నల్గి వెస గంధవహుడు
ప్రజలనందఱ యాగపశువులభంగి, నిజగతి నూర్పులు నిగుడంగనీక
యుగ్రుఁడై తనుసంధు లొండొండ విఱుగ, నిగ్రహించినవారు నిశ్చేష్టులైరి
జగములన్నియు ననుష్ఠానము లేక, నిగమశాస్త్రంబులు నెరపంగ లేక
నిత్యకర్మంబులు నెరిఁ జేయలేక, యత్యంత శూన్యంబు లై యుండి రంత
ఘములు వెసఁ గొంచు బద్మాయతాక్షి, యలరెడువేడుక నాశ్రమంబునకుఁ

జనుదెంచి పల్లవశయ్యపైఁ గూర్మి, తనయుండు లేమికిఁ దద్దయు వగచి
యెక్కడఁ బోయెనో యాకుమారకుఁడు, అక్కటా యంచు నాయడవిలో నెల్లఁ
ద్రిమ్మరి కానక ధృతి దూలితూలి, క్రమ్మినశోకాగ్ని గడునేగుచుండ
భద్రేభగామినిపతియైనయట్టి, యద్రిచరశ్రేష్ఠుఁ డైనకేసరియుఁ
తనమనోవీథి నెంతయుఁ గొంచి చూచి, యనిలవరాత్మజుం డాయుదయాద్రిఁ
గందుకచంద్రికాగతి నొప్పు భాను, నందంబు గని ఫలంబను కాంక్షఁ జేసి
యాఁకటిసెల్లున నట నీవు లేమి, సోఁకోర్వలేక నాసూర్యబింబంబు
బండని తలఁచి దోర్బలశక్తి నెగసి, చండాంశుకడ కేగి జంభారిచేత
హతుఁ డయ్యెనని మఱి యటమీఁద నడుచు, కతయంతయునుఁ బ్రియకాంతకుఁ జెప్పి
యూరార్చి నెమ్మది నుండె నున్నంత, మారుతిచేతను మానముల్ దూలిఁ
బంధురతేజముల్ పరిపోయి దివిజ, గంధర్వయక్షరాక్షసముఖ్యు లెల్లఁ
గడుభీతితోఁ గూడి కమలసంభవుని, కడకేగి వినతులై కరములు మొగిచి
మొగి బహుస్వేదజంబులు నండజములు, నొగి జరాయుజములు నుద్భిజ్జములును
ననఁగ నాలుగుజాతు లైన జంతువులు, మును మమ్ము నిర్మించి ముదముతో మాకు
నాయువు లొగి నిచ్చి యాయుష్యములకు, వాయుదేవుని నధీశ్వరుఁ జేసి తెలమి
నాతండు మీయాజ్ఞ నఖిలజంతువుల, భాతిగా నది మొదల్ పాటించుచుండి
యేమెంటనో మాకు నింతనిగ్రహము, గావించె నిప్పు డాగంధవాహుండు
దేహగేహద్వారదేహళీ సీమ, నూహింపలోపడి యుండుటఁజేసి
యవరోధముననున్న యంతఃపురంబు, నువిదలయెలుఁగులు నూర్పుల నలవె
దేవప్రజానాథ దేవలోకేశ, మావిన్నపము విని మమ్ము రక్షింపు
వాయుపీడితులమై వచ్చినమాకు, నీయుగ్రనిగ్రహ మిప్పుడు వలదు
అని విన్నవించిన నావాక్యములకు, వనరుహగర్భుండు వారితో ననియె
వినుఁడు మీ రిట్లైనవిధ మెల్లఁ దెలియ, ననిలున కంజన యనుదానివలనఁ
గలిగెఁ దనూజుఁ డాకపిబాలకుండు, ఫలకాంక్ష నాదిత్యుఁ బట్టెఁ బట్టుటయుఁ
గని రాహు దేవేంద్రుకడకు వేగంబె, చని నేఁడు నూతనస్వర్భానుఁ డొకఁడు
భానుఁ బట్టినవాఁడు పర్జన్య వచ్చి, వాని నివారింపవలయు నీ వనిన
గాసిల్లి యతఁ డున్నకడ కేగుదెంచి, వాసువుఁ డురుఘోరవజ్రఘాతమునఁ
బరవశుఁగాఁ జేయఁ బవనుఁ డాతెఱఁగుఁ, బరికించి తనయునిపైఁ గూర్మి గలిగి
బలసూదనుఁడు లోకపాలుఁడు గాన, బలభేది కెగ్గుగాఁ బ్రజలఁ బీడించి
యశరీరియై చొచ్చె నఖిలజంతువుల, వశగతిఁ బవనుండు ప్రాణముల్ బలము
పవనుండు ధాతుసంబంధకారణము, పవనప్రభావంబుఁ బరికింప నరుదు
భువనత్రయాధారభూతమయుండు, పవనుండు లేకున్నఁ బడు శరీరములు
కావునఁ బవనుఁడు కలుషించినపుడు, జీవుల కేమెంట సేమంబు గలుగు
మీ రిప్పు డూర్పుల మెలఁకువలేక, యూరక నిలువెండియున్న భూజముల
గతి నున్నగతి సదాగతి గానఁ బాసి, గతిఁ బడు తొల్లింటిగతి నెల్లగతులు
మన మందుఁ బోవుట మతినిచారింప, ననువైనతెఱఁ గంచు నప్పుడు కదలి
సర్వగీర్వాణులు సర్వగుహ్యకులు, సర్వగంధర్వులు సర్వరాక్షసులు
సర్వయక్షులు మఱి సర్వసంయములు, సర్వప్రజలుఁ గొల్వ జలజసంభవుఁడు
పవనుపాలికి నేగఁ బవనుఁడు నచటఁ, బవిఘాతమున జాలఁ బరవశుఁడైన
కొడుకును దా నెత్తుకొని విషాదమునఁ, గడుఁగలంగుచు బ్రహ్మగతి సంభ్రమమునఁ
జక్కంగ నెదురుగాఁ జనుదెంచి మ్రొక్కెఁ, మ్రొక్కిన నాచతుర్ముఖుఁడు మోదించి
యనిల లెమ్మని పల్కి యతఁ డెత్తుకొనిన, వనచరార్భకు పారవశ్యంబుఁ జూచి
యినమయూఖములకు నిందురశ్ములకు, ఘనతరస్నేహంబు గలిగెనో యనఁగ
నవముద్రికారుచుల్ నఖరచంద్రికలు, నవిరళస్థితి నొప్పు హస్తాంబుజమున

నంగసమ్మార్జన మల్లన చేయ, సంగతప్రాణుఁడై చయ్యన నతఁడు
నలువ యంటుటఁ జేసి నలిఁదేటి పొలిచె, జలముచేఁ బ్రొదలిన సస్యంబుకరణి
నంత నందనుఁ జూచి యంతరంగమున, వంతయంతయుఁ బాసి వాయుదేవుండు
ముద మార జగములు మునుపటియట్ల, వదలక ప్రజలందు వర్తింపఁదొణఁగెఁ
బ్రజలు నాదురవస్థఁ బాసి మోదించి, రజుఁ డప్పు డనిలజు నలరింపఁదలఁచి
సురలనందఱఁ బిల్చి సురరాజ యముఁడ, వరుణుఁడ యీశాన వైశ్వానరుండ
ధనదుఁడ చెప్పెదఁ దగుహితంబొకటి, వినుఁడు మీరందఱు విమలచిత్తములఁ
గడక నీశిశు వొక్కకార్యంబు మనకుఁ, గడుఁబ్రియంబున మీఁదఁ గావింపఁగలఁడు
గాన నందఱము నీకపికుమారునకు, మానుగా వరములు మన మిత్త మనియె
ననవుడుఁ బ్రియ మంది యంజనాతనయుఁ, గనుఁగొని తనవజ్రఘాతంబువలన
హను వట్లు విఱుగుట నఖిలలోకములు, హనుమంతుఁ డనుపేర నధికుఁడై పరఁగ
వానికి వర మిచ్చి వజ్రఘాతమునఁ, జావు లేకుండంగ శతమఖుఁ డపుడు
దండహస్తుఁడు కాలదండంబుచేత, దండి మృత్యువుచేత దండింపఁబడక
యెన్నఁడు రోగంబు లెవ్వియు లేక, యున్నతశుభమూర్తి నుండంగనిచ్చె
దయతోడ వరుణుండు తనఘోరపాశ, చయముచే జలముచేఁ జాకుండనిచ్చెఁ
దనచేతఁ దనయాయుధంబులచేత, మొనసి చావకయుండ ముక్కంటి యిచ్చెఁ
గర మొప్ప నగ్నియుఁ గనకకుండలము, లరుదైనకచ్చడ మర్థితో నొసఁగెఁ
దనగదతాఁకున ధర గూలకుండ, నని నసాధ్యుఁడు గాఁగ యక్షేశుఁ డిచ్చె
మునుమిడి నేర్పుతో ముని విశ్వకర్మ, తనయొనర్చిన యాయుధంబులచేత
మరణంబు లేకుండ మన్నించి యిచ్చెఁ, గరువలి బిట్టల్కఁ గడువేడ్కతోడ
నితఁడు విద్యాభ్యాస మెన్నఁడు సేయ, మతిఁ గోరునాఁడు సమస్తశాస్త్రములు
ననుపమగతి వచ్చునట్లుగా నిచ్చె, దనతోడితేజంబుఁ దగ భానుఁ డిచ్చె
మఱియుఁ దక్కినసురల్ మారుతి కపుడు, వరము లీరీతిని వరుస నిచ్చుటయుఁ
బాయనిమునిశాపభయము లేకుండ, నాయు వగ్గలముగా నజుఁ డిచ్చె నిచ్చి
యనిలుని గనుఁగొని యనఘ నీసుతుఁడు, వనచరశ్రేష్ఠుండు వరకీర్తిఘనుఁడు
నసహాయశూరుండు నసమానబలుఁడు, పస గల్గువాడు విద్వాంసుండు మఱియు
ననివార్యసత్త్వుండు నని నజేయుండు, ననుపమతేజుండునై వ్రాలఁగలఁడు
కామరూపము కామగమనంబు నెపుడు, కామించునప్పుడు కల్గు నీతనికి
రామచంద్రుఁడు లోకరక్షకుఁ బూని, యామినీచరుల రూపడఁగించునాఁడు
జయము రామునకును సమరంబులోన, భయము రావణునకుఁ బాటించు నితఁడు
కడునద్భుతములైన కడిదికార్యములుఁ, గడిమి మైఁ బెక్కులు గావింపఁగలఁడు
విజయంబు లితనికి విను మంచుఁ బలికి, నిజలోకమున కెగె నీరజాసనుఁడు
నమరులు తమతమయావాసములకు, నమరంగఁ జని రంత నాసమీరణుఁడు
నందనుఁ గొని యంజనాదేవికడకు, నందితహృదయుఁడై నలి నేగుదెంచి
సుతు నిచ్చి వరములు సురలు నీసుతున, కతిమోదమున నిచ్చిరని యెఱిఁగించె
నంత శైశవమున నంజనాతనయు, డంతంతఁ జని తాపసాశ్రమంబులకు
మునుల కృష్ణాజినములు వల్కలములుఁ, గొని వృక్షశాఖలఁ గ్రుమ్మరుచుండి

హోమాగ్ను లార్పుచు నొగి స్రుక్స్రువాది, హోమసాధనములు హోమగుండముల
నొండొండ వైచుచు హోమవేదికలఁ, గుండల ఘృతములు కూలఁద్రోయుచును
జినరాళ్ళభాండముల్ చిల్లులు పుచ్చి, చనుచు నివ్విధమున సంయమీశ్వరుల
వారక వారింక వారిచిత్తముల, వారిజాసను దివ్యవరశక్తిఁ జేసి
తమఘోరశాపముల్ దాఁకలేకున్కిఁ, దమలోనఁ బరికించి తాల్మిసేయుటయు
దానికి మదిలోన దాఁకి కేసరియు, మానుగాఁ బవనుండు మాత యంజనయుఁ

దనయుఁడ వలదంచుఁ దగుబుద్ధిఁ జెప్పఁ, వెనుకఁ బల్మఱు నిట్లు వేసరించుటయుఁ
గినిసి భార్గవులు నాంగిరసు లనఁగ, ననఘ తపోమూర్తులగు మహామునులు
నీ వెఱుంగకయుండు నీలావు ననుచు, నీవీరు శపియించి రీతఁడు నంత
నాయాశ్రమముల నతిశాంతవృత్తిఁ, బాయక మునులకు భక్తుఁడై యుండె
నంత నాయంజన యాత్మజుఁ జూచి, యెంతయు ముదముతో నింపారఁ బలికె
ననఘ నీమామలు నతిబలోన్నతులు, నెనయఁ గిష్కింధ దా మేలుచున్నారుఁ
గొనకొని నీ వేగి కోర్కె నందుండి, యినతనూభవునకు హితమంత్రి వగుచు
వారక వర్తింపు వాలిసుగ్రీవు, లారయఁ దమలోన నరమర లైన
సుగ్రీవునకుఁ బూని శూరత మెఱసి, యగ్రజు వాలి నుర్విఁ గూల్చకుము
అరయంగ వారు నీ కర్థి నిర్వురును, సరియె కావున వల్లు సమరయత్నంబు
ననవుడు నౌఁగాక యనీ కేలు మొగిచి, మనమున నతిభక్తి మాత కి ట్లనియె
బ్రాతిగా నాకు నీబ్రహ్మచర్యంబు, ధాతయు నొసఁగెను దక్క నాచేత
మ్రొక్కించుకొనఁదగు మూర్తి యెవ్వాఁడు, అక్కజంబుగ దయ నాన తిమ్మనుఁడు
ఓపవనాత్మజ యొనర నీమేన, దీపించుచున్న యీదివ్యభూషణము
లరుదారఁ గాంచినయతఁడు నీ కొడయఁ, డరయ నీవసుమతి యనఘాత్మ యంచుఁ
దనతల్లి పలికిన తథ్యంబ యనుచు, మనమున హర్షించి మహనీయశీలుఁ

ఆంజనేయుఁడు వాలిసుగ్రీవులకడకుఁ గిష్కింధకు వచ్చుట

దలకొని సాష్టాంగదండంబు వెట్టి, యెలమిఁ సద్భక్తితో నెరఁగి మాతకును
మనమున హర్షించి మహనీయశీలుఁ, వలగొని నిల్వ నవ్వనిత దీవింప
నలరుచుఁ గిష్కింధ కట వేగ నేగి, నలరు చచ్చుటికపు లంతఱు మ్రొక్కి
యరమరికయు లోక నందఱిలోన, నిరవంద సుగ్రీవు నిష్ఠుఁడై యుండె
క్షితినాథ వాలిసుగ్రీవులతండ్రి, వితతతేజుఁడు ఋక్షవిరజుఁ డన్వేర
గపిరాజు కడుఁబెద్దకాలంబు నీతి, నిపుణుఁడై రాజ్యంబు నెమ్మితోఁ జేసి
యమరలోకమునకు నరిగినపిదప, నమరుగ మంత్రజ్ఞులగు మంత్రివరులు
వానరరాజ్యంబు వలనొప్పఁజేయ, భానుతేజుని వాలిఁ బట్టంబుఁ గట్టి
రాతఁడు గావిందు నధికారమునకు, భాతిగా సుగ్రీవుఁ బతిఁ జేసి రంత
నగ్గికి గాలికి ననుకూలవృత్తి, నగ్గలంబుగ నెయ్యమైన చందమున
వవజాప్తసుతునకు వాయుపుత్రుండు, మనమున నరలేని మంత్రియై యుండ
వారక తమలోన వైరంబు పుట్టె, శూరుఁడౌ వాలికి సుగ్రీవునకును
వ్రాలిన గడిమిమై వాలిసుగ్రీవు, నాలంబులోపల నది మొదల్ గాఁగఁ
బరిభవింపఁగఁ జూచి భానుపుత్రునకుఁ, పరమాప్తుఁ డయ్యె నీపవననందనుఁడు
నీతఁడు నిజశక్తి యెఱిఁగి మార్కొనిన, నితనితోఁ బోరఁగ నెవ్వరు గలరు
వనములఁ గలఁగించు వాయువుభంగి, కనలి లోకము లేర్చు కాలాగ్నికరణి
వొ"? ప్రజాసంహార మొనరించు జముని, పగెరిఁ చేర్చినయపు పావనితోడ
వాలినా నెవ్వఁడు వాయుపుత్రుండు, ఫాలాక్షునైనను బంధింపఁగలఁడు
బాహుబలోత్సాహపటువిక్రమాదు, లూహింప నితనికి నొప్పు లోకముల
జలజబాంధవుచేత శబ్దశాస్త్రంబు, వెలయంగ నీతఁడు వినియెడునాఁడు
ఉదయాస్తనగముల నుగ్రాంశుతేరు, వదలక కనకాద్రి వలఁగొని తిరుగ
నాతేరుముందట నాభీలరశ్మి, లాతతగతిఁ దాఁక నభిముఖుం డగుచు
సైరించి రవితోడఁ జరియించువాఁడు, ఘోరంబుగా నభోగోళమధ్యమున
హితబుద్ధిఁ దపముల నెల్లశాస్త్రముల, ప్రతివాఁడు విను బృహస్పతియు నాతనికి
హనుమంతు వర్తన యది చెప్ప నరుదు, మనుజేంద్ర రావణు మర్దించుకొరకు

యనిమిషు లూహించి యవనిలో భాను, తనయుండు నింద్రుండు తారుండు నలుఁడు
గజుఁడు గవాక్షుండు గంధమాదనుఁడు, విజితవిరోధులు ద్వివిధమైందవులు
శూరాగ్రగణ్యుండు జ్యోతిర్ముఖుండు, వీ రాదిగా కపివీరు లైరనిన
భూలోకపతి మునిపుంగవుఁ జూచి, వాలిసుగ్రీవు లేవనితనందనులు

వాలిసుగ్రీవులయు ఋక్షవిరజునియు వృత్తాంతము

యాఋక్షవిరజుండు నతఁ డెట్టివాఁడు, గారవంబు నన్న ఘటజన్ముఁ డనియె
నావనంబున నొక్కనాఁడు నారదుఁడు, భూవర వచ్చిన పూజఁ గావించి
వాలీసుగ్రీవు లన్వారిజన్మంబుఁ, బోలంగ వినఁ బ్రీతి పుట్టెడుననుచుఁ
దప్ప కే నడిగినఁ దాపసోత్తముఁడు, చెప్పిన కథ నీకుఁ జెప్పెద వినుము
అఖిలనిర్జరసేవ్య మగుదున్న మేరు, శిఖరేంద్రమధ్యమశిఖరంబునందు
జానుగా యోజనశతయాత్రభూమి, మానితంబుగ సభామండపం బమరు
నచట యోగాభ్యాస మరవిందగర్భుఁ, డచలితుఁడై సేయునప్పు డాతనికి
వెలువడుకన్నీరు వెసఁ గేలఁ బుచ్చి, యిలమీఁద విడుచుడు నెసఁగుతేజమున
వినుతింపఁదగ ఋక్షవిరజుఁ డనంగ, వనచరుఁ డయ్యె నవ్వానరోత్తముని
వనజసంభవుఁడును వాత్సల్య మొప్పఁ, గనుఁగొని కారుణ్యకలితుఁ డై పలికె
నిఖిలదేవతలకు నిలయమై యునికి, సుఖతరం బైన యాసురభూధరంబు
పొలుచు నిందలివనంబుల కందమూల, ఫలభోజులై మమ్ముఁ బన్నుగాఁ గొల్చి
కొడుక నీ వుండుము కొంతకాలంబు, కడుమేలు సిద్ధింపఁగలదు నీ కనిన
నెలమి నీయానతి నెడపక చేయఁ, గలవాఁడ నేనును గడుభ క్తి మ్రొక్కి
దివిజాద్రి కలయంగఁ దిరిగి పక్వంబు, లవుఫలంబులు దీని యతితృప్తుఁ డగుచుఁ
బరిపక్వఫలములుఁ బరువంపువిరులుఁ, బరువడిఁ గొనివచ్చి పంకజాసనుని
ననిశంబు సాయంతనార్చనవిధుల, మనమారఁ గ్రోలుచు మఱియొక్కనాఁడు
అంగదుఁ డుదకపానార్థ ముత్తరపు, శృంగంబునకుఁ బోయి చెలువొందుచుండు
నీరజోత్పలములు నెనయుగంధముల, వారక దిక్కులు వాసించుదాని
కలహంససారసకారండవాది, జలపక్షిరవముల సరిఁజెల్లుదానిఁ
బదతలంపులకెంపు ప్రకటంబు గాఁగఁ, ద్రిదివాంగనలచేతఁ దేఱినదాని
మధుపానమదలోలమధుకరావళుల, మధురగానంబుల మావైనదాని
రంగత్తరంగల రాలుపుప్పొళ్లు, బ్రుంగుఁడై వెలయంగఁ బొలుపారుదానిఁ
గడునొప్పుగల యొక్కకమలాకరంబుఁ, బొడగని చేరంగబోయి తీరమున
నాపోవఁ బ్రక్షాళితాంగుఁడై జలము, లోపినయటు గ్రోలి యుదకమధ్యమునఁ
దననీడఁ బొడఁగని తన్నుఁ గైకొనిన, వనచరుం డెవ్వఁడో వైరిగాఁబోలు
వీనిఁ బట్టెదనంచు వెసఁ జొచ్చి యలుక, మానసంబున బుట్టి మడువులో నుఱికి
మునిఁగి లోపల నెల్ల మునిమిడి వెదకి, తననీడ గానక తప్పెఁ బొమ్మనుచు
జలజాకరస్త్రీకి జంగమత్వంబు, గలిగెనో యన నొక్కకాంతయై వెడలి
మెఱుఁగు నిల్చినభంగి మెఱయునంగమును, నెఱి లొగి గిరిగొను నీలకేశములు
పొడవైనముక్కును బొలుపారుబొమలు, నిడువాలుగన్నులు నిద్దంపునుదురు
మెరుగారుచెక్కులు మెల్లనినగవు, బరిపోనిమించుల బాహుమూలములు
తియ్యకెమ్మోవియు దృష్టులమెఱుపు, నొయ్యని చెయ్యిలు నొప్పారుమెడయు
నెక్కొన్నచన్నులు నిరుపేదనడుము, పిక్కటిల్లెడివల్లిపిఱుఁదు చెన్నారు
లలితగళంబును లలితాంఘ్రియుగము, కిసలయంబుల నవ్వు కెంగేలుగవయు
ననఁటిబోడియలట్లు నమరు పెందొడలు, వనజసోదరమైన వదనంబు గల్గి
సకలాంగలావణ్యసౌభాగ్యములను, సకలలోకములందు సరిచెప్పరాక

కొలనితీరంబునఁ గొమరారుచున్న, యెలదీఁగెపగిది నయ్యేలనాఁగ యొప్పి
నంత పద్మజుఁ గొల్చి యందునాఁ డింద్రుఁ, డెంతయుముదముతో నేగుదేరఁగను
జలజాప్తుఁడును శరచ్చంద్రికావిమల, జలపూర్ణ మైన యాజలజాకరంబు
నుపరిభాగముచేత నొగి సురేంద్రుండు, తపనుఁడు నప్పు డాతన్వంగిఁ జూచి
దర్పకావేశంబు దనరుచిత్తముల, దర్పించి కదియంగఁ దమకించునెడను
స్ఖలితరేతస్కులై కాంక్షలు దీరి, సలుపనొల్లక నంగసంగసౌఖ్యములు
బలభేదివలన వెల్పడినవీర్యంబు, చెలువొంద నయ్యింతిశిరముపై నుఱికి
గాలంబు దడియంగ వడినొల్కెఁ గాన, వాలినా నుదయించె వ్రాలుతేజమున
నంచితమతి నింద్రుఁ డాతనూజునకుఁ, గాంచనమాలికఁ గడుబ్రీతి నిచ్చి
సురలోకమున కేగె సూర్యవీర్యంబు, పరికింప గ్రీవంబుపయి నొల్కె గాన
నుగ్రాంశునకు నత్తలోదరివలన, సుగ్రీవుఁ డనియెడు సుతుఁడు జన్మించె
అంత నాతని జూచి హనుమంతుతోడ, సంతసంబున నిష్టసౌఖ్యంబు జేసి
వినుతతేజంబున విలసిల్లుచుండు, తనయుఁడ వీ వంచు దయతోడఁ బలికి
తపనుండు కందర్పదర్పోపహతికి, నపరాబ్ధిఁ గ్రుంగక నరిగిన ట్లరిగె
భానుఁ డమ్మఱునాడు ప్రథమాద్రి కరుగ, మానుగాఁ దనతొంటి మగరూపు గలుగ
విగ్రహోగ్రుఁడు ఋక్షవిరజుఁ డావాలి, సుగ్రీవుఁ లనియెడుసుతులఁ దోడ్కొనుచుఁ
గామరూపంబులు గైకొన నేర్చు, నామహావానరులగువారుఁ దాను
దేవత లమృతంబు దృష్టివోఁ ద్రావు, కైవడిఁ దేనియల్ కడుఁబ్రీతిఁ ద్రావి
చనుదెంచి మ్రొక్కిన చతురాననుండు, తనయులతో నొప్పు తనపుత్రుఁ జూచి
వీనుల కిం పయిన విమలవాక్యముల, మానసం బలరింప మది విచారించి
యింక రక్షణదక్షుఁ డితఁ డంచు నొక్క, కింకరు నీక్షించి కృపతోడఁ బలికె
నిర్మాణనిపుణత నెఱయంగ విశ్వ, కర్మనిపంపునఁ గనునొప్పుఁ గాక
యకలంకమణికాంచనాదులఁ బొల్చు, మకరతోరణములు మహితసాధనములు
మేడలు మాడువుల్ మించు బుట్టించు, క్రీడావనఁబులుఁ గృత్రిమాద్రులును
సురుచిరకాంచనసోపానపంక్తు, లరుదైనవాకిళ్ళు నమరువీథులును
ఘనమణిమయమగు కడిఁదిశిల్పములు, అనువందఁ గిష్కింధయను పట్టనంబు
వెరవున నిర్మించి వీరవానరులఁ, బొరి నం దనేకులఁ బుట్టించినాఁడ
నప్పురంబున కితఁ డధిపతియైన, నొప్పార రక్షించు నొగిఁ దరుచరుల
నటుగాన నతనితో నటకు నీ వరిగి, పటుపరాక్రములైన ప్లవగపుంగవులఁ
బ్రియమున నందఱఁ బిలువంగఁ బంచి, నయమున మన్నించి నాపల్కుఁ జెప్పి
యద్రిచరశ్రేష్ఠు లనుమతింపఁగ, భద్రకిరీటాతిపత్రాదు లమర
విపులపీఠంబున విలసిల్ల నునిచి, కపిరాజ్యపట్టంబుఁ గట్టు మీతనికి
గిరిచరాధీశుఁడై కిష్కింధ కితఁడు, పరిపాలనప్రౌఢిఁ బరగుఁ గా కనుచుఁ
బనిచె నాతండును బ్రహ్మవాక్యంబు, విని తనూజులతోడ విలసిల్లుచున్న
యాఋక్షవీరుని నతిభక్తిఁ గొలిచి, గారవంబున నేగి కపిపుంగవునకు
నజువాక్య మెఱిఁగించి యాతఁ డాతఁ డని, ప్రజ లొప్పఁ గిష్కింధఁబట్టంబుఁ గట్టెఁ
బట్టాభిషిక్తుఁడై బ్రహ్మనందనుఁడు, పట్టి సిరులతోడఁ బట్టనం బమర
సంతసంబునఁ దన్ను సకలవానరులు, నెంతయుఁ గొలువఁగ నెల్లకార్యములు
నోజ మంత్రులతోడ నొగి విచారించి, రాజనీతిజ్ఞుఁ డై రక్షానురక్తి
నెల్లదిక్కులయందు నెప్పుడు నాజ్ఞ, చెల్లంగ రాజ్యంబు సేయుచు నుండిఁ
గమలాప్తకులవర్య ఘనతేజులైన, యమరేంద్రసుతునకు నర్కపుత్రునకు
వినుతి కెక్కిన ఋక్షవీరుడు మొదల, జనని యటమీఁద జనకుఁ డైనాడు
ఈపుణ్యకథఁ ద్రితి నెవ్వఁడు సెప్పె, నాపుణ్యునకు విన్నయట్టిపుణ్యునకు
మానుగా సిద్ధించు మహితపుణ్యములు, గాన రాఘవ నీకుఁ గళ్యాణ మనిన

సౌమిత్రిసహితుఁడై సంతోష మంది, యాముసీశ్వరునితో నవనీశుఁ డనియె
వాలిసుగ్రీవులు వాసవార్కులకు, భూలోకవినుతులై పుట్టినతెఱఁగు
పరికింప నురుబాహుబలపరాక్రమము, లిరువురందును గల్లు టేమి యచ్చెరువు
మునినాథ యీకథ ముదమార నీవు, వినుపింప నీచేత వింటి నే ననిన
నింకొక్కకథ నీకు నెఱిగింతు వినుము, లఁకేంద్రదమన యాలంకేశ్వరుండు
పరమపావన సీతఁ బట్టిన దాని, కరయంగ గారణం బది యొండు గలదు

రావణుఁడు సీతను బట్టుటకుఁ గారణము

అది నీకుఁ జెప్పెద నాతెఱం గెల్ల, విదితంబుగా నీవు విను మొక్కనాఁడు
కృతయుగంబున దశగ్రీవుండు జగము, నతిభీతిఁ జెంద నెల్లందుఁ గ్రుమ్మఱుచు
నారంగ బ్రహ్మజుఁ డైన సనత్కు, మారుఁ డున్నెడ కేగి మహనీయశాంతి
నకలంకగతినున్న యతనికి మ్రొక్కి, ముకుళితహస్తుఁడై ముందట నిలిచి
వినయంబుతోఁ బల్కె విశ్వలోకముల, ననఘ నీ వెఱుఁగని యర్థంబు లేద
యకుటిలబుద్ధి నే నడిగెదఁ గాన, సకలంబు నెఱిగింపు చతురాస్యతనయ
యమరులకంటె సత్త్వాధికుం డెవ్వఁ, డమరు లెవ్వనిశక్తి నడఁతురు రిపుల
నిమ్ములను జనంబు లెవ్వనిఁ గూర్చి, నెమ్మిఁ గావింతురు నిఖిలభూసురులుఁ
బరమయోగీంద్రులుఁ బరిపూర్ణబుద్ధి, బరఁగఁగ నెవ్వని భావింతు రెలమి
యనుఁడు నాదశకంఠు నందుఁ దలంపు, మనమున నెఱిఁగి యమ్మహితాత్ముఁ డనియె
బ్రహ్మార్థవిదులైన పరమయోగులకు, బ్రహ్మాదిసురలకుఁ బరికించి చూడ
నెవ్వనియుత్పత్తి యెఱుఁగరాకుండు, నెవ్వఁడు లోకంబు లెల్లఁ బాలించు
ననిశంబు దేవాసురాసు లెవ్వనికి, వినతు లెవ్వనినాభి వేధ జన్మించె
సచరాచరములైన జగము లాబ్రహ్మ, రచియించు నెవ్వాని రమణీయశక్తి
నమర నెవ్వని జెంది రఖిలదేవతలు, నమృతంబుఁ ద్రావుచు నధ్వరంబులను
నతఁడు నారాయణుం డావిష్ణుమహిమ, మతిని దర్కింప సమర్థుఁ డెవ్వాఁడు
పతత్త్వవేదులై పాంచరాత్రాది, పరమాగమంబుల బహుపురాణముల
సకలవేదంబుల సకలశాస్త్రముల, సకలయోగీంద్రులు చర్చింతు రతని
నమరాభియాతులౌ నఖిలరాక్షసుల, సమరంబులోపల సమయించుకొఱకుఁ
గరముల నసిగదాఖడ్గాదు లమర, ధరియించియుండు నాదానవాంతకుఁడు
నన విని దశకంఠుఁ డావాక్యములకు, మనమున నరుదంది మఱియు నిట్లనియెఁ
జక్రిచే రణభూమిఁ జచ్చినవారి, విక్రమంబుల వేఱ వినుతింప నేల
మధువైరిచే నాజి మరణమై చన్న, యధిపుఁ డేగతిఁ బొందు నది యెఱిఁగింపు
నావుడు విని యాసనత్కుమారుండు, రావణు వీక్షించి రజనీచరేంద్ర
యితరుచే రణభూమి నీల్గినయట్టి, ధృతిమంతులకుఁ గల్గుఁ ద్రిదివసౌఖ్యములు
త్రిదివోపభోగముల్ దీరిన పిదపఁ, దుద లేని జన్మాదిదుఃఖముల్ గల్గు
విష్ణుచేఁ జచ్చిన వీరోత్తములకు, విష్ణులోకము నిత్యవిభవమై చెల్లుఁ
బుండరీకాక్షుఁడు భూరికోపంబు, నొండొక్కవరమును నూహింపసరియె
దనుజారికోపంబుఁ దపము శత్రులకు, విను మంచుఁ జెప్పిన వింశతిభుజుడు
వారక యాదైత్యవైరితో వైర, మేరూపమునఁ గీర్తిహేతువు నాకు
నిటుమీఁద నాతెఱం గేయుపాయముల, ఘటియించునో యని కడు విచారింప
నామహాయోగియు నాతలం పెఱిఁగి, యామినీచరనాథ యనుమాన ముడుగు
కమలనాభుఁడు నిన్నుఁ గయ్యంబులోన, సమయింపఁగలఁ డన్న సంతోషమంది
యెట్టివాఁ డసురారి యెఱిఁగింపుమనిన, నిట్టివాఁడని చెప్ప నెవ్వరి కలవి
యైన నే నెఱిఁగినయంత చెప్పెదను, వీనులారఁగ నీవు విందుగా కనుచు

నాదినారాయణు నాద్యంతరహితు, వేదవేద్యుని సర్వవిభుఁ జెప్పఁదొణఁగె
దేవదేవుఁడు సర్వదేవతారాధ్యుఁ, డావిష్ణుఁ డప్రాప్యుఁ డప్రమేయులకు
నవ్యక్తుఁ డసమానుఁ డవికారుఁ డభవు, డవ్యయుఁ డతిసూక్ష్ముఁ డధికాధికుండు
పుణ్యుఁ డగణ్యుండు పురుషోత్తమాది, పుణ్యానామంబులఁ బొలుపారువాఁడు
దేవియై యిందిరాదేవి గొల్వంగ, శ్రీవత్సలాంఛన శ్రీ చెన్ను మిగులఁ
బీతాంబరం బొప్పు పృథులనీరదము, భాతిమై యమరంగ భాసిల్లువాఁడుఁ
బొరి భూతకోట్లను బుట్టింపఁ బెంప, విరియింప నొక్కఁడె వెరవైనవాఁడు
పుణ్యాశ్రమంబులఁ బుణ్యదేశములఁ, బుణ్యావనంబులఁ బుణ్యావృక్షములఁ
బుణ్యపురంబులఁ బుణ్యశైలములఁ, బుణ్యసరిత్తులఁ బుణ్యతీర్థములఁ
బుణ్యకాలములఁ బుణ్యదానములఁ, బుణ్యవ్రతంబులఁ బుణ్యకర్మములఁ
బుణ్యయాగంబులఁ బుణ్యభాగములఁ, బుణ్యయోగంబులఁ బుణ్యభావములఁ
బుణ్యతంత్రంబులఁ బుణ్యమంత్రములఁ, బుణ్యసత్కథల నెప్పుడు నుండువాఁడు
ఆపుండరీకాక్షుఁ డధ్యక్షుఁ డతఁడు, రూపింపఁ దేజస్స్వరూపమై యుండు
ఫాలాక్షుఁడై యుండు బ్రహ్మయై యుండుఁ, గాలాగ్నియై యుండు గగనమై యుండు
వాయువై యుండును వటభూజపత్ర, శాయియై తా నుండు శరధిమధ్యమునఁ
బావకుఁడై యుండుఁ బ్రణవమై యుండు, సావిత్రియై యుండు సత్యమై యుండు
దపములై యుండుఁ దత్ఫలములై యుండు, జపములై యుండుఁ దొల్చదువులై యుండు
బుడమియై యుండుఁ బైపొడవులై యుండుఁ, బుడమికి నాధారభూతుఁ డై యుండు
నొడలు గైకొనకుండు నొడలిలో నుండు, నొడయఁడే బ్రహ్మాదు లొగిఁ గొల్వ నుండు
గడుబెక్కులగు బ్రహ్మకల్పముల్ గడవఁ, గడపట నొక్కటఁ గడలేకయుండు
నింద్రుఁడై యుండు దినేంద్రుఁడై యుండుఁ, జంద్రుఁడై యుండును శమనుఁడై యుండు
లో నుండు వెలి నుండు లోకజాలముల, జానుగా వ్యాపించి సందు లేకుండు
భక్తిభావము దక్క పద్మజాాదులకు, యుక్తి నప్పరమేశు నూహింపరాదు
తర్కంబు గెలుపును తత్త్వంబు విడిచి, కర్కశమతు లైనకాతరాత్ములకు
హరిపదం బతిదూర మై యుండు భక్తి, పరులైనవారికిఁ బ్రాపింపవచ్చుఁ
దరళభావము దక్కి తనువుఁ బ్రాణములు, భరితవిజ్ఞానాగ్ని భస్మంబు సేయు
భాగవతోత్తముల్ పరమవైష్ణవులు, యోగతృష్ణల గాంతు రోలి నవ్విష్ణు
యామినీచరనాథ యాజగన్నాథు, తామసిపై పొందఁదలఁచితే వినుము
అనఘుఁడు త్రేతాయుగాది నిక్ష్వాకుఁ, డను రాజపుంగవు నన్వయంబునను
దశరథుఁ డనుపేరి ధరణీశ్వరుండు, విశదోరుకీర్తులు వెలయ జన్మిందు
నాసత్యసంధున కాజానుభుజుఁడు, భాసురాకారుఁడు పటుపరాక్రముఁడు
నూర్జితసత్త్వుఁ డత్యుగ్రతేజుండు, దుర్జయుండును వైరిదుర్నిరీక్షుండు
నతిగభీరుండును నధికశూరుడు, మతిమంతుఁడును సత్యమధురవాక్యుండుఁ
గోదండచతురుండు ఘోరదివ్యాస్త్ర, వేదియు జగదేకవీరుండు నైన
రాముఁ డయ్యాదినారాయణమూర్తిఁ, భూమండలంబునఁ బుట్టంగఁ గలఁడు
సిరియును భూపుత్రి సీతనాఁ బుట్టి, గురుమతి జనకునికూతురై పెరిఁగి
రూపలక్షణగుణరుచిరతేజముల, దీపించి యారాముదేవి గాఁగలదు
అటమీఁదఁ చన కూర్మియనుజన్ముఁ డైన, చటులవిక్రమశాలి సౌమిత్రి గొలువ
పరమపాతివ్రత్యభవ్యశీలముల, నిరుపమస్థితిఁ దోడునీడయుఁ బోలె
నామహీసుతతోడ నరుగుదేఱంగ, రాముఁడు దండకారణ్యంబునందుఁ
దనతండ్రి యయియున్న దశరథునాజ్ఞ, సముచితమునివృత్తిఁ జరియింపఁగలఁడు
అన విని రఘునాథ యంతరంగమున, ననురాగమును బొంది యారావణుండు
మదగర్వ మెసఁగఁగ మసలి నీతోడఁ, గదన మెప్పుడు సేయఁగలుగునో యనుచు
సర్వలోకములందుఁ జరియింపుచుండె, సర్వేశ్వరుఁడ వీవు సముయించి తతని

ననిన నాధరణీశుఁ డావాక్యములకుఁ, దనలోన వెఱగంది తలయూఁచి పలికె
విజ్ఞానసంపన్నవిశ్వశోకముల, నజ్ఞాత మగుధర్మ మది నీకు లేదు
పదపడి పౌలస్త్యపతి యేమి చేసె, నదియుఁ జెప్పుదుగాక యన నిట్టు లనియె
జననాథ నీచేత సమరంబులోనఁ, దునియలై పడి ముక్తి దొరకొందుననుచు
ఘనబాహుఁడగు పంక్తికంఠుఁడు సీతఁ, గొనిపోయెనని చెప్పి కుంభసంభవుఁడు
నరనాథు నీక్షించి నగరాజమైన, సురమహీధరముపై సురలు సిద్ధులును
మునులు గంధర్వులు ముద మంది వినఁగ, ననిమిషమునిముఖ్యుఁడైన నారదుఁడు
నాకుఁ జెప్పినకథ నగలోకనాథ, నీకుఁ జెప్పెద నీవు నెమ్మితో వినుము

నారదప్రేరితుఁడై రావణుఁడు శ్వేతద్వీపమునకుఁ జనుట

బాహుదర్పితుఁడైనపంక్తికంధరుఁడు, సాహసంబున నిశాచరులతోఁ గూడి
యెల్లందుఁ దిరుగుచు నెవ్వ రుద్ధతులు, బల్లిదు లెవ్వారు భండనంబునకు
ధరణీశ రాక్షసదనుజగంధర్వ, సురవర్గములలోన శూరు లెవ్వారు
వారున్నయెడలకు వడి నెత్తిపోయి, వారిఁ బోరికిఁ బిల్చి వరగర్వి యగుట
భయ మెందుఁ గానక భయదసంగ్రామ, జయకాముఁడై యట్లు చరియించుచుండ
బ్రహ్మసన్నిధినుండి బ్రహ్మనందనుఁడు, బ్రహ్మవర్చసమహోద్భాసి నారదుఁడు
నొండొకరవిభంగి నురుదీప్తి మేఘ, మండలోపరిభాగమార్గంబునందుఁ
జద లెల్ల వెలుఁగంగఁ జనుదేఱఁ జూచి, యెదురుగా జని వాని నింపారఁ బలికె
లోకపూజిత సర్వలోకజ్ఞ బ్రహ్మ, లోకంబు మొదలైన లోకంబు లెల్లఁ
జూచినాఁడవు నీవు శూరులబలిమి, నేచినపురుషులు నేయెడఁ గలరు
కడకతో మద్భుజాకండూతి వోవఁ, దొడరి కయ్యము వారితోఁ జేయవలయు
నావుడుఁ దలపోసి నారదుం డనియె, రావణ నీమనోరథసిద్ధి వినుము
చెప్పంగఁదగు దుగ్ధసింధువుపొంత, నొప్పు శ్వేతద్వీప మొక్కటి గలదు
కనుఁగొనఁగా నందుఁగలవీరు లెల్లఁ, దనుకాంతిమై సుధాధాముఁ బోలుదురు
అతులప్రమాణంబులగు శరీరములు, నతిదీర్ఘబాహులు నతులసత్త్వములు
నురువిక్రమంబులు నుగ్రతేజములుఁ, బరుషనాదంబులు భయదరోషములు
నచలధైర్యంబులు నమర వర్తింతు, రచటికిఁ జనుమన్న ననియె వెండియును
నేయాగ మేపుణ్య మేయుగ్రతపము, ధీయుక్తిఁ జేసి యాదివిని బుట్టుదురు
మునినాథ యెఱిఁగింపు ముదముతో నాకు, ననుడు నయ్యనఘాత్ముఁ డనియె నాతనికి
విజ్ఞానమయమనోవీథి నూహింప, నజ్ఞానులకుఁ జూడ నతిదుర్లభంబు
యుక్తిభేదములెల్ల నొండొంటఁ దెలిసి, భక్తి నారాయణపరతంత్రు లగుచు
నేకనిష్ఠావృత్తి హృదయంబులోనఁ, జేకొని హరియందుఁ జిత్తంబు నిలిపి
హరికథాశ్రవణంబు హరికీర్తనంబు, హరిపదధ్యానంబు హరినామజపము
హరిమహోత్సవమును హరినిరీక్షణము, హరిసేవనముఁ దక్క నన్యంబు లేని
హరిభక్తు లైనవా రందుఁ బుట్టుదురు, ...
అసురారిచే నాజి హతు లైనవారు, నసమానసౌఖ్యంబు లందుఁ బొందుదురు
విను మంచుఁ జెప్పిన విస్మయం బంది, తనలోన నూహించి దశకంధరుండు
మదవృత్తిఁ దద్ద్వీపమార్గంబు చనఁగ, నిది కడునాశ్చర్య మేఁ జూతు ననుచు
నారదుండును నంత నలి నేగె నప్పుఁ, డారాక్షసుండును నద్దీవిఁ జేరి
విలయమేఘధ్వనివిధము నొనర్చి, బలువిడి బ్రహ్మాండభాండంబు లవియ
నంత రావణుమంత్రు లాదీవిచెంత, నెంతయు భీతులై హృదయముల్ గలఁగి
రావణుఁ గనుకొని రజనీచరేంద్ర, నీవెన్క రాలేము నిలువంగలేము
మాదగ్పములు దక్కె మామతుల్ దూలె, నీదీవిసామర్థ్య మెట్టిదో గాని

యిది చూడు మరుదైన యీపుష్పకంబు, చదలగాడ్పులఁ దూలు జలదంబుభంగి
నిగుడక నిలువక నిజశక్తి దూలి, మగిడిపోయెడి దీని మది విచారింపు
మదగర్వ మింకిన మాపని యేమి, కదనంబునకు నంచుఁ గడిమి పోవిడిచి
తొలఁగజూచిన వారితోన పుష్పకము, దొలఁగంగఁబుచ్చి యాదోషాచరేంద్రుఁ
డొక్కఁడె చనుదెంచె యుద్ధంబు సేయ, నిక్కడఁ గలవీరుఁ డెవ్వఁడో యనుచుఁ
బరికించియందుల పడఁతులఁ గాంచి, యరు దంది కదియంగ నం దొక్కవనిత
యడరువేడుక పుట్టి యఱచేతిలోన, నిడుకొని నవ్వుచు నెలమితో బలికె
నెవ్వఁడు పుత్తెంచె నిం దేల వచ్చి, తెవ్వనితనయుండ వెవ్వఁడ వనిన
నేవిశ్రవసునకు నిష్టపుత్రుండ, రావణుఁడనియెడు రాక్షసేశ్వరుఁడ
సమరార్థి నై యిందుఁ జనుదెంచినాఁడ, నమితవిక్రమశాలి యగువానినొకని
నెక్కడఁ బొడఁగాన నే నంచుఁ బలుక, నక్కొమ్మలందఱు నందంద నగుచు
నానాతిచే నప్పు డట్లున్నవానిఁ, దా నందుకొని యొక్కతరలాయతాక్షి
శిరములు పదియును జేతు లిర్వదియు, నిరులుఁ గొన్మేనునౌ నిది యొక్కపురుగు
కనువింత చెలులార కనుఁగొనుం డనుచు, నడు మంటఁబట్టి యానాతులు చెలఁగి
శిశువు నెత్తినభంగి జిరజిర గొనఁగ, దిశ లెల్లఁ ద్రిప్పినతెఱఁగుగాఁ ద్రిప్పి
వారివారికి నిచ్చి వనజాక్షు లిట్లు, వారక నొగి నెల్లవారు గావింపఁ
గడక నొక్కతె చేయి గఱచె నాసతియుఁ, జెడుపుర్వు గొనుమంచుఁ జెలిమీఁద వైవ
నదియు నాదశకంఠు నవలీలఁ గొనుచు, నొద విన వేడ్కతో నుడువీథి కెగసి
కడువల్క చెలిచేయి గఱచినపుర్వు, వడిఁబోయి పడు మంచు వాని వైచుటయుఁ
గులిశాహతం బైనకొండచందమున, బలువిడి నబ్ధిలో బడియె మ్రోయుచును
నిబ్భంగి నందలియింతులచేతఁ, బ్రాభవం బెడలిన పఙ్క్తికంధరుడు
పడినచందముఁ జూచి పరమహర్షమున, నడరి నారదుఁ డాడె నని చెప్పిమఱియు
మనుజేంద్ర నీచేత మరణంబు నొంది, ఘనకీర్తిసుఖములు గైకొందు ననుచు
లోకైకరక్షణలోలుఁడ వైన, నీకుఁ గోపము పుట్ట నిఖిలలోకముల
గాఢదర్పంబునఁ గలఁచె రావణుఁడు, మూఢాత్మకుఁడు గాఁడు మోక్షార్థి గాని
విక్రమోజ్జ్వల నీవు విష్ణుఁడ వగుటఁ, జక్రగదాశంఖశార్ఙ్గ హస్తుఁడవు
వామనరూపంబు వలనొప్పఁ దాల్చి, భూమి మూఁడడుగులు పొలము ము న్నడిగి
యుడువీథి నొకపాద మొకటి పెన్నేల, కడమకు బలిఁ బట్టి కట్టితి వీవు
సురలభక్తికి భక్తిసులభుండ వగుటఁ, గరుణించి లోకైకకంటకుండైన
రావణు వధియింప రామరూపమున, నావిర్భవించితి వాదిదేవుఁడవు
మానుషదేహాభిమానివి నగుచు, మానసంబున నిన్ను మఱపు గైకొనక
విష్ణుండ నే నని విజ్ఞానవీథి, నుష్ణాంశుకులనాథ యూహించి చూడు
సతతంబు నిను రహస్యములలో నెల్ల, నతిరహస్యము గాఁగ హరుఁ డెన్నుచుండు
నృపమాత్రమూర్తివై నీయందుఁ గలుగు, విపులవిక్రమమున వింశతిభుజుని
ననిలోన సుతులతో ననుజులతోడ, మనుమలతో నిష్టమంత్రులతోడ
నిఖిలబంధులతోడ నెట్టనఁ జంపి, తఖిలలోకములకు నక్కుము ల్లణఁగ
ననురాగమును బొంది రఖిలదేవతలు, మును లాశ్రమంబుల ముదితాత్ములై రి
ఆరావణుండును నట్ల సనత్కు, మారుచేఁ జగదేకమాత శ్రీదేవి
సీతగా మునువింటఁ జేసి యద్దేవి, నా తెంపు చేకొని యట లంకలోన
జననియ ట్లునిచి నీచండకాండములఁ, గనియె నిత్యంబైన కైవల్యపదము
పౌలస్త్యకులముఖ్యుఁ బఙ్క్తికంధరుని, నాలంబులోపల నవలీలఁ దునుమ
నాదైత్యదమనుండ వగునీకుఁదక్క, నేదేవునకుఁ జెల్లు నినకులాధీశ
చెలువొంద నీకథ చెప్పిన విన్న, నలరుచుఁ బుత్రపౌత్రాదులతోడ
శుభలీల నరలోకసురలోకసుఖము, లభినతస్థితిఁ గాంతు రాపుణ్యమతులు

క్రమ మొప్పనీయుపాఖ్యానంబు శ్రద్ధ, సమయంబునం దెల్ల జపియించిరేని
బితృదేవతులు గయాపిండప్రదాన, గతిఁ దృప్తులై పుణ్యగతులు గైకొందు
రనవుడు రఘురాముఁడౌ రామచంద్రుఁ, డనుజులు మువ్వురు నర్కనందనుఁడు
నగచరోత్తములును నక్తంచరేంద్రుఁ, దగవిభీషణుఁడును నతనిమంత్రులును
నమ్మహాకథ విని యాశ్చర్యమంది, సమ్మదంబును బొంది సభలోననున్న
భూసురోత్తములును భూపాలవరులు, భాసిల్లువైశ్యులుఁ బరఁగుశూద్రులును
మఱియుఁ దక్కినవారు మతుల నందంద, వెఱఁగంది యారామవిభుని గన్గొనఁగ
నాకుంభసంభవుఁ డనియె రాజేంద్ర, నీకీర్తి వింటిమి నిన్నుఁ జూచితిమి
లోకైకవినుత శుశ్లోకుండ వగుచు, నేకాగ్రబుద్ధి నీ విల యేలుచుండు
త్రైలోక్యకంటకు దశకంఠుఁ దునిమి, వ్రాలిన నీపెంపు వర్ధిల్ల నిమ్ము

అగస్త్యాది మౌనీంద్రులు రాముని వీడ్కొని చనినపిమ్మటకథ

పోయివచ్చెద మంచుఁ బొలుపారఁ దమకుఁ, జేయు సత్కృతు లొప్పఁ జేకొంచు నెలమి
నందఱుఁ దమతమయాశ్రమంబులకు, సందీప్తతేజులై చనిరి సంయములు
అంతరశ్మలు చల్లనై డిందుపడఁగ, నంతకంతకు బింబ మరుణంబు గాఁగ
నీడలు నిగుడఁగ నీడముల్ జేర, గూడుచు బహుపక్షికుల మెలుఁగింప
మక్కువ గనుమాటు మరి సైఁపలేక, జక్కవల్ బెగడంద జలజముల్ మొగుడఁ
దోయజగంధముల్ దోఁగి తుమ్మెదలు, మ్రోయుచుఁ దమదిక్కు మొగిరాకఁ జూచి
కైరవంబులు నవ్వఁ గమలబాంధవుఁడు, చేరె నస్తాచలశృంగంబుకడకు
నిబ్బంగి నినుఁ డస్తమింపంగ నప్పు, డబ్జానుకులనాథుఁ డఖిలభూపతుల
నర్కతనూభవుఁ డాదిగాఁ గలుగు, మర్కటోత్తములసమ్మతి విభీషణుని
నెంతయు సంతోష మెసఁగ వీడ్కొలిపి, యంతఃపురంబున కరిగె ని ట్లరిగి
సముచితక్రమమున సాయంతనాది, సమయోపచారముల్ సలిపి నిండించె
నారాత్రి వేగంగ నంచితస్తోత్ర, పారీణులగు పుణ్యపాఠకుల్ వచ్చి
వీరపుంగవరామ విజయాభిరామ, భూరివిక్రమనిత్య పుణ్యా మేల్కనుము
కౌసల్య సత్పుత్త్రుగా మోచి కన్న, భాసురోదయరామభద్ర మేల్కొనుము
కౌశికుఁ డొనరించు కడిదిజన్నంబు, శైశవంబునఁ గాచి సత్కీర్తి గన్న
పాటవబహుదివ్యబాణసంపన్న, తాటకాబలగర్వదమన మేల్కొనుము
హాటకశైలంబు నాకృతి గని, మేటియై ధాత్రిలో మెఱసినయట్టి
హరచాపగౌరవాహరణైకనిపుణ, నరనాథ జానకీనాథ మేల్కొనుము
తవిలి భార్గవరాము ధైర్యంబు పెంపు, తివిచినకోదండదీక్ష మేల్కొనుము
చతురనయోపాయ సత్యప్రతిజ్ఞ, పితృవాక్యపాలన ప్రియుఁడ మేల్కొనుము
దండివిరాధుని దారుణాస్త్రమున, ఖండించివైచిన ఘనుఁడ మేల్కొనుము
ఘటితకారణజన్మ ఖరదూషణాది, భటమేఘపటలోగ్రపవన మేల్కొనుము
మారీచనీరంధ్రమాయాంధకార, నీరజబాంధవనేమి మేల్కొనుము
ఉగ్రాస్త్రమున వాలి నొడిచి కిష్కింధ, సుగ్రీవు కొసఁగిన శూర మేల్కొనుము
సదయావలోకన సత్యప్రసన్న, వదన విభీషణవరద మేల్కొనుము
దుర్వారకల్లోలదుస్తరాంభోధి, గర్వశోషణచండకాండ మేల్కొనుము
ఘను కుంభకర్ణుని గడిది బాణములఁ, దునుమాడుదుష్కృతదూర మేల్కొనుము
దశకంఠకంఠనిర్దళనప్రచండ, విశిఖప్రయోగప్రవీణ మేల్కొనుము
ఘనకీర్తిచంద్రికాక్రాంతదిక్చక్ర, జనలోకనుత రామచంద్ర మేల్కొనుము
పూతశుభాకారభూసుతాదార, భాతృవత్సల రామభద్ర మేల్కొనుము
సుఖరాత్రియై నీదు సుప్రబోధమున, నఖిలలోకములకు నానంద మొదవె

యోగనిద్రాలీల నుదధిమధ్యమున, భోగీంద్రతల్పుఁడై పొలుపారుచున్న
పురుషోత్తమునిభంగి భువనరక్షైక, పరత మేల్కొనుమంచుఁ బ్రస్తుతించుటయు
నెత్తమ్ము లిటమీఁద నిద్దుర దెలియ, నత్తెఱంగిట్టిద యనిచూపుకరణి
నల్లన నయనంబు లలరఁ దాల్చుటయు, మెల్లనిపొడ వెట్టి మేల్కని వచ్చి
మలయజవాసితమణిహేమకుంభ, జలముల నోగి వార్చి జలకంబు దీర్చి
యత్యంతనియతితో నగ్నిహోత్రాది, నిత్యకర్మంబుల నెరయంగఁ దీర్చి
భూసువర్ణాదికపుణ్యదానములు, భూసురవితతికిఁ బొలుపార నిచ్చి
సురపితృపూజలు సొరిదిఁ గావించి, గురుభక్తియుక్తుఁడై గురుల మన్నించి
భూసురాశీర్వాదపూతంబులైన, సేసఁబ్రా లొనరంగ శిరమునఁ దాల్చి
కప్రంబుతోఁ గూడఁ గలయ వీడ్యములు, విప్రపుంగవులకు వేడ్కతో నిచ్చి
యానవం బలరంగ హస్తముల్ మొగిచి, వీనుల కింపార వినయంబుతోడ
విచ్చేయుఁ డని పల్కి వివిధభూషాదు, లచ్చుగా ధరియించి యధికతేజమున
బహుచిత్రమణిగణప్రభలు శోభిల్ల, మహనీయతరసభామండపంబులకుఁ
జనుదెంచి జనముఖజలజంబు లలరఁ గనుఁగొని దోషాంధకారంబు విరియ
భద్రపీఠంబను ప్రథమాద్రి రామ, భద్రుండు విలసిల్లెఁ బద్మాప్తుకరణి
నంత వసిష్ఠాదులగు పురోహితులు, సంతుష్టమతులైన సకలభూపతులు
రుచిరభూషణజాలరోచిష్ణు లగుచు, నుచితాసనంబుల నోలి శోభిల్ల
వరభూషణాదుల వరుసఁ గైసేసి, పరమప్రియంబున భరతుండు నెలమి
శత్రుభీకరభుజోజ్జ్వలుఁడు లక్ష్మణుఁడు, శత్రుఘ్నుఁడును వచ్చి సమయజ్ఞు లగుచు
జననాథముఖచంద్రచంద్రికారుచులఁ, గనుఁగొని తమహస్తకమలముల్ మొగిచి
బహురత్నకోటీరభాగముల్ గదియ, మహితాత్ము లింపార మాటిమాటికిని
బని యేమి దేవ యన్పల్కుము న్గాఁగఁ, బనులెల్లఁ గైకొంచు భక్తిమైఁ గొలువ
ననుపమజయసత్వు లగుబుక్షవరులు, ఘనబాహులగు మహాకపులతో గూడి
మర్కటాధిపుఁడును మంత్రులతోడ, నర్కసన్నిభతేజుఁడగు విభీషణుఁడు
వరకవుల్ గాయకుల్ వరుసతో సరస, పరిహాసచతురులు బహుకళావిదులు
పౌరాణికులు శాస్త్రపరిణతుల్ వేద, పారగుల్ నృపనీతిపరిచితమతులు
నుచితభంగుల నుండు నురుహేమరత్న, రచితభూషాదులు రమణమైఁ బూని
లలితముక్తాదామలసితంబులైన, నలినంబు లన నొప్పు నగుమొగంబులును
గ్రాలుచూపులు నల్లకలువలోయనఁగ, నాలోలచతురంబులైన నేత్రములు
నమృతాంశునవరేఖ లడఁచు ఫాలములు, నమృతంబు మఱపించు నధరబింబములు
కాముకావళిమతుల్ గరఁగింపఁజాలు, కామకార్ముకశృంగగతిఁ బోలు బొమలు
నెత్తిమ్మితావులు నిగుడు నాసికలు, మెత్తనిచిగురుల మించు హస్తములు
నిండారు నునుశాంతి నెలకొన్న చంద్ర, ఖండంబు లన నొప్పు గండపాలికలు
వదనేందురుచులను వంచించి వెనుక, నొదవు చీఁకట్లన నొప్పు క్రొమ్ముళ్లు
విలసితభుజలతావిక్షేపణములఁ, గలయ నిగ్గులు సూపు కమ్రకక్షములు
ప్రక్క గానఁగ సకుల్ పైపయిఁ బొరలఁ, బిక్కటిల్లుచునున్న బిగిచన్నుఁగవలు
వృత్తోరుయుగములు వేడ్కఁ గ్రాముకుల, చిత్తముల్ గరఁగించు సింహమధ్యములు
నడదీగెలో యన నవకంబుఁ గాంతి, కడునొప్పు మేనులు ఘననితంబములు
చిఱుతనవ్వులు తీయచెయ్యులుఁ గల్గు, తెఱవలు వలరాజుదీమంబు లనఁగ
మణిమయమేఖలమంజీరవలయ, ఝణఝణత్కారంబు సరిఁ గ్రందుకొనఁగ
గురునితంబోల్లసత్కోమలగతుల, మురిపెంబు లమరంగ మొగి నేగుదెంచి
వరుస నానాగీతవాద్యనృత్యముల, సరసులై కొలువఁగ సమయంబు లెఱిఁగి
పొలుపుగా ధర్మార్థపురుషార్థకథలు, చెలఁగి పౌరాణికుల్ చెప్పంగ వినుచు
రాజితమణిహేమరత్నపీఠమున, రాజమధ్యంబున రాజేంద్రవిభుఁడు

రవికులోత్తముఁడైన రామచంద్రుండు, దివిజసేవితుఁడైన దేవేంద్రుభంగి
గ్రహగతుండగు చంద్రుగతి నొప్పుచుండె, మహిమ ని ట్లొప్పుదు మఱియొక్కనాఁడు
సకలజ్ఞు మిథిలేశు జనకు నీక్షించి, ముకుళితహస్తుఁడై ముద మొప్పఁ బలికె

రాముఁడు జనకుని మిథిలకుఁ జను మని వేఁడుట

నలరి విదేహాన్వయంబు నిక్ష్వాకు, కులమును వెలయుట కుశలమై యొప్పె
ధరణీశ మీరును దశరథేశ్వరుఁడుఁ, బరికింప మాకొక్కభంగియె కాదె
పెక్కునాళ్ళకు మమ్ముఁ బ్రీతిఁ గన్గొనుచు, రాజశేఖరుఁడవై రాజిల్లు మీరె
పూజితంబగుచున్న పురుషరత్నములు, ఇక్కడ నుండితి రిష్టభావమునఁ
బోయివత్తురుగాక భూపాల యనుచు, నాయతద్యుతి నొప్పునవ్యరత్నములు
కట్టనిచ్చిన వానిఁ గరపంకజమున, ముట్టి లేనవ్వుతో ముదితాత్ముఁ డగుచు
భావింప నృపవీర పరమబంధుఁడవు, నీవు కావున మేము నిన్నె కోరెదము
కాకుత్స్థకుల యిట్టికడిఁదికార్యంబుఁ, జేకొని యెవ్వఁడు సేయంగ నోపు
నీయొప్పురత్నంబు లివి నీకె యొప్పు, మాయీవిగా వీని మరలఁ గైకొమ్ము
అనవుఁడు రఘురాముఁ డౌఁగాక యనుచు, జనకభూవరు సంతసమున వీడ్కొలిపి

రాముఁడు కేకయరాజాదులను వారివారిపురంబులకుం బంపుట

తగఁ గేకయాధీశుఁ దనమేనమామ, యగుయుధాజిత్తుని నలరారఁ జూచి
కడుఁబెక్కుదినములు గడచె మీతండ్రి, యుడుగక చింతించుచుండు మీవలన
నీరాజసంపద లెల్ల మీయవియె, గౌరవోజ్జ్వల మాకుఁ గలవారు మీరె
యీభూతినిలయంబు లీమహామణులు, నీభూషణంబులు నెల్లఁ గైకొనుము
సౌమిత్రి ని న్నంపఁ జనుదెంచువాఁడు, భూమీశపుంగవ పోయిర మ్మనిన
మనుజేంద్ర మీచేయుమన్ననలెల్లఁ, గనకభూషాదులు కట్నముల్ మాకు
నని ప్రదక్షిణముగా నతిభక్తి వచ్చి, వినతుఁడై రఘురాము వీడ్కొని చనియె
నంత కాశీపతియగు ప్రవర్ధనుని, సంతోషమున రామచంద్రుండు సూచి
జననాథ నీతోడ సఖ్యంబు చేసి, ఘనమైన తేజంబుఁ గంటి మెంతయును
బంధురగతి నీవు భరతుతోఁ గూడి, బంధుకృత్యము తగఁ బాటించి తనఘ
పెద్దవాఁడవు మాకుఁ బ్రియమార ననుచు, గద్దియ దిగి చక్కఁ గౌఁగిటఁ జేర్చి
మహిమతో వీడ్కొల్పి మఱియును నూర్వు, రహితభయంకరులైన భూపతుల
విరిదమ్మిఱేకుల వెదచల్లు నట్టి, కరణిఁ దా నందఱఁ గలయంగఁ జూచి
రాజపుంగవులార రాజధర్మముల, రాజితగుణముల రణజయోన్నతుల
భాసురకర్మలఁ బ్రఖ్యాతు లగుదు, వాసికెక్కిన వీరవరులు మీ రెల్ల
మీలావుతేజంబు మిగులంగ నూఁది, పౌలస్త్యసుతుఁడైన పఙ్క్తికంధరుఁడు
సకలలోకములకు సమరదుర్జయుఁడు, నకలంకధీరుడు నమితదోర్బలుఁడు
నట్టిగర్వాంధుని నాలంబులోన, గిట్టి జయించితి గీర్వాణు లలర
మది నేను గారణమాత్రంబు గాఁగ, నది మీరు చేసిన యట్లుగాఁ గొనుఁడు
బవరంబునకుఁ దోడు భరతుండు నిలువ, వివిధసేనలతోడ వెస మీరు వచ్చి
చిరకాల మభినుతస్థితి నుంటి రింక, బరమానురక్తి మీ పట్టనంబులకుఁ
బోయివత్తురుగాక భూపాలు రనిన, నాయుచితోక్తుల కందఱు నలరి
దారుణరణకేళి దశకంఠుఁ దునిమి, వీరపుంగవ నీవు విజయంబు గనుట
వైదేహిఁ దెచ్చుట వచ్చి పట్టంబు, మేదినీపతు లెల్ల మెచ్చఁ గైకొనుట
సంతోషమున బంధుసహితుఁడ వగుట, యంతకంతకు గీర్తి నధికుండ వగుట
పరికింప నరుఁ డిట్టిభాగధేయంబు, నిరుపమస్థితిఁ బొంద నీకుఁ జొప్పడియె

నెమ్మి సంస్మిత మైన నీముఖాంబుజము, గ్రమ్మఱ నిటు సూడఁగాంచితి మేము
ఇదియె మాసంతోష మిదియె మాకోర్కి, మదిలోన మము మీరు మఱవకుం డనుచు
దండప్రణామముల్ దగ నాచరించి, నిండినప్రేమంబు నొలకొన నృపులు
సదయుఁడౌ శ్రీరామచంద్రునిమూర్తి, చెదరకుండఁగ మదిఁ జేర్చుచుఁ గదలి
పెక్కులక్షౌహిణుల్ బెదర సైన్యంబు, లక్కజంబుగ నేల యల్లాడుచుండ

తమయిండ్లకుఁ బోవురాజులు మార్గములో రాముని మెచ్చుకొనుట

నడుచుచో నమ్మహానాథు లొండొరులు, గడువేడ్క రథములు గదియ రానిచ్చి
భరతుఁడు పిలిపింపఁ బ్రతినతో మనము, నరుగుదెంచినకార్య మది సేయఁగలిగె
సాహాయ్యకముపేరఁ జని మన రాము, నాహవనైపుణం బది చూడలేదు
రామరావణులకు రణమైనచోట, నేమనియుండిరో యింద్రాదిసురులు
క్రందెంత గలిగెనో గగనభాగమున, ...
దేవాసురాదులఁ దృణముగాఁ గొనుచు, దేవేంద్రుఁ డాదిగా దిక్పతు లడల
నాలంబులోపల నవలీల నిలిచె, గైలాస మెత్తెను గౌరీశుతోడ
నట్టియాదశకంఠు నస్త్రవేగమున, నెట్టు వారించెనో యినకులోత్తముఁడు
ఎట్టిదివ్యాస్త్రంబు లేసెనో వానిఁ, గట్టల్కఁ ననిలోనఁ గడతేర్చి పుచ్చె
నింద్రాదిదివిజుల హృదయశల్యంబు, నింద్రజిత్తనువాని నెక్కటి దాఁకి
సౌమిత్రి యేగతిఁ జంపెనో మనకు, నామహాభుజులావు లవి చూడలేదు
శూరపుంగవులైన సుగ్రీవముఖ్యు, లారఁజేసిన లావు లతివిచిత్రములు
హనుమంతు చేసినయట్టికార్యములు, విన విస్మయంబు లావిధము లన్నియును
గనుఁగొన లేకున్నఁ గాకుత్స్థు చేత, వినఁగఁ గనుఁగొన్నవిధమె కా మనకు
ననుచు సంతోషంబు లంతరంగముల, నినుమడింపంగఁ బోయిరి పురంబులకు
నిమ్ముల భరతుడు నెమ్మి లక్ష్మణుఁడు, నెమ్మి శత్రుఘ్నుఁడు నృపతివాక్యమున
రాజుల నయ్యయిరాజధానులకు, వాజిసామజరథావళులతో ననిచి
తేజంబుఁ బెంపును దీపింపఁ దన్నుఁ, బూజించి క్రమ్మఱఁ బుత్తెంచునపుడు
రాజన్యవిభుఁడైన రఘువీరుపేర, రాజమానానేకరత్నసంఘములు
చారుకాంచనముల సంతతద్యుతులఁ, దారకావళి మించు తారహారములు
భాసిల్లుతొడవులు పరికింప నొప్పు, దాసీసమూహముల్ తగురథంబులును
నుత్తమాశ్వంబులు నున్నతాకృతుల, మత్తమాతంగముల్ మలయజాదులును

రాముఁడు కపివీరులకు బహుమానము లిచ్చుట

బొరిపోరిఁ గొనివచ్చి భూలోకనాథు, చరణంబులకు మ్రొక్కి సరికేలు మొగిచి
దేవర మీకుఁ బుత్తెంచినా రనుచు, ...
విన్నవించినవాని వేడ్కఁ గైకొనుచుఁ, గొన్నిభూషణములు కొన్నిరత్నములు
నుగ్రాంశుకులనాథుఁ డుగ్రతేజునకు, సుగ్రీవునకు నిచ్చి సుస్థితుం డగుచుఁ
దగుభూషణమ్ములు ధర్మైకనిరతుఁ, డగువిభీషణునకు నందంద నిచ్చి
సరినాఁగ యామినీచరులకు నెల్ల, నురుతరాభరణంబు లొగి నొప్ప నిచ్చి
భవ్యదయాదృష్టి పరమమంత్రులకు, నవ్యంబులగు భూషణము లిచ్చి నిచ్చి
సుగ్రీవుఁ జూచి నీసుతుఁ డంగదుండు, విగ్రహోదగ్రుఁడై వెలయు నీలుండు
హనుమంతుఁడును మాకు నత్యంతహితులు, ఘనవిక్రములు వాలికంటే నీకంటె
వీరు గావించిన విక్రమక్రమము, లారసి చూడంగ నతివిచిత్రములు
అది గానఁ దగు పూజ కర్హులు వీరు, వదలక మన్నింపవలయు మా కనుచుఁ
గడువేడ్కతోఁ గేలఁ గరమొప్పఁ దిగిచి, తొడలపై నిడుకొని తొడరారు కరుణఁ

దన దొడ్డతొడవులు దగ విభాగించి, జనులెల్లఁ బొగడంగ సరిరాఁగఁ దొడిగె
నంత నంగదుఁడును నచలనందనుఁడు, సంతోషమున మ్రొక్కి సభ నుల్లసిల్ల
గజగవాదులు నట్ల కడకతో మ్రొక్కి, నిజమైనభక్తితో నిలుచున్నఁ జూచి
యర్కవంశాధీశుఁ డనియెఁ దా నిట్లు, కర్కశవిక్రమఘనులైన మీరు
మర్కటోత్తములార మాకు సోదరులు, తర్కింప బంధువుల్ తనువు ప్రాణములు
వెలయంగ మీయట్టి వీరపుంగవులు, కలుగు సుగ్రీవుండు కడుధన్యుఁ డనుచు
నిరుపమాకృతి నొప్పు నీలుని నలుని, గిరిచరాగ్రణియైన కేసరిఁ గుముదు
ఘనుని సుషేణుని గంధమాదనుని, వినతుని మైందుని ద్వివిదునిం బనసు
వరకీర్తియుతు జాంబవంతు గవాక్షు, దురవలోకుండగు ధూమ్రు సన్నాహు
మొగిఁ బ్రజంఘుని దధిముఖుని దుర్దమునిఁ, దగు మహాబలు మహోద్ధతు నింద్రజాను
నాళీకముఖుఁడగు నగచరోత్తముని, నాళీకముల నవ్వు నయనంబు లలరఁ
గనుఁగొని బహురత్నఖచితంబులైన, వినుతభూషణములు వివిధాంబరములు
మానితస్థితి నిచ్చి మఱియు నీవలయు, వానరోత్తములకు వరుసతో నిచ్చి
నిచ్చలు నిబ్బంగి నృపుఁడు మన్నింప, మెచ్చైనఫలములు మేటితేనియలు
నమృతోపమానంబు లైన యన్నములు, నమర భుజించుచు నంచితాకృతులు
ప్లవగగోలాంగూలభల్లూకపతులు, నవిరళస్థితిఁ గూడి యామినీచరులుఁ
జరియించుచుండి రాజననాథుఁ డంత, సురుచిరస్థితి నొప్పు సుగ్రీవుఁ జూచి
గిరిచరాధిప నీవు కిష్కింధ వెడలి, చిరకాల మయ్యెను శిశిరంబు వచ్చె
నీసేనతో నేగి నీవు నీపురిని, భాసురస్థితి మైత్రిఁ బాటించియుండు
ముపచారవాక్యంబు లొండింక నేల, కపినాథ నీ వెల్లకపులఁ బాలింపు
వాలిసూనుఁడు వాలి వరులలో నెల్ల, వ్రాలినవీరుఁ డీవాయునందనుఁడు
విజయుఁ డీశతబలద్వివిదమైందులును, గజుఁడును గవయుండు గంధమాదనుఁడు
శరభుండు కుముదుండు జాంబవంతుండు, హరియుఁ గేసరియు గవాక్షుండు నలుఁడు
నీసుషేణుండును నీసుబాహుండు, నీసుందరుండును నీపాటలుండు
హేమాచలోన్నతి నేపారుచున్న, యీమేటిశరభుడు నీనిశంభుండుఁ
జూడుఁడు మొదలైన శూరులనెల్ల, వేడుక మన్నింపు వేఱు సేయకుము
వీరపుంగవ నీతి విడువకు మనుచు, నారవినందనుం డలరంగఁ బలికి
యుపగూహనంబుల నుల్లంబు లలర, గపినాయకులనెల్లఁ గడు గారవించి
సమ్మదంబున విభీషణుఁ జూచి మాకు, నెమ్మి గావించితి నీ వెల్ల హితవు
ధర్మాత్ముఁడవు సత్యదాక్షిణ్యమతివి, నిర్మలవ్రతుఁడవు నీతిమంతుఁడవు
గాన నీవకలంకగతి లంక నేలు, మానుగా సురలకు మఱి రాక్షసులకు
ననఘుఁడు మీయన్న యగుకుబేరునకుఁ, దనర నీ వేయెగ్గుఁ దలఁపకయుండు
ధర్మవర్తన మెందుఁ దప్పనివిహిత, కర్ములు ధరఁ బెద్దకాల మేలుదురు
పాయక ధర్మంబుఁ బాటింపు మనఘ, మాయెడ నెయ్యంబు మఱవకు మనిన
శైలచరాదులు సకలరాక్షసులు, మేలు మేలని రాము మృదుతరోక్తులకు
నలరుచు నీబుద్ధి యమరు నీబాహు, బలవిక్రమంబులు ప్రణుతింప నొప్పు
జగదీశ నీకీర్తిచంద్రికల్ జగము, లొగినిండి యొప్పుచు నున్నవి యనుచుఁ
బలుమాఱుఁ గొనియాడఁ బవననందనుఁడు, నలువార దండప్రణామంబుఁ జేసి
నరలోకనాయక నాకు మీమీఁదఁ, దిరముగాఁ గల భక్తి దీపింపనిమ్ము
వీరుండ నీకథ వినఁబడుచుండు, నారంగ నెంచాక నంతకాలంబు
జననాథ నీకథాజలధి నోలాడ, ననిశంబు నాచిత్త మది గోరుచుండు
నిచ్చలు నచ్చరల్ నీకథామృతము, వచ్చి నాకడఁ బాడ వర మిమ్ము నాకు
నెంచాఁక నీకథ యెసఁగు లోకముల, నంచాఁక ధరియింతు నాయు వే ననినఁ

హనుమదాదులు రాముని వీడ్కొని చనుట

గరుణావిలాసంబు కన్నులఁదోపఁ, గరము వేడుకతోడ గద్దియ డిగ్గి
యాలింగనము చేసి యనిలనందనుని, నీలోకజాలంబు నెంచాఁకఁ గలుగు
రామాయణము గల్గు రమణ నెంచాఁక, నీమేను నందాఁక నిత్యమై యుండు
రాకాసుధాకరరశ్ముల నగుచు, నీకీర్తి వర్తించు నిఖిలలోకములఁ
గపికులోత్తమ మాకుఁ గావించినట్టి, యుపకారమునకు మా యొనరింపలేము
ఆపదల్ బ్రాపించు నప్పుడు సుజను, లోపి ప్రత్యుపకార మొనరించు టెల్ల
నీకు నాపద లేదు నిఖిలలోకముల, నేకతంబున నంచు నింపారఁ బలికి
నాయకరత్నమై నడుమ వైడూర్య, మాయతద్యుతిఁ బొల్చు హార మిచ్చుటయు
ధరియించి మారుతి దనరె నక్షత్ర, పరివృతాంగంబైన భర్మాద్రిపగిది
నృపలోకనాథుండు నెమ్మితో మఱియు, నుపగూహనంబుల నుచితవాక్యముల
నిమ్ముల మన్నించి యెలమి వీడ్కొలుప, సమ్మదంబున నద్రిచరనిశాచరులు
సాఁగిలి మ్రొక్కుచుఁ జనిరి చిత్తముల, రాఁగిల్లి తమతమరాజధానులకు
నమ్మహీశుండును నతిభక్తితోడఁ, దమ్ములు పనిచేయ ధరణి యేలుచును

కుబేరునియొద్దినుండి పుష్పకము మరలవచ్చుట

అపరాహ్ణసమయమునం దొక్కనాఁడు, విపులవాక్యంబుల వినువీథి వినియె
ననమ నేఁ బుష్పకంబను దాన మీరు, పనిచిన పౌలస్త్యుపాలికి నరిగి
కిన్నరాధిప రఘుక్షితిపతి నిన్ను, మన్నించి నను నీకు మరలంగ నిచ్చెఁ
బుత్తేరవచ్చితిఁ బొలుపార ననిన, విత్తాధిపతి కడువేడ్కతోఁ బలికె
నమరవిద్రావణుండైన రావణుని, సమదపుత్రామాత్యసహితంబు గాఁగ
దుస్సహరణభూమిఁ దున్మాడివైచి, నిస్సీమవిజయుఁడై నిను దెచ్చెఁ గాన
వసుధేశునొద్దనె వదలక నీవు, వసియింపఁదగు నన్న వచ్చితి నేను
దలఁచినప్పుడు వచ్చి ధరియింతు రూపు, గలిగియుఁ బొడలేక గమనింప నేర్తు
నా కేమి యానతి నరనాథ యనినఁ, గాకుత్స్థపతి విని కరుణతోఁ బలికె
నగుఁగాక గైకొంటి నతనివాక్యములు, తగువున నే నిన్నుఁ దలఁచినయపుడ
రమ్ము నీ కిమ్మైన రమ్యదేశమున, సమ్మదంబున నీవు చరియింతుగాక
యని గంధపుష్పలాజాదులం బూజ, లొనరించి వీడ్కొల్ప నుడురాజవీథి
రాజమానానేకరత్నదీధితులఁ, దేజరిల్లుచుఁ దూర్పుదిక్కున కరిగె
నాలోన భరతుండు హస్తముల్ మొగిచి, భూలోకపతితోడఁ బొలుపారఁ బలికె
పూజితధర్మైకబుద్ధి పెం పెసఁగి, రాజన్యవర నీవు రాజ్యంబు సేయ
నేరోగములును లే వెల్లభూజనులు, నార నాయుష్మంతు లగుచున్నవారు
కాలంబు దప్పక కడిమిమై వాన, లోలిమైఁ గురియించుచుండు నింద్రుండు
పాయక సుఖతరస్పర్శంబు లగుచు, వాయువు లెలమితో వర్తించుచుండు
వెసలఁ గీర్తులు నిండఁ ద్రిదశులు మెచ్చ, వసుధఁ బాలించుచు వర్తించునట్టి
రాజులలో నిట్టిరా జెందుఁ గలఁడు, రాజాధిరాజైన రామచంద్రుండ
యని సంతసిల్లుచు నఖిలలోకులును, వినుతి సేయుదురంచు విన్నవించుటయుఁ
గుండలమణికాంతిఁ గొమరారుచున్న, గండభాగంబులఁ గడునవ్వు మెఱయ
భరతువాక్యములకుఁ బ్రమదంబు నొంది, ధరణిఁ బాలించుచుఁ దగనొక్కనాఁడు
విద్యాధరాదులు విహరించునింద్రు, నుద్యానవనమన నుల్లసిల్లుచును
ధరణికిఁ దొడవైన తనవనంబునకు, ధరణిజ తోడ రా ధరణీశుఁ డరిగి
పొరి నశోకంబులుఁ బోకబోదియలు, సురగలుఁ జొన్నలుఁ జూతపోతములుఁ
బనసలు నరఁటులుఁ బగలుచీఁకట్లు, గొనుతమాలంబులుఁ గోవిదారములు

దాడిమంబులు నారదములుఁ బెంపొందు, నీడలు నిమ్మలు నింబభూజములు
మాతులుంగంబులు మంచినేరేళ్ళు, నాతతమోదములయిన కేతకులు
మాటికిఁ దనుతావిమారుతంబునకుఁ, బాటిల్లఁ బూచిన పాటలీతరులు
నాగకేసరములు నవకంబులైన, సాగు కింజల్కకేసరవృక్షములును
కడలేనికడుములు కర్ణికారములు, కడునొప్పుబొగడలు ఖర్జూరములును
గొరువులు నెరవులు గురువిందపొదలు, నరుదుగాఁ బొదలిన యంబాళములును
లలినొప్పు నుద్యానలక్ష్మికి నవియ, తిలకంబు లననొప్పు తిలకభూజములుఁ
గమ్మతావులు దిశల్ గలయ వాసించు, సమ్మదం బొనరించు చంపకంబులును
హింతాళతాళము లెడనెడ మఱియు, వింతలై కనుపట్టు వివిధవృక్షములుఁ
దరగని నెత్తావి దనరు క్రొవ్విరులు, గిరిగొన్న నవలతాగేహవాటికలుఁ
గమలముల్ పగళులు కలవలు రేలు, నమరంగ మకరంద మందంద దొరఁగ
వెలితి గానఁగరాని విమలపూరములఁ, బొలుచు వీచుల రాలు పుప్పొళ్ళజడియుఁ
గలహంససారసకారండవాది, కలకలారావముల్ గలకొలంకులును
వాదటఁ దనరుచు నవ్యరత్నములు, వేదికాతలములు వేడ్కలు వెనుప
మనసులు గలఁగ మన్మథుఁడు దర్పింప, వనజలక్రీడల వాంఛతోఁ జలిపి
యౌవనమధ్యంబునం దొక్కచోటఁ, బావనసమతలస్ఫటికవేదికను
బఱచినరత్నకంబళముపై విరులు, పఱచినఁ గూర్చుండి పరమానురక్తి
మాకందమకరందమధువులు గ్రోలి, జోకలై తుమ్మెదల్ శ్రుతిఁ గూడి మెఱయ
సరసగీతంబులఁ జారులాస్యములు, నరుదార హృద్యంబులైన వాద్యముల
గణికాజనులు దన్నుఁ గదిసి మెప్పింప, మణిభూషణాదులు మది కింపు నొసఁగఁ
పురజను లలరంగ భూపుత్రితోడఁ, బురమున కేతెంచి భూలోకవిభుఁడు
నిర్మలతరనీతినిష్ఠాత్ముఁ డగుచు, ధర్మక్రమంబున ధర నేలుచుండె
నిచ్చలు సీతయు నియతవ్రతంబు, లచ్చుగాఁ గైకొని యందఱత్తలకుఁ
బరమపావనమైన భవ్యశీలమునఁ ,బరిచర్య సేయుచు భక్తి మ్రొక్కుచును

ఒకరక్కసి సీతకుఁ దంత్రము పెట్టుట

బ్రకటితభోగసౌభాగ్యసంపదల, నొకకొఱఁతయు లేక యున్న దేవారిఁ
గనుఁగొని చూపోప కట యొక్కనాఁడు, తనమదిలోనున్న తల పెల్లఁ దెలియ
ధరణిజతో వినోదంబుగాఁ గడఁగి, కరమర్థిఁ బలికె నక్కజము దీపింప
నోరామ కుంభజుం డొగిశంబరారి, యారామకంటెఁ జెల్వైన కామినులు
నేమానవులకును నెఱుఁగరాకుండఁ, గ్రామరూపంబులు కరము శోభిల్లఁ
దనరారు వారినిద్దఱి నిచ్చుటయును, మనమున నర లేక మైత్రితో వారు
బాణాకృతుని రామభద్రునియెద్ద, నేణాక్షు లుండుట యెఱుఁగుదొ లేదొ
యనవుడు సీత దా నాత్మలో నిట్టి, పని యెట్లు రామభూపతి కెట్టు లోర్వ
కాడిననాడె నేమనవచ్చు నల్ల, నాఁడంత చేసిన నాతియాఁగాదొ
యని చింతయును మోద మటు పురికొనఁగ, వనజాక్షి యత్తల వరుస వీడ్కొనుచుఁ
గడుమోదమునఁ దొంటికంటె శోభిల్లఁ, దొడిపూసికట్టి కౌతూహలం బొప్పఁ
గాకుత్స్థుఁడున్న యేకాంతపుటింటి, కాకందువుల కేగి యతివినోదములఁ
బ్రియునకుఁ బ్రియముగాఁ బ్రియగోష్ఠి,సలిపి, ప్రియుచిత్త మెఱిఁగి సంప్రీతి నిట్లనియె
దేవర యేకపత్నీవ్రతుం డనుచు, వరజనులు నక్కజముగా ననెడి
పలుకు బొంకని కానఁబడుఁ జిత్రగతుల, వలఁతులై మనుజు లెవ్వరు నెగ్గకుండ
లలితవిలాసినులైన కామినులు, గలరఁట నీయొద్దఁ గమలాప్తవంశ
యనవుడు రఘురాముఁ డవనీతనూజఁ, గనుఁగొని నీకు బొంకఁగ నేల వినుము

గొనకొని యొకనాఁడు కుంభసంభవుని, గన వేడ్కఁ జని నమస్కారంబు సేయ
సంతుష్టహృదయుఁడై నమ్మునీశ్వరుఁడు, నంతట నొకవిల్లు నమ్ములు రెండు
వలనొప్పగాఁ దెచ్చి వరుసతో నాకు, నలవడ నొసఁగుచో నాతఁ డిట్లనియె
నీబాణరాజంబు లెలమితో మీకుఁ, బ్రాబల్యముగ నెల్లపను లొడఁగూర్చి
నీకును నాధరణీతనూభవకుఁ, జేకొని పుత్త్రులై చెలఁగి జన్మించి
భువనంబు లౌననఁ బొగడత కెక్కి, యవనికి రాజులై యతిశయిల్లఁగను
గలరంచు నిచ్చినఁ గైకొని యేను, తలపోసి వానివిధంబెల్లఁ దెలియు
కొఱఁకునై యవి దాచికొన్నాఁడఁ గాని, తరళాక్షి యొండువిధంబు లే దనుడు
నవి యెవ్వి యనిన రామావనీశ్వరుఁడు, కవదొనలోన నొక్కటి వెల్గుచున్న
పసిడిపింజెలచేతఁ బ్రభగలయట్టి, విశిఖంబు లవి యని వ్రేలఁ జూపుటయు
నోనరనాథ యాయురుసాయకములు, మానినులై యుండు మార్గ మెట్టిదియొ
కావింపవలయు వేడ్కయ్యెడుఁ జూడ, నావిధంబంతయు ననిన రాఘవుఁడు
తనమది నూహింపఁ దచ్చరద్వయము, వనితాకృతుల్ దాల్చి వచ్చి కేల్మొగిచి
తమయున్నదొనకు నత్తఱి నేగి తొంటి, క్రమమున నున్న యగ్గలికయుఁ జూచి
యాలోన వెఱఁగంది యమ్మహాదేవి, పోలంగ మును విన్న పొందుగా నెఱిఁగి
మనమునఁ దలపోసి మఱియొక్కనాఁడు, మొనయు రోషమున రాముని గానకుండ
నాయంపకొనఁ జేరి యందున్న కపట, సాయకంబులఁ జూచి చయ్యన దిగిచి
ధళధళయను మించుతళుకుల నొప్పు, నలుగుల నూడ్చి కోలల నందె దాచి
వడిఁ గొంచుఁబోయి యెవ్వరు లేనిచోట, బొడిపొడి సేసి యాపొడి నీళ్లఁగలపి
త్రావెఁ ద్రావుటయు నాతాపసాధీశుఁ, డావసు ధేశుతో నాడినయట్లు
చపలాక్షియగు సీతజఠరంబులోన, నపుడు బాణములు పిండాకృతిఁ దాల్చె
శుకవాణికిని గర్భశుభసూచకములు, నకలంకగతిఁ జూడ నమరె నందంద
నడుమనునూనంబునకుఁ బాసె నంతఁ, గడుఁదోర మగుచు నాకాశంబుమీఁది
నుడి విస్తరిల్లె భూసుతకుఁ జిట్టుములు, బెడిదంబుఁ గాగ ముప్పిరిఁ బేనినట్టు
లారు నీలచ్ఛాయ నమరె దేహంబు, భారంబు గాఁగ షట్పదములు హేమ
కలశాగ్రముల నున్నగతి గల్గె పద్మ, దళనేత్రకును గుచద్వయ మొప్పుచుండె
నివ్విధంబుననను మహీపుత్రి వేడ్క, మువ్వురత్తలకును మ్రొక్క యొక్కప్డు
మణిభూషణంబుల మహితమాల్యములఁ, బ్రణుతాంబరంబుల భవ్యగంధములఁ
బొలుపారఁ గైసేసి భూనాథుకడకు, నెలమి నేతేర నయ్యినకులోత్తముఁడు
కేళిగృహంబులఁ గృతకశైలములఁ, నోలిఁ గొలంకుల నుద్యానములను
నలరారు నిష్టంబులగు వినోదములు, సలుపుచుఁ బదివేలసంవత్సరములు
వసుధఁ బాలించుచు వదనాబ్జ మలర, వసుధేశుఁ డొకనాఁడు వైదేహిఁ జూచి
కమలాక్షి నీయందు గర్భచిహ్నములు, కొమరారుచున్నవి కుశలంబు లగుచు
నెయ్యదికోర్కి నా కెఱిఁగింపు మనిన, నొయ్యన నగవుతో నుడురాజవదన
యెలసిగ్గుచూపుల నిలఁ గనుంగొనుచుఁ, దల వాంచి యొక్కింతతడ వూరకుండి
దేవ భాగీరథీతీరదేశమున, వావిరిఁ దాపసవనభూములందు
ఫలములు సేవించి భక్తి నమ్మునులఁ, గొలువంగ నొకనాఁడు కోర్కి నా కనియె
ననవుడు నౌ గాక యని పల్కి మఱియు, మనుజేశుఁ డాస్థానమండపంబునకు
నరిగి కొల్వైయున్న యవసరం బగుట, పరికించి విజయుండు భద్రుండు గురుఁడు

రాముఁడు ప్రజలను దనమంచిచెడ్డ లడుగుట

మతిమంతుఁడును నిద్ధమతివిరాజితుఁడు, మతివిశాలుండగు మాధవాఖ్యుండుఁ
గశ్యపుండనువాఁడు గాధిపింగళుఁడు, వశ్యవాక్యుండును వజ్రదంతుండుఁ

బరిహాసదశకళాపారీణు లగుచు, నరనాథుఁ డలరంగ నవ్వులఁగథల
సొనొగిఁ బ్రొద్దువుచ్చుచు నుండి రాలోనఁ, దగ భద్రుఁ గనుఁగొని ధరణీశుఁ డనియెఁ
క్రొత్తరాజ్యంబైనఁ గూడి భూజనులు, క్రొత్తలు ఘటియించి కొన్ని యాడుదురు
నారాజ్య మెట్టిదో నన్ను నాపురము, వారు దేశంబులవారు నేమంత్రు
మామాతలగువారి మాసహోదరుల, నేమండ్రు వైదేహి నేమండ్రు చెపుడ
యనవుడు భద్రుండు హస్తముల్ మొగిచి, జననాథ చెప్పెద సత్యవాక్యముల
నినసుతుఁ డాదిగా నెల్లవానరుల, ఘనులైనబుఖ్ఖులఁ గడిదిరాక్షసుల
దనవారిఁ జేయుట దారుణం బైన, వనరాశి గట్టుట వడి నెత్తి చనుట
యఖిలలోకద్రోహి యైన రావణుని, సఖులతో సుతులతో సచివులతోడ
వారణంబులతోడ వాజులతోడఁ, దేరులతో గూడఁ దీవ్రబాణముల
ఖండించివైచుట కడిదిరాక్షసుల, దండించి లోకముల్ దయఁ గాచు టొప్పుఁ
బట్టిన చెఱవోయి పగవానియింట, నట్టున్న జానకి ననురక్తుఁ డగుచుఁ
గోపమంతయుఁ దక్కి కొనివచ్చి కుసుమ, చాపునిచేఁ జిక్కి చాపలం బెసఁగఁ
బ్రియము దలిర్ప నాపృథివీతనూజఁ, గయికొనియున్నాఁడు కాకుత్స్థుఁ డెలమి
మనమునఁ గాంతల మార్తురు గొన్న, మనకు నిట్టిదిగాదె మనరాజు గుఱిచి
యనునివి లోనుగా నల్పవాక్యములు, మునుకొని పురజనుల్ మూకలు గట్టి
రచ్చల వీథుల రాజేంద్ర నిన్ను, నచ్చటనచ్చట నాడుచుండుదురు
దేవ మీయానతిఁ దెగి చెప్పవలసె, నీవిధంబుననున నిష్ఠోక్తు లనినఁ
గడునప్రియంబులై కర్ణరంధ్రములఁ, బడిన యామాటలు పదిలుఁడై సైఁచి
యిది యేమి తెఱఁగన్న హితులు బాంధవులు, నిది నిక్క మని పల్కి రిరుగేలు మొగిచి
జనలోకవిభుఁ డంత సడికిఁ జిత్తమున, వనటఁ బొందుచు నెల్లవారి వీడ్కొలిపి
దౌవారికుని జూచి తగఁ జేరఁబిలిచి, నీవు నాతమ్ముల నిర్మలమతులఁ
గడువేగఁ దెమ్మని కాకుత్స్థుఁ డనుప, … … … … … . … . … …
విన్నఁబోయినమోమువిధమెల్లఁ జూచి, యన్నకు మ్రొక్కుచు నంతంత నిలిచి
యిది యేమొకో నేఁడు హృదయంబులోన, నొదవినచింతతో నున్నాఁడు విభుడు

రాముఁడు తమ్మునితో లోకనిందం దెల్పుట

ఏమికారణమున ని ట్లున్నవాఁడొ, భూమీశుఁ డని వారు బుద్ధి నూహింపఁ
గనుఁగొని తాలిమిగన్నుల నాని, యనుజులఁ గూర్చుండుఁ డని నియోగించి
ప్రాణముల్ వైదేహి పరికింప నాకుఁ, బ్రాణాభిమానముల్ పరికింప మీరు
గాన శోకమునకుఁ గారణంబైన, యానిందఁ జెప్పెద నిది మీరు వినుఁడు
సౌమిత్రి నీవును సకలసంయములు, నామహాదేవుఁడు నజుఁడు దిక్పతులు
నాదిత్యచంద్రులు యక్షగంధర్వు, లాదిగాఁ గలదివ్యు లందఱు జూఁడ
వనజాకరముఁ జొచ్చువడువున వచ్చి, యనలంబు సొచ్చిన యగ్నిదేవుండు
తినమూర్తిఁ గైకొని తన్వంగిఁ గొనుచుఁ, జనుదెంచి యతిశుద్ధచరిత యీసాధ్విఁ
జేకొనుమని పల్కెఁ జెలఁగి దేవతలు, నాకసంబుననుండి యది సత్య మనిరి
మఱికదా సీత నే మన్నించు టెల్ల, నెఱుఁగని లోకుల నే మనవచ్చు
దండకాటవిఁ జొచ్చి దశకంధరుండు, మెండునం గొనిపోయె మేదినీసుతను
జెఱనున్న సతిఁ దెచ్చి చేపట్టె రాముఁ, డెఱుఁగ నేర్చునె కామి యెగ్గైనతెఱఁగు
నని లోకు లాడుదు రపకీర్తిఁ బొందు, మనుజుఁ డేటికిఁ గోరు మది విచారింప
నెందాఁక నపకీర్తి యిలలోనఁ గలుగు, నందాఁక బొందుదు రధమలోకముల
సడి కోర్చి మనుకంటెఁ జచ్చుట మేలు, విడుతుఁ బ్రాణములైన విడుతు మి మ్మైన
జానకి విడువంగఁ జాలుట యెంత, కాన గంగాతీరకాననంబునకుఁ

దనకోర్కి చెల్లంగ ధరణీతనూజ, సనుగాక కొనిపోయి సౌమిత్రి నీవు
నక్కడ వాల్మీకి యాశ్రమభూమి, చక్కి నొక్కెడ డించి చయ్యని రమ్ము
ఈతెఱంగునకు నీ వేమియుత్తరము, నాతోడఁ జెప్పిన నాయాన నీకు
నని నియోగించుచు ననుజులతోడఁ, దనగృహంబునకు నాధరణీశుఁ డరిగె
నారాత్రి గడచిన నంత సౌమిత్రి, తేరు సుమంత్రుచేఁ దేరంగఁ బంచి
వైదేహినగరికి వంత నేతెంచి, యాదేవియడుగుల కతిభక్తి మ్రొక్కి
జనకనందన నీకు జగతీవిభుండు, మునివనంబును జూప ముదముతోఁ బనుప
వచ్చితి నదె తేరు వచ్చె నీ వింక, విచ్చేయు మనవుడు వేడ్కతో నలరె
వినుతభూషణములు విమలాంబరములు, మునిపత్నులకుఁ గొంచు ముదముతో వచ్చి
మిథిలేంద్రతనయ సౌమిత్రియుఁ దాను, రథ మెక్కి రం దొక్కరత్నపీఠమున
జనకజ గూర్చుండి సౌమిత్రి నాకు, మనసు గలంగెడు మాటిమాటికిని
ఒడలు వడంకెకు నొప్పనిచోటు, లడరంగఁ బలుమాఱు నదరంగఁ దొణఁగె
బుడమి శూన్యాకృతిఁ బొడసూపినట్లు, కడుఁగీడుశకునముల్ గనుచున్నదాన
నీదుర్నిమిత్తంబు లిచ్చదోషములు, మేదినీవిభునకు మీకు నత్తలకు
మేదినీజనులకు మిత్రవర్గముల, కేదియుఁ గాకుండ నిమ్మంచు సురల
వినయంబుతో సీత వినుతించె నంత, వనములు నగములు వడి దాఁటిపోయి
గోమతీతటమునఁ గోరి నాఁ డుండి, యామఱునాడు మధ్యాహ్నకాలమున
భాగీరథీతీరభాగంబుఁ జేరి, యాగంగఁ గని సీత యలకంట చూచి
యెలుఁగెత్తి సౌమిత్రి యేడ్చినఁ గలగి, వెలవెల్లనై కడు వెఱఁగంది పలికె
ముదముఁ బొందక నీవు మూఢునిభంగి, నిది యేల శోకించె దిది పుణ్యభూమి
మీయన్నఁ బాసియో మిగులఁ గోపించి, మీయన్న గినిసినో మిన్నక నిన్ను
నాప్రాణనాథుని నరనాథుఁ బాసి, యీ ప్రాణములతోడ నే నుండఁగలనె
యిమ్ముల నీ వింక నీదుఃఖ ముడుగు, క్రమ్మఱఁబోదము కాకుత్స్థుఁ జూడ
నను గంగ దాటించు నాకు నమ్మునులఁ, గనుఁగొను వేడుక గలదు నావుడును
నరద మక్కడ డిగ్గి యాతేరుతోడ, దరి సుమంతుని నున్చి తాను సీతయును
నావపై నది దాఁటి నవకుశోల్లసిక, పావనతటభూమిఁ బద్మాక్షిఁ జూచి
కన్నీరు దొరఁగ గద్గదకంఠుఁ డగుచు, విన్ననై వదనారవిందంబు వాంచి
యీక్రూరనిశ్చయం బేమని నేను, వాక్రుచ్చిపలుకుదు వైదేహియెదుర
రాజన్య కెఱిఁగింపరాదు పో నాకు, రాజన్యవిభుఁడైన రఘురామునాజ్ఞ
తప్పంగవచ్చునె తలఁప నిత్తెఱఁగు, చెప్పక పోరాదు చెప్పరా దనుచు
విన్ననై కన్నీరు వెడల శోకించు, చున్న లక్ష్మణుఁ జూచి యుల్లంబు గలఁగి
యిది యేల శోకించె దేమాట వింటి, పదిలుఁడై యున్నాఁడె పార్థివేశ్వరుఁడు
నామది గలఁగెడు నరనాథపుత్ర, యే మది చెప్పవే హృదయేశుమాట
యనవుఁడుఁ దెగువతో హస్తముల్ మొగిలి, జనకజనేమంబు జననాయకునకు
మఱియొక్కకొఱగాని మాట నీ కేను, వెఱచెద నెఱిఁగింప విను దానితెఱఁగు
పగవానిచేఁ బట్టువడియున్న మగువ, మగుడంగఁ గొనివచ్చి మన్నించినాఁడు
అని లోకు లాడెడి యపవాదమునకు, మనమునఁ గడునొచ్చి మానవేశ్వరుఁడు
నీశుభాచారంబు నిర్మలం బైన, నీశీలమును మున్ను నిక్కంబు గనియు
నీకానను డించి యేగుదెమ్మనుచు, నాకు నానతి యిచ్చినాఁ డంచుఁ బలుకఁ
దల్లడం బొదవంగఁ దాలిమి మాలి, ...
నిడిచిమై తోఁచిన నిట్టూర్పు వుచ్చి, ...
నిరవైన పతిమీఁది నెయ్యంబు దలఁచుఁ, వెఱఁ గంది చింతించు వెఱపాటు నొందుఁ
ద న్నెప్పుడును మున్ను ధరణీశ్వరుండు, మన్నించె మున్ననన్ మది విచారించు
నట్టియాగారవంబంతయుఁ దూలి, యిట్టయ్యె నాభాగ్య మే మందు నింక

భూమివా రాడిన భూలోకనాథుఁ, డామాటలకుఁ జేయునది యొండు లేక
యీాతెంపుఁ జేసెఁ బో యిది తెలిఁ గనుచు, నాతోడ నెఱిఁగించి ననుఁ బాయఁదగదె
భానువంశాధీశుఁ బాయంగలేక, మానసంబున నేను మఱగెదఁ గాక
మోమాటయును సిగ్గు మొగిఁ జిక్కు పఱప, నీమాట లెబ్బంగి నెఱిఁగించు నాకు
నే మని వాక్రుచ్చు నేను శోకింప, దీమసంబున నెట్లు దెగి నన్ను విడుచు
నిటు గానఁ దొలి మేన నేను సజ్జనులఁ, బటుపాపబుద్ధి మైపఱచినదానఁ
బ్రజ లంట నాకర్మఫలముగా కెపుడు, ప్రజ లేమి సేతురు పతి యేమి సేయు
నేను నోఁచిన నోము లిట్ల యైయుండఁ, గా నెవ్వరికి దీనిఁ గడవంగవచ్చుఁ
గారుణ్యనిధియైన కాకుత్స్థుఁ డేమి, నేరఁడు సడినొంద నేరడుగాక
యని యని శోకింప నచ్చోట మెలఁగు, మునికుమారులు సూచి మునినాథుకడకుఁ
జనుదెంచి వినతులై సంయమిప్రవర, వినుఁ డొక్కయరు దేము విన్నవించెదము

మునికుమారులు వాల్మీకికి సీత నెఱిఁగించుట

నాకలోకాంగన నరలోకమునకు, నేకారణంబున నేతెంచినదియొ
యేరాజుదేవియొ యిందిరాదేవి, గారవంబున నొప్పు గల దొక్కవనిత
యొక్కతెయును నాశ్రమోపాంతభూమిఁ, బెక్కుభంగుల విలపించుచున్నదియు
శోకాతురులదయఁ జూచి రక్షింప, మీకు నగ్రము గాన మీ రేగవలయు
ననిన నావాల్మీకి యంతయుఁ బ్రేమ, విని నిర్మలజ్ఞానవిధిని నీక్షించి
జననుతుండగు రామచంద్రునిదేవి, యనఘవర్తన సీత యని నిశ్చయించి
నిమిషంబు నిలువక నిజనియోగమున, నమరఁ గాంచనపాత్ర నర్ఘ్యంబుఁ గొనుచు
వేగంబ శిష్యులు వెనుక నేతేర, భాగీరథీసమీపమున కేతెంచి
యక్కడఁ బలుమాఱు నరదంబు చన్న, దిక్కుఁ గన్గొనుచును దిగనిశోకమున
రాసినయెలుఁగును రథమార్గధూళి, దూసరంబగు మేనఁ దూలి పైకొంగు
తుంగస్తనంబులఁ దోఁగ నందందఁ, దొంగలిఱెప్పలం దొరఁగుకన్నీరుఁ
గెంగేలు సెక్కున గిరిగొన్న వగలఁ, బ్రుంగిన మనసునై పొగులు భూసుతను
నంగనామణిని బద్మాయతనేత్ర, … … … … … … … … …
రవికులోత్తముఁడైన రామునిదేవి, భువనైకపావని బోఁడఁ గని కదిసి
నప్పు డశ్రులు రాల నద్దేవి ఱెప్ప, లప్పళించుచుఁ జూచి యమ్మునీశ్వరుని
నడుగులముందట నవనిపై వ్రాలి, యడలంగఁ గరుణ నయ్యనఘాత్ముఁ డనియె
నిది యేల భూపుత్రి యింత శోకింప, హృదయంబుఁ బదిలింపు హితబుద్ధి వినుము
నీశుభాచారంబు నిర్మలంబైన, నీశీలమును నొప్పు నీ గౌరవంబు
ఘనుఁడైనరాముండు గనియు నొండాడ, మునుకునజ్జులనోళ్ళు మూయఁ జొప్పడక
హృదయంబు గొని కాల్ప నీతెంపు సేసి, నదిగాన దుఃఖించు టనుచితం బింక
నీతపోవనము నీ కిల్లు నీ కేను, మీతండ్రి ప్రతినిధి మిథిలేంద్రతనయ
నరనాథుతో గూడ నాడించు వచ్చి, తరలాక్షి గనుఁగొన్నదాన వీవనము
మాయాశ్రమంబున మహనీయశీల, లైయున్న మునిపత్నులందఱు నీకు
నుచితవర్తనముల నుచితవాక్యముల, నుచితసత్కారంబు లొనరింపఁగలరు
మనుజేంద్రతనయ వే మావనంబునకుఁ, జనుదెంచి యం దుండు సంతాప ముడుగు
పౌరుషంబునకంటెఁ బ్రబలంబు దైవ, మేరూపమునఁ దప్పు దిది దైవకృతము
గాన విజ్ఞానంబు ఘనబుద్ధిఁ బూని, జానకీ వినుము నాసత్యవాక్యములు
జనకుండు మీతండ్రి సకలలోకైక, వినుతుండు దశరథవిభుఁడు మీమామ
రాజేంద్రతిలకుండు రామచంద్రుండు, తేజోభిరాముండు దేవి నీవిభుఁడు
ఉభయవంశములు నీ కుత్తమోత్తమము, లభిమానవతివి నీ వతిశుద్ధమతిని

పంకజానన ముఖప్రక్షాళనాదు, లింక నీ కుచితంబు లెన్నిభంగులను
బతివాక్యకరణంబు పరమధర్మంబు, సతులలో నుత్తమసతివి నీ వనుచు
ననునయోక్తుల శోక మార్చి యర్ఘ్యంబు, గొనుమంచు నిప్పించి గురుదయాబుద్ధి
జనకజఁ దోకొంచు సంయమీశ్వరుడు, మునికుమారులు దన్ను ముదముతో గొలువ
వనమున కేతెంచి వచ్చి సద్భక్తిఁ, దను గోరి మ్రొక్కిన తాపసాంగనలఁ
గనుఁగొని యాబాల కళ్యాణి సీత, జనకభూపతిపుత్రి సత్యశీలములఁ
దద్దయు నుతిగన్న దశరథేశ్వరుని, పెద్దకోడలు కీర్తి పెంపారుచున్న
రామునిదేవి యీరమణికి మీరు, సేమ మారఁగ రక్ష సేయంగవలయుఁ
జెఱనున్న సతిఁ దెచ్చి చేపట్టె ననుడు, వెఱుఁ గనిజను లెల్ల నెగ్గాడు టెఱిఁగి
లోకాపవాద మాలోకించి మనుజ, లోకేశుఁ డుత్తమశ్లోకుండు గాన
నడి కోడి పనిచిన సౌమిత్రి దెచ్చి, యడవిని సతి డించి యాజ్ఞమైఁ జనియె
మిథ్యాపవాదంబు మిన్నకయున్నఁ, దథ్యమైనట్లుండు ధనరలోన ననుచు
నినకులాధీశ్వరుఁ డీతెంపు సేయఁ, బనిచినాఁ డటు గానఁ బరమానురక్తి
మునిపత్నులార యీముద్దియ మీరు, కొనిపోయి మన్నించుకొని యుండఁదగును
వగవకుండఁగ నెమ్మి వర్తింపుఁ డనిన, నగుఁగాక యని మ్రొక్కి యాతపస్వినులు
ధరణిజఁ దోడ్కొంచుఁ దమనివాసముల, కరిగి యద్దేవికి నధికమోదమున
నుచితోపచారంబు లొనరించుచుండ, నచట వాల్మీకియు నర్థితో నుండె

విచారించులక్ష్మణునకు సూతుఁడు దేవరహస్యముం జెప్పుట

నంత నయోధ్యకు నరవంబు చనఁగఁ, జింతాపరంపరం జెంది లక్ష్మణుఁడు
నాసుమంతునితోడ ననియె భూజనులు, దోసంబు లాడిన దుష్కీర్తి కోడి
జనకజపావనచరితంబు మొదలఁ, గనియును నీతెంపుఁ గావించె విభుఁడు
క్రూరమృగవ్యాళఘోరకాంతార, దారుణావస్థకుం దగునె యాసాధ్వి
యెందు ననిరి పాప మీపాపఫలము, బ్రందినజనులతో పార్థివేంద్రునకొ
యనఘాత్ముఁ డారాముఁ డపవాదభీతుఁ, డనవుడు నాసుతుఁ డనియెఁ గే ల్మోగిఁచి
యేమిటి కీవెంట నింత శోకింప, సౌమిత్రి మదిలోన సంతాప ముడుగు
మీతండ్రి దశరథమేదినీనాథుఁ, డాతతబుద్ధిమై నడిగినఁ దొల్లి
యది రహస్యం బైన నాదేవమంత్రి, సుతుఁడు దూర్వాసుండు సూచించినాఁడు
అది నీకు నెఱిఁగింప నవసరం బగుట, విదితంబుగాఁ జేతు విను గోప్యముగను
గురునమస్కారంబుకొఱ కొక్కనాఁడు, ధరణీశనందన దశరథేశ్వరుఁడు
రమణీయగతి నేగె రథ మేను గడప, నమరవసిష్ఠుని యాశ్రమంబునకు
ననఘుండు దూర్వాసుఁ డంతకు మున్ను, చనుదెంచి యం దొక్కసంవత్సరంబు
నెమ్మి వసిష్ఠుండు నిలుపంగ నిలిచి, సమ్మదంబున నున్నసమయంబునందు
వసుధేశుఁ డాశ్రమవనసమీపమున, ననమానరుచిఁ బొల్చునరదంబు డిగ్గి
చని యావసిష్ఠుని చరణాబ్జములకు, ననఘాత్ముఁడై మ్రొక్క యర్కతేజమున
వ్రాలు నమ్మునిముఖ్యు వామభాగమున, నాలోలకీలోగ్రమగు నగ్నిభంగి
నమరు దుర్వాసున కవనతుం డగుడుఁ, గొమరార వారును గుశలంబు లడిగి
యధికప్రియంబున నర్ఘ్యపాద్యములు, మధురఫలాదులు మానుగా నొసఁగి
యుచితాసనమున నుండఁగఁ బనిచి, యుచితప్రసంగంబు లొండొండఁ దిగిఁచి
ధర్మకథాగోష్ఠి దగిలియుండఁగను, ఘర్మదీధితివోలె గహనమధ్యమున
నయ్యెడ ముకుళితహస్తాబ్జుఁ డగుచు, నయ్యత్రిపుత్రుతో నవనీశుఁ డనియె
నెందాక వర్తించు నీరవికులము, ఎందాక రాఘవుఁ డీనేల నేలు
నాతనూజుఁడు రామునకు మహీసుతకుఁ, బూతాత్మ యెందఱుపుత్రు లయ్యెదరు

తనరిన యాసుతుల్ ధర్మవర్తనల, ననఘాత్మ యెబ్భంగి నవని నేలెదరు
మఱి వీరియాయుఃప్రమాణంబు లెంత, యెఱుఁగ నిష్టము నాకు నెఱిఁగింపు మనిన
రఘుకులస్థితియు నారాముపర్తనము, నఘదూరయగు సీత కయ్యెడుదశయు
మొదలుగా సకలంబు మునిపుంగవుండు, విదితంబుగాఁ జెప్ప విని రాజు నలకి
తనపురి కేతెంచెఁ దక్కినకథల, పని యేమి విన నీకుఁ బార్థివతనయ
నిండార రాముఁడు నెమ్మితో బదునొ, కొండువేలేఁడులు కువలయం బేలుఁ
బెక్కండ్రురాజులఁ బృథివిపై గెలుచుఁ, బెక్కశ్వమేధముల్ పెంపారఁ జేయుఁ
బుడమికి రాజుగా భూపుత్రిపుత్రుఁ, గడువేడ్కఁ బట్టంబుఁ గట్టు నయోధ్య
పటుకీర్తి నటుమీఁద బ్రహ్మలోకమున, కటమీఁద వైకుంఠ మనుపేరు గలిగి
నిరవద్య మగుచున్న నిజలోకమునకు, హరిమూర్తియగు రాముఁ డరుగంగఁగలఁడు.
తొల్లి యీవిధ మెల్ల దూర్వాసుచేతఁ, దెల్లమైనది గాన ధృతిఁ బూనవలయు
నాదిత్యకులవిభుఁడగు రామువలన, వైదేహిదిక్కున వగపు నీ వుడుగు
పౌరుషంబునకంటెఁ బ్రబలంబు దైవ, మారయఁగా నున్నయదియుఁ దానయ్యె
ననవుఁడు మునిముఖ్యునాదేశమునకుఁ, దనలోన వెఱఁ గంది దశరథాత్మజుఁడు
తాలిమి పదిలించి తగుమాటలాడు, నాలోన దిననాథుఁ డస్తాద్రి కరిగె
నారాత్రి గడచిన నంత వేగుటయు, దేరు సుమంతుండు దెచ్చిన నెక్కి
మఱునాఁ డయోధ్యకు మధ్యాహ్నవేళ, తెఱయంగ నేతెంచి నిర్విణ్ణుఁ డగుచు
నేమనుచుండునో హృదయంబులోన, నామాననిధి విన్ననై యున్నవదన
మే మని దనుఁగొందు నే మందునోయి, ...
యకలంకచరిత్రగా నటు గనుఁగొనియు, నకట మిథ్యానింద కతిసాహసమున
జనకజఁ బాసె నాజననాథుఁ డనుచుఁ, జనుదెంచి యరిగి మోసల తేరు డిగ్గి

సీత నడవిలో విడిచి లక్ష్మణుఁడు రామునియొద్దకు వచ్చుట

వాకిళ్లు గడచి యవాఙ్ముఖుం డగుచుఁ, గాకుత్స్థకులు రాముఁ గదియ నేతెంచి
జానకిలేమి నాసకలసంపదలు, లేనికైవడి సొంపు లేనియ ట్లున్న
మందిరంబున శోకమగ్నుఁ డై యశ్రు, లందందఁ దొరఁగంగ నధికదైన్యమున
సీతగుణంబులు సీతగౌరవము, సీత పుట్టినయట్టి శిష్టగౌరవము
సీతయున్ దనతోడఁ జెప్పినతెఱఁగు, సీతకుఁ బాటిలు చెనఁటియాసడియు
సీత నుపేక్షించి చేసినతెంపు, చేతోగతంబులై చేడ్పాటుఁ బెనుప
నలఁతఁ బొందుచునున్న యారామునంఘ్రి, జలజంబునకు మ్రొక్కి జననాథసుతుఁడు
ధరణీశునంఘ్రులు దనమస్తకంబు, వరుస నొండొరునశ్రువారిచేఁ దడియ
వడిసెడుకేల నావశుధేశుఁ డప్పు, డడలువారించుచు ననుజన్ము నెత్త
నొక్కింతతడవున కొనరు గద్గదిక, చిక్కుకంఠాంతరసీమలో నణఁగ
దేవ భాగీరథీదేవి దాటించి, దేవరయాజ్ఞఁ దత్తీరదేశమునఁ
గల్మషేతర సీతఁ గళ్యాణచరిత, వాల్మీకియాశ్రమవనసమీపమున
మీవాక్య మెఱిఁగించి మిథ్యాపవాద, మేవిధంబునఁ బాయ దీవేంటఁదక్క
నటుగాన నీ వింక నడలకు మనుచు, నట డించి వచ్చితి నని పల్కెఁ బలికి
సుఖము దుఃఖమును శుభమును గీడు, నఖిలలోకులకుఁ గర్మానురూపమున
నధిప వర్తించు నయ్యైకాలగతుల, నిధులును జెడిపోవు నిత్యముల్ గావు
అనఘ యెంచఁగ సర్గ మందుట చాల, మనుట విచారింప మరణంబుకొఱకు
నిను నీవు గెలుచుట నిఖిలంబు గెలుపు, మనుజేంద్ర శోకంబు మదిలోన నుడుగు
పురుషపుంగవులైన పుణ్యాత్ము లెందుఁ, బరికింప మూఢులై పడరు బంధముల
నీ వేమి సామాన్యనృపతివే దేవ, నావుడు ధృతిఁ బూని నరనాథుఁ డనియె

జననాథతనయ నీసత్యవాక్యములు, విని సంతసిల్లితి విలసిల్లె మనము
తెఱఁ గేది నాలుగుదివసంబు లేని, మఱచినారము మహిమండలస్థితులు
ప్రజలవిన్నపములు పరిపాటి వినుచుఁ, బ్రజలఁ బాలించుట పరమధర్మంబు
ఎలమి మంత్రులఁ బురోహితులవిన్నపము, గలవారిఁ బిలిపింతు గాక కొల్వునకు
దుష్టనిగ్రహమును దోషంబు నణఁచి, శిష్టరక్షణమును జేయక యెవఁడు

రాముఁడు లక్ష్మణునకు నృగచరిత్రముం జెప్పుట

భూభారబోగంబు భోగించు నాతఁ, డాభీలగతిఁ బొందు నధమలోకముల
నీయర్థమునఁ దొల్లి యితిహాసమొకటి, పోయినయది విను భూపాలతనయ
సత్యసంధుఁడు నగ్రజన్మప్రియుండు, నిత్యకీర్తియు నైన నృగుఁడను రాజు
పుష్కరక్షేత్రంబుఁ బొంది సత్కర్మ, పుష్కరం బను నొక్కపుణ్యకాలమున
నెలమిఁ గ్రేపులతోడ హేమశృంగాదు, లలవడ రచియించి యగ్రజన్ములకు
నొకకోటిగోవుల నుల్లంబు లలర, నకలంకగతి దాన మమరంగ నిచ్చె
ననఘ తపోమూర్తి యగు నగ్నివైశ్యుఁ, డను విప్రపుంగవునావు ముం దప్పి
ఘనమైన యారాజుకదుపులో గలసి, యునికిఁ దా నతఁ డిచ్చె నొక్కవిప్రునకు
నందంద పెక్కేఁడు లరసి యాగోవు, నెందుఁ గానక యమ్మహీసురోత్తముఁడు
కనఖలం బనుపేరు గలదేశమునకుఁ, జని యట నొకవిప్రసదనంబునందుఁ
దనగోవుఁ గని సమదంబున "శబళ!", చనుదె మ్మనుచు నిజస్వరముఁ జూపుటయ
నెలుఁగున నొడయుఁగాఁ నెఱిఁగి మో మెత్తి, పిలిచిన యావిప్రుపిఱుఁద న ట్లరుగఁ
దన్ను నానృపుచేతఁ దగఁ బరిగ్రహము, గొన్నబ్రాహ్మణుఁడును గూడ నేతెంచి
దానము నృగుచేతఁ నేను గొన్నాఁడ, గాన నాగో విది గాదు నీసొమ్ము
నావుడు నొకనవ్వు నవ్వి యావిప్రుఁ, డేవిధంబున నీకు నిది యేల దక్కు
నీకు నిచ్చినయట్టి నృగుడు దా నుండ, నీకు నాకును నేల నెరిగానివాదు
నృగు కెఱింగింత మానృగుమాట మనకు, నగునంచు నొడఁబడి యావిప్రు లరిగి
నగరివాకిటఁ బెక్కునాళ్ళును నిలిచి, జగడమాడుచు నవసరము లేకున్న
వేసరి కనలి యావిప్రు లారాజు, నూసరవెల్లియై యొకబొక్కఁ జొచ్చి
యొగి పదునెనిమిదియుగములదనక, తెగకుండునందాఁక దృష్టింపఁబడక
యాగొంది నుండుగా కని శాప మిచ్చి, యాగోవు విడిచి వారటు వోవుచుండి
వసుదేవుకడుపున వసుధ నావిష్ణుఁ, డసమానగతిఁ గృష్ణుఁ డనఁగ జన్మించు
నటమీఁద నీశాప మవ్వాసుదేవు, పటుదయాదృష్టిచేఁ బాయుఁగా కనుచు
మరలి వా రాత్మీయమందిరంబులకు, నరిగిరి నా విని యారాజసుతుఁడు
జననాథ విప్రులు శపియించి చనిన, వెనుక వర్తించినవిధ మెట్టి దనిన
విను సుమిత్రాపుత్ర విప్రశాపంబు, విని భీతి నారాజు విహ్వలుం డగుచుఁ
దనకు నయ్యెడుకష్టదశ విచారించి, తనమంత్రులాదిగా తగువారినెల్లఁ
దడయక రావించి తనపుత్రు వసువుఁ, గడువేగఁ బట్టంబు గట్టుండు ధరకు
చలికి నెండకు వానజడికి నెచ్చోటు, వలనుగా దచ్చోటు వలనొప్పఁజేసి
యక్కడనక్కడ నధికయత్నముల, బొక్కలు సేయుఁ డాబొక్కలలోనఁ
జరియింతు విప్రులు శపియించినట్లు, పొరి నాకుఁ గుడువక పోవ దాఫలము
సాగి బొక్కలఁ గప్పి చరియింప నాకుఁ, దీఁగెలు వృక్షముల్ తిరిగిరా నిడుఁడు
చల్లఁగాఁ దావులు జల్లు క్రొవ్విరులు, చల్లుఁడు బొక్కలు సవరగాఁ జేసి
యారసి రెండుమూఁడామడమేర, మీఁదట నెవ్వరి మెలఁగనీకుండ
కడువేగ నిప్పని గావింపవలయుఁ, దడయరాదని పల్కి తనపుత్రుఁ జూచి
జనులవిన్నపములు సతతంబు వినుము, తనయ నీతిస్థితి ధరణి పాలింపు

తనకర్మఫలమెందుఁ దప్పదు గాన, మనమున నాకుఁగా మరుగంగవలదు
బుద్ధిమంతుండవై పుత్ర నీ వుండు, మిద్ధకులాచార మేమర కెపుడు
వాత్సల్యమున సాధువర్గంబు నరియు, వత్స నీ వని పల్కి వసువు బోధించి
వాసవతేజుఁ డావసుమతీనాథుఁ, డూసరివెల్లి యై యొకబొక్కఁ జొచ్చి
పరికింప నేఁడు నాపాపశేషమున, ...
నృగుపాటుఁ జెప్పితి నీకు నింకొక్క, తగుకథ చెప్పెదఁ దమ్ముఁడ వినుము

రాముడు లక్ష్మణునకు నిమిచరిత్రముం జెప్పుట

వసుమతి నిక్ష్వాకువంశంబులోన, నసమానకృతి నిమి యనరాజు గలఁడు
ఆరాజు గౌతమునాశ్రమభూమి, చేరువఁ గమనీయశిల్పంబు లమర
ననిమిషపురిఁ బోలు నన వైజయంత, మనుపేరుగల పురం బమరించి యందుఁ
జెన్నొంద రాజ్యంబుఁ జేయుచు నొక్క, జన్నంబు గావింప జనకాజ్ఞ వడసి
ముదమున నందఱమునుల రప్పించి, పదపడి తగనర్ఘ్యపాద్యంబు లిచ్చి
భృగునంగిరసునత్రి పృథులతేజమున, నెగడు వసిష్ఠుని నెమ్మిఁ బూజించి
మనమార నను నీవు మఖము సేయింపు, మనుచు వరించిన నావసిష్ఠుండు
నరనాథపుంగవ నన్ను నీ విట్లు, వరియించి తింకొక్కవాక్యంబు వినుము
అమరంగఁ దను జేయు నధ్వరంబునకు, నమరాధిపతినన్ను నధ్వర్యు గాఁగ
నీమఖ మేన చేయించెద ననుచు, నామునీంద్రుఁడు పోయె నమరేంద్రపురికి
నాతపస్వులతోడ నంత నానిమియు, గౌతము వరియించి గడుసంతసమునఁ
జలికొండ కబ్ధికిఁ జక్కమధ్యమునఁ, బొలుపొంద నొకపుణ్యభూతలంబునకు
జనుదెంచి యచ్చోట సకలలోకములు, వినుతింప గౌతము విధివంత మమర
నైదువేలేఁడుల యందాక నిఖిల, భూదేవతలు నిలింపులు తుష్టిఁ బొంద
విలసితరత్నాదివివిధదానములఁ, జెలువార జన్నంబు సేయించుచుండ
నమరేంద్రుచే జన్న మట వసిష్ఠుండు, సమకొని యేనూఱుసంవత్సరంబు
లంచాకఁ జేయించి యది దీర్చి మరలి, సందీప్తతేజుఁడై చనుదెంచి యచట
నక్షపారునిచేత నర్ఘసత్కార, మక్షీణవిధియుక్తి నంగీకరించి
యినవంశగురుఁడనై యే నుండ నొండు, మునిచేతఁ జేయించి మూర్ఖుఁడై మఖము
నిమిగర్వమంతయు నేఁడు వారించి, నిమిషంబులో నంచు నిమిఁ గానవచ్చు
దౌవారికునిఁ జూచి తనరాక నీదు, భూవరు కెఱిఁగింపఁ బొమ్మన్న నతఁడు
పవ్వళించినవాఁడు పతినాగఁ దొలఁగి, దవ్వుగా నొక్కింతతడవు గూర్చుండి
యేను వాకిట వచ్చి యిట్లుండ లోన, మే నెఱుంగఁడొ గాక మేలు గా కనుచు
నొడల బుట్టినకోప ముడుపఁగ లేక, యొడలు లేకయె నిమి నుండ శపించె
నంత నానిమియును నానిద్రఁ దెలిసి, యంతయుఁ బరికించి యాశాప మెఱిఁగి
యపరాధిఁగా నన్ను నరయ కిబ్భంగి, శపియించెఁ గాన యీసంయమీశ్వరుఁడు
తలఁపఁ దానును మేనుఁ దక్కి వర్తింప, గలఁడంచు శపియించెఁ గర మల్కతోడ
సరి నప్పు డన్యోన్యశాపవాక్యముల, నరుదార నిరువురు నశరీరు లైరి
అంత నమ్మునియును నజుఁ డున్నకడకు, నెంతయు వెస నేగి యావసిష్ఠుండు
నిమిశాపమునఁ జేసి నిర్దేహవృత్తి, కమలసంభవ యేను గైకొన్నవాఁడ
పూర్వశరీరంబుఁ బొందించి యొడలు, గీర్వాణనుత నాకుఁ గృప సేయు మనిన
తనయాత్మజునిపల్కుఁ దగ విని యపుడు, యనఘుఁడు బ్రహ్మ దా నట్లొప్పఁ
నతులతేజోధను లఖిలలోకైక, నుతులు మిత్రావరుణులు మహోన్నతులు
వారితేజంబున వసియించి నీవు, గౌరవంబున మేను గలిగి వర్తింపు
నీ వయోనిజుఁడవై నెగడు పొ మ్మనుచు, నావారిజాసనుం డటు కృప సేయ

నావసిష్ఠుఁడు బ్రహ్మ కట ప్రదక్షణము, గావించి వరుణలోకమున కేతెంచె
మిత్రావరుణులు విస్మితు లౌచు తమ్ము, సుత్రామముఖులైన సురలు మన్నింప
గైకొంచు దుగ్ధాబ్ధికడకు నేతెంచి, రాకాలమున వచ్చె నచటి కూర్వశియు
సఖులతో నాడుచు సరసభావమున, నిఖిలలోకైశ్వరనిలయమై వెలుఁగ
నంత నయ్యిరువురు నయ్యింతి జూచి, కంతునిచే జిక్కి కడు మేను గలఁగ
నచ్చర తనదృష్టు లామిత్రుమీద, మచ్చిక నాటించి మనసుపొం దెఱిగి
కనుకని నను నీవు కామించు టేను, గనుగొంటి నిన్నంటగంటి నాకోర్కె
యనవుడు నృపహతుడైన యామిత్రు, ఘనతేజ మచ్చోటిఘటమందుఁ బడిన
తాలిమి దూలంగ దమకించి వరుణు, నాలోకనస్థితి ననురాగ మెఱిగి
వరుణుడయునుమిత్రు వరియించె నిన్ను, నొరునీ బొందుట నాకు నుచితమే యనిన
నంగన నీతోడ ననురాగలీల, నంగసంగతి నాకు ననుచితంబైన
చిత్తసంగతినైన చిత్తంబులోన, చిత్తజుఁ డలరంగ జెలువొందుగాక
మామకీయంబైన మహితతేజంబు, కామిని యాయొప్పుకలశంబునందు
నలరెద గా కన్న నంగీకరించి, ...
మదనవికారంబు మానసక్రీడ, చతురుడ వైతీ ర్చి సంతుష్టి బొందు
నావుడు వరుణుండు నాతిభావంబు, భావింప బావకప్రభ బోల్పు మిగిలి
ఘనవీర్య మ ట్లొల్కు గాంచి యూర్వసియు, ననువారమును మైత్రమైన తేజమున
గరమొప్పుచున్న యాకలశంబునందు, తిరముగా నిది కాముదీపంబుపోలె
మిత్రుసన్నిధి కేగ మిత్రుఁ డాకమల, పత్రాక్షి యైనయబ్బామ నీక్షించి
కామవికారంబు గనియును నన్ను, గామిని గామించి గైకొంటి నంటి
నామేరయై యుండి నన్ను వంచించి, యేమనిన యాతగ వేను బేర్కొందు
దిట్టవై యొరుకోర్కె దీర్చితి గాన, పుట్టు మీతప్పున భూమండలమున
మనుజయోనిని బుట్టి మహనీయదుఃఖ, మనుభవింపుచు నుండు మట గొంతగాల
మటమీద రాజర్షియగు పురూరవుఁడు, చటులవిక్రమశాలి సౌమ్యనందనుడు
ఘనసారఘనకీర్తి కాశీశ్వరుండు, వనజలోచన నీకు వరుడు గాగలఁడు
యాపురూరవుభార్యవై సుఖం బొంది, యేపార నిజదేహ మిట పొందు మనియె
నా విని సౌమిత్రి నరనాథు జూచి, నావసిష్ఠుండును నారాజుమీఁద
నేదెస వర్తించి రెఱిగింపుమనిన, నాదిత్యకులనాథుఁ డనుజుతో ననియె
పాత్రశోభితమునై పరిపూర్తి నొందు, మాత్రావరుణమైన మహితతేజముల
మొగి పుట్టి రిరువురు మును లందు మున్ను, తగ నగస్త్యుఁడు బుట్టె ధర్మశీలుండు
పుట్టినప్పుడె తపోభూమికి వరుణు, పట్టియు నే నని బలుకుచుఁ బోయె
బిందుశేషములెల్ల బెరసి వెలుంగ, నందు వసిష్ఠుండు నమర జన్మించె
నమ్మునిపుంగవు నంత నిక్ష్వాకు, డిమ్ముల దనపురోహితు గా వరించె
నిది వసిష్ఠునిజన్మ మిటమీద వినుము, విదితంబుగా నిమివిభునివర్తనము
మునిశాపమున దేహముక్తుఁడైయున్న, మనుజాధినాథుని మహనీయతనువు
పావనస్థితి గల్గు పరమతేజమున, జీవన మున్నట్ల సెడకుండఁ జేసి
బంధురమణిమయాభరణముల్ వెలుఁగ, గంధపుష్పాదులఁ గైసేసి నిలిపి
యంకిలిలోకుండ యఖిలలోకముల, సంకల్పితంబైన జన్మంబు దీర్చి
యతిముదంబున గౌతమాదిసన్మునులు, గ్రతుభాగములఁ దృప్తిఁ గన్నదేవతలు
నీ వెందు బుట్టెద నృపవర మమ్ము, నేవరం బడిగెద విచ్చెద మెలమి
నని పల్క నిమి నాకు నఖిలజంతువులు, కనుఱెప్పలం దుండ గరుణింపు డనిన
నగుగాక జీవుల యాలోకనముల, జగదేశ వసియించి సతతంబు నీవు
వాయురూపంబున వర్తించు మనుచు, బోయిరి తమతమపుణ్యభూములకు
నంత తపోధన్యులగు మును లేనిమికి, సంతతి గలిగింపఁ జర్చించి చూచి

మంత్రవంతము లైనమహనీయహేమ, తంత్రముల్ జేసి యాధరణీశుమేను
నరణి సంధించి వా రర్థితో దరువ, చరితార్థుడైయున్న జనకుండు బుట్టె
వీతదేహున కుద్భవించుట జేసి, యాతతంబుగ విదేహాభిధానంబు
మథనసంభవమున మహనీయమగుట, మిథిలనామము గల్గి మెఱసె నప్పురము
యన విని లక్ష్మణుం డవనీశుఁ జూచి, జననాథ తన్ను నాసంయమీశ్వరుఁడు
మది నల్గ శపియింప మారల్గెగాన, పదిలుడై యుండ డాపార్థివేశ్వరుఁడు
యాగదీక్షితునకు నలుగంగ దగునె, వేగిరపా టేల విజ్ఞాని కనీన
ననుజుడ తనలోన ననిశంబునుండి, కనలెడుశత్రుండు గాదె కోపంబు
భూరికోపము దన్ను బొదివినయపుడు, సైరింపవచ్చునె జనుల కెవ్వరికి
నకలంకగతి కోప మడప యయాతి, యొకడె నేరుచుగాక యొరులు నేరుతురె
నావుడు నారాజు నరనాథ కోప, మేవిధంబున సైచె నెఱిగింపు డనిన
నరనాథనందన నహుషనందనుఁడు, నిరుపమబలుఁ డైనృపుఁడు యయాతి
యర్మిలవృషపర్వు యాత్మజయైన, శర్మిష్ఠ దన కగ్రసతిగా వరించి
మరి దేవయానను మహితతేజస్వి, నెరయ శుక్రునికూతు నెమ్మి గైకొనియె
నంత నాయిరువురయందు నావిభుఁడు, సంతానకాముడై చరియింపుచుండ
శత్రుమర్ధనశాలి శర్మిష్ఠకోర్కి, పుత్రుండు జన్మించె పూరుడన్ పేర
యదుఁ డనగా దేవయానకు దనయు, డుదయించె నానాటి కొదవి రాసతుల
సౌభాగ్యవతియైనశర్మిష్ఠ కంత, నాభూవిభుఁడు చాల ననురక్తుఁ డగుచు
నద్దేవిసుతు బూరుడను పెద్దకొడుకు, పెద్దయు మన్నించి ప్రియముతో నుండు
నొకనాడు తమతల్లియొద్ద నాయదుడు, మొక మొకభంగియై ముందట నిల్చి
శర్మిష్ఠపై కూర్మి జననాయకునకు, మర్మంబు గాన యామహిషినందనుని
పాటించి నిను నన్ను బాటింపకునికి, పాటింప దమ్మునిపట్టి నీ వగుట
నట్టితండ్రికి బుట్టి యభిమాన ముడిగి, యెట్టకొ నేర్చితి యాకష్టదశకు
నెగ్గింపఁబడిన యాజీవనం బేల, నగ్నిలోఁబడి చత్తు యవమానమునకు
నీ వోర్వజాలిన నిలువమం దతఁడు, వావిరి నెలుగెత్తి వాపోవుచుండ
తనయునిదైన్యంబు తాలిమి గలప, తనతండ్రియైన యాదైతేయగురుని
తలప నాశుక్రుండు తనపుత్రి దన్ను, తలచినదురవస్థ తలుపులు నెఱిగి
యచ్చోట కేతేర నాదేవయాన, వచ్చి పాదములపై వ్రాలి పాద్యంబు
కన్నీట గావించుకరణి శోకించు, చున్న కౌగిట జేర్చి యొగి బుజ్జగించి
పలితంపుతాలిమి బాల నీ కేల, హృదయంబు నొగలంగ నిబ్బంగి బొగుల
నిది యేల శోకించె దీశోకమునకు, నది యేమి కారణ మట జెప్పు మనిన
ధర్మజ్ఞుఁ డని చూచి ధరణినాథునకు, నిర్మలమది నన్ను నీ విచ్చి తెలమి
నారయ నితనిచే నవమానమునకు, నోరువ బరలోక మున్నట్టులుండె
నురువిషం బనల మాయుధము మొదలగు, మరణకారణములు మహిఁ బెక్కు గలవు
మతి నాకు ని ట్లవమానంబు సేయు, పతి యేల కట్టడిప్రాణంబు లేల
నిన్ను విచారింపక నీపుత్రినైన, నను గురుచఁ జేసె నానరనాథుఁ డనిన
యౌవనాహంకృతి నవమాన మిట్లు, గావించె నటుగాన కష్టంపుముదిమి
నతఁ డొందుగా కంచు నలుకతో బలికి, సుత గుస్తరించి యాశుక్రుండు జనియె
నంత జరావిష్టుఁడైన యయాతి, సంతప్తహృదయుఁడై చాల చింతించి
యట శుక్రుఁ డాదేవయానకై వచ్చి, చటులకోపంబున శపియించు టెఱిగి
యదునొద్ద కేతెంచి యదుడ నాముదిమి, పదిలుండవై నీవు భరియింపవలయు
నెందాక విషయభోగేచ్ఛనా కొదవు, నందాక మదిలోన ననురాగ మెసఁగ
జనులఁ బాలింపుచు సకలభోగముల, దనిసి యాజర యేను దాల్చెద ననిన
భూపాల నీకూర్మిపుత్రుఁడై యున్న, యాపూరు డుండగా యన్యు లేమిటికి

ముదిమి యాతని కిచ్చి ముదమార నీవు, పదపడి యిన్నేల బాలింపు మనిన
నోదురాత్ముండ యోట లే కిట్లు, క్రూరోక్తు లాడితి కుటిలభావమున
యాతల్లికొడు కైనయతినీతిమతికి, నీతెంపు గలుగుట యిది యెంతపెద్ద
యతిపాపయతివి నీ వరయంగ నాకు, సుతుఁడవ యొకరక్కసుండవు గాక
నిఃదితచరితుఁడ నీకాంచుకొడుకు, లందరు రాక్షసు లై పుట్టగలరు
గురుఁడైననామాట గొనని నీవెంట, నిరువుగా నిలుచునె యిందువంశంబు
నీవును నీకు జన్మించినవారు, భూవిభుత్వమునకు పూజ్యులైపోను
యని శపింపుచు వచ్చి యగ్రనందనుని, గనుగొని యారాజు కరమర్థి బలికె
భోగేచ్ఛ మానదు పుత్రుండ నాకు, నీగతి ముదిమియు నిటు బ్రాప్త మయ్యె
నీజరాభారంబు నీవు గైకొన్న, రాజలోకము మెచ్చ రాజ్యంబు చేసి
పదపడి నాకు నై భరియించియున్న, ముదిమి గైకొనియెద ముదముతో ననిన
నను గాక ధన్యుండ నైతి నే ననుచు, మోగపు లొప్పంగ ముదముతోఁ బలుక
తన్నుఁ బొందిన జర తనపుత్రు పూరు, గన్నార జూచి యాఘనునందు నిలిపి
ప్రాయంబు గైకొని పరగ జన్నములు, సేయుచు రాజ్యంబు చెలువంద జేసి
పెద్దకాలము బోవ ప్రియమార బూరు, నొద్దకుఁ జనుదెంచి యుర్వీశుఁ డనియె
ప్రియపుత్ర నీయందు బెట్టినముదిమి, రయమార నా కిచ్చి రాగిల్లు నీవు
చేకొని నామాట జేసితివి గాన, నీకింద రాజ్యంబు నిత్యమై యుండు
ననుచు నాపూరుని నభిషిక్తు జేసి, వనమున కేగి యావసుమతివిభుఁడు
ధర బెద్దగాలంబు దప మాచరించి, సురచిరద్యుతి నేగె సురలోకమునకు
యాపూరుడును సకలావనీసురుల, నేపున బాలించి యెలమి సొంపార
నోజప్రతిష్ఠాపురోత్తమంబునకు, రాజై వసుంధర రక్షింపుచుండె
నంత నాయదుడు నిశాటసంతాన, వంతుడై యట క్రౌంచవటమున నుండె
నిమి వసిష్ఠునిచేత నిగ్రహితు డగుచు, శపియింప నమ్మని శపియించె మగుడ
శుక్రశాపంబున స్రుక్కి యయాతి, వక్రుడై మారల్గ వాక్రువ్వ డయ్యె
గాన సైరణయందు గలరె యయాతి, మానమై రాజులు మనుజేంద్రతనయ
యనుచు తెల్లమి గాగ నక్కథ రాము, డనుజునితో జెప్ప నారాత్రి వేగె
వేగిన మరునాడు విహితంబులైన, పావనకర్మముల్ పరిపాటి దీర్చి
బహురత్నవిరచితాభరణాదు లమర, మహనీయగతి సభామంటపంబునకు
చెలువొంద నేతెంచి సింహాసనమున, గొలువిచ్చి లలితాజ్ఞగోమలద్యుతులు
నెరయ నూ రెల్లఱనేత్రంబు లొలయ, సురుచిరద్యుతి వసిష్ఠుడు కస్యపుండు
ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు తగువిప్రవరులు, నిర్మలమతులయిన నీతికోవిదులు
సచివులు దమ్ములు సకలభూపతులు, నుచితభంగుల గొల్వ నుల్లసిల్లుచును
సౌమిత్రిఁ గనుగొని జనులవిన్నపము, నేమట విని వారి నిటకు దెమ్మనిన
మ్రొక్కుచుఁ జని పెద్దమొగసాల వెడలి, యక్కడ నిల్చి క్రందై యున్నజనుల
గనుఁగొని మీ కేమికార్యము లేపతికి, వినిపింపగలవన్న విని వార లలరి
రామచంద్రుడు బూని రాజ్యంబు సేయ, నేమంబె గా కొండు జెప్పంగగలదె
జారచోరాదులు జనుల బాధించు, దారుణాత్ముల బట్టి దండించు గాన
జాతిమార్గము దప్పి చరియింపవెరతు, రాత్రిదోషము లేదు మారాజుమహిమ
వసుథ నానాసస్యవతియై ఫలించు, విసురూపమగువాడు వెదకిన లేడు
తెవులు నొప్పులు లేవు తిరిపెంబు లేదు, నవత బొందుట లేదు నరకంబు లేదు
చావరు సంపూర్ణజర లేక బాల, యౌవనమధ్యవయస్కు లెవ్వరును
జగడంబు లే దనాచారంబు లేదు, పగ లేదు వగ లేదు బన్నంబు లేదు
వరపరాఙ్ముఖులైన వామలోచనల, వరపుజూపులయంద పక్షపాతములు
వాలారుజూపు లవారిజాననల, యాలోకనంబులయందె చాపలము

భామలబొమలందె వక్రతాక్రియలు, కామతంత్రములందె గాఢబంధములు
యఁగజక్రీడల నలరుయంగనల, యంగసంగతులందె యధరపానములు
కేళిశయ్యల దమకించుకామినుల, యాలింగనములందె యంగపీడనము
లన్నువచన్నులయందె కాఠిన్య, మన్నులచిత్తంబు లందె బేరములు
పడతులపృథునింబములందె మేర, గడచుట యతివలగతియందె జడను
లేమలవడకెడులేగౌనులందె, లేములు దోషముల్ లేవు దక్కెడల
నావుఁడు సౌమిత్రి నలి నేగుదెంచి, నావిధం బెఱిగింప నవనీశు డలరి
క్రమ్మర జని పనుల్ గలవారి జూచి, సమ్మదంబున దెమ్ము జననాథతనయ
ప్రబలుడయి రాజాజ్ఞఁ పాటింపకున్న, ప్రబలుడు దుర్బలు బాధింపుచుండు
నానాముఖంబుల నాసాయకములు, మానుగా రక్షించు మహి నెల్లజనుల
నైనను పరికించు టధికధర్మంబు, నా నత డేతెంచి నగరివాకిటను
... ..., ...
రాజుధర్మముతోడ రాజ్యంబు సేయ, భూజనులను ధర్మబుద్ధి నుండుదురు
ధర్మంబు దప్పక ధరణిపాలించు, నిర్మలాత్ములు గంద్రు నిత్యసౌఖ్యములు
పొలిపొలి ధర్మంబు భూలోకసుఖము, పరలోకసౌఖ్యంబు బ్రాపింపజేయు
సచరాచరం బైన సకలలోకముల, నచలితధర్మంబ యమర రక్షించు
ధర్మంబ రాజుల ధరణి యేలించు, ధర్మంబ శరణాగతత్రాణకీర్తి
గలిగించి రక్షించు గాన ధర్మమున, గలుగనియర్థంబు గలదె లోకముల
ధర్మంబు నా నొండు తలపోయలేదు, ధర్మస్వరూపంబు ధరణీశ వినుము
దానంబు సేయుట దయ గల్గియుంట, మానుగా పెద్దల మన్నించి మనుట
వంచన సేయక వలయు బేహార, మంచితగతినాదు టదియె ధర్మంబు
ధర్మంబు నీవయై దశరథేశ్వరున, కర్మిలిపుత్రుండ వై జనించితివి
నీవు కేవలధర్మనిధివి లోకైక, పావనమూర్తివి బహుగుణాఢ్యుడవు
విజ్ఞానమయుడవు విశ్వలోకముల, నజ్ఞాతమగుధర్మ మది నీకు లేదు
నీవు రాజ్యము సేయ నిఖిలభూజనులు, నేవెంట నేభయ మెఱుగరు గాన
నిన్ని జెప్పితి మీకు ని ట్లేను వెఱవ, న న్నింక మన్నించి నామాట వినుము
జనలోకనాయక సర్వార్థసిద్ధు, డను నొక్కభిక్షుకుం డలుకతో నన్నుఁ
దప్పు లే దూరక తల వ్రయ్యఁ నడిచెఁ, దప్పు విచారించి దండింపుమనియె
ననవుడు నవ్విప్రు నపుడ రప్పింప, జనుదెంచి యతఁడును జననాథుఁ జూచి
నను నేల రప్పించినారు మీ రిచటి, కనవుడు నారాము డనియె నాతనికి
విప్రుండవై యిట్లు విపులకోపమున, నీప్రాణి నొప్పింప నేల నా కనక
తక్కక నీకుక్కతల వ్రయ్యవార, మొక్కలంబుగ నీకు మోదంగఁ దగునె
యీరోష మక్కటా యేవెంటఁ బుట్టె, నూరక దండింప నుచితమే నీకు
నారయఁ బ్రాణులయందు గీడైన, సైరింపఁదగుఁ గాక జనునె కోపంబు
పటుఖడ్గమునకంటె భయదాహికంటె, కుటిలశత్రునికంటె కోపంబు కీడు
వివిధమనోరథవీథి సంతతము, జవనాశ్వముల జరియింపుచున్న
యే నింద్రియంబుల నెందు బోనీక, మానుగా ధృతిచేత మరలంగ దిగిచి
యూహించి మనములో నొప్పంగ నణచి, దేహకర్మంబుల ధీప్రసాదముల
కుశలుఁ డై కోపంబు గుదియించి పరుల, యశుభంబు లడఁచుట యధికధర్మంబు
కావున గోపంబు గలవాఁడు సేయు, దేవపూజయుఁ బితృదేవతర్పణము
లురుహోమదానంబులును దపంబులును, వినుతాధ్యయనములు వివిధంబు లరయ
ననుడు నాభిక్షుకు డవనీశుఁ జూచి, వినుపింపదొణఁగె నావిధమెల్లఁ దెలియ
బెడిదంపుటాకఁట భిక్షు కిల్లిల్లు, విడువక పాత్రలో వెలితిగాఁ దిరిగి
పొడవుకోపముతోడఁ బురవీథి నేను, నడతేర నీకుక్క నడువీథి నుండి

తొలఁగ జంకించిన తొలఁగకుండుటయు, నలిగి నాచేకోల నడిచిన న్నెత్తి
దాని యగ్రగ్రంధి దాకి శోణితము, మానక తొరుగంగ మస్తకం బవిసె
తప్పు జేసితి నేను దండ్యుడ నగుదు, తప్పు వాయగ నీవు ధరణీశ నన్ను
దండింపు నీచేత దండింపబడిన, దండహస్తునిచేతిదండన తప్పు
నని విన్నపము సేయ నధిపు డంగిరసు, ఘనువసిష్ఠుని భ్రుగు కశ్యపు గుల్బు
సకలమంత్రుల ధర్మశాస్త్రకోవిదుల, నకలంకచాతుర్యు లైనభూసురులఁ
గలయంగ నీక్షించి ఘనులార? మీరు, తలపోసి శాస్త్రీయదండ మీతనికి
విధియింపు డనవుడు విప్రుండు గాన, నధికశిక్షకు నీత డర్హుండు గాడు
తెగి తప్పుసేయుట తెల్లంబుగాన, తగినదండన మీరు దండింపవలయు
జననాథ మీకంటె శాస్త్రతత్వంబు, గలవార లెవ్వరు గలరు లోకముల
సాధుల రక్షింప జగతి సజ్జనుల, బాధించుదుష్టులఁ బట్టి శిక్షింప
విభవిష్ణుఁ డగుచున్న విష్ణువంశమున, బ్రభవించి రాజులై పాలింతు రవని
నృపవర పరికింప నీవు విష్ణుఁడవు, నృపమాత్రమే దేవ నీతేజ మనగ
కారుణ్యనిధియైన కాకుత్స్థు జూచి, సారమేయము బల్కె సంతోష మెసఁగ
నిది హీనజాతి నా కీకుక్కతోడ, నెదురు సంభాషింప నేటికి యనక
నాకడ కేతెంచి నావిన్నపంబు, చేకొని వింటి నాచేసినతపము
నింక నాతెఱఁగెల్ల నేర్పడ నీకు, పంకజహితవంశ పరగ విన్పింతు
కాలాంజనం బన గల దొక్కనగము, కాలకుడ్యం బనఁ గల దందు పురము
అప్పురంబున బాహ్మణాధికారంబు, నొప్పంగ నే జేసి యుంటి నాపదవి
ఘనభూతి నం దుండఁ గాక యీవిప్రు, డనఘ నా కిది వరం బనగ భూవిభుఁడు
భాసురగతి నంత బట్టంబు గట్టి, గైసేసి తెచ్చిన గజము నెక్కించి
యప్పురి కనుపంగ నావిప్రుఁ డరుగ, నప్పుడు నొగి మంత్రు లధిపతి కనిరి
ధరణీశ నీచేత తలప నీవిప్ర, వరునకు దండ మీ వలను గా దనిన
విని మంత్రులార యీవిధ మెల్ల నెఱుగు, శునకంబ నావుడు శునకంబు బలికె
ననఘ దేవబ్రాహ్మణాధికారంబు, పని బూని యక్కొండ బహుకాల ముండి
తగ బంధుకోటికి దాసవర్గమున, కొగి బంచిబెట్టుచు నున్నశేషంబు
యాహార మై యుండ నాభారపరత, దేహాభిమానంబు ద్రెంచి ప్రాణులకు
హితము చేయుచునుంటి యే నట్టినాకు, నతికష్టగతి గుక్కనై పుట్టవలసె
క్రూరుడ విప్రుండు క్రోధాంధుఁ డెల్ల, వారలయెడ గీడువా డైనవాఁడు
విద్వదహంకారవృత్తిమై నునికి, సద్వినుతులఁ జూచి సైప డి ట్లగుట
నడరంగ నిరుదిక్కులందు నేడేడు, గడల వారల నధోగతి గూలఁ ద్రోచు
నరయ దేవబాహ్మణాధికారంబు, పరమాపదల కెల్ల పట్టు శోకముల
బలువిడి నవ్వారి పశుమిత్రపుత్ర, కలితంబుగా నధోగతిఁ గూలఁద్రోయ
నతనిదేవబ్రాహ్మణాధికారముకుఁ, బతి జేయునది మహాపతి రమారమణ
దేవభూసురనృపస్త్రీబాలధనము, నే వెంటఁ గొనఁదగ దన్నింటిలోన
దాన దేవద్విజద్రవ్యముల్ గీడు, గాన చిత్తమునందు గాదు కాంక్షింప
నని చెప్పి వీడ్కొని యాసారమేయ, మనఘమై చెలువొందు నాకాశి కరిగి
తనమేను కాశిలో దా వైచి దొఱగి, ఘనమైన తనపూర్వగతియు గైకొనియె
నంత రాముడు నిశ్చలాత్ముడై రాజ్య, మెంతయు వేడ్కతో నింపార జేయ
ననిశంబు యమునాతటాశ్రమపుణ్య, వనముల జరియించు వరమునీశ్వరులు
చ్యవను డాదిగ నుండు సకలసంయములు, నవనీశు గానంగ నట వచ్చుటయును
గని ద్వారపాలుండు కడువేడ్కతోడ, జని రామునకు మొక్కి సవినయోక్తులను
వనజాప్తవంశపావన నేడు వచ్చి, మునివరు లున్నారు మొగసాల ననుచు
విన్నవించిన మోము వికసింప నిడుద, కన్నులఁ జెన్నారఁ గడువేడ్కఁ జూచి

విచ్చేయమని జెప్పు వేగ బొమ్మనిన, నెచ్చుగా నతఁ డేగి యెఱిగింప మునులు
వచ్చిసత్కృతు లోలి వరియించి తారు, వెచ్చిన బహుపుణ్యతీర్థోదకములు
ఫలమూలములు నిచ్చి పరిపాటి నిడిన, లలితాసనంబుల లలి నొప్పి రపుడు
ముకుళితహస్తుఁడై మునుల నీక్షించి, సకలజ్ఞుఁడగు రామచంద్రుఁ డిట్లనియె
నేమికార్యము మీర లిటకు విచ్చేయు, టేమైనఁ జేసెద నెరిగింపుఁ డెలమి
నాసర్వరాజ్యంబు నాజీవనంబు, భూసురోత్తములకై భూతిఁ బెంపొందు
ననవుఁడు నీమాట లాడంగ నీకు, జనుగాక యొరులకుఁ జనునె లోకముల
మీకులవ్రత మిది మేదినీనాథ, మీకు శరణ్యులు మఱి మీరె కారె
యీమహి రాజులనెల్లఁ గన్గొంటి, మీమాట వింటిమే యేరాజులందు
నని పల్కి వెండియు నడుగ నాచ్యవనుఁ, డనియె నారాముతో ననురాగ మెసఁగ

మధువనురక్కసునిచరిత్ర

ప్రథమయుగంబున బ్రహ్మణ్య మగుచు, పృథుశక్తి మధు వనుపేరిరక్కసుఁడు
మతిమంతుఁ డై దాను మహితుఁ డై దేవ, హితుఁ డై చరింపుచు నిందుశేఖరుని
చండతపోనిష్ఠ సంతుష్టుఁ జేయ, నిండారుకరుణ నానిఖిలైకవిభుఁడు
సునిశితం బగు తనశూలంబువలన, ఘనశూల మొక్కటి కడఁగి నిర్మించి
యిది నీకు వరముగా నిచ్చెద దీని, పదిలంబుగా నీవు పట్టి భరింపు
తిరముగా దేవభూదేవతాభక్తి, గరమొప్ప నెందాక గలుగు నందాక
బనిసేయు నిది సురబ్రాహ్మణద్వేష, మొనరింపుడును ద్రుంచు నొగి నీకులంబు
పైవచ్చుఁ బగవారిపై వైవ నతని, వావిరి దునుమాఁడి వచ్చు నీకడకు
ననవుఁడు నావరం బద్దేవువలన, మనమారఁ గైకొని మధువు గేల్మోగిచి
యెలమి మాకులమున కెల్ల నీవరము, గలుగంగ పరమేశ గరుణింపు మనిన
నీవెన్క శూలంబు నీతనూజునకు, నావెన్క బని సేయ దన్యు లెవ్వరికి
శూలంబు దాల్చిన శూరుఁ డెందాక, వాలు నందాక నవధ్యుఁడై మెలఁగు
నని చెప్పి గౌరీశుఁ డఱుగంగ నచట, నొనరఁగ మధుపురం బొకటి నిర్మించి
యనఘాత్ముఁ డగుచున్న యావిశ్రవసువు, తనయ గుంభీనస దశకంఠునసుజ
నిమ్ముల సాహస మెచ్చుంగఁ దెచ్చి, గ్రమ్మర యట పత్ని గాఁగ వరించి
కొంతకాలమున కాకొమ్మయం దెలమి, సంతానకాముఁడై చరియింపుచుండ
లవణుండు నా నొక్కలఘుచరిత్రుండు, భువనకంటకుఁ డైన పుత్త్రుఁడు బుట్టె
నారాక్షసుం డంత నాపుత్త్రుఁ జూచి, ఘోరపాపుఁడు వీఁడు కొడు కయ్యె ననుచు
చిత్తంబులో చాల చింతించి యతఁడు, చిత్తజాంతకుచేత చెన్నారఁ గన్న
ఘనశూల మిచ్చి యాకథయు నీచంద, మని చెప్పి వరుణాలయంబున కఱిగె
నది మొదలుగా నాతఁ డాశూలమహిమ, నొడవుదర్పముతోడ నుగ్రుఁ డై మండి
మూడులోకంబులు మొగి నేలుచున్న, వాఁ డుగ్రకర్ముఁ డై వారింపఁబడక
మానక గారించు మము విశేషించి, వానిబాధలు పెద్ద వసుధలో నధిప
యఱయంగ నాశూలయతులప్రభావ, మఱుదు లోకములోన నతనివిక్రమము
పరగ మాచే వానిబాధలు వినియు, ధరణీశులెవ్వరుఁ దల లెత్తరైరి
మాకు శరణ్యులు మరి మీరె కాన, గైకొని మునిరక్ష గావింపవలయు
పౌలస్త్యకులముఖ్యుఁ బరుషప్రతాపు, త్రైలోక్యకంటకు దశకంఠు నలఁగి
యనిలోన పుత్త్రమిత్రాదులతోడ, దునుమాడి జగములు దుఃఖంబు లుడిపి
విచ్చేయుటంతయు విని విని బాధ, లచ్చుగా నెఱిఁగింప నని యేము రాక
యనుడు నావాక్యంబు లతిభక్తితోడ, విని పల్కె నారఘువిభుఁడు కేల్మోగిచి

లవణాసురునిచరిత్ర

యరయ నాతని కెద్ది యాహార మెద్ది, చరిత మెందుల నుండు సకలంబు నాకు
వినుపింపవలయు నా విని దేవ వాఁడు, గొనయ డీయశనంబు కొలది మున్ వినుడు
వదలక పదివేలు వనలులాయములు, పదివేలు మృగములు పరిపూర్ణతనులు
నరులు నన్నూర్వురు నన్నూరుగజము, లరుదుమేనుల వరాహములు నన్నూరు
వొకపూటభుక్తిగా నొగి గొనుచుండు, ప్రకటపాపస్థితిఁ బ్రతివాసరంబు
దక్కినజీవులఁ దగ పెక్కువేల, నక్కజంబుగ గొను నవనీతలేశ
యధికరోషాంధుఁడై యధికుల నడచు, మధువనంబున మదోన్మత్తుఁడై యుండు
ననుడు నప్పాపాత్ము నని ద్రుంచివైతు, మునులార వెఱవక ముద మొందుఁ డనుచు
భరతశత్రుఘ్నులపై దృష్టిఁ బరపి, కరుణార్ద్ర హృదయుఁడై కాకుత్స్థుఁ డనియె
నేపార మీలోన నెవ్వ రాలవణు, నోపి చంపెడువారు యుద్ధరంగమున
నావుఁడు భరతుండు నరనాథ లవణు, నే వధించెద బంపు డింక న న్ననిన
జననాథుఁ గనుగొని శత్రుఘ్నుఁ డనియె, వినతుఁడై హస్తారవిందముల్ మొగిచి
భూపాల సత్యంబు పూరింప మీరు, తాపసవేషంబు ధరియించి చన్న
విచ్చేయుడని మిమ్ము వేడ రాకున్న, వచ్చి నందిగ్రామవాసియై యచట
మీయాజ్ఞ గైకొని మేదినీరక్ష, పాయక చేయుచు బ్రజలెల్ల నలర
పరుసంపువల్కలాంబరములు జడలు, పొరిఁబూని ఫలమూలభోజియై నియతి
నీవిధంబున బెక్కుయిడుముల గుడిచె, దేవ మీ రిచట కేతెంచునందాక
నెమ్మది మిము గొల్వ నిల్చుగా కేను, గ్రమ్మిన మీశక్తి గడతేర్తు నతని
బంట నే నుండగా భరతుఁ డేమిటికి, నంటయు రఘునాథుఁ డలరుచుఁ బలికె
తమ్ముల కెందుకు తమయన్నపనులు, సమ్మదంబునఁ జేయఁ జను నటు గాన
యధికుఁడ వస్త్రంబులందు శూరుఁడవు, మధుఁ డేలుపురముల మహి నీ వెరగుము
పట్టంబు గట్టెద పరగ ని న్నతని, పట్టణంబున కేను పార్థివతనయ
నెట్టన నిజశక్తి నిర్జించి యతని, పట్టణం బేలుచుఁ బ్రజలు రక్షింపు
పగవాని నాజిలో భర్జించి యతని, నగరంబు గైకొని నలి నేలువాఁడు
పరగంగ ధారుణిపతులకు నెల్ల, నరయంగ శూరుఁడ యదియును గాక
ప్రజల రక్షించిన పరలోకసుఖము, నిజ మటు గావున నిఖిలలోకముల
ధర్మంబు విడువని ధారుణీపతికి, ధర్మంబు విజయమై తనరు లోకముల
ననుజ వసిష్ఠాదులగు మహామునులు, ఘనపవిత్రములైన కలశోదకముల
నభిషేక మొనరింప నలరి పట్టంబు, శుభతల గైకొని శోభిల్లుమనిన
మనుజేంద్ర యేను మీమహితవాక్యములు, విని మీరు మాటాడ వెఱచెద గాక
యారయ నాకంటె నధికులై పెద్ద, వారుండ బట్టంబు వరుసయే నాకు
ననవుఁడు నామాట కల్లన నవ్వి, జనపతి భరతలక్ష్మణుల వీక్షించి

శ్రీరాముఁడు శత్రుఘ్నునకుఁ బట్టంబుఁ గట్టుట

యభిషేకవస్తువు లన్నియుఁ గూర్పు, డభయుఁ డీశత్రుఘ్ను నభిషేకమునకు
వెస వసిష్ఠాదుల వేదపారగుల, నసమానమహిముల నలరుఋత్విజుల
సచివులు మొదలుగా జనువారినెల్ల, నుచితక్రమంబున నొగి బిల్వుఁ డంత
వలయువారలనెల్ల వరుస రప్పించి, విలసితమతి జేరి విన్నవించుటయు
నారాము నాతని నావసిష్ఠాదు, లారంగ శత్రుఘ్ను నభిషిక్తుఁ జేసి
యలర బట్టము గట్టి రంత నాయనుజు, నలఘుతేజము జూచి యతని రాదిగిచి
యూరుపీఠంబున నునిచి యావిభుఁడు, గౌరవం బలరంగ గరుణతోఁ బలికె
నఖిలలోకంబు లేకార్ణవంబైన, నిఖిలదైత్యాదుల నిర్జించుకొఱకు

పరమగు నీదివ్యబాణరాజంబు, నరుదుగా నిర్మించె యంబుజోదరుఁడు
విధిలోకసృష్టి గావింపక మొదట, మధుకైటభులు దీన మర్దింపఁబడిరి
పదపఁడి నాకు నీపటుసాయకంబు, విదితంబుగాఁ గల్గి విలసిల్లుచుండు
భూతసంహారంబుఁ బోరిఁ జేయకుడుగ, నిత్తెఱంగుననైన నీబాణ మనుచు
నిది ప్రయోగింపక యేగు రావణుని, యెదిరి నిర్జించితి నితరబాణముల
నటుగాని యాదివ్యమైనబాణంబు, చటులోగ్రశక్తి కసాధ్యుండు లేడు
వాని నీశరమున వధియింపు మనుచు, మానితం బైనయామార్గణం బిచ్చి
శూలిచేఁ బడిసిన శూలంబు వాని, కేల నుండిన నీకు గెలువంగ రాదు
నిచ్చలు బూజించి నియతి నాశూల, మచ్చుగా గేహంబునందుఁ బెట్టుచును
నన్నిదిక్కులయందు నాహారవాంఛ, పన్నుగాఁ బ్రాణుల బట్టి మ్రింగుచును
జరియించుశత్రుండు చనుదెంచెనేని, కర ముగ్రతేజుఁడై గడతేర్చి పుచ్చు
వీతశూలుఁ డైనవేళ నీ వెఱఁగి, ప్రీతి కయ్యమునకు బిలిచి నిర్జింపు
మురుశూలహస్తుఁడై యున్న పైజనకు, వెర వేమరకయున్న విజయంబు గలుగు
లలితరేఖలు గల్గు లలి చిత్రగతుల, బొలుచు నుత్తమహయంబులు నాల్గువేలు
ప్రచురప్రభాభాసి బహురత్నహేమ, రుచిరంబులైన తేరులు రెండువేలు
దానధారామత్తతరుణాళి మధుర, గానంబులకు మెచ్చు కరు లొక్కవెయ్యి
వరవీరభటజనవ్రజ మొకలక్ష, నెరి సువర్ణంబులు నిరుఁగోట్ల నిచ్చి
యంగళ్లు బెట్టు బేహారులు నటులు, మంగళపాఠకుల్ మంచిగాయకులు
మఱియును దగువారు మహిమతోఁ గొలువ, నూరుసువర్ణము లోలి యొకకోటి గొనుచు
శత్రుఘ్నుఁ డొగి నమస్కారంబు సేయు, తత్రత్యులందఱుఁ దన్ను నుతింప
రామచంద్రుడు ప్రీతి రంజిల్ల ననుజు, తో మృదుచిత్తంబుతోడ నిట్లనియె
పరిపాటిసేనాధిపతుల మన్నింపు, పరుషభాషల వారి బల్కకు మెపుడు
యరసి భృత్యులచేత నయ్యెడుపనులు, ...
వనితలచే బంధువర్గంబుచేత, ధనములచే గావు తగువారి బ్రోవు
కడక నీవిగ్రీష్మకాలంబునందు, కడువేగ జాహ్నవి గడని యొక్కెడను
నీసేన విడియించి నీ వొక్కరుఁడవు, భాసురశరధనుఃపాణి వై కదియు
మెవ్వరే నీరాక యెఱిగించిరేని, క్రొవ్వున వెస బట్టికొని మ్రింగు నతఁడు
కాన వంచనమీఁది కార్య మున్మత్తు, డైన దురాత్ములయం దంచు బనుప
నల రిశాలాధ్యక్షులై యున్నవారి, గలయంగఁ గనుఁగొని కడుప్రీతిఁ బలికె
నేడువాసరముల కెల్లసైన్యముల, గూడి ప్రయాణంబు కొలది కేతెండు
మీ రని పలికి నామితిచన్ననాడు, గారవంబునఁ బుణ్యకర్మముల్ దీర్చ
ముగురమ్మలకు మ్రొక్క ముద నూరవారు, తగినదీవన లిచ్చి తను వీడుకొల్ప
చనుదెంచి యారాముచరణాబ్జములకు, వినతుఁ డై కౌగిట విభుఁడు మన్నింప
నాఖండలోజ్వలుం డైనయారాజ, శేఖరునకుఁ బ్రదక్షిణము గావించి
భరతలక్ష్మణులకుఁ బ్రణమిల్లి వారి, పరిపాటి వీడ్కొని పైనమై కదలి
చనుచోట మూడువాసరములునడుమ, జనఁగ నాలవనాఁడు జాహ్నవి దాటి
యారయ వాల్మీకి యాశ్రమవనము, చేరువ నొకచోట సేనల నిల్పి
చని యమ్మునీంద్రుని చరణాబ్జములకు, వినుతుఁడై తనరాకవిధ మెఱిఁగించి
మునినాథ యారాత్రి ముదమారవిందు, చని నెల్లి పడమరఁ జన్న యామార్గ
మున జనియెదనన్న మునిపుంగవుండు, మనమున సంతోషమగ్నుఁడై పలికె
దశరథాత్మజ మీరు ధర్మాత్ము లగుట, కుశలంబు మీ కని కుశలంబు లడిగి
మీయాశ్రమం బిదె మీకు మీయింటి, కీయెడ జనుదెంచు టిదియ నాపూజ
యచ్చోట మీ కుండ నిరవయ్యె నచట, నచ్చోట నీసేన నట విడియింపు
మీయర్ఘ్యపాద్యంబు లింద మీ కనుచు, నెయ్యంబుతోడ నాన్నృపతనూజుండు

నిచ్చె నావాల్మీకి యిచ్చినపూజ, లచ్చుగాఁ గైకొని యధికమోదమున
ఫలమూలభక్షణపరితుష్టుఁ డగుచు, నలరి శత్రుఘ్నుఁ డనియె గేల్మోగిచి
యనఘ యుపాధు లీయాశ్రమోపాంత, మునుఁ బెక్కు లున్నవి ము న్నెవ్వ రిచట
జన్నముల్ జేసి రాజననాథు లెవ్వ, రన్న ప్రాచేతసుం డని చెప్పదొణఁగె

మార్గమాధ్యంబున వాల్మీకి శత్రుఘ్నునకు పూర్వరాజగు మిత్రసహుని చరిత్ర చెప్పుట

వసుధీశతనయ మీవంశంబునందు, వసుధసుధాంశుడన్ వాడు వర్తించు
మహితతేజుండు మతిమంతుండు మిత్ర, సహుఁ డన నితనికి జనియించెఁ గొడుకు
మృగయావినోదంబు మెయి నుండి యతఁడు, మృగముల నందఁద మ్రింగురక్కసుల
ఘోరకోపాధుల క్రూరవర్తనుల, దారుణాకృతుల గాంతారమధ్యమున
నిరువురఁబొడ గాంచి యచ్చోట మృగము, లరుదార వీరిచే నడఁగెనం చలిగి
క్రొవ్వాడిబాణంబు గొనుచు నం దొకని, దవ్వులఁ బడనేయ దక్కినవాఁడు
యామిత్రసహుఁ జూచి యనపరాధంబు, నామిత్రు జంపితి నగనాథ నీవు
మఱువకు నా చేయు మా ఱెగ్గు నిట్టి, తెఱఁగును మ్మనుచు నదృశ్యుఁ డై చనియె
నంత నారాజు నీయాశ్రమవనము, చెంత నధ్వరభూమి చెలువొందఁ దీర్చి
సకలదానక్రియాసామాగ్రితోడ, నకలంక మగుచున్న యశ్వమేధంబు
బహుకాలవర్తియు బహుమంత్రయుతము, బహుదానదక్షిణాస్పదము నై వెలుఁగ
నమరులు గావించు నధ్వరమునకు, సమమగుచున్న యాజన్నంబునిండ
గావించుచున్నెడఁ గపటవసిష్ఠుఁ, డై వచ్చి యలనాఁటి యారక్కసుండు
తనపూర్వవైరంబు దలఁచి చిత్తమున, కనలెడుచందంబు గానరాకుండ
నానరేంద్రుని జూచి యవనీశ నాకు, మానసం బలరంగ మాంసభోజనము
బెట్టింపు మనవుఁడు ప్రియమైనఁ జాలు, నట్లు సేయించెద నని వేట్కతోడ
నట బాలు బిలుపింప నట పోయి వాఁడు, యట బాలుఁ డై వచ్చి యచట నిలుచుటయు
నీచేతినేర్పార నేఁడు మాంసంబు, పాచకోత్తమ నీవు పక్వంబు చేసి
వే నీవు దెమ్మన్న విని వాడు నలరి, మానసి జంపి యామాంసంబు వలయు
బరికరంబులతోడ పసనుగా వండి, నరనాథ తెచ్చితి నా నతఁ డలరి
తనదేవియును దాను తగ వసిష్ఠునకు, ననురాగమున దెచ్చి యామాంస మిడిన
నమ్మునిపుంగవుం డాతెఱం గెల్ల, గమ్మర బరికించి కడు నల్గి పలికె
భూనాథ సాహసంబున నా కభోజ్య, మైన మాంసంబు బెట్టి తౌను గా దనకఁ
హింస జేయుచు భూతహితబుద్ధి లేక, మాంసభక్షకుఁడ వై మహి నీవు నుండు
మని శాప మిచ్చిన నావాక్యమునకు, వనితాసమేతుఁ డై వణకుచుఁ బలికె
ననఘాత్మ మును మాంస మడిగితి వీవ, చనునె యివ్విధమున శపియింప ననిన
నారసి మదిలోన నతిపాపుఁడైన, యారక్కసుచేత లని విచారించి
ధరణీశ నాపల్కు తప్ప దీశాప, మరయ బండ్రెండేండ్ల యందాక ననిన
జననాథుఁడును మారు శపియింపఁదలఁచి, కనలి చే శాపోదకము లందుకొనిన
నారాజుదేవియ నవనీశు జూచి, యోరాజ యిది నీకు యుచితంబు గాదు
జననాథ యొడయఁ డీసంయమీశ్వరుఁడు, మన కెన్నివిధముల మాననీయుండు
దేవతాసదృశుఁ డీతేజోధనుండు, భావింప మనచేతఁ బడువాఁడు గాడు
విడువు మీకోపంబు వెరవు గా దనుచు, నుడివిన చేతివి ల్లొయ్యన వదల
నానీటిచిచ్చున యడుగులు మాడి, యైనకల్మషమున నామిత్రసహుఁడు
బ్రాతిగా కల్మాషపాదుడన్ పేర, నాతతగతి నొప్పె నదిమొదల్ గాఁగ
నటమీఁద నారాజు యాగంబు నడగె, నటు గాని యిది నాటియజ్ఞవాటంబు

యనుచు నావృత్తాంతమంతయుఁ జెప్ప, విని మనంబున జాల విస్మితుం డగుచు
మునినాథునకు మ్రొక్కి ముద మొప్ప వచ్చె, దనపర్ణశాలకు దశరథాత్మజుఁడు
నాలోన సీతయు నర్కేందుయశుల, బోలఁగ నిరువుర పుత్రులు గన్న
పరతెంచి యామేలుపల్కు వాల్మీకి, కెఱిగించి మునినాథ యీకుమారకులు

కుశలవులపుట్టుగ శత్రుఘ్నుఁ డెఱుంగుట

రవికులదీపకుల్ రఘురామసుతులు, భువనరక్షకు వీరు పోలంగఁ గలరు
బలసి పిశాచాదిభయము లేకుండ, వలయురక్షలు గట్టవలయు మీ రనిన
లలి వచ్చి కుశయును లవము మంత్రించి, నెలికి నక్కడ నున్న వృద్ధకామినుల
బిలిపించి యీకుశ పెద్దపాపనికి, చెలఁగు నీలవమును చిన్నపాపనికి
పరిమార్జనంబులు పరిపాటి సేయుఁ, డిరవందగాఁ బెంపు డీకుమారకుల
కుశమార్జనంబున కుశలుడై యునికి, కుశుఁ డనగా బెద్దకొడుకు వర్తించు
లవమార్జనంబున లవుడు నాకుశుని, యవరజుం డన నొప్పు నని యెఱింగించి
యభిమంత్రితములైన యాకుశలవము, లభిమతస్థితి నిచ్చె నామునీశ్వరుఁడు
మగుడ వారలు నంగమార్జనస్థితులు, మొగి జేసినంత నామునివరేణ్యుండు
ధరణిజపేర నాదశరథాధీశు, వరపుత్రుడైన యావసుధీశుపేర
నిరువుర దెసలందునే గడుగోత్రముల, సొరిది జన్మించిన సుతుల నామములు
సంకల్పవిధి జేయ శత్రుఘ్నుఁ డెఱిగి, ...
యతిముదంబున బొంది యౌర మాభాగ్య, గతి యంచు గృతకృత్యకర్ముడై వచ్చి
మునినాథునకు భక్తి మ్రొక్కి కేల్మోగిచి, వినయోక్తు లలరంగ వీడ్కొని నడుమ

శత్రుఘ్నుఁడు యమునాతటంబున విడియుట

రమణీయగతి నేడురాతులు బుచ్చి, యమునాతటంబునఁ కఱిగి యచ్చోట
ననవుఁడు భార్గవుండాదిగాఁ గలుగు, మునులయాశ్రమభూమి ముద మార విడిసి
వారిచే ధర్మార్థవర్తనులైన, వారివృత్తాంతముల్ వరుసతో వినుచు
నవిరళప్రీతిమై నారాత్రి పుచ్చి, చ్యవను నీక్షించి యాశత్రుఘ్నుఁ డనియె
ననఘాత్మ లవణుని యావిక్రమంబు, కనలు నాతనిచేతి కడిఁదిశూలంబు
చందంబు లెట్టివి సమరోర్వి నాతఁ, డెందఱ సమయించె నెఱిగింపు మనిన
వసుధీశనందన వానిలా వెందు, నసమాన మాశూల మనివార్య మరయ
నతనిశూలముచేత నాజిరంగమున, మృతులైనవారికి మితిమేర గలదె
యైన నేర్పడ విను మవనీశపుత్ర, యేను చెప్పెద నీకు యితిహాసమొకటి

చ్యవనుండు శత్రుఘ్నునకు లవణవిజితులగు రాజులచరిత్ర చెప్పుట

యువనాశ్వపుత్రుఁ డయోధ్యకు రాజు, భువనైకనుతకీర్తి భూరివిక్రముఁడు
మాంధాత యనురాజు మహి నెల్లనృపుల, బంధులదోర్బలప్రౌఢిమై గెలిచి
యమరేంద్రు నిరసించి యతనిసింహాస, నమునందె గూర్చుండి నాక మేలుటకు
నింద్రలోకంబుపై నెత్తి పోఁ బెరిగి, యింద్రాదిసురలెల్ల నెదురుగా వచ్చి
వసుధీశ వలదంచు వారింప దనకు, వశము గాకున్నెడ వాసవుం డనియె
నిలలోన గ్రూరులనెల్ల ము న్నీవు, గెలిచిన మఱి కదా కిన్క మామీద
ధరణిరాజులనెల్ల తగ మున్ను గెలిచి, సురలోకరాజ్యసుఖలీలఁ జేయు
మని కుపితాత్ముడై యమరేంద్రుఁ డనిన, జననాథుఁ డనియె నాశక్రు నీక్షించిఁ
యని నన్ను నెదురించునతఁ డెవ్వఁ డుర్వి, వినుపింపుమనిన నవ్విబుధేంద్రు డలరి

రాజేంద్ర మధువను రాక్షసేంద్రునకు, భూజనద్రోహియై పుట్టెను కొడుకు
లవణుడు నాపాపలాలసుం డగుచు, నవనిపై వర్తించు నధికదర్పమున
నతనికి మధువనం బది యున్కిపట్టు, జితశత్రుఁ డగునిన్ను జీరికిగొనఁడు
నా విని తలవంచి నరనాయకుండు, దేవేంద్రు వీట్కొని తీవ్రకోపమున
మరలి సేనలతోడ మధువనంబునకు, నురువడిఁ జనుదెంచి యొక్కచో నిలిచి
లవణునొద్దకు దూతలకు బంప వారు, జవమున జని వేగ సంగరంబునకు
వడిజని మాంధాత వచ్చినాఁ డనిన, నొడిచి గ్రక్కున మ్రింగె నుగ్రకోపమున
నిది యేల తడసిరో యీదూత లనుచు, మది విచారించి యామాంధాత వచ్చి
యోరోరి నాతోటి యుద్ధంబు సేయు, వే రమ్ము నావుఁడు వెడనవ్వు నవ్వె
కడునల్క బరతెంచి కడిదిశూలంబు, వడినెత్తి యుంకించి వైచె వైచుటయు
మిడుగుర్లు మంటలు మింట నందంద, నడరంగ భటవాహనాదులతోడ
బలువిడి మాంధాత భస్మంబు చేసి, వెలుగుచు బరతెంచె వెస పురంబునకు
నని చెప్పి యాశూల మట లేక వాడు, మనుజేంద్రనందన మడియు నీచేత
శూలంబు చేనున్న శూలికినైన, నాలంబులో గెల్వ నలవి గా దతని
నని చెప్పెఁ జెప్పిన నౌగాక యనుచు, నినుడు పూర్వాద్రికి నేగుతెంచుటయు

శత్రుఘ్నుఁడు లవణాసురునిం జంపుట

లవణుఁ డాహారేచ్ఛ లలి వీడు వెడలె, యవనీశుసుతు డంత యమున వేదాటి
బాణబాణాసనపాణియై వెంట, తూణీరయుగ మొప్ప దుర్జయుం డగుచు
పొలుపార మధు వేలు పురముగోపురము, పొలమున కేతెంచి పొలుపార నుండె
నాయెడ మాధ్యాహ్న మగుచున్నవేళ, వేయుప్రాణుల జంపి వెసగొంచు వచ్చి
యాయతకోదండహస్తుఁడై దీప్త, నాయకుఁడై యున్న శత్రుఘ్నుఁ గనియె
కని దిగంతంబులు గగనంబు పగుల, పెనునవ్వు నవ్వుచు బిట్టేచి పలికె
నీచేతివిల్లును నీయంపదొనలు, నీచందమున జూడ నీవు నాతోడ
నని సేయుతలుపొకో యటుగాక యున్న, యొనఁ బెట్టుకొని యేల నున్నాడ విచట
నీదర్ప మణచెద నీయట్టివారి, మేదినిపై నేను మ్రింగినవారు
కొలదిఁ బెట్టగ రారు కోటులు గలరు, తొలఁగక నిలువు నీత్రు ల్లడంచెదను
నీవెంట గొని నన్ను నేమి సేయంగ, నీవు చాలుదె నాకు నిను జంపు టెంత
వడిబడి కార్చిచ్చువాత నీరైన, మిడుతచందము గాగ మ్రింగెద నిన్ను
కడుకొవ్వి వచ్చి నాకంతమార్గమునఁ, బడి త్రుంగితివి పోర పారిపోఁగలవె
రణభూమిలో నాకు రాజన్యగణము, గణుతింప తృణమునకంటె నికృష్ట
మనుడు గోపావేశ మడరంగ జెమట, జనియింప దృష్టుల సరినిప్పు లురుల
నోరోరి రాక్షస యోరి నీచాత్మ, యోరి యొక్కట నన్ను నోర్చి నాపిదప
మరికదా నీరజ్జుమాటలు నన్ను, నెఱుగవె దశరథాధీశునందనుఁడ
దశకంఠు రణవీథిఁ దలలు ఖండించి, పశువు గావించిన పరమదీక్షితుఁడు
మనుజనాయకశిఖామణియైన రాము, ననుజుఁడ శత్రుఘ్నుఁ డనువాఁడ నేను
కడిదిమై ని న్నాజిఁ గడతేర్చుకొఱకు, వడినెత్తి నీమీఁద వచ్చినవాఁడ
బటుపాపవృత్తివి ప్రాణఘాతకుఁడ, వటు గాన వధకు నీ వర్హుఁడ వనిన
మగటిమనుతి గన్న మామేనమామ, యగుదశగ్రీవుని యాజిరంగమున
సకలబాంధవమంత్రిజనపుత్రమిత్ర, నికరంబుతోఁగూడ నిర్జించినాఁడు
మీయన్నయా! మారు మీకులం బెల్ల, పాయకరోషాగ్ని భస్మీకరింతు
నాయత్తపడియుండు మనిన నీ విపుడు, పోయెదవో నినుఁ బోనీను గాని
పుడమి శతుఘ్నుండుఁ బుట్టనినాఁడు, కడిదివీరుఁడ వైతి గాక నే డగువె

నారాముచే పడ్డనారాక్షసాధీశు, నారావణుని౾ జూచి యలరుదేవతల
పగిది నాచే నీవు పడియున్న నిన్ను, మొగి కూచి మునులెల్ల ముదము నొందెదరు
మసలి నీతో బెక్కు మాట లేమిటికి, వసుధ గూల్చెద నన్న వా౾డు గోపించి
యవనిపై తనచేతు లందంద జమరి, యవడలు దీటుచు నధికదర్పమున
నవని బీటలు వార నట యొక్కవృక్ష, మవలీల౾ బెరికి చే నమరించుకొనుచు
నిలు నిలు మరువకు నీపంత మనుచు, బలువిడి౾ బరతెంచి బాహు లంకించి
వృక్షతాడనమున విపులవక్షంబు, లక్షించి వైచి యాలవణుండు౾ దొల౾గ
నది చూచి శత్రుఘ్ను౾ డామహీరుహము, పదితునకలు గాగ భల్లంబు పఱపి
వా౾డు వెండియు మీ౾ద వైచినతరులు, మూడేసి మూడేసి మురియలు గాగ
నిశితాస్త్రముల ద్రుంచి నిండుచీకట్లు, దిశల౾ గప్పగ గప్పె తీవ్రబాణముల
మధువుసూను౾డు నొక్కమ్రా కెత్తి పిడుగు, విధమున నడునెత్తి వేసె వేయుటయు
వెస౾ గోళ్లు చేతులు విరవిరబోవ, వశముగా కిలమీద వ్రాల౾గ నపుడు
క్రందైన గంధర్వగణములు మునులు, నందంద దివిజులు నచ్చరల్ జూచి
తెరల౾గజాలిన ధృతి చెడి దిశలు, మొరసి యాహాకారములు సేయు వినుచు
పృథు మూర్ఛనొందిన పృథివీశతనయు, ప్రథ నోర్వి మృతు౾డైన భంగిగా౾ దలచి
వక్త్రులై నాచేత వడి బడ్డవారి, విక్రమం బరయంగ వీ డెంతవా౾డు
మరి యెచ్చియాకలి మలుగంగ నితని, యెగమ్రింగెదనంచును నింటి కేతెంచి
కనకకుంభమ్ముల కాగిననీళ్ళు, ననువొందగా౾ జల్క మర్ధితో నాడి
కడువేగ మృగమదగంధాదు లల౾ది, యడరుమాల్యాభర ణావళుల్ దాల్చి
తనమనంబున గొంత తామసం బడర, దనరినయాకట దర్పించి పలికె
నతిదీనవృత్తితో నవనిపై నట్లు, హతుడైనరిపుమాంస మది మ్రింగెదనని
యతిఘోరమగుశూల మచటి కేమిటికి, ప్రతిభయంకరవీరభటు లున్న గాక
యని కొంతదడవున కచటి కేతేర, మనుజేంద్రతనయు౾ డామరుపటు దెలసి
మునివరుల్ దీపింప మొగి దివ్వు లలర, తనర౾గ విలుగుణధ్వని చేసి నిలచి
రాజేంద్రవిభు౾ డైన రాముచే గొన్న, రాజితమణిహేమరత్నపుంఖంబు
యాజిని గెలిపించు నమ్ములందెల్ల, తేజంబు గలుగు నాదివ్యబాణంబు
చటులకాలానలసంకాశ మగుచు, చిటిలి పెన్నుదురుపై జెదరంగ దూచి
దిగిచి చే జంకించి ద్రిప్పిన భుగులు, భుగులన మంటలు బొరి మింట నంట
భూతముల్ బెదరంగ భువనముల్ దిరుగ, నాతతభీతిమై నప్సరల్ మునులు
గంధర్వసురసిద్ధ ణములు గూడి, బంధురధ్యుతి౾ బొల్చు పరమేష్ఠికడకు
చనుదెంచి వినతులై చతురాస్య మున్ను, వినము గానమ యిట్టివిధ మైనయరుదు
దేవాసురాదుల దెగటార్ప మున్ను, గావింప౾బడిన యాఘనసాయకంబు
ప్రళయకాలానలప్రభ నున్న జూచి, కల౾గి వచ్చితి మన్న కమలజుం డనియె
ముల్లోకములకును ముల్లైనయట్టి, బల్లిదు మధుపుత్త్రు బవరంబులోన
నే౾డు శత్రుఘ్నుండు నిర్జించువాని, వాడిశరంబున వధ్యుండు వినుఁడు
యాదినారాయణుం డైనయాదేవు, డీదివ్యశరశక్తి నేర్చె దానవుల
నరయ శత్రుఘ్నుండు నాదేవునంశ, మరుగుకు వెరవకుండని పల్క వారు
చనుదెంచి కను౾గొన శత్రుఘ్ను డార్చి, తునిమెద నింక నీదుష్టాత్ము ననుచు
బాణాధిరాజమై పరగు నాదివ్య, బాణంబు సంధించి బలువేగ దివియ
నట్టహాసమున వా౾ డాకాశ మద్రువ, నెట్టనపదహతి నేల గంపింప
పరుషరోషంబున బరవీరవక్ష, మిరవార లక్షించి యేసె నేయుటయు
నురమును నేలయు నొగి నుబ్బి పారి, నురగలోకమునకు నులుకు౾ బుట్టించి
యురుకరాళజ్వాల లొండొండ నిగుడ, నురువడి మరలి యాయుగ్రసాయకము
పరతెంచె తూణికి బాణిఘాతమున, నొరలుచు లవణుండు నుర్విపై ద్రెళ్ళె

పిడుగుప్రేటున బడ్డ పృథివీధరంబు, వడుగునఁ బడియున్న వాని నీక్షించి
మునిసిద్ధగంధర్వముఖులు నందంద, వినుతించి రమ్మహావీరు శత్రుఘ్ను
నంత నక్కడ నున్న యట్టివారెల్ల, నెంతయు నరుదని యాక్షింపుచుండ
శూలి యిచ్చిన మహాశూలంబు నరిగి, శూలిశూలమునంద జొచ్చెఁ జొచ్చుటయు

శక్రాదులు శత్రుఘ్ను నుతించుట

శక్రాగ్నులాదిగా సకలదేవతలు, విక్రమోదగ్రులై విలసిల్లుచున్న
శత్రుఘ్నునొద్దకు జనుదెంచి లోక, శత్రువు మధుపుత్త్రు జంపితి వీవు
మా కెల్లభయములు మనుజేంద్రతనయ, నీకారణంబున నేటితో బాసె
వర మిచ్చెదము నీకు వాంఛితం బెద్ది, నిరవార మది మాకు నెఱిఁగింపు మనిన
చేదోయి మొగిడించి శిరమున జేర్చి, యాదేవతలతోడ ననియె నాఘనుఁడు
మధు వేలునగరంబు మఱి దొంటికంటె, నధికంబు జేసెద ననియున్నవాఁడ
నది మీరు సిద్ధించు నట్లుగా తలఁపు, డిదియె నాకోర్కె నా యెల్లదేవతలు
మధుర నన న్వీడు మహినంతకంత, కధికమౌ నీచేత నని పల్కి చనిరి
నిజనివాసములకు నిర్జరుల్ జనగ, విజయసూచకభేరి వేయింపఁ బనిపె
తనసేనతో గూడ దను నెల్లవారు, వినుతింప నగరప్రవేశంబు చేసె

శత్రుఘ్నుఁడు మధురాపురము ప్రవేశించుట

నంత నానగరంబు యధికసంపదల, నెంతయు నానాటి కెసఁగి సొంపార
పద్మగంధములకు భ్రమరముల్ దిరుగ, పద్మాకరంబులు బహుతటాకములు
రచ్చలు నంగళ్ళు రాజమార్గములు, వచ్చుగాఁ జెన్నారు నారామములును
మకరతోరణములు మణిదీపకళిక, లకలంకగతి నొప్పు నాపణంబులును
వరుసతో నరుణాంశువంశరాజన్య, బిరుదుచిహ్నములైన పృథుకేతనములు
ప్రాకారములు మహాపరిధులు కోట, వాకిళ్ళు నొప్పారు వజ్రచక్రములు
నాకీర్ణమణిపుత్రికాళి జెన్నారు, నాకాంగనావిమానములతో గలయ
నయ్యంబరము దాకు నట్టాలకములు, నయ్యాతెఱంగుల నమరఁ జేయించి
యర్ధచంద్రాకృతి యమునాతీరమున, వర్ధించు నప్పురవరమునం దెలమి
ప్రజల కేయెగ్గులు బాటిల్లకుండ, నిజధర్మరతినీతినిష్ఠాత్ముఁ డగుచు
తప్పక నడపుచు దనధాన్యవృద్ధి, నొప్పు బెహారుల నోలి నిల్పుచును
నుదితోదితస్థితి నుండి చిత్తమున, నొడవు వేడుకతోడ నొకనాఁడు దలఁచి
జననాథుఁడగు రామచంద్రునివలన, పనివిని యే వచ్చి బహుకాల మయ్యె
నెన్న బండ్రెండవయేడు వర్తింపు, చున్నది ననియెద నుర్వీతలాధి
పతికి నమ్మలకును భరతలక్ష్మణుల, కతిభక్తి ప్రణమిల్లు టదియె నాకోర్కె
యని మంత్రివర్యుల నఖిలభృత్యులను, ఘనసైన్యముల బరికాపుగా నునిచి
జవనాశ్వములు రథశతకంబు గొలువ, నవిరలద్యుతితోడ నప్పుడ వెడలి
నడుమను కొన్నాళ్ళు నడచి సంతోష, మడరంగ వాల్మీకి యాశ్రమమునకు
చనుదెంచి మ్రొక్క నాసంయమీశ్వరుఁడు, యనురక్తి నిచ్చిన యర్ఘ్యపాద్యములు
నెమ్మితో గైకొని నృపసూనుఁ డొప్పె, నమ్మునీంద్రుఁడు నంత నతని వీక్షించి
యెక్కుఁడుమదమున నెల్లలోకులకు, ముక్కుముల్లై యున్న మూర్ఖు నాలవణు
తృణలీల జంపితి దివ్యాస్త్రమహిమ, గణుతింప నీనుఁ బోలగలఁడె వీరుండు
వా డనేకుల శూరవరులైనవారి, వాఁడి మగంటిమి వడి జంపినాఁడు
కడుదుర్జయుఁడు పాపకర్ముఁడు వాఁడు, పడియె నీచే లోకభయమెల్ల బాసె
బహుయత్నములు చేసి పంక్తికంధరుని, మహి గూల్చె రాము డామహనీయభుజుఁడు

నారావణునికంటె నధికవీరుండు, క్రూరుండు నగుమహాకుటిలవర్తనుఁడు
పాపకర్ముల జంప భానువంశమున, నేపార బుట్టితి రీజగంబునను
లవణుండు నీవును లావులు మెరసి, బవరంబు సేయుట బవరంబులోన
లవణుండు నీచేత లఘులీలఁ బడుట, దివిజేంద్రసఖ వింటి తెల్లంబు గాగ
యెక్కుడు నుతి గాంచి తీ వంచు దిగిచి, చిక్క కౌగిట జేర్చి శిరము మూర్కొనుచు
తగుసంవిధాన మాదశరథాత్మజున, కొగినొద్ది వారికి నొనరించి పిదప
సూచితకథాగోష్ఠి నుండ లోకైక, సుచరిత్రుఁ డగురాము శుభవర్తనంబు
చనిన తెఱంగును జనుచున్న తెఱగు, జననున్న తెఱగును సకలంబు గలిగి
సముచితార్థము లైన శబ్దసంపదల, నమరంగ సరసంబు లైనవాక్యముల

శత్రుఘ్నుఁడు తమయయోధ్యకుఁ జనుదెంచుచు మార్గమధ్యమున వాల్మీకిచే రామాయణంబు వినుట

మంగళధ్వనులొప్ప మార్గరావముల, సంగతశ్రుతి గూడి సరివీణె లొప్ప
వీనుల కింపుగా వినుపింప నపుడు, భూనాథసూనుండు బొడముకన్నీరు
తలయూపుమూర్ఛయు దాల్మిచే నణచి, కలిగియు వినుచుండగా నొయ్య దెలసి
పరిజను లాశ్చర్యభయవిషాదముల, బొరలుచు నారాజుపుత్రుతో నగరి
యిది యేమి చిత్రమో యిక్కథామూల, మదియ మునీంద్రుని వడుగు మీ వనిన
నీమహామునియం దనేకంబు లరదు, లేమేమియో వాని నెఱుగ నేమిటికి
నని వీడుబట్టున కరిగి యచ్చోట, వినుతవీణానాదవిలసితంబైన
గానంబు వినుచుండగా రాత్రి వేగ, భానుఁడు ప్రథమాద్రిపై నొప్పె నంత
నిత్యకృత్యంబులు నియతితో దీర్చి, యత్యంతశుద్ధాత్ముఁ డగుచు నేతెంచి
ముకుళితహస్తుఁడై మునినాథ యేను, సకలేశుఁడగు రామచంద్రునిఁ జూడ
పని వినియెద నన్న పరిరంభణాదు, లొనరంగ వీట్కొల్పె నుర్వీశతనయు
నతఁడును మధ్యాహ్న మగుచున్నవేళ, నతిముదంబున నయోధ్యాపురంబునకు
నేతెంచె నక్కడ నినకులోత్తముఁడు, జాతిగా కొలువిచ్చి పనుపఁగ వచ్చి
సామజఘోటకస్యందనసుభట, సామగ్రి సామంతజను లెదుర్కొనఁగ
భూసురాశీర్వాదపుణ్యనాదములు, భాసిల్ల నందంద పటహాదు లువియ
నెమ్మి బౌరులు సేయు నీరాజనాదు, లిమ్ముల గైకొంచు నిందుమండలము
ప్రహసించు ధవళాతిపత్రంబు మెరయ, బహుగద్యపద్యాదిపఠనముల్ వినుచు
ఘన మైనసందడి గల రాజవీథి, జనుదెంచి నగరి మోసాలను తేరుగ్గి
వినయంబుతో డిగ్గి వేడ్క చేదోయి, యనయంబు ఘటియించి యారామచంద్రు

శత్రుఘ్ను డన్నలతో లవణాసురవధవృత్తాంతము చెప్పుట

పాదపద్మములకు ప్రణుతుఁడై నిలచి, మేదురద్యుతులతో మించురత్నములు
కానుకగా నిచ్చి కరములు మొగిచి, యేను మీయానతి నేగి యాలవణు
ననిలోన సమయించి యతఁ డేలుపురము, పనిబడి యక్కించి పరిపూర్ణమైన
దేవదేవుని బాసి దీర్ఘకాలంబు, గావున మిము చూడగా వేడి రాక
యీయేటితో గూడ నేడులు మనుజ, నాయక బండ్రెండు నగు మీరు బనిచి
యావు బాసినయట్టి యాక్రేపుపగిది, భూవర మిముఁ బాసిఁ బోయి నాయునికి
నావుడు జిఱునవ్వు నవ్వి యోవత్స, నీవు బాలుఁడవు ని న్నెడబాయగలమె
మక్కువ నీమీద మాకు నమ్మలకు, నిక్కువ మటు గాన నిడివిగా నేల
తలపైనయపుడెల్ల తగ నీ వయోధ్య, కెలమితో వచ్చి మమ్మెల్ల గన్గొనుము
ప్రజల బాలింపుట పరగ రాజులకు, నిజధర్మ మనికాదె నిను బంపవలసె

పరిపాలనక్లేశభాజనుల్ గాగ, పరికింప నేసఖుల్ పార్థివోత్తములు
యమ్మలవగపేద నైదునాళ్ళుండి, యిమ్ముల నీపురి కేగు నీ వనిన
ధరణీశునానతి తగబూని వినుచు, భరతలక్ష్మణులకు పరిపాటి మ్రొక్కి
పయినంపుదినమున పార్థివేశ్వరుఁడు, ప్రియ మార వీట్కొల్ప బెంపొంద వెడలి
బరువడి తల్లుల భరతలక్ష్మణుల, పరిపాటి వీట్కొని భరతలక్ష్మణులు
తగుసేనతో గూడ తన్నంప రాగ, మగుడించి యతఁ డేగె మధుపురంబునకు
నంత నిక్కడ రాముఁ డవనీతలంబు, సంతసంబున నేలు సమయంబునందు

విప్రదంపతులు మృతకుమారకళేబరంబుతో రామునిపాలికిఁ వచ్చుట

నొకవృద్ధబాహ్మణుఁ డువిదయు దాను, సుకుమారతనుఁడైన సుతుఁడు జచ్చుటయు
బెగడి శోకించి యాపీనుఁగ తెచ్చి, నగరిముందర బెట్టి నరులెల్ల జూడ
ఓలి నీబాలకుఁ డుజ్వలాకారు, డేల మాతో బల్కఁ డిటు చూడుఁ డనుచు
హాహానినాదంబు లందంద చెలగ, మోహశోకంబుల మునిఁగి తేలుచును
వలవంత బనుపుచు బాపజాతులకు, కులవర్ధనుం డిట్టికొడు కేల దక్కు
పెక్కువేల్పుల భక్తి పెద్దకాలంబు, తక్కక యేను మీతల్లియు గొల్చి
తనయుఁడ నిను గాంచి ధన్యుల మైతి, మరియుండ ని ట్లయ్యె నక్కటా యనుచు
పుత్ర పుత్రా యంచు బొగిలి గన్గొనుడు, పుత్రుపైఁ బడి మూర్ఛ బొంది తేరుచును
నెక్కడ జొత్తు మే మేమి సేయుదుము, దిక్కుమాలితి మింక తెరు వేది మాకు
చిరునవ్వుతో నేఁడు చెరలాడవింక, మరిచితే మామీది మక్కువ తనయ
ప్రాణంబులై యుండి బాసితి వీవు, ప్రాణంబు లేటికి బాయవు మమ్ము
యన్న యీనెలతోడ నయ్యె నైదేళ్లు, గున్ననే వుదయించి కులదీపకుండ
మీతల్లి మూర్ఛిల్లె మేదినిమీఁద, నీతెఱంగున నున్నయెడ నుపేక్షింప
బాడియె నీముద్దుఁబల్కులతోడ, నోడకుమని తీర్చి యూరార్పువేళ
పారీణబుద్ధిమై పారలౌకికము, లారసి చూడంగ నఖిలశాస్త్రముల
తండ్రికి సుతుచేత ధర్మంబు గాక, తండ్రిచే సుతునకు ధర్మమె తండ్రి
ధరణి వర్ణాశ్రమధర్మముల్ చెడక, వరుసతో రాజాజ్ఞ వర్తించు గాన
ప్రజలు చేసినయట్టి పాపంబులెల్ల, ప్రజల బాలింపని పతుల బ్రాపించు
కలుగు రాష్ట్రమున కకాలమృత్యువులు, ...
పుడమిలో రాముఁడు పుణ్యాత్ముఁ డగుట, కడుబొంకు లిట్టివి గాకుండె నేని
బాలుఁడు నాకూర్మిపట్టి యీశిశువు, కాలగోచరుఁడు గా గారణం బేమి
వరసతో నిక్ష్వాకువంశంబురాజు, లిరవొంద నేలి రనేకు లీవసుధ
వినము గానమ యిట్టి విపరీతధర్మ, మనఘులై యారాజు లరయు దేశముల
నని రాము తమ్ముల నవ్వసిష్ఠాది, మునుల నిందింపుచు మొగి నేడ్చుచున్న
నాతెరం గంతయు నారాముఁ డెఱిఁగి, భీతిమై తగువారి బిలువంగఁ బనుప
పరిపాటిమంత్రులు భరతలక్ష్మణులు, వరుసతో నేతేర వాయుదేవుండు
బ్రాతిగా నోలి జాబాలిమార్గల్య, గౌతమనారదకశ్యపుల్ మఱియు
ఘనులు మార్కండేయకాత్యాయనాది, మునులు వసిష్ఠుండు మొదలుగా వచ్చి
యందంద దీవించి యర్ఘాసనముల, నందఱు గూర్చుండి రంత నావిభుఁడు
కరుణతో నావిప్రుకథ యెఱిఁగింప, నరనాథు గనుగొని నారదుం డనియె
మనుజేంద్ర యీబాలుమరణకారణము, విను మెఱుంగుదు నెల్ల విధము నేర్పడగ
విప్రసంపూర్ణమై విశ్రుతాచార, సుప్రసన్నప్రభాశోభితం బగుచు
నాటియై కృతయుగ మది యొప్పుచుండు, లే దనాచారంబు లేశమాత్రంబు
నపమృత్యుశంక లే కాయవుల్ నెరయు, తపము సేయనివాడు ధరలోన లేడు

త్రేతక్షత్రియు లతిస్థిరతపోమహిమ, నాతతశౌర్యంబులందు నొప్పుదురు
వార లీధర్మవ్యవస్థలు చేసి, ...
కోరి పాలించిరి కొలది భూజనుల, నరయంగ నొకపాదమం దధర్మంబు
సమయించె దానిచే సకలభూప్రజల, ...
పలుకుల నన్నృతంబు పాటిల్లుచుండు, నలఘులై వర్తింతు రఖిలకార్యముల
నరయ నందును పెద్దలగువారు బొంకు, బొరయ రుజ్వలతపోభూతి నుండుదురు
ద్వాపరమున నిష్ఠ దగిలి భూసురులు, భూపాలకులు తపంబులు సేయుచుండ
శుశ్రూష లొగి వైశ్యశూద్రులు వారి, కశ్రాంతమును జేయు టదియ ధర్మంబు
సాము బ్రవేశించి జరగంగ పిదప, గోమట్లు దపము గైకొని రటుగాన
నొనరంగ యీమూఁడుయుగముల శూద్రు, డనఘాత్మ తపమున కధికారి గాఁడు
కలియుగంబున ధర్మకాంక్షమై దపము, నెలకొని శూద్రుండు నిష్ఠతో జేయు
మూఁడుపాదంబుల మొగిని ధర్మంబు, వాడిమితో నిట్లు వర్తింపుచుండు
నిది మేరయై యుండ నిపు డొక్కశూద్రు, డొదవిననిష్ఠతో నుగ్రతపంబు
తిరముగా నీ వేలుదేశంబులోన, చరియింపుచున్నాఁడు సాహసక్రియను
యాపాపమున జేసి యధిప యావిప్రు, పాపడు మృత్యుఁ డయ్యె బాల్యంబునందె
చావున కర్హుండు సమయింపు వాని, నీవిప్రసుతుప్రాణ మెత్తేదువేని
యితరధర్మాచార మెవ్వడు నడచె, తఱిగొని పతి వాని దండింపకున్న
పాపచతుర్థాంశభాగియై నరక, కూపంబులో గూలు ఘోరవేదనను
తిరిగి నీ వేలెడుదేశంబు గలయ, బరికించి యక్కడ బాపంబు గంటి
వది చక్కజేయగా నలరు ధర్మంబు, పదపడి యీబాలుప్రాణముల్ వచ్చు
నని నారదుఁడు చెప్ప నగు గాక యనుచు, జననాయకాగ్రణి సౌమిత్రిఁ జూచి

శ్రీరాముఁడు శూద్రఋషిం జంపుట కేగుట

నీవు వే చని శోకనిర్మగ్న మైన, యావిప్రమిథునంబు నడలు వారించి
యిడుము తైలద్రోణి నేమేనివికృతి, బొడమకయుండ దత్పుత్రుదేహంబు
నని పల్కి పుష్పకధ్యానంబు సేయ, చనుదెంచె నదియును జననాథు డంత
మునులకు మ్రొక్కి యమ్మునులు దీవింప, ధనువును దొనలును ధరియించి యెలమి
పరిచరులైయున్న భరతలక్ష్మణుల, పురికాపు నిలుపుచు పుష్పకం బెక్కి
పడమటిదెసను తద్భాగంబునందు, పొడము దిక్కులనెల్ల భూములు వెదకి
పొడలేక దక్షిణభూమి కేతెంచి, పొడవడకుండంగ పుడమి గ్రుమ్మరుచు
నొకమహాశైలంబు నుపకంఠభూమి, వికసితాంబుజముల విలసిల్లుచున్న
కొలనిమధ్యంబున ఘోరంబు గాగ, తలక్రిందుగా నుండి తపము సేయుచును
నుండంగ పొడగని యొద్ది కేతెంచి, చండాంశుతేజుఁ డాజననాథుఁ డనియె
నోమహాత్మక తపం బొనరించె దిట్లు, యేమికార్యము నాకు నెఱిగింపవలయు
తాపసోత్తమ యేను దశరథాత్మజుఁడ, నాపేరు రాముండు నను వింటె నీవు
నిండుతేజంబున నెరయు విప్రుఁడవొ, యొండెభూపతివొ వైశ్యుఁడవొ శూద్రుఁడవొ
యేజాతి నీజన్మ మెలమితో నాకు, నీజాతి నెఱిగింపు నిజముగా ననిన
తప మేడ బొం కేడ తలపోసి చూడ, నృపవీర శూద్రుండ నిక్క మీపలుకు
లీమేనితోడ నే నింద్రునిపురికి, సేమంబుతో నేగు చింత నీతపము
చరియింపుచున్నాఁడ శంభూకు డనగ, బరగుదు నే నన్న బటుతరధ్వనుల
వసుమతిపతి కేల వా లొప్పఁబూని, వెస వానితల ద్రెవ్వవ్రేసె వ్రేయుటయు
పాసితో గూడిన పంకజత్వంబు, బ్రాపించె తమకంచు పద్మముల్ రోసి
రాగంబు దక్కిన రమణ నక్కొలను, జేగురునీ రయ్యె శిరమురక్తమున

పొరిపొరి సురలెల్ల పుష్పవర్షములు, గురియించి రారఘుక్షోణీశుఁ జూచి
నృపవర శూద్రుఁడు నీచేత జచ్చి, యపగతప్రాణుఁడై యమరేంద్రుపురికి
బొందితో నదె చూడు బోవుచున్నాఁడు, సందీప్తతేజుఁడై జనులెల్ల చూడ
నటు గాన పుణ్యుండ వభిమతం బెద్ది, యటు వేఁడు మిచ్చెద మని నవ్వె విభుఁడు
సురలార యావిప్రసుతునిప్రాణములు, మరలనిండని నన్ను మన్నించి మీరు
యిదియును నాకోర్కె యే నక్కుమారు, బ్రతుకింతునని పూని పలికినవాఁడ
నంతియె కాని నాయరయమి జేసి, యింతయు బాటిల్లె నీతెరం గనిన
నగుగాక నీవాక్య మది యేల తప్పు, జగతీశ నీ వెందు సత్యసంధుఁడవు
సుఖమున నావిప్రసూనుండు బ్రతికి, సఖుల బంధులతోడ జరియింపఁగలఁడు
అని పల్క నక్కడి నావిప్రసుతుఁడు, కనుకని నిద్ర మేల్కనినచందమున
చెలువారగా వచ్చె జీవంబు వచ్చి, తలిదండ్రు లలర నాతతతేజుఁ డగుచు
నాదేవతలు బ్రీతి నందఱు గూడి, మోదంబుతోడ రాముని జూచి యనిరి

శ్రీరాముఁ డగస్త్యునియధ్వరంబు జూడఁబోవుట

జన్న మగస్త్యుండు సకలధర్మములు, నున్నతంబుగ జేయుచున్నాఁడు నియతి
నిదియ పండ్రెండవయేఁడు దా నగుట, నుదకాధివాసుఁడై యున్నాఁడు ఘనుఁడు
నేఁడు పూర్ణాహుతి నీవు మాతోడ, పోఁడిగా జనుదెమ్ము పోదము చూడ
ననవుఁడు నగు గాక యని పల్కి రాముఁ, డనురాగమున బుష్పకారూఢుఁ డగుచు
జని చని బహునదీశైలదుర్గముల, ఘనఝిల్లికారవకర్ణకర్కశము
భూరిభూరుహకుంజపుంజభీకరము, ఘోరమృగవ్యాళకులసంకులంబు
నగుమహారణ్యమునం దొక్కచోట, నొగి నొక్కగృధ్రంబు నొకయులూకంబు
తమతమయిల్లంచు తమలోన కడగి, పెమకువ వర్తించి పెద్దకాలంబు

గృధ్రోలూకగృహవివాదంబు శ్రీరాములు తీర్చుట

తడయక యింటికై తర్కింపుచుండ, పొడగాంచి యంత భూపాలుఁడు గదిసి
గ్రద్దయు గూబయు కడభక్తి మ్రొక్కి, గ్రద్ద యిట్లని పల్కె కాకుత్స్థు జూచి
నీవురక్షకుఁడవు నిర్జరాదులకు, భావింప మతి దివస్పతిమంత్రికంటె
ఘనకాంతిచంద్రునికంటె తేజమున, దిననాయకునికంటె ధృతి నుర్వికంటె
తోరంపుపెంపున తుహినాద్రికంటె, ...
పృథులవేగంబున బెనుగాలికంటె, ప్రథితుండ వభియాతి భయదకోపుఁడవు
భూతోదయంబును భూతవర్ణమును, భూతసంహారంబు పొరి నెఱుంగుదువు
నవజేయుండవు నృపనీకజేయు, లేవెంట బరికింప నెందును లేరు
ఒఁగి లోకపాలుర కుపమాన మగుచు, నెగడుదు శస్త్రాస్త్రనిపుణుండ వగుచు
నిట్టిమహారాజు కేవిన్నపంబు, ముట్టఁజేసెదఁ గృపామూర్తివై వినుము
యేను గట్టినవాఁడ నీయులూకంబు, తాను వచ్చినయది తనగృహం బనుచు
నారసి రక్షింపు డఖిలంబునందు, తీరము గా రాజులే దిక్కు నాథులకు
ననవుఁడు నాగూబ యవనీశుఁ జూచి, వినుతవాక్యంబులు వినుపింపదొణఁగె
వాసవునంశంబువలన బాలించు, భాసురమహిమతో బ్రతివాసరంబు
యక్షలోకాధీశునంశంబువలన, ధక్షుఁడై కావించు ధనసంగ్రహంబు
యమునంశమున దప్పు లరసి దండించు, నమితతేజంబున నర్కువంశమున
నమరంగ నమృతాంశునంశంబునందు, నమృతదయాదృష్టు లందందఁ బరపి
దివిజులు బ్రీతు లై దీవింపుచుండ, కువలయోల్లాసంబు కోరి కావించు
భూవరుం డటు గాన పుడమిలో సర్వ, దేవతామయుఁడవు దేవ నీ వనఘ

విష్ణుమూర్తివి సర్వవిదుడవు లోక, జిష్ణుండ వొరుల కజేయుండ వరయ
రక్షకుండవు ధర్మరతుడవు దాన, దక్షుండ వక్షీణతరదయానిధివి
దురితదూరుండవు దుష్టాత్ములందు, పరికించి చూచిన పరుషకర్ముఁడవు
సచరాచరములైన సకలభూతముల, సుచరిత్ర సమదృష్టి చూతు వీ వెపుడు
లచ్చి నీకడకంట లలిగేలుదమ్మి, నచ్చుగా వసియించి యనిశంబు నలరు
నధికప్రభాభూతి నగ్నిదేవునకు, నధికుండ వమృతరసార్ద్రదేవుఁడవు
గతి యన్న ది క్కన్న గనువెలుం గన్న, మతి యన్న ధృతి యన్న మా కెందు నీవు
పరిచితవ్యవహారపరుడవై యుండు, యరయ నీ వెరుగని యర్థంబు లేదు
విన్నవించెద దేవ విని విచారించి, మన్నించి తగ వైన మార్గంబు నడవు
నరనాథ యీగ్రద్ధ నాయిల్లు జొచ్చి, బెరుకులాడుచు నన్ను బెద్దగాలంబు
గారింపుచున్నది కరుణించి మీరు, గారవంబున మేర గావింపవలయు
నని విన్నవించిన నప్పు డాన్నృపుఁడు, ఘనగృద్ధ్రమును నులూకము జూచి యంత
యధికశాస్త్రజ్ఞుల నధికమంత్రులను, నధికనీతిజ్ఞులు నగుపురోహితుల
ఘనుఁడైనవిజయుండు కమనీయకీర్తి, దనరుజయంతుండు ధర్మపాలుండు
మతిమంతు డైన సుమంత్రుండు మంత్ర, రతుఁ డైనఘృష్టియు రాష్ట్రసాధకుఁడు
సిద్ధార్థుఁడును నతిస్థిరు డశోకుండు, నిద్ధవిచారుల నెనమంద్ర బిలిచి
వెస పుష్పకము డిగ్గి వినుడు మీ రనుచు, వసుధపై గూర్చుండి వసుధీశుఁ డనియె
నెవ్వ రీయిలు గట్టి రెన్నినా ళ్లయ్యె, జివ్వ యేటికి యథాస్థితి జెప్పు డనిన
నృపలోకనాయక నీవు విన్నపము, కృపతోడ వినుమంచు గృధ్రంబు పలికె
వసుధ నెన్నడు ప్రజాపతి యుద్భవించె, వసుధీశ కట్టినవాఁడ నే యిల్లు
గాన నాయిల్లన గను నులూకంబు, మానవాధిపు జూచి మానుగా బలికె
నెలమితో తరుసృష్టి యెన్నడు గలిగె, నిల నాఁడు మొదలుగా నిది నాగృహంబు
నావుడు దలపోసి నరలోకనాథు, డావాక్యములు రెండు నమర నూహించి
యేసభయెందేని యెలమితో బెద్ద, లాసీనులై బల్కఁ నది సభ గాదు
పరికించి ధర్మంబు పలుకనివారు, కరి గోర పెద్దలు గారు లోకముల
జగ మెల్లఁ గొనియాడు సత్యంబు లేని, తగ వెందుఁ బరికింప ధర్మంబు గాదు
యొక్కొక్కపలుకున యుక్తు లెక్కించి, చక్కబల్కెడునది సత్యంబు గాదు
యెరిగియు సభలోన నెవ్వరై నేమి, యురుగతి దగవాడ కూరకుండుదురు
వారెల్ల బొంకిన వారివాక్యంబు, లారసి కామరోషాదులవలన
తగవు బల్కనివాడు ధర్మఘాతకుఁడు, వగవ నాతఁడు వేయు వరుణపాశముల
బరికింప దనకుదా బద్ధుడై కూలు, నిరవార నవి బాయు నేటేట నొకటి
యది గాన తగవు మీ రందఱు నెరిగి, యిది తెరంగని నాకు నెఱిగింపు డనిన
నేకాగ్రమతి మంత్రు లెల్ల నూహించి, కాకుస్థవర యులూకము మాట గెలిచె
నీవాక్యపద్ధతి నీగృధ్ర మాడె, నీవప్రమాణంబు నిక్కమం చరయ
పెనుపార నృపదండభీతి లోకంబు, దనరంగ వర్తించు ధర్మమార్గమున
దగవు దప్పినవారి దండించు రాజు, జగదీశశిక్షపై జముశిక్ష లేదు
తలపోయ ననుఁడు నాధరణీశుఁ డలరి, కలయ మంత్రులఁ జూచి కరమర్థిఁ బలికె
నరయఁ బౌరాణిక మైనయర్థంబు, బరిపాటి జెప్పెదఁ బరిమితోక్తులను
కడ లేని పొడవైన గనకాద్రి దక్క, నడరి యేకార్ణవ మైనకాలమున
యుదకమధ్యమున నచ్యుతుఁడు పెక్కేళ్ళు, యొదవ నిదురఁబోవుచుండఁగ నజుఁడు
జనుదెంచి యావిష్ణుజఠరంబుఁ జొచ్చి, ననువొంద నొకగొంది యందుండె గాన
సుఖవృత్తి వెలువడఁ జొప్పడఁడయ్యె, నిఖిలేశు నింద్రియనిగ్రహంబునకు
పదఁపడి హరినాభి పద్మంబు వొడమె, బొడమినరుచి హేమభూషితం బగుచు
దానినాళంబున ధాత యేతెంచి, మానుగాఁ బుట్టించె మలనొప్పు మీఱ

మొగి జరాయుజముల మున్ను బుట్టించి, ...
పెద్దకాలంబు నీపెనుకువ బెట్టి, గ్రద్ద యులూకంబు గారించె గాన
వడి దీని దండింపవలయు మా కనుచు, నడిదంబు బూన్చిన నశరీరిఁ బలికె
వశుధీశ కోపంబు వల దిఁక గృధ్రి, యసమానతేజుండు నధికశూరుండు
సూనృతవతుఁడు విశుద్ధమానసుఁడు, నైనభూనాయకుఁ డరయ దొల్మేన
బ్రహ్మదత్తుండ నాఁ బరగు నామమున, బ్రహ్మదత్తుండైన పార్థివేంద్రుండు
నట్టి పుణ్యాత్ముకుఁ డైనయాగృధ్ర, మెట్లయ్యె నంటివా యేర్పడ వినుము
గౌతముఁ డీరాజుకడకు నేతెంచి, బ్రీతి నన్నము నీవుఁ బెట్టు నా కనిన
నవుగాక ధన్యుండ నైతి నే ననుచు, బ్రవిమలమగునర్ఘ్యపాద్యంబు లిచ్చి
ధరణీశుఁ డధికయత్నంబుతో నూట, యిరువదేనబ్దంబు లిష్టాన్న మిడఁగ
నొగి దుష్టి బొందుచో నొక్కనాఁ డల్ప, మగుమాంసఖండ మయ్యన్నమం దుండ
గనుఁగొని శపియించి గౌతముం డతని, గినిసి పేరడవిలో గృధ్రమై యుండు
మనిన నాపలుకున కతిభీతి నొంది, కనుగొని యారాజు కరములు మొగిచి
యజ్ఞానకృత మిది యనఘాత్మ దీని, విజ్ఞానమయదృష్టి వీక్షించి నన్ను
కరుణింపఁదగునన్న గౌతముం డెఱిఁగి, యురుదయామతిఁ బల్కె నొక్కవాక్యంబు
వసుమతి నిక్ష్వాకువంశంబునందు, నసమానవిక్రముం డగురాముఁ డనగ
దిక్కాలకీర్తిచంద్రిక నిండి వెలుగ, నొక్కమహాబాహుఁ డుదయింపఁగలఁడు
జననాథ యారామచంద్రుఁడు నిన్ను, ననుకంపతో దనహస్తాంబుజమున
నంటినప్పుడె గృధ్ర మగుటెల్లఁ బోయి, తొంటిదేహమునకు దొరుకునన్నాఁడు
ధరణీశ యిటుగాన దండింపవలదు, కరుణతో నంటుదు గాక నీ వనిన
వసుధీశుఁ డంతట వలకేల నంట, విసురూపమగు గృధ్రవేషంబు బోయి
వినుతభాషాదులు విలసిల్ల నొప్పు, మనుజరూపము దాల్చి మహిమతో నిలచి
జననాథ నీకృప శాపంబు వీడె, నని సంతసిలి పుష్పకారూఢుఁ డగుచు
సురలతో నొగి యగస్త్యుని యాశ్రమమున, కరుదార జనుదెంచె నంత నాసురలు
మునిచేత పూజలు ముదముతో గాంచి, ముని వీడుకొని నాకమున కోలి నరుగ
కాకుత్స్థపతి పుష్పకము డిగ్గి వచ్చి, యాకుంభజన్మున కతిభక్తి మ్రొక్కి
యాతిథ్య మొనరింప నంగీకరించి, యాతపోధనునాజ్ఞ నాసీనుఁ డగుచు
సేమంబు లడిగిన జెప్పి యారాత్రి, ప్రేమంబుతో నిల్ప ప్రియమున నిలిచె
నవనీశుఁ గనుగొని యంత కుంభజుఁడు, ప్రవిమలస్నేహార్ద్రభావుఁడై పలికె
ననఘాత్మ నీరాక యతిసంతసంబు, గొనకొని మదిలోన గోరుచుండుదుము
పన్నుగా నెయ్యంబు బాటించి నీవు, మన్నించి వచ్చుట మాతపఃఫలము
పరికింప నిజధర్మపాతకుండైన, పరుషకర్ముని శూద్రుఁ బట్టి దండించి
పుడమిలో బ్రాహ్మణపుత్రుప్రాణములు, వడయజేసితి ధర్మపక్షపాతమున
నింద్రాదిదివిజుల యెద ముల్లు రామ, చంద్రుండ బెరికితి జగమెల్ల నెరుగు
సంతోషమున నీకు సన్మాన మేను, చింతించి యారత్నచిత్రభూషణము
నిచ్చెదఁ గైకొను నిది విశ్వకర్మ, నిచ్చలంబుగఁ జేసె నేర్పెల్ల మెఱసి
వడసిన యర్థంబు పాత్రంబు లెరిగి, యిడిన యాఫల మెక్కు డెందు నావుడును
తనలోన క్షత్త్రియధర్మ మూహించి, జననాథుఁ డాకుంభజన్ముతో ననియె
దాన మందుట విప్రధర్మంబు గాని, తా నందు టది రాజధర్మంబు గాదు
తలఁప మీ రెఱుగని ధర్మతత్త్వంబు, గలదె నావుఁడు నయ్యగస్త్యుండు పలికె
పృథివిపై విప్రులు పెల్లన జూచి, ప్రథమయుగంబున పృథువు చింతించి
సురల నిద్దురబోవ జూచి భూజనులు, నరయంగ జాలినయట్టి క్షత్రియుఁడు
ధరణికి రాజుగా దగునంచు వచ్చి, పరమేష్ఠి గనుగొని భర్తతో నెఱిఁగి
మము నేలఁదగురాజు మది విచారించి, కమలసంభవ నీవు కల్పింపవలయు

ననయంబు నారాజు నాజ్ఞకు వెరచి, ఘనపాపముల వాయగలవార మేము
నీకృపచే నన్న నిర్జరేంద్రాది, లోకపాలుర జూచి లోకేశు: డనియె
తిరముగా మీరు మీతేజంబులందు, పరగ నయ్యాచతుర్భాగంబులందు
సకలాంశముల సముజ్వలు:డైన రాజు, నొకని నిర్మించెద నుర్వి: బాలింప
నని వారిచే కొన్నియంశముల్ గూర్చి, వినుతరూపాదుల వెలయ నిర్మించె
క్షుపుడను శూరు:డు క్షోణీవిభుండు, నృపనీతికళలందు నిష్ణాత్ము: డగుచు
శక్రునంశమున భూచక్రంబు విపుల, విక్రమంబున నేలు విభజిష్ణు: డగుచు
వరుణునంశంబున వసుధలోనెల్ల, పరితుష్టి గావించు పరగ ప్రాణులకు
ధనదునంశంబున ధనసంగ్రహంబు, తనరంగ గావించి తగుచోట నిచ్చు
చండకోపమున జమునియంశమున, దండించు నటుగాన ధరణీశ నీవు
పెనుపారుచున్న కుబేరునంశమున, గొనిన దోషము లేదు కొనుమంచు: బలికి
దినకరాయతమైన దివ్యభూషణము, మునినాథు డిచ్చిన ముదముతో దాల్చి
యీభూషణము మీకు నెవ్వ రిచ్చినది, నేభంగి జేరె నా కెరుగింపు డనిన
కృతియుగంబున రఘుక్షితినాథ యేను, సతతంబు తపమర్థి జరియింప:దలచి
తరుచైన పొదలను ధరణీజములను, నెరసి నూరామడ నేవేంట గలిగి
నిర్మృగవిహగంబు నిర్మానుష్యంబు, నిర్మార్గమును నగు నిష్ఠురాటవికి
నరసి యం దొక్కెడ నబ్జశోభితము, నురుపూరనిమ్నంబు యోజనాయతము
కారండవక్రౌంచకాదంబయూథ, సారసబకచక్రచక్రవాకంబు
మకరందమధుపానమత్తరోలంబ, నికరాకరంబైన నీరజాకరము
వలతియై యాసరోవరసమీపమున, నొలసినయొప్పుతో నొకతపోవనము
తాపసశూన్యమై తనరంగ నచట, నేపారువేసవి నే నొక్కరాత్రి
జరిపి యాకొలనికి జనునప్పు డొక్క, భరితావయవమైన ప్రాయంపు శవము
పుడమిపై నుండ:గ బొడగాంచితోన, నుడుమార్గమున గంటి నొకవిమానంబు
నతులవేగంబును హంసాన్వితంబు, నతిచిత్రచిత్రిత మగుచున్నదాని
సోయగంబున నందు సురవిలాసినులు, వేయునన్నూర్వురు వేట్కతో గొలువ
కొందఱు వాయి:ప కొందఱు పాడ, కొంద ఱుంపగ మఱికొందఱంగనలు
మణికంకణంబుల మధురంబులైన, ఝణఝణత్కారముల్ సరి గ్రందుకొన:గ
కరపల్లవోల్లసత్కనకదండములు, వరుస జెన్నగునాలపట్టముల్ బట్టి
వీనుల కింపార వీణారవంబు, లూని వేడుక కొందు రోలి విన్పింప
నావిమానముమీ:ద నధికతేజమున, దేవభోగములందు దివ్యుని గంటి
నాదివ్యపురుషు:డు నాదివ్యయాన, మాద:ట నట డిగ్గి యవని కేతెంచి
కడగి యాపీను:గు కండలు గోసి, కడుపార నమలి యాకమలదీర్ఘికకు
చని తృష్ణ పోవ:గ జలములు గ్రోలి, వనితాసమేతు:డై వరలుతేజమున
నావిమానము నెక్కె నంత నాదివ్యు, నేవగింపుచు జూచి నే నిటు లంటి
దివ్యతేజంబున దిలకింపుచున్న, భవ్యమూర్తివి నీవు బరికించి చూడ
నిది దుష్ట మెందును హేయ మీమాంస, మిది యేల తింటివి యిటు రోత లేక
ఘనుడ యెవ్వడవు నీకథ యెరిగింపు, మనవు:డు నను జూచి హస్తముల్ మొగిచి
యనఘ విదర్భేశు డగునాసుదేహు, డనురాజు మాతండ్రి యానరేంద్రునకు
నిరువురుకాంత లయ్యింతులవలన, నిరువురుపుత్రుల మేము పుట్టితిమి
శ్వేతుండ నా పేరు చెన్నొందు సురథు, డాతతభుజు డైన యతనినామంబు
భూదేవవర ధర్మబుద్ధి మాతండ్రి, మేదిని బాలించి మృతుడైనమీ:ద
నఖిలమతిమంత్రు లందఱు నన్ను, నవనికి రాజుగా నభిషిక్తు: జేయ
విహితభంగుల బెక్కువేలేళ్ళు నేను, మహి నెల్ల బాలించి మరియొక్కనా:డు
ధరణి: బాలింప నాతమ్ముని సురథు, బరమహర్షమ్మున బట్టంబు గట్టి

యీావనంబున నొప్పు యీాసరోజికిని, నే వచ్చి మూాడువేలేడులు దపము
గావించి యిచట నాగాత్రంబు విడిచి, దేవలోకమునకు దివ్యదేహంబు
గైకొని చని యందు కడిది యాకలియు, పైకొని నీర్వట్టు బాధింప దలకి
పద్మసంభవు గాంచి ప్రణమిల్లి పాణి, పద్మముల్ ముకుళించి భక్తితో నంటి
సురలోకమున నిత్యసుఖు లెల్లవారుఁ, బరికింపగా క్షుత్పిపాసలు లేవు
యేను జేసినపాప మెట్టి బెట్టిదమొ, మానక యిట నన్ను మాడింపుచుండు
నేది నా కాహార మెరిగింపుమనిన, నాదట ననుఁ జూచి యబ్జజుం డనియె
విత్తనంబులు దెచ్చి వెదపెట్టకున్న, నెత్తెఱంగున గల్గు నెందైన ఫలము
యతిలోనుగా భిక్ష మవనిలో నిడవు, మృతిబొందునెడ నీరు మిడుదు లెవ్వరికి
తప మెంత చేసిన దానంబు సేయ, కుపభోగసౌఖ్యంబు లొగి నేల కలుగు
నిచ్చలు జని నీవు నీతొంటిదేహ, మచ్చుగా నమలుచు నానీరు గ్రోలు
మనవుఁడు దేవ నా కది యెంతగాల, మునకు నౌ మోక్షంబు మొగి నేది త్రోవ
కరుణింపవే దయాకర నాకు ననిన, పెరవార నాతోడ వేధ యి ట్లనియె
నంతకంతకు తృప్తి యగుచుండు నీకు, కాంతితో పీనుగ కండలు నొదవు
నాతపోవనమున కట యగస్త్యుండు, బ్రాతిగా వచ్చి సంభాషించునపుడు
కష్టకారణ మైన కల్మషం బెల్ల, నష్టమై సుస్థితి నలువార గాంతు
యెలమి యింద్రాదుల యెడరు వారింప, గలయగస్త్యుని కెంత గగన మీతెఱఁగు
నావుడు నదిమొదల్ నామేని మాంస, మేవగించక తించు నేను వర్తింతు
పెక్కువేలేడు లీపీనుగ గాంచి, కుక్కకొరకై తించు కొరమారవలసె
నీతేజ మరయంగ నీవు కుంభజుఁడ, వాతురు నను గాచు టధికధర్మంబు
రమణీయమైన యీారత్నభూషణము, నమరంగ గొను సువర్ణాదిదానమును
నాచేత గైకొని న న్నుద్ధరింపు, మేచినకృప నంచు నిచ్చె నా కతఁడు
దాని మే నందగ ధరణిపై నున్న, మానుషశరీరంబు మాయమైపోయె
నాదివ్యపురుషుఁడు నమరలోకమున, కాదట వెస నేగె నచ్చరల్ గొలువ
నాఁడు నే నందిన నవ్యభూషణము, నేడు నీ కొసఁగితి నిఖిలైకవీర
యనవుఁడు విని రాముఁ డాశ్చర్య మంది, మునినాథు గనుగొని ముదితాత్ముఁ డగుచు
ననఘ నిర్జన మేటి కయ్యె నీవనము, వినుపింపవలయు నావిధము నా కనిన
మను వనుపేరిట మహనీయకీర్తి, ఘనుఁ డాదియుగమున గలఁ డొక్కరాజు
యతనికి నిక్ష్వాకుఁ డను తనూజుండు, వితతవిక్రమశాలి వెలయఁ జనించె
నతనితండ్రియు భూమి కభిషిక్తుఁ జేసి, ప్రతిదినంబున నీతి ప్రజలఁ బాలించు
ధర్మవర్తనుఁ డైన ధరణి రాజులకు, నిర్మలస్థితి గల్గు నిత్యసౌఖ్యములు
తప్పు సేయనివారి దండింపఁదగదు, తప్పు జేసినవారి దండింపవలయు
మొగి బ్రమాణాదుల మును తప్పు లరసి, తగ శాస్త్రదండంబు దండించునపుడు
నాకంబు గలుగు భూవాసుల కిట్లు, గాకున్న నరకంబు గలుగు వారలకు
పరమధర్మస్థితి బాటింపవలయు, పురుషుల కని పెక్కుబుద్ధులు చెప్పి
పరమయోగంబున బ్రహ్మలోకమున, కరిగె దేహము వాసి యానరేశ్వరుఁడు
యంత నిక్ష్వాకుండు నక్షీణబుద్ధి, కొంతకాలము భూమి కుశలుఁడై యేలి
యిమ్మగ పుత్రకామేష్టి గావించి, సమ్మదమ్మున దేవసదృశులై వెలయు
కొడుకుల నూర్వర కొమరొప్ప గాంచె, కడగొట్టుకొడు కందు కడునయోగ్యుండు
నవివేకియును పెద్దలగువారివలన, నవనీతచరితుండునై దండుఁ డనగ
నవనిపై వర్తించు నాదుష్టచరితు, నవగుణంబులు జూచి యానృపాలకుఁడు
తనయుఁ డవధ్యంబు తగ నేలుచుండు, మని తన్నుఁ బంచిన నగుగాక యనుచు
నతఁ డేగి మధువంత మనగ వింధ్యమున, వితతంబుగా నొక్కవీడు నిర్మించి
యెలమి శుక్రుఁడు పురోహితుఁడుగా కడిమి, వెలయు రాజ్యము పెక్కువేలేడు లందు

సలుపుచు నొకయేటిచైత్రమాసమున, నలరుచు భార్గవునాశ్రమంబునకు
చనుదెంచి యచ్చోట సౌభాగ్యలక్ష్మి, తను వెత్తినట్లున్న దవలాక్షి జూచి
మదనుబాణంబుల మది గాడి తాల్మి, గదల నక్కన్నియ గదియ నేతెంచి
యెవ్వరికూతుర వెద్ది నీనామ, మెవ్వెంట జరియించె దిందు శుక్రోణి
నిను జూచి చిక్కితి నెయ్యంబుతోడ, నను నీవు కరుణించి నాకోర్కె దీర్పు
గైకొంటి నిను నమ్మి కలకంఠవాణి, వా కెత్తి పలుకంగవలవదే యనిన
నౌనని యతనితో ననియె నాపంక, జానన యెంతయు సమ్ముదం బలర
నవనీశ శుక్రుని యగ్రతనూజ, నవమతి దలపకు మరజ నాపేరు
మానుగా నెప్పుడు మాతండ్రి యాజ్ఞ, నే నిట నియతితో నిట్ల వర్తింతు
ధరణీశ నీవు మాతండ్రి శిష్యుఁడవు, గురుపుత్రి నిటు చూడగూడునే నీకు
నారసి మాతండ్రి యన్యాయమునకు, సైరించునే యల్గి శపియించెనేని
కర ముగ్రనిగ్రహగతి బుట్టుగాన, పరికింప నీకు నాపని గల్గునేని
మాతండ్రి నడిగి ధర్మప్రకారమున, బ్రీతితో వరియింపు పృథివీశ నన్ను
నడిగిన నీ కిచ్చు ననుఁడు నామాట, కొడఁబడ కాతఁడు నుద్దండవృత్తి
పొలఁతి యిప్పుడు నిన్ను భోగింప నాకు, గలిగిన నదిజాలు గాకున్న కీడు
మరియైన గానిమ్ము మగువ నీ వింక, దొరగుట ప్రాణంబు దొరగుటయనుడు
బలిమిమై కెంగేలుఁ బట్టి రాదిగిచి, వలదన రతికేళి వాంఛ పో జలిపి
తనపురంబునకు నాధరణిపాలకుఁడు, మనములో నలరుచు మహిమతో నరిగె
నంత నాయింతియు నాశ్రమవనము, చెంత నెంతయుభీతి చేట్పాటు నొంది
యెప్పు డేతెంచునో నిటకు మాతండ్రి, చెప్పంగవలయు నీచేటెల్ల ననుచు
నాకష్టపరిభవ మందందఁ దలఁచి, శోకింపుచున్నెడ శుక్రుఁ డేతెంచి
ధూళి బ్రుంగినమేను దొరగుకన్నీరు, కేలిచెక్కును గళత్కేశబంధమును
నలిగినచందంబు నాన గోల్పోయి, వెలవెలబారు నావిధము నీక్షించి
యిది యేల యేడ్చెద విటు నీవు పుత్త్రి, యిది యేమి నీతెఱం గెఱిగింపు మనిన
దండుఁడు ననుఁ బట్టి తగదొల్ల ననిన, కండగ్రొవ్వున నిట్లు గాసిగాఁ జేసె
ననుచు నేడ్చిన శుక్రుఁ డఖిలలోకములు, గొని కాల్చువిధమున కుపితుఁడై మండి
వింటిరే శిష్యులు వీనిసాహసము, మంటకైవడి మహామహిమ వెలుంగు
నాపుత్రి తెగబట్టి నాడోటు లేక, పాపకర్ముఁడు గాన భస్మీకరింతు
పుడమిలో వీ డేలుపురికి నే వెంట, నడరంగ నూరేసియామడమేర
నెంతయు నెడత్రవ్వ కేఁడువాసరము, లంతకంతకు దట్టమై రజోవృద్ధి
భృత్యవాహనబలోపేతంబు గాగ, నత్యుగ్రగతి వీని నడగింపగలదు
యనుచు నాదండుని యల్గి శపించి, తనపుత్రి గనుగొని దయతోడఁ బలికె
నరజ యిక్కడ బాసి యరగి నీ వల్ల, సరసీతటంబున జరియింపుచుండు
మాపద్మవనమున కామడమేర, నీపాంశుభయము లే దెల్లప్రాణులకు
నేప్రాంతమున వచ్చి ని న్నాశ్రయించు, నాప్రాణులకు సేమ మతనిదేశమున
నున్నవారందఱు నొగి వానితోన, చన్నవా రని పల్క జనకువాక్యమున
నుండ కక్కడ నాపయోజాక్షి చనగ, నొండాశ్రమంబున కొగి శుక్రుఁ డరిగె
నంత రజోవర్ష మట యేడుదినము, లంతకంతకు ఘోరమై పెల్లుగురియ
సచివవాహనభృత్యసహితుఁడై దండుఁ, డచటిజంతువులతో నడఁగి రూపరిన
నంత దండునిదేశ మడవియై యుండె, నంతనుండియు దండకారణ్య మయ్యె
నృపవర జనులందు నెంతయు ఘోర, తపము సేయుట జనస్థానంబు నండ్రు
వడి శుక్రుశాపంబువలన బ్రాణులకు, నుడియ రాకట ప్రాణిశూన్యమై యుండె
నని చెప్ప దినవాథుఁ డస్తాద్రి కరిగె, జననాథ మునులెల్ల జనుచున్నవారు
సాయంతనములైన శౌచకర్మములు, సేయంగ నియమంబు చెల్లించి నీవు

వత్తుగా కనుఁడు నవ్వుశుధీశుఁ డరిగి, యత్తెరంగంతయు నట తీర్చి వచ్చి
మ్రొక్కిన దీవించి మునినాథుఁ డలరి, పెక్కుతెఱంగులఁ బ్రియపూర్వకముగ
నమృతాయితములైన యన్నపానాదు, లమరంగ నిడుటయు నవి యారగించి
యారాత్రి వేగియు నరుణకాలమున, గౌరవంబున నిత్యకర్మముల్ దీర్చి

శ్రీరాముఁ డగస్త్యునిచే సమ్మానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట

చనుదెంచి భక్తి నాసంయమీంద్రునకు, వినతుఁడై హస్తారవిందముల్ మొగిచి
తాపసోత్తమ యేను ధన్యుండ నైతి, మీపుణ్యదృష్టి నామీఁద రాగంటి
పురమున కే నింకఁ బోయెదనన్న, గురుదయాబుద్ధి నాకుంభజుం డనియె
నేవిమలులు నిన్ను నిష్ఠభావమున, భావింతు రాఘనుల్ పరమపావనులు
పుణ్యలోకములందుఁ బూజ్యులు నగ్ర, గణ్యులునని దేవగణము గీర్తించు
నెవ్వరు మదిలోన నీసున నినుఁ, గ్రొవ్వి చూచిరి వారు ఘోరరూపమున
నలుకతోఁ గదిసిన యమదండనిహతి, … … … … … … … … … …
నవనికూలుదు రోలి నరకకూపమున, నెవ్వరు నీనామ మెలమిఁ గీర్తింతు
రెవ్వరు నీమూర్తి హృదయంబులోన, … … … … … … … … … … … …
నేకక్షణం బైన నీక్షింతు రెవ్వ, రేకార్యము నిన్ను నెందు నేమందు
నెరయ ధన్యులు వారు నిచ్చలు వారి, యరచేతిలోనివి యఖిలపుణ్యములు
చెన్నొంద నీపేరు జిహ్వాగ్రవీథి, నున్నప్రాణులకెల్ల నూర్ధ్వలోకంబు
గలదన్న పరమభాగవతోక్తులకుఁ, గలుగుట యది యెంత కాకుత్స్థతిలక
ధర్మకర్మంబున ధరణిఁ బాలింపు, నిర్మలకీర్తిచే నిత్యుండ వగుము
యనఘాత్మ పోయిరమ్మని వీడుకొలుప, మునిపుంగవుల కెల్ల మ్రొక్క వా రనుప
వారల మగుడించి వచ్చి పుష్పకము, నారోహణము చేసి యధికవేగమున
మనుజాధినాథుండు మధ్యాహ్నమునకు, తనరువేడుక నయోధ్యకు నేగుదెంచి
నగరిలో నుచితాంగణమునఁ బుష్పకము, డిగి దాని బొమ్మన డిండిమధ్వనులు
విని రామచంద్రుండు వేంచేసె ననుచు, ననుజులు జనుదెంచి యడుగుల బడగ
యాలింగనము జేసి యావిప్రుఁ డలర, బాలునిప్రాణముల్ బడయసిద్ధించె
భరతలక్ష్మణులార పరికింప నాకు, ధరలోన యట్టితమ్ములు గలుగు
నెల్లధర్మంబులు నెలమితోఁ జేయ, చెల్లు నా కటు గాన చిత్తంబులోన
సురచిరంబగు రాజసూయంబు బరము, పురుషార్థమని తలపోయుచున్నాఁడ
సోముఁ డాది రాజసూయంబు చేసి, ధీమంతులెల్ల సత్కీర్తులు గనిరి
కావున వినుతంబు గాగ నీమఖము, గావింతునో యొండుక్రతువు సేయుదునొ
యనవుండు భరతుండు హస్తముల్ మొగిచి, మనుజేంద్రుఁ గనుకొని మధురవాక్యముల
రాజేంద్రనిగృహీతరాజలోకంబు, రాజసూయము మీరు రాజరక్షకులు
భూరివిక్రమ నీకుఁ బూనంగరాని, మేర లెవ్వియు లేవు మీతేజ మరయ
ధరణి భూతముల కాధారమై యుండు, ధరణి కాధారంబు తలపంగ మీరు
సురలకు నరవిందసూతి యెట్లెట్ల, నరుల కారయ మీరు నరలోకనాథ
పరమధర్మస్వరూపంబు మీయొడలు, పరికింప నిది బహుప్రాణిఘాతుకము
యరుదార సోముఁడు యాగంబు దొడఁగి, చరియింప నక్షత్రసంగ్రామ మయ్యె
సమకొని యా హరిశ్చంద్రుండు సేయు, సమరంబులోన రిపుసమితిరూ పణఁగె
వరుణుడు గావింప వారిజంతువులు, పొరిఁబోరి తమలోనఁ బోరాడి బొలసె
దివిజేంద్రుఁ డొనరింప దేవదానవుల, కవిరళంబగు మహాహవము వర్తించె
నటుఁ గాన రాజసూయాధ్వరక్రమము, విదితంబుగా మీకు విన్నవించితిమి
కాకుత్స్థవర యేమ కార్యతంత్రంబు, మీకంటె నెఱుఁగుదుమే విచారింప

నెలమి మీ రానతి యిచ్చినతెఱఁగు, వలఁతులై కావించువార మే మనిన
నల్లజీవులసహితమైనతెఱంగు, తెల్లంబుగాఁ జెప్ప తిరముగా వింటి
నీమాట గైకొంటి నృపపుత్ర యనిన, సౌమిత్రి బలికెను జననాథుతోడ

సౌమిత్రి శ్రీరామునితో వృత్రాసురునికథయు, అశ్వమేధయాగమహిమయుఁ జెప్పుట

మఖము జేసెదరేని మఖరాజ మదియు, నఖిలాధ్వరములందు నశ్వమేధంబు
యాయజ్ఞ మొనరింపు డఖిలయత్నముల, నీయర్థమున కొప్పు నితిహాసమొకటి
విన్నవించెద తొల్లి వృత్రుఁడు నాగ, నున్నతాకృతి గల యొక్కదానవుఁడు
యొడ మడ్డముగ శతయోజనం బగుచు, పొడవు తద్విగుణమై పొలుచు నాతనికి
వసుధ యెండక పండ వైరంబు లేక, వసుధ పాలింపుచు వాఁ డొక్కనాఁడు
ధరణి పాలింపఁగ తనయ శంబరుని, పరిణతబుద్ధిమై బట్టంబు గట్టి
వైరాగ్యమున తపోవనమున కేగి, దారుణం బగుచున్న తపము గావింప
ననిమిషుల్ భీతిల్లి యసురారి గాంచి, వినతులై హస్తారవిందముల్ మొగిచి
యవధరింపుము దేవ యఖిలలోకముల, యవలీల గొనియెద నను విచారించి
దేవతల్ బెదరంగ తివిరి వృత్రుండు, గావింపుచున్నాఁడు కడునుగ్రత గాను
తొడఁగిన తప మిట్లు తుదముట్టెనేని, యొడయఁడై లోకంబు లొగి నేలు నతఁడు
కడముట్ట లోకముల్ గలుగునందాక, పరిచారకృత్యంబు పాటిల్లు మాకు
మాకు శరణ్యులు మరి మీరె గాన, మీకటాక్షము గోరి మిముఁ గంటి మేము
మిత్రేందులోచన మీ రల్గినపుడ, వృత్రుండు భస్మమై బోవంగగలఁడు
నావుఁడు నంబుజనాభుఁ డాసకలదేవతాగణము నుద్దేశించి పలికె
వరదుండ నైనాడ వానికి మొదల, సురలార యటుగాన చొప్పుగా దలుగ
నేచందమున మీకు హితవు గావింప, జూచి తే నొక్కట సుగమమార్గంబు
తిరముగా మీకు మీతేజంబులందు, పొరి మూరుభాగముల్ పోల గైకొనుఁడు
నరుదార ప్రథమాంగ మమరేంద్రునందు, వరుస రెండవపాలు వజ్రంబునందు
నొంద మూడవభాగ ముర్వీతలంబు, నందు వశింపుడు యటమీదు వాఁడు
శక్రునిచే జచ్చు సమరోర్వి ననుచు, చక్రాయుధుఁడు బల్క సంతోష మంది
విష్ణుపాదములకు వినతులై యమర, జిష్ణులాదిగ యుద్ధజిష్ణులై సురలు
చనుదెంచి వసుధపై సకలభూతములు, గనుగొని భయమంద కడునుగ్రత బొంది
గావించు నతిభయంకరమూర్తియైన, యావృత్రుఁబొడ గని యంత నింద్రుండు
వెస వజ్రమున నెత్తి వేసె వేయుటయు, వసుమరి వాఁ డుర్వి వడిబోలి జచ్చె
నంత నింద్రుఁడు బ్రహ్మహత్య వాటిల్ల, యెంతయు భయ మంది యంత యేగుటయు
జగములు భయ మంది సకలభూతములు, మొగి దప్పి జనులెల్ల మూఢాత్ము లైరి
యిలఁ గలసస్యంబు లెండె పెన్నదులు, సలిల ప్రవాహముల్ సరి నింకిపోయె
మడుఁగులు గడువట్టె మణిగె లోకములు, నిడుములుఁ దరుచయ్యె నెల్లవారలకు
నది జూచి పావకుం డాదిగ సకల, దివిజులు నేతెంచి దివిజారిఁ గాంచి
దేవ మీయానతి దేవేంద్రుఁ డరిగి, దేవారి నావృత్రుఁ దెగటార్చినంత
నానెపంబున బ్రహ్మహత్య వాటిల్లె, హీనుఁడై పొడచూడ కింద్రుఁ డున్నాఁడు
భావింప నింద్రుఁ డాపాపంబువలన, నేవెంట నెడవాయు నెఱిగింపు డనిన
ననిగూర్చి సురరాజు నది నశ్వమేధ, మొనరింప బాయున యుగ్రపాపంబు
ననుఁడు మ్రొక్కుచు నంత సకలదేవతలు, ననుదెంచి మునిగణసహితంబు గాగ
శతమఖు దర్శించి సంతోష మెసఁగ, దివిజారితోడ నాతెరుగు జెప్పుటయు
నమరేంద్రుఁ డేతెంచి యశ్వమేధంబు, సమకొని కావించి సకలసామగ్రి

యాగంబు నిండంగ నట బ్రహ్మహత్య, వేగ నింద్రుని(జూచి బెగడియు నిలిచి
సురలార యింక నెచ్చోట నాయునికి, తిరముగా ననుఁడు నద్దివిజు లూహించి
పాపంబు నీవెల్ల పరగ నీ వెక్కు, డోపునే నిను దాల్ప నిఖిలలోకములు
నాల్గునంశంబులై నాలుగుచోట్ల, నోలి గైకొని నీవు నుందువుగాక
యనవుఁడు వాంఛయైన పెనమున, నొనర వర్తించెద నొక్కభాగంబు
నవనీజములబంకయం దొక్కభాగ, మువిదలరజమునం దొకట నుండెదను
వారిజాక్షులు పుష్పవతులైనమీద, నారయ నాల్గునా ళ్ళతిపాపవతులు
పోడిగా నెవ్వడు పొందినట్లయిన, వాఁడు గోబ్రాహ్మణవధ చేసినాఁడు
కాన చతుర్భాగంబుల యెలమి, వాని ప్రాపించెద వారింపఁబడక
ననుఁడు నాసుర లెల్ల ననుగాక యనుచు, ఘనవీథి జని రట్ల కాకంచు దివికి
ననవుఁడు సౌమిత్రి యావృతుకథయు, ననఘతరం బగు నశ్వమేధంబు
మహిమయు నీచేత మానుగా వింటి, మహనీయమైన యామఖముపెం పెల్ల

శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రికి నిలుని వృత్తాంతంబు జెప్పుట

వినుతంబుగా యున్న విన్నాఁడ నేను, ఘనబుద్ధి నీయుపాఖ్యానంబు నెలమి
నలఘుఁడు కర్దముఁ డనుప్రజాపతికి, నిలుఁ డనగా పుత్రుఁ డెలమి జన్మించె
దక్షులై యనిమిషదనుజగంధర్వ, యక్షరాక్షసపన్నగాదులు దన్ను
వెరపుతో గొలువంగ విశ్వభూతముల, నురువృత్తి నేలుచు నొక్కనాఁ డతఁడు
జనరక్షకొఱకునై చైత్రమాసమున, తనసేనతో గూడి తావేట వెడలి
పెక్కుపొలంబుల భీకరాటవుల, మిక్కిలిదరుచైన మృగసమూహముల
జని జొచ్చి చంపుచు శరవణంబునకు, చనుదెంచె నటమున్న చంద్రశేఖరుఁడు
గిరిజాసమేతుఁడై క్రీడానురక్తి, చరియింపఁదలఁచి యాచపలాక్షికొఱకు
పరిచరులును దాను భామినీమూర్తు, లరుదార ధరించి యతిలోభుఁ డగుచు
చెలువంద దనకోర్కె చెల్లునందాక, తెలియ కిం దెవ్వ రేతెంచిన వారు
వనితలై వసుధపై వర్తింతురనుట, విని యాయవస్థల వృక్షసంఘములు
వనితలై యుండుట వరస వీక్షించి, తనుమధ్యలై యున్న తనసేనఁ జూచి
ఘనకుచాదులు గల్గి కాంతయై యున్న, తనరూప మెంతయు తప్పక జూచి
పరితాపమంది భవానీసతీపతి, తిరముగా జేసిన తెరవుగా నెరిగి
వెరపుతో వచ్చి యావిధుకళామాళి, నిరుజన్ను లొగి మ్రొవ నిల జాల మ్రొక్కి
యవధరింపుము దేవ యాజ్ఞ ము న్నెఱుఁగ, కవివేకమును వచ్చి యాడురూపములు
బ్రాపించినారము పార్వతినాథ, మాపాటు కృప జూచి మన్నింపవలయు
నప్పుడు శంభుండు నగసుతాసహితుఁ, డై వారి జూచి తా నట్ల నగుచు
పురుషత్వ మది దక్క బుద్ధిలో వలయు, వరము వేద్యము నీకు వరదుఁడనైతి
ననవుడు విన్ననై యగరాజపుత్రి, గని లోకజనయిత్రి కరుణింపవలయు
ననుచు కీర్తించిన నద్దేవి శివుని, మనసు రా గామింప మది విచారించి
సగ మీశ్వరుండును సగ మే ననుట, సగ మీవిదగుగాన జగములో నీవు
యువిదవై యెన్నాళ్లు యుండె దన్నాళ్ళు, నవనిపై పురుషుండవై యుండగలవు.
మగడవై యుందువు మగవాఁడ వగుట, మగువవై యుందువు మగువ యగుట
లెలియక యిటు సుఖస్థితి నుండు మనిన, నిలుఁడు భవానికి నిరుగేలు మొగిచె
తరుణినై నెలయును తదనంతరంబ, పురషరూపంబున బొలుపార నెలయు
వరుస నీవిధమున వర్తింప నాకు, గరుణింపుమని వల్క కరుణించ గరిజ
వనితయై యిలుఁడును వరరూపు దాల్చి, సునిసితమతి చంద్రసుతుఁడైన బుధుని
వనితయై వర్చించె వరరూపు దాల్చె, మరి చెప్ప సోదరు లాశ్చర్య మంది

భూమీళ నాతియు పురుషుండు నగుచు, నేమాడ్కి చరియించె నిలుఁడు లోకములు
నాసోమసుతజన్మ మర్థితో వినఁగ, భాసురం బగు వింత ప్రభవించె మాకు

శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రికి బుధునికథ చెప్పుట

నది మాకు నెఱిగింపు మనిన నారాముఁ, డొదవినకృపతోడ నది జెప్పఁదొడగె
గొనకొని చంద్రుండు కోర్కె నొకనాఁడు, యనఘాత్ముఁడగు దేవతాగురుపత్ని
వాచక యనెడు యువతి జూచి యపుడు, నేచిన మదనాగ్ని నెల్లను బొలిసి
తనయాత్మ నూహించి తను బుజ్జగించి, యనయంబు చింతించి యం దొక్కనాఁడు
తనమందిరంబున తగుమహోత్సవము, గొనకొని సేయించి గోర్కె దీవింప
గురుపత్ని రావించి కోరి యాలేమ, కర మర్థి గనుగొని కదియంగఁబోయి
బలువిడి పైఁబడి పట్టి రాదిగిచి, వలదు నారతికేళి వాంఛ పోజలుప
పొందినగర్భంబు పోడిగా దాల్చి, యందంద వణకుచు నానాతి మగుడి
పోయి తనగృహంబున పోలుపఱియున్న, యాయింతి గనుగొని యాబృహస్పతియు
నాయబ్జరిపుసేత నాత్మలో నెఱిగి, పాయక నిను బల్మిఁ బట్టినచంద్రుఁ
డేయుగంబుల ప్రభ యంతయుఁ దరిగి, ...
నష్టమైపోయెడు నాన బోవిడిచి, కష్టచిత్తునిమేర కల్మషం బొంద
భ్రష్టుండనై గతప్రాణభావమున, సృష్టింపఁబడకుండు నింద్రాదులకును
నని యిట్లు శపియింప నాచంద్రుఁ డెరిగి, మనమున ననుతాప మంది యంతయును
సాష్టాంగ మెఱిగి వాచస్పతి నాకు, శిష్టవ్రతాచారశీలత్వ నొడలె
సర్వపాపుఁడ నగుదు శపియింప నన్ను, నిర్వహింపుట కృప నియమంబు నీకు
నేయుగంబులలోన నెవ్వరు నిందు, సేయని పాపంబు సేసితి ననియు
పాపహీనుని గావఁ బనిలేదు గాని, పాపాత్ము గాచుట పరమధర్మంబు
నష్ట మే నేనున్న నళినసంభవుని, సృష్టిలో రాత్రులు శూన్యమై యుండు
లోకోపకార మాలోకించి యేను, శమదయామృతకృపాశరధియై యున్న
విమలాత్ములగు మిమ్ము వీక్షించి యేను, శరణాగతత్రాణసద్ధర్మయుక్తి
బరికించినను మీరు బాలింపవలయు, నటు గాన కరుణింపు డన్న నాగురుఁడు
పటుదయతో నర్ధభాగియై పలికె, పక్షద్వయములోన ప్రబలక పూర్వ
పక్షంబులో నీవు ప్రభ గల్గియుండ, గలవు పొమ్మన నపుడు గమలారి చనియె
నెలతుక గర్భంబు నెలలన్ని నిండ, విదితతేజుండును విమలమానసుఁడు
నుదయించె వాచుకు నుజ్వలాకారు, గనుగొని సకలదిక్పాలకు లోలి
తను జేరి గొలువ పితామహుం డెలమి, దేవేంద్రుఁడాదిగా దివిజసంఘములు
భావించి గురుసుతు బరమోత్సవంబు, సేయంగనని వచ్చి చెలువంబు నెడలి
యాయంగిరసుపుత్రు నామందిరంబు, విన్ననై యుండంగ వెఱగంది సురలు
చెన్నొంద నాగురువు చేరి యిట్లనిరి, యిది యేమి సుతునకు నిట్లొప్పుమీఱ
విదితజాతకకర్మవిధు లొనరింప, కెంతయు వేడుక యెసగంగ మీరు
సంతసంబున నన్న సంయమీశ్వరుఁడు, నమరవిజ్ఞానగతాస్యుఁడైయున్న
కమలగర్భుం డాత్మ గని నవ్వి పలికె, నతనికి జాతకర్మాద్యుత్సవంబు
విదితంబుగాఁ జేయ విధి యిప్పు డతని, కాయబ్ధిసుతు సోము నతని రప్పింపు
మీయత్న మతడు దా నెంతయుఁ జేయు, నని యానతిచ్చిన యజునివాక్యమున
గొనకొని చంద్రుని కోరి రప్పింప, తనతేజమంతయు తనగురుచేత
నొనరంగ నశియింప నొగిలి సోముండు, ననయంబు గంపించు నానసం బలర
జనుదెంచి సురలకు సద్భక్తి మ్రొక్కి, పని యేమి నావుఁడు బలికి రాసురలు
యనఘాత్మయాపుణ్యుఁడైన బాలునకు, మనమార జాతకర్మము సేయు మీవు

ననవుఁడు గమలారి యనియె కే ల్మోగిచి, యీవిధంబున తేజ మింతయు బాసె
గావున నెబ్బంగి గైకొందు ననిన, ...
విబుధులు గరుణించి విధునకు దమదు, సొబగైన ప్రభలు యించుక కృప నిచ్చి
తలపోసి యిట్లని తగ బల్కి రర్థి, నలవడ నింద్రాదు లైనదిక్పతులు
తమతమకళ లోలి దయ నొసఁగుటయు, కమలారి మున్నీటిగతి నొప్పి జూడ
తనర పుత్రునకు జాతకకర్మవిధులు, యనురాగమున జేయ నంత నాసురలు
కర మర్థి బుధుఁ డనగా నామ మపుడ, తిరముగా నిడి గృహదేవతలందఱు
నరుదార వర్తింపు మని బల్క సురలు, వరుసతోడుతను దీవన లొగి నిచ్చి
తమనివాసములకుఁ దా రేగి రంత, కుముదబాంధవుఁ డేగె కొమరు దీవింప
నంత నాసౌమ్యుండు నంతంత కొదవ, నెంతయు గురుఁ డాత్మ నెనయ కొక్కెడను
నవమానితాలోక నాసీనుఁ జేయ, దివిజసద్గురు బాసి ధృతితీ రడంచి
యాసౌమ్యుఁ డనఘాత్ముఁ డగుటయు జేసి, వాసవాగ్రణియైన వారిజాసనుని
లోకంబు కిష్టార్థలోలుఁడై పోయి, లోకేశు బహ్మ నాలోకించి మ్రొక్కి
దివిజవందిత నీవు దిక్కు జీవులకు, ప్రవిమలంబుగ వేగఁ బాలింపు నన్ను
సర్వజ్ఞుఁడవు సృష్టిజనకుండ వనఘ, సర్వభూతప్రజజననక్రమములు
నెఱిగున్న నీకు నే నెఱిగింప నేల, గురుఁడు న న్నవమానగుణదృష్టిఁ జూచె
పరిపూర్ణమగు దయఁ బాలింపు నన్ను, తిరమైనకృపఁ జూడు దేవాగ్రగణ్యా
యేమి నా కానతి యెక్కఁడ నునికి, యేమిటివాఁడనై యెలమి వర్తింతు
నని విన్నవించిన నబ్జసంభవుఁడు, గనుగొని కారుణ్యకలితుఁడై పలికె
నీవు పుణ్యుండవు నిఖిలలోకముల, కావున దివి నొప్పు గ్రహమండలమున
ననిశంబు నర్కచంద్రాదులలోన, ఘనతతో నాల్గవగ్రహమువై యుండు
మని యానతిచ్చిన నాబుధుం డలరి, ఘనకాంతి నాల్గవగ్రహమయ్యుం డగుచు
దివ్యవిమానంబు దివ్యసంగతియు, దివ్యత్వమును బొంది తేజరిల్లుచును
విశ్వలోకమునకు విభుఁడైన పార్వ, తీశ్వరు నీశు సర్వేశు మహేశు
నభయంబు వేడెద నని మనం బలర, త్రిభువనారాధ్యు భూతేశునిగూర్చి
శోభితాలంకారసుమనసాధీశు, వైభవంబగు నొక్కవరశైలతటము
సరసిజాకరమున సాహసం బలర, కర ముగ్రతప మర్థి గైకొని సేయ
గౌరిచే వర మట్లుఁ గర మర్థిఁ బడసి, యరుదార నాతియై యాయిలుం డంత
యేమానవతులందు నెందునులేని, కామనీయకములు గలకాంత యగుచు
మును దనతో వచ్చి మురిపెంబు లలర, వనజాక్షులై యున్నవారితోఁ గూడి
యొగి వాహనంబులు నొక్కచో నిలిపి, తగినవేడ్కలతోడ తరుణకుంజముల
నవలతావీథుల నానావిధంబు, లవుచున్న పొదరిళ్ళ నందంద దిరిగి
కలకంఠములు దమకలకలధ్వనుల, నెలుఁగులు చూపుచొం డెడకుఁ బో ననుచు
నధరబింబద్యుతు లారకీరములు, ...
కేళిమై కేకుల కాకారవంబు, లాలోలగతి వంచి నలిగేలి గొనుచు
నట యొక్కగిరి గాంచి యది డాయనగిరి, నటశృంగబహుగుహాంతరముల దిరిగి
యక్కొండచేరువ నతిరమ్య మగుచు, జక్కవల్ మొదలుగా జలవిహంగముల
క్రందైనరావముల్ కమలగంధముల, బొందినభృంగాళి బొలుపారియున్న
దదె పంకజాకర మంచు రాయంచ, గదియవచ్చినలీల గదియ నేతెంచి
భరితయౌవనకాంతి పరిపూర్ణచంద్రు, బురడింపఁదగు చంద్రపుత్రుండు బుధుఁడు
నీరపూరము జొచ్చి నిశ్చలుఁ డగుచు, దారుణస్థితి నుగ్రతప మందు సలుప
నరుదండి కనుగొంచు నానితంబినులు, సరిఁ బ్రవేశింప నాజలజాకరంబు
పద్మినీజాతు లీపద్మలోచనలు, పద్మిని నేను నాబాంధవుల్ వీరు
మానుగా నేఁడు సంబంధంబు గంటి, నే నంచు బొంగిన ట్లెసగె నక్కొలను

కన్నుల మీలు చన్గవలు జక్కవలు, నున్న నీనవ్వులు నూత్నఫేనములు
మొగములు నరవిందములు ముందుకురులు, మొగి తమ్మితావుల ముసురుతుమ్మెదలు
తరుణభుజాలతల్ తరుణవీచికలు, సరినొప్పువేణులు శైవాలములును
నదరించుకెంగేలు లరుణాంబుజములు, కడుమించునూర్పులు కమలగంధములు
తమలోన తడఁబడ్డ తమకంబుతోడ, నమర జలక్రీడ నందంద సలుప
తరుణులచమటల తత్కుచాఘాత, తరళవీచులు దాకి తామరల్ విరియ
మధుపాళి యెంగిలి మధువులు గలియ, నధికపయఃపూర్వమై కలంగుచును
కొల నప్పు డొప్పె నక్కొలనునందెల్ల, నిల నొప్పు జూచి యాయిందునందనుఁడు
మదనబాణంబులు మది దూర చాల, కదలి మానము దూలి కడుదూలిపోయి
యసమాన మీబాలయంగసౌభాగ్య, మసురకాంతలయందు నచ్చరలయందు
ననిమిషులందును నాయక్షులందు, మనుభామినులయందు మరియెందు నరుదు
పురుషుఁ డెవ్వఁడొ పువ్వుబోఁణికి నరయ, వరుఁడు లేకున్న నీవామాక్షి నాకు
నాలుగాఁ దగునంచు నచ్చోటతపము, చాలించి తనపర్ణశాలకు వచ్చి
నలువార నిలయొద్ద నలినలోచనులు, పిలిపించి మ్రొక్కిన బ్రియమారఁ బలికె
మృగవిలోచనలార మీరెల్లఁ గొలువ, జగదేకనతమైన సౌభాగ్య మలర
బిగిచన్నుగవయును ప్రధునితంబమును, గగనసోయగమునా కడునొప్పునడుము
నగ బల్క నేర్చిన నవపద్మ మనఁగ, జిగియగు నెమ్మోము చిగురుమోవియును
యలినీలవేణియు నమర మీతోడ, జలజనాళంబును జరచి నవ్వుచును
చెంగల్వ వెలుపలిచెవి జెవి కొన్న, యంగన యెవ్వతె యానితంబినికి
వరుఁ డెవ్వ డేటికి వచ్చె నిచ్చోటి, కిరవంద మీరు మా కెరుగింపు డనిన
ననఘ మాయొడయ రాలగృహీతహస్త, వనితలతో నాఁడ వచ్చినా నలరి
యావార్త వినియు విద్యావిశేషమున, నావిధంబంతయు నాత్మలో నెఱిగి
పొలుపార నాయాజ్ఞఁ బూని కింపురుష, లలరుచునున్నవా రధికతేజమున
వారికి పత్నులై వర్తింపుఁడనుచు, నారయ మతి బల్క నచ్చెల్వ లలరి
కింపురుషులతోడ గ్రీడింపుచుండిఁ రింపార బుధుఁడును నిలఁ జేరబోయి
సుభగి యే చంద్రుని సుతుఁ డైనబుధుఁడ, నభిలాష నీమీఁద నధికంబు నాకు
కాముబాణంబుల కడుదూలి నిన్ను, కామించి తింకపై గైకొనుమనిన
ననఘాత్మ నీకోరినట్ల సేయుదును, ననవుఁడు నిలతోడ నాసోమసుతుఁడు
క్రీడమై నిచ్చట గిరిగుహాంతరముల, కూడియు పొదరిండ్ల కోర్కులు సలుప
మక్కువ నొక్కనిమిషమై యేగె నిలకు … … … … … … … … … … …
పరగ నిట్లానిల పరిపూర్ణమైన, పురుషుఁడై మేల్కని పొలుపార వచ్చి
యాసరోవరమున నంతరిక్షమున, భాసురగతి నూర్ధ్వబాహుఁడై తపము
సేయంగ బుధుఁ గాంచి సేనతోఁ గూడ, నీయరణ్యమునకు నే వచ్చినాఁడ
నది యెందు బోయెనో నాసేన గాన, విదితంబుగాఁ జెప్పవే నాకు ననిన
సైరింపు మిలుఁడ యాసంతాప ముడుగు, భూరిశిలావృష్టి బొలిసె నీసేన
గాలిచే వానచే కడుడస్సి నీవు, మేలుగా నిద్దరమైనుండి యిపుడు
యనఘాత్మ యిట్లొట కాత్మ జింతింప, పని యేమి నీవు నీపట్టణంబుకకు
ననురాగమున నేగి యర్ధితో రాజ్య, మనుపమంబున జేయ నర్థింపుమనిన
సేన గోల్పడిపోయి సేయు నారాజ్య, మే నొల్ల నిఁక జాలు నెన్నిభంగులను
గైకొని యిందుశేఖరుఁగూర్చి తపము, నీకతంబున నేను నెరపెద నిచట
శశిబిందుఁ డనువాఁడు జనులఁ బాలింప, కుశలుఁడు నా పెద్దకొడు కున్నవాఁడు
చెలువొంద రాజ్యంబు సేయనిమ్మనుచు, బలికిన కృపతోడఁ బలికె నాబుధుఁడు
యిలుఁడ నీ విచ్చోట నేడుగాలంబు, నిలిచిన మే లగు నిలుమన్న నిలిచె
నంత రెండవమాస మరిగిన మగుడ, నింతియై బుధునితో నెలమి నవ్వుచును

నానెల వెడలంగ నవలిమాసమున, తానంతఁ బురుషుఁడై తపము సేయుచును
నానెల వెడలంగ నవలిమాసమున, నూనినవేడ్కతో నుగ్మలి యగుచు
వరుసతో నెబ్భంగి వర్తింప నిలున, కరుదార గర్భమై యతివృద్ధి బొంది
తొమ్మిదియగు నెలతుదిఁ బురూరవుని, సమ్మదంబున గాంచె సౌమ్యునివలన
నాసుతు తమతండ్రి యగుసోముచేతి, కాసోముసుతుఁ డిచ్చె నంతటిమీఁద
నాపురూరవుఁడును నభివృద్ధిఁ బొంది, యేపార చక్రవ ర్తితఁ డనఁ బరగె
నాలేమ యిలుఁడునై యాత్మలో వగచి, మేలుగాఁ దప మర్థి మెయికొనియుండె
నని పురూరవుజన్మ మారాముచేత, విని నృపోత్తమ యేడు వెడలినమీఁద
నెబ్భంగిఁ జరియించె నిలుఁ డంచు నడుగ, నబ్భానుకులముఖ్యుఁ డనుజులతోడ
పురుషుఁడై యుండ నాభూపాలు బుధుఁడు, కరుణతో జరితార్థఁ గావింపదలఁచి
పరగ సంవర్తను భార్గవు చ్యవను, తరుణితేజుల ప్రమోదకుని మోదకుని
గౌతముఁడను మహాఘనుని నగస్త్యు, బ్రీతి వసిష్ఠు గంభీరుని నత్రి
నపగతకల్మషు నపరాజితాఖ్యు, విపులతపోనిష్ఠ వెలుగు దుర్ధర్షు
నీమంబు విడువక నెరపు నరిష్ఠ, నేమియన్ మునినాథు నెమ్మి రప్పించి
యాదరంబున వారినందఱి మిగుల, మోదంబు బొందించి మొగినంత బుధుఁడు
మానుగా వారితో మనకు నీరాజు, మాననీయుఁడు కర్దమప్రజాపతికి
తనయుఁడు గాన యాధరణీశ్వరునకు, త్రిణ యను వాక్యంబుతెఱఁగు చింతింప
వలయు మేలెఱిగిఁపవలయు మీ రనిన, పొలుపాఱ నచటికిఁ బులహుండు గ్రతువు
నొగి వషత్కారుండు నోంకారుఁ డనగఁ, దగు మహాతేజులు తనతోడ రాగ
కర్దముఁ డేతెంచి కందర్పదర్ప, మర్దను కృపదీర్ప మరియొండు వెంట
గడవ శక్యము గాదు గౌరీశుపలుకు, మృడునకుఁ బ్రియ మశ్వమేధయాగంబు
శివునకుఁ బ్రియముగాఁ జేయుదమన్న, నవుగాక యని మును లంగీకరించి
వరతపోమూర్తి సంవర్తునిశిష్యు, పరమధర్మజ్ఞుఁడై బరగు మరుత్తు
కనుగొని జన్న మీకర్దముచేత, ననఘాత్మ చేయింపుమని నియోగింప
నాపుణ్యభూమియం దశ్వమేధంబు, గోపతివాహనుఁ గూర్చి చేయించె
నంత నాయాగంబునందు శంకరుఁడు, సంతుష్టుఁడై మునిసంఘంబుఁ జూచి
మునులార భక్తితో ముద మొప్ప నాకు, ననఘులై చేసిన యశ్వమేధమున
బ్రీతుఁడ నైతి నేఁ బ్రియమార నిలుప, కేతెఱఁ గొసగుదు నెఱిగింపు డనిన
నవుగాక యని పల్కె భవుండు నంత, సకలంబు దీర్చి నిజాశ్రమంబులకు
మునులు కర్దముఁడును ముదమార నేగి, ననురాగమును బొంది యంత నాయిలుఁడు,
బుధుని వీడ్కొని తనపురి కేగి రాజ్య, మధికసమ్ముదమున నరసి పాలించి
యమరలోకమునకు నరిగె నావెనుక, నమరఁ బురూరవుం డందు రా జయ్యె
నటు గాన నశ్వమేధాధ్వరమహిమ, యిటువంటిదని చెప్ప నెవ్వరితరము

శ్రీరాముఁ డశ్వమేధయాగంబు సేయుట

యేమి గావించిన నెలమి సిద్ధించు, నీమఖం బటుగాన యేను గావింతు
సౌమిత్రి వెస నీవు చని వసిష్ఠులకు, వామదేవుండును వరతపోమహిమ
మొదవిన జాబాలియును కశ్యపుఁడును, మొదలుగాఁ గలిగిన మునివరేణ్యులకు
వినుతవర్తనులైన విప్రవర్యులకు, మనయత్న మెఱిగించి మానుగాఁ దెమ్ము
యనవుఁడు లక్ష్మణుం డన్నిచోట్లకును, జని మహామునులను సకలభూసురుల
గొనరాక విని రఘుక్షోణీవిభుండు, మనమార నాస్థానమంటపఁబునకు
నేతెంచి వారికి నియతితో మ్రొక్కి, యాతిథ్య మొనరించి యర్థితోఁ బలికె
మీయనుమతి నశ్వమేధయాగంబు, సేయుదు ననుచు జింతించినాఁడ

నానతి యిండన్న నఖిలసంయములు, మానుగా నీవు నీమఖము చింతించి
శాశ్వతధర్మైకసారమైయున్న, నశ్వమేధము సేయ నగునేని యొకటి
వినుము చెప్పెదము యుర్వీనాథ పత్ని, యును లేక నది సేయ యుక్తంబు గాదు
సకలజంతువులకు సమ్మదం బలర, సకలధర్మములకు సాధ్వివేయాత
కావున నిహపరకార్యాధికార, మేవెంట నొనఁగూడ దింతియు లేక
నటుఁగాన కాలోచితాధ్వరక్రియకు, కుటిలకుంతల నర్థి గోరి వివాహ
మగుటయు నదగునన్న నారాముఁ డాత్మ, వగ బొంది యవనతవదనుఁడై యున్న
తఱి వసిష్ఠుఁడు వచ్చి ధరణీశుఁ డున్న, తెఱఁగంతయును జూచి తెలియఁగ ననియె.
నీవు విశ్వకుటుంబివి వెన్నంగ నాత్మ, భావింప మానుషభంగియే దేవ
యారయ నవతారమై కంటకులకు, వారక శిక్షింపువాఁడవై పుడమి
కాకుత్స్థకులదీపకరుఁడవై యిట్లు, ...
మనుజరూపంబున మహనీయశీలుఁ, డన నొప్పు పంక్తిరథాధీశ్వరునకు
దెసల కీర్తుల నిండఁ దేజంబుతోడ, నెసఁగ జన్మించిన యిద్ధతేజుఁడవు
యీక్రియ చింతింపనేలయ్య దైవ, తాకృతి బంగారుయంగన నొక్క
ప్రతిమ జేయించి శోభనకరలీల, సతిమారు నీసమక్షమునను నిలుప
ననయంబు కడునొప్పునని యూరడించి, కనకంబు దెప్పించి కడుబ్రీతితోడ
గొనకొని జానకి గూరిచి ప్రతిమ, ననువారఁ జేయించి యభిషేక మార్చి
కొనవచ్చి నిలిపిన కువలయాధీశు, కనుచూట్కి కాసీతక్రమము దోచుటయు
నప్పు డారఘురాముఁ డానందమునను, నొప్పి లక్ష్మణుఁ జూచి యొనర నిట్లనియె.
సమ్మదంబున విను సౌమిత్రి యింక, నిమ్ముగ నీయాగ మీక్షింపవలయు
రవిజు నంగదు సమీరణపుత్రు గజుని, గవయు గవాక్షుని గంధమాదనుని
పనసుని నీలుని పాటలుగుముద, వినతుని మైధుని ద్వివిదుని ఋషభు
శతబలి శరభు కేసరి జాంబవంతు, నుతకీర్తి యగు సుషేణుని దధిముఖుని
నాహవదుర్జయుం డగుధూమ్రవీర, బాహుసుబాహుల పటుపరాక్రముల
హరియూధపాఖ్యుని నఖిలయూధపుల, పరువడి ప్లవగాదిబలములతోడ
నారసి మనవార లగువారు వీరు, వా రన కొగి నెల్లవారి రప్పింపు
సకలబంధులతోడ సచివులతోడ, సకలజ్ఞుడుగు విభీషణుని రప్పింపు
భ్రాజిల్ల మును మనబంధులైయున్న, రాజు వేర్వేర రథములతోడ
వీరకోటులతోడ వేగ రప్పింపు, ...
యెల్లదేశములకు నెలమితో బుచ్చి, యెల్లభూసురుల నింపెసఁగ రప్పింపు
సప్తార్చిసములైన సంయమివరుల, సప్తర్షులను దపస్సామగ్రి దనదు
దేవనదీపుణ్యతీరంబు మునుల, దేవభూముల నున్న దేవర్షివరుల
బ్రహ్మవర్చస్కులై బ్రహ్మలోకమున, బ్రహ్మసన్నిధి నున్న బహ్మర్షివరుల
ప్రార్థించి రప్పింపు బహువేదసహి, తార్థనిశ్చయవిధులైన భూసురుల
నలవడి విద్యార్థులైన శిష్యులను, జెలువొప్ప వేదంబు చెప్పు విప్రులను
వైదికతంత్రంబు వలనొప్పు నడపు, వేదపారగులైన వేదాంతికులను
వెలయు శాబ్దికులను వేదవాక్యములు, మిళితార్థ మిది యను మీమాంసకులను
నొగి నంతకంతకు యుక్తు లెక్కించి, నిగమింప నేర్చిన నెరతార్కికులను
మఱియు నయ్యాశ్రమంబుల ఋషుల, తరువాత సిద్ధవిద్యాధరాదులను
మాననీయుల నెల్ల మన్నించి ప్రీతి, మానుగా రప్పింపు మనయాగమునకు
తేజ మారగ గోమతీతీరభూమి, రాజిల్లు నైమిశారణ్యంబునందు
యాగమంటపము నావలవడగాను, వేగంబు సేయింపు వివిధశిల్పముల
బియ్యంబుసయితంబు పెసలు నువ్వులను, నె య్యాతెఱఁగున ననేకభాండములు
పొరిఁబొరి కొండల పొడవైనరాసు, లగయగోఱులు గాగ నచట బోయింపు

కలుపు నేతుల చాలకదలీఫలాది, ఫలములు గుడములు బహుతైలములును
మధుశర్కరాదులు మానుగా గూర్పు, మధికంబుగా జన్న మగునంతదాక
నలవడ నన్నపానాదులెల్ల, వలయువస్తువులు నధ్వరసాధనములు
మహనీయగోగణబహుసహస్రములు, బహుకోటిబారువుల్ బహుసహస్రమును
బొలుపార నచ్చుట బుచ్చు మచ్చోట, ...
నరయ గోమట్ల నంగళ్లు బెట్టింపు, భరతు డప్పురి గల బహుకళావిదుల
వరుస మంగళగీతవాద్యనృత్యములు, ...
నంతకంతకు మెచ్చు లడరించువారి, నంతఃపురస్త్రీల నంబికాజనుల
పాపల నాహేమపత్నితో గొనుచు, నేపారమును బోవనిమ్మంచు బనిచి
పెంపార లక్ష్మణోపేతమై నేను, సంపూర్ణరుచి కృష్ణసారమై మెఱయు
తురగంబు విడిచి యాతురగంబువెనుక, నరుగు ఋత్విజులతో హయరక్షకొఱకు
జనుము నీ వని నెమ్మి సౌమిత్రి పనిచె, నసఘాత్ముడగు రాముఁ డాప్రొద్దె కదలి,
తాను సయంతుండు తగువారు గొలువ, నూనినవేడ్క మహోత్సవం బలర
నైమిశారణ్యంబునకు వచ్చి రాముఁ, డామహామఖయత్నమంతయుఁ జూచి
వారివారికి బను ల్వలతులు సేయ, గారుణ్యదృష్టుల గలయజూచుచును
వచ్చిన రాజుల వానరోత్తముల, నచ్చుగా రవినందనాదియూథపుల
నకలంకమానసుండగు విభీషణుని, సకలసేనలయందు జనువారినెల్ల
వేడుక మన్నించి వీరు వా రనక, వీడుపట్టుల వీరి విడియింపు డనుచు
భరతశత్రుఘ్నుల బనుపంగ వారు, యిరువార విడియించి రిమ్మైనయెడల
నంతనందఱు సరసాన్నపానముల, సంతుష్టహృదయులై సభకు నేతేర
నెసగి సుగ్రీవుండు నెల్లయువిదలును, వెస యజ్ఞవాటంబు వేష్టించి కొలువ
నక్తంచరారితో నావిభీషణుడు, భక్తితో ఋషులకుఁ బనులు సేయంగ
సకలవస్తుక్రియసామగ్రితోడ, నకలంకగతిఁ జెల్లు నయ్యధ్వరమున
నన్య మాలింపక నధ్వరపాద, విన్యాసశబ్దముల్ వినుచు నీక్షించి
యెవ్వ రీవస్తువు లెంతేసి యడిగి, రవ్వారిగా బెట్టుడని నియోగింప
కపులు రాక్షసులును గలసి యందంద, కృపణుండు దీనుండు కృశుఁడు లేకుండ
నాదట నొసఁగితి మర్థులయం దింక, పేద యెవ్వఁడు లేఁడు పృథివిపై ననఁగ
నక్కడ మునివరుయాగముమహిమ, కక్కజం బందుచు నాత్మలో నలరి
వాసవడుయమసోమవరుణాదిసురులు, చేసినమఖము వీక్షింప మీమొదల
మానుగా కలధౌతమణిసువర్ణాది, దానశోభితమయిన దశరథాత్మజుని
కత్రువుతో సరిబోల్పగాదుగా కనుచు, నతినిర్మలోక్తుల నగ్గింపుచుండ
నందంద వనచరుల్ యామినీచరుల, నం దన్నపానాదు లమర సేయించి
వదలక నడప సంవత్సరంబునకు, ముద మంది వాల్మీకిమునిపుంగవుండు

అశ్వమేధయాగము సేయుచున్న శ్రీరామునిచెంతకు వాల్మీకిమహర్షి శిష్యులతో వచ్చుట

బహుశిష్యగణములు బలిసి తన్ గొలువ, మహనీయమయిన యమ్మఖవాటమునకు
చనుదెంచినంత నాసంయమీంద్రునకు, మునిగణసహితుఁడై ముదమంది నృపుఁడు
మునిపూజ లొనరించి మునిగేహవాటి, వినుతింపఁదగుచోట విడియించె నంత
విశదాత్ముఁ డఖిలార్థవిదుఁడు వాల్మీకి, కుశలుఁడై కూర్పుండ కుశలవుల్ వచ్చి
వినతు లైనను వారి వేడ్క దీవించి, కనుగొని మీ రెప్డు గవవాయ కిందు
వనముల ఫలముల వ్రతనిష్ఠ గొనుచు, ...
నగరివాకిట జననాయకుసభను, నొగి జతుప్పథముల నుద్యానములను

రాజితిగతి నొప్పు రచ్చల దేవ, రాజాలయంబుల రాజమార్గముల
యాగశాలల తాపసస్థానములను, రాగంబుతోడ నీరామాయణంబు
సరినొప్పునిరువదిసర్గలలెక్క, సరసంబుగాఁ గూడి చదువుఁ డెల్లెడల
మీ రెవ్వ రన్న వాల్మీకిసంయమికి, నారయ శిష్యుల మని జెప్పు డెలమి
నారదుచే వీణెనాదంబుఁ గలుగు, చారువీణాతంతి చక్కఁగా దిగిచి
చని రక్ష గావించు జననాయకుండు, జనకుండు గాన యీజనలోకపతికి
తప్పక వినిపింప దగవు విన్పింప, డొప్పుగా నెల్లిటనుండి మీ చదువు

కుశలవులు రామునిచెంత రామాయణము పాడుట

డని పల్కఁ వారలు నారాత్రి వేగ, ఘననిష్ఠ దమనిత్యకర్మముల్ దీర్చి
మరునాఁడు మఖవాటమధ్యరంగమున, నెరయంగ మునులతో నెమ్మి గొల్వున్న
మనుజేంద్రుముందట మధురనాదముల, నొనగూడుకొని వీణె యొప్పుగా మ్రోయ
జదువంగ దొణగిన జనలోకనాథుఁ, డది తనచరితరమై యనవద్యమగుచు
పద్యబంధము గల్గి పాపనార్థముల, హృద్యంబు గావున నింపార వినుచు
మదిలోన వెఱగంది మధురప్రసన్న, వదనుఁడై చేసన్న వారి వారించి
సముచితానుష్ఠానసమయజ్ఞుఁ డగుచు, నమరంగ నేమంబు లన్నియు దీర్చి
యెలమిమై గొలువిచ్చి యెల్లసంయముల, బొలుచు భూపతులను బుధు లనేకులను
పౌరాణికుల శబ్దపారీణులైన, వారలనెల్లను వరుసల తోడుతను
రప్పించి యాకుమారకులఁ బిల్పించె, తప్పక సభవారు తగ వారిఁ జూచి
నారచీరలు జడల్ నవభంగి గాని, వీరు రామునియట్ల విలసితాకృతులు
నడుపు గాంతియు జూపు నవ్వును వెలుగు, నొడలిచందము జూడ నొక్కరూ పనఁగ
చతురులై యారామచంద్రునియెదుర, ప్రతిబింబయుగళంబుభంగి గూర్చుండి
సన్నుతవిజ్ఞానసరణి నారదుఁడు, మున్నుఁ జెప్పినసర్గ మొదలుగా దొణఁగి
సరినొప్పు నరువదిసర్గలలెక్క, సరసంబుగాఁ గూడి చదువుచునుండ
పరగ సువర్ణముల్ పదివేలు మఱియు, కరమొప్ప బేర్కొన్న కామితార్థములు
భరతు నిమ్మని పల్కఁకిఁ పనుపంగ వారు, దరహసితాస్యులై ధరణీశుఁ జూచి
యనఘాత్మ కందమూలహారనియతి, వనములనియతిమై వర్తించుమాకు
హేమప్రతిగ్రహ మిది యేటి కనిన, నామహీనాయకుం డావాక్యములకు
నల్లన నవ్వుతో నాసభాసదుల, నెల్ల గనుంగొని యెలమితోఁ బలికె
నెవ్వరిచరితమై యీకావ్య మమరు, నెవ్వరు జేసినా రిది యెంతఁ గలదు
పే రేమి దీనికిఁ బ్రియ మార నాకు, నారసి యెఱిగింపు డని వారి నడుగ
యిది నీదుచరిత మినిది యుర్వి మున్ సర్వ, విదుఁడైన వాల్మీకి విరచించె దీని
నేనూరుసర్గల నిది యెల్ల నాఁడుఁ మానుగా బరగు రామాయణం బనఁగ
విను మీకుఁ బ్రియమైన విందుగా కనిన, వినియెదమని వారి వీడుకొల్పుచును
మనుజాధిపతి యజ్ఞమంటపంబునకు, మునిజనంబులతోడ ముద మార నరిగె
ప్రతిదినంబును నిట్లుఁ బరిపాటితోడ, కత పెక్కుదినములు కడుఁబ్రీతి వినుచు
వీరు సీతాసుతుల్ వీరినామంబు, లారయ గుశలవు లని యప్పు డెఱిఁగి
తనలోన నొక్కింతతడవు చింతించి, జనలోకనాథుఁ డాశత్రుఘ్నుఁ జూచి
యాసమీరణి యాసుషేణుండు, యావిభీషణుఁడును నెలమి నల్గురును
వాల్మీకికడ కేగి వైదేహి విగత, కల్మష యగునేని గనుగొంటి నేఁడు
నీలోకజనులకు నెల్ల తెల్లముగ, బోల విశ్వాసంబు బుట్టంగవలయు
జనకరాజాత్మజ నాలినమాట, విని వచ్చి చెప్పు డావిధము నా కనిన
నగు గాక యని వాఁడు నట పోయి మ్రొక్కి, జగతీశుమాట లాసంయమీంద్రునకు

వినుపింప నప్పుడు విని సంతసిల్లి, మనుజేంద్రమాటలు మాననీయములు
భావింప సతులకు పతియ దైవంబు, కావింప తనపల్కు గావింపవలయు
చనుఁడన్న వారు నాజననాథుకడకు, చనుదెంచి చెప్పి రాసత్యవాక్యములు
వారిమాటలు విని వసుమతివిభుఁడు, మీరెల్ల నెల్లి వాల్మీకియెదుర
శుద్ధిగా వైదేహి శోధింపుడనుచు, నిద్ధవాక్యంబుల నేర్పడఁ బలికి
సంతోషమున సభాసదుల వీట్కొలిపె, నంత భానుఁడు గ్రుంక నారాత్రి చనిన
మరునాఁడు కొలువుండి మహితతేజమున, వరలు వసిష్ఠుని వామదేవునిని
నోలిఁ బర్వతు బులహుని శతానందు, గాలవు కశ్యపు గార్గ్యు దూర్వాసు
చ్యవను మౌద్గల్యు విశ్వామిత్రుఁ గలశ, భవు నక్షపాదుని భార్గవు గణ్వు
సుమతి మార్కండేయు సువ్రతు శక్తి, నమరర్షిపుంగవుఁ డైన నారదుని
సకలమునీంద్రుల సకలభూపతుల, సకలవానరులను సకలరాక్షసుల
వరుస జన్నమునకు వచ్చి మున్నున్న, పరదేశములవారిఁ బౌరులఁ బ్రజల
వీరు వా రన కెల్లవిధములవారి, నారంగ రప్పించె నాస్థానమునకు
నప్పుడు తల వాంచి హస్తముల్ మొగిచి, కప్పుశోకమున గద్గదకంఠుఁ డగుచు
జనకజ వెనక రా సభకు వాల్మీకి, జనుదెంచె నట శిష్యసహితుఁడై యంత
సభవారు వైదేహి చనుదేరఁ జూచి, యభిమానవతికి నిట్లయ్యెనే యనుచు
శోకింపఁ గొందఱు జూచి యాసీత, లోకైకపావని లోకంబులోన
గంభీరు లాడెడు కలుషవాక్యములు, సంభావితములె? యాసాధ్వికి ననఁగ
నింద కోడనివాఁడు నిర్జీవి యనుచు, గొంద ఱారాముని గొనియాడుచుండ
జగతీశుధైర్యంబు జానకితెంపు, తగచూచి కొందఱు తలలూచి మెచ్చి
మేలు గావలయు భూమిజకు నా గొక్క, కోలాహలం బయ్యె కొలువులో నపుడు

వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతంబు జెప్పి కుశలవుల నప్పగించుట

పరువడి నాకందు ప్రాచేతసుండు, సంజ్ఞ విచారించి సదయుఁడై పలికె
ధరణీశ యాసీత ధర్మనిష్ణాత, పరమపతివ్రాత పావనమూర్తి
జనలోకనిందకు శంకించి నీవు, తను విసర్జించిన తగవు చింతించి
వచ్చి మాయాశ్రమవనభూమిలోన, నిచ్చలు నత్యంతనియతితో నుండి
కుశలవులను గాంచె గొడుకుల వగల, దశరథాత్మజ వారు తనయులు నీకు
నీసభ నిత్యంబు నీచరిత్రంబు, భాసురస్థితి నొప్పు పఠియింపుచున్న
వీరు నీకొమరులు వినుము సత్యంబు, యారయ నాపల్కు లంతియ కాదు
యనఘాత్మ మహితాత్ముఁ డగుప్రచేతసుని, తనయుండ గలలోనఁ ద ప్పాడి యెఱుఁగ
నెడపక పెక్కువేలేడులుఁ దపము, కడునిష్ఠతో నేను గావించినాఁడ
చిత్తంబు పలుకును సేతయు సీత, కెత్తెఱఁగుఁ జూడ నేకరూపంబు
యేదోషమును లేదు యాసాధ్వియందు, మేదినీసుత పెద్ద మేరువు పెద్ద
పూని యాసభలోనఁ బొంకితినేని, యేను చేసినతపం బెల్ల నిష్ఫలము
తరుణికి పురుషుఁడు దైవంబు గాన, పరికించి శపథంబు పరికింపుమనిన
సభ యెల్లఁ గలగ నాసంయమీశ్వరుఁడు, రభసంబుతోఁ బల్కు రఘురాముఁ డపుడు
ముకుళితహస్తుఁడై మునినాథ సీత, యకలంకచరిత మీయఖిలవాక్యములు
సన్నుతచరితయై సకలదేవతల, సన్నిధి నిలిచి యాసాధ్వి తొల్లియును
పూర్తివిశ్వాసంబుఁ బుట్టించెగాని, నేను గైకొంటి నేయెగ్గును లేదు
సడి కోడి పావనచరితంబు గనియు విడువంగవలసె నీవిగతకల్మషను
నిన్నిమాటలు నేల నిదియె నాకొఱత, మన్నింపు డని పల్కి మనుజేశుఁ డనియె
కుశలవుల్ వీరు నాకొడుకులు సీత, విశదాత్మ యిది యెల్ల విశదంబ యౌను

జానకి సభలోన సఁడి బాపికొన్న, మారుగా గైకొందు మరియొండు లేదు
నావుడు నమ్మహీనాథుని తెరపు, భావించి యప్పుడు బ్రహ్మాదిసురులు
జనకరాజాత్మజ శపథంబు చూడ, చనుదెంచియుండిరి చదలెల్ల నిండ
పరిమళమిళితమైమై పలచనిగాలి, పొరిఁబొరి సభలోనఁ బొలుపార నపుడు

సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట

సీత యాసభలోన చేతులు మొడిచి, మాత భూదేవిపై మరిచూట్కి నిలిపి
పతియును గురుఁడు నాపాల దైవంబు హితుఁడు రాముఁడు నాకు నే నన్య మెఱుగ
నెలమి రామునిఁదప్ప నే నన్యపురుషుఁ, దలఁపఁ బేర్కొన నాదు ధర్మంబు దప్ప
నిది దివ్యవచనంబయే యోయంబ, విదితంబుగా నాకు వివర మిమ్మనిన
నహికుమారులచేత నంచితమణుల, బహుతరద్యుతి నొప్పు భద్రపీఠంబు
బట్టించికొని నేల బయలిచ్చి పాయ, నెట్టన భూదేవి నెమ్మి నేతెంచి
యామణిపీఠంబునం దుంచి తల్లి, సేమమే యని పల్కి సీతఁ దోట్కొనుచు
వదలక చని పుష్పవర్షము గురియ, ముదముతోఁ బాతాళమున కేగె నపుడు
సీతపాతివ్రత్యశీలంబు దివిజు, లాలితంబుగ మింట నందందఁ బొగడ
సభవారలందఱు సభయులై యుండ, నభిరవం బని కొంద ఱప్పుడు మెచ్చ
నందంద మరికొందఱు లోక, నిందకు నిట్లోడునే రాముఁ డనగ
కొందఱు వైదేహి గొని భూమి చన్న, చందంబు బేర్కొని చాల శోకింప
కొందఱు మూర్ఛిల్లి కుంభిని వ్రాల, కొందఱు లోకంబు కొఱగామి కరయ
కొంద ఱాడాడకు గుంపులు గూడ, పదిలులైఁ గొందఱు పరమార్థవేదు
లిది కాలగతి దీని కే మందు మనఁగ, ...
తమ్ములు బాంధవుల్ తల లోలి వాంచి, యమ్మహాదుర్దశ కతిభీతిఁ బొంద
విన్ననై వదవారవిందంబు వాంచి, కన్నీరు ధైర్యంబు కట్ట దెంచుటయు
పరికింప నాదృష్టి పదమున నిలిచి, తెగమోయమైపోయితే సీత యనుచు
కడు నల్గి శోకించి కార్యంబు బుద్ధి, తడవుగా నూహించి ధరణీశుఁ డలిగి
తమ్ముల సభవారి ధారుణిఁ జూచి, యుమ్మలింపుచు నప్పు డొకమాటఁ బలికె
వైదేహి లోకాపవాదంబు బాప, భూదేవి సభ వచ్చి పొడచూపుగాక
నను నల్పుగాఁ జేసి నాపత్నియైన, జనకజ గొనిపోవ జనునె యిబ్బంగి
లవణాబ్ధి బంధించి లంక సాధించి, తివిరి జానకి మున్ను దెచ్చిన నాకు
వసుధఁ దోడ్కొనిచన్న వైదేహి మగుడ, వెస దెచ్చు టది యెంత విక్రమం బనుచు
భూదేవి జూచి నీపుత్రి తోడ్తెమ్ము, కాదేని తెరు విమ్ము గాకున్న నిపుడు
జలమయంబుగ నిన్ను జక్క గావింతు, విలు దెమ్ము నావుఁడు విని బ్రహ్మ బెగఁడి
మునులతో దిక్పాలముఖ్యులతోడ, జనుదెంచి రఘురామచంద్రు నీక్షించి
మనుజేంద్ర నీ కేల మది నింత చింత, మును నీవు వెలుగు నీమూర్తి భావింపు
పరమార్థవిదుఁ డైన ప్రాచేతసుండు, కర మొప్పగా దివ్యకావ్యరూపమున
నరుదార రచియించినట్టి నీపూర్వ, చరితంబు నుత్తరచరితంబు నేను
మును వింటి నీవును మునులతోఁ గూడి, విను మందు నీతత్త్వవిధ మెల్ల నీకు
విదిత మయ్యెడునంచు విమలవాక్యములు, ముద మందగాఁ బల్కి మునులతో గూడి
బిసరుహాసనుఁ డేగ పృథులవేగమున, వసుధ దిగ్గున నొక్కవాక్యంబు బలికె
వైదేహి లే దెందు వసుధీశ వగవ, కద్దానివృత్తాంత మదియెల్ల వినుము
మానుగా నీదేవి మర్త్యలోకమున, శ్రీనామమున నులసిల్లుచునుండు
వినుతస్వధాహ్వాయవిఖ్యాత గలిగి, పెనుపొందు నీదేవి పితృలోకమున
దీపించి యాదేవి దీప్తి యనుపేర, నేపార వర్తించు నింద్రలోకమున

లక్షణముల లక్ష్మినాఁ బరగి, విలసిల్లు నీదేవి విష్ణులోకమున
నీదేవి యాదేవి యాచింత విడువు, … … … … … … … … … … … …
జనకరాజాత్మజ జననాథ నీకు, గనుగొనగా బుద్ధి గలిగినట్లైన
నాకృప కుశలవు లందు బాటింపు, నీకథ వారిచే నెరయ విన్మవిన
తనలోన నంతలో తనపెంపు దలఁచి, వనజాప్తకులుఁ డంత వాల్మీకిఁ జూచి

శ్రీరాముఁడు పుత్రసహితుండై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట

యన ఘనీవాక్యంబు లఖిలసంయములు, వినగోరియున్నారు విమలచిత్తములు
నిమ్ముగ కథయెల్ల నెల్లుండినుండి, సమ్ముదంబున మీరు చదివింపవలయు
నని పల్కి సభవార లందఱుఁ గొలువ, తనయుల గొనుచు నధ్వరశాల కరిగె
నంత నంబుజమిత్రుఁ డస్తాద్రి కరిగె, జింతాపరంపరఁ జిత్తంబు దూలి
యారాత్రి వేగించి యవనివల్లభుఁడు, గారవంబున నిత్యకర్మముల్ దీర్చి
యందఱఁ బిలుపించి యాసభాసదుల, నందంద గూర్చుండుఁ డని నియోగించి
సుతులఁ జూచిన వారు స్తుతి గూడుకొనుచు, చతురలీలల సభాసదులెల్ల మెచ్చ
కడముట్ట నుత్తరకాండంబు చదివి, రడరంగ నప్పు డయ్యాగంబు నయ్యె
నంత విపులకెల్ల నధికదక్షణలు, సంతోషమున నిచ్చె సకలదీనులకు
భూరిదానము పెట్టి భూపాలకులకు, గౌరవంబున నెల్ల కపినాయకులకు
సకలరాక్షసులకు సరికట్టనిచ్చి, ముకుళితహస్తుఁడై మునుల వీడ్కొలిపి
శుభమూర్తి యగుసీత శుద్ధాత్మ యగుచు, సభ నున్న చందంబుఁ జనిన చందంబు,
తనులోన పలుమారుఁ దలపోసికొనుచు, దనలోన విరహాగ్ని దనరంగ బొగిలి
జానకిశూన్యమై జగమున్నగతికి, నూనినవగల నయోధ్య కేతెంచి
పురి నశ్వమేధముల్ బొరిఁ బదివేలు, వరుసతో నన్నియు వాజిపేయములు
మఱియు నీవిధమున మఖసహస్రములు, నెరయంగ గావించి నీతిమార్గమున
సంతసంబున మహాజనులఁ బాలింప, గొంతగాలమునకు గురుపుణ్యా యైన
కౌసల్య భర్తలోకంబున కరిగె, నాసాధ్వి దివమున కరిగినపిదప
దినములు పదునేను తెగిన కైకేయి, తననాథుకడ కేగె తదనంతరంబ
పరువడి దినములు పదునేను చన్న, నరిగె సుమిత్రయు నాత్మేశుకడకు
పరగ తల్లులకెల్ల పారలౌకికము, లురునిష్ఠఁ బరిపాటి నొనరించె నంత

యుధాజిత్తుపంపున గార్గ్యుఁడు శ్రీరామునికడ కేతెంచుట

నట కేకయాధీశుఁ డగు యుధాజిత్తు, పఱుబుద్ధి నూహించి పని యెఱింగించి
నూత్నభూషణములు నూత్నరత్నములు, రత్నకంబళములు రమ్యవస్తువులు
పదివేలహయములు పార్థివేంద్రునకు, ముదముతో నిమ్మంచు మునిముఖ్యుఁ డైన
తనపురోహితు గార్గ్యు తగఁబనుచుటయు, చనుదెంచుటయు రామచంద్రుండు నెఱిఁగి
యెదురేగి యాగార్గ్యు నెలమిఁ బూజించి, పదిలమే కేకయపతికంచు నడిగి
కానుకల్ గైకొని గార్గ్యుండు మున్ను, తాను పిఱుందుపై దశరథాత్మజుఁడు
మన మారగా సభామంటపంబునకుఁ, జనుదెంచి యుత్తమాసనముఁ బెట్టించి
యేమికార్యము రాక యెఱిగింపు డనిన, భూమిశ మీమామఁ బుత్తెంచె నన్ను
కన్నుల నధికమై గంధర్వలోక, మున్నది సింధువు యుభయపార్శ్వముల
నరుఁడైన గంధర్వులందు ముక్కోటి, పొరినేచి శైలూషపుత్రు లున్నారు
సమరార్థులగువారి సమయించి భూమి, గొమరార నేలు నీకొడుకులలోన
నిరువురఁ బుత్తెంచు టివె కార్య మనిన, కరములు మొగిచి యాగార్గ్యుతో ననియె
తనకొడుకులునైన దక్షు బుష్కరుని, గొని భరతుఁడు మిమ్ము గొలిచి రాగలఁడు

శైలూషపుత్రుల సమయించి యందు,బొలుపుగా పట్టణంబులు రెండు గట్టి
యిరువుర నందుంచి యేతెంచు భరతుఁ, డరుదార నని రాముఁ డానతి యిచ్చి
నలువొంద శుభవేళ నక్కుమారకుల, జెలువార పట్టాభిషేకంబు లెలమి
జేయించి భరతుని సేనాసమేత, మై యిరువురుసుతులతో నని వీఁడు కొలిపి
కరమర్థిఁ బూజించి గార్గ్యు వీట్కొలువ, భరతుఁడు సేనతోఁ బయనమై వెడలి

భరతుఁడు సేనలతో యుధాజిత్తు పురికి నరుగుట

పలలభక్షులు రక్తపానులు నగుచు, బలము ముందట వెన్క పార్శ్వభాగముల
యాతుధానులు చుట్టు నలమి భూతములు, ప్రేతజాతంబులు పృథుపిశాచములు
పటుచెంచుపుటముల పక్షిజాతముల, చటుల సింహవ్యాఘ్రజంబుకంబులును
నాసురగతితోడ నరుగుదేరంగ, మాసంబుపై నర్ధమాసంబు చనఁగ
భరతుఁడు గంధర్వసేనల జయించి పుష్కరదక్షులకు పట్టములు గట్టుట

భరతుఁడు కేకయపతిదేశమునకు, నరిగె నయ్యెడ నంత నయ్యుధాజిత్తు
భరతు నెదుర్కొని బంధుకృత్యములు, పరిపాటి నొనరించి బలసమేతముగ
తిరమైన గంధర్వదేశంబుమీఁద, భరతునితోఁ గూడ బనికి నేతేర
భరతుఁ డాజికి నెత్తి పైవచ్చుననుచు, కరము సన్నద్ధులై గంధర్వులెల్ల
కడపతోఁ దలపడగా నేఁడుదినము, లుడుగఁగా రణ మయ్యె నుభయసేనలకు
నీభంగపొలుపోట మెందు ప్రాపింప... ... ...
కాలచక్రాకృతి కడుఘోర మగుచు, వాలి దీపించు సంవర్తాస్త్ర మేసె
భరతుఁ డాబాణంబుఁ బరప గంధర్వ, వరు లుర్విఁ బడి నాకవాసు లై రంత
మేడలు మాడువుల్ మించుగేహములు, వాడలు వీథులు వరుసనంగళ్ళు
ప్రాకారములు మహాపరిఘలు కోట, వాకిళ్ళు నట్టళ్ళు వప్రచక్రములు
వెరగందఁ దగుగుళ్ళు విపులదీర్ఘికలు, చెఱువులు వనములు జెలువంబు గాఁగ
బుష్కరావతి యనఁ బుష్కరుపేర, పుష్కలశ్రీ నొప్పు పురలలామంబు
తగ దక్షశిల నాగ దక్షునిపేర, నెగడి పట్టణములు నెమ్మిఁగట్టించి
యాపుష్కరావతియందుఁ బుష్కరుని, శ్రీపెంపు గల దక్షశిల దక్షు నునిచి
చెలువొంద రాజ్యంబు సేయుచునుండ, నెలమి నైదేండ్లకు నెల్లసంపదలు
దనరి వర్ణాశ్రమధర్మముల్ గలిగి, పనుపడ దేశంబు పరిపూర్ణమైన
తనయుల వీడ్కొని ధరణీశుకడకు, చనుదెంచి భరతుఁడు సద్భక్తి మ్రొక్కి
యెల్లవృత్తాంతంబు నెఱిఁగింప సంత, సిల్లుచు నారఘుక్షితినాథుఁ డనియె

శ్రీరాముఁడు భరతలక్ష్మణులతో అంగదచంద్రకేతులకు పట్టంబు గట్ట నియమించుట

శూరులు సౌమిత్రిసుతు లంగదుఁడు, చారువిక్రముఁ డైన చంద్రకేతుండు
కరమొప్పఁ బట్టంబు గట్టెద వీరి, కిరికి దేశంబు లెరిఁగింపు మనిన
నంగదేశము నొప్పు నయ్యంగదునకు, నంగదీయంబన నమరుపట్టణము
చంత్రకేతువుకు జనలోకనాథ, చంద్రవక్త్రం బన జనపురోత్తమము
నిరువురుసుతులకు నినవంశవర్య, పరికింప నన్న నాభరతుమాటలకు
నలరుచు రఘురాముఁ డక్కుమారులకు, చెలువొంద పట్టాభిషేకోత్సవములు
సన్నుతంబుగఁ జేసి సౌమిత్రిఁ జూచి, మన్ననఁ బలికె నమ్మనుజేశుఁ డపుడు
పొలుపొంద పశ్చిమభూమి నంగదుని, నిలుపుము లక్ష్మణా నీ వేఁగి భరత
తెరువొప్ప నుత్తరదేశంబునందు, నెరి జంద్రకేతుని నిలుపుఁ బొం డనిన

భూపాలునానతిఁ బోయి నందనుల, నాపురంబుల నిల్పి యందేడు నిలిచి
సర్వకార్యంబులు సమకొల్పి వచ్చి, యుర్వీశు లవ్వీరు లొగి గొల్చియుండ
ముదమార జన్మాబ్దములు దాశరథికి, పదనొకండవవేయి పరిపూర్ణమైన

శ్రీరామునికడకు యముఁడు మునివేషముతో వచ్చుట

కాలుఁడు మునిమూర్తి గైకొని వచ్చి, చాలకార్యము గల్గి జనుదెంచినాఁడ
సౌమిత్రి యొకమునీశ్వరదూత నేను, రామచంద్రునకు నారాక వినుపింపు
మనుఁడు లక్ష్మణుం డవనీశుకడకు, జని యొక్కమునిదూత జనుదెంచినాఁడు
వాకిట నున్నాఁడు వశుధీశ యనిన, వేకొని రమ్మని వేట్కతోఁ బలుక
వచ్చితోడ్కొని వేగ వచ్చిన రాముఁ, డచ్చు గాఁ బూజాదు లతిభక్తిఁ జేసి
యెవ్వరు బుత్తెంచి రెయ్యది గార్య, మెవ్విధం బది నాకు నెఱిగింపు డనిన
నీకార్యా మేకాంత మెవ్వరు నిటకు, నేకాంతవేళయం దేతెంచిరేని
పూని చంపెదవేని భూపాల నీకు, నే నెఱిఁగించెద నీకార్య మనిన
తనలోనఁ దలపోసి ధరణీశుఁ డెల్ల, జనుల వీడ్కొలుపుచు సౌమిత్రిఁ బిలిఁచి
వాకిట నీ వుండి వారింపు జనుల, నేకాంతమని జెప్పి యిందు రానీకు
మని పంచి యేకాంతమై యున్నయంత, మనుజేంద్రు జూచి యమ్మహితాత్ముఁ డనియె
చతురాస్యుపంపునఁ జనుదెంచినాఁడ, క్షితిప ఛాయాదేవికిని యేను సుతుఁడ
కాలుండ నే నీవు గరుఁడవాహనుఁడ, వీలోకజాలంబు లేలుదేవుఁడవు
యానల్వ నాతోడ నన్నవాక్యములు, మానవాధిప నీవు మానుగా వినుము
క్షీరసాగరమున శేషాహిమీఁద, నారంగఁ గనుమోడ్చి యానిద్రఁ దెలిసి
పొలుపైన నీనాభిఁ బుట్టినహేమ, నలినంబులో మున్ను నన్ను బుట్టించి
యేను వేఁడిన నాకు నెక్కుఁడై వేచు, దానవాదులనెల్ల దండింపఁదలఁచి
యసురులు దనవీనులం దుద్భవించి, మసఁగి నాపై వచ్చు మధుకైటభులను
తునుమాడి కీకసస్తోమంబు గరులు, నెనయ మేదఃపంక మిల గాఁగఁ జేసి
నదిమొదలుగ నాకు నఖిలలోకములు, విదితంబుగాఁ జేయ విజ్ఞాన మిచ్చి
యసురులు మర్దించి యఖిలలోకముల, నెసగింప నొకనాఁ డెల్లదేవతలు
లోకబాధలు తమలో విచారించి, లోకేశు మము గావు లోకముల్ నిలుపు
సాధుల రక్షింపు సజ్జనోత్తముల, బాధింపు దుష్టులఁ బట్టి శిక్షింపు
మొగి వర్ణధర్మంబు లొప్పుగా నిలుప, యుగయుగంబున మీకు నుదయింపఁ బ్రతిన
దేవ యిప్పుడు లంక దేవకంటకుఁడు, రావణుఁ డనియెడు రాక్షసేశ్వరుఁడు
కడుఁగ్రొవ్వి లోకముల్ గాల్చుచున్నాఁడు, వడి వాని వధియింపవలయు మీ రనిన

[గ్రంథపాతం 184 పుట]
కాలుఁ డేటికి వచ్చె కడునాఁడె ప్రతిన, యే నేమి బలుకుదు నే మందు నింక
నట్టితమ్మునిమీఁద నలుగంగ మనసు, నెట్టకో నా కంచు నిట్టూర్పుఁ బుచ్చి
సంతాపమొంద నాసౌమిత్రి జూచి, ...
నాకొఱ కేచింత నరనాథ వలదు, నీ విట ధర్మంబు నెరపంగవలయు
నేకాల మెవ్వరి కెయ్యది ప్రాప్త, మాకాల మతనికి నది గాకపోదు
దేవ నన్ విడిచి ప్రతిజ్ఞఁ బాలింపు, నావెంట ధర్మంబు నడుపకయున్న
నరకంబు బాపించు న న్నట్లుఁగాన, గరుణించు దుర్గతి గాకుండఁజేయు
మని తెంపుగాఁ బల్కి నను‌జుమాటలకు, తనలోనఁ బొగులుచుఁ దలపోసి చూచి

శ్రీరామచంద్రుఁడు వసిష్ఠాదులతో కాలునివృత్తాంతమును, దూర్వాసుని

యాగమనమును జెప్పుట

యనఘు వసిష్ఠుని యఖిలార్థవిదుల, జననాయకుల మంత్రిజనుల రప్పించి
వారితోఁ గాలుఁడు వచ్చినపనియు, నారయ నతనితో నాడినప్రతిన
యప్పుడు దూర్వాసుఁ డరుగుదెంచుటయుఁ, జెప్పిన విని యావసిష్ఠుండుఁ బలికె
ననఘాత్మ సత్యవాక్యము విచారింపు, మనుజుఁడు సౌమిత్రి యని విచారించి
విడువఁజాలకయున్న విధమెల్లఁ గాన, బడియెడు నీమనఃపరితాప మరయ
నిర్మలమౌ గాలనియతి చింతించి, ధర్మంబు నిక్కంబు దక్కెల్లఁ బోయి
గైకొన్న పలుకవు గావింపకున్న, కాకుత్స్థ ధర్మంబు కడతేరిపోవు
సుచరిత్ర ధర్మంబు శూన్యమైనపుడు, సచరాచరము లైన జగములు గ్రుంగు
జగములుఁ బొలియంగ సౌమిత్రి యేల, జగదీశ విడువుము సత్యంబు పూని
తనవాక్యనిష్ఠకై దశరథేశ్వరుఁడు, నినుఁ బుచ్చఁడే మున్ను నిష్ఠురాటవికి
యది గాన సౌమిత్రి నవనీశ విడిచి, పదిలుండవై కీర్తిఁ బాలింపు మనిన
నావాక్యములు విని యాస్థానమెల్ల, దైవంబు దూరగఁ ధైర్యంబు నూని
నీయట్టియుత్తము నిర్మలాచారు, నేయెగ్గు వచ్చిన నేఁ జంపఁజాల
ననఘాత్ములకుఁ బరిత్యాగంబు చావు, నిను నేఁడు విడిచితి నీ వేగు మనిన
నడలుచు సౌమిత్రి యన్నపాదముల బడిన సభాసదుల్ పార్థివేశ్వరుఁడు

లక్ష్మణుని నిర్యాణము

తనుఁ జూచి యెడల నాస్థానంబు వెడల, చని కృతస్నానుఁడై సరయువునందు
వినుతనిశ్చలయోగవిజ్ఞానదృష్టి, తనపూర్వభాగంబు తగిలి గైకొనిన
వరుస దివ్యులు పుష్పవర్షముల్ గురియ, సురనాథుఁ డారాజసుతు మేనితోడ
గొని నాకమున కేగె కూడి దేవతలు, మునులును నేతెంచి ముదమారఁ గాంచి,
విష్ణునాలవపాలు వేంచేసె ననఁగ, విష్ణులోకమునకు వేంచేసె నచట
నంత రాముఁడు వసిష్ఠాదులఁ జూచి, వింతయై యున్నది విశ్వంబు నాకు.
ధరణి యేటికి నాకుఁ దను వేటి కింక, భరతు నయోధ్యకుఁ బట్టంబు గట్టి
సౌమిత్రి వెనుకను జనియెద ననిన, నామాటలకు యోడి నారాజసుతుడు
రాజేంద్ర పరలోకరాజ్యంబె గాదు, రాజిల్లు సురలోకరాజ్య మే నొల్ల
మిముఁ బాసి యే నుండ మీపాదసేవ, సముచితస్థితి నాకు సకలరాజ్యంబు
తిరముగాఁ గోసలదేశంబు గుశుఁడు, గురుకీర్తి నుత్తరకురుభూమి లవుఁడు,
సరి నేల పనుపుడు శత్రుఘ్నుఁ బిలువ, నరనాథ బుధుఁడు నావసిష్ఠుండు
రాముఁ గనుగొని రఘుకులాధీశ, నీమాట విని యట్లు నిర్విణ్ణులైన
ధరణీజనుల దీర్పదగునన్నఁ జూచి, నరులార యేమే లొనర్తు మీ కనుఁడు
నందఱు ముకుళితహస్తులై నిలిచి, యెందును మాకు నేయెగ్గును లేదు
మీరు విచ్చేసిన మిముఁ బాసి యిచట, నేరుతుమే రిత్తనేలపై నిలువ
పడతులతో నిష్టబంధులతోడఁ, గొడుకులతోఁ గూడ గొల్చి వచ్చెదము.
కరుణింపవలయు నాకాలునిపలుకు, లరసి యల్లన నవ్వి యౌగాక యనుచు
కొడుకుల నీక్షించి కుశునకు నందు, నడగొండ లనొప్పు నాగముల్ వేయు
నిరవొంద నరదము లిరువదివేలు, నరుదారు దురగంబు లరువదివేలు
గణన కెక్కుడు గాఁగ గలధౌతహేమ, మణిభూషణాదులు మనసార నిచ్చి
లవునకు నట్లకా లలినొప్ప నిచ్చి, ప్రవిమలమతి రాజ్యపట్టముల్ గట్టి
మీదేశముల కిఁక మీ రేగు డనిన, నాదాశరథికి వా రర్థిమై మ్రొక్క
చని రంత రాముఁడు శత్రుఘ్నుకడకు, బనిచె నొక్కని వాఁడు పయనమై వెడలి
మరునాఁడు వేగంబె మథురకు నరిగి, తెలుగొప్ప లక్ష్మణుతెలు గెఱిఁగించి

జననాథుప్రతినయు జననాథుతోడ, జననున్న యాపురజనులసంతసము
జెలువార పట్టాభిషేకముల్ జేసి, లలి భూములకుఁ గుశలవులఁ బంచుటయు
నొప్పెల్లఁ జెడి పుర మున్నచందంబుఁ, జెప్ప శత్రుఘ్నుండు చిత్తంబు గలఁగి
కడుదైన్యమునఁ గాలగతి విచారించి, తడయకయున్నచో దా నేగుదేర
నింతుల మంత్రులఁ బురోహితుల రావించి, యతివేగమున వారి కావార్తఁ జెప్పి,
పరుషవిక్రముఁడు సుబాహుండు మథుర, బరమధర్మంబునఁ బాలింపనిమ్ము
యని పల్కి తనపుత్రుఁ డైనసుబాహు, ననురాగమున బట్ట మర్థితో గట్టి
న శత్రులు భీతిల్ల జనులఁ బాలింపు. శత్రుఘాతికి వైదిశాపురం బమర
ని పల్కి బలముల నఖిలవస్తువులు, జనుల మంత్రుల నొక్కసరి గాఁగఁ బంచి
పరిపాటితో నిచ్చి పట్టముల్ గట్టి, వరుస వీట్కొని యెల్లవారి నం దునిచి
రథ మెక్కి యెక్కుడురయముతో వచ్చి, పృథివీశునకు మ్రొక్కి ప్రియమారఁ బలికె
కర మొప్పఁ బట్టముల్ గట్టిరి సుతుల, పరిణతనీతిమైఁ బ్రజలఁ బాలిఁప
యేనిట మిముఁ గొల్చి యేతెంచువాఁడ, నానతి యిండన్న నంగీకరించి
నంత ఋక్షాదులు నఖిలదానవులు, సర్వగంధర్వులు సంయమీశ్వరులు
నురుతేజుఁడగు రాము డూర్ధ్వలోకమున, కరుగుట కనుగొంద మని వచ్చినారు
యని రాముఁ డెంతయు నర్థి తమ్మునకుఁ, గొనకొని చూపిన కోర్కెతో వారు
వసుధీశ నీ వెంట వచ్చెదమనఁగ, నెసగంగ సుగ్రీవుఁ డేతెంచి మ్రొక్కి
యచ్చోట నంగదు నభిషిక్తుఁ జేసి, ...
యనుమతి గైకొన నట విభీషణుఁకు, సమ్మదంబున మ్రొక్క జననాథుఁ డనియె.
ఘనులు చంద్రార్కులు గలయంతఁదాక, ననుపమస్థితి లంక నమరంగ నేలు
నక్తంచరోత్తమ నాయాజ్ఞ గాన, నుక్తు లేమియుఁ జెప్పకుండు నీ వనుచు
ననుకంపితాత్ముఁడై యంజనాతనయుఁ, గనుగొని నాకథల్ గలుగునందాక
నిత్యుండవై వీర నీ వుండు మనుచు, నత్యంతమధురంబు లైనవాక్యముల
వారింపుచును జాఁబవంతు నీక్షించి, నీరజాసనపుత్ర నీ వుండు మనుచు
తోన మైంధద్వివిధులఁ జూచి యమృత, పానంబుఁ జేసిన బల్లిదుల్ మీరు
గారవంబున గలుగునందాక కోరి మాసంతతిఁ గొలిచియుండుండు
చనుదెండు తక్కినజను లెల్ల ననుచు, మనమున మరునాఁడు మనుజేంద్రుఁ డలరి
యనఘు తేజోమూర్తి నమరు వసుష్ఠు, గనుగొని యిటమీఁదఁ గదలంగవలయు
నతిరాత్రవాజపేయాశ్వమేధాది, వితతనామంబులు వెలయుజన్నములు
నియతాగ్నిహోత్రముల్ నిజమూర్తు లమర, గయి కొనిముందటఁ గదలిపోనిండు
ప్రమదంబుతో మహాప్రస్థానకర్మ, మమరఁగఁ జేయింపు డన్న నమ్మునియు
నామహానుష్ఠాన మమరఁ జేయించి, కనకాంబరంబులు గట్టి యానిభుఁడు
జనుతం బగు బ్రహ్మచర్యవ్రతంబు, మనమారఁ గైకొని మానంబుతోడ
కలితదర్భాంకురకరపద్ముఁ డగును, నొలసినవేట్క నయోధ్య వెల్వడఁగ
లలితాబ్జహస్తయౌ లక్ష్మి డాపలను, వలపట హ్రీ యను వామలోచనయు
ముందటను ధ్యానమును వెన్క విండ్లు, పొందుగా నమ్ముల పురుషులై కొలువ
సావిత్రియును మునుల్ సకలదేవతలు, దౌవారికులు భృత్యదాసవర్గములు
దాసీజనము లంతఃపురాంగనలు, భూసురోత్తములును పురిమంత్రిజనులు
ధరణీసురాకృతుల్ ధరియించి రాగ బరగు నాగమవరప్రణవమంత్రములు
భరతశత్రుఘ్నులు బంధువుల్ ప్రజలు, హరినామకీర్తన మమరగాయకులు
పశుబంధములు నేఁడు బాసె మా కనుచు, పశుపక్షివాహనప్రముఖజంతువులు
పరువడి తనదృష్టిపథమునఁ బడిన, తరులతాదులుఁ గూడి తనతోడ నడువ
నామడయును మీఁద నటసాము నడచి, కోమల మగు పుణ్యకూలదేశమున
నారయఁ జల్లనై యధ్వరశ్రమంబు, వారింపఁ బశ్చిమవాహిని యైన

సరయువుఁ జొచ్చు నాసమయంబునందు, సరసిజాసనుఁ గూడి సకలసంయములు
ఇనసుధాధాములు నెల్లదేవతలు, ననిమిషాంగనలు దో నరుగుదేరంగఁ
గూడ బుష్పకములు కోటానకోటి, వేడుకతో వచ్చి వినువీథి నిలిచి
నరనాథ నీ వాదినారాయణుఁడవు, పరికించి నీమూర్తి భావింపు మనిన
వరుస పై పుష్పవర్షముల్ కురియ, సురదుందుభులు మ్రోయ సొరిది విన్వీథి
వసుధీశుఁ డమ్మహావాహినినడుమ, నసమానగతి నప్పు డనుజులు దాను
వెలుఁగు మేనులుతోడ విష్ణుఁడై పొలిచె గలిసె సుగ్రీవుండు కమలాప్తునందు

శ్రీరామచంద్రుని నిర్యాణము

చూడవచ్చిన మహీశుల్ మొదలుగాగ, వేడుక సరయూప్రవేశంబు చేసి
దివ్యరూపంబులఁ దేజంబు లెసఁగ, దివ్యయానము లెక్కి తెరగొప్ప వెలువ
నురమున గౌస్తుభ మొప్పార నాభి, పరమేష్ఠి గాంచిన పంకజం బమర
గరుడాధిరూఢుఁడై కరపంకజముల, సరిసుదర్శనపాంచజన్యంబు లమర
ననిమిషగంధర్వయక్షసిద్ధాదు, లనురాగమును బొంది యందంద మ్రొక్క
నరవిందభవుఁ జూచి యారమావిభుఁడు, కరుణార్ద్రచిత్తుఁడై కడుఁబ్రీతిఁ బలికె
పరమేష్ఠి నాకు నీప్రజలు ప్రాణములు, కరములు ప్రియమున గదలి నావెనుక
శాశ్వతస్థితి గోరి చనుదెంచినారు, పశ్వాదులును వచ్చె బంధముల్ బాసి
యొగిఁ బుణ్యలోకంబు లొసఁగు నీ వనిన, తగ విచారించి యాధాత చిత్తమున
నొనర నాలోకంబు నుపరిభాగమున, దనరుచునున్న సంతానలోకమున
నిమ్ముల జరియింపనిం డంచుఁ బలికె, సమ్మదం బలర నాజలజసంభవుఁడు
తరుచరాదులతోటి తమమూర్తు లమర, సరి నేగి రయ్యెనిజస్థానములకు
ననిమిషావలినెల్ల నంత వీట్కొలిపి, దనుజారి వేంచేసెఁ దనలోకమునకు
రాజన్యవిభుఁడైన రాముతేజమున, రాజిల్లుచున్న యీరామాయణంబు
నెవ్వరు పఠియించి రెవ్వరు వినిరి, యెవ్వరు వ్రాయించి రెవ్వరు వ్రాసి
రెవ్వరు పూజించి రెవ్వరు దలఁచి, రెవ్వ రానందించి రెలమిఁజిత్తముల
నత్యంతశుద్ధాత్ము లై వారు బ్రహ్మ, హత్యాదులైనమహాపాతకములు
నొదవిన గోపదాద్యుపపాతకములు, మొదలుగాఁగల పాపపుంజంబుఁ బాసి
పితృదేవతాగురుప్రియతార్పణములు, నతిథిపూజలు మహాయాగకర్మములు
బహుతీర్థములు వేదపారాయణములు, విహితవ్రతంబులు వివిధదానములు
జపములు దపములు సత్యశౌచములు, నుపవాసనియతులు నొదవుపుణ్యములు
సతతంబు నొప్పార సంతోష మెసఁగ, సతులు బుత్రులు హితుల్ సకలబాంధవులు
ధనధాన్యములు గల్గి ధర్మముల్ గల్గి, వినుతకీర్తులు గల్గి విజయంబు గల్గి
యారోగ్యములు గల్గి యాయువుల్ గల్గి, శూరత్వములు గల్గి శుభములు గల్గి
సౌభాగ్యములు గల్గి సంపదల్ గల్గి, వైభవంబులు గల్గి వర్ధిష్ణు లగుచు
నిలలోన సుఖియించి యింద్రలోకమున, వలయు భోగంబులు వారు భోగించి
వసుధఁ గ్రమ్మఱఁ జక్రవర్తులై పుట్టి, రసికులై గైకొంద్రు రాజ్యసంపదలు
యనిచంద్రచందనహారనీహార, ఘనసారసన్నిభఘనకీర్తిధనులు
భూనుతుఁ డగు కోనబుద్ధభూవిభుని సూనులు దారులు సుగుణభూషణులు
ఘనుఁడు మీసరగండ కాచభూవిభుఁడు, వినుతపుణ్యుం డగు విఠ్ఠభూపతియు
రచియించి రుత్తరరామాయణంబు, రుచిరమై నిత్యమై రూఢిఁ బెంపెసఁగ
నాచక్రవాళశైలావనియందు, నాచంద్రతారార్క మై యొప్పు గాత.

శ్రీరామచంద్రార్పణమస్తు.

సంపూర్ణము.